

วารสาร มจร

สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

JOURNAL OF MCU

ISSN : 2287-0121

Social Science Review

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 ฉบับพิเศษ พฤษภาคม 2560

Vol.6 No.2 special issue May 2017

จำนวนพิมพ์ : 1,000 เล่ม

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 4 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม / ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน / ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน / ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม

วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไปได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัยทางสังคมศาสตร์และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ พระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การจัดการ สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ พัฒนาสังคมและการศึกษา ตลอดจนบทวิเคราะห์ที่เสนอทางออกของปัญหาให้แก่สังคม

คณะกรรมการที่ปรึกษาวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.	อธิการบดี
พระราชวรเมธี, ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร
พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
พระสุรธรรมเมธาภรณ์, ผศ.	รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา
พระราชวรมนี, ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต
พระเมธีธรรมมาจารย์	รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่
พระโสภณวชิราภรณ์	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ
พระครูปริยัติกิตติดำรง, รศ.ดร.	คณบดีคณะสังคมศาสตร์
ผศ. ร.อ.ดร.ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล	ที่ปรึกษาอธิการบดีด้านกฎหมาย

บรรณาธิการ : รศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม

ผู้ช่วยบรรณาธิการ : พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ผศ.ดร. - ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร

กองบรรณาธิการ :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	หน่วยงานภายนอก	
พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร, ดร	ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
พระมหาทศกฤษฏา กิตติโสภโณ, ดร.	ผศ.ดร.สมคิด ดวงจักร	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
พระมหาสุนันท์ สุนนโธ, ดร.	ผศ.ดร.ธนกร สิริสุคันธา	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ดร.ธิตูฒิ หมั่นมี	ผศ.ดร.อุทัย สติมัน	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
อ.ดร.รัฐพล เย็นใจมา	อ.ดร.เดโชพล เหมนาไลย	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อ.ดร.ประเสริฐ ธิลาว	พล.ท.ดร.วีระ วงศ์สรรค์	วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
อ.ดร.พงศ์พัฒน์ จิตตานุกัษ	น.อ.ดร.นภัทร์ แก้วนาค	วิทยาลัยการทัพอากาศ
	ผศ.ดร.เศรษฐวัฒน์ โชควรรกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
	อ.ดร.วันชัย สุขตาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
	อ.ดร.อำนาจ ยอดทอง	มหาวิทยาลัยมหิดล

เลขานุการ :

ผศ.ดร.อนุวัต กระสังข์

ศิลปกรรม :

ผศ.ดร.อนุวัต กระสังข์ - อ.ดร.สุรียา รักษาเมือง - อ.ประสิทธิ์ พุทธศาสน์ศรัทธา - อ.กรกต ชาบัณฑิต

สำนักงาน :

สำนักงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

บัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อาคารเรียนรวมโซน B ชั้น 5

เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐ โทร. ๐๙-๘๘๓๒-๘๘๓๒

จัดพิมพ์โดย :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แขวงบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200

โทร. 022 218892, 026 235623 โทรสาร 026 235623

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายใน

1. พระราชปรีดีติโกวี่, ศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. พระเทพปริยัติเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. พระครูปริยัติกิตติธำรง, รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. พระครูปริมาณัฐรักษ์, รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
5. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
6. พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ, รองศาสตราจารย์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
7. พระมหาสมบุญรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
8. พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปญฺโญ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
9. ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
10. ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
11. ศาสตราจารย์ พลตำรวจโทหญิง ดร.นัยนา เกิดวิชัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
12. รองศาสตราจารย์ ดร.สุรินทร์ นิยมางกูร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
13. รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ จันทะนี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
14. รองศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
15. รองศาสตราจารย์ ดร. กิตติทัศน์ ผกาทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
16. รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
17. รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
18. รองศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
19. รองศาสตราจารย์ ดร.วรกฤต เตื่อนช้าง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
20. รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนิท	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
21. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เดิมนศักดิ์ ทองอินทร์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
22. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิจูฐ์ ศรีทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
23. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชชานันท์ อิศรเดช	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
24. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภัทรพล ใจเย็น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
25. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สถิตย์ ศิลปะชัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
26. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพรต บุญอ่อน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
27. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อนุภูมิ ไชวเกษม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
28. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อานนท์ เมธีวรฉัตร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
29. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิเชฐ ทั่งโต	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
30. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
31. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิดาวุฒิ หมั่นมี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
32. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุวัต กระสังข์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
33. อาจารย์ ดร.ธีรพงษ์ สมเขาใหญ่	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
34. อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
35. อาจารย์ ดร.จุฑามาศ วารีแสงทิพย์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ
วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก

1. พระเมธาวิเชียรสร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
2. ศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา เจริญชัย	มหาวิทยาลัยนเรศวร
3. รองศาสตราจารย์ วราคม ทีสุภะ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
4. รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยุทธ ชีโนกุล	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
5. รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสงวงดี	มหาวิทยาลัยมหิดล
6. รองศาสตราจารย์ พัฒนะ เรือนใจดี	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
7. รองศาสตราจารย์ ดร.กาสัก เตชะขันหมาก	มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
8. รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ แก่นอินทร์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
9. รองศาสตราจารย์ ดร.สรรเสริญ อินทร์ตัน	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
10. รองศาสตราจารย์ ดร.จำเริญ ชูช่วยสุวรรณ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
11. รองศาสตราจารย์ ดร.ชัชวาลย์ ศรีจันทร์โคตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านจอมบึง
12. รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชลวิทย์ เจริญจิตต์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภักดี โพธิ์สิงห์	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บรรจบ บรรณรุจิ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ชีโนกุล	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุภูมิ เขตจัตุรัส	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พลับพลึง คงชนะ	มหาวิทยาลัยพะเยา
19. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี เพชรนาจักร	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
20. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน	มหาวิทยาลัยมหิดล
21. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วศิน ปัญญาอุตรระกูล	มหาวิทยาลัยนเรศวร
22. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทักษิณี เจนวิถีสุข	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
23. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนสิทธิ์ สิทธิสูงเนิน	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
24. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสันต์ อดิศักดิ์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
25. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล สรรสวัสดิ์สุทธิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
26. เรือโท.ผู้ช่วยศาสตราจารย์. ดร.อนันท์ ใจสมุทร	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
27. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชยสร สมบุญมาก	มหาวิทยาลัยนครพนม
28. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สอาด บรรเจิดฤทธิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
29. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รวีวงศ์ ศรีทองรุ่ง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
30. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กัลยาณี พรพิเนตพงศ์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
31. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เมินรัตน์ นวะบุศย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
32. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิษณุกร นาคธน	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
33. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา หล่อตระกูล	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
34. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ทพย์รัตน์ ทรรพวุฒ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
35. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมัน	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
36. อาจารย์ ดร.ถนัด แก้วเจริญไพศาล	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
37. อาจารย์ พลเอก ดร.เอกชัย ศรีวิลาศ	สถาบันพระปกเกล้า
38. อาจารย์ ดร.จิตต์วิมล คล้ายสุบรรณ	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
39. อาจารย์ ดร.วรรณงค์ โกวิทเสถียรชัย	มหาวิทยาลัยมหิดล
40. อาจารย์ ดร.ธงชัย นิลคำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

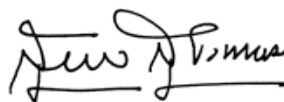

บรรณาธิการ

ด้วย วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ฉบับนี้เป็นฉบับพิเศษเนื่องในโอกาสที่หลักสูตร พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้จัดงานครบรอบ “๑ ทศวรรษ การจัดการเชิงพุทธ” โดยหลักสูตรสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) นั้น มีความพิเศษแตกต่างไปจากการเรียนการศึกษาทั่วไป คือนอกจากจะได้เรียนวิชาการจัดการแล้วยังได้ศึกษา การบริหารกิจการทางพระพุทธศาสนาควบคู่ไปด้วย นับว่าได้ศึกษาทั้งหลักการบริหารองค์กรและ หลักการบริหารจิตใจ สมดังปรัชญาของ มจร ที่ว่า “จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับ ศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม” กล่าวคือ “พระพุทธศาสนาพัฒนาจิตใจ ศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาสังคม” ในวารสารฉบับนี้ มีคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยจากสถาบันภายนอกได้นำเสนอ ผลงานทางวิชาการที่หลากหลายหัวข้อจากหลากหลายสาขาวิชาเช่นเคย ทั้งนี้ กองบรรณาธิการได้ ส่งผลงานทางวิชาการเหล่านี้ไปให้กรรมการกลั่นกรองบทความทางวิชาการของแต่ละสาขาเป็น ผู้อ่านและมอบให้เจ้าของบทความนำไปปรับปรุงแก้ไขก่อนการตีพิมพ์แล้ว และด้วยความตั้งใจของ คณะกองบรรณาธิการที่มีความประสงค์จะทำวารสารเล่มนี้ให้สมบูรณ์ตามเกณฑ์ของศูนย์ดัชนีการ อ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index Centre)

คณะกองบรรณาธิการขอขอบคุณเจ้าของผลงานบทความทุกท่านที่ได้มีส่วนร่วมทำให้ วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ได้เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการสู่สาธารณะตามนโยบายของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขอพระคุณคณะกรรมการกลั่นกรองทุกท่านที่ได้ใช้ ความเพียรพยายามชี้แนะให้มีการปรับปรุงแก้ไขงานของแต่ละท่านให้ออกมาได้อย่างถูกต้องน่าอ่าน เป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการ และท้ายสุดขอขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ทำให้มีวารสาร ฉบับนี้และโปรดติดตามฉบับต่อไป

ด้วยความปรารถนาดียิ่ง

(รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม)

บรรณาธิการ

สารบัญ

กองบรรณาธิการ

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ

บทบรรณาธิการ

บทความวิจัย:

กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี : พระครูภาวนาอินทวงศ์ (ฉลิว อินทวิโส) และคณะ	1
การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา : พระครูวิมลพัฒนกิจโกศล และคณะ	15
พุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ จังหวัดนครสวรรค์ : จักกฤช สิงห์ธนสาร และคณะ	31
กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ตามหลักศีล 5 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง : ปณิตธนร เขียรชัยพฤกษ์ และคณะ	45
การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี : ชัยชนพล ศรีจิวิงษา	61
การพัฒนาการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี : พระครูสุทธิพงศ์มุนี และคณะ	71
ประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี : พระอธิการจาลึก สลยโต (เย็นสำราญ) และคณะ	87
การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี : พระครูวิชิต กิจจาภิวัฒน์ และคณะ	105
การบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง : พระครูวิธาน สุพัฒน์กิจ และคณะ	123
การจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย : บำรุง พันธุ์อุบล และคณะ	141

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงในการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดปทุมธานีและพระนครศรีอยุธยา	159
: เต็มศักดิ์ ทองอินทร์	
ความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ	173
: พระทวีศักดิ์ แดงขาวเขียว และคณะ	
องค์กรแห่งนวัตกรรมของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมสำหรับอุตสาหกรรมไฟฟ้า และอิเล็กทรอนิกส์ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล	191
: ศุภชัย ประสพโชค, วรุณี เขาวนัสสุขุม, ภัทรพล ชุ่มมี	
ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง	201
: อธิพัฒน์ พงศ์เรืองรอง และคณะ	
การตีความสังขารธรรมด้วยภาษาบาลีเพื่อขจัดความขัดแย้ง	217
: พระมหาดวงรัตน์ จตฺตโร	
การมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน	231
: ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล และคณะ	
การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ	253
: ปณณธร เขียรชัยพฤกษ์	
การพัฒนาชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนผู้กระทำความผิดในศาลเยาวชน และครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา	269
: ลักษณ์ แสงส่อง	
การบูรณาการหลักโภชนาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยา ของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน	283
: บดินทร์ จิตต์เจริญ	
ศึกษาวิเคราะห์ คุณค่าและความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมลาปูน	295
: ไพรินทร์ ณ วันนา	
รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	309
: วีระศักดิ์ เหมหาชาติ	
พุทธบูรณาการเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง	325
: ศิรวัดน์ ครองบุญ	

การสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียงตามแนวภาคธรรมของชุมชนในภาคเหนือ : ศุภฉันทย์ ไชยสองวารีชัย	343
การวิเคราะห์ความเชื่อและการบูชาเกี่ยวกับรอยพระพุทธรูปบาทของชาวพุทธล้านนา : โสภณ จาเลิศ	355
เครือข่าย: การแผ่รังสีทางวัฒนธรรมของการดำเนินการทางธุรกิจชายตรงในภาคอีสาน : เอนก อาจวิชัย	363
กระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผล ในการปฏิบัติธรรม : ปิยวัฒน์ คงทรัพย์	375
การพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามแนวพุทธบูรณาการ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน : เอนก คงขุนทด	389
ภูมิปัญญาการพัฒนาภาวะผู้นำในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ ในอีสานตอนล่าง : พระครูเกษมศีลภรณ์	403
ปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์กรของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียน ในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร : พระจักรี ปิยวณฺโณ (ชุมม่วง)	413
การพัฒนาระบบสวัสดิการด้านบุคลากร : กรณีศึกษา มหาวิทยาลัย มหามกุฏราช วิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน : พระทวี อภโย	427
ยุทธศาสตร์การบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ศึกษา : พระทอง ตปณฺโ (บุตรดี)	437
การพัฒนาการสร้างเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มพูน คุณธรรม จริยธรรมของชุมชนในภาคอีสาน : พระปลัดประสิทธิ์ ศรีสว่างค์	453
ยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชนดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี : พระมหาเกรียงศักดิ์ ฐริวฑฺฒโก และคณะ	465
วิเคราะห์เรื่องศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาท : พระมหาตณฺย ธมมาราโม	479

การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ ระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11	493
: พระมหาวิจิต ธีรวโส (กลีบม่วง)	
ค่ายมวยไทย: รูปแบบการพัฒนาการจัดการศิลปะการต่อสู้เพื่ออนุรักษ์และสืบสาน มวยไทยในกรุงเทพมหานคร	507
: พระมหาสมเกียรติ พวงใย	
ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อจิตปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียน มัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา	517
: พระมหาสุวรรณ กมพูนโณ	
การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุของวัดখনอนอาเภอโพธาราม	531
: พระสนิท สุจิตโต (ท้วมดี)	
ศึกษาวิเคราะห์วิถีงานข่าวทิพย์ของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย	543
: พระสุนทรกิจโกศล (เสวย จันทรัตน์)	
การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม	557
: พระเอกลักษณ์ อชิโต (นกทอง)	
การเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี	571
: พิมพ์ชญา จงเกียรติกาญจน์	
แนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรม ในพระพุทธศาสนาเถรวาท	585
: แม่ชีจันทร์ธิภา แสวงทรัพย์	
ความต้องการศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ดุสิตบัณฑิต	601
: กิติพงศ์ หังสพฤกษ์ และคณะ	
การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการรู้สารสนเทศ ตามแนวคิด การเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน สำหรับนักเรียนระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย	611
: รุ่งทิวา ปุณะตุง	
การจัดการบุคลากรภาครัฐ: กรณีศึกษาการย้ายเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ	623
: โสพิศ สืบศักดิ์	
บทบาทอาจารย์ที่ปรึกษากับการนำนักศึกษาสู่ความเป็นพลเมืองโลก	635
: สมปอง สุวรรณภูมา	
องค์ประกอบ และพฤติกรรมบ่งชี้คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม	649
: สุภชัย เจริญดี	

ไทยแลนด์ 4.0 กับการปรับตัวของข้าราชการไทย	661
: ขวัญตา เบ็ญจะขันธุ์	
เหตุใด...ประเทศไทยจึงเป็นจุดสนใจของนักลงทุนจีน ?	677
: กาณติมา พงษ์นัยรัตน์	
ทางออกปัญหาการเมืองไทย ศาสตร์และศิลป์ที่ไม่มีสูตรสำเร็จในบริบทสังคมไทย	691
: จุฬาลักษณ์ พันธ์ง	
การอนุรักษ์ และพัฒนารูปแบบการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรมพุทธสถาน ภาคอีสานตอนล่าง	705
: พระวีระพงษ์ อธิจิตโต (บุญคง)	
บุญประเพณีข้าวเหนียว : การสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนอีสานใต้	715
: พระปลัดอนันต์ สนพะเนาวิ	
การใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินภายในวัดเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภาคอีสาน	723
: พระใบฎีกาวิชัย กลยาโณ (เวชยันต์)	
การพัฒนารูปแบบการฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธของทหารกองประจำการ ค่ายสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา	731
: วิเชียร นามการ	
ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลตรงต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคุณบดี	741
ในมหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล และมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์	
: สุวัฒนา ตุงสวัสดิ์	
แนวทางการพัฒนาสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	751
: ปรีพนธ์ จำเริญพัฒน์	
มัชฌิมาปฏิปทาในการปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน 4	767
: ญาณฐนาถ ศรีเลิศ	
การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามวิถีพุทธของพระสงฆ์ในจังหวัดสุพรรณบุรี	779
: พระครูสมุห์วรวิทย์ ผาสุโก (ดุษฎีพฤตพิพันธุ์)	
Methods of Teaching English as a Second Language Including Guidelines for Language Teaching	789
: Phattanaphong Tira	
ภาคผนวก	799
ขั้นตอนการดำเนินงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์	791
คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ	792

หนังสือส่งบทความทางวิชาการเพื่อเผยแพร่	806
ใบตอบรับเป็นสมาชิก	806

กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี STRATEGY OF BUDDHISM CHARITY SCHOOLS MANAGEMENT, RATCHABURI PROVINCE

พระครูภาวนาอินทวงศ์* พิเชฐ ทังโต** พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงกร)***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพทั่วไปการจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา 2. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี และ 3. นำเสนอกกลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ผู้อำนวยการบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ศิษย์เก่าโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา โดยการเลือกแบบเจาะจงตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 รูป/คน ใช้แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 10 รูป/คน ได้ใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพทั่วไปการจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา พบว่า (1) การดำเนินงานของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาเป็นภารกิจในการเกื้อกูลการศึกษาของคณะสงฆ์โดยจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่เด็กและเยาวชนที่ยากจน (2) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนามุ่งพัฒนาคุณภาพทางความรู้และคุณภาพจิตใจและความประพฤติควบคู่กันไปตามวิถีพุทธ (3) การบริหารจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาแต่ละโรงเรียนมีความแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละโรงเรียน (4) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาได้รับการควบคุมคุณภาพการจัดการศึกษาโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา หรือ สมศ. และ (5) ปัจจุบันมีการแข่งขันสูงระหว่างโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนากับโรงเรียนประเภทอื่น

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี พบว่า (1) ความสามัคคีร่วมมือกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้แก่ บุคลากรภายในของ

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

*** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

โรงเรียน ภาคคณะสงฆ์ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน (2) ทรัพยากรทางการบริหาร ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ (3) ต้นทุนทางสังคมของวัดที่เป็นฐาน ได้แก่ ความสามารถในการสนับสนุนงบประมาณ และความศรัทธาของประชาชน (4) มาตรฐานของหลักสูตร ได้แก่ สมรรถนะของผู้เรียน คือ ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี และ (5) ความเชื่อมั่นของผู้ปกครอง ได้แก่ ความเชื่อมั่นที่มีต่อความสามารถในการสร้างคนดีและคนเก่ง

3. กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน พบว่า (1) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือ กลยุทธ์การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาและพัฒนาโรงเรียน (2) ด้านหลักสูตรและการสอน คือ กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาวិถีพุทธตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (3) ด้านกิจกรรมนักเรียน คือ กลยุทธ์การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนและสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลกตามวิถีพุทธ (4) ด้านการบริหารงานบุคคล คือ กลยุทธ์การพัฒนาทักษะและประสบการณ์วิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษาและเสริมสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพ (5) ด้านการบริหารอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ คือ กลยุทธ์การพัฒนาโรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และ (6) ด้านธุรการ คือ กลยุทธ์การพัฒนาการบริหารงานธุรการโรงเรียนที่ส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานการปฏิบัติงาน

คำสำคัญ: กลยุทธ์, การจัดการโรงเรียนการกุศล

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1. to study the general state to Buddhism charity schools, Ratchaburi province, 2. to study the factors have the effects on management for Buddhism charity schools, Ratchaburi province, and 3. to present the strategy of Buddhism charity schools management, Ratchaburi province. This research was the qualitative research through the field study from the monks in the area of the outstanding community in Ratchaburi province from religious specialists about the educational welfare of Sangha organization who got the license of Buddhism charity schools, Ratchaburi province, director or manager of Buddhism charity schools, staff of Buddhism charity schools, alumnus of Buddhism charity schools, the guardians of students of strategy of Buddhism charity schools, and academicians from Buddhism by choosing the specific group of suitable sampling group. For the in-depth interview from 25 key informants was the structured interview as the tool for data collection and focus group discussion for 10 monks/persons by recording the focus group discussion as the tool for data collection and the data analysis used the content analysis technique. The findings of this research as follows:

1. The general state to Buddhism charity schools found that (1) the working process of Buddhism charity schools to have the hospitality of Sangha organization by giving the educational welfare to the poor children and youths. (2) The Buddhism charity schools focus on the quality of knowledge and mind and the behavior according to Buddhist way. (3) The management of Buddhism charity schools in each school had the content differences in each school. (4) The Buddhism charity schools got the quality control for educational management by national education assurance bureau and (5) The Buddhism charity schools has the high competition with other schools at the present.

2. The factors have the effects on development for Buddhism charity schools management, Ratchaburi province, found that (1) the harmony with every agency; include personnel within school, Sangha organization, local governments and community. (2) The management resources; include man, budget, materials and management. (3) The social cost of the temple as the base; include the ability to support budget and the faith of the people. (4) The curriculum standard ; include the performance of the students is the ability to communicate, the ability to think, the ability to solve problems, the ability to use life skills, and the ability to

use technology. (5) The confidence of guardians; include the confidence toward the ability to build a good and talented student.

3. The strategy of Buddhism charity schools management, Ratchaburi province suitably and to match with the present situation, found that (1) The relation between school and community is the strategy of participatory process promotion of guardians, community and other organizations in educational management and school development. (2) The teaching and curriculum, is the strategy to develop the educational quality according to Buddhist way due to fundamental education curriculum. (3) The student activities are the strategy for moral development to students and create the consciousness for Thai citizen and the world population in Buddhist way. (4) The personnel management is the strategy for the project of skill development and teacher career experience and to promote the incentives to work efficiently. (5) The place, building and materials management is the strategy to develop the school as the learning organization. (6) The general service is the strategy to develop the school service management to support the quality and working standard.

Keyword: Strategy, Charity Schools Management

1. บทนำ

ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบันส่งผลให้ □ คุณธรรมประจำตัวปัจเจกบุคคลลดลง ในหลาย ๆ ด้าน เช่น ปล่อยตัวเองให้หลงไปตามกิเลสตัณหาความอยากต่าง ๆ จนขาดความยับยั้งชั่งใจ ไม่คำนึงถึงความถูกต้องชอบธรรม ไม่นำปัญญามาพิจารณาเหตุผล (พระปลัดสมบัติ จิตติภาณ, 2558 : 223) ปัจจุบัน ปัญหาด้านสังคมเกิดขึ้นมากมายกับนักเรียน ซึ่งเป็นเยาวชนของชาติในอนาคตที่สำคัญ ไม่สามารถปรับตัวได้ทันการเปลี่ยนแปลงจึงเกิดปัญหาขึ้น รวมทั้งครู ผู้ปกครองจะต้องมีแนวทางและวิธีการอย่างหลากหลายที่จะช่วยกันส่งเสริมและดำเนินการพัฒนานักเรียนในด้านความมีคุณธรรม จริยธรรม (พระมหาสุพันธ์ สุนนโท, 2559 : 34-35) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา คือ โรงเรียนที่วัดหรือมูลนิธิวัดจัดตั้งขึ้นก็เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจน บางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย-หญิง และบางแห่งมีนักเรียนพระภิกษุสามเณรเรียนร่วมด้วย นอกจากการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่เด็กและเยาวชนให้มีสถานที่เรียนหนังสือแล้ว พระภิกษุสงฆ์ยังให้ความสำคัญแก่การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนผู้กำลังศึกษาในสถานศึกษาต่าง ๆ ทั่วประเทศด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2546 : หน้า 20)

จังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางด้านตะวันตก ปัจจุบัน มีโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จำนวน 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนอนุบาลวัดโชติทายการามสงเคราะห์ โรงเรียนวัดบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์ และโรงเรียนมัธยมวัดไทรราชวรานุอุปถัมภ์ (วิกิพีเดีย, 2559 : ออนไลน์) อย่างไรก็ตาม โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ประสบปัญหามากมาย ซึ่งจากผลการวิจัยในปี 2554 ที่ผ่านมา พบว่า ปัญหาสำคัญ คือ บุคลากรส่วนมากขอไปสอบบรรจุเข้ารับราชการครูเนื่องจากบุคลากรไม่พึงพอใจในหน้าที่และสวัสดิการที่ได้รับซึ่งแตกต่างจากโรงเรียนของรัฐบาล, การบริหารงานกิจการนักเรียนเน้นกิจกรรมที่หลากหลายจึงมีผลกระทบต่อด้านคุณภาพของกิจกรรม, งบประมาณการเงินที่ได้จากรัฐไม่เพียงพอ, ขาดอาคารเรียน เพราะนักเรียนมาก เช่น ห้องเรียน ห้องทำงาน ห้องปฏิบัติการ ห้องกลุ่มสาระ, ผู้ปกครองไม่ค่อยให้ความร่วมมือ ย้ายที่อยู่บ่อย และปัญหาการประชาสัมพันธ์ข่าวสารไม่เข้าถึงชุมชน เป็นต้น (ไพศาล สุทธิจิตโต, 2554 : ก)

ดังกล่าวนี้ การจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นอีกหนึ่งแนวคิดในปัจจุบันที่เน้นวิธีการทำงานที่แยบยลเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ โดยทั่วไปกลยุทธ์มิได้เป็นวิธีการทำงานตามปกติ แต่เป็นแนวทางหรือวิธีการที่มีอูบาย กลวิธีที่แยบยลที่เป็นในเชิงบวก สำหรับการดำเนินงานภายใต้ข้อจำกัดต่าง ๆ เป็นรูปแบบของวิธีการปฏิบัติและการจัดสรรทรัพยากรที่กำหนดขึ้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ (Thomas S. Bateman and Scott A. Snell, 1999 : 5) กลยุทธ์ที่ดีจะเป็นส่วนสำคัญในการบริหารจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติณโร) และคณะ, 2558 : 1-2)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่อง “กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในจังหวัดราชบุรี” เพื่อสังเคราะห์กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปการจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธ ศาสนา
- 2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยทั่วไปที่มีผลต่อการพัฒนาการจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี
- 2.3 เพื่อนำเสนอกลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี

3. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษากลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี ในขอบเขตเนื้อหา 6 ด้าน ซึ่งประกอบด้วย 1) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน 2) ด้านหลักสูตรและการสอน 3) ด้านกิจกรรมนักเรียน 4) ด้านการบริหารงานบุคคล 5) ด้านอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ และ 6) ด้านธุรการ (สมศักดิ์ คงเที่ยง, 2542 : 53-71)

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ/ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

การวิจัยครั้งนี้ กำหนดขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ/ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยจำแนกเป็น 7 กลุ่ม ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์, ผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา, ผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา, บุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา, ศิษย์เก่าโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยไว้ 2 ประเภท ดังนี้

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง จากการร่วมพูดคุยกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้แบบสนทนากลุ่มเฉพาะที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบในเชิงเหตุผล

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

ข้อมูลขั้นต้น ผู้วิจัยศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน 25 รูป/คน

ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน 10 รูป/คน

ข้อมูลขั้นรอง ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความ บริการค้นหาข้อมูลภายใต้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับกลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยผู้วิจัยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่ประกอบด้วยผู้ดำเนินการสนทนา ผู้จัดบันทึก ผู้ช่วยทั่วไป และผู้ให้ข้อมูล โดยใช้หัวข้อปัญหาและคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมไว้

5. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี” มีผลการวิจัย ดังนี้

5.1 สภาพทั่วไปการจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

พบว่า (1) การดำเนินงานของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาเป็นภารกิจในการเกื้อกูลการศึกษาของคณะสงฆ์โดยจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่เด็กและเยาวชนที่ยากจน (2) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนามุ่งพัฒนาคุณภาพทางความรู้และคุณภาพจิตใจและความประพฤติควบคู่กันไปตามวิถีพุทธ (3) การบริหารจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาแต่ละโรงเรียนมีความแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละโรงเรียน (4) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาได้รับการควบคุมคุณภาพการจัดการศึกษาโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา หรือ สมศ. และ (5) ปัจจุบันมีการแข่งขันสูงระหว่างโรงเรียนการกุศลกับโรงเรียนประเภทอื่น

5.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี

พบว่า (1) ความสามัคคีร่วมมือกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้แก่ บุคลากรภายในของโรงเรียน ภาคคณะสงฆ์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน (2) ทรัพยากรทางการบริหาร ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ (3) ต้นทุนทางสังคมของวัดที่เป็นฐาน ได้แก่ ความสามารถในการสนับสนุนงบประมาณ และความศรัทธาของประชาชน (4) มาตรฐานของหลักสูตร ได้แก่ สมรรถนะของผู้เรียน คือ ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี และ (5) ความเชื่อมั่นของผู้ปกครอง ได้แก่ ความเชื่อมั่นที่มีต่อความสามารถในการสร้างคนดีและคนเก่ง

5.3 กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี

พบว่า (1) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือ กลยุทธ์การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาและพัฒนาโรงเรียน (2) ด้านหลักสูตรและการสอน คือ กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาวิถึพุทธตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (3) ด้านกิจกรรมนักเรียน คือ กลยุทธ์การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนและสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลกตามวิถึพุทธ (4) ด้านการบริหารงานบุคคล คือ กลยุทธ์การพัฒนาทักษะและประสบการณ์วิชาชีพครูและบุคลากรทาง การศึกษาและเสริมสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพ (5) ด้านการบริหารอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ คือ กลยุทธ์การพัฒนาโรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (6) ด้านธุรการ คือ กลยุทธ์การพัฒนาการบริหารงานธุรการโรงเรียนที่ส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานการปฏิบัติงาน

5.4 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี	
กลยุทธ์ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	แผนงาน การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาและพัฒนาโรงเรียน โครงการ (๑) โครงการปฐมนิเทศผู้ปกครองนักเรียนใหม่ (๒) โครงการบัณฑิตน้อย (๓) โครงการเยี่ยมบ้านศิษย์ (๔) โครงการภูมิปัญญาชุมชนจากปราชญ์ชาวบ้าน (๕) โครงการสร้างเครือข่ายครู ผู้ปกครอง และชุมชนในการดูแลและช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสี่ยง
กลยุทธ์หลักสูตรและการสอน	แผนงาน การพัฒนาคุณภาพการศึกษาวิถีพุทธตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โครงการ (๑) โครงการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ (๒) โครงการโรงเรียนรักษาศีล ๕ (๓) โครงการค่ายคุณธรรมและค่านิยมหลัก ๑๒ ประการ (๔) โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อบุคคลใหม่ (๕) โครงการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนตามความสนใจและความถนัดเฉพาะตน
กลยุทธ์กิจกรรมนักเรียน	แผนงาน การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนและสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลกตามวิถีพุทธ โครงการ (๑) โครงการพัฒนาทักษะชีวิตวิถีพุทธ (๒) โครงการพัฒนาทักษะทางสังคมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (๓) โครงการส่งเสริมระเบียบวินัยนักเรียน (๔) โครงการส่งเสริมความสามรถพิเศษทางศิลปะกีฬาดนตรีและนาฏศิลป์ไทย (๕) โครงการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลกตามระบอบประชาธิปไตย
กลยุทธ์การบริหารงานบุคคล	แผนงาน การพัฒนาทักษะและประสบการณ์วิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา และเสริมสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพ โครงการ (๑) โครงการพัฒนาทักษะและประสบการณ์วิชาชีพครู (๒) โครงการส่งเสริมการวิจัยในชั้นเรียน (๓) โครงการพัฒนาสื่อและนวัตกรรม/เทคโนโลยีการสอนสมัยใหม่ (๔) โครงการสานสัมพันธ์บุคลากรเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ (๕) โครงการจัดส่งบุคลากรทางการศึกษาเข้าอบรมเพื่อพัฒนาทักษะและประสบการณ์วิชาชีพเฉพาะทาง
กลยุทธ์การบริหารอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์	แผนงาน การพัฒนาโรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โครงการ (๑) โครงการปรับปรุงอาคารเรียนและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ (๒) โครงการห้องเรียน ๕ ดาว
กลยุทธ์ธุรการ	แผนงาน การพัฒนาการบริหารงานธุรการโรงเรียนที่ส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานการปฏิบัติงาน โครงการ (๑) โครงการจัดส่งธุรการโรงเรียนเข้าอบรมเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานธุรการ (๒) โครงการห้องธุรการ ๕ ส.

กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน เมื่อพิจารณาตามรายด้านของการวิจัย พบว่า (1) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือ กลยุทธ์การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาและพัฒนาโรงเรียน (2) ด้านหลักสูตรและการสอน คือ กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาวิถีพุทธตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (3) ด้านกิจกรรมนักเรียน คือ กลยุทธ์การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนและสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลกตามวิถีพุทธ (4) ด้านการบริหารงานบุคคล คือ กลยุทธ์การพัฒนาทักษะและประสบการณ์วิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษาและเสริมสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพ (5) ด้านการบริหารอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ คือ กลยุทธ์การพัฒนาโรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และ (6) ด้านธุรการ คือ กลยุทธ์การพัฒนาการบริหารงานธุรการโรงเรียนที่ส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานการปฏิบัติงาน

6. อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจจึงนำมาอภิปรายผล โดยจำแนกตามรายด้านของการวิจัย ดังต่อไปนี้

(1) **ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน** พบว่า กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ได้แก่ กลยุทธ์การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาและพัฒนาโรงเรียน แสดงให้เห็นว่า ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นการสร้างความร่วมมือกันระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพื่อร่วมมือกันพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน สอดคล้องกับที่ วิทยา จันทร์แดง (2555 : ก-ข) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน” พบว่า แนวทางสำคัญในการนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง คือ การมีส่วนร่วมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคี หรือเครือข่ายการทำงานร่วมกัน

(2) **หลักสูตรและการสอน** พบว่า กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี ด้านหลักสูตรและการสอน ได้แก่ กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาวิถีพุทธตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน แสดงให้เห็นว่า ด้านหลักสูตรและการสอน เป็นการดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายหลัก คือ การสร้างศักยภาพทางจริยศาสตร์แก่ผู้เรียน และพัฒนาโรงเรียนให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยเน้นผลผลิตหรือผู้สำเร็จการศึกษาที่เป็นผู้มีสำนึกทางจริยธรรม กติกาของสังคม และมีทัศนคติที่ดีในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับที่ สุทธิพร สายทอง (2556 : ก) ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้เชิงพุทธสู่การพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคเหนือตอนบน” พบว่า มีการจัดการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย 3 ประการ ได้แก่ การพัฒนางาน พัฒนาคณะ และการพัฒนาองค์กรไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

(3) **กิจกรรมนักเรียน** พบว่า กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี ด้านกิจกรรมนักเรียน ได้แก่ กลยุทธ์การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนและสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลกตามวิถีพุทธ แสดงให้เห็นว่า ด้านกิจกรรมนักเรียน มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างหลากหลาย สอดคล้องกับที่ พัศมา แผนสมบุรณ์ (2556 : ก-ข) ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพองค์กรธุรกิจบริการสู่องค์กรประสิทธิภาพสูง” พบว่า การพัฒนาศักยภาพการจัดการความรู้เริ่มตั้งแต่การแสวงหาความรู้ การรวบรวมความรู้ การแบ่งปันความรู้ และการนำความรู้สู่การปฏิบัติตามวงจรการจัดการความรู้ขององค์กรแห่งการเรียนรู้

(4) **การบริหารงานบุคคล** พบว่า กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารงานบุคคล ได้แก่ กลยุทธ์การพัฒนาทักษะและประสบการณ์วิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษาและเสริมสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพ แสดงให้เห็นว่า ด้านการบริหารงานบุคคล เป็นการดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายหลัก คือ พัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากร เพื่อรักษาไว้ซึ่งบุคลากรที่ดี มีคุณภาพ แมื่คุณสมบัติเหมาะสม และสร้างความผูกพันต่อองค์กรทั้งทางตรงและทางอ้อม สอดคล้องกับที่ สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย (2557 : ก) ได้วิจัยเรื่อง “การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง กลุ่มโรงเรียน

การกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา กรุงเทพมหานคร” พบว่า โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา กรุงเทพมหานคร มีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหาร ครู โดยเน้นด้านความซื่อสัตย์ ด้านความเสียสละ ด้านความมีวินัย และด้านความรับผิดชอบต่อตนเองเป็นสำคัญ

(5) **ด้านการบริหารอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์** พบว่า กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ กลยุทธ์การพัฒนาโรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ แสดงให้เห็นว่า ด้านการบริหารอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ เป็นการดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายหลัก คือ พัฒนาศักยภาพการดำเนินงานเกี่ยวกับการสนับสนุนวัสดุครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ รวมถึงงานบริการต่าง ๆ ที่สนับสนุนงานวิชาการ สอดคล้องกับที่ ประยุทธ์ สมวงษา (2549 : ก) ได้วิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา” พบว่า ให้ความสำคัญกับการประเมินคุณภาพการศึกษาซึ่งส่งผลให้เกิดการส่งเสริมการพัฒนาและเสริมสร้างมาตรฐานด้านวิชาการเป็นสำคัญด้วย

(6) **ด้านธุรการ** พบว่า กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี ด้านธุรการ ได้แก่ กลยุทธ์การพัฒนาการบริหารงานธุรการโรงเรียนที่ส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานการปฏิบัติงาน แสดงให้เห็นว่า ด้านธุรการ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ธุรการในฐานะทรัพยากรมนุษย์ สอดคล้องกับที่ คติยา आयูยืน (2558 : ก-ข) ได้วิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะบุคคลตามหลักพุทธธรรมของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคใต้ตอนบน” พบว่า มีกลยุทธ์พัฒนาสมรรถนะตามหลักพุทธธรรมด้านการบริการที่ดี โดยการรักษาความเป็นปกติของมาตรฐานจรรยาบรรณวิชาชีพ และอ่อนโยนด้วยจิตใจที่ดั่งงามตามแบบอย่างที่ดีของคนไทย

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ทั้ง 3 แห่ง ซึ่งเป็นเครือข่ายไตรภาคีโรงเรียนการกุศลในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี ควรร่วมกันจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนร่วมกันตามบริบทเชิงพื้นที่ระดับจังหวัด

2) คณะสงฆ์ควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล 5 ของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหนึ่งหน่วยของกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ตามมติมหาเถรสมาคม โดยให้การสนับสนุนบุคลากร งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการจัดกิจกรรมที่

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ควรสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาและพัฒนาโรงเรียน

2) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ควรจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยสอดคล้องกับมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักและผสมผสานด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อนำข้อมูลเชิงสถิติจากวิธีการวิจัยเชิงปริมาณมาเป็นเครื่องยืนยันผลการวิจัยในเชิงคุณภาพ

2) ควรศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายไตรภาคีโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในจังหวัดราชบุรี เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- คตียา อายุยืน. (2558). “กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะบุคคลตามหลักพุทธธรรมของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคใต้ตอนบน”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประยูทธ สมวงษา. (2549). “พฤติกรรมการเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา”. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร) และคณะ. (2558). “กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค 1”, *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. ปีที่ 4 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2558).
- พระปลัดสมบัติ จิตติลาโณ. (2558). “การจัดการความรู้ □ ตามแนวพุทธธรรมในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์”. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน).
- พระไพศาล สุทธจิตโต. (2554). “การบริหารงานโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุนันท์ สุนนโท (รุจิเวทย์). (2559). “พุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ”. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ (ฉบับพิเศษ)*. ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2559).
- พัศมา แผนสมบูรณ์. (2556). “การจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพองค์กรธุรกิจบริการสู่องค์กรประสิทธิภาพสูง”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มันทนา วัฒนอมศักดิ์. (2550). “รูปแบบแรงจูงใจในการปฏิบัติของครู”. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิทยา จันทรแดง. (2555). “การพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”. *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สมศักดิ์ คงเที่ยง. (2542). *หลักการบริหารการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย. (2557). “การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง กลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา กรุงเทพมหานคร”. *รายงานการวิจัย*. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

**การพัฒนาารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา**
THE MODEL DEVELOPMENT OF BUDDHISM PROPAGATION OF SANGHA
ADMINISTRATORS IN PHANAKHON SRI AYUTTHAYA PROVINCE

พระครูวิมลพัฒนกิจโกศล * พิเชฐ ทังโต ** ยุทธนา ปราณิต ***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3) เพื่อเสนอการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในยุคโลกาภิวัตน์

การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 24 รูป/คน เพื่อหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ก่อนจะนำข้อมูลที่ได้นำไปสู่การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Qualitative Research) จากกลุ่มตัวอย่าง 259 รูป โดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)

ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระสงฆ์จัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรมหรือมุ่งเน้นการสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา

2. หลักพุทธธรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า 1) **ด้านบุคลิกภาพ** คือ องค์กรสงฆ์ ต้องเป็นตัวอย่างที่ดี มุ่งเน้นให้การศึกษาแก่คณะสงฆ์อย่างต่อเนื่องและจริงจัง พัฒนาบุคลากรและเสริมสร้างความรู้ความสามารถให้แก่บุคลากร ด้วยการจัดทำโครงการอบรมบุคลากรเพื่อ

* หลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

*** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง 2) **ด้านเนื้อหา** คือ ปฏิภาณไหวพริบและลีลาการแสดงธรรม เนื้อหาและภาษาที่ใช้มีลำดับชั้นเป็นขั้นเป็นตอน มีการพัฒนาเนื้อหาไปตามลำดับแต่ละเรื่องหรือแต่ละจุดนั้น ท่านจะมีประเด็นใหม่ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ 3) **ด้านสื่อการสอน** คือ พระสังฆาธิการดำเนินบทบาทในฐานะจัดรายการตามผังรายการของสถานีวิทยุต่างๆ ในจังหวัด แต่ก็มีแนวคิดนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

3. การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในยุคโลกาภิวัตน์ พบว่า 1) **รูปแบบการแสดงธรรมเทศนา** คือ 1. นักเทศน์ปฏิภาณ ไม่อ่านคัมภีร์ หรือ นักเทศน์ปากเปล่า 2. นักเทศน์อ่านคัมภีร์ หมายถึง การเทศน์ไปตามคัมภีร์ที่มีผู้แต่งไว้หรือที่ตนเองแต่งไว้แล้ว 2) **รูปแบบการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม** คือ การแสดงปาฐกถาธรรมในวัด จะจัดขึ้นทุกวันพระ โดยทางวัดได้จัดสถานที่ให้ญาติโยมมาฟังธรรมไว้เป็นการเฉพาะ ที่มีความรู้ความสามารถไปเทศน์หรือแสดงปาฐกถาธรรม ครั้งละ 1-3 ชั่วโมง หัวข้อธรรมที่แสดงจะเลือกให้เหมาะสมกับกาลเวลา สถานที่และบุคคล นอกจากนี้ท่านยังได้รับนิมนต์ให้แสดงปาฐกถาธรรมที่สถานีวิทยุและโทรทัศน์อย่างต่อเนื่อง 3) **รูปแบบปฏิบัติและวิธีฝึกปฏิบัติการสอนสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐาน** คือ ยึดหลักสูตรแกนกลางของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ อยากรู้ให้พระวิปัสสนาจารย์ ที่สามารถตรวจสอบอารมณ์ได้ พัฒนาตนเอง ต้องหลักสูตรอัปเกรดพระวิปัสสนาจารย์อยู่เรื่อยๆ จัดให้มีหลักสูตรหลายระดับ ปรับใช้ให้เหมาะสม กระตุ้นให้คนสนใจด้านปฏิบัติให้ได้ หลักสูตรหรือรูปแบบการอบรมต้องปรับให้สอดคล้องกับยุคสมัย

คำสำคัญ: การเผยแผ่, พระพุทธศาสนา, พระสังฆาธิการ

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) To study the Model Development of Buddhism Propagation In Phranakhon Si Ayutthaya Province 2) to integrate the Model Development of Buddhism Propagation In Phranakhon Si Ayutthaya Province 3) to present new knowledge about “The Model Development of Buddhism Propagation In Phranakhon Si Ayutthaya Province”, a study of the documents and interview (In-depth Interview) with the key (Key Informant) used in this study is divided into

This research was the mixed research method between the qualitative research and quantitative research. For the qualitative research used the documentary research and in-depth interview from 24 key informants as the Model Development of Buddhism Propagation In Phranakhon Si Ayutthaya Province and the quantitative research used the 259 questionnaires. The data analysis was used the social sciences Programed for descriptive statistics were the frequency, percentage, mean, standard deviation (S.D.)

The Finding of this research are as follows:

1. The over opinions on the Model Development of Buddhism Propagation In Phranakhon Si Ayutthaya Province were found at the high level with average mean equal to when considering into each aspect, it was noted at the high levels in all aspects by role of Sangha in promoting morality and enhancing the quality of life aspects obtaining high scores.

2. A comparison of the Model Development of Buddhism Propagation In Phranakhon Si Ayutthaya Province, classified by personal factors, showed that sex, age and educational level had no significant differences, whereas occupation was found significant difference at 0.05 level of confidence.

3. Problems concerned with the Model Development of Buddhism Propagation In Phranakhon Si Ayutthaya Province, indicated that i) there were no sufficient help, cooperation and tangible results, ii) lack of continuity in the operation, and performance was not enough, Government did not recognize it, and iii) issues of the time in practice were different and unfit for duty, lack of cooperation among related authorities and the shortage of personnel and manpower. For suggestions: on the Model Development of Buddhism Propagation In Phranakhon Si Ayutthaya Province, it was found that i) more help and sufficient cooperation should be added for the sake of yielding tangible results, ii) there should fixed time and term course in teaching and practice, iii) arrangement of time to increase training awareness for the public. the Model Development of Buddhism Propagation In Phranakhon Si

Ayutthaya Province, classified by personal factors, and 3) to investigate the problems and develop the Model Development of Buddhism Propagation In Phranakhon Si Ayutthaya Province.

Keywords: Model Development, Buddhism, Propagation

1. บทนำ

สมัยพุทธกาล การบริหารจัดการขององค์กรสงฆ์หลักการใช้บริหารคือ พระธรรมวินัย ภายหลังพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว ได้เกิดปัญหาอุปสรรคความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นในองค์กรปกครองคณะสงฆ์ พระเถรานุเถระทั้งหลายในสมัยนั้นได้ทำปฐมสังคายนา ทูตยสังคายนา ตติยสังคายนา ตามลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ถ้ากล่าวถึงการบริหารกิจการคณะสงฆ์ต้องถือพระธรรมวินัย เป็นหลักสำคัญในการบริหารงานต่างๆ เพราะพระธรรมวินัยเป็นโครงสร้างและการจัดระเบียบคณะสงฆ์ให้เกิดความเป็นธรรมเรียบร้อยดีงาม และเป็นรูปแบบพัฒนาศักยภาพบุคลากรในองค์กรสงฆ์ให้ทราบบทบาทหน้าที่ในการรับผิดชอบ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล การเผยแผ่ในสมัยเมื่อพระพุทธเจ้าทรงมีพระชนมอยู่ คือเมื่อนับตั้งแต่สำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงได้เลือกบุคคลที่ควรจะสั่งสอนให้รู้ตามโดยใช้วิธีเทศนาสั่งสอน ดังที่ปรากฏในธรรมจักรกัปปวัตตนสูตร ท่านเลือกปัจฉิมวัยคิ ในการเทศนาสั่งสอนเป็นกลุ่มแรกเพราะท่านปัจฉิมวัยคิเป็นผู้ที่มีพื้นฐานความรู้เดิมในการปฏิบัติอยู่แล้วคือได้ปฏิบัติตามพระพุทธองค์ครั้งยังเป็นผู้อุปฐาก และมีความเชื่อเดิมอยู่แล้วว่าพระพุทธองค์จะได้เป็นพระศาสดาผู้ยิ่งใหญ่ของโลก ดังนั้นพระพุทธองค์จึงได้เปรียบบุคคลไว้เสมือนบัว 4 เหล่า คือผู้มีปัญญาสามารถที่จะบรรลุตามได้ จนถึงผู้ที่ยังมีกิเลสหนาคือไม่สามารถสั่งสอนได้ ในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนมอยู่โดยสวนใหญ่แล้วการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยรวมคือการเทศนาธรรมวินัย ข้อประพจน์และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ โดยใช้การสอนแบบเล่านิทานบ้างเปรียบเทียบบ้าง ถามตอบบ้าง เป็นต้นเมื่อพระพุทธเจ้าทรงเริ่มประกาศพระพุทธศาสนา โดยทรงใช้เวลาตลอดหน้าฝนแรก รวบรวมพระสาวกได้ 60 รูป แล้วทรงอบรมคุณธรรมแก่ท่านเหล่านั้นอย่างเพียงพอที่จะแยกย้ายกันออกไปประกาศ พระศาสนา พอหมดหน้าฝน ดินฟ้าอากาศแห้ง ก็ได้ทรงเรียกพระสาวกเหล่านั้นมาประชุม แล้วรับสั่งให้แยกย้ายไปประกาศพระพุทธศาสนาในภูมิภาคต่างๆ การประชุมครั้งนั้น นับว่าเป็นการประชุมปฐมนิเทศสำหรับพระธรรมทูตรุ่นแรกในพระพุทธศาสนา

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในปัจจุบัน มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เกี่ยวกับการควบคุม และส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ 4 ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 อาจกล่าวได้ว่ามหาเถรสมาคมในปัจจุบันมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ 6 ประเภท คือ 1) การปกครอง 2) การศาสนศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่ 5) การสาธารณูปการ 6) การสาธารณสงเคราะห์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น เป็นด้านหนึ่งในหกด้านในการจัดองค์การทางพระพุทธศาสนา กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึงการดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อ

พระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม แล้วนำเอาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแพร่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระสงฆ์จัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแพร่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรมหรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับบิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา การดำเนินการใด ๆ ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแพร่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ชื่อว่าภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น (กรมการศาสนา, 2540) ในยุคแห่งโลกาภิวัตน์ ถึงแม้ว่าการเผยแผ่จะมีความหลากหลายโดยการใช้นวัตกรรมในการจัดการด้านการเผยแผ่มีมากขึ้น เช่น การใช้สื่อด้านการพิมพ์ คือ หนังสือธรรมะ ซึ่งได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในปัจจุบัน การใช้สื่อคอมพิวเตอร์ คือ การใช้ความรู้ด้านคอมพิวเตอร์มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการเผยแผ่ในรูปแบบของซีดีธรรมะ ทำวีดิโอธรรมะเสนอทางโลกเทคโนโลยี เช่น อินเทอร์เน็ตต่าง ๆ ดังนั้น การจัดการด้านการเผยแผ่จึงมีความหลากหลายมากขึ้นแต่ว่าสิ่งช่วยในยุคนี้ก็ยังมีมากเช่นเดียวกัน อันเป็นปัญหาทั้งจากภายในตัวบุคคลนั่นเองหรือปัญหาภายนอก คือ การขาดบุคลากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ฉะนั้น การเอาใจใส่ การจัดการในด้านการเผยแผ่ก็ต้องการบริหารให้ทันต่อโลกปัจจุบัน ต่อบุคคลที่เป็นจุดเป้าหมาย เพื่อให้สำเร็จผลตามความประสงค์ได้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2540)

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอดีตราชธานีของไทยมีหลักฐานของการเป็นเมืองในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 16-18 โดยมีร่องรอยของที่ตั้งเมือง โบราณสถาน โบราณวัตถุและเรื่องราวเหตุการณ์ในลักษณะตำนานพงศาวดาร ไปจนถึงหลักศิลาจารึกซึ่งถือว่าเป็นหลักฐานร่วมสมัยที่ใกล้เคียงเหตุการณ์มากที่สุด ซึ่งเมืองอโยธยา หรืออโยธยาศรีรามเทพนครหรือเมืองพระรามมีที่ตั้งอยู่บริเวณด้านตะวันออกของเกาะเมืองอยุธยา มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมากทั้งด้านการเมืองการปกครอง และวัฒนธรรม ปัจจุบันจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้รับการประกาศยกย่องให้เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมจากองค์การ UNESCO เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2534 ทำให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เดินทางมาเยี่ยมชม ปีละไม่น้อยกว่าล้านคน แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ คือ บริเวณพื้นที่โดยรอบเกาะเมือง เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ฯ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา วัดมงคลปิตร วัดพระศรีสรรเพชญ์ เป็นต้น

คณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา มีการบริหารที่เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และกฎหมายธรรมนูญ ฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด 3 ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ซึ่งมีการปฏิบัติหน้าที่การรับผิดชอบตามสัดส่วนที่กำหนดไว้เพื่อเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายธรรมนูญ

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงควรให้มีการศึกษาความเป็นไปได้ในการหารูปแบบที่เหมาะสมและปรับปรุงระบบเพื่อพัฒนาศักยภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพของการปกครองคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ เพื่อการสืบต่อพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวและเป็นประโยชน์แก่อุบัติและมีความสุขแก่ชาวโลกเป็นหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรทุกรูป ที่จะต้องปฏิบัติตามกำลังความสามารถ โดยฐานานุกรมเพราะภิกษุ สามเณร มีความสำนึกและปฏิบัติกันมาโดยลำดับ

พระพุทธศาสนาจึงเป็นมรดกสืบมาถึงทุกวันนี้ โลกวิวัฒนาการมากขึ้น การปฏิบัติหน้าที่สืบต่อพระพุทธศาสนา จึงมีวิธีการต่างๆที่เหมาะสม โดยไม่ทิ้งหลักการ คือ พระธรรมวินัย เป็นที่น่าชื่นชมยินดี ที่พระสงฆ์แห่งสังฆมณฑลไทย ที่ออกไปประกาศพระศาสนาในประเทศต่างๆ มีความรู้ความสามารถสูง จึงปฏิบัติหน้าที่ของผู้ประกาศพระศาสนา (พระธรรมทูต) ได้ดังที่ปรากฏอยู่ทั่วโลก (สมเด็จพระพุทธอาจารย์ (เกี้ยว อุปเสโณ), 2551) ซึ่งในภาพรวมจะก่อให้เกิดความหลายหลายในทางปฏิบัติเป็นอย่างมาก และเพื่อเป็นแนวทางและเป็นรูปแบบการพัฒนาศักยภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไปในอนาคตด้วย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.2 เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.3 เพื่อเสนอการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในยุคโลกาภิวัตน์

3. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามหลักการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สำคัญคือ รูปแบบการแสดงธรรมเทศนา รูปแบบการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม รูปแบบปฏิบัติและวิธีฝึกปฏิบัติการสอนสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐาน ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ศึกษาความเป็นไปได้ในการนำการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ ด้านเนื้อหา ด้านสื่อการสอน

2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย “การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” มี 3 กลุ่ม คือ ประกอบด้วย พระภิกษุข้าราชการที่เกี่ยวข้องและประชาชนผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจำนวน 24 รูป/คน การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) พระภิกษุและประชาชนผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 รูป/คน และโดยใช้แบบสอบถามกับพระภิกษุ จำนวน 673 รูป เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานสำหรับสำรวจสภาพความพร้อม เพื่อประกอบการพิจารณาตัดสินใจในการใช้การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้วัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ใช้ในการศึกษาผู้วิจัยได้กำหนดเขตพื้นที่คือเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ได้ศึกษารวบรวมข้อมูลในการดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2558 – เดือนมกราคม พ.ศ. 2560 รวมระยะเวลา 16 เดือน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) การวิจัยเชิงปริมาณเป็นงานวิจัยหลักและศึกษาการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นงานวิจัยสนับสนุน

4.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร ได้แก่ พระสังฆาธิการที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 673 รูป (สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2557) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสังฆาธิการที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยการใช้การคำนวณของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 259 รูป (สุวรรีย์ ศิริโกคาภิรมย์, 2546) จากสูตรจะได้ประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในแต่ละอำเภอ ในเขตพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวม 673 รูป บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ บุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ (Key Informant) โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ผู้ศึกษาพิจารณาคัดเลือกตัวอย่าง ประกอบด้วยพระสังฆาธิการ ผู้บริหารสถานศึกษา/สำนักเรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 24 รูป/คน

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ลักษณะการสัมภาษณ์เป็นแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ผู้วิจัยกำหนดประเด็นคำถามที่ใช้เป็นแนวทางเพื่อให้ได้ความจริง แนวคิด ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2) เชิงปริมาณ (Quantitative Research)

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ใน 3 ด้าน คือ ด้านบุคลิกภาพ ด้านเนื้อหา ด้านสื่อการสอน เป็นต้น ให้ได้ข้อมูลพื้นฐานสำหรับสำรวจสภาพความพร้อมสำหรับประกอบการพิจารณาตัดสินใจในการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอย่างยั่งยืน

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยดำเนินการสัมภาษณ์และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม กลับคืนด้วยตนเอง การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการ เผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามขั้นตอน ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 24 รูป และการสังเกตเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง รวบรวมข้อมูลแบบสอบถามทั้งหมดเพื่อนำมา ประมวลผลตามวิธีการทางสถิติ และรวบรวมคำให้สัมภาษณ์ เพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลหา ประเด็นความสอดคล้อง ร่วมกับการสังเกต การบริหารจัดการและการดำเนินงาน ต่อไป

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ผู้วิจัยดำเนินการสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมทั้งการลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ด้วยตัวเองตาม ระเบียบวิธีวิจัยและตามประเด็นโจทย์วิจัยวิธีดำเนินงานวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้เชี่ยวชาญแบบลูกโซ่ (Snowball Technique) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) การสังเคราะห์เนื้อหา (Synthesis) ข้อมูลที่สอดคล้องกัน พรรณนา แยกแยะลดส่วนข้อมูล (Data Reduction) และให้รหัส (Coding) และตีความข้อมูล จัดหมวดหมู่ หาความเหมือน ความต่าง และความเชื่อมโยงกับบริบท สรุปผลการวิจัย นำเสนอข้อมูลเป็นความเรียง และรายงานผลการวิจัย

5. ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา พบว่า การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชน ได้รับทราบในทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจใน หลักธรรมแล้วนำมาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ ต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแพร่ธรรมด้วยสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระสงฆ์จัดกิจกรรม ต่างๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแพร่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นการสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา

2. หลักพุทธธรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า 1) ด้านบุคลิกภาพ คือ รูปร่าง หน้าตา เป็นลักษณะภายนอกที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่บุคคลรอบข้าง และผู้ที่มาติดต่อ บุคคลที่มีรูปร่างหน้าตาดี ย่อมได้เปรียบบุคคลอื่น แต่จะต้องอาศัยลักษณะอย่างอื่น เช่น กิริยามารยาทดี มีความเป็นกันเอง มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีความสามารถในการพูดที่ดีเป็น ส่วนประกอบด้วย

2) ด้านเนื้อหา คือ ปฏิภาณไหวพริบและลีลาการแสดงธรรม เนื้อหาและภาษาที่ใช้มีลำดับ ชั้นเป็นขั้นเป็นตอน มีการพัฒนาเนื้อหาไปตามลำดับแต่ละเรื่องหรือแต่ละจุดนั้นท่านจะมีประเด็น

ใหม่ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ ใช้ภาษาร่วมสมัยทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย ในส่วนของประเภท เนื้อหาที่นิยม นำมาเผยแพร่นั้นมักจะประกอบด้วยทันเหตุการณ์ปัจจุบัน เพื่อพัฒนาจิตใจและชีวิตที่ดีงาม

3) **ด้านสื่อการสอน** คือ พระสังฆาธิการดำเนินบทบาทในฐานะจัดรายการตามผังรายการของสถานีวิทยุต่างๆ ในจังหวัด แต่ก็มีแนวคิดนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี มีการใช้สื่อเฉพาะกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ ใบปลิว คู่มือภาพ โฆษณา หนังสือเล่มเล็ก แผ่นพับ เสียงตามสาย เทปเสียง การสร้างวัตถุมงคล เป็นต้น เป็นสื่อที่สร้างขึ้นเพื่อปลูกฝังความนิยม สร้างความเข้าใจแก่ผู้รับสาร โดยมีหลักการใช้ข้อความและภาษาต่างๆ ใช้ศิลปะการพิมพ์ที่ดี เร้าใจให้ผู้ฟังอ่านภาพประกอบด้วยอักษร สี และการจัดหน้าเล่ม มีกลุ่มเป้าหมายที่แน่นอน

3. **การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในยุคโลกาภิวัตน์ พบว่า 1) รูปแบบการแสดงธรรมเทศนา** คือ 1. นักเทศน์ปฏิญาณ ไม่อ่านคัมภีร์ หรือ นักเทศน์ปากเปล่า คือ นักเทศน์แบบไม่อ่านหนังสือ แต่ถือหนังสือเทศน์เป็นคัมภีร์ประคองไว้เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ การเทศน์แบบนี้เป็นการแสดงถึงความสามารถของนักเทศน์ที่มีไหวพริบ ปฏิภาณ ความเฉลียวฉลาดในการแสดงธรรมะนักเทศน์แบบนี้ต้องมีความรู้และได้รับการฝึกฝนตนเองมาเป็นอย่างดี 2. นักเทศน์อ่านคัมภีร์ หมายถึง การเทศน์ไปตามคัมภีร์ที่มีผู้แต่งไว้หรือที่ตนเองแต่งไว้แล้ว

2) **รูปแบบการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม** คือ การแสดงปาฐกถาธรรมในวัด จะจัดขึ้นทุกวันพระ โดยทางวัดได้จัดสถานที่ให้ญาติโยมมาฟังธรรมไว้เป็นการเฉพาะ นอกจากนี้เมื่อพุทธศาสนิกชนมาบำเพ็ญกุศลที่วัด เช่น งานพิธีสวดอภิธรรม งานพิธีบวช พิธีแต่งงาน วัดจะจัดให้มีการแสดงปาฐกถาธรรมที่เหมาะสม กับพิธีต่างๆ เพื่อผู้ฟังจะได้นำหลักธรรมไปเป็นข้อคิดพิจารณาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของตนเอง การแสดงปาฐกถาธรรมนอกวัด เป็นการเผยแผ่เชิงรุก ซึ่งจะมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน พระที่มีความรู้ความสามารถไปเทศน์หรือแสดงปาฐกถาธรรม ครั้งละ 1-3 ชั่วโมง หัวข้อธรรมที่แสดงจะเลือกให้เหมาะสมกับกาลเวลา สถานที่และบุคคล นอกจากนี้ท่านยังได้รับนิมนต์ให้แสดงปาฐกถาธรรมที่สถานีวิทยุและโทรทัศน์อย่างต่อเนื่อง

3) **รูปแบบปฏิบัติและวิธีฝึกปฏิบัติการสอนสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐาน** คือ ควรยึดหลักสูตรแกนกลางของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ อยากรให้พระวิปัสสนาจารย์ ที่สามารถตรวจสอบอารมณ์ได้ พัฒนาตนเอง ต้องหลักสูตรอัปเกรดพระวิปัสสนาจารย์อยู่เรื่อยๆ ควรจัดให้มีหลักสูตรหลายระดับ ปรับใช้ให้เหมาะสม กระตุ้นให้คนสนใจด้านปฏิบัติให้ได้ หลักสูตรหรือรูปแบบการอบรมต้องปรับให้สอดคล้องกับยุคสมัย และปรับปรุงอยู่เรื่อยๆ ไม่ยึดติดในวัฒนธรรมดั้งเดิม บางทีหลักสูตรไม่สัมฤทธิ์ผลที่ดีต้องปรับใช้กับกลุ่มเป้าหมาย รูปแบบหรือวิธีการใดๆ ก็ดีทั้งนั้น แต่เป้าหมายอยู่ที่การปล่อยวาง เข้าใจถึงธรรมด้านหลักสูตรจึงอยู่ที่การปรับใช้ให้เหมาะสม

6. อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงการศึกษาการพัฒนา รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ศึกษาจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญ น่าสนใจและนำมาอภิปรายผลดังนี้

1) **หลักพุทธธรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนา รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีดังนี้**

1. ด้านบุคลิกภาพ : การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบุคลิกภาพ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้เพราะ รูปร่าง หน้าตา เป็นลักษณะภายนอกที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่บุคคลรอบข้าง และผู้ที่มาติดต่อ บุคคลที่มีรูปร่างหน้าตาดี ย่อมได้เปรียบบุคคลอื่น แต่จะต้องอาศัยลักษณะอย่างอื่น เช่น กิริยามารยาทดี มีความเป็นกันเอง มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีความสามารถในการพูดที่ดีเป็นส่วนประกอบด้วย ด้านบุคลิกภาพ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ได้แก่ มีการถูกวิพากษ์วิจารณ์ไม่มีอาการที่โกรธเคือง มีการแนะนำในเรื่องที่ดีและไม่แนะนำในเรื่องไม่ดี มีความประพฤติตนสมควรแก่ฐานะ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรอนงค์ โรจน์วิวัฒน์บุลย์(2550) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาตัวแบบผู้นำเชิงนวัตกรรม” ผลการวิจัยพบว่า บริบทภายนอกองค์กรที่มีความเปลี่ยนแปลงมากขึ้นส่งผลกระทบต่อการศึกษาทางและกลยุทธ์ในการนำองค์การ กัดดันให้ผู้นำมุ่งเน้นการพัฒนานวัตกรรมมากขึ้นเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน บริบทภายในองค์กรด้านวัฒนธรรมองค์การและบรรยากาศภายในองค์กรมีผลกระทบต่อบทบาทของภาวะผู้นำ รูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้และระบบการจัดการความรู้ที่มีกระบวนการชัดเจนและใช้เทคโนโลยีในการสร้างคลังความรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาองค์กรที่เหมาะสม คือ โครงสร้างองค์การแบบทีมข้ามสายงาน ระบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีการบริหารคนเก่ง และมีระบบพี่เลี้ยง มีการสอนงาน การมอบหมายงานโครงการ การมอบอำนาจเป็นระบบที่ส่งผลเชิงบวกต่อแนวทางการพัฒนาผู้นำเชิงนวัตกรรม ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบกรณีศึกษาทั้งหมด

2) ด้านเนื้อหา : การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านเนื้อหาโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งอภิปรายได้ว่า ท่านปฏิญาณไหวพริบและลีลาการแสดงธรรม เนื้อหาและภาษาที่ใช้มีลำดับชั้นเป็นขั้นเป็นตอน มีการพัฒนาเนื้อหาไปตามลำดับแต่ละเรื่องหรือแต่ละจุดนั้นท่านจะมีประเด็นใหม่ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ ใช้ภาษาร่วมสมัยทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย ในส่วนของประเภท เนื้อหาที่นิยมนำมาเผยแผ่นั้นมักจะประกอบด้วยทันเหตุการณ์ปัจจุบัน เพื่อพัฒนาจิตใจและชีวิตที่ดีงามซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมคิด สกุลสถาปัตย์ (2552) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิผลในการปฏิรูปการศึกษาแบบยั่งยืน” ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิผล ประกอบด้วย การสร้างสื่อกลางที่มีศักยภาพ การใช้ความฉลาดทางอารมณ์เป็นฐาน การสร้างแรงบันดาลใจ การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล การกระตุ้นการใช้ปัญญาและการใช้อิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ สำหรับองค์ประกอบของการปฏิรูปการศึกษาแบบยั่งยืน ประกอบด้วย กระบวนการเปลี่ยนแปลงสมดุล ต่อเนื่อง เน้นผู้เรียน ปัจจัยนำเข้า มีพลังขับเคลื่อน ผลผลิตมีคุณภาพ ผลลัพธ์มีคุณภาพเชิงพลวัต บริบทเหมาะสม เอื้อต่อการเรียนรู้แบบพอเพียง

3) **ด้านสื่อการสอน** : การพัฒนารูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนารูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสื่อการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ซึ่งอภิปรายได้ว่า พระสังฆาธิการดำเนินบทบาทในฐานะจัดรายการตามผังรายการของสถานีวิทยุต่างๆ ในจังหวัด แต่ก็มีแนวคิดนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี มีการใช้สื่อเฉพาะกิจในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ได้แก่ ใบปลิว คู่มือภาพ โฆษณา หนังสือเล่มเล็ก แผ่นพับ เสียงตามสาย เทปเสียง การสร้างวัดถุ่มงคล เป็นต้น เป็นสื่อที่สร้างขึ้นเพื่อปลูกฝังความนิยม สร้างความเข้าใจแก่ผู้รับสาร โดยมีหลักการใช้ข้อความและภาษาต่างๆ ใช้ศิลปะการพิมพ์ที่ดี ใ้ใจให้ผู้ฟังอ่านภาพประกอบด้วยอักษร สี และการจัดหน้าเล่ม มีกลุ่มเป้าหมายที่แน่นอน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสนธยา ชมพู (2552) ได้วิจัยเรื่อง “ยุทธศาสตร์การเผยแพร่ศาสนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีวัดพระธรรมกายและวัดหนองป่าพง” ผลการวิจัย พบว่า 1) วัดพระธรรมกายและวัดหนองป่าพง ใช้หลักไตรสิกขาเป็นพื้นฐานเหมือนกันในการฝึกจิต และทำใจของตนให้บริสุทธิ์ แต่ทั้งสองวัดต่างก็ใช้เทคนิค วิธีการ ต่างกัน ยกตัวอย่าง วัดธรรมกายใช้การหายใจเข้า หายใจออก โดยมุ่งไปที่ศูนย์กลางกาย ที่เรารู้จักกัน คือ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 แล้วภาวนาว่า สัมมา อรหัง โดยที่ไม่ยอมปล่อยให้จิตออกไปจากจุดศูนย์กลาง ในขณะที่วัดหนองป่าพง ใช้วิธีง่าย ๆ โดยใช้จิตตามคู่มือเคลื่อนไหวของร่างกาย หรือที่เราเรียกว่า สติ เอาสติจับตรงที่การหายใจเข้าออก แล้วภาวนาว่า พุโธ 2) หลักธรรมแนวปฏิบัติประจำวัน พบว่าทั้งสองวัดมีแนวทางปฏิบัติต่างกัน วัดพระธรรมกายยึดวิชาวรรณกาย ในขณะที่วัดหนองป่าพงยึดหลักอานาปานสติ 3) สื่อเทคโนโลยี พบว่า ทั้งสองวัดใช้สื่อเหมือนกัน โดยใช้หนังสือ และสื่อในการเชื่อมโยงไปยังประชาชน

5.2.2 การพัฒนารูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในยุคโลกาภิวัตน์ มีดังนี้

1) **รูปแบบการแสดงธรรมเทศนา** : การพัฒนารูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อภิปรายได้ว่า พระนักเทศน์มีปฏิภาณ ไม่อ่านคัมภีร์ หรือนักเทศน์ปากเปล่า คือ นักเทศน์แบบไม่อ่านหนังสือ แต่ถือหนังสือเทศน์เป็นคัมภีร์ประกอบไว้เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ การเทศน์แบบนี้เป็นการแสดงถึงความสามารถของนักเทศน์ที่มีไหวพริบปฏิภาณ ความเฉลียวฉลาดในการแสดงธรรมะนักเทศน์แบบนี้ต้องมีความรู้และได้รับการฝึกฝนตนเองมาเป็นอย่างดี นักเทศน์อ่านคัมภีร์ เป็นการเทศน์ไปตามคัมภีร์ที่มีผู้แต่งไว้หรือที่ตนเองแต่งไว้แล้ว นักเทศน์ปฏิภาณ ไม่อ่านคัมภีร์ หรือนักเทศน์ปากเปล่านักเทศน์อ่านคัมภีร์ การเทศน์ให้เป็นไปตามคัมภีร์ที่มีผู้แต่งไว้หรือที่ตนเองแต่งไว้แล้ว เทศน์แบบบุคคลาธิษฐาน มีนิทานสาธกและยกเรื่องที่คนสนใจมาประกอบ การเทศนาจะไม่เป็นยาขม แต่จะเป็นที่นิยมชมชอบ เพราะนิทานจะช่วยในการขยายธรรม จะเป็นเทศนาที่เข้าใจง่าย ฟังง่าย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรุฑม บัญศรีตัน(2550) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการตีความคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัย พบว่า แนวคิดและทฤษฎีการตีความทางพระพุทธศาสนาและทางตะวันตกมีเป้าหมายเพื่อให้เข้าใจถึงความจริง ความถูกต้องตั้งมาผ่านการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารจึงมีพัฒนาการทั้งทฤษฎีและวิธีการตีความมาโดยลำดับเช่นกัน แต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียดด้านทฤษฎีและวิธีการตีความ ทฤษฎีการตีความทางตะวันตกมี 3 ทฤษฎีหลักที่มีจุดเน้นที่แตกต่างกันในการค้นหาความหมายที่สมบูรณ์ คือ

ทฤษฎีที่ถือผู้สื่อความเป็นศูนย์กลาง ทฤษฎีที่ถือคัมภีร์เป็นศูนย์กลาง และทฤษฎีที่ถือผู้อ่านเป็นศูนย์กลาง ในขณะที่ทฤษฎีการตีความทางพระพุทธศาสนามีนัยบ่งชี้ว่า การจะค้นหาความหมายสมบูรณ์ได้นั้น จะต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการ คือ ให้ความสำคัญทั้งแก่ผู้สื่อความ คัมภีร์ ผู้อ่าน และบริบททางสังคมของผู้สื่อความ คัมภีร์ และผู้อ่าน ที่ต้องมีความเชื่อมโยงอิงอาศัยกันและกัน จึงอาจนิยดั่งกล่าวนี้สร้างและเสนอเป็นรูปแบบการตีความคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท เมื่อนำมาวิเคราะห์การตีความเรื่องมั่งสวิติของสำนักสันตโตโคก และการตีความเรื่องนิพพานของสำนักวัดพระธรรมกาย พบว่า สำนักสันตโตโคกใช้การตีความแบบยึดผู้อ่านเป็นหลักและบางแห่งได้ใช้การตีความแบบยึดผู้สื่อความเป็นหลัก สำนักวัดพระธรรมกายใช้การตีความแบบยึดผู้อ่านเป็นหลักและอ้างคัมภีร์ต่าง ๆ มาสนับสนุนการตีความของตน ในขณะที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ใช้การตีความแบบยึดคัมภีร์เป็นหลัก และบางแห่งยังคงใช้การตีความแบบยึดผู้สื่อความเป็นหลัก ประกอบด้วย

2) รูปแบบการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม : การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อภิปรายได้ว่า การแสดงปาฐกถาธรรมในวัด จะจัดขึ้นทุกวันพระ โดยทางวัดได้จัดสถานที่ให้ญาติโยมมาฟังธรรมไว้เป็นการเฉพาะ นอกจากนี้เมื่อพุทธศาสนิกชนมาบำเพ็ญกุศลที่วัด เช่น งานพิธีสวดอภิธรรม งานพิธีบวช พิธีแต่งงาน วัดจะจัดให้มีการแสดงปาฐกถาธรรมที่เหมาะสม กับพิธีต่างๆ เพื่อผู้ฟังจะได้นำหลักธรรมไปเป็นข้อคิดพิจารณาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของตนเอง การแสดงปาฐกถาธรรมนอกวัด เป็นการเผยแผ่เชิงรุกซึ่งจะมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน พระที่มีความรู้ความสามารถไปเทศน์หรือแสดงปาฐกถาธรรมครั้งละ 1-3 ชั่วโมง หัวข้อธรรมที่แสดงจะเลือกให้เหมาะสมกับกาลเวลา สถานที่และบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปลัดสุวัฒนวิจิตรคุณ (ไสว โชติโก) และคณะ(2553) ได้วิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ยุทธศาสตร์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในอินเดีย” ผลการวิจัยมีดังต่อไปนี้ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง พบว่า การปฏิบัติศาสนกิจของพระธรรมทูต วัดไทยในอินเดีย ถือเป็นยุคทองของพระธรรมทูต วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธในอินเดียและชาวพุทธต่างชาติ ได้ประกาศเกียรติคุณของชาติให้ประจักษ์แก่คนทั่วโลก ในส่วนข้อเสนอแนะพบว่า พระธรรมทูตปัจจุบันมีจำนวนน้อยมาก การทำงานไม่เป็นทีม ขาดการมีส่วนร่วม ไม่มีเครือข่ายชาวพุทธระดับนานาชาติและองค์กรหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จำเป็นต้องสร้างสำนักงานพระธรรมทูตให้ชัดเจน เพื่อสร้างเครือข่ายในระดับองค์กรได้มีหลายด้านดังนี้

1. ด้านการศึกษา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง พบว่า พระธรรมทูตได้ให้การสงเคราะห์ด้านการศึกษา มีการสร้างโรงเรียนปัญญาศีล และโรงเรียนต้นกล้า มีการสนับสนุนทุนการศึกษาให้และเด็กและเยาวชน ได้นำเยาวชนมาปฏิบัติธรรมในวัด มีการทำวัตรสวดมนต์ เจริญจิตภาวนา ในส่วนข้อเสนอแนะ พบว่า วัดยังไม่ได้สร้างเครือข่ายศูนย์การศึกษา เพื่อประสานงานกับองค์กรข้างนอก ผู้สอนขาดทักษะด้านภาษาท้องถิ่น และการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนยังไม่เพียงพอ จำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายต้องเข้ามาช่วยเหลือ 2. ด้านการสงเคราะห์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง พบว่า พระธรรมทูตเป็นสัญลักษณ์ของความเมตตา ได้มีการอนุเคราะห์ต่อผู้อื่น มีการแจกสิ่งของเครื่องใช้อุปโภค บริโภคและการดูแลสุขภาพพยาบาลให้ มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการอนุเคราะห์การศึกษาเผยแผ่ จึงจำเป็นอย่างยิ่งต้องหาแนวทางในการตั้งเป็นกองทุน หรือมูลนิธิขึ้น เพื่อจะเอื้อต่อ

3) รูปแบบปฏิบัติและวิธีฝึกปฏิบัติการสอนสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐาน :

การพัฒนาารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งอภิปรายได้ว่า ต้องยึดถือหลักสูตรส่วนกลางของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ อยากรให้พระวิปัสสนาจารย์ ที่สามารถตรวจสอบอารมณ์ได้ พัฒนาตนเอง ต้องหลักสูตรอัปเดตพระวิปัสสนาจารย์อยู่เรื่อยๆ ควรจัดให้มีหลักสูตรหลายระดับ ปรับใช้ให้เหมาะสม กระตุ้นให้คนสนใจด้านปฏิบัติให้ได้ หลักสูตรหรือรูปแบบการอบรมต้องปรับให้สอดคล้องกับยุคสมัย และปรับปรุงอยู่เรื่อยๆ ไม่ยึดติดในวัฒนธรรมดั้งเดิม บางทีหลักสูตรไม่สัมฤทธิ์ผลที่ดีต้องปรับใช้กับกลุ่มเป้าหมาย รูปแบบหรือวิธีการใดๆ ก็ดีทั้งนั้น แต่เป้าหมายอยู่ที่การปล่อยวาง เข้าใจถึงธรรมด้านหลักสูตรจึงอยู่ที่การปรับใช้ให้เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดวงกมล ทองคนารักษ์(2552) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับชาวต่างประเทศในประเทศไทย” ผลการวิจัย พบว่า การปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งสมถและวิปัสสนา ตลอดจนปัจจัยที่เกื้อกูลการปฏิบัติธรรม เช่นการตัดปลิวโพธ การแสวงหากัลยาณมิตร การเลือกกรรมฐานที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติธรรม และสัปปายะในการปฏิบัติธรรม เช่น การจัดคำแนะนำเบื้องต้นสำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจการปฏิบัติแต่ยังไม่พร้อมที่จะเข้าฝึกอบรม โครงการปฏิบัติธรรมเบื้องต้น โครงการปฏิบัติธรรมสำหรับผู้ที่เคยฝึกปฏิบัติมาก่อน และโครงการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมขั้นสูง ตลอดจนการจัดบวชให้แก่ชาวต่างชาติที่สนใจ นอกจากนี้ควรประยุกต์หลักสัปปายะ 7 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสนับสนุนการปฏิบัติธรรม

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อหน่วยงานหรือบุคคลผู้เกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ ดังต่อไปนี้

1. ด้านบุคลิกภาพ การเผยแผ่ของพระสังฆาธิการมีการแต่งกาย ผู้ที่มีบุคลิกภาพดีจะต้องแต่งกายให้ถูกกาลเทศะ มีรูปแบบของผ้าและสีที่ที่เหมาะสมตลอดจนมีความสะอาด การแต่งกายเป็นตัวแทนอย่างหนึ่งของคนซึ่งสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ง่ายและรวดเร็ว รวมทั้งเครื่องแต่งกายเป็นตัวกำหนดระเบียบของสังคม การแต่งกายให้เหมาะสมเป็นการให้เกียรติกัน และให้ความเคารพต่อสถานที่

2. ด้านเนื้อหาหลักธรรม การเผยแผ่ของพระสังฆาธิการมีหลักธรรมที่จะนำไปบรรยายเผยแผ่ตามสถานศึกษาต่างนั้น ควรมีการกำหนดให้ชัดเจนเหมาะสมกับช่วงชั้นวัยของเยาวชน เพื่ออำนวยความสะดวกรับรู้และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

3. ด้านสื่อการสอน การเผยแผ่ของพระสังฆาธิการมีสื่อที่ใช้ในการนำเสนอในช่วงปีที่ผ่านมา มีความจำ ทั้งในเนื้อหาและรูปแบบที่นำเสนอทำให้นักเรียนส่วนมากคาดเดาได้ว่าต้องเป็นอย่างไรทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ควรใช้สื่อหลายประเภทผสมผสานกัน เน้นสื่อที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น สื่อที่มาใช้ประกอบธรรมต้องเป็นสื่อประเภทกระตุ้นคุณธรรม

7.2 ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

1. ผลการวิจัยสามารถนำไปพัฒนาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาต่างๆ ในเขตอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

2. หน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรนำผลการวิจัยนี้ไปพัฒนาเผยแพร่ให้สอดคล้องกับองค์กรที่ตนเองรับผิดชอบได้
3. ควรทำเป็นคู่มือในการเผยแพร่พระพุทธศาสนากับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง
4. ควรศึกษาในเขตพื้นที่อื่น เพื่อประโยชน์ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
5. ควรมีการกำหนดนโยบายและแผนการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการให้มีความชัดเจน เช่น แผนการทำงานเป็นทีมนโยบายเผยแพร่เชิงรุก รวมทั้งนำแผนปฏิบัติการไปวิเคราะห์หาจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนางานเผยแพร่ในอนาคต
6. ควรมีการจัดประชุมสัมมนา และพัฒนาเทคนิคการเผยแพร่พุทธธรรมที่ทันสมัย มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างพระสังฆาธิการด้วยกัน ทั้งระหว่างอำเภอ จังหวัด หรือสายงาน
7. ควรมีการประชุมสัมพันธ์โครงการเผยแพร่ธรรมของพระสังฆาธิการให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ได้รับรู้มากยิ่งขึ้น

7.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างรูปแบบและวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนโดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับประสิทธิภาพและประสิทธิผล
2. ควรมีการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการกับองค์กรอื่นๆ ทั้งที่เป็นองค์กรด้านการเผยแพร่โดยตรง หรือองค์กรที่ได้รับประโยชน์จากการเผยแพร่
3. ควรมีการศึกษาผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการที่มีต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดอ่างทอง หรือพื้นที่อื่นๆ
4. ควรเปลี่ยนกลุ่มประชากรในการทาวิจัยเป็นกลุ่มประชากรในพื้นที่อำเภอ และจังหวัดอื่น เพื่อให้เกิดความหลากหลายของข้อมูล
5. ควรเปลี่ยนกลุ่มประชากรในการทาวิจัยเป็นนักเรียน สายวิชาชีพ เพื่อให้ทราบความคิดเห็นต่อการทางานเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ

References

- Apinan Jantane. (2556). How Important is Abiding by The Frame of Standard of Higher Education Qualification. *Journal OF MCU Social Science Review*,2(1), 126 – 140.
- Vilawan Kongsadee. (2552). Factors Affecting Learning Achievement of 52 ID Coded Students of Business Administration, Rajaprak College, Academic Year 2552 (*Research Report*). Funded by Research Fund of Research Center. Nonthaburi: Rajaprak College.

- Nonphithak Paksahan. (2552). *Water Human Resort Management for Protect of flood in the river Chee-Moon in Ubonratchathani Province*. Dissertation Graduate School : MCU.
- Suwat Inpraphai. (2557). *The Participation of the People in Water Human Resources Management for od in the Paasak River*. Dissertation Graduate School : MCU.
- Thanat Keawcharearnphisan. (2557). *Water Human Resort Management for Protect of flood in the river Chee-Moon in Ubonratchathani Province*. Dissertation Graduate School : MCU.
- Jittima Phakpheang.(2558).*The Model of Administrative according to Buddhadhamma of Provincial Administrative organization in lower Central Area*. Dissertation Graduate School. MCU.

พุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์
จังหวัดนครสวรรค์

BUDDHA INTEGRATION FOR MANAGEMENT IN THE COMMUNITY FOREST
AROUND MAE-WONG NATIONAL PARK AREA IN NAKORNSAWAN

จ๊กกฤษ สิงห์ธนสาร* อภินันท์ จันตะนี** ธิติวุฒิ หมั่นมี***

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาบทบาทของป่าชุมชนที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชน และสภาพปัญหาทั่วไปที่มีผลกระทบต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ และ (3) เพื่อนำเสนอพุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ เป็นการวิจัยโดยใช้รูปแบบ การวิจัยแบบผสมวิธี

1) การวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรคือ ผู้นำป่าชุมชน ผู้นำชุมชน พระภิกษุ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบดูแลป่าชุมชนในพื้นที่ จำนวน 19 รูป/คน โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์แบบ TAC และการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 12 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยพรรณนาความวิเคราะห์

2) การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรคือ สมาชิกป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ที่ จำนวน 300 ครั้วเรือน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ของตัวแปรด้วยโมเดลสมการโครงสร้าง

ผลการวิจัยพบว่า

1) บทบาทของป่าชุมชนที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบไปด้วย (1) ป่าชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากรและแหล่งอาหารให้กับชุมชน (2) ป่าชุมชนเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับชุมชน (3) ป่าชุมชนเป็นศูนย์การเรียนรู้ความเป็นธรรมชาติวิทยา และ (4) ป่าชุมชนเป็นสถานที่พักผ่อนในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดูความเป็น

* Doctor of Philosophy Program in Public Administration, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

** Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

*** Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ธรรมชาติของสัตว์พืชและสรรพสิ่งในป่าชุมชน ในส่วนของสภาพปัญหาทั่วไปที่มีผลกระทบต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน ด้านการบริหารทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชนมี 2 ประเด็นสำคัญ คือ ปัญหาที่ตัวสมาชิกป่าชุมชน และปัญหาที่ตัวผู้บริหารป่าชุมชน ซึ่งผู้บริหารป่าชุมชนต้องเปิดโอกาสและหาวิธีการที่จะทำให้สมาชิกป่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน

2) ข้อมูลพื้นฐาน พื้นฐานเศรษฐกิจด้านรายได้ และพื้นฐานเศรษฐกิจด้านรายจ่าย มีอิทธิพลทางตรงต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพื้นฐานเศรษฐกิจด้านรายได้มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนมากที่สุด รองลงมาคือพื้นฐานครอบครัวในเรื่อง เพศ อายุ อาชีพ และจำนวนสมาชิกในครอบครัว โดยมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนใกล้เคียงกับพื้นฐานเศรษฐกิจด้านรายจ่าย ในขณะที่เดียวกันการนำหลักพุทธธรรมอภิธานิยธรรมไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการป่าชุมชนมีอิทธิพลทางตรงต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3) แนวคิดทฤษฎีและหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ คือ หลักอภิธานิยธรรม 7 อันเป็นหลักธรรมในการขับเคลื่อนชุมชนให้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ทุกกระบวนการ อันประกอบด้วย (1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ (2) พร้อมเพรียงกันในการเข้าประชุม (3) ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติไว้ (4) การให้ความเคารพ นับถือ ให้เกียรติผู้ใหญ่ (5) การให้เกียรติ คุ่มครอง ป้องกันสตรีและผู้ได้บังคับบัญชามิให้ถูกข่มเหง (6) คำนิ้งถึงเกียรติศักดิ์ศรีและเคารพในสิ่งที่ควรเคารพ และ (7) ให้การอารักขา คุ่มครองป้องกันอันชอบธรรม

การบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ นั้นสามารถนำหลักพุทธธรรมอภิธานิยธรรมมาประยุกต์ใช้ในเชิงบูรณาการร่วมกับการบริหารจัดการสมัยใหม่ 3 ด้าน (1) การบริหารจัดการป่าชุมชนด้านการบริหารทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน (2) การบริหารจัดการป่าชุมชนด้านแผนงานและความร่วมมือ และ (3) การบริหารจัดการป่าชุมชนด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ โดยลดข้อจำกัดต่าง ๆ ให้คนในชุมชนซึ่งทุกคนเปรียบเสมือนเป็นเจ้าของป่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ประกอบด้วย (1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่นตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชน (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม (3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน (4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน และ (5) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และเพื่อให้ป่าชุมชนสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนชุมชนต้องสร้างภาคีเครือข่ายจากภาคสังคมเพื่อช่วยเหลือพึ่งพากัน และในขณะเดียวกันทุกภาคส่วนต้องเข้ามาสนับสนุนอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: ป่าชุมชน; อุทยานแห่งชาติแม่วงก์; อภิธานิยธรรม;

ABSTRACT

This research has 3 main objectives: (1) to study the role of community forests in the way people live and general problems affecting the community forest

management around Mae Wong National Park area in Nakornsawan, (2) to study the factors influencing the community forest management around Mae Wong National Park area in Nakornsawan and (3) to present Buddha integration for management in the community forest around Mae Wong National Park area in Nakornsawan.

The methodology of this research was mixed methods between qualitative and quantitative methods.

1) the qualitative method collected data from community leaders, monks and government officials responsible for community forest with in-depth interviews of 19 interviewees, data were analyzed by TAC analysis techniques. And focus group 12 expert panelists, data were analyzed by descriptive analysis.

2) the quantitative method collected data from the community forest members around Mae Wong National Park area in Nakornsawan 300 households with questionnaires and analyzed data by Structural Equation Modeling (SEM).

The results of the research were as follows:

1) the role of community forests in the way people live around Mae Wong National Park area in Nakornsawan consists of: (1) community forest as a source of food and resources for the community; (2) community forest as a source of income for the community; (3) community forest as a learning center for natural science; and (4) The community forest is a place to relax in the form of ecotourism, and to study the nature of animals and plants. On the problems of community forest management, the problem of resource management in community forest areas is caused by the forest community members and the community forest administrator. the community forest administrator must provide opportunities and find ways to make the community forest members participate in the management of forest resources in the community forest.

2) The family background, income-based economy and expenditure-based economy are direct influence on the community forest management, statistically significant. The income-based economy has the greatest influence on the community forest management, the family background is based on gender, age, occupation and number of family members influence on the community forest management is close to the expenditure-based economy. At the same time, applying Principles of Mori Dharma in community forest management has direct influence on the community forest management, statistically significant.

3) Theoretical concepts and principles of Buddhism for community forest management around Mae Wong National Park area in Nakornsawan is Principles of Mori Dharma. There are 7 principles that drive the forest community members to participate in all stages of every process. The Principles of Mori Dharma are (1) frequent meetings (2) a meeting or a meeting And do the work of the collective in unison (3) do not command what is not commanded (4) respect, obey and honor the president group management, and follow the principles prescribed (5) honor the safety of women no persecution (6) respect the worship of pagodas both inside and outside the city, and do not diminish the benefits that have ever nourished those pagodas (7) the protection of justice by God.

The community forest around Mae Wong National Park area in Nakornsawan can take Principles of Mori Dharma to apply in integrated with modern management 3 aspects: (1) the resource management, (2) the planning and cooperation management, and (3) the relationships between the community and government agencies management. By limiting the restrictions on community members, all members of the community are involved in the management. It consists of: (1) participation in the search for problems and causes of local problems including community needs, (2) participation in activity planning, (3) involvement in investment and performance, (4) participation in monitoring and evaluation, and (5) participate in the benefits. In addition, in order for sustainable forest communities to live sustainably, communities need to create networking parties from the social sector to help each other. At the same time, all sectors need systematic support.

Keywords: community forests; Mae Wong National Park; Principles of Mori Dharma

1. บทนำ

พื้นที่ป่าแม่वंก์ ได้รับการประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2530 โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 104 ตอนที่ 183 แล้วให้ชื่อว่า “อุทยานแห่งชาติแม่वंก์” นับเป็นอุทยานแห่งชาติที่ 55 ของประเทศไทย ความมุ่งหมายที่สำคัญในการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติแม่वंก์ คือเพื่อรักษาสภาพป่าและทรัพยากรสัตว์ป่า ตลอดจนแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธาร และเอกลักษณ์ทางธรรมชาติที่สวยงามให้คงอยู่ตลอดไปโดยอาศัยหลักการจัดการอุทยานแห่งชาติให้เกิดความเสียหายน้อยที่สุด เพื่อประชาชนซึ่งอาศัยอยู่โดยรอบอุทยานแห่งชาติได้ประโยชน์แก่การเกษตรกรรม และประชาชนโดยทั่วไปได้ประโยชน์แก่การท่องเที่ยวพักผ่อน หาความรู้ แต่เนื่องจากชาวบ้านบริเวณรอบพื้นที่อุทยานประสบกับปัญหาความยากจน

ปัญหาการขาดที่ดินทำกิน ปัญหาการขาดเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน ทำให้ชาวบ้านบางส่วนได้อาศัยที่ป่าสงวนแห่งชาติเป็นที่ทำกินโดยไม่มีเอกสารสิทธิ์ การขาดอาชีพและรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพ รวมทั้งการขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นตนเพื่อยังประโยชน์ระยะยาวและอย่างยั่งยืน จึงทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่อุทยานเพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่างๆ อาทิ ปัญหาการลักลอบล่าสัตว์ป่า นอกจากนี้ ยังเกิดปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานกับชุมชนที่อยู่โดยรอบอุทยาน ทำให้เกิดแนวความคิดการพัฒนาโดยสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมจากฐานล่างคือครอบครัวและชุมชน กำหนดให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ชุมชนเป็นศูนย์กลางของการแก้ปัญหา และใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ด้วยกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยมีจุดมุ่งหมาย คือ ลดความขัดแย้ง เปลี่ยนความขัดแย้งให้เป็นพลัง และใช้ความร่วมมือสร้างพื้นที่ป่าไม้ให้เพิ่มขึ้น โดยมีชุมชนหลายแห่งทั่วประเทศที่อาศัยอยู่ในป่าจนสามารถเรียกป่านั้นว่า “ป่าชุมชน” ได้พยายามดำเนินกิจกรรมมากมายเพื่ออนุรักษ์และรักษาป่าไว้ให้คงอยู่ ทั้งนี้แต่ละท้องถิ่นจะมีรูปแบบและวิธีดำเนินการเรื่องป่าชุมชนแตกต่างกันออกไปและไม่ค่อยประสบผลสำเร็จเพราะเป็นการดำเนินการในภาคประชาชนเพียงส่วนเดียว โดยไม่มีการประสานความร่วมมือจากภาครัฐบาลหรือเอกชนเท่าที่ควร เพราะฉะนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญมากที่สุดต่อการบริหารจัดการป่าและพัฒนาชุมชนจึงทำให้เกิดแนวคิดในการจัดการป่าชุมชนเริ่มจากบุคคลแต่ละคนในชุมชน ซึ่งสมควรดำเนินงานเป็นคณะทำงาน แล้วสร้างแผนงานเพื่อไปสู่ผลสำเร็จพึงประสงค์เกี่ยวกับป่าชุมชน นอกจากนี้ในกระบวนการทัศน์เชิงพุทธยังกล่าวเสริมเรื่องการมีส่วนร่วมไว้ว่า คณะผู้บริหารกับประชาชนต้องมีความสามัคคีกันในการจัดการปัญหาต่างๆ ที่เกิดในท้องถิ่นนั้น โดยใช้หลักอปริหานิยธรรม มาช่วยในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ จึงทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจใคร่ที่จะศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมที่จะสามารถเสริมสร้างระบบการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ จังหวัดนครสวรรค์

2. วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาบทบาทของป่าชุมชนที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชน และสภาพปัญหาทั่วไปที่มีผลกระทบต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ จังหวัดนครสวรรค์
- 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ จังหวัดนครสวรรค์
- 3) เพื่อนำเสนอพุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ จังหวัดนครสวรรค์

3. ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้้นำการบริหารจัดการป่าชุมชนรวม 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการบริหารทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน (2) ด้านแผนงานและความร่วมมือ และ (3) ด้านความสัมพันธ์ระหว่าง

ชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ มาบูรณาการร่วมกับหลักการบริหารนิยธรรม 7 ประกอบด้วย (1) หมั่นประชุมกันเนื่องเนิตย์ (2) พร้อมเพรียงกันในการเข้าประชุม (3) ไม่บัญญัติสิ่งซึ่งขัดต่อหลักการเดิม การให้ความเคารพยึดถือปฏิบัติตามกฎระเบียบ (4) การให้ความเคารพ นับถือ ให้เกียรติผู้อาวุโส และยอมรับฟังข้อคิดเห็นไม่ละเลยต่อคำแนะนำตักเตือนของท่าน (5) การให้เกียรติ ค้ำครอง ป้องกัน สตรี และผู้ได้บังคับบัญชามิให้ถูกข่มเหงรังแก (6) คำนึงถึงเกียรติศักดิ์ศรีและเคารพในสิ่งที่ควรเคารพ และ (7) ให้การอารักขาค้ำครองป้องกันอันชอบธรรมแก่กฎระเบียบที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ชาวบ้านรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่वंกั จังหวัดนครสวรรค์ 3 อำเภอ 27 หมู่บ้าน จำนวน 4,440 ครัวเรือน (ข้อมูลจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครสวรรค์ ปี 2558) การวิเคราะห์เชิงปริมาณใช้ขนาดตัวอย่างจำนวน 15 เท่าของจำนวนตัวแปร (Hair, Black, Babin, Anderson, and Tatham, 2006) การวิเคราะห์ครั้งนี้มีตัวแปรสังเกตได้ 20 ตัวแปร จึงประมาณขนาดตัวอย่างได้เท่ากับ 300 ตัวอย่าง (20x15)

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยใช้การวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) โดยศึกษาเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นก่อนจากนั้นดำเนินการ

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ได้แก่ ผู้นำป่าชุมชน ผู้นำชุมชน พระภิกษุ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบดูแลป่าชุมชนในพื้นที่ จำนวน 19 รูป/คน

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการใช้สำรวจ (Survey Research) ด้วยแบบสอบถามจากสมาชิกป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่वंกั จังหวัดนครสวรรค์ที่ จำนวน 300 ครัวเรือน

3) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 12 ท่าน

การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้เลือกเทคนิคการวิเคราะห์แบบ TAC ซึ่งเป็นการจำแนกข้อมูล การจัดระบบข้อมูล การสรุปแบบอุปนัย และการวิเคราะห์หาเหตุและผลที่เกิดขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ

1) การหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ได้ค่า IOC รายข้อคำถามอยู่ระหว่างอยู่ระหว่าง 0.60-1.00

2) การตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง (construct) ด้วยค่าอำนาจจำแนก (discrimination) ของข้อคำถามรายข้อ มีค่า Corrected Item Total Correlation อยู่ระหว่าง 0.364 ถึง 0.954 แสดงว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

3) การหาค่าความเชื่อมั่นของมาตรวัด (reliability) ซึ่งเป็นการวัดความสอดคล้องภายใน (internal consistency) โดยพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ครอนบาคแอลฟา (Cronbach's alpha coefficient) ได้ค่าอยู่ระหว่าง 0.713 ถึง 0.976

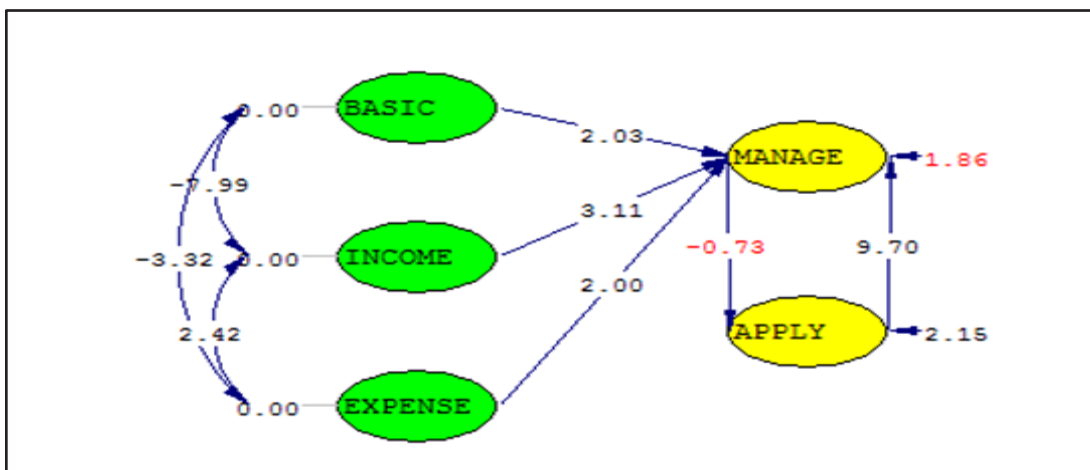
4) การตรวจสอบการแจกแจงปกติของตัวชี้วัดที่ใช้ในการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง พบว่าการแจกแจงของตัวแปรเป็นการแจกแจงปกติ โดยมีค่าความเบ้สูงสุด เท่ากับ 0.43 และค่าความโด่งสูงสุด เท่ากับ 1.87

5) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ด้วยโมเดลสมการโครงสร้าง (structural equation model) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป การทดสอบความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตามสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์หลังการปรับแก้พบว่า มีความสอดคล้องในระดับดีโดยมีดัชนีวัดความสอดคล้องกลมกลืน (goodness of fit index) ที่ยอมรับได้ในระดับดีซึ่งจะเห็นได้ว่า เส้นทางการสัมพันธ์ตามสมมติฐานมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่า Chi-square เท่ากับ 259.23 ที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ค่า p-value เท่ากับ 0.39 X^2/df มีค่าเท่ากับ 1.98 ค่าดัชนีวัดความสอดคล้องค่า GFI, ค่า CFI และค่า RMSEA มีค่าเท่ากับ 0.94, 0.94 และ 0.02 ตามลำดับ

5. ผลการวิจัย

1) บทบาทของป่าชุมชนที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบไปด้วย (1) ป่าชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากรและแหล่งอาหารให้กับชุมชน (2) ป่าชุมชนเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับชุมชน (3) ป่าชุมชนเป็นศูนย์การเรียนรู้ความเป็นธรรมชาติวิทยา และ (4) ป่าชุมชนเป็นสถานที่พักผ่อนในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดูความเป็นธรรมชาติของสัตว์พืชและสรรพสิ่งในป่าชุมชน ในส่วนของสภาพปัญหาทั่วไปที่มีผลกระทบต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน ด้านการบริหารทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชนมี 2 ประเด็นสำคัญ คือ ปัญหาที่ตัวสมาชิกป่าชุมชน และปัญหาที่ตัวผู้บริหารป่าชุมชน ซึ่งผู้บริหารป่าชุมชนต้องเปิดโอกาสและหาวิธีการที่จะทำให้สมาชิกป่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน

2) ข้อมูลพื้นฐาน พื้นฐานเศรษฐกิจด้านรายได้ และพื้นฐานเศรษฐกิจด้านรายจ่าย มีอิทธิพลทางตรงต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพื้นฐานเศรษฐกิจด้านรายได้มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนมากที่สุด รองลงมาคือพื้นฐานครอบครัวในเรื่อง เพศ อายุ อาชีพ และจำนวนสมาชิกในครอบครัว และพื้นฐานเศรษฐกิจด้านรายจ่าย ในขณะที่เดียวกันการนำหลักพุทธธรรมอุปทานิยธรรมไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการป่าชุมชนมีอิทธิพลทางตรงต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่การบริหารจัดการป่าชุมชนไม่มีอิทธิพลต่อการนำหลักพุทธธรรมอุปทานิยธรรมไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการป่าชุมชน

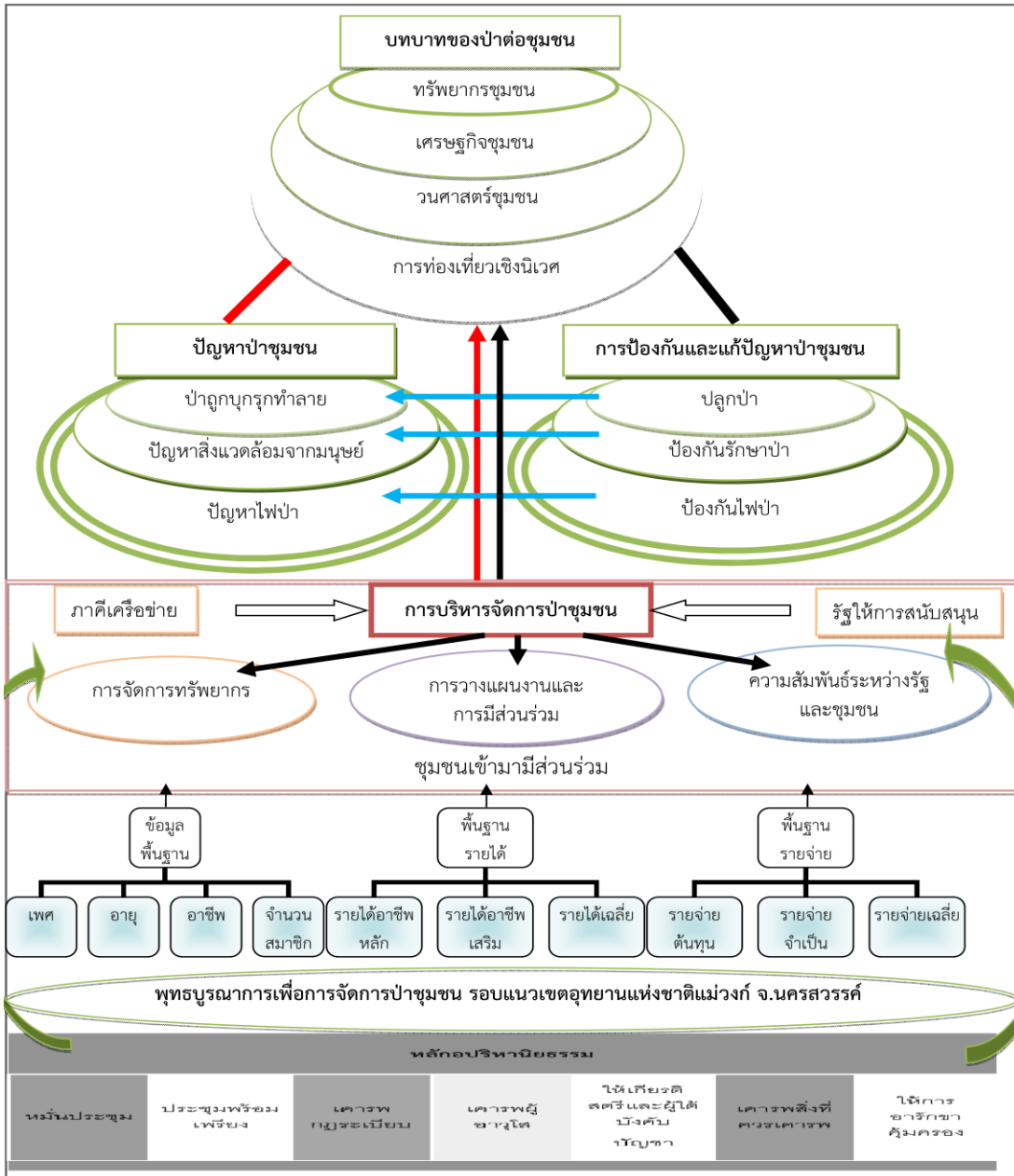
แผนภาพ 1 ค่า t-value ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ค่าอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวม

ตัวแปรผล	MANAGE			APPLY		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE
BASIC	0.38*	-0.06	0.32	-	-0.08	-0.08
INCOME	0.59**	-0.10	0.49**	-	-0.12	-0.12
EXPENSE	0.14*	-0.03	0.11	-	-0.03	-0.03
APPLY	0.81**	-0.13	0.68**	-	-0.16	-0.16
MANAGE		-0.16	-0.16	-0.24	0.04	-0.20

หมายเหตุ: DE=Direct Effect, IE=Indirect Effect, TE=Total Effect, * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

3) การบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ จังหวัดนครสวรรค์ นั้นสามารถนำหลักพุทธธรรมอภิธานิยธรรมมาประยุกต์ใช้ในเชิงบูรณาการร่วมกับการบริหารจัดการสมัยใหม่ 3 ด้าน (1) การบริหารจัดการป่าชุมชนด้านการบริหารทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน (2) การบริหารจัดการป่าชุมชนด้านแผนงานและความร่วมมือ และ (3) การบริหารจัดการป่าชุมชนด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ โดยลดข้อจำกัดต่าง ๆ ให้คนในชุมชนซึ่งทุกคนเปรียบเสมือนเป็นเจ้าของป่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ประกอบด้วย (1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่นตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชน (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม (3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน (4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน และ (5) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และเพื่อให้ป่าชุมชนสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนชุมชนต้องสร้างภาคีเครือข่ายจากภาคสังคมเพื่อช่วยเหลือพึ่งพากัน และในขณะเดียวกันทุกภาคส่วนต้องเข้ามาสนับสนุนอย่างเป็นระบบ

แผนภาพที่ 2 แบบจำลองพุทธบูรณาการเพื่อการจัดการป่าชุมชน

6. อภิปรายผล

ข้อค้นพบของงานวิจัยที่นำมาอภิปรายผลนี้เป็นผลของการวิจัยที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลและนำมาวิเคราะห์ สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1) บทบาทของป่าชุมชนที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชน และสภาพปัญหาทั่วไปที่มีผลกระทบต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์

พบว่า ป่าชุมชนมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของประชาชนในแง่ของการเป็นแหล่งทรัพยากรและแหล่งอาหารให้กับชุมชน นอกจากนี้ป่าชุมชนยังเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับชุมชน และเป็นศูนย์การเรียนรู้ความเป็นธรรมชาติวิทยา รวมถึงเป็นสถานที่พักผ่อนในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดูความ เป็นธรรมชาติของสัตว์พืชและสรรพสิ่งในป่าชุมชน ป่าสามารถยังประโยชน์ในการดำรงชีพและ รายได้ ชุมชนควรมุ่งให้เกิดดุลยภาพระหว่างการรักษาป่ากับการใช้ประโยชน์

สภาพปัญหาทั่วไปที่มีผลกระทบต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยาน แห่งชาติแม่แว้งก่ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ด้านการบริหารทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชนมี 2 ประเด็น สำคัญ คือ ปัญหาที่ตัวสมาชิกป่าชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุขุมลย์ ประสมศักดิ์** (สุขุมลย์ ประสมศักดิ์, 2556) ได้วิจัยเรื่อง กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ สิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ที่ว่า ประชาชนขาดองค์ความรู้และไม่มีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม และปัญหาที่ตัวผู้บริหารป่า ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **มนูญ หวันหยี** (มนูญ หวันหยี, 2550). ได้วิจัยเรื่องบทบาทผู้นำ ชุมชนที่มีผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีผลต่อการยอมรับโครงการพัฒนาพลังงาน ไฟฟ้าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ที่ว่าผู้นำที่สร้างสัมพันธ์กับคนในชุมชนให้ยอมรับทั้งแนวคิด และวิถีปฏิบัติ สามารถโน้มน้าวให้ผู้อื่นทุ่มเททำงานให้กับชุมชน ผู้นำที่มีคุณธรรม และมี ประสบการณ์ชีวิตมาก จะได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนมาก ดังนั้นผู้บริหารป่าชุมชนต้องเปิด โอกาส และรู้วิธีที่จะโน้มน้าวให้สมาชิกป่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรในพื้นที่ป่า ชุมชน และในขณะเดียวกันสมาชิกป่าชุมชนก็ต้องมีการใช้ทรัพยากรภายใต้กฎเกณฑ์ และตามที่ พรบ.ป่าชุมชนกำหนด เพื่อให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดก็ควรมีบทลงโทษผู้ที่ใช้ทรัพยากรใน พื้นที่ป่าชุมชนอย่างผิดหลักการของป่าชุมชนด้วย ด้านแผนงานและความร่วมมือ ผู้บริหารป่าชุมชน ควรมีการวางแผนบริหารงานป่าชุมชนโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน โดยแผนนั้นควร มุ่งเน้นไปที่ความร่วมมือกันของคนในชุมชน และในการประชุมวางแผน ผู้บริหารป่าชุมชนและ สมาชิกควรต้องให้เกียรติและยอมรับฟังข้อคิดเห็นซึ่งกันและกันนอกจากนี้เพื่อให้แผนสามารถ นำไปใช้ประโยชน์ได้จริงและสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของป่าชุมชนผู้บริหารป่าชุมชนควรมีการวาง แผนการปรับปรุงการบริหารงานโดยคำนึงถึงหลักการเดิมคือมีการบูรณาการระหว่างป่ากับชุมชน อีกทั้งมีการติดตามผลการดำเนินการตามนโยบายและแผนปฏิบัติการ ส่วนด้านความสัมพันธ์ระหว่าง ชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ ควรกระทำภายใต้วิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและมีความคิดสร้างสรรค์ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของความสัมพันธ์ต้องชัดเจน และเพื่อให้การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่าง ชุมชนกับหน่วยงานของรัฐบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้จำเป็นต้องมีการติดตามและ ประเมินผลด้วยซึ่งการปฏิสัมพันธ์กับคนภายนอกถือปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จและล้มเหลวของการ บริหารจัดการ นอกจากนี้ผู้บริหารป่าชุมชนและบุคลากรที่ดำเนินความสัมพันธ์ควรมีความรู้ ความสามารถในการบริหารความสัมพันธ์ในจำนวนที่เพียงพอ โดยให้คำนึงถึงความเหมาะสม มีการ นำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อให้ข้อมูลที่ได้รับมีความทันสมัย สอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องปัจจัยแห่ง ความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชนว่าต้องมีการร่วมกันดูแลรักษาป่า ซึ่งมีฐานมาจากการมี

ผลประโยชน์ร่วมกัน และป่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีพ พึ่งพาป่าเพื่อการยังชีพ มีจิตสำนึกของการอนุรักษ์ป่าที่เข้มแข็งและลึกซึ้ง การมีผลประโยชน์ร่วมกัน มองผลประโยชน์ในระยะยาวเพื่ออนาคตของลูกหลาน อีกทั้งต้องมีผู้นำที่เข้มแข็ง เสียสละ มีวิสัยทัศน์เพื่อส่วนรวม จิตสาธารณะสูง ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี สร้างศรัทธาให้กับสมาชิกในชุมชน

2) **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ จังหวัดนครสวรรค์** พบว่า ข้อมูลพื้นฐาน พื้นฐานเศรษฐกิจด้านรายได้ และพื้นฐานเศรษฐกิจด้านรายจ่าย มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมชาย โพธิ์ตระกูล (สมชาย โพธิ์ตระกูล, 2558: 61-75) เรื่อง การบริหารจัดการการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย ที่ว่าปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา รายได้ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย และ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **อำนวยการพร ชลดำรงกุล** (อำนวยการพร ชลดำรงกุล, 2542: 28) เรื่อง การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้แบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาชุมชนบ้านยางโพน อำเภอยะโยค จังหวัดกาญจนบุรี ที่ว่า เพศและระดับการศึกษาของราษฎรในชุมชน มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับแนวคิดพื้นฐานการมีส่วนร่วม ในขั้นตอนการแสดงความคิดเห็น การดำเนินงาน และการตัดสินใจในเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ ในขณะที่เดียวกันการนำหลักพุทธธรรมอุปทานิยธรรมไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการป่าชุมชนก็มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุวารีย์ ศรีคำ** (สุวารีย์ ศรีคำ, 2558) เรื่อง พุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการของโรงเรียนฝึกออาชีพกรุงเทพมหานคร ที่ว่า การบริหารจัดการด้านแผนงานและความร่วมมือโดยใช้หลักอุปทานิยธรรมเป็นแนวทางในการบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์ สามารถนำมาผสมผสานและประยุกต์ใช้กับหลักการบริหารจัดการได้

3) **พุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ จังหวัดนครสวรรค์** พบว่า การบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ จังหวัดนครสวรรค์ นั้นสามารถนำหลักพุทธธรรมอุปทานิยธรรมมาประยุกต์ใช้ในเชิงบูรณาการร่วมกับการบริหารจัดการสมัยใหม่ 3 ด้าน (1) การบริหารจัดการป่าชุมชนด้านการบริหารทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน (2) การบริหารจัดการป่าชุมชนด้านแผนงานและความร่วมมือ และ (3) การบริหารจัดการป่าชุมชนด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ หลักธรรมที่สำคัญที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการป่าชุมชนที่ต้องมีการจัดการร่วมกันของทุกฝ่ายเพื่อรักษาทรัพยากรอันทรงคุณค่าของพื้นที่ป่าพื้นที่นั้นๆ คือ หลักอุปทานิยธรรม 7 อันเป็นหลักธรรมในการขับเคลื่อนชุมชนให้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ทุกกระบวนการ เพราะป่าเป็นของทุกคนในชุมชน โดยหลักอุปทานิยธรรม 7 เป็นธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญทั้งส่วนตนและส่วนรวม หรือหลักปฏิบัติที่นำความสุขความเจริญมาสู่หมู่คณะ เป็นหลักธรรมที่เน้นความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความสามัคคีของหมู่คณะ และการเคารพนับถือซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุวารีย์ ศรีคำ** เรื่อง พุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการของโรงเรียนฝึกอชีพกรุงเทพมหานคร ที่นำหลัก อุปทานิยธรรม 7 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ, ผศ.ดร. และคณะ** (พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ, ผศ.ดร.และคณะ, 2551: หน้า ก-ข)

เรื่อง การใช้หลักพุทธศาสนาในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเองกลุ่มแม่บ้านมูล อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดสุรินทร์ ที่ว่า ผลการใช้หลักพุทธศาสนาในการบริหารจัดการสามารถ ก่อให้เกิดสามัคคี มีความซื่อสัตย์ เกิดความไว้วางใจ มีการปฏิบัติงานอย่างทุ่มเท เสียสละ จริงจัง มีเป้าหมาย มีความขยันหมั่นเพียร อดทนต่อความยากลำบาก ฉลาดรอบรู้ เสียสละ มีมุมมองที่กว้างขวาง หลักพุทธธรรมอุปถัมภ์ธรรมสามารถลดข้อจำกัดต่าง ๆ ให้คนในชุมชนซึ่งทุกคนเปรียบเสมือนเป็นเจ้าของป่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ประกอบด้วย (1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่นตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชน (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม (3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน (4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน และ (5) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรเทพ ศรีธนาธร (พรเทพ ศรีธนาธร, 2556) เรื่อง นวัตกรรมการจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน: กลไกการจัดการ การมีส่วนร่วม และความสำเร็จของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนห้วยแม่หิน จังหวัดลำปาง ที่ว่าการทำให้ชุมชนมีสันติสุข รักกันเหมือนพี่ ตีกันเหมือนน้อง ประองคองกันเหมือนญาติ และเพื่อให้ป่าชุมชนสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนชุมชนต้องสร้างภาคีเครือข่ายจากภาคสังคมเพื่อช่วยเหลือพึ่งพากัน และในขณะเดียวกันทุกภาคส่วนต้องเข้ามาสนับสนุนอย่างเป็นระบบ โดยมีแนวทางแก้ไขและส่งเสริมองค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน ชุมชน และประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่อยู่ใกล้ป่าอนุรักษ์ ภาระของการจัดการจะต้องสอดคล้องกับสถานการณ์เชิงนโยบายของรัฐ ทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่ แนวคิดของชุมชนและปัญหาที่เผชิญอยู่ นำมากำหนดเป้าหมายในการจัดการป่าชุมชน โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการดำเนินงาน จากนั้นจัดทำแผนการจัดการ โดยมุ่งเป้าหมายเพื่อการใช้สอยพร้อม ๆ ไปกับการอนุรักษ์เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน รวมถึงการร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนา คุ่มทรัพย์ (กาญจนา คุ่มทรัพย์, 14(1) : 31-36 (2015) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านดอนหมู จังหวัดอุบลราชธานี ที่พบว่ากระบวนการจัดการป่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จนั้น ชุมชนต้องมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากภายนอกอย่างสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และการจัดการป่าชุมชนให้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน อีกทั้งชุมชนต้องมีกระบวนการเชื่อมโยงกิจกรรมการจัดการป่าชุมชนเข้ากับการพัฒนาชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในด้านการกำกับดูแลป่าชุมชน ควรมีการกำหนดนโยบาย “การป้องปราม” โดยอาศัยความร่วมมือจากประชาชน ชุมชนท้องถิ่น องค์กรท้องถิ่น และภาคเอกชนในลักษณะพหุภาคี
- 2) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในด้านการกำกับดูแลป่าชุมชน ควรมีการกำหนดนโยบายในการป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดกฎหมายป่าไม้ โดยให้ใช้ความองอาจ เข้มแข็ง มีศักดิ์ศรี แต่

กระทำด้วยความละมุนละม่อม อย่าใช้วิธีแข็งกร้าว หรือใช้อำนาจโดยมิชอบ ให้ยึดหลักความยุติธรรม เสมอภาค และสม่ำเสมอ ทำให้เป็นระบบ ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่เกรงกลัวอิทธิพลให้อยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง

3) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในด้านการกำกับดูแลป่าชุมชน ควรมีการกำหนดนโยบายในการป้องกันการลักลอบตัดไม้และแผ้วถางป่าโดยรวมมือกับกระทรวงมหาดไทยในการป้องกันการบุกรุกแผ้วถางป่า และการป้องกันไฟป่าควรกำหนดแผนยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน

4) รัฐบาลต้องมีนโยบายป่าไม้และนโยบายการใช้ที่ดินที่ถูกต้องและชัดเจน

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) ควรมีการปรับปรุงโครงสร้างและระบบงานป้องกันรักษาป่าดังนี้

(1) ทบทวนปรับปรุงและกำหนดบทบาทภารกิจของหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันรักษาป่าทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ให้มีระบบ Check & Balance ที่เหมาะสม

(2) ปรับปรุง พัฒนา วางแผนยุทธการ การหาข่าว การฝึกวินัย งานป้องกันรักษาป่า

(3) จัดตั้งหน่วยประสานงานป้องกันรักษาป่า (นปป.) ประจำจังหวัดขึ้น ชุมชน

ละ 1 หน่วย

2) ผู้บริหารป่าชุมชนควรมีการกำหนดแผนงาน/ติดตามผลของแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม แบบมีการส่งเสริมการบูรณาการระหว่างป่ากับชุมชน โดยคำนึงถึงหลักการของป่าชุมชนอย่างเคร่งครัด

3) ส่งเสริมองค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน ชุมชน และประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ชุมชน

4) ให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของป่าไม้ มีการรณรงค์การรักต้นไม้ในชุมชน สังคม ประเทศชาติให้มากยิ่งขึ้น

5) ให้ความสำคัญกับราษฎรในพื้นที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า ด้วยการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ มีจิตสำนึกและมีความพร้อมที่จะร่วมมือกันในชุมชน และหน่วยงานของรัฐและเอกชน ในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและประเทศชาติอย่างยั่งยืน

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาเรื่องของการนำการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ หรือการบริหารจัดการตามภารกิจ หรือการบริหารตามขีดความสามารถ มาใช้บูรณาการกับหลักพุทธธรรม เพื่อการสร้างทศสมบูรณในการนำมาปฏิบัติงานของป่าชุมชนที่ไม่ได้ศึกษาในงานวิจัยนี้เพิ่มเติม

2) ควรมีการศึกษาองค์ประกอบของหลักธรรมอื่นที่ไม่ได้ศึกษาในงานวิจัยนี้เพิ่มเติม เช่น หลักไตรสิกขา ศีล และอริยสัจ 4 เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชน ให้มีคุณธรรม มีความใฝ่ดี รวมไปถึงเป็นการปลูกฝังจริยธรรมทางสังคมให้กับชุมชน

3) ควรมีการศึกษาโดยเพิ่มการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยนำเอาผลการวิจัยนี้เป็นข้อมูลและแนวทางในการวิจัยต่อไป

บรรณานุกรม

- กาญจนา คุ่มทรัพย์. (2015). “การจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านดอนหมู จังหวัดอุบลราชธานี”. *วารสารการเกษตรราชภัฏ*, 14 (1) : 31-36.
- พรเทพ ศรีธนาธร. (มกราคม-มิถุนายน, 2556). “นวัตกรรมการจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน: กลไกการจัดการ การมีส่วนร่วม และความสำเร็จของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนห้วยแม่หิน จังหวัดลำปาง”. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 5(9): 99 – 115.
- พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ, ผศ.ดร.และคณะ. (2551). “การใช้หลักพุทธศาสนาในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเองลุ่มแม่น้ำมูล อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดสุรินทร์”. *รายงานการวิจัย*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์.
- มณูญ หวันหยี. (2550). “บทบาทผู้นำชุมชนการมีผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีผลต่อการยอมรับโครงการพัฒนาพลังงานไฟฟ้าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย”. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สมชาย โพธิ์ตระกูล. (พฤษภาคม – สิงหาคม, 2558). “การบริหารจัดการการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย”, *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 5(2): 61-75.
- สุขุมาลัย ประสมศักดิ์. (2556). “กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุวารี ศรีคำ. (2558). “พุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการของโรงเรียนฝึกออาชีพกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต รัฐประศาสนศาสตร์*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อำนวยพร ชลดำรงกุล. (2542). “การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้แบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาชุมชนบ้านยางโทน อำเภอยะโยค จังหวัดกาญจนบุรี”. *รายงานการวิจัย*. สำนักป้องกันรักษาป่าและควบคุมไฟป่า : กรมป่าไม้.

**กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ตามหลักศีล 5
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง**
**STRATEGY TO STRENGTHEN SOLIDARITY BY THE FIVE PRECEPTS OF LOCAL
ADMINISTRATIVE ORGANIZATION IN THE LOWER
CENTRAL REGION**

ปิ่นฉัตรณิธร เขียวชัยพฤกษ์* พิเชษฐ ทั่งไต่** บุญทัน ดอกไธสงค์***

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานกระบวนการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคกลางตอนล่าง (2) เพื่อศึกษาองค์ประกอบการเสริมสร้างความสมานฉันท์ตามหลักศีล 5 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง และ (3) เพื่อนำเสนอกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ตามหลักศีล 5 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 30 คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และคณะกรรมการสภาองค์กร และการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างเป็นข้าราชการ พนักงาน ที่ปฏิบัติหน้าที่ประจำและปฏิบัติหน้าที่ชั่วคราว ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง จำนวน 343 คน

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการดำเนินงานกระบวนการสร้างความสมานฉันท์ ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง ประกอบด้วย 1) การสร้างชุมชนเข้มแข็งแบบพอเพียง ด้วยวิธีการสนับสนุนการรักษาความปลอดภัยในชุมชน ส่งเสริมการประกอบอาชีพแบบพึ่งพาตนเอง ยึดถือการประหยัดและการออม

* Doctor of Philosophy Program in Public Administration, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

** Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

*** Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

2) การสร้างสันติวัฒนธรรม ด้วยการส่งเสริมการจัดกิจกรรมสร้างความสามัคคี และให้ความเสมอภาคในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมทั้งอาศัยองค์กรทางศาสนาและวันสำคัญจัดกิจกรรมสร้างความสันติสุข 3) การสื่อสารอย่างการณยสาร ด้วยวิธีการเผยแพร่ข้อมูลอย่างเปิดเผยหลายช่องทางและมีการสื่อสารผ่านสื่อแบบสองทาง และสร้างเครือข่ายชุมชนด้วยการสัมมนากับประชาชน 4) ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ด้วยวิธีการจัดการบริหารงานตามหลักกฎหมาย และการออกข้อบัญญัติแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งจัดให้มีศูนย์บริการด้านกฎหมายและการเจรจาไกล่เกลี่ย

2. องค์ประกอบการเสริมสร้างความสมานฉันท์ตามหลักศีล 5 ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง ประกอบด้วย 1) การสร้างหลักประกันชีวิต ด้วยวิธีการสนับสนุนความเท่าเทียมของประชาชน และรณรงค์ให้ประชาชนเข้าวัดฟังธรรม 2) การสร้างหลักประกันทรัพย์สิน ด้วยวิธีการสนับสนุนการประกอบสัมมาอาชีพ 3) การสร้างหลักประกันครอบครัว ด้วยวิธีการจัดการอบรมให้ความรู้เรื่องเพศศึกษา และจัดกิจกรรมสร้างความปรองดองความซื่อสัตย์ต่อชีวิตคู่ 4) การสร้างหลักประกันสังคม ด้วยวิธีการสนับสนุนการเป็นคนที่มีวาจาไพเราะ ยกย่องให้เกียรติผู้อื่น รักษาสุขภาพ ยึดมั่นในคำพูด และมีเจ้าหน้าที่ดูแลด้านเทคโนโลยี ระบบข้อมูล และ 5) การสร้างหลักประกันสุขภาพ ด้วยวิธีการจัดกิจกรรมลด ละ เลิก การดื่มสุรา ของมีนเมาและสิ่งเสพติด และสนับสนุนการลงโทษผู้กระทำผิดจากการดื่มสุรา ของมีนเมาและสิ่งเสพติด รวมทั้งส่งเสริมงานประเพณีงานนันทนาการที่ไม่ใช้สุราและของมีนเมา

3. กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ตามหลักศีล 5 ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง ประกอบด้วย 1) กลยุทธ์ระบบครอบครัวแบบพุทธมามกะ 2) กลยุทธ์ระบบชุมชนแบบเศรษฐกิจ 3) กลยุทธ์รูปแบบความสามัคคีที่มีเสถียรภาพ และ 4) กลยุทธ์ระบบการปกครองที่มีธรรมาภิบาล

คำสำคัญ : กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์, หลักศีล 5, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ABSTRACT

The objective of this study were (1) to study the operating conditions and reconciliation process of local administrative organization in the lower central region (2) to study the components of reconciliation in accordance with the five moral precepts of the local administrative organization in the lower central region and (3) to present the strategies for strengthening reconciliation in accordance with the five moral precepts of local administrative organization in the lower central region.

This research was the mixed methods between the qualitative and quantitative researches. The qualitative research was collected the data from 30

key informants who were administrators and members of the local councils by in-depth-interview and data were by analyzed descriptive interpretation. The quantitative research was collected the data by questionnaires from 343

The Result of research :

1. The operating conditions and reconciliation process of the local administrative organization in lower central region consists of (1) Creating a strong self-sufficient community by supporting the security in the community, promoting self-reliant careers and encouraging the economize and saving (2) Creating peaceful culture by promoting unity, harmony, and human dignity oriented activities coordinating with religious organizations to create and promote peace and harmony in the community, (3) communicating with kindness contents by means of two-way communication, community network creation by mean of seminar and meeting and (4) restorative conciliation creation by means of administration by laws and orders, participatory rules and regulations issuing and law and arbitrary center building.

2. The composition of reconciliation in accordance with the five moral precepts of the local administrative organization in lower central region consists of (1) life security creation; equal opportunity promotion, monastery-going to practice sermon promotion and self-defense training for people, (2) property security creation by promoting right livelihood (3) family security creation by means of sex education, harmony and faithfulness orientation for the married couples (4) community security creation by promoting people to use polite and sweet words, honoring others, words and promise keeping and there should be staff to look after technology, information systems and (5) health security creation by setting up activities for addicted and intoxicant substances reducing, discarding and in-take-refraining, promoting the punishment for those who committed crime because of addicted, intoxicant liquors and promoting seasonally recreational activities without liquors and alcoholic beverages.

3. Strategies to strengthen reconciliation in accordance with five moral precepts of the local administrative organization in lower central region consists of (1) Buddhist-style family system strategy (2) Economic Community System Strategy (3) Stable unity strategy and 4) Governance Strategy with Good Governance.

Keywords: Strategy Strengthen Solidarity, Five Precepts, Administrative Organization.

1. บทนำ

ประเทศไทยยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน มีพัฒนาการความเจริญทางด้านวัตถุมากมาย การเปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคของการสื่อสารไร้พรมแดน ซึ่งพัฒนาการด้านวัตถุยิ่งมากขึ้นเท่าไร จะพบปัญหาของความขัดแย้งควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศ ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในการพัฒนาดังกล่าวกลับกลายเป็นดาบสองคม คือกลายเป็นปัจจัยที่สร้างปัญหาความขัดแย้งให้เกิดขึ้นเหมือนเงาตามตัว และเติบโตไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ปัจจุบันประเทศไทยมีความขัดแย้งในด้านต่างๆ มากน้อยต่างกัน (ยุทธนา พรหมณี, 2557) ได้แก่ (1) ความขัดแย้งภายในตัวบุคคล (Intrapersonal Conflict) หมายถึง ความขัดแย้งภายในตัวบุคคลเกิดขึ้นเนื่องจากความไม่เป็นไปตามเป้าหมายหรือการไม่แน่ใจการกระทำของตนเองว่ามีความสามารถเพียงพอหรือไม่ หรือเกิดความสับสนว่าวุ่นในสถานการณ์นั้นๆ จนไม่สามารถตัดสินใจ (2) ความขัดแย้งระหว่างบุคคล (Interpersonal Conflict) หมายถึง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลเนื่องจากความไม่เห็นด้วยในเรื่องราว การกระทำหรือจุดประสงค์ ความขัดแย้งระหว่างบุคคลเกิดขึ้นส่วนใหญ่มีผลมาจากความแตกต่างของบุคคลในด้านการรับรู้ พื้นฐานการศึกษาและครอบครัว ตลอดจนสถานภาพ ความขัดแย้งชนิดนี้จะเป็นสิ่งสกัดกั้นบุคคลให้มีการติดต่อกันอย่างมีประสิทธิภาพ (3) ความขัดแย้งภายในกลุ่ม (Intragroup Conflict) หมายถึง ความขัดแย้งของสมาชิกภายในกลุ่มที่เกิดจากความไม่เห็นด้วย เนื่องจากแนวคิดต่างกัน ดังนั้นเมื่อสมาชิกสรุปผลจากข้อมูลเดียวกันโดยสรุปต่างกันจึงทำให้เกิดความขัดแย้ง (4) ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม (Intergroup Conflict) หมายถึง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่ม เช่น ความขัดแย้งของกลุ่มสหภาพแรงงานและคณะกรรมการประนีประนอม ถ้าปรากฏว่าไม่สามารถตกลงแก้ปัญหาได้ ความขัดแย้งชนิดนี้มักจะนำไปสู่การแข่งขันและเกิดผลในแง่ของการชนะ-แพ้ (5) ความขัดแย้งในองค์การ (Interorganizational Conflict) เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในหน่วยงานเดียวกันเกี่ยวกับด้านวิธีการที่ดีที่สุดที่จะทำให้งานสำเร็จ และ (6) ความขัดแย้งระหว่างองค์การ (Interorganizational Conflict) หมายถึงความขัดแย้งระหว่างองค์การที่ต้องใช้ทรัพยากรร่วมกันหรือลูกค้ากลุ่มเดียวกัน มีการแข่งขันหรือความสัมพันธ์ว่าจะเกิดปฏิสัมพันธ์ในแง่ใด ถ้ามีการขัดแย้งสูงจะมีผลต่อความพยายามขององค์การที่จะเข้าควบคุมแหล่งทรัพยากร รักษาสมดุลของส่วนแบ่งตลาดมีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา และอาจจะมีการติดต่อเจรจากับองค์การนั้นๆ เพื่อแก้ไขความขัดแย้ง

การสร้างความสัมพันธ์(ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 265.) จำเป็นต้องหาทางออกในลักษณะของ “ทางออกร่วม” ภายใต้แนวคิด “ความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์หรืองดงามในความแตกต่างหลากหลาย” เพื่อ “สร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน” ในการลดโอกาสเสี่ยงของสภาพการเข้าใจผิดคิดคลาดเคลื่อนที่จะกลายเป็นโอกาสให้กับความขัดแย้งและปิดช่องทางการลูกกลมอันจะนำไปสู่ความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้น รวมถึงการสร้าง ความเข้าใจในความแตกต่างหลากหลายซึ่งเป็นพลังในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาวิถีคิด (Paradigm Shift) และการพัฒนาสังคมสันติสุขในระยะยาวอีกทางหนึ่ง

ประเทศไทย ตามสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2557 ประชากรไทยนับถือพระพุทธศาสนา(ประเทศไทย, ศาสนา, 2557.) ส่วนใหญ่นับถือนิกายเถรวาท ซึ่งถือได้ว่าเป็นศาสนา

ประจำชาติของประเทศไทยโดยพฤตินัย แม้ว่าจะยังไม่มีการบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใดเลยก็ตาม ทั้งนี้ ประเทศไทยถือได้ว่ามีผู้นับถือศาสนาพุทธมากเป็นอันดับต้น ๆ ของโลก เป็นเวลาอันยาวนาน โดยเป็น สถาบันหลัก และเอกลักษณ์ของชนชาติไทย เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยมาเป็นเวลาอันช้านาน ซึ่งหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานั้น มุ่งส่งเสริมให้มีการคิดอย่างมีเหตุผล และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขดังนั้น ความสำคัญของการพัฒนาพฤติกรรมทางด้านร่างกายจิตใจและสังคมจึงมีหลักการที่สำคัญสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก สุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้ใดมีสุขภาพสมบูรณ์สามารถควบคุมร่างกายและจิตใจได้เป็นอย่างดี จิตจะทำหน้าที่ควบคุมและสั่งการทำงานทุกอย่างของร่างกายให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข “ศีล” (พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต), 2531: 292.) หมายถึง ความประพฤติดีทางกาย และวาจา หรือการรักษากายและวาจาให้เรียบร้อยให้ตั้งอยู่ในความดีงาม รักษาปรกติตามระเบียบวินัยให้ปรกติ มีการทำงานที่สะอาดปราศจากโทษเป็นความสุจริตทางกาย วาจาและอาชีพ พระพุทธศาสนามีหลักการเบื้องต้นกำหนดให้บุคคลประพฤติปฏิบัติคือหลักศีล 5 เพื่อขัดเกลานิสสัยใจคอให้มนุษย์มีความประพฤติที่ดี และการกระทำที่ติงามรู้จักยับยั้งชั่งใจ จะทำ จะพูด จะคิด ต้องไตร่ตรองให้รอบคอบดีเสียก่อน ถ้าสังคมขาดการควบคุมด้วยศีลลวงละเมียดลิสติของผู้อื่น ถ้าสังคมควบคุมด้วยศีลไม่ประทุษร้ายกัน ด้วยกาย วาจาสังคมของเราจะน่าอยู่มากทีเดียว

สมานฉันท์ หมายถึง “ความพอใจร่วมกัน” หรือ “ความเห็นพ้องกัน” หมายถึงสภาพอันพึงปรารถนาที่จะเป็นพื้นฐานสำคัญไปสู่ความเจริญงอกงามของประเทศไทย สังคมไทย และประชาชนชาวไทย “สมานฉันท์” เป็นได้ทั้ง “ผลลัพธ์” และ “วิธีการ” ถ้าเป็น “ผลลัพธ์” เราจะพูดว่า “ขอให้เกิดความสมานฉันท์ขึ้นในสังคมไทย” กระบวนการที่เห็นพ้องต้องกันและการบรรลุ “ผลลัพธ์” ที่เห็นพ้องต้องกัน โดยเป็นความเห็นพ้องต้องกันของฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องทั้งหมด การจะก้าวไปสู่สังคมสมานฉันท์ได้ ต้องอาศัยปัจจัย 3 ประการ คือ (1) ระบบและโครงสร้างที่เอื้อให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการพัฒนา (2) สังคมจะต้องมีจิตสำนึกและวัฒนธรรมที่เต็มไปด้วยความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน และ (3) จะต้องร่วมกันสร้างหรือนำกระบวนการหรือทักษะใหม่ๆ มาใช้ให้มากขึ้นเพราะ “การจะก้าวไปสู่สังคมสมานฉันท์ได้มีปัจจัยหลายประการที่ซับซ้อน” เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ภาษา การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ และค่านิยมต่าง ๆ เป็นต้น (ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม, 2549 : 7.)

แนวทางการสร้างความสมานฉันท์ สภาพความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ที่อยู่ร่วมกันเสมือนเป็นญาติพี่น้อง มีความหวังใเอื้ออาทรต่อกัน เมื่อมีปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้น ใช้วิธีการเสวนาพูดคุยเพื่อหาทางออกของปัญหาที่ขัดแย้งร่วมกันโดยไม่ใช้ความรุนแรง โดยนำวิธีการต่างๆ ดังนี้ (1) การสร้างชุมชนเข้มแข็งแบบพอเพียง หมายถึง การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีการดำเนินการในด้านการเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การจัดการความรู้และการเรียนรู้ของคนในชุมชน มีการประยุกต์ใช้หลักการบริหารจัดการชุมชน การประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากรในชุมชน และการพัฒนาองค์กรในชุมชน (2) การสร้างสันติวัฒนธรรม หมายถึงแบบแผน ประเพณีหรือวิถีชีวิตที่ปฏิเสธ ความรุนแรงทุกชนิด โดยเน้นความ

เอื้ออาทร ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ความคิดเชิงบวก การสาน เสวนาหรือหันหน้ามาพูดคุยกัน และตระหนักถึงคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เพื่อให้เกิด ความสมานฉันท์ (3) การสื่อสารอย่างกา รุณยสาร หมายถึง การสื่อสารด้วยความรัก ความเข้าใจ การไม่มีอคติต่อกัน มีความหวังดีที่ต้องการ ให้ผู้อื่นมีความสุข เป็นการสื่อสารที่ เปี่ยมด้วยความกรุณา และมีความรู้ด้านจิตวิทยาเชิงพุทธ ประกอบในการสื่อสาร โดยชี้ให้เห็น ถึงความสัมพันธ์ที่แยกส่วนออกจากกันไม่ได้ในกระบวนการ สื่อสารเพื่อสร้างสันติภาพ การเผยแพร่ การประชาสัมพันธ์ การแจ้งข้อมูล ให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับ ความขัดแย้งได้รับรู้ข้อมูล และสามารถตรวจสอบอย่างละเอียดว่ามีมูลเหตุอันใดที่นำไปสู่ความ ขัดแย้ง และ(4) ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง การใช้กระบวนการยุติธรรมเข้าไปมีส่วนช่วย ในสร้างความสมานฉันท์ การบังคับใช้กฎหมายจากภาครัฐเพื่อป้องกันความรุนแรงจะต้องเป็นไป อย่างเข้มงวด ให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบจากปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้ง ได้มีส่วนร่วม ในการแสวงหาแนวทางเพื่อแก้ปัญหาารวมกัน โดยทำให้ผู้เสียหายมีโอกาสได้รับการ เยียวยา และ ผู้กระทำผิดมีโอกาสแก้ไขความผิดพลาดที่ตนเองได้กระทำ อันมีเป้าหมายสุดท้ายไปสู่ การสร้างความสมานฉันท์ในสังคม

ศีล 5 (กรุงเทพมหานคร, 2542 : 109-112.) คือ การประพฤติชอบที่เป็นกุศล คือการไม่ ล่วงละเมิดทางกาย วาจา มีดังต่อไปนี้ คือ (1) ปาณาติบาตา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการ ฆ่าสัตว์ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่เบียดเบียนชีวิตร่างกายของผู้อื่นสัตว์อื่น แต่ เป็นผู้มิเฝ้าประคบด้วยเมตตากรุณา มีความรักความหวังดีต่อกันเป็นพื้นฐาน (2) อทินนาทานา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ด้วยอาการแห่งการขโมย มี ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่เบียดเบียนทรัพย์สิน และไม่ละเมิดกรรมสิทธิ์ของ ผู้อื่น ด้วยการลักขโมย เป็นต้น แต่เป็นการดำเนินชีวิตโดยสุจริตยุติธรรม หาเลี้ยงชีพโดยชอบ เรียกว่า สัมมาอาชีวะ(3) กามเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการประพฤติดิน ใน กามซึ่งเป็นความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นในทางคู่ครอง ไม่ละเมิด สิทธิ์ในบุคคลผู้เป็นที่รักของผู้อื่น รวมทั้งไม่ผิดประเวณีทางเพศ ไม่ประพฤตินอกใจคู่ครองของตนเอง มีใจมั่นคงในคู่ครองของตน สามารถควบคุมอารมณ์ในเรื่องเพศได้(4) มุสาวาทา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ คือ มีความประพฤติหรือ การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียน ผู้อื่นด้วยวาจาที่เป็นเท็จหลอกลวง อันเป็นสาเหตุตรอน หรือทำลายประโยชน์ของผู้อื่นแต่มีความ ซื่อสัตย์ มีสัจจะ รักษาสัจจะ พูดแต่คำจริง คำมีประโยชน์คำสมานฉันท์สามัคคี เป็นต้น (5) สุราเมรย มัชชปะมาทัฏฐานา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากของมีนเมาคือ สุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่ง ความประมาท คือ ความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการดื่ม การสูบ ฉีด สิ่งที่เป็นพิษให้โทษแก่ร่างกาย คือเป็นยาเสพติดทุกประเภท อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทพลาดพลั้ง เกิดความมัวเมา เสียสติสัมปชัญญะ และทำให้เสียคุณภาพความเป็นคน แต่มีสติระวังตัวมิให้ติดสิ่ง เสพติดเหล่านั้นๆ ทั้งสามารถควบคุมจิตใจ ควบคุมอารมณ์มิให้ตกเป็นทาสของสิ่งเสพติดทั้งหลาย ด้วย

การปกครองท้องถิ่น คือการปกครองที่รัฐบาลกลางให้อำนาจหรือกระจายอำนาจไปให้หน่วยการปกครองท้องถิ่นเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีอำนาจในการปกครองร่วมกันทั้งหมด หรือเพียงบางส่วนในการบริหารท้องถิ่นตามหลักการที่ว่า ถ้าอำนาจการปกครองมาจากประชาชนในท้องถิ่นแล้วรัฐบาลของท้องถิ่นก็ย่อมเป็น รัฐบาลของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน ดังนั้น การบริหารปกครองท้องถิ่น จึงจำเป็นต้องมีองค์กรของตนเอง อันเกิดจากการกระจายอำนาจของรัฐบาลกลาง โดยให้องค์กรมิได้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาลกลาง มีอำนาจในการตัดสินใจและบริหารงานภายในท้องถิ่นในเขตอำนาจของตน หรือหมายถึง องค์กรที่มีอาณาเขตแน่นอน มีประชากรตามหลักที่กำหนดไว้ มีอำนาจการปกครองตนเอง มีการบริหารการคลังของตนเองและมีสภาท้องถิ่นที่สมาชิกได้รับการเลือกตั้งจากประชาชน(โกวิท พวงงาม, 2548 : 28.)

ภาคกลางตอนล่าง(ราชกิจจานุเบกษา, 2552 : 33.) หมายถึงจังหวัดต้นแบบการบริหารงานแบบบูรณาการ (CEO) กำหนดกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการภาคกลางตอนล่าง 1 ที่คณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัด และกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ (ก.น.จ.) โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2552 กำหนดประกอบด้วย 4 จังหวัด คือ (1) จังหวัดราชบุรี (2) จังหวัดนครปฐม (3) จังหวัดกาญจนบุรี และ (4) จังหวัดสุพรรณบุรี

เพื่อเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรว่ามีความจำเป็นต้องมีกระบวนการในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามแนวพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักศีล 5 ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของศาสนาพุทธซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางและวิธีการที่ปฏิบัติได้ และปรากฏผลเป็นรูปธรรมที่แท้จริง อันจะส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำไปบูรณาการกับการเสริมสร้างความสมานฉันท์ตรงตามเป้าหมาย และก่อให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง
- 2.2 เพื่อศึกษาองค์ประกอบการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง
- 2.3 เพื่อนำเสนอกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี จากพระไตรปิฎก ตำรา บทความ เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความสมานฉันท์ คือ ความหมาย องค์ประกอบ ความสำคัญ แนวคิดความสมานฉันท์ในปัจจุบัน หลักการเสริมสร้างความสมานฉันท์ และหลักศีล 5

3.2 ขอบเขตด้านตัวแปร

3.2.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) คือ (1)หลักการสร้างความสามานฉันท์ ได้แก่ การสร้างชุมชนเข้มแข็งแบบพอเพียง, การสร้างสันติวัฒนธรรม ,การสื่อสารอย่างการณยสาร และความยุติธรรมเชิงสามานฉันท์ และ (2) หลักการเสริมสร้างความสามานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ได้แก่ ศีล 5 ข้อ 1 การสร้างหลักประกันชีวิต, ศีล 5 ข้อ 2 การสร้างหลักประกันทรัพย์สิน, ศีล 5 ข้อ 3 การสร้างหลักประกันครอบครัว, ศีล 5 ข้อ 4 การสร้างหลักประกันสังคม และศีล 5 ข้อ 5 การสร้างหลักประกันสุขภาพ

3.2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ กลยุทธ์การเสริมสร้างความสามานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ได้แก่ ระบบครอบครัวแบบพุทธมามกะ, ระบบชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียง, รูปแบบความสามัคคีที่มีเสถียรภาพ,และ รูปแบบการปกครองที่มีธรรมาภิบาล

3.3 ขอบเขตด้านประชากร/และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.3.1 งานวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลาง ตอนล่าง ในพื้นที่ที่กำหนดศึกษาใน 4 จังหวัด คือ (1) จังหวัดราชบุรี (2) จังหวัดนครปฐม(3) จังหวัดกาญจนบุรี และ (4) จังหวัดสุพรรณบุรี รวม 30 คน ประกอบด้วย (1) นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบล รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล และเลขานุการ (2) สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3.3.2 งานวิจัยเชิงปริมาณ คือ บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลาง ตอนล่าง ในพื้นที่ที่กำหนดศึกษาใน 4 จังหวัด คือ (1) จังหวัดราชบุรี (2) จังหวัดนครปฐม (3) จังหวัดกาญจนบุรี และ(4) จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 10 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวม 2,387 คน ประกอบด้วย (1) ข้าราชการ และพนักงานราชการ (2) ลูกจ้างประจำ และลูกจ้างชั่วคราว

3.4 ขอบเขตสถานที่

กำหนดสถานที่ที่จะทำการศึกษาคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลาง ตอนล่าง ประกอบด้วย (1) จังหวัดราชบุรี (2) จังหวัดนครปฐม (3) จังหวัดกาญจนบุรี และ (4) จังหวัดสุพรรณบุรี

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Research Method) โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักและการวิจัยเชิงปริมาณสนับสนุน การวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ทราบถึงประเด็นของการศึกษาในรายละเอียดที่สำคัญ และมีความครอบคลุมในเนื้อหาสาระสำคัญที่ทำการศึกษาอย่างครบถ้วน พร้อมกันนั้น ในการวิจัยเชิงคุณภาพ จะทำให้ได้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึก (In-depth) ที่มีรายละเอียดชัดเจนสามารถนำมาวิเคราะห์ในเชิงตรรกะได้ จำนวน 30 คน การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) มีผู้เชี่ยวชาญและผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 13 รูป/คน

การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลาง ตอนล่าง มีบุคลากร จำนวน 2,387 คน ใช้ตารางสุ่มตัวอย่างของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973 p. 608.) ได้ตัวอย่างที่จะศึกษา 343 คน วิเคราะห์ความคิดเห็นของบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การสร้างชุมชนเข้มแข็งแบบพอเพียง 2) การสร้างสันติวัฒนธรรม 3) การสื่อสารอย่างบูรณาการ และ 4) ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

แบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 คนตรวจสอบและหาค่าดัชนีความสอดคล้องตาม วัตถุประสงค์รายข้อ หรือ IOC ได้ค่ามากกว่า 0.5 ทุกข้อ การทำ Try Out กับประชากร 30 คนที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง และหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.850

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

5.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก 30 คน และแบบสนทนากลุ่มแบบไม่มีโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลหลัก 13 คน

5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นของบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง จำนวน 343 คน มีข้อคำถาม 40 ข้อ แต่ละข้อมีมาตราส่วนประเมินค่าระดับความคิดเห็น (Rating Scale) เป็น 5 ระดับ คือ เห็นด้วยน้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

5.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ได้แก่แบบสนทนากลุ่มเฉพาะแบบไม่มีโครงสร้างกับผู้เชี่ยวชาญจำนวน 13 รูป/คน

6. ผลการวิจัย

6.1 สภาพการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง มีการดำเนินการดังนี้ (1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับฝ่ายปกครองจัดรูปแบบการปกครองตนเองของประชาชนเป็นชุมชนในท้องถิ่นที่เป็นเขตเมืองโดยและให้มีการเลือกตั้งผู้แทนให้มีหน้าที่ในการดูแลชุมชนภายใต้กรอบของกฎหมายและภายใต้การกำกับ ควบคุม ดูแล (2) ส่งเสริมและพัฒนาการประกอบอาชีพแบบพึ่งพาตนเองแก่ประชาชน โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น ตามศักยภาพของแต่ละท้องถิ่นและส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเชิงนิเวศน์ (4) ส่งเสริมการประกอบอาชีพแบบพึ่งพาตนเองทำเองใช้เอง (5) สนับสนุนระบบสหกรณ์เพื่อการประกอบอาชีพ (6) สนับสนุนการจัดระบบการรักษาความปลอดภัยในชุมชนด้วยตนเอง (7) สนับสนุนการจัดตลาดนัดเพื่อการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า (8) สนับสนุนการออมทรัพย์เพื่อการประกอบอาชีพ

6.2 องค์ประกอบการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง มีการดำเนินการดังนี้ (1) ดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยจัดกิจกรรมพุทธศาสนา (2) จัดให้มีการปฏิบัติธรรมเพื่อส่งเสริมจิตใจ (3) อบรมให้ความรู้การจัดการหลักสูตรธรรมศึกษา (4) นำเทคโนโลยีมาใช้ติดตั้งกล้องวงจรปิดการเพิ่มแสงสว่างไฟฟ้า (5) อบรมการเพิ่มรายได้ลดรายจ่ายโดยการทำบัญชีครัวเรือน (6) ส่งเสริมสถาบันครอบครัว คัดเลือกครอบครัวอบอุ่นร่วมทำกิจกรรมร่วมกัน สนับสนุนการมีความจริงใจ ความซื่อสัตย์ ให้เกียรติต่อสามี-ภรรยา (7) จัดการประชุมพิจารณาเพื่อหาทางออกร่วมกันให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเต็มที่ (8) จัดกิจกรรมเพื่อลด ละ เลิก การดื่มสุราและงดกิจกรรมที่มีสุรา

6.3 กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ตามหลักศีล 5 ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง ประกอบด้วย (1) กลยุทธ์ระบบครอบครัวแบบพุทธมามกะ ด้วยการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และจัดกิจกรรมเพื่อสืบทอดพุทธศาสนา (2) กลยุทธ์ระบบชุมชนแบบเศรษฐกิจ ด้วยการดำเนินการส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อเป็นฐานการผลิต และสนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อสร้างความเข้มแข็ง (3) กลยุทธ์รูปแบบความสามัคคีที่มีเสถียรภาพ ด้วยการดำเนินการโครงการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และสร้างความรัก ความสามัคคีความร่วมมือจากประชาชนในลักษณะพลังแผ่นดิน และ(4) กลยุทธ์ระบบการปกครองที่มีธรรมาภิบาล ด้วยการดำเนินการโครงการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหาร และพัฒนาศักยภาพบุคลากร ให้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานและการบริการประชาชน

7. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลาง ตอนล่าง มุ่งเน้นการค้นหารูปแบบกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลาง ตอนล่าง ตามหลักพุทธธรรม ที่จะส่งผลให้มีการเสริมสร้างความสมานฉันท์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลาง ตอนล่าง ได้อย่างมีประสิทธิภาพและส่งผลต่อการพัฒนาในทุกๆ ด้านอย่างยั่งยืนและอย่างมีบูรณาการตามหลักพุทธธรรม การอภิปรายผลการวิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจ ต่อไปนี้

7.1 กลยุทธ์ด้านระบบครอบครัวแบบพุทธมามกะ พบว่ามีแนวทางที่สามารถกำหนดเป็นกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง ดังนี้ ดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในหมู่บ้าน หรือชุมชนที่พร้อม โดยจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการรักษาศีล 5 จัดเทศนาธรรมเน้นแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ซ้ำประโยชน์ของการรักษาศีล 5 ผลการศึกษาวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของพระมหาภุชญา กิตติโสภโณ (แซ่หลี่) ศึกษาเรื่อง “การสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” พบว่าการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์นั้น เริ่มจากการสร้างความปลอดภัยในจิตใจของแต่ละคนก่อน เพื่อสร้างสันติภาพสู่สังคมภายนอก โดยใช้หลักการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ส่วนกระบวนการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ ด้วยการ

ขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านศีล 5 (พระมหากษัตริยา กิตติโสภโณ (แช่หลี), 2558.) และสอดคล้องกับการศึกษาของธีรชัย ชูติมันต์ ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการจัดการชุมชนตามแนววิถีพุทธที่มีผลต่อการพัฒนาท้องถิ่น ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” พบว่า การจัดการชุมชนตามแนววิถีพุทธที่มีผลต่อการพัฒนาท้องถิ่น ด้วยหลักชุมชนดี เพราะคนมีศีล มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวคนในชุมชน รู้จักใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ชยันในการหาและ รักษาทรัพย์ อยู่อย่างปลอดภัย ชุมชนปลอดภัยเป็นสังคมที่เอื้อเพื่อพ่อแม่ แบ่งปันความรู้ ถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณีศิลปวัฒนธรรมให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อกัน (ธีรชัย ชูติมันต์, 2558.)

7.2 กลยุทธ์ด้านระบบชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียง พบว่ามีแนวทางที่สามารถกำหนดเป็นกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง ดังนี้ จัดรูปแบบการปกครองตนเองของประชาชนเป็นชุมชนในเขตเมือง หรือให้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านในท้องถิ่นที่เป็นชนบท และให้มีการจัดการปกครอง ดูแลตนเองในระดับหนึ่ง โดยให้มีการเลือกตั้งตัวแทนเป็นผู้นำและคณะกรรมการดำเนินการ ให้มีอำนาจหน้าที่ในกรอบที่กำหนดให้ ผลการศึกษาวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของเดือนเพ็ญ พิงคหา ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานแบบกระจายอำนาจ : กรณีศึกษาของคณะกรรมการบริหารสวนตำบลทุ่งก่อ กิ่งอำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย” พบว่าการจัดการบริหารงานแบบกระจายอำนาจโดยประชาชนมีส่วนร่วมเกี่ยวกับ การเลือกตั้งสมาชิกขององค์กรปกครองท้องถิ่นโดยการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกขององค์กรปกครองท้องถิ่น การส่งเสริมการศึกษาให้แก่ชุมชน การเสนอปัญหาต่าง ๆ ในท้องถิ่น(เดือนเพ็ญ พิงคหา, 2549)

7.3 กลยุทธ์ด้านรูปแบบความสามัคคีที่มีเสถียรภาพ สรุปความคิดเห็นเพื่อกำหนดเป็นกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ดังนี้ สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทย เสริมสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเอง การจัดการบริการทางสังคมให้ทุกคนตามสิทธิขั้นพื้นฐาน และสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในการพัฒนา การเสริมสร้างพลังให้ทุกภาคส่วนสามารถเพิ่มทางเลือกการใช้ชีวิตในสังคม และมีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ผลการศึกษาวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของประสงค์ โตนดศึกษาเรื่อง “การเสริมสร้างความสมานฉันท์กับการแก้ไขวิกฤตความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้” พบว่าแนวทางการส่งเสริมความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถสร้างความเป็นธรรม ความเสมอภาค การมีส่วนร่วม และสร้างจิตสำนึกการเป็นพลเมืองของประเทศได้ โดยรัฐบาลต้องส่งเสริมความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในด้านการส่งเสริมให้ชุมชน มีบทบาทในการแก้ปัญหาด้วยชุมชนเอง (ประสงค์ โตนด, 2556.)

7.4 กลยุทธ์ด้านรูปแบบการปกครองที่มีธรรมาภิบาล สรุปความคิดเห็นเพื่อกำหนดเป็นกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ดังนี้ พัฒนารูปแบบการปกครองให้มีธรรมาภิบาล ตามแนวคิดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยการพัฒนาและปรับปรุงระบบงานและการให้บริการประชาชน คำนึงถึงความต้องการของประชาชน พัฒนากลไกการทำงานที่เข้มแข็งและโปร่งใส โดยอาศัยความร่วมมือเป็นภาคีหรือข้อตกลงความร่วมมือ และการบูรณาการระหว่าง

หน่วยงาน ผลการศึกษาวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของพระปลัดปิยศักดิ์ ปิยธมโม (ไพรมณีนวงศ์) ศึกษาเรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนาศูนย์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง” พบว่า แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาศูนย์การบริหารส่วนตำบล ยึดหลักธรรมาภิบาล นำหลักนิติธรรมมาใช้ในการบริหาร การปฏิบัติกฎระเบียบที่เป็นธรรมกับทุกฝ่าย(พระปลัดปิยศักดิ์ ปิยธมโม (ไพรมณีนวงศ์), 2558.) ตามข้อสรุปนี้สอดคล้องกับการศึกษาของพระมหากฤษญา กิตติโสภโณ (แช่หลี) ศึกษาเรื่อง “การสร้างความปลอดภัยของประชาชน ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” พบว่ากลยุทธ์ที่หนึ่งจัดตั้งศูนย์อำนวยการกลางและศูนย์อำนวยการความสะอาดระดับชุมชนที่มีประสิทธิภาพ เช่น มีวัสดุอุปกรณ์ในการบันทึกและจัดเก็บข้อมูล เป็นศูนย์ประสานงานและขับเคลื่อนโครงการ มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง(พระมหากฤษญา กิตติโสภโณ (แช่หลี), 2558)

7.5 องค์ความรู้ จากการการวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง” ที่ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์เขียนเป็นองค์ความรู้และอธิบายได้ตามแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพแผนที่ 1 กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ตามหลักศีล 5

1) “**ครอบครัวพุทธมามกะ**” มีการจัดให้มีการอบรมปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนให้มีจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต และอบรมให้ความรู้แก่ เด็กและเยาวชนเกี่ยวกับหลักศาสนาพุทธ เพื่อเป็นตัวแทนประชาสัมพันธ์หลักการที่ถูกต้อง มีการ รมรงค์ให้ประชาชนเข้าวัดฟังธรรม ปฏิบัติธรรม รวมทั้งการสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการสืบ ทอดพุทธศาสนาต่าง ๆ

2) “**ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง**” มีการสนับสนุนให้ประชาชนดำเนินชีวิตตามแนวทาง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อเป็นฐานการผลิตทางด้าน การเกษตรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ตามวิถีชีวิตดั้งเดิม บนพื้นฐานวัฒนธรรมของชุมชน และสนับสนุนวิทยากรในการฝึกอบรมส่งเสริมพัฒนาการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชน โดย คำนี้ถึงวัตถุประสงค์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น มีการสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาชุมชนและ หมู่บ้านในพื้นที่ในลักษณะให้ดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองในหลายด้าน

3) “**ความสามัคคีที่มีเสถียรภาพ**” มีความร่วมมือกับฝ่ายปกครองและตำรวจสร้างความ เป็นธรรมในสังคมตามแนวทางการสร้างความสมานฉันท์ สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ทุกคนในสังคมไทย การจัดบริการทางสังคมให้ทุกคนตามสิทธิขั้นพื้นฐาน และสร้างการมีส่วนร่วม ในกระบวนการทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งสนับสนุนการแสดงออกทางวัฒนธรรม ประเพณีของตนเองอย่างเต็มที่ภายใต้กรอบของกฎหมาย

4) “**การปกครองที่มีธรรมาภิบาล**” มีการปกครองที่มีธรรมาภิบาล ตามแนวความคิดการ บริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี และมีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ พร้อมทั้งจะบริการประชาชน อย่างมีประสิทธิภาพ และไม่เลือกปฏิบัติ และมีศูนย์ช่วยเหลือประชาชนให้คำแนะนำ คำปรึกษา ให้ ความความยุติธรรม มีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ พร้อมทั้งจะบริการประชาชน อย่างมี ประสิทธิภาพ

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรจะมีการบูรณาการการเสริมสร้างความสมานฉันท์กับ ภาครัฐอื่นในการดำเนินการ โดยควรที่จะเริ่มตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การกำหนดแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม ตลอดจนการกำหนดการนำแผนการ โครงการ หรือกิจกรรมไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดผล สำเร็จที่แท้จริงต่อไป

2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรที่จะส่งเสริมเรื่องการศึกษา การให้ความรู้ ให้กับ ประชาชนเกี่ยวกับกระบวนการการเสริมสร้างความสมานฉันท์อย่างต่อเนื่องและครอบคลุมทุกพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นในขณะเข้าร่วมกิจกรรม หรือขณะได้รับการชี้แจง

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรกำหนดให้การมีส่วนร่วมของภาครัฐอื่น ภาคเอกชน หรือประชาชน ผ่านการทำประชาคมโดยใช้ระบบหมุนเวียนไปตามหมู่บ้านด้วยการประสัมพันธ์

ระบบตัวแทนในรูปของคณะกรรมการหมู่บ้าน การใช้ประเพณีท้องถิ่นในการเข้าไปร่วมกิจกรรมเพื่อรับทราบปัญหา รวมทั้งการบริหารแบบมีส่วนร่วมทุกอย่างแบบองค์รวม

8.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีวิธีการในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของประชาชน ให้มีส่วนร่วมตั้งแต่การร่วมคิดนโยบาย การร่วมมือร่วมใจต่อนโยบาย การร่วมแรงร่วมลงมือทำตามนโยบาย หรือแม้แต่การร่วมทุนตามนโยบาย ตลอดจนการร่วมรับผลประโยชน์อย่างเหมาะสม

2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรใช้หลักคุณธรรมในการนำเพื่อการช่วยเหลือประชาชน ทุกคนต้องมีจิตอาสาและมีความเสียสละต่อส่วนร่วม มีการดำเนินโดยไม่แบ่งฝ่าย การประสานการปฏิบัติไปยังผู้นำท้องถิ่น ผู้นำองค์กร ผู้นำสถานศึกษา ผู้นำทางศาสนา ให้เป็นตัวกลางในการเชื่อมความสัมพันธ์การดำเนินงาน

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีผู้บริหาร ผู้นำ และผู้ปฏิบัติงานที่มีความอ่อนน้อมเสียสละต่อส่วนรวม รักษาสิ่งของที่เคยพูดไว้ ผู้นำท้องถิ่นจะต้องรู้เรื่องกฎหมาย ระเบียบต่างๆ ต้องมีความรอบรู้ชุมชนผู้นำท้องถิ่น มีระดับการศึกษาที่ดี มีความพร้อมด้านวิสัยทัศน์หากประชาชนจะต้องเรียกร้องให้เปิดเผยข้อมูล

8.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรนำการศึกษาวิจัยกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 นี้ไปศึกษาวิจัยในท้องถิ่นอื่น เพื่อวัดค่าความสัมฤทธิ์ผล

2) ควรนำการศึกษาวิจัยกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 นี้ไปศึกษาวิจัยในในการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐอื่น

3) ควรนำการศึกษาวิจัยกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักพุทธธรรมอื่น เพื่อนำมาเปรียบเทียบผล

References

- Deonpen Phingha. (2006). "Participation of People In Decentralized Administration: Case Study of Thungkor Sub-District Administrative Organizations Wiangchiangrung District Chiangrai Province". *Thesis of Master Degree, Public Administration*. Chiangrai Rajabhat Institute University.
- Phra Thepwethee (Prayut Payutto). (1989). *Buddhism Dictionary, Edition code*. 4th Edition. Bangkok: Dansutha Printing.

- Phramaha Krisada Kittisophano (Saelee). (2016). "Creating Harmonious Reconciliation with the project of preserving the 5 sacred precepts of Ayutthaya Province". *Research report*. Faculty of Social Sciences: Mahachulalongkorn Rajavidyalaya University.
- Phrapalad Piyasak Piyadhammo (Peeramaneewong). (2016). "Strategic development of local government organizations. In the Northern lower Region". *Thesis of Philosophy Degree, Public Administration* Graduate School: Mahachulalongkorn Rajavidyalaya University.
- Prasong Tanod. (2008). "Strengthening reconciliation and conflict resolution in the 3 southern border provinces". *Thesis of Philosophy Degree, (Political Science)*. Ramkhamhaeng University.
- Royal Academy. (2003) .*Royal Academy Dictionary*. 1st Edition. Bangkok : Namee Book Publication Limited.
- Taro Yamane. (1973). Refer to Theerawut Ekakul. *Research Methods in Behavioral Sciences and Social Sciences*. Ubon Rachathani : Rajabhat Institute University.
- Theerachai Chutiman. (2016). "Community-based management model that affects local development Of the local administrative organization". *Thesis of Philosophy Degree, Public Administration*. Graduate School: Mahachulalongkorn Rajavidyalaya University.

การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี POLITICAL CONFLICT MANAGEMENT BASED ON A MODEL OF BUDDHIST APPROACH

ชัยธนพล ศรีจีรังษา*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพความขัดแย้งทางการเมืองตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาวิธีการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองโดย และ 3) เพื่อนำเสนอการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี

ผลการวิจัยพบว่า

1. ความขัดแย้งทางการเมืองไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน พบว่า แบ่งออกเป็น 4 ช่วงเวลา ได้แก่ (1) ความขัดแย้งทางการเมืองไทยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นความขัดแย้งของกลุ่มชนชั้นนำทางการเมือง (2) ความขัดแย้งทางการเมืองไทยช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 – พ.ศ. 2540 เป็นความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มชนชั้นนำอำนาจนิยมเผด็จการทหารกับชนชั้นนำอนุรักษ์ (3) ความขัดแย้งทางการเมืองไทย ช่วง พ.ศ. 2540 - พ.ศ. 2549 เป็นความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำอำนาจนิยมและกับกลุ่มทุนโลกาภิวัตน์ และ (4) ความขัดแย้งทางการเมืองเมืองไทย พ.ศ. 2550–2557 เป็นความขัดแย้งของกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มกับทุนโลกาภิวัตน์

2. วิธีการจัดการความขัดแย้งทางการเมือง พบว่า มี 2 วิธี ได้แก่ การเจรจาต่อรอง ถือเป็นกลไกที่สำคัญในการแก้ไขข้อขัดแย้งทำให้ได้ข้อยุติที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และการไกล่เกลี่ย ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีคนกลางเป็นผู้ช่วยเหลือ

3. การนำเสนอการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี พบว่า ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ (1) ทาน การให้ที่เหมาะสมกับบริบททางการเมือง คือ อภัยทาน อันเป็นหลักสำคัญในการที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองอย่างยั่งยืน (2) ปิยวาจา การใช้หลักการพูดจาด้วยสัมมาวาจาอันเป็นพื้นฐานสำคัญในการเจรจาและไกล่เกลี่ยสำหรับการแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองอย่างยั่งยืน (3) อตถจริยา การเยี่ยวยารักษาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งทางการเมืองและ (4) สมานัตตา ความเสมอภาคในพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ความเป็นประชาชนคนไทยด้วยกันภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ

คำสำคัญ : ความขัดแย้งทางการเมือง, พุทธวิธี

ABSTRACT

* Doctor of Philosophy Program in Public Administration, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Objectives of this study were 1) to analytically study the conditions of political conflicts from the past to the present; 2) to study the ways of managing political conflicts; and 3) to propose the political conflict management based on a model of Buddhist approach.

Findings of the study were as follows:

1. In respect of the conditions of political conflicts from the past to the present it found that 4 periods, namely, (1) Thai political conflicts before the change of government in 1932; (2) Thai political conflicts during the changes of government from the year of 1932 to 1997; (3) Thai political conflicts from the year of 1997 to 1996; and (4) Political conflicts in Thailand from 2007-2014 that were the political conflicts between conservative capitalists and globalization-based capitalist elites.

2. With respect to the ways of managing political conflicts it revealed that the effective ways of managing political conflicts were negotiation which was the key mechanism for resolving political conflicts bilaterally accepted, and reconciliation which was the process of resolving political conflicts with mediators to get the common alternative leading to the agreement to meet the needs of various parties.

3. Regarding the proposal of the political conflict management based on a model of Buddhist approach included the Four Sacred Objects, namely, (1) Giving, (2) Kindly speech, (3) Rendering services, and (4) Even and equal treatment.

Keywords: Political Conflict, Buddhist Approach

1. บทนำ

หลายปีที่ผ่านมา “ความขัดแย้งทางการเมือง” ในสังคมไทย เป็นปรากฏการณ์ที่คนทั่วไปเห็นและรู้สึกได้ชัดเจน ว่าเกิดการแบ่งฝักฝ่ายของประชาชนเป็นหลากหลายกลุ่มต่างความคิดทางการเมือง โดยเฉพาะระหว่างกลุ่มเสื้อเหลือง และกลุ่มเสื้อแดง ซึ่ง ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างคนต่างสีที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ มิใช่เป็นเพียงความขัดแย้งระหว่างบุคคล และดูจะมีนัยสำคัญมากกว่าการต่อสู้ระหว่าง ทักษิณ ชินวัตร และพวก กับฝ่ายตรงข้ามเท่านั้น หากความขัดแย้งดังกล่าว เป็นเรื่องของการช่วงชิงผลประโยชน์ระหว่างชนชั้นนำทางการเมืองเท่านั้น ย่อมมีโอกาสขยายวงไปอย่างกว้างขวางทั่วประเทศได้เลย การที่ผู้คนระดับรากหญ้าจำนวนนับแสน ถือตัวเองว่าเป็นพวกเดียวกันกับกลุ่มของทักษิณ ชินวัตร และกล้าท้าทายอำนาจรัฐ ย่อมมิใช่เพราะอำนาจเงินของ

ทักษิณ ชินวัตร เท่านั้น หากยังเป็นการแสดงออกของประชาชนจำนวนมากที่ไม่พึงพอใจกับสภาพเศรษฐกิจการเมืองที่เป็นอยู่และเชื่อว่าทักษิณ ชินวัตร เป็นตัวแทนของระบอบการเมืองที่พึงปรารถนาของพวกเขา ไม่ผิดหากจะกล่าวว่าเป็นความขัดแย้งระหว่างอุดมการณ์ต่างสี ที่มองเห็นระบอบการเมืองที่พึงปรารถนาแตกต่างกัน โดยเฉพาะนิยามของประชาธิปไตยและความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างสถาบัน และกลุ่มชนต่างๆ และสาเหตุสำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้ผู้คนทั้งประเทศมองเป้าหมายทางการเมืองแตกต่างกันเป็นสองฝ่ายอย่างชัดเจนก็คือ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างคนในชาติ จะเห็นได้ว่าการต่อสู้ทางการเมืองระยะนี้ แม้ว่าด้านหนึ่งจะเป็นการต่อสู้เพื่อช่วงชิงอำนาจและผลประโยชน์ทางการเมือง แต่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการต่อสู้ในเชิงอุดมการณ์ทางการเมืองด้วยเช่นเดียวกัน (พระไพศาล วิสาโล, มิถุนายน 2558)

ในขณะที่แนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทั้งทางการเมืองและทางสังคมนั้น มีผู้ศึกษาวิจัยวิจัยเกี่ยวกับความขัดแย้งนี้ไว้หลายท่าน โดยมุ่งเน้นที่การศึกษาความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเชิงพุทธ ได้แก่ในงานวิจัยของ ชลกร เทียนส่องใจ (ทพ.ชลกร เทียนส่องใจ, 2554) และในงานวิจัยของชลกร เทียนส่องใจ ได้นำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาเชิงพุทธโดยใช้หลักการและวิธีการในการเจรจาไกล่เกลี่ยเชิงพุทธประกอบไปด้วย 9 ขั้นตอน ซึ่งได้แก่ (1) คุมสติ - Mindfulness Control (2) ทำหน้าที่กัลยาณมิตร - Education Process (3) สื่อสารอย่างลึกซึ้ง - Deep Communication (4) วิเคราะห์เรื่องราว - Issues Analysis (5) เข้าถึงวิธีการ - Approaching to Strategies (6) คิดอย่างแยบคาย - Thinking Wisely (7) หาจุดสนใจ - Interest Finding (8) เสนอทางเลือก - Option Creating และ (9) สร้างสัมพันธ์ภาพอันดี - New Relationship Building ในขณะที่ยกย่อง เทียนส่องใจ เสนอว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งนั้นเสนอแนะให้ใช้แนวคิดอภัยทานโดยพุทธสันติวิธี ประกอบด้วย 1) อภัยทางกาย 2) อภัยทางวาจา และ 3) อภัยทางใจ สามารถนำมาเป็นรูปแบบสำหรับจัดการปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยได้ ซึ่งไม่เพียงแต่สามารถใช้ได้ในรูปแบบการแก้ไขหลังจากความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้วยังสามารถใช้เป็นรูปแบบของการป้องกันเพื่อไม่ให้ความขัดแย้งก่อตัวอีกด้วย จากแนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งที่ได้อธิบายมาข้างต้นโดยมุ่งเน้นแนวทางการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนาโดยการนำหลักทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับแนวคิดการแก้ไขความขัดแย้งทางทฤษฎีตะวันตก จนเกิดเป็นองค์ความรู้ “การบริหารความขัดแย้งเชิงพุทธบูรณาการ” ซึ่งการบริหารความขัดแย้งเป็นการใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ในการนำทรัพยากร การบริหารความขัดแย้งมาประกอบกันตามกระบวนการบริหารความขัดแย้งให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะการบริหารความขัดแย้งนั้น มีหลักเกณฑ์ ที่สามารถนำไปศึกษาค้นคว้าได้อย่างมีระบบ ระเบียบ สาเหตุที่เรียกว่า ศิลป์ ก็เพราะ พฤติกรรมการบริหารความขัดแย้งหลาย ๆ ประการ (พรรณราย ทรัพย์ะประภา, 2532: 1) เพราะในสังคมยุคปัจจุบันนี้เป็นยุคของความขัดแย้งในแต่ละวันจะพบกับความขัดแย้งหลาย ๆ อย่าง ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ไม่มีใครปรารถนา แต่ก็ เป็นสิ่งที่ยากจะหลีกเลี่ยงพ้น トラบดีที่มนุษย์ยังมีชีวิตอยู่และอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม เมื่อไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงความขัดแย้งได้จึงควร

จะต้องรู้จักและเข้าใจความขัดแย้ง แปลงสภาพความขัดแย้งให้เป็นประโยชน์ (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ , 2534: 1)

จากการสังเคราะห์แนวคิดของความขัดแย้งในบริบทต่าง ๆ และแนวทางแก้ไขความขัดแย้งเชิงพุทธบูรณาการที่ได้อธิบายมาข้างต้น ผู้วิจัยมีความประสงค์จะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง เพื่อวิเคราะห์ความขัดแย้งทางการเมือง รวมทั้งเสนอทางออกเพื่อยุติความขัดแย้ง เพื่อนำไปสู่การสร้างสังคมแห่งสันติสุข ทั้งนี้โดยผู้วิจัยจะทำการศึกษาในประเด็นของสาเหตุ วิธีการ และรูปแบบ ของความขัดแย้งที่นำมาใช้ในการจัดการความขัดแย้ง โดยมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้โดยคาดว่าประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับคือผลที่ได้จากการศึกษาจะนำมาสู่การส่งเสริมความรู้เชิงวิชาการเพิ่มขึ้นในด้านการก่อตัวและพัฒนาการจัดการจัดการความขัดแย้งทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของประเทศไทย รวมถึงความรู้ที่ได้จะสามารถใช้เป็นแนวทางการจัดการความขัดแย้งทางการเมือง เพื่อสังคมไทยไปสู่เป้าหมายการเป็นสังคมสันติสุขอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเลือกวิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบความขัดแย้งที่เป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองในปัจจุบัน เพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับรูปแบบของความขัดแย้งและปัจจัยที่ส่งผลต่อความขัดแย้งทางการเมือง และรูปแบบการแก้ไขความขัดแย้งโดยบูรณาการหลักการบริหารความขัดแย้งตามหลักทฤษฎีตะวันตกและหลักทางพระพุทธศาสนา เพื่อหารูปแบบการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง และสามารถนำไปสู่การกำหนดนโยบาย กลยุทธ์ แผนงาน และโครงการที่เป็นรูปธรรม สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และแก้ปัญหาความขัดแย้งในทางการเมืองได้อย่างได้ผลและยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพความขัดแย้งทางการเมืองตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองโดยวิธีการทูตเชิงสันติ
3. เพื่อนำเสนอการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี

3. ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ได้กำหนดขอบข่ายของเนื้อหาที่จะศึกษาขอบเขตเนื้อหาเกี่ยวกับความขัดแย้งทางการเมืองในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ใช้ความขัดแย้งทางการเมืองไทยตั้งแต่อดีต โดยเริ่มตั้งแต่ความขัดแย้งทางการเมืองในช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จนถึงช่วง พ.ศ. 2557 กับการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามแนวพุทธวิธีโดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4

3.2 ขอบเขตด้านตัวแปร

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้กำหนดตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

1) ตัวแปรต้น (Independent Variables) ได้แก่ผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อการศึกษาเรื่องนี้ ประกอบด้วยนักการเมือง นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองและพระภิกษุผู้เชี่ยวชาญด้านการบูรณาการหลักทางพระพุทธศาสนา

2) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี

3.3 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประกอบด้วยนักการเมือง นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองและพระภิกษุผู้เชี่ยวชาญด้านการบูรณาการหลักทางพระพุทธศาสนา จำนวน 25 รูป/คน โดยการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง (Purposive Selection)

3.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ดำเนินการศึกษาวิจัยตั้งแต่เดือนมกราคม 2559 – สิงหาคม พ.ศ. 2559 รวมระยะเวลา 8 เดือน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี” ครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยไว้ตามลำดับดังนี้

4.1 รูปแบบการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

4.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตผู้ให้ข้อมูลหลักไว้ 3 กลุ่ม จำนวน 25 รูป/คน ดังนี้

1) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเมือง จำนวน 9 ท่าน โดยการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง (Purpose Selection)

2) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านสันติวิธี จำนวน 7 ท่าน โดยการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง (Purpose Selection)

3) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 9 ท่าน โดยการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง (Purpose Selection)

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้วิจัยได้สร้างโดยกำหนดคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยใน 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

1) สภาพความขัดแย้งทางการเมืองตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

2) แนวทางการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองโดยวิธีการทูตเชิงสันติ

3)การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยขอหนังสือจาก ศูนย์บัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ลงนามโดย ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ส่งไปถึงผู้ให้ข้อมูลหลัก และดำเนินการสัมภาษณ์ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก ตามที่ได้มีการนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยเรื่องนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อจัดหมวดหมู่ของเนื้อหา (Category) แล้วนำมาสังเคราะห์เชิงระบบ (Systematic synthesis) เพื่อหาประเด็นร่วมหรือประเด็นหลักและอธิบายเนื้อหา

5. ผลการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีผลการวิจัยที่สรุปเป็นประเด็นได้ ดังนี้

1. ความขัดแย้งทางการเมืองไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน: ความขัดแย้งทางการเมืองไทยแบ่งออกเป็น 4 ช่วงเวลา ได้แก่ 1) ความขัดแย้งทางการเมืองไทยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475เป็นความขัดแย้งของกลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองการปกครอง 2) ความขัดแย้งทางการเมืองไทยช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 – พ.ศ.2540 ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มชนชั้นนำอำนาจนิยมเผด็จการทหารกับชนชั้นนำอนุรักษฯ ซึ่งใช้พลังประชาธิปไตย เป็นตัวขับเคลื่อน จนถึงยุคประชาธิปไตยแบ่งบาน 3) ความขัดแย้งทางการเมืองไทย ช่วง พ.ศ.2540 - พ.ศ.2549ความขัดแย้งทางการเมืองช่วงนี้เป็นความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำอำนาจนิยมและอนุรักษนิยมตลอดจนกลุ่มทุนอนุรักษนิยม กับกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มทุนโลกาภิวัตน์ และ 4) ความขัดแย้งทางการเมืองเมืองไทย พ.ศ. 2550–2557 เป็นความขัดแย้งของกลุ่มทุนอนุรักษนิยมกับกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มทุนโลกาภิวัตน์การขัดแย้งครั้งนี้ดำรงอยู่ยาวนานจนกระทั่งปัจจุบัน

2. แนวทางแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองโดยวิธีทางการทูตเชิงสันติ: การแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองโดยวิธีแห่งการทูตเชิงสันติ เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง โดยจำแนกออกเป็น 4 วิธี ได้แก่ การเจรจา การไกล่เกลี่ย การไต่สวน และการประนีประนอม การวิจัยนี้ได้เลือกแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง 2 แนวทางได้แก่ การเจรจาต่อรอง ถือเป็นกลไกที่สำคัญในการแก้ไขข้อขัดแย้งทำให้ได้ข้อยุติที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และการไกล่เกลี่ย ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีคนกลางเป็นผู้ช่วยเหลือในการแยกประเด็นความขัดแย้งเพื่อสร้างทางเลือกร่วมกัน แล้วนำมาสู่ข้อตกลงที่สนองความต้องการของฝ่ายต่างๆได้อย่างมีนัยสำคัญ

3. การนำเสนอการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี:การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธีในงานวิจัยนี้ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ 1)ทาน การให้ที่เหมาะสมกับบริบททางการเมือง คือ อภัยทาน อันเป็นหลักสำคัญในการที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญห ความขัดแย้งทางการเมืองอย่างยั่งยืน 2)ปิยวาจา การใช้หลักการพูดจาด้วยสัมมาวาจาอันเป็นพื้นฐานสำคัญในการเจรจาและไกล่เกลี่ยสำหรับการแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองอย่างยั่งยืน 3)อัตถจริยา การเยียวารักษาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากภาวะความขัดแย้งทางการเมืองและ 4)สมานัตตา ความเสมอภาคในพื้นที่ฐานของความเป็นมนุษย์ ความเป็นประชาชนคนไทยด้วยกันภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ

6. อภิปรายผล

ในการวิจัยเรื่อง “การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี” นี้ วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัย โดยมีประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. ความขัดแย้งทางการเมืองไทยตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน:ความขัดแย้งทางการเมืองไทยแบ่งออกเป็น 4 ช่วงเวลา ได้แก่ 1) ความขัดแย้งทางการเมืองไทยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 เป็นความขัดแย้งของกลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองการปกครอง 2) ความขัดแย้งทางการเมืองไทยช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 – พ.ศ.2540 ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มชนชั้นนำอำนาจนิยมเผด็จการทหารกับชนชั้นนำอนุรักษ ซึ่งใช้พลังประชาธิปไตย เป็นตัวขับเคลื่อน จนถึงยุคประชาธิปไตยเบ่งบาน 3) ความขัดแย้งทางการเมืองไทย ช่วง พ.ศ.2540 - พ.ศ. 2549ความขัดแย้งทางการเมืองช่วงนี้เป็นความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำอำนาจนิยมและอนุรักษนิยมตลอดจนกลุ่มทุนอนุรักษนิยม กับกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มทุนโลกาภิวัตน์ และ 4) ความขัดแย้งทางการเมืองเมืองไทย พ.ศ. 2550–2557 เป็นความขัดแย้งของกลุ่มทุนอนุรักษนิยมกับกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มทุนโลกาภิวัตน์การขัดแย้งครั้งนี้ดำรงอยู่ยาวนานจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งความขัดแย้งทางชนชั้นนำตามมุมมองจากปัจจุบันสู่ออนาคต จากผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สืบสวัสดิ์ วุฒิวรดิษฐ์** ได้วิจัยเรื่อง การยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญ 2550 กับการพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ผลการวิจัยพบว่า การยุบพรรคการเมืองและการตัดสิทธิทางการเมืองเป็นเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องตอบโต้พรรคการเมืองฝ่ายตรงข้าม เพื่อพยายามรักษาสมดุลแห่งอำนาจให้ตัวเอง การยุบพรรคการเมืองในประเทศไทยจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางการเมืองไปโดยปริยาย หารือเป็นการทำลายการพัฒนาการเมืองใหม่ (สืบสวัสดิ์ วุฒิวรดิษฐ์, 2557)

2. แนวทางแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองโดยวิธีทางการทูตเชิงสันติ:การแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองโดยวิธีแห่งการทูตเชิงสันติ เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง โดยจำแนกออกเป็น 4 วิธี ได้แก่ การเจรจา การไกล่เกลี่ย การไต่สวน และการประนีประนอม การวิจัยนี้ได้เลือกแนวทางในการแก้ไขปัญหความขัดแย้ง 2 แนวทางได้แก่ การเจรจาต่อรอง ถือเป็นกลไกที่สำคัญในการแก้ไขข้อขัดแย้งทำให้ได้ข้อยุติที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และการไกล่เกลี่ย ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีคนกลางเป็นผู้ช่วยเหลือในการแยกประเด็นความขัดแย้งเพื่อสร้างทางเลือก

ร่วมกัน แล้วนำมาสู่ข้อตกลงที่สนองความต้องการของฝ่ายต่างๆ ได้อย่างมีนัยสำคัญ จากผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วรรณพงศ์ วิไลรัตน์** ได้วิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของอำเภอในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า 1) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของอำเภอในปัจจุบันมีปัญหาอุปสรรคหลายประการ เช่น ขั้นตอนการดำเนินงาน ผู้บริหาร การประเมินผล ผู้ไกล่เกลี่ย สถานที่และวัสดุอุปกรณ์ การสื่อสารไปยังประชาชน เป็นต้น 2) การบริหารจัดการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของอำเภอยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร 3) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ที่ควรนำมาใช้ในการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทของอำเภอมี 6 ปัจจัย ได้แก่ภาวะผู้นำ การวางแผนกลยุทธ์ คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ย การบริหารทรัพยากรมนุษย์ การบริหารทรัพยากรในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และการประชาสัมพันธ์ และ 4) รูปแบบการบริหารจัดการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของอำเภอที่มีประสิทธิภาพมี 4 ด้าน คือ การวางแผนและประเมินผล บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การสื่อสารกับประชาชน รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์และสถานที่ (วรรณพงศ์ วิไลรัตน์, 2557)

3. การนำเสนอการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี: การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธีในงานวิจัยนี้ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ 1) ทาน การให้ที่เหมาะสมกับบริบททางการเมือง คือ อภัยทาน อันเป็นหลักสำคัญในการที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญห ความขัดแย้งทางการเมืองอย่างยั่งยืน 2) ปิยวาจา การใช้หลักการพูดจาด้วยสัมมาวาจาอันเป็นพื้นฐานสำคัญในการเจรจาและไกล่เกลี่ยสำหรับการแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองอย่างยั่งยืน 3) อัถถจริยา การเยียววาระกษาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากภาวะความขัดแย้งทางการเมืองและ 4) สมานัตตา ความเสมอภาคในพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ความเป็นประชาชนคนไทยด้วยกันภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ จากผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ทพญ. กษิรา เทียนส่องใจ** ได้วิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์อภัยทานเพื่อการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า อภัยทาน มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกว่าเป็นมหาทาน มีความหมายว่า การให้ความไม่มีภัย การพัฒนาอภัยทานเริ่มที่ สัมมาทิฐิ และ สัมมาสังกัปปะ ซึ่งเป็นหลักพื้นฐาน เพื่อให้เกิดอภัยทานที่ประกอบไปด้วย เมตตาธรรม ชันติธรรม และ ศีล 5 สำหรับกรอบแนวทางการปฏิบัติของอภัยทาน คือ พรหมวิหารธรรม สาราณียธรรม และสังคหวัตถุ 4 โดยวิธีการปฏิบัติที่แบ่งออกได้เป็น อภัยทานทางใจ อภัยทานทางวาจา และอภัยทานทางกาย ซึ่งอภัยทานเป็นพุทธสันติวิธี ที่ใช้นำมาเป็นรูปแบบสำหรับจัดการปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยได้ ซึ่งไม่เพียงแต่สามารถใช้ได้ในรูปแบบการแก้ไขหลังจากความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้วยังสามารถใช้เป็นรูปแบบของการป้องกันเพื่อไม่ให้ความขัดแย้งก่อตัวอีกด้วย อภัยทานทางใจนับว่ามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาให้มีความอดทน มีความเมตตา ไม่อาฆาตพยาบาทโกรธแค้น อภัยทานทางวาจา คือ การพูดที่ยึดหลักสัมมาวาจา และการกล่าวคำว่า “ขอโทษ” สำหรับอภัยทานทางกาย คือ การแสดงพฤติกรรมเคารพ และให้เกียรติในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยวิธีการของอภัยทานดังกล่าวมาทั้งหมดทำให้การยึดมั่นในความเป็นอัตตลักษณะสลายลง สามารถแก้ไขปัญห ความขัดแย้งได้ในที่สุด (กษิรา เทียนส่องใจ, 2554)

7. ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่อง “การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี” จากข้อค้นพบจากการวิจัย ผู้วิจัยจึงเสนอแนะแนวทางเพื่อเป็นแนวทางในการเลือกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาการเมือง ดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติการ

ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัตินี้ได้เสนอแนะจากผลการวิจัยในประเด็นที่เห็นว่าสำคัญและควรเป็นประเด็นเร่งด่วนต่อการจัดการความขัดแย้งทางการเมือง ดังนี้

1. จากบริบทของความขัดแย้งทางการเมืองเป็นความแตกต่างในเชิงความคิดการจัดวางคุณค่าของอุดมการณ์ประชาธิปไตยและความชอบธรรมในการจัดการผลประโยชน์ ซึ่งรัฐบาลควรนำหลักทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นคุณอนันต์ต่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ดังนี้

1.1 ทานคือ การให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ซึ่งสิ่งอันเป็นที่สุดแห่งการให้ก็คือ อภัยทาน อันเป็นหลักสำคัญในการที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง โดยการออกกฎหมายนิรโทษกรรมอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

1.2 ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยสัมมาวาจาอันเป็นข้อควรแก่การปฏิบัติคือการพูดความจริงไม่พูดบิดเบือนพูดวาจาไพเราะ สุภาพประกอบด้วยสารัตถะคือเป็นประโยชน์และพูดด้วยปรารถนาดี ดำเนินการโดยการเปิดเผยข้อเท็จจริงในการดำเนินงานของรัฐบาลอย่างโปร่งใส มีการสื่อสารด้วยความเข้าใจอันดีทั้งสองฝ่ายที่ขัดแย้งทางการเมือง

1.3 อัตถจริยา คือ การช่วยเหลือกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์ รัฐบาลควรจัดการเยียวยารักษาของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากภาวะความขัดแย้งทางการเมืองทั้งทางกายและใจ โดยออกเป็นระเบียบ ข้อบังคับ หรือกฎหมาย ให้ครอบคลุมความเสียหายทุกกลุ่ม อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

1.4 สมานัตตา คือ การเสมอภาคในพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ความเป็นประชาชนคนไทยด้วยกันภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ รัฐบาลควรกำหนดแนวทางในการพิจารณาให้คุณและโทษ แก่ผู้ที่สร้างความขัดแย้งทางการเมือง อย่างเป็นธรรมทั้งสองฝ่าย หากเป็นการทำผิดกฎหมายควรจะต้องได้รับการพิจารณาโทษอย่างไม่มี การละเว้นหรือเลือกปฏิบัติเฉพาะคนที่อยู่คนละขั้วอำนาจกับตน

2. ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นประเทศที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ทั้งภาครัฐและเอกชนควรจะได้ร่วมมือกัน มีการส่งเสริม และเผยแพร่ให้ประชาชนนำรูปแบบของการเจรจาไกล่เกลี่ยเชิงพุทธ อันเป็นการประยุกต์และบูรณาการหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อนำมาจัดการกับปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย ซึ่งในปัจจุบัน การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางนั้น กำลังเป็นวิธีที่ได้รับความนิยม และนำมาใช้อย่างแพร่หลาย ทั้งในศาลแพ่ง ศาลทรัพย์สินทางปัญญา และการค้าระหว่างประเทศกลาง และศาลอาญา ซึ่งเป็นคดีที่เป็นความผิดอันยอมความได้

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

หากมีการวิจัยเกี่ยวกับ “การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี” ในครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในลักษณะต่อไปนี้

1) ควรดำเนินการในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ซึ่งเป็นใช้วิธีการปฏิบัติ กระบวนการพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง การเรียนรู้ จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง เป็นการเฉพาะ

2) ควรเพิ่มกรณีศึกษาจากบริบทที่เกี่ยวข้องกับการเมืองในด้านอื่น ๆ เช่น การมีส่วนร่วมทางการเมือง การขับเคลื่อนประชาธิปไตย เป็นต้น เพื่อเพิ่มบริบทของการวิจัยให้ได้องค์ความรู้ และรูปแบบการพัฒนาการเมืองที่หลากหลาย

บรรณานุกรม

- ทพ.ชลากร เทียนส่องใจ. (2554). การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเชิงพุทธ : หลักการและเครื่องมือ สำหรับ การจัดการความขัดแย้ง. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชา พระพุทธศาสนา.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทพญ.กชिरา เทียนส่องใจ. (2554). การศึกษาเชิงวิเคราะห์ห่อภัยทานเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พรรณราย ทรัพย์ะประภา. (2532). *จิตวิทยาสำหรับนักบริหาร*. กรุงเทพฯ : บริษัทวีชั่นอาร์ตคอร์เปอร์เรชั่น จำกัด.
- วรรณพงศ์ วิไลรัตน์. (2557). ประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของอำเภอในประเทศไทย. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สืบสวัสดิ์ วุฒิวรดิษฐ์. (2557). การยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญ 2550 กับการพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2534). ความขัดแย้ง : การบริหารเพื่อสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ตะเกียง.

การพัฒนาการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี
THE DEVELOPMENT OF MANAGEMENT IN PUBLIC WELFARE FOR COMMUNITY OF
TEMPLE IN CHOMBURI PROVINCE

พระครูสุทธิพงษ์มณี (สมคิด อัครมโม/สงพล)* พระอุดมสิทธินายก** บุษกร วัฒนบุตร***

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี 2. เพื่อศึกษาวิธีการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี 3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (In-depth interview) จำนวน 17 รูป/คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญ เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว และตรวจสอบข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 11 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลจากทั้งสองขั้นตอนโดยการพรรณนาความ การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 300 รูป สุ่มตัวอย่างแบบง่าย จากประชากรคือ พระสงฆ์จำนวน 616 รูป โดยใช้สูตรของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) เครื่องมือเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. การบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชน จัดตั้งศูนย์อบรมสัมมนาอาชีพแก่ประชาชนเป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิปัญญา ให้ความรู้ของพระสงฆ์ประชาชนต้องได้รับการพัฒนาจิตใจให้เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรมเข้าใจและปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสงเคราะห์ในการให้ธรรมมากกว่าให้วัตถุและรู้จักแก้ปัญหาด้วยตัวเอง ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ปรับปรุงส่งเสริมให้ชุมชนดีขึ้นหรือมีวิวัฒนาการดีขึ้นมีวิวัฒนาการให้ดีขึ้นคือเจริญทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมการพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องพัฒนาทางด้านวัตถุและพัฒนาด้านจิตใจและส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อื่นเป็นสาธารณ

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สมบัติ สร้างที่อ่านหนังสือพิมพ์ห้องสมุดประจำหมู่บ้านพิพิธภัณฑสถานในวัดสร้างบ่อน้ำดื่ม น้ำใช้ น้ำประปา หมู่บ้านน้ำใช้ในด้านการเกษตรเปิดศูนย์บริการสาธารณสุขศูนย์ฝึกอาชีพศูนย์ประสานงานของประชาชนในกิจการต่างๆ ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป การสนับสนุนการศึกษาและที่พักพิงแก่เด็กเรียนดีแต่ยากจนเป็นที่พึ่งให้ความร่วมมือทางจิตใจและด้วยความประพฤติเป็นตัวอย่างตลอดจนสถานที่วัดที่ส่งเสริมส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนและประชาชนในรูปแบบต่างๆ

2. วิธีการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี มี 5 ด้านคือ ด้านการวางแผนดำเนินงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามไม่ขัดต่อหลักพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์กฎระเบียบข้อบังคับคำสั่งของมหาเถรสมาคมและต้องเป็นไปตามกฎหมายของฝ่ายบ้านเมือง ด้านการจัดการองค์กร สร้างกำลังใจในการดำเนินตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้แต่ละปีการบำรุงรักษาวัดต้องสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุให้ปรากฏเป็นรูปธรรม ด้านงานบุคลากร เจ้าอาวาสจึงต้องมีหน้าที่จัดการสังคมสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์ อันเป็นการช่วยเหลือสังคมซึ่งจะเป็นรากฐานในการพัฒนาด้านอื่นๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการอำนวยความสะดวก มีความตั้งใจในการทำงานอย่างเต็มที่ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับความยินดีที่จะทำงาน ซึ่งขึ้นอยู่กับแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน และจะส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของงาน ด้านการกำกับดูแล ต้องมีสงเคราะห์ฝ่ายจิตใจให้มีสติปัญญา รู้จักแก้ปัญหาด้วยตัวเอง สงเคราะห์ทางด้านศีลธรรม สงเคราะห์ให้มนุษย์มีความสว่างทางด้านจิตใจ

3. แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี ตามหลักสังคัตถุ 4 พบว่า 1) ด้านทาน มีการปรับความเข้าใจของบุคลากรเสมอเพื่อให้เกิดความรัก ความสามัคคีกันมีการเสียสละและแบ่งปันซึ่งกันและกันช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้การทำงานยึดมั่นในหลักจริยธรรมทุกคนในสังคมจะต้องให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันเท่าที่ตนมีกำลังความสามารถ อันเป็นการแสดงออกถึงความมีน้ำใจของคนในสังคมและเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน 2) ด้านปิยวาจาบุคลากรในองค์กรมีการใช้วาจาที่สุภาพเรียบร้อยเคารพต่อผู้ใหญ่ไม่กล่าวถ้อยคำที่กระทบต่อจิตใจของผู้ฟัง และต้องทำให้ผู้ฟังมีความสุขเมื่อได้ยินมีการใช้วาจานั้นมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี 3) ด้านอัตถจริยา จัดให้บุคลากรขององค์กรได้ออกบำเพ็ญสาธารณประโยชน์นอกสถานที่มีการช่วยกันในการทำงานเป็นทีมย่อมดีกว่าต่างคนต่างทำ ผู้บริหารจะต้องมีหลักการในการขอความช่วยเหลือจากพนักงาน โดยการอธิบายถึงหลักความสำคัญของงานต่างๆ ให้บุคลากรเกิดความเข้าใจและนำเสนอนโยบายแล้วก็ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายที่ได้เสนอไว้ด้วย โดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก 4) ด้านสมานัตตตา ปฏิบัติตนอยู่ในกฎระเบียบขององค์กรอย่างเคร่งครัดจะต้องไม่เลือกปฏิบัติ หรือที่เรียกว่า “เลือกที่รักมักที่ชัง” มีความตั้งใจยึดถือหลักความเสมอต้นเสมอปลายทั้งก่อนรับหน้าที่และหลังรับหน้าที่และความเสมอต้นเสมอปลายจะช่วยในการสร้างมนุษย์สัมพันธ์และความสามัคคีให้เกิดขึ้นกับทุกคน

คำสำคัญ : การบริหารจัดการ, สาธารณสงเคราะห์, สาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชน

ABSTRACT

The objectives of this research were: (1) to study the management in public welfare for community of temple in Chonburi province, (2) to study the method of management in public welfare for community of temple in Chonburi province, (3) to study the guideline for development of management in public welfare for community of temple in Chonburi province.

This research was the mixed method research between the qualitative research and quantitative research that collected the data by the in-depth interview from 17 key informants through specific choosing method by specialists. The tools for data collection are structured in depth interview collected the data from interview and examined the data of 11 participants from focus group discussion and then data analysis from two stages by describing the quantitative research through the data collection from the sampling group of 300 out of 616 monks of total population through simple random sampling by using the ready program of Taro Yamane. The tool for data collection is the questionnaire and the data analysis used the statistic description are the percentage, mean, standard deviation.

The findings of this research as follows :

1. The management in public welfare for community of temple in Chonburi province, for the community helping activity procedure set up the training center of career seminar to the people to treat the patient as the nursing place with local wisdom, to give the knowledge to the monks and people to develop the mind to be good citizen to have the morality and behave according to the principle of Dhamma of Buddhism more than materialism and solution by themselves , for the community helping activity for the public welfare is to develop the community or has the better evolution both social economic and culture for community development that will develop both materialism and mind and promote the well beings of people. For the community helping activity for the public domains is to build for newspaper reading place, village library, museum in the temple, well for water supply in the village. For the agriculture that opens the public service for career training center that as the cooperation center of people for activities. For the helping the general people is to support the education and residence of good and poor students to have mind refuge and good behavior as the sample of youths and people.

2. The method of management in public welfare for community of temple in Chonburi province had five aspects such as the good work planning that is not

against Dhammavinaya and Sangha Act. or rule of Supreme Sangha Council and law of Government. For the organization management is to create the convince along with objective of project that in each year the temple maintenance and support to have the material building. For the personnel, the abbot should have the duty for public welfare as the social assistance as the basic development of others efficiently. For the directing, is the working intention that will have good relations that creates the convince for working nicely. For the controlling, is the mind welfare to have the consciousness and wisdom to know how to solve the own problem, welfare in the morality and mind.

3. The guideline for development of management in public welfare for community of temple in Chonburi province according to Sanghahavatthu IV, found that the (1) Dana or the charity is to improve the understanding of personnel to have love, harmony, sacrifice, share and promote and support to work with ethics. For everyone in society will help and have hospitality to each other as they can express the hospitality and to create good relation to others. (2) Piyavaca or kindly speech of personnel in the organization , is to use the polite word as importance of human relation. (3) Atthacariya or useful conduct, set the personnel in the organization to work for the public welfare out of office, to help to work as a team more than one man show style and the executive must have the principle for assistance from staff by explaining this principle to the personnel to have the same policy in the sake of public welfare. (4) Samanattata or even and equal treatment , is to have along with the rule strictly or no bias and rely on the fairprinciple both before and after work and the fair principle will create the good relation and harmony to everyone.

Keywords: Management, Public Welfare, Public Welfare for Community

1. บทนำ

พระพุทธศาสนาในประเทศไทยได้มีการปรับตัวมาโดยตลอดจนพร้อมก้าวเข้าสู่โลกของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี จนทำให้เกิดความเสื่อมอิทธิพลลงไปตามลำดับ (พระไพศาล วิสาโล, 2552) การบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงมีความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อบังคับบัญชาดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาให้อยู่ในความเรียบร้อยดีงามส่วนการบริหารจะเป็นไปเพื่อการบริหารจัดการที่จะประสบผลสำเร็จผู้บริหารควรยึดหลักธรรมมาธิปไตยเป็นสำคัญโดยผู้บริหารเองต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหารและต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งพึงสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

การสาธารณูปการ เป็นการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุและศาสนสถาน การอื่นเกี่ยวกับการวัดคือการสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทาน วิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง หรือกิจการอื่นๆ ของวัด ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือเจ้าอาวาสซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด และเจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นต้องมีความสัมพันธ์กัน 2 ประการคือ 1. ควบคุมการสาธารณูปการ 2. ส่งเสริมการสาธารณูปการ จะเห็นได้ว่าคณะสงฆ์ให้ความสำคัญต่อการสาธารณสงเคราะห์ ของศาสนาที่จัดกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ ที่พระสงฆ์หรือวัดต่างๆ จัดทำอยู่ ในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 4 ประเภท (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ). 2539) คือ 1. การดำเนินกิจการเอง 2. การเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณะประโยชน์ 3. การเกื้อกูลสาธารณสมบัติ และ 4. การเกื้อกูลประชาชนและสรรพสัตว์ เพราะฉะนั้น แนวทางในการจรจรของพระพุทธศาสนาเอาไว้ พร้อมกับยังเป็นสถาบันหลักที่ยึดเหนี่ยวจิตใจพุทธบริษัทเอาไว้อย่างไม่เสื่อมคลาย เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายมหาชน ฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวดที่ 2 ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ข้อ 5 ว่าด้วย วิธีดำเนินการเพื่อความเรียบร้อยดีงาม วิธีดำเนินการศาสนศึกษา และศึกษาสงเคราะห์ วิธีดำเนินการเผยแผ่พุทธศาสนา วิธีดำเนินการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ อันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า งานที่สำคัญด้านหนึ่ง ได้แก่ การสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ เป็นงานหนึ่งที่มีความสำคัญอันเนื่องมาจากการปฏิบัติเพื่อเป็นประโยชน์แก่หน่วยงาน บุคคล รวมทั้งเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูล ซึ่งเป็นการส่งเสริมการพัฒนาทางด้านวัตถุและจิตใจให้แก่มนุษยทั่วโลก ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการการศึกษาวิจัยในเรื่องการพัฒนาการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี เพื่อเป็นการส่งเสริมให้คณะสงฆ์ได้จัดการงานด้านดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และยังส่งเสริมให้เกิดสังคม ที่มีความสุขกันอย่างถ้วนหน้าและต่อเนื่อง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี
2. เพื่อศึกษาวิธีการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาเอกสารของการพัฒนาการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี (Documentary Study) และเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (In-depth interview) จำนวน 17 รูป/คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญ เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว และตรวจสอบข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 11 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลจากทั้งสองขั้นตอนโดยการพรรณนาความ การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 300 รูป สุ่มตัวอย่างแบบง่าย จากประชากรคือพระสงฆ์จำนวน 616 รูป โดยใช้สูตรของของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) เครื่องมือเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า

1. การบริหารจัดการสาธารณะสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี เป็นกิจกรรมการดำเนินงานของวัดที่มุ่งหวังให้ชุมชน สังคม มีที่พึ่งพา เป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นแหล่งในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในด้านต่างๆ พัฒนาเยาวชนให้มีคุณธรรมจริยธรรม ส่งเสริมประชาชนให้มีความเมตตาต่อกัน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี แม้นยามทุกข์ร้อนกายใจ วัดก็ยังคงเป็นศูนย์กลางให้ความช่วยเหลือเพื่อเกื้อกูลประชาชน ชุมชน เป็นสังคมที่มีแต่การให้ ด้วยความรู้ความสามารถ ซึ่งจังหวัดชลบุรี มีพระสังฆาธิการทุกระดับ ทุกอำเภอ ทุกเขต มีพระผู้ใหญ่ที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม จิตใจสูงส่ง ทำให้ที่ดูแลเอาใจใส่ชุมชน และกิจการของสังคมอย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ จึงทำให้ได้การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ ด้านนี้มีการพัฒนาเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมทั้งมีการพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์พร้อมในด้านธรรมวินัย จะส่งผลโดยตรงต่อศรัทธา ความเชื่อถือของพุทธศาสนิกชน ซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติศาสนกิจทุกอย่างบรรลุตามวัตถุประสงค์โดยง่าย การจัดการงานสาธารณะประโยชน์ของวัดยังคงให้การสนับสนุนงานด้านสถานที่ บุคคลผู้มีความรู้ ให้ความช่วยเหลือผู้ยากไร้ได้มีที่อยู่ถาวร วัดยังคงมีเครื่องอุปโภค บริโภค ช่วยเหลือชุมชน เพราะกิจการเพื่อสาธารณะประโยชน์นี้ แทบทุกวัด จัดการได้ดี เห็นได้จากการกิจกรรมด้านการศึกษา วัดเป็นแหล่ง

ระดมทุนในการจัดการต่างๆ อย่างสม่ำเสมอด้านสาธารณสุข วัดหลายๆ เป็นที่ตั้งด้านอนุรักษ์ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ วัดให้ใช้สถานที่ ด้านสังคม วัดเป็นแหล่งรวมพล เป็นศูนย์รวม เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ กิจกรรมผู้สูงอายุ วัดเป็นที่จัดกิจกรรม กิจกรรมศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ความชัดเจนในประเภทงานไม่ได้จัดเป็นหมวดหมู่ ใครเดือดร้อนเรื่องใดก็ว่าไปตามนั้นเป็นรายๆ ไปและประเภทของความต้องการด้านการช่วยเหลือก็กระจายแตกต่างกันไปเป็นรายๆ ยากต่อการระบุชนิด แม้อาชีพที่ต่างกันก็เป็นปัญหาสำหรับการจัดการทั้งนี้ไม่รวมถึงความแตกต่างด้านวิถีวัฒนธรรม

2. แนวทางและวิธีการบริหารจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชน พบว่า พระสังฆาธิการจะต้องส่งเสริมให้ชัดเจน สอดคล้องกับกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ของมหาเถรสมาคมและสำนักพระพุทธศาสนา และมองเป้าหมายในการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล การพัฒนาทางเลือกที่เหมาะสม การวางมาตรฐานของเป้าหมายและกระบวนการช่วยเหลือเกื้อกูล โดยมีพระสังฆาธิการในผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงพร้อมกับการชี้แจงทำความเข้าใจในแผนงานที่จะต้องปฏิบัติให้เป็นความรับผิดชอบของหน่วยงานต่างๆ ทั้งลักษณะการคัดสรรบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถให้เข้ามาทำงานมีน้อย การปลูกฝังให้เป็นผู้มีจิตอาสาในด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ระยะสั้นและระยะยาวอย่างต่อเนื่อง 2) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ พบว่าการส่งเสริมให้ชุมชนนั้นๆ ให้ได้มีพัฒนาเท่าที่จะทำให้เกิดการวิวัฒนาการ คือเจริญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น มุ่งหวังจะพัฒนาบุคคล กลุ่มบุคคล ปรากฏการณ์และสิ่งแวดล้อมทางวัตถุและสังคมของหมู่บ้านส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชน การพัฒนาหมู่บ้านมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ต่อกันมีความสามัคคีร่วมกันพัฒนา การรวมกำลังดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้มีความเป็นปึกแผ่นและดำเนินการในแนวทางที่ต้องการมีส่วนมาก โดยอาศัยความร่วมมือกำลังของประชาชนในชุมชนนั้นมีการช่วยเหลือต่อกันและมีความร่วมมือกันดำเนินงานช่วยเหลือทางด้านวิชาการจากหน่วยราชการหรือองค์การอาสาสมัครอื่นๆ ที่จะช่วยให้ สามารถปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมาย 3) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสุขสมบัติ พบว่า อาคารของวัดเป็นศูนย์พยาบาลผู้ป่วยทางวัดได้ไปช่วยเหลือหรือดูแลในส่วนนี้ประชาชนได้เป็นผู้ดำเนินงาน นอกจากนั้นให้ชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษาสาธารณสุขสมบัติ โดยอาจแต่งตั้งคณะกรรมการและวัดได้เข้าไปช่วยดูแลเมื่อ มีกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพหรือกิจการอื่นๆ ของหมู่บ้าน ได้ให้ใช้สถานที่วัดเป็นการคิดถึงประโยชน์ของตนเองโดยเจ้าอาวาสหรือพระภิกษุสามเณรสามารถไปช่วยดูแลให้ความสะดวกภายในขอบเขตความสามารถ ซึ่งต้องตามพระธรรมวินัย เช่น ธนาการพิชพันธุ์ กองทุน มูลนิธิ สหกรณ์ต่างๆ ศูนย์บริการสาธารณสุข ศูนย์ฝึกอาชีพ ศูนย์ประสานงานของประชาชนในกิจการต่างๆ 4) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป พบว่า พระสงฆ์ถือว่าเป็นหน้าที่หลักที่จะต้องช่วยเหลือสังคมโดยเฉพาะด้านจิตวิญญาณพระสงฆ์จะต้องทำหน้าที่แนะนำชี้ทางถูกชี้ทางผิดให้กับญาติโยมผู้ยังขาดปัญญาหรือว่ามีปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมยังน้อยอยู่บทบาทของวัดและของพระสงฆ์ในด้านนี้เริ่มมีมากขึ้นวัดที่มีนโยบายในเชิงสังคมสงเคราะห์

มีมากและมีบทบาทชี้แนวทางให้พระผู้น้อยน่านโยบายไปปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งของการปฏิบัติงานในองค์กร ต้องใช้ระเบียบและระบบที่จัดวางขึ้นเพื่อการพัฒนาของจิตสำนึก มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อพระศาสนา มีความสามารถในการทำหน้าที่ของตนเองอย่างอิสระโดยไม่ขัดแย้งกับหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง พระสังฆาธิการจะต้องคอยสั่งสอนแนะนำประชาชนไปตามหน้าที่ของตนเอง ให้ประชาชนรู้จักธรรมะ รู้สิ่งที่ชอบที่ควร ประพฤติปฏิบัติชอบ ธรรมพัฒนาทั้งกาย ศีล จิต ปัญญา

3. แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี ตามหลักสังคหัตถ์ 4 พบว่า 1) ด้านทาน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือและแบ่งปันซึ่งกันและกัน ทำให้ทั้งเจ้าอาวาส และพระสงฆ์สามเณรในแต่ละวัด มีความเป็นกันเองในการทำงาน และไม่ถือตัวต่อเพื่อนร่วมงาน และไม่ว่าจะสังคหะระดับไหนถ้ามีการเสียสละและแบ่งปันซึ่งกันและกัน ก็จะทำให้สังคมนั้นปกติสุข สำหรับการทำงานของชุมชนนั้นในฐานะผู้บริหารต้องแสดงความเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นก่อน และควรที่จะมีการปรับความเข้าใจของบุคลากรเสมอเพื่อให้เกิดความรักความสามัคคีกัน ซึ่งจะทำให้การทำงานดำเนินไปด้วยความราบรื่น และเกิดผลสำเร็จแก่ประชาชนโดยรวม 2) ด้านปิยวาจา การกล่าวถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีเหตุผล ซึ่งพบว่าทั้งเจ้าอาวาส และพระสงฆ์สามเณรในแต่ละวัด มีการใช้วาจาที่สุภาพเรียบร้อยเคารพต่อผู้ใหญ่ และมีการทักทายด้วยคำไพเราะอ่อนหวาน และเมื่อเพื่อนร่วมงานไม่เข้าใจก็มีการชี้แจงด้วยถ้อยคำที่สุภาพ ซึ่งเป็นการสร้างแรงจูงใจให้คนอื่นอยากทำงานร่วม สำหรับการใช้วาจานั้นผู้พูดต้องมีความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง ไม่กล่าวถ้อยคำที่กระทบต่อจิตใจของผู้ฟัง และต้องทำให้ผู้ฟังมีความสุขเมื่อได้ยิน ซึ่งการใช้วาจานั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน 3) ด้านอัตถจริยา การประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งทั้งเจ้าอาวาส และพระสงฆ์สามเณรในแต่ละวัด มีความร่วมมือร่วมใจในการทำงานเป็นอย่างดี และการช่วยเหลือกันนั้นเป็นการแสดงออกถึงการมีน้ำใจต่อผู้อื่น ซึ่งในชุมชนนั้นการช่วยกันในการทำงานเป็นทีมย่อมดีกว่าต่างคนต่างทำ ถึงแม้ว่าจะมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติก็ความที่จะช่วยกันเท่าที่ตนจะสามารถกระทำได้ และสำหรับการช่วยเหลือประชาชนแม้บางครั้งอาจทำได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร แต่หากทำด้วยความเต็มใจ ประชาชนก็จะเกิดความรู้สึกที่ดีต่อวัด และควรที่จะจัดให้บุคลากรของชุมชนได้ออกบำเพ็ญสาธารณประโยชน์นอกสถานที่ เพื่อให้ได้ปฏิบัติงานร่วมกันของบุคลากร 4) ด้านสมานัตตตา ความเสมอต้นเสมอปลาย วางตัวเหมาะสมแก่หน้าที่ ซึ่งเห็นได้ว่าทั้งเจ้าอาวาส และพระสงฆ์สามเณรในแต่ละวัด ปฏิบัติตนอยู่ในกฎระเบียบของชุมชนอย่างเคร่งครัด ซึ่งการปฏิบัติอย่างเสมอต้นเสมอปลายก็จะได้รับการยอมรับจากผู้อื่น และสำหรับการทำงานของชุมชนถือว่าเป็นครอบครัวใหญ่ ผู้บริหารต้องมีการเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับงาน แต่ต้องมีการอธิบายเหตุผลให้บุคลากรทราบถึงเหตุผลที่เลือกใช้งานนั้น โดยเฉพาะการพิจารณาความดีของชุมชนนั้น จะต้องมิใช่เป็นกลางปราศจากอคติ เมื่อชุมชนได้รับความเมตตาจากผู้บริหารแล้วก็จะทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 300 รูป ด้วยการแจกแบบสอบถาม และ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า

1. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเจ้าอาวาสจำนวน 244 รูปคิดเป็นร้อยละ 81.3 มีอายุ ตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไปจำนวน 170 รูปคิดเป็นร้อยละ 56.7 มีวุฒิการศึกษาสามัญระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 122 รูปคิดเป็นร้อยละ 40.7 และมีวุฒิการศึกษาทางธรรมระดับนักธรรมชั้นเอกจำนวน 288 รูป คิดเป็นร้อยละ 96.0

2. ระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสาธารณ สงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย มากที่สุด และเมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า

- 2.1 ด้านทาน : การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก
- 2.2 ด้านปิยวาจา : วาจาเป็นที่รัก โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง
- 2.3 ด้านอัตถจริยา : บำเพ็ญประโยชน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง
- 2.4 ด้านสมานัตตตา : ความมีตนเสมอ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง

3. ระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสาธารณ สงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดตามหลักการจัดการโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก และเมื่อ พิจารณาแต่ละด้าน พบว่า

- 3.1 ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชนโดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก
- 3.2 ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์โดยผลรวมอยู่ใน ระดับเห็นด้วยมาก
- 3.3 ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติโดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย มาก
- 3.4 ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไปโดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

5. อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดใน จังหวัดชลบุรี” มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลการศึกษาวิจัย ได้ดังนี้

1. การบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของวัดในจังหวัดชลบุรี ในด้านการบำรุง กิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชนและสังคม เป็นการช่วยเหลือสังคมด้านแรงงาน ให้วัดเป็นสถานที่ ประชุมของชุมชน ให้มีการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ให้มีการปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นระบบ มีการอบรม คุณธรรม จริยธรรม ให้มีการจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์ชุมชน การให้ความร่วมมือกับท้องถิ่นในการ พัฒนาชุมชน สนับสนุนการแก้ปัญหา และมีการบริหารจัดการให้ชัดเจนเป็นศูนย์กลางชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทรงวิทย์ แก้วศรี (2551) เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศ

ศาสนาของพระพุทธเจ้า พบว่า หลักการบริหารสมัยใหม่ตามรูปแบบการบริหารเชิงยุทธวิธีนั้น สอดคล้องกับวิธีการของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้มาก่อนแล้ว วิธีการของพระองค์เป็นวิธีการปฏิบัติจริง เรียบง่าย กระชับรัดกุม ตรงประเด็น สามารถจัดการแก้ปัญหาการบริหารได้ทุกอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของวัดในด้านการบำรุงกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นกิจกรรมการดำเนินงานของวัดที่มุ่งหวังให้ชุมชน สังคม มีที่พึ่งพา เป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นแหล่งในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในด้านต่างๆ พัฒนาเยาวชนให้มีคุณธรรมจริยธรรม ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี แม้นยามทุกข์ร้อนกายใจ วัดก็ยังคงเป็นศูนย์กลางให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชน

2. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์ ได้ข้อสรุปว่า การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ ของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านกิจการงานสาธารณะประโยชน์ มีการปฏิบัติ ดังนี้ 1. การยึดหลักสาธารณะประโยชน์ทั้งของประชาชน วัด และพระพุทธศาสนา 2. วัดแสดงออกถึงความมีน้ำใจ และมีจิตสำนึกสาธารณะ 3. วัดเป็นแหล่งรวมการให้มากกว่าการรับเพื่อประโยชน์สาธารณะ 4. ให้สติกับประชาชน ให้ทุนการศึกษา 5. ให้การสนับสนุน บุคลากรงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ เพื่อชุมชน 6. เกื้อกูลงานการศึกษา ด้านงานสาธารณสุข และการอนุรักษ์ธรรมชาติ 7. เป็นศูนย์ยึดเหนี่ยวจิตใจคนในชุมชน 8. เป็นสถานที่จัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ 9. มีการจัดกิจกรรมศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน 10. มีการร่วมแรงร่วมใจ กันทำงานเพื่อประโยชน์ของชุมชน ด้วยการนำของพระสังฆาธิการและเจ้าอาวาสทุกวัด สอดคล้องกับแนวคิดของ บุญแสง ชีระภากร (2552) วิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำและการบริหารงานของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่บริหารโดยคำนึงถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผล ความรับผิดชอบต่อสังคม ซื่อสัตย์ เป็นธรรม โปร่งใส และการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารงาน แต่ในควมมีจริยธรรม และเคารพกฎหมาย และการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้นมีความสัมพันธ์กับการบริหารงานใน 3 มิติ คือ ความรับผิดชอบต่อสังคม การสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น และความซื่อสัตย์ เป็นธรรม โปร่งใส ส่วนรูปแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับการบริหารงานใน 3 มิติ คือการคำนึงถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผล ความรับผิดชอบต่อสังคม และการสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น อย่างเป็นธรรม

3. วัดมีเป้าหมายในการทำกิจกรรมการจัดการสาธารณะสมบัติ คือ ให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ให้สังคมมีคุณภาพ และคุณธรรม วัดพร้อมให้บริการด้านสถานที่และสาธารณะสมบัติต่างๆ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม วัดพร้อมเป็นที่ตั้งของโรงเรียน โรงพยาบาล อาคารสถานที่ เพื่อประโยชน์ด้านการศึกษาและสุขภาพของประชาชน วัดพร้อมให้ใช้สถานที่ สำหรับดูแล เยียวยาชีวิตผู้มีความทุกข์ร้อนผู้ยากไร้เพื่ออยู่อาศัย วัดพร้อมให้สนับสนุนการสร้าง การส่งเสริมอาคารสถานที่ และสิ่งปลูกสร้าง สาธารณะสมบัติต่างๆ ของชุมชน ในการจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ วัดได้ดำเนินการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการต่างๆ อันเป็นสมบัติสาธารณะทั้งด้านการมีส่วนร่วมการขุดลอก คูคลอง การสร้างโรงพยาบาล การจัดซื้ออุปกรณ์ เครื่องมือแพทย์

และการจัดการสิ่งแวดล้อมทางชุมชนอื่นๆ อยู่เสมอ รวมทั้งการช่วยเหลือเกื้อกูลด้วยกำลังทรัพย์ต่างๆ สอดคล้องกับแนวคิดของเสาวนีย์ ไชยกุล และจจจิต แสงทอง (2554) ได้วิจัยเรื่องบทบาทพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาศาสนาสิกขาและสาธารณูปการจังหวัดพะเยา พบว่า 1.บทบาททั้งในด้านการบริหารจัดการศึกษา และ ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนต่อการพัฒนาศาสนาสิกขา มีบทบาทที่สอดคล้องกับการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาศาสนาสิกขา 2. บทบาทในการจัดการศึกษาสงเคราะห์ 1) บทบาทด้านการบริหารการศึกษาสงเคราะห์ 2) บทบาทด้านการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาสงเคราะห์ เป็นบทบาทที่พระสังฆาธิการ ได้ดำเนินการที่ไม่แตกต่างจากการบริหารการศึกษาสงเคราะห์ 3. งานการจัดการสาธารณะสมบัติ

4. การจัดงานสาธารณสงเคราะห์ของวัด ด้านการเกื้อกูลประชาชนและสรรพสัตว์ มีสาระสำคัญ คือ เป็นการเกื้อกูลประชาชนผู้ประสบภัยธรรมชาติ หรือ สาธารณภัยต่างๆ มีการสงเคราะห์ดูแลรักษาและเยียวยาชีวิตสัตว์เลี้ยง และสัตว์อื่นๆ เช่นการไล่ชีวิตโคกระบือ มีการสงเคราะห์ประชาชนให้มีที่พึ่งพิง สำหรับผู้ไร้ญาติ ผู้ด้อยโอกาส คนชราหรือผู้พิการ และทำกิจกรรมสงเคราะห์ชุมชน ประชาชนและสรรพสัตว์ ร่วมกับ การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ด้านอื่นๆ และหน่วยงานอื่นๆ สอดคล้องกับแนวคิดของบุญส่ง หาญพานิช (2546) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย พบว่า ระบบการจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ทั้งหมด ต้องผ่านระบบการบริหารที่สอดคล้องสอดรับกันในทุกระบวนการตั้งแต่ขั้นการวางแผน การจัดโครงสร้างระบบงาน การจัดบุคลากร การอำนวยความสะดวก และการควบคุมงาน และด้านกระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนและบริการความรู้ คือ การเตรียมความพร้อม การกำหนดวิธีการแบ่งปัน การประเมินและปรับปรุงแก้ไข ด้านผลการดำเนินการ คือ ทำให้ได้ วัฒนธรรมการแบ่งปัน และเปลี่ยนความรู้ อันก่อให้เกิดการพัฒนาสถาบันสถานศึกษาที่สมบูรณ์

5. การวางแผน การสาธารณสงเคราะห์เป็นงานในบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ต่อประชาชนและสังคมโดยจะต้องวางแผนดำเนินงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามไม่ขัดต่อหลักพระธรรมวินัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์กฎระเบียบข้อบังคับคำสั่งของมหาเถรสมาคมและต้องเป็นไปตามกฎหมายของฝ่ายบ้านเมืองด้วย ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่างานด้านการสาธารณสงเคราะห์นี้สามารถแยกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือสงเคราะห์ทางวัตถุ หมายถึงการอนุเคราะห์หรืออุปถัมภ์ด้วยวัตถุสิ่งของ และ สงเคราะห์ทางจิตใจหมายถึงการอนุเคราะห์ด้วยการให้ธรรมะเป็นทาน ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ ทางด้านเศรษฐกิจไปสู่การวางแผนการพัฒนาสังคมขนาดใหญ่ขึ้นซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ (แยมขุ่ม) (2557) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบงานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนการทัศน์วิถีพุทธ” พบว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นภารกิจสำคัญของพระสงฆ์ในการทำงานช่วยเหลือชาวบ้านหรือคนส่วนมาก หลักพุทธธรรมแห่งพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ส่งเสริมและสนับสนุนการช่วยเหลือผู้อื่นเป็นอย่างมาก การพัฒนารูปแบบการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนการทัศน์วิถีพุทธของพระสงฆ์ต้องอาศัยหลักพุทธธรรมสำคัญคือ ไตรสิกขา พรหมวิหาร 4 ราชสังคหวัตถุ จักรวรรดิวัตร อปริหานิยธรรม

ทศพิชราชธรรม สารานีย์ธรรม สัปบุริสธรรม ฯลฯ โดยพระสงฆ์ควรมีรูปแบบการพัฒนางานสังคมสงเคราะห์ในส่วนที่สังคมคาดหวังไว้ทั้ง 2 ส่วนคือการสงเคราะห์ทางวัตถุ และสงเคราะห์ทางจิตใจไปพร้อมๆ กัน โดยมีจุดมุ่งหมายอันจะนำไปสู่การพัฒนาและบูรณาการสังคมอย่างยั่งยืนถาวร

6. การจัดการองค์กร องค์กรการบริหารส่วนตำบลต้องตั้งงบประมาณไว้ในการพัฒนาหมู่บ้าน และได้ตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านมาดูแลรักษาร่วมกัน ด้วยแรงเงินแรงงานและแรงความคิดอันเป็นส่วนสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุให้ปรากฏเป็นรูปธรรม ศาสนสถานและศาสนวัตถุของวัดวาอารามต่างๆ จักได้รับการปรับปรุง พัฒนาให้เป็นไปด้วยดี วัดต้องมีงบประมาณของวัดในการบำรุงรักษาและซ่อมแซมภายในวัด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของดลพัฒน์ ยศธร(2542) ได้วิจัยเรื่อง “การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนว พุทธศาสตร์” พบว่า รูปแบบการพัฒนาตามแนวพุทธศาสตร์ ที่เป็นการพัฒนาที่ถูกทางและการพัฒนาที่ได้สมดุล จะนำไปสู่ผลสำเร็จในการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ด้วยการศึกษาแบบไตรสิกขา ที่พัฒนาคนทั้งด้านพฤติกรรม (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา ซึ่งการศึกษาเช่นนี้ต้องทั้งเนื้อหา (ปริยัติ) การลงมือปฏิบัติ (ปฏิบัติ) เพื่อให้เข้าใจ ปฏิบัติจนสุภบาท คือ กฎแห่งธรรมชาติหรือกฎของชีวิต อันจะนำไปสู่ผลสำเร็จ (ปฏิเวธ) ขณะเดียวกันก็ ศึกษาวิชาการอื่นๆ (วิชาการทางโลก) ไปด้วย นอกจากนั้น ในกระบวนการเรียนการสอนต้อง ประกอบไปด้วยความเป็นกัลยาณมิตรระหว่างผู้สอนและผู้เรียนด้วย

7. งานบุคลากร เจ้าอาวาสต้องมีหน้าที่จัดการสังคมสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งจะทำให้ประชาชนไม่ต้องอพยพย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่นหรือไปขายแรงงานที่อื่นช่วยกันพัฒนาท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับภูมิปัญญาของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยกันปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนเห็นคุณค่าของความเป็นคนดีมีศีลธรรม ซึ่งจะเป็นรากฐานในการพัฒนาด้านอื่นๆ อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม, ดร (ศรีประสม) (2554) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี พบว่า วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยมีหน้าที่หลักในการให้บริการแก่ชุมชนด้านการศึกษาและคุณธรรม ดังนั้นควรมีการส่งเสริมและพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่วนในมิติของการทำงานการสาธารณสงเคราะห์มีกระบวนการของการมีส่วนร่วมการทำงานไว้ว่า 1. การรวมพลังประชาชนกับองค์กรภาครัฐ 2. การริเริ่มโครงการร่วมการค้นหาค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา 3. ร่วมตัดสินใจกำหนดแผนงานโครงการ 4. ร่วมกำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางบริหารโครงการ 5. การร่วมกันแสวงหา ทรัพยากรการจัดการ 6. ร่วมดำเนินการ บริหารจัดการ โครงการให้คุ้มค่า และเกิดผลประโยชน์ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในการทำงานสาธารณะ คือ 1. การร่วมแสวงหาข้อมูล 2. ร่วมปรึกษาหารือกันวางแผนงาน 3. ร่วมปฏิบัติงานตามแบบที่กำหนดไว้ 4. ร่วมติดตามผลงาน และ 5. มีการสื่อสารรอบทิศทางในการทำงาน

8. การอำนวยความสะดวก การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐ หรือของเอกชน หรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ คือความพร้อมและความพยายามรวมไปถึงความสามารถที่จะปฏิบัติงานให้สำเร็จโดยการประเมินผลการทำงาน

ประสิทธิภาพในการทำงานนั้นไม่สามารถทำได้โดยตรง เนื่องจากหน่วยงานในการวัดสิ่งที่ลงทุนลงแรง เช่นค่าตอบแทน การอำนวยความสะดวก ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ความพยายามและแรงงานเป็นคนละหน่วยในการวัดผลลัพธ์ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูอุดมปิยธรรม (เกรียงศักดิ์ ปิยธมโม) (2557) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์” พบว่า รูปแบบในการจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ คือ (1). การบริหารบุคคล (2). การบริหารการเงิน (3). การบริหารวัสดุอุปกรณ์ (4). การจัดการ

9. การกำกับดูแล พระสงฆ์และวัดควรสงเคราะห์ประชาชน คือ ต้องสงเคราะห์ฝ่ายจิตใจให้มีสติปัญญา รู้จักแก้ปัญหาด้วยตัวเอง ต้องสงเคราะห์ทางด้านศีลธรรม ควรสงเคราะห์ให้มนุษย์มีความสว่างทางวิญญาณ ต้องสงเคราะห์ให้กินอยู่แต่พอดี ต้องสงเคราะห์ในการให้ธรรมมากกว่าให้วัตถุ สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันที่มีความสำคัญยิ่ง ซึ่งนอกจากเป็นที่พึ่งทางใจแล้วยังเป็นสถานที่เอื้ออำนวยในด้านบริการสังคมอื่นที่กลไกของรัฐบาลเข้าไปช่วยให้บริการไม่ทั่วถึง สอดคล้องกับงานวิจัยของประทุม อังกูโรหิต (2553) ได้วิจัยเรื่อง “สถาบันทางพระพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์” พบว่า 1. พระภิกษุสงฆ์ นักวิชาการและบุคคลทั่วไปสนับสนุนการทำงานสังคมสงเคราะห์ของสถาบันทางพระพุทธศาสนา เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแหล่งที่สวัสดิการของรัฐยังไม่ถึง 2. วัดทั้งห้าวัด และเสถียรธรรมสถานมีจุดอ่อนจุดแข็งที่แตกต่างกัน แต่เผชิญปัญหาและ อุปสรรคที่คล้ายคลึงกัน 3. การแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพน่าจะเป็นการทำงานเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ โดยการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับรัฐและชุมชนรวมทั้งองค์กรเอกชน และใช้สื่อช่วยในการเผยแพร่กิจกรรมต่างๆ ให้มากขึ้น ที่สำคัญคือการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานสังคมสงเคราะห์กับ การเผยแผ่ธรรม

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรมีการส่งเสริมการรับรู้ สร้างความเข้าใจ ต่อสาธารณะชนให้มากขึ้น อย่างการจัดการเชิงนโยบายที่เชื่อมโยงกับองค์กรการบริหารงานพระพุทธศาสนา

1.2 ควรมีการการตั้งต้นการทรัพยากรการบริหาร ที่เหมาะสมบริหารด้านการบริการ การศาสนา และองค์กรปกครอง คณะสงฆ์ควรได้สนับสนุน งบประมาณการจัดการ งานสาธารณสุขสงเคราะห์ให้แต่ละวัด มีความพร้อมมากขึ้น

1.3 ควรได้มีระบบการพัฒนาศักยภาพ ความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการที่เกิดขึ้นจากการจัดการเชิงนโยบาย แล้วมีแผนงานโครงการ รองรับ การพัฒนาอย่างเป็นระบบ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 ควรมีกระบวนการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ตามหลักปฏิบัติการบริหารที่เหมาะสม มีความเป็นระบบและให้ครบวงจร

2.2 ควรต้องมีหลายฝ่าย เข้ามามีส่วนร่วม ดำเนินการบริหารและให้บริการ ดำเนินการบริหารและให้บริการ เป็นการจัดการแบบมีส่วนร่วม จากทุกภาคส่วน ให้ร่วมสร้างเป็นระบบและส่วนอย่างครบวงจร

2.3 ควรมีความพร้อมต่อความเป็นผู้นำ นำคน นำงาน นำองค์กรสู่ความสำเร็จ ของงาน การสาธารณสุขสงเคราะห์

2.4 ควรให้บริการงานสาธารณสุขสงเคราะห์เป็นการจัดการที่มีหลักธรรมาภิบาล การบริหาร คือ หลักอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมต่อการนำมาประยุกต์ใช้กับการให้บริการ ในทุกงาน ของกิจการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ที่ทุกคน ทุกฝ่ายควรได้รับรู้ และเรียนรู้แล้วนำมาไปสู่การปฏิบัติ อย่างเหมาะสม

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรดำเนินการวิจัยในเรื่องเกี่ยวกับ การพัฒนาศักยภาพของวัดต่อการจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ให้เกิดมูลค่าเพิ่มสูงสุด

3.2 ควรดำเนินการวิจัยในเรื่องเกี่ยวกับกลยุทธ์สมรรถนะผู้นำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ ของบุคลากรของวัด ให้มีความพร้อมต่อการให้บริการงานสาธารณสุขสงเคราะห์อย่างมีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

- ดลพัฒน์ ยศธร. (2542). “การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสตร์”. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาพัฒนศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทรงวิทย์ แก้วศรี. (2551). “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บุญส่ง หาญพานิช. (2546). “การพัฒนาแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย”. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. สาขาวิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญแสง ชีระภากร. (2552). “ภาวะผู้นำและการบริหารงานของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต* รัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ประทุม อังกูรโรหิต. (2553). “สถาบันทางพระพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์”. *วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต*. ศูนย์พุทธศาสนศึกษา : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ แยมชุ่ม. 2557. “การพัฒนารูปแบบงานสาธารณสงเคราะห์ตาม กระบวนทัศน์วิถีพุทธ”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูอุดมปิยธรรม เกரியศักดิ์ ปิยธมโม. (2557). “รูปแบบการจัดการสาธารณสงเคราะห์”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย.
- พระเทพปริยัติสุธี วรวิทย์ คงคปญโญ. (2539). *การคณะสงฆ์และพระศาสนา*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระไพศาล วิสาโล. (2552). *พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม. ดร. ศรีประสม. (2554). “การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็น ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัด จันทบุรี”. *รายงานการวิจัย*. หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไผ่ล้อม พระอาราม หลวง. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เสาวนีย์ ไชยกุล และจงจิตร แสงทอง. (2554). “บทบาทพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาศาสนศึกษา และการศึกษาสงเคราะห์จังหวัดพะเยา”. *รายงานการวิจัย*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย.

**ประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา
ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี**
THE EFFECTIVENESS OF MANAGEMENT FOR DHAMMA TEACHING
IN SECONDARY SCHOOL CHONBURI PROVINCE

พระอธิการจาลึก สณฺณโต (เย็นสำราญ) * พระมหาสุนันท์ สุนนโท ** สมาน งามสนิท ***

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่เพิ่มประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี 3) เพื่อแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดชลบุรี

ระเบียบวิธีวิจัยใช้การวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูป/คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ที่มีโครงสร้างเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวและเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมในการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 11รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลจากทั้งสองขั้นตอนโดยการพรรณนาความการวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 377 คนตัวอย่างแบบง่ายจากประชากร 6,581 คน เครื่องมือเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งมีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.05 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์

ผลการวิจัยพบว่า

1.สภาพทั่วไปเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพทั้งครูและนักเรียนรวมทั้งหมด ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นที่เพิ่มประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม พบว่า ตามหลักอิทธิบาท 4 ตามสภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{x}=3.91$) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้อง

*หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

**ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

***ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กันมาก (S.D.=0.619) เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อและเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก

แต่ในรายละเอียดแต่ละด้านในด้านฉันทะ ความพึงพอใจโดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย มาก(\bar{x} = 4.02) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก (S.D.= 0.632) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก ในด้านวิริยะ ความพึงพอใจโดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย มาก (\bar{x} = 3.94) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก (S.D.= 0.673) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก ในด้านจิตตะ ความพึงพอใจโดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย มาก (\bar{x} = 3.81) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก (S.D.= 0.719) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมากในด้านวิมังสา ความพึงพอใจโดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย มาก(\bar{x} = 3.88) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก (S.D.= 0.710) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก

2. ปัจจัยที่เพิ่มประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า ด้านการจัดหลักสูตรธรรมศึกษา นักเรียนมีความตรงต่อเวลา การแก้ปัญหาชีวิตด้วยสติปัญญาเน้นการบรรยายมากเกินไปไม่ส่งเสริมความถนัดในการเรียนรู้ของผู้เรียน ด้านสื่อการเรียนรู้ ส่งเสริมให้นักเรียนใฝ่รู้ นำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันประยุกต์ใช้ในการสอน ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียนแยกแยะได้ชัดเจนในเรื่องของความคิดและความชั่ว ด้านการจัดกิจกรรม ให้คำปรึกษาทางด้านจิตใจแก่นักเรียน ส่งเสริมให้ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อมส่งเสริมผู้นำ ด้านการวัดผลและประเมินผลตามหลักพระพุทธศาสนา ส่งเสริมความรู้ด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ไม่ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนชื้อสตัย สุจริตใ้รู้จักมีความสุขตามฐานะของตน

3. แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ดังนี้ **ด้านการจัดหลักสูตรธรรมศึกษา** ควรทำให้นักเรียนมีความตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบต่อตนเอง รู้คุณค่าของความซื่อสัตย์และลด เลิกอบายมุขคิดวิเคราะห์เหตุการณ์ในสังคมด้วยหลักธรรมตามหลักอิทธิบาท 4 ควรทำให้เกิดความยินดีมีประสิทธิผลต่อการจัดการเรียนการสอนให้เกิดคุณแห่งความสำเร็จและมีประสิทธิผลต่อการเรียนของนักเรียนอย่างมาก **ด้านสื่อการเรียนรู้**ควรทำให้นักเรียนสามารถแยกแยะได้ชัดเจนในเรื่องความคิดและความชั่วได้จัดกิจกรรมการเรียนโดยใช้

กระบวนการกลุ่ม มีส่วนร่วมในชั้นเรียน ได้ส่งเสริมให้นักเรียนใฝ่รู้ สามารถนำเหตุการณ์จริงในปัจจุบันมาเป็นเรื่องการสอน เช่น คอมพิวเตอร์ ซึ่งสามารถทำให้นักเรียนแสวงหาความรู้ได้ด้วยตัวเองมากยิ่งขึ้น ตามหลักธรรมทำให้เกิดความพยายามสูงในการใช้สื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง **ด้านการจัดกิจกรรม** ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและส่งเสริมให้ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้นักเรียนสามารถเป็นผู้นำในกิจกรรมทำบุญตักบาตรทุกวันพระในโรงเรียนและสนใจที่จะศึกษาทางด้านจิตใจเอาใจใส่ต่อนักเรียนเป็นประจำ **ด้านการวัดผลและประเมินผล** ควรทำให้นักเรียนเป็นคนซื่อสัตย์ สุจริตสามารถพึ่งตนเองได้ รู้จักปรับตัวเข้ากับเพื่อนๆ และผู้อื่น มีความรักในท้องถิ่น มีความสุขตามฐานะรู้ทันเทคโนโลยีสมัยใหม่มีการพัฒนาทางกาย เห็นคุณค่าของตัวเองรู้จักคิดวิเคราะห์ปัญหาชีวิตได้ด้วยปัญญาของตัวเองอย่างมาก และการพัฒนาประสิทธิผลต่อนักเรียนที่ดีมาก **โดยนำหลักธรรม อิทธิบาท 4** เป็นแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการจัดการการสอนธรรม เช่น มีการแต่งตั้งครู อาจารย์ ตามความเหมาะสม กำหนดบทบาทและหน้าที่ของครูอาจารย์ ในการเปลี่ยนแปลง การพัฒนา ผลลัพธ์ การมีส่วนร่วม และความผูกพันเป็นต้น ระบบข้อมูล โครงสร้าง ระเบียบ วิธีปฏิบัติงาน ปัจจัยภายในโรงเรียนที่เป็นข้อได้เปรียบ ควรนำมาใช้ในการพัฒนาโรงเรียนต่อไป แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลในโรงเรียน การสอนธรรม เป็นไปตามนโยบาย มีครูอาจารย์กำกับดูแลนักเรียนทุกชั้นเรียน มีระบบการทำงานที่ดีเพื่อเอื้อต่อการบรรลุเป้าหมาย กำหนดกลยุทธ์ให้ครูอาจารย์ได้เข้าร่วมสัมมนาคุณงานอันจะเป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนต่อไป

คำสำคัญ: ประสิทธิผล, การสอน, ธรรมศึกษา

ABSTRACT

The objectives of this research were : (1) to study the Effectiveness to Learning and Teaching Management of Dhamma Education in Secondary School in Chonburi Province, (2) to study the factors to increase the Effectiveness to Learning and Teaching Management of Dhamma Education in Secondary School in Chonburi Province, (3) to study the guideline for Effectiveness to Learning and Teaching Management of Dhamma Education in Secondary School in Chonburi Province. This research was the mixed method research between the qualitative research from 18 key informants from specialist. The tool to collect the data as the in-depth interview for

focus group discussion for 11 persons and then to use this information to quantitative research by using the survey research from 377 out of 6581 persons for sampling group through simple random sampling for data collection by using the questionnaire with reliability test at 0.05 and the data analysis used the statistic description , percentage, mean, standard deviation and test the hypothesis with coefficient.

The findings of this research as follows :

1 The general state about effectiveness to leaning and teaching management of Dhamma education in secondary school in Chonburi province, the majority of questionnaire correspondents are 377 teachers and students that the teachers and students had the opinion to increase th effectiveness to leaning and teaching management of Dhamma education in secondary school in Chonburi province in overall , found that the principle of Iddhibatha IV in the general state , was at high level($X=3.91$ and had the opinion along with agreement at high level.(S.D.=0.619). When considered in each aspect found that the sampling group had the opinion was at high level in all aspects and had the opinion along with agreement at high level. In each aspect such as Chanda(aspiration), the satisfaction in over all , was at high level($X=4.02$) and had the opinion along with agreement at high level(S.D.=0.632).

When considered in each aspect found that the sampling group had the opinion was at high level in all aspects and had the opinion along with agreement at high level. In each aspect such as Viriya(Energy), the satisfaction in over all , was at high level($X=3.94$) and had the opinion along with agreement at high level(S.D.=0.673). When considered in each aspect found that the sampling group had the opinion ,was at high level in all aspects and had the opinion along with agreement at high level. In each aspect such as Citta(will), the satisfaction in over all , was at high level($X=3.81$) and had the opinion along with agreement at high level(S.D.=0.719). When considered in each aspect found that the sampling group had the opinion was at high level in all aspects and had the opinion along with agreement at high level. In each aspect such as Vimangsa

(thoughtfulness), the satisfaction in over all , was at high level($X=3.88$) and had the opinion along with agreement at high level($S.D.=0.710$). When considered in each aspect, found that the sampling group had the opinion , was at high level in all aspects and had the opinion along with agreement at high level.

2. The study the factors to increase the Effectiveness to Learning and Teaching Management of Dhamma Education in Secondary School in Chonburi Province, found that Dhamma Education Management; the students are punctual, life solution with brain, focus on lecture and no promote to study as child center. The learning media, is to promote the students would like to study, to be applied the current situation into teaching, the students have the participation in the class , classification of goodness and badness. For the activity , is to give the advise about the mind to students to live in good environment and promote leadership. The examination and evaluation according to principle of Buddhism, to promote the knowledge of technology , to promote students to have the honor, and good behavior and to know for having the happiness as they are.

3. The study the guideline for Effectiveness to Learning and Teaching Management of Dhamma Education in Secondary School in Chonburi Province. The Dhamma Education Management, should let the student to be punctual, responsibility , to know the hounour, stop the intoxicants and be able analyzed the current situation along with Iddhibatha IV, should have the preasure and welcome to the student have the efficiency. The learning media; should give the students to analyze the good thing and bad thing, to have the group activity, class participation, to promote the students to study in the current situation like computer and self study. Therefore, the principle of Dhamma should try hard to use the media for teaching and learning. The activity; should give the student to participate the activity of Buddhism and protect the environment that make the students have the participation like merit making or Budhdhist activity. The examination and Evaluation ; should let the student to be hounour , self discipline, make friendship, love the locality, to know how to

use the technology to use in development, to know the critical thing test by using Iddhibatha IV by using Iddhibatha as the guideline for teaching and development like proper teacher recruitment like teacher for effectiveness in the school long with policy, to have the teachers to take care of students, the teacher should control, have hospitality , to work as the objective , hospitality , to set the strategy for the teachers to participate the seminar in the sake of school.

Keywords: Effectiveness, Teaching, Dhamma Education

1. บทนำ

ในคัมภีร์พระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าตรัสเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษา หรือสิกขาว่า ภิกษุผู้ที่มีความเพียรเอาใจใส่ปฏิบัติตามหลักสิกขา 3 ประการ คือ ประพฤติ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา อยู่เป็นนิจ บัณฑิตย่อมเรียกภิกษุเหล่านั้นว่า เป็นนักศึกษา เป็นนักปฏิบัติ มีความประพฤติบริสุทธิ์ เป็นผู้ตรัสรู้ชอบ เป็นนักปราชญ์ เป็นผู้ถึงที่สุดแห่งการปฏิบัติในโลก เป็นผู้ประกอบด้วย วิมุตติอันเป็นที่สิ้นตัณหา ย่อมมีจิตหลุดพ้น จากสังขารธรรมเพราะวิญญาณดับสนิท เหมือนความดับแห่งประทีป เป็นต้น ด้วยเหตุแห่ง พระดำรัสนี้ คณะสงฆ์ได้มีการพัฒนาและปรับปรุงการศึกษาในพระพุทธศาสนาโดยตลอด ทั้งการศึกษาของพระภิกษุสามเณรเอง รวมถึงการศึกษาของพุทธศาสนิกชน ให้มีความเหมาะสมและเกิดประโยชน์แก่ผู้ศึกษาอย่างยิ่ง การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีต มา มุ่งเน้นการศึกษาในทางด้านภาษาบาลีเป็นหลัก จนเมื่อปี พ.ศ.2435 สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อครั้งปกครองวัดบวรนิเวศวิหาร ได้กำหนดหลักสูตรสอน พระภิกษุและสามเณรขึ้น เพื่อให้เรียนรู้หลักพระพุทธศาสนา ทั้งด้านหลักธรรม พุทธประวัติ และพระวินัย ตลอดถึงหัตถ์แต่งแก้กระทู้ธรรม ตกถึงวันที่ 27 มีนาคม 2454 ได้ทรงปรับปรุง หลักสูตรใหม่ เพื่อใช้สำหรับสอนพระนวกะ และได้โปรดให้จัดการสอบในส่วนกลางเป็นครั้งแรก ในเดือนตุลาคมปีเดียวกัน โดยใช้วัดบวรนิเวศวิหาร วัดมหาธาตุ และวัดเบญจมบพิตรเป็น สถานที่สอบ วิชาที่สอบมีอยู่ 3 วิชา คือ ธรรมวิภาค แต่งความแก้กระทู้ธรรม และแปลภาษามคธเฉพาะท้อง นิทานในอรรถกถาธรรมบท จนกระทั่งปี พ.ศ. 2456 ได้ทรงปรับปรุงหลักสูตร ใหม่อีกครั้งหนึ่ง เพิ่ม คิหิปฏิบัติเข้าในธรรมวิภาค และได้ขยายหลักสูตรขึ้นอีกเป็นระดับชั้นโท และชั้นเอก ดังมีหลักสูตรปรากฏในปัจจุบัน

ต่อมา ในปี พ.ศ. 2472 พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ทรงเห็นว่า ควรขยายโอกาสให้ฆราวาสได้ศึกษา

ธรรมบ้าง จึงมอบหมายให้คณะสงฆ์จัดการการศึกษาหลักสูตรนักเรียนธรรมสำหรับฆราวาสชั้น เรียกว่า "ธรรมศึกษา" เปิดชั้นแรกเป็นหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี และต่อมาได้มีการขยายออกไปเป็นชั้น ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก ในปี พ.ศ. 2473 และ พ.ศ. 2474 ตามลำดับการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกธรรม จึงเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาสำหรับทุกคนและทุกคน สามารถเข้าถึงการศึกษาพระพุทธศาสนา (Buddhist Education for all and all for Buddhist Education) ด้วยการนำเสนอหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เช่นนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ พระองค์นั้นจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำการปฏิรูปการศึกษา พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ทั้งนี้เพราะพระองค์ได้ทำให้การศึกษาพระพุทธศาสนาเป็น สิ่งที่ชาวพุทธทุกคนทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ สามารถเข้าถึงได้ด้วย หลักสูตรคู่ขนานนั้นคือ หลักสูตรนักเรียนธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร และหลักสูตรธรรมศึกษาสำหรับคฤหัสถ์ (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2556).

จากการที่ผู้วิจัยมีประสบการณ์ในการสอนและการทำงานด้านการให้ การศึกษามา เป็นเวลาหลายปี ได้ประสบกับปัญหาในการทำงานหลายอย่าง ทั้งปัญหาจาก ตัวผู้สอนเอง และปัญหาจากตัวนักเรียน ปัญหาเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ ที่ทำการสอน ซึ่งมีทั้งด้านที่ควรปรับปรุงส่งเสริมและด้านที่ควรแก้ไข ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการ ศึกษาวิจัยเพื่อทราบถึงวิธีการถ่ายทอดหลักธรรมของพระภิกษุ และความคิดเห็นต่อเนื้อหา วิชาธรรมศึกษาที่จัดสอนในโรงเรียน เพื่อที่จะได้นำมาพัฒนาและปรับปรุงตัวเอง ของ บุคลากรประการหนึ่ง และเพื่อเสนอเป็นแนวทางในการศึกษาพัฒนาหลักสูตรการเรียนการ สอนธรรมศึกษา ให้สอดคล้องกับยุคปฏิรูปการศึกษาต่อไปในอนาคต โดยที่ผู้วิจัยหวังว่า การวิจัยครั้งนี้ จะเป็นการจุดประเด็นในการสร้างสายสัมพันธ์ที่ีระหว่างบ้าน (ชุมชน) วัด และโรงเรียน และเป็นจุดที่ตรงประเด็น ที่สุดที่จะเข้าไปเผยแพร่หลักธรรมในทาง พระพุทธศาสนาเข้าสู่ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

บทความวิจัยนี้เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการเรียนการ สอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี เพื่อศึกษาปัจจัยที่เพิ่มประสิทธิผลต่อ การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี และเพื่อศึกษา แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน มัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี

3. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน มัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัยด้านเนื้อหาที่จะทำการศึกษาวิจัยไว้โดย กำหนดขอบเขตเนื้อหาไว้ดังนี้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดหลักสูตรธรรมศึกษา 2) ด้านสื่อการเรียนรู้ 3) ด้านการจัดกิจกรรม และ 4) ด้านการวัดผลและการประเมินผล หลักธรรมผู้วิจัยได้กำหนดศึกษาหลักอิทธิบาทธรรม 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์, 2441)

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่ม ครูและนักเรียน ได้ประชากรประมาณ 6,581 คน และได้กำหนดขนาดตัวอย่างจากการหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยนำไปกำหนดหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) การคำนวณหาขนาด/จำนวนตัวอย่างในที่สามารถรู้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 377 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย ในการแจกแบบสอบถาม เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ใน 4 ด้าน คือ ด้านการจัดหลักสูตรธรรมศึกษา ด้านสื่อการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรม ด้านการวัดและประเมินผล

4.2 ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรจากการวิจัยเชิงปริมาณ คือ ครู และนักเรียน รวมทั้งสิ้น 6,581 คน

กลุ่มตัวอย่าง มาจากการเปิดตารางสำเร็จรูป โดยใช้สูตรคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) จำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 377 คน

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 377 ชุด ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 18 รูป/คน

4.4 วิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติพรรณนา สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนาถึง ประสิทธิภาพการจัดการเรียนการ

สอนธรรมศึกษาในโรงเรียน มัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัย ด้านเนื้อหาที่จะทำการศึกษาวิจัยไว้โดย กำหนดขอบเขตเนื้อหาไว้ดังนี้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดหลักสูตรธรรมศึกษา 2) ด้านสื่อการเรียนรู้ 3) ด้านการจัดกิจกรรม และ 4) ด้านการวัดผลและการประเมินผล หลักกรรมผู้วิจัยได้กำหนดศึกษาหลักอิทธิบาทธรรม 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ และค่าร้อยละ 2) ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน มัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ 3) นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมมาวิเคราะห์และสังเคราะห์สรุปผล และนำเสนอเขียนเป็นความเรียง ตารางหรือแผนภูมิ

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยดำเนินการสังเคราะห์เอกสาร เกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน มัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ทั้ง 4 ด้าน รวมทั้งการลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ด้วยตัวเอง ตามระเบียบวิธีวิจัย และตามประเด็นโจทย์วิจัยวิธีดำเนินงานวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์เชิงลึก นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การสังเคราะห์เนื้อหา ข้อมูลที่สอดคล้องกัน เพื่อแสวงหาความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในบางประการ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน มัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี และนำเสนอเขียนเป็นความเรียง ตารางหรือแผนภูมิ ซึ่งดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) จัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นแฟ้มข้อมูล 2) อ่าน ทำความเข้าใจ บันทึก เขียนข้อสังเกตและตั้งประเด็นพรรณนา แยกแยะลดส่วนข้อมูล และให้รหัส และตีความข้อมูลจัดหมวดหมู่ หาความเหมือน ความต่าง และความเชื่อมโยงกับบริบท และ 3) สรุปผลการวิจัย นำเสนอข้อมูลเป็นเรียงความ และรายงานผลการวิจัย

5. ผลการวิจัย

1.สภาพทั่วไปเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพทั้งครูและนักเรียนรวมทั้งหมดจำนวน 377 แยกเป็นนักเรียน มีจำนวน 297 คน คิดเป็นร้อยละ 78.77 รองลงมา คือ แยกเป็นครูมีจำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 21.23 มีเพศหญิง จำนวน 257 คน คิดเป็นร้อยละ 68.20 มีอายุระหว่าง 16-25 ปี จำนวน 178 คน คิดเป็นร้อยละ 47.20 การศึกษาระดับมัธยมตอนปลาย จำนวน 198 คน คิดเป็นร้อยละ 52.50 สถานที่การศึกษาโรงเรียนศรีราชา จำนวน 103 คน คิดเป็นร้อยละ 27.30 ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นที่เพิ่มประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{x} = 4.25) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

อยู่ในระดับมาก อันดับแรก คือ ด้านสื่อการเรียนรู้ ($\bar{x}=4.38$) รองลงมา คือ ด้านการวัดผล และประเมินผล ($\bar{x}=4.35$) รองลงมา คือ ด้านการจัดหลักสูตรธรรมศึกษา ($\bar{x}=4.24$) และอันดับสุดท้าย คือ ด้านการจัดกิจกรรม ($\bar{x}=4.13$) และมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เรียงลงมาตามลำดับ 2. ปัจจัยที่เพิ่มประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า ด้านการจัดหลักสูตรธรรมศึกษา นักเรียนมีความตรงต่อเวลา การแก้ปัญหาชีวิตด้วยสติปัญญาเน้นการบรรยายมากเกินไปไม่ส่งเสริมความถนัดในการเรียนรู้ของผู้เรียน ด้านสื่อการเรียนรู้ ส่งเสริมให้นักเรียนใฝ่รู้ นำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันประยุกต์ใช้ในการสอน ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียนแยกแยะได้ชัดเจนในเรื่องของความคิดและความชั่ว ด้านการจัดกิจกรรม ให้คำปรึกษาทางด้านจิตใจแก่นักเรียนส่งเสริมให้ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อมส่งเสริมผู้นำ ด้านการวัดผลและประเมินผล ตามหลักพระพุทธศาสนา ส่งเสริมความรู้ด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ไม่ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนชื้อสตัย สุจริตใ้รู้จักมีความสุขตามฐานะของตน

3. แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ดังนี้ **ด้านการจัดหลักสูตรธรรมศึกษา** ควรทำให้นักเรียนมีความตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบต่อตนเอง รู้คุณค่าของความซื่อสัตย์และลด ละ เลิกอบายมุขคิดวิเคราะห์เหตุการณ์ในสังคมด้วยหลักธรรมตามหลักอิทธิบาท 4 ควรทำให้เกิดความยินดีมีประสิทธิผลต่อการจัดการเรียนการสอนให้เกิดคุณแห่งความสำเร็จและมีการเรียนการสอนให้นักเรียนอย่างมาก **ด้านสื่อการเรียนรู้**ควรทำให้นักเรียนสามารถแยกแยะได้ชัดเจนในเรื่องความคิดและความชั่วได้จัดกิจกรรมการเรียนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม มีส่วนร่วมในชั้นเรียน ได้ส่งเสริมให้นักเรียนใฝ่รู้ สามารถนำเหตุการณ์จริงในปัจจุบันมาเป็นสื่อการสอน เช่น คอมพิวเตอร์ ซึ่งสามารถทำให้นักเรียนแสวงหาความรู้ได้ด้วยตัวเองมากยิ่งขึ้น ตามหลักธรรมทำให้เกิดความพยายามสูงในการใช้สื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง **ด้านการจัดกิจกรรม** ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและส่งเสริมให้ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้นักเรียนสามารถเป็นผู้นำในกิจกรรมทำบุญตักบาตรทุกวันพระในโรงเรียนและสนใจที่จะปรึกษาทางด้านจิตใจเอาใจใส่ต่อนักเรียนเป็นประจำ **ด้านการวัดผลและประเมินผล** ควรทำให้นักเรียนเป็นคนซื่อสัตย์ สุจริตสามารถพึ่งตนเองได้ รู้จักปรับตัวเข้ากับเพื่อนๆ และผู้อื่น มีความรักในท้องถิ่น มีความสุขตามฐานะรู้ทันเทคโนโลยีสมัยใหม่มีการพัฒนาทางกาย เห็นคุณค่าของตัวเองรู้จักคิดวิเคราะห์ปัญหาชีวิตได้ด้วยปัญญาของตนเองอย่างมาก และการพัฒนาประสิทธิผลต่อนักเรียนที่ดีมากโดยนำหลักธรรม อิทธิบาท 4 เป็นแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรม เช่น มีการแต่งตั้งครู อาจารย์ ตามความเหมาะสม กำหนดบทบาทและหน้าที่ของครูอาจารย์ ในการเปลี่ยนแปลง การพัฒนา ผลลัพธ์ การมีส่วนร่วม และความผูกพันเป็น

ต้น ระบบข้อมูล โครงสร้าง ระเบียบ วิธีปฏิบัติงาน ปัจจัยภายในโรงเรียนที่เป็นข้อได้เปรียบ ควรนำมาใช้ในการพัฒนาโรงเรียนต่อไป แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลในโรงเรียนการสอน ธรรม เป็นไปตามนโยบาย มีครูอาจารย์กำกับดูแลนักเรียนทุกชั้นเรียน มีระบบการทำงานที่ดี เพื่อเอื้อต่อการบรรลุเป้าหมาย กำหนดกลยุทธ์ให้ครูอาจารย์ได้เข้าร่วมสัมมนาดูงาน อันจะเป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนต่อไป

6. สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "ประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน มัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี" ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยหลักการที่เกี่ยวข้องแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นต้น โดยทำการศึกษาวิจัยทั้งเชิงปริมาณมีการ ดำเนินการแจกแบบสอบถามจำนวน 377 ชุด และได้ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพมีการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง จำนวน 18 รูป/คน จึงได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย มี รายละเอียดดังต่อไปนี้

7. อภิปรายผล

7.1 อภิปรายผลเปรียบเทียบสภาพทั่วไปเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี

1) ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการจัดหลักสูตรธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ด้านการจัดหลักสูตรธรรมศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาปัญญา ปณฺณาสิริ (ลักษณะจันทร์)**, ได้วิจัยเรื่อง "ประสิทธิผลการบริหารจัดการ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ใน ปัจจุบัน พบว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้รับการอุปถัมภ์งบประมาณจากภาครัฐในปริมาณที่น้อยไม่เพียงพอต่อการพัฒนาครูขาดงบประมาณในการจ้างอาจารย์สอน ทำให้อาจารย์สอนไม่เพียงพอในหนึ่งคนจำเป็นต้องสอนหลายวิชาทำให้ไม่สามารถพัฒนาศักยภาพทางด้านวิชาการได้อย่างเต็มที่ อุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัยยังมีอยู่น้อย เมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนขนาดใหญ่ๆ ที่ได้รับงบประมาณจำนวนมาก นอกจากนี้ในด้านภัตตาหารยังต้องอาศัยการบิณฑบาตและชาวบ้านให้การอุปถัมภ์ 2) ความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากได้แก่ ด้านการสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ และอยู่ในระดับปานกลางได้แก่ ด้านการพัฒนาระบบบริหารโรงเรียนให้เข้มแข็ง และมีมาตรฐานเป็นโรงเรียนคุณภาพที่ยั่งยืนรองลง คือ ด้านการทำงานบำรุง เผยแพร่พระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม สุดท้ายคือด้านการเสริมสร้างศักยภาพให้ ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาของโลก 3) แนวทางในการ พัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ในด้านการสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ ได้แก่ การพัฒนาผู้เรียนให้ก้าวทันโลกอย่างเท่าทันด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีคุณธรรม จริยธรรม และวินัยในตนเองสูง เป็นแบบอย่างของเยาวชน เป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์ และร่วมการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสู่สังคมพุทธธรรมที่ยั่งยืนเป็นผู้เรียนถึงพร้อมด้วยทักษะสากล ด้านการพัฒนาระบบบริหารโรงเรียนให้เข้มแข็ง และมีมาตรฐานเป็นโรงเรียนคุณภาพที่ยั่งยืนได้แก่ การมีระเบียบปฏิบัติ กฎหมาย มาตรการ ทางการบริหารจัดการ และการจัดการศึกษามีปฏิรูประบบการติดตามประเมินผล มีการพัฒนาระบบบริหารจัดการสู่โรงเรียนที่เป็นเลิศ มีระบบประกันคุณภาพการศึกษา และการปฏิรูปการบริหาร และการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ด้านการเสริมสร้างศักยภาพให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาของโลก ได้แก่ การยกระดับขีด ความสามารถให้มีความเข้มแข็งในการเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาและ การสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนก

สามัญศึกษานานาชาติต้นแบบ และมีเครือข่ายในระดับสากล ครอบคลุมทั่วโลก ด้านการทำนุบำรุง เผยแผ่พระพุทธ ศาสนาให้เจริญงอกงาม ได้แก่ การสร้างและพัฒนาชุมชนพระธรรมต้นแบบตามมาตรฐานชุมชนพุทธธรรมที่กำหนดไว้ การวางมาตรการเพื่อการรักษาผู้จบการศึกษาให้ดำรงอยู่ในบรรพชิต และการนำส่งธรรมแก่ประชาชนให้ได้รับการเสริมสร้างความรู้ ปัญหาด้วยหลักพุทธธรรมอย่างทั่วถึงต่อเนื่อง 2) ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการจัดหลักสูตรธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ด้านสื่อการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุมาลี กาญจนชาติรี** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมคุณลักษณะ ของนักเรียนระดับประถมศึกษา ในการสร้างความรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิซิม” ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1. คุณลักษณะของนักเรียนระดับประถมศึกษาในการสร้างความรู้ ตามแนวคอนสตรัคติวิซิม ประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ คือ การกำกับตนเอง ทักษะทางสังคม และทักษะในการสืบสอบ 2. กระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียน ระดับประถมศึกษาในการสร้างความรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิซิมประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) เกิดความขัดแย้งทางปัญญานักเรียนเกิดความขัดแย้งทางความคิดที่เป็นผลจากความรู้อุบัติกับข้อมูลที่รับเข้ามาใหม่ไม่สอดคล้องกัน 2) แสวงหาคำตอบ นักเรียนจัดกลุ่มและดำเนินการค้นหาคำตอบ เพื่อลดความขัดแย้งทางปัญญาที่เกิดขึ้น 3) ตรวจสอบความเข้าใจ นักเรียนสร้างความรู้ของตนเองผ่านการเจรจาต่อรองทางสังคม 4) ใช้ความรู้ที่เรียนมา นักเรียนนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปแล้ว มาใช้ในบริบทอื่นๆ 3. นักเรียนมีพฤติกรรมกำกับตนเองและพฤติกรรม ที่แสดงทักษะในการสืบสอบส่วนใหญ่อยู่ในระดับควรปรับปรุง ส่วนพฤติกรรมที่แสดงทักษะทางสังคมอยู่ในระดับพอใช้ ทั้งก่อนและหลังการเรียนด้วยกระบวนการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น 4. นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมกำกับตนเองและพฤติกรรม ที่แสดงทักษะสังคมและทักษะในการสืบสอบสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3) ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการจัดหลักสูตรธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ด้านการจัดกิจกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **บัณฑิต ฉัตรวิโรจน์ (2540)** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการสอนของนักศึกษาคครู” ผลการศึกษาพบว่า สมรรถนะด้านการเตรียมการสอนและการวางแผนการสอน ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นอาจารย์นิเทศกับนักศึกษาคครูเกี่ยวกับ สมรรถนะการสอนของนักศึกษาคครูทั้ง 3 ด้าน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 2. พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการจัดการความรู้ ซึ่งได้รับการประเมินความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญที่ระดับมากที่สุด รูปแบบนี้มีลักษณะเด่น คือ การบูรณาการการจัดการความรู้

กระบวนการกลุ่มและเรียนรู้แบบร่วมมือ การเรียนรู้แนวสร้างสรรค์นิยม การนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ และการประเมินผลตามสภาพจริง 3. การนำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้ไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาครุมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ในรายวิชาการพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ จำนวน 60 คน กลุ่มทดลอง จำนวน 30 คน และกลุ่มควบคุม 30 คน จากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ t-test พบว่า กลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและสมรรถนะการสอนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4) ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการจัดหลักสูตรธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ด้านการจัดกิจกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

สรุปจากการทบทวนงานวิจัยทำให้ทราบว่า การบริหารที่จะทำให้เกิดมีประสิทธิผล มุ่งเน้น ความสำเร็จ ผู้นำหรือผู้บริหารจำเป็นต้องคำนึงถึงเป้าหมายที่ต้องการโดยอาศัยส่วนอื่น ๆ การบริหารจัดการขององค์การในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ขององค์การ และ ประสิทธิภาพในการใช้ ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งปัจจัยคนซึ่งเป็นผู้ทำงานต่างๆ จะ มีความสอดคล้องกับเป้าหมายหรือจะสำเร็จได้ผลดีเพียงใดขึ้นอยู่กับคนผู้บริหาร และความรู้ ความสามารถและศิลปะของผู้บริหาร ประสิทธิภาพของการทำงานจะบรรลุตามเป้าหมายได้มาก น้อยขึ้นอยู่กับกำดำเนินการ

8. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ คุณบิดา มารดา ครูอุปัชฌาอาจารย์ คณาจารย์สาขาการจัดการ เชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่าน ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของท่านประธานและคณะกรรมการพระมหาสุนันท์ สุนนโท ดร. สมาน งามสนธิ รศ.ดร.พระครูสังฆรักษ์เกียรติ กิตติปัญญาพระปลัดระพีพิณพุทธิสารโ, ดร., ดร. บุษกร วัฒนบุตร ผศ. ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ ดร.ยุทธนา ประณีต ดร.อนุวัต กระจ่างขจร.ธิติวุฒิ หมั่นมี ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัยให้คำปรึกษาแนะนำ ในการตรวจแก้ไขปรับปรุงแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ให้สมบูรณ์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอขอบพระคุณคณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านโดยเฉพาะ ท่าน รศ.ดร.สุรพล สุ ยะพรหม ผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธและสาขารัฐประศาสนศาสตร์, และพระอาจารย์พร้อมเจ้าหน้าที่ที่ประจำหลักสูตรทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิทยากรและ ได้ช่วยเหลืองานด้านต่างๆด้วยดี

9. ข้อเสนอแนะ

ประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” ผู้วิจัยจึงสรุปข้อเสนอแนะประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ดังนี้

9.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หลักสูตรการเรียนการสอน ควรมีการปรับให้มีความเหมาะสมทั้งทางด้านเนื้อหาและเวลา เพราะบางเนื้อหาเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ยาก จำเป็นต้องใช้เวลาในการอธิบายหรือทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจ บุคลากรภายในสถานศึกษา ผู้บริหาร ครู อาจารย์และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำเป็นต้องให้ความร่วมมือ ให้ความสำคัญต่อการเรียนการสอน เพราะไม่เช่นนั้นแล้ว ผู้เรียนและพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนจะไม่ให้ความเอาใจใส่ ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา ค่าตอบแทนต่างๆ น้อยเกินไป ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย ควรให้เหมาะสม สอดคล้องตามความเป็นจริง สื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอ และขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนการสอน ควรมีการสนับสนุนงบประมาณด้านสื่อการเรียนการสอน และสถานศึกษาร่วมจัดหาสื่อให้เพียงพอและเหมาะสม การประสานงานระหว่างผู้บริหาร คณะครูอาจารย์ ควรมีการประชุมหรือแลกเปลี่ยนทัศนคติมุมมองต่างๆ เพื่อได้มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทุกสัปดาห์หรือทุกเดือน

9.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

พระสอนธรรมศึกษาเป็นผู้หนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เยาวชน ฉะนั้นโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผู้บริหารสถานศึกษา ควรตระหนักถึงความสำคัญในการจัดสรรเวลาสำหรับการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาโดยเฉพาะ ควรให้ความสำคัญและตระหนักถึงความจำเป็นในการเข้าไปมีส่วนร่วมของครูพระสอนธรรมศึกษาในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเยาวชนให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องให้ความสำคัญและสนใจในเรื่องครูผู้สอน นักเรียน สถานที่สอน สื่อการสอน ควรมีการวัดผลที่ได้ประสิทธิผลและการจัดการหลักสูตรที่ต้องมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับหลักสูตรสามัญและสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ ควรมีการวางรูปแบบการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนให้เป็นแบบอย่างเดียวกันและเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันของสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพื่อให้เยาวชนเป็นผู้ที่มีความรู้ คู่คุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งจะทำให้สังคมและประเทศชาติมีความเจริญสืบไป ควรสนับสนุนส่งเสริมให้พระภิกษุผู้สอนได้รับการอบรมวิธีการสอนและเทคนิคใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์และศักยภาพของผู้เรียน

9.3.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาสภาพทั่วไปต่อการปฏิบัติงานของครูพระผู้สอนธรรมศึกษาในโรงเรียน ควรศึกษาเชิงพัฒนาเพื่อส่งเสริมและสร้างแรงกระตุ้นให้ครูพระผู้สอนธรรมศึกษามีความตื่นตัวและมีความพร้อมในการสอนมากยิ่งขึ้น ควรศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งเสริมความสามารถในการสอนของครูพระผู้สอนธรรมศึกษาในโรงเรียน ควรมีการศึกษาความคิดเห็นของครูพระผู้สอนธรรมศึกษาในการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน

และสอดคล้องกับหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ควรศึกษาประสิทธิผลการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอื่นๆ ด้วย

บรรณานุกรม

- กฤตดา พิมพ์ขบ. (2545). “ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505”. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กองศาสนศึกษา กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2541). *คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, อติวุฒิ หมั่นมี. (มกราคม-เมษายน, 2557). “การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ : สังคหวัตถุ 4 เครื่องมือการวางแผนและการติดต่อประสานงานสู่ความสำเร็จ”. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 3(1).
- พระครูโสภณปทุมมากร (ชลอ ธมฺมปาโล). (2554). “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดราชบุรี”. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีในการบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *นิติศาสตร์แนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.
- พิพัฒน์ภัสร์ บุญเทียน. (2547). “การศึกษาพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา”. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- อนุวัต กระสังข์. (พฤษภาคม-สิงหาคม, 2558) “การจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี”. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. (4)2.

การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี
THE DEVELOPMENT TOWARDS RELIGIOUS ASSETS MANAGEMENT
OF TEMPLE IN CHONBURI PROVINCE

พระครูวิชิตกิจจาภิวัฒน์ (จนทโชโต/เรืองศรี) * พระสุธีวีรบัณฑิต** พระปลัดระพีนพุทธิสาร***

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี 2) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี

ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสม คือ การศึกษาวิจัยแบบผสมผสานวิธี ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 317 ชุด ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 รูป/คน รวมทั้งการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 รูป/คน ดำเนินการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาความ ตามลำดับดังต่อไปนี้

ผลการวิจัย พบว่า

1. ระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการมีความคิดเห็นต่อสภาพทั่วไปในการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่พระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรีจำแนกตามสถานภาพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีตามหลักการจัดการด้านการวางแผน โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X}=3.87$) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก (S.D.=0.669) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อและเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก

2. ด้านกระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ตามหลักการจัดการด้านการควบคุม โดยภาพรวม อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X}=4.07$) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก (S.D.=0.653) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อและเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้ 1). ด้านการวางแผน พระภิกษุ สามเณร และประชาชนเป็นนโยบายหลักในการส่งเสริมและพัฒนาการที่อย่างยั่งยืนนั้น 2). ด้านการจัดองค์กร ต้องคำนึงถึงศักยภาพความสามารถ ในการรองรับของพื้นที่ และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง พระสังฆาธิการควรยึดเอาหลักเกณฑ์ ขั้นตอน วิธีการ ที่

สำนักงานศาสนสมบัติได้ถวายคำแนะนำไว้ 3) ด้านการจัดคนเข้าทำงาน พระสังฆาธิการต้องมีความรู้และความเข้าใจดูคนว่ามีประสบการณ์มากน้อยหรือเข้าใจเฉพาะด้าน 4) ด้านการสั่งการ นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง ลำพังอาศัยพระสังฆาธิการเพียงรูปเดียวไม่สามารถขับเคลื่อนภารกิจ การดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัดไปได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย 5) ด้านการควบคุม ใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นให้มากที่สุด โดยองค์กรของรัฐเป็นผู้สนับสนุน การปฏิบัติงาน

3. นำเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ดังนี้ พระสังฆาธิการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่จะประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเป็นเครื่องมือในการที่จะทำงานให้ประสบความสำเร็จ ในขณะสงฆ์เป็นแนวทางการสร้างความสุข ความเจริญ เป็นการ พัฒนาการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงการบูรณาการด้วยการพิจารณา เพื่อหาแนวทางออกที่ดีและเหมาะสมกับการพัฒนาการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด ใน สถานการณ์ปัจจุบันนี้ให้มีรูปแบบสอดคล้องตามหลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ดังนี้ พบว่า พระสังฆาธิการกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อสภาพการพัฒนารับการ จัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีตามหลักอิทธิบาท 4 ในด้านฉันทะ ความพึงพอใจโดยผล รวมอยู่ในระดับเห็นด้วย มาก (\bar{X} = 4.02) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก (S.D. = 0.632) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ และเป็น ความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก คือ **ด้านฉันทะ** ความมีใจรักใคร่สิ่งที่ทำ และ พอใจใฝ่รัก ในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้นอยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จอยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุ พุดง่ายๆ ว่ารัก งานและรักจุดหมายของงานพูดให้ลึกลงไปในทางธรรมว่าความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงาม เต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ มีงานเมื่อไร ก็จะทำด้วยความเต็มอกเต็มใจด้วยความสุขใจ เต็มใจทำ พบว่า พระสังฆาธิการกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อสภาพการพัฒนารับการจัดการศาสนสมบัติ ของวัดในจังหวัดชลบุรีตามหลักอิทธิบาท 4 ในด้านวิริยะ ความพึงพอใจโดยผลรวมอยู่ในระดับเห็น ด้วย มาก (\bar{X} = 3.94) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก (S.D. = 0.673) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้อง กันในระดับมาก คือ **ด้านวิริยะ** วิริยะ แปลว่า กล้า ก็คือ มีความกล้าที่จะผจญกับ อุปสรรคทุกชนิด เห็นอุปสรรคแล้วมีความรู้สึกเหมือนทารกเห็นขนม พบว่า พระสังฆาธิการกลุ่มตัวอย่างมีความ คิดเห็นต่อสภาพการพัฒนารับการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีตามหลักอิทธิบาท 4 ในด้านจิตตะ ความพึงพอใจโดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย มาก (\bar{X} = 3.81) และเป็นความ คิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก (S.D. = 0.719) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น อยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก คือ **ด้านจิตตะ** ความเข้าใจงานหมายถึง มีใจจดจ่อ ไม่วอกแวก เรียกว่าตั้งใจทำ คนที่ขาดจิตตะ เปรียบเหมือน น้ำประปาที่ ไหลๆ หยดๆ ใช้เวลาเท่ากันแต่ประสิทธิภาพอาจแตกต่างกัน พบว่า พระสังฆาธิการ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อสภาพการพัฒนารับการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัด

ชลบุรีตามหลักอิทธิบาท 4 ในด้านวิมังสา ความพึงพอใจโดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย มาก (\bar{X} = 3.88) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก (S.D.= 0.710) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก คือ **ด้านวิมังสา** ความไตร่ตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้นๆ หมายความว่า ใช้ปัญญาสอดส่องเทียบเคียงเปรียบเทียบ ทั้งเหตุทั้งผลในความการงานต่างๆ ที่ตนกระทำแล้ว คือ ย้อนกลับไปดูว่าตนได้ทำเหตุปลูก ฉันทะ ใช้วิริยะ ได้ตั้งจิตตะในการนั้นๆ ไว้มากน้อยเท่าไรแล้วได้ผลเท่าไร หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล และ ตรวจสอบข้อที่ยังหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวิเคราะห์วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น ก็จะได้อะไรที่มีคุณภาพที่สุด

คำสำคัญ : การพัฒนา, การจัดการ, ศาสนสมบัติ

ABSTRACT

The objectives of this research were : (1) to study the general state about development towards religious assets management of temple in Chonburi province, (2) to study the process of development towards religious assets management of temple in Chonburi province, (3) to present the guideline for development towards religious assets management of temple in Chonburi province. This research was the mixed method research between the quantitative research is used the sample for 317 sets and data analysis is used by ready programme of social science though questionnaire and the data analysis used the statistic description, percentage, mean, standard deviation and the qualitative research by the in-depth interview from 17 key informants and process focus group discussion and then to analyze and present the data through descriptive as following :

The findings of this research as follows :

1.The opinion level of Sangha administrators had the opinion to the general state about development towards religious assets management of temple in Chonburi province that status of questionnaire correspondents are Sangha administrators such as Sangha administrators in Chonburi province that classified by status , found that the sample had the opinion to the development towards religious assets management of temple in Chonburi province according to planning management in overall , was at high level ($X=4.87$) and had the opinion along with agreement at high level(S.D.= 0.669). When considered in each aspect found

that the sampling group had the opinion was at high level in all aspects and had the opinion along with agreement at high level.

2. The process of development towards religious assets management of temple in Chonburi province, 1) The planning ; the monks , novices , people are the policy to promote and develop sustainably. 2) The organization management ; realized the potential and ability accept the place and rule about Sangha administrators should have the principle , stage at office of religious assets to offer the advise. 3) Personnel management; Sangha administrators should have knowledge and understanding the to see the high or low experience. 4) The Command ; it is important but only Sangha administrator can not move ahead for activity for looking after the religious asset of temple must have the cooperation. 5) The controlling ; use the principle of people participation and local community through the support of government.

3. To present the guideline for development towards religious assets management of temple in Chonburi province such as Sangha administrator have the major role for applying the Iddhibaha IV for the tool to work successfully. The Sangha organization should have happiness, development, to take care of religious assets of temple. When analyze the integrated data through consideration for the way to find out properly for assets of temple. At the present, it has the form along with Iddhibatha IV such as Chanta, Viriya, Citta, Vimangsa. For the Chanta, has the love to work, satisfied with objective that to get the success or attain the objectives and has the love, good wish, be happy to work. The Viriya, Vira means brave, has the adventure, obstacle, to see the obstacle is like a piece of cake. Viriya happens with other people will work hard in each year. Viriya has importance for working hard that will get the success. The Citta, means understanding, quiet mind, no change the mind, mind is important to work effectively. 4) Vimangsa means to consider many reasons that it means to use wisdom, it will be good to think twice, Viriya like to work hard, to consider the cause and reason, should check, analysis, examination , improvement and then will work efficiently.

Keywords: development, management, religious assets

1. บทนำ

สมัยครั้งพุทธกาลนั้นยังไม่มีการสร้างเสนาสนะและอาคารสถานที่ให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์โดยเฉพาะเจาะจง เนื่องจากพระองค์ไม่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุมิที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งถาวรด้วยจะทำให้เกิดความยึดติดในทรัพย์ทางโลก อันจะมีผลกระทบต่อเป้าหมายของการบวชที่มุ่งการบรรลุถึงโมกขธรรม ซึ่งเป็นหนทางเข้าสู่การนิพพานที่ถือเป็นเป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิต ตามแนวทางวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนา เสนาสนะที่จะใช้อาศัยอยู่นั้น ทรงกำหนดสถานที่สำหรับใช้ เป็นที่อยู่อาศัยพื้นฐานสุด คือ "รุกขมุลเสนาสนะ" อันหมายถึงการอยู่รอบโคนต้นไม้ แล้วให้จาริกไปเรื่อยๆ ทั้งนี้เพื่อให้จิตมีสิ่งผูกพัน ในปัจจุบันการสร้างวัดการพัฒนามากขึ้นทุกๆ ปี ทั้งนี้ เพราะประชาชนชุมชนมีจำนวนมากอีกทั้งประชาชนก็นิยมเข้าวัด ซึ่งมีหลายลักษณะตาม วิวัฒนาการของโลก อย่างไรก็ตาม วิถีเจ้าอาวาสซึ่งเป็นหัวหน้าผู้รับผิดชอบในการบริหารวัดให้เจริญรุ่งเรือง ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบริหารจัดการหลายๆ ด้านให้ทันสมัย เข้ากับโลกสมัยใหม่ ทั้ง ด้านตนเอง ผู้ได้บังคับบัญชา คือพระภิกษุ สามเณรในวัดต้องมีการพัฒนารูปแบบการยกระดับ คุณภาพการบริหารจัดการวัดในวามสมัย ด้วยการวางแผนแบบแปลน แผนผังวัด เสนาสนะ การจัด ภูมิทัศน์ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม สะอาดตา สะอาดใจ แก่ผู้พบเห็น จนกระทั่ง บุคลากรภายในวัด การพัฒนาวัดตามรูปแบบดังกล่าว ทั้งคณะสงฆ์และราชการ (พระครูสมุห์ณัฐเสถียร อธิภาณ,2559) ในการปฏิบัติงานอีกทั้งการออกแบบงานเป็นกระบวนการขั้นพื้นฐานในการ พัฒนากลุ่มบุคคลที่กำลังทำงานด้วยกันให้ได้เรียนรู้ว่าจะทำอย่างไรจึงจะบรรลุเป้าหมายขององค์กร ทั้งนี้คณะสงฆ์แต่ละอำเภอ ต้องมีการบริหารจัดการวัดในวามสมัย เพื่อให้บรรลุแผนพัฒนารูปแบบ การยกระดับคุณภาพของคณะสงฆ์แต่ละอำเภอ โดยกระบวนการบริหารจัดการหมายถึง ขั้นตอน การบริหารเพื่อให้บรรลุตามแผนการพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดเพื่อ นำมาเป็นข้อมูลในการกำหนดทิศทางของคณะสงฆ์จังหวัดว่าต้องทำอย่างไรที่จะบรรลุตามแผนการ พัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในวามสมัย ที่ร่วมกันกำหนดนั้นได้ (อนุวัต กระสังข์,2558) พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญสถาบันหนึ่งของประเทศไทย มี ความผูกพันกับประชาชนประเทศชาติอย่างแนบแน่น แนวคิดในเรื่องต่าง ๆ ทุกด้านในสังคมไทย มี ความสัมพันธ์มีรากเหง้ามาจากความคิดทางพระพุทธศาสนาเกือบทั้งสิ้น (สมบุญรณ์ สุขสำราญ,2527)

วัด เป็นสิ่งที่สถาบันสงฆ์สังคมไทยเป็นเวลายาวนาน มีบทบาททั้งในด้านการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งเป็นแหล่งศึกษาวิชาความรู้ เป็นโรงเรียนของชาวไทยมาโบราณกาล เป็นโรงพยาบาล เป็นที่พำนักพักใจ และเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม พระเดชพระคุณพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9, ราชบัณฑิต) ได้ให้นิยามคำว่า "วัด" ไว้ในหนังสือ คำว่าวัด ว่า "เป็นคำที่ใช้เรียกสถานที่ทางพระพุทธศาสนาแต่โบราณ เป็นคำเรียกรวมที่ดินและอาคาร เช่น อุโบสถ วิหาร ศาลา กุฏิ ที่ตั้งอยู่บนที่ดินนั้นด้วย" ที่ดินวัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัดตามกฎหมายของสงฆ์มี 3 ประเภท 1. ที่วัด หมายถึง ที่ดินที่ตัววัดตั้งอยู่มีอาณาเขตเห็นชัด 2. ที่ธรณีสงฆ์ หมายถึง ที่อันเป็น สมบัติของวัด จะอยู่ที่ไหนก็ตาม 3. ที่กัลปนา ที่ดินนี้ไม่ถวายตัวพื้นดินถวายแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือ พระศาสนา

นอกจากนั้น ปัญหาบริหารการจัดประโยชน์ที่ดินวัดร้าง และศาสนสมบัติกลางของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ซึ่งได้มีการแก้ไขครั้งสุดท้ายเมื่อปี 2535 โดยมิได้มีการแก้ไขจนถึงปัจจุบัน ยังไม่ครอบคลุมกับสภาพการณ์ในการบริหารจัดการศาสนสมบัติให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและความเป็นจริงในปัจจุบัน จึงควรมีการปรับปรุงแก้ไข พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้สอดคล้องและครอบคลุมกับสภาพเศรษฐกิจที่สามารถดำเนินการเกี่ยวกับ ทรัพย์สินของพระศาสนาให้มีประสิทธิผล ดังนั้น หากได้มีการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้แล้วจะเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ที่จะเข้าทำนิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินของวัดและศาสนสมบัติกลาง ทั้งในด้านวิชาการ ความชัดเจนในการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานของรัฐที่เกี่ยวข้องในการทำนิติกรรม และที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ที่ดินซึ่งเป็นสมบัติของพระศาสนาถือได้ว่าเป็นทรัพย์ทางเศรษฐกิจประเภทหนึ่ง หากได้มีการบริหารจัดการที่ถูกต้อง และเหมาะสมตามกฎหมายกำหนดไว้จะก่อให้เกิดประโยชน์ ต่อเศรษฐกิจของประเทศโดยส่วนรวมอีกทางหนึ่งด้วย

จังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีวัดมากแห่งหนึ่งในประกาศมีวัดร้างและวัดที่มีพระภิกษุจำพรรษาอยู่ในวัด สถานที่แสวงบุญและท่องเที่ยวของผู้คนจำนวนมาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาสภาพทั่วไปในการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดชลบุรี ว่ามีความเป็นมาอย่างไร ประการที่สองเพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดชลบุรี ประการสุดท้ายผู้วิจัยจะได้นำเสนอการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีแก่คณะสงฆ์ต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

บทความวิจัยนี้เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี

3. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวินิจฉัยเรื่อง "การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี" ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้ ทั้ง 5 ด้าน คือ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการจัดองค์กร 3) ด้านการจัดคนเข้าทำงาน 4) ด้านการสั่งการ และ 5) ด้านการควบคุม (Certo, S.C. & Peter J.P.1991) ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ อายุ วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาทางธรรมตามหลักอิทธิบาทธรรม ประกอบด้วย ฉันทะ ความพอใจ, วิริยะ ความพากเพียร, จิตตะ ความเอาใจใส่ และวิมังสา ความไตร่ตรอง

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง"การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี" ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้เป็นแบบสอบถาม จำนวน 317 ชุด ผสมกับการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 รูป/คน ด้วยกัน

4.2 ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย พระสงฆ์ ในจังหวัดชลบุรี จำนวน 1,530 รูป กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่ และ มอร์แกน 2) พระสงฆ์ กลุ่มตัวอย่าง ในจังหวัดชลบุรี" จำนวน 317 รูป ได้คำนวณจากสูตรของ ทาโร่ ยามาเน่ เพื่อศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการ การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ทั้ง 5 ด้าน คือ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการจัดองค์กร 3) ด้านการจัดคนเข้าทำงาน4) ด้านการสั่งการ และ5) ด้านการควบคุม ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ อายุ วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาทางธรรม ตามหลักอิทธิบาทธรรม ประกอบด้วย ฉันทะ ความพอใจ,วิริยะ ความพากเพียร, จิตตะ ความเอาใจใส่ และวิมังสา ความไตร่ตรอง

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 317 ชุด ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 17 รูป/คน

4.4 วิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จ เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติพรรณนา สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนาถึง การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ใน ทั้ง 5 ด้าน คือ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการจัดองค์กร 3) ด้านการจัดคนเข้าทำงาน4) ด้านการสั่งการ และ5) ด้านการควบคุม ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ อายุ วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาทางธรรม ตามหลักอิทธิบาทธรรม ประกอบด้วย ฉันทะ ความพอใจ,วิริยะ ความพากเพียร, จิตตะ ความเอาใจใส่ และวิมังสา ความไตร่ตรอง

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยดำเนินการสังเคราะห์เอกสาร เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัด ทั้ง 5 ด้าน รวมทั้งการลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ด้วยตัวเอง ตามระเบียบวิธีวิจัย และตามประเด็นโจทย์วิจัยวิธีดำเนินงานวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์เชิงลึก นำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การสังเคราะห์เนื้อหา ข้อมูลที่สอดคล้องกัน เพื่อแสวงหาความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในบางประการ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหาร

จัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี และนำเสนอเขียนเป็นความเรียง ตารางหรือแผนภูมิ ซึ่งดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) จัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นแฟ้มข้อมูล 2) อ่านทำความเข้าใจ บันทึก เขียนข้อสังเกตและตั้งประเด็นพรรณนา แยกแยะลดส่วนข้อมูล และให้รหัส และตีความข้อมูล จัดหมวดหมู่ หาความเหมือน ความต่าง และความเชื่อมโยงกับบริบท และ 3) สรุปผลการวิจัย นำเสนอข้อมูลเป็นเรียงความ และรายงานผลการวิจัย

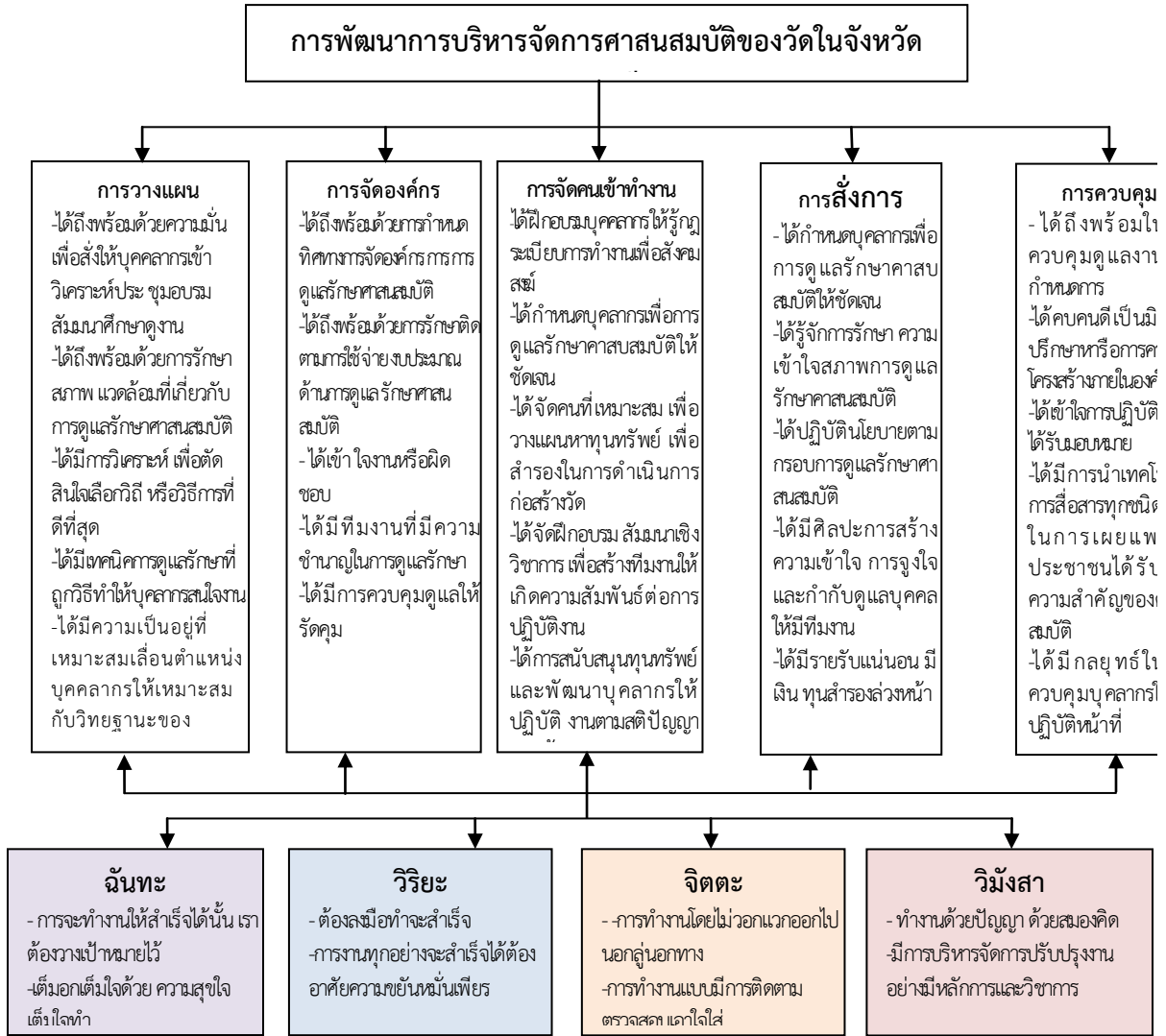
5. ผลการวิจัย

1. ระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการมีความคิดเห็นต่อสภาพทั่วไปในการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่พระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรีจำแนกตามสถานภาพ อายุ วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษานักธรรม กลุ่มตัวอย่างของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นเจ้าอาวาส จำนวน 218 รูป คิดเป็นร้อยละ 68.8 มีอายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 186 รูป คิดเป็นร้อยละ 58.7 มีวุฒิการศึกษาสามัญต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 141 รูป คิดเป็นร้อยละ 44.5 และมีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นเอก จำนวน 284 รูป คิดเป็นร้อยละ 89.6 2. ด้านกระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี 1). ด้านการวางแผน พระภิกษุ สามเณร และประชาชนเป็นนโยบายหลักในการส่งเสริมและพัฒนาการที่อย่างยั่งยืนนั้น 2). ด้านการจัดองค์กร ต้องคำนึงถึงศักยภาพความสามารถ ในการรองรับของพื้นที่ และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง พระสังฆาธิการควรยึดเอาหลักเกณฑ์ ขั้นตอน วิธีการ ที่สำนักงานศาสนสมบัติได้ถวายคำแนะนำไว้ 3). ด้านการจัดคนเข้าทำงาน พระสังฆาธิการต้องมีความรู้และความเข้าใจดูคนว่ามีประสบการณ์มากน้อยหรือเข้าใจเฉพาะด้าน 4). ด้านการสั่งการ นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง ลำพังอาศัยพระสังฆาธิการเพียงรูปเดียวไม่สามารถขับเคลื่อนภารกิจการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัดไปได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย 5). ด้านการควบคุม ใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน ท้องถิ่นให้มากที่สุด โดยองค์กรของรัฐเป็นผู้สนับสนุนการปฏิบัติงาน 3. นำเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีดังนี้ พระสังฆาธิการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่จะประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเป็นเครื่องมือในการที่จะทำงานให้ประสบความสำเร็จ ในขณะสงฆ์เป็นแนวทางการสร้างความสุข ความเจริญ เป็นการพัฒนาการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงการบูรณาการด้วยการพิจารณา เพื่อหาแนวทางออกที่ดีและเหมาะสมกับการพัฒนาการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด ในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ให้มีรูปแบบสอดคล้องตามหลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ดังนี้ **ด้านฉันทะ** ความมีใจรักใคร่สิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้นอยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จอยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุ พุดง่ายๆ ว่ารักงานและรักจุดหมายของงานพุดให้ลึกลงไปทางธรรมว่าความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงาม เต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ มีงานเมื่อไร ก็จะทำด้วยความเต็มอกเต็มใจด้วยความสุขใจเต็มใจทำ **ด้านวิริยะ** วิริยะ แปลว่า กล้า ก็คือ มีความกล้าที่จะผจญกับ อุปสรรคทุกชนิด เห็นอุปสรรคแล้วมีความรู้สึกเหมือนทารกเห็นขนม หรือเห็นอุปสรรคต่างๆ แล้วมีความรู้สึกเหมือนทารกเห็นไอศกรีม เห็นแล้วก็อยากกิน อยากจะลิ้มลอง อยากจะพิสูจน์ วิริยะเมื่อเกิดขึ้นกับใครแล้ว จะทำให้มี

ความขยันหมั่นเพียรและความพากเพียรบากบั่นในการทำงานนั้นๆ ไม่ยอมแพ้ต่อความเกียจคร้าน ความขี้เกียจ ความเฉื่อยชา ซึมเซา ไม่ขี้เกียจแข็งใจสู้ ต้องทำไปไม่ยอมแพ้ นี่คือ วิริยะ มีความสำคัญต่อการทำงานทางใจ คือ จะให้สำเร็จได้ต้องมีวิริยะความพากเพียร นั่งนี่อย่างเดียวไม่สำเร็จ ต้องลงมือทำถึงจะสำเร็จ **ด้านจิตตะ**ความเข้าใจงานหมายถึง มีใจจดจ่อ ไม่วอกแวก เรียกว่าตั้งใจทำ คนที่ขาดจิตตะ เปรียบเหมือนน้ำประปาที่ ไหลๆ หยุดๆ รongน้ำตั้งนานกว่าจะเต็ม แต่ความคิดของคนที่มีจิตตะ ความคิดของเขาจะไหล เห็นโล่งโปร่งเปรียบเหมือนน้ำที่ไหลรินพักเดียวเต็มโองไม่มีขาดไม่มีหยุดเต็มกำลังเต็มแรง ใช้เวลาเท่ากันแต่ประสิทธิภาพอาจแตกต่างกัน **ด้านวิมังสา** ความตริตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้นๆ หมายความว่า ใช้ปัญญาสอดส่อง เทียบเคียงเปรียบเทียบ ทั้งเหตุทั้งผลในกิจกรรมต่างๆ ที่ตนกระทำแล้ว คือ ย้อนกลับไปดูว่าตนได้ทำเหตุปลูก ฉันทะ ใช้วิริยะ ได้ตั้งจิตตะในการนั้นๆ ไว้มากน้อยเท่าไร แล้วได้ผลเท่าไร หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบเหตุผล และ ตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวิเคราะห์ วัตถุประสงค์ คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น ก็จะได้งานที่มีคุณภาพที่สุด

6. สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี" ทำให้ผู้วิจัยค้นพบองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ดังแสดงในแผนภาพ

7. อภิปรายผล

1) อภิปรายผลสภาพทั่วไปในการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี

การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีตามหลักอิทธิบาท 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรีมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดอยู่ในระดับเห็นด้วยมากดังต่อไปนี้

1) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านฉันทะ : ความพึงพอใจในงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า พระสังฆาธิการในเขตจังหวัดชลบุรี มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านฉันทะ : ความพึงพอใจในงานอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของมณฑลทริกา วิฑูรชาติ (2551). ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของสถานศึกษาเอกชนขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 1-2 ในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของสถานศึกษาเอกชนขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 1-2 ในเขตกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 5 การพัฒนาหลัก คือ 1. การพัฒนาการพัฒนาระบบผู้นำ ซึ่งมีการพัฒนารอง 16 การพัฒนา 2. การพัฒนาการพัฒนาคณะ ซึ่งมีการพัฒนารอง 7 การพัฒนา 3. การพัฒนาการพัฒนาวិชาการ ซึ่งมีการพัฒนารอง 52 การพัฒนา 4. การพัฒนาการพัฒนากิจการทั่วไป ซึ่งมีการพัฒนารอง 13 การพัฒนา 5. การพัฒนาการพัฒนาความร่วมมือกับชุมชน และเครือข่ายโรงเรียน ซึ่งมีการพัฒนารอง 8 การพัฒนา ผลการประเมินการทดลองใช้การพัฒนาในการบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของสถานศึกษาเอกชน พบว่า การพัฒนา ทั้ง 5 การพัฒนาที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมทุกการพัฒนาอยู่ในระดับมากที่สุด 4 มาตรฐาน คือ ด้าน อรรถประโยชน์ ด้านความเป็นไปได้ ด้านความเหมาะสม และด้านความถูกต้อง 2) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านวิริยะ : ความขยันหมั่นเพียร โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าพระสังฆาธิการมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดใน จังหวัดชลบุรี ด้านวิริยะ : ความขยันหมั่นเพียรอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสุจิตตานันท์ (พระมหาจำรงค์ ทินโพธิ์วงศ์ (हितจิตโต) (2555) ได้วิจัยเรื่อง “หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ของเจ้าอาวาสมาใช้ในการบริหารงาน” ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักธรรมพรหมวิหาร 4 มาใช้ในการบริหารงาน โดยภาพรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ด้านเมตตา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข) รองลงมาด้านมูทิตา (ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี) และต่ำสุดด้านกรุณา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์) ความคิดเห็นของข้อเสนอแนะที่มีค่าความถี่มากที่สุด ด้านเมตตา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข) 3) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี

ด้านจิตตะ : ความเข้าใจงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าพระสังฆาธิการมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีด้านจิตตะ : ความเข้าใจงานอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูใบฎีกาอภิชาติ ธรรมสุโท (2553) ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี มีประสิทธิภาพการบริหารงานด้านการบำรุงรักษา วัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัด อยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความทุ่มเทและเอาใจใส่ของเจ้าอาวาสในการบำรุงรักษา วัด ไม่ว่าจะเป็นการซ่อมแซม ปรับปรุงหรือตกแต่งต่อเติม วิหารโบสถ์ อาคารสถานที่ หรือการวางแบบแปลนและแผนผังภายในวัดเพื่อปรับทัศนียภาพภายในวัดให้สวยงาม และพัฒนาไปได้ด้วยดี ซึ่งการที่วัดมีสถานที่ ที่พร้อมจะสามารถรองรับการจัดการงานอื่นภายในวัดได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น เช่น การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น รวมถึงไปถึงการจัดการด้าน รายรับและรายจ่ายภายในวัด และการเป็นตัวแทนของวัดในเรื่องต่างๆ เช่น การรับทรัพย์สิน การอรรถคดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นหน้าที่เจ้าอาวาสที่จะต้องดูแลรักษาและปฏิบัติ เพื่อให้งานด้านการบำรุงรักษา วัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดดำเนินการไปได้ด้วยดี

4) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านวิมังสา : ไตร่ตรองหาเหตุผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่าพระสังฆาธิการมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านวิมังสา : ไตร่ตรองหาเหตุผลอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสพพันธ์ ชิตานนท์ (2551) ได้วิจัย เรื่อง “การพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นของผู้ตรวจสอบอาคาร” การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาสมรรถนะที่จำเป็นของผู้ตรวจสอบอาคาร 2) สร้างหลักสูตรฝึกอบรมผู้ตรวจสอบเพื่อพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นของผู้ตรวจสอบอาคาร และ 3) ประเมินหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นของผู้ตรวจสอบอาคาร โดยมีขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่าการประเมินผล โครงร่างหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร พบว่า ความต้องการจำเป็นจุดมุ่งหมายของหลักสูตร หน่วยการอบรม หน่วยการเรียน เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อประกอบการอบรม และวิธีวัดและประเมินผล มีความเหมาะสม อยู่ในระดับมากและมีความสอดคล้องกันทุกองค์ประกอบ

2) อภิปรายผลกระทบของการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี

พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ตามหลักการจัดการโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่าพระสังฆาธิการ มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีอยู่ในระดับเห็นด้วยมากดังต่อไปนี้

1) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านการวางแผน โดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรี มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนิติ

จันทราข ได้วิจัยเรื่อง “คุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดีที่ส่งผลต่อสภาพการบริหารจัดการวัดในเขตกรุงเทพมหานคร” วิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดีที่ส่งผลต่อสภาพการบริหารจัดการวัดในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาเจ้าอาวาสหรือเลขาเจ้าอาวาส และเพื่อเปรียบเทียบคุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดีที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการวัด ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ พระภิกษุที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสหรือเลขาเจ้าอาวาส จำนวน 204 รูป ในเขตกรุงเทพมหานคร ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์การถดถอย ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และคลาดเคลื่อนได้ไม่เกินร้อยละ 0.05 โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า สถานภาพปัจจุบันของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสมากกว่ารองเจ้าอาวาส ซึ่งส่วนใหญ่อายุ 59 ปีขึ้นไป และมีอายุพรรษา 34 พรรษาขึ้นไป ด้านวุฒิการศึกษา คือ นักธรรมชั้นเอก และวุฒิการศึกษาทางโลก คือ ปริญญาตรี คุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดี โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก สภาพการบริหารงานการจัดการวัดของคณะสงฆ์ในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านการวิเคราะห์นโยบาย ด้านการจัดการการเงินและการคลัง ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ ด้านการจัดการสารสนเทศ ด้านการสัมพันธ์กับองค์กรอื่นๆ โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (2554) 2) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านการจัดองค์กร โดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมากเมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรี มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดด้านการสร้างทิศทางขององค์กรอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประมุล สารพันธ์ (2553) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์” ผลการวิจัยพบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 26 รูป/คน (100%) เห็นว่า คณะสงฆ์ควรพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายการศึกษาที่ให้สิทธิสถาบันพระพุทธศาสนาจัดการศึกษาได้ รูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีที่เหมาะสมในระดับมาก ซึ่งควรจะนำมาใช้ในการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ได้แก่รูปแบบที่เปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรได้เรียนวิชา นักธรรม-บาลี และวิชาสามัญควบคู่กันไปตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับปริญญาเอก วิชาสามัญที่พระภิกษุสามเณรควรจะได้ศึกษาในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี ได้แก่ วิชา ภาษาต่างประเทศ ภาษาไทย สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม คณิตศาสตร์ ศิลปะ วิทยาศาสตร์ สุขศึกษาและพลศึกษา และงานอาชีพและเทคโนโลยี ตามลำดับ 3) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านการจัดคนเข้าทำงาน โดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรี มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดด้านการกำหนดการพัฒนาอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริพร ต้นตียมาศ (2550) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม” ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบของการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม สังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ เรียงตามลำดับน้ำหนักขององค์ประกอบจากมากไปหาน้อย คือ 1) กิจกรรมที่ทำร่วมกัน 2) การใช้เทคโนโลยี 3) ทักษะด้านภาวะผู้นำ 4) ผู้นำเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วม 5) การติดต่อสื่อสาร 6) การมีส่วนร่วมของสมาชิก 7) องค์การ(เครือข่ายโรงเรียน) แบบมีส่วนร่วม 8)

บรรยากาศการมีส่วนร่วม 2. ระดับของประสิทธิผลการบริหารเครือข่ายโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครอยู่ในระดับมาก 3. รูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผล สังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม 8 องค์ประกอบ ซึ่งมีความเหมาะสมถูกต้องเป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ สอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย

4) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีด้านการสั่งการ โดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมากเมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรี มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านการใช้การพัฒนาในองค์การ อยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเมธีธรรมาลังการและคณะ (2549) ได้วิจัยเรื่อง “การใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่เขต 1” ผลการวิจัยพบว่า 1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลได้ทั้งสิ้น 248 คน คิดเป็นร้อยละ 80.52 เป็นเพศชายจำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 43.55 เป็นเพศหญิงจำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 56.45 มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.61 วุฒิการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 229 คนคิดเป็นร้อยละ 92.34 วุฒิการศึกษาปริญญาโทจำนวน 14 คนคิดเป็นร้อยละ 5.65 และวุฒิการศึกษาปริญญาเอก จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.40 มีประสบการณ์การทำงานกว่า 10 ปี จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 6.05 และประสบการณ์การทำงานตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป จำนวน 233 คน คิดเป็นร้อยละ 93.95 เป็นโรงเรียนประถมศึกษาจำนวน 132 คนคิดเป็นร้อยละ 53.23 และโรงเรียนประถมศึกษาที่ขยายโอกาสทางการศึกษาจำนวน 116 คนคิดเป็นร้อยละ 46.77 2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่เขต 1 ใน 4 ด้าน คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.09$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน 3. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่เขต 1 จำแนกตามประเภทของโรงเรียน พบว่า ในภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 5) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านการควบคุม โดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรีมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านการควบคุมการพัฒนาอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยขอ พระมหามณเฑียร วรธมโม (2553) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดพังงา” ผลการวิจัย พบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา ด้านการสาธารณูปการโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า มีการก่อสร้างอาคารและเสนาสนะโดยยึดแบบอนุรักษศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่นและความเป็นไทยและมีการจัดหาทุนในการบำรุงวัดและซ่อมแซมอาคารรวมทั้งเครื่องสาธารณูปโภคต่างๆ

3) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ตามหลักอิทธิบาท 4 จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ตามหลักอิทธิบาท 4 โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมจิต ขอนวงศ์ และคณะ (2453) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการสอนกลุ่มสาระ การเรียนรู้พระพุทธศาสนา ม.3 จ.แพร่” ผลการวิจัยพบว่า 1. กิจกรรมการเรียนการสอนของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดแพร่ พบว่า ครูนำกิจกรรมการเรียนการสอนไปใช้ด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านวิธีการสอน ด้านสื่อการสอน ด้านประสิทธิภาพการสอน อยู่ในระดับปานกลาง 2. ประเมินประสิทธิภาพการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดแพร่ พบว่า ประเมินประสิทธิภาพการสอนของครู ด้านเนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการสอน สื่อการสอน และประสิทธิภาพการสอนอยู่ในระดับปานกลาง 3. เปรียบเทียบตัวแปรและประสิทธิภาพการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดแพร่ ระหว่างกลุ่มตัวแปรโดยรวม พบว่า ครูที่มีเพศ อายุ เขตพื้นที่การศึกษา ประสบการณ์ วุฒิการศึกษา คณะที่จบการศึกษา เคยผ่านการอบรม และลักษณะของโรงเรียนต่างกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 ส่วนเพศนักเรียนไม่แตกต่างกันในการประเมิน ประสิทธิภาพการสอนของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

พระสังฆาธิการที่มี อายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ตามหลักอิทธิบาท 4 โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของดนุพล สุนทรรัตน์ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน การศึกษาคั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของหลักสูตรเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนศึกษาเอกชน กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียน โรงเรียนนวมวิธานุกูล ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2440 จำนวน 12 ห้องเรียน สุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย เป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้องเรียน จำนวน 40 คน และเป็นกลุ่มควบคุม 1 ห้องเรียน จำนวน 40 คน ทดสอบนักเรียนด้วยแบบประเมินผลการใช้หลักสูตรเสริมที่ประเมินเจตคติ และพฤติกรรมกรรมมีคุณธรรม จริยธรรมของกลุ่มตัวอย่างก่อน และหลังการทดลองทั้งสองกลุ่ม แล้ววิเคราะห์ผลการวิเคราะห์ผลการทดลองโดยใช้สถิติการหาค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม ผลการศึกษา พบว่า

1. ความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติกับพฤติกรรมกรรมมีคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนหลังการทดลอง มีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01
2. ผลการเปรียบเทียบเจตคติการมีคุณธรรมหลักการทดลองระหว่างกลุ่มควบคุมกับกลุ่ม

ทดลอง พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยโดยรวมสูงกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความมีวินัยและความประหยัด กลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ และความขยันหมั่นเพียร มีเจตคติต่อการมีคุณธรรมไม่แตกต่างกัน

8. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการดำเนินงานการจัดการและการขยายผลการวิจัยสู่การบริหาร การ ปฏิบัติหรือการจัดการเชิงวิชาการ ดังนี้

1) **ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย** 1) ปรับปรุงองค์กรการจัดการประโยชน์ให้เป็นองค์กรอิสระ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการจัดประโยชน์หรือรูปแบบอื่นที่เหมาะสมต่อการบริหารจัดการ 2) ปรับปรุง กฎ ระเบียบ ให้เอื้อต่อการจัดประโยชน์และเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันไม่ยืดเยื้อ แต่ ยืดหยุ่นทันต่อเหตุการณ์ และควรเพิ่มมาตรการทางกฎหมาย และลงโทษอย่างจริงจังต่อผู้เช่าที่ผิด กฎระเบียบสัญญาเช่าต่างๆ รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่มีพฤติกรรมเอื้อประโยชน์ต่อผู้เช่า 3) เพิ่มอัตรากำลัง บุคลากร เจ้าหน้าที่ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงานอย่างเพียงพอและจัด ฝึกอบรมและสัมมนาเจ้าหน้าที่ ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดประโยชน์ รวมถึงผู้อำนวยการสำนักงานพุทธศาสนาจังหวัด ให้มีความรู้ความเข้าใจ กฎ ระเบียบ และทัศนคติที่ดีต่อการจัดประโยชน์สร้างจิตสำนึกแก่ราชการ เจ้าหน้าที่จัดประโยชน์ ถือเป็น หน้าที่สำคัญที่จะสร้างความมั่นคงแก่สถาบันพระพุทธศาสนา 4) ส่วนกลางควรมอบอำนาจหน้าที่บาง ประการให้ส่วนภูมิภาคมีบทบาทมากขึ้นเพื่อเอื้อต่อการจัดประโยชน์ได้ถูกต้อง เป็นธรรม และรวดเร็วยิ่งขึ้น 5) ตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานเฉพาะกิจ พิจารณาแก้ปัญหาในเรื่องต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว และทัน เหตุการณ์ โดยเฉพาะเร่งรัดหนี้ค้างชำระและอื่น ๆ รวมทั้งตรวจสอบการรังวัดและปักหลักเขตแสดงแผนผัง การเช่าให้ชัดเจน เพื่อประโยชน์ในการทำสัญญาเช่าอย่างถูกต้องและเป็นธรรม

2) **ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ** 1) นำเทคโนโลยีสมัยใหม่ และเทคนิคใหม่มาใช้ในงานจัด ประโยชน์ เพื่อสามารถแก้ปัญหาได้รวดเร็วและตรงกับสภาพความเป็นจริง เช่น ใช้ระบบ คอมพิวเตอร์จัดเก็บข้อมูล วางระบบจัดเก็บข้อมูล มีฐานข้อมูลที่ถูกต้องทันสมัย ที่สามารถเรียก ตรวจสอบ เพื่อวางแผนพัฒนาติดตามเร่งรัดค่าเช่าตลอดจน สัญญาต่าง ๆ ว่าสิ้นสุดสัญญาเวลาใด ให้ได้ทันเหตุการณ์ 2) จัดให้มีการศึกษาวิจัย วิเคราะห์การจัดประโยชน์ ความพึงพอใจของผู้เช่าหรือ อื่น ๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาการจัดประโยชน์ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด และควรเสริมสร้างขวัญ และกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานจัดประโยชน์ด้วยวิธีการต่าง ๆ อาทิ ให้โบนัส ค่าตอบแทนร้อยละ จาก รายได้หรือสวัสดิการอื่น ๆ เช่น ที่พักเจ้าหน้าที่ 3) ควรจัดกิจกรรม/โครงการประชาสัมพันธ์สร้างความ เข้าใจแก่ผู้เช่าในเรื่องกฎระเบียบการ เช่าที่ดิน การปฏิบัติตน เช่น ทำเอกสารแจก หรือจัดโครงการเก็บค่า เช่าแบบสัญญา 4) ติดตามเร่งรัดสัญญาเช่าต่าง ๆ ที่ไม่เป็นธรรม เช่น การให้เช่าช่วง การต่อเติมอาคาร สถานที่ผู้เช่าไม่ทำตามระเบียบการเช่า เป็นต้น 5) บริการชำระค่าเช่าของผู้เช่า ให้สะดวก รวดเร็วและเป็น ธรรมในหลายช่องทาง เช่น ผ่านธนาคาร ร้านสะดวกซื้อ หรือบริการนอกสถานที่

บรรณานุกรม

- กองศาสนศึกษา กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2541). *คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีในการบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *นิติศาสตร์แนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.
- กฤศดา พิมพ์ตะขบ. (2545). “ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505”. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระครูโสภณปทุมมากร (ชโล ธมฺมปาโล). (2554). “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดราชบุรี”. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิพัฒน์ภรณ์ บุญเทียน. (2547). “การศึกษาพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ ของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา”. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

การบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาพของประชาชน ในจังหวัดระยอง

DEVELOPMENT ADMINISTRATION THE TEMPLE FOR THE CENTER OF LEARNING ABOUT THE HEALTH OF THE PEOPLE IN RAYONG PROVINCE

พระครูวิธานสุพัฒน์กิจ (นนทียโย/อินทร์อยู่)^{๑*} พระปลัดระพีณพุทธิสารโร^{๒**} บุษกร วัฒนบุตร^{๓***}

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชน ในจังหวัดระยอง” โดยมีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้ คือ 1) เพื่อศึกษาการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชน ในจังหวัดระยอง 2) เพื่อศึกษาปัจจัยการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชน ในจังหวัดระยอง 3) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชน ในจังหวัดระยอง

ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มประชากร ที่เป็นประชาชนในเขตปกครองจังหวัดระยองจำนวน 33,273 คน เลือกสุ่มกลุ่มตัวอย่างได้จำนวน 356 คน จากการหาด้วยสูตรวิธีของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ผู้วิจัยจึงเก็บข้อมูลจากประชากรจำนวน 356 คน ใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือ ในการเก็บข้อมูลประมวลผลโดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป โดยใช้สถิติค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage : %) ค่าเฉลี่ย (Mean : \bar{x}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) ในการอธิบายลักษณะข้อมูลทั่วไป

ผลการวิจัย พบว่า

1. ประชาชน ผู้ให้ข้อมูลที่มีต่อการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชน ในจังหวัดระยอง ผู้ให้ข้อมูลโดยปัจจัยพื้นฐานการบริหารด้วย $M^5 4$ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ($\bar{x} = 3.88$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ (S.D. = 0.195) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การบริหารการพัฒนาวัด โดยปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้วย $M^5 4$ ได้แก่ คน (Man) อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเท่ากับ $\bar{x} = 3.97$ S.D. = 0.416 เงิน (Money) อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเท่ากับ $\bar{x} = 4.07$, S.D. = 0.443 วัสดุสิ่งของ (Materials) อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเท่ากับ $\bar{x} = 4.03$, S.D. = 0.427 การจัดการ (Management) อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเท่ากับ $\bar{x} = 3.89$, S.D. = 0.454 และด้านสุขภาพของประชาชน ได้แก่ สุขภาพทางกาย อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเท่ากับ $\bar{x} = 3.81$, S.D. = 0.520 สุขภาพทางจิต อยู่ในระดับมาก โดยมีค่า

*หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

**ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

***ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เท่ากับ $\bar{x} = 3.78$, S.D. = 0.549 สุขภาวะทางสังคม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเท่ากับ $\bar{x} = 3.78$, S.D. = 0.494 สุขภาวะทางปัญญา อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเท่ากับ $\bar{x} = 3.78$, S.D. = 0.504 ตามลำดับปัจจัย

2. ปัจจัยการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง ปัจจัยการบริหารการพัฒนาวัด ด้วยปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้วย M⁴ การบริหารการพัฒนาวัด ด้วยปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้วย M⁴ โดยปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้าน) โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x}=3.97$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D.= 0.417) ด้านเงิน (Money) โดยภาพรวม อยู่ระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x} = 4.07$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D. =0.878)ด้านวัสดุสิ่งของ (Materials) โดยภาพรวม อยู่ระดับปานกลางโดยมี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x}=4.03$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D. = 0.427) ด้านการจัดการ (Management) โดยภาพรวม อยู่ระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x} =3.89$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D. = 0.454) ด้านสุขภาวะของประชาชน โดยการบริหารการพัฒนาวัดด้านสุขภาวะทางกาย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x} =3.81$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D. = 0.520) ด้านสุขภาวะทางจิต โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x}=3.78$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D.=0.549) ด้านสุขภาวะทางสังคม โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x}=3.78$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ (S.D.=0.494) ด้านสุขภาวะทางปัญญา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x}=3.79$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ (S.D.=0.944)

3. แนวทางการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง ดังนี้ ควรเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ และประชาชน ที่มีความรู้ความสามารถได้มีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาวัดเพื่อการดำเนินงานต่างๆ มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ ผู้บริหารวัดควรมีการกำหนดนโยบาย มีแผนแม่บทอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรและสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมเห็นได้อย่างชัดเจน และเกิดประโยชน์สูงสุดกับวัด การบริหารการพัฒนาวัด ควรส่งเสริมทรัพยากรบุคลากรภายในและภายนอกบริเวณวัด ควรจะมีระบบแบบแผน ทั้งทางด้านทรัพยากรบุคคล และการเงินให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น เพื่อสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และมีการประเมินผล เพื่อเพิ่มศักยภาพการทำงาน อันเป็นการส่งเสริม และการพัฒนาบุคลากรทั้งด้านกาย จิตใจและปัญญา

คำสำคัญ : การพัฒนา, ส่งเสริม, สุขภาวะ

ABSTRACT

The research entitled “Temple Development Management for the learning center of public health of people in Rayong Province”. The objectives of this research were : (1) to study the Temple Development Management for the learning center of public health of people in Rayong Province, (2) to study the factors to Temple Development Management for the learning center of public health of people in Rayong Province, (3) to study the guideline for Management towards Buddhism Propagation of the Meditation Practice Center in Rayong Province.

The researcher chose the population of in Rayong for 33273. The sampling group are 356 samples by the Taro Yamane formation. The researcher collected the data through 356 populations by questioner and used the ready programme for social sciences through frequency , percentage, mean social development

The findings of this research as follows :

1.The people as key informants to Temple Development Managementfor the learning center of public health of people in Rayong Province, Classified by sex, found that the people in Rayong as the male for 172 person or 48.31 percent and female for 184 or 51.67 percent and the people who had Age above 50 years for 117 persons or 32.87 percent, the people in Rayong who finish from secondary school for 137 persons or 38.48, found no disease for 223 pesons or 63.76 percent. The data for basic development of according to four Ms Man for 130 person or 36.52 percent , Money for 122 persons or 34.27, management for 119, materisla 33.43 in overall 4 m suchas 4 Man Money Material Money, found that the people have the happiness for 102 persons or 28.65 at moderate level

2) The factors to Temple Development Management for the learning center of public health of people in Rayong Province, on the base of management like M4 in overall , was at high level with an average($X= 3.97$) ,(S. D. 0.417) , for Money was at high level ($X= 4.07$), (S. D. 0.878), Materials in overall was at moderation ($X= 4.03$) ,(S. D. 0.427), the Management in overall, was at high level($X= 3.87$) ,(S. D. 0.454). For the health management had an average of happiness ($X= 3.81$) ,(S. D. 0.520), the mental problem had an average ($X= 3.97$) ,(

S. D. 0.449), the Social health had an average ($X= 3.77$), (S. D. 0.494), the wisdom health had an average ($X= 3.79$), (S. D. 0.9447).

(3) The guideline for Management towards Buddhism Propagation of the Meditation Practice Center in Rayong Province, should give the monks and people to have knowledge, the participate the development of temple in many places to have transparency, temple should have the policy and masterplan, to put the policy into practical, should promote the personnel to in the temple and outside should have the policy, accept the change, evaluation for more efficiency, to promote the personnel in body, mind and wisdom.

Keywords: development, promote, health

1. บทนำ

ประวัติศาสตร์ของชนชาติไทย พบว่า ประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนที่เรียกว่า สุวรรณภูมิ เป็นที่ตั้งมั่นของพระพุทธศาสนาเป็นเวลายาวนาน คำสอนของพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย และเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คนชาวไทย จนก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และแพทยศาสตร์ อันเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา กลายมาเป็นสมบัติของชนชาติไทย ให้ประชาชนชาวไทยได้เกิดความภาคภูมิใจ (นนท์ ธรรมสถิตย์ และชานะ พาเชื้อ, 2542) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อสิ่งมีชีวิตทุกชนิดในโลก เพราะทุกชีวิตล้วนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากธรรมชาติ รวมถึงการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ให้เกิดเป็นวัฒนธรรมอันดีงามของแต่ละสังคม อนุวัต กระจ่าง, 2558) ยิ่งสถานการณ์ปัจจุบันทางด้านทรัพยากรธรรมชาติของประเทศไทยนั้นกำลังอยู่ในขั้นวิกฤต ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากความไม่รู้และความอยากหรือตัณหาของมนุษย์ด้วยการนำเอาต้นไม้มาทำประโยชน์เพื่อสนองความต้องการ (ตัณหา) ของตนในรูปแบบต่างๆ ทำให้พื้นที่หรือจำนวนของป่าไม้ลดลงเป็นอย่างมากซึ่งผลจากการที่ป่าไม้ถูกทำลายนั้นก็ได้ออกให้เกิดผลกระทบต่อโลกและธรรมชาติมากมาย ทำให้มนุษย์ได้รับความเดือดร้อนและในประเทศไทยสถานการณ์ของพื้นที่ป่าไม้ก็ถูกทำลาย ไม่แตกต่างไปจากพื้นที่อื่นๆของโลกมากนัก ซึ่งผลจากการทำลายป่า ก็ทำให้เกิดปัญหาทางสิ่งแวดล้อมมากมาย เช่น เกิดภาวะฝนแล้ง ดินเค็มเสีย เกิดน้ำท่วมอย่างรุนแรง เกิดปรากฏการณ์ดินถล่ม เป็นต้น (กฤษฎา ให้วัฒนานุกูล, 2558) ดังได้กล่าวมาพระพุทธศาสนา จึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันของคนไทยอย่างใกล้ชิด และแยกกันไม่ออกแม้แต่มารยาทต่างๆ ที่คนไทยยังถูกฝึกสอนให้เคารพผู้ใหญ่ และยึดมั่นคำว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นผลตอบแทน และปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ก็ล้วนมาจากหลักเกณฑ์ทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต, 2536) วัดและพระสงฆ์ มีภาพพจน์เกี่ยวกับบทบาททางสังคมไทย วัดและพระสงฆ์ในอดีตจึงน่าเลื่อมใสศรัทธายิ่งนักด้วยบทบาทที่กล่าวมา (พุทธทาสภิกขุ

,2549) ประเทศไทยจึงมีพระสงฆ์ที่เป็นปราชญ์ทางวรรณกรรม ดังนั้น พระสงฆ์จึงกลายเป็นที่พึ่งของชนชาวไทย และในสังคมไทยในทุกๆ เรื่อง ไม่ว่าจะในทางที่เป็นพิธีกรรมทางศาสนาหรืองานมงคลและอวมงคล สังคมไทยเคารพและศรัทธาต่อพระสงฆ์มาก (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) 2543) เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ทรงศีล และเป็นครูอาจารย์ อบรมสั่งสอนบุตร-ธิดาทั้งหลายมาหลายยุคหลายสมัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้น เมื่อปัจจุบันความสำคัญของวัด ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การบริหารการพัฒนาวัด มีความสำคัญอย่างยิ่ง คือ วัดและพระสงฆ์ ต้องให้การกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมความร่วมมือซึ่งกันและกันจะเห็นว่าการกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นมิได้มุ่งเน้นแต่เพียงการแก้ปัญหาสุขภาวะเท่านั้น หากเป็นการพัฒนาวัดแบบองค์รวมโดยใช้ชาวบ้านเป็นฐานการพัฒนา และประชาชนเองก็เป็นตัวจักรสำคัญในการร่วมดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ให้บรรลุเป้าหมายทั้งส่วนของวัด โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำการขับเคลื่อน จึงต้องมีแผนโครงการ กระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพราะเมื่อเกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนจนครบวงจรต่อเนื่องไม่รู้จักทำให้เกิดพลังมหาศาล ในการแก้ปัญหาให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตต่อไป ที่สำคัญควรมีการพัฒนาแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าบุคคลมีศักยภาพที่พึ่งพาตนเองได้ เพราะจะเป็นหนทางนำไปสู่การบริหารการพัฒนาวัด ที่ดีมีความสุข และเห็นคุณค่าของชีวิต ได้แก่ การอยู่ดีมีสุข ถ้าคนอาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ศิลธรรมที่ดี มนุษย์มีคุณภาพทางสังคม มากยิ่งขึ้นในบริบทแห่งสังคมยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยตระหนักในสุขภาพของประชาชน การมีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งทางกาย จิตใจ สังคมและปัญญา รวมถึงความสามารถในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยดี การบริหารการพัฒนาวัด ก็เป็นไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาค้นคว้าการวิจัยเรื่อง “การบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง”

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

บทความวิจัยนี้เพื่อศึกษาการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง 2) เพื่อศึกษา ปัจจัยการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง 3) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง

3. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ 1) ด้านปัจจัยพื้นฐานการบริหารการพัฒนาวัด ด้วย $M^r 4$ 2) ด้านสุขภาวะของประชาชนประกอบด้วย ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ, อายุ, การศึกษา และโรคประจำตัว

4. วิธีดำเนินการวิจัย รูปแบบการวิจัย การวิจัยเรื่อง การบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชน ในจังหวัดระยอง ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้เป็นแบบสอบถาม จำนวน 356 ชุด ผสมกับการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน รูป 18/คน ด้วยกัน **ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ** ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แบ่งประชากร ที่ใช้ในการศึกษา ออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ คือ 1) กลุ่มประชาชน ที่ใช้ในการศึกษาเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชาชน ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดระยอง ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ตามทะเบียนราษฎร จำนวน 33,273 คน และได้จำนวนกลุ่มประชากรตัวอย่างจากการคำนวณสูตร ทาร์โร ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้จำนวนประชากรตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 356 คน 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการศึกษาเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้นำฝ่ายปกครอง, นักวิชาการ การแพทย์, อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) จิตอาสาทางการแพทย์ และประชาชนชาวบ้านจำนวน 18 คน **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 356 ชุด ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 18 รูป/คน **วิเคราะห์ข้อมูล** การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จ เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติพรรณนา สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนาถึงการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชน ในจังหวัดระยอง ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ 1) ด้านปัจจัยพื้นฐานการบริหารการพัฒนาวัด ด้วย $M^2 \times 4$ 2) ด้านสุขภาพของประชาชนประกอบด้วย ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ, อายุ, การศึกษา และโรคประจำตัว วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ และค่าร้อยละ 2) ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชน ในจังหวัดระยองวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ 3) นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมมาวิเคราะห์และสังเคราะห์สรุปผล และนำเสนอเขียนเป็นความเรียง ตารางหรือแผนภูมิ **การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ** ผู้วิจัยดำเนินการสังเคราะห์เอกสาร เกี่ยวกับการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชน ในจังหวัดระยอง ทั้ง 2 ด้าน รวมทั้งการลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ด้วยตัวเอง ตามระเบียบวิธีวิจัย และตามประเด็นโจทย์วิจัยวิธีดำเนินงานวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์เชิงลึก นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การสังเคราะห์เนื้อหา ข้อมูลที่สอดคล้องกัน เพื่อแสวงหาความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในบางประการ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาพของประชาชน ในจังหวัดระยอง และนำเสนอเขียนเป็นความเรียง ตารางหรือแผนภูมิ ซึ่งดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) จัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นแฟ้มข้อมูล 2) อ่าน ทำความเข้าใจ บันทึก เขียนข้อสังเกตและตั้งประเด็นพรรณนา แยกแยะลดส่วนข้อมูล และให้รหัส และตีความข้อมูล จัดหมวดหมู่ หาความเหมือน ความต่าง และความเชื่อมโยงกับบริบท และ 3) สรุปผลการวิจัย นำเสนอข้อมูลเป็นเรียงความ และรายงานผลการวิจัย

5. ผลการวิจัย

1. จากการวิจัย พบว่า ประชาชน ผู้ให้ข้อมูลที่มีต่อการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็น ศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง ผู้ให้ข้อมูลมี ดังนี้ เพศ ข้อมูลของ ประชาชนในจังหวัดระยอง โดยรวมผลการวิจัยผลวิเคราะห์พบว่า ประชาชนผู้ให้ข้อมูล เพศชาย มี จำนวน 172 คน คิดเป็นร้อยละ 48.31 และเพศหญิง มีจำนวน 184 คน คิดเป็นร้อยละ 51.69 อายุ ข้อมูลของประชาชน ในจังหวัดระยอง โดยรวม ผลการวิจัย ผลวิเคราะห์พบว่า ประชาชนผู้ให้ข้อมูล ระดับมากผู้มีอายุระหว่าง 50 ปี ขึ้นไป จำนวน 117 คน คิดเป็นร้อยละ 32.87 การศึกษา ข้อมูลของ ประชาชน ในจังหวัดระยอง โดยรวม ผลการวิจัยผลวิเคราะห์พบว่าประชาชนผู้ให้ข้อมูลมีระดับ การศึกษาชั้นมัธยมศึกษา (ม.1-6) ระดับมาก จำนวน 137 คน คิดเป็นร้อยละ 38.48 โรคประจำตัว ข้อมูลของประชาชน ในจังหวัดระยอง โดยรวมผลการวิจัย ผลวิเคราะห์พบว่า ประชาชน ผู้ให้ข้อมูล ส่วนใหญ่ ที่ไม่มีโรครักษาประจำตัว จำนวน 227 คน คิดเป็นร้อยละ 63.76 ข้อมูลด้านการบริหารการ พัฒนาวัด ด้วยปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้วย M⁴ ผลการวิจัยผลวิเคราะห์พบว่า ประชาชน มี ปัจจัยพื้นฐานการบริหารการพัฒนาวัด ด้วยปัจจัยพื้นฐานการบริหารด้วย M⁴ คือ คน (Man) มี จำนวน 130 คน คิดเป็นร้อยละ 36.52 เงิน (Money) มีจำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 34.27 วัสดุ สิ่งของ (Material) มีจำนวน 125 คน คิดเป็นร้อยละ 35.11 การจัดการ (Management) มีจำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 33.43 โดยรวมข้อมูลด้านการบริหารการพัฒนาวัดด้วยปัจจัยพื้นฐานการ บริหาร ด้วย M⁴ Man-Money-Material-Management อยู่ในระดับปานกลางทั้งหมด ข้อมูล ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง ผลวิจัย ผลวิเคราะห์พบว่าด้านสุขภาวะทางกาย มี จำนวน 102 คนคิดเป็นร้อยละ 28.65 อยู่ในระดับปานกลาง

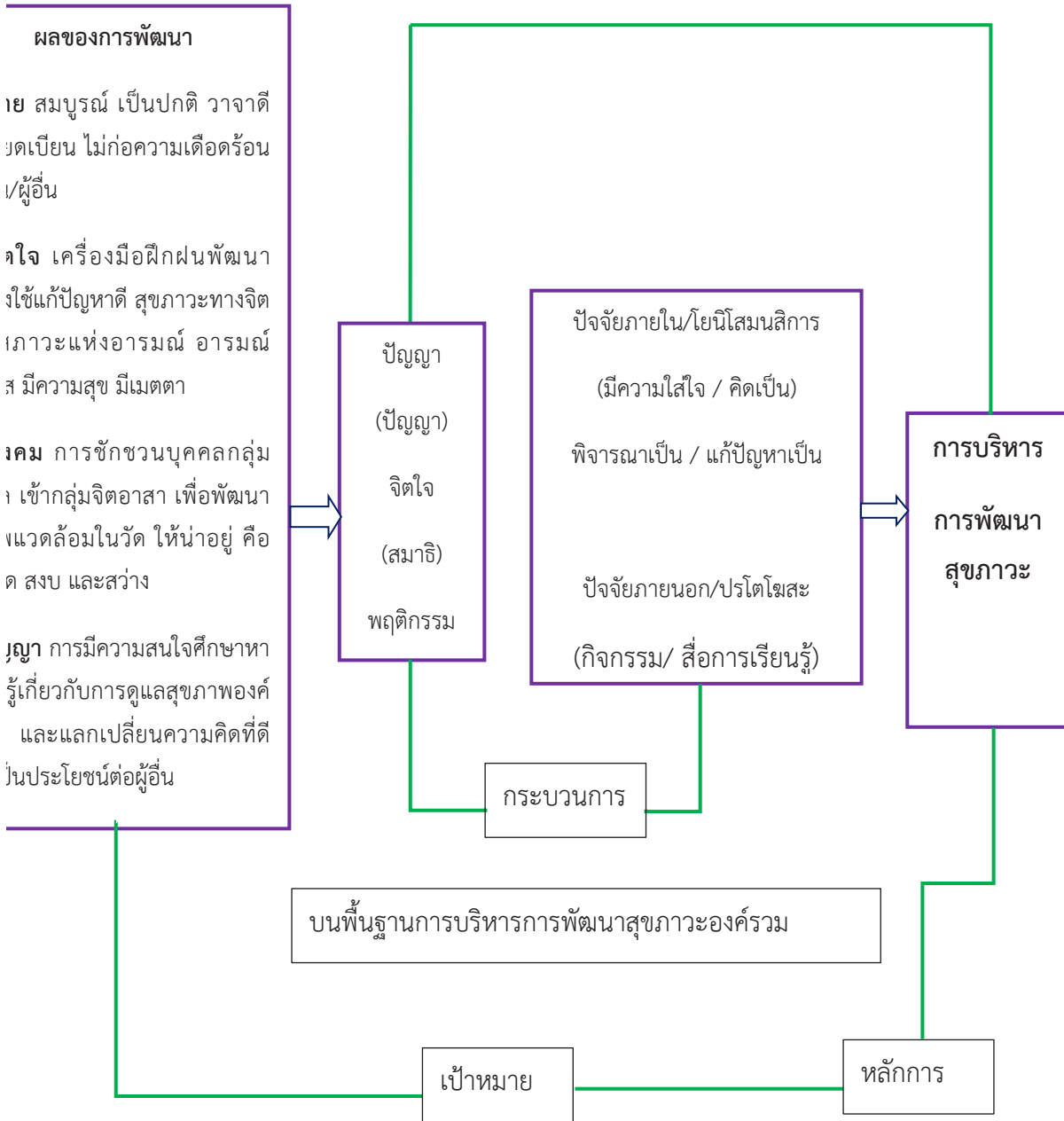
2. ระดับความคิดเห็นปัจจัยการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้าน สุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง ปัจจัยการบริหารการพัฒนาวัด ด้วยปัจจัยพื้นฐานการ บริหาร ด้วย M⁴ การบริหารการพัฒนาวัด ด้วยปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้วย M⁴ โดย ปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้าน) โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ (\bar{x} =3.97) ส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D.= 0.417) ด้านเงิน (Money) โดยภาพรวม อยู่ระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ (\bar{x} = 4.07) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D. =0.878) ด้านวัสดุสิ่งของ (Materials) โดย ภาพรวม อยู่ระดับปานกลางโดยมี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ (\bar{x} =4.03) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D. = 0.427) ด้านการจัดการ (Management) โดยภาพรวม อยู่ระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ (\bar{x} =3.89) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D. = 0.454) ด้านสุขภาวะของประชาชน โดยการ บริหารการพัฒนาวัดด้านสุขภาวะทางกาย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ (\bar{x} =3.81) และส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐานเท่ากับ (S.D. = 0.520) ด้านสุขภาวะทางจิต โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ (\bar{x} =3.78) และส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D.=0.549) ด้านสุขภาวะทางสังคม โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ (\bar{x} =3.78) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ (S.D.=0.494) ด้านสุขภาวะทางปัญญา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ (\bar{x} =3.79) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ (S.D.=0.944)

3.แนวทางการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง ดังนี้ ควรเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ และประชาชน ที่มีความรู้ความสามารถ ได้มีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาวัดเพื่อกำหนดดำเนินงานต่างๆ มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ ผู้บริหารวัดควรมีการกำหนดนโยบาย มีแผนแม่บทอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรและสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมเห็นได้อย่างชัดเจน และเกิดประโยชน์สูงสุดกับวัด การบริหารการพัฒนาวัด ควรส่งเสริมทรัพยากรบุคคลภายในและภายนอกบริเวณวัด ควรจะมีระบบแบบแผน ทั้งทางด้านทรัพยากรบุคคล และการเงินให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น เพื่อสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และมีการประเมินผล เพื่อเพิ่มศักยภาพการทำงาน อันเป็นการส่งเสริม และการพัฒนาบุคลากรทั้งด้านกาย จิตใจและปัญญา

6. สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษา “การบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง” วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Reserch) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประกอบด้วยจำนวนประชาชน ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีทั้งหมด จำนวน 33,273 คน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดเอาประชากร ที่เลือกสุ่มกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 356 คน เป็นกลุ่มตัวอย่าง ของประชากร ที่ใช้ในการวิจัย และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากฝ่ายปกครองท้องถิ่น นักวิชาการ การแพทย์ จิตอาสาสมัครสาธารณสุข และปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 18 ท่าน และเทคนิคการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) แล้วนำเสนอเป็นแบบพรรณนา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ที่เป็นรูปแบบการสร้างเสริมการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง ตามแผนภาพที่ 4.5 สรุปองค์ความรู้ในการวิจัย ดังนี้

ก
ไม่เป็
ต่อต
จ
ต
เป็น
แจ่มใ
สัง
บุคคล
สภาพ
เสอา
ปล
ความ
รวม
เพื่อเ

6. สรุปองค์ความรู้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง” ให้ข้อเสนอแนะว่า การศึกษาวิจัย ที่พบนั้นโดยรวมแม้ว่าการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน ระเบียบวิจัยด้านเทคโนโลยี องค์ความรู้กำหนดเป็นนโยบายไปปรับใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง การวิเคราะห์ทางเสริม เดียวนี้ทางวัดได้มีการประสานงานกับบริษัทห้างร้าน เอกชนหลายแห่งในเขตตำบลปลา อำเภอบ้านฉาง ในการจัดกิจกรรมเสริมการรักษโลก โดยการปลูกป่า ป่าชายเลนทดแทน ทำให้ชุมชนรอบๆวัดมีการพัฒนาเพิ่มมากขึ้น ความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการพัฒนาวัด ผู้ทรงคุณวุฒิ ให้ความสำคัญเห็นว่า นำให้ทางวัดมีเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลการสื่อสารซึ่งนับตั้งแต่การสร้าง และการนำมาวิเคราะห์หรือประมวลผล การรับและส่งต่อข้อมูล การจัดเก็บและการนำไปใช้งานใหม่ เทคโนโลยีเหล่านี้มักจะหมายถึง คอมพิวเตอร์ และระบบการสื่อสารต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์ ระบบสื่อสารข้อมูล ดาวเทียมหรือเครื่องมือสื่อสารใดๆ ที่มีสายและไร้สายในการสื่อสาร เพื่อความสะดวก รวดเร็ว ในการประสานงานกับชาวบ้านและวัดได้รวดเร็วยิ่งขึ้น และการดูแลส่งเสริมภาวะสุขภาพของประชาชน ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านให้ผู้บริหาร (เจ้าอาวาส) เน้นให้ประชาชนรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ เช่น อาหารที่เส้นใยสูงเพราะพระสงฆ์ เป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชน เพราะความศรัทธา ในด้านจิตใจ การบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง โดยปัจจัยพื้นฐานการบริหารด้วยM⁵4

สรุป ด้านบุคลากร (คน) มีการสรรหา อบรม ถู้อศีล ร่วมกิจกรรม และนำลูกหลานเข้ามาศึกษาอบรมศีลธรรม จำนวนมาก ด้านการเงิน มีการจัดระบบบัญชีรายรับ-รายจ่ายประจำประชาชนบริจาค ในการทำนุบำรุงบูรณปฏิสังขรณ์ และปรับปรุงภูมิทัศน์ในเขตพุทธาวาส สังฆาวาส มาก ด้านวัสดุสิ่งของ การจัดหาวัสดุสิ่งของเน้นจากชุมชน ที่มีประสิทธิภาพสูง และต้นทุนต่ำ ใช้ในงานสาธารณูปการ และใช้วัสดุธรรมชาติจากประชาชนจัดหามาทำงานประเพณีวัฒนธรรม (ลอยกระทง ลงทะเล วัดปลา) จำนวนมาก ด้านการจัดการ วัดปลามีการวางแผนงาน สังงาน ประสานงาน จัดระบบ และกระจายอำนาจ ทั่วถึงแก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ทุกหน่วยงาน ผู้บริหาร ติดตามประเมินผล เมื่องานแล้วเสร็จ (วัดปลา) แนวคิดทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงองค์ประกอบในการดำเนินชีวิตที่มีองค์รวมของสุขภาวะ การพัฒนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม เรียกรวมกันว่า ศีล การพัฒนาด้านจิต และสุขภาพให้เป็นจิตใจที่ดีงาม เข้มแข็ง มีความสุข โดยมีเจตจำนงที่เป็นกุศล และมีสภาพเอื้อพร้อมต่อการใช้งานทางปัญญา เรียกสั้นๆว่าสมาธิ การพัฒนาด้านปัญญา ซึ่งการดำเนินชีวิตเป็นองค์รวมนั้นต้องมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงถึงกันอย่างต่อเนื่อง และแนวคิดหลักไตรสิกขา สามารถนำมาพัฒนา 4 ด้านคือ ภาวนา 4 การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุสู่การดำเนินชีวิตที่ดีงามได้นั้น หลักไตรสิกขาเพื่อการดูแลสุขภาพตนเอง สามารถนำไปพัฒนา 4 ด้าน คือ ภาวนา 4 ประกอบด้วย กายภาวนา คือ การดูแลตนเองด้วยกายภาพ ศีลภาวนาคือ การดูแลตนเองด้านสัมพันธภาพกับผู้อื่น จิตตภาวนาคือ การดูแลสภาวะจิตใจตนเอง และปัญญาภาวนาคือ การคิดพิจารณาทุกสิ่งอย่างรอบคอบ บุคคลที่ปฏิบัติ

ตามหลักภavana 4 ย่อมส่งผลให้มีความสุขดีตามมา เพราะเป็นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมอย่างแท้จริง โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้ **กาย** (ปฏิสัมพันธ์ พุดถูกต้อง) ไม่เบียดเบียน ก่อความเดือดร้อนต่อผู้อื่นมาก การภavanaหรือการพัฒนาร่างกายให้สัมพันธ์กับทางกายภาพนั้นเป็นสิ่งที่ประชาชนไม่ควรมองข้ามการรู้จักใช้อินทรีย์อย่างมีสติ เลือกที่จะดูเป็น ฟังเป็น กินเป็นด้วยปัญญา เศษปัจจัย 4 และสิ่งของเครื่องใช้อย่างฉลาด ไม่มัวเมาหรือลุ่มหลง จะส่งผลให้ประชาชน มีสุขภาพแข็งแรงปัจจัยด้านกายภavanaจึงเป็นปัจจัยด้านหนึ่งที่สูงอายุสามารถประยุกต์ใช้ได้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อชีวิตที่ดีงามต่อไป **จิตใจ** เครื่องมือฝึกฝนพัฒนาตนเองใช้แก้ปัญหาดีมาก สุขภาวะทางจิตเป็นสภาวะแห่งอารมณ์ อารมณ์แจ่มใส มีความสุข มีเมตตา การพัฒนาจิตใจหรือจิตตภavanaเป็นการทำจิตให้เจริญงอกงาม ดึงงาม เข้มแข็งมีความสุข เบิกบาน จิตตภavana เป็นการทำจิตให้เจริญงอกงาม ดึงงาม เข้มแข็ง ให้ผู้สูงอายุมีความสุข เบิกบาน การที่จะสุขใจได้ต้องเริ่มที่มีศรัทธา ในพระพุทธศาสนา ก่อน หลังจากนั้นศรัทธาจะช่วยให้ผู้สูงอายุเจริญเมตตาและปฏิบัติสมาธิตามมา ทั้งการเจริญเมตตาและปฏิบัติสมาธิจะช่วยให้ผู้สูงอายุมีจิตใจที่สงบมากยิ่งขึ้น รวมถึงสามารถแก้ปัญหาด้านสุขภาพให้บรรเทาลงด้วย **สังคม** การชักชวนบุคคลกลุ่มบุคคล เข้ากลุ่มจิตอาสา มาก เพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมในวัด ให้น่าอยู่ คือ สะอาด สงบและสว่างมาก การพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม หรือศีลภavana เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งนับเป็นส่วนหนึ่งแสดงออกทางร่างกาย การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีพฤติกรรมดีงามในความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ โดยมีวินัย สามารถอยู่กับผู้อื่นได้ด้วยดี การปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี ศีลภavanaสำหรับประชาชน คือ การมีปฏิสัมพันธ์ดีกับบุคคลรอบข้างไม่ว่าจะเป็นญาติพี่น้อง เพื่อน การมีทัศนคติที่ดีต่อบุคคลรอบข้าง การมีความสุขต้องสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่ตนเองอยู่ได้อย่างเหมาะสม เช่น การปรับตัวเพื่อเตรียมรับสภาพร่างกายที่เริ่มเสื่อมโทรมลง การปรับตัวยอมรับภาวะความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้น โดยการปรับตัวมี 2 ประเภทกว้างๆ คือ การปรับตัวภายนอก เช่น สุขภาพอนามัย และการปรับตัวภายใน เช่น การทำใจยอมรับการพลัดพราก การสูญเสีย ซึ่งการปรับตัวภายนอกมักง่ายกว่าการปรับตัวภายใน เป็นความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีพฤติกรรมดีงามในความสัมพันธ์กับผู้อื่น รวมถึงการไม่เบียดเบียนผู้อื่น พร้อมกับมีวินัยในการดำรงชีวิต เช่น การรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การนอนพักผ่อน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสัมพันธ์ทางสังคมที่ส่งผลต่อสุขภาพโดยตรง ดังนั้นหากปฏิบัติตามศีลภavanaจะส่งผลให้สุขภาพ fu เพราะศีลภavanaเป็นปัจจัยด้านร่างกายที่สามารถพัฒนาด้านร่างกายให้มีสุขภาพที่ดีได้ เมื่อด้านร่างกายได้รับการพัฒนาแล้ว สิ่งที่ต้องพัฒนาต่อไปคือด้านจิตใจ**ปัญญา** การมีความสนใจศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพองค์รวมมาก และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่ดี เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นมาก การพัฒนาปัญญา เมื่อจิตได้รับการพัฒนาแล้ว ย่อมส่งผลให้เอื้อต่อการพัฒนาปัญญาต่อไป การพัฒนาปัญญาสำคัญมาก เพราะปัญญาสามารถช่วยให้บุคคลสามารถพิจารณาทุกสิ่งตามความเป็นจริง เกิดความเข้าใจ และสามารถส่งผลให้เกิดการแก้ปัญหาที่ดีได้ การพัฒนาปัญญาหรือปัญญาภavana คือ การฝึกอบรมเจริญปัญญา เพื่อสร้างความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ให้รู้จักคิดพิจารณา แก้ปัญหา ด้วยปัญญา มีจิตใจเป็นสุขไร้ทุกข์ ปัญญาเป็นตัวแก้ปัญหาที่แท้จริง

การจะพัฒนาปัญญาจะต้องอาศัยสัมมาทิฐิ เพราะเป็นองค์ประกอบสำคัญของมรรคในฐานะเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติธรรม ปัญญาภวณาหรือการพัฒนาปัญญาสำหรับผู้สูงอายุจะเกิดได้นั้น ต้องอาศัยปัจจัยสองตัว คือ ปรโตโฆชะ ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก และโยนิโสมนสิการซึ่งเป็นปัจจัยภายใน ปัจจัยทั้งสองเชื่อมโยงสัมพันธ์ก่อให้เกิดสัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นปัญญาช่วยให้ผู้สูงอายุเข้าใจความจริง และส่งผลให้อยู่กับความจริงได้อย่างมีความสุขการดูแลตนเองแบบองค์รวม **สรุป** ด้านปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้วย M^s4 และด้านสุขภาพของประชาชน ปัจจัยด้านบุคลากร จากการวิเคราะห์สรุปได้ว่า บุคลากรเป็นปัจจัยที่เอื้อ ต่อการพัฒนาวัด เนื่องจากบุคลากรมีการพัฒนาตนเอง พัฒนางานอย่างเป็นระบบ มีความรู้ความสามารถในการ ปฏิบัติหน้าที่ และมีขวัญ กำลังใจที่ดี แม้ว่าอัตรากำลังของบุคลากรในบางกลุ่มสาระการสื่อสาร ไม่เพียงพอ ปัจจัยด้านการเงิน จากการวิเคราะห์สรุปได้ว่า เงินเป็นปัจจัยที่เป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนา เนื่องจากวัดมีระบบการบริหารงานด้านการเงินอย่างชัดเจน มีการระดมเงินทุน เงินสนับสนุนจาก หน่วยงานต่างๆ และใช้งบประมาณตรงตามวัตถุประสงค์ แม้ว่างบประมาณมีไม่เพียงพอกับความต้องการ และการระดมเงินทุนจากหน่วยงานต่างๆ ยังไม่เพียงพอก็ตาม ปัจจัยด้านวัสดุสิ่งของ จากการวิเคราะห์สรุปได้ว่า วัสดุสิ่งของเป็นปัจจัยที่เป็นไป เนื่องจากวัดมีปริมาณวัสดุสิ่งของเพียงพอ และทันสมัย มีการจัดระบบที่เอื้อต่อการบริหารการพัฒนาที่ดี และมีการ เสริมสร้างบรรยากาศเข้ากับหลักไตรสิกขา อย่างหลากหลาย ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ จากการวิเคราะห์สรุปได้ว่า การจัดการเป็นปัจจัยที่เป็นไปในการพัฒนา เนื่องจากวัดมีระบบการบริหารจัดการเป็นระบบชัดเจน มีการประกันคุณภาพทั้ง ภายในภายนอก จัดให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการนำหลักธรรม (ไตรสิกขา) มาบูรณาการเข้ากับการบริหาร การพัฒนาวัด ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล แม้ว่าการ ประชาสัมพันธ์ด้านการบริหารจัดการยังไม่ทั่วถึง ขาดการประชาสัมพันธ์ที่ระหว่งวัดกับชุมชน และได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ ค่อยๆ ก็ตามเป็นลำดับ สุขภาพแบบองค์รวม (Holistic Health) การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม เป็นการดูแลสุขภาพที่มีการบูรณาการความรู้ดั้งเดิมเข้ากับการบำบัดเสริม เพื่อส่งเสริมให้เกิดสุขภาพที่ดี และป้องกันรักษาโรค ในปัจจุบันมีการนำการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมไปใช้ในการบำบัดรักษาคนไข้หรือผู้ที่มีความไม่สบาย ทำให้เกิดเป็นการแพทย์แบบองค์รวมขึ้น (Holistic Medicine) การแพทย์แบบองค์รวมได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในหลายประเทศเปรียบเสมือนปรัชญาการสร้างสุขภาพ และการรักษาโรค ซึ่งจะพิจารณาองค์ประกอบทุกอย่างของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นไปที่การให้ผู้เข้ารับการรักษาเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบำบัดรักษาหรือปฏิบัติตนเพื่อให้หายจากโรคร้ายด้วยตนเองจะเห็นได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลง บทบาทพฤติกรรมสุขภาพจาก “เชิงรับ” มาเป็น “เชิงรุก” ในบางครั้งเรียกการแพทย์แบบองค์รวม ว่าเป็นการแพทย์ทางเลือก (Alternative Medicine) โดยไม่ได้จำกัดอยู่ที่วิธีใดวิธีหนึ่ง หากแต่ครอบคลุมถึงการวินิจฉัยโรคการบำบัดรักษา และการส่งเสริมสุขภาพองค์การอนามัยโลก (World Health Organization) ได้ให้คำนิยามของสุขภาพ (Health) หมายถึงความสมบูรณ์ของร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ส่วนคำนิยามสุขภาพะ (Well-Being) คือ การที่สุขภาพทางกาย ทางจิตใจ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณอยู่กันอย่างสมดุล สุขภาพะ (Well-Being) คือ

การมีสุขภาพดี มีความรู้สึกเป็นสุข ความสมดุล ความเป็นองค์รวมของ 4 มิติ คือ กาย จิต สังคม ปัญญาหรือจิตวิญญาณ ที่บูรณาการอยู่ในการพัฒนามนุษย์และสังคม เพื่อสร้าง “ความอยู่เย็นเป็นสุข” สุขภาวะทางจิตใจ (Mental Health) จิตใจที่มีความสุข รื่นเริง คล่องแคล่ว ไม่มีความเครียด มีสติสัมปชัญญะ และความคิดอ่านตามควรแก่อายุหรือกล่าวได้ว่าจิตใจเป็นตัวเชื่อมระหว่างภายในและภายนอกตัวอย่าง เช่น การทำสมาธิ เทคนิคการ Deep Relaxations เพื่อเป็นการเพิ่มสมาธิ และช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ การทำสมาธิและการใช้น้ำมันสมุนไพร Mass therapy และการกดจุด ซึ่งเป็นการทำให้มีการเคลื่อนไหวของพลังงานภายใน สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางร่างกาย (Physical Health) ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง คล่องแคล่ว มีกำลัง ไม่เป็นโรค ไม่พิการ มีสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ โดนในการแพทย์แบบองค์รวมจะเน้นไปที่การคลายความตึงของกล้ามเนื้อโดยการถ่ายทอดพลังงานผ่านทางนวด ได้แก่ วารีบำบัด การพอกหน้าด้วยผักและโคลนพอก การบำบัดโดยการสัมผัส (Touch Therapy) สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางสังคม (Social Health) ความสามารถในการอยู่ร่วมกันในสังคม มีความสุข สันติภาพ มีระบบการบริการที่ดี สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิตวิญญาณ (Spiritual Health) เป็นความสุขที่เกิดจากการเข้าใจธรรมชาติ เข้าใจความจริงแห่งชีวิตและสรรพสิ่ง จนเกิดความรอบรู้ สมาคมการแพทย์แบบองค์รวมของสหรัฐอเมริกาได้ให้คำจำกัดความของสุขภาพแบบองค์รวม 2 แบบ สุขภาพแบบองค์รวม คือทุกส่วนของร่างกาย ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างร่างกาย และจิตใจ หรือร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ หรือ ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และจิตวิญญาณ เมื่อนำไปประยุกต์ใช้กับการรักษาจะเรียกว่า การรักษาแบบองค์รวม (Holistic Medicine) ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับปัจจัย 3 อย่าง คือ สาเหตุของการเกิดโรค การเพิ่มความเกี่ยวข้องของผู้ป่วย และการพิจารณาการรักษาแผนปัจจุบัน (Allopathic) และ การรักษาแบบทางเลือก (Alternative) สุขภาพแบบองค์รวม หมายถึงการดูแลสุขภาพแบบทางเลือก เป็นการเปลี่ยนการรักษาจากการแพทย์แผนปัจจุบันและใช้การรักษาแบบทางเลือก ดังนั้นสุขภาพแบบองค์รวม (Holistic Health) เป็นปรัชญาของการมีสุขภาพที่ดี โดยพิจารณาถึงทุกอย่างองค์ประกอบในร่างกาย ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณ ไม่ได้พิจารณาเฉพาะโรคที่เป็นหรือเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย แต่จะพิจารณาจากปฏิริยาความสัมพันธ์ระหว่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณ และสภาพแวดล้อม ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ และความสัมพันธ์ดังกล่าวต้องอยู่ในภาวะสมดุลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการมีสุขภาพที่ดีที่สุด ปัจจุบันการแพทย์แผนไทยได้เปิดให้บริการสุขภาพที่เน้นการให้บริการแบบองค์รวม หรือ ไทยสปาโยคะ โดยสปาโยคะ เป็นคำมาจากภาษาบาลี แปลว่า สภาพเอื้อเกื้อหนุน ช่วยให้เป็นอยู่ ทำกิจกรรม หรือดำเนินกิจกรรมได้ผลดี ไทยสปาโยคะจะเป็นการรวมภูมิความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย ทั้งองค์ความรู้ด้านการใช้สมุนไพรไทย

7. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “การบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชนในจังหวัดระยอง” ผู้วิจัยได้กำหนดการศึกษา แบ่งเป็น 4 ส่วน พบว่า ผลการวิจัยที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้ ส่วนที่ 1 ผลการศึกษาวิจัย ค่าร้อยละ ของการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชนทั่วไป ได้แก่ เพศ, อายุ, การศึกษาและโรคประจำตัว ในข้อมูลส่วนบุคคลผลการศึกษาวิจัย ค่าร้อยละ พบว่าข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลทั่วไปปรากฏว่า ประชาชนผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ เป็น เพศหญิง จำนวน 184 คน คิดเป็นร้อยละ 51.69 เพราะเหตุว่าผู้หญิงสนใจในการบริหารการพัฒนาวัด และเข้าวัด เพื่อถวายทาน รักษาศีล และทำจิตภาวนา มากกว่าผู้ชาย ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นผู้มีวัยวุฒิสูง คือมีอายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 117 คนคิดเป็นร้อยละ 32.87 ระดับ การศึกษา ชั้นมัธยมศึกษา (1-6) จำนวน 138 คน คิดเป็นร้อยละ 38.48 และผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ไม่มีโรคประจำตัว จำนวน 227 คน คิดเป็นร้อยละ 63.76 แสดงให้เห็นว่า ประชาชนเห็นความสำคัญเกี่ยวกับสุขภาวะ (สุขภาพ) ที่เหมาะสม สะดวกสบายและไวทันเหตุการณ์ในสถานการณ์ในปัจจุบัน ซึ่งตรงกับ การศึกษาเชิงวิเคราะห์พฤติกรรมสุขภาพ และการดูแลสุขภาพองค์รวม ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยองสรุปโดยภาพรวม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปัญญา นพขำ (2553) ศึกษาเรื่อง การบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี พบว่า พนักงานส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีประสบการณ์การทำงาน 1-5ปี และมีตำแหน่งคนงานทั่วไป/พนักงานจ้างตามภารกิจให้ความสำคัญกับการบริหารงาน ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา รายด้าน พบว่า ด้านที่สูงที่สุดคือ การทำงานประมาณ รองลงมาคือ การวางแผน การรายงาน การประสานงาน การอำนวยความสะดวกและด้านการจัดคนเข้าทำงานต่ำสุด ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า พนักงานองค์การบริหาร ที่มีระดับการศึกษา แตกต่างกันให้ความสำคัญกับการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ในภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนพนักงานที่มีอายุ ประสบการณ์ทำงาน และตำแหน่งงาน แตกต่างกันให้ความสำคัญกับการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ในภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และพนักงานที่มีเพศ แตกต่างกันให้ความสำคัญกับการบริหารงานในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนที่ 3 นำแนวทางการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้ระเบียบวิธีเชิงปริมาณ (Quantitative Research) รวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended) ดังสาระสำคัญ 2 ด้าน คือ 1) การบริหารการพัฒนาวัด โดยปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้วย M^s4 และด้านสุขภาวะของประชาชน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) การบริหารการพัฒนาวัด โดยปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้วย M^s4 ได้แก่ ด้านคน การนำข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับการบริหารการพัฒนาวัด โดยปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้วย M^s4 ด้านคน (Man) การสรรหาบุคลากร และการนำลูกหลานเข้าวัด ควรได้รับการศึกษา ฝึกฝน อบรมอย่าง

สม่ำเสมอ ให้มีความรู้ความสามารถมีวิสัยทัศน์ ให้รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงและมีศีลธรรมการเข้าวัดเข้าด้วยจิตบริสุทธิ์ และมีการร่วมกิจกรรมเสมอกัน ทุกภาคส่วน เช่น ภาครัฐ เอกชน บุคคลและกลุ่มบุคคลผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไวย์เน่ (Wayne) (2552) ศึกษาบทบาทของทุนมนุษย์แรงจูงใจ และการสนับสนุนจากหัวหน้างานในการทำงานถึงความสำเร็จในอาชีพในด้านการขึ้นเงินเดือน การเลื่อนตำแหน่ง และความพึงพอใจในอาชีพ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ครั้งนี้คือหัวหน้างาน และผู้ใต้บังคับบัญชา จำนวนทั้งสิ้น 245คน ผลการวิจัยพบว่า ทุนมนุษย์ แรงจูงใจ และการสนับสนุนจากหัวหน้างานมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในอาชีพ ดังนี้ ทุนมนุษย์ในด้านการฝึกอบรมนั้นมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสำเร็จในอาชีพด้านความพึงพอใจในอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01และแรงจูงใจในด้านความปรารถนาที่จะต้องการเลื่อนขั้นไปสู่ตำแหน่งที่สูงกว่านั้นมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสำเร็จในอาชีพด้านการขึ้นเงินเดือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05ส่วนการสนับสนุนจากหัวหน้างานในด้านการเป็นผู้นำการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้นำและผู้ตาม (Leader-member Exchange) นั้นมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสำเร็จในอาชีพทั้ง 3 ด้าน (การขึ้นเงินเดือน การเลื่อนตำแหน่ง และความพึงพอใจในอาชีพ) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ด้านเงินการนำแนวทางที่เกี่ยวกับการบริหารการพัฒนาวัด โดยปัจจัยพื้นฐานการบริหารด้วย M³ 4ด้านเงิน(Money) การทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายเงิน การใช้จ่ายเงินอย่างรอบคอบ มีศีลและคุณธรรม เพื่อให้ธุรกิจบรรลุเป้าหมายในการบริหารการเงิน มีความมั่นคงสูงสุด จะมีการจัดการที่ดีในทุกๆด้าน ด้านการเงิน การผลิต การตลาด การบัญชี บุคลากร และด้านอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการเงิน ควรปรับพื้นฐานตัวเลขอย่างเป็นรูปธรรมอย่างโปร่งใสเพราะวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน การรับบริจาคควรแจ้งวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน

2) ด้านสุขภาวะของประชาชน คือ ด้านสุขภาวะทางกายการนำข้อเสนอแนะการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ด้านสุขภาวะทางกายการมีร่างกายที่สมบูรณ์ แข็งแรง ปราศจากโรคหรือความเจ็บป่วยมีปัจจัยสำคัญ คือ อาหารและโภชนาการครบ 5 หมู่ ดื่มน้ำสะอาดดื่มน้ำอุ่นให้เพียงพอ สมรรถนะทางกายสิ่งแวดล้อมทางกายภาพต่าง ที่อยู่อาศัยสภาวะทางเศรษฐกิจที่เพียงพอ และดูแลส่งเสริมภาวะสุขภาพ การออกกำลังกายแต่ละวันให้สม่ำเสมอ ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับผลของ **สมบูรณ์ จัยวัฒน์** งานวิจัยการวิจัยเรื่อง “การกินเพื่อสุขภาพด้วยหลัก9ประการ” พบว่า หากคนขาดอาหารจะทำให้ไม่มีสารอาหารไปสร้าง และหล่อเลี้ยงร่างกายให้เจริญเติบโต ไม่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันร่างกายจะอ่อนแออันเป็นบ่อเกิดของโรค การกินที่ดีควรได้ทั้งปริมาณและคุณภาพของประเภทอาหารไม่ควรกินตามสมัยนิยมหรือตามแฟชั่น กินตามแบบตะวันตกเพื่อความรวดเร็ว สะดวกเช่นประเภทขนมปัง สเต็ก ซึ่งจะขาดอาหารบางหมู่ไป หากรับประทานอาหารแบบไทยๆ จะได้อาหารครบหมู่แต่ต้องกินให้เป็น อาหารที่ครบหมวดหมู่คือ หมวดข้าว แป้ง นม หมวดเนื้อต่างๆ รวมทั้งถั่วเมล็ดแห้ง หมวดผัก หมวดผลไม้หมวดไขมัน การกินแต่ละวันไม่ควรมากเกินความต้องการของร่างกายดังนั้น เวลากินอาหารควรมีสติไม่ควรตามใจปาก ดังคำกล่าวที่ว่า “ตามใจปากจะยากนาน” หากการกินอาหารไม่เป็นกินมากเกินความต้องการจะทำให้เกิดโรคอ้วน ควรกินพอดีและหยุดเมื่ออิ่มห้ามกินของจุบจิบ

หากกินมากเกินไปความต้องการของร่างกายจะนำไปเก็บสะสมเป็นไขมันซึ่งจะแอบแฝงในอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย มีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคอ้วน โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจขาดเลือด กินน้อยเกินไปเป็นโรคขาดสารอาหารภูมิคุ้มกันต่ำลง

8. ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการด้านการปกครองในเขตบางเขน-จตุจักร กรุงเทพมหานคร” มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

- 1) ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรมและบาลี
- 2) ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมในระดับอุดมศึกษาชั้นสูง และ
- 3) ส่งเสริมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในชุมชน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ผลการวิจัยเรื่อง “การบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง” ทำให้ได้ข้อเสนอจากผู้ให้ข้อมูลที่มีสาระสำคัญ ในประเด็นหลัก แก่ผู้วิจัย และหน่วยงานปฏิบัติการเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน

บรรณานุกรม

- กริชพัฒน์ ภูนา. (2541). รูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุข: กรณีศึกษาบ้านดอนมัน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาพุทธศาสตร์* พัฒนาภูมิภาคบัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- จันทร์เพ็ญ สัตวาท. (2550). *แนวคิดพื้นฐานทฤษฎีและกระบวนการพยาบาล*. นนทบุรี: สถาบันพระบรมราชชนก.
- ดวงฤดี ลาคุชชะ. (2546). ผลของการออกกำลังกาย และการฝึกการผ่อนคลายต่อระดับความดันโลหิตและปริมาณการไซยาในผู้สูงอายุที่มีระดับความดันโลหิตสูงของโครงการศูนย์ส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ. *คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัย*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นนท์ ธรรมสถิตย์ และชำนาญ พาชี. (2542). *พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ ท่าพระจันทร์.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2536). *พุทธศาสนากับชาติไทย*. กรุงเทพฯ; มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทโธ). (2551). พฤติกรรมสุขภาพ และการดูแลสุขภาพองค์รวมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหาวรานนท ฐิตนนฺโท. (2545). *วิปัสสนาภาวปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: แสงสุทธิการพิมพ์.
- พัฒนพงษ์ น้อยสมมิตร. (2548). *การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาในเขตเทศบาลนครระยอง*. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ. วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). *พุทธธรรมชุมชนทรัพย์จากพระโอษฐ์* (ฉบับคู่มือพุทธบริษัท). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บุญนิมิต.
- มณฑิรา เขียวยิ่งและคณะ. (2540). *การวิจัยเรื่ององความคาดหวังและความเป้นจริงในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุจากครอบครัว*. ขอนแก่น: คณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมบูรณ์จัยวัฒน์และเฉลิมศรี นันทวรรณ. (2552). *การพยาบาลอนามัยชุมชน*. กรุงเทพฯ: งานการพยาบาลอนามัยชุมชน. ภาควิชาพยาบาลศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามธิบดี.

การจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

MANAGEMENT OF SANGHA ORGANIZATION FOR BUDDHISM

STABILITY OF THAILAND

บำรุง พันธุ์อุบล * บุญทัน ดอกไธสง ** ธัชชนันท์ อิศรเดช ***

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ในปัจจุบัน 2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ 3. เพื่อเสนอองค์ประกอบจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย วิธีการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสาร ตำรา สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และหนังสือที่รวบรวมเกี่ยวกับหลักของการปฏิบัติ และเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ 25 รูป/คน แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อให้ได้เนื้อหาสอดคล้องตามความเป็นจริงที่เกิดจากการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 14 รูป/คน

ผลจากการวิจัยพบว่า

1. สภาพการจัดการองค์กรสงฆ์ในปัจจุบัน มีประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยได้จากการศึกษาวิเคราะห์ 7 ประการด้วยกัน กล่าวคือ (1) ด้านระบบและรูปแบบในการบริหารจัดการวัด (2) ปัญหาด้านผู้นำในการบริหารจัดการวัด (3) ด้านการจัดบุคลากรในการบริหารจัดการวัด (4) ด้านงบประมาณในการบริหารจัดการวัด (5) ด้านเทคโนโลยีและอุปกรณ์ในการบริหารจัดการวัด (6) ด้านสภาพแวดล้อมโบราณวัตถุ/พุทธศิลป์/อาคารสถานที่/ภูมิทัศน์ธรรมชาติ และ (7) ปัญหาด้านความสัมพันธ์กับชุมชน แนวทางในการแก้ไขปัญหาในการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ทั้ง 7 ประการนั้น วัดและคณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญและตระหนักว่าวัดเป็นรากฐานสำคัญยิ่งในการคงอยู่ของพระพุทธศาสนา คณะผู้บริหารวัดและคณะสงฆ์ทุกระดับควรมีความรับผิดชอบต่อวัดและพระสงฆ์โดยรวมให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

2. องค์ประกอบของการปกครองสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์โดยการยึดหลักธรรมาธิปไตยในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ การเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ขององค์กร

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล จึงมีนัยของความสัมพันธ์กับสภาพบริบททางสังคมเป็นอย่างมาก และในความเป็นจริงการเกิดขึ้นและดำรงอยู่ขององค์กรไม่ว่าจะเป็นองค์กรใดก็ตาม ย่อมต้องมีพื้นฐานมาจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่องค์กรนั้น ๆ ดำรงอยู่เป็นหลัก การจัดองค์กรคณะสงฆ์จึงเป็นการจัดสภาพการเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการศึกษาและการพัฒนาตนเองของสมาชิกในองค์กรคณะสงฆ์ โดยพุทธวิธีในการจัดองค์กรของพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล มี 3 นัย กล่าวคือ (1) การจัดตั้งและการจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล (2) การแบ่งงานในองค์กรคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล (3) การมอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบในองค์กรคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนา จึงมีลักษณะที่เป็นการเฉพาะและเหมาะสมกับธรรมชาติทางภูมิศาสตร์และสังคมอินเดียในสมัยนั้น ดังจะเห็นผลสำเร็จได้จากการที่พระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงและแพร่หลายในสังคมอินเดียขณะนั้น

3. การบริหารจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทยนั้น ควรปฏิบัติตามหลักการบริหารจัดการ แบบ 5M เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ผู้บริหารองค์กรวัดของคณะสงฆ์ พึงมีการพัฒนาบุคลากร เพื่อเพิ่มศักยภาพในการบริหารงานของวัดและคณะสงฆ์ กล่าวคือ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศาสนศึกษา (3) ด้านการเผยแผ่ (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (5) ด้านการสาธารณูปการ และ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ แบบ 5M สรุปได้ดังนี้คือ (1) M ตัวที่ 1 : (man) คือ คน/บุคลากรคณะสงฆ์ (2) M ตัวที่ 2 : (money) คือ “เงิน/งบประมาณ” ในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ (3) M ตัวที่ 3 : (Materials) วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ (4) M ตัวที่ 4 : (Management) การบริหารจัดการวัด (5) M ตัวที่ 5 : (Moral) หลักคุณธรรม จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลในการบริหารจัดการวัดแบบ 5M เป็นแนวทางไปสู่การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี

ABSTRACT

This Dissertation aimed (1) to study the state of monastic organization management in Current, (2) to study the composition of monastic organization management, (3) to propose elements of monastic organization management for the stability of Buddhism in Thailand. This study was conducted based on the Tipitaka, Buddhist holy scripture, other related documents, texts, electronic media, and books. Data were taken from in-depth interviews of 25 informants, and then content analysis was performed in accordance with the facts derived from the interview, observations and the focus group of 14 informants.

1. The research results showed that during the time of Lord Buddha, the Sangha was ruled and managed by the Dhamma democratic principles. The emergence and existence of the Sangha clearly reflected its close relationship with the social context at that time. In fact, the emergence and existence of any organization must be based on the social environment in which that organization is existent. The Sangha organizations should therefore create favorable conditions for the education and development of their members of fraternal organizations. The Buddhist methods of management during the Buddha's life time were, namely, (1) the establishment and organization of the Sangha or clergy during the Buddha's life time, (2) the division of labor during the Buddha's life time, (3) the delegation of duty and responsibility during the Buddha's life time. Therefore, the organization of Buddhist Sangha at that time was specific and appropriate to the geographic nature and Indian society in those days which could be seen from the stability and prosperity of Buddhism prevalent in Indian society at that time.

2. As for the problems and barriers of Buddhist organization management in Thailand, seven important issues had been focused in this research: (1) the system and the model of management, (2) the leadership in management, (3) the personnel management, (4) budgetary management, (5) technology and tools for management, (6) environmental antiques / Buddhist arts / buildings / natural landscape, and (7) the community relationship. In any approach to solving these seven problems in the management of Buddhist organizations, the Sangha should realize that monasteries play the fundamental role in the persistence and continuity of Buddhism. The Sangha at all levels should be responsible for the overall management of all monasteries and Buddhist organizations more than before.

3. Strategic corporate management in order to promote the stability of Buddhism in Thailand should follow the principles of 5M management model with the goal to strive for success. The Sangha executives should therefore develop their personnel to enhance the administration of monasteries and Sangha clergy in these matters, namely (1) the administration, (2) the religious studies, (3) the propagation, (4) the educational support, (5) the public service, and (6) the public support. The 5M model is summarized as follows: (1) M1: (man) / staff /Sangha, (2) M2: (money) money / budget for management of Sangha,(3) M3: (materials) materials, equipment

for management of Sangha, (4) M4: (management) management of monasteries and Buddhist organization, (5) M5: (moral) moral integrity and applications. Based on the analysis of data for the current study, 5M model of management is considered effective and appropriate for the management of Buddhist organizations to ensure the stability and continuity of Buddhism and the Buddhist organizations in Thailand.

1. บทนำ

ในประเทศไทยสถาบันพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นสถาบันหลักที่สำคัญสถาบันหนึ่งคู่กับสถาบันชาติ และสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังคำกล่าวที่ว่า “พระมหากษัตริย์คู่ชาติพุทธศาสน์คู่ไทย” จากคำกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ของไทยทุกพระองค์ทรงเคารพและนับถือพระพุทธศาสนา ทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงเจริญรุ่งเรือง ปัจจุบันในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพระองค์ทรงนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ทศพิธราชธรรม เป็นยุทธศาสตร์ปกครองประเทศไทย ทำให้ประเทศไทยสงบสุขและพระพุทธศาสนาเกิดความมั่นคง จนกระทั่งสังคมไทยก้าวเข้าสู่ยุคการสื่อสารแบบไร้พรมแดน ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ รวมถึงวัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิต ทศนคติและความเชื่อในพระพุทธศาสนา สังคมที่พระพุทธเจ้าทรงจัดตั้งขึ้นเป็นสังคมตัวอย่าง คือ สังคมสงฆ์ โดยทรงใช้วิธีการทำให้มีระบบการที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนและมีระเบียบแบบแผนในการเป็นอยู่ตลอดจนการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้มนุษย์เหล่านั้นได้รับประโยชน์จากการสอนของพระองค์อย่างเต็มที่ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2543) ในระยะแรกที่พระองค์ทรงประกาศหลักคำสอนนั้นได้มีผู้ให้ความสนใจและเข้ามาศึกษาด้วย ซึ่งพระองค์ทรงดำเนินการรับและสั่งสอนเอง พร้อมกันนั้นก็ส่งไปประกาศศาสนายังชนบทอื่นๆ

เมื่อกิจการของพระศาสนาเจริญเติบโต มีพระภิกษุจำนวนมากเกินกว่าที่จะทรงดูแลได้ทั่วถึง จึงทรงมอบอำนาจหน้าที่ให้พระสงฆ์ดูแลปกครองกันเอง โดยให้เคารพนับถือกันตามลำดับอาวุโส พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งในฐานะธรรมราชา ทรงปกครองแบบพ่อปกครองลูก หรืออาจารย์ปกครองศิษย์ ถือความสุจริตใจเป็นพื้นฐานและพระพุทธองค์ทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ เป็นแบบสามัคคีธรรม ซึ่งเราเรียกว่า “สังฆาธิปไตย” (พระมหาวิชัย ปุณฺณญาโณ, 2542) ทรงวางระเบียบข้อปฏิบัติร่วมกันที่เรียกว่าพระธรรมวินัย เป็นบรรทัดฐานสำหรับยึดถือร่วมกัน พระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระวินัย จึงเป็นการจัดตั้งและการจัดองค์กรคณะสงฆ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้มีการปฏิบัติพัฒนาให้เข้าถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ท่ามกลางการพัฒนาทางการเมืองของฝ่ายอาณาจักรนี้ คณะสงฆ์ก็พยายามที่จะปรับตัวอยู่ตลอดมาแต่ก็ยังไม่ดีนัก ส่งผลให้ในปัจจุบันวัดและพระภิกษุสงฆ์กำลังสูญเสียบทบาทฐานะและ

ความหมายไปจากสังคมมากขึ้นทุกขณะโดยเฉพาะในสังคมเมือง และลักษณะปรากฏการณ์นี้กำลังขยายไปสู่สังคมชนบทมากขึ้นทุกที จนอาจกล่าวได้ว่าในปัจจุบันวัดและพระภิกษุสงฆ์ไม่สามารถรักษาบทบาทเดิมของตนเองในสังคมได้แล้ว (พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต, 2513) เมื่อไม่สามารถรักษาบทบาทของตนเองได้ในสังคม จึงถูกมองจากสังคมว่าเป็นองค์กรที่มีความล้าหลังไม่มีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ต่าง ๆ ของสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย ซึ่งการที่ไม่ทำการปรับปรุงหรือทำการเปลี่ยนแปลงตามสังคมนี้นำให้องค์กรคณะสงฆ์ถูกสังคมมองว่าเป็นองค์กรที่มีปัญหาในการบริหารจัดการมากที่สุดที่สุดในสังคม เพราะเมื่อเกิดมีปัญหขึ้นในองค์กรคณะสงฆ์ก็ไม่สามารถจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างที่สมควรจะเป็น เช่น การแก้ไขปัญหาในกรณีสำนักสันติอโศก หรือในการดำเนินการแก้ปัญหากรณี วัดพระธรรมกาย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2542) เป็นต้น

ผลที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม ศาสนาในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทุกครั้งที่มีกระแสความคิดหรือกระแสความเปลี่ยนแปลงอย่างใหม่ไหลบ่ามาในสังคม หากเป็นกระแสใหญ่ผลที่เกิดขึ้นกับศาสนาดั้งเดิมนั้นมักจะมี 4 แบบ คือ

- (1) ศาสนานั้นถูกลดบทบาทลง
- (2) ศาสนาดั้งเดิมโอนอ่อนผ่อนตามไปตามสถานการณ์ใหม่หรือความคิดใหม่
- (3) เกิดการปรับตัวภายในศาสนาเพื่อธำรงคุณค่าเดิมเอาไว้
- (4) ศาสนานั้นปิดตัวเองและพยายามกลับไปหา “ความจริงแท้”

เมื่อศึกษาถึงปัญหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย พบว่า ในปัจจุบันพระพุทธศาสนาได้ประสบปัญหาถึงขั้นวิกฤติหลายด้าน ซึ่งสภาพที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ตั้งคณะทำงานศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนาและพบปัญหาที่เกิดขึ้นดังนี้

- (1) ปัญหาการห่างเหินจากศาสนา
- (2) ปัญหาคุณภาพของชาวพุทธ
- (3) ปัญหาทางประเพณีปฏิบัติผิดพลาดจากพระธรรมวินัย
- (4) ปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทย
- (5) ปัญหาที่เกิดจากนโยบายและการศึกษา
- (6) ปัญหาที่เกิดจากวิกฤติทางจริยธรรม
- (7) ปัญหาที่เกิดจากนโยบายของรัฐบาล

ที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า แนวโน้มสถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนาในประเทศไทยนั้นมาจากพุทธศาสนิกชนทั้งเพศบรรพชิตและฆราวาสไม่ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เป็นพุทธศาสนิกชนแต่เพียงในสำมะโนครัวเท่านั้น ไม่ได้เป็นพุทธศาสนิกชนที่เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น และผู้เบิกบาน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์แล้วจะมีลักษณะคล้ายสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงศาสนาพุทธเป็นศาสนาฮินดูในประเทศอินเดียเมื่อหนึ่งพันปีที่ผ่านมา

เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันรากแก้วของชาติ เป็นศูนย์รวมของ ศรัทธาประชาชน ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นมั่นคง พุทธศาสนิกชนต้องขจัดสิ่งที่ทำให้ พระพุทธศาสนาเสื่อม ในขณะที่เดียวกันก็ต้องทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ด้วยศรัทธา ตลอดไป เพื่อเป็นสารประโยชน์แก่พระพุทธศาสนิกชนทุกระดับ ดังพระบรมราโชวาทใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช โดยพระราชทานแก่พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ตอนหนึ่งว่า (พระธรรมกิตติวงศ์, 2552) “พระพุทธศาสนาบริบูรณ์ด้วยสัจธรรมที่เป็นสาระและเป็น ประโยชน์ทุกระดับ แต่จะต้องศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติให้เหมาะสมแก่ภาวะปัจจุบัน ด้วยศรัทธาและปัญหาที่ถูกต้องจึงจะเกิดประโยชน์ได้”

จากสารัตถะที่กล่าวมา พบว่า ปัจจุบันพระพุทธศาสนาในประเทศไทยกำลังเผชิญกับ วิฤติการณ์ปัญหาหลายประการ ทำให้เกิดผลกระทบในเชิงลบ สาเหตุจากการปฏิบัติตน ความคิด ความเชื่อที่ผิดของพุทธศาสนิกชนในประเทศไทย ตลอดจนการปฏิบัติผิดพระธรรมวินัยของบรรพชิต การประพฤติปฏิบัติเหล่านี้ทำให้พระพุทธศาสนาเกิดความไม่เข้มแข็งและเกิดความเสื่อมใน ระยะเวลาต่อมา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าการจัดการองค์การสงฆ์เพื่อความมั่นคงของ พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย เพื่อได้หลักกลยุทธ์ซึ่งเป็นยุทธวิธีสมัยใหม่มาใช้ในการส่งเสริม ความมั่นคงของพุทธศาสนา ซึ่งหลักกลยุทธ์นี้ถือเป็นหลักนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย หน่วยงาน ทั้งในส่วน คณะสงฆ์ไทยและองค์การที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา สามารถนำหลักการ จัดการองค์การสงฆ์ไปใช้บูรณาการให้เกิดประโยชน์ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาให้ คงอยู่สืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการองค์การสงฆ์ในปัจจุบัน
- 2.2 เพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารจัดการองค์การสงฆ์
- 2.3 เพื่อนำเสนอการจัดการองค์การสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่ง ประเทศไทย

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ประกอบด้วย (1) การศึกษาประเด็นที่ว่าด้วยการจัดการองค์การสงฆ์ของพระพุทธเจ้าใน ครั้งพุทธกาลที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (2) การศึกษาแนวคิดในการจัดการองค์การสงฆ์สมัยใหม่ จากหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้กำหนดกรอบการศึกษาและโครงสร้างของ สถาบันพระพุทธศาสนาในประเทศไทย การจัดการกัลยาณมิตรหรือองค์ประกอบอื่นๆ ที่มีความ เกี่ยวข้องกับการจัดองค์กรและการส่งเสริมแนวทางที่นำไปสู่การปฏิบัติ และ (3) การศึกษาเพื่อการ วิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนและความต่างในการจัดการองค์การของพระพุทธศาสนาและ แนวคิดการจัดการองค์การสงฆ์สมัยใหม่เพื่อบูรณาการสถาบันพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

3.2 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดประชากรที่ศึกษา จำนวน 25 รูป/คน โดยการใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึก

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมาย เพื่อสังเคราะห์การจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย โดยใช้วิทยาการการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการศึกษาภาคสนาม (Field Study)

4.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากรที่ใช้วิจัย ได้ กำหนดขอบเขตด้านประชากรในการสัมภาษณ์ให้ข้อมูลด้านการบริหารจัดการองค์กรพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เป็นแบบเจาะจง

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการหลักในการทำให้ได้มาซึ่งข้อมูล กระบวนการนี้ได้ทำควบคู่ไปในการกำหนดเนื้อหาในการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎีของการกำหนดยุทธศาสตร์ ทั้งในส่วน of ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source)

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นกระบวนการที่ทำให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้การจัดการจัดกลุ่มข้อมูล การจำแนกข้อมูล และการแปลความข้อมูล ทำให้โดยยึดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลัก เพื่อมุ่งให้ได้หลักการจัดการองค์กรสงฆ์ตามแบบพระพุทธเจ้าที่นำมาประยุกต์ใช้กับการจัดองค์กรต่าง ๆ ตามหลักทฤษฎีการบริหารสมัยใหม่ เพื่อให้ได้ความเหมือนและความต่างของรูปแบบการบริหารจัดการองค์กรพระพุทธศาสนาในครั้งพุทธกาลกับรูปแบบการบริหารจัดการองค์กรตามหลักทฤษฎีสมัยใหม่ โดยการวิเคราะห์ SWOT เพื่อนำข้อมูลทั้งหมดที่รวบรวมได้มาสรุปเป็นกรอบในการสังเคราะห์ต่อไป

5. ผลการวิจัย

จากการศึกษาการจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

5.1.1 สภาพการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ในปัจจุบัน

จากการศึกษาการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 25 รูป/คน จึงได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ คือ

(1) โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทย

การบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ไทยในยุคสถานการณ์ปัจจุบันนี้ ผู้บริหารคณะสงฆ์ย่อมมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการบริหาร/การปกครองไปพร้อมกับความเจริญ และมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการบริหาร/การปกครองวัดมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ มีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการบริหารจัดการวัด เชื่อว่ามีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ฉะนั้น ผู้ที่จะเป็นผู้นำในการบริหาร/การปกครองวัดและคณะสงฆ์ ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ ความเสียสละ และยอมรับความความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยวัตรข้อปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม และที่สำคัญจะต้องเป็นนักปกครองที่มีความซื่อสัตย์ยุติธรรม ต้องเว้นจากความมีอคติทั้งปวง ตั้งมั่นในหลักพรหมวิหารธรรมเป็นแกนหลักของการบริหาร/การปกครองอยู่เสมอ วัดซึ่งเป็นรากฐานอันสำคัญของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาก็จะเกิดความมั่นคง ย่อมส่งผลให้พระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคงไปด้วยเช่นกัน

(2) โครงสร้างการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์

การบริหารจัดการกิจการงานคณะสงฆ์ ในปัจจุบันเป็นไปตามพระธรรมวินัยและตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติ โดยการบริหารและการปกครองของคณะสงฆ์ เป็นไปในรูปแบบการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค เป็นไปตามความในมาตรา 22 ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่กำหนด ตำแหน่งพระสังฆาธิการ หรือผู้ปกครองคณะสงฆ์ตามลำดับชั้นคือ 1) เจ้าคณะภาค 2) รองเจ้าคณะภาค 3) เจ้าคณะจังหวัด 4) รองเจ้าคณะจังหวัด 5) เจ้าคณะอำเภอ 6) รองเจ้าคณะอำเภอ 7) เจ้าคณะตำบล และ 8) เจ้าอาวาส

(3) ปัญหาในการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์

มีประเด็นสำคัญ 7 ประการ ได้แก่ ด้านระบบและรูปแบบในการบริหารจัดการวัด ปัญหาด้านผู้นำในการบริหารจัดการวัด ด้านการจัดบุคลากรในการบริหารจัดการวัด ด้านงบประมาณในการบริหารจัดการวัด ด้านเทคโนโลยีและอุปกรณ์ในการบริหารจัดการวัด ด้านสภาพแวดล้อมโบราณวัตถุ/พุทธศิลป์/อาคารสถานที่/ภูมิทัศน์ธรรมชาติ และปัญหาด้านความสัมพันธ์กับชุมชน หน่วยงานของรัฐ อันเป็นปัญหาที่สำคัญและใหญ่สำหรับวัดและคณะสงฆ์ ต้องตระหนักและรีบเร่งหาทางแก้ไขอย่างเหมาะสมตราบต่อไป

5.1.2 องค์ประกอบของการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์

การบริหารจัดตั้งสถาบันสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเป็นความพยายามอย่างหนึ่ง ที่ต้องการจะนำเสนอทัศนคติในการแก้ไขปัญหาของสังคมในรูปแบบใหม่ เพื่อให้เป็นสังคมทางเลือกที่มีความเสมอภาค เสรีภาพ และภราดรภาพ ในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกัน การเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ขององค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล จึงมีนัยของความสัมพันธ์กับสภาพบริบททางสังคมอินเดียในสมัยพุทธกาลเป็นอย่างมาก และในความเป็นจริงการเกิดขึ้นและดำรงอยู่ขององค์กรไม่ว่าจะเป็นองค์กรใดก็ตาม ย่อมต้องมีพื้นฐานมาจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่องค์กรนั้น ๆ ดำรงอยู่เป็นหลัก การเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ขององค์กรคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลก็หนีไม่พ้นจากเหตุผลนี้เหมือนกัน เมื่อมีการจัดตั้งคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนาขึ้น จึงทำให้มีผู้เลื่อมใสศรัทธาเข้ามาบวชเป็นสมาชิกในองค์กรคณะสงฆ์เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดระบบ วางระเบียบ เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมเป็นไปอย่างปกติสุข และสามารถบรรลุถึงจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาจึงตามมา อาการที่พระพุทธเจ้าทรงจัดระบบวางระเบียบไว้เป็นแบบแผนหรือข้อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันนี้ เรียกว่า การบัญญัติพระธรรมวินัย และการที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ พระธรรมวินัย เพื่อเป็นเครื่องมือในการปกครองและให้การศึกษาแก่สมาชิกในองค์กรคณะสงฆ์นี้เอง คือ การจัดองค์กรคณะสงฆ์

การจัดองค์กรคณะสงฆ์ จึงเป็นการจัดสภาพการเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการศึกษาและการพัฒนาตนเองของสมาชิกในองค์กรคณะสงฆ์ โดยพุทธวิธีในการจัดองค์กรคณะสงฆ์ของพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล มี 3 ประการ คือ

1. การจัดตั้งและการจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงกำหนดหลักการและจุดหมายไว้เป็นการเฉพาะ สามารถจัดได้ 3 ระดับ คือ ประโยชน์ในระดับปัจเจกบุคคล ประโยชน์ส่วนรวม และประโยชน์อันสูงสุดที่เรียกว่า พระนิพพาน ประโยชน์ทั้งสามประการนี้ ทรงเน้นให้สมาชิกในองค์กรคณะสงฆ์ปฏิบัติเพื่อให้บรรลุจุดหมายสูงสุดเพราะเป็นจุดหมายหลักของพระศาสนา

2. การแบ่งงานในองค์กรคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงยึดหลักจุดหมายขององค์กรคณะสงฆ์เป็นแนวทาง โดยมีลักษณะของการแบ่งงานเป็น 3 ประเภท คือ ลักษณะงานหลักที่มีการปฏิบัติอยู่เป็นประจำ ลักษณะงานที่เป็นแผนก และลักษณะงานที่อาศัยความชำนาญเฉพาะด้าน การแบ่งงานทั้ง 3 ประเภท เป็นไปตามรูปแบบของกิจกรรมที่เกิดขึ้นตามความจำเป็นในองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยนั้น การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ล้วนมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้มีการบรรลุตามจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

3. การมอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบในองค์กรคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล มีลักษณะการมอบหมายหน้าที่ใน 2 ลักษณะ คือ การมอบหน้าที่ด้วยการให้ตำแหน่ง และการสร้างพันธะต่อหน้าที่ โดยกระบวนการในการแต่งตั้งเป็นการลงมติของหมู่คณะที่อยู่ร่วมกันด้วยการพิจารณาตาม

หลักพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงประทานไว้เป็นหลักการ เพื่อการมอบหมายหน้าที่และผู้ที่ได้รับแต่งตั้งสามารถปฏิบัติงานแทนหมู่คณะได้ ตามกำลังความสามารถและปราศจากอคติ

การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนา จึงมีลักษณะที่เป็นการเฉพาะและเหมาะสมกับธรรมชาติทางภูมิศาสตร์และสังคมอินเดียในสมัยนั้น ดังจะเห็นผลสำเร็จได้จากการที่พระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงและแพร่หลายในสังคมอินเดียขณะนั้น เพราะพระพุทธเจ้าทรงจัดองค์กรคณะสงฆ์ ด้วยการที่ทรงคำนึงถึงจุดมุ่งหมายของพระศาสนาเป็นหลัก โดยทรงอาศัยสภาพล้อมของสังคมทั้งภายนอกและภายในสังคมสงฆ์เป็นองค์ประกอบ ในการบริหารและจัดการให้การดำเนินกิจการขององค์กรคณะสงฆ์เป็นไปด้วยดี

5.1.3 การจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

องค์ประกอบการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ตามหลักการบริหารจัดการแบบ 5M การบริหารจัดการกิจการงานของวัดของคณะสงฆ์ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ผู้บริหารวัดของคณะสงฆ์ พึงมีการพัฒนาบุคลากร เพื่อพัฒนาเพิ่มศักยภาพในงานของวัดและคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือ

- (1) ด้านการปกครอง
- (2) ด้านการศาสนศึกษา
- (3) ด้านการเผยแผ่
- (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์
- (5) ด้านการสาธารณูปการ และ
- (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

องค์ประกอบการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย สามารถเชื่อมโยงเข้ากับการบริหารจัดการองค์กรเพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จแบบ 5M สรุปได้ดังนี้คือ

(1) M ตัวที่ 1 : (man) คือ คน/บุคลากรคณะสงฆ์

ในการปฏิบัติงานการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ ถือว่า “คน/พุทธบริษัท” เป็นทรัพยากรที่มีค่ามากที่สุดที่จะขับเคลื่อนให้งานของวัดและคณะสงฆ์ ไปสู่ความสำเร็จ ผู้บริหารวัดพึงมีการพัฒนาบุคลากร เพื่อพัฒนาเพิ่มศักยภาพในงานของวัดและคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศาสนศึกษา (3) ด้านการเผยแผ่ (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (5) ด้านการสาธารณูปการ และ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการดำเนินกิจกรรมตามแผนที่กำหนดไว้ให้แก่คณะกรรมการแต่ละชุดด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การสัมมนา การศึกษาดูงานในสถานที่ต่าง ๆ โดยอาศัยหลักการและกระบวนการจัดการความรู้ เพื่อให้เป็นปสาทเนียนชน ตระหนักถึงสมณสัญญาและหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนอยู่เสมอ ซึ่งในกิจการงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน จะต้องเน้นการพัฒนา 3 กระบวนการ คือ 1. การพัฒนาคน (หลักบวร = บ้าน/ชุมชน+วัด+รัฐ อันรวมถึงพุทธบริษัท 4) 2. องค์ความรู้(ธรรมวินัย) และทฤษฎีวิทยาการต่างๆ

3. กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล กลุ่มสังฆะ องค์กรทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การตื่นรู้และเบิกบานในบริหารจัดการในกิจการคณะสงฆ์และสถาบันพระพุทธศาสนา แบบพุทธะ เพื่อความมั่นคงของสถาบันพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

(2) M ตัวที่ 2 : (money) คือ “เงิน/งบประมาณ” ในการบริหารจัดการคณะสงฆ์

การบริหารจัดการวัดเรียกว่า งบประมาณในการบริหารจัดการวัด ในงานของวัดและคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศาสนศึกษา (3) ด้านการเผยแผ่ (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (5) ด้านการสาธารณูปการ และ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ อันเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการกิจการงานของวัดที่เกี่ยวข้อง ต้องดำเนินการให้ถูกต้องตามระเบียบกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด มีความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้ ซึ่งผู้บริหารวัดและคณะสงฆ์จะต้องตระหนักในเรื่องนี้ให้มาก เพราะถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องคือ พระพุทธโอวาท 3 เป็นธรรมที่ผู้บริหารจะทำให้ประสบผลสำเร็จได้ดี

(3) M ตัวที่ 3 : (Materials) วัสดุ อุปกรณ์เครื่องมือในการบริหารจัดการคณะสงฆ์

เป็นการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่วัดและคณะสงฆ์ใช้บริหารจัดการวัดทั้ง 6 ด้าน คือ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศาสนศึกษา (3) ด้านการเผยแผ่ (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (5) ด้านการสาธารณูปการ และ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ อย่างประหยัดคุ้มค่า เพราะวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องนั้น ล้วนแต่ใช้งบประมาณในการจัดหาประกอบ สนับสนุน และหากใช้อย่างไม่รู้คุณค่า จะทำให้สิ้นเปลืองวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนงบประมาณที่ได้จะไม่เหมาะสม สอดคล้อง และการใช้งบประมาณจะต้องตั้งอยู่ในความซื่อสัตย์ สุจริต ผู้บริหาร/ผู้ปกครองวัดมีการทำงานที่เป็นระบบ ทีมงานในแต่ละทีมของวัดได้ลงมือปฏิบัติตามโครงการหรือกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย โดยจะต้องอาศัยหลักการปฏิบัติเชิงคุณภาพ

(4) M ตัวที่ 4 : (Management) การบริหารจัดการวัด

ผู้บริหารจัดการงานคณะสงฆ์และวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศาสนศึกษา (3) ด้านการเผยแผ่ (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (5) ด้านการสาธารณูปการ และ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ผู้บริหารวัดในทุกระดับย่อมต้องมีวิสัยทัศน์ที่แจ่มแจ้งเห็นจริง มองงานอย่างเข้าใจ เชี่ยวชาญ สามารถกำหนดขั้นตอน อธิบายกำกับ ควบคุม ทั้งคนและงานได้อย่างสอดคล้อง และมีการพัฒนาตนเอง พัฒนางานอย่างสม่ำเสมอ มีหลักกระบวนการบริหารงานแบบ POSDCORB โดยผู้บริหารวัดต้องใช้ดุลยพินิจพิจารณาหยิบยกเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสภาพ บริบท สิ่งแวดล้อม ขององค์กร หน่วยงานที่มีความแตกต่างกันอย่างมีประสิทธิภาพ

(5) M ตัวที่ 5 : (Moral) หลักคุณธรรม

การบริหารวัดของคณะสงฆ์ ในงานกิจกรรมทั้ง 6 ด้าน คือ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศาสนศึกษา (3) ด้านการเผยแผ่ (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (5) ด้านการสาธารณูปการ และ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ในปัจจุบันนี้ ยังคงใช้หลักการบริหาร/ปกครอง

โดยยึดพระธรรมวินัยเป็นแกนหลักถือว่าเป็นหัวใจที่สำคัญ เพราะถ้ามีระบบปกครองดีวัดและพระพุทธรูปศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การปกครองหรือการบริหารจัดการวัดที่ดีนั้น จะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิด ซึ่งขึ้นอยู่กับ การแบ่งงาน มอบอำนาจ กระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่าง ๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน การปกครองการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ คือ ด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบ มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ มติ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช หรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการบริหารจัดการหลายประการ นับว่าเป็นหลักสำคัญที่เจ้าคณะผู้ปกครอง ผู้นำ ผู้บริหารวัดจำเป็นต้องให้ความสำคัญและนำมาใช้กับการปกครองบริหารจัดการวัดจึงจะเหมาะสมกับสถานการณ์ปกครองคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบันนี้ได้ดี จะต้องมียุติปัญญาดี จะต้องมีความฉลาดทางอารมณ์ จะต้องมีความฉลาดทางศีลธรรม และจะต้องมีความปรารถนาที่จะก้าวหน้าไปสู่จุดหมายอย่างอริยสังฆะ

6. อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง “การจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย” มีข้อค้นพบที่สำคัญ ผู้วิจัยจึงนำมาอภิปรายผล ดังนี้

สำหรับหลักการการปกครองของคณะสงฆ์ จากการที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงและบัญญัติหลักธรรมคำสั่งสอนไว้มากมาย ผู้วิจัยกล่าวว่า หลักการด้านการบริหารที่สำคัญ ๆ ได้แก่ หลักการต่อไปนี้

- (1) มีพระธรรมวินัยเป็นใหญ่
- (2) มีการกระจายหน้าที่
- (3) มีความสามัคคี
- (4) ความเป็นเอกภาพ และ
- (5) มีความเสมอภาค

ซึ่งหลักการที่ผู้วิจัยกล่าวมาในเบื้องต้นนี้มีความสอดคล้องกับคุณสมบัติของ พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินฺโณ) ได้ศึกษาคุณสมบัติ เรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค 2” โดยพบว่า

1. รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505
2. การบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรคณะสงฆ์ภาค 2 องค์กรสงฆ์มีบุคลากรไม่เพียงพอที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง
3. รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค 2 ควร เป็นศูนย์กลางในการประสานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับภาค และระดับ

จังหวัด เพื่อให้ปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์และอื่นๆ ตามที่องค์กรกำหนด และมอบหมาย (พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรงค์ สุจินโณ), 2557)

ยังมีความสอดคล้องกับคชภูมินิพนธ์ของ พระมหาฤทธิ วิโรจโน (2557) ซึ่งได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์” โดยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไปเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ 4 คือ (1) การสร้างวิสัยทัศน์ (2) การศึกษา (3) การอบรม และ (4) การดูงาน ส่วนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาได้แก่ สิกขา 3 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ภาวนา 4 อิทธิบาท 4 และสัปปุริสธรรม 7 รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวทั่วไปและตามแนวพระพุทธศาสนาที่จะให้มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ควรมีการบูรณาการการพัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวทั่วไปและพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้น ได้แก่

(1) ด้านการปกครอง ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป ร่วมกับหลักธรรมคือ พรหมวิหาร 4 ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมกับการปกครองมากที่สุด

(2) ด้านการศาสนศึกษา ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป ร่วมกับหลักธรรมคือ สิกขา 3 ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นผู้อยู่อย่างประเสริฐ (3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป ร่วมกับหลักธรรมคือ สังคหวัตถุ 4 ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคล และประสานหมุนวนไว้ให้สามัคคี เป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

(4) ด้านการเผยแผ่ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป ร่วมกับหลักธรรมคือ ภาวนา 4 ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมสำหรับการพัฒนา ฝึกอบรมมนุษย์ให้มีความสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

(5) ด้านการสาธารณูปการ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป ร่วมกับหลักธรรมคือ อิทธิบาท 4 ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ

(6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป ร่วมกับหลักธรรมคือ สัปปุริสธรรม 7 ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่สามารถพัฒนามนุษย์ได้เป็นอย่างดี และด้วยการประยุกต์หลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป และหลักธรรม แต่ละหัวข้อสามารถยังการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ส่วนหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมของภิกษุสงฆ์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมสงฆ์นั้นมี 3 หมวดด้วยกัน ได้แก่

- (1) ธรรมเพื่อความดีงามในฐานะเป็นภิกษุ
- (2) ธรรมเพื่อความดีงามในฐานะเป็นสมาชิกแห่งสงฆ์ และ
- (3) ธรรมเพื่อความดีงามความสำเร็จในฐานะเป็นผู้สั่งสอนและผู้รับการสั่งสอน

จากรายละเอียดที่กล่าวมานี้มีความสอดคล้องกับคหุณีนิพนธ์ของ พระครูนิวริฐศีลขันธ (ณรงค์ จิตวฑฒโน) (2557) ซึ่งได้ศึกษาคหุณีนิพนธ์เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” โดยพบว่า หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาส่วนมากเป็นหลักแห่งการพัฒนาทุนมนุษย์ โดยเฉพาะการพัฒนาทุนมนุษย์ให้พ้นจากบ่วงแห่งทุกข์ พระพุทธองค์ได้ทรงให้หลักอริยสัจ 4 มาเป็นกรอบให้เกิดการแก้ไขเชิงระบบ ขณะที่วิธีการหรือแนวทางนั้นพระพุทธองค์ได้ทรงให้หลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือมรรคมีองค์ 8 มาเป็นเครื่องชี้แนวทาง ทั้งนี้มรรคมีองค์ 8 นั้นพระพุทธองค์ได้ทรงให้หลักย่อยให้เหลือเพียง 3 ส่วนสำคัญที่จะสนับสนุนเพื่อการพัฒนาทุนมนุษย์ซึ่งก็คือ “หลักไตรสิกขา” ในส่วนของรูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรม (ไตรสิกขา) ในองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านศีลจะเน้นไปที่การพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจาใน 4 มิติตามหลักปริสุทธศีล 4 ส่วนการพัฒนาด้านสมาธิถือเป็นการฝึกฝนพัฒนาจิตใจให้มีสมาธิ ประกอบด้วย (1) การพัฒนาคุณภาพจิตใจให้ตั้งงามให้เป็นจิตใจที่บริสุทธิ์ ประณีต ประเสริฐ (2) การพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง หนักแน่น มั่นคง แก่กล้าสามารถ และ (3) การพัฒนาความสุภาพของจิตใจเป็นการพัฒนาให้มีสุขภาพจิตที่ดี จิตใจที่มีความร่าเริง สดชื่น ปิติและอิมเอบใจ สำหรับการพัฒนาทุนมนุษย์ในขั้นสูงสุดหรือด้านปัญญา ประกอบด้วย (1) การพัฒนาเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง ลึกซึ้งและชัดเจน (2) การพัฒนาเพื่อช่วยให้ดำเนินเข้าสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้องตั้งงาม และ (3) การพัฒนาปัญญาขั้นสูงที่เกิดจากความรู้ ความเข้าใจและสามารถเข้าถึงจนสามารถปรับตัว ปรับใจ ไปในทิศทางที่ถูกต้อง และมีชีวิตที่เป็นอยู่หรือดำรงอยู่ด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับคหุณีนิพนธ์ของ สุขุมาลัย ประสมศักดิ์ (2556) ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน” โดยพบว่า สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด สามารถจำแนกได้ 4 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่

- (1) องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีสภาพที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม
- (2) นโยบายภาครัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถควบคุมและไม่สามารถรักษามาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อมได้
- (3) ประชาชนขาดองค์ความรู้และไม่มีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมได้อย่างต่อเนื่อง
- (4) เครือข่ายของสมาคมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมู่บ้านไม่สามารถจะบูรณาการการทำงานในเชิงเครือข่ายได้ และการบูรณาการกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมกับแนวคิดทฤษฎีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

จากหลักการสำหรับการปกครองของคณะสงฆ์ดังกล่าวมาสามารถสรุปลงได้ในพระธรรมวินัย เพราะเป็นหัวใจหลักของการปกครองของคณะสงฆ์ ทำให้คณะสงฆ์ดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน

กระบวนการบริหารองค์กรในปัจจุบันก็ตาม เจ้าอาวาสวัดทุกรูป ควรมีการบริหารกระบวนการแบบธรรมาธิปไตย กล่าวคือ การบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังข้อคิดเห็นในลักษณะ

การปรึกษาหารือ โดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาส ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน แบ่งเป็น 2 ปัจจัย คือ

(1) ปัจจัยหลัก หรือปัจจัยโดยตรง ประกอบด้วย ความสามารถพิเศษหรือมีคุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพ ภาวะผู้นำ เช่น ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความซื่อสัตย์ ระยะเวลาในการบวช ระดับการศึกษา และกระบวนการบริหารในการทำงานอย่างเป็นระบบ เป็นต้น

(2) ปัจจัยเสริม หรือปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุน ได้แก่ สภาพแวดล้อม ท่าเลที่ตั้ง บรรยากาศในวัด และการที่วัดมีลักษณะพิเศษเฉพาะ เช่น เป็นโบราณสถาน มีโบราณวัตถุทาง ศิลปวัฒนธรรมและ อื่น ๆ กล่าวคือ รูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขมี 4 ขั้นตอน ได้แก่

- (1) สร้างความสัมพันธ์ ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาความต้องการของชุมชน
- (2) วิเคราะห์ปัญหา การพิจารณาความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของโครงการ
- (3) ทดลองและประเมินผลการใช้
- (4) การคืนความรู้สู่ชุมชน

7. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “การจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย” ทำให้ได้ข้อเสนอแนะในประเด็นหลักแก่ผู้บริหารงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ คณะสงฆ์ และหน่วยงานปฏิบัติการเพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่การปฏิบัติงานอันจะนำมาซึ่งประโยชน์ แก่คณะสงฆ์ และสถาบันพระพุทธศาสนา ดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น พระสงฆ์ควรมีบทบาทเข้าไปแก้ไขปัญหอย่างเหตุผล ไม่ลำเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เช่น ปัญหาเรื่องความขัดแย้งของคนในชุมชน และปัญหาเรื่องการขาด ศีลธรรม เป็นต้น

2. พระสังฆาธิการในระดับต่างๆ ต้องมีบทบาทและตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนในการบริหารจัดการองค์กรให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

3. องค์กรทางคณะสงฆ์และภาครัฐที่ต้องการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กร ของตนและมีความต้องการพัฒนาวิชาการความรู้ของหน่วยงานและประสงค์จะทำงานด้านองค์กร เพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น ควรสนับสนุนกิจกรรมด้านการวิจัยและพัฒนาสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้ เกิดขึ้น

4. พระสังฆาธิการในระดับต่างๆ ควรพัฒนาบทบาทที่มีต่อชุมชน จากฐานะที่เป็นเพียง ผู้ให้การสนับสนุนร่วมกับองค์กรพัฒนาชุมชนต่างๆ ไปเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในการเสริมสร้าง ชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการแนะนำ เพื่อโน้มน้าวจิตใจให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการ เสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

5. พระสังฆาธิการในระดับต่างๆ ต้องเป็นสื่อกลางในการชักชวนประชาชนให้มีส่วนร่วม ในการพัฒนาชุมชนของตนด้วยความเต็มใจ และต้องประสานงานกับภาครัฐและองค์กรเอกชนต่างๆ

ให้ใช้สถานที่ของวัดเป็นที่ฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพแก่คนในชุมชน เพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาของผู้นำรุ่นใหม่ เพื่อการเตรียมความพร้อมให้แก่การเป็นผู้นำ และส่งเสริมสนับสนุนในเรื่องการเงินและสวัสดิการเพื่อให้ได้ผู้นำที่มีความสามารถในการพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง พระสงฆ์ในฐานะผู้นำชุมชนและเป็นผู้ดำเนินจิตวิญญาณ ควรพัฒนาการเป็นผู้นำทั้งพระสงฆ์ด้วยกันเองหรือพัฒนาฆราวาสผู้มีความเสียสละแก่ชุมชน

2. ควรนำผลของการศึกษาวิจัยนี้ไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาการสงเคราะห์ในสถานี่อื่นๆ โดยการปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับสถานี่นั้นๆ จะเป็นการต่อยอดงานพัฒนาการสงเคราะห์ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น และควรนำปัญหาที่ได้จากการศึกษาวิจัยนี้มาปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ยังมีปัญหายอยู่ โดยให้ทุกๆ ฝ่ายทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายบ้านเมืองหรือฝ่ายผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบโดยตรงในงานสาธารณสงเคราะห์ ให้มีส่วนร่วมกันในการแก้ไขปัญหา

7.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

- (1) ควรศึกษาการปกครองคณะสงฆ์ด้วยหลักสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- (2) ควรศึกษาคุณค่าและประโยชน์ของการบริหารจัดการองค์พระพุทธศาสนาในทุก ๆ สังคม หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานพระศาสนา
- (3) ควรศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการองค์พระพุทธศาสนากับการบริหารจัดการองค์กรในศาสนาอื่น ๆ เช่น คริสต์ อิสลาม พราหมณ์ เป็นต้น
- (4) ควรศึกษาเปรียบเทียบหลักการและวิธีการบริหารองค์พระพุทธศาสนาของพระภิกษุณีกับพระภิกษุสงฆ์ ว่ามีหลักการบริหารบริหารอย่างไร

บรรณานุกรม

- ปรัชญา ชุมนานเสียว. (2552). “การพัฒนาภาวะผู้นำในองค์การด้วย E.Q.”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พนิดา คล้อยสวัสดิ์. (2551). “ปัจจัยเอื้อและแนวปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- พระครูนิวริฐศีลขันธ (ณรงค์ ฐิตวฑฒโน). (2557). “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรม
ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินฺโณ). (2557). “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ขององค์กรปกครองส่วนตมสงฆ์ ภาค 2”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542). *กรณีธรรมกาย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *นิติศาสตร์แนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
มูลนิธิพุทธธรรม,
- พระมหาธฤติ วิโรจโน. (2557). “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาประยุทธ์ ปยุตฺโต. (2513). “บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน”. ในบันทึกการ
สัมมนา เรื่องพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน. พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร.
- พิรัชย์ ศรีราม. (2556). “ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย
หลักพุทธธรรมในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎี
บัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุขุมาลัย ประสมศักดิ์. (2556). “กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตาม
หลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.
- อภิษฎาช์ ศรีเครือดง. (2556). “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธของ
ผู้บริหารสตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐ”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหามลพิษรุนแรงในการเมืองท้องถิ่น
ในจังหวัดปทุมธานีและพระนครศรีอยุธยา
THE PUBLIC PARTICIPATION IN SOLVING THE VIOLENCE PROBLEMS IN
LOCAL POLITICS IN PATHUMTHANI AND AYUTTHAYA PROVINCE

เต็มศักดิ์ ทองอินทร์*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหามลพิษรุนแรงในการเมืองท้องถิ่นในจังหวัด ปทุมธานีและพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสาเหตุของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น 2) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหา และ3) เพื่อบูรณาการหลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหา ซึ่งมีวิธีการวิจัยแบบผสมวิธีทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหามลพิษรุนแรงในการเมืองท้องถิ่นทั้งก่อนการเลือกตั้ง ระหว่างการเลือกตั้ง และภายหลังการเลือกตั้ง มีหลายด้านด้วยกัน ซึ่งความรุนแรงที่เคยเกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากเรื่องการลงสมัครรับเลือกตั้งและเรื่องส่วนตัวที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เนื่องจากนักการเมืองที่อยากเข้ามาเป็นตัวแทนของประชาชนในการบริหารองค์กรส่วนท้องถิ่นมาก จึงมีการเข้าหาประชาชนเพื่อสร้างความพึงพอใจต่อประชาชน หาโอกาสได้เปรียบทางการเมือง มีการใช้วิธีการที่แยบยล และมีทั้งการใช้วิธีที่ถูกต้องตามกฎหมายและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการแสดงออกโดยการยอมรับหรือปฏิเสธ นักการเมืองที่จะทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนในการบริหารองค์กรได้ โดยภาพรวมของเชิงปริมาณแล้วการวิจัยนี้อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้สามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหามลพิษรุนแรงในการเมืองท้องถิ่นได้

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, การแก้ปัญหามลพิษรุนแรง, การเมืองท้องถิ่น

ABSTRACT

The objectives of the Public Participation in Solving the Violence Problems in Local Politics in Pathumthani and Ayutthaya Province were 1) The purpose is to study the reasons for public participation to local political violence. 2) To study the public participation in solving the problem and 3) to integrate Buddhadhamma to solve the problem.

* ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

The research methodology was the consequential mixed research; quantitative and qualitative. Findings were as follows: the public participation in solving the violence problems in local politics before the elections, during the election and after the election are several parts. The violence occurred due to the candidate and private matter cannot be separated from each other. Because politicians want to be the represent the people in the Local administration organization. Politicians have to approach people to satisfy the public, seek the chance of political advantage, using an ingenious method and the use of methods that are legitimate and not legitimate. The public can participate in the adoption or rejection expressed by politicians to act as an agent of the public administration organizations. The overall quantitative research is already at a high level and can be applied the Buddhadhamma to solve the problem of violence in local politics.

Keywords: Public Participation, Solving The Violence Problems, Local Politics

1. บทนำ

ประเทศไทยมีการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางมาอย่างยาวนาน จนเมื่อกระแสการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยหลังไหลเข้าสู่สังคมไทยมากขึ้น ทำให้ประชาชนที่รับแนวคิดนี้ได้ขยายกระแสจนมีความตื่นตัว รับรู้แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมมากขึ้น จนนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองและพัฒนาเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารงานภาครัฐ รวมทั้งการกระจายอำนาจการบริหารจัดการ การตัดสินใจในด้านต่างๆ ไปสู่ท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้พรรคการเมืองมีโอกาสเข้าร่วมคลุกคลีกับการกระจายอำนาจไปด้วยบุคคลต่างๆ ถูกชักชวนให้เป็นฐานคะแนนเสียงและเป็นตัวแทนลงสมัครแข่งขันเลือกตั้งในท้องถิ่นจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสอดคล้องกับกฎกระทรวงที่ว่า “ให้กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น มีภารกิจเกี่ยวกับการส่งเสริมและสนับสนุนการปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการพัฒนาและให้คำปรึกษาแนะนำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น การบริหารงานบุคคล การคลัง และการบริหารจัดการ เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งและมีศักยภาพในการให้บริการสาธารณะ” (กระทรวงมหาดไทย, 2558) ถือเป็นการสนับสนุนให้หน่วยงานราชการได้ปฏิบัติหน้าที่ แต่ในทางการเมืองท้องถิ่นอาจจะความเป็นอิสระในการดำเนินงานด้วยเช่นกัน นั่นคือการดำเนินการไปตามระบบการปกครองที่มีการเลือกตั้งผู้ที่มีหน้าที่บริหารปกครองท้องถิ่น มีอำนาจอิสระ พร้อมความรับผิดชอบ ซึ่งตัวแทนที่ได้รับเลือกตั้งสามารถใช้อำนาจนี้ได้โดยปราศจากการควบคุมของหน่วยการบริหารราชการส่วนกลางและภูมิภาค แต่ทั้งนี้หน่วยการปกครองท้องถิ่นยังอยู่ภายใต้การบังคับว่าด้วยอำนาจสูงสุดของประเทศ ไม่ได้กลายเป็นรัฐอิสระใหม่แต่อย่างใด (โกวิทย์ พวงงาม. 2544)

อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไปหน่วยการปกครองท้องถิ่นที่มีการรวมตัวของกลุ่มการเมือง กลับถูกมองว่าเป็นช่องทางการเข้ามาเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ในการเมืองท้องถิ่นและเชื่อมโยงถึงระดับชาติ เพื่อให้ได้ต้นทุนกลับมาและหวังรายได้มากขึ้นหลายเท่ากลายเป็นธุรกิจการเมือง (สิทธิโชค ลางกุลานนท์. พัฒนาการและบทบาททางการเมืองของกลุ่มธุรกิจการเมืองในประเทศไทย (สิทธิโชค ลางกุลานนท์, 2552) และเกิดการแข่งขันช่วงชิงการได้เปรียบเสียเปรียบกันเริ่มตั้งแต่การซื้อขายเสียงในการเลือกตั้งเพื่อเข้ามามีอำนาจทางการบริหาร จนบางท้องถิ่นมีความรุนแรงเกิดขึ้น และการที่ต้องใช้เงินลงทุนจำนวนมากในการเลือกตั้งแต่ละครั้งเพื่อให้ตนเองได้รับชัยชนะนั้นถือว่าเป็นต้นทุนของนักการเมือง แต่ขณะเดียวกันการแข่งขันเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองท้องถิ่นอาจจะมีปัญหาความขัดแย้งและนำมาสู่ความรุนแรงได้ ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญห ความรุนแรงถือเป็นประเด็นหลักที่สังคมไทยให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะอย่างไรแล้วก็ไม่อาจจะที่จะปฏิเสธการเลือกตั้งดังกล่าวได้ ดังนั้นประเด็นปัญหาทางอ้อมของประชาชนจึงมิใช่แต่เพียงความต้องการในการตัดสินใจเลือกตัวแทนเข้ามาสู่ตำแหน่งทางการบริหารขององค์กรปกครองท้องถิ่นเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องแสดงออกถึงการรับรู้รับทราบปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับกระบวนการเลือกตั้งจนได้มาซึ่งตัวแทนในการบริหารองค์กรส่วนท้องถิ่นด้วย โดยเมื่อทราบว่ามี ความไม่ชอบมาพากลในขั้นตอนใด สามารถส่งสัญญาณให้กระบวนการนั้นสามารถตรวจสอบถึงความโปร่งใสได้ แนวทางนี้ก็จะเป็นอีกส่วนหนึ่งที่จะทำให้เกิดความชอบธรรมในการเลือกตั้งและลดความขัดแย้งที่รุนแรงได้ด้วยเช่นกัน เมื่อนักการเมืองท้องถิ่นได้เข้าปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรแล้ว ประชาชนก็ยังสามารถตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่เหล่านั้นได้อีก

ปัจจุบันแนวคิดการปกครองแบบประชาธิปไตยที่เน้นการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นก็เป็นส่วนหนึ่งที่กลับกลายเป็นสาเหตุที่คนชั้นกลางในชุมชนต่างมุ่งแสวงหาตำแหน่งในเทศบาล หรือ อบต. เพราะต้องการอำนาจทางการบริหาร ซึ่งอาจจะเอื้อให้เกิดธุรกิจการเมืองภายใต้ระบบอุปถัมภ์และระบบหัวคะแนน เพื่อที่จะถอนทุนคืน จากการใช้เงินในการหาเสียง เพื่อเข้าสู่อำนาจในท้องถิ่น การแข่งขันดังกล่าวสร้างความขัดแย้งระดับชุมชนและจึงมิใช่เป็นเพียงปัญหาภายในชุมชนเท่านั้น แต่กลายเป็นปัญหาที่มีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันไปทั่วประเทศอันก่อให้เกิดการ แข่งขัน ทำลายล้าง ซึ่งพัฒนามาจากการแย่งชิงและยึดครองฐานเสียงและผลประโยชน์ทางการเมืองระหว่างกลุ่มการเมืองในระดับชาติและท้องถิ่น และพยายามมีการผูกขาดอำนาจทางการเมือง (ที่มาเว็บไซต์ <http://www.youtube.com/watch?v=9UvGeBXi8W4> เข้าถึงเมื่อ 10 มีนาคม 2557)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย(ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 27 ให้มีสภาปฏิรูปแห่งชาติมีหน้าที่ศึกษาและเสนอแนะเพื่อให้เกิดการปฏิรูปในด้านต่างๆ ระบุถึงใน (4) การปกครองท้องถิ่น ด้วย(รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว),2557) และที่ผ่านมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. 2550 (ราชกิจจานุเบกษา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550, 71) หมวด 4 มาตรา 71 ระบุว่า บุคคลมีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของชาติและปฏิบัติตามกฎหมาย ฉะนั้น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือประชาชนในท้องถิ่น

เป็นอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นที่จะต้องดำเนินการพัฒนาทุกๆ ด้าน ตลอดถึงเรื่องของการคุ้มครองดูแลด้วย เพราะพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2546) มาตรา 45 ข้อ 7 ระบุว่า การคุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมถึงการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น นั้นถือว่าเป็นอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดภายในเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัด (พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด, 2546 หน้า 17.) แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สาธารณสุข การอาชีพ และ สาธารณูปโภคต่างๆ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการรวมทั้งการเสนอความคิดเห็นต่างๆ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนอันเป็นการส่งเสริมให้มีการดำรงชีวิตอย่างปกติสุขมากที่สุด ทั้งนี้ได้มีนักวิชาการเสนอแนวคิดการมีส่วนร่วมแบบสากลทั่วไปว่า ประชาชนควรมีโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมในลักษณะ 4 ประการ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3) การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล(Cohem, John M. and Uphoff, 1977,

จากประเด็นการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นที่ทำให้เกิดปัญหาการแข่งขันในการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองท้องถิ่นจนเชื่อว่าจะสามารถก่อให้เกิดความรุนแรงได้นั้น ซึ่งที่ผ่านมาได้เกิดความรุนแรงขึ้นคือมีการลอบสังหารนักการเมืองท้องถิ่นมาแล้วในจังหวัดปทุมธานีและพระนครศรีอยุธยา แต่จากข่าวสารมวลชนเผยว่าสาเหตุดังกล่าวน่าจะเกิดจากความขัดแย้งส่วนตัว แต่เมื่อนำมาวิพากษ์วิจารณ์โดยทั่วไปแล้วจะพบว่าเรื่องส่วนตัวกับเรื่องการแข่งขันทางการเมืองท้องถิ่นมีที่มาที่ไปแทบจะแยกกันไม่ออก ดังนั้นการเลือกจังหวัดทั้งสองที่มีพื้นที่ติดต่อกันจึงมีความเหมาะสมว่าประชาชนจะมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาความรุนแรงนี้ได้อย่างไร และถ้าจะพิจารณาให้เชื่อมโยงถึงในส่วนของสังคมไทยด้วยแล้วจะพบว่ามีการบวบทศน์เชิงพุทธที่สามารถนำไปให้เกิดความสามัคคีปรองดองกันได้ อันเป็นการนำหลักธรรมที่ชื่ออภิธานิยธรรมมาช่วยในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในท้องถิ่น (ที.ม. (ไทย) 10/68/86.) นอกจากนี้ยังสามารถใช้หลักธรรมอื่นๆ เช่น ศีล 5 พรหมวิหาร 4 เพื่อช่วยให้เกิดการลดความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสาเหตุของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น
3. เพื่อบูรณาการหลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการศึกษาวิจัยเป็นการแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นในผลการวิจัย โดยใช้ 3 เทคนิค ได้แก่

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 เครื่องมือสอบถามความคิดเห็น เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative data) จากประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และปทุมธานี

1.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองท้องถิ่นและผู้ที่มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหามลพิษในการเมืองท้องถิ่น

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญความคิดเห็นเชิงปริมาณ (Quantitative data) เป็นกลุ่มประชากรในพื้นที่วิจัยคือจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และปทุมธานี ที่มีประชากรมากกว่า 800,000 คน จำนวนกลุ่มตัวอย่างของทาโร ยามาเน่ ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % = 100 คน

2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 6 ท่าน มีนักการเมืองท้องถิ่น นักวิชาการ ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน และพระสงฆ์

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ทั้งหมด 2 ประเภท ได้แก่

3.1 เครื่องมือสอบถามความคิดเห็น (Questionnaire)

3.2 เครื่องมือแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นก่อนลงพื้นที่ ข้อมูลที่สำคัญในช่วงนี้ คือ ข้อมูลแนวคิดทฤษฎี หลักพุทธธรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และผลงานวิจัยเกี่ยวกับการแก้ปัญหามลพิษในการเมืองท้องถิ่น

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและความคิดเห็น จำนวน 100 ชุด ใช้กลุ่มประชากรในพื้นที่วิจัยคือจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และปทุมธานี

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 6 ท่าน ซึ่งผู้วิจัยได้ขอสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยตนเอง พร้อมกับส่งบริบทเนื้อหาต่างๆ ที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ล่วงหน้า และกำหนดวัน เวลา และสถานที่ ส่วนในขณะการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียง และกล้องบันทึกภาพนิ่ง

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ข้อมูลตามชนิดเทคนิคการวิจัย 3 ชนิด ได้แก่

1) วิเคราะห์เครื่องมือสอบถามความคิดเห็น

แบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative data) ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมที่มีค่าทางสถิติตามที่ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ

2) การวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจะกระทำไปพร้อมๆ กันตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย และหลังจากเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลภาคสนามแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งที่ได้จากการบันทึกข้อมูล การถอดเทปสัมภาษณ์ รวมไปถึงภาพถ่ายในแต่ละครั้งมาจัดหมวดหมู่ตามแต่ละตัวแปรว่าครบถ้วนเพียงพอและเหมาะสมแก่การนำไปวิเคราะห์สรุปผลหรือไม่

4. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงในการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดปทุมธานีและพระนครศรีอยุธยา สรุปตามประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. สาเหตุของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการเกิดความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น

สาเหตุของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการเกิดความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น

ความรุนแรงในการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดปทุมธานีและพระนครศรีอยุธยา มีสาเหตุจากการเมืองท้องถิ่นมีความต้องอำนาจเพื่อเข้าสู่การครอบครองเงิน แสวงหาผลประโยชน์ แอบอิงกับแหล่งที่มาของอำนาจอันชอบธรรม

รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดปทุมธานีและพระนครศรีอยุธยา 5 ประการ คือ การออกเสียงเลือกตั้ง การรณรงค์หาเสียง การกระทำของแต่ละบุคคลเป็นเอกเทศต่อปัญหาทางการเมืองและสังคม การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม กิจกรรมที่ใช้ความรุนแรง และอาจเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย และรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นจากจุดเริ่มต้นที่ไม่ก่อให้เกิดความรุนแรงจนถึงพัฒนาการสู่ความขัดแย้งอันจะนำไปสู่ความรุนแรงทางการเมือง ได้แก่ 1) การแสดงตนอย่างเปิดเผยว่าไปลงคะแนนเสียงเลือกใครในหน่วยเลือกตั้งอันเป็นสถานที่ที่หน่วยงานภาครัฐจัดไว้ตั้งอยู่ในท้องถิ่น ถือเป็นหน้าที่การมีส่วนร่วมทางการเมือง รูปแบบนี้มักไม่พบปัญหาที่ก่อให้เกิดความรุนแรง(สำเร็จ อูริต 2558) 2) การรณรงค์หาเสียงหรือการสนับสนุนผู้สมัครถือว่าเป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมกับนักการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบนี้เป็นการแสดงจุดยืนอยู่ตรงข้ามกับคู่แข่ง มีการแบ่งแยกมวลชนในท้องถิ่น หากไม่คำนึงถึงคุณธรรมแล้วจะกลายเป็นจุดเริ่มของความรุนแรงได้(พระครูอนุกุลศาสนกิจ 2558) 3) พรรคการเมือง มีการเปิดให้ประชาชนเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่นักการเมืองท้องถิ่นสังกัดอยู่และการเมืองท้องถิ่นเชื่อมโยงการเมืองระดับประเทศการมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบนี้หากไม่มีแนวทางดำเนินการที่ชัดเจนอาจก่อให้เกิดความรุนแรงจากการกระตุ้น การให้ข้อมูลสนับสนุนให้เกิดการกลอุบายที่แยบคายกับคู่แข่งทางการเมืองได้(ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง 2558) 4)

กิจกรรมทางการเมือง โดยเฉพาะกิจกรรมในท้องถิ่นที่เป็นกิจกรรมของกลุ่มการเมืองที่จัดขึ้น เพื่อแสดงสัญลักษณ์เรียกร้องหรือสร้างพลังเชิงอำนาจซึ่งบางกิจกรรมอาจนำไปสู่ปัญหาความรุนแรงทางการเมืองได้(ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล 2558) 5) กิจกรรมสร้างสถานการณ์ให้เกิดความรุนแรง เป็นกิจกรรมที่กลุ่มการเมืองจัดขึ้นเพื่อให้เกิดสร้างความวุ่นวายสับสน อาจเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อหวังผลจากกิจกรรมหรืออำนาจต่อรอง (สนอง นกเส็ง 2558) 6) การสร้างกลุ่มพลังอำนาจลับ เป็นการดึงเอากลุ่มบุคคลที่มีแนวความเชื่อหรือความคิดทางการเมืองแบบเดียวกันเข้ามาปฏิบัติการลับในบางกรณี ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งหรือความสับสนได้ และหากมีกรณีเช่นนี้ บางกรณีอาจจะส่งผลให้เกิดความรุนแรงได้เช่นกัน(ผศ.พิเศษ ดร.รอ.ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญา, 2558)

กิจกรรมที่ใช้ความรุนแรงของประชาชน เป็นกลุ่มการเมืองทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมกับประชาชน จัดกิจกรรมกลุ่มทั้งผิดกฎหมายและถูกกฎหมาย แสดงออกทางการเมือง จนเป็นชนวนเหตุการณ์ความรุนแรง เช่น การลอบทำร้ายนักการเมืองหรือผู้มีส่วนได้เสียทางการเมืองท้องถิ่น การใส่ร้ายหรือกล่าวโจมตีนักการเมืองฝ่ายตรงข้าม การกลั่นแกล้งกีดกันการเข้าหาเสียงในพื้นที่ เป็นต้น ซึ่งจะเกิดขึ้นมากในช่วงของการหาเสียงเลือกตั้ง การชุมนุมประท้วงหรือการแสดงสัญลักษณ์ทางการเมือง เป็นการแสดงออกของประชาชนกลุ่มการเมือง ที่พร้อมจะก่อให้เกิดความรุนแรงได้ ทั้งนี้โดยอาศัยสภาพปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ ศาสนาмаกระตุ้นให้เกิดพลังร่วมของประชาชนและสังคม โดยเฉพาะที่ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการแท้จริงก็อาจสามารถเรียกร้องความต้องการ ดังจะเห็นได้ว่าในบางครั้งภาวะทางเศรษฐกิจหรือการครองชีพประเทศไทยที่บางช่วงทางเศรษฐกิจดีและมีความสุขมั่งคั่ง เกิดอิสระเสรีเป็นอย่างมาก แต่เมื่อใดที่เศรษฐกิจไม่ดีและความมั่งคั่งโดยรวมลดลง ย่อมมีผลทำให้ประชาชนตื่นตัวเข้าไปติดต่อนักการเมืองท้องถิ่น ซึ่งนักการเมืองท้องถิ่นสามารถดำเนินกิจกรรมนั้นแทนการที่เป็นที่ต้องการของท้องถิ่นได้ ประชาชนสามารถเสนอความต้องการผ่านตัวแทนของท้องถิ่น เพื่อให้มีการนำไปพิจารณาจัดทำแผนพัฒนาได้นอกจากนี้ต้องทำความเข้าใจกับประชาชนถึงบทบาทของนักการเมืองท้องถิ่นที่มีความตั้งใจจะพัฒนาท้องถิ่นและพร้อมทำกิจกรรมด้านการส่งเสริมร่วมกับประชาชน ซึ่งการเข้าสู่ตำแหน่งโดยการเลือกตั้งนั้นมักถูกติกาซึ่งผู้สมัครต้องปฏิบัติตาม(สำเร็จ อูริต, 2558)

2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงของการเมืองท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงของการเมืองท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.89 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ หลังเลือกตั้ง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 รองลงมาคือ ช่วงเลือกตั้ง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 น้อยที่สุดคือ ก่อนการเลือกตั้ง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.76

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงของการเมืองท้องถิ่น ก่อนการเลือกตั้ง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.76 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ไม่ชอบการใช้วิธีการที่แยบยลของนักการเมืองท้องถิ่นเพื่อให้ได้ชัยชนะคู่แข่งในการเลือกตั้ง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.16 รองลงมาคือ ท่านคิดว่านักการเมืองท้องถิ่นที่มีญาติพี่น้องมาก มีตระกูลดัง มี

บารมีมาก มักจะได้รับการเลือกตั้งเสมอ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 น้อยที่สุดคือ ท่านมีความเข้าใจว่าท่านมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์จากการเลือกตั้งในการเมืองท้องถิ่น ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.38

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงของการเมืองท้องถิ่น ช่วงการเลือกตั้ง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านเชื่อว่าควรจะมีการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการแก้ปัญหาความรุนแรงอย่างเป็นรูปธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมในการรณรงค์หาเสียงของผู้สมัคร ควรจะมีการตั้งศึกษามารยาทที่ชัดเจนโดยการรับทราบของประชาชนในท้องถิ่นที่มีการเลือกตั้ง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 น้อยที่สุดคือ การที่ภาครัฐหรือองค์กรกลางจัดส่งผู้สังเกตการณ์ลงพื้นที่เยี่ยมทำให้การเลือกตั้งท้องถิ่นสามารถลดความรุนแรงลงได้ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.50

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงของการเมืองท้องถิ่น ช่วงหลังการเลือกตั้ง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านเข้าใจถึงแนวทางการแก้ปัญหาความรุนแรงในการเมืองท้องถิ่นที่ต้องอาศัยหลักคุณธรรม หลักนิติธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า มาดำเนินการด้วยจึงจะช่วยลดปัญหาความขัดแย้ง ปัญหาความรุนแรงลงได้ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.47 รองลงมาคือ ท่านเห็นด้วยกับการนำหลัก "บวร" คือ บ้าน วัด โรงเรียน มาใช้ โดยร่วมกันนำการบูรณาการหลักพุทธธรรมมาป้องกันและแก้ปัญหาความรุนแรงในการเมืองท้องถิ่นทั้งในปัจจุบันและอนาคต ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.35 น้อยที่สุดคือ ในท้องถิ่นของท่านเคยเกิดความขัดแย้งหรือความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น และวันเวลาที่แปรเปลี่ยนไปสามารถลดความขัดแย้งหรือการแก้แค้นลงได้เอง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.54

3 บูรณาการหลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น

หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น บูรณาการจากฐานรากทางวัฒนธรรมไทย ซึ่งประเทศไทยเป็นสังคมที่ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา และนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาหล่อหลอมจิตใจ มีความเชื่อและปฏิบัติตามคำสอนในพระพุทธศาสนามายาวนาน วิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ตั้งแต่กำเนิดจนถึงตาย จึงเกี่ยวโยงสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระพุทธศาสนา แต่เมื่อสังคมไทยเกิดความขัดแย้งทางการเมืองรุนแรง สื่อสารมวลชน เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ได้รับผลกระทบเชิงลบ และสังคมไทยถามหาแนวทางแก้ปัญหาความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นอีกทางเลือกหนึ่งจากรากฐานวัฒนธรรมไทยนำพาให้สังคมไทยก้าวเข้าไปสู่กระแสแห่งการเมืองใหม่ ธรรมาธิปไตย คือ การนำหลักธรรมมาบูรณาการกับการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนตามหลักประชาธิปไตยส่งผลให้การเมืองท้องถิ่นไทยลดความรุนแรงลง ทั้งนี้การลดการใช้ความรุนแรงเป็นเรื่องที่ต้องมีการรณรงค์ทำความเข้าใจแก่ทุกฝ่าย มีการส่งเสริมกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเพื่อให้มีการลดกระแสความขัดแย้งอันจะนำไปสู่เหตุการณ์ต่างๆ(พระครูไพศาลวัฒน์คุณ, 2558)

แนวทางแก้ปัญหาความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่นจากการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเริ่มจากการตัดวงจรอิทธิพลนักการเมืองที่มีต่อประชาชน ด้วยวิธีการสร้างความมั่นคงทาง เศรษฐกิจและทางสังคม ส่งเสริมให้ประชาชนพึ่งพาตนเองได้ นำหลักเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ คือ มัตตัญญูตา ความรู้จักประมาณ รู้จักพอดีในการบริโภค หมายถึงความพอดีที่ให้คุณภาพของชีวิตมา บรรจบกับความพึงพอใจ บริโภคเพื่อให้ร่างกายมั่นคงดำรงอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตดำเนินไป ฉะนั้น ความ พอดีหรือสายกลาง อยู่ที่คุณภาพชีวิตมาบรรจบกับความพึงพอใจ เพราะว่าผู้ที่เป็นชาวพุทธพิจารณา เข้าใจความหมายของการบริโภคว่าเพื่อความมีสุขภาพดี เพื่อเกื้อกูลต่อการมีชีวิตที่ดี เพื่ออยู่เป็นสุข ส่วนความพอดีหรือมัชฌิมา คือไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ในที่นี้เป็นหลักสำคัญที่ตัดสิน พฤติกรรมมนุษย์ของพุทธศาสนาย่อมส่งผลให้กิจกรรมทางการเมือง การเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง ท้องถิ่นโดยไม่มุ่งหวังเพื่อกอบโกยประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง จึงไม่มีการเบียดเบียนผู้อื่นสืบเนื่อง ถึงความเป็นมัชฌิมาก็คือ ไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นการไม่สร้างความเดือดร้อนขึ้นมา เมื่อต้องแข่งขันเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง หากต้องให้ตนเองเดือดร้อนหรือให้ครอบครัวและบุคคล อื่นเดือดร้อน ก็จะกลายเป็นประเด็นขึ้นมาได้ เพราะถ้าพ่ายแพ้ก็จะลำบาก ถ้าชนะก็สร้างศัตรู การ ทำให้ประชาชนเข้าใจเจตนารมณ์ของการปกครองท้องถิ่นที่ต้องอาศัยผู้มีความรู้ความสามารถที่ ประชาชนพึงพอใจเข้ามาบริหาร และบุคคลเหล่านั้นย่อมดำรงอยู่ซึ่งหลักการบริหารจัดการบ้านเมือง ที่ดีทั้งยังต้องรู้ถึงหลักการทางเศรษฐศาสตร์เรื่องปากท้องของประชาชนด้วย(สนอง นกเส็ง, 2558)

การแสดงออกทางการเมืองของประชาชนที่มีความเป็นตัวของตัวเอง บนพื้นฐานการใช้ ปัญญาคิดวิเคราะห์ แสดงออกตามหลักธรรมเป็นธรรมาธิปไตย ที่เชื่อว่าจะทำให้มีความมั่นคงทาง เศรษฐกิจ การวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารด้วยปัญญาแล้วจึงแสดงออก มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นปฏิบัติเมื่อแสดงออกทางการเมืองตามหลักประชาธิปไตยด้วยหลักอริยสัจ และอริยมรรค ตาม ด้วยไตรสิกขา ที่ต้องด้วยให้ทั้งนักการเมืองและประชาชนลงมือปฏิบัติเองด้วยตนเองจึงจะนำไปสู่ การลดความรุนแรงทางการเมือง

ส่วนปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองหากมองโดยธรรมชาติของมนุษย์แล้วถือเป็นเรื่อง ปกติ เพราะเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทั้งสิ้น แต่ความขัดแย้งก็ไม่ใช่ความรุนแรง เนื่องจากความขัดแย้งทางการเมืองถือว่าเป็นปัญหาสังคมอย่างหนึ่งเท่านั้น และอาจจะมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น ผลประโยชน์ขัดกัน ความคิดเห็นไม่ตรงกัน การขาดอุดมคติทางการเมืองที่แน่นอน เป็นต้น ในการแก้ปัญหานี้ ตามทัศนะของพุทธศาสนาแล้ว นักการเมืองจะต้องมีธรรมะสำหรับนักบริหาร นัก ปกครองซึ่งพระพุทธองค์ได้แสดงว่า เป็นคุณสมบัติของนักปกครองหรือผู้บริหารปรากฏในพระคัมภีร์ ศาสนาหลายแห่งด้วยเช่นกัน

5. อภิปรายผล

ในการอภิปรายผลผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยและอภิปรายข้อค้นพบใหม่จากการทำวิจัยดังนี้

1. สาเหตุของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการเกิดความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น

ความรุนแรงในการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดปทุมธานีและพระนครศรีอยุธยา มิได้มีสาเหตุจากความขัดแย้งส่วนตัวเท่านั้น แต่มีสาเหตุจากนักการเมืองท้องถิ่นมีความต้องอำนาจเพื่อเข้าสู่การครอบครองเงิน แสวงหาผลประโยชน์ แอบอิงกับแหล่งที่มาของอำนาจอันชอบธรรม คือ ประชาชน การอิงแอบอำนาจประชาชน ครองใจประชาชน การแย่งชิงมวลชน สร้างความได้เปรียบทางการเมืองเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองการมีส่วนร่วมของประชาชนทางการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดปทุมธานีและพระนครศรีอยุธยา ไม่ว่าจะเกิดโดยความเต็มใจหรือไม่เต็มใจ ประสบผลสำเร็จหรือไม่ประสบผลสำเร็จ ใช้ชีวิตที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ถูกกฎหมาย มีผลอิทธิพลต่อการเมืองท้องถิ่น สำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย สอดคล้องกับ(จิรายุ ทรัพย์สิน, 2545) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาประชาธิปไตย: ในมิติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษา การปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์” ผลการศึกษาพบว่า การเมืองการปกครองท้องถิ่นสุรินทร์ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นมากขึ้น ประชาชนในท้องถิ่นรู้จัก ตนเองและมีความผูกพัน ห่วงใยและต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ คือกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยให้เข้มแข็งและพัฒนาในลำดับต่อไป

รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดปทุมธานีและพระนครศรีอยุธยา ที่เป็นกิจกรรมตั้งแต่ก่อนการเลือกตั้ง ระหว่างการหาเสียงเลือกตั้ง และภายหลังการเลือกตั้ง ดังจะสอดคล้องกับกิจกรรมเหล่านี้คือ การออกเสียงเลือกตั้ง การรณรงค์หาเสียง การกระทำของแต่ละบุคคลเป็นเอกเทศต่อปัญหาทางการเมืองและสังคม การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม กิจกรรมที่ใช้ความรุนแรงและอาจเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย และรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นจากจุดเริ่มต้นไม่ก่อให้เกิดความรุนแรงจนถึงพัฒนาการสู่การเพิ่มความรุนแรงทางการเมือง ได้แก่ 1) การแสดงตนไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง 2) การช่วยรณรงค์หาเสียง 3) การเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง 4) กิจกรรมทางการเมือง 5) กิจกรรมสร้างสถานการณ์ 6) การสร้างกลุ่มพลังอำนาจลับ ใน 6 รูปแบบนี้มีข้อ 5 ที่เป็นกิจกรรมสร้างสถานการณ์อันนำไปสู่ความรุนแรงและมีการนำประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อน จะพบว่ามีการจัดกิจกรรมของกลุ่มทั้งผิดกฎหมายและถูกกฎหมายเป็นการแสดงออกทางการเมือง ได้แก่ 1) การลอบทำร้ายบุคคลสำคัญทางการเมืองฝ่ายตรงข้าม กล่าวโจมตีนักการเมืองฝ่ายตรงข้าม การทำร้ายร่างกายด้วยการชกต่อย ซึ่งเกิดขึ้นแก่นักการเมืองและหัวหน้าคณะทุกครั้งเมื่อมีการหาเสียงเลือกตั้ง 2) การประท้วงเป็นการแสดงออกของประชาชน กลุ่มการเมืองเน้นใช้ความรุนแรงและทำกันเป็นกลุ่ม โดยอาศัยสภาพปัญหาทางสังคมมากระตุ้นให้เกิดพลังร่วมของประชาชนและสังคม โดยเฉพาะการไม่เข้าถึงข้อมูลที่

ถูกต้องของประชาชนมาช่วยให้เกิดการ ประท้วง เรียกร้องความต้องการ ภาวะทางเศรษฐกิจหรือ การครองชีพประเทศไทยบางช่วงทางเศรษฐกิจดีและมีความมั่งคั่ง เปิดโอกาสประชาธิปไตยได้มาก ช่วงประเทศไทยมีเศรษฐกิจไม่ดีและความมั่งคั่งโดยรวม ลดลง ผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วน ร่วมเรียกร้องทางการเมืองมากขึ้น สอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า ปัจจุบัน กระแสการปกครองแบบประชาธิปไตยที่เน้นการกระจายอำนาจการปกครองสู่ ท้องถิ่นก็เป็นส่วน หนึ่งที่ทำให้เกิดความสงสัยกันว่า กลับกลายเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความรุนแรงต่อการแข่งขัน แกร่งแย่งตำแหน่งหน้าที่ และขัดขวางผลประโยชน์ที่คนชั้นกลางในชุมชนต่างมุ่งแสวงหาตำแหน่งใน การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะต้องการอำนาจทางการเมืองการบริหาร ซึ่งอาจจะเอื้อให้เกิดธุรกิจ การเมืองภายใต้ระบบอุปถัมภ์และระบบหัวคะแนน เพื่อที่จะถอนทุนคืน จากการใช้เงินในการหา เสียง เพื่อเข้าสู่อำนาจในท้องถิ่น (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). 2543)

2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงของการเมืองท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงของการเมืองท้องถิ่น โดย ภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ หลังเลือกตั้ง รองลงมาคือ ช่วงเลือกตั้ง น้อย ที่สุดคือ ก่อนการเลือกตั้ง

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงของการเมืองท้องถิ่น ก่อนการ เลือกตั้ง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ไม่ชอบการใช้ วิธีการที่แยบยลของนักการเมืองท้องถิ่นเพื่อให้ได้ชัยชนะคู่แข่งในการเลือกตั้ง รองลงมาคือ ท่าน คิดว่านักการเมืองท้องถิ่นที่มีญาติพี่น้องมาก มีตระกูลดัง มีบารมีมาก มักจะได้รับการเลือกตั้งเสมอ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงของการเมืองท้องถิ่น ช่วงการ เลือกตั้ง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านเชื่อว่าควรจะมีการนำหลัก พุทธธรรมมาใช้ในการแก้ปัญหาความรุนแรงอย่างเป็นรูปธรรม รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมในการ รณรงค์หาเสียงของผู้สมัคร ควรจะมีการตั้งกติการายาทที่ชัดเจนโดยการรับทราบของประชาชนใน ท้องถิ่นที่มีการเลือกตั้ง

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงของการเมืองท้องถิ่น ช่วงหลัง การเลือกตั้ง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านเข้าใจถึงแนวทางการ แก้ปัญหาความรุนแรงในการเมืองท้องถิ่นที่ต้องอาศัยหลักคุณธรรม หลักนิติธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า มาดำเนินการด้วยจึงจะช่วยลด ปัญหาความขัดแย้ง ปัญหาความรุนแรงลงได้ รองลงมาคือ ท่านเห็นด้วยกับการนำหลัก "บวร" คือ บ้าน วัด โรงเรียน มาใช้ โดยร่วมกันนำการบูรณาการหลักพุทธธรรมมาป้องกันและแก้ปัญหาความ รุนแรงในการเมืองท้องถิ่นทั้งในปัจจุบันและอนาคต

3 บูรณาการหลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น

หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น บูรณาการจากฐาน วัฒนธรรมไทยที่เป็นสังคมยอมรับและนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาหล่อหลอมจิตใจ เชื่อและ ปฏิบัติตามคำสอนในมายาวนาน วิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ตั้งแต่กำเนิดจนถึงตาย จึงเกี่ยวโยง

สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา แต่เมื่อสังคมไทยเกิดความขัดแย้งทางการเมืองรุนแรง สื่อสารมวลชน เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ได้รับผลกระทบเชิงลบ และสังคมไทยถวิลหาแนวทางแก้ปัญหา ความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นอีกทางเลือกหนึ่งจากรากฐาน วัฒนธรรมไทยนำพาให้สังคมไทยก้าวเข้าไปสู่กระแสแห่งการเมืองใหม่ ธรรมาธิปไตย คือ การนำ หลักธรรมมาบูรณาการกับการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนตามหลักประชาธิปไตยส่งผลให้ การเมืองท้องถิ่นไทยลดความรุนแรงลง เริ่มจากการตัดวงจรอิทธิพลนักการเมืองที่มีต่อประชาชน ด้วยวิธีการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและทางสังคม ส่งเสริมให้ประชาชนพึ่งพาตนเองได้ นำ หลักเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ คือ มัตตัญญูตา ความรู้จักประมาณ รู้จักพอดีในการบริโภค หมายถึง ความพอดีที่ให้คุณภาพของชีวิตมาบรรจบกับความพึงพอใจ บริโภคเพื่อให้ร่างกายมั่นคงดำรงอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตดำเนินไป เพื่อกำจัดทุกข์เวทนาเก่า เพื่อป้องกันมิให้มีทุกข์เวทนาใหม่ เพื่อเกื้อหนุนชีวิต อันประเสริฐ เพื่อเกื้อกูลต่อชีวิตที่ติงาม เวลาบริโภคจะต้องเข้าใจความหมายอย่างนี้ และบริโภคให้ได้ผลตามความมุ่งหมาย แล้วความพอดีก็อยู่ที่นี้ ฉะนั้น ความพอดีหรือสายกลางอยู่ที่คุณภาพชีวิต มาบรรจบกับความพึงพอใจ เพราะว่าผู้ที่เป็นชาวพุทธพึงพิจารณาเข้าใจเกี่ยวกับการบริโภคว่าเพื่อความมีสุขภาพดี เพื่อเกื้อกูล ต่อการมีชีวิตที่ดี เพื่ออยู่เป็นสุข

การแสดงออกทางการเมืองของประชาชนที่มีความเป็นตัวของตัวเอง มีความมั่นคงทาง เศรษฐกิจ วิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารด้วยปัญญาแล้วจึงแสดงออก มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นปฏิบัติเมื่อแสดงออกทางการเมืองตามหลักประชาธิปไตย ได้แก่ หลักการวิเคราะห์ข้อสารยุค ดิจิตอล ทั้งจริงและเท็จ ด้วย อริยสัจ ความจริงอันที่สัมพันธ์กัน 4 ประการ 1) ทุกข์ 2) สมุทัย 3) นิโรธ 4) มรรค หรืออริยมรรคมีองค์ 8 วิธีการปรับการแสดงออกที่ไม่ยึดติดกับตัวตน พวกพ้อง เน้นเรียนรู้ถ้อยตอบทเรียนตามไตรสิกขา คือ ศิล สมาธิ ปัญญา ต้องลงมือปฏิบัติด้วยประชาชนเองเริ่ม ที่ตนเองจึงจะไปสู่การลดความรุนแรงทางการเมือง สอดคล้องกับ ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การวิเคราะห์การศึกษาตามหลักไตรสิกขา” ผลการศึกษา พบว่า สาระสำคัญของหลัก ไตรสิกขามี 3 อย่าง คือ ศิล สมาธิ ปัญญา การศึกษาตามหลักไตรสิกขามีส่วนประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ การจัดหาหรือสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ การสร้างสัมมาทิฐิ การศึกษาตามหลัก ไตรสิกขา และการวัดและประเมินผลการศึกษาตามหลักไตรสิกขา หลักไตรสิกขามีที่มาอยู่ใน วัชชี ปุตตสูตร ทุติยสิกขัตตยสูตร และตติยสิกขาสสูตร กำเนิดการศึกษาสมัยพุทธกาลเริ่มจากกลุ่มปัญจ วัคคีย์ ผู้ศึกษาสมัยพุทธกาลแบ่งได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มบรรพชิตและกลุ่มคฤหัสถ์ ทั้งสองกลุ่มนี้ได้มีการ กำหนดคุณสมบัติไว้แตกต่างกันด้วย ขอบเขตของการศึกษาในพระพุทธศาสนารวมอยู่ในหลัก ไตรสิกขา การเรียนการสอนในสมัยพุทธกาลมีลักษณะเป็นแบบ มุขปาฐะ การศึกษาตามหลัก ไตรสิกขามีขั้นตอนดำเนินการที่สำคัญอยู่ 4 ประการ คือ จัดหาหรือสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ สร้าง สัมมาทิฐิ ฝึกตามหลักไตรสิกขา วัดและประเมินผลตามหลักไตรสิกขา

ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ความขัดแย้งทางการเมืองที่เป็นปัญหาสังคมอย่างหนึ่ง นั้นอาจจะมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น ผลประโยชน์ขัดกัน ความคิดเห็นไม่ตรงกัน การขาด อุดมคติทางการเมืองที่แน่นอน เป็นต้น ในการแก้ปัญหาที่ตามทัศนะของพุทธศาสนาแล้วจะต้องเริ่ม

จากผู้ที่ต้องการจะลงสมัครรับเลือกตั้ง เพราะเมื่อการเป็นนักการเมืองจะต้องมีธรรมะสำหรับนักบริหารนักปกครอง ซึ่งเป็นไปอย่างที่ว่าพระพุทธรองค์ได้แสดงว่าเป็นคุณสมบัติของนักปกครองหรือผู้บริหาร ซึ่งได้แสดงไว้ใน อรรถกถาอัฐกนิบาตอังคตตรนิกาย มีใจความว่าผู้ปกครองหรือนักบริหารนั้นจะต้องทำนุบำรุงประชากรราษฎร์ด้วยหลักธรรมที่เรียกว่าราชสังคหัตถุ ส่วนการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นเป็นการแสดงออกถึงการยอมรับและปฏิเสธเบื้องหน้าเบื้องหลังของนักการเมืองที่จะทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนในการบริหารองค์กร

6. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐบาลควรมีนโยบายส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประชาชน สนับสนุนให้ประชาชนระดับฐานรากพึ่งพาตนเอง และสร้างองค์กรชุมชนดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
2. รัฐบาลควรสนับสนุนการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการแสดงบทบาททางการเมืองในท้องถิ่นที่เหมาะสม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ประชาชนและองค์กรชุมชนต้องค้นหาความต้องการพึ่งพาตนเองทางธุรกิจชุมชน และจัดทำ แผนพัฒนาธุรกิจชุมชนเสนอต่อรัฐบาล
2. รัฐบาลควรสนับสนุนเชื่อมโยงกับหน่วยงานในท้องถิ่น ส่งเสริมธุรกิจชุมชนที่องค์กรชุมชนและ ประชาชนเสนอมา เพื่อให้ประชาชนได้ขับเคลื่อนธุรกิจชุมชน สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ลดการพึ่งพานักการเมืองท้องถิ่นน้อยลง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาธุรกิจชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับการแสดงบทบาททางการเมืองของประชาชนฐานราก
2. การแสดงบทบาททางการเมืองตามหลักธรรมาธิปไตยในบริบทของสังคมไทย

บรรณานุกรม

- กฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. (2551).
 โกวิทย์ พวงงาม. (2544). *การปกครองท้องถิ่นไทย หลักการและมติใหม่ในอนาคต*. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.
 จิรายุ ทรัพย์สิน. (2545). *การพัฒนาประชาธิปไตย : ในมิติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์ รายงานการวิจัย*. สุรินทร์ : ศูนย์เครือข่ายการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์,

- ปิยะนุช เงินคล้าย. (2540). “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน: ศึกษาเปรียบเทียบประชาชนในเขตเมืองกับประชาชนในเขตชนบท” รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนไปสู่ประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เสาวนิตย์ ชัยมุสิก. (2542). *การบริหารโรงเรียนเป็นฐานเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บุ๊คพ้อยท์.

ความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียน
 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ
 DECISION-MAKING ABILITY IN SCIENCE OF MATHAYOM SUKSA 3
 STUDENTS TAUGHT THROUGH YONISOMANASIKAN APPROACH.

พระทวีศักดิ์ แดงขาวเขียว * สุทธิกัญจน์ ทิพยเกษร **

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อศึกษาความสามารถในการตัดสินใจของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ (2) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ ประชากรสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระเจ้าตนหลวง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 29 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ 2) แบบทดสอบวัดความสามารถในการตัดสินใจ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ 3) แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ยร้อยละ และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า

1. นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ มีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
2. นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาวิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

* หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษา (วิทยาศาสตร์ศึกษา) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

** ภาควิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คำสำคัญ: ความสามารถในการตัดสินใจ; การสอนแบบโยนิโสมนสิการ; ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน; นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ABSTRACT

The purposes of this research study were 1) to study the Decision-making ability in science of mathayom sukka 3 students taught through *Yonisomanasikan* Approach and 2) to study the science learning achievement of mathayom sukka 3 students taught through *Yonisomanasikan* Approach. The population of this study was 29 mathayom sukka 3 students of Phrapariyattidhamma *Prajaotonluang* school, Banghong District, Lamphun Province during the second semester of the academic year 2016. The instruments used in this study consisted of 1) Learning management plans taught through *Yonisomanasikan* Approach on the topic of Environmental and Resource 2) The Decision-making ability in science test and 3) The science learning achievement test on the topic of Environmental and Resource. Statistics used in the data analysis included mean, mean of percentage and standard deviation by using computer program. Research findings were as follows :

1. The average of decision-making ability in science post-test score of the students taught through *Yonisomanasikan* Approach was higher than that of pre-test ones.

2. The average of science learning achievement post-test score on the topic of Environmental and Resource of the students taught through *Yonisomanasikan* Approach was higher than that of pre-test ones.

Keywords: Decision-making ability; *Yonisomanasikan* Approach; chievement; mathayom sukka 3 students

1. บทนำ

การศึกษานั้นเป็นสิ่งที่สำคัญมากเพราะถือได้ว่าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาซึ่งมีความสำคัญและจำเป็นที่สุดต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ ดังที่ท่านพระธรรมปิฎก (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2543) ได้กล่าวว่า “การศึกษาไม่ใช่เพียงเครื่องมือพัฒนาเท่านั้น แต่มันเป็นตัวการในการพัฒนาทีเดียว” ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการที่คนของประเทศใดประเทศหนึ่งจะพัฒนาไปในทิศทางเช่นใด จึงขึ้นอยู่กับการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งการศึกษานับเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า และแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้วิทยาศาสตร์มีบทบาทสำคัญยิ่งในสังคมโลกปัจจุบันและอนาคต เพราะวิทยาศาสตร์เกี่ยวข้องกับทุกคนทั้งในชีวิตประจำวันและการงานอาชีพต่าง ๆ ตลอดจนเทคโนโลยี เครื่องมือเครื่องใช้และผลผลิตต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้ใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในชีวิตและการทำงาน เหล่านี้ล้วนเป็นผลของความรู้วิทยาศาสตร์ ผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์และศาสตร์อื่น ๆ

วิทยาศาสตร์ช่วยให้มนุษย์ ได้พัฒนาวิธีคิด ทั้งความคิดเป็นเหตุเป็นผล คิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์ วิจัย มีทักษะสำคัญในการค้นคว้าหาความรู้ มีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ สามารถตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลที่หลากหลาย และมีประจักษ์พยานที่ตรวจสอบได้ วิทยาศาสตร์เป็นวัฒนธรรมของโลกสมัยใหม่ซึ่งเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Knowledge-based society) ดังนั้นทุกคนจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้รู้วิทยาศาสตร์ เพื่อที่จะมีความรู้ ความเข้าใจในธรรมชาติและเทคโนโลยีที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น สามารถนำความรู้ไปใช้อย่างมีเหตุผล สร้างสรรค์ และมีคุณธรรม ซึ่งการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระ การเรียนรู้วิทยาศาสตร์มุ่งหวังให้นักเรียนได้เรียนรู้วิทยาศาสตร์ที่เน้นการเชื่อมโยงความรู้กับกระบวนการมีทักษะสำคัญในการค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ โดยใช้กระบวนการในการสืบเสาะหาความรู้ และการแก้ปัญหาที่หลากหลาย ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทุกขั้นตอน มีการทำกิจกรรมด้วยการลงมือปฏิบัติจริงอย่างหลากหลาย เหมาะสมกับระดับชั้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

จากการรายงานผลการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ (Programme for International Student Assessment หรือ PISA) ที่จัดขึ้นโดยองค์การความร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ หรือที่เรียกว่า OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อประเมินว่านักเรียนที่จบการศึกษาภาคบังคับ จะได้รับการเตรียมพร้อมความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการเป็นประชาชนที่มีคุณภาพในอนาคต และมีส่วนร่วมสร้างสังคมได้หรือไม่ เพียงใด โดยการประเมินแบ่งเป็นสามระยะ โดยระยะที่ 3 (PISA ปี 2006-2015) โดยเน้นวัดสมรรถนะ 3 ด้าน คือ ด้านการอ่าน ด้านคณิตศาสตร์ และด้านวิทยาศาสตร์ พบว่าประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 50 มีคะแนนด้าน

คณิตศาสตร์ คะแนน 427 คะแนน จากค่าเฉลี่ย 494 คะแนน มีคะแนนด้านการอ่าน 441 คะแนน จากค่าเฉลี่ย 496 คะแนน มีคะแนนด้านวิทยาศาสตร์ 444 คะแนน จากค่าเฉลี่ย 501 คะแนน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดแก้ปัญหาของเด็กไทย อยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำกว่ามาตรฐานนานาชาติ ดังนั้นการเรียน การสอนวิชาวิทยาศาสตร์จึงควรเน้นวิธีการสอนที่ให้นักเรียนเป็นสำคัญ และฝึกให้นักเรียนคิดเป็นแก้ปัญหาเป็น เพื่อให้ นักเรียนสามารถคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา และเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

การคิดแก้ปัญหาคือว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของการคิดทั้งหมด เนื่องจากเป็น พื้นฐานของความคิดอื่น และเป็นความสามารถในการคิดที่สำคัญและจำเป็นของมนุษย์ที่อยู่ใน ภาวะสังคมปัจจุบัน ทำให้ความสามารถในการแก้ปัญหา ถูกกำหนดให้เป็นสมรรถนะ สำคัญอย่างหนึ่งที่ต้องเกิดขึ้นกับนักเรียนในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 ความสามารถในการแก้ปัญหานั้นเป็นสิ่งที่จะต้องใช้ความรู้ และการคิดอย่างเป็นระบบเพื่อ สร้างรูปแบบที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา ดังที่ คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้สรุป เกี่ยวกับการแก้ปัญหาคือเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนของสมองที่ต้องอาศัยสติปัญญา ทักษะ ความรู้ ความเข้าใจ ความคิดการรับรู้ พฤติกรรมต่าง ๆ ประสบการณ์เดิม ทั้งทางตรงและ ทางอ้อม มโนคติ กฎเกณฑ์ ข้อสรุป การพิจารณา การสังเกตเพื่อหาแนวทางปฏิบัติให้ ปัญหานั้นหมดไปและบรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่ต้องการ นอกจากนี้ ภพ เลหาไพบูลย์ (ภพ เลหาไพบูลย์, 2542) กล่าวถึงความสำคัญของการแก้ปัญหาคือการสร้างความรู้ทาง วิทยาศาสตร์ว่า “ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ได้มาจากการนำกระบวนการแสวงหาความรู้ทาง วิทยาศาสตร์มาใช้ในการสืบค้นแก้ปัญหาสิ่งที่สงสัยให้ชัดเจนและความรู้ความเข้าใจของ ปัญหาทำให้เกิดมโนคติ” จะเห็นได้ว่าหากนักเรียนเป็นผู้ที่มีความสามารถในการแก้ปัญหา จะทำให้สามารถหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ได้ดี ดังนั้นหากมีการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ โดยพยายามสร้างสถานการณ์หรือปัญหาให้นักเรียนได้ฝึกการคิด พิสูจน์และตรวจสอบหา คำตอบของปัญหาบ่อยๆ ย่อมจะทำให้ให้นักเรียนเป็นผู้ที่คิดเป็น ทำเป็น และสามารถนำ หลักการคิดดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตจริงได้ ในการแก้ปัญหาได้นั้นจะต้องมีกระบวนการในการตัดสินใจว่าจะเลือกแก้ปัญหาด้วยวิธีการ ไດจึงจะดีที่สุด ซึ่งจะทำให้เกิดการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องต่อชีวิตของตนเอง และต่อ สภาพแวดล้อม ทั้งทางสังคมทางธรรมชาติ ย่อมเกิดความดีงาม และมีความสุขที่แท้จริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2555) จึงถือว่าได้ว่าการตัดสินใจเป็นส่วนหนึ่งของการ แก้ปัญหา ดังที่ วณิช สุธาร์ตน์ (วณิช สุธา, 2547) ได้กล่าวว่า “การตัดสินใจถือได้ว่าเป็น วิธีการคิดแก้ปัญหาเมื่อบุคคลเกี่ยวข้องกับทางเลือกที่มีอยู่หลายทาง การตัดสินใจจึงถือว่าเป็น ขั้นตอนที่สำคัญที่สุดที่สอดแทรกอยู่ในการดำเนินชีวิต เป็นวิธีการคิดแบบหนึ่งซึ่งถือว่ามี ความสำคัญยิ่ง และเป็นหนึ่งของกระบวนการแก้ปัญหามากมาย” และ Beyer (1987)

กล่าวถึงการสอนให้นักเรียนตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง มีขั้นตอน 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ ขั้นที่ 1 กำหนดเป้าหมาย (Define the Goal) เป็นการบอกถึงเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการตัดสินใจแก้ปัญหา ขั้นที่ 2 ระบุทางเลือก (Identify Alternatives) เป็นการระดมทางเลือกหรือระดมวิธีที่ใช้แก้ปัญหาโดยการศึกษาจากกรณีและทางเลือกที่เหมือนกันหรือแตกต่างกัน ขั้นที่ 3 วิเคราะห์ทางเลือก (Analyze Alternatives) เป็นการสำรวจจุดมุ่งหมาย วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยของทางเลือกแต่ละทางที่ได้ระบุไว้โดย คำนึงถึงผลที่ตามมา ทั้งในระยะยาวและระยะสั้น ค่าใช้จ่ายและทรัพยากรที่ใช้ ขั้นที่ 4 ลำดับความสำคัญของทางเลือก (Rank Alternatives) เป็นการเรียงลำดับความสำคัญของทางเลือกจากการวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียของทางเลือกแต่ละทาง ขั้นที่ 5 ทางเลือกที่ดีที่สุด (Choose the Best Alternative) เป็นการตัดสินใจเลือกวิธีการที่จะใช้ในการแก้ปัญหา จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า การตัดสินใจจะต้องผ่านขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อให้ การตัดสินใจบรรลุตามจุดมุ่งหมายและสามารถเลือกทางปฏิบัติที่ทำให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ซึ่งพอจะสรุปเป็นขั้นตอน คือ ทำความเข้าใจกับตัวปัญหาที่แท้จริง รวบรวมข้อมูลเพื่อให้สามารถอธิบายประเด็นปัญหาได้ กำหนดทางเลือกและทางออกสำหรับสถานการณ์ไว้หลายๆ ทาง วิเคราะห์เปรียบเทียบผลดีผลเสียของทางเลือกและตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด ซึ่งการสอนให้นักเรียนสามารถแก้ปัญหาและมีกระบวนการตัดสินใจในการรับหรือเลือกใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่างๆ ในชีวิตประจำวันอย่างเหมาะสมจึงมีความสำคัญ ดังที่ ประมวล ศิริพันธ์แก้ว (ประมวล ศิริพันธ์แก้ว, 2540) ได้เสนอเป้าหมายสำคัญในการสอนวิทยาศาสตร์ไว้ประการหนึ่งสรุปได้ว่า การสอนวิทยาศาสตร์ต้องให้นักเรียนสามารถนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มาใช้เพื่อแก้ปัญหาและตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้องเหมาะสม ดังนั้นความสามารถในการตัดสินใจจึงเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีความสำคัญในการพัฒนาควบคู่กับความสามารถในการแก้ปัญหาเพื่อให้ได้แนวทางที่ดีที่สุด ซึ่งการตัดสินใจและการแก้ปัญหาเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยสติปัญญาและการคิดเราอาจไม่สามารถตัดสินใจหรือแก้ปัญหาได้ถ้าปราศจากการคิด การคิดจึงเป็นพฤติกรรมภายในที่ซับซ้อนซึ่งจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมนุษย์ได้มีการพัฒนาทางสติปัญญาในระดับสูงเท่านั้น สิ่งสำคัญที่สุดในการจัดการเรียนการสอนคือ ต้องเน้นให้นักเรียนรู้จักใช้กระบวนการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ โดยเฉพาะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ในการตัดสินใจรับข้อมูลข่าวสาร และความรู้ แล้วนำไปใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เมื่อรู้จักคิด คิดเป็น เข้าใจ คิดเห็นดีงาม ถูกต้องตรงตามความจริงแล้ว การคิด การพูด การกระทำ และการแสดงออกหรือปฏิบัติการต่างๆ ก็ถูกต้องดีงาม เกื้อกูล นำไปสู่การดับทุกข์ แก้ไขปัญหาได้ จากข้อมูลดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การตัดสินใจและการ

แก้ปัญหาได้จะต้องมีความสามารถในการคิด ซึ่งการสอนรูปแบบหนึ่งที่ส่งเสริมการคิด คือ การสอนแบบโยนิโสมนสิการ

วิธีการสอนแบบโยนิโสมนสิการเป็นการพัฒนาขึ้นจากหลักการที่ว่า ครูเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถจัดสภาพแวดล้อม แรงจูงใจ และเป็นการสอนให้ศิษย์เกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ การได้ฝึกฝนวิธีการคิดโดยแยกแยะและนำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง โดยครูทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรช่วยให้ศิษย์มีโอกาสคิดและแสดงออกอย่างถูกวิธี จะสามารถช่วยพัฒนาให้ศิษย์เกิดปัญญาและแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม (ทีศนา เขมมณี, 2556) ในทัศนะของพระราชวรมุณีได้ประมวลวิธีคิดตามหลักโยนิโสมนสิการไว้ 10 วิธี ได้แก่ วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบหรือกระจายเนื้อหา วิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา วิธีคิดแบบแก้ปัญหาหรือวิธีคิดแบบอริยสัจสี่ วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์หรือคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้ – คุณค่าเทียม วิธีคิดแบบอุบายปลุกเร้าคุณธรรม วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน และวิธีคิดแบบวิภาษวาท (สุนน อมรวิวัฒน์, 2530)

วิธีการสอนแบบโยนิโสมนสิการที่เสนอโดย สุนน อมรวิวัฒน์ เป็นวิธีหนึ่งที่ส่งเสริมความสามารถในการตัดสินใจได้ ซึ่งสามารถสรุปขั้นตอนการสอนได้ดังนี้ คือ 1. ขั้นนำ การสร้างเจตคติที่ดีต่อครู วิธีการเรียนและบทเรียน จะมีการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสมกับนักเรียน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน โดยที่ครูปฏิบัติตนเป็นกัลยาณมิตรต่อนักเรียน หลังจากนั้นจะมีการเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ 2. ขั้นสอน ครูจะเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน หรือเสนอหัวข้อเรื่องประเด็นสำคัญของบทเรียน ด้วยวิธีการต่างๆ แนะนำแหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล และครูฝึกการรวบรวมข้อมูลข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ โดยใช้ทักษะที่เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ เช่น ทักษะทางวิทยาศาสตร์ กระตุ้นให้นักเรียนคิด ลงมือค้นคว้า คิดวิเคราะห์ และสรุปความคิด สรุปประเด็นของข้อมูล ความรู้ และเปรียบเทียบประเมินค่า โดยวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดลอง ทดสอบ จัดเป็นทางเลือกและทางออกของการแก้ปัญหา หลังจากนั้นให้นักเรียนดำเนินการเลือกและตัดสินใจ 3. ขั้นสรุป ครูและนักเรียนรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต การปฏิบัติทุกขั้นตอน ร่วมกันอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้สรุปผลการปฏิบัติ บทเรียน และครูจะวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ซึ่งรูปแบบการสอนดังกล่าวสามารถส่งเสริมความสามารถในการตัดสินใจได้ และยังเป็น การเพิ่มความรู้ควบคู่คุณธรรมทางจิตใจไปด้วย

จากความสำคัญดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าในการจัดการเรียนการสอน วิชาวิทยาศาสตร์นั้นสามารถนำเอาวิธีการสอนแบบโยนิโสมนสิการ มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ได้ โดยผู้วิจัยได้เลือกศึกษากับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา

ปีที่ 3 ที่เรียนวิชาวิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากเป็นเนื้อหาที่นักเรียนสัมผัสได้ในชีวิตประจำวัน เพราะมนุษย์เรามีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างใกล้ชิด ทั้งในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และในขณะเดียวกันก็เป็นผู้ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติในการดำรงชีวิต เพราะทรัพยากรธรรมชาติเป็นบ่อเกิดแห่งปัจจัยสี่และเครื่องอำนวยความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ หากทรัพยากรธรรมชาติชนิดใดเกิดมีความผิดปกติ ย่อมจะส่งผลไปยังการดำเนินชีวิตของมนุษย์ นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาปัญญากระบวนการคิด และความสามารถในการตัดสินใจในการแก้ปัญหาซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการแก้ปัญหาของนักเรียนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนระดับ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ
2. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ

3. วิธีดำเนินการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) โดยผู้วิจัยได้จัดขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย (Research Process) ไว้ดังต่อไปนี้

3.1 ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระเจ้าตนหลวง อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 จำนวนทั้งหมด 29 รูป

2. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย คือ การศึกษาความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

2. แบบทดสอบวัดความสามารถในการตัดสินใจ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

3. แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

3.3 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาขอบข่ายเนื้อหาและวิเคราะห์ผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสอนแบบโยนิโสมนสิการตามแนวทางการจัดการเรียนการสอนของ สุมน อมรวิวัฒน์ และศึกษาความสามารถในการตัดสินใจตามกระบวนการตัดสินใจของ Beyer (1987) จากตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หลังจากนั้น ดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัย อันได้แก่ 1. แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ 2. แบบทดสอบวัดความสามารถในการตัดสินใจ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ 3. แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

1.1 แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสอนแบบโยนิโสมนสิการ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ โดยผู้วิจัยศึกษาขอบข่ายเนื้อหาและวิเคราะห์ผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสอนแบบโยนิโสมนสิการตามแนวทางการจัดการเรียนการสอนของ สุมน อมรวิวัฒน์ และความสามารถในการตัดสินใจตามกระบวนการตัดสินใจของ Beyer (1987) หลังจากนั้นได้สร้างแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสอนแบบโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน 5 แผน ระยะเวลาในการสอน 14 ชั่วโมง ซึ่งสอดคล้องกับกับเนื้อหาที่กำหนดไว้ สามารถสรุปขั้นตอนการสอนได้ดังนี้ คือ 1. ขั้นนำ การสร้างเจตคติที่ดีต่อครู วิธีการเรียนและบทเรียน จะมีการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสมกับนักเรียน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน โดยที่ครูปฏิบัติตนเป็นกัลยาณมิตรต่อนักเรียน หลังจากนั้นจะมีการเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ 2. ขั้นสอน ครูจะเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน หรือเสนอหัวข้อเรื่องประเด็นสำคัญของบทเรียนด้วยวิธีการต่างๆ แนะนำแหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล และครูฝึกการรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ โดยใช้ทักษะที่เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ เช่น ทักษะทางวิทยาศาสตร์ กระตุ้นให้นักเรียนคิด ลงมือค้นคว้า คิดวิเคราะห์ และสรุปความคิด สรุปประเด็นของข้อมูล ความรู้ และเปรียบเทียบประเมินค่า โดยวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดลอง ทดสอบ จัดเป็นทางเลือกและทางออกของการแก้ปัญหา หลังจากนั้นให้นักเรียนดำเนินการเลือกและตัดสินใจ 3. ขั้นสรุป ครูและนักเรียนรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต การปฏิบัติทุกขั้นตอน ร่วมกันอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้สรุปผลการปฏิบัติ บทเรียน และครูจะวัดและประเมินผลการเรียนการสอน จากนั้น

นำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน พิจารณาตรวจสอบเพื่อหาข้อบกพร่องและให้ข้อเสนอแนะแล้วปรับปรุงแก้ไข จนได้แผนการจัดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ มีค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง (IOC) = 0.925

1.2 แบบวัดความสามารถในการตัดสินใจ ในวิชาวิทยาศาสตร์ ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร เกี่ยวกับความสามารถในการตัดสินใจ หลังจากนั้นได้ดำเนินการสร้างแบบวัดความสามารถในการตัดสินใจ ในวิชาวิทยาศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วยโจทย์เป็นสถานการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ มีลักษณะเป็นข้อความ ข้อมูล และภาพ จำนวน 6 สถานการณ์ ซึ่งในแต่ละสถานการณ์ประกอบด้วยข้อคำถาม 5 ข้อที่วัดความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ตามพฤติกรรมบ่งชี้ตามขั้นตอนของ Beyer (1987) ดังต่อไปนี้ ชั้นที่ 1 กำหนดเป้าหมาย ชั้นที่ 2 ระบุทางเลือก ชั้นที่ 3 วิเคราะห์ทางเลือก ชั้นที่ 4 ลำดับความสำคัญของทางเลือก ชั้นที่ 5 ทางเลือกที่ดีที่สุด โดยกำหนดเวลาในการทำแบบวัดฯ 90 นาที จากนั้นนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน พิจารณาตรวจสอบเพื่อหาข้อบกพร่องและให้ข้อเสนอแนะแล้วปรับปรุงแก้ไข ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง (IOC) = 0.996 แล้วจึงนำไปทดลองใช้กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มประชากร (Try out) คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 29 รูป และนำมาวิเคราะห์ได้ค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) = 0.997 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ในช่วง 0.79-1.00 และค่าความยากง่ายอยู่ในช่วง 0.40-0.54

1.3 แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หน่วยงานเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร ตำรา สารและมาตรฐานการเรียนรู้ตามสาระการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เพื่อใช้กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยวิเคราะห์พฤติกรรมตามแนวคิดของ Klopfer (1971) ทั้งหมด 4 ด้าน คือ ด้านความรู้และความจำ ด้านความเข้าใจ ด้านทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และด้านการนำความรู้และวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไปใช้ เป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 60 ข้อ จากนั้นนำแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน พิจารณาตรวจสอบเพื่อหาข้อบกพร่องและให้ข้อเสนอแนะแล้วปรับปรุงแก้ไข ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง (IOC) = 0.998 แล้วจึงนำไปทดลองใช้กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มประชากร (Try out) คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 29 รูป และนำมาวิเคราะห์เพื่อคัดเลือกแบบวัดที่มีค่าสถิติผ่านเกณฑ์ที่ยอมรับได้จำนวน 30 ข้อ ได้ค่าความ

เชื่อมั่น KR-20 = 0.96 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ในช่วง 0.21-0.93 และค่าความยากง่ายอยู่ในช่วง 0.28-0.79

2. ก่อนการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้วิจัยได้แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มละ 5 รูป คละความสามารถซึ่งในแต่ละกลุ่มประกอบไปด้วยนักเรียนเก่ง ปานกลาง และอ่อน โดยพิจารณาจากผลการเรียนของนักเรียนในภาคเรียนที่ผ่านมา กำหนดหมายเลขประจำกลุ่มและหมายเลขสมาชิกให้กับนักเรียนแต่ละกลุ่ม หลังจากนั้นปฐมนิเทศนักเรียนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของครูและนักเรียน รวมไปถึงรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การสอนแบบโยนิโสมนสิการ

3. ทำการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) กับประชากรโดยใช้แบบวัดความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์และแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นแล้วเก็บรวบรวมข้อมูลผลการทดสอบก่อนเรียนเพื่อนำไปวิเคราะห์ต่อไป

4. ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสอนด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน 5 แผน ใช้เวลาทั้งหมด 14 ชั่วโมง

5. เมื่อเสร็จสิ้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยทำการทดสอบกับประชากรหลังเรียน (Post-test) โดยใช้แบบวัดความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์และแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ฉบับเดิม จากนั้นเก็บรวบรวมข้อมูลผลการทดสอบหลังเรียนเพื่อนำไปวิเคราะห์ต่อไป

6. นำคะแนนที่รวบรวมได้จากแบบวัดความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์และแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ ทั้งก่อนและหลังการจัดการเรียนการสอนมาวิเคราะห์ค่าทางสถิติและแปลผลข้อมูลต่อไป

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. หาค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ยร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ก่อนและหลังเรียนของนักเรียนกลุ่มประชากร

2. หาค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ยร้อยละและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ก่อนและหลังเรียนของนักเรียนกลุ่มประชากร

4. ผลการศึกษา

4.1 ผลการศึกษาศักยภาพในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ ปรากฏผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนความสามารถ ในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ (คะแนนเต็ม 90 คะแนน)

ความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์				
ก่อนเรียน	N	μ	σ	μ ร้อยละ
ก่อนเรียน	29	23.38	19.77	25.98
หลังเรียน	29	76.66	12.59	85.18

จากตารางที่ 1 เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่เรียนในรายวิชาวิทยาศาสตร์ ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ทั้งนี้เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ ที่ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ ตามพฤติกรรมบ่งชี้ในขั้นตอนของ Beyer (1987) ที่กำหนดไว้พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 23.38 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 25.98 ซึ่งความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับปรับปรุง และนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 76.66 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 85.18 ซึ่งความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับดี แสดงให้เห็นว่านักเรียนที่เรียนในรายวิชาวิทยาศาสตร์ โดยได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการมีความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์สูงขึ้น

4.2 ผลการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ ปรากฏผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ (คะแนนเต็ม 30 คะแนน)

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	N	μ	σ	μ ร้อยละ
ก่อนเรียน	29	12.31	4.20	41.03
หลังเรียน	29	21.10	4.54	70.33

จากตารางที่ 2 เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ทั้งนี้เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2555 : 22) พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 12.31 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 41.03 ซึ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำที่กำหนด และนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 21.10 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 70.33 ซึ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับดี แสดงให้เห็นว่านักเรียนที่เรียน ในรายวิชาวิทยาศาสตร์ หน่วย การเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์สูงขึ้น

5. อภิปรายผลผลการศึกษา

5.1 ความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสอนแบบโยนิโสมนสิการสามารถพัฒนาให้นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ มีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากรูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอน และในแต่ละขั้นตอนก็ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ ดังนี้

1) ขั้นนำ การสร้างเจตคติที่ดีต่อครู วิธีการเรียนและบทเรียน ในขั้นนี้จะมีการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสมกับระดับของชั้นเรียน วัยของนักเรียน โดยครูจะให้นักเรียนนั่งทำสมาธิ และฟังเสียงดนตรีบำบัดหรือหลักธรรมะ ก่อนเรียน 5 นาที เพื่อให้ นักเรียนมีจิตที่มีสมาธิพร้อมกับการเรียนรู้ และในขั้นนำนี้ครูจะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน โดยการที่ครูเป็นกัลยาณมิตร กล่าวคือ ครูจะทำตนให้เป็นที่เคารพ รักของนักเรียนโดยมีบุคลิกภาพที่ดี มีสุขภาพจิตดี มีความมั่นใจในตนเอง ซึ่งจะทำให้ นักเรียนเกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ หลังจากนั้นครูจะเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจเพื่อนำเข้าสู่ บทเรียนโดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การตั้งคำถามกระตุ้นให้คิด นำรูปภาพที่น่าสนใจ เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ หรือจากการสอบถามนักเรียนเกี่ยวกับประเด็นที่เคยสงสัย กระตุ้น ยั่วยุให้นักเรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น และอยากนำเสนอความคิดเห็นของตนเอง จาก การสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่านักเรียนให้ความ สนใจในกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นอย่างดี ส่งผลให้นักเรียนเกิดความตื่นตัวในการ เรียนรู้ กล้าแสดงออก เกิดความสนใจที่จะเรียนรู้อันนำไปสู่การพัฒนาให้นักเรียนเกิด ปัญญาสามารถตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับ สุมณ อมรวิวัฒน์ (2530) ที่ได้กล่าวว่า รูปแบบการเรียนการสอนโดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ เริ่มต้นการ สอนด้วยศรัทธา คือการจัดห้องเรียนหรือสถานที่เรียนที่ส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมั่นในตัวครู เนื้อหาที่เรียน และวิธีการเรียนว่าจะเกิดประโยชน์สูงสุด ครูต้องเป็นกัลยาณมิตรคือ เป็นผู้รู้ มีมารยาททั้งดงาม เปี่ยมด้วยคุณธรรมและมีความสามารถในการสอน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียน เกิดฉันทะมีความพากเพียร ขยันมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เมื่อผู้เรียนมีความพร้อมในการเรียนรู้ จึงมีการพัฒนาการคิดด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการได้ฝึกฝนวิธีการคิดโดยแยกคายและ นำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง แสดงออกอย่างถูกวิธี ซึ่งจะช่วยพัฒนาให้ศิษย์เกิดปัญญา และแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม ซึ่งการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมก็เป็นผลมาจาก ความสามารถในการตัดสินใจ เช่นเดียวกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2555) ที่ กล่าวไว้ว่า ความก้าวหน้าไปในมรรคาแห่งความดีงามสู่จุดหมายแห่งชีวิต จะเป็นไปได้อย่าง สัมฤทธิ์ผลมากที่สุด ต้องอาศัยปัจจัยสอง คือปัจจัยทางสังคม คือ ความมีกัลยาณมิตร และ ปัจจัยภายในตัวบุคคลที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ เพราะว่าคนทั่วไปจะต้องอาศัยปัจจัยทาง สังคมเป็นทั้งเครื่องจุดชนวนความรู้จักคิดที่เรียกว่าโยนิโสมนสิการในเบื้องต้น และเป็น เครื่องประดับประดาครอบคอบเสริมเติมและกระตุ้นโยนิโสมนสิการนั้นในระหว่างก้าวเดิน คืบหน้าต่อ ๆ ไป ซึ่งจะทำให้เกิดความประพฤติปฏิบัติและการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ ช่วย หนุนและเสริมซึ่งกันและกัน

2) ขั้นสอนในขั้นสอนนี้เมื่อครูเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน แนะนำ แหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล ครูจะให้นักเรียนฝึกการรวบรวมข้อมูล และมีการจัด

กิจกรรมที่กระตุ้นให้นักเรียนคิดลงมือค้นคว้า คิดวิเคราะห์ คิดตามแบบโยนิโสมนสิการ อันได้แก่ (1) วิธีคิดแบบสืบ-สาวเหตุปัจจัย (2) วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบหรือกระจายเนื้อหา (3) วิธีคิดแบบอริยสังหรือวิธีคิดแบบแก้ปัญหา (4) วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก เพื่อให้เกิดการคิดตามกระบวนการตัดสินใจของ Beyer (1987) มี 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ ขั้นที่ 1 กำหนดเป้าหมาย ขั้นที่ 2 ระบุทางเลือก ขั้นที่ 3 วิเคราะห์ทางเลือก ขั้นที่ 4 ลำดับความสำคัญของทางเลือก และขั้นที่ 5 ทางเลือกที่ดีที่สุด ในการทำใบกิจกรรมของนักเรียนจะต้องใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการที่สอดคล้องกับเรื่องที่นักเรียนศึกษามาคิดพิจารณา เพื่อให้เกิดกระบวนการตัดสินใจตามขั้นตอนของ Beyer (1987) ดังนี้ วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย วิธีคิดแบบอริยสัง (ขั้นที่ 1 กำหนดปัญหา หรือขั้นทุกข) วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ โดยวิธีคิดที่กล่าวข้างต้นนี้จะทำให้นักเรียนมีการพิจารณาว่าปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ มีปัญหาอะไร แยกแยะประเด็นออกมา เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่อไป เมื่อนักเรียนได้ปัญหาแล้ว นักเรียนก็จะสามารถกำหนดเป้าหมายในการตัดสินใจแก้ปัญหาได้ ซึ่งตรงกับขั้นที่ 1 กำหนดเป้าหมาย ตามขั้นตอนการตัดสินใจจากแนวคิดของ Beyer (1987) เมื่อมีการกำหนดเป้าหมายแล้วนักเรียน ก็จะมีการระบุทางเลือกของการตัดสินใจแก้ปัญหา ตามขั้นที่ 2 ระบุทางเลือก ตามขั้นตอนการตัดสินใจจากแนวคิดของ Beyer (1987) ซึ่งเป็นการระดมทางเลือกหรือระดมวิธีที่ใช้แก้ปัญหาโดยขั้นนี้นักเรียนจะใช้วิธีคิดแบบอริยสัง ในขั้นที่ 2 ตั้งสมมติฐาน หรือขั้นสมมุติให้ได้คำนึงถึงสาเหตุของปัญหานั้น ๆ ว่าควรแก้ไขอย่างไร และก็ตรงไหน ผิดเสนอทางเลือกอย่างมีเหตุผลจากสถานการณ์ที่กำหนดเพื่อเป็นทางเลือกในการตัดสินใจ โดยมีการนำความรู้ในวิชาวิทยาศาสตร์หรือข้อมูลที่จำเป็นมาใช้ในการรวบรวมวิธีการที่เป็นทางเลือกแก้ปัญหา เมื่อนักเรียนได้ทางเลือกในการแก้ปัญหาแล้ว ก็จะเข้าสู่ขั้นที่ 3 วิเคราะห์ทางเลือก เป็นการสำรวจจุดมุ่งหมายวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยของทางเลือกแต่ละทาง และขั้นที่ 4 ลำดับความสำคัญของทางเลือก เป็นการเรียงลำดับความสำคัญของทางเลือกจากการวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียของทางเลือกแต่ละทาง ในขั้นนี้นักเรียนจะได้ฝึกวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียต้องตัดสินใจ ซึ่งนำหนักทางเลือกเพื่อจัดลำดับความสำคัญของทางเลือก ตามขั้นตอนการตัดสินใจจากแนวคิดของ Beyer (1987) โดยในขั้นที่ 3 และ ขั้นที่ 4 ครูจะแนะนำให้นักเรียนใช้วิธีคิดแบบอริยสัง ในขั้นที่ 3 ขั้นทดลองและรวบรวมข้อมูล หรือขั้นนิโรธ ควบคู่กับวิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก เพื่อให้นักเรียนกำหนดกรอบวิธีคิดในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มองให้ครบทั้งข้อดี ข้อเสีย และทางแก้ไขหาทางออกให้หลุดรอดปลอดภัยจากข้อบกพร่องต่างๆ เพื่อให้รู้และเข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริงทั้งด้านดี ด้านเสีย เพื่อให้เกิดประโยชน์ที่ได้สมบูรณ์ต่อไป ในขั้นตอนสุดท้าย ขั้นที่ 5 ทางเลือกที่ดีที่สุดตามขั้นตอนการตัดสินใจจากแนวคิดของ Beyer (1987) จะเป็นการตัดสินใจเลือกวิธีการที่

จะใช้ในการแก้ปัญหา ครูจะแนะนำให้นักเรียนได้ตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด โดยใช้วิธีคิดแบบอริยสัจในขั้นที่ 4 ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุป หรือขั้นมรรค เพื่อให้นักเรียนเลือกวิธีที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหา การคิดแบบโยนิโสมนสิการนี้ เป็นการคิดโดยแยกคาย กล่าวคือย่ำคิดย่ำทำ มีเหตุผล มีหลักเกณฑ์ คิดอย่างละเอียด รอบคอบ ทำให้เกิดการตัดสินใจแก้ปัญหาได้ดีที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ สมุน อมรวิวัฒน์ (2530) ที่กล่าวไว้ว่าวิธีคิดโยนิโสมนสิการเป็นการคิดให้ถูกวิธี คิดอย่างมีระบบระเบียบ รู้จักคิดวิเคราะห์ มีเหตุมีผล มีความรอบคอบ สามารถแยกแยะปัญหาได้ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการสร้างปัญญา สามารถตัดสินใจทำให้ช่วยแก้ปัญหาให้ตนเองได้อย่างเหมาะสมและตรงตามสภาวะที่เป็นจริง ตลอดจนสามารถทำให้ได้รับความเจริญก้าวหน้าและความสำเร็จในชีวิต เช่นเดียวกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (2555) ที่กล่าวไว้ว่าการคิดแบบโยนิโสมนสิการนี้ เป็นการทำในใจโดยแยกคาย หรือคิดถูกวิธี รู้จักคิด หรือคิดเป็น คิดอย่างมีระเบียบ หรือคิดตามแนวทางของปัญญา คือ การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะ เช่น ตามที่สิ่งนั้นๆ มันเป็นของมัน โดยวิธีคิดหาเหตุปัจจัย สืบค้นถึงต้นเค้า สืบสาวให้ตลอดสายแยกแยะสิ่งนั้น ๆ เรื่องนั้น ๆ ออกให้เห็นตามสภาวะ และตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย โดยไม่เอาความรู้สึกด้วยต้นหาอุปทานของตนเองเข้าจับ หรือเคลือบคลุม จะทำให้เกิดความตึงามและความสามารถตัดสินใจแก้ปัญหาได้

3) ขั้นสรุป เมื่อนักเรียนรวบรวมข้อมูลตามกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย ครูและนักเรียนจะมีการร่วมอภิปรายเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้จากการทำกิจกรรมและจะมีการสรุปผลการปฏิบัติ บทเรียน เพื่อตรวจสอบว่านักเรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดหรือไม่ เกิดความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์หรือไม่ โดยทำการประเมินจากการซักถามนักเรียนตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ จากการปฏิบัติกิจกรรมที่มอบหมาย โดยเมื่อนักเรียนและครูได้มีการอภิปรายผลการเรียนรู้ร่วมกันจะทำให้ นักเรียนเกิดกระบวนการคิดที่เป็นระบบ คิดอย่างถี่ถ้วน รอบคอบ ทำให้เกิดการตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์

ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการสอนแบบโยนิโสมนสิการ สามารถพัฒนาให้นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ทั้งนี้เนื่องมาจาก รูปแบบการเรียนการสอนแบบโยนิโสมนสิการ เป็นรูปแบบการสอนที่เน้นให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง นักเรียนเข้าใจหลักการของสิ่งที่ได้เรียนรู้ อย่างถูกต้อง ด้วยวิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการ กล่าวคือจากกระบวนการเรียนรู้ที่ครูปฏิบัติเป็นกัลยาณมิตรกับนักเรียน มีการกระตุ้นนักเรียนให้ได้คิดตลอดเวลาจากสถานการณ์

ผู้สอนจัดชั้น มีการจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ฝึกให้นักเรียนได้คิดแก้ปัญหา ตลอดจนมีสื่อการสอนเพื่อให้นักเรียนเข้าใจปัญหาที่ยากได้เข้าใจง่ายและชัดเจนขึ้น ทำให้นักเรียนเกิดกระบวนการคิดในการพิจารณาสิ่งต่างๆ ที่ศึกษามาแล้ว มาจัดเป็นระบบระเบียบ เป็นลำดับขั้นตอน สามารถจำแนกแยกแยะสิ่งต่างๆ ได้ตามความเป็นจริง อย่างมีเหตุผลและสามารถนำไปแก้ปัญหาได้ และในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นั้น ครูจะเน้นให้นักเรียนทำงานแบบร่วมมือทำงานเป็นกลุ่ม ทำให้นักเรียนมีการระดมสมองแบ่งปันความคิดเห็นอภิปรายภายในกลุ่ม ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์และขยายความรู้ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น เมื่อนักเรียนทุกรูปได้รับการฝึกฝนในการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ จึงสามารถนำเอาองค์ความรู้ที่ตนเองได้สร้างขึ้นไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่หลากหลาย เกิดความรู้ความเข้าใจยิ่งขึ้น ทำให้มีการคิดพิจารณาสภาพการณ์ เหตุการณ์ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันอย่างรอบคอบต่อเนื่องเป็นลำดับตามเหตุและผล ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจที่สมเหตุสมผล มีลักษณะการคิดที่สำคัญคือ คิดถูกวิธี (อุปายมณสิการ) คิดต่อเนื่องเป็นขั้นตอน (ปถมณสิการ) คิดอย่างมีเหตุมีผล (การณมณสิการ) และคิดเร้ากุศล (อุปาทกมณสิการ) ซึ่งจะช่วยพัฒนาให้นักเรียนเกิดปัญญาและตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม (2530) จึงทำให้คะแนนผลสัมฤทธิ์อยู่ในเกณฑ์ระดับดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ สายพิน มีสุข (2545) ได้ศึกษาผลการสอนตามแนวโยนิโสมนสิการที่มีต่อความสามารถในการตัดสินใจ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เช่นเดียวกับงานวิจัยของ สิริมา กลิ่นกุหลาบ (2546) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการตัดสินใจของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนคุณธรรมที่ส่งเสริมการเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยด้วยชุดการสอนแบบโยนิโสมนสิการกับชุดการสอนแบบกระบวนการกระจ่างค่านิยม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิศวเนตร เจริญสุข (2552) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กิจกรรมฝึกคิดตามแนวโยนิโสมนสิการ แบบคุณโทษและทางออก ที่ส่งเสริมความสามารถในการตัดสินใจ ในวิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่พบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมฝึกคิดตามแนวโยนิโสมนสิการส่งเสริมความสามารถในการตัดสินใจและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จึงทำให้นักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนรู้สูงกว่าก่อนเรียน

6. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนหรือการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หากนำการจัดรูปแบบการสอนแบบโยนิโสมนสิการกับนักเรียนคลุ้มนั้น ควรมีแผนการปฐมนิเทศก่อนเพื่อทำความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอน แต่ในที่นี้สาเหตุที่ผู้วิจัยไม่จัดทำแผนปฐมนิเทศเพราะนักเรียน มีพื้นฐานความรู้ในกระบวนการคิดดังกล่าวมาก่อนแล้ว

2. ครูผู้สอนควรใช้กระบวนการกลุ่มในการจัดการเรียนรู้และสมาชิกภายในกลุ่มไม่ควรมีจำนวนมากเกินไป และให้นักเรียนแบ่งหน้าที่การทำงานให้ชัดเจน หากจำนวนสมาชิกภายในกลุ่มที่มากเกินไปจะส่งให้นักเรียนเกียกกันทำงาน อาจทำให้นักเรียนบางส่วนไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

3. การสอนแบบโยนิโสมนสิการ เป็นรูปแบบการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนคิดอย่างเป็นระบบ คิดอย่างถี่ถ้วน รอบครอบ ส่งผลทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจและบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

4. ความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนจะเกิดขึ้นได้จะต้องอาศัย การฝึกฝน ต้องเน้นให้นักเรียนพยายามคิดให้ละเอียด จะส่งผลทำให้นักเรียนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

6.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังต่อไปนี้

1. ควรมีการทำวิจัยเพื่อศึกษาความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ ในระดับชั้นอื่น ๆ

2. ควรมีการทำวิจัยเพื่อศึกษาความสามารถในการตัดสินใจ โดยใช้การสอนแบบโยนิโสมนสิการ ในเนื้อหาสาระวิชาอื่น ๆ เช่น คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา เป็นต้น

3. ควรมีการทำวิจัยเพื่อศึกษาถึงผลการสอนแบบโยนิโสมนสิการกับตัวแปรอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- จิรวรรณ พงศ์สุวรรณสิน. (2542). “ผลการใช้ชุดฝึกการคิดตามหลักโยนิโสมนสิการที่มีต่อการตัดสินใจแก้ปัญหาของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดท่ากฤษณา (สุขชัยประชาสรรค์) จังหวัดชัยนาท”. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.
- ทศนา แคมมณี. (2556). *ศาสตร์การสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). *การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- ภพ เลหาไพบูลย์. (2542). *แนวการสอนวิทยาศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- วนิช สุธาร์ตน์. (2547). *ความคิดและความคิดสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วิศวเนตร เจริญสุข. (2552). “การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมฝึกคิดตามแนวโยนิโสมนสิการแบบคุณโทษและทางออกที่ส่งเสริมความสามารถในการตัดสินใจ ในวิชาคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3”. *ปริญาการศึกษามหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สายพิน มีสุข. (2545). “ผลการสอนตามแนวโยนิโสมนสิการที่มีต่อความสามารถในการตัดสินใจและผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6”. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สุมน อมรวิวัฒน์. (2530). *การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- Beyer. B. K. (1987). *Practice Strategies for Teaching of Thinking*. Boston: Allyn and Bacon.

องค์กรแห่งนวัตกรรมของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมสำหรับอุตสาหกรรม
ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
INNOVATIVE ORGANIZATION OF SMALL AND MEDIUM
ENTERPRISES (SMES) FOR THE ELECTRICAL AND ELECTRONIC
INDUSTRIES IN BANGKOK METROPOLITAN REGION.

ศุภชัย ประสพโชค * วรุณี เขาวนัสสุขุม ** ภัทรพล ชุ่มมี***

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาคุณลักษณะทั่วไปของการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นตลาด การมุ่งเน้นการเรียนรู้ และองค์กรแห่งนวัตกรรม 2) เพื่อศึกษารูปแบบขององค์กรแห่งนวัตกรรม กลุ่มตัวอย่างของวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงจากผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ที่ได้รับรางวัล SMEs แห่งชาติ ซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร นนทบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาคร และปทุมธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากพนักงานของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ที่ได้รับรางวัลที่ได้รับรางวัล SMEs แห่งชาติ โดยแจกแบบสอบถามไปยังพนักงานจำนวน 520 คน ผลการศึกษา พบว่า การมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นตลาด และการมุ่งเน้นการเรียนรู้ ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม

คำสำคัญ : การมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นตลาด การมุ่งเน้นการเรียนรู้ องค์กรแห่งนวัตกรรม

ABSTRACT

The purpose of this research was 1) to study the general characteristics of entrepreneur orientation, market orientation, learning orientation and innovative organization. 2) To study the innovation organization model. Sample of qualitative research used the specific sample selection of Small and Medium Enterprise Enterprises in the Electrical and Electronic Industry to get the SMEs Awards which

* หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

** คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

*** คณะวิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

located in Bangkok, Nonthaburi, Samut Prakarn, Samut Sakhon and Pathum Thani. The sample of quantitative research used the specific sample selection of Small and Medium Enterprises of the Electrical and Electronic Industry to get SMEs award. The questionnaire set was distributed to the 520 employees. The study found that entrepreneur orientation, market orientation, learning orientation influence to the organization of innovation.

Keywords: Entrepreneur Orientation, Market Orientation, Learning Orientation, Innovative Organization.

1. บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 เป็นยุคกระแสโลกาภิวัตน์เศรษฐกิจโลกเปลี่ยนแปลงเกิดสภาวะการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ รวมถึงสภาพการตลาดที่ความรุนแรง นวัตกรรมสามารถทำให้องค์กรพัฒนาอย่างรวดเร็วหากมีนโยบายและแนวทางในเรื่องนวัตกรรมชัดเจนก็จะสามารถเติบโตได้อย่างรวดเร็วและมั่นคง ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนา ยุทธศาสตร์ นโยบาย และแผนส่งเสริม ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แผนแม่บทการพัฒนาอุตสาหกรรมไทย พ.ศ. 2555-2574 เพื่อเป็นเข็มทิศในการพัฒนาผู้ประกอบการไทย ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ การประสานความร่วมมือกันด้วยนวัตกรรม องค์ความรู้ และเทคโนโลยียุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมไทย 4.0 ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ประเทศไทยได้มีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมมาอย่างต่อเนื่อง หากพิจารณาผลการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา พบว่า การเติบโตของ GDP ภาคอุตสาหกรรมเฉลี่ยอยู่ที่เพียงร้อยละ 3 ต่อปี การลงทุนเติบโตเฉลี่ยเพียงร้อยละ 2 ต่อปี มูลค่าการส่งออกภาคอุตสาหกรรมขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 5.4 ต่อปี และผลผลิตรวม (Total Factor Productivity: TFP) ภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นเฉลี่ยเพียงร้อยละ 0.7 ต่อปี นโยบายและแผนวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2555 – 2564) สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ การจัดทำนโยบายและแผนวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นหลักที่คาดว่าจะมีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศใน 10 ปีข้างหน้า ได้แก่ การกระจายความเจริญ เศรษฐกิจและการค้า และการเปลี่ยนแปลงด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม แผนการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2555-2559) มีกรอบแนวคิดในการผลักดันให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเป็นพลังขับเคลื่อนหลักของเศรษฐกิจไทย โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเพื่อให้ดำเนินธุรกิจโดยใช้ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ทั้งในระดับสาขาธุรกิจและระดับ

ผู้ประกอบการ และมุ่งสนับสนุนตามระยะการเติบโตของธุรกิจ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) เป็นแผนการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ มีระดับยุทธศาสตร์ที่ชี้แนะทิศทางการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มผลิตภาพ การผลิตรวมและในแต่ละภาคการผลิต เพิ่มสัดส่วนมูลค่าภาคบริการและสินค้าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และประเทศไทย องค์กรแห่งนวัตกรรมมีความสำคัญมากผู้ประกอบการพยายามที่จะปกป้องคุ้มครองของตนให้เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม ผู้ประกอบการมีหน้าที่กำหนดเป้าหมายและสั่งการการจัดบุคคลากรให้เหมาะกับงานถือเป็นองค์ประกอบสำคัญขององค์กร ด้านโครงสร้างองค์กรเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของการจัดการกระบวนการดำเนินการภายในองค์กร แสดงถึงการแบ่งงาน การจัดกลุ่มงานและการประสานเชื่อมโยงระหว่างงานและกลุ่มงาน วัฒนธรรมองค์กรเป็นความเชื่อ ค่านิยมและแบบแผนของพฤติกรรมที่พนักงานมีส่วนร่วม พนักงานแสดงพฤติกรรมการทำงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรด้วยความผูกพันต่อความเชื่อและค่านิยมที่มีร่วมกัน การติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การเปิดกว้างในการติดต่อสื่อสารทั้งภายในและภายนอกองค์กร จำเป็นต้องทำให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานและมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกัน รวมทั้งต้องนำข่าวสารจากลูกค้า ผู้ให้บริการ หรือคู่แข่งมาเป็นข้อมูลในการสร้างสรรค์นวัตกรรม วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมไทยมีความสามารถที่จะสร้างสรรค์สิ่งใหม่ได้และสามารถกลายเป็นผู้นำด้านนวัตกรรมได้ นวัตกรรมในระดับองค์กรเป็นองค์ประกอบหนึ่งในความสำเร็จขององค์กร ปัจจุบันชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์เป็นกลไกสำคัญในการสร้างนวัตกรรมให้กับอุตสาหกรรม นวัตกรรมจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความรู้และการเรียนรู้ ค้นหาแนวคิดใหม่ เมื่อนำนวัตกรรมมาใช้จะช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากกว่าเดิม เพื่อสามารถสร้างโอกาสใหม่ให้กับองค์กรเพื่อนำองค์กรไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

จากเหตุผลดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นตลาด การมุ่งเน้นการเรียนรู้ และการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม อันเป็นประโยชน์ในการนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไปใช้ในการวางแผนปรับปรุงและแก้ไขปัญหา รวมถึงนำไปพัฒนาประยุกต์ใช้ในอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ และอุตสาหกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพต่อไป

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษาคุณลักษณะทั่วไปของการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นตลาด การมุ่งเน้นการเรียนรู้ และองค์กรแห่งนวัตกรรมของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของกลุ่มอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

2.2 เพื่อศึกษารูปแบบองค์กรแห่งนวัตกรรมของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของกลุ่มอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

3. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งทำการศึกษาองค์กรแห่งนวัตกรรมของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมสำหรับอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยมีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

3.1 ขอบเขตเนื้อหาผู้วิจัยมุ่งศึกษาองค์กรแห่งนวัตกรรมสำหรับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมสำหรับอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ประกอบด้วย 4 ตัวแปร ประกอบด้วย การมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นตลาด การมุ่งเน้นการเรียนรู้และองค์กรแห่งนวัตกรรม

3.2 ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาจากสถานประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมสำหรับอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์และการสื่อสารที่ได้รับรางวัล SMEs แห่งชาติ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหารของสถานประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ที่ได้รับรางวัล SMEs แห่งชาติ ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

กลุ่มตัวอย่างของวิธีการเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จากผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์และการสื่อสารที่ได้รับรางวัล SMEs แห่งชาติและอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จากพนักงานบริษัทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์และการสื่อสารที่ได้รับรางวัลที่ได้รับรางวัล SMEs แห่งชาติ ในการจัดเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพจำนวน 34 บริษัท จำนวน 520 คน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Methods) ประกอบด้วยการวิจัยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จะเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกและเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการศึกษาในเชิงปริมาณจะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเลือกการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์และการสื่อสารที่ได้รับรางวัล SMEs แห่งชาติ การวิจัยเชิงปริมาณ โดยเลือกการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยแจกแบบสอบถามให้กับพนักงานจากสถานประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ที่ได้รับรางวัล SMEs แห่งชาติ ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

เครื่องมือมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยสร้างจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำเป็นแบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 5 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของพนักงาน โดยครอบคลุมข้อมูลเกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และประสบการณ์ทำงาน

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ 5 ด้าน คือ ความเป็นตัวของตัวเอง ความกล้าเสี่ยง การดำเนินงานเชิงรุก ความก้าวร้าวในการแข่งขัน และความใส่ใจในความสำเร็จลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมุ่งเน้นตลาด 6 ด้าน คือ การมุ่งเน้นลูกค้า การมุ่งเน้นคู่แข่ง การประสานงานความร่วมมือระหว่างภายในหน่วยงาน การรวบรวมความรู้ทางการตลาด การเผยแพร่ความรู้ให้กับบุคลากรในองค์กรได้รับรู้ และการนำความรู้ที่นำมาตอบสนองให้กับลูกค้า

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมุ่งเน้นการเรียนรู้ 3 ด้าน คือ การมุ่งเน้นการเรียนรู้ การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน และการยอมรับฟังความเห็นที่แตกต่าง

ตอนที่ 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์กรแห่งนวัตกรรม 6 ด้าน คือ การบริหารจัดการบุคลากร โครงสร้างองค์กร วิสัยทัศน์ กลยุทธ์และเป้าหมาย วัฒนธรรมองค์กร การสื่อสาร และเทคโนโลยีสารสนเทศ

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติ โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ สถิติที่ใช้ในการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด และค่าต่ำสุด สถิติการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง ผู้วิจัยนำมาใช้เพื่อวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นตลาด การมุ่งเน้นการเรียนรู้ และองค์กรแห่งนวัตกรรม ที่ผู้วิจัยทำการศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรมาพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย และกำหนดให้เป็นโมเดลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยโปรแกรม LISREL เพื่อตรวจสอบความกลมกลืนของโมเดลการวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์

5. ผลการวิจัย

5.1 คุณลักษณะทั่วไปของการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นตลาด การมุ่งเน้นการเรียนรู้ และองค์กรแห่งนวัตกรรมของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของกลุ่มอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ มีลักษณะดังต่อไปนี้

5.1.1 จากการศึกษาพบว่า คุณลักษณะของการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ ประกอบไปด้วย 5 ปัจจัย ได้แก่ ความเป็นตัวของตัวเอง ความกล้าเสี่ยง การดำเนินงานเชิงรุก ความก้าวร้าวในการแข่งขัน และ ความใส่ใจในความสำเร็จ

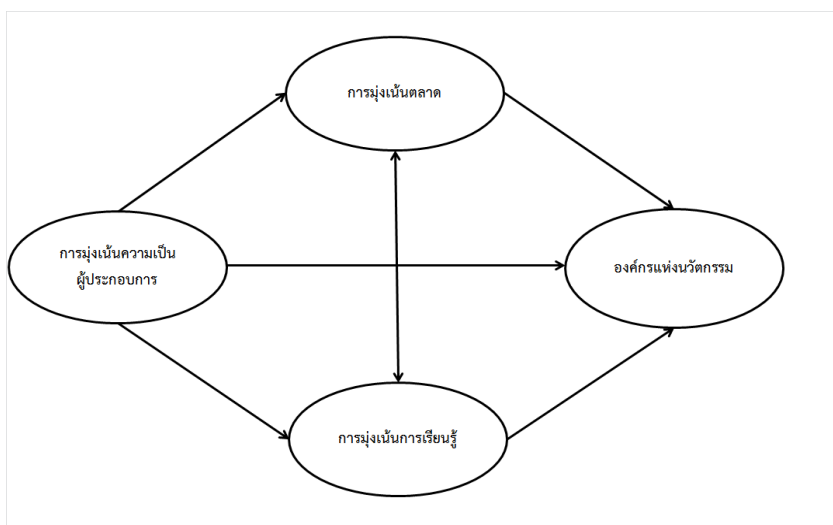
5.1.2 จากการศึกษาพบว่า การมุ่งเน้นตลาด ประกอบไปด้วย 6 ปัจจัย ซึ่งได้แก่ การมุ่งเน้นลูกค้า การมุ่งเน้นคู่แข่ง การประสานงานความร่วมมือระหว่างภายในหน่วยงาน การรวบรวม

ความรู้ทางการตลาด การเผยแพร่ความรู้ให้กับบุคลากรในองค์กรได้รับรู้ และการนำความรู้นั้นมาตอบสนองให้กับลูกค้า

5.1.3 จากการศึกษาพบว่า การมุ่งเน้นการเรียนรู้ ประกอบไปด้วย 3 ปัจจัย ได้แก่ การมุ่งเน้นการเรียนรู้ การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน และการยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง

5.1.4 จากการศึกษาพบว่า ลักษณะขององค์กรแห่งนวัตกรรม ประกอบไปด้วย 6 ปัจจัย ได้แก่ การบริหารจัดการบุคลากร โครงสร้างองค์กร วิสัยทัศน์ กลยุทธ์ และเป้าหมาย วัฒนธรรมองค์กร การสื่อสาร และ เทคโนโลยีสารสนเทศ

5.2 รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นตลาด การมุ่งเน้นการเรียนรู้ และองค์กรแห่งนวัตกรรมของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของกลุ่มอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ที่ได้จากงานวิจัยมีลักษณะดังต่อไปนี้

กรอบองค์กรแห่งนวัตกรรมที่ได้จากงานวิจัย

6. อภิปรายผล

จากคุณลักษณะของการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นตลาด การมุ่งเน้นการเรียนรู้ และองค์กรแห่งนวัตกรรมที่ได้จากการวิจัย อภิปรายผลได้ว่า 1) การมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ ผู้ประกอบการจะต้องมีความเป็นตัวของตัวเอง มีอิสระในการตัดสินใจ มีความกล้าเสี่ยงต่อการลงทุน มุ่งปรับปรุงผลิตภัณฑ์และบริการให้ดีกว่าคู่แข่ง การเข้าถึงลูกค้าอย่างรวดเร็ว ทุ่มเทและมองหาหนทางไปสู่ความสำเร็จ 2) การมุ่งเน้นตลาด ต้องมุ่งมั่นตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับลูกค้าอย่างต่อเนื่องและการให้บริการแก่ลูกค้าอย่างสม่ำเสมอ

ผู้บริหารสูงสุดมีการปรึกษาหารือจุดแข็งและกลยุทธ์ของคู่แข่งอยู่เป็นประจำ การตอบสนองอย่างรวดเร็วต่อการเปลี่ยนแปลงของคู่แข่ง การประสานงานความร่วมมือระหว่างภายในหน่วยงาน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกันกระทำอย่างต่อเนื่องสอดคล้องด้วยความร่วมมือกันของทุกฝ่าย การเผยแพร่ข้อมูลสำคัญไปยังทั่วทั้งองค์กร ความสามารถในการทำงานร่วมกันระหว่างฝ่ายบริการและลูกค้า การเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจของลูกค้านี้ให้กับบุคลากรในองค์กรได้รับรู้ ความถี่ในการตรวจสอบผลิตภัณฑ์โดยเปรียบเทียบกับความต้องการของลูกค้า การให้ความสนใจกับข้อร้องเรียนของลูกค้าและแนวทางในการจัดการร้องเรียนที่มีประสิทธิภาพ 3) การมุ่งเน้นการเรียนรู้ โดยที่ผู้บริหารให้ความสำคัญในการเรียนรู้ในทุกหน่วยงานว่าการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญสู่องค์กรแห่งนวัตกรรม การฝึกอบรมให้พนักงานเรียนรู้สิ่งใหม่ การหยุดการเรียนรู้คือการเสียโอกาส และการเรียนรู้ภายในองค์กรจะทำให้องค์กรอยู่รอด การกำหนดเป้าหมายขององค์กรที่ชัดเจน การแลกเปลี่ยนวิสัยทัศน์ระหว่างผู้บริหารและพนักงานในองค์กร การเปิดใจกว้างยอมรับความคิดเห็นจากผู้อื่น การยอมรับสิ่งใหม่ๆ การสนับสนุนให้คิดนอกกรอบ ให้ความสำคัญต่อการพัฒนานวัตกรรม และความคิดแปลกใหม่เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อองค์กร และ 4) การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม องค์กรจะต้องให้อิสระทางความคิด สร้างบรรยากาศ สร้างแรงจูงใจในการทำงาน เปิดโอกาสให้พนักงานร่วมกำหนดเป้าหมาย ปลูกฝังนิสัยการเรียนรู้ ส่งเสริมพนักงานร่วมในนวัตกรรม มีแผนพัฒนาและฝึกอบรมให้กับพนักงาน มีการแบ่งอำนาจหน้าที่การทำงาน องค์กรมีความยืดหยุ่นและการระดมความคิดเห็นได้อย่างอิสระ มีการกำหนดวิสัยทัศน์ กลยุทธ์ และเป้าหมายในการสร้างนวัตกรรมอย่างชัดเจน เพื่อขับเคลื่อนองค์กรไปสู่องค์กรแห่งนวัตกรรม สร้างความเข้าใจร่วมกัน สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของนวัตกรรมองค์กร มีการเผยแพร่ข้อมูล การกระจายนโยบายและคำสั่งไปยังทั่วทั้งองค์กร มีการสื่อสารกับลูกค้าที่จะทำให้ได้รับข้อมูลที่สำคัญต่อการสร้างนวัตกรรมในองค์กร มีการพัฒนาองค์กรโดยเทคโนโลยีสารสนเทศ และการเข้าถึงข้อมูลที่เร็วขึ้น

7. ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคตควรมีการศึกษาวิจัยองค์กรแห่งนวัตกรรมในกลุ่มอุตสาหกรรมอื่น ควรมีการศึกษาวิจัยปัญหาและอุปสรรคในการสร้างองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม ควรมีการศึกษาวิจัย ผลกระทบขององค์กรแห่งนวัตกรรมที่มีต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจอื่น ๆ เพื่อที่จะสามารถนำข้อมูลจากการวิจัยไปประยุกต์ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และควรมีการศึกษาวิจัยผลกระทบของตัวแปรแทรกซ้อนๆ ที่มีผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

2) ประโยชน์ของการวิจัยการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปเป็นเพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบของการดำเนินธุรกิจในประเทศไทย เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับผู้ประกอบการในประเทศไทย การดำเนินงานโดยใช้เครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจให้ธุรกิจอยู่รอดและเติบโต

อย่างมั่นคงและยั่งยืนและเพื่อเป็นข้อพิจารณาในการนำเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในธุรกิจให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

3) ควรส่งเสริมและปรับปรุงการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเพื่อความสำเร็จในการได้รับรางวัล SMEs แห่งชาติให้มากขึ้น เกณฑ์ในการตัดสินควรพิจารณาให้ทันต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ควรให้มีการทบทวนและสนับสนุนในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับองค์กรหรือผู้ประกอบการที่ได้รับรางวัล SMEs แล้วว่าจะทำอย่างไรให้องค์กรหรือสถานประกอบการนั้นๆ จะดำเนินการและมีมาตรฐานที่ดีต่อไปอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- Nachaisak Chunnapiya. (2012). The Impact of Marketing Innovation Strategies and Marketing Environments Toward Marketing Performance for Four and Five Stars Hotels in Thailand for Entering to Asian Economic Cooperation (AEC).
- Niti Rattanaprichavej. (2010). Organizational Performance of Small and Medium Enterprises (SMEs) from the Concepts of Learning Organization and Organizational Innovation. Doctor of Public Administration. National Institute of Development Administration.
- PAPOPEPON TERMTRIRAKIJ. (2012). FACTORS INFLUENCING PERFORMANCE OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES: A CASE STUDY OF ELECTRICAL AND ELECTRONIC INDUSTRIES. DOCTOR OF PHILOSOPHY IN PUBLIC ADMINISTRATION. SRIPATUM UNIVERSITY.
- Sutheera Atawongsa. (2013). The Effects of Entrepreneurial Orientation and Enterprise Characteristics Toward Thai SMEs' Growth. Doctor of Business Administration Program. Dhurakij Pundit University.
- Ali Abdul-Fattah Alshaher (2015). Analysis the Relationship between Strategic Information System Effectiveness and Entrepreneurial Orientation for Some Telecom Firms.
- Amie Kusumawardhani and group (2012) Autonomy and innovativeness: Understanding their relationships with the performance of Indonesian SMEs. University of Wollongong.
- C. Callaghan & R. Venter (2011). An investigation of the entrepreneurial orientation, context and entrepreneurial performance of inner-city Johannesburg street traders. Southern African Business Review Volume 15 Number 1,

- Dae-Yul Jeong and group (2014) Customer Orientation and Organizational Performance: Mediating Role of CRM. *Advanced Science and Technology*
- Fakhrul Anwar Zainol and Selvamalar Ayadurai (2011). Entrepreneurial Orientation and Firm Performance: The Role of Personality Traits in Malay Family Firms in Malaysia. *International Journal of Business and Social Science* Vol. 2 No. 1.
- Hardy Loh Rahim and group (2015) The Effect of Entrepreneurial Leadership towards Organizational Performance. *International Academic Research Journal of Business and Technology*.
- Haryanto A.T and Haryono T. (2015) THE INFLUENCE OF MARKET ORIENTATION ON INNOVATION TYPE AND ENTERPRISE PERFORMANCE. *POLISH JOURNAL OF MANAGEMENT STUDIES*. Vol.11 No1.
- Joanna EJDYS (2015) MARKETing ORIENTATION VS. INNOVATIVENESS OF SMEs OF THE PODLASKIE PROVINCE. Faculty of Management, Bialystok University of Technology, Wiejska Street 2, 15-351 Bialystok, Poland.
- Nofal Nur and group (2014). Entrepreneurship Orientation, Market Orientation, Business Strategy, Management Capabilities On Business Performance; Study At Small And Medium Enterprise Printing In Kendari.
- Rodney Oudan (2012). Market Orientation -Transforming Trade and Firm Performance. *International Journal of Marketing Studies*. Vol. 4, No. 2; April 2012. Worcester State University, United States.

200

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (ฉบับพิเศษ) เมษายน-มิถุนายน 2560

ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2
สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง
THE SUCCESS FACTORS OF OPERATION OF IMMIGRATION DIVISION 2
IMMIGRATION BUREAU

อภิพัฒน์ พงศ์เรืองรอง* ไชยา ยิ้มวิไล**

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ศึกษาปัจจัยความสำเร็จที่ช่วยให้การดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง เป็นไปด้วยความมีประสิทธิภาพ (2) ศึกษาระดับความสำเร็จในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง (3) ศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามภารกิจของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และคุณภาพการให้บริการต่อผู้ใช้บริการ และ (4) เพื่อศึกษารูปแบบ/แนวทางที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการดำเนินภารกิจของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงผสม โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพร่วมกัน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณคือ เจ้าหน้าที่ตำรวจของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 จำนวน 328 คน เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย (1) กลุ่มเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับผู้บริหาร (ผู้บังคับการถึงรองผู้กำกับการ) จำนวน 5 คน (2) กลุ่มเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับผู้ปฏิบัติ (สารวัตรถึงผู้บังคับหมู่) จำนวน 10 คน และ (3) กลุ่มผู้ใช้บริการจากด่านตรวจคนเข้าเมืองท่าอากาศยานทั้ง 5 แห่ง ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ จำนวน 20 คน โดยใช้เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสนทนากลุ่มย่อย

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงาน ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก โดยด้านที่งานมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาตามลำดับคือ ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ด้านการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ และด้านเทคโนโลยี มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด สำหรับระดับความสำเร็จในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และด้านคุณภาพการให้บริการต่อผู้ใช้บริการ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

* หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

** หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

คำสำคัญ: ปัจจัยความสำเร็จ/การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม/ตรวจคนเข้าเมือง

ABSTRACT

The objectives of study on “The Success Factors of Operation of Immigration Division 2, Immigration Bureau”, were (1) to study the success factors affecting the efficient operation of Immigration Division 2, Immigration Bureau (2) to study the operation success level of Immigration Division 2, Immigration Bureau (3) to study the current problem situation in operation according to the mission, that affecting the crime prevention and suppression, and the quality of service, and (4) to study the appropriate approach according to the operation of Immigration Division 2, Immigration Bureau. This research was mixed-method research, by using quantitative and qualitative study. The quantitative data was collected by questionnaire from immigration officer of Immigration Division 2, a total of 328 persons. The qualitative data was collected by in-depth interview and focus group discussion from the key informant, consisted of 1) executive immigration officer group (from the rank of Deputy Superintendent to the Commander), a total of 5 persons 2) operation immigration officer group (from the rank of Squad Leader to the Inspector), a total of 10 persons, and 3) Thai and foreigner clients at immigration border checkpoint of 5 airports in Thailand, a total of 20 persons.

The results of the study can be concluded that the overall average of the success factors affecting the efficient operation of Immigration Division 2 was high, with the issue of Teamwork had the highest average. The other lower average issues can be ordered consecutively as follows: Transformational Leadership, Human Resources Development, Policy Implementation, and the issue of Information Technology had the lowest average among all issue. The overall average of operation success level of Immigration Division 2 was high, with the issue of Crime Prevention and Suppression had the highest average, and the issue of Quality of Service had the lowest average among issue.

Keywords: Success Factor/Crime Prevention and Suppression/Immigration

1. บทนำ

สถานการณ์โลกยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรงในทุกมิติทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี อันเป็นผลมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ และการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองโลก ซึ่งทำให้ประเทศต่างๆ ในโลกมีความเชื่อมโยงกันมากยิ่งขึ้น โดยผู้คนที่อยู่ห่างไกลกันสามารถติดต่อถึงกันภายในเสี้ยววินาที และสามารถเชื่อมโยงการติดต่อสื่อสารไปได้ทุกแห่ง โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารจึงทำให้เกิดลักษณะโลกไร้พรมแดนในยุคโลกาภิวัตน์ ประเทศไทยเป็นประเทศที่ได้รับผลกระทบเชิงบวกจากการเกิดขึ้นของโลกาภิวัตน์เนื่องจากเป็นประเทศที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่สวยงาม มีขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงาม รวมทั้งรัฐบาลทุกยุคสมัยมีนโยบายการกระตุ้นเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ จึงเป็นสิ่งดึงดูดให้ชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาเป็นจำนวนมากและมีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกปี โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2558 มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้าประเทศไทยมากถึง 29,881,091 คน (กรมการท่องเที่ยว, 2559) แต่อย่างไรก็ตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ และการเจริญเติบโตแบบก้าวกระโดดของธุรกิจการบินและระบบโลจิสติกส์ ได้ผลให้เกิดกระแสการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ ทั่วโลก แต่ยังเป็นตัวผลักดันให้เกิดกระแสการไหลเวียนของเงินทุน สินค้าและบริการ รวมทั้งการโยกย้ายถิ่นฐาน ปราบปรามการกระทำผิดให้เกิดการแพร่กระจายของวัฒนธรรม ระบบความคิดความเชื่อ เทคโนโลยี นวัตกรรม และกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมในรูปแบบต่างๆ แน่แน่นอนว่า ผลพวงอันหนึ่งก็คือการเติบโตของภาคประชาสังคม และองค์กรนอกภาครัฐ (Non-state actors) ต่างๆ ซึ่งก็รวมถึงองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ (Transnational Organized Crime: TOC) ที่ได้ขยายธุรกิจของตนไปยังประเทศซึ่งมีระบบกฎหมายที่ล่าช้าหรือมีการบังคับใช้กฎหมายที่ย่อหย่อนเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกปราบปราม ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการค้ามนุษย์ และปัญหาการลักลอบขนผู้ย้ายถิ่น ที่ถือเป็นอาชญากรรมที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติเข้ามามีบทบาทเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ โดยสร้างวงจรอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำอย่างต่อเนื่อง (สักรินทร์ นิยมศิลป์, 2558, หน้า 233-234)

สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองมีภารกิจในการตรวจบุคคลและยานพาหนะที่เดินทางเข้ามาในและออกไปนอกราชอาณาจักรเปรียบเสมือนประตูของประเทศ รวมทั้งให้บริการคนต่างด้าวขณะพำนักอยู่และเป็นแนวหน้าในการรักษาความมั่นคงของประเทศ โดยเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจสำคัญทั้งงานด้านการให้บริการในการเดินทางข้ามแดนและการรักษาความมั่นคงของประเทศในการสกัดกั้นบุคคลต้องห้ามหรือไม่พึงประสงค์มิให้เดินทางเข้ามาในหรือออกไปนอกราชอาณาจักรได้ รวมทั้งป้องกันภัยคุกคามต่อความมั่นคงในรูปแบบต่างๆ (สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง, 2558, หน้า 14) ซึ่งในปีงบประมาณ พ.ศ.2558 (ระหว่างวันที่ 1 ต.ค.2557 ถึง 30 ก.ย.2558) เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองได้ทำการตรวจบุคคลที่เดินทางเข้ามาในและออกไปนอกราชอาณาจักรจำนวน 103,357,834 คน (คนไทย 26,962,551 คน และคนต่างชาติ 76,394,834 คน) จากข้อมูลดังกล่าวทำให้สรุปได้ว่าการเดินทางเข้าออกประเทศในยุคปัจจุบันมักนิยมใช้บริการจากสายการบินมากขึ้น เนื่องจากมีสายการบินที่แข่งขันการให้บริการจำนวนมาก อีกทั้งมีเส้นทางให้บริการเพิ่มมากขึ้น และราคาค่า

โดยสารไม่แพงเกินไปเมื่อเทียบกับความคุ้มค่า จึงทำให้ท่าอากาศยานต่างๆ ต้องรองรับผู้มาใช้บริการจำนวนมาก จากการศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาของการให้บริการในความรับผิดชอบของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 พบว่ามีหลายประการที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาด้านการควบคุมและการตรวจสอบการให้บริการประชาชนที่มีเป้าหมายเพื่อความมั่นคงและความปลอดภัยของประเทศ ซึ่งที่ผ่านมาไม่สามารถนำรายชื่อบุคคลต้องห้ามเดินทางเข้าและออกราชอาณาจักรลงในฐานข้อมูลตรวจสอบบุคคลต้องห้ามในทันที ปัญหาด้านการลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน ที่มีการมอบอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับการอนุญาต การอนุมัติ หรือการปฏิบัติงานอื่นใดให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่น้อยเกินไปจึงทำให้การปฏิบัติในการให้บริการมีความล่าช้า ปัญหาด้านการอำนวยความสะดวก โดยไม่ได้มีการจัดให้มีระบบเครือข่ายสารสนเทศหรือระบบคอมพิวเตอร์ เพื่ออำนวยความสะดวกในการให้บริการประชาชนให้มากกว่าที่ควร เป็นต้น นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับปัญหาความล่าช้าในการตรวจหนังสือเดินทางที่พบว่า บางช่วงต้องเข้าคิวรอเป็นแถวยาวมาก โดยเฉพาะช่วงเทศกาลหยุดยาว เช่น ช่วงเทศกาลสงกรานต์ เทศกาลปีใหม่ และช่วงเทศกาลตรุษจีน เป็นต้น ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความเครียดทั้ง 2 ฝ่าย โดยทำให้ผู้โดยสารเกิดความไม่ประทับใจ และไม่พึงพอใจต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ รวมถึงอาจทำให้มีการร้องเรียนเกิดขึ้น

ดังนั้น การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจึงจำเป็นต้องมีการวางแนวทางในการปฏิบัติงาน เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จในการขับเคลื่อนของการดำเนินงานตามนโยบายสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง และสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดนั้น ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาในประเด็นที่สำคัญเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปปรับระบบการทำงานได้ในอนาคต ซึ่งจะช่วยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจตรวจคนเข้าเมืองสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น และประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างมีคุณภาพ

2. วัตถุประสงค์

2.1 ศึกษาปัจจัยความสำเร็จที่ช่วยให้การดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง เป็นไปด้วยความมีประสิทธิภาพ

2.2 ศึกษาระดับความสำเร็จในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง

2.3 ศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามภารกิจของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำงานและปราบปรามอาชญากรรม และคุณภาพการให้บริการต่อผู้ใช้บริการ

2.4 เพื่อศึกษารูปแบบ/แนวทางที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการดำเนินภารกิจของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษาเฉพาะในพื้นที่รับผิดชอบของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง คือ ด้านตรวจคนเข้าเมืองท่าอากาศยานทั้ง 5 แห่ง ได้แก่ (1) ด้านตรวจคนเข้าเมืองท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ (2) ด้านตรวจคนเข้าเมืองท่าอากาศยานจังหวัดสงขลา (3) ด้านตรวจคนเข้าเมืองท่าอากาศยานจังหวัดภูเก็ต (4) ด้านตรวจคนเข้าเมืองท่าอากาศยานกรุงเทพมหานคร และ (5) ด้านตรวจคนเข้าเมืองท่าอากาศยานจังหวัดเชียงใหม่

3.2 ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 เป็นการศึกษาข้อมูลในเชิงปริมาณ จะทำการศึกษาจากเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับผู้ปฏิบัติในสังกัดกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 จำนวน 328 คน สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 และ 4 เป็นการศึกษาข้อมูลในเชิงคุณภาพ โดยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 จะทำการศึกษาจากเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติ รวมจำนวน 15 คน และวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 จะทำการศึกษาจากเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติ และผู้ใช้บริการจากด้านตรวจคนเข้าเมืองท่าอากาศยานทั้ง 5 แห่ง รวมจำนวน 35 คน

3.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ เดือนกุมภาพันธ์ 2558-สิงหาคม 2559

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงผสม โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพร่วมกัน เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์การวิจัย

4.2 ผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณคือ เจ้าหน้าที่ตำรวจของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 จำนวน 328 คน โดยเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย (1) กลุ่มเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับผู้บริหาร (ผู้บังคับการถึงรองผู้กำกับการ) จำนวน 5 คน (2) กลุ่มเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับผู้ปฏิบัติ (สารวัตรถึงผู้บังคับหมู่) จำนวน 10 และ (3) กลุ่มผู้ใช้บริการจากด้านตรวจคนเข้าเมืองท่าอากาศยานทั้ง 5 แห่ง ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ จำนวน 20 คน โดยใช้เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสนทนากลุ่มย่อย

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.3.1 การศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่าง ด้วยแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จ ได้แก่ (1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (2) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (3) ทีมงาน (4) การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ และ (5) เทคโนโลยี และระดับความสำเร็จในการดำเนินงาน ทั้งนี้แบบสอบถามในการวิจัยได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยใช้เทคนิค IOC จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ซึ่งค่า IOC ในภาพรวมเท่ากับ 0.93 จากนั้นทำการวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นโดยนำ

แบบสอบถามไปทำทดสอบ จำนวน 30 ชุด และนำมาหาค่าความเที่ยงด้วยสูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .972

4.3.2 การศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพจากกลุ่มตัวอย่าง ด้วยแบบสัมภาษณ์ พัฒนาจากข้อมูลเชิงปริมาณในประเด็นที่น่าสนใจและส่งผลต่อกันระหว่างตัวแปร เพื่อนำมาตั้งเป็นประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน รวมถึงแนวคิด ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนารูปแบบ/แนวทางที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการดำเนินการกิจกรรมของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.4.1 การรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้ศึกษาจัดตั้งทีมงานวิจัย จำนวน 5 ชุด เพื่อดำเนินการจัดเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากด่านตรวจคนเข้าเมืองท่าอากาศยานทั้ง 5 แห่ง

4.4.2 การรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสนทนากลุ่มย่อย

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

4.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้ศึกษาใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจะทำการวิเคราะห์และจัดแยกประเด็นตามกลุ่มของข้อมูล ทัศนคติ และสรุปข้อมูล เพื่อเปรียบเทียบที่ละประเด็น

5. ผลการวิจัย

5.1 สรุปผลการศึกษาปัจจัยความสำเร็จที่ช่วยให้การดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง เป็นไปด้วยความมีประสิทธิภาพ และระดับความสำเร็จในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง

5.1.1 ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยด้านทีมงานมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาตามลำดับคือ ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ด้านการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ และด้านเทคโนโลยี มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด แสดงได้ดังตาราง

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยความสำเร็จ โดยภาพรวม

ปัจจัยความสำเร็จ	\bar{X}	S.D.	ความหมาย	ลำดับที่
1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	3.64	0.49	มาก	2
2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	3.63	0.51	มาก	3
3. ทีมงาน	3.70	0.47	มาก	1
4. การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ	3.59	0.48	มาก	4

5. เทคโนโลยี	3.48	0.65	มาก	5
รวม	3.61	0.42	มาก	

ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละปัจจัยพบว่า (1) ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในภาพรวมของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาตามลำดับคือ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ด้านการกระตุ้นทางปัญญา และด้านการคำนึงถึงความเป็นเอกัตถะบุคคลมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด (2) ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีด้านทัศนคติต่อภารกิจ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการให้การศึกษา และด้านการพัฒนางานมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด (3) ด้านทีมงานในภาพรวมของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีด้านการมีเป้าหมายร่วมกันมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาตามลำดับคือ ด้านศักยภาพของสมาชิก ด้านปฏิสัมพันธ์ภายในทีมงาน และด้านการสื่อสารภายในทีมงานมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด (4) ด้านการนำนโยบายไปปฏิบัติในภาพรวมของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีด้านผู้ปฏิบัตินโยบายมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาตามลำดับคือ ด้านมาตรฐานและวัตถุประสงค์ของนโยบาย ด้านวิธีการบริหารงาน ด้านการสื่อสารในองค์กร ด้านการสนับสนุนความช่วยเหลือจากส่วนกลาง และด้านทรัพยากรในการปฏิบัติงานมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด และ (5) ด้านเทคโนโลยี ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีด้าน Hard ware มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ และด้าน Soft ware และ Data Base มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

5.1.2 ระดับความสำเร็จในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และด้านคุณภาพการให้บริการต่อผู้ใช้บริการ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด แสดงได้ดังตาราง

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความสำเร็จในการดำเนินงาน โดยภาพรวม

ระดับความสำเร็จในการดำเนินงาน	\bar{X}	S.D.	ความหมาย	ลำดับที่
1. การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม	3.72	0.56	มาก	1
2. คุณภาพการให้บริการต่อผู้ใช้บริการ	3.64	0.52	มาก	2
รวม	3.68	0.51	มาก	

ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละด้านพบว่า (1) ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีภารกิจด้านการปราบปรามอาชญากรรมมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และภารกิจด้านการป้องกันอาชญากรรมมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด และ (2) ด้านคุณภาพการให้บริการต่อผู้ใช้บริการในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีภารกิจด้านการพัฒนาระบบการให้บริการมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และภารกิจด้านคุณภาพการให้บริการมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

5.2 สรุปผลการศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน และรูปแบบ/แนวทางที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการดำเนินภารกิจของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง

5.2.1 ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ในแต่ละปัจจัย พบว่า (1) ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง สรุปได้ว่า ผู้บริหารของตำรวจเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อวิถีคิด พฤติกรรม และวิธีการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจทุกระดับ ทั้งนี้ ภารกิจของงานตรวจคนเข้าเมืองมีลักษณะเฉพาะด้านที่ผู้บริหารตำรวจจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในเนื้องานในระดับสูงเพื่อที่จะสามารถสอนงาน ให้คำปรึกษา และช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงผู้บริหารตำรวจควรมีความสามารถในการสร้างแรงจูงใจให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจในการขับเคลื่อนภารกิจให้ประสบผลสำเร็จ (2) ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สรุปได้ว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกระดับเป็นผู้ที่สมัครใจเข้าสู่ระบบจึงมีทัศนคติที่ดีต่อภารกิจของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ประกอบกับมีวิธีการคัดเลือกโดยใช้ผลการสอบภาษาอังกฤษ เป็นหลักในการพิจารณา เพื่อให้ได้เจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีความรู้ ความสามารถที่ต้องตรวจสอบเอกสาร และอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ใช้บริการชาวต่างชาติ (3) ด้านทีมงาน สรุปได้ว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกๆ ฝ่ายทั้งในด้านงานป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และด้านงานให้บริการของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ต่างให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีมอยู่ในระดับสูง เนื่องจากต้องทำงานร่วมกันอย่างเชื่อมโยงในแต่ละภารกิจ จึงทำให้มีวัฒนธรรมการประชุมสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมา และประเด็นนโยบายที่ได้รับมอบหมาย และแนวทางก่อนที่จะเริ่มดำเนินภารกิจทุกครั้ง (4) ด้านการนำนโยบายไปปฏิบัติ สรุปได้ว่า ผู้บริหารตำรวจและเจ้าหน้าที่ตำรวจทุกระดับเห็นว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติที่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ควรเกิดจากการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดและสร้างการรับรู้เกี่ยวกับนโยบายให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกระดับ รวมถึงควรต้องมีการประสานงานทั้งหน่วยงานภายในและภายนอกที่ทำงานร่วมกับกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 (5) ด้านเทคโนโลยี สรุปได้ว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกๆ ฝ่ายทั้งงานป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และงานให้บริการของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ต่างให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงาน โดยเห็นว่า ระบบ PIBICS เป็นระบบงานที่มีความครอบคลุมกับภารกิจของงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติ และงานด้านการอำนวยความสะดวกในการให้บริการตรวจคนเข้าเมืองทั้งขาเข้าและขาออก

5.2.2 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และคุณภาพการให้บริการต่อผู้ใช้บริการ ได้แก่ (1) ปัญหาระบบอุปถัมภ์ในการแต่งตั้งผู้บริหารตำรวจที่ไม่เข้าใจภารกิจของงานตรวจคนเข้าเมืองให้ดำรงตำแหน่งที่เป็นภารกิจสำคัญ ซึ่งส่งผลให้เกิดการสั่งงานที่ผิดพลาดต่อการปฏิบัติงาน (2) ปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจากขาดจิตสำนึกความรับผิดชอบในงาน และมีกรณีผลกระทบที่ตนเองรับผิดชอบไปให้เพื่อนร่วมงาน (3) เจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายตรวจคนเข้าเมืองไม่มีคู่มือเอกสารที่จำเป็นต่อการอ้างอิงในการดำเนินงาน ซึ่งทำให้เกิดปัญหาความกตัตันในการทำงานที่ต้องอ้างอิง

กฎระเบียบ และข้อปฏิบัติที่มากมาย และหากมีการปฏิบัติงานที่ผิดพลาดจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ (4) เจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายตรวจคนเข้าเมืองมีจำนวนไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะในช่วงเทศกาล และฤดูท่องเที่ยว (5) สภาพบรรยากาศในการทำงานมีความเสี่ยงสูง เนื่องจากต้องพบเจอกับผู้รับบริการที่หลากหลายเชื้อชาติ และวัฒนธรรม รวมถึงรูปแบบของการทำงานต้องเร่งทำงานภายใต้ระยะเวลาที่จำกัดและเร่งด่วน (6) ปัญหาด้านงบประมาณเพื่อนำมาใช้พัฒนา และบำรุงรักษาระบบเทคโนโลยีในการทำงานที่ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน (7) ปัญหาด้านความเสถียรของระบบและอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติงานทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความล่าช้า (8) ระบบ PIBICS ยังคงขาดการเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลกับหน่วยงานอื่นๆ ที่สำคัญและจำเป็นต่อการปฏิบัติงาน ทำให้ข้อมูลไม่อัปเดตให้เป็นปัจจุบัน (9) ปัญหาด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติเกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ส่งผลให้การก่ออาชญากรรมข้ามชาติ และการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทำงานได้ยากเพิ่มมากขึ้น และ (10) ปัญหาด้านการให้บริการที่บางช่วงอาจเกิดความล่าช้า จึงทำให้ผู้ใช้บริการบางรายเกิดไม่พึงพอใจ และใช้สื่อโซเชียลมีเดียให้ชาวการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ประกอบกับผู้ใช้บริการจากสนามบินส่วนใหญ่มักเข้าใจว่างานตรวจคนเข้าเมืองเป็นงานบริการ โดยไม่รู้ว่าเป็นงานด้านความมั่นคง

5.2.3 แนวทางที่เหมาะสมกับการดำเนินการของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ประกอบด้วย (1) การให้ความสำคัญกับเรื่องการปรับปรุงระบบฐานข้อมูลของอาชญากรรมข้ามชาติให้มีความเป็นปัจจุบัน และมีการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ช่วยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถเรียกใช้ข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งในประเด็นนี้ กองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ต้องมีการพัฒนาเจ้าหน้าที่ตำรวจให้มีศักยภาพสูง และพร้อมพัฒนาตนเองเพื่อเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง (2) การสร้างและพัฒนาทีมงานที่มีประสิทธิภาพสูงที่สามารถทำงานร่วมกันภายใต้เป้าหมายเดียวกัน และทำงานทดแทนกันได้ในยามจำเป็นได้เป็นอย่างดี ซึ่งผู้บริหารต้องมีสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจในการทำงานเป็นที่มาอย่างต่อเนื่อง เพื่อช่วยให้การขับเคลื่อนนโยบายที่ได้รับมอบหมายให้เป็นไปด้วยความราบรื่น (3) ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อสร้างอุดมการณ์ในการทำงานให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเกิดทัศนคติต่อภารกิจ และมีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน รวมถึงผู้บริหารต้องแสวงหาทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำเนินงานตามภารกิจ เพื่อช่วยให้การนำนโยบาย ที่ได้รับมอบหมายไปปฏิบัติบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด (4) การประชาสัมพันธ์สื่อสารข้อมูลอย่างต่อเนื่องเพื่อช่วยให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้ตรงกันว่า งานตรวจคนเข้าเมืองเป็นภารกิจด้านความมั่นคงของประเทศ ซึ่งการรับรู้ในประเด็นนี้จะช่วยให้ประชาชนเข้าใจ และให้ความร่วมมือต่อการดำเนินงานตามขั้นตอนของเจ้าหน้าที่อย่างสมัครใจ

6. อภิปรายผล

ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ทั้ง 5 ตัวแปร และระดับความสำเร็จในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สามารถอภิปรายผลการวิจัยตามลำดับดังนี้

6.1 ปัจจัยความสำเร็จด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีค่าเฉลี่ยด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์มากที่สุด ซึ่งผลวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่า ผู้บริหารของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ถือเป็นผู้ที่มีอิทธิพลในระดับสูงที่มีต่อพฤติกรรมการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจตามนโยบายที่มอบหมายอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยเชิงคุณภาพที่พบว่า ผู้บริหารของตำรวจเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อวิธีคิด พฤติกรรม และวิธีการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจทุกระดับ อาจเป็นเพราะวัฒนธรรมตำรวจที่มุ่งเน้นให้เจ้าหน้าที่ตำรวจระดับปฏิบัติทำตามคำสั่งอย่างเคร่งครัด โดยใช้การสั่งการตามลำดับชั้นเพื่อช่วยกระตุ้น และกำกับให้เกิดความตระหนักรู้เกี่ยวกับเป้าหมายและภารกิจที่มีการมอบหมาย ซึ่งลักษณะของวัฒนธรรมตำรวจจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถปลูกฝังความเชื่อ ค่านิยม และสร้างแรงบันดาลใจให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมีความกระตือรือร้น และปฏิบัติตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้โดยง่าย ผลวิจัยมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Bass, B.M. and Avolio, B.J. (1994, p.7) ที่กล่าวว่า ผู้นำจะมีความสามารถในการกระตุ้นให้ผู้ตามเกิดความตระหนักรู้เกี่ยวกับเป้าหมายและภารกิจที่กำหนดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับที่ Julian Barling, Weber Tom and Kelloway E. Kevin (1966, p. 827-832) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ผู้นำจะมีความสามารถในการจูงใจและสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ตามมีความกระตือรือร้น และทุ่มเทความพยายามในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายได้ตามที่กำหนดไว้

6.2 ปัจจัยความสำเร็จด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีค่าเฉลี่ยด้านทัศนคติต่อภารกิจมากที่สุด ซึ่งชี้ให้เห็นว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจต่อภารกิจในความรับผิดชอบเป็นอย่างดี และสอดคล้องกับผลวิจัยเชิงคุณภาพที่พบว่า เจ้าหน้าที่ทุกระดับในกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 มีทัศนคติที่ดีต่อภารกิจ และตั้งใจโยกย้ายเข้ามาทำงานโดยสมัครใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของซูซีย์ สมิทธิไกร (2538, หน้า 8-9) ที่ได้กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรเป็นการปลูกฝังทัศนคติ และช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการปฏิบัติงาน เพื่อช่วยทำให้องค์การประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของตะวัน ตรีการฤกษ์ (2559, หน้า 171) ที่ศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจมีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับการทำงาน ได้แก่ การมีทัศนคติเชิงบวกต่อภารกิจด้านการปราบปรามยาเสพติด และมีการเข้าร่วมกิจกรรมกับส่วนราชการอื่นๆ อย่างต่อเนื่องในภารกิจด้านการป้องกันปัญหาเสพติด ประกอบกับเมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ย้ายเข้ามาทำงานในกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ครั้งแรกจะมีการให้ความรู้ และความเข้าใจต่อภารกิจหลักในหน้าที่โดยกระบวนการฝึกอบรมตามระบบของตำรวจอย่างเข้มข้น

6.3 ปัจจัยความสำเร็จด้านทีมงานในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยด้านทีมงานมีค่าเฉลี่ยด้านการมีเป้าหมายร่วมกันมากที่สุด ซึ่งชี้ให้เห็นว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกคนในทีมงานต่าง

ตระหนักถึงความสำคัญของภารกิจที่ได้รับมอบหมาย และมีเป้าหมายที่สอดคล้องกันในการทำงาน เพื่อช่วยให้กองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 มีผลการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายที่กำหนด ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยเชิงคุณภาพที่พบว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกคนในทีมงานต่างรับรู้มีความเข้าใจ และมีเป้าหมายร่วมกันอย่างชัดเจนในบทบาทหน้าที่ของตนเมื่อต้องดำเนินการ เนื่องจากหัวหน้าทีมให้ความสำคัญกับการประชุมสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมา และประเด็นนโยบายที่ได้รับมอบหมาย และแนวทางสำคัญก่อนที่จะเริ่มดำเนินการทุกครั้ง จึงทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกคนในทีมรับรู้มีความเข้าใจ และมีเป้าหมายร่วมกันอย่างชัดเจนในบทบาทหน้าที่ของตนเมื่อต้องดำเนินการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Francis, D. and Young, D. (1979, p.8) ที่ได้กล่าวว่า ทีมงาน จะช่วยให้สมาชิกในทีมสามารถร่วมทำงานด้วยกันได้ดี และสามารถผลิตผลงานได้ มีคุณภาพสูง และ Johnson, D.W. and Johnson, R.T. (1991, p.436) ได้กล่าวไว้ในแนวทาง ที่สอดคล้องกันว่า ทีมงานจะช่วยให้เกิดการปฏิบัติงานได้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน ทั้งนี้ ญัตติพันธ์ เจริญนันท์ (2546, หน้า 23-25) ได้ให้ความเห็นที่สอดคล้องกับผลวิจัยเกี่ยวกับเป้าหมายในการทำงานเป็นทีมไว้ว่า เป้าหมายจะช่วยทำให้เกิดพัฒนาการที่ทีมงาน และสมาชิกมีการทุ่มเทความพยายามในการทำงาน เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามที่ทีมต้องการ

6.4 ปัจจัยความสำเร็จด้านการนำนโยบายไปปฏิบัติในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยด้านการนำนโยบายไปปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยด้านผู้ปฏิบัตินโยบายมากที่สุด ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การนำนโยบายไปปฏิบัตินั้น ปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายให้บรรลุผลสำเร็จคือ ผู้ปฏิบัตินโยบาย ซึ่งผลวิจัยมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Donald S. Van Meter and Carl E. Van Horn (1975, p. 208) ที่ได้ให้คำนิยามว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นการดำเนินการโดยบุคคลหรือกลุ่มบุคคลทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน โดยมุ่งที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์จากการตัดสินใจดำเนินนโยบายที่ได้กำหนดไว้ก่อนหน้านั้นแล้ว จึงอาจกล่าวได้ว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นความสามารถในการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับที่สุภชัย ยาวะประภาส (2545, หน้า 87-91) ได้กล่าวไว้ว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นการดำเนินการให้เกิดผลสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายของนโยบาย และปิยากร หวังมหาพร (2554, หน้า 18) ได้กล่าวสรุปในแนวทางเดียวกันว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นกระบวนการการดำเนินการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแปลงนโยบายมาเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นได้ว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ได้มีการปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ George C. Edwards (1980, pp. 147-171) ที่เห็นว่าทัศนคติของนักปฏิบัติโดยเฉพาะการยอมรับต่อนโยบายของผู้ปฏิบัติ เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อผลสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ นอกจากนี้ วรเดช จันทรร (2551, หน้า 463-466) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับตัวผู้ปฏิบัติงานที่จะช่วยให้การนำนโยบายไปปฏิบัติประสบความสำเร็จ ได้แก่ (1) การคัดสรรเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน (2) บุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติ (3) ทัศนคติที่มีต่อนโยบาย (4) ทักษะการดำเนินงานและความรู้ ความสามารถ (5) ระดับการยอมรับในเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของนโยบาย และ (6) ความเต็มใจในการปฏิบัติงาน

6.5 ปัจจัยความสำเร็จด้านเทคโนโลยีในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีด้าน Hard ware มากที่สุด ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่เทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามามีบทบาทและส่งผลกระทบต่อผลผลิต วิธีการทำงาน และพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำวิทยาการสมัยใหม่เข้ามาปรับใช้ในหน่วยงานเพื่อพัฒนาศักยภาพในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีคุณภาพ ผลการวิจัยความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์สำนักงานตำรวจแห่งชาติ พ.ศ.2555-2564 ที่กำหนดให้หน่วยงานในสังกัดมีการนำระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัยและเหมาะสมมาใช้ในการปฏิบัติงาน โดยสนับสนุนการกำหนดกรอบอัตราและจัดหาอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้พิเศษที่ทันสมัยให้เพียงพอ และเหมาะสมต่อการปฏิบัติงาน ประกอบกับสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองได้จัดทำโครงการไว้รองรับยุทธศาสตร์ดังกล่าว ได้แก่ (1) โครงการพัฒนาปรับปรุงระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง และจัดเก็บข้อมูลจราจรทางคอมพิวเตอร์ (2) โครงการช่องตรวจหนังสือเดินทางอัตโนมัติ (Automatic Channel) และ (3) โครงการพัฒนาระบบประชุมวีดิทัศน์ทางไกล (VEO Conference) จึงทำให้มีความพร้อมในด้านดังกล่าว โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจทุกระดับเห็นว่า กองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 มีการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ใช้งานได้ง่ายมาใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งผลวิจัยเชิงคุณภาพพบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจทั้งงานป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และงานให้บริการของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ต่างให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงาน โดยเห็นว่า ระบบ PIBICS เป็นระบบงานที่มีความสอดคล้องกับภารกิจของงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติ และงานด้านการอำนวยความสะดวกในการให้บริการตรวจคนเข้าเมืองทั้งขาเข้าและขาออก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Richard L. Daft (2000, p.254) ที่ได้กล่าวว่า เทคโนโลยีเป็นสิ่งที่องค์กรนำมาใช้ให้เกิดผลงานขึ้นตามวัตถุประสงค์ที่วางเป้าหมายไว้

6.6 ความสำเร็จในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมได้ชี้ให้เห็นว่า กองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ดำเนินการผลักดันให้คนต่างด้าวต้องห้ามออกไปนอกราชอาณาจักรอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นไปตามแนวทางของนโยบายความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ.2558-2564) ยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงของชาติ (พ.ศ.2556-2560) และยุทธศาสตร์แก้ไขปัญหาผู้หลบหนีเข้าเมืองทั้งระบบ (มติคณะรัฐมนตรี พ.ศ.2555) ที่มุ่งเน้นให้มีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และใช้ประโยชน์จากระบบฐานข้อมูลจังหวัด เพื่อนำไปสนับสนุนการพัฒนาระบบสารสนเทศการตรวจคนเข้าเมืองให้ทันสมัยและเชื่อมโยงข้อมูลสารสนเทศระหว่างส่วนราชการไทยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการจัดทำแนวทางในการจัดเก็บข้อมูลประวัติบุคคล/การเชื่อมโยง/ปรับปรุงให้เป็นปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยเชิงคุณภาพที่พบว่า ภารกิจหลักของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 เป็นภารกิจด้านความมั่นคงของประเทศ ทำให้การปรับปรุงคุณภาพการทำงานจึงมุ่งเน้นไปที่การสร้างประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะการติดตาม จับกุม และขยายผลผู้กระทำผิดของชาวต่างชาติ ที่อาศัย การมีข้อมูลของอาชญากรรมข้ามชาติที่จะหลบหนีเข้ามาในราชอาณาจักรไทย รวมถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจมีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยและสอดคล้องกับภารกิจ ซึ่งสอดคล้อง

กับงานวิจัยของตะวัน ตระการฤกษ์ (2559, หน้า 152) ที่ได้ศึกษาพบว่า เทคโนโลยีที่สนับสนุนการทำงานของผู้บริหารที่ตำรวจ ได้แก่ โทรศัพท์มือถือ โปรแกรม TeamViewer โปรแกรม Line Computer แม้อายุ และระบบฐานข้อมูลทะเบียนยานพาหนะในระบบ Polis ที่อยู่ในสภาพพร้อมใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะช่วยให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพสูง และแนวทางสอดคล้องกับงานวิจัยของเฉลิมพรหม อธิยาภรณ์ (2558, หน้า 206) ที่ศึกษาพบว่า การยกระดับความสามารถของผู้บริหารที่ตำรวจอาจทำได้หลายวิธีการ ซึ่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติควรสนับสนุนให้มีการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมในพื้นที่มาใช้ในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะหากสามารถใช้ระบบฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้แล้วย่อมจะช่วยให้การยกระดับความสามารถในการปฏิบัติมีประสิทธิภาพเพิ่มสูงมากยิ่งขึ้น สำหรับความสำเร็จในการดำเนินงานด้านคุณภาพการให้บริการต่อผู้ใช้บริการ

7. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2

7.1 ดำเนินการทดสอบประเมินผลความสามารถของบุคคลทั้งข้อเขียน และการแสดงวิสัยทัศน์ เพื่อขึ้นทะเบียนผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมในการแต่งตั้งเพื่อดำรงตำแหน่งผู้บริหารตำรวจของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 และเสนอให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติเมื่อถึงวาระแต่งตั้ง โยกย้าย

7.2 ร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาจัดทำหลักสูตรที่เป็นมาตรฐานสากลในการฝึกอบรมความรู้และความเชี่ยวชาญในเรื่องต่างๆ เช่น ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายคนเข้าเมือง ความรู้เกี่ยวกับระเบียบและวิธีปฏิบัติของหน่วยงาน การสื่อสารภาษาต่างประเทศ เป็นต้น โดยกำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ผ่านการอบรมมีการสรุปองค์ความรู้ และจัดกิจกรรมสนับสนุนการถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวไปสู่เพื่อนร่วมทีมคนอื่นๆ

7.3 สนับสนุนให้มีการจัดทำคู่มือ/เอกสาร หรือจัดทำไฟล์แนวทางการปฏิบัติงาน เผยแพร่ให้คนในหน่วยงานได้นำไปใช้สำหรับเรียนรู้และเพิ่มทักษะการปฏิบัติงานเพิ่มเติม

7.4 กำหนดหลักเกณฑ์สำหรับการหมุนเวียนหน้าที่ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจภายในทีม โดยให้หัวหน้าทีมเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ และรายงานผลต่อผู้บริหารตำรวจรับทราบ ซึ่งจะช่วยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกคนได้รับรู้ถึงความยากลำบากในการปฏิบัติงานที่ตนไม่ได้รับผิดชอบ และเกิดความเห็นอกเห็นใจเพื่อนร่วมทีม ทั้งเป็นการช่วยลดความขัดแย้ง และเกิดทัศนคติที่ดีต่องานที่ตนเองรับผิดชอบ

7.5 สนับสนุนมีกิจกรรมสร้างขวัญกำลังใจให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจในระดับปฏิบัติงาน โดยชมเชยผู้ที่มีผลการปฏิบัติงานดีเด่นเพื่อเป็นตัวอย่างให้แก่คนอื่นๆ โดยเป็นเงินรางวัล และโล่รางวัล รวมไปถึงการจัดสวัสดิการในด้านต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

7.6 สนับสนุนให้ทีมงานมีการสร้างช่องทางเพิ่มเติมในการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจทุกระดับ เช่น กล้องรับฟังความคิดเห็น อีเมล กลุ่มไลน์ ฯลฯ แล้วนำมาสรุปผลในการประชุมทีมงาน

เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นในการปรับปรุงพัฒนาระบบการทำงานให้ดีขึ้น โดยให้อิสระทางความคิด แต่พิจารณาจากข้อเสนอแนะที่สามารถปฏิบัติได้จริงเป็นหลัก

7.7 สนับสนุนให้ทีมงานมีการจัดทำโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานต่างๆ โดยมีการจัดทีมพี่เลี้ยงลงไปช่วยสอน และร่วมเขียนโครงการอย่างใกล้ชิด

7.8 จัดกิจกรรมสำรวจสภาพปัญหา และความต้องการของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และผู้รับบริการ เพื่อนำมากำหนดแนวทางการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ ในการทำงานที่สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาได้จริง และตอบสนองความต้องการที่ตรงประเด็นและมีประสิทธิภาพ

7.9 จัดทำค่าของงบประมาณเพื่อปรับปรุงพัฒนาระบบเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการ เช่น การจัดซื้อจัดหาเครื่องตรวจหนังสือเดินทางอัตโนมัติ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น และทันสมัยต่อการใช้งานที่มีความเสถียรสูง มุ่งเน้นคุณภาพโดยคำนึงถึงความคุ้มค่า

7.10 เข้าร่วมกิจกรรมของส่วนราชการต่างๆ ที่ขอสนับสนุนความร่วมมือในด้านต่างๆ

7.11 สนับสนุนกิจกรรมการสร้างและขยายเครือข่ายในการปฏิบัติงาน เช่น หน่วยงานต่างๆ เพื่อพูดคุยถึงความเป็นไปได้ในการปฏิบัติงานร่วมกัน อาสาสมัครชุมชนหรือกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อเป็นสายตรวจคนต่างด้าวที่เข้ามาอาศัยในพื้นที่ต่างๆ เป็นต้น

7.12 สนับสนุนมีการประสานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ในการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นต่อการปฏิบัติงาน รวมไปถึงการขออนุญาตให้มีการเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลดังกล่าวกับระบบฐานข้อมูล PIBICS เพื่อให้มีข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน และสะดวกต่อการปฏิบัติงานผ่านระบบออนไลน์แบบเรียลไทม์

7.13 จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์สื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับภารกิจของงานตรวจคนเข้าเมืองผ่านสื่อต่างๆ และจัดทำป้ายสโลแกน คำขวัญของหน่วยงานเพื่อสื่อสารกับผู้รับบริการ

7.14 จัดทำ Campaign รณรงค์ประชาสัมพันธ์เชิงรุกให้สาธารณชนรับทราบถึงขั้นตอนในการปฏิบัติงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมืองผ่านช่องทางต่างๆ เช่น เว็บไซต์ โทรศัพท์ สื่อสิ่งพิมพ์ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชน ในการรับรู้ถึงวิธีการดำเนินการพิธีการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และการขอความร่วมมือในการตรวจสอบข้อมูล เมื่อมีการเดินทางผ่านเข้าหรือออกนอกประเทศ

บรรณานุกรม

- กรมการท่องเที่ยว. (2559). *สถิตินักท่องเที่ยวประจำปี พ.ศ. 2558*. กรมการท่องเที่ยว.
- เฉลิมพรหม อธิธิยาภรณ์. (2558). ประสิทธิภาพการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของกองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดชลบุรี กองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 2 สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. *ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์* วิทยาลัยบัณฑิตศึกษา ด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ชูชัย สมितिไกร. (2538). *จิตวิทยาการฝึกอบรมบุคลากร*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ณัฐพันธ์ เขจรนนท์. (2546). *การบริหารทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด.
- ตะวัน ตระการฤกษ์. (2560). *ต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการป้องกันปราบปรามยาเสพติดของตำรวจภูธรภาค 7*. วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (ฉบับพิเศษ) ประจำเดือนเมษายน-มิถุนายน 2560
- ตะวัน ตระการฤกษ์. (2558). *ต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการป้องกันปราบปรามยาเสพติดของตำรวจภูธรภาค 7*. ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม.
- ปิยากร หวังมหาพร. (2554). *การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะและการวางแผน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- พระครูพิศาลเขตคณารักษ์ (วิรัตน์ ฐานปุณฺโญ) (2559). *การพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวมัย*. วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนกันยายน-ธันวาคม 2559
- วรเดช จันทรศร. (2551). *ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค.
- ศุภชัย ยาวะประภาษ. (2540). *นโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สักกรินทร์ นิยมศิลป์. (2558). “อาชญากรรมข้ามชาติ: ภัยคุกคามไทยและอาเซียน”. ความหลากหลายทางประชากรและสังคมในประเทศไทย ณ ปี 2558. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 11 ประชากรและสังคม 2558.
- สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง. (2558). *แผนปฏิบัติการราชการสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2559*. กรุงเทพฯ: สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง.
- สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2558). *แผนปฏิบัติการราชการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2558*. กรุงเทพฯ: สำนักงานตำรวจแห่งชาติ.
- Barling, Julian., Tom, Weber. and Kevin, Kelloway E. (1996). “Effects of Transformational Leadership Training on Attitudinal and Financial Outcomes”. *Journal of Applied Psychology*, 81(6), pp. 827-832.
- Bass, Bernard.M. and Avolio, B.J. (1994). *Improving Organizational Effectiveness Through Transformational Leadership*. CA: Sage.
- Daft, Richard L. (2000). *Organization Theory and Design*. Ohio : South-Western College.

- Edwards, George C. (1980). *Implementing Public Policy*. DC: Congressional Quarterly Press.
- Francis, D., and Young, D. (1979). *Improving Work Groups*. CF: University Associates.
- Johnson, D.W. and Johnson, R.T. (1991). *Learning Together and Alone: Cooperative, Competitive, and Individualistic*. NJ: Prentice Hall.
- Van Meter, Donald S. and Van Horn, Carl E. (1975). "The policy Implementation Process: A Conceptual Framework." *Administration and Society*. 6(4), pp. 200-217.

การตีความสังขารธรรมด้วยภาษาบาลีเพื่อขจัดความขัดแย้ง
THE PALI INTERPRETATION OF SAṅKHĀRA-DHAMMA FOR RESOLVING
CONFLICTS

พระมหาดวงรัตน์ จตฺรตโน *

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การตีความสังขารธรรมด้วยภาษาบาลีและสภาวะธรรมแห่งสังขารธรรม ว่าสังขารธรรมมีกระบวนการขัดแย้งในตนเองและสังคมอย่างไร 2) เพื่อเสนอพุทธวิธีขจัดความขัดแย้งภายในตนเองและสังคม

ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่าคำว่า “สังขาร” ประกอบด้วย สំ เป็นอุปสรรค บทหน้า ลงในความหมายว่า ร่วมกัน + กร ธาตุ ในความกระทำ เปลี่ยน กร เป็น ขระ + ณ ปัจจัย ลงมาแล้วลบทิ้งและมีอำนาจทำที่ฆะสระสั้นให้ยาว คือ ทำ ขร เป็น ขาร สำเร็จรูปเป็น สังขาร แปลว่า ธรรมชาติที่ทำงานร่วมกัน โดสภาวะธรรม หมายถึง รูปนาม ชั้น 5 (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) ที่ทำงานร่วมกัน เมื่อทำงานร่วมกันจึงนำไปสู่ความขัดแย้งในตัว รวมเรียกว่าสังขารทุกข์ที่สุดนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างคนกับคนและคนกับสังคม พระพุทธองค์จึงตรัสวิธีในการขจัดความขัดแย้งด้วยปัญญา และหลักธรรมในโอวาทปาฏิโมกข์ รวมพุทธวิธีเพื่อขจัดความขัดแย้งในสังขารธรรมทั้งหมด 12 ประกอบด้วยภายใน 4 ได้แก่ (1) สัพพปาปสส อกรรม (2) กุสลสสุปสมปทา (3) สจิตตปริโยทปนํ (4) อธิจิตเต จ และพุทธวิธีขจัดความขัดแย้งสังขารธรรมของสังคมด้วยวิธีการ 8 ดังนี้ (1) ขนฺตี (2) ตีติกขา (3) ปรี วิหะยนฺโต (4) อนุปวาโท (5) อนุปฆาโต (6) สัมโร (7) มตตถณฺญา จ ภาตตสมิ (8) ปนตถจ สยาสนํ

คำสำคัญ : การตีความ, สังขารธรรม, ขจัดความขัดแย้ง

ABSTRACT

*ประจำสาขาวิชาภาษาบาลี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ วิทยาเขตเชียงใหม่

The purposes of academic paper were: 1) to study and analyze the Pali interpretation of Saṅkhāra-dhamma (compounded things) and natural conditions that are controversial in themselves and society, and 2) to propose the Buddhist ways for resolving internal and social conflicts. The results were found that:

The term of ‘Saṅkhāra’ is of the *Sam* prefix, meaning ‘together’ and the *Kara* root implying doing. *Kara* can be *Khara*, and the *ṇ* suffix can be put and changed as *Khāra*, finally being Saṅkhāra. Saṅkhāra, a term figuring prominently in Buddhism, means ‘that which has been put together’, that is, Pañca-khandha (five aggregates: corporeality, feeling, perception, mental formations, and consciousness). Since all of them work together, thus leading to a conflict, being called Saṅkhāra-dukkha. Eventually they lead to the conflicts between people and people, and the people and the society. The Buddha used Paññā (wisdom) to eliminate the conflicts by ways of taking Buddha-dhamma of Ovādapāṭimokha (the Principal Teaching). Here, the 12 Buddhist ways for resolving internal and social conflicts can be mentioned. The internal conflicts can be solved by: 1) Sabbapāpassa akaraṇaṃ (*not to do any evil*), 2) Kusalassūpasampadā (to cultivate good), 3) Sacittapariyodapanam (to purify the mind) and 4) Adhicitte ca (to devote oneself to higher concentration). Last, the social conflicts can be resolved by: 1) Khantī (patience), 2) Tītikkhā (forbearance), 3) Param viheṭṭhayanto (not to do harm others), 4) Anūpavādo (not to revile), 5) Anūpaghāto (not to do any harm), 6) Saṃvaro (restraint), 7) Mattaññutā ca Bhattassamiṃ (to be moderate in taking food) and 8) Pantanca sayāsanam (to dwell in a secluded place).

Keywords: The Interpretation, Saṅkhāra-dhamma (compounded things), Resolving Conflicts

ตถาคตาน จิตาว สา ธาตุ ธมมภูจิตตา ธมมเนียมตา **สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ** ต ตถาคโต อภิสม พุชฺชติ อภิสเมติ อภิสมฺพุชฺชิตฺวา อภิสเมตฺวา อาจิกฺขติ เทเสติ ปญฺญาเปติ ปญฺญเปติ วิวรติ วิภฺชติ อุตฺตานิโกโรติ **สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ..สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ ..สพฺเพ** ธมฺมา อนตฺตาติ. แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเกิดขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุนั้นคือความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดาก็คงตั้งอยู่อย่างนั้น ตถาคตรู้ บรรลุธาตุนั้นว่า **สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง** ครั้นรู้ บรรลุแล้วจึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนดเปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายว่า **สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง. สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา**”

หากกล่าวถึงสังขารในทัศนะของพระพุทธเจ้าดังกล่าวมา คือ ความทุกข์ ส่วนสังคมโลก ปัจจุบันกล่าวสังขาร ก็คือ ความขัดแย้ง ซึ่งความขัดแย้งในทัศนะสังคมปัจจุบันก็ให้คำนิยามที่ต่าง มุมมองกัน เช่น ทพฺยู. กชฺริรา เทียนส่องใจ กล่าวว่า ความขัดแย้งนับได้ว่าเป็นสถานการณ์ปกติของการอยู่ร่วมกันในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการคิด การพูด และการกระทำ แต่เมื่อสถานการณ์ความขัดแย้ง เกิดขึ้น และมนุษย์ไม่สามารถที่จะแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ทันท่วงที ความขัดแย้งที่ก่อตัวขึ้น ก็ จะขยายวงกว้างเป็นการทะเลาะวิวาทกันในระดับที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น บทสรุปของความขัดแย้งก็จะ กลายเป็นแบ่งฝักแบ่งฝ่ายเป็นหน่วยย่อยของสังคมที่ไม่ขึ้นตรงต่อกลุ่มใหญ่ทั้งในแง่ของความคิดและ การปฏิบัติ ส่งผลกระทบเสียหายต่อสันติสุขของสังคม ดังนั้น เมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้นจนทำให้ สัมพันธภาพได้ถูกทำลายลงไป การที่บุคคลจะกลับมามีความสัมพันธ์อันดีต่อกันได้อีกครั้งเป็นสิ่งที่ น่าพึงปรารถนา และมนุษย์มีความสามารถที่จะทำได้ โดยการให้อภัย ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการ ที่จะรักษาความสัมพันธ์อันดีต่อกันไว้ และเป็นสิ่งที่จะช่วยฟื้นฟูความสัมพันธ์ที่ได้ถูกทำลายลงไปให้ กลับมามีความสัมพันธ์อันดีต่อกันใหม่ซึ่งในปัจจุบันนักจิตวิทยาและนักวิจัยทางตะวันตกกำลังศึกษา ค้นคว้าหาความสัมพันธ์ของการให้อภัยกับองค์ประกอบต่าง ๆ ในการใช้ชีวิตในสังคม และพยายาม เสาะแสวงหารูปแบบวิธีการให้อภัยเพื่อที่จะหาวิธีการรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกันไว้กันอย่างจริงจัง (ทพฺยู. กชฺริรา เทียนส่องใจ,2550) ในทัศนะของทพฺยู. กชฺริรา เทียนส่องใจ สันติภาพเกิดจาก อภัยทาน อภัยทานเกิดจากความขัดแย้ง ดังนั้น ความขัดแย้งจึงเป็นของคู่กับคนและเป็นสาเหตุให้ เกิดการแสวงหาสันติวิธี เพิ่มศักดิ์ มกรภริรมย์ กล่าวว่า ความขัดแย้ง หมายถึง “การกระทำที่ไม่ลง รอย ขัดขืน หรือต่อต้านกันอันเนื่องมาจากทางความคิด ความเห็น หรือการให้คุณค่า มีความ แตกต่างกันตั้งสองแบบหรือมากกว่าสองแบบขึ้นไป **ความขัดแย้งรวมถึง** ความแตกต่างในตัวเอง ซึ่ง ทำให้รู้สึกไม่สบายใจ หรือเมื่อความเห็นหรือการให้คุณค่าของคุณ ถูกข่มขู่ หรือทำให้เกิดความกลัว ในสิ่งที่ไม่รู้ **ที่มาของความขัดแย้ง** โดยทั่วไปความขัดแย้งมีที่มาจากความแตกต่างทางค่านิยม ข้อมูลข่าวสาร โครงสร้างและแบบแผนความสัมพันธ์ของคนในสังคม บุคลิกภาพและลักษณะนิสัย ส่วนตัว และผลประโยชน์ ปัจจัยแต่ละตัวจะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงจากความ ขัดแย้งแตกต่างกันไป (เพิ่มศักดิ์ มกรภริรมย์, 2554)

ความขัดแย้ง นั้นหมายถึงการที่บุคคลทั้งสองฝ่ายไม่ลงรอยกัน จึงพยายามที่จะต้านทานฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ตนเองมีความคิด หรือการกระทำที่ไม่สอดคล้อง หรือไม่สมนัย กับบุคคล หรือกลุ่มบุคคลอื่นในครอบครัว หรือสังคม “ความขัดแย้ง” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Conflict” ซึ่งมาจากภาษาละตินว่า “Confligere” แปลว่า การต่อสู้ หมายถึง การทำสงคราม การไม่สอดคล้องหรือเข้ากันไม่ได้ ตามแนวคิดทฤษฎีของความขัดแย้งทางตะวันตกว่า เป็นทฤษฎีที่มีรากฐานที่ว่า สังคมคือ ระบบที่มีลักษณะซับซ้อนของความไม่เท่าเทียมกันในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทฤษฎีความขัดแย้งทางสังคมมีแนวคิดว่า สังคมนั้นไม่ได้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่สังคมตั้งอยู่บนฐานของการแบ่งแยก อันเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม นักสังคมวิทยา กลุ่มความขัดแย้งทางสังคมจึงพยายามค้นหาว่า ปัจจัยต่าง ๆ เช่น ชั้นทางสังคม เชื้อชาติ กลุ่มชน เพศและอายุ มีความเกี่ยวข้องกับความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายทรัพยากรที่มีคุณค่าในสังคม ได้แก่ เงินอำนาจ การศึกษา และเกียรติยศทางสังคมอย่างไร นอกจากนี้ นักวิชาการด้านสังคมวิทยากลุ่มความขัดแย้งทางสังคมจะมองว่า ในสังคมเกิดการแข่งขันกันเพราะในสังคมมีความขัดแย้งกัน อันเนื่องมาจากกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมได้รับผลประโยชน์และผลตอบแทนที่ไม่เท่าเทียมกัน สิ่งตอบแทนและผลประโยชน์ที่คนในสังคมได้รับมีความแตกต่างกันออกไปตามตำแหน่ง และหน้าที่ทางสังคม ฉะนั้น สังคมจึงมีความขัดแย้งกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้สังคมมีความเคลื่อนไหว และเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ตามมา (ทพญ. กษิรา เทียนส่องใจ, 2550)

ส่วนในทางพระพุทธศาสนาสาเหตุแห่งความขัดแย้งของสังคมเกิดความไม่สมดุลกัน 3 เรื่อง คือ (1) **สาธารณโภคี** หมายถึง การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรมช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่เอารัดเอาเปรียบผลประโยชน์ของผู้อื่นจนเกิดความเสียหาย และมีความเสมอภาคกันในการบริโภค เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน (2) **ศีลสามัญญตา** หมายถึง การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือวินัยต่าง ๆ อย่างเดียวกัน เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลไม่ก้าวก่ายหน้าที่กัน ไม่อ้างอำนาจบาตรใหญ่ ไม่ถืออภิสิทธิ์ใด ๆ ทั้งปวง (3) **ทัญญูสามัญญตา** หมายถึง มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกันคิดในสิ่งที่ตรงกัน ปรับมุมมองให้ตรงกัน รู้จักแสวงหาจุดร่วมและ สงวนไว้ซึ่งจุดต่างของกันและกัน ไม่ยึดถือความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ ในข้อนี้หมายถึงความเห็นในธรรมด้วย

ดังนั้น สังฆารหรือความขัดแย้งหรือทุกข์จึงมี 2 ประเภท คือ (1) ความขัดแย้งภายในตัวเราเอง (2) ความขัดแย้งภายนอกระหว่างคนกับสังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม แต่ในพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับความขัดแย้งภายในตัวเราเป็นเรื่องสำคัญดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า สังฆารเป็นทุกข์ ดังกล่าวมาแล้ว ส่วนสิ่งที่ตรงกันข้ามกับสังฆารคือวิสังฆาร คือ พระนิพพาน หรือ นิโรธ การเป็นพุทธศาสนิกชน ควรจะรีบศึกษาเรื่องสังฆารและวิสังฆารอย่างเร่งด่วน แม้พระพุทธองค์ขณะก่อนจะปรินิพพานก็เตือนสาวกไว้ว่า “หนุททานิ ภิกขเว อามนตยามิ โว วยธฺมา สงฺขารา

อุปมาแทน สมุปาเทถ” (ที.มหา. (บาลี) 10/158/128) แปลว่า “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เราขอเตือนเธอทั้งหลายว่า สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำหน้าที่ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด” (ที.มหา (ไทย) 10/158/131) ในบทความนี้ผู้เขียนจึงสนใจ เห็นความสำคัญเรื่องการตีความเรื่องสังขารด้วยภาษาบาลี และขยายความเรื่องสังขาร เพื่อเป็นแนวทางจัดความขัดแย้งภายในตัวเรา ตลอดถึงสังคม

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาวิเคราะห์การตีความสังขารธรรมด้วยภาษาบาลีและสภาวะธรรมแห่งสังขารธรรม ว่าสังขารธรรมมีกระบวนการขัดแย้งในตนเองและสังคมอย่างไร และเพื่อเสนอพุทธวิธีจัดการความขัดแย้งภายในตนเองและสังคม

3. ขอบเขตของเรื่อง

บทความนี้วิชาการเรื่องนี้ ผู้เขียนใช้กรอบทางภาษาบาลีและสภาวะธรรมมาตีความบทว่าสังขาร แล้วนำพญานาคว่า สังขาร ไปเปรียบเทียบกับ แต่ละสูตร แต่ละบริบท แต่ละคัมภีร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท มีสภาวะธรรมเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร แล้วนำมาวิเคราะห์ร่วมกับประเด็นความขัดแย้งในสังคมและเสนอทางออกตามพุทธวิธี การได้เกิดเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่ยาก เพราะมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา ต้องเกิดมาด้วยกุศลมีการให้ทาน ศีล ภาวนา เมื่อเกิดแล้วได้พบพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเป็นโชคลาภอันดียิ่ง ดังมีพระพุทธดำรัสว่า

กิญเณ มนุสฺสสปฏิลาโภ กิญจ มจฺจาน ชีวิต

กิญจ สทฺธมฺมสฺสวณ กิญจ พุทฺธานมฺบุปฺโป

การได้เกิดมาเป็นมนุษย์ก็นับว่ายาก

การดำรงชีวิตอยู่ของเหล่าสัตว์ก็นับว่ายาก

การที่จะได้ฟังสัทธรรมก็นับว่ายาก

การที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายจะเสด็จอุบัติขึ้นก็ยิ่งยาก (ขุ.ธ.(บาลี)

25/182/90)

การได้เป็นมนุษย์แล้วได้พบพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์นั้นเป็นโชคลาภอย่างยิ่ง เพราะพระองค์ทรงอุบัติมาในโลกเพื่อส่องแสงสว่างแก่ดวงจิต(ปภังกโร)กับสรรพสัตว์ถึง 10,000 โลกธาตุหรือแสนโกฏิจักรวาล เป้าหมายเพื่อชน รื้อ หมู่สัตว์ออกจากจักรวาลเพื่อพ้นจากจักรวาลสรรพจักรวาลนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นบนโลกนี้สอนสรรพสัตว์อยู่ 2 เรื่อง คือ สังขาร และวิสังขาร สังขาร คือ สิ่งใดก็ตามเป็นที่อยู่ของหมู่มสัตว์และสัตว์ จัดอยู่ในสังขารธรรมด้วย คำว่าสังขาร ตีความด้วยภาษาบาลี

สังขาร คือ รูปนามชั้น 5 เป็นไปในภุมิทั้ง 3 คือ กามภุมิ รูปภุมิ อรูปภุมิ ดังที่พระนวมิลเถระกล่าวว่า “เตภูมิกสังขารา อนิจจา” (อภิ.ฎีกา. 62/156) เมื่อสรรพสิ่งในโลกล้วนแล้วแต่เป็นสังขาร และพระพุทธเจ้าก็สอนให้พิจารณาสังขารจึงพ้นทุกข์ ผู้ต้องการพ้นทุกข์จึงต้องศึกษาตีความสังขารให้ชัดเจน ดังนั้น จึงต้องตีความเรื่องสังขารด้วยการวิเคราะห์ด้วยหลักการแห่งภาษาบาลีดังนี้

สังขารา มีการตีความวิเคราะห์ 2 ประเภท คือ (1) โดยบทพยัญชนะ (2) โดยสภาวะธรรม

ผู้เขียนจึงตีความสังขารตามลำดับดังนี้

1) ตีความโดยบทพยัญชนะ

- สี่ มีความหมายว่า สโมธาน (พุทธปิยมหาเถโร, 2526).

แปลว่า รวบรวม

- กร มีความหมายว่า กรณ แปลว่า กระทำ

ประกอบเป็น สักร

- ก อยู่หลังนิคคหิต แปลงนิคคหิต เป็นพยัญชนะที่สุทธธาตุ คือ ง

ประกอบเป็น สงกร

- ลง ณ ปัจจัย ลงมาแล้วลบ มีอำนาจทำสระสั้น(อ อิ อุ) ทำให้ยาว (เป็น อา อี อุ)

ประกอบเป็น สงการ

- ลง โย ปฐมวิภัติ(ประธานของประโยค) ฝ่ายพหูวนะ ลงในความหมายว่า

อันว่า.. ทั้งหลาย เอา อะ ที่ (กะ)ระ กับ โย เป็น อา (อะ+โย = อา)

ประกอบเป็น สงการา แปลว่า อันว่าธรรมทั้งหลายที่ทำงานร่วมกัน

- เพราะลง ณ ปัจจัย อาเทศ (เปลี่ยน) กร เป็น ขร

สำเร็จรูปเป็น สงขารา แปลว่า อันว่าธรรมทั้งหลายที่ทำงานร่วมกัน

2) ตีความโดยสภาวะธรรม

คำว่า สังขารา โดยบาลีว่า สังขาร มีสภาวะธรรมที่แคบไปหากว้างดังนี้

2.1) สังขาร หมายถึง เจตนา ในปัจจุสมุปบาท ในพระบาลีว่า สงขารา ปจจยา วิญญาณั พระบาลีว่า สังขาร ในที่นี้หมายถึงเจตนาในขณะที่กระทำบุญทำบาปในสังขาร 3 ได้แก่ (1)บุญญาภิสังขาร เจตนาที่แต่งในการทำบุญที่เกี่ยวข้องด้วยรูปคือในกามภุมิและรูปภุมิ (2)อบุญญาภิสังขาร หมายถึง เจตนาที่แต่งในการทำบาปใน 30 ภุมิ (เว้นอสังขัตตภุมิ) (3) อเนญญาภิสังขาร หมายถึง เจตนาที่แต่งในการทำกุศลรูปฌานที่ไม่หวั่นไหว

2.2) สังขาร หมายถึง สังขารชั้น 5 ในพระบาลีว่า สงขารกฺขนโธ หมายถึง เจตสิก 50 (เว้นเวทนา และสัญญา) ที่มีหน้าที่ปรุงแต่งจิตให้คิดกุศลและอกุศล

2.3) สังขาร หมายถึง รูปนาม ชั้น 5 (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) ทั้งหมด ในพระบาลีว่า

อนิจจา วต สงขารานิ
อุปปชชิตวา นิรุชฌนติ

อุปปาทวยธมมิโน
เตส วุปลโสม สุโข

(ที่.มหา. (บาลี) 10/272/171) แปลว่า สังขาร(รูปนาม) ไม่เที่ยงหนอ เกิดขึ้นและเสื่อมสลายไปเป็น
ธรรมดาครั้นเกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไป การเข้าไปสงบสังขารธรรมเหล่านั้นเป็นสุข

ยังมีพระบาลีรับรองว่า หากพิจารณาสังขารธรรมเห็นด้วยปัญญา ย่อมนำไปสู่ความ
พ้นทุกข์ได้ เช่น พระบาลีว่า

สพเพ สงขารานิ อนิจจาติ ยथा ปณณาย ปสฺสติ

อถ นิพพิหนฺติ ทฺวเก เอส มคฺโค วิสุทฺธิยาฯ

สพเพ สงขารานิ ทฺวขาติ ยथा ปณณาย ปสฺสติ

อถ นิพพิหนฺติ ทฺวเก เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา ฯ

สพเพ ธมฺมา อนตฺตาติ ยथा ปณณาย ปสฺสติ

อถ นิพพิหนฺติ ทฺวเก เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา

แปลว่า ขณะใดเห็นว่า สังขารธรรมทั้งหลายไม่เที่ยงด้วยปัญญา

ขณะนั้นย่อมเบื่อหน่ายในทุกข์ ทางปฏิบัตินี้ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์(แห่งจิต)

ขณะใดเห็นว่า สังขารธรรมทั้งหลายเป็นทุกข์ด้วยปัญญา

ขณะนั้นย่อมเบื่อหน่ายในทุกข์ ทางปฏิบัตินี้ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์(แห่งจิต)

ขณะใดเห็นว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตาด้วยปัญญา

ขณะนั้นย่อมเบื่อหน่ายในทุกข์ ทางปฏิบัตินี้ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์(แห่งจิต)

ความบริสุทธิ์แห่งจิตหมายถึงจิตที่ปราศจากความขัดแย้ง จิตที่ปราศจากความขัดแย้ง
หมายถึงจิตที่หมดจากราคะ โทสะ โมหะ ความบริสุทธิ์แห่งจิต ดังพระบาลีว่า สจิตตปริโยทปนํ
แปลว่า การทำจิตให้ผ่องใส คือ จิตที่ปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ เมื่อจิตปราศจากอกุศลธรรม
ความขัดแย้งข้างในก็ไม่มี เมื่อไม่มีความขัดแย้งภายในภายนอกก็ไม่มีเช่นเดียวกัน

ในทัศนะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่าเมื่อทำลายสังขารเข้าไปสู่สังขาร ย่อม
ทำลายชาติ คือ การเกิดในภพเสียได้ ดังที่พระองค์ตรัสขณะตรัสรู้ครั้งแรกทรงเปล่งอุทานว่า

อนเกชาติสสาร สนฺธาวิสฺส อนิพฺพิส

คหการก คเวสนฺโต ทฺวขา ชาติ ปฺนปฺปน

คหการก ทิฏฺฐโจสิ ปฺน เคท น กาทสิ

สพฺพา เต ฆาสุกา ภคฺคา คหภู วิสฺขต

วิสฺขารคต จิตต ตณฺหาน ขยมชฌค

เราตามหานายช่างผู้สร้างเรือน เมื่อไม่พบ

จึงท่องเที่ยวไปในสงสารเป็นอนเกชาติ

เพราะการเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ นายช่างเอ๋ย เราพบท่านแล้ว
ท่านจะสร้างเรือนไม่ได้อีก ซิโครงทุกซี่ของท่าน เราหักแล้ว
ยอดเรือนเราก็รื้อแล้วจิตของเราถึงธรรมปราศจากเครื่องปรุงแต่งแล้ว
เราได้บรรลุธรรมเป็นที่สิ้นสุดแล้ว (ขุ.ธ. (ไทย) 25/153-154/44)

ดังนั้น การศึกษาเรียนรู้เรื่องสังขาร คือ การศึกษาพระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้และสอนให้แก่เวไนยสัตว์ เมื่อศึกษาเรียนรู้ด้วยวิปัสสนาปัญญาแล้ว ย่อมเข้าถึงพระไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ย่อมดับทุกข์คือความขัดแย้งได้อย่างยั่งยืน อันเป็นอัตลักษณ์แห่งพระพุทธศาสนา

อย่างไรก็ตามพระบาลีว่า สังขาร ไม่ว่าจะเป็นอกสังขาร สังขารชั้นธ ย่อมรวมลงในสังขารธรรมทั้งสิ้น และสังขารธรรมเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นทุกข์ ดังพระบาลีว่า สัพเพ สงขารา ทุกขาติ นั้นก็หมายความว่า สังขาร คือ รูปนาม หรือกายใจ หรือชั้นธ 5 ไม่ว่าจะเกิดอยู่ในภพภูมิไหนก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ เทวดา พรหมล้วนแล้วแต่เป็นทุกข์ทั้งสิ้น ดังพระบาลีว่า ชาตปิ ทุกขา แปลว่าการเกิดในภพล้วนแล้วแต่เป็นทุกข์ทั้งสิ้น พระพุทธองค์จึงเห็นโทษในสังขารและได้แสดงวิธีการดับสังขารด้วยทำลาย

“อิทมปิ โข ฐาน ทุททส ยทิต สัพพสงขารสมโถ สัพพูปธิปฏินิสสคโค ตณ्हกขโย วิราโค นิโรโธ นิพพาน” (ที.มหา.(บาลี) 10/ 64/30) แปลว่า “แม้ฐานะอันนี้ก็เป็นสิ่งที่เห็นได้ยากนัก กล่าวคือ ความสงบแห่งสังขารทั้งปวง ความสลัดอุปธิทั้งปวง ความสิ้นสุดหา วิราคะ นิโรธนิพพาน”

อนิจจา วต สงขารา อุปปาทวยธมมิโน
อุปปชิตวา นิรุชฌนติ เตส วูปสโม สุโข

พระบาลีว่า อนิจจา วต สงขารา อุปปาทวยธมมิโน อุปปชิตวา นิรุชฌนติ สงขารา เป็น รูปนาม (ตั้งแต่อวิชา จนถึง โสกะ ปรีทเวระ ทุกข์ โทมนัส อุปาสะ) หรือ ชั้นธ 5 จัดเป็น**ทุกข์จะและสมุทัย**สัจจะ ได้แก่ อวิชาและตัณหา ที่เกิด และดับ เป็นวงจรแห่งปฏิจจสมุปปาท คือ ปฏิจจสมุปปาทวงจรหนึ่งดับไป เป็นปัจจัยแก่วงจรปฏิจจสมุปปาทวงจรใหม่เกิด(อุปปาท/อุปปชิตวา) และดับ (วย/นิรุชฌนติ)อย่างนี้ เป็นเรื่องปกติธรรมดา(ธมมิโน) ลักษณะการเกิดและดับอย่างนี้คือ มีแล้วกลับไม่มี พระพุทธองค์ ตรัสสภาวะอย่างนี้ว่า อนิจจา แปลว่าเปลี่ยนแปลงไป มา ไป มา เป็นองค์แห่งปฏิจจสมุปปาททั้งหมดนั้น(สังขารา) อวิชาและตัณหา จัดเป็นสมุทัยสัจจะ ที่เหลือเป็นทุกข์สัจจะ ทั้งสิ้น

พระบาลีว่า เตส วุปสโม สุโข

วุปสโม คือ **มรรค** (วิ + อุปสม) คือ กระบวนการแห่งอริยมรรค มีองค์ 8 อันมีปัญญา
รู้แจ้ง เห็นจริงในทุกขสัจจะ(ความขัดแย้ง) และสมุทัยสัจจะเป็นหัวหน้า(เหตุแห่งความขัดแย้ง) หรือ
เป็นต่อแห่งวิภูฏะ(สี่สวัฏฏัง)

สุโข คือ **นิโรธ** ความสุข อิศรภาพจากรูปนาม หรืออุปาทานขันธ จิตเป็นไท ไม่มีความ
ขัดแย้ง ย่อมเกิดขึ้น

สพเพ สงฆาราน อนิจจาติ ยथा ปญญาय ปสฺสตี

อล นิพพินทตี ทุกฺখে เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา ฯ

สพเพ สงฆาราน ทุกฺขาติ ยथा ปญญาय ปสฺสตี

อล นิพพินทตี ทุกฺখে เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา ฯ

สพเพ ฐมฺมา อนตฺตาติ ยथा ปญญาय ปสฺสตี

อล นิพพินทตี ทุกฺখে เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา (ขุ.ธ. (บาลี) 25/227/)

พระบาลีว่า สพเพ สงฆาราน อนิจจาติ สพเพ สงฆาราน ทุกฺขาติ สพเพ ฐมฺมา อนต
ตาติ

สงฆาราน เป็น รูปขันธ นามขันธ (ตั้งแต่อวิชชา จนถึง โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส
อุปาสะ) หรือ ขันธ 5 จัดเป็น**ทุกขสัจจะ(ความขัดแย้ง)และสมุทัยสัจจะ(เหตุแห่งความ
ขัดแย้ง)** ได้แก่ อวิชชาและตัณหา

อนัตตา ได้แก่ สังขาร คือรูปขันธ นามขันธทั้งหมด แต่เพิ่ม นิพพาน ด้วย มีสภาพ
เป็นอนัตตา

พระบาลีว่า ยथा ปญญาय ปสฺสตี และ เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา จัดเป็นปัญญาเป็น
มรรคสัจจะ

พระบาลีว่า อล นิพพินทตี ทุกฺখে การดับวงจรแห่งปฏิจจสมุปบาท สายดับ หรือ นิ
โรวาระ จัดเป็นนิโรธสัจจะ

ดังนั้น สังฆารธรรม จึงเป็นทั้งวงจรแห่งทุกข์และเหตุแห่งทุกข์ได้แก่ อวิชชา ตัณหา
สังขาร รวมเป็นวงจรแห่งทุกข์ได้แก่ปฏิจจสมุปบาท พระพุทธองค์ตรัสว่า “อิติ โข ปเนต อานนท
เวทน ปฏิจจ ตณฺหา ตณฺห ปฏิจจ ปริเยสนา ปริเยสน ปฏิจจ ลาโภ ลาภ ปฏิจจ วินิจฺฉโย วิ
นิฉฺย ปฏิจจ ฉนฺทราโค ฉนฺทราค ปฏิจจ อชฺโฌसान อชฺโฌसान ปฏิจจ ปริกคฺโข ปริกคห
ปฏิจจ มจฺฉริย มจฺฉริย ปฏิจจ อารกฺโข อารกฺข ปฏิจจ อารกฺขาธิกรณ ทณฺทาทานสตถาทานกล
หวิคคหวิวาทตฺวตฺวเปสฺสญฺมฺสาวาทา อเนเก ปาปกกา อกฺุสลา ฐมฺมา สมภวานฺตีติ” (ที.ม. (บาลี) 10
/103/54) แปลว่า “อานนท ก็ด้วยประการดังนี้แล คำนี้ คือ เพราะอาศัยเวทนาจึงเกิดตัณหา เพราะ

อาศัยตัณหาจึงเกิดการแสวงหา เพราะอาศัยการแสวงหา จึงเกิดลาภ[การได้] เพราะอาศัยการได้มา จึงเกิดการฝึใจ (ยึดมั่นไม่ปล่อยวาง) เพราะอาศัยการฝึใจจึงเกิดการรักใคร่พึงพอใจ เพราะอาศัย การรักใคร่พึงพอใจจึงเกิดการพะวง เพราะอาศัยการพะวง จึงเกิดความยึดถือ เพราะอาศัยความ ยึดถือ จึงเกิดความตระหนี่ เพราะอาศัยความตระหนี่จึงเกิดการรักษาป้องกัน เพราะอาศัยการ รักษาป้องกัน จึงเกิดเรื่องในการป้องกันขึ้น อภุศลธรรมอันชั่วช้าลามกมีใช้น้อย คือการถือไม้ ถือมีด การทะเลาะ การแก่งแย่ง การวิวาท การกล่าวว่ามี มีมิ่ง การพูดคำส่อเสียด และการพูดเท็จจึง เกิดขึ้น” กระบวนการนี้เป็นกระบวนการปฏิบัติสมุปปาตเชิงสังคม ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของมนุษย์ที่ ทวีความรุนแรงขึ้นจนแสดงผลออกมาเชิงพฤติกรรมทางกาย วาจา กระทบกับสังคม องค์กร สิ่งแวดล้อม เกิดขึ้นกับทุกสังคม ไม่ว่าจะเป็นสังคมนักธุรกิจ นักการเมือง ข้าราชการ สงคราม ระหว่างชาติต่าง ๆ การแตกแยกของศาสนา แม้แต่วงการพระสงฆ์ที่ต้องการแสวงหายศ ฐานันดร ต่าง ๆ กระบวนการแห่งปฏิบัติสมุปปาตทางสังคม ย่อมเกิดขึ้นอย่างเป็นระบบและสมบูรณ์เต็มที่ กระบวนการทั้งหมดนี้ หากเกิดขึ้นกับบุคคลใด สังคมใด นับว่าขัดแย้งกับอุดมการณ์เป้าหมาย สูงสุดของพุทธศาสนา ทั้งหมดนี้ เมื่อเกิดขึ้น พระพุทธองค์ตรัสว่าเป็นหนทางแห่งการเสื่อมโทรมแก่ ตนเองและสังคม ในทางตรงกันข้ามพระองค์ทรงตรัสให้ภิกษุ และชนทุกชั้นวรรณะ ทุกชาติ ศาสนา ว่า หนทางแห่งสันติสุขนั้น ไม่ใช่ได้มาด้วยการแสวงหาด้วยการขัดแย้ง แต่ทรงตรัสสอนให้ ขจัดความขัดแย้งตามแนวพุทธดังนี้

สพฺพปาปสฺส อกรรมํ กุสลสฺสุปสมฺปทา

สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธานสาสนํ

การไม่ทำบาปทุกประการ การทำกุศลให้ถึงพร้อม(ตลอดเวลา)

การทำจิตของตนให้ผ่องใส(วิปัสสนา)นี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ฯ

ขณฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา

นิพฺพานํ ปรมํ วทฺนตี พุทฺธา

น หิ ปพฺพชิตฺโต ปรุปฺขชาติ

สมฺโณ โหตี ปรี วิหฺรยฺนโต.

ขันติคือความอดทน เป็นเครื่องเผือกเลิศอย่างดียิ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า พระนิพพานเป็นธรรมอันสูงสุด ผู้ทำร้ายผู้อื่น ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต [ผู้ ละเว้นความชั่ว]ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะเลย [ผู้สงบ] ฯ

อนุปฺวาโท อนุปฺขชาติ ปาติโมกฺเข จ สํวโร

มตฺตณฺญตา จ ภาตฺตสมฺมึ ปนฺตณฺจ สยาสนํ

อธิจิตเต จ อาโยโค เอตพุทธานสาสน์

(ที.ม. (บาลี) 10/90/43) .

การไม่กล่าวร้าย การไม่ทำร้าย [ผู้อื่น] ความสำรวม

ในพระปาติโมกข์[ศีล]ความเป็นผู้รู้ประมาณในการกิน

การนอนที่นั้งอันสงัด และการประกอบความเพียรในจิต

ทั้งหมดนี้ เป็นคำสั่งสอน ของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ (ที.ม. (บาลี) 10/90/51)

สรุปรวมพุทธวิธีขจัดความขัดแย้งสังฆารธรรมภายในตนเองด้วย 4 วิธี ดังนี้ (1) สพุพปาปสฺส อกรรม การไม่ทำบาปทั้งปวง (2) กุสลสุสฺสมปทา การทำความดีตลอดเวลา (3) สจิตฺตปริโยทปนํ การทำจิตให้ผ่องใสจากกิเลส (4) อธิจิตเต อาโยโค ความเพียรทางจิต(ต้นในการที่จะละชั่ว)ตลอดเวลา พุทธวิธีขจัดความขัดแย้งสังฆารธรรมของสังคมด้วยวิธีการ 8 ดังนี้ (1) ขนฺตี ความอดทน (2) ตีติกฺขา ความอดกลั้น (3) ปรี วิหเรยนฺโต การไม่เบียดเบียนผู้อื่น (4) ออนุปวาโท การไม่กล่าวร้ายใส่ความผู้อื่น (5) ออนุปฆาโต การไม่ทำร้ายผู้อื่นทางกาย (6) สํวโร การมีสติสำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ (7) มตฺตณฺฎตา ภาตตสมฺมึ การรู้จักประมาณในการบริโภค (8) ปนฺตณฺจ สยาสนํ ความพอเพียงในที่อยู่อาศัย(ที่ตนมีอยู่) รวมสันติวิธีเพื่อขจัดความขัดแย้งในสังฆารธรรมทั้งหมด 12 วิธี ประกอบด้วยภายใน 4 ภายนอก 8

4. สรุป

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้และสอน 2 เรื่อง คือ สังฆารและวิสังฆาร สิ่งใดก็แล้วแต่ที่มีอยู่ในโลกเรียกว่า สังฆาร เมื่อมีสังฆาร ย่อมตกอยู่ในสภาพแห่งความทุกข์ ดังพุทธวจนะว่า สพุเพ สงฺขารา ทฺกฺขา สังฆาร ทฺกฺขํภาษาปจฺจุบฺบันวํ ความขัดแย้ง ดีความด้วยภาษาบาลีว่า สังฆาร ประกอบด้วย สํ เป็นอุปสรรค บทหน้า ลงในความหมายว่า ร่วมกัน + กร ธาตุ ในความกระทำ เปลี่ยน กร เป็น ขระ + ณ ปัจจัย ลงมาแล้วลบทิ้งและมีอำนาจทำให้ชะงะสั้นให้ยาว คือ ทำ ขร เป็น ขาร สำเร็จรูปเป็น สังฆาร แปลว่า ธรรมชาติที่ทำงานร่วมกัน โดสภาวะธรรม หมายถึง รูปนามขันธ์ 5 (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) ที่ทำงานร่วมกัน เมื่อทำงานร่วมกันจึงนำไปสู่ความขัดแย้งในตัว รวมเรียกว่าสังฆารทุกข์ ที่สุดนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างคนกับคนและคนกับสังคม พระพุทธองค์จึงตรัสวิธีในการขจัดความขัดแย้งด้วยปัญญา และหลักธรรมในโอวาทปาฏิโมกข์ รวมพุทธวิธีเพื่อขจัดความขัดแย้งในสังฆารธรรมทั้งหมด 12 ประกอบด้วยภายใน 4 ได้แก่ พุทธวิธีขจัดความขัดแย้งสังฆารธรรมภายในตนเองด้วย 4 วิธี ดังนี้ (1) สพุพปาปสฺส อกรรม การไม่ทำบาปทั้งปวง (2) กุสลสุสฺสมปทา การทำความดีตลอดเวลา (3) สจิตฺตปริโยทปนํ การทำจิตให้ผ่องใสจากกิเลส (4) อธิจิตเต อาโยโค ความเพียรทางจิต(ต้นในการที่จะละชั่ว)ตลอดเวลา พุทธวิธีขจัดความขัดแย้งสังฆารธรรมของสังคมด้วยวิธีการ 8 ดังนี้ (1) ขนฺตี ความอดทน (2) ตีติกฺขา ความอดกลั้น

(3) ปรี วิหะยนโต การไม่เบียนเบียนผู้อื่น (4)อนุปวาโท การไม่กล่าวร้ายใส่ความผู้อื่น (5) อนุปชาโต การไม่ทำร้ายผู้อื่นทางกาย (6) สัวโร การมีสติสำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ (7) มตตญญตาทตตสมิ การรู้จักประมาณในการบริโภค (8) ปนตญจ สยาสนิ ความพอเพียงในที่อยู่อาศัย(ที่ตนมีอยู่) รวมสันติวิธีเพื่อขจัดความขัดแย้งในสังฆารธรรมทั้งหมด 12 วิธี ประกอบด้วยภายใน 4 ภายนอก 8 การขจัดความขัดแย้งได้อย่างถาวรพระพุทธองค์ตรัสว่า วิสังฆาร

บรรณานุกรม

กษิรา เทียนส่องใจ. (2552). “การศึกษาวิเคราะห์ห่อภัยทานเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน”. *วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2550.*

พระพุทธรัชิตเถระ. *ชีวลังการ. พระคันธสาราภิงค์แปลและอธิบาย. กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์.*

พระโมคคัลลานเถระ พระสุภูติเถระ. *อภิธานปฎิปปิกาและอภิธานปฎิปปิกาสูจิ. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*

พุทธปियมหาเถโร. (2526). *ปทฐปสิทธิ. กรุงเทพมหานคร: เฉลิมชาฎการพิมพ์.*

เพิ่มศักดิ์ มกราริรมย์. (2554). *ทฤษฎีสันติภาพ ความขัดแย้ง และความรุนแรง. ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิตล,*

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535) *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก 2550. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*

สมมงคลสามิเถโร. (2542). *อภิธมมตถวิภาวินีฎีกา. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*

230

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (ฉบับพิเศษ) เมษายน-มิถุนายน 2560

**การมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคม
เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน**
INTEGRATIVE PARTICIPATION OF GOVERNMENT AND CIVIL SOCIETY FOR
NATURAL RESOURCE MANAGEMENT IN NAN PROVINCE

ธีรทัศน์ โรจน์กิจจกุล* พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ (ช่วยธานี)** อนุวัต กระสังข์***

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน และ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี การวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 19 รูป/คน ด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ และการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม ซึ่งมีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.987 ประชากรได้แก่ บุคลากรภาครัฐและภาคประชาสังคม จำนวน 241 คน และกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 172 คน ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย (Simple random sampling) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's correlation)

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพทั่วไปของการมีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่านนั้น ในภาพรวมทุกภาคส่วนในจังหวัดน่าน มีความตื่นตัวและให้ความสำคัญในเรื่องป่าไม้ในการบริหารจัดการ ปัจจุบันมีการตัดสินใจร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดจะเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านผลประโยชน์ โดยทางอ้อม เช่น การมีอากาศดี ชีวิตดีขึ้น ฝนตกตามฤดู น้ำไม่ท่วม การที่จำนวนป่าไม่ถูกทำลาย หรือมีจำนวนมากยิ่งขึ้น การประเมินเป็นไปตามกฎหมายซึ่งมีบุคลากรภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม แต่เมื่อการประเมินผลร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาสังคมนั้นส่วนใหญ่จะเป็นการประเมินผลโดยการช่วยตรวจสอบ

* Doctor of Philosophy Program in Public Administration,
MahachulalongkornrajavidyalayaUniversityUniversity

** MahachulalongkornrajavidyalayaUniversityUniversity

*** MahachulalongkornrajavidyalayaUniversityUniversity

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน ภาครัฐและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ รองลงมา ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการวางแผน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน ตามลำดับ เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ พบว่า ปัจจัยด้านหลักสาราณียธรรมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของภาครัฐและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน โดยหลักสาราณียธรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 กล่าวคือ ที่มีความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างสูงในประเด็น ร่วมกันรับผลประโยชน์ (Y4) มีค่าเท่ากับ 0.749 ร่วมกันตัดสินใจ (Y2) มีค่าเท่ากับ 0.711 ร่วมกันวางแผน (Y1) มีค่าเท่ากับ .688 ร่วมกันประเมินผล (Y5) มีค่าเท่ากับ 0.681 ร่วมกันดำเนินงาน (Y3) มีค่าเท่ากับ 0.658

3. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล โดยการนำหลักธรรมที่ทำให้ทั้งส่วนภาครัฐและภาคประชาสังคมส่งเสริมและสนับสนุนให้การมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ นั้นมีประสิทธิผลและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อันได้แก่ ซึ่งกันและกันนั้น คือ หลักสาราณียธรรม 6 ทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคม ควรแสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ประพฤติดีมีคุณธรรมทั้งต่อหน้าและลับหลัง โดยการบอกกล่าวและแจ้งเตือนสิ่งที่เป็นประโยชน์ ด้วยความปรารถนาดี คิดทำสิ่งดีที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ในการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ได้มาโดยชอบธรรม ด้วยการรักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม และเคารพรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ในจังหวัดน่าน เป็นไปอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม, การบูรณาการ, ภาคประชาสังคม, ทรัพยากรธรรมชาติ

ABSTRACT

The Objectives of this Research were: 1. To study the state of participation in natural resource management of civil society in Nan province, 2. To study factors influencing participation in natural resource management of civil society in Nan province. and 3. To present an integrated model of government and civil society participation in natural resource management in Nan province.

Methodology was the mixed methods; The qualitative research collected data from 19 key informants, purposefully selected, with the structured in-

depth-interview, by face-to-face-interviewing. Data were analyzed by descriptive interpretation. The quantitative research collected data by questionnaires with reliability coefficient values at 0.987 from 172 samples who were Government and civil society personnel in Nan Province by simple random sampling and analyzed data by frequency, percentile, mean and standard deviation and analyzed relationship of Variables by Pearson Product Moment Correlation.

Findings were as follows:

1. General condition of involvement in planning for natural resource (forest) management between the public and civil society in Nan Province, by all means, all agencies in Nan Province were aware of and focused on forest management. Currently, there is a common decision making between the governmental agencies and civil society, for example, the provincial administration gives civil society the opportunity to participate in decision-making. Benefits gained indirectly such as the community had good, clean air, better life, seasonal rain, no floods and no forest was destroyed and forest was expanded. The operational assessment was carried out legitimately with outsiders participating in the process. The joint assessment of projects between the state and civil society was conducted for the verification purpose.

2. Factors affecting participation in natural resource management of civil society in Nan Province were that state and civil society in Nan Province were involved in the natural resource management at the moderate level. Considering the mean values from high to low were that the highest level was the benefit sharing, secondly the participatory operation, participatory decision-making, participatory planning, were at the high to low level respectively and the lowest level of participation was the participatory evaluation. The correlations were that Saraniyadhamma, virtue for fraternal living, had correlations with the interactively participatory natural resource management of state and civil society in Nan Province at the statistical significant level at 0.01. The high level of correlations were benefit sharing (Y4) was at 0.749, participatory decision-making (Y2) was at 0.711, participatory planning (Y1) was at 0.688, participatory evaluation (Y5) was at 0.681 and participatory operation (Y3) was at 0.658

3. Forms of participation in planning, decision-making, operation, benefits sharing and evaluation were to apply Saraniyadhamma 6, virtues for fraternal living, to enhance the effective and efficient participations in various activities between state and civil society. State and civil society should be humble and polite, respectful to each

other, well behave to each other with good ethical morality, both in front and behind, by telling and informing good things with good wishes, by thinking of doing good things to society, sharing benefits gained lawfully directly and indirectly, obeying and keeping the laws, rules and regulations of society, respecting and listening to one another's opinions. These forms of participations would make the integrated participation of natural resource(forest) management between the state and civil society in Nan Province the sustainable management.

Keyword: Integrative, Participation, Civil Society, Natural Resource

1. บทนำ

ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่สำคัญต่อชีวิตมนุษย์เราอย่างมาก นั่นเป็นเพราะ การดำเนินชีวิตของมนุษย์ จำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติขับเคลื่อนทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ไม่หมด อาทิ อากาศ แสง ฝุ่น เป็นต้น, ทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถสร้างทดแทนขึ้นใหม่ได้ อาทิ น้ำ ดิน ป่าไม้ สัตว์ป่า พืช หญ้า เป็นต้น, ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไป อาทิ แร่ธาตุชนิดต่างๆ ถ่านหิน น้ำมันปิโตรเลียม เป็นต้น ความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาตินั้นมี 4 ประการ ดังนี้ คือ เป็นแหล่งที่มาของวัตถุดิบ และผลิตผล, เป็นที่รองรับกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ และช่วยเกื้อกูลให้ชีวิตดำรงอยู่ได้, เป็นแหล่งรองรับของเสีย และของ เหลือเศษจากขบวนการผลิตและการบริโภค และให้ความรื่นรมย์แก่จิตใจของมนุษย์ เช่น ทิวทัศน์ ภูมิประเทศ ความงามของธรรมชาติ

ปัจจุบันโลกกำลังเผชิญกับปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมอย่างมากมาย เช่น ปัญหามลทางอากาศ ปัญหามลพิษทางเสียง ปัญหาภาวะเรือนกระจก การเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติในหลายประเทศทั่วโลก ซึ่งมีแนวโน้มที่จะเพิ่มจำนวนการเกิดหรือทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น แต่ละประเทศจึงให้ความสำคัญต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน อาทิ การใช้พลังงานทดแทน การออกมาตรการหรือแนวทางในการควบคุมการปล่อยมลพิษทางอากาศที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ การใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การนำวัสดุที่ใช้แล้วหรือเหลือใช้มาใช้ใหม่ เป็นต้น

จังหวัดน่านเป็นหนึ่งจังหวัดของประเทศไทยที่ในอดีตมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ แต่เมื่อประมาณ 10 ปีให้หลังสภาพของภูเขาต่างๆของจังหวัดน่านกลับกลายเป็นภูเขาหัวโล้น ทำให้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ประชาชนน่านเป็นอย่างมาก (PrawitTantalanukul, 2555 : 11)โดยจังหวัดน่านนั้นถูกขนานนามว่าเป็นดินแดนล้านนา ซึ่งเป็นบริเวณที่เคยเป็นอาณาจักรล้านนาอันดำรงอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 1700 ถึงประมาณ พ.ศ. 2300 ปัจจุบันได้แก่พื้นที่ในจังหวัดทางภาคเหนือของประเทศไทย รวม 8 จังหวัดด้วยกัน กล่าวคือ เชียงราย แม่ฮ่อง

องซอน เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน และพะเยา พื้นที่ทั้งหมดของอาณาจักรล้านนา นี้ ถ้าคำนวณออกมาเป็นตารางกิโลเมตรจะมีพื้นที่รวมทั้งสิ้นประมาณ 90,900 ตารางกิโลเมตร หรือหากเทียบกับพื้นที่ของประเทศไทยทั้งหมดคิดเป็นประมาณร้อยละ 17 ซึ่งบางท่านขนานนามว่า น่าน นั้น “เป็นดินแดนล้านนาตะวันออก มีชื่อเรียกตามตำนานต่างๆ ว่า “กาวะราชนคร” และ “นันทสุวรรณนคร” บ้างก็เรียก “นันทบุรี”

สาเหตุที่ทำให้จังหวัดน่าน มีพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ลดลงนั้น เป็นเพราะประชาชนบุกรุกป่าเพื่อทำการเกษตร และมีการปรับเปลี่ยนการปลูกพืชหรือข้าวต่างๆ มาเป็นการปลูก ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์โดยสถิติการผลิตการเกษตรตามชนิดพืช (ระดับจังหวัด) ปีเพาะปลูก 2555/2556 ซึ่งจัดทำโดยคณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ จังหวัดน่าน ระบุว่า ในจังหวัดน่านมีพื้นที่การปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มากที่สุดในบรรดาการปลูกพืชการเกษตรทั้งหมด มีจำนวนมากถึง 40,748 ไร่ (Office of Nan province, 2558 : 6)

ปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรการกุศล กลุ่มชุมชน ประชาชนชาวบ้านของจังหวัดน่านต่างให้ความสำคัญต่อทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมาก โดยหน่วยงานภาครัฐในจังหวัดต่างมียุทธศาสตร์เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติมากมาย เช่น ยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการอนุรักษ์และบริหารจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดมิให้เกิดสภาวะมลพิษทั้งในปัจจุบันขององค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน, ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการรวมตัวกันในลักษณะของประชาสังคมเพื่อทำหน้าที่ในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัดน่านเกิดขึ้นมากมาย เช่น มูลนิธิฮักเมืองน่าน สมาคมบ้านหลวงหวงป่า กลุ่มอนุรักษ์ป่าศิลาแลงมูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำแต่การดำเนินการต่างๆ ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมดังกล่าวในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติยังขาดการมีส่วนร่วมระหว่างกันทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปในทางต่างคนต่างทำมากกว่าที่จะร่วมมือกันส่งผลให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ไม่ประสบความสำเร็จอย่างเต็มที่ ซึ่งในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาครัฐและภาคประชาสังคมให้เกิดประสิทธิภาพควรใช้หลักพุทธธรรมเป็นแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม อันได้แก่ หลักสาราณียธรรม (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) 6 ประการ ประกอบด้วย เมตตาทายกรรมเมตตาวจีกรรมเมตตาโมกกรรม สาธารณโภคี สีสสามัญญตา และทิวฐีสามัญญตา

ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน เพื่อให้ทราบถึงสภาพทั่วไปของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัดน่าน ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน และนำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน เพื่อให้การดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเกิดประสิทธิภาพและ

ประสิทธิผลสูงสุด นำไปสู่การเป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติดังในอดีต ทำให้ประเทศไทยมีพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เพิ่มมากขึ้น และนำพาไปสู่การเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับโลกใบนี้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน

2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน

2.3 เพื่อนำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน” เป็นงานวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดของ Cohen, J.M. and Uphoff โดยกระบวนการมีส่วนร่วมมี 4 ขั้นตอน (Cohen, J.M. and Uphoff, 1984 :219-222) รวมกับการศึกษาเอกสารและทบทวนวรรณกรรมอีก 1 ขั้นตอน จึงประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือการมีส่วนร่วมในการวางแผน (Planning) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ (Benefit) และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน (Evaluation) บูรณาการกับหลักสารานุกรม 6 (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) (PhaBrahmagunabhorn(P.A. Payutto, 2553 : 23-24) ประกอบด้วย เมตตาทายกรรมร่วมกัน อนุรักษ์และดูแลป่าไม้ร่วมกัน เมตตาวชิกรรม ร่วมกันบอกแจ้งเหตุเกี่ยวกับการดูแลป่าไม้ เมตตามโนกรรม คิดต่อและทำสิ่งดีที่เป็นประโยชน์แก่ธรรมชาติ สาธารณโลกิ ร่วมกันใช้สอยและรับประโยชน์เท่าเทียมกัน สีสสามัญญาตา เคารพกฎหมาย ระเบียบเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่กฎีสสามัญญาตา เคารพรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการทำวิจัย คือ พื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐของจังหวัดน่าน อันได้แก่ (1) องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน (2) สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน (3) องค์การบริหารส่วนตำบลสวด อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน (4) เทศบาลตำบลศิลาแลง อำเภอบัว จังหวัดน่าน และ (5) องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งพงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน และภาคประชาสังคมในจังหวัด ประกอบด้วย (1) ตำบลศิลาแลง อำเภอบัว (กลุ่มอนุรักษ์ป่าศิลาแลง) (2) อำเภอน่าน (มูลนิธิรักษ์เมืองน่าน) (3) อำเภอบ้านหลวง (สมาคมบ้านหลวงหวงป่า) และ (4) วัดในอำเภอสันติสุข 1 วัด (มูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำ)

3.3 ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเชิงปริมาณ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน คือ (1) บุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน จำนวน 123 คน (2) บุคลากรสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน จำนวน 5 คน (3) บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสวด อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน จำนวน 23 คน (4) บุคลากรเทศบาลตำบลศิลาแลง อำเภอปัว จังหวัดน่าน จำนวน 22 คน และ (5) บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งพงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่านจำนวน 24 คน รวม 5 แห่ง มีประชากรทั้งหมด 197 คน ภาคประชาสังคมในจังหวัด ประกอบด้วย (1) คณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ป่าศิลาแลง จำนวน 8 คน (2) บุคลากรที่ปฏิบัติงานในมูลนิธิอภัยเมืองน่าน จำนวน 20 คน (3) คณะกรรมการสมาคมบ้านหลวงหวงป่า จำนวน 5 คน และ (4) คณะกรรมการมูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำ จำนวน 11 คน รวม 4 กลุ่ม มีประชากรทั้งหมด 44 คน

2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงได้แก่ผู้บริหารและบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดน่านที่อยู่ในขอบเขตพื้นที่ตัวแทนจากสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติจังหวัดน่าน และประธาน/หัวหน้า ของประชาสังคมกลุ่มต่างๆจำนวน19ท่าน

3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจำนวน10รูป/คน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน มีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้า รวบรวม แยกแยะสังเคราะห์ในประเด็นเกี่ยวกับ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม, แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ, แนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคม,ภาคประชาสังคมที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดน่าน,หลักพุทธธรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม, ภาครัฐและนโยบายของภาครัฐในการจัดการทรัพยากรป่าไม้, ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรในจังหวัดน่าน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ แก้ไขตามข้อเสนอแนะและนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาอีกครั้ง

3. จัดทำร่างเครื่องมือการวิจัยทั้งแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์พร้อมทั้งเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา

4. นำเครื่องมือการวิจัยให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องและเพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้องของประเด็นคำถามการวิจัยกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ในรูปแบบของเทคนิคการวิเคราะห์ IOC (Index of Congruence)

5. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
6. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (แบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก)
7. สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ รวบรวมและประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์เสนอข้อมูล พร้อมทั้งสังเคราะห์จากข้อเสนอจากคำถามปลายเปิด ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ รวบรวม ถอดเทป และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์
8. สรุปผลการวิจัย
9. จัดทำและสังเคราะห์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 10 รูป/คน
10. อภิปรายผลการวิจัย
11. นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

5. ผลการวิจัย

การมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน สรุปตามประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

จากวัตถุประสงค์ข้อ 1 ที่ว่า “เพื่อศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน”

5.1.1 สภาพโดยทั่วไปในการมีส่วนร่วมการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน

ด้านการวางแผน จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน พบว่า การมีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่านนั้น ในภาพรวมทุกภาคส่วนในจังหวัดน่านมีความตื่นตัวในประเด็นเกี่ยวกับป่าไม้เป็นอย่างมาก โดยทุกภาคส่วนจะให้ความสำคัญในเรื่องป่าไม้เป็นลำดับต้นๆ จนเกิดวาระจังหวัดน่านขึ้นมา คือ “สร้างเมืองน่านน่าอยู่ คู่ป่าต้นน้ำ” และจะเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนตามโอกาสต่างๆ และตามขอบเขตของระเบียบ กฎหมายจะเอื้ออำนวย เช่น สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่านและกรมป่าไม้ได้จัดเวทีให้ภาคประชาสังคมแสดงความคิดเห็นในการวางแผนรวมถึงสรุปแนวทางร่วมกันอยู่เป็นประจำ องค์กรบริหารส่วนจังหวัดน่านเชิญให้ตัวแทนหรือคณะกรรมการจากมูลนิธิฮักเมืองน่านเข้าไปมีส่วนร่วมโดยการแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผน พัฒนาแผน ประเมินผลแผนขององค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน องค์กรบริหารส่วนตำบลสวดเชิญนายกสมาคมบ้านหลวงหวงป่าเป็นที่ปรึกษาของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

ด้านการตัดสินใจ จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน พบว่า หากเป็นประเด็นที่ไม่ผิดกฎหมายนั้นปัจจุบันการตัดสินใจร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมได้มีการดำเนินการอยู่แล้วเช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดจะเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมใน แต่การตัดสินใจนั้นต้องมีการวิเคราะห์แยกแยะ ข้อดี ข้อเสียในประเด็นต่างๆ เป็นอย่างดีเทศบาลตำบลศิลาแลง ก็เช่นกัน ได้ให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมโดยการจัดให้มีการจัดเวทีประชาคมซึ่งประกอบด้วยการประชุมของ ผู้นำของภาคประชาสังคม สมาชิก อบต. สมาชิกสภา อบต. คณะผู้บริหารของ อบต. โดยส่วนไหนที่เป็นประเด็นการตัดสินใจ จะมีการแยกตามสาระรายประเด็น เช่น ประเด็นเกี่ยวกับการปกครองจะเข้าที่ประชุมฝ่ายปกครอง (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาสังคม) ส่วนประเด็นทางกฎหมายจะเข้าที่ประชุมส่วนของเทศบาลตำบลศิลาแลง เป็นต้นส่วนในประเด็นที่เป็นกรณีของพื้นที่ที่ผิดกฎหมายปัจจุบันยังไม่สามารถกระทำได้ เนื่องจากปัจจุบันในพื้นที่ของจังหวัดน่านที่เป็นเรื่องป่ายังไม่มีมติตัดสินใจเพราะเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ทั้งที่บางครั้งการกระทำนั้นเกิดประโยชน์กับการรักษาป่าและเกิดประโยชน์ต่อชุมชน แต่ก็ไม่สามารถกระทำได้ ทำให้ภาคประชาสังคมเข้าถึงยากจนไม่อยากจะทำโดยเฉพาะมูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำที่ตัดสินใจไม่เข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจกับภาครัฐ กล่าวคือ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งพงษ์ อำเภอสันติสุข ซึ่งเป็นภาครัฐในพื้นที่โดยตรง

ด้านการดำเนินการ จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน พบว่า การดำเนินงานเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่านในภาพรวมนั้นเป็นไปในทิศทางที่ดี ซึ่งภาพรวมในปัจจุบันมีการกระทำการดำเนินการร่วมกันอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็น การจัดประชุมระดับจังหวัดในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การให้ใช้ห้องประชุมเพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกในการประชุมกิจกรรมต่างๆ อันเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในขณะที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้เน้นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเป็นอย่างมาก เพราะต้องการให้ภาคประชาสังคมรู้สึกรักหวงแหนความเป็นเจ้าของร่วมกันในทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของจังหวัดน่าน ส่วนปัญหาการดำเนินงานในพื้นที่ที่ไม่สามารถเข้าไปดำเนินการได้นั้นจากการประชุมร่วมกันของทั้งภาครัฐแต่ละส่วนงานของจังหวัด และภาคประชาคมของจังหวัดน่าน โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดน่านเป็นประธานนั้น มีข้อเห็นพ้องต้องกันว่าควรแก้ปัญหาพื้นที่ที่มีปัญหาโดยต้องแก้ปัญหากฎหมายเป็นเบื้องต้น การดำเนินการอื่นที่เป็นประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่จึงจะสามารถดำเนินการได้อย่างถูกต้อง

ด้านการรับผลประโยชน์ จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์จากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน พบว่า การรับผลประโยชน์นั้นในส่วนของารรับผลประโยชน์โดยตรงนั้น ภาครัฐไม่สามารถรับผลประโยชน์ได้โดยตรง เนื่องจากโดยปกติแล้วส่วนของภาครัฐจะไม่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจาก

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แต่จะเป็นการได้รับประโยชน์จากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองมากกว่า ซึ่งถือว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ตามปกตินั่นเอง ขณะที่การได้รับประโยชน์โดยอ้อมนั้นทั้งส่วนของภาครัฐและภาคประชาสังคมจะได้รับประโยชน์ได้เท่าเทียมกันแต่ต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย และอยู่ภายใต้กฎระเบียบของชุมชน เช่น การมีอากาศดี ชีวิตดีขึ้น ฝนตกตามฤดู น้ำไม่ท่วม การที่จำนวนป่าไม้ถูกทำลาย หรือมีจำนวนมากยิ่งขึ้น เป็นต้น

ด้านการประเมินผล การดำเนินงานในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน พบว่า หากแยกตามภารกิจแล้วนั้นภาครัฐจะมีการประเมินผลในเชิงเอกสารอยู่เสมอผ่านการดำเนินการของโครงการหรือกิจกรรม เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีการเปิดโอกาสและดึงภาคประชาสังคมเข้ามารับรู้และมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการอย่างเต็มที่โดยเป็นไปตามกฎหมายเกี่ยวกับการประเมินซึ่งมีบุคลากรภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม แต่เมื่อการประเมินผลร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาสังคมนั้นส่วนใหญ่จะเป็นการประเมินผลโดยการช่วยตรวจสอบ หรือแสดงความคิดเห็นที่ประชุมเช่นเดียวเทศบาลตำบลศิลาแลงที่ให้ภาคประชาสังคมเข้ามีส่วนร่วมในการประเมินผลแต่ที่ไม่ใช่เชิงเอกสาร เป็นการดำเนินการตรวจสอบโดยการตั้งคณะทำงานของชุมชน เสนอปัญหาอุปสรรคและเรื่องอื่นๆ ในที่ประชุม ซึ่งมีทั้งที่เป็นการประชุมที่เป็นทางการการประชุมที่ไม่เป็นทางการ

การดำเนินการร่วมกันเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ในจังหวัดน่านนั้นภาครัฐและภาคประชาสังคมจะมีส่วนร่วมในการวางแผนมากที่สุดนั้นเป็นเพราะการดำเนินการในการวางแผนของแต่ละส่วนงานของภาครัฐนั้นจะเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการวางแผนทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมในการวางแผนและการตัดสินใจนั้นสามารถกระทำได้หลากหลายวิธี เช่น การประชุมระดับจังหวัดในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติการเวทีประชาคม การเชิญภาคประชาสังคมมาเป็นคณะกรรมการในการจัดทำแผน เป็นต้น ในส่วนของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนั้น มีแนวทางในการมีส่วนร่วมที่หลากหลาย เช่น การให้ใช้ห้องประชุมเพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกในการประชุมกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น ส่วนการมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์จากการจัดการทรัพยากรธรรมชาตินั้นในภาพรวมการได้รับประโยชน์ภาครัฐจะไม่ได้โดยตรง เพราะภาครัฐเป็นเพียงการปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเองเท่านั้น ส่วนการได้รับประโยชน์ทางอ้อมนั้น ทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคมจะได้รับเท่าๆ กัน ส่วนการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานนั้นในภาพรวมถือว่ายังมีส่วนร่วมน้อยที่สุดจากการมีส่วนร่วมทั้ง 5 ประการ ฉะนั้นแล้วการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนนั้นต้องมีความสอดคล้องตามลำดับ สมดุล และเกี่ยวเนื่องกัน โดยต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย และกฎระเบียบของชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

5.1.2 การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคม ในจังหวัดน่านตามหลักสารานุกรม

พบว่า ภาครัฐและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ รองลงมาได้แก่

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการวางแผน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน ตามลำดับ

ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการคิดหาแนวทางที่จะช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และปรับปรุงการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในด้านต่างๆรองลงมาได้แก่ ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดยุทธศาสตร์หรือนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการศึกษาถึงสภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหาของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ในการประชุมหรือสัมมนาที่เป็นทางการ ตามลำดับ

ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้าน การแก้ปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) รองลงมาได้แก่ ท่านมีส่วนร่วมในการหาวิธีการแก้ปัญหาของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดเขตป่าชุมชน ตามลำดับ

ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ท่านได้เข้าร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ(ป่าไม้) ที่หน่วยงานภาครัฐหรือภาคประชาสังคมจัดขึ้น รองลงมาได้แก่ ท่านเข้าร่วมในกิจกรรมการเฝ้าระวังติดตาม และแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในโครงการฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ตามลำดับ

ด้านการมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ท่านเห็นว่าการช่วยกันรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) เป็นการสร้างความสามัคคี การเคารพและยอมรับซึ่งกันและกัน รองลงมาได้แก่ ท่านเข้าร่วมในกิจกรรมการเฝ้าระวัง ติดตาม และแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ท่านได้ติดตามกิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนตามลำดับ

ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ท่านได้ติดตามกิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนรองลงมาได้แก่ ท่านได้มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ของหน่วยงานภาครัฐที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ท่านเห็นว่าการแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและประชาชนมีสุขภาพที่ดีขึ้นตามลำดับ

จากวัตถุประสงค์ข้อ 2 “เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน”

5.1.3 หลักสารณียธรรม 6 เพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ในจังหวัดน่าน

โดยการบูรณาการหลักสารณียธรรม 6 เพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน บูรณาการโดยหลักสารณียธรรม 6 ประกอบด้วย 1) เมตตาทายกรรม(ร่วมกันอนุรักษ์ป่าไม้) 2) เมตตาวจีกรรม (การช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์) 3) เมตตามโนกรรม (ร่วมกันดูแลป่าไม้) 4) สาธารณโภคี (แบ่งปันผลประโยชน์จากป่าไม้) 5) สีสสามัญญตา(มีระเบียบวินัยร่วมกันในการดูแลป่าไม้) และ 6) ทิฏฐิสามัญญตา (ร่วมกันออกกฎ ทำข้อตกลง รักษาป่าไม้)

พบว่า การมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน ตามหลักสารณียธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ 5) สีสสามัญญตา(มีระเบียบวินัยร่วมกันในการดูแลป่าไม้) รองลงมาได้แก่ 6) ทิฏฐิสามัญญตา (ร่วมกันออกกฎ ทำข้อตกลง รักษา ป่าไม้) 1) เมตตาทายกรรม(ร่วมกันอนุรักษ์ป่าไม้) 2) เมตตาวจีกรรม (การบอกกล่าวสิ่งที่เป็นประโยชน์) 3) เมตตามโนกรรม (ร่วมกันดูแลป่าไม้) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ 4) สาธารณโภคี (แบ่งปันผลประโยชน์จากป่าไม้) ตามลำดับ

ด้านเมตตาทายกรรม(ร่วมกันอนุรักษ์ป่าไม้) พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันขณะดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) รองลงมาได้แก่ ผู้รับผิดชอบในการดำเนินการของภาครัฐและภาคประชาสังคมใช้วาจาที่ไพเราะต่อกัน ตามลำดับ

ด้านเมตตาวจีกรรม (การบอกกล่าวสิ่งที่เป็นประโยชน์) โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการแจ้งข้อมูลหรือแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) รองลงมาได้แก่ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันขณะดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ผู้รับผิดชอบในการดำเนินการของภาครัฐและภาคประชาสังคมใช้วาจาที่ไพเราะต่อกัน ตามลำดับ

ด้านเมตตามโนกรรม (ร่วมกันดูแลป่าไม้) โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ภาครัฐดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) โดยเน้นผลประโยชน์แก่ส่วนรวม และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ภาครัฐการเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมตรวจสอบการดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ตามลำดับ

ด้านสาธารณโภคี (แบ่งปันผลประโยชน์จากป่าไม้) โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ภาครัฐและภาคประชาสังคมได้ประโยชน์ของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) อย่างเหมาะสม ตามลำดับ

ด้านสี่สามัญญาตา(แบ่งปันผลประโยชน์จากป่าไม้) โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้)เป็นไปตามกฎระเบียบ กฎหมาย รองลงมาได้แก่ ภาครัฐมีการกระจายงบประมาณในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) อย่างเหมาะสม และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุดคือ เจ้าหน้าที่/ตัวแทนของภาครัฐ และภาคประชาสังคมปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจ ตามลำดับ

ด้านทวิญญูสามัญญาตา (ร่วมกันออกกฎ ทำข้อตกลง รักษา ป่าไม้) โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ภาครัฐและภาคประชาสังคมเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ การประชุม สัมมนา หรืออบรมเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้แสดงความคิดเห็นตามลำดับ

5.1.4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน

ผลการทดสอบความสัมพันธ์ พบว่า ปัจจัยด้านหลักสาราณียธรรมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของภาครัฐและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ พบว่า หลักสาราณียธรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ดังนี้ หลักสาราณียธรรม 6 มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่านกล่าวคือ ที่มีความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างสูงในประเด็นร่วมกันรับผลประโยชน์ (Y4)มีค่าเท่ากับ 0.749 ร่วมกันตัดสินใจ(Y2)มีค่าเท่ากับ 0.711 ร่วมกันวางแผน(Y1)มีค่าเท่ากับ .688 ร่วมกันประเมินผล (Y5)มีค่าเท่ากับ 0.681 ร่วมกันดำเนินงาน (Y3)มีค่าเท่ากับ 0.658

จากวัตถุประสงค์ข้อ 3 ที่ว่า “นำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน”

5.1.5 รูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน

การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน มีด้วยกัน 5 ประการ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผน (Planning) 2) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) 4) การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ (Benefit) และ 5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน (Evaluation) การมีส่วนร่วมโดยการให้หลักธรรมที่สามารถเป็นสามารถทำให้ทั้งส่วนภาครัฐและภาคประชาสังคมระลึกถึงกัน คือ หลักสาราณียธรรม 6 ประการ จะเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้การมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ นั้นมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น อันได้แก่ 1) เมตตา 2) เมตตาธรรม(ร่วมกันอนุรักษ์ป่าไม้) 3) เมตตา

มโนกรรม (ร่วมกันดูแลป่าไม้) 4) สาธารณโภคี (แบ่งปันผลประโยชน์จากป่าไม้) 5) สีสสามัญญาตา (มีระเบียบวินัยร่วมกันในการดูแลป่าไม้) 5) ทิฏฐิสามัญญาตา (ร่วมกันออกกฎ ทำข้อตกลง รักษาป่าไม้) ดังนี้

1. ด้านการวางแผน(Planning) โดยการเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนภาครัฐต้องเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกๆ ขั้นตอน ต้องควบคู่ไปกับการชี้แนะสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกันให้ชี้แนะในทุกโอกาสที่มีโอกาส โดยการประชุมหาแนวทางที่จะช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและปรับปรุงการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในด้านต่างๆ โดยการกำหนดยุทธศาสตร์หรือนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) จากการศึกษายุทธศาสตร์หรือนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีปฏิทินปฏิบัติงาน การประชุม และสัมมนา

2. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้าน การแก้ปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) แก้ไขปัญหาพื้นที่ที่ผิดกฎหมาย ด้วยการแก้ไขกฎหมายที่ล้ำสมัยภาครัฐกำหนดกฎหมายเป็นเขตอุทยานหรือเขตป่าสงวน โดยให้ภาคประชาสังคมร่วมตัดสินใจเลือกนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้)

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ภาครัฐให้การสนับสนุนการเข้าร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ(ป่าไม้) ที่หน่วยงานภาครัฐหรือภาคประชาสังคมจัดขึ้น โดยการจัดสรรงบประมาณการดำเนินการมีกิจกรรมการเฝ้าระวัง ติดตาม และแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ประสานงานระหว่างภาครัฐและชุมชนในกิจกรรมการดำเนินการต่างๆ ต้องสรรหางบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐอื่นจากภายนอกให้มีการสนับสนุน ส่งเสริมจากภาครัฐ

4. การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ การให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงก่อนภาคประชาสังคมในพื้นที่อื่นๆ การดำเนินการร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัดน่าน โดยการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงเข้ามามีส่วนร่วม ทำให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาเกิดประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ ทั้งนี้การดำเนินการให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นควรยึดหลักการเคารพความเห็นซึ่งกันและกัน ติดตามกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ในการจัดสรรผลประโยชน์ของหน่วยงานภาครัฐที่สามารถทำให้ชุมชนเข้มแข็งและประชาชนมีสุขภาพที่ดีขึ้น และช่วยกันรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) เป็นการสร้างความสามัคคี การเคารพและยอมรับซึ่งกันและกัน

5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การได้ติดตามกิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน การจัดสรรผลประโยชน์ของหน่วยงานภาครัฐที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน ช่วยกันรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการสร้างความสามัคคี การเคารพและยอมรับซึ่งกันและกัน มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความล่าช้าของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การแจ้งข้อมูลหรือแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม แยกตามภารกิจ

6. อภิปรายผล

ในการอภิปรายผลผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยและอภิปรายข้อค้นพบใหม่จากการทำวิจัยดังนี้

5.1.1 จากผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน สามารถอภิปรายได้ดังนี้

ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับปานกลาง อภิปรายได้ว่าการคิดหาแนวทางที่จะช่วยแก้ไขปัญหากำหนดยุทธศาสตร์ โดยการเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนภาครัฐต้องเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกๆ ขั้นตอน ที่ไม่เป็นการผิดต่อหลักกฎหมายในขณะที่การมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ นั้น ต้องควบคู่ไปกับการแสดงกิริยาที่ดีต่อกันไม่ว่าจะเป็นต่อหน้าหรือลับหลังก็ตาม หากมีอะไรที่สามารถชี้แนะสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกันให้ชี้แนะในทุกโอกาสที่มีโอกาส ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นการประชุมร่วมกันมากที่สุดซึ่งการประชุมในแต่ละครั้งนั้น ต้องเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนแสดงความคิดเห็นได้เท่าเทียมกันด้วยความเคารพความเห็นซึ่งกันและกันร่วมในการคิดหาแนวทางที่จะช่วยแก้ไขปัญหาก่ที่เกิดขึ้นและปรับปรุงการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในด้านต่างๆ ในการกำหนดยุทธศาสตร์หรือนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) โดยการศึกษายุทธศาสตร์หรือนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติกำหนดปฏิทินปฏิบัติงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

จากสภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหาของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ในการประชุมหรือสัมมนาที่เป็นทางการควรให้สิทธิชุมชนในการจัดการป่าไม้เอง โดยการกระจายอำนาจ 2) ความเป็นทางการลดรอนความสามารถและการเรียนรู้ลงเรื่อยๆ ฉะนั้นให้สนับสนุนกระบวนการศึกษาทางเลือกหรือใดๆ ก็ตามที่เอาชุมชนทั้งถิ่นเป็นเป้าหมายในการพัฒนา (ชุมชนบริการมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบริการชุมชน) และ 3) หากคำตอบความหลากหลายในสิ่งต่างๆ เพราะความหลากหลายเหล่านั้นจะเป็นคำตอบของความยั่งยืน 4) ก่อนมีการทำแผนงานควรมีการลงมามีเวทีในพื้นที่เพื่อรับฟังสภาพปัญหาที่แท้จริง แล้วให้ชุมชนในพื้นที่เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับแผนจากส่วนกลาง 5) องค์กร ชุมชนในพื้นที่ ควรมีบทบาทในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนงานในส่วนกลาง โดยต้องให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้วย 6) หน่วยงาน องค์กรภาคประชาสังคม หากจะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนต้องมีการศึกษาข้อมูลก่อนเสนอของบประมาณเพื่อบรรจุเข้าในแผนสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุขุมาลย์ ประสมศักดิ์ ได้วิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน” ผลการวิจัยพบว่า 1. การบูรณาการกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมกับแนวคิดทฤษฎีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด พบว่า องค์การบริหารส่วนจังหวัดจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบโดยตรงและให้ความสำคัญในฐานะที่มีบทบาทหลักในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามนโยบายของรัฐบาล และตามกฎหมายที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 นอกจากนี้

ควรให้องค์กรสงฆ์ องค์กรด้านสตรี และประชาชนทั่วไปได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมด้วย ทั้งนี้โดยการนำกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมทั้ง 7 ประการ มาใช้ในการกำหนดแผนงานและโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน เพื่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่ประชาชนและองค์การบริหารส่วนจังหวัดต่อไป และการมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาคประชาชนที่จะสร้างองค์ความรู้และการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้นักเรียน เด็ก เยาวชน และนักศึกษา รวมทั้งเครือข่ายภาคประชาชน ซึ่งเป็นหน้าที่ของโรงเรียนและมหาวิทยาลัยที่จะดำเนินการตามแผนงานที่วางไว้ พบว่า การวางแผนการดำเนินงานการจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ซึ่งได้แก่ การสร้างองค์ความรู้ในเครือข่ายภาคประชาชน โดยมีองค์กรที่รับผิดชอบ ส่วนการดำเนินงานการจัดการสิ่งแวดล้อมมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละกลุ่ม ให้สิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพเหมาะแก่การดำรงชีวิตอย่างยั่งยืนสืบไป (SukhumanPrasomsak, 2557)

ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับปานกลาง อภิปรายได้ว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน ถึงแม้ว่าปัจจุบันกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐนั้นจะเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นแต่ก็ยังไม่เพียงพอจึงต้องเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมอย่างครบถ้วน มีการเปิดเผยข้อมูลต่างๆ เพื่อให้ภาคประชาสังคมใช้ประกอบการตัดสินใจผ่านกระบวนการวิเคราะห์แยกแยะ จนได้ข้อสรุปนำไปสู่การตัดสินใจการดำเนินโครงการต่างๆ ของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) จะเชิญภาคประชาสังคมเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่เสมอ บางครั้งภาคประชาสังคมจะให้การศึกษาเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้อง ผ่านกระบวนการตัดสินใจโดยคณะกรรมการมูลนิธิและระดับคณะกรรมการทำงาน/โครงการและการประชุมร่วมกันทั้งสองฝ่ายถึงอย่างไรก็ตามในการตัดสินใจเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้นั้นปัจจุบันจะเน้นความถูกต้อง ตามระเบียบทุกขั้นตอน เพราะภารกิจกรมใดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าไม้จะได้รับความสนใจจากทุกๆ ฝ่ายมากและมีคนติดตาม ตรวจสอบ มากยิ่งขึ้น ส่วนในประเด็นที่เป็นกรณีที่ผิดกฎหมายไม่สามารถกระทำได้ เนื่องจากปัจจุบันในพื้นที่ของจังหวัดน่านที่เป็นเรื่องป่ายังไม่มีมติตัดสินใจเพราะผิดกฎหมาย ปัจจุบันการตัดสินใจร่วมกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ระหว่างภาครัฐกับภาคประชาสังคมนั้น ยังขาดการตัดสินใจร่วมกันเพราะระเบียบกฎหมายไม่เอื้ออำนวย ทั้งๆ ที่บางครั้งเกิดประโยชน์กับการรักษาป่า แต่ต้องมีระเบียบมากมาย ภาคประชาสังคมเข้าถึงยากจนไม่อยากจะทำซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนา คำจตุ ได้วิจัยเรื่อง “การส่งเสริมการมีส่วนร่วมตามหลักพุทธธรรมของผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่าผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของกรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (KanjanaDamjutti, 2557)

ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่าการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน ในภาพรวมนั้นเป็นไปในทิศทางที่ดี ซึ่งภาพรวมในปัจจุบันมีการกระทำการดำเนินการร่วมกันอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็น การจัดประชุมระดับจังหวัดในประเด็นเกี่ยวกับการ

จัดการทรัพยากรธรรมชาติ การให้ใช้ห้องประชุมเพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกในการประชุมกิจกรรมต่างๆ อันเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในขณะที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้เน้นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเป็นอย่างมาก เพราะต้องการให้ภาคประชาสังคมรู้สึกหวงแหนความเป็นเจ้าของร่วมกันในทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของจังหวัดน่าน ส่วนปัญหาการดำเนินงานในพื้นที่ที่ไม่สามารถเข้าไปดำเนินการได้นั้นจากการประชุมร่วมกันของทั้งภาครัฐแต่ละส่วนงานของจังหวัด และภาคประชาคมของจังหวัดน่าน โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดน่านเป็นประธาน นั้น มีข้อเห็นพ้องต้องกันว่าควรแก้ปัญหาพื้นที่ที่มีปัญหาโดยต้องแก้ปัญหากฎหมายเป็นเบื้องต้น การดำเนินการอื่นที่เป็นประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่จึงจะสามารถดำเนินการได้อย่างถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิเชียร รุจิธารงกุล ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทและกลไกของภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของไทย” ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิจากภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมด้านสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ ไม่ได้ใช้แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยครบ 7 ขั้นตอน คือ (1) การได้รับข้อมูลข้อเท็จจริง (2) การได้แสดงข้อคิดเห็น (3) การร่วมตัดสินใจแก้ปัญหา (4) การร่วมวางแผนแก้ปัญหา (5) การร่วมดำเนินการแก้ปัญหา (6) การร่วมรับประโยชน์และ (7) การร่วมติดตามประเมิน ควบคุมการแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาซึ่งใช้แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

โดยเฉพาะการประเมินโครงการขนาดใหญ่ของภาครัฐไม่จริงจังเป็นเพียงการสร้างภาพในการปฏิบัติให้ถูกต้องตามข้อบังคับของกฎหมายเท่านั้น เพราะยังไม่มีกฎหมายเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านสิ่งแวดล้อม การกำหนดแนวปฏิบัติที่ถูกต้องและบทลงโทษโดยเด็ดขาดตลอดจนประชาชนไม่เข้าใจแนวทางปฏิบัติการมีส่วนร่วม 7 ขั้นตอนอย่างแท้จริงในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและร่วมรับประโยชน์จากการใช้ที่ดิน นอกจากนี้ภาครัฐและภาคเอกชนไม่ได้ให้ข้อเท็จจริงด้านสิ่งแวดล้อม อีกทั้งประชาชน ไม่มีจิตสำนึกเข้าร่วมแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ส่วนฝ่ายปฏิบัติการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ส่วนใหญ่ได้ใช้การมีส่วนร่วมของประชาชนแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้สำเร็จและพึงพอใจเพียงปานกลาง โดยมีลำดับการใช้การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ภาครัฐใช้มากที่สุด ถัดลงมาคือ ภาคประชาสังคม และน้อยที่สุดคือ ภาคเอกชน (WichainRujidhamrongkul, 2557)

ด้านการมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่าการมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์จากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน ภาครัฐไม่สามารถรับผลประโยชน์ได้โดยตรง เนื่องจากโดยปกติแล้ว ส่วนของภาครัฐจะไม่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แต่จะเป็นการได้รับประโยชน์จากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองมากกว่า ซึ่งถือว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ตามปกติตนเอง ขณะที่การได้รับประโยชน์โดยอ้อมนั้นทั้งส่วนของภาครัฐและภาคประชาสังคมจะได้รับประโยชน์ได้เท่าเทียมกันแต่ต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย และอยู่ภายใต้กฎระเบียบของชุมชน เช่น การมีอากาศดี ชีวิตดีขึ้น ฝนตกตามฤดู น้ำไม่ท่วม การที่จำนวน

ป่าไม่ถูกทำลาย หรือมีจำนวนมากยิ่งขึ้น เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **บุญเพ็ง วงศ์หน่อ บุญธรรม** ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้: กรณีศึกษาประชาชนในเมืองไซธานี ในนครหลวงเวียงจันทน์” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในนครหลวงเวียงจันทน์มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ในระดับปานกลาง (BounphengVongnoubountham, 2550)

ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับปานกลาง อภิปรายได้ว่า การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน แยกตามภารกิจแล้วนั้นภาครัฐจะมีการประเมินผลในเชิงเอกสารอยู่เสมอผ่านการดำเนินการของโครงการหรือกิจกรรม เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีการเปิดโอกาสและดึงภาคประชาสังคมเข้ามารับรู้และมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการอย่างเต็มที่โดยเป็นไปตามกฎหมายเกี่ยวกับการประเมินซึ่งมีบุคลากรภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม แต่เมื่อการประเมินผลร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาสังคมนั้นส่วนใหญ่จะเป็นการประเมินผลโดยการช่วยตรวจสอบ หรือแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมเช่นเดียวเทศบาลตำบลศิลาแลงที่ให้ภาคประชาสังคมเข้ามีส่วนร่วมในการประเมินผลแต่ที่ไม่ใช่เชิงเอกสาร เป็นการดำเนินการตรวจสอบโดยการตั้งคณะกรรมการของชุมชน เสนอปัญหาอุปสรรคและเรื่องอื่นๆ ในที่ประชุม ซึ่งมีทั้งที่เป็นการประชุมที่เป็นทางการการประชุมที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **กาญจนา คำจตุ** ได้วิจัยเรื่อง “การส่งเสริมการมีส่วนร่วมตามหลักพุทธธรรมของผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่าการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของกรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ในระดับติดตามผลการดำเนินโครงการต่างๆ ของกรุงเทพมหานครโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง(KanjanaDamjutti, 2557)

5.1.2 การบูรณาการหลักสราณียธรรม 6เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในจังหวัดน่าน

พบว่า การมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน ตามหลักสราณียธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่าการปฏิบัติ โดยการให้แนะนำที่ดี เจตนาดีที่หน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรการกุศล กลุ่มชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ของจังหวัดน่านต่างให้ความสำคัญต่อทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมาก โดยหน่วยงานภาครัฐในจังหวัดต่างมียุทธศาสตร์เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติมากมาย เช่น ยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการอนุรักษ์และบริหารจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดมิให้เกิดภาวะมลพิษทั้งในปัจจุบันขององค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน เป็นต้น นอกจากนี้มีการรวมตัวกันในลักษณะของประชาสังคมเพื่อทำหน้าที่ในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัดน่านเกิดขึ้นมากมาย เช่น มูลนิธิฮักเมืองน่าน สมาคมบ้านหลวงหวงป่า กลุ่มอนุรักษ์ป่าศิลาแลงมูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำแต่การดำเนินการ

ต่างๆ ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมดังกล่าวในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติยังขาดการมีส่วนร่วมระหว่างกันทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปในทางต่างคนต่างทำมากกว่าที่จะร่วมมือกันส่งผลให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ไม่ประสบความสำเร็จอย่างเต็มที่ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิเชียร รุจิธามรงค์กุล ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทและกลไกของภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของไทย” ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิจากภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมด้านสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยครบ 7 ขั้นตอน คือ (1) การได้รับข้อมูลข้อเท็จจริง (2) การได้แสดงข้อคิดเห็น (3) การร่วมตัดสินใจแก้ปัญหา (4) การร่วมวางแผนแก้ปัญหา (5) การร่วมดำเนินการแก้ปัญหา (6) การร่วมรับประโยชน์ และ (7) การร่วมติดตามประเมิน ควบคุมการแก้ปัญหาเพื่อพัฒนา ซึ่งใช้แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง โดยเฉพาะการประเมินโครงการขนาดใหญ่ของภาครัฐไม่จริงจึงเป็นเพียงการสร้างภาพในการปฏิบัติให้ถูกต้องตามข้อบังคับของกฎหมายเท่านั้น เพราะยังไม่มีกฎหมายเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านสิ่งแวดล้อม การกำหนดแนวปฏิบัติที่ถูกต้องและบทลงโทษโดยเด็ดขาด ตลอดจนประชาชนไม่เข้าใจแนวทางปฏิบัติการมีส่วนร่วม 7 ขั้นตอนอย่างแท้จริงในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและร่วมรับประโยชน์จากการใช้ที่ดิน นอกจากนี้ภาครัฐและภาคเอกชนไม่ได้ให้ข้อเท็จจริงด้านสิ่งแวดล้อม อีกทั้งประชาชน ไม่มีจิตสำนึกเข้าร่วมแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ส่วนฝ่ายปฏิบัติการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ส่วนใหญ่ได้ใช้การมีส่วนร่วมของประชาชนแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้สำเร็จและพึงพอใจเพียงปานกลาง โดยมีลำดับการใช้การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ภาครัฐใช้มากที่สุด ถัดลงมาคือ ภาคประชาสังคม และน้อยที่สุดคือ ภาคเอกชน (WichainRujidhamrongkul, 2557)

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ควรมีการประชุมเชิงสร้างสรรค์โดยภาครัฐ แสดงบทบาทที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินการร่วมกัน
- 2) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจควรให้ภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน มีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) เพื่อช่วยกันตรวจสอบและตรวจตราการกระทำที่เกี่ยวกับป่าไม้
- 3) ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ควรเน้นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเป็นอย่างมาก เพราะต้องการให้ภาคประชาสังคมรู้สึกรักหวงแหนความเป็นเจ้าของร่วมกันในทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของจังหวัดน่าน
- 4) ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ควรทำงานเป็นลักษณะเครือข่ายเพื่อสามารถเชื่อมการดำเนินงานระหว่างองค์กร หน่วยงาน หรือส่วนอื่นได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันภาครัฐ

และภาคประชาสังคมจะได้รับประโยชน์จากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) โดยเท่าเทียมกัน แต่อยู่ภายใต้กฎระเบียบของชุมชน

5) **ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล**ความร่วมมือในการประเมินผลการดำเนินงานในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) **ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน** โดยภาครัฐแสดงบทบาทที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินการร่วมกัน เช่น การใช้เครื่องมือมากกว่าการรับฟังความเห็นซึ่งกันและกัน ดังนั้นการประชุมร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมควรเป็นการประชุมเชิงสร้างสรรค์ ปราศจากซึ่งอคติต่อกัน แสดงความคิดเห็นด้วยความจริงใจและสุภาพ

2) **ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ**โดยการร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน ในส่วนของภาคประชาสังคมจะเป็นการช่วยกันตรวจสอบและตรวจตราการกระทำการเกี่ยวกับป่าไม้มากกว่า โดยมีกฎหมายเกี่ยวกับการประเมินซึ่งมีบุคลากรภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม

3) **ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน**โดยการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนในประเด็นเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนต้องจัดทำโครงการ กำหนดกิจกรรม วิธีดำเนินงาน ผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้านดำเนินงานผ่านคณะกรรมการเสนอเสนอมายังกรมป่าไม้เพื่อขออนุมัติงบประมาณการดำเนินโครงการต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้เน้นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเป็นอย่างมาก เพราะต้องการให้ภาคประชาสังคมรู้สึกหวงแหนความเป็นเจ้าของร่วมกันในทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของจังหวัดน่าน เช่น ให้ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ เป็นต้น

4) **ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์**โดยการทำงานเป็นเครือข่ายสามารถเชื่อมระหว่างองค์กร หน่วยงาน หรือส่วนอื่นได้เป็นอย่างดี ทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคมจะได้รับประโยชน์จากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) โดยเท่าเทียมกันแต่อยู่ภายใต้กฎระเบียบของชุมชน

5) **ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล**ความร่วมมือในการประเมินผลการดำเนินงานในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัด เพื่อช่วยกันตรวจสอบและตรวจตราการกระทำการเกี่ยวกับป่าไม้ โดยมีกฎหมายและบุคลากรภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม

7.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาเกี่ยวกับ พุทธวิธีมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคม

2) ควรศึกษาเกี่ยวกับ การบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

- 3) ควรศึกษาเกี่ยวกับ การสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามหลักพุทธธรรม
- 4) ควรศึกษาเกี่ยวกับ การบูรณาการพุทธธรรมเพื่อการแก้ปัญหาจัดการทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นโดยภาคประชาสังคม
- 5) ควรศึกษาเกี่ยวกับ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาชน

References

- BounphengVongnouboutham. (2550). People's Participation in Forest Resources Management: A Case Study of People in Xaythany District in the Capital of Vientiane. (*Doctoral Dissertation*). Chiang mai : Chiang mai University.
- Cohen. J.M. and Uphoff. (1984). *The Cornell Rural Development Participation Project*. Rural Development Review.
- KanjanaDamjutti. (2557). The Buddhist Promoting Method Community Leader's Participation in The Local Administration of Bangkok Metropolitan. (*DoctoralDissertation*).Bangkok:Mahachulalongkorn tajavidyalaya University.
- Office of Nan province. (2558). *Nan Provincial Development PlanB.C. 2558 – 2561*. Nan :Office of Nan province.
- PhaBrahmagunabhorn (P.A. Payutto).(2553). *A Constitution for Living*. Bangkok: Printed at Sahadhammika.
- PrawitTantalanukul. (2555). *Nan Chronicles : Issue Watphrathatchaehaeng*. Chiangmai :ChiangmaisangsilPrinting
- SukhumanPrasomsak. (2557). The Participation Strategy of People Regarding The Buddhism Moral Code in Environmental Management of Provincial Administration Organization in The Upper Central Provinces (*Doctoral Dissertation*).Bangkok : Mahachulalongkomntajavidyalaya University.
- WichainRujidhamrongkul.(2557).The Roles and Mechanisms of Government, Private sectorand Civil society in Solve environmental problems of Thailand. (*Doctoral Dissertation*).Bangkok:Ramkhamhaeng University.

การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

THE EFFECTIVE MANAGEMENT

ปณณธร เขียรชัยพฤกษ์*

บทคัดย่อ

ทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยที่มีค่ายิ่งของสังคมและประเทศชาติ ประเทศใดที่มีทรัพยากรมนุษย์ที่มี ศักยภาพสูงและสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์แล้ว ประเทศนั้นก็เจริญก้าวหน้า มีความ มั่งคั่งและมั่นคงทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมืองและทางสังคม แต่ถ้าหากประเทศใดขาดทรัพยากรมนุษย์ ที่มีคุณค่าหรือไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติได้ ประเทศก็พัฒนาไปได้ยาก ความเจริญ หรือความล้ำหลังของประเทศจึงขึ้นอยู่กับปัจจัย ทรัพยากรมนุษย์เป็นสำคัญ เพราะทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัย หลักที่ก่อให้เกิดการพัฒนาปัจจัย อื่นๆ ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศไม่ว่าจะเป็นด้าน เศรษฐกิจ การเมือง สังคม ก็มาจาก ทรัพยากรมนุษย์ทั้งสิ้น ประเทศต่าง ๆ จึงมุ่งหวังที่จะมีทรัพยากร มนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ และมีระบบการบริหาร ทรัพยากรมนุษย์ที่ดีเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติ

ดังนั้น การบริหารการจัดการที่มีประสิทธิภาพ จึงมีส่วนสำคัญในการพัฒนาทรัพยากร มนุษย์ ในองค์กรให้มีประสิทธิภาพ เป็นผลให้การทำงานเกิดประสิทธิผลตามทิศทางที่องค์กรกำหนดไว้

คำสำคัญ : การจัดการ, ประสิทธิภาพ

Abstract

The Human Resources are a precious factor of society and the nation. If the high potential human resource is used to benefit in a constructive way. It can develop that country to be wealthy and stable growth in the economy, political and social. But if the country lacks valuable human resources or the human resources cannot be used to benefit to the nation. So that country could be developed difficultly. The progress or backwardness of a country is dependent on the human resources. Because the human resources are the main factors that cause the development of other factors which is the national development in the economic, the political and the social. All of it comes from the human resources. So many countries would have the effective human resource and the good management system that cause the high benefit to the nation.

* Doctor of Philosophy Program in Public Administration, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Therefore, the effective management is the best development for human resources in an organization to make the effective work under the direction of the organization.

Keywords: management, effective

1. บทนำ

สังคมโลกมีการแข่งขันกันในอัตราที่ค่อนข้างสูงและส่งผลกระทบในวงกว้าง การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ซึ่งเป็นผลมาจากสภาวะการณ์ที่เรียกว่า โลกไร้พรมแดน ทำให้การจัดระเบียบทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นไปอย่างรวดเร็วและทั่วถึง การเชื่อมโยงกันของประเทศต่างๆ ต้องเผชิญกับปัญหาที่ท้าทายและการแข่งขันที่เข้มข้น ประชาคม โลกจึงต้องสร้างความร่วมมือกันภายใต้กติกาและสร้างขีดความสามารถในการพึ่งพาตนเองเพื่อการปรับตัว และเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประเทศไทยได้กำหนดวาระแห่งชาติให้ดำเนินการปฏิรูป 3 เรื่องหลัก ได้แก่ ปฏิรูปการเมือง ปฏิรูปการศึกษาและปฏิรูปราชการให้มีความสอดคล้อง ทันสมัย ก้าวหน้า มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (วิจิตร ศรีสอาน, 2547 :3 – 12)

สำหรับประเทศไทยหน่วยงานของภาคเอกชนและหน่วยงานภาครัฐ ได้พัฒนาก้าวหน้าอย่างรวดเร็วเพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลง ทุกองค์กรล้วนมีพนักงานหรือ ผู้ใต้บังคับบัญชาซึ่งอยู่ในกลุ่มที่เรียกว่ามีปัญหากับการพัฒนา ผู้บริหารและหัวหน้างานซึ่งอยู่ใกล้กับ พนักงานเหล่านั้นมากที่สุด ต้องหาวิธีทำให้พนักงานเหล่านั้นทำงานให้ได้เต็มที่มากที่สุด พนักงานที่เคยมาทำงานสายกลับเร็ว ก็ต้องปรับให้เป็น มาทำงานและกลับตรงเวลา พนักงานที่ขอบใช้เวลา ทำงานโทรศัพท์คุยเรื่องส่วนตัวกับเพื่อน ๆ ก็ต้องปรับพฤติกรรมให้ตั้งใจทำงานให้เต็มที่ หรือพนักงาน ที่ไม่กล้าใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ก็ควรปรับให้เกิดความมั่นใจที่จะใช้เครื่องมือทันสมัยต่าง ๆ ได้ การปรับพฤติกรรมให้เป็นไปในทิศทางที่เอื้อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน นอกจากจะทำให้ผลผลิตของหน่วยงานและองค์กรเพิ่มขึ้นโดยส่วนรวมแล้วตัวพนักงานเองก็จะรู้สึกว่าคุณค่าตนเอง เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นเกิดความภูมิใจในตนเองมากขึ้นและโอกาสก้าวหน้าในหน้าที่การงานเพิ่มขึ้นด้วย

ผู้บริหารเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการพัฒนาแก้ไขปัญหาของพนักงานการพัฒนา และปรับพฤติกรรมโดยต้องอาศัยการเรียนรู้ของมนุษย์เป็นพื้นฐานเท่านั้น ผู้บริหารเป็นผู้ที่มีความเห็นใจ เข้าใจและเป็นพี่เลี้ยงของพนักงานอยู่แล้วก็ยิ่งเป็นเรื่องง่ายที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทำงานหรือพฤติกรรมที่อยู่ร่วมกันของพนักงานในองค์กร โดยไม่เป็นการฝืนใจหรือบังคับจนเกินไป แต่จะเป็นความรู้สึกเต็มใจที่จะให้ความร่วมมือร่วมใจ ผู้บริหารที่พนักงานเกลียดชังหรือไม่ชอบหน้า มักจะพบกับปัญหาการต่อต้านในลักษณะและรูปแบบต่าง ๆ จึงมุ่งที่จะให้ผู้บริหาร หัวหน้างาน ศึกษาวิธีการ หรือเลือกใช้เครื่องมือ และกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับ การพัฒนา แก้ปัญหา และปรับพฤติกรรม ของพนักงานในทิศทางที่จะเอื้อประโยชน์ โดยงานจะสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายหรือไม่ นั้นขึ้นอยู่กับหลักการบริหารและการจัดการองค์การเป็นสำคัญ (สมคิด บางโม, 2547: 15) เมื่อใดก็

ตาม que ผู้บริหารมีความรู้ ความเข้าใจใน ธรรมชาติขององค์การผู้บริหารก็จะสามารถประยุกต์หลักการ บริหารองค์การให้เกิดประสิทธิภาพและ บรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการได้ แต่หากมองในแง่ระบบ ผู้บริหารก็ความเน้นความสำคัญในทุกส่วนขององค์กร ร่วมมีเอร่วมใจกันทำงานอย่างกระตือรือร้น และเคารพในกฎระเบียบส่วนรวมมีวินัยในตนเอง

องค์การที่มีประสิทธิภาพ นอกจากต้องใช้หลักการบริหารจัดการแล้ว ผู้บริหารก็ความทำ ความเข้าใจกับคำว่าประสิทธิภาพให้ลึกซึ้ง จึงจะสามารถนำพาองค์การให้ก้าวไปสู่องค์การที่มี ประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

2. การบริหาร

การบริหาร มี 2 นัย คือ 1) คำว่า บริหาร มาจากภาษาบาลีว่า บริหาร มาจากศัพท์ว่า ปริ แปลว่า รอบ และ ทร ธาตุ ในความนำไป ดังนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวน หนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี, หลีกหนี, หลบหนี ดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ปญฺห ปริหริตฺ สมตโถ” แปลว่า ผู้สามารถเพื่อการอ้อมหนี หลีกหนี หลบซึ่งปัญหา หรือแปลว่า ผู้สามารถบริหาร ปัญหา และนำปัญหาไปโดยรอบหรือกำจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป 2) คำว่า บริหาร แปลมาจาก ภาษาอังกฤษ ว่า Administer และAdministration แปลความหมาย คือ การปกครอง ดำเนินการ อำนาจการ จัดการ จัดให้ ส่งเสริมและบำรุง (สิริภพ เหล่าลาภะ, 2545: 140)

การบริหารเป็นกระบวนการสั่งการ และควบคุมกิจกรรมของสมาชิกในองค์การรูปนัย เพื่อวัตถุประสงค์ในการทำให้เป้าหมายและจุดมุ่งหมายของสถาบันสำเร็จผล (ชาญชัย อาจิม สมภาร, 2540: 11) การดำเนินงานตามลำดับ ขั้นตอนประกอบด้วยการวางแผน (Planning) การจัด องค์การ (Organizing) การอำนาจการ (Actuating) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ โดยอาศัยคนและทรัพยากรอื่น (ธณจรส พูนสิทธิ์, 2541: 20)การทำงานให้สำเร็จโดย อาศัยคนอื่น (Getting things done through other people) และ กล่าวหน้าที่ของนักบริหาร เป็นกรอบในการพิจารณาหน้าที่ (Function) ของนักบริหาร (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิต โด), 2549: 3-5) การบริหาร หมายถึง กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนิน กิจการตามขั้นตอนต่าง ๆ โดย อาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์การ การตระหนักถึง ความสามารถ ความถนัด ความต้องการและมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของ สมาชิกในองค์การควบคู่ไปด้วย องค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (พยอม วงศ์สาร ศรี, 2542: 36)เป็นเรื่องของการนำเอากฎหมายและนโยบาย ต่าง ๆ ไปปฏิบัติให้เกิดผล ซึ่งเป็น หน้าที่ของข้าราชการที่จะทำงานด้วยความเต็มใจด้วยความเที่ยงธรรมและอย่างมีประสิทธิภาพตาม หลักเกณฑ์ที่ต้องการ (พิทยา บวรวัฒนา, 2546: 2) การกำหนดแนวทางหรือนโยบายการสั่งการ การอำนาจการ การสนับสนุนและการตรวจสอบให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินงานให้ได้ตาม เป้าหมายที่ ต้องการ (มัลลิกา ต้นสอน, 2544: 10) กระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ

โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญ คือ การจัดการองค์การ การวางแผน การติดตาม และการควบคุม (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2542: 1) การบริหารเกิดได้หลายแนวคิด เช่น โปสต์คอร์ดบ (POSDCoRB) เกิดจากแนวคิดลูเธอร์ กูลิค (Luther Gulick) และลินดอล เออร์วิก (Lyndall Urwick) ประกอบด้วยขั้นตอนการบริหาร 7 ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การบริหารงานบุคคล (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting) ขณะที่ กระบวนการบริหารตามแนวคิดของเฮนรี ฟาโย (Henry Fayol) ประกอบด้วย 5 ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดการองค์การ (Organizing) การบังคับการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุมงาน (Controlling) หรือรวมเรียกว่า พอคค์ (POCCC) (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2545: 39)

2.1 กระบวนการบริหาร

การบริหารองค์การให้เกิดประสิทธิภาพ มีดังนี้

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง แผนหรือโครงการสำหรับการปฏิบัติงานในอนาคต ให้ตรงเป้าหมายที่ต้องการ โดยกำหนดงานที่จะทำวิธีการและวัตถุประสงค์ของงานนั้นๆ ไว้ล่วงหน้า
2. การแสวงหาและกำหนดตัวบุคคลและอุปกรณ์ (Allocation) หมายถึง การแสวงหา กำหนดบุคคลและวัสดุทุกชนิดที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตามแผน เพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
3. การเสริมกำลังบำรุง (Stimulation) หมายถึง การบำรุงขวัญ กระตุ้นและส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลงานดีทั้งปริมาณและคุณภาพ
4. การประสานงาน (Co-ordination) หมายถึง การจัดผู้แทนของหน่วยงานย่อยทุกหน่วยงานพบปะปรึกษาหารือกันเพื่อให้แสดงโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือทราบเรื่องการปฏิบัติงาน ของผู้อื่นและเพื่อให้งานสัมพันธ์ไม่ขัดแย้งกัน โดยยึดเป้าหมายขององค์การเป็นหลัก
5. การประเมินผลงาน (Evaluation) หมายถึง การตรวจสอบการปฏิบัติงานทุกระยะให้ทราบผลการปฏิบัติงานและปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะและประเมินผลขั้นสุดท้าย เพื่อทราบผลปฏิบัติงานและปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางแก้ไขทุกระยะและประเมินผลขั้นสุดท้าย เพื่อเปรียบเทียบผลงานกับผลงานที่ควรจะได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ตั้งแต่ต้น เพื่อวางแผนใหม่สำหรับการปฏิบัติงานในอนาคต (ธีระรัตน์ กิจจารักษ์, 2542: 67)

การบริหารคือ การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ อันได้แก่ คือ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) และวิธีการปฏิบัติงาน (Method) เป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน (สุธี สุทธิสมบุรณ์ และสมาน รังสิโยภักษ์, 2536:12) การบริหารเป็นศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารย่อมจะให้ความรู้ที่เชื่อถือได้กับผู้บริหารว่าต้องกระทำอะไรภายในสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ และช่วยให้พวกเขาคาดคะเนถึงผลลัพธ์ของการกระทำของพวกเขาได้ (สมยศ นาวิการ, 2544: 18) หรือกระบวนการทำงานกับคน และโดยอาศัยคนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง (เสนาะ ตีเยาว์,

2543: 3) การบริหารหรือการจัดการ คือ ศิลปะ ในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ของภายในองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ (สมคิด บางโม, 2545: 61)

การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ การนำทั้งศาสตร์และศิลป์มาใช้ในการทำงานร่วมกัน เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยการบริหารอย่างเหมาะสมและใช้กระบวนการบริหารอย่างมีระบบ (ศจี อนันต์นพคุณ, 2542: 3) กระบวนการออกแบบ และการดำรงรักษาไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมของผู้ร่วมงานกลุ่มบุคคลที่จะร่วมมือกันทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ขึ้นอยู่กับข้อจำกัดพื้นฐานที่ต้องการพอขยายความได้ ดังนี้ (Harold Koontz & Heinz Wehrich, 1991: 4)

1. ผู้บริหารทำตัวเป็นผู้จัดการในการวางแผน การจัดการองค์กร การบริหารงานบุคคล การควบคุมดูแล 2. การจัดการทุกชนิดในองค์กร 3. ผู้จัดการนั้นจะต้องบริหารทุกระดับชั้น 4. ผู้จัดการทุกคนต้องมีจุดมุ่งหมายเดียวกันพยายามสร้างสิ่งต่าง ๆ ให้สูงกว่ามาตรฐาน 5. การจัดการนั้นเกี่ยวข้องกับผลผลิตทำให้ได้ผลผลิตขึ้นมาอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การขับเคลื่อนงานภายในองค์กรให้เดินไปข้างหน้าโดยอาศัยผู้อื่นด้วยการเป็นผู้นำ (Leadership) การแนะแนว (Guiding) และการกระตุ้น (Motivative) ความเพียรของผู้อื่นเพื่อสู่เป้าหมายขององค์กร และยังรวมไปถึงการให้กำลังใจ (Inspiring) การสื่อสาร (Communicating) การวางแผน (Planning) และการจัดการ (Management) (E.N. Chapman, 1995: 3)

การนำไปสู่กระบวนการของการทำกิจการที่มีการวางแผน (Planning) การอำนวยการ (Directing) และความมือร่วมมือ (Coordinating) โดยเฉพาะกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ (Dale Yoder, 1956: 7) การบริหารเป็นศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารย่อมจะให้ความรู้ที่เชื่อถือได้กับผู้บริหารว่าต้องทำอะไรภายใน สถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะและช่วยให้พวกเขาคาดคะเนถึงผลลัพธ์ของการกระทำของพวกเขาได้ (สมยศ นาวิการ, 2544: 18) กระบวนการบริหารงาน 7 ประการ เรียกโดยย่อว่า "POSDCoRB" เป็นกระบวนการ บริหารงานที่นำเสนอไว้ในหนังสือ "Papers on the Science of Administration" ในปี พ.ศ.2479 โดยมีการบริหารงาน ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนทางในการปฏิบัติงานตลอดจนวิธีการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

2. การจัดหน่วยงาน (Organizing) หมายถึง การจัดโครงสร้างอำนาจหน้าที่และการแบ่งส่วนของงานให้เหมาะสมและลงตัว

3. การจัดสายงานและการจัดตัวบุคคล (Staffing) หมายถึง การบริหารงานด้านบุคลากร อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การรักษาสภาพการทำงานและการควบคุมการปฏิบัติงานของ บุคลากร

4. การอำนวยการ (Direction) หมายถึง การดำเนินการตัดสินใจและสั่งการในการปฏิบัติงานของส่วนงานต่าง ๆ ให้ดำเนินไปอย่างมีระเบียบแบบแผน ทั้งในลักษณะงานทั่วไปและในลักษณะงานเฉพาะ ตลอดจนให้คำแนะนำและควบคุมการปฏิบัติงานในทุกภาคส่วน

5. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การร่วมมือกันของบุคลากรในการปฏิบัติงานตามส่วนงานต่าง ๆ ให้ประสานสอดคล้องกันอย่างกลมกลืน

6. การรายงาน (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานให้ผู้บริหารงานและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวและความก้าวหน้า ของกิจการต่าง ๆ ภายในหน่วยงาน

7. งบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การควบคุมค่าใช้จ่ายให้รอบคอบและรัดกุม รวมถึงการจัดสรรงบประมาณและการจัดทำบัญชี

การบริหารยังรวมทั้งศิลปะในการทำให้สิ่งต่างๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ โดยที่ผู้บริหารมักไม่ได้เป็นผู้ปฏิบัติ แต่ผู้บริหารเป็นผู้ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติได้ทำงานจนสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือก หรือศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น

การบริหาร เป็นทั้งศาสตร์และศิลปะในการทำงานให้สำเร็จโดยการใช้คนอื่น เป็นความถนัดหรือทักษะส่วนบุคคลอันได้แก่ การวางแผนการจ้ดต้งค์กร การสั่งการและการควบคุม รวมถึงการใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จขององค์กรที่กำหนดไว้ ส่วนการบริหารนั้นเป็นแนวทางหรือวิธีการที่ผู้บริหารใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้ตาม ขั้นตอนและหลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์อย่างมีระบบและได้ขยายความเกี่ยวกับกระบวนการบริหารตามเป็นแนวคิดของ Gulick ว่ากระบวนการบริหารประกอบด้วย 7 กิจกรรมหรือเรียกว่า POSDCoRB (ประพันธ์ สุริหาร, 2547: 18) องค์ประกอบของการบริหารที่สำคัญ และมีความจำเป็นต่อองค์กร ดังนี้

1) วัตถุประสงค์ที่แน่นอน กล่าวคือ จะต้องรู้ว่าจะดำเนินการไปทำไม เพื่ออะไร และต้องการอะไรจากการดำเนินการ เช่น ต้องมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการ หรือในการผลิตต้องรู้ว่า จะผลิตเพื่อใครต้องการผลตอบแทนเช่นใด ถ้าหากไม่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์แล้วก็ไม่มีประโยชน์ที่จะบริหารการดำเนินงาน ต่าง ๆ จะไม่มีผลสำเร็จ เพราะไม่มีเป้าหมายกำหนดไว้แน่นอน

2) ทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ วัสดุและเครื่องใช้เพื่อประกอบการดำเนินงานรวมถึงความสามารถในการจัดการทรัพยากรในการบริหาร ได้แก่ 4Ms คือ มนุษย์ (Man) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และความสามารถในการจัดการ (Management) หรือ 6Ms ที่มีเครื่องจักร (Machine) และตลาด (Market) เพิ่มเข้ามาซึ่งในปัจจุบันมีความจำเป็นมากขึ้น

3) มีการประสานงานระหว่างกัน หรือเรียกได้ว่ามีปฏิริยาระหว่างกัน กล่าวคือ เป้าหมายและวัตถุประสงค์รวมทั้งทรัพยากรในการบริหารทั้ง 4Ms หรือ 6Ms ดังกล่าว จะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและเกิดปฏิริยาระหว่างกันหรือกล่าวได้ว่าจะต้องมีระบบของการทำงานร่วมกันและที่เกิดขึ้นจริง ๆ ด้วย การนำปัจจัยทั้งหลายเบื้องต้นมาไว้ร่วมกันแล้วไม่เกิดปฏิริยาระหว่างกันไม่เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกันการบริหารก็จะไม่เกิดขึ้น

4) ประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในการบริหารงานนั้นสิ่งที่วัดผลสำเร็จของงานว่าบรรลุเป้าหมายของวัตถุประสงค์ขององค์กรก็คือ ประสิทธิภาพขององค์กร หมายถึง ความสามารถของ

องค์กรในอันที่จะบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรในการใช้ทรัพยากรขององค์กรที่มีอยู่
ระยะสั้น โดยเปรียบเทียบกับปัจจัยนำเข้าและค่าใช้จ่ายกับปัจจัยนำออกและรายได้ขององค์กร

การบริหารงานไม่ว่าจะเป็นรูปแบบผู้นำโครงสร้างระบบราชการและหน้าที่ของผู้บริหารใน
องค์กรแห่งหนึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับองค์กร เรียกว่า วิธีที่ดีที่สุด (one best way) อย่างไรก็ตาม
ตามผู้บริหารในแต่ละองค์กรจะเผชิญกับสถานการณ์เฉพาะที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง ไม่มีหลักสากล
ใดที่สามารถใช้ได้กับทุกปัญหาผู้บริหารต้องศึกษาการบริหาร โดยมีประสบการณ์จากกรณีศึกษา
(case study) จำนวนมากและวิเคราะห์ว่ามีวิธีการใดที่สามารถใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ การบริหาร
แบบมีส่วนร่วม (Participation Management) เป็นแนวทางการบริหารที่เปิดโอกาสให้พนักงาน
เข้ามา มีส่วนร่วมในการคิด การวางแผนและตัดสินใจในงานต่าง ๆ ที่เขามีส่วนรับผิดชอบอยู่ การมี
ส่วนร่วมใน กิจกรรมขององค์กรทำให้พนักงานเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีส่วนได้ส่วนเสียกับการ
ดำเนินงานต่าง ๆ ขององค์กรใด ที่ใช้นโยบายการบริหารแบบนี้เป็นการแสดงให้พนักงานได้รู้ว่าฝ่าย
บริหารเห็น ความสำคัญของพนักงานที่มีต่อความสำเร็จขององค์กร ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดี มีความ
ภูมิใจและรับผิดชอบต่องานอย่างเต็มที่ซึ่งเป็นการจูงใจในการทำงานที่ดีวิธีหนึ่ง (สุพิน เกตุปต์,
2544: 92-93) หลักสำคัญของการบริหาร 5 ลักษณะ คือ (เสนาะ ตีเยาว์, 2544: 1-2)

1. การบริหารเป็นการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน หมายความว่า การบริหารเป็น
กระบวนการทางสังคม คือ อาศัยกลุ่มคนที่ร่วมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร ผู้บริหาร
จะต้องรับผิดชอบต่อความสำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่น มิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จ
สาระสำคัญของการบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีสิ่งต่าง ๆ
เหล่านี้ คือ มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี มีความเป็นผู้นำและสามารถทำงานเป็นทีมได้ มี
ความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ หากมีการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์
และมีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้

2. การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์กร เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์กรต้อง
อาศัยความร่วมมือกันของคนทุกคนจึงจะทำให้สำเร็จลงได้ เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริหารจะต้อง
ทำให้บรรลุได้นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ เป้าหมายต้องสูงแล้วสามารถทำให้สำเร็จ
เป้าหมายสูงเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่ได้ เป้าหมายต่ำเกินไปก็ทำให้ไม่ทำทายนี่ไม่มีคุณค่า ประการที่สอง การจะ
ไปถึงเป้าหมายจะต้องมีระบบงานที่ดีมีแผนงานที่มีประสิทธิภาพ ประการสุดท้าย จะต้องระบุเวลาที่
จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น

3. การบริหารเป็นการสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ คำว่า ประสิทธิภาพ
หมายความว่า ทำงานบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนด ส่วนคำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงาน
โดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด การทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวไม่พอแต่
จะต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดอีกด้วย การทำให้ได้ทั้งสองอย่าง คือ งานบรรลุผลตามที่ต้องการ
และการใช้ทรัพยากรต่ำสุดจึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

4. การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นที่รู้จักกัน
โดยทั่วไปว่าเราอาศัยในโลกที่มีทรัพยากรต่าง ๆ จึงต้องตระหนัก 2 ข้อใหญ่ ๆ คือ เมื่อใช้ทรัพยากร

โต ไปแล้วทรัพยากรนั้นจะหมดสิ้นไปไม่สามารถกลับมาใหม่ได้และจะต้องเลือกใช้ทรัพยากรให้เหมาะสม อย่าให้เกิดสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้น การบริหารกับเศรษฐศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาถึงการกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างไร ส่วนผู้บริหารในองค์การจะต้องผลิตสินค้าและบริหารให้เกิดประสิทธิภาพและบริหารให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

5. การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถคาดคะเนเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องและสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น

3. ความหมายของประสิทธิภาพ

ประสิทธิภาพ หมายถึงความสามารถในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่าเพื่อการบรรลุเป้าหมาย ประสิทธิภาพจึงมักถูกวัดในรูปแบบของต้นทุนหรือจำนวนทรัพยากรที่ใช้ไปเมื่อเทียบกับผลงานหรือผลผลิตที่ได้ เช่น ต้นทุน แรงงาน เวลาที่ใช้อัตราผลตอบแทนจากการลงทุน (วิทยา ดำรงกุล, 2546: 34) และเป็นการวัดผลการทำงานขององค์กรนั้น ว่าทำงานได้ปริมาณมากน้อยแค่ไหน คุณภาพงานดีมากน้อยแค่ไหน ใช้เงิน ใช้เวลา ใช้แรงงานไปมากน้อยแค่ไหน เป็นผลตอบรับบริการมากน้อยแค่ไหน โดยรวมความมี ประสิทธิภาพจึงหมายถึง การทำงานให้ได้ปริมาณและคุณภาพมาก องค์กรมีความสมัครสมานสามัคคี มีสันติภาพและความสุขร่วมกัน เป็นผลดีต่อส่วนรวมและผู้รับบริการ แต่ใช้เวลา แรงงาน และ งบประมาณน้อย (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2544: 114) ยังรวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างผลลัพธ์ในแง่บวกกับสิ่งที่ทุ่มเทและลงทุนให้กับงานซึ่ง ประสิทธิภาพในการทำงานนั้นจะพิจารณาได้จากการทำงานของแต่ละบุคคล โดยพิจารณาเปรียบเทียบกับสิ่งที่ให้กับงาน เช่น ความพยายาม กำลังงาน กับผลลัพธ์ที่ได้จากงานนั้นๆ ผลของการปฏิบัติงานของแต่ละหน่วยงาน ซึ่งผลของการปฏิบัติดี คือ ประสิทธิภาพในการทำงานสูง และถ้าผลของการปฏิบัติงานไม่ดีถือว่า ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานต่ำ ความสำเร็จที่ทำให้เกิดความสำเร็จตามความปรารถนาโดยใช้เวลา และความพยายามเล็กน้อย ก็สามารถให้ผลงานที่ได้สำเร็จลงอย่างสมบูรณ์ (Good, Cater V., 1973: 193) และงานใดจะมีประสิทธิภาพสูงสูดนั้น ให้ดูจากความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า (input) กับผลผลิต (output) ที่ได้รับออกมา สูตรของคำว่า “ประสิทธิภาพ” ในการบริหารราชการ และองค์การของรัฐ โดยบวกความพึงพอใจของผู้รับบริการ (Satisfaction) เข้าไปด้วยซึ่งเขียนเป็นสูตรไว้ดังนี้

$E = (O-I) + S$ $E = \text{Efficiency}$ คือ ประสิทธิภาพของงาน $O = \text{Output}$ คือ ผลผลิตหรือผลงานที่ได้รับออกมา $I = \text{Input}$ คือ ปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากรทางการบริหารที่ใช้ไป $S = \text{Satisfaction}$ คือ ความพึงพอใจในผลงานที่ออกมา (Herbert A. Simon, 1960: 180-181)

3.1 การทำงานให้มีประสิทธิภาพ

การทำงานให้มีประสิทธิภาพ หรือปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการทำงานที่น่าสนใจ ส่วนประกอบต่อประสิทธิผลขององค์กรนั้น ถ้าจะวัดจากปัจจัยนำเข้าเปรียบเทียบกับผลผลิตที่ได้นั้น จะทำให้การวัดประสิทธิภาพคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง การบรรลุเป้าหมายขององค์กรใน การบรรลุเป้าหมายขององค์กรนั้น ๆ ปัจจัยต่าง ๆ คือ การฝึกอบรม ประสบการณ์ ความรู้สึกผูกพัน ซึ่งเป็นความสำคัญต่อประสิทธิภาพขององค์กรด้วย (Kartz and Kahn, 1987: 121) การนำเอาการบริหารงานแบบวิทยาศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติงานมาศึกษาร่วมกัน เพื่อให้ได้ปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้บุคคลปฏิบัติงานได้อย่างสบายใจ และมีประสิทธิภาพได้ศึกษาวิจัยถึงทัศนคติของบุคคลที่พอใจในการทำงาน และไม่พอใจในการทำงาน พบว่า บุคคลที่พอใจในการทำงานนั้นประกอบด้วยปัจจัย ดังนี้

1) การที่สามารถทำงานได้บรรลุผลสำเร็จ 2) การที่ได้รับการยกย่องนับถือเมื่อทำงานเสร็จ 3) ลักษณะเนื้อหาของงานที่น่าสนใจ 4) การที่ได้รับความรับผิดชอบมากขึ้น 5) ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน 6) การที่ได้มีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถในการทำงาน

ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมของงานที่เป็นสิ่งทำให้เกิดความพึงพอใจประกอบด้วยปัจจัย ดังนี้

1) นโยบายการบริหารขององค์กร 2) การควบคุมบังคับบัญชา 3) สภาพการทำงาน 4) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทุกระดับในหน่วยงาน 5) ค่าตอบแทน 6) สถานภาพ 7) การกระทบกระเทือนต่อชีวิตส่วนตัว 8) ความปลอดภัย

แนวคิดที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการทำงานในองค์กร คือ

1) กลยุทธ์ (Strategy) กลยุทธ์เกี่ยวกับการกำหนดภารกิจการพิจารณาจุดอ่อนและจุด แข็ง ในองค์กร โอกาส และอุปสรรค 2) โครงสร้าง (Structures) โครงสร้างขององค์กรที่เหมาะสมจะช่วยในการทำงาน 3) ระบบ (System) ระบบขององค์กรที่จะบรรลุเป้าหมาย 4) แบบ (Style) แบบของการบริหารของผู้บริหาร เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร 5) บุคลากร (Staff) ผู้ร่วมองค์กร 6) ความสามารถ (Skill) 7) ค่านิยม (Share Value) ค่านิยมของคนในองค์กร

3.2 ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน

การที่จะปฏิบัติงานได้ดีหรือไม่ดีได้นั้น ผู้ปฏิบัติจะต้องตอบสนองความต้องการทั้งภายในและภายนอก (Internal and External Needs) ซึ่งหากได้รับการตอบสนองแล้วย่อมหมายถึง การปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความต้องการภายนอก ได้แก่

1.รายได้หรือค่าตอบแทน 2.ความมั่นคงปลอดภัยในการปฏิบัติงาน 3.สภาพแวดล้อมทางกายภาพ 4.ตำแหน่งหน้าที่ 5.รักษาระเบียบวินัยในการทำงาน 6.ปฏิบัติงานด้วยความยุติธรรม 7.การทำงานต้องเชื่อถือได้มีความฉับพลันมีสมรรถภาพและมีการลงทะเบียนเป็นหลักฐาน 8.งานควรมีลักษณะแจ้งให้ทราบถึงการดำเนินงานอย่างทั่วถึง 9.งานสำเร็จทันเวลา 10.ผลของงานได้มาตรฐาน 11.การดำเนินงานสามารถยึดเป็นมาตรฐานได้ 12.กำหนดมาตรฐานที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการทำงาน 13.ให้บำเหน็จรางวัลแก่งานที่ดี

การจัดการที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเชื่อถือความเชื่อมโยงและเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเป้าหมายทั้งภายในหน่วยงานและภายนอกหน่วยงาน เพราะการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพจะเป็นการสร้างทัศนคติให้เกิดขึ้นกับบุคลากรขององค์กร จะช่วยให้งานประสบความสำเร็จ จึงควรมีการพัฒนาสมรรถนะบุคลากร ต่อไปนี้คือ

1. พัฒนาตนให้เป็นผู้รอบรู้ ทันสมัย ทันโลก ทันเหตุการณ์ ติดตามความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ ต่าง ๆ ในสังคม โดยเฉพาะนาความรู้ในด้านการสื่อสาร และเทคโนโลยี สารสนเทศ สมัยใหม่ มาใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงาน

2. ปรับปรุงตนให้มีความมานะอดทนและเป็นตัวอย่างที่ดี เนื่องจากการปฏิบัติงานต้องเผชิญปัญหาอย่างต่อเนื่องและต้องประสานงานกับคน หลายระดับ ทั้งระดับที่สูงกว่าและต่ำกว่า หรือในระดับเดียวกัน จึงต้องใช้ความมานะพยายาม และทำตัวให้เป็นที่ยอมรับในการประพฤติปฏิบัติทั้งทางด้านอารมณ์ สังคม และทางด้าน กายภาพ จึงต้องให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เจ้าหน้าที่ในหน่วยอื่น ๆ อยู่เสมอ

3. มีความเชื่อมั่นในตนเอง และปรับปรุงตนเองให้มีบุคลิกที่เชื่อมั่นในตนเองในการปรากฏตัวโดยใช้ความรู้และทักษะตลอดจนประสบการณ์ต่าง ๆ มาเพิ่มความมั่นใจในการดำเนินการต่าง ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์

4. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี โดยการปรับสภาพภายในจิตใจและค่านิยม มีความเป็น ผู้ใหญ่ มีอารมณ์เย็น สุขุม รอบคอบ รู้จักประมาณตน รู้จักการประนีประนอม และกล้าเผชิญหน้ากับปัญหาทุกอย่างอย่างกล้าหาญ มีท่าทางมารยาทที่สุภาพ นิ่มนวล มีศิลปะในการพูด มีการผูกมิตร การครองใจและจงใจคน

5. สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเรียนรู้วิธีการที่จะทำงาน ร่วมกัน อย่างมีความสุข มีเป้าหมายตรงกันและมีการประสานงานกันอย่างราบรื่น การดำเนินงานนั้นสามารถตอบสนองความต้องการของทุกคนให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ หลีกเลี่ยงการขัดแย้งกันให้มากที่สุด

6. ทำตนให้เป็นคนจริงใจ ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น ทำตนให้เป็นธรรมชาติไม่เสแสร้ง มีความจริงใจ สามารถสังเกตได้จากสายตาและพฤติกรรมที่สามารถสังเกตได้ในระยะเวลาานาน พอสมควร มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว

7. แต่งกายสุภาพเหมาะสมกับตำแหน่ง รูปร่าง และกาลเทศะ เพราะมีส่วนเสริมสร้างบุคลิกภาพ สร้างความประทับใจและความศรัทธาเมื่อแรกพบ ได้แก่ เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา และผู้ที่มาติดต่องานได้ การแต่งกายที่ดีและถูกต้องควรคำนึงถึงเวลา โอกาส และสถานที่

8. ฝึกให้เป็นคนตรงต่อเวลา เพราะการตรงต่อเวลาเป็นคุณสมบัติของผู้รักษา มารยาทที่ดี และแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งในการปฏิบัติงาน

9. ชมเชยและสรรเสริญผู้อื่นเมื่อกระทำดีหรือมีผลงาน และยอมรับผิดเมื่อตนกระทำผิด ไม่ปิดความรับผิดชอบ มีน้ำใจนักกีฬา

10. มีความรับผิดชอบและมีความกระตือรือร้นในการทำงาน ทำให้ได้รับความเชื่อถือจากผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนผู้มาติดต่อ ตามหลักสุภาษิตที่ว่า “ไถ่ถามเพราะขนคนงามเพราะแต่ง” นั้นสามารถนำมาใช้ได้กับบุคลากรในองค์กร ประสานงาน ให้ความร่วมมือ และความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นั้นหมายความว่า การมีบุคลิกภาพที่ดีย่อมมีเสน่ห์ดึงดูดใจเป็นเสมือนโซ่คล้องใจคนเหล่านั้นให้เกิดความประทับใจ ความมั่นใจในตัวบุคลากรขององค์กร

4. หลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาการจัดการที่มีประสิทธิภาพ

การอยู่ร่วมกันในองค์กร มีหลักธรรมที่สร้างเสริมความสามัคคีและการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขของการอยู่ร่วมกัน ดังนี้

1. ทาน ให้อภัย คือ ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือ ทรัพย์สิน สิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจและศิลปวิทยา จะช่วยสร้างนิสัยให้บุคลากรในองค์กรมีความ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีการให้และรับ (Give and Take) เพราะนอกเหนือจากการแบ่งปันเรื่อง ของความรู้ ประสบการณ์ อันเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) แล้ว การแบ่งปัน เอกสารต่าง ๆ ที่ใช้ในการทำงานก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้วงจรของความรู้มีการขับเคลื่อน โดยเป็นการแบ่งปันความรู้ที่เป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ด้วย

2. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่าฟัง ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงามหรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรีทำให้รักใคร่นับถือและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน “ปิยวาจา” มีความสำคัญมากต่อการจัดการความรู้ในองค์กรเพราะการจะนำเครื่องมือต่าง ๆ มาใช้ในกระบวนการจัดการความรู้ เพื่อที่จะดึงความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) ออกมาแลกเปลี่ยนกันนั้นต้องใช้ลักษณะของการ “พูดแลกเปลี่ยนกัน” เป็นหลัก

3. อุตถจริยา ทำประโยชน์แก่กัน คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกายและชวนชวย ช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาและช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม การแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ที่เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นสิ่งที่ทำได้ยากกว่าการแบ่งปันความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ดังนั้น หากองค์กรใด สามารถปลูกฝังให้บุคลากรในองค์กรมี “อุตถจริยา” แล้ว ก็ไม่ใช่เรื่องยากอีกต่อไปที่จะทำให้คนในองค์กรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน รวมทั้งทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน เพราะเมื่อเพื่อนร่วมงานขาดความรู้ในเรื่องใด หรือต้องการแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องใด ผู้ที่มีความรู้ก็จะแบ่งปันให้โดยไม่หวงความรู้ หรือถ้าไม่ได้ขาดความรู้ แต่ขาดกำลังคน เพื่อนคนอื่น ๆ ก็ยินดีที่จะเข้าไปช่วยให้งานสำเร็จ หรืออาจเรียกได้ว่าทำให้พนักงานในองค์กร เป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน

4. สมานัตตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอกับต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอจริงใจต่อกันความเสมอต้นเสมอปลายจะช่วยให้เกิดความรู้สึกลอดภัย ไม่ระแวงกัน และเป็นการ

สร้างความไว้วางใจกัน เชื่อใจกัน (Trust) เพราะถ้าคนในองค์กรไม่มีความไว้วางใจกัน หรือไม่เชื่อใจกัน บุคลากรก็จะไม่ยกนำความรู้ประสบการณ์ เทคนิคในการทำงานต่าง ๆ มาแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ดังนั้น จึงถือได้ว่า “สมานัตตา” เป็นแรงกระตุ้นในระยะยาวที่จะผลักดันให้คนในองค์กรเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2550: 25)

หลักทั้งสี่ประการนี้ เปนการปฏิบัติตัวของคน แต่ไม่ได้หมายความว่า กะเกณฑ์ให้คน ใดคนหนึ่งเปน ทุกฝ่ายต้องแสดงออกซึ่งอหยาศัยเหล่านั้น เช่น เพื่อนกันก็ต้องเสมอต้นเสมอปลาย แสดงความเป็นกัลยาณมิตร แมในยามวิบัติก็ไม่ทอดทิ้งกัน หลักของสมานัตตา คือ มีตนเสมอ แต่ต้องไม่วางตัวต่ำเกินไป เพื่อต้องการให้คนอื่นเขาเห็นว่าเราไม่ถือเนื้อถือตัว เล่นหัวจนไม่เปนเวลา วางตัวสูงเกินไปก็เสีย

คุณธรรมทั้งสี่ประการนี้ มีในบุคคลใดก็ตาม จะเปนเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนไว้ได้ ก่อให้เกิดความเคารพ ความรัก ความนับถือต่อกันและกัน เปนเหมือนพาหนะที่จะนำพาคนไปสู่ความสุขความเจริญที่ต้องการได้ เปนจุดยึดเหนี่ยวทางใจ ภายในจากครอบครัวเปนตนไปจนถึง สังคมคนกลายเป็นพระเครื่อง 4 องค์ที่ก่อให้เกิดผลทางเมตตามหานิยม คงกระพันชาตรี และ แคล้วคลาดแท้ ๆ ทั้งเปนนพทวารวิธครองใจคน เปนจุดที่ยึดเหนี่ยวน้ำใจคนไว้ได้ (พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), 2544: 262)หลักธรรมที่กล่าวมานี้คือ หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคลากรในองค์กรได้เป็นอย่างดี

การบริหารจัดการหรือพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของ ขบวนการ 4 ขั้นตอน กล่าวคือ บุคลากรต้องมีวินัย มีวินัยทางความคิด มีวินัยทางปฏิบัติ และสร้างความยิ่งใหญ่ให้ได้อย่างต่อเนื่อง การสร้างองค์กรขนาดเล็กให้มีประสิทธิภาพต้องอาศัยเครื่องมือสำหรับสร้างองค์กรซึ่งประกอบด้วย ผู้นำต้องเป็นต้นแบบที่ดี บุคลากรในองค์กรต้องมีจริยธรรม คุณธรรม มีการตรวจสอบคุณภาพการทำงาน มีกระบวนการบริหารทรัพยากรบุคคลอย่างมีระบบ ดังนั้น องค์กรควรมีการวางนโยบายหรือข้อบังคับเกี่ยวกับการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารองค์กรไปบังคับใช้กับข้าราชการ พนักงานในองค์กรอย่างจริง ๆ รวมทั้งผู้บริหารต้องเป็นผู้นำหรือแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามหลักธรรมการบริหรณ์นั้นด้วย เพื่อที่จะทำให้องค์กรนั้น ๆ มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและจะทำให้องค์กรนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ในการบริหารงานยิ่งขึ้น

5. สรุป

ทรัพยากรมนุษย์ถือว่าเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นในด้านใดก็ตาม องค์กรหรือหน่วยงานใดก็ตามที่มีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องก็จะทำให้องค์กรมี การทำงานที่มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง ในทางกลับกัน หากองค์กรใดไม่มีการพัฒนาบุคลากร หรือพัฒนาอย่างไม่ต่อเนื่อง ก็จะทำให้องค์กรนั้นไม่สามารถทำงานให้มีประสิทธิภาพได้ ในการพัฒนาบุคลากร หากองค์กรใดสามารถบูรณาการแนวคิดทฤษฎีตะวันตก คือ กระบวนการบริหาร ประกอบด้วย 7 กิจกรรมหรือเรียกว่า POSDCoRB คือ การวางแผน (Planning) การบริหารงาน

บุคคล (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting) ประกอบกับ กระบวนการบริหารตามแนวคิดของ เฮนรี ฟาโย (Henry Fayol) ประกอบด้วย 5 ประการ ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การบังคับการ (Commanding) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุมงาน (Controlling) หรือรวมเรียกว่า พอคค์ (POCCC) กับหลักสังคหวัตถุ ซึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจกันไว้ เหมือนหนึ่งสลักเพชรรถ ถ้าหลักธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจเหล่านี้ไม่มี บุคคลก็จะไม่เป็นที่น่าเคารพ รักใคร่ ยกย่องนับถือ เราจึงต้องคอยศึกษาและหมั่นเตือนสติตนเองไว้ตลอดว่าในแต่ละฐานะ ที่เราเป็นอยู่นั้น มีหน้าที่อะไรบ้าง เมื่อรู้แล้วก็ต้องปฏิบัติตามหน้าที่นั้นให้สมบูรณ์ และในทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติสำหรับนักบริหารหรือนักปกครองที่มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองหมู่คณะ บริหารกิจการของหมู่คณะหรือประเทศชาติไว้อย่างมากมาย เพื่อให้ผู้ปกครองหรือผู้บริหารนั้นได้ใช้อำนาจหน้าที่ เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง พระพุทธเจ้าทรงเน้นถึงความสำคัญของผู้ปกครองหรือผู้บริหารเป็นอย่างมากที่จะต้องประพฤติให้เป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่นหรือผู้ใต้บังคับบัญชา การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์ตะวันตกจะเป็นการช่วยพัฒนาการจัดการองค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ เราก็ต้องทำตนให้เสมอต้นเสมอปลายด้วยคือ เคยวางตัวกับคนอื่นในทางที่ดีอย่างไร แม้ว่าเราจะได้ดีไปได้ดีไปแล้ว ก็ต้องไม่ลืมตัวยังคงปฏิบัติตัวเหมือนเช่นเดิมนั้นไม่เปลี่ยนแปลง หรือว่าเมื่อเราเห็นคนอื่นเขาได้ดี ก็ต้องแสดงออกให้เขาได้รับรู้ว่าเรามีความยินดีกับเขาอย่างจริงใจ ก็จะสามารถพัฒนาการบริหารจัดการองค์การได้อย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- ชาญชัย อาจิมสมาจาร, **ศัพท์การบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช), 2540.
- เต็มศักดิ์ ทองอินทร์, **ความรู้เบื้องต้นทางการบริหารรัฐกิจ**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2547.
- ธนจรัส พูนสิทธิ์, **การจัดการองค์การและการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก), 2541.
- ธีระรัตน์ กิจจารักษ์, **เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์), 2542.
- ประพันธ์ สุริหาร, **ศัพท์เทคนิคทางการบริหาร**, (ขอนแก่น: ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น), 2547.
- พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏนครปฐม), 2542.
- พระเทพดิลก (ระแบบ จิตถาโณ), **ธรรมปริทรรศน์**, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย), 2544.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมบุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ 82, (กรุงเทพมหานคร บริษัทพิมพ์สวย จำกัด)2550.

- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีในการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2549.
- พยอม วงศ์สารศรี, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร: พรานนกการพิมพ์), 2542.
- พิทยา บวรวัฒนา, **การบริหารเชิงบูรณาการ**, (สำนักงานข้าราชการพลเรือน), 2546.
- มัลลิกา ต้นสอน, **การจัดการยุคใหม่**, (กรุงเทพมหานคร: เอกซ์เปอร์เน็ท จำกัด), 2544.
- วิจิตร ศรีสอ้าน, **ผลกระทบของการปฏิรูปอุดมศึกษาไทย ต่อสังคมฐานความรู้**. *อนุสารอุดมศึกษา*. 30 (316), 2547.
- วิทยา ด้านธำรงกุล, **การบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: เอิร์ดเวย์ เอ็ดดูเคชั่น), 2546.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, **การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น: สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย**, (กรุงเทพมหานคร: โฟร์เพช), 2545.
- วิโรจน์ สารรัตน์, **การบริหารหลักการทฤษฎีและประเด็นทางการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ์), 2542.
- สมคิด บางโม, **การบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช), 2545.
- สมคิด บางโม, **องค์การและการจัดการ**, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทวิทยพัฒน์ จำกัด), 2547.
- สมยศ นาวิการ, **การบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ), 2544.
- สมยศ นาวิการ, **การบริหารตามสถานการณ์**, (กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ), 2545.
- สมยศ นาวิการ, **การตัดสินใจของผู้บริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ), 2545.
- สิริภาพ เหล่าลาภะ, **พุทธศาสตร์การเมือง**, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก), 2545.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีองค์กรประสิทธิภาพ**, **รวมบทความสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2544.
- สุธี สุทธิสมบูรณ์ และสมาน รังสีโยกฤษฎ์, **หลักการบริหารเบื้องต้น**, (กรุงเทพมหานคร: สวัสดิการสำนักพิมพ์ ก.พ.), 2536.
- สุพิน เกตุปต์, **การจัดการปฏิบัติการ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า 2544. **เสนาะ ดิยาวี, หลักการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2544.
- ศจี อนันต์นพคุณ, **กลวิธีการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ**, (สงขลา: ชลบุตรกราฟฟิค), 2542.
- อรรถวุฒิ ตัญญาวิทย์. **ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการ**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง), 2544.
- วิศรุต มีแก้ว, **“ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน: ศึกษาเฉพาะกรณีสถานีตำรวจสังกัดตำรวจภูธร จังหวัดอุบลราชธานี”**, *ภาคินพนธ์ พัฒนบริหารศาสตร์มหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)*, (คณะพัฒนาสังคม: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์), 2542.

- Dale Yoder. **Personnel Principles and Policies**, fourth printing, Englewood, (Cliffs: New Jersey Prentice-Hall, Inc.), 1956.
- Don Hellrigel, **Management**, third edition, (Addison- Wesley Publishing Company, Inc.), 1982.
- E.N. Chapman, **Supervisor Survival Kit**, second edition, (California: Science Research Associates Inc.), 1995.
- Good, Cater V., **Dictionary of Education**, (New York: McGraw-Hill Book Company), 1973.
- Harold Koontz & Heinz Weihrich. **Ninth Edition Management**, (New York: McGraw Hill Book), 1991.
- Herbert A. Simon, **Administrative Behavior**, (New York: McMillan), 1960.
- Hertzberg, **Motivation Moral and Money**, (New York: Psychology Co.), 1968.
- Katz and Kahn, **The Social Psychology of Organization**, (New York: John Wiley & Sons,) 1987.
- Luther Gulick and Lyndall Urwick. **Papers on the Science of Administration**, (New York: Institute of Public Administration), 1937.

การพัฒนาชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนผู้กระทำความผิดในศาลเยาวชน
และครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา

DEVELOPMENT OF THE TRAINING PACKAGE BASED ON BUDDHIST
PSYCHOLOGY FOR BEHAVIORAL DEVELOPMENT OF JUVENILE OFFENDERS IN
JUVENILE AND FAMILY COURT OF CHACHOENGSAO PROVINCE

ลักษณะ แสงส่อง* พระมหาเผื่อน กิตติโสภโณ** สิริวัฒน์ ศรีเครือดง***

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนผู้กระทำความผิดในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมกระทำผิดซ้ำ ความก้าวร้าวความโกรธ ความเห็นที่ถูกต้องของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา 2) เพื่อสร้างและทดลองใช้ชุดฝึกอบรมตามหลักพุทธจิตวิทยากับเด็กที่กระทำความผิดในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา 3) เพื่อนำเสนอผลการใช้ชุดฝึกอบรมตามหลักพุทธจิตวิทยากับเด็กที่กระทำความผิดในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นเยาวชนที่กระทำความผิดอยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา อายุ 15-17 ปี จำนวน 60 คน ด้วยวิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยสร้างชุดฝึกอบรมทดลองกับเยาวชน 7 วัน ติดตามผลหลังจาก 3 เดือน ติดตามครบ 3 เดือนพบว่า เยาวชนกลุ่มทดลองไม่มีพฤติกรรมกระทำผิดทางคดีและคะแนนแบบวัดทัศนคติต่อการกระทำผิด และแบบวัดความก้าวร้าวความโกรธ ต่ำกว่ากลุ่มควบคุม และต่ำกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และมีค่าเฉลี่ยคะแนนแบบวัดความคิดเห็นที่ถูกต้องสูงกว่ากลุ่มควบคุมและระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

คำสำคัญ: เยาวชนกระทำความผิด, ชุดฝึกอบรม.

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

** ภาควิชาพุทธจิตวิทยา สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

*** ภาควิชาพุทธจิตวิทยา สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Abstract

The research entitled " Development of The Training Package Based On Buddhist Psychology for Behavioral Development of Juvenile Offenders In Juvenile and Family Court of Chachoengsao province " is intended to 1) to study repeated delinquent behaviors, aggression and anger, and right attitude of delinquent juveniles of Chachoengsao Juvenile and Family Court, 2) to build and try the training package based on Buddhist psychology for the delinquent juveniles of Chachoengsao Juvenile and Family Court and, 3) to present the results of the training package based on Buddhist psychology for the delinquent juveniles of Chachoengsao Juvenile and Family Court. The sample of this research age 15-17 years are 60 delinquent juveniles selected by purposive sampling method. 30 delinquent juveniles were assigned as experimental group and another as experimental group with the selection of sample-specific. , On comparison after-follow up sessions of training and between groups, it founded that the average scores of the attitude toward delinquent behaviors, aggression and anger are in low level, and the average score of right view scale are in high level at statistical significant level 001.

Keywords: Desirable behaviors, Attitude toward delinquent behaviors.

1. บทนำ

สืบเนื่องมาจากสภาพปัญหา ของเยาวชนกระทำผิดในจังหวัดฉะเชิงเทรา สอดคล้องกับข้อมูลสถิติการกระทำผิดอาญาของเด็กและเยาวชนในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทราพบว่าปี 2558 (ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา,2558) ความผิดคดีอาญาติดมากที่สุด ผู้กระทำความผิดเป็นวัยรุ่นชาย ที่มีลักษณะพฤติกรรมและอารมณ์ แนวโน้มไปในทางก้าวร้าว และใช้กำลังประทุษร้ายเหยื่อ ที่ไม่ยินยอม บางรายเสียชีวิต เพราะต่อสู้และดิ้นรน เหล่านี้เป็นปัญหาของวัยรุ่น จักรพงษ์ อารินวงศ์ (นายจักรพงษ์ อารินวงศ์, 2555) อ้างไว้ว่าความก้าวร้าวซึ่งอาจจะแสดงออกทางกายหรือวาจาก็ได้ เช่น ชกต่อย ทำลายข้าวของ หรือพูดจาหยาบคาย เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้มักจะเป็นที่รังเกียจของสังคมเด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว เรามักจะเรียกว่า เด็กเถร (Delinquency) แต่ในธาตุกถา ปุคคลบัญญัติ (อภิ.ป. (ไทย) 36/45/157) ได้ให้นิยามลักษณะของความโกรธไว้ว่า กิริยาที่โกรธ ภาวะที่โกรธ โทสะ ความประทุษร้าย ภาวะที่ประทุษร้าย ความ

เก็ร็ยวกราด ความพยาบาท กิริยาที่พยาบาท ภาวะที่พยาบาท ความพิโรธ ความพิโรธตอบ ความเก็ร็ยวกราด ความที่จิตไม่เบิกบานซึ่งเป็น

สาเหตุสำคัญของพฤติกรรมวัยรุ่น ชูจิรา กองแก้ว และคณะ (2558) อ้างว่า พฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนพบว่าสุรายเป็นสาเหตุของการกระทำผิดและเป็นสาเหตุของพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง ภายหลังจากสุราได้เข้าสู่ร่างกาย เยาวชนจะกล้าและบ้าบิ่นจนนำมาสู่คดีอาญาทุกคดี และรวมคดีทางเพศด้วย แม้ว่ากระบวนการยุติธรรมมีหน้าที่หลักในการลดจำนวนอาชญากรในกลุ่มผู้กระทำความผิดที่ถูกดำเนินคดี และมีหน้าที่ในการยับยั้งป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดโดยการจับกุมผู้กระทำความผิดมาลงโทษ

สาเหตุของปัญหาและการแก้ปัญหาอยู่ที่จิตใจของเยาวชน ซึ่งเด็กและเยาวชนกระทำผิดซ้ำนั้น มักไม่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง ใช้อารมณ์ในการแก้ไขปัญหา ใช้อารมณ์ในการดำเนินชีวิต ใช้อารมณ์ ไปในทางที่ไม่ถูกต้อง มีลักษณะโกรธและก้าวร้าว ถูกกระตุ้นและง่ายในการกระทำความผิด ไม่มีความกตัญญู ไม่มีการศึกษา และมักไม่มีอาชีพ การแก้ไขปัญหของเด็กและเยาวชนในกลุ่มนี้ มีลักษณะรวมกลุ่มตั้งแก๊ง มีวิถีชีวิต อยู่รวมกันโดยไม่เรียนหนังสือ เรียนไม่จบชั้นประถมศึกษา (ป.6) หรือไม่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) บางครั้งพบว่ากำลังศึกษาเล่าเรียนเรียนได้ไม่นาน มีลักษณะเบื่อหน่ายการเรียน เลิกล้มการเรียน ระหว่างช่วงปีการศึกษา ทำให้เรียนไม่ต่อเนื่อง เยาวชนช่วงวัยนี้ โดยส่วนใหญ่จะต้องศึกษาและอยู่ในระบบของโรงเรียน แต่เพราะเยาวชนมีปัญหาเรื่องของการเรียน มีลักษณะเบื่อหน่ายการเรียน หนีเรียน มีปัญหากับทางโรงเรียน และครูที่โรงเรียน ทำให้ต้องออกจากโรงเรียนเมื่อไม่มีการศึกษา เยาวชนไม่มีอาชีพ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใคร่ที่จะศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และองค์ประกอบของพุทธจิตวิทยาตามแนวพระพุทธศาสนาด้วยการสร้างชุดฝึกอบรมการปฏิบัติธรรม 7 วัน ด้วยการพัฒนารูปแบบ โดยใช้หลักไตรสิกขา 3 พรหมวิหาร 4 (พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ, 2559) เป็นคุณธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหมสังคหวัตถุ 4 เพื่อให้บรรลุผลแห่งการปฏิบัติสัมมาปฏิบัติ คือ การปฏิบัติชอบ การปฏิบัติถูกต้อง สู่ปฏิเวธผลจากการศึกษาปริยัติซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้อง การพัฒนาพฤติกรรมห่างไกลจากอกุศลธรรมเป็นศีลที่เกิดขึ้น (พระครูอุทัยกิจจารักษ์, 2559) แล้วนำมาไปใช้ในการดำรงชีวิต ตลอดจนสร้างความสันติสุขให้เกิดแก่สังคมสืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมกระทำผิดซ้ำ พฤติกรรมความก้าวร้าวความโกรธ พฤติกรรมความเห็นที่ถูกต้อง ของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อสร้างและทดลองใช้ชุดฝึกอบรมตามหลักพุทธจิตวิทยากับเด็กที่กระทำความผิดในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา
3. เพื่อนำเสนอผลการใช้ชุดฝึกอบรมตามหลักพุทธจิตวิทยากับเด็กที่กระทำความผิดในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุดฝึกอบรมตามหลักพุทธจิตวิทยา เป็น การสร้าง หรือออกแบบ ชุดฝึกอบรมด้วยวิธีบูรณาการ หลักพุทธธรรม ไตรสิกขา 3 พรหมวิหาร 4 สังคหัตถ์ 4 เพื่อพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนจนกระทำความผิด ทศนคติกระทำความผิด ความก้าวร้าวความโกรธ และทัศนคติความเห็นถูกต้อง

3.2 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ เยาวชนที่กระทำความผิดต้องถูกดำเนินคดีทางด้าน กฎหมาย โดยมีคำสั่งจากศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา ให้เข้าศูนย์ให้คำปรึกษา ของ ศาลฯ เยาวชนมีอายุ 15 ถึง 17 ปีบริบูรณ์ จำนวน 60 คน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนผู้กระทำความผิดในศาล เยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา” เป็นการวิจัยผสมผสานวิธี(Mixed Research) มีวิธีการ วิจัยเชิงปริมาณ(Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือ ในการเก็บข้อมูล และวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์ ใช้แบบ บันทึบทพฤติกรรมการติดตามผลหลังการฝึกอบรม 3 เดือน

4.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เด็กและเยาวชน อายุตั้งแต่ 15ปีจนถึง 17 ปี บริบูรณ์ กระทำความผิดในคดีอาญา ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ถ้าเป็นคดีอื่น ต้องมีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกับยาเสพติด เข้ารับการประกันตัวในชั้นตรวจสอบการจับ และศาลส่งให้เข้ารับคำปรึกษา กับนักจิตวิทยา อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ 1) เลือกกลุ่มตัวอย่างจากตัวแทนเยาวชนที่ กระทำความผิดโดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) อายุระหว่าง 15-17 ปี ซึ่งเยาวชน สมัยครใจและได้รับความเห็นชอบจากผู้ปกครองของเยาวชนด้วย 2) ใช้ชุดฝึกอบรมวัดเพื่อหาค่า คะแนนที่มีกลุ่มใกล้เคียงกัน 3) ผู้พิพากษาเจ้าของคดี และ ผู้พิพากษาสมทบ ร่วมพิจารณาคัดเลือก ซึ่งผู้วิจัยได้คำนวณกลุ่มตัวอย่าง โดยการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปG* POWER ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 60 คน และได้สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากเยาวชนที่กระทำความผิด จำนวน 30 คน มีความเข้าใจในโครงการอบรมและได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองไปตามหลักการ ของจริยธรรมการวิจัยในคน สมัยครใจเข้าฝึกอบรมในโครงการชื่อ “ฝึกวิปัสสนา 7 วันสำหรับเยาวชน ที่กระทำความผิด” และต้องมีเวลาเข้าฝึกอบรมจนจบหลักสูตรอย่างน้อย 80% ของระยะเวลาใน การฝึกอบรมติดต่อกัน 7 วัน

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้เครื่องมือการวิจัยที่เป็นแบบสอบถามแบบ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ที่ ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นเครื่องมือการวิจัยที่ใช้แบ่งเป็น 9 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อทราบการวิเคราะห์ข้อมูล ทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา การกระทำผิดซ้ำ โดยแจกแจงตามความถี่ และค่าร้อยละ จำนวน 5 ข้อ

ตอนที่ 2 แบบวัดทัศนคติเกี่ยวกับการกระทำผิด จำนวน 12 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบวัดความก้าวร้าวและความโกรธ จำนวน 12 ข้อ

ตอนที่ 4 แบบวัดเรื่องความคิดเห็นถูกต้อง จำนวน 12 ข้อ

ตอนที่ 5 แบบบันทึกพฤติกรรม ไม่หวนกลับไปกระทำผิด จำนวน 14 ข้อ

ตอนที่ 6 แบบบันทึกพฤติกรรมเพื่อผู้ปกครอง จำนวน 10 ข้อ

ตอนที่ 7 แบบบันทึกการบำเพ็ญประโยชน์จิตสาธารณะประจำวัน

ตอนที่ 8 แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็น และการติดตามผล 3 เดือน เกี่ยวกับการพัฒนา อารมณ์ ความคิด พฤติกรรมการกระทำผิด เพื่อสร้างจิตสำนึกระหว่างครอบครัว และการแก้ปัญหา จำนวน 8 ข้อ

ตอนที่ 9 แบบสอบถามความคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่มของ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 ท่าน เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบพุทธจิตวิทยาเพื่อลดการกระทำผิดของ เยาวชน จำนวน 5 ข้อ

4.4 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมเชิงพุทธ จิตวิทยา และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติดังต่อไปนี้

1) ใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) ในการพรรณนาข้อมูลพื้นฐานของ กลุ่มตัวอย่าง (อรุณี อ่อนสวัสดิ์, 2551)

2) ใช้สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยการทดสอบความเชื่อมั่นของ แบบสอบถามการวิจัย โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2549).

3) ได้นำคะแนนเฉลี่ยไปเปรียบเทียบก่อนและหลังฝึกอบรมของเยาวชนด้วยวิธีทาง สถิติ t-test เพื่อทดสอบความแตกต่างหรือเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม

5. ผลการวิจัย

5.1 แสดงจำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามข้อมูลทั่วไป

เพศ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามจำนวน 60 คน ในการวิจัยส่วนใหญ่ เพศชาย จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 67 เพศหญิงอายุ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 33

อายุ พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ อายุ 15 ปี ถึง 17 จำนวน 60 คน กลุ่มทดลองเพศชาย อายุ 15 ปี ถึง 17 จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 100 กลุ่มควบคุม เพศชายอายุ 15 ปี ถึง 17 จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 67 เพศหญิงอายุ 15 ปี ถึง 17 จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 33

ระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มทดลอง ชายอายุ 15 ปีถึง 17 ปี ไม่จบประถม 8 คน คิดเป็น ร้อยละ 26 ไม่จบมัธยมศึกษาต้น จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 33 กำลังศึกษามัธยมศึกษา ปลาย 5 คน คิดเป็นร้อยละ 20 กำลังเรียน กศน.มัธยมต้น 7 คน คิดเป็นร้อยละ 23

กลุ่มควบคุมชายอายุ 15 ปีถึง 17 ปี ไม่จบประถม 4 คน คิดเป็น ร้อยละ 13 ไม่จบ มัธยมศึกษาต้น จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 13 กำลังศึกษามัธยมศึกษาปลาย 11 คน คิดเป็นร้อยละ 36 กำลังเรียน กศน.มัธยมต้น 10 คน คิดเป็นร้อยละ 33 กำลังเรียน ปวช 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3

คติ พบว่า กลุ่มทดลอง อายุ 15 ปีถึง 17 ปี คติยาเสพติด 10 คนคิดเป็นร้อยละ 33 คติ ความรุนแรง 7 คน คิดเป็นร้อยละ 23 คติความผิดทางเพศ 4 คน คิดเป็นร้อยละ 13 คติลักทรัพย์ 4 คน คิดเป็นร้อยละ 13 คติแข่งรถจักรยานยนต์ 5 คน คิดเป็นร้อยละ 16

กลุ่มควบคุม อายุ 15 ปีถึง 17 ปี คติยาเสพติด 10 คนคิดเป็นร้อยละ 33 คติความ รุนแรง 5 คน คิดเป็นร้อยละ 16 คติความผิดทางเพศ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3 คติลักทรัพย์ 5 คน คิด เป็นร้อยละ 16 คติแข่งรถจักรยานยนต์ 9 คน คิดเป็นร้อยละ 30

5.2 แบบวัดความคิดเห็นทั้ง 6 ด้าน ก่อนการฝึกอบรมของกลุ่มทดลองและกลุ่ม ควบคุม

พบว่า แบบวัดความคิดเห็นทั้ง 6 ด้าน จากแบบสอบถาม จำนวน 60 ชุด พบว่า เด็ก และเยาวชนมีสาเหตุที่กระทำความผิดอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.04 ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐานเท่ากับ 1.619 ระดับรองลงมาคือแก้ปัญหาด้วยความรุนแรง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.93 ส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.561 และการให้ความสำคัญเพื่อนมากกว่าครอบครัว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.73 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.482 ขาดการควบคุมอารมณ์ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.49 ส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.479 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าพฤติกรรมอยู่ในระดับมากที่สุดด้าน มีค่าเฉลี่ยมาก 3.47 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.401

5.3 แบบวัดความคิดเห็นเรื่องการกระทำผิดทางคดี จำนวน 20 ข้อ ก่อนการรับการ ฝึกอบรมของกลุ่มทดลอง และ กลุ่มควบคุม

(1) แบบวัดด้านพฤติกรรมการกระทำผิดทางคดี ทศนคติต่อการกระทำผิด มีคะแนนมากที่สุด 1 ข้อ คือ บางครั้งฉันก็แอบใช้ยา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .964 (2).ด้านการควบคุมอารมณ์และการแก้ปัญหา มีคะแนนมากที่สุด 2 ข้อ คือ การพูดจาหยาบคายเป็นเรื่องปกติของวัยรุ่นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ.898 และ ข้อ ลูกผู้ชายฆ่าได้หยามศักดิ์ศรีกันไม่ได้ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ.845 (3).ด้านสัมพันธ์ภาพระหว่างครอบครัว มีคะแนนมากที่สุด 4 ข้อ และ (4).ด้านขาดสำนึกผิดและการตระหนักรู้ คะแนนมากที่สุด คือ ฉันจะไปหางานทำเพื่อช่วยเหลือครอบครัว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.017 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าพฤติกรรมอยู่ในระดับมากทุกด้าน มีค่าเฉลี่ยโดยรวมมาก 3.73 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.112

(2) แบบวัดความคิดเห็นความก้าวร้าวและความโกรธอยู่ในระดับปานกลาง คือ การกล้าแก้ปัญหา ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.92 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.412 สามารถสังเกตเห็นความก้าวร้าวและความโกรธ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.735 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.275 การตระหนักถึงผลเสียความก้าวร้าวและความโกรธ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.39 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.119 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พบว่าค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 2.681 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยรวมเท่ากับ 1.374 พบว่าพฤติกรรมความก้าวร้าวและความโกรธอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

(3) แบบวัดเรื่องมีความคิดเห็นถูกต้อง อยู่ในระดับน้อย เรื่องของสังคหวัตถุ 4 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.271 เรื่องของพรหมวิหาร 4 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.48 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.341 เรื่องของไตรสิกขา 2.20 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .997 ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 2.08 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรวมเท่ากับ 1.271 อธิบายได้ว่าก่อนการเข้ารับการพัฒนารูปแบบพุทธจิตวิทยา มีแนวโน้มที่มีความคิดเห็นถูกต้องอยู่ในเกณฑ์น้อย รวมถึงเรื่องของหลักธรรม ไตรสิกขา 3 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 อยู่ในเกณฑ์น้อย

6 อภิปรายผล

6.1.คะแนนทัศนคติต่อการกระทำผิด พบว่า ก่อนการฝึกอบรมเยาวชนกลุ่มทดลอง มีค่าเฉลี่ยคะแนนทัศนคติต่อการกระทำผิดเท่ากับ ($\bar{X} = 53.07$,S.D.= 6.624)ในระยะหลังการทดลองเยาวชนกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนทัศนคติต่อการกระทำผิดเท่ากับ ($\bar{X} = 20.30$, S.D.= 4.842) สรุปได้ว่า เนื่องจากค่า sig น้อยกว่า .001 จึงสรุปได้ว่า หลังการทดลองเยาวชนกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนทัศนคติต่อการกระทำผิดก่อนและหลังแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

6.2.คะแนนความโกรธและความก้าวร้าว พบว่า ก่อนการฝึกอบรมเยาวชนกลุ่มทดลอง มีคะแนนเฉลี่ยความโกรธและความก้าวร้าวในระยะก่อนฝึกอบรมเท่ากับ ($\bar{X} = 87.40$, S.D. = 5.476) เยาวชนกลุ่มทดลอง มีค่าเฉลี่ยคะแนนความโกรธและความก้าวร้าวในระยะหลัง

ฝีกอบรมเท่ากับ ($\bar{X} = 30.87$, S.D. = 4.818) เนื่องจาก sig น้อยกว่า .001 สรุปได้ว่า หลังการทดลองเยาวชนกลุ่มทดลอง ในระยะก่อนและในระยะหลังการทดลอง มีค่าเฉลี่ยคะแนนความโกรธและความก้าวร้าวแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

6.3.คะแนนความคิดเห็นถูกต้อง พบว่า ในระยะก่อนการฝีกอบรมเยาวชนกลุ่มทดลอง มีค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดเห็นถูกต้องเท่ากับ ($\bar{X} = 15.17$, S.D.= 2.086) ในระยะหลังการฝีกอบรมเยาวชนกลุ่มทดลอง มีค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดเห็นถูกต้องเท่ากับ ($\bar{X} = 53.07$, S.D.= 4.842) เนื่องจากค่า sig มากกว่า .05 จึงสรุปได้ว่า เยาวชนกลุ่มทดลองในระยะก่อนฝีกอบรม และระยะหลังฝีกอบรม มีค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดเห็นถูกต้อง แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

6.4. มีการติดตามผล หลังการฝีกอบรม 3 เดือน พบว่า เยาวชน กลุ่มทดลอง ไม่พบว่ากระทำความผิดซ้ำ แต่พบว่ากลุ่มควบคุมกระทำความผิดซ้ำ กลุ่มทดลองกลับมาเสพยาบ้าจำนวน 2 ราย แต่กลุ่มควบคุมกลับมาเสพยาบ้าจำนวน 10 ราย กลุ่มทดลองไม่พบว่ามีปัญหาทางด้านอารมณ์ แต่พบว่ากลุ่มควบคุมมีปัญหาทางด้านอารมณ์ กลุ่มทดลองไม่พบการทะเลาะวิวาทกับผู้อื่น แต่พบว่ากลุ่มควบคุมการทะเลาะวิวาทกับผู้อื่น กลุ่มทดลองมีปัญหาความสัมพันธ์กับครอบครัวจำนวน 1 ราย แต่กลุ่มควบคุมมีปัญหาความสัมพันธ์กับครอบครัวจำนวน 22 ราย กลุ่มทดลองทั้งหมดมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ แต่กลุ่มควบคุมมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่เพียง 5 ราย กลุ่มทดลองเรียนหนังสือ แต่กลุ่มควบคุมเรียนหนังสือ 5 ราย กลุ่มทดลองทำงาน 15 ราย แต่กลุ่มควบคุมทำงาน 2 ราย กลุ่มทดลองทั้งหมดช่วยเหลืองานในบ้าน แต่กลุ่มควบคุมช่วยเหลืองานในบ้าน 5 ราย กลุ่มทดลองไม่พบว่าให้ความสำคัญกับเพื่อนมากกว่าครอบครัว แต่กลุ่มควบคุมกลับให้ความสำคัญกับเพื่อนมากกว่าครอบครัว กลุ่มทดลองไม่พบว่าเที่ยวเตร่กลางคืน แต่กลุ่มควบคุมมีการเที่ยวเตร่ในเวลา กลางคืน 28 ราย กลุ่มทดลองทั้งหมดไม่พบว่าอยู่นอกบ้านมากกว่าอยู่ในบ้าน แต่กลุ่มควบคุม ทั้งหมดอยู่นอกบ้านมากกว่าอยู่ในบ้าน กลุ่มทดลองทั้งหมดไหว้พระ สวดมนต์ นั่งสมาธิ บำเพ็ญ ประโยชน์วันละ 1 อย่าง มีสัมมาคารวะ ช่วยเหลือมีน้ำใจ ควบคุมความโกรธ รักษาศีล แต่กลุ่ม ควบคุมทั้งหมดไม่มีการไหว้พระ สวดมนต์ นั่งสมาธิ บำเพ็ญประโยชน์วันละ 1 อย่าง มีสัมมาคารวะ ช่วยเหลือมีน้ำใจ ควบคุมความโกรธ รักษาศีล กลุ่มทดลองมีปิยะวาจา 27 ราย ทั้งหมดไม่พูดจา หยาบคาย แต่กลุ่มควบคุมมีปิยะวาจา 3 ราย พูดจาหยาบคาย 27 ราย กลุ่มทดลองสามารถหาเลี้ยง ครอบครั 15 ราย แต่กลุ่มควบคุม 2 ราย กลุ่มทดลองเลิกบุหรี่ได้ 20 ราย แต่กลุ่มควบคุมไม่ สามารถเลิกได้ กลุ่มทดลองทั้งหมดเลิกติดเกม แต่กลุ่มควบคุมทั้งหมดยังติดเกม ไม่พบว่ากลุ่ม ทดลองไม่เรียนหนังสือ แต่กลุ่มควบคุมไม่เรียนหนังสือ 20 ราย กลุ่มทดลองเข้าวัดฟังธรรม ทำบุญ ทำทานในวันสำคัญ 25 ราย แต่กลุ่มควบคุมไม่พบว่าเข้าวัดฟังธรรม ทำบุญทำทานในวันสำคัญ กลุ่ม ทดลองทั้งหมดพบว่าการสำนึกผิด แต่กลุ่มควบคุมมีการสำนึกผิด 5 ราย

6.5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการสังเกตพฤติกรรมแบบมีของเยาวชนหลังจากติดตามผล 3 เดือน จากการฝึกอบรม ผลการบันทึกทำกิจกรรมจากใบงาน ผลการบันทึกแสดงความคิดเห็นในสมุดบันทึกของเยาวชนในการบำเพ็ญประโยชน์ และพฤติกรรมเรื่องอารมณ์ในแต่ละวัน สรุปได้ดังนี้

6.6) ผลการบันทึกแสดงความคิดเห็นของเยาวชน

เยาวชนบันทึกความรู้สึกในแต่ละวันในสมุดบันทึก มีข้อความ 2 ข้อดังนี้ (1) ได้อะไรจากการปฏิบัติบ้าง (2) จะนำสิ่งใดไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อดูความเปลี่ยนแปลงความรู้สึกและพฤติกรรมในแต่ละวัน สรุปเป็นภาพรวมดังนี้ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก)

วันที่ 1 เยาวชน รายงานว่า ได้เรียนรู้ ระเบียบแถวแบบทหาร ฝึกระเบียบวินัย ในวันที่ 2 เข้าใจเรื่องของไตรสิกขา และประวัติของพระพุทธเจ้า มีความศรัทธาในพระพุทธเจ้า ในวันที่ 3 เยาวชนส่วนใหญ่รายงานว่า ได้เรียนรู้การกราบและการไหว้ที่ถูกต้อง ได้ข้อคิด ได้นั่งสมาธิ สวดมนต์ อานิสงส์ของศีล สมาธิ พังธรรม เข้าใจเรื่องของไตรสิกขา และประวัติของพระพุทธเจ้า ส่วนวันที่ 4 เยาวชนส่วนใหญ่รายงานว่า ได้เรียนบาป บุญ นรก สวรรค์ เข้าใจเรื่องของพรหมวิหาร 4 เพื่อละความโกรธ การมีเมตตา ธรรมะสร้างโลก อานิสงส์ของการแผ่เมตตา วันที่ 5 เยาวชน รายงานว่า ได้เรียนรู้ อารมณ์ความก้าวร้าวและความโกรธ เป็นสาเหตุแห่งการนำตนไปสู่การทำความผิด และเห็นแบบอย่างที่ดี และไม่ตี ทำให้รู้จักตัดสินใจ เรื่องการเลียนแบบ ผ่านประสบการณ์เยาวชนที่ทำความผิดด้วยกัน ให้ความสำคัญของการมีชีวิตอย่างถูกต้อง วันที่ 6 เยาวชน รายงานว่า ได้เรียนรู้การบำเพ็ญประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ผ่านการเจริญสติด้วยการทำงาน วันที่ 7 เยาวชน รายงานว่า ได้เรียนรู้ และแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดา ได้กอดและได้ขอโทษ ได้แสดงความรักผ่านกิจกรรม และจะนำความรู้และข้อคิดไปใช้ในชีวิตประจำวัน ในเรื่อง การรักษาศีล การทำสมาธิ และการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นวันละ 1 อย่าง จากใบบันทึกของนักศึกษาทำให้เห็นว่า เยาวชนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้จากการอบรม และมีความตั้งใจที่จะนำข้อคิดไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

นอกจากนี้ใบแสดงความคิดเห็นหลังจากจบการฝึกอบรม มีข้อความ 4 ข้อดังนี้ 1) ต้องการทำอะไรเพื่อครอบครัว 2) ได้ประโยชน์อย่างไรบ้าง 3) ให้เสนอแนะ เพื่อดูความเปลี่ยนแปลงความรู้สึกและพฤติกรรมในแต่ละวัน สรุปเป็นภาพรวมดังนี้ ดังนี้

(1) ต้องการทำอะไรเพื่อครอบครัว ยกตัวอย่าง

ผลการศึกษาพบว่า เยาวชนแสดงความคิดเห็นสูงสุด อยากกลับบ้านไปมากที่สุดอยากทำให้คนในครอบครัวมีความสุขและภูมิใจ อยากเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองใหม่ ประพฤติดีเป็นเด็กดี ช่วยแบ่งเบาภาระงานบ้าน อยากมีเวลาให้ครอบครัวมากขึ้น การให้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ต่อคนอื่นมากกว่านี้

(2) เยาวชนมีความรู้สึกประทับใจจากการฝึกเป็นกลุ่มและมีความคิดเห็นต่อกิจกรรมใดบ้าง ผลการศึกษาพบว่า เยาวชนชอบการเจริญสติด้วยการทำงาน เพราะสามารถนำกลับไป

ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ได้ฝึกสมาธิ สวดมนต์ร่วมกัน ทำให้จิตใจสงบ เกิดความคิด ทำให้รู้สึกกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมมากขึ้น การฝึกระเบียบวินัย แบบทหาร ชอบสื่อการสอนวีดิทัศน์ บาบ นรก สวรรค์ ประวัติประพุทธเจ้าฉบับการ์ตูนและฉบับภาพยนตร์

(3) เยาวชนเสนอข้อแนะนำในการทำกิจกรรมครั้งนี้

ผลการศึกษาพบว่า เยาวชนส่วนใหญ่ มีข้อเสนอแนะว่า ระยะเวลาการฝึก 7 วันมากเกินไป ต้องการลดการฝึกเหลือ 3 วัน กิจกรรมทุกกิจกรรมมีความหลากหลายสนุก ได้รับความรู้มากมาย แต่ควรลดการฝึกให้น้อยกว่านี้

ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์และติดตามผล 3 เดือน หลังการทำกิจกรรม ผู้วิจัยพบว่า เยาวชนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกระทำคามผิดจาก 30 คน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด 29 คน อีก 1 ราย แอบไปเสพยา 1 ครั้ง ภายใน หนึ่งเดือน จำนวน 30 ราย ไปสมัครเรียน 20 ราย ทำงาน 8 ราย อยู่บ้านไม่ได้ทำอะไร 2 ราย เพื่อรอสมัครเรียน และรองานที่กำลังสมัคร จำนวน 30 คน เยาวชนสามารถควบคุมพฤติกรรมความก้าวร้าวและความโกรธได้ 30 คน จะหลีกเลี่ยงความรุนแรงด้วยวิธีการเดินเลี่ยงหนี ซึ่งเยาวชนเปลี่ยนพฤติกรรมไปจากเดิม เยาวชนเคยปะทะ กับคนในครอบครัวหรือคนอื่นโดยทันที หากมีการโต้เถียงกับคนในครอบครัว

ผู้วิจัยได้ติดตามผล 3 เดือน จากการสัมภาษณ์ สังเกตพฤติกรรม และใช้แบบบันทึกพฤติกรรม ตามลำดับดังนี้ 1) ผลการจากการสัมภาษณ์

จากการสังเกตพฤติกรรมผู้วิจัย พบว่า เยาวชนไม่ได้กระทำคามผิดซ้ำ แต่เยาวชน 1 ราย แอบไปเสพยาเสพติด เรื่องการใช้ความรุนแรง เยาวชนมีการควบคุมเรื่องอารมณ์ได้ ไม่มีการทะเลาะวิวาทกับวัยรุ่นนอกบ้าน และคนในครอบครัวเยาวชน ยุติการปะทะด้วยการเดินเลี่ยงหนีไป ความสัมพันธ์ในครอบครัวเยาวชนอยู่บ้านและไม่ได้ออกนอกบ้าน เยาวชนส่วนใหญ่ไปสมัครเรียน (กศน.) แล้ว มีการเปลี่ยนพฤติกรรม และกำลังรองาน แต่เยาวชน จำนวน 8 รายมีงานทำและไปรับจ้างตามปกติกับบิดา และญาติหางานให้ทำ เยาวชนมีอาชีพทั้ง 8 ราย ได้แก่อาชีพรับจ้างทั่วไป 2 ราย เด็กปั๊ม 2 ราย ทำการเกษตร 2 รายและ ก่อสร้าง 2 ราย เยาวชนกำลังศึกษาในระดับมัธยมปลาย 5 ราย เรียนกศน.ต้น อยู่แล้ว 7 ราย อีก 10 รายไปสมัครเรียน กศน.จะไปสมัครเรียน กศน.ระดับประถม 8 ราย กำลังระดับมัธยมปลาย 5 ราย มีการเปลี่ยนพฤติกรรม เห็นความก้าวหน้าในเรื่องของความรับผิดชอบ การเรียน และการทำงาน การช่วยงานในบ้าน เยาวชนมีการช่วยล้างจาน ที่ตนเองรับประทานอาหาร กวาดบ้าน และทำตามทีคนในครอบครัวครัวสั่ง การให้ความสำคัญกับเพื่อน เยาวชนใช้เวลากับเพื่อนน้อยกว่าตอนยังไม่ทำกิจกรรม กับครอบครัวเยาวชนมีความเคารพ และเชื่อฟังคนในครอบครัวมากขึ้น สุขภาพและไม่ก้าวร้าว ซึ่งแตกต่างกว่าตอนยังไม่เข้าร่วมกิจกรรม และจากใบบันทึกพฤติกรรม ให้ผู้ปกครองประเมิน พบว่า เยาวชนยังไหวพระ สวดมนต์ นั่งสมาธิ ก่อนเข้านอนในตอนกลางคืน และไปบำเพ็ญประโยชน์จิตสาธารณะ อย่างน้อยวันละ 1 อย่างที่วัด โดยส่วนใหญ่จะ ล้างห้องน้ำ ทำความสะอาด ไปช่วยงานที่วัดตามที่พระใกล้บ้านสั่งให้ทำ ซึ่งจากการใบบันทึกพฤติกรรมประจำวัน พบว่า เยาวชนบางราย 1 ราย มีพฤติกรรมเล็กบุหรืและสัญญากับผู้ปกครองจะเลิกบุหรืโดยเด็ดขาด จากใบบันทึกพฤติกรรมพบว่าเยาวชนสามารถเลิกพฤติกรรมการ

นอนตื่นสายได้ มี 2 ราย สัญญากับผู้ปกครองว่าจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด มี 10 ราย จะไม่ทำความเดือดร้อนมาให้ครอบครัว มี 5 ราย ชอบงานบริการสังคมไปอยู่ธรมุณิฉิฉิตอาสาโดยไม่มีค่าตอบแทน มี 1 ราย

ดังนั้น จากการศึกษาผลวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พบว่าเยาวชนที่ได้เข้าการฝึกอบรม 7 วัน ติดตาม 3 เดือน สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การกระทำความผิดได้ ไม่กระทำความผิดซ้ำ มีแอบไปเสพยา 1 ราย แต่ส่วนใหญ่ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด สามารถลดความก้าวร้าวความโกรธได้ มีความเห็นถูกต้อง มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในชีวิตประจำวันได้ รู้จักทำงาน ไปสมัครเรียน ไม่ใช่คำพูดที่จะเป็นเหตุแห่งการทะเลาะวิวาท รู้จักหลีกเลี่ยงไม่ให้ทะเลาะวิวาทได้ ผู้ปกครองภาคภูมิใจในตัวเยาวชน และเยาวชนรู้จักใช้เวลากับคนในครอบครัวมากขึ้น มีการเคารพเชื่อฟังคนในครอบครัวมากขึ้น อยู่บ้านมากขึ้น โดยส่วนใหญ่สวดมนต์ ไหว้พระ นั่งสมาธิใช้ชีวิตอย่างมีความสุขมากขึ้น ผู้ปกครองพึงพอใจในการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีของเยาวชน และเยาวชนโดยส่วนใหญ่จะไปสมัครเรียน ให้ความสำคัญกับการเรียนมากกว่าเดิม ในเยาวชนที่ทำงานส่วนใหญ่มีครอบครัว แต่ก็มีความรับผิดชอบมากขึ้น เป็นหัวหน้าครอบครัว เลี้ยงชีพด้วยการทำงาน เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม โดยไม่กระทำความผิดซ้ำ

6.7) ผลการวิจัยพบว่า

1) พฤติกรรมเยาวชนที่กระทำผิดในศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัดฉะเชิงเทรา มีปัญหากระทำผิดซ้ำซ้อนในคดีเดิม ห่างกันไม่เกิน 1 เดือน ประเภทคดียาเสพติดมากที่สุด รองลงมา เป็นคดี ความรุนแรง ลักทรัพย์ แข่งรถ และเรื่องเพศ สาเหตุจากการควบคุมอารมณ์ตัวเองไม่ได้ และไม่เรียนหนังสือ เพราะติดเกม ติดเพื่อน เบื่อหน่าย อ่าน เขียนไม่ได้ และทะเลาะกับคนในครอบครัว

2) การสร้างชุดฝึกอบรมเพื่อลดพฤติกรรมกระทำความผิดสำหรับเยาวชน ใช้หลัก ไตรสิกขา พรหมวิหาร และสังคหวัตถุ บูรณาการร่วมกับทฤษฎีแรงจูงใจ ทฤษฎีเลียบแบบและทฤษฎีเสริมแรง ออกแบบกิจกรรมให้ฝึกปฏิบัติ ตลอดระยะเวลา 7 วัน จัดกลุ่มทดลอง 30 คนเข้ารับการฝึก ควบคู่กับกลุ่มควบคุม อีก 30 คน โดยมีการวัดพฤติกรรม ก่อนการฝึก และ หลังการฝึก ใน 3 ลักษณะ คือ พฤติกรรมกระทำผิด พฤติกรรมก้าวร้าว และ ความเห็นถูกต้อง

3) ผลการทดลองพบว่า เยาวชนกลุ่มทดลอง หลังได้รับการอบรมจากชุดฝึกที่สร้างขึ้น มีพฤติกรรมกระทำผิดลดลง พฤติกรรมก้าวร้าวลดลง และ มีความคิดเห็นถูกต้อง ดีขึ้น

4) จากการติดตามพฤติกรรมเยาวชนกลุ่มทดลอง หลังจากที่ได้รับอบรมผ่านไป 3 เดือน พบว่า ไหว้พระ สวดมนต์ นั่งสมาธิ บำเพ็ญประโยชน์วันละ 1 อย่าง มีสัมมาคารวะ ช่วยเหลือ มีน้ำใจ ควบคุมความโกรธ รักษาศีล สำนึกผิด และไม่มีการกระทำผิดซ้ำ ไม่มีปัญหาทางด้านอารมณ์ ไม่มีการทะเลาะวิวาทกับผู้อื่น ทุกคนรับผิดชอบต่อหน้าที่และช่วยเหลืองานบ้าน และเห็นความสำคัญของบ้านมากกว่าเพื่อน กลับไปเรียนหนังสือ และทำงานเลี้ยงครอบครัวมากกว่าก่อนเข้ารับการฝึกอบรม

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

การทำวิจัยได้ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ควรนำไปใช้ทำวิจัย เพื่อเป็นประโยชน์ทางวิชาการ ที่จะต้องรู้และ ข้อยืนยันที่กว้างขวางชัดเจนยิ่งขึ้น ดังต่อไปนี้

1. ศาลควรเพิ่มและทำเครือข่ายสหวิชาชีพที่หลากหลาย เพื่อสร้างแนวทาง เรื่องการแก้ไข และบำบัด พื้นฟู แก่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้มีประสิทธิภาพ เช่น การสร้างเครือข่ายทางด้านอาชีพ ในทางพุทธจิตวิทยา คือ ซึ่งเป็นมรรค 8 เรื่องสัมมากรรมันตะ และ สัมมาอาชีวะที่ดี เป็นการสร้างรายได้ ให้เด็กและเยาวชน ซึ่งอาจจะสามารถลดพฤติกรรมกระทำความผิดทางคดีได้

2. วัดในทุกๆ แห่งควรให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดมากกว่านี้ เนื่องจากผู้วิจัยได้ไปขอความร่วมมือและหาวัดที่มาร่วมโครงการและกิจกรรมมากมาย ซึ่งบริบทของวัดอาจไม่มีความเข้าใจและยังไม่กล้าทำกิจกรรมกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด

3. โรงเรียนควรให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดมากกว่านี้ ผู้วิจัยพบว่า หากโรงเรียนพบเยาวชนกระทำความผิดทางคดี มักจะให้เด็กและเยาวชนออกจากโรงเรียนทันที พักการเรียน ทำให้ขาดโอกาสทางการศึกษา ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง เป็นการผลักภาระให้สังคม และชุมชน เนื่องจากเด็กและเยาวชนเหล่านี้จะไม่มีที่เรียนแล้ว ยังง่ายต่อการกระทำผิดซ้ำได้มากกว่าเดิม เพราะเด็กและเยาวชนกลุ่มดังกล่าวจะไปคบเพื่อนในกลุ่มเดิมและขาดโอกาสทางการศึกษา

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัยได้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ควรศึกษาวิจัยต่อไปในอนาคต เพื่อเป็นประโยชน์ทางวิชาการ และทางการจัดการป่าชุมชนจึงขอเสนอแนะดังต่อไปนี้

1) ในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรพัฒนางานวิจัยและโปรแกรมให้สอดคล้องและเหมาะสมกับทุกกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะป้องกันกลุ่มเสี่ยง ในเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้กว้างขึ้น ป้องกันเด็กที่กระทำความผิดในสถานศึกษา ทุกสถานศึกษา เช่น เด็กที่กระทำความผิดระดับปฐมศึกษา เด็กที่กระทำความผิดระดับมัธยมต้นและมัธยมปลาย โดยศึกษาทุกจังหวัด ในระดับภูมิภาค และระดับประเทศ

2) ศึกษาถึงปัจจัยอื่นๆ ที่อาจจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด เช่น ความรักชาติและศาสนา เพื่อสร้างความศรัทธา ช่วยลดความรุนแรงของอารมณ์โกรธ ในเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ลดพฤติกรรมความก้าวร้าวรุนแรงลงได้ หากมีความศรัทธาทางพระพุทธศาสนามากพอ ปัญหาการกระทำผิดซ้ำจะไม่เกิด เพราะเข้าถึงธรรมะ

3) ศึกษารูปแบบและกิจกรรมการแก้ไข บำบัด พื้นฟู ให้หลากหลาย เพื่อป้องกันเด็กและเยาวชน เป็นกลุ่มเสี่ยงในการกระทำความผิด มีความละเอียดและเจาะลึกเพื่อส่งเสริมศักยภาพเด็กที่กระทำความผิดในทุกสภาพและทุกสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2549). *สถิติสำหรับงานวิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูจิรา กองแก้ว และคณะ (2558). **“ควบคุมเหล้าบุหรี่เพื่อลดการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน”**. ยุทธศาสตร์ลดการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน. กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน.
- จักรพงษ์ อารินวงศ์. (2555). **“การศึกษาพฤติกรรมความก้าวร้าวของนักศึกษาคณะบริหารธุรกิจ สาขาพาณิชยการระดับชั้นปวช. 1,”** วิทยาลัยเทคโนโลยีพายัพบริหารธุรกิจ. บทคัดย่อ.
- พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโณ,ดร.และคณะ. (พฤษภาคม – สิงหาคม 2559). “การนำหลักพรหมวิหารมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสในอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี”. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 5 (2).
- พระครูอุทัยกิจจารักษ์. (พฤษภาคม – สิงหาคม 2559). “หลักศีล 5 : การประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม”. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. . *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 5 (2). พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธี
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา. (2558). **“สถิติเยาวชนกระทำความผิดปี 2558”**, ศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำและประสานการประชุมเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ศาลเด็กและเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา.

**การบูรณาการหลักโภชนาการ
เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยา
ของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน**

**AN INTEGRATION OF NUTRITIOUS FOODS FOR THE DEVELOPMENT OF LIFE
QUALITIES OF INSIGHT MEDITATION PRACTITIONERS BASED ON BUDDHIST
PSYCHOLOGY**

บดีนทร์ จิตต์เจริญ* พระราชปริยัติกวี** พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินนโท***

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการบูรณาการหลักโภชนาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาหลักโภชนาการในพระพุทธศาสนา หลักโภชนาการทางการแพทย์และทางการแพทย์ทางเลือก 2) เพื่อการบูรณาการหลักโภชนาการในพระพุทธศาสนา หลักโภชนาการทางการแพทย์และทางการแพทย์ทางเลือก เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยา และ 3) เพื่อศึกษาความแตกต่างในระดับสุขภาวะและผลสุขภาวะของการบูรณาการหลักโภชนาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ระหว่างก่อนและหลังการทดลอง การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยผสม คือ การวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงทดลอง เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ประกอบด้วย รายการอาหารสัปดาห์บูรณาการ 7 วัน การฝึกอบรมและคู่มือการบูรณาการหลักโภชนาการ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบความแตกต่างด้วยค่าที (t-test)

ผลการวิจัยพบว่า ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ หลักโภชนาการในพระพุทธศาสนาทางการแพทย์แผนปัจจุบัน ทางเลือกตามศาสตร์แมคโครไบโอติกส์ ตามศาสตร์การแพทย์แผนจีน และตามศาสตร์การแพทย์แผนไทย ทุกศาสตร์ที่กล่าวมา มีความสอดคล้องกันทั้งในเรื่องของอาหารและการปฏิบัติต่ออาหาร จึงสามารถนำมาบูรณาการเข้าด้วยกันอยู่ในสุขภาวะเกี่ยวกับโภชนาการทั้ง 4 ด้าน คือ สุขภาวะทางด้านร่างกาย สุขภาวะทางด้านจิตใจ สุขภาวะทางด้านปัญญา และสุขภาวะทางด้านสังคม โดยมีตัววัดผลสุขภาวะ 5 ด้านคือ ด้านความเจ็บป่วยน้อย ด้านความลำบากกายน้อย ด้านความเบากาย ด้านความมีกำลัง และด้านความเป็นอยู่ผาสุก

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

*** คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ในส่วนของการวิจัยเชิงทดลอง ควบคุมมีระดับค่าเฉลี่ยของสุขภาวะและผลสุขภาวะหลังการทดลองลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนกลุ่มทดลองมีระดับค่าเฉลี่ยของสุขภาวะและผลสุขภาวะหลังการทดลองเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 สำหรับกลุ่มทดลองเปรียบเทียบหลังการทดลองและระยะติดตามผลหลังการทดลองหนึ่งสัปดาห์ มีค่าระดับเฉลี่ยของสุขภาวะและผลสุขภาวะไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คำสำคัญ: การบูรณาการ หลักโภชนาการสุขภาพจิต คุณภาพชีวิต พุทธจิตวิทยา

ABSTRACT

There are 3 objectives in the study of Integration of Suitable Foods for Buddhist Psychology Life Qualities Development of Insight Meditation Practitioners. They are : 1) to study the nutrition concept in Buddhism, in the Conventional Medicine and in the Alternative Medicine, 2) to study Integration of Suitable Foods in Buddhism, in the conventional medicine and in the alternative medicine for Buddhist Psychology life qualities development, and 3) to study the comparison of the healths and health effects of Integration of Suitable Foods for Buddhist Psychology Life Qualities Development of Insight Meditation Practitioners between pre-test and post-test of the control group and the experimental group. This study was the mixed methodological research, the qualitative research and the experimental research. The experimental instruments were 7-days suitable food menu, programs and handbooks The instrument for data collection was interviews. Statistics used were percentage (%), means (\bar{X}), standard deviation (S.D.) and t-test to test the hypothesis.

The research results were as follows : The results of the qualitative research proved that in Buddhism, in the conventional medicine, in Macrobiotics, in the traditional Chinese medicine and in the traditional Thai medicine were agreeable. They could be integrated in physical health, mental health, cognitive health and social health about suitable foods. These 4 health dimensions gave effect to rare sickness, rare physical hardship, relaxed feeling, strength and well-being.

The results of the experimental research were found that the control group had decreasing scores of healths and health effects at the .05level of

significance. But the experimental group had increasing scores of healths and health effects at the .05 level of significance. In the post-test and the one-week follow up test comparison for the experimental group, there was no difference in healths and health effects at the level of significance.

Keywords: integration, nutritious foods, life qualities, Buddhist Psychology

๑. บทนำ

หลักการพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตแนวพุทธ หรือแม้แต่หลักการแพทย์ในสมัยปัจจุบัน มีแนวโน้มให้ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคล กล่าวคือผู้ที่รับผิดชอบในคุณภาพชีวิตทั้งระดับครอบครัวจนถึงระดับประเทศ หรือแม้แต่ในระดับนานาชาติ มีแนวโน้มที่จะส่งเสริมแนวคิดและแนวทางปฏิบัติ จนกระทั่งแม้แต่การออกกฎหมาย ผู้ที่ออกกฎหมาย เพื่อสร้างเสริมสุขภาพองค์รวมให้เกิดความสนใจและมีสติสัมปชัญญะ ความรู้คิด ในการดำรงชีวิตทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจเชิงบูรณาการ กล่าวคือสุขภาวะในแต่ละด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ และการรู้คิด (บุษกร วัฒนบุตร, 2558) ให้เอื้อต่อกันและกัน กล่าวเฉพาะในเรื่องการบริโภค ก็มีแนวโน้มที่จะส่งเสริมให้ผู้บริโภค รวมทั้งผู้ผลิตเครื่องอุปโภคบริโภค ให้ความสำคัญต่ออาหาร ซึ่งอาจประกอบด้วย วัตถุประสงค์ วิธีการบริโภค วิธีการจัดเก็บ หรือแม้แต่วิธีการปรุงที่ส่งเสริมสุขภาพ ทั้งนี้ก็เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตโดยรวมของปัจเจกบุคคล และส่งผลต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของสังคมโดยรวม (สมจิตรา กิตติมานนท์, 2558) ต่อไป

หลักโภชนาการสุขภาพ การส่งเสริมให้บริโภคด้วยสติสัมปชัญญะ (ม.ม. (ไทย) 13/387/480) การรู้จักพิจารณาอาหาร และเป้าหมายของการบริโภคตามหลักพระพุทธศาสนา ต่างๆ (พุทธทาสภิกขุ, 2543) สามารถส่งเสริมคุณภาพชีวิตอันเนื่องมาจากสุขภาวะจากอาหาร ช่วยส่งเสริมการบริโภคอาหารที่พอเพียง การเลือก และการพิจารณาอาหารอย่างมีสติสัมปชัญญะ ซึ่งเกิดจากการพิจารณาเลือกประเภทของวัตถุดิบ การจัดเก็บอาหาร เวลาในการบริโภค ปริมาณในการบริโภค หรือแม้แต่การพิจารณาเพื่อให้เกิดปัญหาในการบริโภค ซึ่งก็คือการใช้สุขภาวะในเรื่องอาหาร เพื่อเอื้อต่อการพัฒนาชีวิตด้านอื่นๆ

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นการฝึกปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเพื่อเกิดผลสำเร็จในการปฏิบัติที่พิเศษออกไปจากการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชีวิตประจำวัน โดยมุ่งที่จะกำหนดอารมณ์เฉพาะเพื่อการพัฒนาอารมณ์และการรู้คิด เพื่อให้เกิดผลเฉพาะที่แตกต่างและเน้นอารมณ์วิปัสสนากัมมัฏฐานเฉพาะ โดยทั่วไปผู้ปฏิบัติมักคิดว่าต้องหา สละเวลาพิเศษเพื่อการปฏิบัติและกำหนดอย่างต่อเนื่อง เพราะฉะนั้นด้วยภาระหน้าที่ความรับผิดชอบทางอาชีพ ครอบครัว การงาน หน้าที่ การที่บุคคลจะได้มีโอกาสมาปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้อย่างต่อเนื่องและจริงจังจึงเป็นไปได้ยาก ดังนั้นโอกาสที่ผู้ปฏิบัติจะได้เห็นผลประจักษ์ มั่นใจในคุณค่าของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานจึงมีโอกาส

น้อยมาก เพราะการที่เราจะเกิดประสบการณ์จนได้อารมณ์กัมมัฏฐาน ได้ประสบกับความสุข ความสงบ อันเกิดจากการปฏิบัติธรรม ระยะแห่งการปฏิบัติจึงต้องต่อเนื่อง

ดังนั้นผู้วิจัย จึงใคร่ที่จะศึกษาทฤษฎี หลักการ สุขภาวะในเรื่องอาหาร ทั้งจากหลักอาหารสัปายะในทางพระพุทธศาสนา หลักการกินอาหารตามธาตุในแพทย์แผนไทย หลักกินอาหารสมดุลตามหลักการแพทย์ทางเลือก หรือแม้แต่หลักสุขภาวะในเรื่องอาหารของแพทย์แผนปัจจุบันมาบูรณาการและออกแบบลักษณะและประเภทของอาหาร ที่เอื้อต่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน อย่างน้อยที่สุดก็เพื่อส่งเสริมให้เกิดสุขภาวะทางกายอันเนื่องมาจากอาหาร และมุ่งหวังที่จะเสนอแนวคิดในการพิจารณาอาหาร นอกไปจากการกินอาหารเพื่อความเอร็ดอร่อย ความเพลิดเพลิน สนุกสนาน ประดับประดา ตกแต่ง (ม.อ. (ไทย) 14/75/80) โดยผู้วิจัยนำเอาหลักโภชนสัปายะเชิงบูรณาการไปใช้ในโครงการวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพื่อดูแลสุขภาพชีวิตในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะทางอาหาร เพื่อส่งเสริมให้โอกาสในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานให้เกิดประโยชน์เกื้อหนุนสูงสุดตามหลักพุทธธรรมต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาหลักโภชนสัปายะในพระพุทธศาสนา หลักโภชนาการทางการแพทย์และทางการแพทย์ทางเลือก

2.2 เพื่อการบูรณาการหลักโภชนสัปายะในพระพุทธศาสนา หลักโภชนาการทางการแพทย์และทางการแพทย์ทางเลือกเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยา

2.3 เพื่อศึกษาความแตกต่างในระดับสุขภาวะและผลสุขภาวะของการบูรณาการหลักโภชนสัปายะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานระหว่างก่อนและหลังการทดลอง

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษาตามกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ

3.1.1 ศึกษาหลักโภชนสัปายะที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ต่างๆ ของพระพุทธศาสนาเถรวาท หลักโภชนาการทางการแพทย์และทางการแพทย์ทางเลือก จากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.1.2 ศึกษาผลของการบูรณาการหลักโภชนสัปายะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาในสุขภาวะด้านต่างๆ คือ ด้านทางกาย ทางอารมณ์(จิตใจ) ทางด้านปัญญา และทางด้านสังคม จากพระไตรปิฎก คัมภีร์ต่างๆทางพระพุทธศาสนาเถรวาทและเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง จากการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างอาสาสมัครที่เข้าร่วมการทดลอง และจากการสัมภาษณ์บุคคลผู้มีภูมิปัญญาความรู้เรื่องโภชนสัปายะ

3.1.3 นำผลที่ได้จากการศึกษามาบูรณาการเป็นหลักโภชนาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานให้เกิดประโยชน์เกื้อหนุนสูงสุดต่อไป

3.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากอาสาสมัครในวัดพิชยญาติการามวรวิหาร เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร ที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานและไม่มีโรคประจำตัว เพื่อเข้าร่วมการทดลองจำนวน 30 คน

3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ กำหนดพื้นที่ในการวิจัยคือ วัดพิชยญาติการามวรวิหาร เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร

3.4 ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ คือ หลักโภชนาการ

ตัวแปรตาม คือ คุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยา

3.5 ขอบเขตด้านเวลา กำหนดเวลาในการทดลอง 7 วัน คือ วันที่ 3-9 ตุลาคม 2559

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้ ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) อาศัยการวิจัยเชิงเอกสารเพื่อรวบรวมและวิเคราะห์หลักโภชนาการในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ร่วมกับหลักทฤษฎีโภชนาการทางการแพทย์และการแพทย์ทางเลือก แล้วนำมาบูรณาการเป็นหลักโภชนาการขึ้นมาใหม่ เพื่อนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน สำหรับในส่วนของวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ใช้รูปแบบการวิจัยศึกษากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยการสุ่มวัดก่อนและวัดหลังการทดลอง (Randomized Pretest – Posttest Control Group Design) (วรรณรัตน์ อังสุประเสริฐ, 2546)

4.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

4.2.1 ประชากรเป้าหมาย (Target Population) คือ ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่วัดพิชยญาติการามวรวิหาร ในวันที่ 1-10 ตุลาคม 2559 และเป็นประชากรที่สามารถเข้าถึงได้ (Accessible Population) (กัญญ์สิริ จันทรเจริญ, 2541) เพื่อการวิจัยศึกษา โดยมีคุณสมบัติเป็นผู้ที่มีประสบการณ์การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานและไม่มีโรคประจำตัวที่ร้ายแรง จำนวน 130 คน

4.2.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample Groups) คือ ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่วัดพิชยญาติการามวรวิหาร ในวันที่ 1-10 ตุลาคม 2559 จำนวน 97 คน โดยดำเนินการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง จนได้กลุ่มตัวอย่าง 30 คน เพื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรมที่ใช้ในการดำเนินการทดลอง จัดแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 15 คน ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2555)

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเชิงทดลอง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

- 1) เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ประกอบด้วย
 - (1) รายการอาหารสัปดาห์บูรณาการที่จัดไว้ 7 วัน สำหรับกลุ่มทดลองบริโภค
 - (2) การฝึกอบรมเกี่ยวกับโภชนาการสัปดาห์
 - (3) คู่มือการบูรณาการหลักโภชนาการสัปดาห์
- 2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์

การวิจัยเชิงคุณภาพ

ศึกษาค้นคว้าหลักธรรม หลักการ แนวคิด ทฤษฎี จากเอกสาร ข้อความทางวิชาการ วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อมาบูรณาการเป็นหลักโภชนาการสัปดาห์

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 วิธี คือ 1) ข้อมูลปฐมภูมิโดยการทบทวนหลักธรรมเกี่ยวกับหลักโภชนาการทางพระพุทธศาสนาและหลักธรรมที่เกี่ยวข้องในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์อื่นๆ รวมทั้งทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับหลักโภชนาการในทางการแพทย์แผนปัจจุบันและทางการแพทย์ทางเลือก ตลอดจนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) ข้อมูลทุติยภูมิ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง ทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง จำนวน 30 คน โดยการวัดก่อนและวัดหลังสำหรับกลุ่มควบคุม และโดยการวัดก่อน วัดหลัง และวัดระยะติดตามผลหนึ่งสัปดาห์สำหรับกลุ่มทดลอง

หลังจากนั้นผู้วิจัยก็ดำเนินการตรวจสอบความถูกต้อง และความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์ที่สัมภาษณ์มาทั้งหมด ก่อนจะนำผลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไป

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในส่วนของการวิจัยเชิงทดลอง ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบความแตกต่างด้วยค่าที (t-test)

สำหรับในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ อาศัยการวิจัยเชิงเอกสารเพื่อรวบรวมและวิเคราะห์หลักโภชนาการสัปดาห์ในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทร่วมกับหลักโภชนาการทางการแพทย์และการแพทย์ทางเลือกแล้วนำมาบูรณาการเป็นหลักโภชนาการสัปดาห์เชิงบูรณาการขึ้นมาใหม่ เพื่อนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยา

5. ผลการวิจัย

ในส่วนของ การวิจัยเชิงคุณภาพแบบบูรณาการ ความหมายแห่งอาหารสัปปายะกับสุขภาวะด้านต่างๆ 4 ด้าน คือ สุขภาวะทางด้านร่างกาย สุขภาวะทางด้านอารมณ์จิตใจ สุขภาวะทางด้านปัญญา และสุขภาวะด้านสังคม โดยสุขภาวะในแต่ละด้านได้นำเอาศาสตร์ต่างๆ คือ ศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา ศาสตร์ทางการแพทย์แผนปัจจุบัน และศาสตร์ทางการแพทย์ทางเลือก ซึ่งประกอบด้วย ศาสตร์การแพทย์ทางเลือกแบบแมคโครไบโอติกส์ ศาสตร์การแพทย์ทางเลือกทางการแพทย์แผนจีน และศาสตร์ทางการแพทย์ทางเลือกทางการแพทย์แผนไทย ที่มีความสอดคล้องกันมาบูรณาการเสริมเติมเต็มให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เกิดเป็นความหมายแห่งอาหารสัปปายะกับสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการขึ้น ซึ่งสามารถนำเอาผลจากการบูรณาการเป็นองค์ความรู้ใหม่มาใช้ประโยชน์ในการดูแล เสริมสร้าง และรักษาสุขภาพตามความเหมาะสมของแต่ละบุคคล อย่างน้อยที่สุดก็สามารถช่วยให้สุขภาพของผู้ที่นำไปปฏิบัติเกิดความแข็งแรงสมบูรณ์ อันมีผลต่อปัญญาและเกี่ยวโยงมาถึงสังคมด้วย อีกทั้งยังสามารถช่วยส่งเสริมการพัฒนาทางจิต และผลของการมีสุขภาวะจากอาหารสัปปายะมี 5 ด้าน คือ ด้านความเจ็บป่วยน้อย ด้านความลำบากกายน้อย ด้านความเบากาย ด้านความมีกำลัง และด้านความเป็นอยู่ผาสุก ผลสุขภาวะทั้ง 5 ด้าน นี้ เป็นคุณภาพชีวิต อันจะพัฒนาบุคคลไปสู่ประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ในกายภาคหน้า และประโยชน์สูงสุด

ในส่วนของ การวิจัยเชิงทดลอง ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างในระดับของสุขภาวะและผลของสุขภาวะ เกี่ยวกับการบูรณาการหลักโภชนาการสัปปายะ (อาหารสัปปายะ) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองระหว่างวัดก่อนและวัดหลังการทดลอง

กลุ่มควบคุมมีผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบระดับค่าเฉลี่ยของสุขภาวะเกี่ยวกับการบูรณาการหลักโภชนาการสัปปายะ (อาหารสัปปายะ) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยรวมลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านร่างกายลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านปัญญาและด้านสังคมไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

กลุ่มควบคุมมีผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบระดับค่าเฉลี่ยของผลสุขภาวะเกี่ยวกับการบูรณาการหลักโภชนาการสัปปายะ (อาหารสัปปายะ) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยรวมลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความเบากายลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านความเจ็บป่วยน้อย ด้านความลำบากกายน้อย ด้านความมีกำลัง และด้านความเป็นอยู่ผาสุก ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

กลุ่มทดลองมีผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบระดับค่าเฉลี่ยของสุขภาวะเกี่ยวกับการบูรณาการหลักโภชนาการสัปปายะ (อาหารสัปปายะ) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนว

พุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยรวมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านปัญญา และด้านสังคม เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กลุ่มทดลองมีผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบระดับค่าเฉลี่ยของผล สุขภาวะเกี่ยวกับการบูรณาการหลักโภชนาการ (อาหารสัปปายะ) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม แนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยรวมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ระดับค่าเฉลี่ยของผลสุขภาวะเพิ่มขึ้นทุกด้าน คือ ด้านความ เจ็บป่วยน้อย ด้านความลำบากกายน้อย ด้านความเบากาย ด้านความมีกำลัง และด้านความเป็นอยู่ ผาสุก ซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างในระดับของสุขภาวะและผลสุขภาวะเกี่ยวกับการบูรณา การหลักโภชนาการ (อาหารสัปปายะ) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของกลุ่มทดลองระหว่างวัดหลังการทดลองและวัดระยะติดตามผล

กลุ่มทดลองระหว่างวัดหลังการทดลองและวัดระยะติดตามผลหลังการทดลอง 7 วัน มี ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบระดับค่าเฉลี่ยของสุขภาวะเกี่ยวกับการบูรณา การหลักโภชนาการ (อาหารสัปปายะ) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยรวมไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งหมายความว่า โดยภาพรวมกลุ่มทดลอง หลังการทดลองแล้วในช่วงระยะติดตามผล 7 วัน หลังการทดลอง ยังคงมี ระดับค่าเฉลี่ยของสุขภาวะอยู่ในระดับเดียวกับช่วงหลังการทดลอง หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ระยะติดตามผลของกลุ่มทดลองมีระดับค่าเฉลี่ยของสุขภาวะด้านปัญญา ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสังคม ไม่แตกต่างจากช่วงหลังการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

กลุ่มทดลองระหว่างวัดหลังการทดลองและวัดระยะติดตามผลหลังการทดลอง 7 วัน มี ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบระดับค่าเฉลี่ยของผลสุขภาวะเกี่ยวกับการบูรณา การหลักโภชนาการ (อาหารสัปปายะ) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยรวมและรายด้าน พบว่า ไม่แตกต่างจากช่วงหลังการทดลองอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งหมายความว่าโดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายด้านระดับค่าเฉลี่ยของผลสุข ภาวะของกลุ่มทดลองหลังจากการทดลองแล้วในช่วงระยะติดตามผล 7 วัน หลังการทดลองยังคงมี ระดับค่าเฉลี่ยของผลสุขภาวะในระดับเดียวกับช่วงหลังการทดลอง

6. อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

6.1 อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการบูรณาการหลักโภชนาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพแบบบูรณาการ ได้นำหลักโภชนาการในทางพระพุทธศาสนา หลักอาหารสมส่วนตามหลักโภชนาการทางการแพทย์แผนปัจจุบัน และหลักโภชนาการทางการแพทย์ทางเลือก ซึ่งประกอบด้วย หลักอาหารสมดุลหยินและหยางตามหลักโภชนาการทางการแพทย์ทางเลือกแบบศาสตร์แมคโครไบโอติกส์ หลักอาหารสมดุลหยินและหยางตามหลักโภชนาการทางการแพทย์ทางเลือกแบบศาสตร์การแพทย์แผนจีน และหลักอาหารสมดุลของธาตุ 4 ในร่างกายตามหลักโภชนาการทางการแพทย์ทางเลือกแบบการแพทย์แผนไทย ทั้งหมดนี้มาบูรณาการรวมกันอยู่ในสภาวะเกี่ยวกับโภชนาการทั้ง 4 ด้าน คือ สุขภาวะทางด้านร่างกาย สุขภาวะทางด้านจิตใจ สุขภาวะทางด้านปัญญา และสุขภาวะทางด้านสังคม โดยมีตัววัดผลของสภาวะ 5 ด้าน ในส่วนของการวิจัยเชิงทดลอง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองคือ รายการอาหารสัปดาห์บูรณาการที่จัดไว้ 7 วัน การฝึกอบรมเกี่ยวกับโภชนาการ และคู่มือการบูรณาการหลักโภชนาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ทั้งผลของการวิจัยในเชิงคุณภาพบูรณาการ และผลของการวิจัยเชิงทดลอง พบว่า ต่างก็มีผลลัพธ์ที่สอดคล้องกันและเป็นไปในทิศทางแนวเดียวกันเป็นแนวทางนำไปสู่ หลักโภชนาการเชิงบูรณาการ แสดงให้เห็นว่า งานวิจัยเรื่องการบูรณาการหลักโภชนาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างและพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้เป็นอย่างดี

สำหรับในส่วนของการศึกษาของผู้วิจัย พบว่า สถานปฏิบัติธรรมต่างๆ โดยส่วนใหญ่แล้วอาหารที่จัดให้ผู้ปฏิบัติธรรมบริโภคมักขึ้นอยู่กับผู้มีจิตศรัทธาจัดทำมาให้ หรือตามแต่แม่ครัวหรือผู้ประกอบอาหารจะจัดทำรายการอาหารขึ้นมาตามความถนัดหรือที่คุ้นเคยทำอยู่ประจำ หรือเพราะมีงบประมาณจำกัด มิได้คำนึงถึงความสัปปายะสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม อาจเป็นเพราะว่าแม่ครัวหรือผู้ประกอบอาหารขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องความสัปปายะของอาหารต่อผู้ปฏิบัติธรรมหรือแม้แต่หลักโภชนาการ ในกรณีเช่นนี้ผู้ปฏิบัติธรรมอาจต้องใช้หลักสันโดษในอาหารตามแต่จะได้อาหาร ถ้าได้มีการปรึกษาผู้เชี่ยวชาญด้านโภชนาการตามศาสตร์ต่างๆ มาช่วยจัดรายการอาหารในแต่ละวัน ในแต่ละมื้อให้มีคุณค่าเหมาะสมกับผู้ปฏิบัติธรรม โดยจัดรายการอาหารแต่ละวันแต่ละมื้อไว้หลากหลายหลายๆรายการให้มากที่สุด ให้ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปได้ ตลอดจนประหยัดค่าวัตถุดิบที่สุดเกิดเป็นเล่มหนังสือเป็นมาตรฐาน นำไปใช้ได้ทุกที่ทุกโอกาสของการปฏิบัติธรรม หากต้องการทำอาหารสำหรับช่วงเวลาปฏิบัติธรรมก็สามารถนำหนังสือดังกล่าวมาจัดรายการอาหารให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้ทันที โดยแม่ครัวหรือผู้ประกอบอาหารเพียงไปซื้อวัตถุดิบมาประกอบอาหารตามรายการในหนังสือที่เขียนขึ้นดังกล่าว สามารถนำไปใช้ได้ทุกที่โดยไม่ต้องมีผู้เชี่ยวชาญด้านโภชนาการตามศาสตร์ต่างๆ

ไปคอยกำกับทุกทีไป ทั้งนี้ผู้เชี่ยวชาญด้านโภชนาการตามศาสตร์ต่างๆควรทราบว่า ผู้ปฏิบัติธรรมมักพบปัญหาต่างๆในช่วงการปฏิบัติธรรม คือ ความปวดเมื่อยอ่อนล้า ปวดข้อ ปวดเข่า อาการเหน็บชา อาการท้องอืดเพื่อ ช่วยคลายเครียด จิตใจผ่อนคลายสบาย มีสมาธิ เป็นต้น เพื่อผู้เชี่ยวชาญจะได้นำข้อมูลดังกล่าว มาจัดอาหารที่มีสารอาหารช่วยลด บรรเทาอาการเหล่านั้นต่อไป

6.2 ข้อเสนอแนะ

6.2.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) เพื่อบูรณาการเป็นองค์ความรู้ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานให้มีสุขภาพเกี่ยวกับโภชนาการ 4 มิติ คือ มิติทางด้านร่างกาย มิติทางด้านจิตใจ มิติทางด้านปัญญา และมิติทางด้านสังคม ซึ่งจะก่อให้เกิดผลสุขภาพ 5 ด้าน คือ ด้านความเจ็บป่วยน้อย ด้านความลำบากกายน้อย ด้านความเบากาย ด้านความมีกำลัง และด้านความเป็นอยู่ผาสุก

2) เพื่อให้องค์กรและสถานปฏิบัติธรรมอื่นๆ ได้นำไปประยุกต์เพื่อให้เหมาะกับผู้ปฏิบัติธรรมและสถานะขององค์กรและสถานปฏิบัติธรรมนั้นๆ

3) เพื่อพัฒนาความรู้และความเข้าใจในองค์ความรู้ทางด้านการบูรณาการหลักโภชนาการกับสุขภาพเกี่ยวกับโภชนาการทั้ง 4 มิติ และหลักการที่เกี่ยวข้องอื่นๆ

4) งานวิจัยนี้เป็นองค์ความรู้เพื่อพระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ ได้ตระหนักเห็นความสำคัญของการบริโภคอาหารและการปฏิบัติต่ออาหารที่สามารถช่วยส่งเสริมการบำเพ็ญเพียรทางจิต นอกเหนือจากช่วยส่งเสริมให้มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงและมีคุณภาพชีวิตในด้านอื่นๆ

5) งานวิจัยนี้เป็นแนวทางที่สามารถนำองค์ความรู้ไปปฏิบัติในเรื่องการถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุ สามเณรในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยา

6.2.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรทำการวิจัยเชิงทดลอง โดยกำหนดให้มีระยะเวลาในการทดลอง 15-20 วัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดมากยิ่งขึ้น มีความสมบูรณ์มากขึ้น

2) รายการอาหารสัปดาห์บูรณาการที่จัดให้กลุ่มทดลองบริโภค สามารถเปลี่ยนวัตถุดิบในการประกอบอาหารที่มีคุณค่าและคุณสมบัติเท่าเดิมหรือมากกว่าเดิม แต่ราคาประหยัดกว่า เพื่อควบคุมงบประมาณ

3) ควรมีการวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อทำความเข้าใจสภาพปัญหาของผู้ปฏิบัติธรรมว่า มีสุขภาพเกี่ยวกับอาหารและการปฏิบัติต่ออาหารในสภาพทั่วไปเป็นอย่างไร เพื่อจะได้ให้ความรู้ ความเข้าใจ แนะนำ แก้ไขให้มีสุขภาพเกี่ยวกับอาหารและการปฏิบัติต่ออาหารให้ถูกต้อง หรือถูกต้องมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

4) ควรมีการวิจัยกับประชากร กลุ่มตัวอย่างอื่นๆขององค์กรและสถานปฏิบัติธรรมอื่นๆ

บรรณานุกรม

- กัญญ์สิริ จันทร์เจริญ. (2541). *การวิจัยทางการพยาบาล: แนวคิด หลักการ และวิธีปฏิบัติ*. พิมพ์ครั้งที่ 1. สงขลา: วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสงขลา.
- บุษกร วัฒนบุตร. (มกราคม—เมษายน 2558). “องค์กรแห่งความสุขกับคุณภาพชีวิต”. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 4(1)
- พุทธทาสภิกขุ. (2543). *คำสอนสำหรับผู้บวชใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรรณรัตน์ อังสุประเสริฐ. (2546). *การวิจัยทางการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : ไอคอนพริ้นติ้ง,
- วาโร เพ็งสวัสดิ์. (2551). *วิธีวิทยาการวิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- สมจิตรา กิตติมานนท์. (พฤษภาคม—สิงหาคม 2558). “การบริโภคมังสวิรัติกับการพัฒนาชีวิตในพระไตรปิฎก”. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 4(2)
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2555). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา.

ศึกษาวิเคราะห์ คุณค่าและความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรม ลำพูน

AN ANALYTICAL STUDY OF VALUE AND IMPORTANCE OF SALAKYOM TOWARDS LAMPHUN'S SOCIO - CULTURAL COMMUNITY

นายไพรินทร์ ฌ วันนา*

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการศึกษาวิเคราะห์ และตีความข้อมูลจากการวิจัยภาคสนาม และศึกษาตีความ วิเคราะห์ และสังเคราะห์โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า สลากภัตในสมัยพุทธกาลมีความเป็นมาจากการอนุญาตภัตทั้ง ๗ ของพระพุทธเจ้า หนึ่งในนั้นคือสลากภัต และเรื่องราวของนางยักษิณีที่มีเวรต่อนางกุมาริกาจนกลายเป็นที่มาของการถวายทานสลากภัตในสมัยพุทธกาล สลากภัตได้พัฒนาการมาเป็นลำดับและเข้าสู่ประเทศไทยตามการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ในภาคเหนือนี้มีประเพณีสลากภัตที่มีความโดดเด่น โดยเฉพาะที่จังหวัดลำพูน คือ สลากย้อม สลากย้อมในอดีต เป็นการถวายทานของหญิงสาวที่มีความพร้อมในการออกเรือนแต่งงาน เป็นกุศโลบายหนึ่งในการให้ผู้หญิงได้รู้จักเก็บออมทรัพย์สินเงินทอง ประหยัดมัธยัสถ์ และรู้จักการทำบุญสุนทาน ความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมวัฒนธรรม ลำพูน ปรากฏในเรื่องของการพัฒนามนุษย์ ที่สลากย้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและมีกิจกรรมปรากฏอยู่ในวิถีของสลากย้อม การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม ปรากฏในด้านการช่วยเหลือทางสังคมที่ชุมชนเป็นผู้ช่วยเหลือวัด และชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกันจากวัดอันเป็นผลมาจากการทำสลากย้อม ด้านสิทธิและความยุติธรรมทางสังคม ปรากฏในแง่ของการสร้างความเท่าเทียมกันทางสังคมระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงและเป็นการให้เกิดริตสตรีเพศในการมอบบทบาทผู้นำในการทำสลากย้อม การสร้างความเสมอภาคและสิทธิเท่าเทียมกันในสลากภัตทานของพระสงฆ์ ด้านความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม ปรากฏในด้านภูมิปัญญาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม การประยุกต์ใช้สิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นเครื่องมือในการทำต้นสลากย้อม และการใช้ไม้ วัสดุธรรมชาติในการทำสลากย้อม รวมถึงการประดับตกแต่งให้สวยงาม ด้านการสร้างอัตลักษณ์ ปรากฏในเรื่องของการสร้างอัตลักษณ์ร่วมกันของสลากย้อมที่คนจังหวัดลำพูนมุ่งหวังที่จะเป็นเจ้าของร่วมกัน และด้านการลดช่องว่างทางการพัฒนา ปรากฏในเรื่องของการลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ คือระบบเศรษฐกิจชุมชน

คำสำคัญ : คุณค่าและความสำคัญ, สลากย้อม , สังคมและวัฒนธรรม

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ABSTRACT

The research entitled “An Analytical Study of Value and Importance of Salakyom Towards Lamphun’s Socio – Cultural Community” consists of three objectives: 1) to study the background of Salākabhatta and the essence of Buddha-dhamma appearing in the Salākabhatta, 2) to explore the background and development of Salakyom Tradition in Lamphun Province and 3) to analyze the value and importance of the Salakyom towards Lamphun’s Socio – Cultural Community. This is conducted by the qualitative research method. Analytical studying and interpreting the data of field research was particularly functioned. Analysis, interpretation and synthesis from the significant related resources were also done. The results of the study showed:-

The Salākabhatta (ticket-food) in the Buddha’s lifetime is one of seven Bhattas(food) approved by the Buddha. The story of a giantess taking revenge a woman became the beginning of the Salākabhatta Offering since then. It had been developed continuously and was introduced into Thailand by propagation of Buddhism. At present, it can be said that in the north it was called as Tan Kuay Salak, in the central region as Salaka Phat, in the south as Ching Pret, and in the Northeast as Boon Khao Sak. There are some important Buddha-dhammas appearing in the Salākabhatta-dāna (ticket-food or supplies) offering. They are Saddhā, Dāna, Sīla, Kataññū, Samaggī and the use of property. It is remarkably noted that the Salakyom tradition, a part of the Salākabhatta Offering ceremony in the north, especially in the Lamphun province is amazingly conducted. In the past, the Salakyom tradition was considered as offering alms of the girls who are ready for their marriage. This is an important stratagem to make a save and to recognize making a merit. At present, the Salakyom ceremony was jointly conducted by Buddhist monasteries and Community. The organizers of the Salakyom is commonly done at Wat Phradhatuharibhunchai Varamahāvihāra, Mueang District, Lamphun Province at first, and then various monasteries of Lamphun can be arranged. The Salakyom was considerably found at Rim Ping, Pratu Pa, Nong Chang Kuen and U-mong Sub-district.

Last, the value and importance of Salakyom towards Lamphun’s Socio – Cultural Community has appeared on the subjects of **human development**; a cultural

learning and Buddha-dhamma being contained therein, **protection and social welfare**; social supporting by community helping on activities of monasteries, **human rights and social justice**; creating social equality between women and men, and honoring women in their role as leaders to formalize the function, **environmental sustainability**; the application of environmental conditions in a community for the Salakyom ceremony, the use by doing and decorating natural materials being included, **the identity**; defining a common identity for shared ownership of Lamphun's Socio – Cultural community, and **the gap narrowing of development**; focusing on the system of economic community arising from the hiring process of the function, which the people in the community have contributed to help each other. This stimulates and promotes the economic community to survive laudably.

Keywords : Value and Importance, Salakyom, Socio – Cultural Community

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อาณาจักรล้านนา หรือเขตจังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ในปัจจุบันดินแดนล้านนาหมายถึงดินแดน ๘ จังหวัดภาคเหนือ คือ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน ศูนย์กลางสำคัญของดินแดนล้านนาคือเมืองเชียงใหม่ (สร้อยศรี อ่องสกุล, ๒๕๕๗) ประเพณีอารยธรรมล้านนาและเรื่องราวตำนานนับเป็นสิ่งที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันโดยตรง โดยประเพณีอารยธรรมคือ สิ่งที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมา อาจแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ขนบประเพณี หมายถึง ประเพณีที่สังคมร่วมกันกำหนดขึ้นว่าควรจะทำปฏิบัติให้เป็นแบบแผนเช่นใด เมื่อใด ที่ไหน และอย่างไร และอีกลักษณะหนึ่ง คือ จารีตประเพณี คือ ประเพณีที่สังคมถือว่า ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนหรือดื้อไม่กระทำตามจะเป็นความผิดที่รุนแรง ทั้งนี้มักเกี่ยวข้องกับศีลธรรม บทบัญญัติ หรือกฎหมาย ที่สังคมให้ความเชื่อถือ ดังปรากฏเป็นความผิดในลักษณะต่างๆ เช่น ผิดผี ผิดรีตหรือผิดฮีต ผิดคลอง หรือผิดกอง เป็นต้น

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วของสังคม และวัฒนธรรมในปัจจุบัน ทำให้ประเพณีหลายอย่างเริ่มเปลี่ยนแปลง ประเพณีหนึ่งคือประเพณีสงกรานต์ ที่คนหนุ่มสาวส่วนใหญ่มุ่งแต่กิจกรรมการเล่นสาดน้ำที่สนุกสนานมากกว่าการทำบุญตามความเชื่อดั้งเดิม รวมทั้งประเพณีรดน้ำดำหัวพระสงฆ์เถระ ผู้สูงอายุ ที่เป็นที่เคารพนับถือของชุมชนและครอบครัวก็มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย (นิรันดร์ ภัคดี, ๒๕๕๖) และอีกประเพณีที่สำคัญประเพณีหนึ่งที่มีการรื้อฟื้นขึ้นมาเพื่อการอนุรักษ์ไว้ให้ชนรุ่นหลัง คือ ประเพณีสลากภัต

สลากภัต เป็นรูปแบบของการถวายทานอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลต่าง ๆ มากมาย คัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้กล่าวถึงลักษณะของความ

เชื่อที่เป็นจุดเริ่มต้นและพัฒนาการของสลากภัตว่า มีมูลเหตุมาจากความเชื่อของมนุษย์ในยุคสมัย พุทธกาลที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

สำหรับในประเทศไทย ประเพณีสลากได้ปรับประยุกต์มาจากประเพณีสารทด้วยการรับเอาอิทธิพลของลัทธิฮินดู นำมาผสมกับความเชื่อพื้นฐานดั้งเดิมคือ “ลัทธิเชื่อผีสาร” และผนวกเข้ากับคติทางด้านพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะการสอนให้รู้บุญคุณคนและรู้จักทำตอบแทนบุญคุณคน อันถือเป็นคุณสมบัติของคนดี ได้หลอมหลวมกันเข้าเป็น คติไทย ปรากฏเป็นแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ อย่างที่ปรากฏในปัจจุบัน (ประพันธ์ กุลวินิจฉัย, ๒๕๕๕) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในล้านนา ประเพณีนี้ เรียกว่า ประเพณีถวายทานสลากภัต หรือ “ตานก๋วยสลาก” เป็นบุญประเพณีของชาวไทยภาคเหนือหรือล้านนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่จังหวัดลำพูน จะมีการจัดประเพณีนี้ทั้งจังหวัด โดยจะเริ่มที่วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร เป็นลำดับแรกก่อน ประเพณีการถวายทานสลากภัต หรือเรียกตามภาษาพื้นถิ่นว่า “การทำบุญทานก๋วยสลาก” เป็นประเพณีประจำปีที่อยู่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยจะเริ่มต้นให้มีการจัดประเพณีดังกล่าวขึ้นที่วัดพระธาตุหริภุญชัยเป็นแห่งแรก เนื่องจากเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก โดยกำหนดเอาวันเดือน ๑๒ เหนือเพ็ญหลังจากนั้นแล้วหัววัดอื่น ๆ ในจังหวัดลำพูนจึงจะทยอยจัดต่อเนื่องกันไป

จังหวัดลำพูนนอกจากจะมีประเพณีสงฆ์น้ำพระบรมธาตุ ของวัดพระธาตุหริภุญชัย ที่เป็นประเพณีที่ได้ยึดถือและปฏิบัติกันมาอย่างช้านานแล้ว ยังมีประเพณีการถวายทานสลากย้อม อีกประเพณีหนึ่ง ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดลำพูน และเป็นสลากย้อม ที่ได้ชื่อว่ามีแห่งเดียวในประเทศไทย และหนึ่งเดียวในโลก ที่มีประเพณีการถวายสลากย้อม ที่มีลักษณะเด่น และเป็นเอกลักษณ์แบบนี้ เพราะเป็นงานวัฒนธรรมประเพณีที่อยู่คู่กับสังคมของจังหวัดลำพูนมาตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน งานประเพณีสลากย้อม เป็นงานประเพณีสำคัญของชุมชน ที่มีความผูกพันกับพุทธศาสนาหลักพุทธธรรม การอาศัยอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนและญาติพี่น้องชาวบ้านชุมชนอื่น ๆ

การศึกษาวิจัยนี้ มุ่งที่จะศึกษาวิเคราะห์ คุณค่าและความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรม ลำพูน เพื่อหาคำตอบจากการศึกษาประวัติความเป็นมา หลักพุทธธรรม และพัฒนาการของสลากย้อม องค์ประกอบ และกิจกรรมต่าง ๆ ของงานสลากย้อม ที่มีผลต่อสังคมและวัฒนธรรม ลำพูน โดยการวิเคราะห์ให้ได้คำตอบในเชิงคุณค่าของงานสลากย้อมในสังคมวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน อันจะทำให้สังคม และชุมชนท้องถิ่นได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของงานประเพณีสลากย้อมในสังคมและวัฒนธรรมชุมชน ลำพูน เป็นการบันทึกข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้จากการจัดงานประเพณีสลากย้อม ช่วยสืบสาน และสืบทอดพระพุทธศาสนา และธำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิมของลำพูนให้คงอยู่สืบไปรวมทั้งเป็นการสร้างความเท่าเทียมกัน เกิดเป็นรูปแบบของการจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สามารถนำไปพัฒนาใช้ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของสลากภัตและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีสลากภัต
- ๒.๒ เพื่อศึกษาความเป็นมาและพัฒนาการของงานประเพณีสลากย้อม ลำพูน
- ๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรม ลำพูน

๓. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในแนวทางของวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies) เน้นการศึกษาวเคราะห์ และตีความข้อมูลจากการวิจัยภาคสนาม และศึกษาตีความ วิเคราะห์ และสังเคราะห์โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา หนังสือเอกสารทางวิชาการตำรา วรรณกรรม รวมถึงวิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งขอบเขตในการศึกษา ดังนี้

๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาสำหรับการศึกษาวเคราะห์ที่เกี่ยวกับประเพณีสลากย้อม คือ ประวัติความเป็นมาของสลากย้อม ความหมายของสลากย้อม ความสำคัญของงานสลากย้อม อุดมคติความเชื่อทางศาสนา หลักพุทธธรรมที่มีต่องานสลากย้อม ภูมิปัญญา รูปแบบการจัดงานสลากย้อม คุณค่า และความสำคัญของงานสลากย้อมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การพัฒนามนุษย์ การคุ้มครองสวัสดิการ การดำรงความยุติธรรม การสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมทางสังคม การสร้างอัตลักษณ์ และการลดช่องว่างทางสังคม บริบทที่เกี่ยวข้อง วิถีชีวิต ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี และวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นของจังหวัดลำพูน

๓.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ อรรถกถา และเอกสารที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เอกสารวิชาการ เอกสารตำนาน ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความเชื่อในล้านนา รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวข้องกับสลาก และสลากย้อม โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดลำพูน

๓.๓ ขอบเขตด้านบุคคลข้อมูล (Key Informant) ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดศึกษาข้อมูลจากบุคคล ข้อมูลในวัดและชุมชนที่เป็นแหล่งกำเนิดของประเพณีสลากย้อม และแหล่งพื้นที่ที่สลากย้อมกำลังแผ่ขยายไป ประกอบด้วย พระสงฆ์ผู้ทรงภูมิปัญญา นักวิชาการ ประชาชนชาวบ้าน และผู้ที่มีส่วนสำคัญในการส่งเสริม อนุรักษ์ประเพณีสลากย้อมในจังหวัดลำพูน จำนวน ๒๕ รูป/คน

๓.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษา คือ พื้นที่ตำบลริมปิง ตำบลประตู่ป่า ตำบลหนองช้างคืน ตำบลอุโมงค์ และตำบลเหมืองง่า อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ซึ่งมีความสัมพันธ์กันทางสังคมวัฒนธรรม คือ ศาสนา ความเชื่อ ประเพณี ภาษา วิถีชีวิต เป็นต้น

๓.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลาในการศึกษาวิจัย ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดช่วงเวลาในการศึกษาภาคสนามจากงานสลากรอบใน ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ – ๒๕๕๙

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของสลากรอบที่มีต่อสังคมวัฒนธรรม ลำพูน กำหนดรูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นการศึกษาวิเคราะห์ และตีความข้อมูลจากการวิจัยภาคสนามเป็นหลัก ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ จากเอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ประกอบการตีความ และวิเคราะห์ การนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Description Analysis) โดยมีขั้นตอนดังนี้

๔.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการศึกษาวิจัยภาคสนาม ใช้การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการบันทึกภาพต่าง ๆ เพื่อการวิเคราะห์ โดยการศึกษาวิเคราะห์ ตีความ และสังเคราะห์ข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งจากนักวิชาการด้านวัฒนธรรมศึกษา มานุษยวิทยา และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาทบทวนวิเคราะห์ ตีความและสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารตำนาน ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความเชื่อในล้านนา โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดลำพูน

๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๔.๒.๑ รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

ข้อมูลขั้นปฐมภูมิ (Primary Data) โดยศึกษารวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ และศึกษารวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสลากรอบ

ข้อมูลขั้นทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยศึกษาบรรณานุกรม และเอกสารที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เอกสารวิชาการ เอกสารตำนาน ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความเชื่อในล้านนา รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และศึกษาข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ

๔.๒.๒ การวิจัยภาคสนาม (Fieldwork) โดยการเข้าร่วมกิจกรรมของทางวัดที่มีการจัดงานสลากรอบ ตั้งแต่ก่อนการจัดงาน ระหว่างจัดงาน และหลังการจัดงาน ส่วนในช่วงเวลาอื่น ๆ ผู้วิจัยสามารถลงพื้นที่สัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลในประเด็นอื่น ๆ เกี่ยวกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และรายละเอียดขององค์ประกอบของงานสลากรอบ รวมทั้งพิธีกรรม และกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยวิธีการ ดังนี้ ก) การสัมภาษณ์ ในการจัดเก็บข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมี

โครงสร้าง และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ข) การสังเกต ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม กล่าวคือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ค) การบันทึกภาพ ผู้วิจัยได้บันทึกภาพที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย การจัดทำข้อมูล โดยการรวบรวมข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนามแล้วนำมาสรุป วิเคราะห์ และตีความร่วมกันกับข้อมูลภาคสนาม การตรวจสอบข้อมูล โดยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) และทำการวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Context Content Analysis Techniques)

๔.๓ การวิเคราะห์

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปตีความ และวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม และข้อมูลเอกสารจากหนังสือ ตำรา งานวิจัย และบทความวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๕. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๕.๑ ได้รับทราบประวัติความเป็นมาของสลากภัตและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีสลากภัต

๕.๒ ได้รับทราบความเป็นมาและพัฒนาการของงานประเพณีสลากภัต ลำพูน

๕.๓ ได้องค์ความรู้จากวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของสลากภัตที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรม ลำพูน

๖. ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ คุณค่าและความสำคัญของสลากภัตที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรม ลำพูน” มีผลการวิจัยที่สำคัญ ดังนี้

๖.๑ ความเป็นมาของสลากภัตและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีสลากภัต

สลากภัตในพระพุทธศาสนามีมาตั้งแต่ครั้งสมัยพุทธกาล ซึ่งในสมัยนั้นยังไม่ถือว่าเป็นประเพณีปฏิบัติ แต่เป็นเพียงธรรมเนียมนิยมที่ยึดถือเป็นข้อปฏิบัติอย่างหนึ่งของภิกษุ โดยมีเหตุการณ์ทางสังคมเกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ จึงทำให้การถวายทานสลากภัตในพระพุทธศาสนา ก่อกำเนิดขึ้นมา ประวัติความเป็นมาของสลากภัตในสมัยพุทธกาล เป็นการถวายทานสลากภัตที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมทางสังคมในสมัยนั้น ด้วยความที่ครั้งหนึ่งเกิดทุพภิกขภัยข้าวยากหมากแพง ประชาชนได้รับความเดือดร้อนจากภัยธรรมชาติดังกล่าว ประชาชนจึงไม่สามารถที่จะถวายทานสังฆทานได้ จึงมีแนวคิดที่จะถวายทานเท่าที่ตนมีอยู่เท่านั้น แต่เมื่อจะถวายทานเช่นนั้นก็จะไม่เป็นการเพียงพอต่อความต้องการของภิกษุที่มีจำนวนมาก ประชาชนจึงพากันเข้าเฝ้าพระพุทธองค์เพื่อขอรับคำแนะนำ พระพุทธองค์จึงทรงอนุญาตให้พระสงฆ์รับภัตได้ ๗ อย่าง ในจำนวนภัตทั้ง ๗ อย่างนั้น สลากภัตจัดอยู่ในอันดับที่ ๔ ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาต ภัตทั้ง ๗ อย่าง มีปรากฏในพระวินัยปิฎก เล่มที่ ๗ จุลวรรคภาค ๒ เป็นชื่อของทานและเป็นพุทธานุญาต (วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๒๕/๑๕๔) ภัตทั้ง ๗ อย่าง ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้กับพระสงฆ์ ประกอบด้วย ๑. สังฆภัต หมายถึง

อาหารที่นำมาถวายสงฆ์ ๒. อุทเทศภัต หมายถึง อาหารอุทิศสงฆ์ ๓. นิมันตณภัต หมายถึง อาหารที่เขากวายเป็นที่นิมนต์ ๔. สลากภัต หมายถึง อาหารถวายตามสลาก ๕. ปักชิกภัต หมายถึงอาหารที่เขาถวายปักข์ละครั้ง คือ สิบห้าวันครั้งหนึ่ง ๖. อุโปสถิกภัต หมายถึง อาหารที่เขาถวายในวันอุโบสถ ๗. ปาฏิปติกภัต หมายถึง อาหารที่ถวายในวันที่พระภิกษุมีความยากลำบาก

เหตุการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นได้ว่าเป็นจุดกำเนิดของสลากภัตเช่นกันคือ เหตุการณ์ของนางยักษ์ฉินีที่มีเวรต่อนางกุมาริกาผู้หนึ่ง ปรากฏในอรรถกถา ขุททกนิกายธรรมบทว่า (ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๕๐-๕๗) ได้มีนางกุมาริกาผู้หนึ่งได้มีเวรต่อนางยักษ์ฉินีผู้หนึ่งหลายชาติแล้ว และได้ถูกนางยักษ์ฉินีไล่ติดตามจะมาทำร้ายลูกของนาง นางเห็นจวนตัวจึงได้วิ่งเข้าไปขอความช่วยเหลือจากพระพุทธองค์ พระพุทธองค์ทรงหยุดการจองเวรของนางทั้งสองไว้ด้วยคำสอนว่า “เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร” แล้วทรงให้นางทั้งสองเห็นผิดชอบชั่วดี นางยักษ์ฉินีจึงขอรับศีล ๕ จากพระพุทธองค์ จากนั้นนางก็ได้ร้องไห้ว่าต่อจากนี้ไปนางไม่สามารถหาอาหารได้แล้ว เพราะไม่สามารถฆ่าสัตว์ตัดชีวิตได้ด้วยเพราะรักษาศีลเสียแล้ว นางกุมาริกาจึงรับอาสาพานางยักษ์ฉินีไปอยู่ด้วย นางได้รับอุปการคุณมากมายนักจึงได้ตอบแทนบุญคุณด้วยการเป็นผู้พยากรณ์บอกกล่าวเรื่อง ลมฟ้าอากาศ คือ บอกให้นางกุมาริกาทำนาในที่ตอนในปีฝนมาก ทำนาในที่ลุ่มในเวลาฝนแล้ง นางกุมาริกาได้ปฏิบัติตามทำให้ฐานะร่ำรวยขึ้น คนทั้งหลายมีความสงสัยจึงมาถามหาสาเหตุ นางจึงบอกว่า นางยักษ์ฉินีเป็นผู้บอกกล่าวให้ คนทั้งหลายจึงพากันไปหานางยักษ์ฉินีขอให้พยากรณ์ให้ตนบ้าง คนทั้งหลายได้รับอุปการะจากนางยักษ์ฉินีจนมีฐานะร่ำรวยไปตาม ๆ กัน ด้วยความสำนึกในบุญคุณ จึงพากันนำเอาเครื่องอุปโภคบริโภคอาหารการกินเครื่องใช้สังเวทยเป็นอัน มาก นางจึงนำมาทำเป็นสลากภัต โดยให้พระสงฆ์กระทำการจับตามเบอร์ด้วยหลักของอุปโลกนกรรม คือ ของที่ถวายมีทั้งของมีราคามาก ราคาน้อย พระสงฆ์องค์ใดได้ของมีค่าน้อยก็อย่าเสียใจ ให้ถือว่าเป็นโชคของตนดีหรือไม่ดี การถวายแบบจับสลากของนางยักษ์ฉินีนี้นับเป็นครั้งแรกแห่งประเพณีทำบุญสลากภัต หรือทานสลากในสมัยพุทธกาล

๖.๒ ความเป็นมาและพัฒนาการของงานประเพณีสลากย้อมลำพูน

ประเพณีทานสลากย้อม เป็นประเพณีสำคัญของชาวยองในจังหวัดลำพูนบริเวณลุ่มแม่น้ำปิงด้านตะวันตกมีองลำพูน ได้แก่ ตำบลริมปิง ประตูป่า หนองช้างคั่น และอุโมงค์ ที่สืบทอดมาแต่โบราณกาล สลากย้อมนี้ผู้ถวายทานมักเป็นหญิงสาวโสดบริสุทธ์ กล่าวคือ หญิงสาวจะต้องเก็บหอมรอมริบเงินทองไว้ ตั้งแต่เริ่มเข้าสู่วัยสาวเป็นเวลาแรมปี เมื่อได้เงินทองมากพอสมควรและเป็นสาวเต็มตัวแล้ว ในคราวที่ตำบลที่อาศัยอยู่มีการทานสลาก หญิงสาวจะต้องเตรียมสลากย้อมไว้ทำบุญด้วย หญิงสาวผู้ใดที่ยังไม่ได้ทานสลากย้อมก็ยังไม่ควรแต่งงานมีครอบครัว ต่อเมื่อทานสลากย้อมแล้ว จึงจะมีครอบครัวได้ ชีวิตการครองเรือนก็จะมีความสุขความเจริญ พัฒนาการของสลากภัตในจังหวัดลำพูน จากอดีตถึงปัจจุบันนับได้ว่ามีความแตกต่างกันอย่างมาก ทั้งในเรื่องของพิธีกรรม รูปแบบการจัดงาน และกระบวนการมีส่วนร่วม พัฒนาการของสลากภัตในอดีตมีพัฒนาการที่ค่อยเป็นค่อยไป ไม่ได้โดดเด่นเหมือนอย่างปัจจุบัน เพราะประเพณีก็คือประเพณี เป็นสิ่งที่คนศรัทธาและนับถือ ได้ยึดถือปฏิบัติสืบกันมาตั้งแต่อดีต สลากภัตของจังหวัดลำพูนมีความ

คล้ายคลึงกันกับสลากภัตทั่วไปในภาคเหนือ เพียงแต่มีความแตกต่างกันในเรื่องรูปแบบการจัดงาน ประเภทของสลากภัตที่หลากหลาย ในอดีตนั้น สลากภัตในจังหวัดลำพูนเป็นการถวายทานสลากภัตที่เรียกว่า ตานสลากเทวดา เป็นการถวายทานสลากภัตภายในชุมชน ไม่มีระบบหัววัดเข้ามาเกี่ยวข้อง การทำบุญก็จะมีเพียงพระสงฆ์ สามเณรภายในวัดเท่านั้นที่รับไทยทานสลากภัต รูปแบบการจัดงานก็มีความเรียบง่ายและไม่ซับซ้อนยุ่งยากมากมาย การช่วยเหลือของชุมชน ญาติพี่น้องก็เป็นการช่วยเหลือกันในเรื่องของการจัดเตรียมสถานที่ การจับจองสถานที่ การตระเตรียมเครื่องไทยทานสลากภัต ไม่ปรากฏมีการเลี้ยงฉลองหรืองานสังสรรค์ใดๆ เกิดขึ้น เป็นเพียงการทำอาหารเพื่อเลี้ยงผู้ที่มาช่วยงานเท่านั้น ปัจจุบัน รูปแบบสลากภัตของจังหวัดลำพูนมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก มีการใช้ระบบหัววัดเข้ามา มีระบบเครื่องญาติ เพื่อนฝูง และการเลี้ยงสังสรรค์เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะระบบหัววัดที่ได้รับความนิยมมาจนปัจจุบัน จุดเริ่มต้นของการนำระบบหัววัดเข้ามาใช้ในงานสลากภัตนั้นคือวัดพระธาตุหริภุญชัย เมืองลำพูน ที่ริเริ่มมีการนิมนต์หัววัดต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียงในอำเภอเมืองเป็นหลัก ต่อมาจึงได้ขยายไปสู่อำเภออื่นๆ ในจังหวัดลำพูน จนครบทุกอำเภอในปัจจุบัน และยังมี การนิมนต์หัววัดที่อยู่ในจังหวัดใกล้เคียงมารับไทยทานสลากภัตด้วย

พัฒนาการสำคัญของสลากภัตในจังหวัดลำพูนคือ การนำสลากย้อมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการถวายทานสลากภัต ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว สลากภัตได้มีการถวายทานอยู่แล้วในชุมชนลุ่มน้ำปิงด้านตะวันตกเมืองลำพูน เพียงแต่จะเริ่มห่างหายไปบ้างบางช่วงเวลา ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๗ ได้มีการริเริ่มรื้อฟื้นสลากย้อมขึ้นมาโดยการนำขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน ได้นำเอาสลากย้อมเข้ามาจัดในงานสลากภัตของวัดพระธาตุหริภุญชัย ต่อมาได้รับความนิยมมากขึ้นเรื่อยๆ จากชุมชนลุ่มน้ำปิงด้านตะวันตกเมืองลำพูน มีการนำเอาสลากย้อมไปจัดในพื้นที่ดังกล่าวมากขึ้น และจัดเป็นประจำปีที่หมุนเวียนกันไปตามวัดต่างๆ ของแต่ละตำบลจนครบทุกวัด มีการนิมนต์หัววัดที่อยู่ในตำบลใกล้เคียงได้เข้าร่วมทำบุญรับไทยทานสลากภัตด้วย

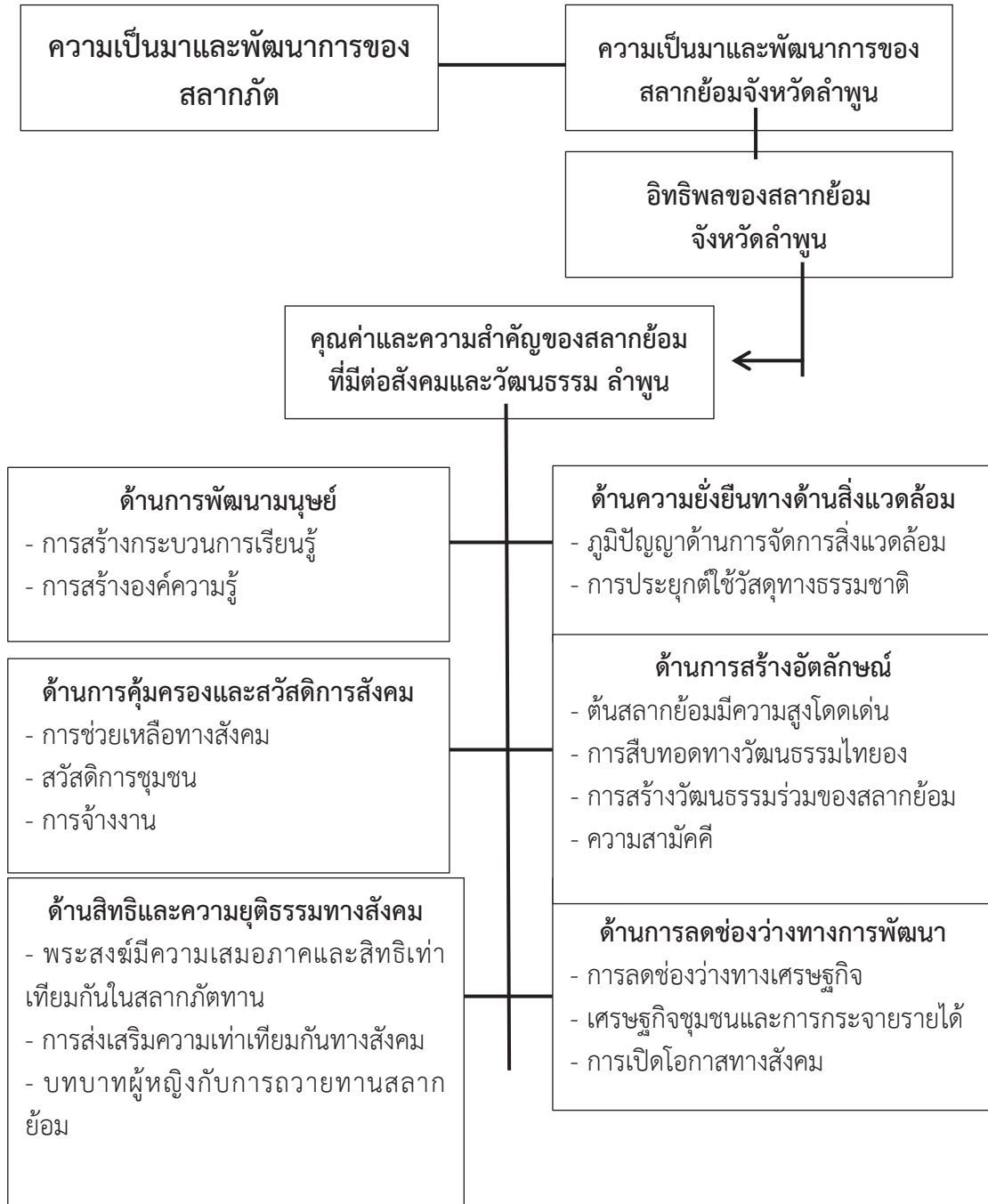
๖.๓ คุณค่า และความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมวัฒนธรรม ลำพูน

สลากย้อม เป็นกระบวนการหนึ่งในการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน สังคมเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรม และวัฒนธรรมเองได้เป็นตัวหล่อเลี้ยงสังคมที่สำคัญประการหนึ่งให้สามารถดำรงอยู่ได้ **การพัฒนามนุษย์** สลากย้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ทรงคุณค่าของจังหวัดลำพูน ด้วยความหลากหลายของสลากย้อมจึงทำให้ปรากฏคุณค่าและความสำคัญในด้านการพัฒนาบุษย์ด้วยการสร้างการเรียนรู้ผ่านวัฒนธรรมสลากย้อม ในอดีต การถวายทานสลากย้อมจะเป็นบทบาทของหญิงสาวที่จะต้องทำ การเรียนรู้เกิดขึ้นด้วยกุศโลบายให้หญิงสาวที่จะถวายทานสลากย้อมได้รู้จักการเก็บหอมรอมริบการประหยัดมัธยัสถ์ รู้จักงานฝีมือ เป็นต้น **การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม** สลากย้อม เป็นกระบวนการทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญต่อจังหวัดลำพูน ด้วยความที่สลากย้อมเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดลำพูน เป็นแหล่งศึกษาภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหนึ่งที่สามารถจับต้องได้ กระบวนการของสลากย้อมมีการถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน การคุ้มครองและสวัสดิการสังคมในกระบวนการของสลากย้อม

นั้นปรากฏในด้านการช่วยเหลือทางสังคม โดยเฉพาะวัดที่มีการรับจ้างทำสลากย้อมจะได้รับสวัสดิการต่างๆ ที่คนในชุมชนร่วมใจกันมอบให้ การจ้างงานสลากย้อมนั้นมีการจ้างงานโดยคนภายนอกชุมชนที่มีความประสงค์จะถวายทานสลากย้อม เมื่อมีการจ้างคนในชุมชนทำก็จะเกิดการจ้างงานขึ้น โดยคนในชุมชนจะเป็นผู้ที่ช่วยกันทำงาน เงินรายได้หลังหักค่าใช้จ่ายจะเอามาต่อยอดเป็นกองทุนเพื่อทำบุญกับวัด เพื่อเป็นกองทุนในการบูรณปฏิสังขรณ์ วัดวาอาราม **ด้านสิทธิและความยุติธรรมทางสังคม** สลากย้อม เป็นกระบวนการที่สามารถให้คำตอบได้เป็นอย่างดีในการส่งเสริมความเท่าเทียมกันทางสังคม จากประเด็นของความเชื่อในเรื่องของการถวายทานสลากย้อมที่เป็นเรื่องของหญิงสาวที่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการถวายทานสลากย้อมให้ได้สักครั้งหนึ่งในชีวิตด้วยความที่ผู้หญิงในสมัยก่อนนั้นจะถูกห้ามในเรื่องเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ในด้านความเชื่อทางศาสนามากมาย เช่น ห้ามขึ้นอุโบสถ ห้ามเข้าลานพระเจดีย์ เป็นต้น ทำให้ความเท่าเทียมกันทางสังคมระหว่างผู้หญิงและผู้ชายนั้นมีไม่เท่ากัน แต่สลากย้อมกลับเป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงได้มีสิทธิเท่าเทียมกันกับผู้ชาย ด้วยความเชื่อที่ว่าผู้หญิงสาวที่มีอายุ ๒๐ ปี จะต้องได้ถวายทานสลากย้อมเท่ากันว่าการที่ผู้ชายได้บวชเมื่ออายุ ๒๐ ปีบริบูรณ์เช่นกัน ประการสำคัญคือ การให้เกียรติสตรีเพศกระบวนการของสลากย้อมนั้นเป็นการเปิดโอกาสให้สตรีเพศได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการทำสลากย้อม ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นผู้ลงมือทำเองทั้งหมด แต่ผู้หญิงจะต้องเป็นฝ่ายจัดเตรียม เก็บรวบรวม ประสานงาน ขอความช่วยเหลือจากญาติพี่น้อง คนในชุมชน กระบวนการต่างๆ เหล่านี้เป็นบทบาทของผู้หญิงสาวที่จะถวายทานสลากย้อม **ด้านความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม** กระบวนการของสลากย้อม มีกรรมวิธีในการทำที่หลากหลายขั้นตอน กระบวนการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมคือ การใช้ไม้ไผ่ สลากย้อมมีการใช้ไม้ไผ่มาจัดทำเป็นส่วนประกอบสำคัญนับตั้งแต่ส่วนฐาน ลำต้น และไม้เสียว สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นส่วนประกอบสำคัญของสลากย้อมทั้งสิ้น การประดับตกแต่งต่างๆ มีการประยุกต์ใช้สิ่งที่เป็นวัสดุธรรมชาติเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมคือ ใบตอง สามารถนำมาประดิษฐ์เป็นเครื่องประดับตกแต่งสลากย้อมได้อย่างสวยงาม อีกทั้งยังมีการแฝงคตินิยมของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเป็นเครื่องประกอบการถวายทานด้วยภูมิปัญญาที่สื่อให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้สิ่งแวดล้อมเป็นตัวช่วยในการทำต้นสลากย้อมในอดีตคือการนำต้นสลากย้อมไปตั้งไว้ใกล้กับต้นไม้ใหญ่ เพื่อให้ง่ายต่อการขึ้นไปปัก หรือนำบันไดไม้ไปพาดกับกิ่งไม้เพื่อปีนขึ้นไปปักต้นสลากย้อม ซึ่งในอดีตนั้นไม่มีนั่งร้านเหล็กที่ใช้ในการปักต้นสลากย้อมในปัจจุบัน จึงอาศัยต้นไม้ใหญ่เพื่อปักต้นสลากย้อม เป็นการชี้ให้เห็นว่า ต้นไม้ใหญ่สามารถเป็นตัวช่วยในการปักต้นสลากย้อมได้ **ด้านการสร้างอัตลักษณ์** การสร้างอัตลักษณ์ของสลากย้อม เป็นการสร้างอัตลักษณ์ร่วมกันของจังหวัดลำพูน ในการที่จะให้สลากย้อมเป็นส่วนหนึ่งของวิถีวัฒนธรรมประเพณีของจังหวัด ด้วยการนำเอาสลากย้อมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของงานสลากภัตที่วัดพระธาตุหริภุญชัย โดยใช้ชื่องานว่า “สลากย้อมเมืองลำพูนหนึ่งเดียวในโลก” อัตลักษณ์สำคัญประการหนึ่งของต้นสลากย้อมคือ ความสูงของต้นสลาก เป็นอัตลักษณ์อันโดดเด่นที่ทำให้สลากย้อมมีชื่อเสียง ด้วยความที่ไม่เหมือนที่แห่งใดและไม่มีที่แห่งใดสามารถทำได้เหมือนสลากย้อมจังหวัดลำพูน จึงทำให้สลากย้อมจังหวัดลำพูนเป็นอัตลักษณ์อันโดดเด่นของจังหวัดด้วย โดยเฉพาะสลากย้อมในชุมชนลุ่ม

แม่น้ำปิงด้านตะวันตกเมืองลำพูน ที่มีสลากย้อมอันเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ดังกล่าวมานาน **ด้านการลดช่องว่างทางการพัฒนา** กระบวนการของสลากย้อมโดยอาศัยเศรษฐกิจชุมชน เป็นเรื่องของการลดช่องว่างทางการพัฒนาอย่างหนึ่งได้ ถึงแม้ว่าจะไม่เป็นไปทั้งระบบก็ตาม แต่ส่วนหนึ่งก็สามารถทำให้เกิดกระบวนการลดช่องว่างทางการพัฒนา กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นจากระบบเศรษฐกิจชุมชนที่มีกระบวนการของสลากย้อมเข้าไปเกี่ยวข้อง การลดช่องว่างทางการพัฒนาที่สำคัญคือ การลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ กระบวนการของสลากย้อมจึงสามารถทำให้ช่องว่างดังกล่าวลดลงไปได้บ้าง ถึงแม้ว่าจะไม่ได้ทั้งระบบก็ตาม กระบวนการสำคัญคือ เศรษฐกิจชุมชน ที่เมื่อมีการจัดงานสลากย้อมหรือแม้กระทั่งสลากย้อมทั่วไป ก็จะมีการจับจ่ายใช้สอยขึ้นในชุมชน เป็นการกระตุ้นและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้ดำรงอยู่ได้ การค้าขายต่างๆ ในชุมชนจะมีความคึกคักเป็นพิเศษ เพราะทุกคนรอบครัวต่างก็ต้องจัดเตรียมสลากย้อม และหากครอบครัวใดจะถวายทานสลากย้อม ก็จะต้องเตรียมข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง คุณค่าและความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรม ลำพูน สามารถสรุปองค์ความรู้ได้ตามแผนภาพที่ ๔.๑

แผนภาพที่ ๔.๑ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๗. สรุปผลการวิจัย

สลากภัตในสมัยพุทธกาลมีความเป็นมาจากการอนุญาตภัตทั้ง ๗ ของพระพุทธเจ้า หนึ่งในนั้นคือสลากภัต และเรื่องราวของนางยักษิณีที่มีเวรต่อนางกุมาริกาจนกลายเป็นที่มาของการถวายทานสลากภัตในสมัยพุทธกาล สลากภัตได้พัฒนาการมาเป็นลำดับและเข้าสู่ประเทศไทยตามการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ในภาคเหนือเรียกว่า ตานก๋วยสลาก ภาคกลาง เรียกว่า สลากภัต ภาคใต้ เรียกว่า ชิงเปรต และภาคอีสาน เรียกว่า บุญข้าวสาก ซึ่งในการถวายทานสลากภัตนั้นได้ปรากฏหลักธรรมอยู่ด้วย ได้แก่ หลักศรัทธา หลักทาน หลักศีล หลักกตัญญู หลักสามัคคีธรรม แแบหลักการใช้ทรัพย์ ในภาคเหนือนั้นมีประเพณีสลากภัตที่มีความโดดเด่น โดยเฉพาะที่จังหวัดลำพูน คือ สลากย้อม สลากย้อมในอดีต เป็นการถวายทานของหญิงสาวที่มีความพร้อมในการออกเรือนแต่งงาน เป็นกุศโลบายหนึ่งในการให้ผู้หญิงได้รู้จักเก็บหอมรอมริบ ประหยัดมัธยัสถ์ และรู้จักการทำบุญสุนทาน ปัจจุบัน บทบาทในการทำสลากย้อมเป็นของวัดและชุมชนช่วยกันทำ การจัดงานสลากย้อมนิยมจัดขึ้นที่วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร เป็นแห่งแรก จากนั้นวัดต่างๆ ในจังหวัดลำพูนจึงจะสามารถจัดงานได้ ซึ่งงานประเพณีสลากย้อมพบมากที่ตำบลลริมปิง ประตูป่า หนองช้างคืบ และอุโมงค์ โดยคุณค่าและความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมวัฒนธรรม ลำพูน ปรากฏในเรื่องของการพัฒนามนุษย์ ที่สลากย้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและมีหลักธรรมปรากฏอยู่ในวิถีของสลากย้อม การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม ปรากฏในด้านการช่วยเหลือทางสังคมที่ชุมชนเป็นผู้ช่วยเหลือวัด และชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกันจากวัดอันเป็นผลมาจากการทำสลากย้อม ด้านสิทธิและความยุติธรรมทางสังคม ปรากฏในแง่ของการสร้างความเท่าเทียมกันทางสังคมระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงและเป็นการให้เกิดสตรีเพศในการมอบบทบาทผู้นำในการทำสลากย้อม ด้านความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม ปรากฏในด้านการประยุกต์ใช้สิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นเครื่องมือในการทำต้นสลากย้อม และการใช้ไม้ วัสดุธรรมชาติในการทำสลากย้อม รวมถึงการประดับตกแต่งให้สวยงาม ด้านการสร้างอัตลักษณ์ ปรากฏในเรื่องของการสร้างอัตลักษณ์ร่วมกันของสลากย้อมที่คนจังหวัดลำพูนมุ่งหวังที่จะเป็นเจ้าของร่วมกัน และด้านการลดช่องว่างทางการพัฒนา ปรากฏในเรื่องของการลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ คือระบบเศรษฐกิจชุมชน ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการจ้างงานสลากย้อม ที่คนในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมในการช่วยกันทำ และร้านค้าชุมชน ซึ่งเป็นการกระตุ้นและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้ดำรงอยู่ได้

๘ ข้อเสนอแนะ

๑. การประยุกต์ใช้องค์ความรู้จากการวิจัย “สลากย้อม” ไปใช้ประโยชน์ในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมสลากย้อม ต้องตระหนักถึงจิตวิญญาณของสลากย้อมอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นกุศโลบายที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

๒. การส่งเสริมและสนับสนุนให้สถานศึกษาได้บรรจุ “ประเพณีสลากย้อม” เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะสถานศึกษาที่อยู่ในสังกัดขององค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่น หรือแม้ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างอื่นก็ควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

- ดร.ขวัญภา สุขคร, นายนพพร แพทย์รัตน์, นางสาวพัชพร วิภาศรีนิมิต. (๒๕๕๗). *ประเพณี อารยธรรมล้านนา คุณค่าศรัทธาและความเชื่อ*. โครงการเสริมสร้างและปรับแต่งอัตลักษณ์ (Identity) เพื่อสร้างเสน่ห์การท่องเที่ยว การค้าและการลงทุนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กิจกรรม ตามรอยอารยธรรมล้านนา ปีงบประมาณ ๒๕๕๗.
- นิรันดร์ ภักดี. (๒๕๕๖). “บทบาทและคุณค่าของงานปอຍหลวงต่อสังคมวัฒนธรรม จังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน”. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ประพันธ์ กุลวินิจฉัย. (๒๕๕๕). *เทศกาลและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๓๙). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สร้อยดี อ่องสกุล. (๒๕๕๗). *ประวัติศาสตร์ล้านนา*. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัด

พระนครศรีอยุธยา

MODEL OF THE OLDER PERSON CARE IN ACCORDING WITH BUDDHISM OF LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATION IN PHRANAKHONSRIAYUTTHAYA PROVINCE

วีระศักดิ์ เหมหาชาติ

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1.เพื่อศึกษาสภาพปัญหาทั่วไปของการดูแลผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2.เพื่อศึกษาการประยุกต์แนวคิดทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวข้องเพื่อการดูแลผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ3.เพื่อนำเสนอรูปแบบการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ระเบียบวิธีวิจัยเป็นเชิงคุณภาพ โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants)ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ ประธานชมรมผู้สูงอายุ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้สูงอายุ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขดูแลผู้สูงอายุ พระสงฆ์ จำนวน 25 รูป/คน จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการดูแลผู้สูงอายุเบื้องต้นก่อนที่จะนำเสนอต่อการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้เชี่ยวชาญผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประธานสภาผู้สูงอายุ ประธานชมรมผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุ นักวิชาการ จำนวน 10 รูป/คน เพื่อยืนยันรูปแบบการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิเคราะห์เนื้อหาด้วยการพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า

1.สภาพปัญหาของผู้สูงอายุในด้านต่างๆมีสาเหตุมาจากปัญหาภายในที่เกิดขึ้นจากตัวผู้สูงอายุ ปัญหาด้านสุขภาพร่างกายที่เสื่อมถอยลงตามธรรมชาติ ปัญหาด้านสติปัญญา ปัญหาด้านจิตใจ ปัญหาด้านอารมณ์ เป็นต้น ผู้สูงอายุยิ่งมีอายุมากขึ้นจะมีความเสี่ยงสูงต่อการเป็นโรคเรื้อรังหรือโรคประจำตัว ความเสื่อมถอยของสุขภาพร่างกาย และปัญหาที่เกิดจากภายนอกตัวของผู้สูงอายุ เช่น ปัญหาจากการไม่มีรายได้ ปัญหาที่อยู่อาศัย ปัญหาสังคมสิ่งแวดล้อม และปัญหาด้านอื่นๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้คือปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุและเกี่ยวข้องกับผู้ดูแลในครอบครัวชุมชน ตลอดจนหน่วยงานรัฐเอกชน องค์กรต่างๆ จะต้องช่วยกันเข้ามาดูแลในลักษณะที่แตกต่างกันหรือเชื่อมโยงประสานกันอย่างบูรณาการกัน

2.การประยุกต์แนวคิดทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีนโยบายสาธารณะการบริหารโครงการในการดูแลผู้สูงอายุ มีการกำหนดนโยบายในการดูแลผู้สูงอายุและการกำหนดโครงการแผนกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการ

กำหนดนโยบายในการเตรียมตัวเข้าสู่การสูงวัยอย่างมีคุณภาพเพื่อให้ประชากรได้เตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุในด้านต่างๆ การเตรียมตัวด้านสุขภาพ การสร้างรายได้ การออมทรัพย์ การเตรียมที่อยู่อาศัย และการประยุกต์หลักธรรมะเพื่อนำมาใช้เพื่อการดำเนินชีวิตและอยู่ร่วมกันในครอบครัวและสังคม ชุมชนอย่างมีความสุขโดยใช้หลักธรรมความกตัญญู และหลักธรรมการยึดเหนี่ยวจิตใจคน การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข หลักสังคหวัตถุ 4 คือ ทาน ปิยะวาจา อตถจริยา และสมานัตตา

3.รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้สูงอายุแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มติดสังคม กลุ่มติดบ้าน และกลุ่มติดเตียง ซึ่งมีการดูแลที่แตกต่างกัน ดังนั้น การดูแลตามวิถีพุทธ การดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย วิธีแห่งการดำเนินชีวิต วิธีแห่งวัฒนธรรม วิธีแห่งการประกอบอาชีพ ฉะนั้น การดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องมีการจัดตั้งศูนย์เอนกประสงค์ ศูนย์ผู้สูงอายุ หรือศูนย์การเรียนรู้ สถานที่อยู่ในวัดหรือสถาบันทางศาสนา หรือในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดตั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ การสร้างกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุด้วยกัน หรือการสร้างกิจกรรมร่วมกันภายในชุมชน เช่น ใช้เป็นที่ดูแลสุขภาพทางกายและจิตใจ รวมถึงเป็นแหล่งเรียนรู้สร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุและชุมชน ใช้เป็นที่ปฏิบัติธรรม ใช้เป็นที่ทำกิจกรรมในด้านต่างๆ โดยใช้วัดเป็นศูนย์รวม โดยมีหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นชุมชน ได้ทำงานร่วมกันในพื้นที่ ทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการ เพื่อให้เป็นการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานีอนามัย โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล สาธารณสุข สถาบันการศึกษา รวมถึง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำตำบล อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ เพื่อเป้าหมายให้ผู้สูงอายุมีศักดิ์ศรีและคุณภาพภูมิใจในการดำเนินชีวิตช่วงบั้นปลายของชีวิตและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลได้มีความสุขแบบยั่งยืนตลอดไป

คำสำคัญ รูปแบบ,การดูแลผู้สูงอายุ,วิถีพุทธ,องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ABSTRACT

This Research Purpose is objectives (1) to study common problems older Persons Care Local Administrative Organizations in Ayutthaya Province (2) to study Apply Concept theory and principle Buddhism associated for older Persons Care Local Administrative Organizations in Ayutthaya Province (3) to Present form The Patterns of the Older Persons Care in Accordance to Buddhism of Local Administrative Organizations in Ayutthaya Province the qualitative methodology was used to collect data from documents Analysis in Depth interview key informants Professional and older persons District Administration from 25 key informant and Focus Group Discussion from 10 key informant

Research result

1.The problem of the older Persons in various aspects is caused by internal problem from older persons man Health problem Natural decline intellectual Problem Mental Problem Emotional Problem the older Persons are getting older it is high risk to chronic disease or disease congenital disease Deterioration of physical health and external Problem no income problem Housing problem Environmental problem and Other problem etc. These are the problem that arise older persons and Related Family caregiver community As well Government agencies private Organization has to Take care in a different way or integral linkage

2. The application of theoretical concepts and principle Buddhism Related to Caring for the older persons by theoretical concepts Public policy Project management in Caring for the older persons There is a policy Caring for the older persons and Project definition Activity plan associated Local government organization there is a policy in preparation for adulthood Quality to the population Prepare to be old in many fields Health preparation Monetization saving money Housing preparation and Application of Dharma Principle to Apply way of life and living together in the family and Family community happily Using the principle of gratitude and Principles of mental stickiness Peaceful coexistence is sacred object 4 is Giving Speech Help together and Persistence

3. Model of the Older Person Care in According with Buddhism of Local Administrative Organization in Phranakhonsri Ayutthaya Province the Older Person can be divided into 3 groups is Social group Home groups and Beds groups which Different care Caring for the Buddhist way is Associated lifestyle with Buddhism

From birth to death A way of life The way of culture way of occupation the Older Person Care in According with Buddhism of Local Administrative Organization Must have Establishment of a multipurpose center the Older Person Learning center Place in the temple or Religious institutions or Related agencies To establish a learning source Creating activity together Within the community such as Used as a physical and mental health care. Including as a learning source Make money for the older persons and the community. Used as a practice Used as an activity. Using a metric By local government agencies. Have worked together in the area. Integrated Collaboration To provide long-term care for the older persons such as Local government organization public health Center District Health Promotion Hospital public health Educational institution include District health volunteers older persons care volunteers To target To the older persons Have dignity and pride To live the end of life and People involved in caring Have a happy and Sustainable care forever

Keywords: Model/OlderPersonCare/Buddhism/Local Administrative Organization

1. บทนำ

สำหรับสถานการณ์สูงวัยของประชากรโลกเป็นประเด็นที่ประเทศต่างๆในโลกให้ความสนใจกันมาก ได้แก่ การสูงวัยของประชากร โครงสร้างอายุของประชากรโลก และของประเทศต่างๆกำลังเปลี่ยนไปในทิศทางที่มีอายุสูงขึ้นปรากฏการณ์ทางประชากรนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากอัตราเกิดของประชากรทั่วโลกได้ลดต่ำลง ในขณะที่ผู้คนมีอายุยืนยาวขึ้น การสูงวัยของประชากรย่อมมีผลอย่างมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในแต่ละประเทศ ซึ่งในปีพ.ศ.2558 ประชากรโลกมี 7,349 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ประมาณ 901 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 12 ของประชากรทั้งหมด นับได้ว่าประชากรรวมทั้งโลกได้เข้าเกณฑ์ที่เรียกได้ว่าเป็น “สังคมสูงวัย” แล้ว อย่างไรก็ตามประชากรในแต่ละภูมิภาคมีระดับการสูงวัยไม่เท่ากัน เช่น ทวีปยุโรปมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปสูงสุด ในขณะที่ทวีปแอฟริกา มีสัดส่วนประชากรสูงอายุน้อยที่สุด ส่วนทวีปเอเชีย ซึ่งมีประชากรราวหนึ่งในสามของประชากรโลกมีประชากรสูงอายุประมาณ 508 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 56 ของประชากรสูงอายุทั้งโลก (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557) จากรายงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปีพ.ศ.2557 ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ผลสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ 4 ครั้งที่ผ่านมา พบว่า ประเทศไทยมีจำนวนและสัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องโดยในปี 2537 มีจำนวนผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 6.8 ของประชากรทั้งประเทศและเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 9.4 ร้อยละ 10.7 ร้อยละ 12.2 ในปี 2545, 2550, 2554 ตามลำดับผลการสำรวจครั้งนี้พบว่า มีจำนวนผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 14.9 ของประชากรทั้งหมด(ชาย

ร้อยละ 13.8 และหญิงร้อยละ 16.1) จากจำนวนผู้สูงอายุทั้งสิ้น 10,014,705 คน เป็นชาย 4,514,815 และหญิง 5,499,890 คน หรือคิดเป็นชายร้อยละ 45.1 และหญิงร้อยละ 54.9 ของผู้สูงอายุทั้งหมด อัตราผู้สูงอายุรายภาคของประเทศไทย ภาคเหนือมีอัตราผู้สูงอายุสูงสุด (ร้อยละ 18.4) รองลงมาคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 17.0) ภาคกลางและภาคใต้มีอัตราผู้สูงอายุใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 13.5 และร้อยละ 13.2 ตามลำดับ) และกรุงเทพมหานครมีอัตราผู้สูงอายุต่ำสุดคิดเป็นร้อยละ 11.0 จังหวัดที่มีจำนวนผู้สูงอายุมากที่สุดและน้อยที่สุด 5 ลำดับแรก (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) สำหรับจังหวัดที่มีจำนวนผู้สูงอายุมากที่สุดคือ จังหวัดนครราชสีมา ขอนแก่น เชียงใหม่ อุบลราชธานี และ นครศรีธรรมราช สำหรับจังหวัดที่มีจำนวนผู้สูงอายุน้อยที่สุด คือ จังหวัดระนอง แม่ฮ่องสอน สตูล พังงา และตราด

ประเทศไทยได้กลายเป็นสังคมสูงวัยไปแล้วแต่สิ่งที่หลายคนโดยเฉพาะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวางแผนและนโยบายอาจคาดไม่ถึงคือ **ประชากรไทยกำลังสูงวัยขึ้นอย่างรวดเร็วมาก** ประเทศไทยได้กลายเป็น “สังคมสูงวัย” มาตั้งแต่ปี 2548 แล้ว เมื่อสัดส่วนประชากรสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) สูงถึงร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด ประเทศไทยกำลังจะกลายเป็น “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์” เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมีมากถึงร้อยละ 20 ในปี 2564 หรือในอีกเพียง 5 ปีข้างหน้า และคาดว่าจะเป็สังคมสูงวัยระดับสุดยอดในอีกไม่ถึง 20 ปีข้างหน้านี้เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนถึงร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด และเป็นสังคมสูงวัยแล้วแถมเป็นประเทศที่แก่เร็วมาก ๆ คือสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างมาก พุดง่าย ๆ คือประเทศไทยจะใช้จ่ายเพื่อสุขภาพเพิ่มขึ้นอย่างมากเมื่อเป็นสังคมสูงวัย ทั้งนี้อายุที่ยืนยาวขึ้นมาพร้อมกับสมรรถภาพทางกายที่จะลดลงจนก่อให้เกิดภาวะพึ่งพิงในที่สุดแม้จะไม่มีภาวะโรคภัยไข้เจ็บก็ตาม (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2550) สังคมไทยกำลังจะเป็นสังคมผู้สูงอายุ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตนั้น จะก่อให้เกิดปรากฏการณ์สำคัญที่มีผลต่อสังคมไทยอย่างมากนั่นคือ การมีผู้สูงอายุมากกว่าเด็ก ปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นจากจำนวนเด็กที่ลดลงในขณะที่ผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อีกประมาณ 15 ปีข้างหน้าจำนวนเด็กจะพอกกับผู้สูงอายุและหลังจากนั้นจะเกิดปรากฏการณ์มีผู้สูงอายุมากกว่าเด็ก การเปลี่ยนแปลงประชากรไทยในอนาคตได้ก่อให้เกิดนัยยะเชิงนโยบายหลายประการ การที่เด็กเกิดใหม่แต่ละปีมีแนวโน้มลดน้อยลงในอนาคตจะทำให้รัฐไม่ต้องกังวลเรื่องปริมาณและสามารถมุ่งเน้นที่คุณภาพของเด็กเกิดใหม่เช่นเดียวกับประชากรเด็กประชากรในวัยศึกษาเล่าเรียนมีแนวโน้มลดลง รัฐจะสามารถเน้นคุณภาพของการศึกษาได้ดีขึ้นแม้จำนวนประชากรวัยแรงงานมีแนวโน้มที่จะไม่เปลี่ยนแปลงมากนักในอนาคตแต่ความต้องการแรงงานในระบบเศรษฐกิจของประเทศอาจมีเพิ่มขึ้น “การนำเข้า” แรงงานจากต่างประเทศอาจเป็นสิ่งจำเป็น

ภายหลังจากที่สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนได้ศึกษาเกี่ยวกับการเพิ่มอายุราชการเกษียณ 65 ปี เป็นที่เรียบร้อยแล้วนั้นซึ่งจากเดิมกำหนดให้เกษียณ 60 ปีโดยจะเสนอเพิ่มอายุการเกษียณราชการเป็น 65 ปี ซึ่งถือเป็นครั้งแรกที่แก้ไขนับจากบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวเมื่อปี 2494 ทั้งนี้การเสนอให้เพิ่มอายุการเกษียณราชการเป็น 65 ปีเป็นเพราะไทยกำลังเข้าสู่สังคมสูงวัย

อัตราการเกิดใหม่ของคนน้อยทำให้คนในวัยทำงานไม่เพียงพอต่อการพัฒนาประเทศ โดยมีนักวิชาการได้เสนอความเห็นหลากหลายทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยและเห็นด้วยอย่างมีเงื่อนไขในการต่ออายุราชการจาก 60 ปีเป็น 65 ปีนอกจากที่มีอยู่แล้ว เช่น อาชีพอาจารย์ในมหาวิทยาลัย อัยการผู้พิพากษาหรือผู้ที่ทำงานในระดับนโยบาย องคมนตรี พระภิกษุสงฆ์ ข้าราชการในส่วนพระองค์ ข้าราชการการเมือง ในหลายประเทศมีการยกเลิกการบังคับการเกษียณ คือ การบังคับว่าอายุเท่านั้นเท่านั้นจะทำงานไม่ได้ในโลกตะวันตกมีการฟ้องร้องกันแล้วศาลเห็นด้วยกับคำฟ้องและศาลตัดสินออกมาว่าการบังคับการเกษียณสำหรับบางประเภทผิดรัฐธรรมนูญขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญที่กา รันตีสิทธิของคนที่ได้รับการปฏิบัติโดยไม่เลือกปฏิบัติเหตุผลก็คือการบังคับคนที่ยังทำงานได้เป็นอย่างดีต้องหยุดทำงานเพียงเพราะเขาอายุเท่านั้นเท่านั้นถือว่าเลือกปฏิบัติโดยอายุ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย,2559)

การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม และระบบสาธารณสุขที่ผ่านมารถอดจนการเปลี่ยนแปลงด้านประชากร นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านระบาดวิทยาสุขภาพปัญหาด้านสุขภาพที่เปลี่ยนจากโรคติดต่อเฉียบพลันอนามัยมารดาและเด็กและภาวะทุพพลภาพจากการเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรังและการบาดเจ็บอันเนื่องมาจากโรคติดต่อเฉียบพลันรวมถึงการถดถอยจากการทำงานของอวัยวะต่างๆของร่างกายอันเนื่องมาจากการชราภาพซึ่งปัญหาสุขภาพดังกล่าวก่อให้เกิดภาวะทุพพลภาพตามมาซึ่งมีผู้สูงอายุทั้งหญิงและชายที่ได้รับการพึ่งพิงจำนวนมากซึ่งต้องการให้ผู้อื่นช่วยเหลือและดูแล ผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงและผู้พิการและผู้มีภาวะทุพพลภาพอันเนื่องจากการบาดเจ็บ เช่น ผู้ป่วยหลอดเลือดในสมองผู้ได้รับบาดเจ็บจากอุบัติเหตุ ผู้ป่วยจิตเวช ภาวะสมองบกพร่อง เป็นกลุ่มที่มีความยากลำบากในการเข้ารับบริการสาธารณสุข (สัมฤทธิ์ ศรีดำรงสวัสดิ์,2549) ขณะเดียวกันก็ได้รับผลกระทบด้านเศรษฐกิจและผลต่อการดำรงชีวิตอย่างมาก ความจำเป็นด้านเศรษฐกิจของคนกลุ่มนี้มากกว่าด้านการแพทย์และสาธารณสุข เช่น ต้องการปรับสภาพแวดล้อมที่พักอาศัยให้เหมาะกับการดูแลหรืออำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตอย่างอิสระของผู้ป่วย ต้องการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจ การสร้างอาชีพและรายได้ รวมไปถึงการช่วยเหลือดูแลครอบครัว เป็นต้น การพัฒนาระบบสาธารณสุขและด้านสังคมที่ผ่านมามุ่งให้บริการหลักต่อประชาชนส่วนใหญ่ที่ไม่มีภาวะพึ่งพิง ไม่ว่าจะเป็นการบริการในชุมชนหรือในสถานบริการ บริการในชุมชนสำหรับผู้มีภาวะพึ่งพิงจำกัดมากไม่ว่าจะเป็น การบริการสาธารณสุขหรือสังคม นอกจากนั้นการช่วยเหลือด้านสังคมมักเป็นการสงเคราะห์เป็นครั้งคราวเฉพาะหน้าไม่ได้เป็นการดูแลอย่างต่อเนื่อง ภาวะหลักการดูแลผู้สูงอายุยังคงเป็นครอบครัวในขณะที่สถานบริบาลระยะยาวและระยะกลางในสังคมไทยยังไม่มีการพัฒนาเท่าที่ควร (ศิริพันธุ์ สา สัตย์,2552) สาธารณสุขที่จัดไว้ให้โดยให้ความสะดวกรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุในกรณีพิเศษ ตามมาตรา 11(1) เช่น ส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ การเฝ้าระวังป้องกันรักษาฟื้นฟูสุขภาพอนามัยผู้สูงอายุ เช่น การเผยแพร่ความรู้โดยใช้สื่อต่างๆ การอบรม สัมมนา การใช้สมุดบันทึกสุขภาพ การจัดทำคู่มือดูแลผู้สูงอายุ การพัฒนาบุคลากรให้การให้บริการ กรมสุขภาพจิตรับผิดชอบดูแลสุขภาพจิตผู้สูงอายุ สำนักงานประกันสุขภาพให้สวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลแก่กลุ่มผู้สูงอายุ กระทรวงมหาดไทยได้ออกระเบียบว่าด้วยการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่ยากจนและด้อยโอกาสทั่ว

ประเทศโดยผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ตามมาตรา 11(1) และออกกฎกระทรวงกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้สูงอายุตามมาตรา 11(5) และกรมพัฒนาชุมชน ทำหน้าที่ในการสร้างเสริมศักยภาพ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ รวมทั้งจัดกิจกรรมฟื้นฟูชนบทแบบประเพณีเกี่ยวกับการยกย่องผู้สูงอายุและบุพการี เช่น วันสงกรานต์ วันแม่แห่งชาติ เป็นต้น กรมส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบงานเบี่ยงชีฟผู้สูงอายุ และกิจกรรมในชุมชนที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ ริเริ่มการจัดตั้งศูนย์บริการผู้สูงอายุในวัด โดยชุมชนตัวเอง เป็นโครงการที่สนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนของตนเอง นอกจากนี้ยังรับถ่ายโอนภารกิจสถานสงเคราะห์คนชราและศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุ ให้แก่องค์กรบริหารส่วนตำบล หรือองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่มีความพร้อม นอกจากนั้นแล้วยังมีกระทรวงคมนาคม กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงยุติธรรม กระทรวงการคลัง เป็นต้น ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในรูปแบบต่างๆ (ศิริวรรณ ศิริบุญ, 2552)

ปัญหาการดูแลตามวิถีพุทธนั้นได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนมากน้อยแค่ไหน มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ ศูนย์เอนกประสงค์ในวัดหรือสถานที่หน่วยงานราชการมากน้อยแค่ไหน หน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆในสิ่งเหล่านี้มากน้อยแค่ไหน เช่น การดูแลผู้สูงอายุในด้านสุขภาพ และการรักษาพยาบาล ประกอบด้วย การจัดตั้งศูนย์บริการสาธารณสุขสำหรับผู้สูงอายุ บริการตรวจสุขภาพที่บ้าน บริการให้ความรู้ แนะนำการดูแลสุขภาพให้กับผู้ดูแลผู้สูงอายุ บริการตรวจสุขภาพประจำปี บริการให้คำแนะนำเกี่ยวกับสุขภาพและโรคภัยไข้เจ็บเป็นรายบุคคล ออกบัตรประจำตัวผู้สูงอายุเพื่อให้การรักษาฟรีที่โรงพยาบาล การให้บริการทางการแพทย์และการสาธารณสุข โดยให้ความสะดวกและรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ บริการช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาล การประกันสุขภาพ บริการด้านกายภาพบำบัด การจัดรูปแบบในด้านการสร้างรายได้สำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วยการจัดสวัสดิการด้านรายได้แก่ผู้สูงอายุที่ยากจนไม่มีแหล่งที่พึ่งพิง ส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชน การช่วยเหลือค่าครองชีพชีวิตประจำวัน จ่ายเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุ การช่วยเหลือด้านค่าโดยสารยานพาหนะตามความเหมาะสม กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ เป็นต้น การจัดรูปแบบด้านที่พักอาศัย ประกอบด้วย การจัดบ้านพักคนชราสำหรับผู้สูงอายุที่ประสบปัญหา ต้องแยกตัวออกจากครอบครัว หรือญาติ หรือเป็นผู้ที่มีรายได้น้อย การจัดสถานพยาบาล การจัดบ้านพักคนชราที่ต้องเสียค่าบริการส่วนหนึ่ง การให้บริการครอบครัวอุปการะ การจัดรูปแบบในด้านนันทนาการ ประกอบด้วย การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ สโมสรผู้สูงอายุ บริการนันทนาการในวันนักขัตฤกษ์ การจัดกิจกรรมร่วมกับเยาวชน การจัดทัศนศึกษา การจัดรูปแบบในด้านความมั่นคงทางสังคมครอบครัว ผู้ดูแล และการคุ้มครอง การสร้างบริการทางสังคม และเครือข่ายการเกื้อหนุน ประกอบด้วย การให้บริการที่ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องแก่ผู้สูงอายุ การส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูลและบริการทางสังคม การสงเคราะห์การจัดงานศพตามประเพณี การจัดตั้งศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุ บริการด้านศาสนกิจ ลดหย่อนภาษีแก่บุตรที่อุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้ บริการทางด้านกฎหมายแก่ผู้สูงอายุการจัดการบริการและการดูแล

ผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นการจัดตั้งศูนย์บริการผู้สูงอายุที่วัดเป็นที่พบปะกันหรือทำกิจกรรมต่างๆของผู้สูงอายุ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าไปส่งเสริมสนับสนุนในส่วนที่เกี่ยวข้อง การมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถือเป็นเรื่อง que ทุกฝ่ายจะต้องให้ความร่วมมือ ประชาชนและผู้สูงอายุต้องเป็นฝ่ายสะท้อนปัญหาและความต้องการของตน ส่วนชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเป็นฝ่ายสนับสนุนให้เกิดการแก้ไขปัญหา การจัดบริการและการดำเนินงานต่างๆที่มุ่งเสริมสร้างคุณภาพชีวิต ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาวิจัยเพื่อค้นหารูปแบบการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาทั่วไปของการดูแลผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาการประยุกต์แนวคิดทฤษฎีและหลักธรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อการดูแลผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เรื่อง “รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” โดยการศึกษาดังกล่าวใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน 25 รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) จำนวน 10 รูป/คน โดยได้ทำการศึกษาวิจัยในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย 5 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ขั้นที่ 2 การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้เชี่ยวชาญ (In-depth interview) โดยผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจงจำนวน 25 รูป/คน ขั้นที่ 3 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) จากผู้สูงอายุและผู้ดูแลผู้สูงอายุ และผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน 10 รูป/คน ขั้นที่ 4 การประยุกต์แนวคิดทฤษฎีการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ขั้นที่ 5 นำเสนอรูปแบบการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อใช้ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและประเทศชาติต่อไป

4. ผลการศึกษา

สภาพปัญหาทั่วไปของการดูแลผู้สูงอายุในด้านต่างๆ

จากการศึกษาวิจัยรูปแบบการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า สภาพปัญหาของผู้สูงอายุมีหลายด้านด้วยกันดังนี้

(1.) **ด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล** ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีปัญหาด้านสุขภาพร่างกายที่เสื่อมถอยลงตามธรรมชาติ ปัญหาด้านสติปัญญา ปัญหาด้านจิตใจ เกิดภาวะความเครียด กัดดัน ว้าเหว และปัญหาจากสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ผลการวิจัยในด้านสภาพปัญหาสุขภาพ และการพยาบาลผู้สูงอายุยิ่งมีอายุมากขึ้นก็จะมีความเสี่ยงสูงขึ้นต่อการเป็นโรคเรื้อรังหรือโรคประจำตัว อันเกิดจากพฤติกรรมมารับประทานอาหาร การออกกำลังกายหรือพันธุกรรมหรือความเสื่อมถอยของสุขภาพร่างกายกลุ่มอาการของโรคที่ผู้สูงอายุเป็นมากที่สุดคือความดันโลหิตสูงไขมันในเลือดสูงคอเลสเตอรอลสูงรองลงมาคือ โรคเบาหวาน โรคเก๊าท์ รูมาตอยด์ ปวดเข่า ปวดหลัง ปวดคอเรื้อรัง โรคหัวใจและอัมพฤกษ์ อัมพาต

(2.) **ด้านรายได้และส่งเสริมการออม** ปัจจุบันนี้ประเด็นผู้สูงอายุกำลังได้รับความสนใจเป็นอย่างมากในสังคมไทยเนื่องจากประเทศไทยได้ก้าวเป็นสังคมผู้สูงอายุและมีแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของประชากรสูงอายุในอัตราที่รวดเร็ว ประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่มีการพูดถึงกันมากคือเรื่องหลักประกันรายได้ของผู้สูงวัยในอดีตที่ผ่านมา แหล่งรายได้หลักของผู้สูงวัยส่วนใหญ่มาจากบุตรหลานแต่ด้วยแนวโน้มที่คนไทยมีบุตรน้อยลง การย้ายถิ่นของคนวัยทำงาน และค่านิยมที่เปลี่ยนไป โอกาสที่ผู้สูงอายุจะได้รับเงินช่วยเหลือค่าจุนจากบุตรหลานจึงน้อยลงตามไปด้วยถ้าหากผู้สูงอายุเหล่านี้ไม่มีบำนาญไม่มีเงินออมและไม่มีโอกาสในการทำงานผู้สูงอายุจะเสี่ยงต่อการขาดหลักประกันรายได้ที่มั่นคงและเสี่ยงต่อภาวะความยากจนเป็นอย่างสูงการส่งเสริมให้ประชากรไทยมีความมั่นคงทางรายได้เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุจึงเป็นประเด็นที่สังคมจำเป็นต้องให้ความสำคัญโดยต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆอย่างรอบด้านเพื่อให้ครอบคลุมทุกมิติที่จะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีหลักประกันรายได้ที่มั่นคงปัจจัยต่างๆที่ต้องพิจารณามีตั้งแต่โครงสร้างทางประชากร เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง รัฐบาล กฎหมายของประเทศ

(3.) **ด้านที่พักอาศัย** การดูแลผู้สูงอายุในด้านที่พักอาศัยบ้านพักผู้สูงอายุการบริการที่พักอาศัยที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุที่มีปัญหาทางด้านสุขภาพร่างกายและอารมณ์ผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาทางการเงินหรือปัญหาอื่นๆ อันเป็นเหตุจำเป็นที่ต้องแยกออกจากครอบครัวหรือผู้มีรายได้น้อย สถานพยาบาลเป็นบริการที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุที่ต้องการรักษาพยาบาลเป็นประจำและต่อเนื่องหรือต้องการการดูแลรักษาอย่างใกล้ชิดบ้านพักคนชราที่ต้องเสียค่าบริการส่วนหนึ่งบริการครอบครัวอุปการะเป็นบริการที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวหรือไร้ที่พึ่งการจัดที่พักอาศัยและเครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง สิ่งเหล่านี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องจัดการและดำเนินการให้กับผู้สูงอายุหรือมีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุ

(4.) ด้านกิจกรรมนันทนาการ การดูแลผู้สูงอายุในด้านการสร้างเสริมกิจกรรมนันทนาการการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเพื่อเป็นศูนย์กลางชาวสารแหล่งพบปะสังสรรค์ของผู้สูงอายุ รวมทั้งเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา จัดทัศนศึกษาด้านศาสนา ด้านศิลปวัฒนธรรม และธรรมชาติศูนย์บริการผู้สูงอายุเพื่อให้การปรึกษาแก่ผู้สูงอายุและสมาชิกในครอบครัวเป็นสถานที่ออกกำลังกายเล่นกีฬาพักผ่อนหย่อนใจทำงานอดิเรก เป็นต้น สโมสร ผู้สูงอายุ เพื่อเป็นศูนย์รวมของผู้สูงอายุในการพักผ่อนออกกำลังกายปะสังสรรค์การรับบริการตรวจสุขภาพการเรียนอาชีพการเรียนภาษาการรับปรึกษาปัญหาการบำเพ็ญประโยชน์ให้สังคม เช่น สอนหนังสือเล่านิทานสอนดนตรีสอนลีลาศตลอดจนการเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยและพิการบริการนันทนาการงานรื่นเริงในวันนักขัตฤกษ์ การจัดกิจกรรมนันทนาการร่วมกับเยาวชนคนในชุมชนกลุ่มเครือข่ายการศึกษาแหล่งธรรมชาติศาสนาสถานแหล่งท่องเที่ยว นอกสถานที่สิ่งเหล่านี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องเป็นผู้จัดหาดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดกิจกรรมต่างๆที่เป็นประโยชน์กับผู้สูงอายุ

(5.) ด้านเครือข่ายเกื้อหนุน การดูแลผู้สูงอายุจำนวนมากให้สามารถอยู่ได้อย่างมีความสุข ต้องอาศัย หลายภาคส่วนในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งประกอบด้วย ครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ ของ รัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามอำนาจหน้าที่ต้องให้การส่งเสริมและพัฒนาคูณภาพชีวิต ผู้สูงอายุ เมื่อผู้ศึกษาได้ถามผู้บริหารว่า “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการเตรียมความพร้อมในการรองรับปัญหาผู้สูงอายุที่จะมีมากขึ้นหรือไม่ อย่างไร” ได้ตอบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนมากได้มีการเตรียมความพร้อมในการรองรับปัญหาของผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น แต่เมื่อถามว่าได้เตรียมความพร้อมอย่างไร ได้คำตอบเป็นไปในลักษณะการ เสริมสร้างหรือให้ความรู้เกี่ยวกับการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ ในลักษณะของการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้สูงอายุใน ชุมชนเป็นการเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจโดยการเพิ่มทักษะ อาชีพ เสริมรายได้ในชีวิตประจำวัน และการตรวจ สุขภาพเบื้องต้น แต่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีความเห็นว่าในอนาคตผู้สูงอายุที่มีจำนวนสูงขึ้นเรื่อยๆ จำเป็นต้องเปลี่ยนการดูแลผู้สูงอายุในเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ ส่งเสริมให้ครอบครัวและชุมชนช่วยกันดูแลผู้สูงอายุกันเอง

(6.) ด้านสังคมครอบครัว การดูแลผู้สูงอายุในด้านความมั่นคงทางสังคม ครอบครัว ผู้ดูแล และการคุ้มครอง โอกาสในการศึกษาเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเอง อย่างต่อเนื่อง เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการทางสังคม การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ หรือบริการสาธารณะอื่น การส่งเสริมการจัดการศพตามประเพณี จัดตั้งศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุศูนย์สงเคราะห์ราษฎร ประจำหมู่บ้าน โดยมีลักษณะการให้บริการดังนี้ การบริการภายในศูนย์ ได้แก่ บริการด้านสุขภาพอนามัยกายภาพบำบัดสังคมสงเคราะห์กิจกรรม เสริมรายได้กิจกรรมเสริมความรู้นันทนาการ และกิจกรรมด้านศาสนา เป็นต้น บริการหน่วยเคลื่อนที่ เป็นบริการที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชน โดย การออกหน่วยเคลื่อนที่เยี่ยมเยียน ให้ คำแนะนำปรึกษาแก้ไขปัญหา บริการด้านสุขภาพอนามัย และบริการด้านข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น

หลักธรรมที่ใช้ในการศึกษาประยุกต์ในครั้งนี้คือ **หลักสังคหวัตถุ 4** ธรรมที่ยึดเหนี่ยวใจคนและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี มีสาระสำคัญดังนี้

(1.) **ทาน การให้ด้วยความโอปอ้อมอารี** การให้การให้ไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องใหญ่การให้สิ่งที่เป็นประโยชน์กับคนอื่นให้ได้ทั้งหมดเลยเป็นสิ่งของเล็กๆน้อยๆก็ได้เป็นวิชาความรู้ก็ได้เป็นคำแนะนำก็ได้ขณะที่มีจิตใจเป็นกุศลแล้วก็ให้สิ่งที่ตนสามารถจะให้กับคนอื่นได้ถ้าเป็นคนที่มีความสามารถก็สามารถสอนหรือถ่ายทอดความรู้นั้นให้คนอื่นขณะนั้นก็เท่ากับให้สิ่งที่เป็นประโยชน์เหมือนกันแม้จะไม่ใช่วัตถุทานแต่การให้ความรู้ความสามารถกับคนอื่น

(2.) **ปิยะวาจา วชิไพบเราะ การพูดอย่างรักกันผู้สูงอายุกควรพูดด้วยถ้อยคำสุภาพ ไพบเราะชวนฟังในการสนทนากับสมาชิกในครอบครัวอีก การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพบเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสำหรับกาลเทศะ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างยิ่ง เพราะการพูดเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น วิธีการที่จะพูดให้เป็นปิยะวาจา นั้นจะต้องพูดโดยยึดถือหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ ปิยะวาจา การพูดวาจาที่ไพบเราะ ฟังแล้วเกิดความชื่นใจ เบิกบานใจ**

(3.) **อรรถจริยา การทำประโยชน์แก่เขา** ผู้สูงอายุกควรชวนช่วยช่วยเหลือแบ่งเบาภารกิจต่างๆของสมาชิกในครอบครัวเท่าที่จะทำได้ ทำตนให้เป็นประโยชน์ บางครั้งในการทำงานอาจขาดกำลังแต่ถ้าเราช่วยกันงานที่ว่ายากก็จะสำเร็จลุล่วงไปได้ถ้าเราร่วมมือกัน

(4.) **สมานัตตา การมีตนเสมอ การเอาตัวเข้าสมานกันภายในครอบครัวผู้สูงอายุกควรปรับตัวให้เข้ากับสมาชิกทุกคนในครอบครัวได้ดี ไม่ปล่อยให้มีความห่างเหินหวางววย ให้ความร่วมมือกับผู้อื่นได้ การวางตนให้พอดีในหน้าที่ของตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย**

5. สรุปผลการศึกษา

รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุกตามวิถีพุทธ

ในการดูแลผู้สูงอายุกมีการบูรณาการกับหน่วยงานต่างๆและเครือข่ายในการดูแลผู้สูงอายุกการพัฒนาารูปแบบการดูแลผู้สูงอายุกในพื้นที่,การพัฒนาารระบบกลไกการอภิบาลผู้สูงอายุกในระดับจังหวัดในระยะยาว ในการดูแลผู้สูงอายุกนั้นจำเป็นจะต้องมีการวางยุทธศาสตร์ในการดูแลผู้สูงอายุกสามารถที่จะกำหนดได้ ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อผู้สูงอายุกที่มีคุณภาพ เช่น การขยายหลักประกันสุขภาพให้ครอบคลุมถ้วนหน้า การส่งเสริมการออมและวินัยในการออมทุกช่วงวัย ส่งเสริมการเข้าถึงและจัดพัฒนาการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่องทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อการเข้าใจในชีวิตและพัฒนาการในแต่ละวัยและเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุกอย่างเหมาะสมสมรรถนงค้ให้ประชาชนสังคมตระหนักถึงความจำเป็นของการเตรียมตัวเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยส่งเสริมให้ประชาชนทุกวัยเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุกในครอบครัวและชุมชนส่งเสริมให้มีกิจกรรมสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกกับทุกวัยทุกคนโดยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมและการกีฬาารนงค้ให้สังคมมี

จิตสำนึกและตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในรูปแบบที่หลากหลายและเหมาะสมแก่ผู้สูงอายุและครอบครัว ส่งเสริมการจัดตั้งและงานผู้สูงอายุและเครือข่ายผู้สูงอายุ สนับสนุนกิจกรรมเครือข่ายผู้สูงอายุ ส่งเสริมการทำงานเต็มเวลาและไม่เต็มเวลา ทั้งในระบบและนอกระบบส่งเสริมอาชีพและการจัดหางานให้เหมาะสมกับวัยและความสามารถ ส่งเสริมการรวมกลุ่มในชุมชนเพื่อจัดทำกิจกรรมเสริมรายได้โดยผู้สูงอายุมีส่วนร่วมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการกำหนดแนวทางหรือนโยบายเพื่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุจากความสนใจและมุมมองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของผู้สูงอายุ รวมทั้งการวิเคราะห์มุมมองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุในปัจจุบันว่าระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานกลางหรือหน่วยงานอื่นหน่วยงานใดสามารถดูแลผู้สูงอายุได้ดีที่สุดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เตรียมความพร้อมในการรองรับปัญหาผู้สูงอายุที่จะมีมากขึ้นหรือไม่และมีการเตรียมความพร้อมอย่างไรในการส่งเสริมให้คนในวัยแรงงานเข้าสู่ผู้สูงอายุ รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเข้าไปมีบทบาทอย่างไรในการส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวและชุมชนเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุและผู้สูงอายุในอนาคตจะได้รับการดูแลอย่างไรเพื่อให้ได้มาซึ่งกระบวนการทัศนในการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในอนาคตต่อไป

(1) รูปแบบการบูรณาการกับหน่วยงานต่างๆและเครือข่ายในการดูแลผู้สูงอายุ

ในการดูแลผู้สูงอายุนั้นมีหลายคนหลายองค์กรหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐเอกชนภาคประชาชน สถาบันการศึกษา ศาสนา ที่จะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อมเพื่อเป้าหมายให้ผู้สูงอายุที่อยู่ในวัยปลายชีวิตได้มีความสุขทั้งทางกายใจอย่างยั่งยืนตราบลิ้นลมหายใจการเตรียมดูแลสุขภาพร่างกายก่อนเข้าสู่ผู้สูงอายุ โดยการจัดตั้งศูนย์ฝึกทักษะและฟื้นฟูสมรรถนะผู้สูงอายุ

(2) รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่

รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่นั้นเนื่องจากปัจจุบันขนาดของครัวเรือนโดยเฉลี่ยลดลงอย่างต่อเนื่องและมีครัวเรือนผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่คนเดียวเพิ่มขึ้น และครัวเรือนที่ผู้สูงอายุอาศัยกับบุตรหลานลดลงขนาดของประชากรวัยแรงงานที่จะมาเป็นผู้เกื้อหนุนผู้สูงอายุในอนาคตก็ลดลงดังจะเห็นได้จาก อัตราส่วนศักยภาพในการเกื้อหนุนผู้สูงวัยมีแนวโน้มลดลงโดยตลอด และคาดว่าจะลดลงไปอีกในอนาคต แนวโน้มการลดลงอย่างรวดเร็วของอัตราความสามารถในการดูแลผู้สูงวัยนี้ทำให้เป็นที่วิตกกังวลกันว่า ประชากรวัยแรงงานต้องรับภาระที่หนักขึ้นในการดูแลเกื้อหนุนผู้สูงอายุ อันอาจทำให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและวัยแรงงานด้อยลง และผู้สูงอายุอาจประสบปัญหาความยากจนเพิ่มขึ้นการดูแลผู้สูงอายุที่พบว่าส่วนใหญ่ครอบครัวจะเป็นผู้ให้การดูแลนั้น เมื่อจำแนกผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่มีภาวะพึ่งพิงสูง พบว่าผู้ที่ให้การดูแลในชีวิตประจำวันเป็นผู้ที่รับจ้างยิ่งไปกว่านั้นบุคคลในครอบครัวซึ่งเป็นผู้ที่ให้การดูแลผู้สูงอายุจำนวนมากที่ต้องอยู่ในสถานะที่เรียกว่ามีบทบาทเชิงซ้อน คือ การที่ต้องรับบทบาทหลายด้านทั้งบทบาทของภรรยาแม่บ้านและการทำงานเพื่อหารายได้ดูแลบุตร และบุพการีพร้อมกัน ส่งผลให้ผู้ดูแลโดยเฉพาะผู้ที่มีฐานะยากจนต้องประสบปัญหาในการดูแลทั้งการขาดความรู้ มีปัญหาด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต รวมทั้งด้านเศรษฐกิจของผู้ดูแลหากต้องดูแลผู้สูงอายุเป็นเวลานาน

(3.) รูปแบบการจัดตั้งศูนย์เอนกประสงค์, ศูนย์ผู้สูงอายุหรือศูนย์การเรียนรู้

การจัดตั้งศูนย์เอนกประสงค์ ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ หรือศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน อาจจะเป็นสถานที่ในวัด สถานปฏิบัติธรรม หรือในหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานภาครัฐที่มีความพร้อม เพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น ใช้ในกิจกรรมตรวจสุขภาพ กิจกรรมออกกำลังกาย กิจกรรมเรียนรู้ส่งเสริมถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตให้ลูกหลานได้เรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้สูงอายุที่มีวิชาความรู้หากไม่ได้รับการถ่ายทอดสู่ลูกหลานแล้วองค์ความรู้นั้นอาจจะสูญหายไปกับผู้สูงอายุคนนั้น จัดตั้งเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมทางใจ วิปัสสนากรรมฐานฝึกสมาธิ กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมการร้องเพลง การนวดพื้นฟูร่างกาย กิจกรรมจ่ายเบี้ยผู้สูงอายุ เป็นต้น นอกจากนี้ชุมชนและพื้นที่หลายแห่งได้มีการจัดตั้งศูนย์เอนกประสงค์ผู้สูงอายุหรือศูนย์ส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุเพื่อจัดกิจกรรมสนับสนุนผู้สูงอายุในชุมชน อย่างไรก็ตามก็ตีบทบาทของศูนย์ในขณะนี้มุ่งไปยังกลุ่มผู้สูงอายุที่ยังไม่มีภาระพึ่งพิงเป็นหลัก สิ่งเหล่านี้จะต้องมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาเกี่ยวข้องสนับสนุน เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล สถานีอนามัย สาธารณสุข หรือหน่วยงานจากกระทรวงพัฒนาสังคมโดยมีเจ้าหน้าที่เข้ามาส่งเสริมให้ความรู้ในเรื่องระเบียบวิธีการเกี่ยวกับภาครัฐเพื่อให้ชมรมผู้สูงอายุหรือหน่วยงานองค์กรต่างๆได้ทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข

(4.) รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว

การดูแลผู้สูงอายุในระยะยาวในปัจจุบันมีความต้องการการดูแลอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงกันระหว่างการดูแลในครอบครัวสถาบันและชุมชนเพื่อทดแทนความต้องการขั้นพื้นฐานที่จะช่วยให้บุคคลที่สูญเสียหรือเสื่อมความสามารถกระทำหน้าที่ทางสังคม มีคุณภาพชีวิตที่ดีที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ ทำให้กิจกรรมและการบริการมีความคาบเกี่ยวกับบริการที่ต่างประเภทกันคือ บริการสุขภาพและบริการสังคมและยังมีความแตกต่างภายในรูปแบบบริการต่างๆของการดูแลระยะยาวอีกด้วย การดูแลระยะยาวที่ดีจึงต้องสามารถประสานกิจกรรมและบริการจากหลายฝ่ายเข้าด้วยกันต้องมีการบริหารจัดการจัดบริการแก่ผู้ที่เจ็บป่วยเรื้อรังโดยเฉพาะผู้ที่เป็นโรคความจำเสื่อมซึ่งต้องการบริการหลากหลายประเภทโดยเฉพาะอย่างยิ่งให้ได้รับบริการด้านสุขภาพอย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันการออกแบบที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมและการจัดหารายได้สำหรับซื้ออุปกรณ์และเครื่องช่วยเหลือต่างๆซึ่งเป็นบริการด้านสังคมก็มีความสำคัญต่อผู้รับบริการและเป็นเครื่องมือที่จะช่วยลดภาระของการดูแลระยะยาวลง

6. ข้อเสนอแนะ

ภาคราชการควรมีนโยบายการวางแผนและโครงการที่ตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุหรือหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น มีแนวคิดนโยบาย ดังต่อไปนี้

(1.) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การสร้างอาชีพแก่ผู้สูงอายุที่ยังสามารถทำงานได้และการจัดหาอาชีพที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุ ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงอายุไม่ต้องพึ่งพาหรือเป็นภาระแก่ผู้อื่นน้อยลง รวมทั้งเป็นการเพิ่มศักดิ์ศรีและสภาพทางจิตใจแก่ผู้สูงอายุ
2. ให้ครอบครัวชุมชนได้มีบทบาทสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนพร้อมสร้างแรงจูงใจในรูปแบบต่างๆ
3. หาแหล่งเงินกู้ให้กับผู้สูงอายุเพื่อใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพรวมทั้งช่วยเหลือจัดการธุรกิจหรือการทำงานให้มีรายได้ต่อไป
4. การจัดฝึกอบรมพัฒนาทักษะการเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ
5. ลดภาษีที่ชัดเจนสร้างแรงจูงใจสำหรับคนที่ดูแลผู้สูงอายุ หรือลดภาษีให้กับองค์กรที่จ้างผู้สูงอายุมีงานทำ
6. การจัดเงินสวัสดิการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาสภาวะวิกฤต เช่น การเกิดอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วยฉุกเฉิน เป็นต้น
7. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุเป็นสมาชิกกลุ่มชมรมร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุด้วยกันเองมีความอบอุ่นมีความสุขโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่มีสมาชิกในครัวเรือน

(2.) ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อค้นหาและนำภูมิปัญญาทุกกลุ่มทุกระดับมาใช้ประโยชน์ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุมีรายได้และได้รับเกียรติจากสังคม
2. ควรมีการศึกษาวิจัยการจัดบริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุเฉพาะกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุติดสังคม กลุ่มติดบ้าน กลุ่มติดเตียง โดยเฉพาะเป็นประเด็นเชิงลึกในทั้งส่วนของสภาพปัญหา และความต้องการบริการสวัสดิการ

บรรณานุกรม

- จงจิตต์ ฤทธิรงค์และคณะ. (2554). “เรื่องการสูงวัยของประชากรในประชาคมอาเซียน”. *รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.*
- จุมพล พุฒภัทระชีวิน และคณะ. (2555). “การวิจัยและพัฒนากระบวนการสร้างความดีมีคุณธรรม”. *ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้. องค์การมหาชน.*
- ชนิตา สุ่มมาตย์. (2552). “การพัฒนารูปแบบการจัดการการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุโดยองค์กรชุมชนในภาคอีสาน”. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.*
- ชลัษฏ์พร อมรวัฒนาและคณะ. (2551). “เรื่องแนวทางและมาตรการส่งเสริมการมีงานทำในผู้สูงอายุ”. *รายงานการวิจัย. ศูนย์บริการทางวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2559). *เวทีวิชาการนวัตกรรมใหม่ผู้สูงอายุ เกษียณอายุราชการ 65 ปีถึงเวลาแล้วหรือยัง.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สถาบันวิจัย.
- สัมฤทธิ์ ศรีดำรงสวัสดิ์. (2549). *รูปแบบการดูแลสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุระยะยาวโดยชุมชน.* สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศและสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2550). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย.* กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัย
- ศิริพันธุ์ สาสัตย์. (2552). *โครงการการศึกษาการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุระยะยาวในประเทศไทย.* นนทบุรี : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- ศิริวรรณ ศิริบุญ. (2552). *บทบาทของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับผู้สูงอายุ.* กรุงเทพฯ : มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557). *การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2557.* กรุงเทพฯ : บริษัท เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชั่น จำกัด.
- Antonovsky,(1993). *The structure and Properties of the Sense of Coherence. Scale*”.Social Science Medicine.
- Boyle. Geraldine. (2004). *Facilitating Choice and Control for Older People in Long-term Care.*Health Social Care in the Community.
- Cicirelli. Victor G. (1981). *Helping Elderly Parents. The Role of Adult Children.* Boston : Auburn House Publishing.
- D. A. Mazmanian. \$ P. A. Sabatier. (1989). *Implementation And Public Policy : With A New Postscript.* Latham. MD : University Press of America.

- Davis Easton. (1953). *The Political System An inquiry in to the State of Political Science*. New York : Alfred A. Knorf.
- Fred W. Riggs. "introduction" in Fred W. (1970). *Riggs Frontiers of Development Administration*. Durham North Carolina : Duke University Press.
- George F. Gant. (1979). *Development Administration : Concepts, Goals. Methods* Madison. Wisconsin : The University of Wisconsin Press.
- H. J. Hartley. (1968). *Education planning-programming-budgeting a systems approach*.
- Harold Lasswell & Abraham Kaplan. (1970). *Power and Society*. New Haven : Yale University press.
- Leiby. S.A. and D.R. Shupe. (1992). *Does Home Care Lesson Hospital Readmission for the Elderly*. Home Healthcare Nurse.
- Thomas R. Dy. (1984). *Understanding Public Policy*. Englewood Cliffs. Prentice Hall.

พุทธบูรณาการเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง
THE BUDDHISM INTEGRATION FOR SUSTAINABLE COMMUNITY
ENVIRONMENT MANAGEMENT OF LOCAL ADMINISTRATIVE
ORGANIZATIONS IN RAYONG PROVINCE

ศิริวัฒน์ ครองบุญ* ประเสริฐ ธิลา**

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธบูรณาการเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษายุทธศาสตร์การอนุรักษ์ ฟื้นฟู การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง และเพื่อนำเสนอพุทธบูรณาการเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง โดยผู้วิจัยได้ทำการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยผู้วิจัยได้จัดลำดับการนำเสนอผลวิเคราะห์ข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และทดสอบสมมติฐานด้วยค่าที (t-test) และ ค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) และทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) และการหาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย (regression coefficient) เป็นการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (multiple regression analysis)

ผลการวิจัย พบว่า

ข้อมูลยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ ฟื้นฟู การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง โดยภาพรวม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.92$) และพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้แก่ อายุ เพศ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง รายได้ต่อเดือน และประสบการณ์ในการทำงาน ไม่ส่งผลกระทบต่อจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ปัจจัยยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ ฟื้นฟูส่งผลกระทบต่อ

*หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

**ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง โดยรวมอยู่ในระดับต่ำ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .293 ทำนายการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้ร้อยละ 7.80 ปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ ฟื้นฟู มีจำนวน 2 ด้าน ด้านสามารถนำไปปฏิบัติได้ ด้านเป็นประโยชน์ต่อชุมชน และปัจจัยที่ไม่มีอิทธิพลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้แก่ มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ปัจจัยการบริหารงานตามหลักจักร 4 ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง โดยรวมอยู่ในระดับต่ำ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .331 ทำนายการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้ร้อยละ 10.00 ปัจจัยการบริหารงานตามหลักจักร 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีจำนวน 2 ด้าน คือ ด้านอัตตสัมมาปณิธิ การตั้งตนไว้ชอบ ตั้งตนไว้ถูกวิธี และด้านที่ไม่มีอิทธิพลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้แก่ ด้านสัปปุริสุสังเสาะ คบคนดี เสวนาคคนดี ด้านปฏิรูปเทศบาล มีสิ่งแวดล้อมที่ดี อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม

ปัจจัยการบริหารตามหลักสังคหวัตถุ 4 ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง โดยรวมอยู่ในระดับต่ำ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .382 ซึ่งปัจจัยการบริหารตามหลักสังคหวัตถุ 4 สามารถร่วมกันทำนายการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้ร้อยละ 13.60 ปัจจัยการบริหารตามหลักสังคหวัตถุ 4 มีผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ผู้วิจัยจึงได้ทำการทดสอบความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยการบริหารตามหลักสังคหวัตถุ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีจำนวน 2 ด้าน คือ ทาน การให้ ปิยวาจา วาจาเป็นที่รัก และด้านที่ไม่มีอิทธิพลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้แก่ อัตถจริยา การประพดีประโยชน์ ด้านสมานัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย การบริหารงานอย่างมีคุณภาพ ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง พบว่า ปัจจัยการบริหารงานตามหลักจักร 4 และด้านการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยรวมอยู่ในระดับต่ำ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .274 สามารถร่วมกันทำนายการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้ร้อยละ 7.00 ปัจจัยการบริหารงานตามหลักจักร 4 และด้านการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีจำนวน 1 ด้าน คือ ด้านการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 และด้านที่ไม่มีอิทธิพลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้แก่ ด้านการบริหารงานหลักจักร 4

คำสำคัญ: พุทธบูรณาการ, การจัดการ, สิ่งแวดล้อมชุมชน, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ABSTRACT

The research study “ Buddhist integration for sustainable management of urban environment in the local administrative organization, Rayong province” has the purposes to explore the strategies of sustainable conservation and management of urban environment in the local administrative organization, Rayong province, to find out the factors which influence the sustainable management of urban environment in the local administrative organization, Rayong province and to present the Buddhist integration for sustainable management of urban environment in the local administrative organization, Rayong province. In this study, the qualitative method and the quantitative method were chosen. The quantitative study was analyzed by SPSS. The questionnaire was used to collect data. Statistical analysis involved are Frequency, Percentage, Mean and Standard Deviation. In testing the hypothesis, the researcher chose One Way ANOVA technique which was measured by t-test and F-test, the Least Significant Difference: LSD and the multiple regression analysis.

The results of this research found that:

The findings in the present study are as the following: most participants who completed the questionnaire stated? high level ($X=3.92$). The factors expected to influence the sustainable management of urban environment in local administrative organization, Rayong province, which are age, gender, education level, job position, salary and work experience, do not impact on the management significantly. In analysis of factors influence the sustainable management of urban environment in local administrative organization, Rayong province, the multiple correlation coefficients is 0.293. It is used for predicting of the sustainable management of urban environment in the local administrative organization, Rayong province and prediction value is at 7.80 percent. There are 2 types of factors influence the conservation strategies: the practical type and the benefits for community type. Factors which does not influence the sustainable management of urban environment in local administrative organization, Rayong province, are clear objectives, Cakka: 4 virtues wheeling one to prosperity. The multiple regression coefficients of these factors is 0.331. The predict value is of 10 percent in predicting the sustainable management of urban environment in local administrative organization, Rayong province. The Cakka factor is significant at statistical level 0.05. The Cakka factor consists of 2 aspects which are Attasammapanidhi: setting oneself

in the right course, aspiring and diverting oneself in the right way, and the other two which do not influence the sustainable management are Sappurisupassaya: association with good people, and Patirupadesavasa: living in a suitable region, good or favorable environment.

Factors related to administration following the four Sangahavatthu influence the sustainable management of urban environment in the local administrative organization, Rayong province, at overall low level. Its multiple relation coefficients is 0.382. These factors can be used to predict the sustainable management of urban environment in the local administrative organization, Rayong province at 13.60 percentage. Since these factors influence the sustainable management of urban environment in the research area, the researcher conducted the hypothesis testing concerning factors related administration following the four Sangahavatthu at the significant statistic level 0.05. Two of four Sangahavatthu which influence the management are Dana or giving and Piyavaca or kindly speech. The other two of Sangahavatthu which do not influence the management are Atthacariya or useful conduct and Samanattata or even and equal treatment. It is found that factors related to administration following the four Sangavatthu and the four Cakka are at low level. The multiple relation coefficients is 0.274. These can be used together to predict the sustainable management of urban environment in the local administrative organization, Rayong province at 7.00 percentage. Factors related to administration following the four Cakka and the four Sangahavatthu is significant at the statistical level 0.05. The four Cakka does not influence the sustainable management of urban environment in the local administrative organization, Rayong province.

Keywords: Buddhist integration, management, urban environment, local administrative organization

๑. บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งมีความเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์และสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม สิ่งที่มีมนุษย์ได้รับจาก วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ก็ล้วนแต่เป็นสิ่งดีงาม สร้างสรรค์ อำนวยความสะดวกสบาย เพราะเป็น การนำเอาวิทยาศาสตร์และความรู้ที่ได้จากการรวบรวมมาประยุกต์ใช้ตามความประสงค์ของมนุษย์ เพื่อแก้ปัญหา และเพิ่มความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิต ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านความเหมาะสม ค่านิยม วัฒนธรรมทางสังคม สิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องชี้แนะทางในการพัฒนาเทคโนโลยี มนุษย์เป็นผู้ ประสานความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างสิ่งแวดล้อมกับเทคโนโลยี เมื่อมีการใช้เทคโนโลยีที่ไม่ เหมาะสมหรือในทางที่ผิด ทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง มนุษย์ต้องแก้ไขควบคุมการใช้เทคโนโลยี ในขณะเดียวกัน ก็ต้องพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นมาแก้ไขสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลง ให้กลับสภาพเดิม และมีการพัฒนาปรับปรุง สร้างสรรค์เทคโนโลยีที่เหมาะสมที่สุดต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เป็นความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดประโยชน์ สูงสุด (คณะกรรมการวิชาสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีและชีวิต,2553) สิ่งแวดล้อมเป็นรากฐานอันสำคัญ ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยมีมนุษย์เป็นผู้กำหนดการตามเป้าหมาย ผลจาก เทคโนโลยีในการพัฒนาอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดการขยายตัวของชุมชน การเพิ่มขึ้นของจำนวน ประชากร การใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม และพฤติกรรมของมนุษย์ ทำให้เกิดปัญหาทางด้านสังคม ด้านจิตใจ และด้านความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อม มีการใช้ทรัพยากรเพิ่มมากขึ้น มลพิษจาก อุตสาหกรรมมีปัญหาที่ทวีความรุนแรง และได้รับผลกระทบเป็นวงกว้าง ทั้งด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพ จากร่างรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) (บริษัท ไออาร์พีซี จำกัด (มหาชน),2553) ดังที่ สุพิชัย ศิริรักษ์ (2558) ได้กล่าวว่า “การมุ่ง พัฒนาประเทศและรับเอาอุตสาหกรรมต่าง ๆ จากต่างประเทศเข้ามาสู่กระบวนการผลิต โดยไม่ได้มี มาตรการตั้งรับที่เพียงพอ ก่อให้เกิดผลกระทบในด้านลบต่อสิ่งแวดล้อม”

จังหวัดระยองเป็นเมืองอุตสาหกรรม มีโรงงานอยู่เป็นจำนวนมาก อยู่ในเขตรับผิดชอบ ของการนิคมอุตสาหกรรม และขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นความสำคัญของ การจัดการสิ่งแวดล้อมที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชน เพื่อลดอัตราความเสี่ยงและอันตรายร้ายแรง เท่าที่ผ่านมาเมื่อเกิดการรั่วไหลของสารเคมีอย่างรุนแรงมักจะประเมินว่าอยู่เฉพาะในพื้นที่โรงงาน แต่ความเป็นจริงแล้วมักจะไปไกลถึงชุมชน ชุมชนจึงมีความห่วงใยในเรื่องน้ำใช้ น้ำเสีย และของเสีย ที่เกิดขึ้น อันจะส่งผลกระทบต่อประชาชนและผู้มีส่วนได้เสีย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาพุทธบูรณา การเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง เพื่อจะได้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน หลักพุทธธรรมที่ สามารถนำมาบูรณาการเข้ากับแนวคิดทฤษฎีการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน.ตามวงจรแห่ง ความสำเร็จ (PDCA) และเพื่อนำเสนอพุทธบูรณาการเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง เพื่อให้ประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้า

มามีบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชนร่วมกัน จัดระบบการบริหารงานด้านสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามหลักการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม กำหนดอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และราชการส่วนท้องถิ่น ให้เกิดการประสานงานและมีหน้าที่ร่วมกันส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และกำหนดแนวทางปฏิบัติในส่วนที่ไม่มีหน่วยงานได้รับผิดชอบ เพื่อให้การพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษายุทธศาสตร์การอนุรักษ์ พื้นที่ การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง

2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง

2.3 เพื่อนำเสนอพุทธบูรณาการเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาและตัวแปรเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ พื้นที่ และหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาบูรณาการและแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ดังนี้

3.1.1 ขอบเขตด้านยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ พื้นที่ และควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ประกอบด้วย

1) เพิ่มพื้นที่สีเขียว โดยการเพิ่มพื้นที่ทั้งป่าปก ป่าชายเลน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
2) อนุรักษ์ พื้นที่ ทรัพยากรทางทะเลชายฝั่ง และมีการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมเกิดสมดุลต่อระบบนิเวศ

3) อนุรักษ์ พื้นที่และพัฒนาทรัพยากรน้ำผิวดินและแหล่งน้ำใต้ดิน โดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

4) สนับสนุนการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายจากแหล่งกำเนิด รวมทั้งมีระบบการจัดการที่ถูกต้อง

5) เสริมสร้างจิตสำนึก ความรู้ ความเข้าใจแก่ทุกภาคส่วน สร้างภาคีเครือข่าย เพื่อการมีส่วนร่วมในการดูแล รักษาสิ่งแวดล้อม ในทุกภาคส่วน

3.1.2 ขอบเขตด้านหลักพุทธธรรม ใช้หลักจักร 4 คือ ธรรมอันนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ดุจลือนำไปสู่ที่หมาย ได้แก่

- 1) ปฏิรูปเทสวาสะ อยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม
- 2) สัปปริสุปัสสยะ สมาคมกับสัตบุรุษ
- 3) อุตตสัมมาปณิธิ ตั้งตนไว้ชอบ ตั้งจิตคิดมุ่งหมาย นำตนไปถูกทาง

4) ปุพเพตปัญญาตา ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว มีพื้นเดิมดี ได้สร้างสมคุณความดีเตรียมพร้อมไว้แต่ต้น

3.1.3 ขอบเขตด้านหลักพุทธธรรม ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 คือ ธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวหัวใจของผู้อื่น ได้แก่

- 1) ทาน การให้ความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล ให้คำปรึกษา
- 2) ปิยวาจา การกล่าววาจาอันเป็นที่รัก สุภาพ อ่อนหวาน สมานสามัคคี
- 3) อัถลจรียา การประพฤติประโยชน์ต่อชุมชน
- 4) สมานัตตตา การวางตนเหมาะสมเสมอต้นเสมอปลายตามสมควรแก่ฐานะ

3.1.4 ขอบเขตด้านแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาประสิทธิภาพและคุณภาพของการดำเนินงานของ Dr.William W.Edwards Deming เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบวงจร ซึ่งมี 4 ประการ คือ Plan-Do-Check-Act (PDCA) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) P (Plan) หมายถึง การวางแผนดำเนินงาน
- 2) D (Do) หมายถึง การดำเนินงานตามแผน
- 3) C (Check) หมายถึง การตรวจสอบผลการดำเนินงาน
- 4) A (Act) หมายถึง การทบทวน ปรับปรุง และแก้ไขพัฒนา

3.2 ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม ดังนี้

1) ประชากรในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้บริหาร พนักงาน พนักงานจ้าง ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัดระยอง (อบจ.) (2) เทศบาล มี 30 แห่ง โดยแบ่งเป็นเทศบาลนคร 1 แห่ง คือ เทศบาลนครระยอง เทศบาลเมือง 2 แห่ง คือ เทศบาลเมืองมาบตาพุด เทศบาลเมืองบ้านฉาง และ (3) องค์การบริหารส่วนตำบล มี 37 แห่ง รวมทั้งหมด 68 แห่ง มีจำนวนประชากรทั้งหมด 3,676 คน

2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งเป็นผู้บริหาร พนักงาน พนักงานจ้าง ที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเป็นบุคคลผู้มีบทบาทอย่างสำคัญในพื้นที่จังหวัดระยอง จำนวน 18 รูป/คน

3) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง จำนวน 9 คน

3.3 ขอบเขตพื้นที่/สถานที่

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการทำวิจัย คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ประกอบด้วย (1) องค์การบริหารส่วนจังหวัดระยอง (อบจ.) (2) เทศบาล มี 30 แห่ง และ (3) องค์การบริหารส่วนตำบล มี 37 แห่ง รวมทั้งหมด 68 แห่ง

3.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการทำวิจัยระหว่างเดือน มิถุนายน 2559 – มีนาคม 2560 รวมระยะเวลา 9 เดือน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณก่อน แล้วจึงทำการวิจัยเชิงคุณภาพ วิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ด้วยการใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) แจกแบบสอบถามโดยการสุ่มอย่างง่าย (Random Sampling) ในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เริ่มด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบสัมภาษณ์โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพราะงานวิจัยผสมผสานวิธีส่วนใหญ่จะคำนึงถึงปรัชญาในการวิจัย การวิจัยผสมผสานวิธีจะอ้างอิงถึงการออกแบบในการวิจัย ซึ่งขึ้นอยู่กับฐานความคิดทางปรัชญา และมุ่งไปที่เทคนิคและวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล (วรรณดี สุทธินรากร, 2556) แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขเสนอต่อเวทีการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) พัฒนาแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนให้สมบูรณ์ก่อนนำเข้าสู่การสอบคุชฎีพิจารณา เพื่อหาข้อสรุปและข้อเสนอแนะในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ให้เป็นมาตรฐานก่อนที่จะเสนอผลงานวิจัยต่อสาธารณะในลำดับต่อไป

4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

4.1.1 ประชากร (Population)

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้บริหาร พนักงาน พนักงานจ้าง ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ประกอบด้วย (1) องค์การบริหารส่วนจังหวัดระยอง (อบจ.) (2) เทศบาล มี 30 แห่ง โดยแบ่งเป็นเทศบาลนคร 1 แห่ง คือ เทศบาลนครระยอง เทศบาลเมือง 2 แห่ง คือ เทศบาลเมืองมาบตาพุด เทศบาลเมืองบ้านฉาง และ (3) องค์การบริหารส่วนตำบล มี 37 แห่ง รวมทั้งหมด 68 แห่ง มีจำนวนประชากรทั้งหมด 3,676 คน

4.1.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ แบ่งกลุ่มขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ตามสัดส่วนผู้บริหาร พนักงาน และพนักงานจ้าง ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 361 คน คำนวณจากตารางสำเร็จรูปของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) (Yamane, Taro, 1967).

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล (Instrument)

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นก่อนลงพื้นที่ ข้อมูลที่สำคัญในช่วงนี้ คือ ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ ป่าชุมชน และควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ข้อมูล

แนวคิดทฤษฎีการจัดการสิ่งแวดล้อม 4 ประการ คือ Plan-Do-Check-Act (PDCA) หลักจักร 4 คือ ธรรมอันนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง หลักสังคหวัตถุ 4 คือ ธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล Silverman ได้มีการจัดเก็บข้อมูล 4 วิธี คือ (1) การสังเกต (Observation) (2) ตำราและเอกสาร (Texts & Documents) (3) การสัมภาษณ์ (Interviews) (4) การบันทึกวีดิทัศน์และโสตทัศนูปกรณ์ (Audio & video recording) (Silverman, D.,2000)

การสัมภาษณ์เป็นวิธีการที่จะได้ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็นและมุมมอง ค่านิยมที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ ระบุไปถึงการบอกเล่าประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สะท้อนให้เห็นในบุคคลนั้น ๆ และที่สำคัญการสัมภาษณ์จะเป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกิดขึ้นในอดีตมาพรรณนาได้ (Creswell, J. W.,2007)

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่ได้สร้างขึ้นมาจากการศึกษาค้นคว้าแนวคิด และทฤษฎีต่าง ๆ รวมทั้งเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตรงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.3.1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) เป็นหลักก่อน โดยการดำเนินการขั้นแรก คือ นำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้ จำนวน 361 ชุด มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสำรวจ (Editing) แล้วดำเนินการลงรหัสตามคู่มือการลงรหัส (Code Book) แล้วจึงดำเนินการถ่ายรหัสดังกล่าวลงในแบบฟอร์มถ่ายข้อมูล (Transfer Sheet) บรรจุข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์และวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์หาค่าทางสถิติ สถิติที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ สถิติพรรณนา หรือสถิติบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าสถิติร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย \bar{X} (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. (Standard Deviation) สำหรับบรรยายข้อมูลทั่วไป และใช้สัมประสิทธิ์การถดถอย (regression coefficient) เป็นการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (multiple regression analysis) เพื่อใช้อธิบายผลของตัวแปร DV ที่เกิดขึ้น

4.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

1) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

2) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียง และจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้

3) การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิดทฤษฎี งานวิจัยต่างๆ ทางวิชาการ มาสร้างเป็นบทสรุปร่วมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้โดยเน้นความเชื่อมโยง เพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริง

4) การวิเคราะห์ข้อมูลการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความแตกต่างของผู้ให้ข้อมูลหลัก ความแตกต่างของเวลาที่ได้ข้อมูล และความแตกต่างของสถานที่ที่ได้ข้อมูล เมื่อตรวจสอบแล้วปรากฏว่า ข้อมูลเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือสอดคล้องกัน จึงนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อตอบใจทวิวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ร่วมกับข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถาม ซึ่ง สตรอส และกอบิน ได้นำเสนอในประเด็นว่า “ในการวิจัยเชิงคุณภาพจำเป็นต้องได้รับการประเมินอย่างแม่นยำ เพื่อตอบย้ำถึงความชัดเจนที่มีประสิทธิภาพ เพื่อว่าผู้อ่านผลงานการวิจัยที่ดีพิมพ์สามารถประเมินคุณค่าของงานวิจัยได้ (Strauss, A. and J. Corbin, 1990)

5. ผลการวิจัย

5.1 ผลการศึกษาเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

ผลการศึกษา พบว่า ข้อมูลยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยภาพรวมพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.92$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า ทั้ง 3 ด้าน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย คือ อันดับหนึ่ง ด้านเป็นประโยชน์ต่อชุมชน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.98$) อันดับสอง ด้านมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.92$) อันดับสาม คือ ด้านสามารถนำไปปฏิบัติได้ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.86$) ตามลำดับ

5.2 ผลการวิเคราะห์การบริหารงานตามหลักจักร 4 คือ ธรรมที่นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ดุจล้อรถนำไปสู่ที่หมาย ซึ่งมีความสอดคล้องเหมาะสมกับการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง

ผลการศึกษา พบว่า ข้อมูลการบริหารงานตามหลักจักร 4 คือ ธรรมที่นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง โดยรวม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.72$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน และระดับความคิดเห็น ระดับปานกลาง 1 ด้าน

เรียงจากมากไปหาน้อย คือ อันดับหนึ่ง ด้านบุพเพกตบุญญตา มีพื้นเดิมดี มีทุนดีที่ได้เตรียมไว้ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.07$) อันดับสอง คือ ด้านปฏิรูปเทสวาสะ มีสิ่งแวดล้อมที่ดี อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$) อันดับสาม คือ ด้านอัตตสัมมาปณิธิ การตั้งตนไว้ชอบ ตั้งตนไว้ถูกวิธี มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.80$) ตามลำดับ

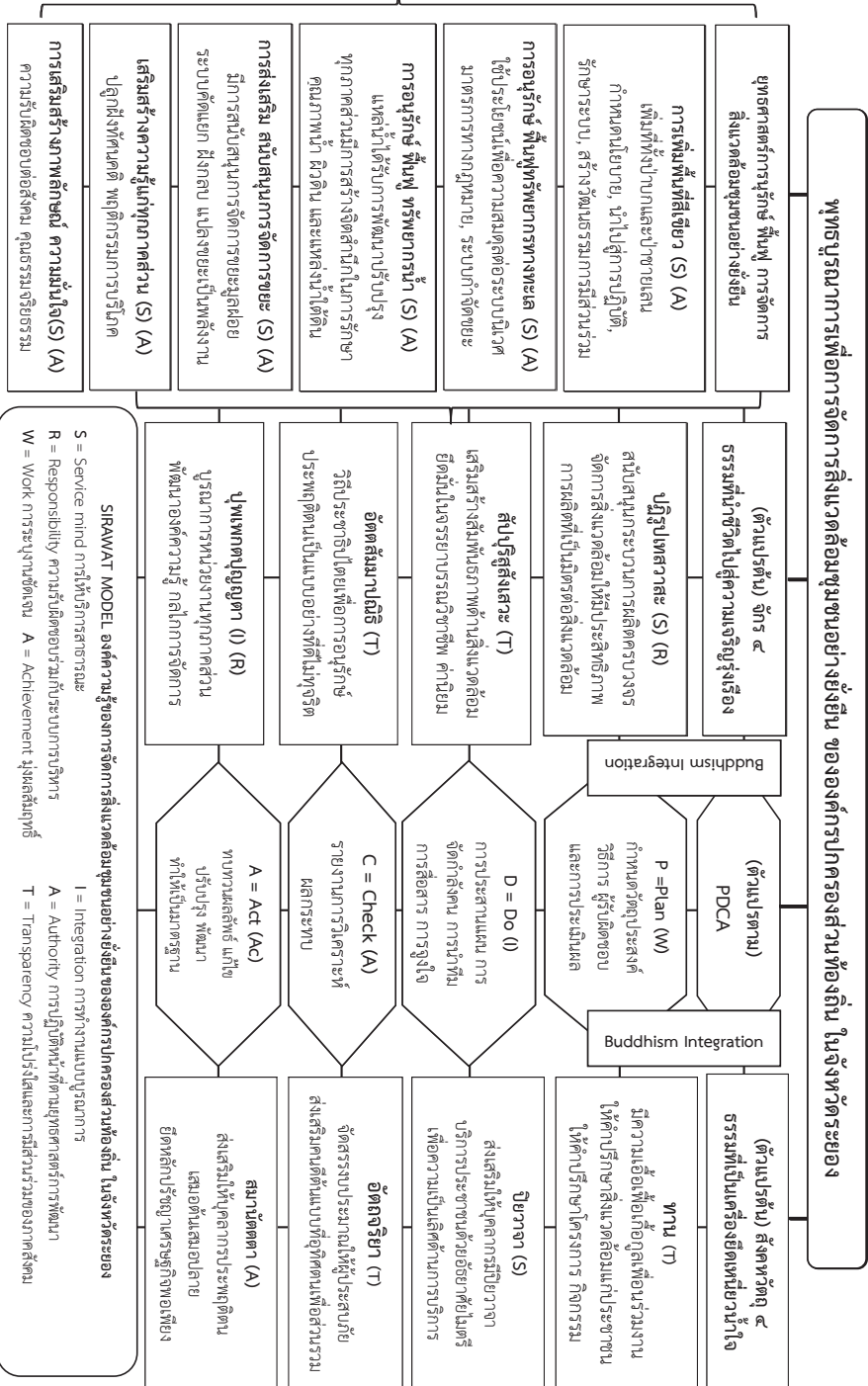
5.3 ผลการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 คือ ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ซึ่งมีความสอดคล้องเหมาะสมกับการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดระยอง

ผลการศึกษา พบว่า ข้อมูลการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 คือ ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น โดยรวม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกข้อมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.98$) เรียงจากมากไปหาน้อย คือ อันดับหนึ่ง ปิยวาจา วาจาเป็นที่รัก มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$) อันดับสอง คือ อตถจริยา การประพฤติประโยชน์ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$) อันดับสาม คือ ทานการให้ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.92$) ตามลำดับ

5.4 ผลการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ตามวงจรแห่งความสำเร็จ (PDCA)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ตามวงจรแห่งความสำเร็จ (PDCA) โดยรวม พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกข้อมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย คือ อันดับหนึ่ง ด้านการดำเนินงาน (Do) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$) อันดับสอง ด้านการทบทวน ปรับปรุง และแก้ไขพัฒนา (Act) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$) อันดับสาม คือ ด้านการวางแผน (Plan) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.99$) ตามลำดับ ผู้วิจัยสามารถนำเสนอสาระสำคัญของการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง มาสังเคราะห์แสดงเป็นองค์ความรู้ได้ตั้งแผนภาพ

สังเคราะห์เขาใน S = Service mind และ A = Authority

6. อภิปรายผล

จากการศึกษาข้อมูลยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ ฟื้นฟู การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง โดยภาพรวม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.92$) เพราะการจัดการสิ่งแวดล้อม จะต้องมุ่งไปสู่นโยบายการจัดการระบบสิ่งแวดล้อมเป็นประการสำคัญ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การสร้างนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมของผู้นำ เพราะมีอิทธิพลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ วิสัยทัศน์ นโยบายด้านสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา คุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งการปรับปรุงระบบการปฏิบัติงาน เพราะจะทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับความไว้วางใจในการบริหารงาน และการทำงานอย่างที่ได้ได้รับความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูชัยพัชรสถิต (พระชัย สวาทยานันท์) (2557) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในศาสนสถาน เพื่อการเรียนรู้ธรรมะ: กรณีศึกษา วัดราชพฤกษ์ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษา พบว่า บริบทสิ่งแวดล้อมของวัดมีสภาพปัญหาที่ต้องปรับปรุงเพื่อการเรียนรู้ 3 ด้าน คือ กายภาพ บุคลากรของวัด และการเรียนรู้ธรรมะ สอดคล้องกับ พระครูสมุห์ณัฐเสถียร อธิญาโณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 ผลการวิจัย พบว่า สภาพของวัดและสิ่งแวดล้อมควรจะได้ดำเนินการปลูกต้นไม้ภายในบริเวณวัดให้มีความร่มรื่น เน้นการปลูกต้นไม้ การจัดสวนหย่อม (2559) สอดคล้องกับ บัญชายุทธ นาคมุจลินท์ ได้วิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี” พบว่า การบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหารทั่วไป เพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน สถานการณ์และสิ่งแวดล้อม 2559 และสอดคล้องกับสนามัทธนาคุณย์ ได้วิจัยเรื่อง ชีวิตวิทยาเชิงพุทธ : ระบบความสัมพันธ์ของชีวิตและสิ่งแวดล้อม และการสร้างปัจจัยเกื้อกูลต่อการพัฒนาชีวิตตามหลักสปปายะ พบว่า ระบบความสัมพันธ์ของชีวิตและสิ่งแวดล้อมตามหลักชีวิตวิทยาเชิงพุทธมีเซลล์และพันธกรรมเป็นความสัมพันธ์ของชีวิต ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อมเป็นไปใน 2 มิติ คือ มิติความสัมพันธ์ของการอาศัยอยู่ร่วมกันในระบบนิเวศระหว่างสิ่งมีชีวิตด้วยกันและมิติความสัมพันธ์มุกกว้างระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ทุกมิติอาศัยหลักภาวะธำรงดุล ซึ่งเป็นหลักการสำคัญทางชีวิตวิทยามีการปรับตัวของร่างกายในการดำรงอยู่ในสภาวะแวดล้อมตามธรรมชาติได้อย่างกลมกลืนสอดคล้องกับธรรมชาติ (2559) ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้แก่ อายุ และปัจจัย เพศ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง รายได้ต่อเดือน และประสบการณ์ในการทำงาน ไม่ส่งผลกระทบต่อจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของรุ่งทิพย์ บำรุงสุข (2555) ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อจัดการสิ่งแวดล้อม

กรณีศึกษา เขตลุ่มแม่น้ำกรอง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการศึกษา พบว่า การทดสอบสมมติฐาน อายุ อาชีพ และรายได้ แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมและผลการจัดการสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ผลการศึกษา พบว่า ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ พื้นที่ป่า ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง พบว่า ปัจจัยยุทธศาสตร์การอนุรักษ์พื้นที่ป่ามีอิทธิพลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง โดยรวม อยู่ในระดับต่ำ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .293 ทำนายการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้ร้อยละ 0.78 ปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ พื้นที่ป่า มีจำนวน 2 ด้าน ด้านสามารถนำไปปฏิบัติได้ ด้านเป็นประโยชน์ต่อชุมชน และปัจจัยที่ไม่มีอิทธิพลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้แก่ มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของเยาวลักษณ์ สุตะโคตร (2553) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาภาวะผู้นำของพนักงานเทศบาล: กรณีสำนักงานเทศบาลเมืองมุกดาหาร” พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำและมีเจตคติต่อการใช้ภาวะผู้นำ หลังการฝึกอบรมดีกว่าก่อนการฝึกอบรม และพนักงานเทศบาลทุกคนให้ความสำคัญต่อการศึกษานำภาวะผู้นำมาใช้ในการปฏิบัติงาน ส่งผลให้การปฏิบัติงานในหน้าที่ได้รับการพัฒนาสู่มาตรฐานที่ดียิ่งขึ้น

ผลการศึกษา พบว่า หลักจักร 4 ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง พบว่า ปัจจัยการบริหารงานตามหลักจักร 4 มีอิทธิพลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง โดยรวมอยู่ในระดับต่ำ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .331 ทำนายการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้ร้อยละ 10.00 ปัจจัยการบริหารงานหลักจักร 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีจำนวน 2 ด้าน อัตตสัมมาปณิธิ การตั้งตนไว้ชอบ ตั้งตนไว้ถูกวิถี และด้านที่ไม่มีอิทธิพลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้แก่ ด้านสัพบุรีสุขสังเสาะ คบคนดี เสวนาคคนดี ด้านปฏิรูปเทสวาสะ มีสิ่งแวดล้อมที่ดี อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของนงนันท สุริยมณี และคณะ (2549) มหาวิทยาลัยมหิดล รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง “คุณธรรมจริยธรรมที่มีผลต่อการบริหารจัดการขององค์กรบริหารส่วนตำบล” ผลการศึกษาพบว่า จุดเด่นในการบริหารงานที่ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นกลุ่มตัวอย่างได้รับรางวัลที่ 1 ประเภทการบริหารจัดการที่ดีประจำปี 2547 ได้แก่ การบริหารจัดการ ส่วนหลักคุณธรรมองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ที่ทำการศึกษาส่วนใหญ่ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของกฎหมายอย่างเคร่งครัด

7. กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยเรื่อง “พุทธบูรณาการเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง” ฉบับนี้จัดทำขึ้นตามหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาและการช่วยเหลือแนะนำอย่างดียิ่งจากอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์และกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ที่กรุณาให้คำแนะนำ ตลอดจนช่วยตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหาสาระ ความครบถ้วนถูกต้องตามหลักวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และวิธีการเขียนเป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญที่ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ทุกรูป ทุกท่าน ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์มาร่วมแสดงความคิดเห็นพร้อมข้อเสนอแนะในการสนทนา และชี้แนะแนวทางการปรับปรุงแก้ไขให้ผลงานวิจัยครั้งนี้ดียิ่งขึ้นไป

ขอขอบคุณคุณอาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ ช่วยแนะนำและจุดประกายแนวคิดในการศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิตครั้งนี้ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกรูป ทุกท่าน ที่กรุณาให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม การประชุมสัมมนาวิชาการและการอำนวยความสะดวกติดต่อภายในสำนักงาน ตลอดจนกัลยาณมิตรร่วมรุ่นที่ 3 และกัลยาณมิตรต่างรุ่นผู้เป็นแบบอย่างด้านการทำดุษฎีนิพนธ์และเป็นมิตรที่ดีมีน้ำใจ ในการเขียนดุษฎีนิพนธ์ และที่สำคัญขอกราบขอบพระคุณ พระครูปริยัติสุวัฒนาภรณ์ (ประภาส จนทวนโณ) เจ้าอาวาสวัดทับมา เจ้าคณะตำบลทับมา ที่ได้ให้ทุนการศึกษาในระดับปริญญาเอกในครั้งนี้

8. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธบูรณาการเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรทำการศึกษาข้อมูลพื้นที่ เพื่อเก็บรวบรวมเป็นข้อมูลพื้นฐานของปัญหา ในชุมชนแต่ละชุมชน เพื่อนำมาเข้าสู่ที่ประชุมปรึกษาหารือ และกำหนดแนวทางในการพัฒนาชุมชน และทำการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน

2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรทำการประชาสัมพันธ์การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนให้ประชาชนได้รับทราบ เพื่อร่วมเสนอแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนต่อไป

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรนำพุทธบูรณาการเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนมาประยุกต์ใช้ที่กำหนดนโยบาย เพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

4) รัฐบาลควรสนับสนุน งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และจัดให้มีการอบรมบุคลากร เพื่อเป็นการสนับสนุนการพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนให้เกิดประสิทธิภาพ

8.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ด้านยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ ฟื้นฟู การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการเพิ่มพื้นที่สีเขียวทั้งป่าบก ป่าชายเลน ด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนและมีการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม เกิดสมดุลต่อระบบนิเวศ และควรเสริมสร้างจิตสำนึก ความรู้ ความเข้าใจ แก่ทุกภาคส่วน สร้างภาคีเครือข่าย เพื่อการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น

2. ด้านการบริหารงานตามหลักจักร 4 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีหลักการบริหารในด้านสปิริตสูงส่งสะอาด คบคนดี เสวนาคคนดี ควรมีการการจัดกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคลากรมากขึ้น และการเสริมสร้างผู้นำชุมชนต้นแบบและรณรงค์ให้บุคลากรมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ผลิตผลงานจากผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น

3. ด้านการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีหลักด้านสมานัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลายเพิ่มมากขึ้น โดยการส่งเสริมให้บุคลากรวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม และมีการส่งเสริมให้บุคลากรผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม ประพฤติตนให้เสมอต้นเสมอปลาย

4. ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ตามวงจรแห่งความสำเร็จ (PDCA) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรปรับปรุงเพิ่มทุกๆ ด้าน แต่ควรเน้นในด้านการตรวจสอบผลการดำเนินงาน (Check) เพิ่มมากขึ้น มีการเน้นการตรวจสอบแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะนำพุทธบูรณาการเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ไปใช้อย่างยั่งยืนต่อไป

8.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรทำการศึกษาวิจัยประสิทธิผลการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธบูรณาการเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง

2) ควรทำการศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธบูรณาการแบบยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการวิชาสิ่งแวดล้อมเทคโนโลยีและชีวิต. (2553). *สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีและชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 10, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นฤนนท์ สุริยมณี และคณะ. (2549). “คุณธรรมจริยธรรมที่มีผลต่อการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล”. *รายงานการวิจัย*. ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน).

- บริษัท ไออาร์พีซี จำกัด (มหาชน). (2553). *ร่างรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA)*. นนทบุรี: ดำเนินการโดย บริษัท วิชั่น อี คอนซัลแทนท์ จำกัด.
- บัญชายุทธ นาคมุจลินท์. (2556). *วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาของ ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี*. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*. (พระพุทธศาสนา), บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูชัยพัชรสถิต (พรชัย สวาทะนันท์). (2557). “รูปแบบการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในศาสนสถาน เพื่อการเรียนรู้ธรรมะ: กรณีศึกษา วัดราชพฤกษ์ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์”. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- ภุริวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา. (2556). “การพัฒนาเชิงพุทธเพื่อการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลใน จังหวัดนนทบุรี”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เยาวลักษณ์ สุตะโคตร. (2553). “การพัฒนาภาวะผู้นำของพนักงานเทศบาล: กรณีสำนักงาน เทศบาลเมืองมุกดาหาร”. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- วรรณดี สุทธินิรากร. (2556). *การวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยในกระบวนการค้นคว้าทางเลือก*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเคล็ดไทย จำกัด.
- सानู มัทธนาตุล. (พฤษภาคม-สิงหาคม, 2559). “ชีววิทยาเชิงพุทธ: ระบบความสัมพันธ์ของชีวิต และสิ่งแวดล้อม และการสร้างปัจจัยเกื้อกูลต่อการพัฒนาชีวิตตามหลักสัพพายะ”. *วารสารสังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 5 (2)
- สุพิชัย ศิริรักษ์. “รูปแบบการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธจริยธรรมมาภิบาล ของเทศบาล ในเขตภาคกลางตอนบน”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Traditions*. Op. cit.
- Silverman, D., (2000) *Doing Qualitative Research: A Practical Handbook*. London, Sange.
- Strauss, A. and J. Corbin. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. Newbury Park, California, Sage.
- Yamane, Taro. (1967). *Statistics: An Introductory Analysis*. New York: Harpen and Row.

การสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียงตามแนวนาถกรณธรรมของชุมชนในภาคเหนือ
A LIFE IN CREATE WITH SUFFICIENCY OF NATHAKARANADHAMMA IN
NORTHERN COMMUNITY

นายศุภธัญย์ ไชยสองวรรษ์*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มุ่งวิเคราะห์รูปแบบการสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียงตามหลักนาถกรณธรรมของชุมชนในภาคเหนือ โดยการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญใน 3 หมู่บ้าน ครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัดทางภาคเหนือของประเทศ จากการวิเคราะห์ พบว่า มีประเด็นสำคัญ 4 ด้าน ประกอบด้วย 1. การพัฒนาด้านสภาพแวดล้อม 2. การพัฒนาด้านศีลธรรม 3. การพัฒนาด้านจิตใจ/สังคม และ 4. การพัฒนาด้านสติปัญญา โดยการพัฒนาแต่ละด้านมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ไม่มีหลักการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีความโดดเด่นกว่ากัน และเป็นการดำเนินไปอย่างบูรณาการอาศัยซึ่งกันและกัน การพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืนคือการพัฒนาตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่แสดงไว้ในรูปแบบการพัฒนาชุมชนตามหลักนาถกรณธรรม

คำสำคัญ: ชีวิตพอเพียง, นาถกรณธรรม, เศรษฐกิจพอเพียง

ABSTRACT

This Journal focused to investigate the model of community development at north community by collecting data from 3 villages covering in 3 provinces in Thailand Northern region. From the analysis, it was found that there were four items as follows: 1) the environmental development, 2) the Self-Development, 3) The social development, 4. The windom development. However, the development of each side is linked and interrelated and integrated into each other. Therefore, the sustainable and effective of community development is the development in line with Buddhism that has already demonstrated in the community development based on the Nathakaranadhamma.

Keywords: A life of sufficiency, Nathakaranadhamma, Sufficiency Economy

* หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1. บทนำ

การพัฒนาศักยภาพบุคคลให้มีความรู้ความสามารถเพื่อการพึ่งพาตนเองได้ การที่บุคคลหนึ่งจะสามารถพึ่งตนเองได้นั้นต้องผ่านกระบวนการฝึกฝน อบรม หล่อหลอม จนกลายเป็นผู้สามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง (พระธรรมเมธาภรณ์ (ระบบ ฐิตญาณโณ), 2542) พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาไว้ในปฐมนาถสูตรและทุติยนาถสูตร ซึ่งว่าด้วยเรื่องของธรรมสำหรับการพึ่งตนเอง ประกอบด้วย หลักธรรม 10 ข้อ ได้แก่ 1) ความประพฤติดี 2) ความใฝ่รู้ 3) ความมีเพื่อนที่ดี 4) ความว่าง่าย 5) ความชวนชววยในกิจการ 6) ความฝึกฝนในคุณธรรม 7) ความขยันหมั่นเพียร 8) ความพอเพียง 9) มีสติ และ 10) ประกอบด้วยปัญญา (อง. ทสก. (ไทย) 24/17/25) หลักการพึ่งตนเอง เป็นหลักการที่มีการกล่าวถึงและนำมาใช้ในการพัฒนาสังคมอย่างแพร่หลายมากในสังคมปัจจุบัน จนอาจกล่าวได้ว่า การพึ่งตนเองเป็นแนวทางการพัฒนาอย่างหนึ่งซึ่งตั้งต้นจากความเข้าใจในธรรมชาติของคน ในฐานะที่เป็นมนุษย์ อย่างน้อยที่สุดก็ย่อมมีพลังสติปัญญา ความสามารถที่อยู่บนพื้นฐานทางธรรมชาติ และสาเหตุที่ช่วยตนเองไม่ได้ก็เพราะถูกปิดกั้นในการที่จะพัฒนาตนเองจากปัจจัยสิ่งแวดล้อม ครอบครัว เศรษฐกิจ สังคม การเมือง สามารถกำหนดเป้าหมายและการตัดสินใจของตนเองได้ ยืนอยู่บนความสามารถของตนเองได้ สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ได้ และมีความสามารถที่จะพึ่งตนเอง การพัฒนาหรือการสร้างที่พึ่งตนเองต้องเริ่มต้นจากตนเองเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี ซึ่งรูปแบบนี้ได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนในนาถสูตร ตามหลักฐานที่ปรากฏในทุติยนาถสูตร (อง.ทสก. (ไทย) 24/18/34-38) การมีวิถีชีวิตพอเพียงที่เหมาะสมตามพุทธวิถี เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ มีทุนทางสังคม มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างทั่วไป ยึดถือและศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา และได้ทำหน้าที่ของอุบาสกอุบาสิกา และชาวพุทธที่ดี ถึงแม้ว่ายังถือประเพณีเดิมอยู่บ้าง ทั้ง ๆ ที่การปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวันตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา การศึกษาวิจัยนี้มุ่งที่จะถ่ายทอดและนำเสนอหลักนาถกรรมธรรม ว่าจะสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างไร และหาแนวทางที่จะให้ชุมชนได้ปฏิบัติหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์แบบในกระบวนการ พัฒนาและส่งเสริมวิถีชีวิตให้มีการพัฒนาแบบยั่งยืนอย่างแท้จริง หลักนาถกรรมธรรม จึงมีความเหมาะสมที่จะนำไปประยุกต์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน และมีรูปแบบหรือกระบวนการเป็นขั้นตอนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาชุมชนแบบพอเพียง รูปแบบการสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียงตามหลักนาถนธรรม ของชุมชนในภาคเหนือ

3. ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยได้ปรับใช้แนวคิดการพัฒนาชุมชน หลักนาถนธรรม และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ประกอบด้วย 1. การพัฒนาด้านสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย นาถนธรรม ประการที่ (2) พาหุสัจจะ ได้เล่าเรียนสดับฟังมาก (5) กิจกรณียะสุ ทักขตา เอาใจใส่กิจธุระของเพื่อนร่วมหมู่คณะ (7) วิริยะ ความขยันหมั่นเพียร อันได้แก่ การที่คนในชุมชนเป็นคนที่ใฝ่เรียนรู้ ขวนขวายการทำงาน ขยันหมั่นเพียร 2. การพัฒนาด้านศีลธรรม ประกอบด้วย นาถนธรรม ประการที่ (1) ศील มีความประพฤติดี (6) อัมมกามาตา เป็นผู้ใคร้ธรรม อันได้แก่ การที่คนในชุมชนเป็นคนที่มิระเบียบวินัย ผักใฝ่ในธรรม 3. การพัฒนาด้านจิตและสังคม ประกอบด้วย นาถนธรรม ประการที่ (3) กัลยาณมิตรตตา มิมิตรตังาม (4) โสวัจสสตา เป็นคนนว่าง่าย ฟังเหตุผล (8) สันตุฎฐี มีความสันโดษ อันได้แก่ การที่คนในชุมชนเป็นคนที่มิเพื่อนดี เป็นคนนว่าง่าย อยู่อย่างพอเพียง 4. พัฒนาด้านสติปัญญา ประกอบด้วย นาถนธรรม ประการที่ (9) สติ มิ สติ (10) ปัญญา มิปัญญา อันได้แก่ การที่คนในชุมชนเป็นคนที่มิสติ เกิดปัญญา ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกมาจำนวนทั้งสิ้น 3 หมู่บ้าน ใน 3 จังหวัดทางภาคเหนือ ประกอบด้วย จังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงราย และจังหวัดลำปาง

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รูปแบบการวิจัยและ พัฒนา (Research and Development) มุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา วรรณกรรมพุทธศาสนา และศาสตร์สากลในปัจจุบัน ทั้งในส่วนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และ ปฏิบัติการ การพัฒนาชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาชุมชนตาม หลักนาถนธรรม

1. แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source of Data)

การศึกษารวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 และศึกษารวบรวมข้อมูล ที่เกี่ยวข้องกัหลักนาถนธรรม หลักการพัฒนาชุมชน และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามศาสตร์ของพระราชา

1.1 หนังสือ ได้แก่ เอกสาร วารสาร ที่เกี่ยวข้องชุมชน รวมทั้งจากเอกสาร ผลงานวิจัย และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.2 สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ เว็บไซต์หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของการพัฒนาชุมชน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2 แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source of Data)

โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบสนทนากลุ่มย่อย ที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview) เพื่อศึกษาวิถีการดำเนินชีวิตในชุมชน ประเพณีความเชื่อ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน วิถีชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน การยอมรับกฎ ระเบียบวิธีปฏิบัติของคนในหมู่บ้าน การรับรู้และมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านชุมชน การนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา หรือ “หลักนาถกรณธรรม” เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา การพัฒนาจิตใจ สังคม ส่วนรวม โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

2.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) ผู้วิจัยสังเกตพฤติกรรมวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน ทั้งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในวิถีการเรียนรู้ของชุมชน โดยผู้วิจัยได้เข้าพักอาศัยภายในชุมชนในช่วงการเก็บข้อมูล สังเกตและเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น ในเรื่องของการทำมาหากิน การประกอบอาชีพ การร่วมในพิธีกรรมตามประเพณีของชุมชน

2.3 การสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มย่อยเป็นเวทีชุมชนที่อาศัยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ภายใต้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่นำมาเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชน การเก็บรวบรวมข้อมูลจึงเป็นไปด้วยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่สมบูรณ์

5. ผลการวิจัย

แนวคิด ทฤษฎี และปฏิบัติการ การพัฒนาชุมชน ในประเด็นที่เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียงตามแนวนาถกรณธรรม แล้วนำเสนอด้วยกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ในเชิงพรรณนาโวหาร ซึ่งได้สรุปผลการวิจัย ตามประเด็นดังนี้

5.1 แนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน การศึกษาวิจัยแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาเป็นการเรียนรู้ ฝึกหัดพัฒนาตนให้เต็มศักยภาพของมนุษย์ เพราะการมีศักยภาพที่ดีจะทำให้ชีวิตดีงาม ทำให้โลกนี้ร่มเย็นและทำให้สังคมมีแต่สันติสุข โดยมนุษย์สามารถพัฒนาให้รู้ ให้เข้าใจ ให้ทำได้ ให้ทำเป็น ทำให้ดังงามและทำให้เป็นประโยชน์ พร้อมๆ กัน 4 ทาง คือ การพัฒนาทางด้านกายภาพ การพัฒนาศีลธรรมและหรือการพัฒนาสังคม การพัฒนาทางด้านจิตใจ และการพัฒนาทางด้านปัญญา

5.2 หลักการการพัฒนาชุมชนตามหลักนาถกรณธรรม การศึกษาวิจัยแสดงให้เห็นว่า หลักการการพัฒนาชุมชนตามหลักนาถกรณธรรม ส่งเสริมการพึ่งตนเอง การทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเองได้ สามารถเป็นส่วนร่วมที่ดีของชุมชน ไม่ทำตนให้เป็นปัญหาหรือภาระถ่วงหมู่คณะ ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยดี การประพฤติธรรมสำหรับสร้างที่พึ่งแก่ตนเอง ล้วนต้องพึ่งพิงอาศัยหลักธรรมที่เรียกว่า นาถกรณธรรม 1๐ ประการ ได้จำแนกการสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียง เป็น 4 ด้าน ดังนี้

5.2.1 การพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมหรือทางกายภาพ

สภาพแวดล้อมถือเป็นปัจจัยพื้นฐานแห่งการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์เบื้องต้นตามกระบวนการของหลักนาถกรณธรรม ที่จะพัฒนามนุษย์ให้เป็นคนดีให้มีความสุขความเจริญตามหลักการ พัฒนาชุมชนพอเพียง ซึ่งการพัฒนามนุษย์ในที่นี้ จะวิเคราะห์ที่หลักนาถกรณธรรม 3

ประการ คือ ใฝ่เรียนรู้ (พาหุสัจจะ) ขยันหมั่นเพียร (วิริยารัมภะ) ขวนขวายกิจของหมู่ (กิงกรณียะสุ ทักขตา) ดังจะแสดงให้เห็นต่อไปนี้

พาหุสัจจะ ได้ศึกษาศาสตร์ดีมาก คือ ศึกษาเล่าเรียนระดับรับฟังมาก อันใดเป็นสายวิชา ของตน หรือตนศึกษาศิลปวิทยาใด ก็ศึกษาให้ชำรอง มีความเข้าใจกว้างขวางลึกซึ้งรู้ชัดเจนและ ใช้ได้จริง พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการศึกษาเล่าเรียน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่าง ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) กับค่านิยมในการบริโภคที่ไม่รู้จักประมาณในการบริโภค พระพุทธศาสนาสอนให้ บริโภคอย่างมีคุณค่าและพอเหมาะแก่การดำรงชีวิตอยู่ได้เท่านั้น ฉะนั้น การใช้พาหุสัจจะในการเรียน ให้เกิดปัญญา เพื่อการรู้เท่าทันโลก จึงเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะทำให้อยู่ในโลก โดยไม่ตกไปในกระแสวัตถุ นิยมแห่งการบริโภคนิยมนี้

วิริยารัมภะ เพียรเพื่อละความชั่ว ประพฤติความดี คุณธรรมข้อนี้ช่วยให้คนละความชั่ว ประพฤติความดี เพราะในการละความชั่วจะต้องใช้ความพยายาม เพราะความชั่วละได้ยาก แต่เมื่อ ใช้ความพยายามให้มากก็สามารถละได้ เช่นคนที่เสพสิ่งเสพติด เช่น ยาบ้า สุราหรือเฮโรอีน ถ้าไม่ พยายามเลิกอย่างเด็ดขาด ย่อมไม่สามารถจะเลิกได้ แม้การทำความดีก็ทำยาก ต้องมีความเพียรพยายาม จึงจะสามารถทำความดีได้ เพราะฉะนั้น คนที่มีความขยันหมั่นเพียรจึงจะพึ่งตนเองได้ส่วนคนที่เกียจ คร้านไม่สามารถจะพึ่งตนเองได้

กิงกรณียะสุ ทักขตา ขวนขวายกิจของหมู่ คือ เอาใจใส่ช่วยเหลือธุระและกิจการของชน ร่วมหมู่คณะ ญาติ เพื่อนพ้อง และของชุมชน รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองหาวิธีดำเนินการที่เหมาะสม ทำได้ จัดได้ ให้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี การทำประโยชน์ต่อสังคม เป็นสิ่งสำคัญที่เน้นการเสียสละทั้งแรงกาย แรงใจกำลังทรัพย์และสติปัญญา เป็นการปฏิบัติที่ยากยิ่งในสังคม

การพัฒนาหรือการสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียง ด้านสภาพแวดล้อม เป็นการเกื้อกูล เกื้อหนุนและพึ่งพาตนเองด้วยการสร้างรั้วรอบขอบชิดปิดกั้นความชั่วความไม่ดีเข้าสู่ตนเอง สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ว่า การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี จึงถือได้ว่าเป็นการสร้าง แผนชีวิตแบบชุมชนพอเพียง ประการแรก

5.2.2 การพัฒนาด้านศีลธรรมหรือการพัฒนาสังคม

การเตรียมปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตแบบพอเพียงเป็นกระบวนการของนาถกรรม ธรรม ที่จะเอื้ออำนวยช่วยเหลือสนับสนุนเกื้อกูลให้ได้อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม ทำให้ตั้งตนได้อย่างมั่นคง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้ดำเนินชีวิตไปสู่จุดหมายได้อย่างราบรื่นไม่มีอุปสรรค นาถกรรมธรรมในหมวดนี้ได้บ่งบอกถึงพื้นฐานของบุคคลถึงในอดีตว่า เป็นบัณฑิต เป็นคนดี เป็นคน ฉลาด แล้วเป็นอุปกรณ์เกื้อสนับสนุนให้ได้อยู่ในถิ่นที่ดี มีบัณฑิตช่วยอบรมฝึกฝนให้เป็นคนดีไปใน กาลต่อมาด้วย หรือที่เรียกอีกประการว่าเป็นการสร้างหลักประกันให้กับตนเอง จะวิเคราะห์ที่หลัก นาถกรรมธรรม 2 ประการ คือ มีวินัย (ศีล) ใฝ่ในธรรม (ธรรมกามตา) ดังจะแสดงให้เห็นต่อไปนี้

ศีล ประพฤติดีมีวินัย คือ ดำเนินชีวิตโดยสุจริต ทั้งทางกาย ทางวาจา มีวินัย และ ประกอบสัมมาชีพ ที่สำคัญ คือ การรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย ศีลประจำวันของฆราวาสที่จำเป็น มาก คือ ศีล 5 แต่ละข้อนั้นเป็นเครื่องรักษากาย วาจา ให้ปกติเรียบร้อย เพราะหากไม่รักษาศีลกาย

วาจา ก็จะมีประพจน์ชั่วชีวิตปกตินมนุษย์เป็นคนทุกศีลจะประพจน์ชั่วร้าย ทำลายความก้าวหน้าในชีวิตตนเอง ฟังคบไม่ได้ แต่ผู้ที่รักษาศีล ย่อมเป็นคนประพจน์ดี มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต เพราะฉะนั้น ศีลจึงเป็นที่พึ่งในชีวิตได้ ข้อสำคัญขอให้รักษาศีลมาปฏิบัติอย่างจริงจัง มิใช่ถือศีลเพียงเป็นประเพณีเท่านั้น ศีลมิใช่เพียงแคร์รักษากาย วาจาเท่านั้น ยังเป็นหลักประกันชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว สังคม และสติปัญญา อีกด้วย

ธรรมกามา เป็นผู้ใคร่ธรรม คือ รักธรรม ชอบศึกษา ค้นคว้า สอบถามหาความรู้หาความจริง รู้จักพูด รู้จักรับฟังสร้างความรู้สึกรสนิยมสบายใจ ชวนให้ผู้อื่นอยากเข้ามาปรึกษาร่วมสนทนา ความใคร่ในธรรมที่ชอบ มีความปรารถนาในทางที่ชอบ ไม่ปรารถนาในทางที่ชั่ว เช่น มีความปรารถนาทรัพย์เงินทองในทางที่ชอบธรรม ไม่ปรารถนาอยากได้ในทางทุจริต เมื่อตั้งความปรารถนาในทางที่ถูกต้องเช่นนี้ ก็จะประกอบกิจการงานในทางสุจริต ทำให้ได้ลาภยศโดยชอบ ตรงข้ามหากตั้งความปรารถนาในทางชั่ว ก็จะประกอบกิจการงานในทางทุจริตทำให้ชีวิตประสบความเดือดร้อนพึ่งตนเองในทางดีไม่ได้

การพัฒนาตนเองนั้น ต้องเกิดจากบุญซึ่งหมายถึงความดี เป็นบุคคลที่ประพจน์ดี ปฏิบัติชอบทางกายวาจาและใจ การทำบุญทำได้โดยย่อ 3 วิธี คือ 1.การให้ทาน 2.การรักษาศีล และ 3. การเจริญภาวนา การได้ทำบุญทำความดีเอาไว้ในกาลก่อน ทำให้เป็นคนมีชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาททำให้เป็นคนที่ได้เตรียมปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตเอาไว้ เพื่อใช้เป็นประโยชน์เกื้อกูลสนับสนุน ส่งเสริมให้การดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยความราบรื่นไม่มีอุปสรรคเป็นชีวิตที่ดำเนินไปสู่สิ่งที่ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า เป็นต้นเหตุให้ได้สิ่งที่พึงปรารถนาอันได้แก่ มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ

การดำเนินชีวิตให้ถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบแบบแผน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ศีลธรรมของศาสนาของสังคม ละเว้นจากการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายและจริยศาสตร์อันดีงาม เป็นต้น จึงเป็นการปรับเข็มทิศแห่งชีวิตให้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้อง

การพัฒนาหรือการสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียง ด้านศีลธรรม จึงเป็นการพึ่งพาตนเอง ด้วยการสร้างหลักประกันให้ตนเองอย่างมั่นคง สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ว่า ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี จึงถือได้ว่าเป็นการสร้างแผนชีวิตแบบชุมชนพอเพียง ที่สร้างความมั่นคงให้กับชีวิตอย่างยั่งยืน

5.2.3 การพัฒนาทางด้านจิตใจ

การเตรียมปัจจัยในการดำรงชีวิตแบบพอเพียงเป็นกระบวนการของนาถกรรมธรรม ที่ปรับสมรรถภาพของจิตใจให้มีสุขภาพดี คือ การฝึกปฏิบัติเพื่อปรับจิตวิญญาณความรู้สึก ให้มีปฏิภพ มีความรู้สึกไปในทางที่ดี ที่เหมาะสม ที่ไม่ทำให้อตัวเอง เดือดร้อน เป็นทุกข์ สำหรับการฝึกปฏิบัติเพื่อทำปฏิภพให้ไปในทางที่ดีที่เหมาะสมกับมนุษย์และให้ทำปฏิภพไปในทางเดียวกัน ไม่ขัดแย้งกัน จะวิเคราะห์ที่หลักนาถกรรมธรรม 3 ประการ คือ คบเพื่อนดี (กัลยาณมิตร) เป็นคนว่าง่าย (โสวัจสสตา) อยู่พอเพียง (สันตุฎฐี , สันโดษ) ดังจะแสดงให้เห็นต่อไปนี้

กัลยาณมิตตตา รู้จักคบคนดี คือ มีกัลยาณมิตรรู้จักเลือกเสวนาเข้าหาที่ปรึกษาหรือผู้แนะนำสั่งสอนที่ดี เลือกสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับและถือเอียงอย่างสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี ซึ่งจะทำให้ชีวิตเจริญงอกงาม หรือบัณฑิต หมายถึงสัตบุรุษ คือผู้ประกอบกิจที่เป็นประโยชน์และประกอบกิจด้วยปัญญา รอบรู้ในเหตุผลรู้จักทางของความเจริญและความเสื่อม รู้จักอุบายที่จะทำให้ตนเองและผู้อื่นที่อยู่ในโอวาทของตนให้พ้นจากความเสื่อมและให้ถึงซึ่งความเจริญได้ ลักษณะสำคัญของบัณฑิต คือ มีจิตคิดแสวงหาประโยชน์ ทั้ง 3 ประการ คือ 1. ทิฏฐธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ในปัจจุบันนี้ ประโยชน์ในชาตินี้ เป็นจุดหมายขั้นต้น หมายถึงประโยชน์ที่เรามองเห็นได้สัมผัสได้ ให้ความสุขได้ 2. สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้า ประโยชน์ในอนาคต เป็นประโยชน์ในด้านคุณค่าของชีวิต เป็นจุดหมายที่สูงกว่าประโยชน์ในปัจจุบัน 3. ปรมัตถะ คือ ประโยชน์อย่างยอดเยี่ยม ประโยชน์เป็นสาระแก่นของชีวิต เป็นจุดหมายที่สูงสุดของพุทธศาสนา ซึ่งการคบบัณฑิตเป็นเหตุให้ได้รับความสุข ความเจริญทำให้ล่วงพ้นอุปสรรคต่าง ๆ ได้ ทำให้ได้รับแต่ความสุขสวัสดิ ส่วนเมื่อคบบัณฑิตได้รับความสวัสดิแล้ว สามารถพัฒนาตนเองได้ต่อไปด้วยคุณธรรม

โสวจิตสตา เป็นคนที่พูดกันง่าย คือ ไม่ดี้อารมณ์ ธรรมดา รู้จักรับฟังเหตุผลและข้อเท็จจริง พร้อมทั้งจะแก้ไขปรับปรุงตน ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตประจำวัน และเป็นคุณธรรมที่เหมาะสมกับทุกเพศ ทุกวัย ชนทุกชั้น ทั้งผู้น้อย ผู้ใหญ่ และผู้เสมอกัน

สันตุฎฐิ มีสันโดษรู้พอดี คือ ยินดี พึงพอใจแต่ในลาภผล ผลงานและผลสำเร็จต่าง ๆ ที่ตนสร้างหรือแสวงหามาได้ด้วยเรี่ยวแรงความเพียรพยายามของตนเองโดยทางชอบธรรมและไม่มีมัวเมาเห็นแก่ตัวความสุขทางวัตถุ ไม่น้อยเนื้อต่ำใจ ในสิ่งที่ตนมีอยู่ พอใจ และพยายามตั้งหน้าประกอบกิจการอย่างสุจริตเพื่อความก้าวหน้าในชีวิตต่อไป

การพัฒนาหรือการสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียง ด้านจิตใจ จึงเป็นการพึ่งพาตนเอง ด้วยการสร้างหลักประกันให้ตนเองอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ว่า ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี จึงถือได้ว่าเป็นการสร้างแผนชีวิตแบบชุมชนพอเพียง ที่สร้างที่พึ่งแก่ตนเองอย่างมั่นคงและชีวิตพอเพียงอย่างยั่งยืน

5.2.4 การพัฒนาด้านปัญญา

การเตรียมปัจจัยในการดำรงชีวิตแบบพอเพียงเป็นกระบวนการของนาถกรณธรรม ที่ได้ศึกษาหาความรู้มากได้รู้มาก ความเป็นผู้ศึกษาค้นคว้ามาก ได้ฟังมาก จำไว้ได้มาก จนเป็นเหตุให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่แจ่มแจ้งแทงตลอด รู้ดี รู้ชั่ว รู้ผิด รู้ถูก มีความรู้ดีรู้ชั่วไม่ตกเป็นทาสของความชั่ว ทำให้มนุษย์เจริญ ทำให้มนุษย์เป็นสัตว์ที่ประเสริฐและยิ่งใหญ่ จะวิเคราะห์ที่หลักนาถกรณธรรม 2 ประการ คือ สติ และปัญญา ดังจะแสดงให้เห็นต่อไปนี้

สติ มีสติคงมั่น คือ รู้จักกำหนดจดจำ ระลึกการทำ คำที่พูด กิจที่ทำแล้ว และที่จะต้องทำต่อไปได้ จะทำอะไรก็รอบคอบ รู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่ผลิผลาม ไม่เลินเล่อ ไม่เลื่อนลอย ไม่ประมาท ไม่ยอมถล่มลงในทางผิดพลาด ไม่ปล่อยปละละเลยทิ้งโอกาสสำหรับความดีงาม

ปัญญา มีปัญญาเหนืออารมณ์ คือ มีปัญญาหยั่งรู้เหตุผล รู้ดี รู้ชั่ว คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้จักพิจารณาวิจลย์ด้วยใจเป็นอิสระทำการใด ด้วยความคิดและมีวิจารณ์ญาณ ส่วนผู้ที่ขาดปัญญา ย่อมจะดำเนินชีวิตในทางที่ผิด เพราะไม่มี ปัญญาช่วยตัดสินว่าสิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ เพราะฉะนั้น ในทางพระพุทธศาสนาจึงสอนว่า ก่อน จะทำการใดให้ใช้ปัญญาพิจารณาให้รอบคอบเสียก่อน

การพัฒนาหรือการสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียงด้านปัญญา จึงเป็นการพึ่งพาตนเอง ด้วยการสร้างหลักประกันให้ตนเองอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ว่า ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี บนพื้นฐานแห่งความรู้ควบคู่กับคุณธรรม จึงถือได้ว่าเป็นการสร้างแผนชีวิตแบบชุมชนพอเพียง ที่สร้างที่พึ่งแก่ตนเองอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และ สร้างชีวิตพอเพียงอย่างยั่งยืน

ตราบใดที่มนุษย์เราจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลทางด้าน ธรรมชาติของมนุษย์เอง ด้านความต้องการปัจจัยสี่ ด้านวัฒนธรรม ด้านความต้องการความปลอดภัย ด้านความต้องการเป็นพวกเดียวกัน หลักธรรมในการพึ่งตนเอง อดตา หิ อดตโน นาโถ หมายถึง การที่คนเราสามารถดำเนินชีวิตได้โดยไม่ได้หวังพึ่งคนอื่น สามารถยืนได้ด้วยลำแข้งของตนเอง ใน ภาวะเศรษฐกิจที่ตกอยู่ในอำนาจการแข่งขัน เอารัดเอาเปรียบ มีการเสนอข้อแลกเปลี่ยนที่น่าลุ่มหลง แล้วยุคสุดท้ายต้องตกเป็นทาสสิ่งเหล่านั้น ไม่สามารถยืนได้ด้วยลำแข้งของตนเองได้ ต้องคอยพึ่งพา อาศัยบุคคลอื่น ก็จะจัดการในการดำรงชีวิตของตนเองให้พ้นผ่านและใช้ชีวิตบนวิถีพอเพียงให้ดีและ มีความสุขได้อย่างยั่งยืน

5.3 การสร้างชีวิตแบบพอเพียงตามหลักนาถกรรมธรรมของชุมชนในภาคเหนือ ปัจจัย สำคัญของการพัฒนาชุมชนตามหลักนาถกรรมธรรมของชุมชนในภาคเหนือ ที่สามารถขับเคลื่อนการ พัฒนาชุมชนมาโดยตลอดได้นั้นประกอบไปด้วย 5 ประการ ดังนี้

5.3.1 บทบาทภาวะผู้นำของชุมชน ชุมชนในภาคเหนือเป็นชุมชนท้องถิ่น ที่มี ประเพณีวัฒนธรรมเป็นกรอบการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน จึงเกิดปรากฏการณ์การบูรณาการ ระหว่างวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผี ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และโครงสร้างการปกครองทาง สังคมปัจจุบัน ทำให้ความเป็นอยู่ในชุมชนที่ต้องอาศัยความรับผิดชอบในการพัฒนาชุมชน จึงมีการ ยึดถือปฏิบัติโดยให้ความเคารพนับถือผู้นำชุมชน ผู้นำชุมชนได้มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ที่สำคัญใน การเป็นผู้นำ หรือเป็นแกนนำที่ทำหน้าที่รับผิดชอบและเอาในใส่ดูแลคนในชุมชน ประกอบไปด้วย ผู้นำทางพระพุทธศาสนา ผู้นำทางความเชื่อเรื่องผี(หมอผี) ผู้นำทางโครงสร้างทางสังคม และผู้นำ ทางปราชญ์ภูมิปัญญา

5.3.2 การมีส่วนร่วมของชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจะดำเนินการภายใต้ ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน และการเข้ามามีส่วนร่วมของแต่ละบุคคลจะสะท้อนให้เห็นถึงความ เต็มใจของผู้คน เนื่องจากการดำเนินการในชุมชน กล่าวคือ ไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจ การดำเนินการ การลงโทษ กระบวนการเหล่านี้ไม่ได้ถูกกระทำโดยบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่จะมีการลงประชามติของ คนในชุมชนผ่านกิจกรรมหรือพิธีกรรมทางด้านความเชื่อ นอกจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่

ได้ดำเนินการภายใต้ประเพณีวัฒนธรรมมาตั้งแต่บรรพบุรุษ การเข้าไปศึกษาวิจัยครั้งนี้ยังเป็นการปลุกฝังและสร้างกระบวนการให้กับชุมชนได้เห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วม เช่น การสนทนากลุ่มย่อยของคนในชุมชน ที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้แสดงความคิดเห็น และได้องค์ความรู้ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง เป็นต้น และได้เข้าใจถึงการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักนาถกรรมธรรม เข้ามาเป็นรูปแบบการพัฒนาชุมชนแบบพอเพียง การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจึงมีลักษณะของความยั่งยืน ถึงแม้จะไม่มีแกนนำจากชุมชนภายนอกก็ตามการมีส่วนร่วมของชุมชนในภาคเหนือจะดำเนินไปมากยิ่งขึ้น และจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนต่อไป

5.3.3 วิสัยทัศน์/ค่านิยม ของชุมชน ชุมชนในภาคเหนือเป็นชุมชนที่อาศัยความเป็นธรรมชาติในการดำเนินชีวิตในอดีต และปัจจุบันมีการประยุกต์อย่างเหมาะสมกับยุคทุนนิยม จึงแสดงให้เห็นว่าความคาดหวัง หรือจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชนนั้น ชุมชนได้เน้นหลักการพัฒนาชุมชนภายใต้รูปแบบเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีความต้องการพออยู่ พอกิน และมีความสุข ด้วยเหตุนี้การพัฒนาชุมชนในภาคเหนือจึงสามารถดำเนินการตามหลักนาถกรรมธรรมได้อย่างลงตัว อาทิเช่น ด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (พาหุสัจจะ) มีความขยันหมั่นเพียร (วิริยารัมภะ) ขวนขวายใส่ใจในงาน (กิงกรณเยสุ ทักขตา) เป็นต้น

5.3.4 บทบาทประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน การพัฒนาชุมชนในภาคเหนือได้อาศัยบทบาทประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนเป็นหลักสำคัญ เนื่องด้วยประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามที่ถูกปลุกฝังเป็นคติความเชื่อ เป็นค่านิยม และเป็นวิสัยทัศน์ของชุมชน ได้ผ่านการกล่อมเกลามาทางด้านพฤติกรรม และจิตใจของผู้คนในบ้านมานานับหลายสิบปี ทำให้เกิดประเพณีวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงเป็นโครงสร้างสำคัญในชุมชน เป็นเครื่องมือ และกรอบทางวัฒนธรรมของการดำเนินชีวิตที่เป็นจุดเด่นของชุมชน ดังจะแสดงให้เห็นประเพณีวัฒนธรรม ได้แก่ ความเชื่อ/การนับถือ การแต่งกาย / ภาษา ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

5.3.5 การจัดการตนเอง / แผนการพัฒนาของชุมชน การพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตั้งแต่อดีตที่ได้ดำเนินการพัฒนาภายใต้ประเพณีวัฒนธรรมของคนในชุมชน และมีการบูรณาการพัฒนาชุมชนตามหลักนาถกรรมธรรมได้นั้น เกิดจากกระบวนการจัดการตนเอง ซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่าผู้ศึกษาวิจัยและบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการหาแนวทางและการดำเนินการพัฒนาชุมชนตามหลักนาถกรรมธรรมนั้น เป็นเพียงพี่เลี้ยงและผู้แนะนำให้ดำเนินการเท่านั้น จึงเห็นได้ว่า การพัฒนาชุมชนในภาคเหนือเกิดจากการจัดการตนเอง ที่มีภาวะผู้นำ มีการการเรียนรู้ผ่านประเพณีและวัฒนธรรม และมีเป้าหมายของการพัฒนาที่มุ่งเน้นในด้านจิตใจเป็นสำคัญ

6. อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยแสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักธรรมนั้นคือหลักนာถนธรรมนับว่าเป็นหลักที่มีกระบวนการชัดเจนและส่งผลให้การพัฒนาชุมชนหรือการสร้างชีวิตแบบพอเพียงที่มีความโดดเด่นกว่าแนวคิดทฤษฎีอื่น ดังได้แสดงให้เห็นการพัฒนาชุมชนหรือการสร้างชีวิตแบบพอเพียงของชุมชนในภาคเหนือ ที่มีการพัฒนาชุมชนเชิงบูรณาการระหว่างการดำเนินวิถีชีวิตภายใต้ประเพณีวัฒนธรรม มีจุดเด่นของ บทบาทภาวะผู้นำของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน วิสัยทัศน์ค่านิยม ของชุมชน บทบาทประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน การจัดการตนเองแผนการพัฒนาของชุมชน กับหลักนာถนธรรมนำมาพัฒนาชุมชนและเกิดประสิทธิภาพของการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน และกระบวนการของนารถนธรรมนยังได้ชี้ให้เห็นถึงทางโลกียธรรมและโลกุตตรธรรมและภายในหลักธรรมแต่ละหมวดก็ยังมีข้อปลีกย่อยหรือมีองค์ประกอบต่างๆ ที่เชื่อมโยงกัน ส่งเสริม สนับสนุน เกื้อกูล ทั้งภายในด้านเดียวกันและระหว่างด้านเป็นดังโครงข่ายใยแมงมุม การพัฒนาชุมชนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการดำเนินภายใต้หลักนารถนธรรมน และที่สำคัญการสร้างชีวิตแบบพอเพียงหรือรูปแบบการพัฒนาชุมชนตามหลักนารถนธรรมน ยังมีจุดหมายที่เด่นชัดของการพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาที่มีจุดหมายในด้านของจิตใจเป็นสำคัญ ประกอบไปด้วย 4 ด้าน คือ 1. การพัฒนาด้านสภาพแวดล้อม 2. การพัฒนาด้านศีลธรรมหรือด้านสังคม 3. การพัฒนาด้านจิตใจ 4. การพัฒนาด้านปัญญา โดยการพัฒนาแต่ละด้านมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ไม่มีหลักการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีความโดดเด่นกว่ากัน และเป็นการดำเนินไปอย่างบูรณาการอาศัยซึ่งกันและกัน การพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืนคือการพัฒนาตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่แสดงไว้ในการสร้างชีวิตแบบพอเพียงตามหลักนารถนธรรมน สอดคล้องกับการศึกษาของพระศักดิ์ดา วิสุทธิญาณโณ กล่าวในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักการพระพุทธศาสนา” ว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา เน้นฝึกพัฒนามนุษย์ในทุกๆ มิติ เพราะปรัชญาที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐที่พัฒนาให้ดีขึ้นได้ สามารถที่จะเรียนรู้จนมีปัญญา เข้าถึงสัจจะธรรมได้ มนุษย์สามารถพัฒนาไปสู่สภาพที่ดีกว่าเดิมได้ ทั้งใน ระดับโลกียะภูมิ และระดับโลกุตระภูมิ เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน พัฒนาทุกด้านคือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และ สิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งถือว่าการใช้ชีวิตอย่างสมดุล ด้วยหลักการเดินทางสายกลางส่วนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักทฤษฎีตะวันตกจะพัฒนามนุษย์เพื่อสนองตอบความต้องการขององค์กรด้วยการเพิ่มผลผลิตตามแนวคิดของปรัชญาระบบทุนมนุษย์ ผลของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีลักษณะฉาบฉวย กล่าวคือ ไม่มีความยั่งยืน มีเพียงศักยภาพของร่างกาย และมีสติปัญญา ทักษะความสามารถเฉพาะในงานที่ทำหรือผลเฉพาะด้านจึงต้องปรับเปลี่ยนและคิดค้นทฤษฎีใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลาเพื่อตอบโจทย์หรือสนองความต้องการของมนุษย์ที่มีความต้องการอย่างไม่สิ้นสุดแต่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนานั้นมีจุดอ่อนที่ด้านผลลัพธ์ของการพัฒนาจะให้ผลได้ล่าช้า และมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งจุดอ่อนดังกล่าวนี้ทำให้คนภายนอกที่ไม่เข้าใจมองว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนานั้นไม่ได้ผลที่แท้จริง (พระศักดิ์ดา

วิสุทธิญาณ, 2550) เหมือนกันกับ พระเกื้อพงศ์ ปิยธมโม (พิมพ์พร) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์ประโยชน์ของหลักพุทธธรรม 4 ในฐานะเป็นหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง หลักการที่ทำให้ชีวิตดีขึ้นมีความสุข มีความสมบูรณ์ทั้งด้านสุขภาพ ได้แก่ สุขภาพกาย และสุขภาพจิต ด้านสังคม ได้แก่ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพ คือมีรายได้สามารถเลี้ยงตนเอง และครอบครัว เป็นต้น รวมทั้งมีความรู้สึกของการอยู่อย่างพอใจต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ของชีวิต และที่มีส่วนสำคัญมากที่สุด คือบุคคลสามารถดำรงตนเองให้เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเอง และสังคม รู้จักการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และไม่ทำตนให้เป็นภาระที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคม (พระเกื้อพงศ์ ปิยธมโม (พิมพ์พร), 2554) เสมือนกับการศึกษาวิจัยของพระสรชัย จกกวโร (แนบกลาง) ได้ศึกษางานวิจัย เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์นาคกรณธรรมอันเป็นที่พึ่งของชีวิตในสังคมปัจจุบัน” ได้กล่าวไว้ว่า ความเป็นมาของนาคกรณธรรม เกิดขึ้นโดยพระพุทธเจ้ารับสั่งแก่พระภิกษุว่าเธอทั้งหลายจงมีตนเป็นที่พึ่งอย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง จงมีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งเลย ซึ่งหมายถึงธรรมอันเป็นที่พึ่งของคนในโลกนี้ อันเป็นหลักการสำคัญของการครองชีวิต (พระสรชัย จกกวโร (แนบกลาง), 2556) และสอดคล้องกับพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวสนับสนุนเช่นกันครั้งที่แสดงทัศนะเรื่องการพึ่งพาตนเองตามหลักเศรษฐกิจแนวพุทธ ดังความต่อไปนี้ว่า “พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทจัดเป็นภูมิปัญญาตะวันออก ตอนนี้โลกตะวันตกกำลังสับสน เกิดความอับจนในเรื่องภูมิปัญญา มีปัญหาเศรษฐกิจ เศรษฐกิจในสหรัฐอเมริกากำลังชะลอตัว เศรษฐกิจของโลกก็หยุดชะงักตามที่เป็นเช่นนี้ เพราะคิดแบบวัตถุนิยม หรือบริโภคนิยมแต่ละประเทศผลิตสินค้าเพื่อกระตุ้นต้นตอหา ไม่มีคำว่าพอเพียงในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีฐานมาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สอนในเรื่องการพึ่งตน อดตา หิ อดตโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งของตน เศรษฐกิจพอเพียงสอนเรื่องการพึ่งตนเอง สภาพที่เป็นอยู่ปัจจุบันเป็นเพราะไม่รู้จักพอเพียง คือ ไม่รู้จักพึ่งตนเองไปกู้เงินต่างประเทศมากเกินไป ไม่มีความสันโดษ คือ ไม่พอใจตามที่มี ไม่ยินดีตามที่ได้ และไม่รู้จักคำว่าพอดี(มัตตัญญูตา) หรือทางสายกลาง มัชฌิมาปฏิปทาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมีฐานมาจาก ภูมิปัญญาทางพุทธศาสนา เราต้องพยายามใช้ทรัพยากรในประเทศของเราเอง รู้จักคำว่าพอเพียง คือ พอใจตามมี ยินดีตามได้ ตามหลักสันโดษ โดยให้มีความสุขกาย และสุขใจไปด้วยกันหลักธรรมดังกล่าวนี้มีอยู่ในเศรษฐกิจพอเพียง (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2544).

7. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเพื่อหารูปแบบการพัฒนาชุมชนหรือการสร้างชีวิตแบบพอเพียงตามแนวนาคกรณธรรม ซึ่งผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักนาคกรณธรรมของชุมชนในภาคเหนือ และอาศัยอัตลักษณ์รวมทั้งปัจจัยต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน จึงแสดงให้เห็นว่าเมื่อชุมชนได้นำหลักนาคกรณธรรมซึ่งเป็นหลักการทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับการพัฒนาชุมชน แล้วเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างยิ่ง

ดังนั้นจึงจำเป็นในการนำมาสู่นโยบายเชิงปฏิบัติการของการพัฒนาชุมชนในแต่ละชุมชน ภายใต้การบริหารจัดการของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน และการนำรูปแบบการสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียงตามแนวนาถกรณธรรมไปประยุกต์ใช้หรือบูรณาการกับการพัฒนาชุมชนอย่างเหมาะสม เพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนตามหลักการทางพระพุทธศาสนาต่อไป และที่สำคัญผู้นำชุมชนควรมีบทบาทในการสนับสนุนการพัฒนา ทั้งนี้เพื่อสร้างความเข้มแข็งกับชุมชน สร้างความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชนให้สมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน เช่นร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล รักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน เพื่อการพึ่งพาตนเอง อย่างยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

- พระเกื้อพงศ์ ปิยะมโหม พิมพ์พร. (2554). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ประโยชน์ของหลักพุทธการธรรม 4 ในฐานะเป็นหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต”. *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระธรรมเมธาภรณ์ ระเบียบ ฐิตญาโณ. (2542). *โลกและชีวิตในวิถีแห่งธรรม*. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระศักดิ์ดา วิสุทธิญาโณ. (2550). “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักการพระพุทธศาสนา”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การวิเคราะห์ความเชื่อและการบูชาเกี่ยวกับรอยพระพุทธรูปของชาวพุทธล้านนา AN ANALYSIS OF BELIEVES AND WORSHIPS IN THE BUDDHA'S FOOTPRINTS OF LANNA BUDDHISTS

นายโสภณ จาเลิศ*

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่อง “การวิเคราะห์ความเชื่อและการบูชาเกี่ยวกับรอยพระพุทธรูปของชาวพุทธล้านนา” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับรอยพระพุทธรูปในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาการบูชารอยพระพุทธรูปที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา และ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชารอยพระพุทธรูปของชาวพุทธในล้านนา วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและการสัมภาษณ์ประกอบ ผลการวิจัยพบว่า

ความเชื่อเกี่ยวกับรอยพระพุทธรูปในพระพุทธศาสนานั้น มีความเชื่อเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มหนึ่งเชื่อว่า รอยพระพุทธรูปนั้น มีทั้งรอยพระพุทธรูปที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาประทับไว้ด้วยพระองค์เอง และมีทั้งรอยพระพุทธรูปที่มนุษย์สร้างขึ้น อีกกลุ่มหนึ่งเชื่อว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับการบูชารอยพระพุทธรูปในพระพุทธศาสนานั้นสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มเช่นเดียวกัน คือ กลุ่มหนึ่งเชื่อว่าผู้ที่สักการะกราบไหว้บูชารอยพระพุทธรูป เมื่อเสียชีวิตไปแล้ว จะไม่ตกไปสู่อบายภูมิ อีกกลุ่มหนึ่งเชื่อว่าการที่จะตกไปอยู่อบายภูมิหรือสุคติภูมิ นั้นขึ้นอยู่กับวาระจิตสุดท้ายขณะเสียชีวิต ถ้าจิตยึดเหนี่ยวอยู่กับสิ่งที่เป็นกุศล เมื่อจิตดับมีโอกาสดำเนินไปสู่สุคติภูมิ ดังนั้น ผู้ที่สักการะกราบไหว้บูชารอยพระพุทธรูปอยู่เสมอ เมื่อใกล้เสียชีวิตอาจทำให้จิตระลึกถึงสิ่งที่เป็นกุศลจึงไม่ตกไปสู่อบายภูมิ แต่ถ้าจิตยึดเหนี่ยวอยู่กับสิ่งที่เป็นอกุศลก็มีโอกาสไปสู่อบายภูมิได้

สำหรับความเชื่อเกี่ยวกับการบูชารอยพระพุทธรูปของชาวพุทธล้านนานั้นมีความเชื่อแบ่งเป็นสองกลุ่มสอดคล้องกับข้างต้น แต่การบูชารอยพระพุทธรูปนั้นชาวพุทธล้านนาเชื่อว่า ต้องคำนึงถึงความสะอาดทั้งร่างกายและจิตใจ กล่าวคือชำระร่างกายให้สะอาดและรักษาศีล 5 หรือศีล 8 ให้บริสุทธิ์ก่อนบูชารอยพระพุทธรูป นอกจากนี้ต้องถอดหมวก ถอดรองเท้า สุภาพสตรีห้ามเข้าในที่ต้องห้าม การบูชาโดยปกติจะบูชาด้วยดอกไม้ธูปเทียนและปิดทอง แต่การบูชาประจำปีนั้น จะใช้น้ำขมิ้นส้มป่อย บางแห่งจะใช้น้ำจากบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ หรือน้ำสรงพระราชทานในการสรงน้ำพระพุทธรูปประจำปีสำหรับผู้เป็นประธานในพิธี ประชาชนทั่วไปใช้น้ำขมิ้นส้มป่อยธรรมดา ไม่คายขานหมาก ขากเสลด ถ่มน้ำลาย บริเวณรอยพระพุทธรูป ฟังให้ความเคารพยำเกรงด้วยกาย วาจาใจ ชาวพุทธล้านนาใช้น้ำขมิ้นส้มป่อยในการสรงน้ำรอยพระพุทธรูปเพราะชาวล้านนาเชื่อว่าส้มป่อยเป็น

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

พืชศักดิ์สิทธิ์ที่ขจัดสิ่งชั่วร้ายออกไปจากชีวิต เพราะคำว่า “ปอย” หมายถึง ปลดปล่อยสิ่งจัญไร อัปมงคลออกไป สำหรับความเชื่อเกี่ยวกับอานิสงส์ของการบูชารอยพระพุทธรูปในช่วงเวลาที่มีชีวิตอยู่ ชาวพุทธล้านนาเชื่อว่าจะทำให้ตนเองและครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากโรคร้าย แคล้วคลาดจากอันตราย มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และฝนตกต้องตามฤดูกาล นับว่าเป็นความเชื่ออันทรงคุณค่าที่บรรพบุรุษของไทยล้านนาได้ปลูกฝังและถ่ายทอดมายังอนุชนรุ่นหลังอย่างมีนัยสำคัญ

คำสำคัญ: รอยพระพุทธรูป; ความเชื่อและการบูชา; อานิสงส์การบูชาพระพุทธรูป

ABSTRACT

The research entitled “An Analysis of Believes and Worships in the Buddha’s Footprints of Lan Na Buddhists” consists of three objectives: 1) to study the believes in the Buddha’s footprints in Buddhism, 2) to explore the worships of the Buddha’s footprints in line with Buddhism and 3) to analyze the believes in worships of the Buddha’s footprints of Lan Na Buddhists. This is conducted by the qualitative research method. The in-depth interview with some specialists was also conducted. The results of the study showed:-

Believes in the Buddha’s footprints in Buddhism can be divided into two groups: One group believes that the Buddha came and stepped down on himself or the Buddha’s footprints may be created by humans. Another group believes that the Buddha’s footprints were created by humans only.

In case of believes in worships of the Buddha’s footprints in Buddhism, it can be also divided into two groups: One group believes that those worshipping the Buddha’s footprints, when dead, will not fall into Apāyabhūmi (planes of loss and woe). Another believes that falling into Apāyabhūmi or Sugati (happy states) is based on the mental rotation of dying. That means one, when dying and holding on what is charity, can reach the Sugati. That’s why those who always worship the Buddha’s footprints, when approaching spiritual death, could make a mental note of charity and will not fall into Apāyabhūmi. If their minds cling to what is evil, they had the opportunity to go Apāyabhūm undoubtedly.

For believes in the worships of the Buddha’s footprints of Lan Na Buddhists, it can be also divided into two groups corresponding to the above. Lan Na Buddhists believe that in worshipping the Buddha’s footprints, we must be mindful of both body and mind cleanliness; cleaning the body and maintaining five or eight precepts before worshipping the Buddha’s footprints. Those wearing hats

and shoes or being women are not allowed into the forbidden. The altar is usually worshiped with flowers, incense, candles and gilding. Every year of worshiping, the pod liquid turmeric water (*nam khamin sompoi*) has been extraordinarily used. In some places water from the sacred well or royal water would be taken for one who presided over the ceremony, while the general public used the pod liquid turmeric water. In addition, one does not spit betel quid, phlegm and saliva on the area around Buddha's footprints. One should sincerely pay a respect with body, speech and mind. That, the Lan Na Buddhists believes in worshiping the Buddha's footprints with pod liquid turmeric watering, is because Lan Na people assume the pod liquid or Acacia Concinna (*sompoi*) as a sacred plant to eliminate evil things out of life. The term of "Poi", in Lan Na tradition, refers to liberate the cursed and misfortunes meaningfully. Last, for the advantage of worshiping the Buddha's Footprints of Lan Na Buddhists during the time of life, they believe that it can make themselves and their families happy, free from disease, escape from dangers and progress in the work. Besides, the rain has to be seasonal marvelously. It is a valuable belief of the Thailand's Lan Na ancestors who have cultivated and transmitted to the future generations significantly.

Keyword: The footprint; Faith and worship; The virtue of worshiping the Buddha

1. บทนำ

โดยความเชื่อที่ว่า “รอยพระพุทธรูป” หมายถึง รอยเท้าของพระพุทธเจ้า มีมาตั้งแต่สมัยอินเดียบอราณ ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนที่จะมีการสร้างพระพุทธรูป หลังจากที่มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้น รอยพระพุทธรูปได้กลายเป็นสัญลักษณ์เพื่อแสดงถึงความเป็นดินแดนสิริมงคล ซึ่งก็คือดินแดนที่พระพุทธองค์ได้เสด็จดำเนินไปถึง ความศรัทธาเชื่อว่ากฎแห่งกรรมมีจริง นรกสวรรค์ บุญบาปมีจริง จึงไม่กล้าทำกรรมชั่ว การบูชารอยพระพุทธรูปตามคติความเชื่อคือรอยพระบาทที่พระพุทธเจ้าทรงประทับไว้เพื่อเป็นเจดีย์สถานที่เหมาะสม ควรเคารพ รอยพระพุทธรูปซึ่งอ้างกันว่าเป็นรอยที่พระพุทธองค์ ได้เสด็จไปเหยียบไว้ด้วยพระองค์เองมีอยู่ 5 แห่งด้วยกัน ได้แก่ที่เขาสุวรรณมาลี, ที่เขาสุวรรณบรรพต, ที่เขาสุมนกูฏ, ที่เมืองโยนกบุรี และที่หาดทรายในลำน้ำนันทานที (บุญเลิศ เสนานนท์, 2536) รอยพระพุทธรูปที่ปรากฏในที่ต่าง ๆ นอกจากจะเชื่อกันว่าเป็นรอยพระพุทธรูปที่พระพุทธองค์ ได้เสด็จไปเหยียบไว้ด้วยพระองค์เองแล้ว ยังมีรอยพระพุทธรูปที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นอีกด้วย เรื่องการสร้างรอยพระพุทธรูปนี้ Virginia McKeen Di Crocco ได้กล่าวว่า รอยพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นครั้งแรกคือภาพปูนที่พระสถูปการุฬ มัธยมประเทศ อินเดีย (Virginia McKeen Di Crocco, 2555)

ในเมืองไทยซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ ให้ความสำคัญพิธีถือพระพุทธรูปเป็นศาสนาหลัก มีการสร้างสัญลักษณ์แทนพระองค์ขึ้นบูชา เช่น ธรรมจักร และรอยพระพุทธรบาท (นันทนา ชุตินวงศ์, 2533) ในท้องถิ่นล้านนามีรอยพระพุทธรบาทปรากฏอยู่ในท้องที่ต่าง ๆ หลายแห่ง และยังมีรอยพระพุทธรบาทที่พระพุทธรเจ้าเสด็จมาประทับไว้ด้วยพระองค์เองด้วย ดังมีหลักฐานจาก คัมภีร์ไบเบิลล้านนา กล่าวว่า พระพุทธรเจ้าทรงเหยียบรอยพระบาทไว้เรียงกันกับรอยพระพุทธรบาทของพระพุทธรเจ้าทั้งสามพระองค์ ที่ประทับรอยไว้ก่อนคือ พระพุทธรเจ้ากุกสันธะ พระพุทธรเจ้าโกนาคมนะ และ พระพุทธรเจ้ากัสสปะ แล้วก็อธิษฐานว่า เมื่อพระตถาคตนิพพานไปนานได้สองพันวัสสา พระบาทเจ้าอันนี้จักปรากฏแก่คนและเทวดาทั้งหลาย คนและเทวดาทั้งหลายก็จักมาบูชาฉันท์ ปัจจุบันคือพระพุทธรบาทสี่รอย อ.แมริม จ.เชียงใหม่

ที่จังหวัดลำพูนก็มีตำนานกล่าวถึงวัดพระพุทธรบาทตากผ้าว่า พระพุทธรเจ้าเคยเสด็จมาบริเวณวัดแห่งนี้ พระพุทธรเจ้าได้ให้พระอานนท์นำจีวรไปซักบริเวณแม่น้ำ ต่อมาบริเวณนั้นก็ได้อธิษฐานว่า วังซักคร้ว (ซักผ้า) จนบัดนี้ พระอานนท์ได้นำผ้าไปตากที่ลานหิน ก็ยังมีรอยตากผ้าอยู่จนทุกวันนี้ และพระพุทธรองค์ทรงอธิษฐานเหยียบพระบาทประดิษฐานรอยไว้บนผาลาดที่นี้ เมื่อพระองค์ทรงประทับรอยพระบาทไว้แล้วก็ทรงตรัสพยากรณ์ทำนายไว้ว่า “ดูกรอานนท์สถานที่แห่งนี้จะปรากฏชื่อว่า พระพุทธรบาทตากผ้า”

ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีตำนานกล่าวถึงรอยพระพุทธรบาทวัดเมืองแปงว่า พระพุทธรเจ้าเคยเสด็จมาประทับที่ ห้วยพระนอน แล้วพระพุทธรองค์ก็ตั้งจิตอธิษฐาน เหยียบรอยพระบาทไว้ที่หิน ที่เป็นรอยพระพุทธรบาทปัจจุบัน คือรอยพระพุทธรบาทวัดเมืองแปง แล้วก็เสด็จไปจนถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ชาวบ้านได้ถวายเมี่ยงแด่พระพุทธรเจ้า พระพุทธรเจ้าก็ลองอมเมี่ยง หมู่บ้านนั้นก็เลยได้อธิษฐานว่า บ้านอมลอง คือพระพุทธรเจ้าลองอมเมี่ยง เมื่อเสด็จไปถึงอีกหมู่บ้านหนึ่ง พระพุทธรเจ้าได้คายเมี่ยงที่หมู่บ้านนี้ จึงได้อธิษฐานว่า บ้านอังกาย คือที่ที่พระพุทธรเจ้าคายเมี่ยง ชื่อบ้านอมลองและบ้านอังกายก็ยังมีอยู่ในปัจจุบัน อยู่ที่ อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่ จากนั้นก็เสด็จไปจนถึง พระพุทธรบาทสี่รอย ที่เชียงใหม่ และพระพุทธรบาทตากผ้า ที่ลำพูน

คนไทยนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ ถึงแม้จะมีจำนวนลดลง จาก 94% เหลือ 85% ก็ยังเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศที่นับถือศาสนาพุทธ มีการสร้างพระพุทธรูปและสัญลักษณ์อื่นแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อกราบไหว้สักการบูชา เช่น พระธาตุ รอยพระพุทธรบาท เป็นต้น โดยเฉพาะรอยพระพุทธรบาทนั้นมีอยู่ในแทบทุกชุมชน และเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชน มณฑลเชียร ศุภลักษณ์ กล่าวว่า (มณฑลเชียร ศุภลักษณ์, 2541) ผู้ใดได้ไปนมัสการรอยพระพุทธรบาทถึง 3 หน 7 หน ตายไปแล้วไม่ตกนรก

รอยพระพุทธรบาทในประเทศไทยมีอยู่มากมายทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เนื่องจากผู้วิจัยเป็นผู้ที่ถือกำเนิดในภาคเหนือ จึงมีความสนใจที่จะวิเคราะห์ความเชื่อและการบูชาเกี่ยวกับรอยพระพุทธรบาทของชาวพุทธล้านนาว่าเป็นอย่างไร

2. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสารหลักฐานชั้นต้นคือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 คัมภีร์ไบเบิลล้านนา เรื่องตำนานพระบาทพระธาตุ ของวัดสูงเม่น อ.สูงเม่น จ.แพร่ และเอกสาร ชั้นรอง ได้แก่ พุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องตลอดจนสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และมีการสัมภาษณ์ประกอบ กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่การศึกษา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในพื้นที่เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 ประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่, ลำพูน, และแม่ฮ่องสอน โดยได้เลือกทำการศึกษาที่ วัดพระพุทธรบาทสร้อย อ.แมริม จ.เชียงใหม่, วัดพระพุทธรบาทตากผ้า อ.ป่าซาง จังหวัดลำพูน, รอยพระพุทธรบาทวัดเมืองแปง (ศรีวิชัย) อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่เอกสารชั้นต้นคือ คัมภีร์ไบเบิลล้านนา เอกสารชั้นรอง และแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน วิธีเก็บข้อมูล เก็บข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น และเอกสารชั้นรอง และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 3 ท่าน บุคลากรในพื้นที่ที่เลือกทำการศึกษาในพื้นที่เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 ได้แก่เจ้าอาวาสหรือผู้แทน พื้นที่ละ 1 ท่าน มัคทายกหรือไวยาวัจกร แห่งละ 1 ท่าน ผู้นำชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้าน พื้นที่ละ 2 ท่าน พุทธศาสนิกชนในพื้นที่ พื้นที่ 2 ท่าน รวมเป็น 21 ท่าน

3. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับรอยพระพุทธรบาทในพระพุทธศาสนานั้น มีความเชื่อเป็นสองแนวคือ แนวหนึ่งเชื่อว่า รอยพระพุทธรบาทนั้น มีทั้งรอยพระพุทธรบาทที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาประทับไว้ด้วยพระองค์เอง และรอยพระพุทธรบาทที่มนุษย์สร้างขึ้น และอีกแนวหนึ่งเชื่อว่ารอยพระพุทธรบาทนั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร กล่าวว่า รอยพระพุทธรบาทนั้นถ้าว่ากันตามสายเหตุผลนิยมก็คงตั้งคำถามว่า รอยเท้ามมนุษย์นี้ก็เล็ก ๆ แต่ทำไมรอยพระพุทธรบาทจึงใหญ่โตผิดมนุษย์ อันนี้น่าจะเป็นการอุปมาอุปมัย เป็นสิ่งที่ชาวพุทธสร้างขึ้นเพื่อน้อมระลึกถึงว่าพระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่ดินแดนของตน เพื่อน้อมระลึกถึงพระพุทธเจ้า สอดคล้องกับความคิดเห็นของ ผศ.ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง ที่มีความเห็นว่า รอยพระพุทธรบาทเป็นสิ่งที่ชาวพุทธผู้มีจิตศรัทธาสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือสักการบูชาอันเป็นวัตถุธรรมในทางพระพุทธศาสนา ในประวัติศาสตร์ของพุทธศิลป์บ่งบอกว่ารอยพระพุทธรบาทมีการสร้างตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ตอนนั้นยังไม่มีการสร้างพระพุทธรูป การสร้างพระพุทธรูปนั้นได้รับอิทธิพลจากกรีก

อานิสงส์ของการบูชารอยพระพุทธรบาทนั้น บางท่านเชื่อว่าผู้ที่สักการะกราบไหว้บูชารอยพระพุทธรบาท เมื่อเสียชีวิตไปแล้ว จะทำให้ผู้บูชาไม่ตกไปสู่อบายภูมิ บางท่านเชื่อว่าการที่จะตกไปสู่อบายภูมินั้น ขึ้นอยู่กับกรรมของแต่ละบุคคล ผู้ทำกรรมชั่วย่อมนตกไปสู่อบายภูมิ ผู้ทำกรรมดีย่อมไม่ตกไปสู่อบายภูมิโดยเฉพาะวาระจิตสุดท้ายขณะที่เสียชีวิต ถ้าจิตยึดเหนี่ยวอยู่กับสิ่งที่เป็นกุศล เมื่อจิตดับก็มีโอกาสไปสู่สุคติภูมิ ผู้ที่กราบไหว้รอยพระพุทธรบาท อาจจะมีจิตใจที่เป็นบุญกุศล จิตจึงจดจ่อกับสิ่งที่เป็นกุศล จึงไม่ไปสู่อบายภูมิ สอดคล้องกับหลักฐานในพระไตรปิฎก ที่กล่าวว่า

“พระสโภสกโกรธทยกเถระ เห็นต้นหงอนไก่ออกขึ้นอยู่บนแผ่นดินมีดอกบานสะพรั่ง จึงเด็ดมาถือพร้อมทั้งก้าน ได้บูชารอยพระพุทธรบาทที่วิจิตรด้วยลายจักร ข้าพเจ้าได้ทำกรรมไว้ในครั้งนั้น จึงไม่รู้จักทุกขคติเลย” (ขุ.อป. (ไทย) 32/13-16/535-536) และ พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปमान ภาค 2 กล่าวถึงประวัติในอดีตชาติของพระโกรธทบุปผิยเถระ ที่เกี่ยวของกับรอยพระบาทว่า “ใกล้ที่อยู่ของข้าพเจ้า พระศาสดาพระนามว่าติสสะ ผู้ทรงเป็นผู้นำชั้นเลิศของโลก ผู้มีพระจักขุได้ทรงแสดงรอยพระบาทไว้ 3 รอย เพื่ออนุเคราะห์ (ข้าพเจ้า) ข้าพเจ้าเห็นรอยพระบาทของพระศาสดาพระนามว่าติสสะ ที่พระองค์ทรงประทับไว้ ข้าพเจ้าเป็นผู้มีจิตราเริงบันเทิงใจ ได้ทำจิตให้เลื่อมใสในรอยพระบาทนั้น ข้าพเจ้าเห็นต้นอังกาบซึ่งงอกเลื้อยไปตามพื้นดิน มีดอกบานสะพรั่ง จึงเด็ดมาพร้อมทั้งยอดได้บูชารอยพระบาทอันประเสริฐที่สุด ด้วยกรรมที่ข้าพเจ้าได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และด้วยเจตนาที่ตั้งไว้มั่นข้าพเจ้าละกายมนุษย์แล้วจึงได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ข้าพเจ้าเกิดในกำเนิดใด ๆ คือจะเกิดเป็นเทวดาหรือมนุษย์ก็ตาม (ในกำเนิดนั้น ๆ) ข้าพเจ้ามีผิวพรรณดั่งดอกอังกาบ มีรัศมีชานออกจากกาย ในกัปที่ 92 นับจากกัปนี้ไป ข้าพเจ้าได้ทำกรรมไว้ในครั้งนั้น จึงไม่รู้จักทุกขคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชารอยพระบาท” (ขุ.พุทธ. (ไทย) 33/68 – 74/41) ผู้ที่ระลึกในสิ่งที่เป็นศิริมงคล จิตก็เกิดความปิติแจ่มชื่น เกิดโสมนัสยินดี เมื่อจิตผ่องใสแล้วบายนุญก็มีไม่ปรากฏ สุกตึกเป็นที่หวัง และได้กล่าวเป็นบาลีไว้ว่า “จิตเต อสังกิลิฐฐะ สุกตึ ปาฎิกังขา เมื่อจิตผ่องใสไม่เศร้าหมอง สุกตึเป็นที่หวังได้” “จิตเต สังกิลิฐฐะ ทุกตึ ปาฎิกังขา เมื่อจิตเศร้าหมองไม่ผ่องใส ทุกตึเป็นที่หวังได้” ผศ.ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง มีความเห็นว่า เมื่อมีความเชื่อและศรัทธาในรอยพระพุทธรบาท เชื่อการมีอยู่จริงของพระพุทธรเจ้า เชื่อในพระรัตนตรัย เชื่อในการทำความดีละเว้นความชั่ว โอกาสที่จะตกไปสู่อบายภูมิก็ไม่มี ถ้าคนที่กราบไหว้บูชารอยพระพุทธรบาทแล้ว เมื่อตายไปจะไม่ตกไปสู่อบายภูมิ คนทำชั่ว ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ลักขโมยทรัพย์สินผู้อื่น ประพฤติผิดในกาม โทก หลอกหลวง ตีฆ่าสุรายาเมา ก็จะพากันมาไหว้รอยพระพุทธรบาทเพื่อไม่ให้ตกไปสู่อบายภูมิ เรื่องนี้น่าจะขึ้นอยู่กับกรรมของแต่ละคน คนทำชั่วก็น่าจะตกไปสู่อบายภูมิ คนทำดีก็น่าจะไปสู่สุคติ

ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชารอยพระพุทธรบาทของชาวพุทธล้านนานั้น เชื่อว่าก่อนที่จะบูชาพระธาตุ หรือรอยพระพุทธรบาทต้องชำระร่างกายให้สะอาด ต้องสะอาดทั้งร่างกายและจิตใจ ให้สังวรรักษาศีล 5 หรือศีล 8 ให้บริสุทธิ์ ก่อนสักการบูชารอยพระพุทธรบาท และต้องถอดรองเท้า สุภาพสตรีห้ามเข้าในที่ต้องห้าม ไม่คายนานหมาก ขากเสลด ถ่มน้ำลาย บริเวณรอยพระพุทธรบาท คนสมัยก่อน ก่อนที่เขาจะไปไหว้พระธาตุ พระพุทธรบาท เขาจะสระเกล้าดำหัวก่อน คือจัดการตนเองให้สะอาดกายก่อน ต่อมาคือการแต่งกายก็ต้องแต่งกายให้สุภาพเหมาะสม ต่อมาคือเรื่องภายในคือต้องทำใจให้สะอาด คือรักษาศีลให้บริสุทธิ์นั่นเอง การบูชาอันโดยปกติบูชาด้วยดอกไม้ธูปเทียนและปิดทอง การบูชาประจำปีนั้น นอกจากดอกไม้ธูปเทียนและการปิดทองตามปกติแล้ว ยังมีการใช้น้ำขมิ้นส้มป่อยสรวยพระพุทธรบาท ซึ่งแต่ละแห่งก็มีพิธีกรรมที่แตกต่างกันไป

ชาวพุทธล้านนาใช้น้ำส้มป่อยในการสรวยน้ำรอยพระพุทธรบาทเพราะชาวล้านนาเชื่อว่า ส้มป่อยเป็นพืชศักดิ์สิทธิ์ที่ขจัดสิ่งชั่วร้ายออกไปจากชีวิต คำว่า “ป่อย” หมายถึงปลดปล่อยสิ่งจัญไรอัปมงคลออกไป นอกจากนั้นชาวพุทธในล้านนายังเชื่อว่าการบูชารอยพระพุทธรบาทนั้น ทำให้ตนเอง

และครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากโรคภัย แคล้วคลาดจากอันตรายทั้งหลาย หายจากการเจ็บป่วย มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การเงิน การทำธุรกิจ ค้าขาย ทำการเกษตรได้ผลผลิตดี ผันตักต้องตามฤดูกาล ตั้งจิตอธิษฐานในสิ่งที่ปรารถนามักประสบความสำเร็จ จึงมีผู้มาบวชบาลศาล กล่าวที่วัดพระพุทธบาทสี่รอยอยู่เสมอ เพราะมีตัวอย่างและหลักฐานปรากฏให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ เช่น ด้านธุรกิจ นักธุรกิจไทยในอเมริกาขออนุญาตตั้งโรงงานหลายครั้งไม่ได้รับการอนุญาต ได้มากราบไหว้บูชาพระพุทธบาทสี่รอย กลับไปดำเนินการเรื่องสร้างโรงงานประสบความสำเร็จ เกิดความเลื่อมใสศรัทธา ได้บริจาคเงินสร้างถนนขึ้นวัดพระพุทธบาทสี่รอยในช่วง 6 กิโลเมตรสุดท้ายที่จะถึงวัด เป็นเงิน 6 ล้านบาท ด้านตำแหน่งหน้าที่การงาน มีนายทหารระดับสูงที่มากราบไหว้บูชา ประสบความสำเร็จในตำแหน่งหน้าที่การงาน ได้มากราบไหว้บูชาเป็นประจำทุกปีจนผู้คนในชุมชนพบเห็นเป็นที่ประจักษ์ เช่น พลเอก ประวิตร วงษ์สุวรรณ เป็นต้น ด้านความเจ็บป่วย มีสตรีเป็นมะเร็งกล่องเสียง พูดไม่ได้ ลูกชายได้กราบไหว้บูชารอยพระพุทธบาทแล้วตั้งจิตอธิษฐานว่าถ้าแม่หายป่วย จะบวช ในเวลาต่อมา แม่มีอาการดีขึ้น สามารถพูดได้ ลูกชายจึงมาบวชอยู่ที่วัดนี้ ด้านความศักดิ์สิทธิ์ ปาฏิหาริย์ มีสตรีผู้หนึ่งเดินเวียนรอบรอยพระพุทธบาทสี่รอย กลับไปบ้านได้ป่วยมีอาการตกเลือด ไปรักษาที่โรงพยาบาลไม่หาย มากราบขอขมาที่รอยพระพุทธบาท อาการป่วยได้หายเป็นปกติ เธอจึงขอให้ทางวัดจัดทำป้าย “ผู้หญิงห้ามเดินผ่านรอยพระพุทธบาท” เพราะไม่อยากให้สตรีท่านอื่น ประสบเหตุการณ์เช่นเดียวกับตนเอง ทางวัดได้สนองเจตนารมณ์ของเธอ โดยทำป้ายติดตั้งไว้จนถึงทุกวันนี้

7. วิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบว่าชาวพุทธในล้านนามีความเชื่อและการบูชารอยพระพุทธรูปอย่างไร ควรประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร ในส่วนที่กล่าวถึงเรื่องที่เป็นนามธรรม เช่น เรื่องความเชื่อหลังจากการตายหรืออานิสต์ต่าง ๆ ที่เกิดจากการบูชารอยพระพุทธรูป คนรุ่นใหม่อาจไม่เชื่อว่าเป็นจริง ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ป้ายบอก “สุภาพสตรีห้ามเข้า” บางแห่ง อาจทำให้คนรุ่นใหม่ไม่เข้าใจ ควรศึกษาให้รอบคอบก่อนที่จะมีเจตคติทางลบต่อป้ายประกาศดังกล่าว เรื่องความศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ ต่าง ๆ ก็ควรมองเป็นกลาง ๆ ไม่ควร มองว่างมงายไร้เหตุผล การเจ็บป่วยของคนเราบางอย่างเป็นการเจ็บป่วยที่แพทย์แผนปัจจุบันหาสาเหตุไม่พบ รักษาไม่หาย อาจเป็นการเจ็บป่วยที่เกิดจากกรรม หรืออย่างอื่น เช่นในพระไตรปิฎกกล่าวว่า

“ในชาติก่อน เมื่อนักมวยกำลังชกกัน เราได้กัณฑ์บุตรชายนักมวยปล้ำไว้ ด้วยผลกรรมนั้น เราจึงเกิดความทุกข์ที่สันหลัง (ปวดหลัง), ในชาติก่อน เราเป็นหมอรักษาโรค ได้ถ่ายยาให้ลูกชาย เศรษฐี ถึงแก่ความตาย ด้วยผลกรรมนั้นเราจึงป่วยเป็นโรคปัสสาวะพิการ (ข.อุป. (ไทย) 32/90/477) (โรคท้องร่วง) แต่มีสิ่งที่คุณควรพิจารณา คือ ในพระไตรปิฎก กล่าวว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งของตน บุคคลอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งได้เพราะบุคคลที่ฝึกตนดีแล้ว ย่อมได้ที่พึ่งอันได้โดยยาก บาบที่ตนเองทำ เกิดในตน มีตนเป็นแดนเกิดย่อมทำลายคนมีปัญญาทราวมเหมือนเพชรที่เกิดจากหิน

ทำลายแก้วมณี ฉะนั้น” นั่นคือให้พึ่งตนเอง เช่นการเรียนการสอน ไม่ศึกษาค้นคว้า อ่านหนังสือ แต่หวังพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไปบนบานศาลกล่าวขอให้สอบได้ คงจะเป็นไปได้ยาก เป็นต้น

8. ข้อเสนอแนะ

วัดที่มีรอยพระพุทธรูปควรมีการรวมตัวกัน ทำการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบถึงช่วงเวลาของการจัดงานบูชาหรือสมโภชน์รอยพระพุทธรูปประจำปีในแต่ละพื้นที่ ควรมีเอกสารเกี่ยวกับรอยพระพุทธรูปในที่นั้น ๆ แจกฟรีทั้งในยามปกติและช่วงเวลาที่มิงงานสมโภชน์หรือบูชา รอยพระพุทธรูปประจำปี ควรมีการจัดทำฐานข้อมูลออนไลน์เกี่ยวกับรอยพระพุทธรูปในประเทศไทย

บรรณานุกรม

- นันทนา ชุตินวงศ์. (2533). *รอยพระพุทธรูปในศิลปะเอเชียใต้และเอเชียอาคเนย์*. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์,
- บุญเลิศ เสนานนท์. (2536). *ตำนานพระพุทธรูปและคัมภีร์พุทธปาทลภุณ*. กรุงเทพฯ: บริษัท ศรีอนันต์การพิมพ์ จำกัด.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์. (2504). *พระพุทธรูปจังหวัดสระบุรี*. พิมพ์ครั้งที่ 7. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์.
- Virginia McKeen Di Crocco. แปลโดย สมหวัง แก้วสุฟอง. (2555). *รอยพระบาทพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ใน ภัทรกัปนี้ ตามกรอบคิดแบบสิงหล - สยาม*. นครปฐม: หมีดีไซน์.

เครือข่าย: การเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมของการดำเนินการทางธุรกิจขาย ตรงในภาคอีสาน

NETWORK BUSINESSES: MAINTENANCE OF CULTURE BY NETWORK BUSINESS PROCEDURES IN NORTHEASTERN THAILAND

เอนก อาจวิชัย * พิสิฐ บุญไชย ** ประสาน กำจรเมทากุล***

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง เครือข่าย : การเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมของการดำเนินการทางธุรกิจขายตรงในภาคอีสาน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เลือกพื้นที่ ทำการเก็บข้อมูลภาคสนามที่เกี่ยวกับประเด็นวิจัย ความมุ่งหมายของการวิจัยคือ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาของวัฒนธรรมธุรกิจเครือข่ายและขายตรงในภาคอีสาน 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของวัฒนธรรมธุรกิจเครือข่ายและขายตรงในภาคอีสาน 3) เพื่อศึกษาแนวทางการเฝ้าระวังวัฒนธรรมธุรกิจเครือข่ายและขายตรงในภาคอีสาน ผลการวิจัยพบว่า ธุรกิจขายตรงในประเทศไทยเริ่มเข้ามามีบทบาท เมื่อประมาณ 40 ปีที่แล้วนี้เอง เนื่องจากธุรกิจขายตรงเป็นธุรกิจที่เปิดโอกาสให้กับคนทุกชนชั้น ทุกเพศทุกวัย ทุกสังคม การขายตรงในประเทศไทยจึงเติบโตอย่างรวดเร็ว แต่มีสภาพปัญหาของวัฒนธรรมทางธุรกิจ และธุรกิจเครือข่ายขายตรงในภาคอีสาน ใน 7 ด้าน ผู้วิจัยสังเกตว่า สินค้าในระบบการตลาดหลายชั้นที่แท้จริง ต้องมีลักษณะดังนี้ 1) สินค้านั้นมีประโยชน์จริง ใช้แล้วหมดไป และต้องซื้อหามาใช้ใหม่ 2) สินค้านั้นสามารถนำไปขายปลีกได้จริง และผู้ขายจะมีรายได้เป็นผลกำไรจากการขายปลีก 3) สินค้านั้นได้ผ่านขั้นตอนการนำเข้าและชำระภาษีอากรอย่างถูกต้องตามกฎหมาย 4) สินค้าประเภทเครื่องสำอาง ผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร หรือสินค้าบำรุงสุขภาพต้องผ่านการขึ้นทะเบียนและอนุญาตให้จำหน่ายได้จากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) เรียบร้อยแล้ว 5) สินค้านั้นต้องมีฉลากบรรยายสรรพคุณ และวิธีใช้อย่างถูกต้องตามกฎหมายของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) 6) สินค้าบางประเภทต้องมีใบอนุญาตโดยเฉพาะให้จัดจำหน่ายได้ เช่น สุรา ต้องมีใบอนุญาตจากกรมสรรพสามิต เป็นต้น 7) สินค้านั้นต้องมีการรับประกันหรือมีการรับประกันจากบริษัทผู้จัดจำหน่าย โดยมีเอกสารจากบริษัทเผยแพร่อย่างชัดเจน

คำสำคัญ: วัฒนธรรมของการดำเนินการทางธุรกิจ ธุรกิจขายตรง เครือข่าย ภาคอีสาน

* คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

** คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

*** คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ABSTRACT

This investigation, Network businesses: Maintenance of culture by network business procedures in Northeastern Thailand, is a qualitative research project. The area of study was Northeastern Thailand. The three aims of the investigation were to: 1) study the history of network business and direct sale in Northeastern Thailand; 2) to study the current conditions and problems with network business and direct sale in Northeastern Thailand; and 3) to study a method for maintaining network business culture and direct sale in Northeastern Thailand. The results show that Direct selling first emerged in Thailand 40 years ago. Due to the speed and ease of growth, the model was a success and now direct sale businesses are common in the Thailand because they create opportunities for all classes, genders and social groups. There are seven categories of problem with direct-selling businesses in Northeastern Thailand. This research explains that the following seven checks can help combat the seven problems: 1) Do the products have practical use and can they be re-stocked if sold-out? 2) Can the products be sold and will the seller make reasonable profit? 3) Have the products been imported and taxed according to the law? 4) Have any dietary supplements or health products been registered with the Department of Food and Drug Administration, Ministry of Public Health? 5) Are usage instructions clear and accurate according to the criteria of the Office of the Consumer Protection Board? 6) Do all products have the required licenses? 7) Are products guaranteed or warranted by the company? Is there a returns policy?

Keywords: Business culture, direct-selling, network, Northeastern Thailand

1. INTRODUCTION

There are currently no fixed marketing regulations in Thailand but it is generally accepted that companies should not discredit competitors and their products. There are also no laws prohibiting pyramid schemes, as there are in the Western world. These often unsustainable business models involve promise of goods, funds or services for enrolment of others into the scheme and are considered illegal in many countries. (Srisang, S. 2004) Regardless, it is important for any business to create networks to progress and enjoy success. When networking causes start-up capital and business taxes to be low, the networks have many members. Multi-level marketing is a way for networks to generate extra income for their workforces

and creates more independence for the seller. This is also the origin of the concept of commission. (Pakdeesukanan, A. 2003). Most Thai businesses have adopted the popular Western business model of seller-to-buyer but these business relationships are often controlled at the top level. Network businesses have only been present in Thailand for a matter of decades. At first, one or two businesses were set up following Western models. Following their success, more Thai and international businesses followed suit and eventually hundreds and thousands of Thai businesses rapidly embraced the model so that this type of business is now the most popular in the country. (Singsangob, A. 2004). The origins of network businesses are with Tupperware (Thailand) and Avon Cosmetics, who took the lead as the first network businesses in the country. Due to their respective markets and clientele, the majority of workers and consumers attracted to the network businesses were female. In 1987, Amway (Thailand) was established, which has grown to be one of the largest companies in the country. One of the reasons for the success of Amway is its tiered distribution model, which generates sales “through the use of an elaborate pyramid-like distribution system in which independent distributors of Amway products receive a percentage of the merchandise they sell and also a percentage of the merchandise sold by recruited distributors”. (Harvard Business School of Leadership. 2011). However, this type of business has begun to experience problems in Thailand due to the exhaustion of the supply of potential investors and other associated issues. Given the problems arising from network businesses in Thailand, the research team were interested in designing this investigation to analyse the presence and effect of network businesses on the culture and everyday lifestyle of people in Northeastern Thailand. The three aims of the investigation were to 1) study the history of network business and direct sale in Northeastern Thailand; 2) to study the current conditions and problems with network business and direct sale in Northeastern Thailand; and 3) to study a method for maintaining network business culture and direct sale in Northeastern Thailand.

2. RESEARCH METHODOLOGY

For this investigation, the research team employed a qualitative research methodology. Data were gathered from both documentary analysis and field study from March 2011 to May 2012. The research area for this investigation was purposively selected from five provinces in Northeastern Thailand. These were Khon Kaen, Ubon Ratchathani, Kalasin, Mukdahan and Roi-Et. 10 companies were included in the investigation, which have been anonymized in this paper on ethical research grounds. The 10 companies repetitively selected according to three criteria: 1) the company was well known in the surrounding area, 2) the company was popular and 3) the company had a strong business plan and had a clear record of trade. The resident population came from the five designated provinces and the research sample was purposively selected from this population. A total of 150 participants were chosen as respondents for the research. The respondents were divided into three equal groups of 50 individuals. The first group was a group of key informants who provided information related to the methods of cultural organization in business networks in northeastern Thailand. The second group was a group of casual informants who provided information related to the sales on the ground and cultural organization in business networks in northeastern Thailand. The final group was a group of general informants who provided basic information related to the sales on the ground and cultural organization in business networks in northeastern Thailand, including satisfaction of the business product and business security.

Data was gathered for this investigation from documentary research and field study. Tools used for data collection were basic survey, participant observation, non-participant observation, interview and focus group discussion. The first step was a basic survey of the conditions culture for business networks in Northeastern Thailand. The researchers followed this with participant observation in the research area, whereby the researchers asked questions on points of confusion from the perspective of a consumer. Researchers then conducted non-participant observation by examining local business networks. Following initial observations, the researchers began a program of interviews with research respondents. Members from each group, key informants, casual informants and general informants, were invited to answer questions regarding the culture of business networks in northeastern Thailand. The results from the interviews were then taken to focus

group discussions in order to be summarized, verified and concluded upon before analysis. Results from document study and field investigation were categorized into groups according to the three aims of the research. Results were verified by methodological triangulation and if any data collection method was found to have produced inconsistent results, further data was collected. Results were then concluded using a tally system. The results are presented here as a descriptive analysis.

3.RESULTS

In order to understand the network business culture of northeastern Thailand, one must first look to the origins of network business in the United States of America. In 1886, David McConnell, a salesman from New York, created a popular ladies' perfume, allowing him to found the California Perfume Company. In 1939 McConnell change the name of his company to Avon and over the intervening decades had developed an advanced system of direct-sale. In 1949, McConnell introduced a demonstration scheme, which became known as Home Party. The Home Party scheme involved sales representatives visiting customers homes and demonstrating the products on offer in a familiar environment. This proved to be an extremely successful venture. In 1934, Carl F Rehnborg developed nutritional supplements for food and founded the Nutrilite brand. In 1949, Jay Van Andel and Richard DeVos began to distribute Nutrilite products using the Home Party system invented by McConnell. The success of the Nutrilite venture encouraged Andel and DeVos to found the Amway Corporation in 1959. From these beginnings, network business has developed and expanded and it is now an important model adopted by many companies in Southeast Asia.

Direct selling first emerged in Thailand 40 years ago and the first company to use the model was Thai Tupperware in 1978. The direct sales model involves the marketing of consumer products away from a fixed retail centre or shop. The success of Thai Tupperware encouraged Amway to conduct business in the country from 1987. Nowadays, direct sale businesses are common in the Thailand because they create opportunities for all classes, genders and social groups. For this reason, direct sale businesses in Thailand grew rapidly.

Direct sale is not an easy form of business. By contrast, it requires the hard work and dedication of all staff. The major strategies used by direct sales

representatives are presentation and demonstration. Many different companies sell many different products using a direct sales strategy in many different countries. However the most common types of products sold using this method are everyday household goods that have a limited use and require regular purchase. There are two types of direct sales, single and multi-level. A single-level direct selling model is where the salesperson receives commission for their own trade. A multilevel direct selling model is where the salesperson receives commission for their own trade as well as commission for the trade conducted by other salespeople they have recruited to the organization pyramid.

The problems with network business and direct selling in Northeastern Thailand

One development of the direct selling model in modern society is the internet or, specifically, e-commerce. The Internet has grown to be an integral part of everyday life and internet trading is one of the methods used by businesses to reach as large a market as possible, as quickly and as cost-effectively as possible. However, there is less consumer security through the internet; consumers may purchase sub-standard goods, damaged goods, or goods that do not match the advertising. Potentially hazardous and risky products are those claiming to offer scientific or nutritional benefit. Often the manufacturer is concerned with profits rather than consumer safety and there is no follow up to ensure correct use of the products. Equally, consumers do not use the products in the correct way, which can damage their health.

In Thailand, all businesses wishing to trade directly must obtain a trading license as well as an e-commerce license with the Office of the Consumer Protection Board of Thailand, according to royal bills passed in 2001 and 2002. The reason for the introduction of the bill was to ensure that the government and related institutions may contact or track down the businesses in the event of problems with consumers. Businesses may not obtain a license after trading and must have secured permission before they begin to trade on the Internet. Any business owners trading without a license are liable to receive a punishment of no more than one year imprisonment or a fine of 100,000 baht.

Interviews with respondents and subsequent focus-group discussions led the research team to conclude seven areas of product-based problems with direct-selling companies in Northeastern Thailand:

1. Products do not have a practical use, have limited shelf-life, or are no longer produced. This means that the goods either cannot be sold, must be sold quickly, or cannot be restocked once sold out.
2. There is not enough demand for products and profits are marginal.
3. Some products have been illegally imported into the country or have not been properly declared to the taxation authorities.
4. Health products have not been registered and approved by the relevant government institutions.
5. There are no instructions to accompany the products, or the instructions are unclear or in a foreign language.
6. Not all products have the necessary licensing and documentation required for resale.
7. The company does not provide a product warranty, there is no consumer protection (no returns policy) and the company does not have insurance.

Method for maintaining business culture in Northeastern Thailand

Occasionally, dishonest businesses will conceal themselves under the guise of an e-commerce trader or direct selling model in order to generate easy income from the salespeople down the chain. There are a number of ways to identify rogue traders. One such investors being asked to make a financial membership commitment without an exchange of goods or products. Another common sign of an untrustworthy pyramid scheme is the exchange of goods that are far cheaper than the value of the financial commitment. For example, a salesperson may pay 20,000 baht to join the scheme, yet receive goods to the sum of 1,500 baht for resale. Another common trick is to host internet sites at inflated fees. Suspicions should arise if people with standard jobs have an unrealistically high disposable income. It may be that these individuals are earning extra money illegally or through dishonest practices. Legal businesses that have pyramid schemes, direct selling and shared investment will have a license from the Office of the Consumer Protection Board of Thailand. In order to get this license, they will have had to present a business plan and all details of a proposed model. A further indication of illicit practices is the lack of a permanent business address. Legal businesses will have a fixed address and permanent, convenient mode of contact. Warnings of illegal

trading are a frequently changed address, closed website and unavailability for contact.

In order to protect against illicit business and cons, individuals should be wary of companies that offer substantial instant reward and those that pressurize prospective investors to pay. In addition, investors should scrutinize the company details and details of company owners for authenticity and trustworthiness. All business documents should also be checked and verified. If any business fails to produce all required documents, the relevant authorities must be notified.

Currently, direct-selling is a popular form of supplementary income among Thai people and opportunities appear regularly in society. For this reason, potential sales staff must take precautions to ensure the venture is economically sound before they commit to taking part and investing start-up capital. In response to the seven problems identified by research informants, the following seven checks will help assess the risks of becoming a part of the company.

1. Do the products have practical use and can they be re-stocked if sold-out?
2. Can the products be sold and will the seller make reasonable profit?
3. Have the products been imported and taxed according to the law?
4. Have any dietary supplements or health products been registered with the Department of Food and Drug Administration, Ministry of Public Health?
5. Are usage instructions clear and accurate according to the criteria of the Office of the Consumer Protection Board?
6. Do all products have the required licenses?
7. Are products guaranteed or warrantied by the company? Is there a returns policy?

4.DISCUSSION

Local businesses can learn much from the large direct-selling companies with a presence in Thailand, particularly regarding ways to safeguard employees and consumers. There are a number of areas in which a direct-selling ethos could benefit local business culture. Firstly, self-reliance is an important trait of direct-selling companies that could be positively adopted by local businesses. (Hewison, K. 2000) The success of direct-selling companies is built on the premise of working within one's means, using resources that are readily available and not going into too great a debt. (Brodie, S., Stanworth, J. and Wotruba, T.R. 2002) This policy is a sound foundation for all local start-ups because it limits the risk of the business. In

fact, the principle of self-sufficiency is well-known in Thailand due to its prominence at the heart of His Majesty King Bhumibol Adulyadej's vision and philosophy for the country. (Piboolsravut, P. 2004) The King has actively promoted the concept of self-sufficiency throughout his reign and the philosophy has driven social and economic government policies. The success of large direct-selling companies merely serves to reinforce the relevance of such an approach.

With the emphasis on self-sufficiency, it is important that local businessmen and businesswomen realize their own importance to the economic project. For this reason, they must monitor and safeguard their health. (Andersson, P. 2008) Local medical culture can be of great benefit here. Thailand is renowned for the strength of its traditional medicine, including massage and herbal treatments, as well as the health benefits of its freshly produced cuisine. (Brun, V., Schumacher, T. and Bjørnland, T. 1994). Local business owners must take advantage of this aspect of society to ensure they remain in good health and able to work at their full capacity.

Self-sufficiency must not be treated as a call to remain isolated and in direct competition with other local businesses. It is important to take the lead of large direct-selling companies and form networks of similar businesses to exchange knowledge, reflect upon experiences and pool resources. Business networks have been proven to dramatically increase the knowledge and capacity of local enterprises, particularly with regard to marketing and funding. (Brüderl, J. and Preisendörfer, P. 1998). An extension of these networks is communal management of local resources to ensure that no one party or company has monopoly. This will safeguard the right of all community members to a fair opportunity. Moreover, maintenance and utilization of local traditional culture, as well as technological developments that enhance that local culture, as vital to ensuring economic growth and maximization of business output.

The nature of direct-selling business is similar to the nature of culture itself in that both originate at a single point and are dispersed across a wider area. This is a view of culture originally espoused by German anthropologist Leo Frobenius at the turn of the twentieth century. (Sylvain, R. 1996). The premise was adopted by other well-known ethnologists, notably Fritz Graebner and Wilhelm Schmidt, and became referred to as the Kulturkreis. (Kluckhohn, C. 1936) However, if this link between culture and business networking is to be made, it must be noted that Frobenius identified multiple origins of culture, rather than a unilineal evolution.

There were, according to proponents of Kulturkreis, a number of different cultural origins that grew and interacted over time. To transpose this theory onto the business networks of Thailand would be to argue that each direct-selling business grows from its own origin and then influences (or is influenced by) other business when they come into contact. Consequently, then, the aim of society must be to seek harmony of these different cultures in the form of a network that can benefit everybody. However, such a conclusion in today's ever closer and ever more modernized world seems neglectful. There is now such a wealth of information and communication available to sellers, consumers and business owners that direct-selling cultures from business to business are less easily distinguishable. Over the course of this investigation, it became increasingly apparent to the researchers that methods for integrating direct-selling into local culture (and vice versa) are integral to establishing a successful direct-selling environment.

The World Federation of Direct Selling Associations and its regional branches are non-governmental organisations in place to support and maintain the ethics of direct-selling companies worldwide. (Peterson, R.A. and Wotruba, T.R. 1996). However, the support they provide is, understandably, one dimensional from the perspective of the sellers. There are no safeguards or supports in place for community culture in Northeastern Thailand that actively work towards integrating local customs into the business culture. Given the popularity of direct-selling as a supplementary occupation in Thailand, the government should play a greater role in the standardization of direct-selling companies. This should extend to the safeguarding and maximisation of local culture to ensure that both the businesses and the communities benefit. Further research is required to assess the quality of goods currently sold by direct-selling companies in Thailand, methods of quality assurance and strategies for government intervention.

REFERENCES

- Andersson, P. 2008. Happiness and health: Well-being among the self-employed. *The Journal of Socio-Economics*, 37(1): 213-236.
- Brodie, S., Stanworth, J. and Wotruba, T.R. 2002. Direct sales franchises in the UK: A self-employment grey area. *International Small Business Journal*. 20(1): 53-76.
- Brüderl, J. and Preisendörfer, P. 1998. Network support and the success of newly founded business. *Small business economics*, 10(3):213-225.
- Brun, V., Schumacher, T. and Bjørnland, T. 1994. *Traditional herbal medicine in Northern Thailand*. Bangkok: White Lotus.
- Hewison, K. 2000. Resisting globalization: a study of localism in Thailand. *The Pacific Review*, 13(2):279-296.
- Kluckhohn, C. 1936. Some reflections on the method and theory of the Kulturkreislehre. *American Anthropologist*, 38(2): 157-196.
- Pakdeesukanan, A. 2003. *Factors affecting the principles and decision-making of the sales system of Mistine*. Bangkok: Srinakharinwirot University.
- Peterson, R.A. and Wotruba, T.R. 1996. What is direct selling? - Definition, perspectives, and research agenda. *Journal of Personal Selling & Sales Management*, 16(4): 1-16.
- Piboolsravut, P. 2004. Sufficiency economy. *ASEAN Economic Bulletin*, 21(1): 127-134.
- Singsangob, A. 2004. *Consumer rights vs. business networks*. Bangkok: Office of the Basic Education Commission.
- Srisang, S. 2004. *Implementation, comparison and adaptation of fines for law breakers*. Bangkok: Office of the Council for Food and Medicine.
- Sylvain, R. 1996. Leo Frobenius: From "Kulturkreis" to "Kulturmorphologie". *Anthropos*: 483-494.

กระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรม

A PROCESS OF INNER PHYSICAL ADJUSTMENT ON INTEGRATIVE BUDDHIST PSYCHOLOGY FOR EFFECTIVENESS OF MEDITATION PRACTICE

ปิยวัฒน์ คงทรัพย์*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง กระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรม มีวัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจสภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อประเมินกระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการ และเพื่อนำเสนอกระบวนการการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรมผลการศึกษา สภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนา ระหว่างกลุ่มฝึกปฏิบัติและกลุ่มควบคุม ก่อนการปฏิบัติ ไม่แตกต่างกัน กลุ่มฝึกปฏิบัติระยะก่อนฝึกปฏิบัติ ระยะติดตามแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่หลังการปฏิบัติธรรม และระยะติดตาม พบว่าด้านวิริยอินทรีย์ ด้านสมาธิอินทรีย์ ด้านปัญญาอินทรีย์ รวมทั้ง 5 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีการประเมินกระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการผสมผสานเชื่อมโยงองค์ความรู้จากการฝึกอบรมการปฏิบัติธรรมตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการ ภายใต้รูปแบบเจริญสติปัฏฐาน 4 หรือการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน และการปรับอินทรีย์ 5 เชื่อมโยงกับโพชฌงค์ 7 กับทฤษฎีจิตวิทยาตะวันตก โดยผ่านกระบวนการกลุ่ม คือ กลุ่มฝึกอบรมปฏิบัติธรรมการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการ กับทฤษฎีจิตวิทยาตะวันตก เข้าด้วยกัน มีการส่งอารมณ์ สอบอารมณ์ และมีพระวิปัสสนาจารย์ให้การปรึกษา ส่งผลให้กระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรมมีผลการปฏิบัติที่ดีมากขึ้น

คำสำคัญ : กระบวนการปรับอินทรีย์, พุทธจิตวิทยา, ประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรม.

*หลักสูตรพุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ABSTRACT

Research The organic adjustment process based on Buddhist psychology, the integrated approach to the effectiveness in practice. purpose To investigate the state of meditation and the way to adjust organic Buddhism. To assess the organic adjustment process according to the Buddhist psychology of integration. And to present an organic adjustment process based on the Buddhist psychology of integrating on the effectiveness of the practice.

The results of the study on the state of meditation and the guidelines for organic adjustment in Buddhism. Between practice and control groups Before the practice not different Pre-practice group practice Tracking distance was statistically significantly different But after meditation and follow up. It was found on the Vijayana branch. Meditation There were 5 statistically significant differences among the five groups. The evaluation of the organic adjustment process according to the Buddhist psychology of integration, the integration of knowledge linkages, the training of Buddhist moral practice, integrated psychology. Under the form of attainment 4, or practice meditation cravings. And organic adjustment. 5, 5 physical education with Western psychological theory. Through the group process is the Dharma Training Group, Organic Adjustment according to Buddhist Integrated Psychology. Theories of Western Psychology, Emotional Sentiment, and the Virtues of Wisdom give counsel. As a result, the process of organic adjustment in the Buddhist way of integrating psychology into the effectiveness of Dharma practice has resulted in better practice.

Keywords : Process of Inner Physical Adjustment, Buddhist Psychology, Effectiveness of Meditation Practice.

1. บทนำ

อินทรีย์ หมายความว่า ความเป็นใหญ่ สภาพที่เป็นใหญ่ในกิจของตน ธรรมที่เป็นเจ้าการในการทำหน้าที่อย่างหนึ่ง ๆ เช่น ตาเป็นใหญ่ในการดู หรือเป็นเจ้าการในการเห็น หูเป็นใหญ่ในการได้ยิน วิริยะเป็นใหญ่ในการกำจัดความเกียจคร้าน เป็นต้น หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงเรื่องอินทรีย์มีหลายหมวดธรรม เช่น อินทรีย์ 5 ธรรมที่เป็นใหญ่ในกิจของตน โดยเป็นเจ้าการในการทำหน้าที่และเป็นหัวหน้านำสัมปยุตตธรรมในการครอบงำกำจัดธรรมที่เป็นปฏิปักษ์มี 5 อย่าง ได้แก่ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา การเรียกชื่อว่า อินทรีย์เพราะเป็นเจ้าการในครอบงำธรรมซึ่งธรรมที่ตรงกันข้ามแต่ละอย่าง คือความไร้ศรัทธา ความเกียจคร้าน ความประมาท ความ

ฟุ้งซ่าน และความหลงมงายตามลำดับ หลักคำสอนเรื่องอายตนะภายใน 6 คือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ บางทีเรียกว่าอินทรี 6 เพราะเป็นใหญ่ในหน้าที่ของตนแต่ละอย่าง เช่น ตา เป็นใหญ่ในการดู เป็นต้น (ที.ปา.(ไทย) 11/304/255) หลักคำสอนเรื่องการสำรวมอินทรี (อินทรีสังวร) คือการสำรวมอินทรี 6 คือตา หู จมูก ลิ้น กายใจ ไม่ให้ยินดียินร้ายในเวลาเห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องโผฏฐัพพะรัฐธรรมนูญด้วยใจ หลักคำสอนเรื่องอปินณกปฏิบัติ กล่าวถึงเรื่องอินทรีสังวรไว้ คือการระวังไม่ให้บาปอกุศลธรรมครอบงำใจ เมื่อรับรู้อารมณ์ด้วยอินทรีทั้ง 6 ในองค์แห่งภิกษุใหม่ 5 กล่าวถึงอินทรีสังวร คือมีสติระวังรักษาใจ ไม่ให้กิเลสเกิดความยินดียินร้ายเข้าครอบงำ เมื่อรับรู้อารมณ์ด้วยอินทรีทั้ง 6 มีเห็นรูปด้วยตา เป็นต้น (อง.ปญจก.(ไทย) 22/114/156) ในปาริสุทธิศีล 4 กล่าวถึงการสำรวมอินทรีว่าเป็นศีลอย่างหนึ่ง เป็นการสำรวมอินทรี ไม่ให้เกิดความยินดี ยินร้าย

เรื่องอินทรี นอกจากจะปรากฏในหลักธรรมต่าง ๆ แล้ว ยังปรากฏในการปฏิบัติ กัมมัฏฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน ดังจะเห็นได้จากเรื่องอัปนาโกศล ซึ่งกล่าวถึงการทำอินทรีให้ถึงความเสมอกัน (อินทรีสมตตปฏิบัติปาหนโต) โดยใจความก็คือ การปรับอินทรี 5 ให้เสมอกัน แบ่งออกเป็น 2 คู่คือ ศรัทธากับปัญญาต้องเสมอกัน เพราะถ้าบุคคลมีศรัทธามาก แต่ปัญญาน้อย ย่อมเสื่อมใสอย่างเชื่อง ๆ คือไม่เสื่อมใสอย่างแน่วแน่ เสื่อมใสในสิ่งที่ไม่ใช่เรื่อง ถ้ามีปัญญามาก แต่มีศรัทธาน้อย ย่อมแหวกแนวไปสู่ฝ่ายเกราอ้อวด ใคร ๆ ก็แก้ไขไม่ได้ สมบัติต้องเสมอกับวิริยะ เพราะถ้าหากมีสมาธิมาก แต่วิริยะน้อย ย่อมเกียจคร้าน ถ้ามีวิริยะมาก แต่มีสมาธิ น้อยก็จะมี ความฟุ้งซ่าน ส่วนสติยิ่งมีมากยิ่งดี (สมเด็จพระพุฒาจารย์, 2546)

การปรับตัวในทางจิตวิทยา หมายถึง ความพยายามของบุคคลในการที่จะหาวิธีลดสภาวะความตึงเครียดทางอารมณ์ที่เกิดจากความไม่สมปรารถนาในสิ่งที่ตนหรือสังคมคาดหวัง รวมถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เผชิญอยู่ ความพยายามดังกล่าวมีจุดประสงค์เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข (เติมศักดิ์ คทวณิช, 2548) จากความหมายดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การปรับตัวมีลักษณะสำคัญคือเป็นการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งการปรับตัวลักษณะเช่นนี้ เป็นการปรับพฤติกรรมที่จะแสดงกับบุคคลและสถานการณ์ต่าง ๆ ให้เหมาะสม ส่วนอีกลักษณะหนึ่งเป็นการปรับตัวด้านจิตใจ ดังนั้น บุคคลจะปรับตัวเมื่อภายใต้สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง จุดมุ่งหมายของการปรับตัว เพื่อให้สอดคล้องหรือเข้ากับสถานการณ์ในขณะนั้น ๆ เป็นการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ทำให้มองเห็นว่าการปรับตัวนั้นเกิดจากการที่บุคคลมีความต้องการใดขั้นแล้วมีอุปสรรคมาขัดขวางที่จะทำให้บุคคลนั้นไม่สามารถบรรลุเป้าหมายหรือบรรลุเป้าหมายช้ากว่ากำหนด ในสถานการณ์ที่บุคคลประสบเช่นนี้จะทำให้เกิดภาวะทางอารมณ์ต่าง ๆ ขึ้น เช่น ความขัดแย้งในใจ ความคับข้องใจ ความกดดัน ความตึงเครียด สภาวะทางอารมณ์ดังกล่าว ถ้าไม่สามารถปรับให้ลดลงหรือหมดไปได้อย่างเหมาะสม ทำให้บุคคลนั้นเกิดปัญหาสุขภาพจิตติดตามมาได้

ดังนั้น การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเผชิญปัญหาไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นจากตัวบุคคลนั้นเองหรือเป็นปัญหาที่เกิดจากสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปบุคคลนั้นก็พยายามปรับตัวสภาพ

ที่เป็นปัญหาที่เขากำลังเผชิญนั้นเพื่อให้สภาวะของความกดดัน ความเครียดความว้าวุ่น วุ่นวายใจ หรือความกังวลใจค่อย ๆ คลี่คลายลง จนกระทั่งหมดไป หากไม่สามารถจัดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ให้หมดสิ้นไปได้ความกังวลใจก็ยังคงมีอยู่ต่อไปและอาจจะมีผลกระทบให้บุคคลนั้นต้องสูญเสียความสมดุลในตนเอง เกิดความเคร่งเครียดวิตกกังวล สับสน ว้าวุ่นใจ และความคับข้องใจ ทำให้ไม่มีความสุขในการดำเนินชีวิต การที่บุคคลพยายามปรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ตน และพยายามปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและความต้องการของตนเองจนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขปราศจากความคับข้องใจเมื่อเกิดความขัดแย้งความคับข้องใจและอุปสรรคต่าง ๆ จึงมีความจำเป็นที่คนจะต้องเรียนรู้วิธีการปรับตัวหลาย ๆ แบบ ต่อสู้ปัญหาอย่างมีสติและมีวิธีการที่จะจัดการกับความเครียดทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องนอกจากจะรู้วิธีการสร้างความพอใจให้กับตนแล้วจะต้องรู้วิธีการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นด้วยต้องสามารถผสมผสานความต้องการของตนกับความต้องการที่สังคมเรียกร้องการยอมรับกฎเกณฑ์ ค่านิยมของกลุ่มเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ที่จะต้องแสดงออกอย่างถูกต้องจึงต้องพยายามสอนให้รู้จักคิดพิจารณาหาเหตุผลในบรรทัดฐานและค่านิยมที่สังคมเรียกร้อง

เมื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับเรื่องการปรับอินทรีย์ทางพระพุทธศาสนาแล้ว จะเห็นได้ว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกัน ตรงประเด็นที่ว่า เมื่อบุคคลอยู่ภายใต้สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง บุคคลก็จะปรับตัวเพื่อเรียนรู้ต่อสิ่งนั้น ๆ ถ้ามีการเรียนรู้เหมาะสม บุคคลก็มีความสุข มีความพอใจกับสถานการณ์นั้น ๆ ถ้าไม่สามารถปรับตัว หรือปรับตัวได้ไม่เหมาะสม มนุษย์ก็จะมีทุกข์ เกิดความไม่พอใจขึ้น จากความสำคัญดังกล่าวมา ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเรื่องการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธศาสนาและจิตวิทยาเพื่อสังเคราะห์และพัฒนารูปแบบการปรับอินทรีย์พุทธจิตวิทยาบูรณาการ เพื่อประเมินผลการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อสำรวจสภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนา
- 2.2 เพื่อประเมินกระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการ
- 2.3 เพื่อนำเสนอกระบวนการการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรม

3. ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed-Method Research) โดยมีการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ แบ่งขอบเขตการวิจัย ดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ ศึกษากระบวนการการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธศาสนาและทฤษฎีทางจิตวิทยาสังเคราะห์และพัฒนารูปแบบการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการ ประเมินผลการปรับอินทรีย์ตามแนวจิตวิทยาบูรณาการ

3.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ปฏิบัติธรรม ณ สำนักปฏิบัติธรรมรัตนคีรี วัดสิงห์วงศ์ ตำบลหนองไทร อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 40 รูป โดยแบ่งเป็นกลุ่มผู้ที่เข้ารับการฝึกปฏิบัติ 20 รูป/คน และกลุ่มควบคุม 20 รูป/คน

3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ผู้ปฏิบัติธรรม ณ สำนักปฏิบัติธรรมรัตนคีรี วัดสิงห์วงศ์ ตำบลหนองไทร อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

3.4 ขอบเขตด้านเวลา ตั้งแต่ พฤษภาคม 2558 – ตุลาคม 2559

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยจะดำเนินการเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสำรวจสภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนา โดยศึกษาจากเอกสาร สอบถามและสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้สนใจเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมจำนวน 40 รูป/คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มควบคุม 20 รูป/คน และกลุ่มฝึกปฏิบัติ 20 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 2 เพื่อประเมินกระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการโดยการสัมภาษณ์ พระวิปัสสนาจารย์ จำนวน 5 รูป

ขั้นตอนที่ 3 เพื่อนำเสนอกระบวนการการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้สนใจเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมจำนวน 40 รูป/คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มควบคุม 20 รูป/คน และกลุ่มฝึกปฏิบัติ 20 รูป/คน และกลุ่มพระวิปัสสนาจารย์ จำนวน 5 รูป

5. ผลการวิจัย

5.1 สำรวจสภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนา

จากผลการวิเคราะห์ผลสำรวจสภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนา เมื่อเปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนาระหว่างกลุ่มฝึกปฏิบัติและกลุ่มควบคุมก่อนการปฏิบัติ พบว่า สภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนาจำแนกเป็นค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระหว่างกลุ่มฝึกปฏิบัติและกลุ่มควบคุม ก่อนการปฏิบัติ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งตรงกับผลการวิจัย

ในขณะเดียวกัน เมื่อเปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนาระหว่างกลุ่มฝึกปฏิบัติและกลุ่มควบคุม หลังการปฏิบัติ พบว่า สภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนาระหว่างกลุ่มฝึกปฏิบัติและกลุ่มควบคุม หลัง การปฏิบัติ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เมื่อเปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนาระหว่างกลุ่มฝึกปฏิบัติและกลุ่มควบคุมระยะติดตาม 1 เดือน พบว่า สภาพการ

ปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนา ระหว่างกลุ่มฝึกปฏิบัติและกลุ่มควบคุมระยะติดตามผลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนา ของกลุ่มฝึกปฏิบัติระยะก่อนฝึกปฏิบัติ ระยะหลังฝึกปฏิบัติและระยะติดตามผล 1 เดือน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

และสภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนา ของกลุ่มฝึกปฏิบัติระยะก่อนฝึกปฏิบัติ ระยะติดตามผลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่หลังการปฏิบัติธรรมและระยะติดตาม พบว่าด้านวิริยอินทรีย์ ด้านสมาธิอินทรีย์ ด้านปัญญาอินทรีย์ และรวม ทั้ง 5 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนา ของกลุ่มควบคุมระยะก่อนฝึกปฏิบัติ ระยะหลังฝึกปฏิบัติและระยะติดตามผล 1 เดือน พบว่า สภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลัก พระพุทธศาสนา ของกลุ่มควบคุมระยะก่อนฝึกปฏิบัติ ระยะหลังฝึกปฏิบัติและระยะ ติดตามผล 1 เดือน ไม่แตกต่างกัน

จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ผลการประเมินกระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ พบว่าหลักธรรม หลักการ หลักวิชาและวิธีการปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักพุทธธรรมที่เป็นฝึกฝายแห่งความตรัสรู้ เป็นหลักธรรมที่เกื้อหนุนแก่อริยมรรค ได้แก่ โภธิปักขิยธรรม มี 37 ประการ คือ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โภชณงค์ 7 และมรรคมืองค์ 8 ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษา หมายเอาเฉพาะ หลัก สติปัฏฐาน 4 อินทรีย์ 5 โภชณงค์ 7 ควบคู่กับหลักทฤษฎีทางจิตวิทยาตะวันตกประกอบด้วย ทฤษฎีการรู้สึก การรับรู้ การเรียนรู้ การปรับพฤติกรรม การปรับตัวและงานวิจัยรวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้อง สามารถสังเคราะห์เป็นกระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวจิตวิทยาบูรณาการโดยผ่านกระบวนการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมผสมผสานเชื่อมโยงองค์ความรู้จากการฝึกอบรมการปฏิบัติธรรมตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการ ภายใต้รูปแบบเจริญสติปัฏฐาน 4 หรือการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน และการปรับอินทรีย์ 5 โภชณงค์ 7 การสอบอารมณ์ และให้บริการปรึกษาที่สอดคล้องผสมผสานกับทฤษฎีจิตวิทยาตะวันตกดังกล่าว ที่มีต่อประสิทธิผลในการการปฏิบัติธรรม โดยผ่านกระบวนการกลุ่ม คือ กลุ่มฝึกอบรมปฏิบัติธรรม มีการส่งอารมณ์ สอบอารมณ์ และมีพระวิปัสสนาจารย์ให้บริการการศึกษา อย่างสอดคล้องเป็นระบบอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการศึกษาภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและเชี่ยวชาญ กล่าวคือพระวิปัสสนาจารย์ 5 รูป และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) พระวิปัสสนาจารย์ 8 รูป เพื่อรับรองกระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลต่อการปฏิบัติธรรม สรุปได้ ดังนี้ 1) สัทอินทรีย์ มีศรัทธาแรงกล้า 2) วิริยอินทรีย์ มีความเพียรพัฒนาจิต 3) สตินทรีย์ ระลึกรู้สภาวะธรรม 4) สมาธิอินทรีย์ มีจิตหนักแน่นมั่นคง 5) ปัญญาอินทรีย์ มีปัญญารู้แจ้ง

การอภิปรายผลการวิจัยจากกระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการจากการทดสอบกับผู้เข้าฝึกอบรมปฏิบัติธรรมตามพุทธจิตวิทยาบูรณาการจำนวน 40 รูป โดย

แบ่งเป็นกลุ่มควบคุมจำนวน 20 รูป/คน กลุ่มฝึกปฏิบัติ จำนวน 20 รูป/คน จากการศึกษาเปรียบเทียบการปฏิบัติธรรมตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการ ภายใต้รูปแบบเจริญสติปัฏฐาน 4 หรือการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน และการปรับอินทรีย์ 5 โพชฌงค์ 7 กับทฤษฎีจิตวิทยาตะวันตกเข้าด้วยกัน มีการส่งอารมณ์ สอบอารมณ์ และมีพระวิปัสสนาจารย์ให้การปรึกษา อย่างสอดคล้องเป็นระบบอย่างมีประสิทธิภาพ และจากการศึกษาภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและเชี่ยวชาญ กล่าวคือพระวิปัสสนาจารย์ 5 รูป และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อรับรองกระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลต่อการปฏิบัติธรรม รวมทั้งติดตามประเมินผลผู้ผ่านการฝึกอบรมหลังจากเสร็จสิ้นโครงการแล้ว 1 เดือน ผู้วิจัยวิเคราะห์สังเคราะห์แล้วสามารถสรุปนำเสนอกระบวนการการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรมคือ

1) มีศรัทธาแรงกล้า มีศรัทธาอย่างแรงกล้าในพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตามคำแนะนำของพระวิปัสสนาจารย์ ควบคุมจิตให้เป็นปกติสุขได้ เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล เชื่อในสิ่งที่ตนปฏิบัติด้วยตนเอง ได้แก่ สัทธินทรีย์ ศรัทธากับปัญญา ให้สมดุลกัน

2) มีความเพียรพัฒนาจิต การมีความเพียรในการอบรมจิต ละอกุศลธรรม เข้าถึงกุศลธรรม คือ ความบากบั่น ความเพียรเพื่อที่จะละความชั่ว ประพฤติความดี ความพยายามทำกิจไม่ทอดทิ้ง ได้แก่ วิริยอินทรีย์ วิริยะ กับสมาธิ สมดุลกัน

3) ระลึกรู้สภาวะธรรม การระลึกรู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง ไม่ประมาทในกิจทั้งปวง คือ ความระลึกได้ นึกได้ ความไม่เผลอ การคุมใจไว้กับกิจ หรือคุมจิตไว้กับสิ่งที่เกี่ยวข้อง จำการทำและจำคำที่พูดแล้ว แม้นานได้ ได้แก่ สตินทรีย์ มีสติกำกับในทุกอินทรีย์และทุกิริยาบถในที่ทุกสถาน ในกาลทุกเมื่อ

4) มีจิตหนักแน่นมั่นคง การมีจิตใจหนักแน่นมั่นคงไม่หวั่นไหว จดจ่อในอิริยาบถใหญ่และย่อย คือ จิตตั้งมั่น เอาใจฝึกฝึในสิ่งนั้น ๆ ไม่วางธุระ ความคิดฝึกฝึไม่ปล่อยให้ใจฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ความมีจิตจดจ่ออุทิศตัวอุทิศใจต่อสิ่งนั้น ได้แก่ สมาธิอินทรีย์ สมาธิ กับวิริยะ สมดุลกัน

5) มีปัญญารู้แจ้ง มีความรู้แจ้งแทงตลอด หยั่งรู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง คือ ความรู้เข้าใจชัดเจน อันเป็นผลจากสอบอารมณ์และปรับอินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มีปัญญา กับ ศรัทธา สมดุลกัน ได้แก่ ความรู้ทั่ว ปรึกษาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ดำเนินการ ทำให้ลุผล ล่วงพ้นปัญหา ความรอบรู้ในกองสังขารมองเห็นตามเป็นจริง

ทั้งนี้ อินทรีย์ 5 ทำหน้าที่เป็นฐานเป็นใหญ่เป็นกำลังด้านความเชื่อ ด้านความเพียร การระลึกรู้ ความตั้งมั่นแห่งจิตและการเห็นแจ้ง กล่าวคือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา มีความเกี่ยวเนื่องกันโดยความเป็นเหตุผลของกันและกัน ศรัทธา เป็นเหตุให้เกิดวิริยะ วิริยะก่อให้เกิด สติ สติที่ต่อเนื่อง ย่อมก่อให้เกิดสมาธิ สมาธิเป็นเหตุให้เกิดปัญญา ปัญญาเป็นเหตุให้เกิดศรัทธา ซึ่งหมายถึง สัทธินทรีย์ สัทธาพละ เรียกว่า สัทธินทรีย์ อินทรีย์ คือ ศรัทธา วิริยอินทรีย์ วิริยพละ

เรียกว่า วิริยอินทรีย์ อินทรีย์ คือ วิริยะ สตินทรีย์ สติพละ เรียกว่า สตินทรีย์ อินทรีย์ คือ สติ สมาธิอินทรีย์ สมาธิพละ เรียกว่า สมาธิอินทรีย์ อินทรีย์ คือ สมาธิ และปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ เรียกว่า ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ คือ ปัญญา

โดยกระบวนการปรับอินทรีย์ กล่าวคือการปรับศรัทธากับปัญญา ปรับสมาธิกับวิริยะ ให้สมดุลกันระหว่าง ศรัทธากับปัญญา และความสมดุลแห่งสมาธิกับวิริยะ เป็นพิเศษ โดยสามารถปรับตัวหรือปรับพฤติกรรม การรับอารมณ์ที่ผ่านเข้ามาทางอายตนะใด อายตนะหนึ่ง ไม่ให้เกิดความยินดี ชอบใจ โดยการใช้สติกำกับดูแล รู้เท่าทันกระบวนการรับรู้อารมณ์อย่างเหมาะสม ในขณะที่เดินจงกรมหรือนั่งวิปัสสนา ถ้าหากรู้สึกว่ามีจิตใจไม่ผ่อนคลายมั่นคง เช่น มักจะเผลอเผลอใจ เกิดการทอดถอนใจ ไม่สงบ สมาธิหย่อน จิตใจฟุ้งซ่าน ใจคอเหี่ยวแห้ง รู้สึกโง่งงหรือจิตใจยึดมั่นในตัวเอง และไม่สามารถจะพิจารณากำหนดให้อารมณ์เหล่านั้นหายไป ผู้ปฏิบัติจะต้องทำการปรับปรุงจิต เปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อปรับตัว ตามกระบวนการสอบอารมณ์หรือการให้บริการปรึกษาของพระวิปัสสนาจารย์ ด้วยการปรับอินทรีย์ 5 อันเป็นเครื่องชีวิต ให้สม่ำเสมอขึ้น เปลี่ยนพฤติกรรมและปรับตัวสู่ลักษณะหน้าที่และอาการที่ปรากฏขององค์ธรรมโพชฌงค์ 7 โดยสังเคราะห์เข้าในธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ สมาธิสัมโพชฌงค์ และอุเบกขาสัมโพชฌงค์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาบุญเลิศ ธมมทสสี (พระมหาบุญเลิศ ธมมทสสี, 2556)วิธีการวิจัย เป็นการศึกษาด้านเอกสารและด้านภาคสนาม โดยศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องอินทรีย์ 5 และญาณ 16 ภายใต้รูปแบบการเจริญสติปัญญา 4 หรือวิปัสสนากัมมัฏฐานแล้วนำมาสร้างเป็นแบบประเมินอินทรีย์ 5 ก่อนและหลังการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาประกอบด้วยนิสิตระดับปริญญาโทและปริญญาเอก ที่สมัครเข้าปฏิบัติในโครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีการศึกษา 2555 ซึ่งจัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ระหว่างวันที่ 25 พฤศจิกายน - 14 ธันวาคม จำนวน 200 รูป/คน โดยใช้แบบประเมินอินทรีย์ 5 ซึ่งสร้างขึ้นจากการศึกษาด้านเอกสาร

ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องอินทรีย์ 5 คือความเป็นใหญ่ในอำนาจหรือหน้าที่ของตน และมีความสำคัญ 5 ประการ คือ (1) สติอินทรีย์มีความเป็นใหญ่ในการเชื่อมั่น เลื่อมใส (2) วิริยอินทรีย์มีความเป็นใหญ่ในความเพียรที่ไม่ย่อท้อ (3) สตินทรีย์มีความเป็นใหญ่ในการยังจิตให้รู้เท่าทัน (4) สมาธิอินทรีย์มีความเป็นใหญ่ในการตั้งมั่น (5) ปัญญินทรีย์มีความเป็นใหญ่ในการหยั่งรู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง และอินทรีย์ทั้ง 5 เป็นหลักสำหรับปฏิบัติธรรม และเป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องวัดความพร้อมและบ่งชี้วัดความก้าวหน้าของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และแนวคิดเรื่องญาณ 16 คือผลของการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานที่มีการปรับอินทรีย์ทั้ง 5 ให้สมดุลกัน ญาณ 16 ย่อมเกิดขึ้นตามลำดับ มีนามรูปปริจเฉทญาณ เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างญาณ 16 กับอินทรีย์ 5 คือเมื่อศรัทธากับปัญญา วิริยะกับสมาธิและสติของผู้ปฏิบัติที่เป็นวิปัสสนายานิกะ หรือผู้ที่เป็นสมถยานิกะเสมอกัน ย่อมเกิดปัญญาที่เรียกว่าญาณ 16 และสอดคล้องกับ ชุดพิงส์ ไตรโลกา กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างอินทรีย์กับพละ สรุปได้ว่า อินทรีย์ แปลว่า สภาพที่เป็นใหญ่ในกิจของตน ทำหน้าที่กำจัดกวาดล้างอกุศลธรรม ซึ่งเป็นฝ่ายตรงข้าม ได้แก่ ความไม่เชื่อ ความเกียจคร้าน

ความหลงลืมสติ ความฟุ้งซ่านของจิต ความหลงผิด สัทธาที่เป็นใหญ่ในการเชื่อเรียกว่า สัทธินทรีย์ วิริยะเป็นใหญ่ในการบากบั่น เรียกว่า วิริยอินทรีย์ สติเป็นใหญ่ในการระลึกรู้ เรียกว่า สตินทรีย์ สมาธิเป็นใหญ่ในการตั้งมั่น เรียกว่า สมาธิอินทรีย์ ปัญญาเป็นใหญ่ในการพิจารณาเพื่อให้อารมณ์บริสุทธิ์ เรียกว่า ปัญญาอินทรีย์อินทรีย์ทั้ง 5 นี้ หากพัฒนาแก่กล้ายิ่งขึ้นไปอีก ก็จะเปลี่ยนเป็นพลังกล้าแข็งมั่นคง เรียกว่า พละ 5 ซึ่งถือว่าเป็นหัวข้อธรรมอันหนึ่งอันเดียวกัน มีจำนวนเท่ากัน แต่เรียกชื่อหมวดธรรมแตกต่างกัน สาเหตุที่เรียกว่าอินทรีย์ เพราะมีสภาวะเป็นใหญ่ ชื่อว่าพละเพราะมีสภาพไม่หวั่นไหว และที่เรียกต่างกัมนั้น ก็เพราะธรรมเหล่านี้มีหน้าที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าใช้ธรรม 5 อย่างนี้เป็นใหญ่เหนืออกุศลธรรมที่เป็นปรปักษ์ ก็เรียกชื่อว่าอินทรีย์ ถ้าใช้เป็นเครื่องต่อต้านอกุศลธรรมที่เป็นปรปักษ์ เปรียบเสมือนป้อมปราการที่แข็งแรงและมั่นคงไม่หวั่นไหวยามกิเลสเกิดขึ้นในจิตใจ ก็เรียกว่า พละ ทั้งนี้ อินทรีย์ที่สามารถปราบปรามอกุศลธรรมได้นั้น ต้องพัฒนาจนมีกำลัง เช่น จากปัญญินทรีย์ พัฒนามาเป็นปัญญาพละ จึงจะทำหน้าที่ปราบกิเลสได้ (ชุตินฺทศ โตรโลกา, 2554)

สอดคล้องกับงานวิจัยของ นางสาวณัฐจิตต์ เล่าหิระ (ณัฐจิตต์ เล่าหิระ, 2556) ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลในพระไตรปิฎกและ หนังสือที่เกี่ยวกับศาสนาพุทธศาสนาเถรวาท ตลอดจนงานเขียนต่างๆ เรียบเรียงบรรยายตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาศึกษาและอธิบายเพื่อให้ได้เนื้อหาสอดคล้องตามลำดับของงานวิจัย ผลการวิจัยพบว่า “อินทรีย์ภาวนาสูต” เป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้า ตรัสถึงวิธีการเจริญอินทรีย์ มีเนื้อหากล่าวถึงอินทรีย์ คือ ก) อินทรีย์ในอินทรีย์ภาวนาสูตคือศึกษาอารมณ์ที่มากกระทบทางอายตนะ 6 ข) อินทรีย์ 5 คือศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา โดยมีความศรัทธาเป็นต้นความเพียรและองค์ธรรมอื่นๆ เป็นธรรมที่สนับสนุนกันและกัน เพื่อให้การปฏิบัติธรรมบรรลุเป้าหมาย คือความพ้นทุกข์ ค) การพัฒนาอินทรีย์มี 4 ขั้น คือ (1) สติสังวรเอาสติระมัดระวังอินทรีย์ 6 มิให้กิเลสได้ช่องไหลเข้าครอบงำจิตใจ (2) ญาณสังวรเอาความรู้ทางการพิจารณาอารมณ์ และความรู้สึกที่เกิดขึ้นให้รู้เท่าทัน (3) ขันติสังวรเอาความอดทนเข้าข่มความรู้สึกที่เกิดจากอินทรีย์ 6 นั้นจนดับไปเอง (4) วิริยสังวร เอาความเพียรเปลี่ยนแปลงความรู้สึกไปตามความต้องการของตนโดยทานองหนามยอกเอาหนามบ่ง ง) พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีอบรมอินทรีย์ที่ยังอ่อนอยู่ในหลัก 5 ประการ คือ (1) ได้มิตติ (2) เป็นคนมีศีล (3) ได้ฟังกถาวัตถุ เป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจอย่างยิ่ง (4) ปราบความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด (5) เป็นผู้มีความปัญญา จ) การฝึกอินทรีย์นี้ เปรียบเหมือนรถที่เทียมด้วยม้า มี 2 คู่ คือ ทางซ้าย 2 ตัว ทางขวา 2 ตัว รวมเป็น 4 ตัว ต้องมีกำลังสมบูรณ์ทั้งหมด จึงทำให้การลากรถนั้น เป็นไปได้โดยสะดวก ส่วนคนขับคือสตินั้น คอยบังคับม้าให้ไปสู่จุดหมายอย่างปลอดภัย สมกับชินรสบุตรพระบรมศาสดาที่นำมาเป็นกรณีศึกษามีพระนันทเถระเป็นต้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูวิมลธรรมรังสีและคณะ ได้ทำการศึกษาวินิจฉัยเรื่อง “การสอบอารมณ์วิปัสสนากัมมัฏฐานของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดสำหรับการสอบอารมณ์วิปัสสนากัมมัฏฐานตามตัวชี้วัดที่ได้และเพื่อตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามอารมณ์ที่สร้างขึ้นโดยการหาความเที่ยงตรง จำแนกรายข้อและความเชื่อมั่นโดยมี

รูปแบบเป็นการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างและพัฒนาแบบสอบถามวัดวิปัสสนากัมมัฏฐานสำหรับใช้กับผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

ผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบและตัวชี้วัดสำหรับการสอบอารมณ์ คือ ด้านกายนุปัสสนาสติปัฏฐานเป็นการกำหนดรู้ทันอาการเคลื่อนไหวทางกายและการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางกายและธาตุทั้งสี่ มี 15 ตัวชี้วัด ด้านเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานมี 9 ตัวชี้วัดเป็นการกำหนดรู้ทันอาการเสวยอารมณ์ตามความรู้สึก ด้านจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน มี 12 ตัวชี้วัดเป็นการกำหนดรู้ทันอาการของจิต ด้านธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน มี 10 ตัวชี้วัดเป็นการกำหนดรู้ทันอาการสภาวะที่เกิดภายในจิต การหาค่าดัชนีความสอดคล้องจากผู้เชี่ยวชาญ 17 ท่าน พบว่าทุกข้อมีค่าสูงกว่า 0.20 แสดงว่ามีความสอดคล้อง การวิเคราะห์จำแนกรายข้อด้วยวิธีหาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม พบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์สหพันธ์ 0.20 ขึ้นไปทุกข้อจึงนำไปใช้ได้ค่าความเชื่อมั่นมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาทั้งฉบับและรายด้านทั้งกายนุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน สูงกว่า 0.95 แสดงว่าทุกข้อทุกด้านและทั้งฉบับสามารถจำแนกกลุ่มได้ตามลักษณะที่ต้องการวัด

จากการทดสอบอารมณ์วิปัสสนากัมมัฏฐานของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐานสี่โดยทดสอบก่อนและหลังการปฏิบัติจากผู้ตอบแบบสอบถามเป็นจำนวน 30 รูป/คน ด้านกายนุปัสสนาสติปัฏฐานมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.77 ด้านเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.04 ด้านจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.93 และด้านธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.93 โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 1.93 เมื่อนำผลการทดสอบมาเปรียบเทียบกับก่อนปฏิบัติและหลังปฏิบัติพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ทั้งภาพรวมและรายด้าน

หลักสติปัฏฐาน 4 เป็นหลักปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่าเป็นหนทางเดียวที่ทำให้มนุษย์พ้นทุกข์ เป็นหลักปฏิบัติที่ทำให้มนุษย์สามารถมีตนเป็นที่พึ่ง และสามารถพัฒนาศักยภาพของตนให้สูงสุดได้ เรียกว่า การตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าหรือบรรลुरुธรรมเป็นพระอรหันต์ และการปฏิบัติสติปัฏฐานเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้พระสัทธรรมยั่งยืน มหาสติปัฏฐานสูตรได้อธิบายหลักสติปัฏฐาน 4 ซึ่งเป็นการปฏิบัติกรรมฐานอย่างชัดเจน ละเอียดและสมบูรณ์มีสาระสำคัญ คือ การใช้สติกำกับดูแลกาย (กายนุปัสสนา) ความรู้สึกสุขทุกข์ (เวทนานุปัสสนา) ภาวนาจิตที่เป็นไปต่างๆ (จิตตานุปัสสนา) และความนึกคิดไตร่ตรองปรุงแต่งของจิต (ธัมมานุปัสสนา) เรียกว่า วิปัสสนากรรมฐาน

การเจริญสติปัฏฐาน สามารถทำได้ด้วยการปฏิบัติแบบเข้มข้นตามขั้นตอนในสถานที่และเวลาอันจำกัด และด้วยการนำหลักสติปัฏฐานมาประยุกต์เข้ากับกิจกรรมในชีวิตประจำวัน โดยมีสติเฝ้าสังเกตดูสภาวะต่างๆ ของร่างกายและจิตใจของตนอย่างต่อเนื่อง และเป็นธรรมชาติแม้ว่าการนำหลักสติปัฏฐานมาประยุกต์เข้ากับกิจกรรมปกติในชีวิตประจำวัน จะต้องใช้ความพยายามมากกว่าด้วยการระบอสติมากกว่า และใช้เวลายาวนานกว่าการปฏิบัติแบบเข้มข้นแต่สามารถถึงจุดหมายเดียวกันได้ และการปฏิบัติแบบเข้มข้นจะช่วยให้เกิดผลได้รวดเร็วและชัดเจนขึ้น การปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ปรากฏผลเป็นประโยชน์แก่มนุษย์จนถึงปัจจุบันนี้เป็นสิ่งที่รู้ได้เฉพาะตนและให้ผลได้ไม่จำกัดกาล (พระครูวิมลธรรมรังสีและคณะ, 2551)

5.2 จากผลการวิจัยจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีเชิงคุณภาพเพื่อนำเสนอกระบวนการการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรม ผลการวิจัยพบว่า

กระบวนการการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรม ได้แก่

1) มีศรัทธาแรงกล้า มีศรัทธาอย่างแรงกล้าในพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตามคำแนะนำของพระวิปัสสนาจารย์ ควบคุมจิตให้เป็นปกติสุขได้ เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล เชื่อในสิ่งที่เป็นกุศลและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ได้แก่ สัทอินทรีย์ ศรัทธา กับปัญญา ให้สมดุลกัน

2) มีความเพียรพัฒนาจิต การมีความเพียรในการอบรมจิต ละอกุศลธรรม เข้าถึงกุศลธรรม คือ ความบากบั่น ความเพียรเพื่อที่จะละความชั่ว ประพฤติความดี ความพยายามทำกิจไม่ทอดย ได้แก่ วิริยอินทรีย์ วิริยะ กับสมาธิ สมดุลกัน

3) ระลึกรู้สภาวะธรรม การระลึกรู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง ไม่ประมาทในกิจทั้งปวง คือ ความระลึกได้ นึกได้ ความไม่เผลอ การคุมใจไว้กับกิจ หรือคุมจิตไว้กับสิ่งที่เกี่ยวข้อง จำการทำและจำคำที่พูดแล้ว แม้นานได้ ได้แก่ สตินทรีย์ มีสติกำกับทุกิริยาบถ ในที่ทุกสถาน ในกาลทุกเมื่อ

4) มีจิตหนักแน่นมั่นคง การมีจิตใจหนักแน่นมั่นคงไม่หวั่นไหว จดจ่อในอิริยาบถใหญ่และย่อย คือ จิตตั้งมั่น เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ๆ ไม่วางธุระ ความคิดฝักใฝ่ไม่ปล่อยให้อใจฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ความมีจิตจดจ่ออุทิศตัวอุทิศใจต่อสิ่งนั้น ได้แก่ สมาธิอินทรีย์ สมาธิ กับวิริยะ สมดุลกัน

5) มีปัญญารู้แจ้ง มีความรู้แจ้งแทงตลอด หยั่งรู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง คือ ความรู้เข้าใจชัดเจน อันเป็นผลจากสอบอารมณ์และปรับอินทรีย์ ปัญญาอินทรีย์ มีปัญญากับ ศรัทธาสมดุลกัน ได้แก่ ปรีชาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ดำเนินการ ทำให้ลุล่วงพ้นปัญหา ความรอบรู้ในกองสังขารมองเห็นตามเป็นจริง ได้แก่ ปัญญาอินทรีย์ มีปัญญา กับ ศรัทธา สมดุลกัน ทั้งนี้ อินทรีย์ 5 ทำหน้าที่เป็นฐานเป็นใหญ่เป็นกำลังด้านความเชื่อ ด้านความเพียร การระลึกรู้ ความตั้งมั่นแห่งจิตและการเห็นแจ้ง กล่าวคือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา มีความเกี่ยวเนื่องกันโดยความเป็นเหตุผลของกันและกัน ศรัทธา เป็นเหตุให้เกิดวิริยะ วิริยะก่อให้เกิดสติ สติที่ต่อเนื่อง ย่อมก่อให้เกิดสมาธิ สมาธิเป็นเหตุให้เกิดปัญญา ปัญญาเป็นเหตุให้เกิดศรัทธา ซึ่งหมายถึง สัทอินทรีย์ สัทธาพละ เรียกว่า สัทอินทรีย์ อินทรีย์ คือ ศรัทธา วิริยอินทรีย์ วิริยพละ เรียกว่า วิริยอินทรีย์ อินทรีย์ คือ วิริยะ สตินทรีย์ สติพละ เรียกว่า สตินทรีย์ อินทรีย์ คือ สติ สมาธิอินทรีย์ สมาธิพละ เรียกว่า สมาธิอินทรีย์ อินทรีย์ คือ สมาธิ และปัญญาอินทรีย์ ปัญญาพละ เรียกว่า ปัญญาอินทรีย์ อินทรีย์ คือ ปัญญา โดยสามารถนำกระบวนการปรับอินทรีย์ยกเข้าสู่การปรับปรุงจิต ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ปรับตัว ตามหลักโพชฌงค์ ในขณะที่เดินจงกรมหรือนั่งวิปัสสนา ถ้าหากรู้สึ่วจิตใจไม่ผ่อนคลายมั่นคง เช่น มักจะเผลอเผลอ เกิดการทอดใจไม่สงบ สมาธิหย่อน จิตใจ

ฟุ้งซ่าน ใจคอเหี่ยวแห้ง รู้สึกโง่กวงหรือจิตใจยึดมั่นในตัวเอง และไม่สามารถจะพิจารณากำหนดให้อารมณ์เหล่านั้นหายไปได้ ผู้ปฏิบัติจะต้องทำการปรับปรุงจิต เปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อปรับตัว ด้วยการปรับอินทรีย์ 5 อันเป็นเครื่องชี้วัด ให้สม่ำเสมอ กัน เปลี่ยนพฤติกรรมและปรับตัวสู่ลักษณะหน้าที่และอาการที่ปรากฏขององค์ธรรมโพชฌงค์ 7 โดยสังเคราะห์เข้าไปใน อัมมวิจยสัมโพชฌงค์ สมาธิสัมโพชฌงค์และอุเบกขาสัมโพชฌงค์ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ งานวิจัยของ พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสสี (พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสสี,2556)วิธีการวิจัย เป็นการศึกษาด้านเอกสารและด้านภาคสนาม โดยศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องอินทรีย์5 และญาณ 16 ภายใต้รูปแบบการเจริญสติปัฏฐาน 4 หรือวิปัสสนากัมมัฏฐานแล้วนำมาสร้างเป็นแบบประเมินอินทรีย์5 ก่อนและหลังการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาประกอบด้วยนิสิตระดับปริญญาโทและปริญญาเอก ที่สมัครเข้าปฏิบัติในโครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีการศึกษา2555 ซึ่งจัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ระหว่างวันที่ 25 พฤศจิกายน – 14 ธันวาคม จำนวน 200 รูป/คน โดยใช้แบบประเมินอินทรีย์5 ซึ่งสร้างขึ้นจากการศึกษาด้านเอกสาร

ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องอินทรีย์5 คือความเป็นใหญ่ในอำนาจหรือหน้าที่ของตน และมีความสำคัญ 5 ประการ คือ (1) สัทอินทรีย์มีความเป็นใหญ่ในการเชื่อมั่นเลื่อมใส (2) วิริยอินทรีย์มีความเป็นใหญ่ในความเพียรที่ไม่ย่อท้อ (3) สตินทรีย์มีความเป็นใหญ่ในการยังจิตให้รู้เท่าทัน (4) สมาธิอินทรีย์มีความเป็นใหญ่ในการตั้งมั่น (5) ปัญญาอินทรีย์มีความเป็นใหญ่ในการหยั่งรู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง และอินทรีย์ทั้ง 5 เป็นหลักสำหรับปฏิบัติธรรม และเป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องวัดความพร้อมและบ่งชี้วัดความก้าวหน้าของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และแนวคิดเรื่องญาณ16 คือผลของการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานที่มีการปรับอินทรีย์ทั้ง 5 ให้สมดุลกัน ญาณ 16 ย่อมเกิดขึ้นตามลำดับ มีนามรูปปริจเฉทญาณ เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างญาณ 16 กับอินทรีย์ 5 คือเมื่อสัทธากับปัญญา วิริยะกับสมาธิและสติของผู้ปฏิบัติที่เป็นวิปัสสนายานิกะ หรือผู้ที่ เป็นสมถยานิกะเสมอกัน ย่อมเกิดปัญญาที่เรียกว่าญาณ 16

6. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

กระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรม โดยปฏิบัติตาม EAGLE MODEL ได้แก่ การมีความเพียรพยายามในการแก้ไขอารมณ์ของผู้ปฏิบัติธรรมให้เป็นไปตามคำแนะนำหรือการให้บริการปรึกษาจากพระวิปัสสนาจารย์ ผู้ปฏิบัติธรรมมีความสามารถในการพอกพูนการปฏิบัติ ทำการปรับปรุงจิต เปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อปรับตัว ตามกระบวนการสอบอารมณ์หรือตามคำแนะนำหรือการให้บริการปรึกษาจากพระวิปัสสนาจารย์ การปรับอินทรีย์บรรลุผล มีความก้าวหน้าในการปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ปรับตัวหรือปรับอินทรีย์ของตนให้สัมพันธ์กับหลักความเจริญก้าวหน้าคือหลักโพชฌงค์ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุขหรือสามารถบรรลุภูมิธรรมชั้นสูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป ผู้ปฏิบัติธรรมมีศรัทธาในการปฏิบัติ มีความอดทนต่อสภาวะธรรมต่าง ๆ ได้ ไม่ท้อแท้และไม่กลัวต่อความเจ็บปวดและทุกขเวทนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในขณะปฏิบัติ มีศรัทธา คือชอบในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมปรับตัวเพื่อให้การปฏิบัติเกิดประสิทธิผล ผู้ปฏิบัติธรรมที่ฝึกปฏิบัติตามกระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการย่อมมีประสิทธิผลได้จริง เสมือนนกอินทรีย์ที่สามารถเอาชนะวิกฤติชีวิตของตนได้

7. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยเสนอข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมควรส่งเสริมโครงการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อเป็นแนวทางในการเผยแผ่หลักพุทธธรรมของพุทธศาสนา
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมงบประมาณในการจัดโครงการปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อตัดปليโพธ คือ ความกังวลต่างๆ ในการปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติ

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรโดยพัฒนาพระวิปัสสนาจารย์ให้ มีประสิทธิภาพในการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการแก้ไขอารมณ์และการปรับอินทรีย์แก่ผู้ปฏิบัติ
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดงบประมาณสนับสนุนการปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนาและวันสำคัญของชาติ
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมโครงการปฏิบัติธรรมที่องค์กรต่างๆ มีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาบุคลากรในการปฏิบัติ นำแนวทางการปฏิบัติไปเผยแผ่ให้แก่คนรอบข้างได้

7.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องจากงานวิจัยในประเด็นกระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรมจึงควรจะทำวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนากระบวนการปรับอินทรีย์ให้แก่ผู้ปฏิบัติธรรมให้มีคุณภาพมากขึ้น

2. ควรมีการทำการวิจัยในประเด็นแนวทางการแก้ไขอาชญากรรมฐานตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรม

3. ควรมีการทำการวิจัยในประเด็นรูปแบบการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรม

บรรณานุกรม

- ชุตินพงศ์ ไตรโลกา. (2554). *ศึกษารูปแบบการพัฒนาพละ 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เติมศักดิ์ คทวณิช. (2548). *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- ณัฐจติต์ เล่าห์วีระ. (2556). *ศึกษาการพัฒนาอินทรีย์ในอินทรีย์ภาวนาสูต*. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวิมลธรรมรังสีและคณะ. (2551). *การสอบอารมณ์วิปัสสนากัมมัฏฐานของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐานสี่*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : พระนครศรีอยุธยา.
- พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสสี. (2556). *การสร้างตัวชีวิตเพื่อวิเคราะห์อินทรีย์ 5 เปรียบเทียบกับญาณ 16 ในผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อ.จ. อาสภมหาเถระ). (2546). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูรพรินต์ติ้งจำกัด.

การพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามแนวพุทธบูรณาการ
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน
DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL FOR EFFECTIVE WORK PERFORMANCE
BASED ON THE BUDDHIST INTEGRATIVE PRINCIPLE OF LOCAL
GOVERNMENT IN THE UPPER SOUTHERN
PART OF THAILAND

เอนก คงขุนทด*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาของการพัฒนาทุนมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน 2) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาทุนมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามแนวพุทธบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสมวิธี ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 18รูป/คน ซึ่งเป็นนายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี ปลัดเทศบาล ผู้ทรงคุณวุฒิ และประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากเทศบาลนคร เทศบาลเมืองและเทศบาลตำบล และการสนทนากลุ่มเฉพาะ จากผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการ จำนวน 9 รูป/คน เลือกแบบเฉพาะเจาะจงและนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีอุปนัย และพรรณนาความ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากประชากรเป็นผู้บริหาร และพนักงานเทศบาลนคร เทศบาลเมืองและเทศบาลตำบล จำนวน 7,741 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน โดยใช้เครื่องมือแบบสอบถาม ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.9796 นำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพทั่วไปและปัญหาของการพัฒนาทุนมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน เน้นการปฏิบัติงานของผู้บริหารกับพนักงาน พบว่า มีการประชุม จัดการอบรม ศึกษาดูงานนอกสถานที่ เพื่อสร้างความรู้ในการพัฒนาทุนมนุษย์ การทำงานใช้เทคโนโลยีในองค์กร เพื่อสะดวกในการบริหารจัดการด้านข้อมูลในการพัฒนาทุนมนุษย์ พบว่า ผู้บริหารใช้ ศิล สมาธิ ปัญญา ในการวางแผนสั่งการ ควบคุม โดยใช้ความรู้ ทักษะ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านความสามารถ

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับพนักงาน ใช้ศีล สมาธิ ปัญญาในการปฏิบัติงานบุคคล การประเมินผล การดูแลและรับผิดชอบงานงานธุรการขององค์กร โดยใช้ ความรู้ ทักษะ เกณฑ์อยู่ในระดับมาก และด้านความสามารถอยู่ในระดับปานกลาง ด้านปัญหา องค์กรยังขาดงบประมาณ การทำงานของบุคลากร ผู้บริหารใช้ความสามารถในการบริหารควบคู่ไปกับหลักไตรสิกขายังไม่เต็มความสามารถ มีบางองค์กรมีปัญหาด้านพฤติกรรมในการทำงาน เช่นบุคลากรไม่สนองต่อระบบการให้บริการ และมาตรฐานคุณภาพ

2. การศึกษากระบวนการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า การมีการกำหนดนโยบายและวางแผนในการพัฒนาทุนมนุษย์ของเทศบาล เน้นการพัฒนา ด้านความรู้ ทักษะ ความสามารถให้แก่พนักงานเทศบาลอย่างต่อเนื่อง จัดให้มีเทคโนโลยีสารสนเทศและแหล่งค้นคว้าข้อมูลที่ทันสมัย เพื่อให้สะดวกรวดเร็วในการปฏิบัติงาน ส่งเสริมให้มีความรู้เพิ่มขึ้นให้แก่บุคลากร เน้นให้มีคุณธรรมจริยธรรมในการบริการประชาชน ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม พัฒนาบุคลากรตามหลักธรรมาภิบาลและส่งเสริมสวัสดิการแก่บุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3. รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามแนวพุทธบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน การนำหลักธรรมไตรสิกขา ได้แก่ ศีล (พัฒนาพฤติกรรม) สมาธิ (พัฒนาจิตใจ) และปัญญา (พัฒนาความสามารถ) นำมาใช้ในการพัฒนาทุนมนุษย์ การปฏิบัติงานของผู้บริหาร ด้านศีลได้ใช้ความรู้ ทักษะ และความสามารถ ในการวางแผน การสั่งการ ควบคุม ด้านสมาธิ ใช้ความรู้ ทักษะ และความสามารถ ในการวางแผน สั่งการ ควบคุม ด้านปัญญาใช้ความรู้ ทักษะ และความสามารถ ในการวางแผน สั่งการ ควบคุม เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายที่วางไว้ สำหรับพนักงาน ในการปฏิบัติหน้าที่ ด้านศีลได้ใช้ความรู้ ทักษะ ความสามารถในการปฏิบัติงานบุคคล การประเมินผล การดูแลและรับผิดชอบงานธุรการขององค์กร ด้านสมาธิ ได้ใช้ความรู้ ทักษะ และความสามารถ ในการปฏิบัติงานบุคคล การประเมินผล การดูแลและรับผิดชอบงานธุรการขององค์กร และด้านปัญญา ได้ใช้ความรู้ ทักษะ และความสามารถ ในการปฏิบัติงานบุคคล การประเมินผล การดูแลและรับผิดชอบงานธุรการขององค์กร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

คำสำคัญ การพัฒนาทุนมนุษย์ ตามแนวพุทธบูรณาการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ABSTRACT

Objectives of this research were; 1. to study general conditions and problems of human capital development of local administrative organizations at Upper Southern part of Thailand, 2) to study the development of human capital of local government and 3) to propose a form of human capital development in order

to enhance human performance by Buddhhadhamma integration of the local administrative organizations at upper Southern region of Thailand.

Methodology was the mixed methods. The qualitative research collected data from 18 key informants, purposefully selected from the mayor, deputy mayor, municipal permanent secretary, experts, stakeholders for big city, city and sub-district municipalities. Data were also collected from 9 participants in focus group discussion also purposefully selected. Both data were analyzed by descriptive interpretation. The quantitative research collected data with questionnaires with the reliability score of 0.9796 from 400 samples out of the population of 7,741 people . Data were analyzed with descriptive statistics; percentage, mean and standard deviation.

Findings were as follows:

1. The general condition of the human capital development of the local administrative organizations at the upper Southern part emphasizing the administrators and workers' performance indicated that there was meeting, training, study tour to enhance the human capital development with office technology. The administrators used Sila, Samadhi and Panya in planning, controlling with knowledge and skill at the high level, the capacity at middle level. Workers used Sila, Samadhi and Panya in work performance, evaluation and organizational responsibility with knowledge, skill at high level, the capacity at middle level. .The problems of human capital development of local administrative organizations was that the budget was limited, the workers and administrators' performance using less Tisikkha. Some organizations had behavioral problems, personnel did not perform to response to the needs of organizations. Some organizations needed to apply good governance to abide by the rules and regulations.

2. The development of human capital in the local administrative organizations that had policies and plans to develop the human capital of the municipality. Municipality focused on developing knowledge, skills, ability for municipal employees continuously by providing information and resources to date for quick and easy operation. Personnel were encouraged to increase knowledge and ethics in public service by promoting teamwork, good governance and welfare of personnel in local administrative organizations.

3. Form of human capital development for high performance according to Buddhism integration in human capital development of local

administrative organizations at upper southern region by application of Tisikkha; Sila(behavioral development), Samadhi(mental development),and Panya(Capacity development) for human capital development. Administrators performed duty with Sila using knowledge, skill and capacity in planning and controlling, with Samadhi using knowledge, skill and capacity in planning, controlling and directing, with Panya, using knowledge, skill and capacity in planning and controlling in line with the set plan. Workers and personnel performed their duties with Sila by using knowledge, skill and capacity in planning, evaluating and organizational responsibility, with Samadhi using knowledge, skill and capacity in job performance and organization responsibility, with Panya using knowledge, skill and capacity in job performance, evaluation to enhance the human capital development to meet the set objectives.

Keywords : Human Capital Development, Buddhist Integration, Local Administrative Organization

1. บทนำ

การแบ่งเขตการปกครองในอดีตนับตั้งแต่ราว พ.ศ. 2458 มาจนถึง พ.ศ. 2475 ประเทศไทยเคยมีเขตการปกครองซึ่งเรียกว่า มณฑลเทศาภิบาล โดยมีพื้นที่หน่วยใหญ่กว่ามณฑลเรียกว่าบริเวณ จังหวัดแรกๆ ของไทย เคยถูกเรียกว่าเมืองโดยพัฒนามาจากนครรัฐในประวัติศาสตร์ มีทั้งเมืองซึ่งเป็นอิสระจากกรุงเทพมหานคร (หรือที่กลายมาเป็นจังหวัดในปัจจุบัน) เช่นเดียวกับเมืองที่อยู่ภายใต้การปกครองดูแล ของเมืองใกล้เคียงที่มีอำนาจเหนือกว่า หรือเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ บรรณาการกึ่งเอกราช ในปี พ.ศ. 2449 เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงคำว่า “เมือง” ไปเป็น “จังหวัด” ก่อนที่จะแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2459(“ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนคำว่าเมืองเรียกว่าจังหวัด”ราชกิจจานุเบกษา (ใน ไทย) 33 (0 ก) 51. 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2459).

จากกระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงองค์การต่าง ๆ ได้มีความพยายามในการสร้างและพัฒนารูปแบบต่าง ๆ เพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่องค์กร คือองค์การต้องเร่งสร้างภูมิคุ้มกันการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ โดยการเร่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อสร้างศักยภาพทางทุนมนุษย์ (Human Capital) ให้เกิดขึ้นทุก ๆ ระดับของสังคม(พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรงค์ ฐิตวฑฒโน), 2557 : 102) ปัญหาสำคัญในการทำงานคนโดยส่วนเฉลี่ยมีสัญชาติภูมิลักษณ์เกี่ยวจคร้าน ไม่ชอบทำงาน จะพยายามหลีกเลี่ยงการทำงาน(McGregor, Douglas M. 1960. : 12)เพื่อเป็นการส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติงานจึงจำเป็นต้องมี

กระบวนการพัฒนากำลังพลหรือทรัพยากรมนุษย์ที่เน้นคุณธรรมจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่จะส่งเสริมการป้องกันและแก้ไข ปัญหาต่างๆการฝึกฝนและพัฒนาคนุชย์นั้นทางพระพุทธศาสนาจัดวางเป็นหลักเรียกว่าไตรสิกขาคือศีลสมาธิปัญญาซึ่งถือว่าเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่างมีบูรณาการ(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต มมป.: 110 –112)ดังนี้ศีลเป็นเรื่องของการฝึกในด้านพฤติกรรมสมาธิเป็นเรื่องของการฝึกในด้านจิตหรือระดับจิตใจได้แก่การพัฒนาคุณสมบัติต่างๆของจิตทั้งในด้านคุณธรรมปัญญาเป็นเรื่องของการฝึกหรือพัฒนาในด้านความรู้ความจริงเริ่มตั้งแต่ความเชื่อความเห็นความรู้ความเข้าใจความหยั่งรู้เหตุผลซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่ามนุษย์ต้องเป็นผู้กระทำด้วยการฝึกฝนอบรมให้เกิดคุณสมบัติภายในตน ซึ่งได้แก่คุณสมบัติทางกาย ทางศีล ทางจิต และทางปัญญาที่ส่งผลไปสู่ภายนอกตนเป็นความสัมพันธ์กับมนุษย์และวัตถุ (อิติวุตถิ มั่นมี, 2557). การรู้จักวินิจฉัยไตร่ตรองตรวจสอบคิดการต่างๆสร้างสรรค์เฉพาะอย่างยิ่งเน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริงหรือรู้เห็นตามที่มันเป็นตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง

สำหรับปัญหาทั่วไปของการพัฒนาทุนมนุษย์ในทุกองค์การ มีหลายองค์การที่บุคลากรมีปัญหาด้านพฤติกรรมในการทำงาน เช่นบุคลากรไม่สามารถสนองตอบระบบการให้บริการและมาตรฐานคุณภาพของการให้บริการให้บริการตามตามความคาดหวังของผู้ใช้บริการหลายหน่วยงาน ขาดระบบการกำกับดูแล ไม่มีการตรวจสอบคุณภาพ ไม่การกำหนดมาตรฐานการรองรับคุณภาพ อีกทั้งยังมีปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพหรือทุนมนุษย์ที่ผ่านการฝึกอบรมมาเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในที่สุดทำให้เกิดปัญหาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรมนุษย์ที่ยังไม่ดีพอ (พระครูนิวริฐขันธ (ณรงค์ ฐิตวฑฺโฒ), 2557:5). และการวัด สามารถวัดความก้าวหน้าของการกำกับดูแลเป้าหมาย ความสำเร็จตามยุทธศาสตร์ HR และประเมินประสิทธิภาพของการปฏิบัติการกิจ (บุญทัน ดอกไธสง, 2551 : 11-13.) ฉะนั้นการพัฒนาทุนมนุษย์จึงถือว่าเป็นกุญแจดอกสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารจัดการองค์กรสมัยใหม่ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันเพราะสภาพแวดล้อมและปัจจัยภายนอกมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547: 15).

ดังนั้น จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจและเห็นว่าพื้นที่ภาคใต้ตอนบน มีความโดดเด่นซึ่งอยู่ระหว่างภาคกลางตอนล่างกับภาคใต้ตอนล่าง ซึ่งเป็นที่น่าสนใจและเหมาะสมในการทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามแนวพุทธบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน โดยเลือกศึกษาวิจัยในพื้นที่ 4 จังหวัดภาคใต้ตอนบน ได้แก่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดชุมพร เพื่อให้ได้รูปแบบและวิธีนำเอาหลักพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้มีรูปแบบในการปกครองที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

2.วัตถุประสงค์

- 1 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาของการพัฒนาทุนมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน
- 2.2 เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาทุนมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 2.3 เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามแนวพุทธบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน

3.ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยการทบทวนเอกสารจาก แนวคิด ทฤษฎีตะวันตก ในประเด็นที่เกี่ยวกับการพัฒนาทุนมนุษย์, และรวมทั้งศึกษาวิเคราะห์ ตามหลัก พุทธธรรมจาก พระไตรปิฎก อรรถกถา เพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นรูปแบบในการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในการปกครององค์กรส่วนท้องถิ่น

3.2 ขอบเขตด้านตัวแปร

ผู้วิจัยได้แบ่งตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้

1) ตัวแปรต้น ได้แก่ ทุนมนุษย์ ประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ และความสามารถ การปฏิบัติงานในองค์กร ประกอบด้วย ผู้บริหาร พนักงาน(เจ้าหน้าที่) และไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา

2) ตัวแปรตาม ได้แก่ การพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามแนวพุทธบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน

3.3 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1) ผู้ให้ข้อมูลหลักสำคัญ การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพในแนวคิดที่มีคุณภาพผู้วิจัยได้ใช้ “การสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth interview)” โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ประกอบด้วย นายกเทศมนตรี ปลัดเทศบาลนคร ผู้ทรงคุณวุฒิ และประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งหมด 18รูป/คน

2) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม โดยผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของตัวอย่างประชากรโดยวิธีการของยามาเน่ (Taro Yamane) จากประชากรทั้งสิ้น 7,741 คน ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 400 คน

3) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อยืนยันรูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามแนวพุทธบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน โดยการสนทนากลุ่ม จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 รูป/คน

3.4 ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ เทศบาลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน ได้แก่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดชุมพร

3.5 ขอบเขตด้านระยะเวลา ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลแบบสอบถาม 2 เดือน ดำเนินการสัมภาษณ์และ Focus Group Discussion 2 เดือน รวบรวมวิเคราะห์ข้อมูล 2 เดือน ทำรูปเล่มนำเสนอ 2 เดือน รวมทั้งหมด 9 เดือน เริ่มทำการศึกษาดังแต่เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2559 ถึงเดือน มกราคม พ.ศ. 2560

4. การดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเรื่องรูปแบบการบูรณาการหลักธรรมในการพัฒนาทุนมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้เครื่องมือในการดำเนินการวิจัยประกอบด้วย

1) แบบสัมภาษณ์ (In-depth interviews) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเพื่อให้ได้มาข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้เครื่องมือแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยกำหนดประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่เกี่ยวกับการศึกษาวิจัยเพื่อที่จะนำมาใช้การตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และข้อที่ 2 โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูล จำนวน 18 รูป/คน

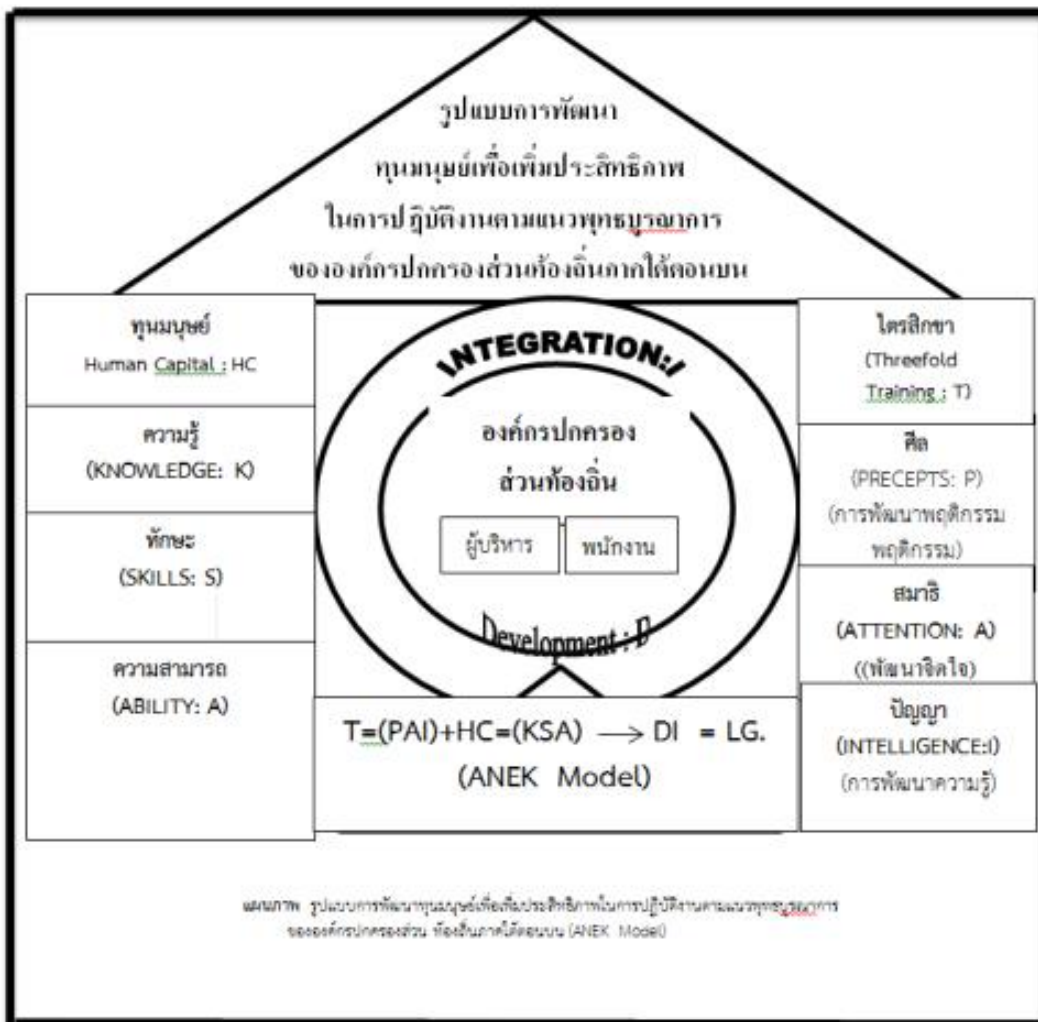
2) แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาจากศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ จำนวน 400 คน

3) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จัดเวทีรับฟังความคิดเห็นขอคำแนะนำ และข้อเสนอแนะ โดยผู้วิจัยได้เชิญนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์ และการพัฒนาทุนมนุษย์ เข้าร่วมสนทนาและแสดงความคิดเห็น จำนวน 9 รูป/คน

5. ผลการวิจัย

พบว่า จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย สรุปประเด็นขององค์ประกอบความรู้ที่นำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ การพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามแนวพุทธบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน ส่วนที่เกี่ยวข้องในองค์กรแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ผู้บริหารใช้หลักธรรมาภิบาล ดำเนินการการพัฒนาทุนมนุษย์ โดยใช้ความรู้ ทักษะความสามารถ ในการวางแผน การสั่งการ และการควบคุม เพื่อการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กร และอีกกลุ่มหนึ่งคือ พนักงาน ใช้ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการปฏิบัติงาน บุคคล การประเมินผล และการดูแลและรับผิดชอบงานธุรการขององค์กร โดยทั้ง 2 กลุ่มได้ใช้ไตรสิกขา อันประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อบูรณาการในการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านศีลนั้น รูปแบบการพัฒนาส่วนใหญ่จะเน้นที่การพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจา ซึ่งถือเป็นการพัฒนาที่มุ่งให้บุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่ภายในและนอกองค์กร ซึ่งได้แก่

เพื่อนร่วมงาน เพื่อนมนุษย์ รวมถึงสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังต้องฝึกฝนอบรมให้เกิดการประสานสัมพันธ์กับกับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ เช่น เครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งเทคโนโลยีที่มีในองค์กร การพัฒนาโดยยึดไตรสิกขา เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทุนมนุษย์ได้เป็นรูปแบบในการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน ดังนี้

6 อภิปรายผล

จากการศึกษา พบว่า ข้อมูลทางการทำวิจัย ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ มีแนวความคิดหลักและทฤษฎี ที่แตกต่างและเหมือนกัน ซึ่งสามารถนำทฤษฎีและแนวทางการคิด ในการพัฒนาทุนมนุษย์ ได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาบูรณาการใช้ในการพัฒนาทุนมนุษย์ โดยใช้ไตรสิกขา อันประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา มาประยุกต์ใช้ให้เป็นไปตาม กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ ของทางราชการ ในการบริหารจัดการในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ก. สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) พบว่า การพัฒนาจะต้องมีการจัดการอบรมให้มีความรู้และมีการประชุมทุกเดือนเพื่อรับฟังความคิดเห็นและวิธีปฏิบัติงานจะต้องเป็นไประเบียบ กฎหมายทางราชการ ความรู้ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาองค์กร ซึ่งจะนำไปสู่ การมีความรู้ การมีทักษะ และความสามารถ ในการบริหารจัดการ และการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงาน ในการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากความรู้ทางตำแหน่งหน้าที่หรือความรู้ทางวิชาการทั่วไปแล้ว ในการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องนำเอาหลักทางศาสนาได้แก่ ไตรสิกขา อันประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทุนมนุษย์ ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อันประกอบด้วยผู้บริหาร จะต้องมีความรู้ ทักษะ ความสามารถ ในการวางแผน การสั่งการ และควบคุมเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ และมีพนักงานในองค์กร ที่ปฏิบัติหน้าที่ ตามความรู้ ทักษะ ความสามารถ ในการปฏิบัติหน้าที่ในเรื่องของ การปฏิบัติงานบุคคล และการดูแลรับผิดชอบงานธุรการขององค์กรนอกจากนี้ยังนำเอาหลักธรรมมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในองค์กร

ข. สรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ

จากจำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่าง ทั้งสิ้น 400 คนแล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ประกอบด้วยผลการศึกษาดังต่อไปนี้

จากกลุ่มตัวอย่าง 400 คน ซึ่งในส่วนของผู้บริหารจากผลการวิจัยพบว่า ในประเด็น 1 การ ปฏิบัติงานของผู้บริหารด้านความรู้ เกี่ยวกับการวางแผน การสั่งการ การควบคุม ในประเด็น 2 การปฏิบัติงานของผู้บริหารด้านทักษะ เกี่ยวกับการวางแผน การสั่งการ การควบคุมเกณฑ์การปฏิบัติงานอยู่ในเกณฑ์ มาก ส่วนในประเด็น 3 การปฏิบัติงานของผู้บริหารด้านความสามารถ เกี่ยวกับการวางแผน การสั่งการ การควบคุม เกณฑ์การปฏิบัติงานอยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง ในส่วน ของพนักงานจากผลการวิจัย พบว่า ในประเด็น 4 การปฏิบัติงานของพนักงานด้านความรู้ เกี่ยวกับการปฏิบัติงานบุคคล การประเมินผล การดูแลและรับผิดชอบ งานธุรการ และในประเด็น 5 การ ปฏิบัติงานของพนักงาน ด้านทักษะ เกี่ยวกับการปฏิบัติงานบุคคล การประเมินผล การดูแลและ รับผิดชอบงานธุรการ เกณฑ์การปฏิบัติงานอยู่ในเกณฑ์ มาก และในประเด็น 6 การปฏิบัติงานของ พนักงานด้านความสามารถ เกี่ยวกับการปฏิบัติงานบุคคล การประเมินผลการดูแลและรับผิดชอบ งานธุรการ เกณฑ์การปฏิบัติงานอยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง ในการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่นบุคลากรทั้งผู้บริหารและพนักงานจะต้องได้รับการพัฒนาด้านความสามารถ เพิ่มเติมมากกว่าด้านอื่นๆ ส่วนด้านที่ได้รับการพัฒนาทุนมนุษย์อยู่ในระดับมากก็จะต้องพัฒนาเพิ่มให้สูงขึ้นไปอีก เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในองค์กรได้สูงขึ้น

ค. สรุปผลการวิเคราะห์เพื่อตอบสนองมาตรฐาน ข้อ 1 และข้อ 2

ผลการวิเคราะห์ พบว่า จากการวิเคราะห์ พบว่า ประเด็นที่ 3. การปฏิบัติงานของผู้บริหารด้านความสามารถ เกี่ยวกับการวางแผน การสั่งการ การควบคุม आयुมีผลการปฏิบัติงานแตกต่างกัน และในด้านระยะเวลาในการปฏิบัติงาน .การปฏิบัติงานของผู้บริหารด้านความรู้ เกี่ยวกับการวางแผน การสั่งการ การควบคุมการปฏิบัติงานของผู้บริหารด้านทักษะ เกี่ยวกับการวางแผน การสั่งการ การควบคุมการปฏิบัติงานของผู้บริหารด้านความสามารถ เกี่ยวกับการวางแผน การสั่งการ การควบคุมและการปฏิบัติงานของพนักงานด้านความรู้ เกี่ยวกับการปฏิบัติงานบุคคล การประเมินผล การดูแลและรับผิดชอบ งานธุรการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากคำถามข้อวิจัย ข้อที่ 2 เพื่อศึกษากระบวนการการพัฒนาทุนมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผู้วิจัยได้สรุปการวิจัยตามประเด็นสำคัญโดยตอบคำถามการวิจัยสรุปผลได้ดังนี้

การศึกษากระบวนการพัฒนาทุนมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจากผู้ให้สัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่า วิธีการพัฒนาทุนมนุษย์ มีการกำหนดนโยบาย วางแผนพัฒนาในองค์กรเน้นการพัฒนา ด้านความรู้ ทักษะ ความสามารถให้แก่พนักงานเทศบาลอย่างต่อเนื่อง จัดให้มีเทคโนโลยีสารสนเทศและแหล่งค้นคว้าข้อมูลที่ทันสมัย เพื่อให้สะดวกรวดเร็วในการปฏิบัติงาน ส่งเสริมให้มีความรู้เพิ่มขึ้นให้แก่บุคลากร เน้นให้มีคุณธรรมจริยธรรมในการบริการประชาชน ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม พัฒนาบุคลากรตามหลักธรรมาภิบาลและส่งเสริมสวัสดิการแก่บุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การพัฒนาทุนมนุษย์ด้วยการอบรมให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ เป็นเครื่องมือสำคัญของการพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้และการปลูกฝังให้บุคลากรในองค์กรให้มีความรู้ เกิดทักษะ ความสามารถ เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรโดยผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ตามตาราง ดังนี้

การพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแนวพุทธบูรณาการ

หลักพุทธธรรม	การพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	
หลักไตรสิกขา	การปฏิบัติงานของผู้บริหาร บริหาร	การปฏิบัติงานของพนักงาน
1. ศีล คือการฝึกฝนพัฒนา ด้านพฤติกรรมหมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมทาง กายและวาจา 2. สมาธิ คือ การฝึก	เป็นผู้บังคับบัญชา รับผิดชอบในการบริหาร องค์กร โดยยึดหลักความ เป็นผู้นำ ใช้แนวคิดทฤษฎี ในการบริหารปกครอง	เป็นเจ้าหน้าที่รับคำสั่งจากผู้ บริหาร ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาใน งานขององค์กร โดยใช้ความรู้ ทักษะ และความสามารถ ใน การปฏิบัติหน้าที่หน้าที่เกี่ยวกับ

พัฒนาในด้านจิตใจมี ความสำคัญอย่างยิ่งเพราะ จิตใจเป็นฐานของ พฤติกรรม 3. ปัญหาคือ ความสำคัญ สูงสุดเพราะปัญหาเป็น ตัวนำทางและควบคุม พฤติกรรมทั้งหมด	ท้องถิ่นโดยการใช้ความรู้ ทักษะ และความสามารถ ด้วยวิธีการวางแผน สั่งการ และควบคุมให้เป็นไปตาม แนวบูรณาการทางศาสนา คือ ศิล สมาธิ ปัญญาเพื่อ เพิ่มประสิทธิภาพในการ ปฏิบัติงานในองค์กร	การปฏิบัติงานบุคคล การประ เมินผล การดูแลและรับผิดชอบ งานธุรการขององค์กร ตามแนว บูรณาการทางศาสนา คือ ศิล สมาธิ ปัญญาเพื่อเพิ่มประสิทธิ ภาพในการปฏิบัติงานในองค์กร
---	---	---

7. กิตติกรรมประกาศ

ดุขฉุฉนินพฉนเล่ฉนนี้สำเร็จสมบูรณด้วยความเมตตาอนุเคราะห์และความร่วมมือจากท่าน
คณาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิและบุคคลหลายฝ่าย ซึ่งขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาดุขฉุฉนินพฉน หลัศุศุตรปริญาพุทธศาสตรดุขฉุฉน
บัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร อันประกอบด้วย ดร. ฉิตวุฒิ หน่นมิ เป็นประธานกรรมการ รอง
ศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุขฉุฉนบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร เป็นกรรมการ ที่ให้ความอนุเคราะห์ แนะนำ แก้ไข
ปรับปรุง งานทุกชั้นตอนอย่างละเอียดทำให้เกิดความสำเร็จอย่างสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย ผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อมูลใน
การสัมภาษณ์ และผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ ทุกรูป/คน

ขอกราบขอบพระคุณพระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ,รศ.ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตร
ดุขฉุฉนบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร (วัดศรีสุธาราม) ที่คอยแนะนำและช่วยเหลือในการศึกษามา
ตลอด และขอขอบคุณนางสาวปุณณดา ภัทรเมธกิตติและนางอมรรัตน์ เลขาผล บุตรสาวทั้งสองคน
ที่คอยให้กำลังใจและสนับสนุนปัจจัยในการศึกษามาโดยตลอดจนทำให้เกิดความสำเร็จลงอย่าง
สมบูรณ์ขอขอบคุณผู้บริหารและบุคลากรห้องเรียนสุราษฎร์ธานี วัดพัฒนาราม มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่านที่อำนวยความสะดวกในการให้สถานที่จัดเวทีสนทนากลุ่มเฉพาะ
(Focus Group Discussion) เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งกับมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ประสิทธิประสาทความรู้แก่ผู้วิจัย ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาตนเอง
เพื่อนำความรู้ไปพัฒนาสังคมต่อไป

ทั้งนี้คุณงามความดีของดุขฉุฉนินพฉนฉบับนี้ผู้วิจัยขอมอบให้ผู้มีพระคุณทุก ๆ ท่านที่ได้
กล่าวมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งขออุทิศคุณงามความดีนี้ แต่บิดามารดาที่ล่วงลับไปแล้วและผู้มีพระคุณ
ทั้งหลายทุกท่าน

8 ข้อเสนอแนะ

จากผลสรุปการวิจัยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการนำรูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน ไปปฏิบัติ ประกอบด้วยข้อเสนอแนะนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

8.1 ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

- 1) เทศบาลควรมีการกำหนดนโยบายการพัฒนาทุนมนุษย์ด้านเชิงพุทธ ควรกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา เพื่อเสริมสร้างกระบวนการจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพ
- 2) เทศบาลควรกำหนดให้หน่วยงานในองค์กรทำแผนการนำรูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ไปสู่ท้องถิ่นจะต้องมีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จโดยการติดตามประเมินผล
- 3) เทศบาลควรกำหนดแผนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควนให้การสนับสนุนงบประมาณในการฝึกอบรมให้ความรู้แก่บุคลากร

8.2 ข้อเสนอแนะด้านปฏิบัติการ

- 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการกระตุ้นให้บุคลากรปฏิบัติตามนโยบายการพัฒนาทุนมนุษย์ด้านเชิงพุทธ ควรกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา เพื่อเสริมสร้างกระบวนการจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพ
- 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการกำหนดเป็นขั้นตอนในการฝึกอบรมความรู้ การทำแผนการนำรูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ไปสู่ท้องถิ่นจะต้องมีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จโดยการติดตามประเมินผล
- 3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการดำเนินการจัดทำแผนกลยุทธ์ด้านการจัดการให้ความรู้แก่บุคลากร เพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองได้
- 4) การดำเนินการนำแผนการฝึกอบรมความรู้ไปสู่การปฏิบัติให้เกิดความสำเร็จ เริ่มจากผู้บริหารและถ่ายทอดเป็นนโยบายไปสู่ผู้ปฏิบัติ

8.3 ข้อเสนอแนะเพื่อศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

- 1) การทำวิจัยเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการประเมินผล การปฏิบัติงานด้านการฝึกอบรมความรู้ โดยมีหลักพุทธธรรมเป็นพื้นฐานของการพัฒนาตน คนงาน เพื่อก่อให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติงานโดยหลักธรรม สัปปริสธรรม 7
- 2) การทำวิจัยเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีสร้างคลังความรู้ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนางาน หรือการสร้างสรรคนวัตกรรมโดยนำหลักธรรมหลัก มรรค 8
- 3) การทำวิจัยเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการสร้างกิจกรรมเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยบรรยากาศที่เป็นมิตร มีความไว้วางใจกัน ห่วงใยกัน โดยสร้างกลุ่มการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในขนาดกลุ่มที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมองค์กรให้เอื้อต่อการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา โดยนำหลักธรรมภาวนา 4

4) การทำวิจัยเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการวางแผนเกี่ยวกับการบริหารจัดการความรู้ด้วยการกำหนดกลยุทธ์อย่างมีมาตรฐาน อย่างเต็มกระบวนการในการฝึกอบรมความรู้โดยนำหลักธรรมมาประยุกต์เบญจธรรมพละ 5 และอปรีทานิยธรรม 7

บรรณานุกรม

- ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธธรรม”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ ดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บุญทัน ดอกไธสง. (2551). *การจัดการทุนมนุษย์*. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ตะวัน.
- พรธิดา วิเชียรปัญญา. (2547). *การจัดการความรู้พื้นฐานและการประยุกต์ใช้*. กรุงเทพฯ: ธรรมกมล การพิมพ์.
- พระครูนิวาส์สีลขันธ (ณรงค์ ฐิตวฑฒโน), (2557). “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรม ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”. *การประชุมระดับชาติ มจร ครั้งที่ 1*. บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (ม.ป.ป.). *ศึกษาฝึกฝนพัฒนาตนให้สูงสุด*. (ชุดธรรมะประยุกต์ สำหรับคนทำงานลำดับที่ 6. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.
- McGregor, Douglas M., (1960). *The Human Side of Enterprise*, (NewYork: McGraw-Hill Book Company.

402

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (ฉบับพิเศษ) เมษายน-มิถุนายน 2560

ภูมิปัญญาการพัฒนาภาวะผู้นำในการบริหารจัดการวัด ของพระสังฆาธิการในอีสานตอนล่าง

WISDOM LEADERSHIP DEVELOPMENT IN TEMPLES OF BUDDHIST ECCLESIASTICAL OFFICIALS IN THE LOWER NORTHEAST OF THAILAND

พระครูเกษมศีลภรณ์* โฆสิต แพงสร้อย** ประสาน กำจรเมฆกุล***

บทคัดย่อ

ภูมิปัญญาการพัฒนาภาวะผู้นำในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอีสานตอนล่าง มีความมุ่งหมายเพื่อ (1) เพื่อศึกษาความเป็นมาของภูมิปัญญาในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอีสานตอนล่าง (2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของภูมิปัญญาในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอีสานตอนล่าง (3) เพื่อศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอีสานตอนล่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสนทนากลุ่ม ทำการเก็บข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม และจากผู้รู้ 12 รูป/คน ผู้ปฏิบัติ 63 รูป/คน และให้ข้อมูลทั่วไป 18 รูป/คน ในเขตจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ นำข้อมูลมาตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นมาของภูมิปัญญาในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอีสานตอนล่างทำการวิจัยวัด 6 แห่ง ที่ประกอบไปด้วยวัดดอนขวาง วัดบึง วัดโพธิ์น้อย วัดตาไก่พลวง วัดโมฬีวงษา และวัดจุมพลสุทธาวาส การเริ่มก่อตั้งของวัดมีมากกว่า 50 ปี และมีการจัดการด้านภูมิปัญญามาเป็นลำดับ ได้แก่ 1) ด้านค่าใช้จ่าย 2) ด้านบุคคล 3) วัสดุ อุปกรณ์ 4) อาคาร สถานที่ 5) การปกครอง สภาพปัจจุบันและปัญหาของภูมิปัญญาในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอีสานตอนล่าง จากการสัมภาษณ์ สังเกต สนทนากลุ่ม พบว่า สภาพของการจัดการวัดมี 5 ด้านได้แก่ 1) ด้านการบำรุงรักษาวัด 2) การจัดกิจกรรมของวัด 3) การปกครอง 4) การศึกษาอบรม 4) ด้านการให้ความสะดวกตามสมควร ในการบำเพ็ญกุศล ซึ่งแต่ปัจจัยอยู่ภายใต้

* คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

** คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

*** คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การวางแผนของเจ้าอาวาส การจัดโครงสร้างองค์กร การสั่งการ และการติดตามผล การพัฒนาภาวะผู้นำในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอีสานตอนล่างเจ้าอาวาสจะต้องอาศัยองค์ประกอบ 4 อย่าง ได้แก่ 1) ด้านความรู้ที่ได้จากการแสวงหา 2) ความเชื่อ ความศรัทธา 3) การบังคับบัญชา 4) การดูแลเอาใจใส่ ในแต่ละด้านอาศัยองค์ประกอบด้านค่าใช้จ่าย บุคคล วัสดุ อุปกรณ์ อาคาร สถานที่ และการปกครองได้

โดยสรุปภูมิปัญญาบริหารจัดการวัดช่วงแรกก็ยังไม่มีการบริหารจัดการมากนัก เพราะบุคลากรในวัด ค่าใช้จ่าย วัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ไม่มีความเจริญทางวัดมากนัก ต่อมาเมื่อมีการพัฒนามากขึ้น ค่าใช้จ่ายสูงขึ้น บุคลากรเพิ่มมากขึ้น การปกครองยากขึ้น เจ้าอาวาสจะต้องมีความรู้ สร้างความเชื่อ ความศรัทธา มีการบังคับบัญชา ไม่ปล่อยปละละเลยและการดูแลเอาใจใส่ในทุกด้าน จึงจะสามารถพัฒนาภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา, การพัฒนา, ภาวะผู้นำ, ภูมิปัญญา

ABSTRACT

The purposes of this qualitative research were: 1) to study the background of wisdom leadership development in temples of Buddhist ecclesiastical officials in the lower northeast of Thailand; 2) study the current conditions and problems of wisdom leadership development in temples of Buddhist ecclesiastical officials in the lower northeast of Thailand; and 3) study the wisdom leadership development in temples of Buddhist ecclesiastical officials in the lower northeast of Thailand. The research instruments were interview, observation forms and group discussion. Data was collected from 12 key informants, 63 casual informants and 18 general informants in Nakhon Ratchasima, Buriram and Surin Provinces. The data reliability was cross-checked using a triangulation technique, analyzed and presented descriptively. The findings revealed that temples studied were established more than 50 years ago and wisdom was managed in terms of: 1) payment, 2) human resources, 3) equipment, 4) buildings and 5) administration. Interviews, observation, and group discussion showed that the management conditions of temples were divided into 5 aspects: 1) temple maintenance, 2) temple activities, 3) administration, 4) study and 5) making merit services. On the other hand, the factors were determined by the abbot's planning, organizational structure, direction and follow-up. The wisdom leadership development in temples of Buddhist ecclesiastical officials in the lower northeast consisted of 4 aspects: 1) the pursuit

of knowledge, 2) belief, 3) mastery and 4) care. Each aspect consisted of payment, human resources, equipment, buildings and administration. In conclusion, the wisdom management of temples is not developed because payment, man, equipment, building, and administration are not prosperous. The payments are high, human resources are limited and administration is hard. The abbots should have more knowledge, belief and direction. They should take care of all aspects of wisdom management if they are to sustainably develop leadership.

Keywords: Buddhism, Development, Leadership, Wisdom

1. Introduction

Buddhist temples are important, sacred places that are very important for people in local Thai communities. The King of Magadha (a ruler in ancient India) offered Weluwan Temple as a pavilion of the Buddha and a place for Buddhist disciples to study. This place helped Buddhism grow, so the temple is considered an important place in the history of religious development in the area. Nowadays, the temple helps to develop many sectors, but maintains its unique of Buddhist heart. Thailand has been a Buddhist country since the Sukhothai era. and Buddhism has grown to be very important to Thai society. The religion is especially important for cultivation of mental well-being and training of Thai people's behaviour. It also responds to the needs of the people, solving the problems of society and the country.

The 43,810 temples across Thailand can be divided into three categories. There are 310 royal temples, 37,403 private temples and 6,097 abandoned temples. (The National Office of Buddhism. (2013) There are 17,269 temples in the northeast of Thailand, with Nakhon Ratchasima Province home to the largest number of temples in the country. There are 2,021 temples in Nakhon Ratchasima alone. These are home to 16,648 monks and 1,612 novices. Current research indicates that, although the number of temples is increasing, the number of monks and novices is decreasing. (The National Office of Buddhism. (2013)

According to the Eleventh National Social and Economic Development Plan, 2012-16, Thai people are proud of their nationality due to the unique way of life, friendliness in society, cultural democracy, good governance and public service. Society is safe and sustainable. Buddhist ecclesiastical officials are the powerful and

lawful leaders of monks and their jurisdiction covers all areas of temple management. The lives of monks are related to the community, both in terms of lifestyle and assistance. Monks should do their best, therefore, to benefit the community. (Panthajan, C. et al. (2010)

The important mission and role of the National Office of Buddhism and the Department of Religious Affairs is to enhance and protect Buddhism in Thailand. Moreover, these institutions should oversee the provision of Buddhism-related activities in order to develop Buddhism and make temples centres of Buddhism in the community. (The National Office of Buddhism. (2013) Temple management is important because good management models require many factors and components to be combined. (The Office of National Education. (2002) Temples are at the center of community spirit, education and social security. They can reduce criminal problems and promote strong personal characteristics consistent with the Thai identity. (Jantraluk, Phramaha A. (2001). Temple management in the past used the Buddha's religious principles. (Ponpilin, M. (2008) For this reason, the leadership of the temples influences the effectiveness of religious activities. The abbots must be knowledgeable, capable, powerful, moral and friendly people. Moreover, they must have model leadership qualities, which are reflected in the behaviour of the monks and novices.

Nowadays, the management of religious activities is faced with many problems because of personnel, legality and other contexts related to society. A lack of a good leadership has caused Buddhist values in the community to decline. (Tayakkanon, K. (2000) However, the management and care of temple property must be done to benefit Buddhism. Temple budget is a further problem. Consequently, temples lack equipment and there is inadequate regulation. The important roles of abbots are temple maintenance and organisation of religious activities. High levels of knowledge concerning temple management is a prerequisite for all abbots. The abbot has to use management strategy effectively, efficiently and for the prosperity of the temple. (Yawirat, N. P. (2006)

2. Research Methodology

The purposes of this qualitative research were: 1) to study the background of wisdom leadership development in temples of Buddhist ecclesiastical officials in the lower northeast of Thailand; 2) study the current conditions and problems of wisdom leadership development in temples of Buddhist ecclesiastical officials in the lower northeast of Thailand; and 3) study the wisdom leadership development in temples of Buddhist ecclesiastical officials in the lower northeast of Thailand. This study was conducted from August 2014 to February 2016. The research area was purposively selected as three provinces in the Lower Northeastern region of Thailand, namely Nakhon Ratchasima Province, Buriram Province and Surin Province. Two temples from each province were selected for closer examination, giving a total of six temples. The temples chosen were Wat Don Khwang, Wat Bueng, Wat Pho Yoi, Wat Ta Kai Pluang, Wat Moree Wongsas and Wat Jumpon Sutha Wat. The research sample was purposively selected from the local population in these communities and included 12 key informants, 63 casual informants and 18 general informants. Data was collected from these 93 individuals using basic survey, participant and non-participant observation, structured and unstructured interview and group discussion. All collected data was cross-checked for reliability using a triangulation technique. The results were categorised into three groups according to the objectives of the investigation and analysed by inductive analysis and typological analysis (Figure 1). The results are presented here as a descriptive analysis.

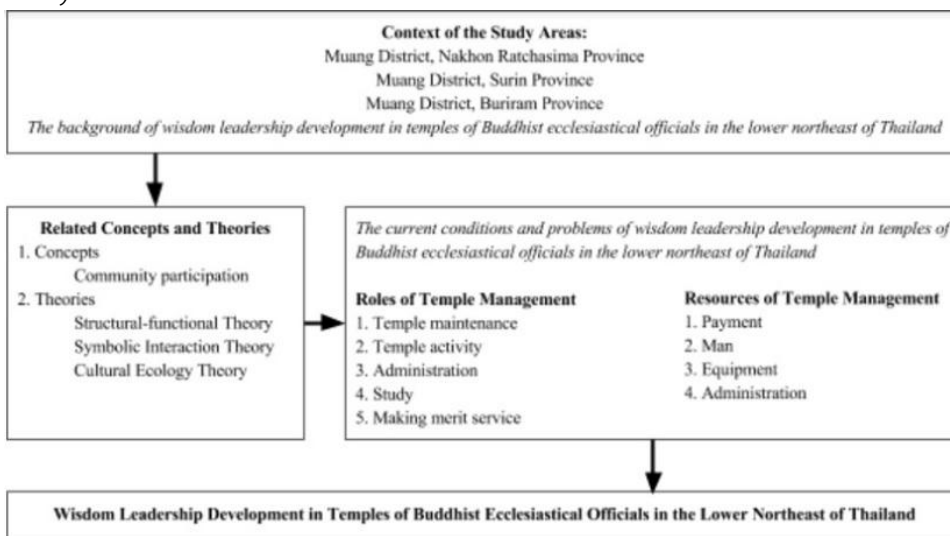

Figure 1. Research Framework

3. RESULTS

The researchers investigated the background of wisdom leadership development in temples of Buddhist ecclesiastical officials in the lower northeast of Thailand in a case study of six temples. The temples examined were Wat Don Khwang, Wat Bueng, Wat Pho Yoi, Wat Ta Kai Pluang, Wat Moree Wongsas, and Wat Jumpon Sutha Wat. Research respondents indicated that each of the temples had been established for more than 50 years. The wisdom in each institution was managed in terms of payment, personnel, equipment, buildings and administration. For this investigation, the conceptual framework of 4Ms (Money, man, materials and management) was used to categorise results and suggest a method for development. (Auatarakul, S. and Hombubpha, S. (2016)

According to interviews, observations and group discussions the management conditions of the temples were divided into five aspects: temple maintenance, temple activities, administration, study and making merit services. On the other hand, the factors are determined by the planning of the abbot, the organizational structure of the temple, the direction of temple leadership and follow-up. The wisdom leadership development in temples of Buddhist ecclesiastical officials in the lower northeast consists of four aspects: 1) the search for knowledge, 2) belief, 3) mastery and 4) care.

Money

Money is collected by the temples from merit-making donations, sale of Buddhist artefacts, collection of parking fees and collection of tuition fees. The major problem with money at the temples is the lack of income to cover the monthly outgoings. Additionally, money collected for parking fees is dependent on a regular parking attendant. There is not continuous supervision at many of the temples and, as a result, potential income is lost. Expenditure is high because temple buildings require regular maintenance. Temple funds are managed in accounts but some temples do not have accounts because their monthly income is insufficient. For the most part, monks assigned duties to manage the temple finances have high levels of experience and have been in the role for many years. While they know the workings of their own temple very well, their longevity does cause some problems. The majority of these monks have high educational qualifications in religion and religious studies but little experience of worldly matters. They are thus unfamiliar with modern banking systems and regulations.

Additionally, there are few younger monks with the required expertise to take over the management of temple finances. Temple finances are rarely monitored by a committee. These issues can be remedied by external intervention (on-site training) and observation of practices elsewhere. There must also be greater discipline in allocating budget according to income and adhering to that budget. (Scott, R. M. (2009))

Man

The major problem in the temples of Northeastern Thailand regarding personnel is cooperation. There is not enough communication between individuals, which results in monks performing individual duties with little concern or knowledge of others' actions across the temple. With greater communication, temple duties will be more synchronised. Increased cooperation must be implemented at the planning stage. Care for the congregation is also sporadic and unsystematic. Informants indicate that there needs to be tighter management and regulation of interactions with the community. One suggestion provided by informants was a regular, weekly temple class for community members. This would increase understanding of Dhamma among local community members and, hopefully, raise the likelihood of community willingness to participate in temple activities and the day-to-day management of the temple. Tighter administration of roles concerning temple resources and clearer definition of human relationship with those resources will serve to improve the overall progress of the temple. This will benefit the abbot, monks and the local community because there will be no ambiguity over duties and jobs will get done. (Prayukvong, W. (2005))

Materials

Temple resources are clearly affected by each of the other aspects of temple administration, particularly in the allocation of budget (money) and assigned responsibilities of temple members (man). At present, a number of resources are either aging, poorly maintained or both. In all temples there is no current duty for the maintenance of temple property, which is therefore left to the abbot. This is too much work for one individual and consequently many items are not cared for properly. Through lack of care and resultant breakage, some items are in short supply, notably chairs and tents, which are needed for large temple activities and events. It is vital that resource management is made a part of temple planning. This aspect of administration has a knock-on effect to all other areas

because, if resources are low or in need of replacement, large chunks of the (already limited) temple budget will be eaten away. There must also be regular stock-takes and meetings to discuss the situation of temple resources so that they are not forgotten. One further aspect of resource management is the use of utilities, such as electricity and water. Temples cannot afford to be wasteful in this regard and there must be a strict policy concerning the use of electricity and water on the temple grounds.

Management

There is currently no short or long-term planning in the management of building maintenance, new building construction, temple services, temple environment or temple regulations. It is crucial for temple development that planning in these areas commences immediately. The abbot is the most important individual for the organization of this planning, as he must be responsible for instigating and continuing dialogue between all relevant parties. At present, abbots use traditional methods for the management of their temples and are not well-schooled in modern management. In terms of management, temples must be treated as businesses in order to survive in the wider world. For this reason, abbots must receive external support and training in modern business management. One further resource that must not be overlooked in terms of management is the local community. There should be clear communication with the local community, who should be encouraged to participate in temple activities, especially at the planning stage.

3. Discussion

The efficiency of Buddhist ecclesiastical officials' observed during this investigation is consistent with prior research into the subject. The provision of activities is the duty of the leaders of temples. The abbots should manage temples based on religious regulations and the existing temple property. Temple rule means taking care of and training monks and householders in temples following discipline and the regulations of the Sangha Supreme Council. (Naksuwanno, Phra T., (2007) The monks are expected to study and train in Dharma and Buddhist ecclesiastical officials must work efficiently to help continuously train the morals of their students. Officials must also support the temple committee, monks and Ubasok Ubasika to further their education and develop themselves progressively.

(Khejonkun, T. (2008) Merit-making practices reflect the relationship between people and the community and make others trust temples. The management of Buddhist ecclesiastical officials should make people realize that officials are part of Buddhism heritage and develop temples to be the centre of people's hearts. Thus the management of Buddhist ecclesiastical officials should be done abstractly. (Pariyut, Prathep, S. (1997) Financial management must be in cooperation with the temple committee and villagers, which keeps financial matters transparent. The principles of Dharma must be central when using wisdom for temple management. These will be reflected in the progress of the temple. Knowledge management of temples is not currently developed because payment, personnel, equipment, buildings and administration were not prosperous. The payments are high, human resources are limited and administration is hard. The abbots should have more knowledge, belief and direction. They should take care of all aspects of wisdom management if they are to sustainably develop leadership. (Weerasophon, W. (2016, January)

4. Suggestions

This research studied the background of wisdom leadership development in temples of Buddhist ecclesiastical officials in the lower northeast of Thailand. Other organizations, including the National Office of Buddhism, the Provincial Office of Buddhism, the Department of Religious Affairs and temples in Northeastern Thailand can apply the results to their policies. Further research should consider: 1) Buddhist ecclesiastical officials' roles in administration of other districts in order to compare the similarities and the differences of each district; 2) The relationship of Buddhist ecclesiastical officials' roles in other districts; 3) Other aspects of Buddhist ecclesiastical officials' roles, including Buddhism studies, dissemination and public assistance.

References

- Jantraluk, Phramaha A. (2001). *Problems and solutions for administration of temples in Mahasarakham Province*. Mahasarakham: Mahasarakham Province.
- Khejonkun, T. (2008). *The role of abbots in the administration and management of temples under the jurisdiction of the clerical council of Nong Khai Province*. Mahasarakham: Mahasarakham Rajabhat University.
- Naksuwanno, Phra T., (2007). *Administration of the clergy in Buriram Province*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Pariyut, Prathep, S. (1997) *Lecture supporting documents on the clerical council and monks*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Ponpilin, M. (2008). *Handbook for administration of monk activities*. Bangkok: Chutima Printing.
- Scott, R. M. (2009). *Nirvana for sale?: Buddhism, wealth, and the Dhammakaya Temple in contemporary Thailand*. SUNY Press.
- Tayakkanon, K. (2000) *Technique for creating leadership status in leaders*. Bangkok: Blaew Aksorn.
- The Office of National Education. (2002). *Method of evaluation in science classes using the foundation curriculum of 2001*. Bangkok: Ongkorn Rabsong Singka Lae Pasadupan.
- Yawirat, N. P. (2006). *Status of leaders and strategic leadership*. Bangkok: Central Express.
- Panthajan, C. et al. (2010). Supporting the potential of monks to develop the community of Ban Ta Kon Yang, Kantharawichai District, Mahasarakham Province, *Journal of Humanities and Social Science Mahasarakham University*, 29(1): 27-38.
- Prayukvong, W. (2005). A Buddhist economic approach to the development of community enterprises: a case study from Southern Thailand. *Cambridge Journal of Economics*, 29(6), 1171-1185.
- Weerasophon, W. (2016, January). Approach to develop management of Thai temples in order to promote cultural tourism: A case study of Wat Bowonniwet Vihara Rajavaravihara. *Global Conference on Business & Finance Proceedings* (Vol. 11, No. 1, p. 102). Institute for Business & Finance Research.

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของ
โรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร

THE FACTORS RELATED TO HOLISTIC HEALTH OF UPPER SECONDARY
SCHOOL STUDENTS IN YANNAWA – SATHORN DISTRICT, BANGKOK
METROPOLIS

พระจักรี ปิยวณโณ (ชูม่วง)*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร 2) เพื่อศึกษาความแตกต่างของ ปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยจิตสังคม ที่ส่งผลต่อสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยจิตสังคม กับ สุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร จำนวน 148 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Division) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และ สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัยพบว่า 1) สุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.58$, S.D. = .403) 2) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีเพศต่างกัน มีสุขภาวะองค์รวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีอายุ, เกรดเฉลี่ย, อาชีพของผู้ปกครอง, รายได้ต่อเดือนของผู้ปกครอง แตกต่างกัน มีค่าเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 4) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีความเชื่อมั่นในตนเองต่างกัน มีสุขภาวะองค์รวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 5) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่างกัน มีสุขภาวะองค์รวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ระดับ.01 6) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีปัจจัยทางสังคมต่างกัน มีสุขภาวะองค์รวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 7) ความเชื่อมั่นในตนเอง ของ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ที่แปรผันต่อกันในระดับมาก กับสุขภาวะองค์รวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r=.578$) 8) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ของ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ที่แปรผันต่อกันในระดับมาก กับสุขภาวะองค์รวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 ($r=.626$) 9) พบว่า ปัจจัยทางสังคม ของ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ที่แปรผันต่อกันในระดับมาก กับสุขภาวะองค์รวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r=.507$)

คำสำคัญ: ปัจจัยจิตสังคม, สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ

ABSTRACT

The objectives of this research entitled “The Factors Related to Holistic Health of Upper Secondary School Students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis” were 1) to study holistic health of upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis, 2) to study the difference of Individual factors, psycho-social factors that are influencing holistic health of upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis, 3) to study a relationship among Psycho-Social factors and Holistic Health of upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis. The sample was 148 upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis. Tool for data collection was questionnaire, the statistics for data analysis were percentage, arithmetic mean, standard deviation and to test hypotheses with One-way ANOVA and Pearson’s Correlation coefficient and Analysis of Variance was used to test the significant differences at.05 level.

The Result of Research was found as follows 1) The level of a holistic health of upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis, in the overall, was high ($\bar{X} = 3.58$, S.D. = .403) 2) The upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis the gender differences have holistic health differences at significant level. 05 3) The upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis with differences of age, GPA, parental occupation and monthly income of the

parent, they have no difference of the average of holistic health at significant level .05 4) The upper econdary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis with differences of Self-confidence have holistic health differences at significant level .01 5) The upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis with differences of Achievement Motivation have holistic health differences at significant level .01 6) The upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis with differences of Psycho-Social factors have holistic health differences at significant level .01 7) There was proportional relationship to each other at high level between Self-confidence and holistic health of upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis at significant level. 01. (r=.578) 8) There was proportional relationship to each other at high level between achievement motivation and holistic health of upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis at significant level. 01. (r=.626) 9) There was proportional relation-ship to each other at high level between psycho-social factors and holistic health of upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis at significant level. 01 (r=.507)

Keywords: Psycho-Social factors, Buddhist Holistic Health

1. บทนำ

วัยรุ่น (Adolescence) เป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อจากวัยเด็กไปสู่ผู้ใหญ่ (จตุรพร ลิ่มมันจริง, 2556) วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สภาวะทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม จึงนับว่าเป็นวิกฤติช่วงหนึ่งของชีวิต เนื่องจากเป็นช่วงต่อของวัยเด็กและผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะต้นของวัยจะมีการเปลี่ยนแปลงมากมายเกิดขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จะมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างวัยรุ่นด้วยกันเอง และบุคคลรอบข้าง นอกจากนี้วัยรุ่นเป็นวัยที่มนุษย์พยายามค้นหาความต้องการที่แท้จริง (Identity Versus Role Confusion: 12-20 ปี) เรียนรู้บทบาท หน้าที่และความสามารถเฉพาะตน เพื่อที่จะวางแผนชีวิตต่อไปในอนาคตซึ่งถ้าในขณะนี้ วัยรุ่นที่ประสบความสำเร็จในการค้นหาเอกลักษณ์ของตัวเอง ก็จะส่งผลให้ วัยรุ่นเข้าใจในบทบาทหน้าที่ และเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่รู้จักความสามารถของตน รวมทั้งมีการวางแผนชีวิตที่เหมาะสม ในทางตรงกันข้าม หากเกิดความล้มเหลวในการค้นหาเอกลักษณ์เฉพาะตน วัยรุ่นก็จะสับสนในบทบาทหน้าที่ และมีผลกระทบต่อการศึกษาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต นอกจากนี้ วัยรุ่นยังปรารถนาเป็นเหมือนผู้ใหญ่ผู้หนึ่งในสังคม ด้วยการเลือกเอาลักษณะบางอย่างของต้นแบบมาใช้เป็นลักษณะของตนเอง ซึ่งมักจะ

ได้แก่ พ่อ แม่ ญาติ พี่น้อง และครูอาจารย์ แต่การเลียนแบบพฤติกรรมนั้นมิได้จำกัดเฉพาะพฤติกรรมที่ดี อาจมีการรับเอาพฤติกรรมที่มีลักษณะก้าวร้าว หรือรุนแรงมาได้ จากการประสบกับเหตุการณ์ที่รุนแรงในชีวิต หรืออาจจดจำเอาพฤติกรรมที่ไม่ดี มาจากบุคคลที่ใกล้ชิด และจากสื่อต่างๆ (Erikson E.,2555) สิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพ (Physical) ทางสังคม (Social) ทางวัฒนธรรม (Cultural) และทางความคิด (Ideational) เข้ามามีอิทธิพลกับพัฒนาการของชีวิตมนุษย์ ตั้งแต่แรกเกิดจนชรา ซึ่งส่งผลต่อความคิดริเริ่ม ความสามารถในการปรับตัว บุคลิกภาพและพฤติกรรมต่างๆ

เอริก ฮอมเบอร์เกอร์ แอริคสัน (Erik Homburger Erikson) พบว่าพัฒนาการทางจิตวิทยาของมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงเหมือนกับโครงสร้างทางกายภาพร่างกาย มุมมองของแอริคสันจึงเน้นพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมร่วมกัน นั่นคือ การเจริญเติบโตทางร่างกาย และสิ่งแวดล้อมจะมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางจิตใจ และบุคลิกภาพ ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ ทฤษฎีของแอริคสันนี้มีพื้นฐานจากทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ จุดเด่นของแอริคสันคือมุมมองพัฒนาการมนุษย์ตลอดช่วงอายุขัย ซึ่งแอริคสันมองพัฒนาการของบุคคลคนหนึ่งในลักษณะ องค์กรวม (Wholeness/Holistic) ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งสิ้นอายุขัย สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่มีลักษณะมุ่งสอนบุคคลอย่างเป็นองค์รวม ไม่เอียงไปทางมุ่งแสวงหาและเสพแต่ความสุขทางกาย บำรุงบำเรอจนเกินพอดีหรือที่เรียกว่า “กามสุขัลลิกานุโยค” (วิ.ม. (ไทย) 4/13/18) หรือมุ่งแต่ความหลุดพ้นเป็นอิสระ กระทั่งมุ่งทำลายและกำจัดความต้องการความจำเป็นทางกาย โดยอาจมองเอียงไปสุดถึงที่ว่า ความสมบูรณ์ทางกายเป็นอุปสรรคต่อความสมบูรณ์ทางจิตใจ หรือที่เรียกว่า “อตัตถกิลมถานุโยค” เจ้าชายสิทธัตถะทรงสละความสุขสุดโต่งทางกาย โดยดำริว่าเป็นทางที่ปกปิดไม่ให้มีโอกาสในการแสวงหาความสุขทางจิตใจ และได้มุ่งดำเนินชีวิตอีกแบบ ในการละเลยต่อสภาวะทางกายถึง 6 ปี ก่อนที่จะเข้าใจว่าวิถีการที่ไม่สมดุลดังกล่าวก็ไม่ใช่ทางหลุดพ้น จึงหันกลับมาดูแลสภาวะทางกายเล็กน้อยตามแนวทางสายกลางที่มีดุลยภาพเข้าใจความพอดี จึงเรียกว่าทางสายกลาง หรือ “มัชฌิมาปฏิปทา” (วิ.ม. (ไทย) 4/14/18) หรือข้อปฏิบัติที่เป็นทางสายกลาง ไม่เอียงทางใดทางหนึ่ง ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงตามกฎแห่งเหตุผลและความเป็นไป ตามองค์ประกอบและตัวแปรที่พอดีที่เรียกว่า มัชฌิมนธรรมเทศนา (ที.ม. (ไทย) 10/299/348)

ปัจจุบันหากมองถึงเรื่องสภาวะ หรือสภาวะนั้น จะมีองค์ประกอบได้ทั้งหมด 4 มิติด้วยกัน คือ สภาวะทางกาย สภาวะทางจิต สภาวะทางสังคม และสภาวะทางจิตวิญญาณ หรือการรู้คิด (ปัญญา) ทั้งสี่เรื่องนี้มี ความแตกต่างกัน แต่ไม่ได้แยกกันอยู่อย่างเป็นกองๆ หากว่ามีความเชื่อมโยงกันและกันทั้งหมด ซึ่งสภาวะด้านหนึ่งที่ครอบคลุมและเชื่อมโยงกับสภาวะอีกสามมิติ ซึ่งการมีสภาวะที่สมบูรณ์ทั้ง 4 มิติที่กล่าวมา ไม่ได้เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญเพียงแค่พื้นฐานที่จะนำไปสู่การมี คุณภาพชีวิตที่ดีเท่านั้น แต่มีความสำคัญต่อทุกองค์ประกอบของการที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดี เนื่องจากสภาวะหรือสภาวะ ไม่ใช่เรื่องการไม่มีโรคเท่านั้น แต่หมายถึงความถูกต้องเหมาะสมทั้งหมด ของมนุษย์และของสังคม ใน พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 มาตรา 3 ใน

พระราชบัญญัตินี้ “สุขภาพ” หมายความว่า ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล “ปัญญา” หมายความว่า ความรู้ทั่วรู้เท่าทันและความเข้าใจในเหตุผลแห่งความดีความชั่ว ความมีประโยชน์และความมีโทษ ซึ่งนำไปสู่ความมีจิตอันดีงามและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส), 2556) สุขภาพจึงไม่ได้แยกจากวิถีชีวิต ที่ดำเนินไปบนพื้นฐานของความพอดี โดยดำรงอยู่ในครอบครัว ชุมชนและสังคมที่พัฒนาไปอย่างสมดุลควบคู่กัน

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ทำให้ผู้วิจัย มีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาพขององค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้ให้นักเรียน ผู้ปกครอง ครู โรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเยาวชนวัยนี้ ได้รับรู้และตระหนักถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาพของนักเรียน และเพื่อเป็นการรับรู้ปัญหาของนักเรียน ให้นักเรียนพร้อมรับสถานการณ์ที่กดดัน กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งทางด้าน กายภาพ ด้านจิตใจ ด้านสังคม และสติปัญญา สามารถยอมรับการเปลี่ยนแปลง จัดการกับสิ่งที่ก่อให้เกิดความเครียดได้อย่างเหมาะสม การเสริมสร้างพัฒนาการของวัยรุ่นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง นำแนวคิดการเสริมสร้างสุขภาพขององค์รวมมาเสริมสร้างเยาวชน ในสถานการณ์พัฒนาประเทศไทยเข้าสู่ความทันสมัยและให้สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์การอนามัยโลกที่มองเรื่องสุขภาพอย่างครอบคลุมทุกมิติ เพื่อบรรลุสุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิตใจ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ (อุ๋นเอื้อ สิงห์คำ และคณะ, 2557)

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษาสุขภาพขององค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร

2.2 เพื่อศึกษาความแตกต่างของ ปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยจิตสังคม ที่ส่งผลต่อสุขภาพขององค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร

2.3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยจิตสังคม กับ สุขภาพขององค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร

3. ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาวิเคราะห์เอกสารเรื่องปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาพขององค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ดังนี้ **1. เอกสารปฐมภูมิ (Primary)** ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 อรรถกถาและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาพขององค์รวม **2. เอกสารทุติยภูมิ (Secondary)** ได้แก่ หนังสือ ตำรา บทความ ข้อเขียน และเอกสารอื่น ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาพขององค์รวม **3. สิ่งที่ต้องการศึกษา** ได้แก่ หลักการเรียนการสอนและการใช้ชีวิตของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในพื้นที่เขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร

ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร สุ่มเลือกโรงเรียนด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ได้แก่ โรงเรียนเจ้าพระยาวิทยาคมน และโรงเรียนนนทรีวิทยา รวมประชากรทั้งสองโรงเรียนเท่ากับ 434 คน เลือกผู้ที่มีความพร้อมในการตอบแบบสอบถามทั้งหมดได้ 240 คนกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วย ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) (1970)

ในการประมาณค่าสัดส่วนของประชากรเช่นเดียวกันและกำหนดให้สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ 0.5 ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% และระดับความเชื่อมั่น 95% จำนวน 148 คน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire)

4.2 กลุ่มตัวอย่าง

นักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร จำนวน 1,508 คน สุ่มเลือกโรงเรียนด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ได้แก่ โรงเรียนเจ้าพระยาวิทยาคมน และโรงเรียนนนทรีวิทยา รวมประชากรทั้งสองโรงเรียนเท่ากับ 434 คน เลือกผู้ที่มีความพร้อมในการตอบแบบสอบถามทั้งหมดได้ 240 คนกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วย ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ในการประมาณค่าสัดส่วนของประชากร เช่นเดียวกัน และกำหนดให้สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ 0.5 ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% และระดับความเชื่อมั่น 95% จำนวน 148 คน

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) เป็นหลัก โดยการดำเนินการขั้นแรก คือ นำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้ จำนวน 148 ชุด นำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสำรวจ (Editing) แล้วดำเนินการลงรหัสตามคู่มือการลงรหัส (Code Book) หลังจากนั้นได้มีการตรวจสอบแบบสำรวจเพื่อความถูกต้องอีก 1 ครั้ง แล้วจึงดำเนินการถ่ายรหัสดังกล่าวลงในแบบฟอร์มถ่ายข้อมูล (Transfer Sheet) บรรจุข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์ และวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาค่าทางสถิติ

4.4 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร วิเคราะห์โดยหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร โดยทำการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละคะแนนเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ อายุ เกรดเฉลี่ย ระดับชั้น อาชีพของผู้ปกครอง รายได้ต่อเดือนของผู้ปกครอง สถิติที่ใช้คือ การทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

5. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า พบว่า สุขภาวะองค์รวม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.58 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .403 ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมทั้ง 4 ด้าน

ตัวแปรทั้ง 4 ด้าน	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean)	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	แปลผล
ความเชื่อมั่นในตนเอง	3.36	.415	ปานกลาง
แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	3.53	.532	มาก
ปัจจัยทางสังคม	3.72	.542	มาก
สุขภาวะองค์รวม	3.58	.403	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ปัจจัยทางสังคม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย = 3.72, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .542 รองลงมา ด้านสุขภาวะองค์รวม มีค่าเฉลี่ย = 3.58, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .403 รองลงมา ด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีค่าเฉลี่ย = 3.53, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .532 และสุดท้าย ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง มีค่าเฉลี่ย = 3.36 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .415 ตามลำดับ

5.1 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมแยกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้านเพศ พบว่า สุขภาวะองค์รวมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เพศชาย มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.68$, S.D.=.433) เพศหญิง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.51$, S.D.=.368) ค่าเฉลี่ยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตัวแปรต้นด้านอายุ, เกรดเฉลี่ย, อาชีพของผู้ปกครอง และ รายได้ต่อเดือนของผู้ปกครอง พบว่า ค่าเฉลี่ยมีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

5.2 ผลการวิเคราะห์ค่าแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยแยกตามปัจจัยจิตสังคม

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ค่าแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม จำแนกตามความเชื่อมั่นในตนเอง

ความเชื่อมั่นในตนเอง	แหล่งความแปรปรวน	Sum of Squares	Mean square	F	P
	ระหว่างกลุ่ม	10.89	0.57		
สุขภาวะองค์รวม	ภายในกลุ่ม	13.02	0.10	5.63	0.00**
	รวม	23.92			

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 2 พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีความเชื่อมั่นในตนเองต่างกัน มีสุขภาวะองค์รวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ค่าแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม จำแนกตาม แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	แหล่งความแปรปรวน	Sum of Squares	Mean square	F	P
	ระหว่างกลุ่ม	13.22	0.55		
สุขภาวะองค์รวม	ภายในกลุ่ม	10.70	0.08	6.33	0.00**
	รวม	23.92			

** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่างกัน มีสุขภาวะองค์รวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์ค่าแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม จำแนกตามด้านปัจจัยทางสังคม

ตัวแปร	แหล่งความแปรปรวน	Sum of Squares	Mean square	F	P
สุขภาวะองค์รวม	ระหว่างกลุ่ม	9.73	0.42	3.70	0.00**
	ภายในกลุ่ม	14.18	0.11		
	รวม	23.92			

** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4 พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีปัจจัยทางสังคมต่างกัน มีสุขภาวะองค์รวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

5.3 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม จำแนกตาม ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง

ตัวแปร	ความเชื่อมั่นในตนเอง	สุขภาวะองค์รวม
ความเชื่อมั่นในตนเอง	1	.578**
สุขภาวะองค์รวม	.578**	1
Mean	3.36	3.58
S.D.	0.41	0.40

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 5 พบว่า ความเชื่อมั่นในตนเอง ของ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ที่แปรผันต่อกันในระดับมาก กับสุขภาวะองค์รวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r=.578$)

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม จำแนกตาม ด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

ตัวแปร	แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	สุขภาวะองค์รวม
แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	1	.626**
สุขภาวะองค์รวม	.626**	1
Mean	3.53	3.58
S.D.	0.53	0.40

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 6 พบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ของ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ที่แปรผันต่อกันในระดับมาก กับสุขภาวะองค์รวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r=.626$)

ตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม จำแนกตาม ด้าน ปัจจัยทางสังคม

ตัวแปร	ปัจจัยทางสังคม	สุขภาวะองค์รวม
ปัจจัยทางสังคม	1	.507**
สุขภาวะองค์รวม	.507**	1
Mean	3.53	3.58
S.D.	0.53	0.40

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 7 พบว่า ปัจจัยทางสังคม ของ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ที่แปรผันต่อกันในระดับมาก กับสุขภาวะองค์รวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r=.507$)

6. อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีสุขภาวะองค์รวม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.58$, S.D. = .403) นอกจากนั้นยังรวมถึง ความเชื่อมั่นในตนเอง แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และ ปัจจัยทางสังคม ที่มีค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากเช่นกันการอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้นำประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจ นำมา อภิปรายผล ดังนี้

ประเด็นที่ 1 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีเพศต่างกัน พบว่า สุขภาวะองค์รวม ค่าเฉลี่ยมีความแตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงถึงความแตกต่างกันระหว่างเพศชายและหญิง ในด้านของสุข ภาวะองค์รวม ที่ไม่ได้หมายถึงเฉพาะสุขภาพทางกายเพียงมิติเดียว แต่ยังรวมถึง สุขภาพจิต สังคม และสติปัญญา ค่าเฉลี่ยในภาพรวมทั้งเพศชายและหญิง อยู่ในระดับ มาก โดยที่ เพศชาย มีค่าเฉลี่ย อยู่ที่ ($\bar{X} = 3.68$, S.D.=.433) เพศหญิง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.51$, S.D.=.368) นักเรียนชั้น มัธยมศึกษาตอนปลาย จัดว่าเป็นวัยรุ่นตอนกลาง ที่มีอายุระหว่าง 15-18 ปี ระยะเวลาบางครั้งถูก เรียกว่า วัยหนุ่มสาว เพราะวัยรุ่นชายและวัยรุ่นหญิงจะมีวุฒิภาวะทางเพศ เมื่อวัยรุ่นหญิงหรือชายมี เพศสัมพันธ์ก็จะสามารถให้กำเนิดลูกได้ ระยะเวลาพฤติกรรมแบบเด็กจะค่อยๆ หายไปและมีการ

แสดงออกของความเป็นหญิงสาวหรือชายหนุ่มเข้ามาแทนที่ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่จึงเป็นด้านจิตใจที่เกิดจากการพัฒนาทางร่างกาย วัยรุ่นช่วงนี้เป็นช่วงระยะเวลาที่มีความอยากรู้อยากทดลองในเรื่องเพศมากเป็นพื้นฐานเดิมเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสรีระ ฮอโมนเพศ ทำให้มีความพร้อมในอารมณ์และกิจกรรมทางเพศ วัยรุ่นช่วงนี้มีการเรียนรู้และทดลองกิจกรรมในเรื่องเพศสัมพันธ์มากขึ้น ซึ่งถ้าไม่ได้รับการแนะนำหรือปฏิบัติตัวอย่างเหมาะสมอาจนำไปสู่ปัญหาทางด้านสังคมและสุขภาพต่างๆ ตามมา เช่น การตั้งครรภ์ในวัยหนุ่มสาว การติดต่อโรคทางเพศสัมพันธ์ ต้องออกจากสถาบันการศึกษา ฯลฯ

ประเด็นที่ 2 ปัจจัยด้านความเชื่อมั่นในตนเอง พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีความเชื่อมั่นในตนเองต่างกัน มีสุขภาวะองค์รวมต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และ ความเชื่อมั่นในตนเอง มีความสัมพันธ์ที่แปรผันต่อกันในระดับมาก กับสุขภาวะองค์รวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r=.578$) ซึ่งหมายความว่า ความเชื่อมั่นในตนเอง บ่งชี้ถึง ค่าของ สุขภาวะองค์รวม ซึ่งต่างเป็น ปัจจัยที่ เอื้อต่อกันและกัน ระดับความคิดเห็น ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย = 3.37

การมีความเชื่อมั่นในตนเองเป็นการแสดงออกถึงการยอมรับตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานของการมีสุขภาพจิตที่ดี และส่งผลต่อการมีทักษะทางสังคมที่ดี สอดคล้องกับ แจ่มจันทร์ เกียรติกุล กล่าวว่า การมีความเชื่อมั่นในตนเองนั้นเป็นบุคลิกภาพทางสังคมที่มีความสำคัญอย่างมากในการดำเนินชีวิตของบุคคลตั้งแต่เด็กจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ควรเสริมสร้างให้เกิดขึ้นกับทุกคน ควรเป็นความเชื่อมั่นในตนเองที่เป็นสัมมาทิฐิ เพื่อจะช่วยให้เขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีบุคลิกภาพที่ดี และใช้ความเชื่อมั่นในตนเองให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและส่วนรวมเพราะเป็นพื้นฐานของการเป็นผู้นำ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความเป็นตัวของตัวเอง มีความคิดก้าวหน้านำมองโลกในแง่ดี กล้าแสดงออกในทางที่ถูก สามารถประสบความสำเร็จทั้งด้านการเรียนในหน้าที่การงาน ทำงานร่วมกับคนอื่นได้สามารถตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (แจ่มจันทร์ เกียรติกุล, 2531) สอดคล้องกับ แบลร์ (Blair) กล่าวว่า คนที่ยอมรับสถานการณ์ใหม่ๆ ที่ตนประสบโดยปราศจากความกลัวความล้มเหลว จะเป็นคนที่มีความมั่นใจในตนเอง จึงทำให้บุคคลกล้าที่จะเผชิญกับสถานการณ์ใดๆ ด้วยความไม่กลัว และแน่ใจว่าสถานการณ์นั้นๆ จะไม่ทำให้ได้รับความเดือดร้อน ไม่สบายใจ มีความเชื่อมั่นในตนเองว่าที่ตนกระทำไปนั้นเป็นสิ่งที่ดีงาม (Blair, G.M., 1968)

เห็นได้ว่า ความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมด้านสติปัญญา ซึ่งเกี่ยวข้องกับทักษะการแก้ไขปัญหา การรับมือกับปัญหา และความสามารถในการเอาชนะอุปสรรค ความเชื่อมั่นในตนเองนี้ครอบคลุมคือปัจจัยที่สำคัญในการสร้างและพัฒนาให้มีความเชื่อมั่นในตนเองเกิดขึ้น เช่นเดียวกับ งานวิจัยในต่างประเทศ ของ เรดเก้ ซึ่งพบว่า บุตรจากครอบครัวที่พ่อแม่ยอมรับ จะมีลักษณะเชื่อมั่นในตนเอง เป็นที่ยอมรับของสังคม ให้ความร่วมมือกับเพื่อนฝูง ไว้วางใจตนเองและมีความรับผิดชอบสูง (Redke, M.J., 1964) สอดคล้องกับ มุสเสน ศึกษาพบว่าพ่อแม่ที่ให้

โอกาสและได้รับการสนับสนุนความต้องการในด้านความอยากรู้อยากเห็น จะทำให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง ฟังตนเองได้ มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าคิด กล้าตัดสินใจ กล้าพูด กล้าแสดงออก สามารถเผชิญสถานการณ์ใหม่ โดยไม่วิตกกังวล และมีความเชื่อมั่นในตนเอง

ประเด็นที่ 3 ปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่างกัน มีสุขภาวะองค์รวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ของ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ที่แปรผันต่อกันในระดับมาก กับสุขภาวะองค์รวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r=.626$) ซึ่งแสดงว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เป็นตัวบอกลถึง สุขภาวะองค์รวม และ เป็น ปัจจัยที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ความมากน้อย ของ ค่าเฉลี่ยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ สร้างความแตกต่างกับค่าเฉลี่ยของสุขภาวะองค์รวม โดยที่ ภาพรวมของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย = 3.53, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .853 ในขณะที่แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ก็มีมิติที่เชื่อมโยงกันโดยตรงกับ สุขภาวะองค์รวมในด้าน สถิติปัญญา การแก้ไขปัญหา ความสามารถในการเผชิญปัญหา และ ความสามารถในการเอาชนะอุปสรรค เพื่อความเป็นเลิศและการได้รับการยอมรับ ซึ่งสำหรับเด็กชั้นมัธยมศึกษาในเบื้องต้นจะสามารถแสดงออกได้ในเรื่อง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธัญกร คำแวง ที่ได้ศึกษาเรื่อง ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาแคลคูลัส 1 ของนักศึกษาหลักสูตรวิศวกรรมศาสตร์ สถาบันอุดมศึกษาเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีความสัมพันธ์ทางบวก กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (ธัญกร คำแวง, 2555)

ประเด็นที่ 4 ปัจจัยทางสังคม พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีความสัมพันธ์ในครอบครัว ต่างกัน มีสุขภาวะองค์รวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และ ความสัมพันธ์ในครอบครัว ของ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ที่แปรผันต่อกันในระดับมาก กับสุขภาวะองค์รวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r=.507$) ซึ่งแปลว่า ปัจจัยทางสังคม หรือ ความสัมพันธ์ในครอบครัว มีผล ต่อการมีสุขภาวะองค์รวม ซึ่งปัจจัยทางสังคมนี้ มีส่วนเกี่ยวข้องกับ สุขภาวะองค์รวมในมิติด้านสังคมโดยตรง ตามทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ ครอบครัว ถือเป็นปรากฏการณ์แรก ของการสร้างเสริมบุคลิกภาพ ของมนุษย์ และจะมีผลในระยะยาวต่อปัจจัยจิตลักษณะ หรือ จิตเดิมของมนุษย์หลังจากที่การพัฒนาทางร่างกายเติบโตเต็มที่แล้ว แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความสามารถในการเอาชนะอุปสรรค ทักษะทางสังคม ภาวะความเป็นผู้นำ ต่างมีจุดเริ่มต้น ที่ครอบครัวเป็นสำคัญ และสิ่งเหล่านั้นจะเป็นลักษณะประจำตัวมนุษย์คนนั้นในอนาคต พรอยด์ ได้เน้นถึงการปลูกฝังบุคลิกภาพในวัยเด็กมากที่สุด โดยได้กล่าวว่าในช่วง 1-5 ปีแรก ของชีวิตเป็นช่วงที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาบุคลิกภาพ การอบรมเลี้ยงดูเด็กและการกระทำเป็นตัวอย่าง ให้แก่เด็ก เป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะเด็กจะเลียนแบบ บิดามารดา และผู้ใกล้ชิด

7. ข้อเสนอแนะ

1) **ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย** ส่งเสริมนโยบายเกี่ยวกับ การสร้างความมั่นคง ความอบอุ่น ความรักในครอบครัว กำหนดให้ครอบครัว มีการจัดกิจกรรมที่สามารถช่วยให้บุคคลในครอบครัวใช้เวลาด้วยกัน ได้รู้จักเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อเสริมสร้างความไว้วางใจ และความเชื่อมั่นต่อกันและกัน ให้ข้อมูลกับผู้ปกครอง ครูอาจารย์ เกี่ยวกับบทบาทความสำคัญ ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาบุคลิกภาพของเยาวชน เพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่าในการเป็นตัวแบบ หรือ บุคคลตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชน เพื่อการพัฒนาการมีความรับผิดชอบ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การจัดการกับอารมณ์ รวมถึงปัจจัยจิตลักษณะในด้านต่างๆ

2) **ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติ** ทักษะการแก้ไขปัญหาและความสามารถในการเอาชนะอุปสรรคเป็นสิ่งที่ควรเสริมสร้างให้คงอยู่เสมอ แม้ว่าจะมีภาพรวมอยู่ในระดับที่ดีอยู่แล้ว แต่สติปัญญาเป็นสิ่งที่ควรเพิ่มพูนอยู่ตลอดเพราะ หลังจาก วัยรุ่นตอนกลางแล้ว นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายจะต้องก้าวเข้าสู่ความเปลี่ยนแปลง ทั้งทางด้านร่างกาย และสังคม แล้ววัยรุ่นจะก้าวเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่เต็มตัว บทบาทในชีวิตจะเปลี่ยนแปลงไป ปัญหาและอุปสรรคก็จะเปลี่ยนรูปแบบไปเช่นกัน ดังนั้น สุขภาวะองค์รวมทางด้านปัญญา จึงเป็นมิติทางสุขภาพที่ต้องให้ความสำคัญและพัฒนาอยู่เสมอ ทุกช่วงวัย

3) **ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป** ข้อค้นพบต่างๆที่ได้จากงานวิจัยครั้งนี้พบว่า สัมพันธภาพในครอบครัว มีความเชื่อมโยงกับสุขภาวะองค์รวมใน เกือบทุกมิติ รวมไปถึงปัจจัยทางจิตลักษณะเอง ก็มีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางสังคมของครอบครัวเช่นกัน จึงควรมีการทำงานวิจัยเชิงลึก เกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัว ที่จะส่งผลต่อตัวแปรตามอื่นๆ รวมไปถึงความสัมพันธ์อื่นๆ เช่น สัมพันธภาพระหว่างเพื่อน เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2555). *ประชุมสุภาสิตสอนหญิง*. บริษัท เอดิสัน เพรส โรดักส์ จำกัด.
- จตุรพร ลิ้มมันจริง. (2556). *วิธีการสอนวิชาแนะแนว*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จิราภรณ์ ตั้งกิตติภรณ์.(2532). *จิตวิทยาเบื้องต้น*. สงขลา: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- แจ่มจันทร์ เกียรติกุล. (2531). “การศึกษาความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกันและอยู่ในชั้นเรียนของครูที่มีพฤติกรรมทางวาจาและท่าทางแตกต่างกัน”. *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทโธ), “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสุขภาพแบบองค์รวมในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับแนวคิดตะวันตก”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.

- พระมหาดานินทร์ ฐิติวิโร. (2545). “การศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา: ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วัชระ คำเพ็ง. (2537). “การศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักมวยไทยอาชีพ”. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิไลวรรณ สิริสุทธ์. (2545). “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาโปรแกรมวิชาเทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษา สถาบันราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร”. *วิทยานิพนธ์นิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส). *สุขภาพทางจิตวิญญาณ สู่สุขภาพทาง ปัญญา*. กรุงเทพฯ: อุษาการพิมพ์, 2556.
- Blair, G.M. (1968). *Educational Psychology*. New York: The Macmillan Company.
- Chickering, S.W. (1993). *Education and Identity*. Sanfrancisco: Jossey Bass.
- Mussen, P.M. (1969). *The Psychological Development of the child*. New Jersey: Prentice Hall
- Redke, M.J. (1964). *The Relation of Parental Authority to children Behavior and Attitude*, Minneapolis University of Minnesota Press.

**การพัฒนาาระบบสวัสดิการด้านบุคลากร : กรณีศึกษา มหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน**
DEVELOPMENT OF HUMAN WELFARE : A CASE STUDY OF MAHAMAKUT
BUDDHIST UNIVERSITY ISANCAMPUS

พระที อภโย* นายเอกชาติ สุขเสน**

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการพัฒนาาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ บุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จากการคำนวณหาขนาดตัวอย่างประชากร โดยใช้สูตรของ Taro Yamane ได้จำนวนขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย 70 รูป/คน ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA of Variance-ANOVA or F-test) ทำการทดสอบความมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ส่วนใหญ่ร้อยละ 51.4 เป็น เพศชาย ร้อยละ 25.7 มีอายุระหว่าง 46 ปีขึ้นไป ร้อยละ 45.7 มีระดับการศึกษาปริญญาโท ร้อยละ 62.9 มีสถานภาพโสด ร้อยละ 55.7 เป็นบุคลากรสายวิชาการ ร้อยละ 42.9 มีเงินเดือนอยู่ระหว่าง 30,001 บาทขึ้นไป
2. การพัฒนาาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน พบว่า การพัฒนาาระบบสวัสดิการบุคลากร รวมทุกด้านอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 2.44 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านสวัสดิการด้านสันตนาการอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.31 รองลงมา ด้านสวัสดิการด้านการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 2.65
3. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน พบว่า การวิเคราะห์ข้อมูล การทดสอบการเปรียบเทียบ

* หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน.

** หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน.

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA of Variance-ANOVA or F-test) และการทดสอบความมีนัยสำคัญที่ 0.05 พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ สายปฏิบัติงาน

4. ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน พบว่า โบนัสประจำปีเป็นสวัสดิการที่ดีสำหรับบุคลากร สวัสดิการที่ดี คือ สิ่งตอบแทนที่นอกเหนือจากการจ้างตามปกติ เป็นเสมือนขวัญและกำลังใจ แทนความหวังโยกย้ายที่มีต่อพนักงาน เช่น สวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลสำหรับลูกจ้าง สวัสดิการด้านการทำงานล่วงเวลาเป็นต้น และการจัดสวัสดิการนั้นต้องทั่วถึงและเป็นธรรม โดยการสร้างสวัสดิการเพื่อความมั่นคงในหน้าที่การงาน เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำงาน

คำสำคัญ : การพัฒนา, สวัสดิการด้านบุคลากร, ข้อเสนอแนะ

Abstract

The purposes of this research were: (1) to study a development of personnel's welfare system of Mahamakut Buddhist University Isan campus, (2) to study and compare the development of personnel's welfare system of Mahamakut Buddhist University Isan campus and define the personnel's factors. (3) to study the recommendations in developing the personnel's welfare system of Mahamakut Buddhist University Isan campus.

The sample used in this research was the personnel of Mahamakut Buddhist University Isan campus from calculating the population size by using Taro Yamane formula, got 70 numbers of sample size used in this research, used multistage of sampling, the questionnaires in data collection, analyzed data by using a package of computer program. The used statistics were the Frequency, Percentage, Mean, Standard Deviation, T-Test and One Way Anova of Variance-Anova or F-Test, tested the significance at 0.05 level.

The research result was found as follows;

1. The personal factor mostly was male 51.4 percentage, aged between 46 and over 25.7 percentage, had master degree 45.7 percentage, single status 62.9 percentage, academic personnel 55.7 percentage, salary between 30,001 up 42.9 percentage.

2. The development of personnel's welfare system of Mahamakut Buddhist University Isan campus was found that the development of personnel's

welfare system including all parts was had a low level, average 2.44. When considering each aspect, it was found that the part of recreational welfare was in medium, had average 3.31. Subordinately, the part of educational welfare was in medium, had average 2.65.

3. The factors having relationship to development of personnel's welfare system of Mahamakut Buddhist University Isan campus was found that data analysis, experiment comparing the relation between variable by using One Way Anova of Variance-Anova or F-Test. And a test of significance at 0.05 was found that the factors having relationship to development of personnel's welfare system of Mahamakut Buddhist University Isan campus statistical significantly at 0.05 were the service personnel.

4. The additional recommendations and opinions about development of personnel's welfare system of Mahamakut Buddhist University Isan campus. Found that annual bonus was good welfare for the personnel, good welfare was award apart regular remuneration was alike a gift and encouragement instead of worry that an organization having for staff such as the part of nursing welfare for employee and the part of part-time working welfare etc, and welfare arrangement had to be thorough and fair by creating welfare to stabilize one's work, to be the gift and encouragement in working.

Keywords: Development, Human Welfare, Recommendations

1. บทนำ

สถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยเป็นสถานที่สร้างทรัพยากรมนุษย์ระดับมัธยมศึกษา เป็นแหล่งรวบรวมวิชาการและความรู้ในแขนงหรือสาขาวิชาต่าง ๆ มากมาย มีบุคลากรสายสนับสนุนและอาจารย์เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญในการช่วยกันจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ในอดีตบัณฑิตที่ได้เกียรตินิยมต่างมุ่งจะเข้ามาเป็นอาจารย์ทันทีที่จบการศึกษา เพราะได้รับการยกย่องและได้รับเงินเดือนสูง แต่ในระยะต่อมาฐานะของอาจารย์ได้เสื่อมถอยลง ส่วนหนึ่งเพราะมหาวิทยาลัยเป็นระบบราชการที่อาจารย์มีฐานะเช่นเดียวกับข้าราชการโดยทั่วไป ซึ่งการขึ้นเงินเดือนข้าราชการที่ผ่านมาต่ำกว่าอัตราเงินเฟ้อและค่าครองชีพมาตลอด ฐานะของข้าราชการจึงด้อยลงทำให้อาจารย์ที่มีคุณวุฒิปริญญาเอกในหลายสาขาได้รับเงินเดือนจ้อยกว่าบัณฑิตปริญญาตรีหรือโทจบใหม่ที่ทำงานในภาคเอกชน ดังนั้นเพื่อให้ยังชีพได้สมควรแก่ฐานะจึงต้องหารายได้เพิ่ม ทำให้ไม่มีเวลาสำหรับบุคลิกให้แก่นงานการพัฒนาวิชาการผู้บริหารก็ไม่สามารถลงโทษผู้ที่มีผลงานน้อยหรือไม่รับผิดชอบงานอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาทางการศึกษาเพราะระบบสวัสดิการไม่เพียงพอ จึงต้องมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ในยุทธศาสตร์ข้อที่ 1 การสร้างความเป็นธรรมในสังคม ซึ่งจะสอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติฉบับที่ 8 ในยุทธศาสตร์การวิจัยที่ 1 การสร้างศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาทางสังคม ในกลยุทธ์การวิจัยที่ 6 พัฒนาขีดสมรรถนะ และศักยภาพของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน และการบริหารรัฐกิจ บนพื้นฐานของหลักธรรมาภิบาล และในแผนงานวิจัยที่ 6.1 การวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มีการจัดการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม โดยมีบุคลากรที่เป็นพระภิกษุและฆราวาสในการปฏิบัติหน้าที่เป็นคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ การจัดระบบสวัสดิการบุคลากรนั้นมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานและการดำรงชีวิต บุคลากรมหาวิทยาลัยถือว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าในการพัฒนาองค์กร ซึ่งนับปัจจุบัน ลูกจ้างในประเทศไทยมีจำนวนมาก ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ. 2551 พบว่า ประเทศไทยมีจำนวนลูกจ้าง 38,540,000 หรือคิดเป็นร้อยละ 60.80 ของจำนวนประชากรไทยทั้งหมด ปัญหาเหล่านี้สะท้อนถึงการจัดสวัสดิการของภาครัฐยังไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะหน่วยงานต้องมีการคำนึงถึงความเป็นอยู่ของลูกจ้างในหน่วยงานเพื่อการมีประสิทธิภาพในการทำงาน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้ศึกษาจึงมีความสนใจในการทำวิจัย เพื่อจะได้นำเอาองค์ความรู้มาใช้ในการกำหนดนโยบายของมหาวิทยาลัย เพื่อให้ตรงตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ 11 ที่ยึดคนเป็นศูนย์กลาง โดยเฉพาะการพัฒนาาระบบสวัสดิการบุคลากร

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
- 2.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสานที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส สายปฏิบัติงาน และเงินเดือน
- 2.3 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

3. ขอบเขตการวิจัย

- 3.1 ด้านหน่วยงาน ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
- 3.2 ด้านเนื้อหา ได้แก่ สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย สวัสดิการด้านความมั่นคง สวัสดิการด้านเศรษฐกิจ สวัสดิการด้านการศึกษา และสวัสดิการด้านนันทนาการ
 - 3.2.1 ด้านตัวแปร คือ
 - 1) ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส สายปฏิบัติงาน เงินเดือน
 - 2) ตัวแปรตาม ได้แก่ การพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากร : กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ประกอบด้วย สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย สวัสดิการด้านความมั่นคงในชีวิต สวัสดิการด้านเศรษฐกิจ สวัสดิการด้านการศึกษา และสวัสดิการด้านนันทนาการ
 - 3.2.2 ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

ประชากร ประกอบด้วย คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จำนวน 84 รูป/คน

กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ตัวแทนคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน โดยใช้สูตรการคำนวณของ Yamane ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 70 รูป/คน
 - 3.2.3 ด้านระยะเวลา ได้แก่ ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม 2558

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยทำการศึกษาวิจัยสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากร : กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ประชากรการวิจัยครั้งนี้มีหน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ปัจเจกบุคคล ได้แก่ บุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จำนวน 84

รูป/คน จากการคำนวณหาขนาดตัวอย่างประชากร โดยใช้สูตรของ Taro Yamane ได้จำนวนขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย 70 รูป/คน ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน

การหาคุณภาพเครื่องมือนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาทดสอบหาความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) คือ การทดสอบหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ด้วยวิธีการนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่อคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการแต่งตั้ง แล้วนำแบบสอบถามที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามเพื่อให้มีความถูกต้องของภาษา ความเที่ยงตรง และครอบคลุมเนื้อหา จนกระทั่งแบบสอบถามมีความสมบูรณ์มากขึ้นก่อนนำไปทดลองใช้ และการทดสอบหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งชุด โดยผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะเหมือนกัน จำนวน 30 คน เพื่อนำมาหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient) โดยใช้โปรแกรมทางคอมพิวเตอร์ ผลการวิเคราะห์ของความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์ทั้งชุดพบว่า ได้ค่า Alpha เท่ากับ 0.98 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานจึงสามารถนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างได้

ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA of Variance-ANOVA or F-test) ทำการทดสอบความมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

5. ผลการวิจัย

5.1 การพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากร กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ในภาพรวมในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.66 และ 1.23 ดังปรากฏตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย \bar{x} และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) การพัฒนาสวัสดิการบุคลากร โดยรวม

ด้านที่เกี่ยวข้องการพัฒนาสวัสดิการบุคลากร	การพัฒนาสวัสดิการบุคลากร		
	\bar{x}	S.D.	แปลผล
1. สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย	2.45	1.03	น้อย
2. สวัสดิการด้านความมั่นคง	2.68	1.41	ปานกลาง
3. สวัสดิการด้านเศรษฐกิจ	2.20	1.43	น้อย
4. สวัสดิการด้านการศึกษา	2.65	1.29	ปานกลาง
5. สวัสดิการด้านนันทนาการ	3.31	1.01	ปานกลาง
รวม	2.66	1.23	ปานกลาง

5.2 ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ว่า ปัจจัยด้านบุคคลแตกต่างกันกับการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากร พบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาตัวแปรแต่ละตัว ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และเงินเดือน ไม่แตกต่างกันกับการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากร โดยไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนตัวแปรสายปฏิบัติงานแตกต่างกันกับการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ดังปรากฏตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปภาพรวมการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างตัวแปรกับการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ตัวแปร	ค่าคะแนน (P)	ผลการทดสอบ	
		แตกต่างกัน	ไม่แตกต่างกัน
เพศ	0.67		✓
อายุ	0.13		✓
ระดับการศึกษา	0.28		✓
สถานภาพสมรส	0.92		✓
สายปฏิบัติงาน	0.02	✓	
เงินเดือน	0.64		✓
โดยภาพรวม	0.44		✓

5.3 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

พบว่า **โบนัสประจำปี** เป็นสวัสดิการด้านกำลังใจ แก่ผู้ปฏิบัติงาน ไม่จำเป็นต้องมีทุกปี หรือได้รับทุกคน เป็นการพิจารณาผู้เหมาะสมมิใช่จากการพิจารณาของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือคนใดคนหนึ่ง แต่ผลจากการพิจารณานั้นเกิดประชามติของคนในองค์กรนั้นและผลการปฏิบัติงานที่กระจ่างชัดเป็นรูปธรรม มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปราชการชั่วคราว (อัตราจ้าง) อยากให้มีประกันสังคมให้กับลูกจ้าง อย่างน้อยให้มีกำลังใจว่าการทำงานนี้ไม่ตายฟรี เพราะยังมีประกันสังคมที่รองรับ สวัสดิการเกี่ยวกับพนักงานอัตราจ้างควรมีสวัสดิการในด้านให้คาดเดาที่จะทำได้เกี่ยวกับพนักงานของรัฐ สวัสดิการเกี่ยวกับการทำประกันชีวิตให้กับบุคลากร และอยากให้องค์กรพัฒนาสวัสดิการในแบบสอบถามให้สำเร็จ

พบว่า **สวัสดิการที่ดี** คือ สิ่งตอบแทนที่นอกเหนือจากการจ้างตามปกติ เป็นเสมือนขวัญและกำลังใจ แทนความห่วงใยที่องค์กรมีต่อพนักงาน มิใช่มีมากเกินไป จนทำให้บุคลากรเกิดทัศนคติต้องพึ่งพาองค์กร หรือน้อยเกินไปจนทำให้เกิดไม่มั่นคงในชีวิต การให้ความเป็นอยู่ของ

บุคลากรมีความสุขหรือไม่ เช่น ป่วยพบแพทย์ ออกท้องที่ ที่พักต้องดี องค์กรจะมีสุขต้อง ยิ้ม ไหว้ ทักทาย องค์กรจะมีความสุข ความเป็นบุคลากรต้องดี มีที่ออกกำลังกาย ต้นปีมีโบนัส โบนัส สำหรับ คนขยันต่อปีมีรางวัลให้เลย นี่คือ สวัสดิการที่ดี สวัสดิการเป็นสิ่งสร้างกำลังใจ และเป็นสิ่งดึงดูดให้มี คนทำงานมากยิ่งขึ้น

6. อภิปรายผล

การพัฒนาาระบบสวัสดิการบุคลากรรวมทุกด้านอยู่ในระดับน้อย ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า บุคลากรของมหาวิทยาลัยยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาาระบบสวัสดิการของมหาวิทยาลัย เนื่องจาก อาจจะเป็นเรื่องใหม่สำหรับบุคลากรมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงยังไม่ กล้าสะท้อนความคิดเห็นด้านสวัสดิการสังคมอย่างเต็มที่

จากการศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ไม่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วน สาย ปฏิบัติงาน ได้แก่ บุคลากรสายวิชาการ และสายสนับสนุน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนา าระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน แตกต่างกัน ดังนั้น จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุพิชา วรากุลนุเคราะห์ (2552) เรื่อง “แนว ทางการพัฒนาสวัสดิการ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงานบุคลากรวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล” พบว่า สายการปฏิบัติงาน เงินเดือน 10,001-15,000 บาท ระยะเวลาการ ทำงานในวิทยาลัย 1-3 ปี บุคลากรมีความพึงพอใจต่อสวัสดิการที่ใช้ในระดับมาก มีความพึงพอใจ ต่อระบบการจัดบริการสวัสดิการในระดับปานกลาง และมีความเห็นด้วยตามหลักการจัดสวัสดิการ 6 หลัก ได้แก่ หลักการตอบสนองความต้องการ หลักการมีส่วนร่วม หลักความสามารถในการจ่าย หลักการยืดหยุ่น หลักความครอบคลุมเท่าเทียม และหลักการสร้างแรงจูงใจเพื่อประสิทธิภาพในการทำงาน

7. กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลงได้ดีเพราะคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ที่ได้ให้โอกาสได้ทำงานวิจัยในครั้งนี้ ตลอดทั้งคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่ ได้ให้คำปรึกษาเป็นอย่างดี ขอขอบคุณอาจารย์ธเนศ ต่วนชะเอม อาจารย์ ดร.ปาน กิมปี และ ขอขอบคุณสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่ได้สนับสนุนทุนวิจัยในครั้งนี้

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการวิจัยพบว่า สายปฏิบัติงานทั้งสายอาจารย์และเจ้าหน้าที่ มีผลต่อการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากร จึงเสนอแนะในการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากร ที่ควรจะใช้แนวคิดหรือทฤษฎีเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม ในการกำหนดนโยบายการจัดสวัสดิการให้กับบุคลากรมหาวิทยาลัย เพื่อให้บุคลากรได้รับสวัสดิการที่ทั่วถึง โดยเฉพาะลูกจ้างชั่วคราว

8.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

8.2.1 การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยในเชิงปริมาณเท่านั้น โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ในการวิจัยครั้งต่อไปควรจะวิจัยในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยศึกษาทุกวิทยาเขตและวิทยาลัยของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นผู้ให้ข้อมูลหรือตอบแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ด้วย เพื่อจะทำให้ทราบข้อมูลเพิ่มเติม และชัดเจนมากยิ่งขึ้น

8.2.2 การวิจัยในครั้งนี้ ได้นำตัวแปรอิสระเฉพาะปัจจัยส่วนบุคคลเท่านั้น จึงทำให้ข้อมูลที่ได้ออกมายังไม่ครอบคลุมเท่าที่ควร จึงควรเพิ่มปัจจัยด้านการทำงาน ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัย เป็นต้น เพื่อจะทำให้ทราบข้อมูลเพิ่มเติมชัดเจนมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- ธีระ ศรีธรรมรักษ์. (2538) *อนาคตของประเทศไทยกับการออกกฎหมายสวัสดิการ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สุพิชา วรากุลนุเคราะห์. (2552). “แนวทางการพัฒนาสวัสดิการ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงานบุคลากรวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล”. *สารนิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต*. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

436

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (ฉบับพิเศษ) เมษายน-มิถุนายน 2560

ยุทธศาสตร์การบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ADMINISTRATIVE STRATEGY FOR AN EXCELLENCY OF PHRAPARIYATTIDHAMMA PUBLIC SCHOOLS

พระทอง จิตปณฺโณ (บุตรดี)*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ (1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคในการบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรม แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (3) เพื่อนำเสนอยุทธศาสตร์ในการบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลหลักเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ และนักวิชาการด้านการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จำนวน 25 รูป/คน (2) กลุ่มผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 9 รูป/คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เจาะลึกและการสนทนากลุ่ม และวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

1) การบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พบว่า (1) การบริหารงานวิชาการและการจัดการศึกษาเน้นภาคทฤษฎีด้านองค์ความรู้มากเกินไป ขาดการเชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติ ผู้เรียนยังไม่ได้รับการสนับสนุนให้เกิดปัญญาพุทธธรรมเท่าที่ควร นอกจากนี้โรงเรียนยังไม่มีพระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดการศึกษาเป็นการเฉพาะ ทำให้ครูไม่มีความมั่นคง จึงไม่ทุ่มเทในการสอน ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของนักเรียน เกิดปัญหาต่อการบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (2) การบริหารงานบุคคลพบปัญหาคือผู้บริหารไม่ได้มาจากกระบวนการคัดเลือก คัดสรร แต่เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้จัดการโรงเรียนเป็นผู้เลือกเอง อำนาจในการสั่งการบริหารส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับผู้จัดการหรือผู้อำนวยการโรงเรียนเท่านั้น ผู้บริหารมีความรู้และทักษะไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการให้ทันการเปลี่ยนแปลงและมีภาระงานมากทำให้ไม่มีเวลาในการบริหารจัดการที่เพียงพอ ปัญหาด้านครูคือ ครูไม่ได้มาจากกระบวนการคัดเลือกหรือคัดสรร เนื่องจากไม่มีการวางแผนอัตรากำลัง ครูขาดความมั่นคงและความก้าวหน้าด้านวิชาชีพ ไม่มีขวัญกำลังใจ ไม่ได้รับรายได้และสวัสดิการที่เหมาะสม ไม่ได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทำให้ครูลาออกไปปฏิบัติงานอื่นที่

* หลักรัฐประศาสนศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มั่นคงกว่าและสถานภาพครูยังเป็นเพียงลูกจ้างของวัดหรือโรงเรียน (3) การบริหารงานงบประมาณ พบปัญหาคือ งบประมาณไม่เพียงพอกับภาระงานและรูปแบบการจัดการเรียนการสอน เพราะรัฐอุดหนุนให้ในลักษณะเงินอุดหนุนรายหัวตามจำนวนนักเรียน ตลอดจนขาดระบบการบริหารจัดการการเงิน การบัญชีที่ได้มาตรฐาน เป็นธรรมาภิบาล และไม่มีแผนงานที่ชัดเจนในการบริหารจัดการระบบการเงินของโรงเรียน และ (4) การบริหารงานทั่วไป พบปัญหาคือ สื่อ อุปกรณ์ทางเทคโนโลยี อาคารสถานที่ไม่เพียงพอต่อการจัดการศึกษาและไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้โรงเรียนยังขาดบุคลากรประจำที่ปฏิบัติหน้าที่ด้านเทคโนโลยีโดยตรง โรงเรียนยังขาดความพร้อมในการจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการบริหารจัดการศึกษา และการให้บริการประชาสัมพันธ์ โรงเรียนและกลุ่มโรงเรียนขาดการสร้างระบบเครือข่ายการวางแผนงานบริหารจัดการศึกษาร่วมกัน ขาดการวางนโยบายและแผนพัฒนาโรงเรียน ทั้งระดับโรงเรียนและระดับกลุ่มที่มีความชัดเจน

2) หลักพุทธธรรม แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยนำหลักอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เข้ามาช่วยแก้ปัญหาการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานงบประมาณ และการบริหารงานทั่วไป ดังนี้ ชั้นที่ 1 ทุกข์ คือการกำหนดปัญหาและจัดประเด็นปัญหา โดยศึกษาปัญหาคำหนดขอบเขตที่จะแก้ ชั้นที่ 2 สมุทัย คือสาเหตุของปัญหา ร่วมคิดวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา/โดยการสำรวจความต้องการจำเป็นของโรงเรียน ปัญหาที่มีความจำเป็นเร่งด่วนควรได้รับการแก้ไขตามลำดับ ชั้นที่ 3 นิโรธ การกำหนดจุดหมายหรือสภาวะพ้นปัญหา การร่วมคิด วิเคราะห์ ความเป็นไปได้ของการแก้ปัญหาและการจัดลำดับจุดหมายของสภาวะพ้นปัญหา ชั้นที่ 4 มรรค ขั้นตอนมือแก้ปัญหา คือ การปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาตามแนวทางที่ถูกต้องเป็นการกำหนดวิธีการในรายละเอียดและปฏิบัติเพื่อกำจัดปัญหา พร้อมทั้งสรุปวิธีแก้ปัญหาและสรุปผล

3) ยุทธศาสตร์ในการบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ (1) การสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ ได้แก่การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้เพียบพร้อมเป็นศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรมมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นผู้ที่ก้าวทันโลกอย่างรู้เท่าทันด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีคุณธรรม จริยธรรม และมีระเบียบวินัยในตนเองสูง เป็นผู้ริเริ่ม สร้างสรรค์ และร่วมกันสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสู่สังคมพุทธธรรมอย่างยั่งยืน (2) การพัฒนาระบบการบริหารโรงเรียนให้เข้มแข็ง และมีมาตรฐานเป็นโรงเรียนคุณภาพที่ยั่งยืน ได้แก่การบริหารจัดการโรงเรียนที่มีคุณภาพพร้อมทั้งมีระบบการจัดการศึกษาเป็นที่ยอมรับและเชื่อมั่นในคุณภาพมาตรฐานจากทุกภาคส่วนทั้งในและต่างประเทศ โดยผลิตผู้เรียนที่เป็นเด็กหรือเยาวชนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ทั้งด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญา มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม (3) การเสริมสร้างศักยภาพให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้แก่การพัฒนาโรงเรียนให้มีความพร้อมเป็นต้นแบบของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา นานาชาติ โดยมุ่งเน้น

การพัฒนาหลักสูตร ระบบการจัดการศึกษา และการสานสัมพันธ์ที่ดีกับนานาชาติที่เหมาะสมและเป็นไปได้ และ (4) การทำนุบำรุง เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม ได้แก่การร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมเข้มแข็งอุดมปัญญาพุทธธรรมที่มีการศึกษาปฏิบัติธรรมเป็นวิถีชีวิตและมีอัตลักษณ์การปฏิบัติตนตามแนวศีล 5

คำสำคัญ : ยุทธศาสตร์, การบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศ, โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ABSTRACT

The purposes of this research were (1) to analyze the administration of Phrapariyattidhamma Public Schools, (2) to analyze the Buddhist moral code, concept, and theory related the administration of Phrapariyattidhamma Public Schools, and (3) to present the administrative strategy for an excellence of Phrapariyattidhamma Public Schools.

The research methodology was the qualitative research. The research samples were divides to 2 groups: (1) 25 key informants consisted of directors, deputy directors, academic experts of Phrapariyattidhamma Public Schools, and (2) 10 experts and stakeholders that participating in focus-group discussion. The research data were collected by in-depth interview and focus-group discussion. The qualitative data were analyzed by 6C Technique. The research results were:

1) The administration of Phrapariyattidhamma Public Schools found that (1) the academic administration and instruction emphasized theory and knowledge, but did not relate to implementation. Students had not been supported to reach the Buddhist moral code. Moreover, there was no the act about the instruction of Phrapariyattidhamma Public Schools, so teachers' career path was not stable, then teachers did not attend the instruction, and lastly this influenced to learning of students. There were several problems of administration and educational standard development continuously, (2) the problems of the personnel administration related the leaders such as directors and deputy directors were not chosen from the selection system, but archimandrites chose them directly. The authority of administration depended on the directors or archimandrite. Occasionally, the leaders had not enough knowledge or skill for solving problems and they had no enough time for school management because of their several works. The problem about the human resource of teachers was like the leader's problem. Teachers were not also chosen from the selection system because

there was no human resource plan. Teachers had no stability in career path, encouragement, proper earnings and welfare, and self-development about instruction. Teachers always resigned and moved to better works because they just were the temporary employee, (3) the budget was not enough for works and instruction patterns because the budget varied with the number of students. The accountancy system was not standard, not clear, and not based on the good governance concept, (4) the general problems such as technological media, and classrooms were not enough for instruction. There were no enough people who were skillful in technology in schools, so schools were not ready to organize the information technology system for school's management and public relations. The networking of schools was not efficient and schools did not plan to manage together. The school organization, policies, and development plans of schools and school network were not unity,

2) The Buddhist moral code that related the administration of Phrapariyattidhamma Public Schools was Ariyasacca 4 (the Four Noble Truths): Dukkha, Samudaya, Nirodha, and Magga for solving problems of academic, personnel, budget, and general administration. Step 1 Dukkha, the Noble Truth of Suffering, applied for studying and specifying problems. Step 2 Samudaya, the Noble Truth of the Origin of Suffering, applied for analysis and prioritizing problems by need assessment. Step 3 Nirodha, the Noble Truth of the Extinction of Suffering, applied for specifying the ultimate goals, analysis solutions, and prioritizing goals. Step 4 Magga, the Noble Truth of the path leading to the Extinction of Suffering, applied for practice for solving problems, conclude solutions and results,

3) The administrative strategy for an excellence of Phrapariyattidhamma Public Schools was divided to 4 aspects: (1) to build and develop learners toward the high-quality Buddhist priests. The learners should be the religion disciple, expert in Buddhism, learn for up to date the globalization, live with virtue, morality, and discipline, and create the sustainable Buddhist society, (2) to develop the administrative system toward the standard and sustainable high-quality schools, and to educate students to be a perfect in mental, social, intelligence both life and spiritual way, (3) to enhance the competency of schools toward the center of Phrapariyattidhamma Public Schools, to develop the Buddhist curriculum, and to make international relationship, and (4) to support and propagate Buddhism, to develop Thai society toward the Buddhist knowledge society, and to practice in the Five Precepts of Buddha.

Keywords: Strategy, Administration for and excellence, Phrapariyattidhamma public Schools

1. บทนำ

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ เป็นการศึกษารูปแบบหนึ่งของคณะสงฆ์ซึ่งวัดที่มีความพร้อมได้ขอจัดตั้งโรงเรียนเปิดดำเนินการสอนในระดับมัธยมศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่ยังไม่จบการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ควบคู่ไปกับวิชาสามัญตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยโรงเรียนจัดตั้งอยู่ในวัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา จัดการศึกษาเฉพาะสำหรับพระภิกษุสามเณรเท่านั้น โรงเรียนจะได้รับการจัดตั้งได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตหรือเห็นชอบจากมหาเถรสมาคม โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นผู้ออกใบอนุญาตแก่เจ้าอาวาสวัดที่ขอจัดตั้งโรงเรียน ในส่วนของการบริหารจัดการนั้น ให้เจ้าอาวาสวัดหรือพระภิกษุที่เจ้าอาวาสมอบหมายเป็นผู้จัดการ และผู้จัดการเป็นผู้คัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในประกาศคณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษารูปหนึ่ง ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน ซึ่งจะดำเนินการคัดเลือกพระภิกษุและคฤหัสถ์เพื่อเสนอแต่งตั้งเป็นครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียน กลุ่มการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2558)

ปัจจุบันโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีสถานภาพเป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ.2558 และจัดเป็นโรงเรียนในระบบเช่นเดียวกับรูปแบบโรงเรียนของรัฐและเอกชนทั่วไป ซึ่งคณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมได้ออกประกาศมหาเถรสมาคม ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2553 กำหนดให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งทำหน้าที่กำกับควบคุมดูแลการบริหารจัดการ ดังนั้น โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จึงเป็นโรงเรียนของคณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม ในการสนับสนุนงบประมาณของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

อย่างไรก็ตาม จากการติดตาม ประเมินผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาพรวม พบว่า ยังมีประเด็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาอีกหลายประการ นอกจากนี้ การที่มีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ ทำให้หน่วยงานทุกภาคส่วนที่มีหน้าที่หรือเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกระบบ ต้องสร้างกลยุทธ์ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และศีลธรรมสามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้ใหม่ได้อย่างมั่นคง (กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2553)

จากการศึกษาสภาพปัญหาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่ผ่านมาพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ ประสบปัญหาคล้ายคลึงกัน 4 ด้าน คือ

1. ปัญหาด้านการบริหารจัดการ ผู้บริหารส่วนใหญ่ยังขาดทักษะในการบริหารจัดการ ซึ่งมีบริบทต่างจากโรงเรียนขนาดอื่นๆ การใช้ข้อมูลสารสนเทศ การนำผลการประเมิน/โครงการ มาใช้วางแผน ปรับปรุง พัฒนางาน ยังมีน้อย ประกอบกับประชากรที่เข้ามาบรรพชาามีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นจึงทำให้โรงเรียน มีอัตราครูต่อนักเรียนต่อห้องต่ำกว่ามาตรฐาน ค่าใช้จ่ายต่อนักเรียน 1 รูป สูงกว่าโรงเรียนขนาดอื่นๆ ทำให้เกิดปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียนเป็นอย่างยิ่ง

2. ปัญหาด้านการเรียนการสอน พบว่า ครูส่วนใหญ่ขาดทักษะ ครูไม่ครบชั้น และนักเรียนมีจำนวนน้อยในแต่ละชั้น ครูสอนไม่เต็มเวลาและเต็มความสามารถ เพราะมีภารกิจอื่นที่นอกเหนือจากการเรียนการสอนที่ครูจำเป็นต้องปฏิบัติ หลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน สื่อการเรียนการสอน และแหล่งการเรียนรู้มีจำนวนจำกัด ซึ่งมีสาเหตุจากโรงเรียนได้รับงบประมาณน้อย สื่อเทคโนโลยีและการสื่อสารมีใช้อย่างจำกัด หรือใช้ได้อย่างไม่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

3. ปัญหาด้านความพร้อมเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุน การจัดสรรงบประมาณให้กับโรงเรียนได้ใช้เกณฑ์การจัดสรรหลายๆ เกณฑ์ เพราะต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพในการใช้จ่ายงบประมาณ ทำให้โรงเรียนได้รับการจัดสรรบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ สิ่งก่อสร้างเป็นจำนวนน้อย คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ไม่เพียงพอ โรงเรียนไม่สามารถระดมทรัพยากรจากองค์กรและชุมชนได้มากนัก

4. ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา แม้ว่าจะมีตัวแทนของชุมชนและองค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในรูปของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ก็ไม่มีบทบาทมากนัก หรือมีน้อยมาก หรือไม่มีเลย ในบางพื้นที่ ชุมชน ไม่สามารถส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนได้

สภาพการณ์ที่เป็นอยู่ของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีประเด็นที่ต้องได้รับการพัฒนาที่สำคัญอยู่หลายๆ ประเด็น ไม่ว่าจะเป็นในด้านคุณภาพและมาตรฐานในการจัดการศึกษา ในปัจจุบันของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ยังไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคมในวงกว้าง ความไม่ชัดเจนในอัตลักษณ์ของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทที่ควรจะเป็นอย่างแท้จริง ประสิทธิภาพของระบบดำเนินการด้านการบริหารจัดการและการจัดการศึกษา ที่ยังไม่มีทิศทางพัฒนา และขาดความชัดเจนในการสร้างเอกภาพทางการบริหารให้กับกลุ่มโรงเรียนและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด นอกจากนั้นยังพบว่า การสร้างพันธสัญญาดำเนินงาน และการจัดการศึกษาเพื่อการสร้างศาสนทายาทที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันยังไม่ได้มีการกำหนดให้มีขึ้นอย่างเป็นทางการมากนัก จะมีเพียงการดำเนินงานตามกรอบแนวปฏิบัติของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นสำคัญ อีกทั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาไม่มียุทธศาสตร์การพัฒนาที่เด่นชัดพอที่เป็นแนวทางของการจัดการศึกษาในบริบทพื้นที่นั้นๆ เพื่อสร้างศาสนทายาท และดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษายุทธศาสตร์การบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เพื่อจะได้นำข้อมูลไปใช้ในการวางแผน ปรับปรุง พัฒนาการบริหารงานเพื่อเป็นกรอบยุทธศาสตร์ในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลกับการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคในการบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

2.2 เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมแนวคิด และทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

2.3 เพื่อนำเสนอยุทธศาสตร์ในการบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

3. ขอบเขตการวิจัย

ยุทธศาสตร์การบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นงานวิจัยคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

3.1 **ขอบเขตด้านเนื้อหา** จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ 1) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ 2) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารงาน 3) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ 4) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล 5) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงบประมาณ 6) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานทั่วไป 7) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศ 8) บริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา 9) หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้ในการบริหารงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

3.2 **ผู้ให้ข้อมูลหลัก** แบ่งผู้ให้ข้อมูลหลักเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ และนักวิชาการด้านการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จำนวน 25 รูป/คน 2) กลุ่มผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 9 รูป/คน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เรื่อง “ยุทธศาสตร์การบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา” โดยการศึกษาดังกล่าวใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 25 รูป/คน และการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) จำนวน 9 รูป/คน

5. ผลการวิจัย

5.1 สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

การบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พบว่า

1) **การบริหารงานวิชาการและการจัดการศึกษา** เน้นภาคทฤษฎีด้านองค์ความรู้มากเกินไป ขาดการเชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติ ผู้เรียนยังไม่ได้รับการสนับสนุนให้เกิดปัญญาพุดธรรมเท่าที่ควร นอกจากนี้โรงเรียนยังไม่มีพระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดการศึกษาเป็นการเฉพาะ ทำให้ครูไม่มีความมั่นคง จึงไม่ทุ่มเทในการสอน ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของนักเรียน เกิดปัญหาต่อการบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

2) **การบริหารงานบุคคล** พบปัญหาคือ ผู้บริหารไม่ได้มาจากกระบวนการคัดเลือก คัดสรร แต่เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้จัดการโรงเรียนเป็นผู้เลือกเอง อำนาจในการสั่งการบริหารส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับผู้จัดการหรือผู้อำนวยการโรงเรียนเท่านั้น ผู้บริหารมีความรู้และทักษะไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการให้ทันการเปลี่ยนแปลงและมีภาระงานมากทำให้ไม่มีเวลาในการบริหารจัดการที่เพียงพอ ปัญหาด้านครูคือ ครูไม่ได้มาจากกระบวนการคัดเลือกหรือคัดสรร เนื่องจากไม่มีการวางแผนอัตรากำลัง ครูขาดความมั่นคงและความก้าวหน้าด้านวิชาชีพ ไม่มีขวัญกำลังใจ ไม่ได้รับรายได้และสวัสดิการที่เหมาะสม ไม่ได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทำให้ครูลาออกไปปฏิบัติงานอื่นที่มั่นคงกว่าและสถานภาพครูยังเป็นเพียงลูกจ้างของวัดหรือโรงเรียน

3) **การบริหารงานงบประมาณ** พบปัญหาคือ งบประมาณไม่เพียงพอกับภาระงานและรูปแบบการจัดการเรียนการสอน เพราะรัฐอุดหนุนให้ในลักษณะเงินอุดหนุนรายหัวตามจำนวนนักเรียน ตลอดจนขาดระบบการบริหารจัดการการเงิน การบัญชีที่ได้มาตรฐาน เป็นธรรมาภิบาล และไม่มีแผนงานที่ชัดเจนในการบริหารจัดการระบบการเงินของโรงเรียน และ

4) **การบริหารงานทั่วไป** พบปัญหาคือ สื่อ อุปกรณ์ทางเทคโนโลยี อาคารสถานที่ไม่เพียงพอต่อการจัดการศึกษาและไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้โรงเรียนยังขาดบุคลากรประจำที่ปฏิบัติหน้าที่ด้านเทคโนโลยีโดยตรง โรงเรียนยังขาดความพร้อมในการจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการบริหารจัดการศึกษา และการให้บริการประชาสัมพันธ์ โรงเรียนและกลุ่มโรงเรียนขาดการสร้างระบบเครือข่ายการวางแผนงานบริหารจัดการศึกษาร่วมกัน ขาดการวางนโยบายและแผนพัฒนาโรงเรียน ทั้งระดับโรงเรียนและระดับกลุ่มที่มีความชัดเจน

5.2 หลักพุทธธรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

หลักพุทธธรรม แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยนำหลักอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เข้ามาช่วยแก้ปัญหาการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานงบประมาณ และการบริหารงานทั่วไป ดังนี้

ขั้นที่ 1 ทุข คือการกำหนดปัญหาและจัดประเด็นปัญหา โดยศึกษาปัญหากำหนดขอบเขตที่จะแก้

ขั้นที่ 2 สมุทัย คือสาเหตุของปัญหา ร่วมคิดวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา/โดยการสำรวจความต้องการจำเป็นของโรงเรียน ปัญหาที่มีความจำเป็นเร่งด่วนควรได้รับการแก้ไขตามลำดับ

ขั้นที่ 3 นิโรธ การกำหนดจุดหมายหรือสภาวะพ้นปัญหา การร่วมคิด วิเคราะห์ ความเป็นไปได้ของการแก้ปัญหาและการจัดลำดับจุดหมายของสภาวะพ้นปัญหา

ขั้นที่ 4 มรรค ขั้นลงมือแก้ปัญหา คือ การปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาตามแนวทางที่ถูกต้อง เป็นการกำหนดวิธีการในรายละเอียดและปฏิบัติเพื่อกำจัดปัญหา พร้อมทั้งสรุปวิธีแก้ปัญหาและสรุปผล

ดังนั้น ในปัจจุบันได้มีผู้นำความคิดแบบอริยสัจสี่และแบบวิทยาศาสตร์มาเทียบเคียงกัน ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) กล่าวว่า “ในสมัยปัจจุบันคำว่าวิธีการแห่งปัญญา บางทีใช้เรียกวีธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ ที่มีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่าวิธีคิดแบบแก้ปัญหา ซึ่งในที่นี้ใช้เรียกวีธีคิดแบบอริยสัจ” การเปรียบเทียบวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์กับอริยสัจสี่สามารถสรุปได้ ดังนี้

วิธีการแบบวิทยาศาสตร์ มี 5 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดปัญหาให้ถูกต้อง (Location of Problem)
2. การตั้งสมมติฐาน (Setting up of Hypothesis)
3. การทดลองและเก็บข้อมูล (Experimentation and Gathering of Data)
4. การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of Data)
5. การสรุปผล (Conclusion)

อย่างไรก็ตามเมื่อก้าวถึงคุณค่าของหลักอริยสัจ 4 ว่า 1) เป็นวิธีการแห่งปัญญาแก้ไขปัญหตามระบบเหตุผล 2) เป็นการแก้ไขปัญหาด้วยตัวของมนุษย์เอง 3) เป็นความเป็นจริงของชีวิตของทุกคน 4) แสดงถึงสภาวะความเป็นอยู่และวิธีการที่จะพัฒนาให้ดีขึ้น และ 5) เป็นหลักที่ใช้ชีวิตเป็นศูนย์กลาง

5.3 ยุทธศาสตร์ในการบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ยุทธศาสตร์ในการบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่

1) การสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ ได้แก่การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้เพียบพร้อมเป็นศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรมมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นผู้ที่ก้าวทันโลกอย่างรู้เท่าทันด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีคุณธรรม จริยธรรม และมีระเบียบวินัยในตนเองสูง เป็นผู้ริเริ่ม สร้างสรรค์ และร่วมกันสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสู่สังคมพุทธธรรมอย่างยั่งยืน

2) การพัฒนาระบบการบริหารโรงเรียนให้เข้มแข็ง และมีมาตรฐานเป็นโรงเรียนคุณภาพที่ยั่งยืน ได้แก่การบริหารจัดการโรงเรียนที่มีคุณภาพ พร้อมทั้งมีระบบการจัดการศึกษาเป็นที่ยอมรับและเชื่อมั่นในคุณภาพมาตรฐานจากทุกภาคส่วนทั้งในและต่างประเทศ โดยผลิตผู้เรียนที่เป็นเด็กหรือเยาวชนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ทั้งด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญา มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม

3) การเสริมสร้างศักยภาพให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้แก่การพัฒนาโรงเรียนให้มีความพร้อมเป็นต้นแบบของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา นานาชาติ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาหลักสูตร ระบบการจัดการศึกษา และการสานสัมพันธ์ที่ดีกับนานาชาติที่เหมาะสมและเป็นไปได้ และ

4) การทำนุบำรุง เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม ได้แก่การร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมเข้มแข็งอุดมปัญญาพุทธธรรมที่มีการศึกษาปฏิบัติธรรมเป็นวิถีชีวิตและมีอัตลักษณ์การปฏิบัติตนตามแนวศีล 5

6. อภิปรายผลการวิจัย

สำหรับยุทธศาสตร์ในการบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มี 4 ยุทธศาสตร์นั้น ได้แก่ 1) การสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ 2) การพัฒนาระบบการบริหารโรงเรียนให้เข้มแข็ง และมีมาตรฐานเป็นโรงเรียนคุณภาพที่ยั่งยืน 3) การเสริมสร้างศักยภาพให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาของโลก 4) การทำนุบำรุง เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม

แนวทางในการพัฒนาและการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 1 ในด้านการสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีวัตถุประสงค์พิเศษของการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้การศึกษาในโรงเรียนเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายพุทธจักรคือคณะสงฆ์และฝ่ายอาณาจักรบ้านเมือง กล่าวคือ ฝ่ายพุทธจักรจะได้ศาสนทายาทที่ดี และฝ่ายอาณาจักรจะได้เยาวชน พลเมืองที่มีคุณภาพ ดังนั้น การผลิตและพัฒนาผู้เรียนที่จบการศึกษาที่มีคุณลักษณะของการเป็นศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรม (ภูมิธรรม) หมายถึง เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง รวมถึงเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ มีความสมบูรณ์พร้อมด้วยความรู้คู่ความประพฤติอย่างไม่วิปริตผิดหลักพระธรรมวินัย มีศิลาจารวัตรนำศรัทธาเลื่อมใสควรค่าต่อการสมาคมการวะของบรรดาสาธุชน มีความกล้ากล้าอาจหาญเผยแผ่พุทธธรรม บำเพ็ญสมณธรรมอยู่ในเพศบรรพชิตอย่างเด่นเป็นศรีสง่า นำพาสังฆไสถน สามารถอ้างและสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้เจริญสถาพรตลอดไป และถ้าหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ไม่สามารถดำรงตนอยู่ในสมณเพศได้จำต้องลาสิกขาสิกขาไปเป็นฆราวาสคิหิชนพลเมืองของรัฐ ก็สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชนได้ หรือประกอบสัมมาชีพส่วนตนสร้างสรรค์คุณประโยชน์ให้เจริญก้าวหน้าทั้งแก่ตนเองและสังคมประเทศชาติสืบต่อไปอีกทางหนึ่งด้วย

ด้านการพัฒนาระบบการบริหารโรงเรียนให้เข้มแข็ง และมีมาตรฐานเป็นโรงเรียนคุณภาพที่ยั่งยืน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จะต้องผลักดันให้ระบบการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนให้มีคุณภาพ พร้อมทั้งมีระบบการจัดการศึกษาที่เป็นที่ยอมรับและเชื่อมั่นในคุณภาพมาตรฐานจากทุกภาคส่วนทั้งในและต่างประเทศ ระบบการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นระบบการศึกษาอีกทางเลือกหนึ่งซึ่งสังคมไทยยอมรับในคุณภาพมาตรฐานว่าสามารถผลิตผู้เรียนที่เป็นเด็ก เยาวชนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านอารมณ์ สังคมสติปัญญา มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ด้วยมาตรฐานในการจัดการศึกษาที่มีความพร้อมทั้งด้านบุคลากร เทคโนโลยี และหลักสูตรที่มีมาตรฐาน รวมทั้งมีขีดความสามารถในการร่วมสร้างสรรค์องค์ความรู้และนวัตกรรมเพื่อการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ทั้งนี้โรงเรียนอาจจัดโครงการเพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการโรงเรียนให้เข้มแข็ง และมีมาตรฐานเป็นโรงเรียนคุณภาพที่ยั่งยืน ดังนี้ 1) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพและพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการศึกษา 2) โครงการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ 3) โครงการส่งเสริมการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 4) โครงการยกระดับคุณภาพการจัดการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ด้านการเสริมสร้างศักยภาพให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาของโลก โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จะต้องมีการกำหนดผลสัมฤทธิ์ที่มุ่งยกระดับศักยภาพหรือขีดความสามารถของประเทศไทย ให้มีความเข้มแข็งในการเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา หรือการศึกษาระดับพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา และเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้วิชาการพระพุทธศาสนาของโลก โดยมุ่งเน้นพัฒนาหลักสูตร ระบบการจัดการศึกษา และการสานสัมพันธ์ที่ดีกับนานาชาติที่เหมาะสมและเป็นไปได้ รวมทั้งมุ่งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการศึกษาระหว่างกันกับโรงเรียนพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติทั่วโลก อันจะส่งผลเป็นที่ยอมรับของสังคมทั้งในประเทศและระดับนานาชาติ โดยมีผู้เรียนและพุทธศาสนิกชนหลากหลายชนชาติเฝ้าพันธุ์ให้ความสนใจในการเข้ารับการศึกษาเรียนรู้หลักพระพุทธศาสนาทั้งในระดับการศึกษาปกติและการอบรมในหลักสูตรระยะสั้นหรือระยะยาว พร้อมทั้งมุ่งดำเนินการสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษานานาชาติต้นแบบที่มีเครือข่ายในระดับสากลครอบคลุมทั่วโลก ทั้งนี้กลุ่มโรงเรียนอาจจัดโครงการเพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาของโลก ดังนี้ 1) โครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา นานาชาติinarong 2) โครงการส่งเสริมวิชาการพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ

ด้านการทำนุบำรุง เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม นั้นเป็นการตอกย้ำในบทบาทหน้าที่หลักสำคัญของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ทุกแห่ง ต่อภาระการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญงอกงามไพบุลย์มั่นคงยั่งยืน และภารกิจการร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมเข้มแข็งอุดมปัญญาพุทธธรรมที่มีการศึกษาปฏิบัติธรรมเป็นวิถีชีวิต และมีอัตลักษณ์การปฏิบัติตนตามแนวศีล 5 ผ่านกระบวนการในการสร้างและพัฒนาชุมชนพุทธ

ธรรมต้นแบบตามมาตรฐานชุมชนพุทธธรรม ตามแบบโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 พร้อมทั้งกำหนดแนวทางวางมาตรการเพื่อรักษาผู้จบการศึกษาให้ดำรงอยู่ในสมณเพศ รวมทั้งการกำหนดหลักสูตรการพัฒนาแนวคิดสติปัญญาประชาชนให้ได้รับการเสริมสร้างความรู้ ภูมิธรรมภูมิปัญญาเพื่อให้มีสัมมาทิฐิความคิดที่คิดชอบก่อปรุเหตุผลอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง ทั้งนี้กลุ่มโรงเรียนอาจจัดโครงการเพื่อการทำนุบำรุง เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม ดังนี้ 1) โครงการสร้างนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ดีมีคุณภาพ 2) โครงการสร้างชุมชนพุทธธรรมที่มีศีล มีสุข สามัคคี ประองตอง สمانฉันท์

ในประเด็นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาควรริบดำเนินการคือด้านการบริหารจัดการโรงเรียนที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน ซึ่งจะเป็นที่ยอมรับของสังคม เมื่อโรงเรียนบริหารจัดการที่เข้มแข็งแล้วและสามารถพัฒนาไปสู่โรงเรียนที่มีความเป็นเลิศแล้วจะสามารถพัฒนานักเรียนให้เป็นศาสนทายาทที่ดีได้ เมื่อโรงเรียนบริหารจัดการโรงเรียนได้คุณภาพที่ดีแล้ว จะสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นโรงเรียนต้นแบบด้านการบริหารจัดการ เป็นโรงเรียนมาตรฐานสากลในทุกๆ ด้านก็เท่ากับว่าเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปในตัวด้วยสอดคล้องกับ งานวิจัยของ วิเศษ เสาะ (2554) พบได้วิจัยเรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนากิจการศึกษารองโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า สภาพการศึกษารองโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี ที่มีการดำเนินการสูงสุด คือ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การประเมินผล การใช้เงินและผลการดำเนินงาน การบริหารบัญชี การจัดการทรัพยากรที่ได้้อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม การดำเนินงานธุรการ การจัดระบบบริหารคุณภาพและสภาพของสถานศึกษา การดูแลอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม และโรงเรียนได้รับเงินอุดหนุนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยได้แบ่งเป็นสามส่วน คือ งบประมาณในการบริหารจัดการศึกษา การจัดภัตตาหารและการจัดผ้าไตร ส่วนปัญหาในการจัดการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นปัญหาสูงสุด คือ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี นักเรียนมีความรู้พื้นฐานไม่เพียงพอ การจัดสรรงบประมาณในสถานศึกษา การเปลี่ยนแปลงตำแหน่งหน้าที่บุคลากร รวมทั้งการกำกับและการรักษาวินัยของบุคลากร การปกครองและพัฒนาผู้เรียน การนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษา

ยุทธศาสตร์การพัฒนากิจการศึกษารองโรงเรียน อันได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาผู้เรียนให้เป็น ศาสนทายาทที่มีคุณภาพเปี่ยมด้วยคุณธรรม จริยธรรม 2) ยุทธศาสตร์การจัดสรรและใช้ งบประมาณเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล และการบริหารงบประมาณให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาบุคลากรให้มีสมรรถนะและจรรยาบรรณตามมาตรฐานและมีความมั่นคงในวิชาชีพ 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาในการสร้างเครือข่ายกับสถานศึกษาอื่นๆ และชุมชน และผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า 1) ขอบเขตของยุทธศาสตร์การพัฒนากิจการศึกษารองโรงเรียน ได้แก่ วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ เป้าหมายและผลผลิตนั้น มีความเหมาะสมอย่างยิ่งและมีความเหมาะสมมาก มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากและมากที่สุด ซึ่งเป็นความเห็นที่มีความสอดคล้องกันสูงมาก 2)

ยุทธศาสตร์การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นศาสนทายาทมีคุณภาพเปี่ยมด้วยคุณธรรม จริยธรรม ยุทธศาสตร์การจัดสรรและใช้งบประมาณเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล และการบริหารงบประมาณให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ยุทธศาสตร์การพัฒนาบุคลากรให้มีสมรรถนะและจรรยาบรรณตามมาตรฐานและมีความมั่นคงในวิชาชีพ และยุทธศาสตร์การพัฒนาในการสร้างเครือข่ายกับสถานศึกษาอื่นๆ และชุมชน มีความเหมาะสมอย่างยิ่งและมีความเหมาะสมมาก มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากและมากที่สุด ซึ่งเป็นความคิดเห็นที่มีความสอดคล้องกันสูงมาก

ส่วนรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนพบว่า อันดับแรก หลักธรรมด้านหลักปาปนิกรรม 3 ในด้านจักขุมา (การมีวิสัยทัศน์ที่ดี) ด้านวิรุโร (ด้านความชำนาญในงาน ความเป็นมืออาชีพ) และด้านนิสสยสัมปโน (การสร้างความสัมพันธ์ ความเข้าใจอันดี ตลอดจนการสร้างสรรคทางสังคม โดยอาศัยทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์) รองลงมาคือสังฆโสภณสูตร ด้านวิสารโท (เป็นผู้แก้แล้วแก้ เป็นผู้อาจในการเผชิญปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น) ด้านวินีโต (เป็นผู้มีระเบียบวินัยดี มีความเรียบร้อยในกิจการงานที่ได้รับมอบหมาย) ด้านวิยัตโต (การเป็นผู้มีปัญญามีความรู้และมีความฉลาดหลักแหลมในการปฏิบัติงาน) ด้านธัมมานุธัมมปฏิปันโน (ผู้ปฏิบัติธรรมรักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกที่ควร) และด้านพหุสุโต (เป็นผู้มีความรู้ศึกษาความทรงจำ ผู้ที่ได้รับการศึกษามาก) อันดับที่สามคือคุณธรรมอนาถปิณฑิกะเศรษฐี การมีความซื่อสัตย์ สุจริต และขยันสติปัญญาเป็นเลิศ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และด้านความเสียสละ และภาวะผู้นำตามทฤษฎีตะวันตก ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การให้อิสระภาพในการทำงาน การกระตุ้นให้มีเจตคติที่ดีในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การเป็นแบบอย่างสันติภาพและสิทธิมนุษยชนและต้องการให้ผู้นำ มีความยุติธรรมเสมอภาคในการปฏิบัติงาน ต้องมีความกล้าหาญในการเปลี่ยนแปลง โดยนำมาซึ่งจริยธรรม การเปลี่ยนแปลงอย่างมีนวัตกรรมเพื่อความเหนือกว่าภายใต้การยึดหยุ่นปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ของโรงเรียน อันนำมาซึ่งความอยู่รอด รวมทั้งนอกจากนี้ผู้นำต้องรู้จักใช้หลักพุทธธรรมในการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ตนเองด้วย (วันทนา เนาวัน 2557)

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น รัฐบาล มหาเถรสมาคม คณะสงฆ์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรปรับวิธีการวางแผนเกี่ยวกับการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาแต่ละระดับ และการจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนาโรงเรียน โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมายร่วมกัน โดยเน้นการมีส่วนร่วมและการได้รับประโยชน์ของการสร้างศาสนทายาทเป็นหลัก

2) มหาเถรสมาคม หรือคณะสงฆ์ ควรส่งเสริมให้กลุ่มโรงเรียน (เขตการศึกษาพระปริยัติธรรม) และโรงเรียนในสังกัดจัดทำแผนยุทธศาสตร์ ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงและประเมินผลงานของ

หน่วยงานตามแผนยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ อันนำไปสู่การพิจารณาการสนับสนุนทรัพยากรจากหน่วยงานต้นสังกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) ประธานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ทั้งระบบ ควรวางมาตรการในการประชาสัมพันธ์และสร้างบรรยากาศยุทธศาสตร์ผ่านสื่อภายในองค์กรหรือผ่านกิจกรรมต่างๆ เพื่อกระตุ้น ปลุกเร้า และขับเคลื่อนงานตามแผนยุทธศาสตร์อย่างต่อเนื่อง

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในแต่ละเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม เพื่อนำเสนอยุทธศาสตร์ของแต่ละกลุ่มโรงเรียน

2) ควรวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่ผ่านเกณฑ์การประกันคุณภาพภายนอกในระดับดีมาก เพื่อนำมาเป็นต้นแบบของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาคคุณภาพต่อไป

3) ควรวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ประสบผลสำเร็จจากการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารการศึกษา

4) ควรวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ใช้ต้นทุนต่ำในการบริหารจัดการศึกษา แต่สร้างทรัพยากรบุคคลให้แก่สังคม”

บรรณานุกรม

กนกวรรณ โคมลธิพงษ์. (25507). “การบริหารกิจการของคณะสงฆ์เงินนิกายในประเทศไทย, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กลุ่มการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (25587). *แผนยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2558-พ.ศ.2562*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,

จุฬากรณ์ มาเสถียรวงศ์. (2549). นโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนไทย. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาพัฒนศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทรงพล เจริญคำ. (2552). “รูปแบบ ความเป็นเลิศของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร”. *ปริญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- ธนิก คุณเมธีกุล. (2552). การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพการบริหารการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศของสถานศึกษาเอกชน. *ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีระพร อายุวัฒน์. (2552). “แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็ก”. *ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นงลักษณ์ เรือนทอง. (2550). “รูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิผล”. *ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ประวีณา ชะลุย. (2549). การนำเสนอยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อพัฒนากระบวนการชุมชนในการป้องกันการทุจริต. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาพัฒนศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พนิดา คล้อสวัสดิ์. (2551). “ปัจจัยและแนวปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเอกชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน”. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระครูใบฎีกาบุญชู ชุตินฺถโร (บุญยงค์). (2554). “รูปแบบการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา”. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
- พระมหาปัญญา ปณฺหาสิริ. (2557). “ประสิทธิผลการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุทิน สุทิน. (2556). “การบริหารจัดการเครือข่ายเชิงพุทธ ของกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 1”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอำนาจ ปวทณฺโณ. (2556). “การพัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การพัฒนาการสร้างเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มพูน
 คุณธรรม จริยธรรมของชุมชนในภาคอีสาน
 THE DEVELOPMENT OF AN EDUCATION MANAGEMENT NETWORK FOR
 MEDITATION OFFICES TO IMPROVE MORALITY AND ETHICS IN THE
 COMMUNITIES OF NORTHEASTERN THAILAND

พระปลัดประสิทธิ์ ศรีสว่างค์* บุญสม ยอดมาลี** ประสาน กำจรเมฆกุล***

บทคัดย่อ

การสร้างเครือข่ายไม่ได้จำกัดอยู่เพียงสำนักปฏิบัติตัวเอง แต่หมายถึงการสร้างเครือข่ายต่อสำนักปฏิบัติธรรมอื่น ทั้งที่เป็นสาขา ตลอดจนเชื่อมโยงไปยังผู้ปฏิบัติที่เป็นข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน นักเรียน นักศึกษา พระภิกษุ สามเณร ร่วมกันทั้งภาคปริยัติและภาคปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเข้าใจ หลีกคึด สมาธิ ปัญญา อันส่งผลต่อการเพิ่มพูนคุณธรรม จริยธรรมของชุมชน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อ (1) เพื่อศึกษาความเป็นมาของการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมในภาคอีสาน (2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ระบบเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมในภาคอีสาน (3) เพื่อศึกษาการพัฒนาการสร้างเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มพูนคุณธรรม จริยธรรมของชุมชนในภาคอีสาน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสนทนากลุ่ม ทำการเก็บข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม และจาก ผู้รู้ 9 รูป/คน ผู้ปฏิบัติ 66 รูป/คน และให้ข้อมูลทั่วไป 12 รูป/คน ในเขตจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ นำข้อมูลมาตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิเคราะห์ ตอนที่ 1 ความเป็นมาของการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมในภาคอีสาน ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลในพื้นที่วิจัยใน 6 สำนักฯ ของภาคอีสานตอนล่าง ประกอบด้วย สำนักปฏิบัติธรรมวัดศิริบ้านไร่, สำนักปฏิบัติธรรมคลองตาลอง, สำนักปฏิบัติธรรม โพธิ์ย้อย, สำนักปฏิบัติธรรมวัดวนานุรักษ์าราม สำนักปฏิบัติธรรมวัดป่าโยธาประสิทธิ์ สำนักปฏิบัติธรรมวัดโสธรวรารามวรวิหาร ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ใน 3 จังหวัด คือ จังหวัด

* คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

** คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

*** คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

นครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดสุรินทร์ มีองค์ประกอบ 9 ด้าน ได้แก่ 1.ด้านหลักสูตร 2.ด้านวิทยากร 3.ด้านบุคลากร 4.ด้านงบประมาณ 5.ด้านอาคาร สถานที่ 6.ด้านวัสดุ อุปกรณ์ 7.ด้านวิชาการ 8.ด้านธุรการ 9.ด้านการบริหารจัดการ ซึ่งบางสำนักก็มีการดำเนินงานไม่ครบทุกด้าน ส่วนใหญ่มีการบริหารครบแทบทุกด้าน แต่กระบวนการขององค์ประกอบบางอย่างไม่สามารถดูแล หรือที่จะสืบทอดต่อไปได้ วิเคราะห์เครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมในภาคอีสาน ทั้ง 6 สำนัก มีจุดอ่อนและจุดแข็งแตกต่างกันไป โดยสภาพพื้นที่ไม่มีความแตกต่างกันมากนัก เพราะสำนักฯ ล้วนใช้หลักสูตรการอบรมเดียวกัน ระยะเวลาต่างกัน และวิทยากรที่มาอบรมเป็นพระสงฆ์ในวัด งบประมาณได้รับจากการบริจาคและสมทบทุนจากหน่วยงานภาครัฐ การสร้างอาคารต่างๆ ก็มีลักษณะคล้ายกัน วัสดุ อุปกรณ์ก็จะมีการจัดเตรียมอย่างเพียงพอ มีการบริหารจัดการทั้งฝ่ายธุรการ และเจ้าสำนักฯ ทั้ง 6 แห่งจะเข้ามากำกับดูแลด้วยตนเอง การพัฒนาการสร้างเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มพูนคุณธรรม จริยธรรมของชุมชนในภาคอีสาน แนวปฏิบัติที่ดีของการพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมสำนักปฏิบัติธรรมประกอบไปด้วย 3 ส่วน คือ 1) แนวทางในการพัฒนาเครือข่าย 2) กระบวนการในการพัฒนาเครือข่าย 3) เงื่อนไขความสำเร็จในการพัฒนาเครือข่าย ภายใต้องค์ประกอบของสำนักปฏิบัติธรรม 9 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร, ด้านวิทยากร, ด้านบุคลากร, ด้านงบประมาณ, ด้านอาคาร สถานที่, ด้านวัสดุ อุปกรณ์, ด้านวิชาการ,ด้านธุรการ,ด้านการบริหารจัดการ นอกจากนี้จะต้องมีการเชื่อมโยงเครือข่ายไปยังสำนักปฏิบัติอื่นๆ ด้วยจึงจะเป็นการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา การจัดการศึกษา คุณธรรม จริยธรรม เครือข่าย ภาคอีสาน

ABSTRACT

This research aims: 1) to study the history and background of Buddhism education management in Northeastern Thailand; 2) to analyze the system of Buddhism education and meditation management networks in Northeastern Thailand; 3) to investigate guidelines for the development of an education management network for meditation offices in Northeastern Thailand (Isan). Data were collected by documentary research and field study using interview, observation, and focus group discussion from nine key informants, 66 casual informants and 12 general informants. The sample area was selected by purposive selection and included Nakhon Ratchasima, Buriram and Surin. Data were validated using a triangulation method and analyzed by descriptive analysis. The results show that six of the meditation offices in Southern Isan give precedence to nine factors of meditation coaching and practice, as follows: 1) lessons; 2) lecturers; 3)

manpower; 4) budget; 5) building and location; 6) academic; 7) learning resources; 8) administration and 9) management. The development of the education management network in Isan depends on three factors: 1) guidelines for the development of the education network; 2) network development process and 3) the development of meditation coaching factors.

Keywords: Buddhism, education management, ethics, morality, network, Northeastern Thailand

1. Introduction

Thai people are free to choose their own religion. Most Thai people are Buddhists and Buddhism is part of the foundations of Thai culture. It is a large part of the national identity. According to the National Statistical Office, 94% of Thai people are Buddhists. National Statistics Office. (2013) The management of Buddhism education is based on *sattham* or the true Dharma, which include: 1) Pariyat (discipline); 2) Practice; 3) Enlightenment. (Kanaboot, Phra S. (2004) Meditation practice offices were first established in Thailand in 2000 as Buddhism distribution centres. There are now 1,510 meditation offices in Thailand, including 1,339 Mahayana meditation offices and 171 Dhammyuttika meditation offices. (National Office of Buddhism. (2013) Of this total, there are 627 meditation offices in the Northeastern region of Thailand (Isan). The meditation offices in Southern Isan can be divided into two groups, as follows: 1) Meditation offices in Nakhon Ratchasima, Chaiyaphum, Buriram and Surin Provinces; 2) Meditation offices in Yasothon, Srisaket, Amnat Charoen and Ubon Ratchathani Provinces. According to the 11th National Economic and Social Development Plan, the development of morality and ethics is the key to developing people and society.

According to existing research, problems and obstacles in the management and administration of meditation coaching and practice are a lack of interest and support from monks, a lack of expert meditation coaches, a lack of support from involved government offices and improper practice areas. (Meditation Coordination Center. (2013) For these reasons, the researchers aim to investigate guidelines for an education management network for meditation offices to improve morality and ethics in the communities of Northeastern Thailand.

2. Research Methodology

This research aims: 1) to study the history and background of Buddhism education management in Northeastern Thailand; 2) to analyze the system of Buddhism education and meditation management networks in Northeastern Thailand; 3) to investigate guidelines for the development of an education management network for meditation offices in Northeastern Thailand (Isan).

This qualitative investigation was conducted between February 2015 and February 2016, using documentary research from primary and secondary sources, in addition to field research. Data was collected from the purposively selected sample area of Nakhon Ratchasima, Buriram and Surin Provinces. Within these provinces, six meditation offices were chosen for data collection: 1) Wat Siri Baan Rai, Baan Siri Banrai, Nonthi, Nonthi District, Nakhon Ratchasima Province; 2) Klong Ta Klong Meditation Office, Klong Ta Klong, Pakchong, Pakchong District, Nakhon Ratchasima Province; 3) Werunakararam Meditation Office, Baan Muang Phi, Muang Phi, Nong Ki District, Buriram Province; 4) Wat Pho Yoy, Baan Pho Yoy, Pakum, Pakum District, Buriram Province; 5) Yothaprasit Meditation Office, Baan Nok Muang, Muang District, Surin Province; and 6) Wat Soraprachasun, Baan Prachasun, Kootun, Kabchueng District, Surin Province. A sample group of 87 individuals was purposively selected from the population of communities surrounding the six meditation centres. These individuals were then divided into three groups: key informants (nine individuals), casual informants (66 individuals) and general informants (18 individuals). Data collection tools included in this study were survey, participant and non-participant observation, structured and unstructured in-depth interviews, focus group discussions and a workshop. All collected data was validated by a triangulation method and subsequently categorised into groups according to the three aims of the research. This data was then analysed by typological analysis and analytic induction. The results are presented here as a descriptive analysis.

3. Results

History and background of education network management in meditation practice offices

The researchers classified data into 9 categories of education network management factors. The categories identified were 1) lessons; 2) lecturers; 3) manpower; 4) budget; 5) building and location; 6) academic 7) learning resources; 8) administration and 9) management. The current state of the management of education networks for meditation offices in Southern Isan have been summarised in table 1, below.

Table 1. A summary of the current state of education network management in meditation practice offices in Southern Isan

	Category	Current conditions
1	Lessons	Each year, the meditation office prepares meditation courses for interested people on weekends and holidays, for example the Magha Pucha holiday, Songkran Day, Vesak Day, Mother's Day and Father's Day. The lesson duration is set to meet the needs of participants, for example 3 days and 2 nights, 3 days, 5 days, 7 days or every day. Lessons usually run from 10am-8pm.
2	Lecturers	The meditation office lecturers are monks trained as meditation instructors.
3	Manpower	The meditation offices are operated by community volunteers.
4	Budget	There is no budget support from government or non-government offices. All budget support comes from participants and donations.
5	Building and location	The meditation officers prepare buildings and practice locations to suit the number and needs of participants.
6	Academic	The meditation practice office focuses on both

		theoretical teaching and meditation practice.
7	Learning Resources	The researchers found that study equipment and office supplies are not up to date and improper for the number of participants.
8	Administration	The meditation offices appoint an office secretary to manage and organise office missions.
9	Management	The meditation offices are operated as community initiatives. All workers and staff are volunteers.

Current problems with the management of education networks for meditation

Respondents were interviewed to determine current problems with the management of education networks for meditation offices in Southern Isan. The results show that the major problems with meditation lessons can be divided into three problems: 1) a lack of information and learning media management; 2) a lack of learning schedule planning; 3) a lack of knowledge development to meet community needs. The researchers also found that the meditation practice offices need more cooperation from community members and involved government offices to improve practice and coaching plans to suit the current social situation and community demand. According to this study, there is a lack of experienced lecturers. Most of the meditation officers in this study are monks who stay in the meditation office or temple. The number of staff members or meditation coaches does not meet the increasing demand of interested Buddhists. According to most respondents, staff are volunteers and the number of full time workers is less than demand. This causes work overloaded for full time workers.

Most of the budget used in meditation practice offices came from donations. Though the lack of budget is not a major problem in meditation offices, they need better budget management and accountancy to make the organization more transparent. Improper sanitation is a major problem with the buildings and location of meditation practice offices. The researchers found that there still lack of

pest control in the rest area and there are improper facilities, for example insufficient water and electricity supplies.

The researchers found that meditation activities focus on meditation practice more than meditation theory. Moreover the lack of papers is one major obstacles in the learning of meditation theory. Office equipment and learning support equipment are necessary for meditation practice, for example electric fans, computers, tables and chairs. The researchers found that the equipment used in meditation offices are aged and broken. The meditation offices need increased budget support for improving study and office equipment. The researchers found that most of the meditation offices need to improve their administration process as follows: 1) work planning - Goals must be set and work processes planned to help increase the fluency of the work process and reduce work costs; 2) better organization; 3) improvement of leadership. Obstacles to the management of meditation offices are: 1) a lack of understanding in Buddhism and the purpose of meditation; 2) a lack of interest and cooperation from Buddhists; 3) a lack of cooperation between communities and the meditation offices.

The investigation of guidelines for the management of education networks for meditation offices

The guidelines for the management of education networks for meditation offices in Southern Isan were drawn up as a way to address the problems identified by research respondents. These were put to the research population for comment during focus group discussions and finalised according to further suggestions. The content of the guidelines have been summarised in table 2, below.

Table 2. A summary of guidelines for education network management in meditation practice offices in Southern Isan

	Category	Guidelines
1	Lessons	Before practicing activities, meditation staff should plan lessons. The meditation practice and coaching should be bases on both Buddhist philosophies and social ethics.
2	Lecturers	Though each meditation office has its own

		lecturer, there is a lack of experienced lecturers due to the increasing number of meditation practice courses. The meditation office should support meditation coach training to increase the number of expert meditation coaches.
3	Manpower	The lack of full-time workers is a major obstacle to the work process. So, recruitment and training is necessary.
4	Budget	According to the study, meditation offices should improve their accounting system, for example by producing income statements and expenditure records that can be audited. Moreover, the meditation offices should appoint a committee to audit the accounting system.
5	Building and location	The location and buildings used for meditation practice activities should be clean and sanitary. Moreover, there should be separate rest areas for males and females and sufficient facilities should be available, including tap water, electricity, light and a first aid kit.
6	Academic	According to the results, academic improvements should be based upon six purposes: 1) the participants can apply lessons to investigate and solve problems in their daily lives 2) the participants' lives are happier 3) the participants understand the rules of karma and release themselves from suffering 4) the participants can control their mind

		and consciousness 5) the participants can abandon their selfish instincts 6) the participants should be morally good
7	Learning Resources	Learning equipment used in meditation offices comes from donations and support from community members. Office workers and volunteers should use the equipment to develop learning media and public relations.
8	Administration	Good governance is important for the administration of all organizations, including meditation offices. According to the results, the meditation offices need more transparent administration and management, for example accounting system improvements.
9	Management	Good cooperation is the key to success of education networks. The meditation practice offices should support management units by increasing manpower and supporting budget.

4. DISCUSSION

Meditation lessons need to be clear and suit the social situation, which is related to the findings of Ritthinun Samutchai. (Samutchai, R. (2013) Samutchai maintained that desirable education should be based upon the purpose and there should be a balanced development of both intelligence and virtues. Moreover, the lessons and learning activities should meet the needs of the participants or learners.

Lecturers are a major factor in the success of meditation coaching and practice. Experienced coaches can better control learning situations and plans. In addition, they can improve learning skills faster. This is related to the research of Phra Phanutat Sansakorn. (Sansakorn, Phra P. (2006) Sansakorn researched the role

of monks in the distribution of Buddhism for social development with a case study of Sahuskhun District, Kalasin Province. From observation, survey, workshop, practice and supervisory monitoring, the results were able to improve the understanding of monks as a Buddhism distribution unit for social development. Moreover, the results also acted to improve the ability of monks in the area to solve problems and overcome obstacles in religious distribution.

Manpower is another major element of the meditation practice process. Manpower development is key to the improvement of work processes. This is consistent with the findings of Nutthaphorn Phuthong-Ngeun, who contended that manpower management for education networks is the management process of man, knowledge, skills and experiences. (Phuthong-Ngeun, N. (2012)

According to the results of this investigation, the meditation offices have succeeded in budget management, despite limited financial resources. This is related to the findings of Phrakru Withoon Chairakit, who concluded that though the lack of budget is a major obstacle to the development and work of meditation offices or temples, abbots and monks are adaptable and manage their allocated budget well. (Chairakit, Phrakroo W. (2009) These researchers also found that key to the success of budget management is transparency. The meditation offices should improve their accounting system so that it can be checked.

During this investigation, respondents indicated that the meditation practice area should be clean and sanitary in order to accommodate the participants. These findings corroborate the research of Phra Wutthiphath Kruawong, whose guidelines for increasing visitor satisfaction at Wat Ton Son Meditation Office, Angthong included providing a suitable rest area, toilet, carpark, garden, canteen and reception area. (Kruawong, Phra W. (2008). Kruawong argued that these facilities would improve client satisfaction. This is also related to the work of Direk Reukrai, who claimed that satisfaction is a positive attitude about things, places or situation. (Reukrai, D. (1984) Consequently, a positive attitude about a job or mission will increase happiness and work effectiveness.

According to this study, the meditation offices receive adequate media and learning equipment support, which is consistent with the results of Boonchoui Chanhouse. (Chanhouse, B. (2001) Chanhouse found that equipment and media play only a supporting role in the transmission of religion by Buddhist temples. The

major factors in religious distribution are faith and knowledge of religious philosophy. The meditation office should prepare sufficient learning media and papers for participants. This is related to the results of a study about adoption, benefits and satisfaction in Dharma programs on television by Auranee Foongwannaluk. (Foongwannaluk, A. (1995) The study showed how gender, career, age and family status affects religious adaptation and satisfaction.

Management is at the heart of all learning activities, which is related to the investigation of Phisith Kotsupho concerning the management of Buddhism distribution in Wat Phratatsrijomthong Meditation Office, Baan Luang, Jonthong District, Chiang Mai Province. (Kotsupho, P. (2005). Kotsupho concluded that five principles of meditation office management are 1) work planning; 2) organization management through organization structure; 3) quality recruitment; 4) public relations and communication planning; and 5) rules and order setting. This is also related to the work of Phramaha Suthichai Chidkoksoong, who studied the development of meditation activities in Nakhon Ratchasima. (Chidkoksoong, Phramaha S. (2009) Chidkoksoong argued that meditation activities consisted of 4 practice factors, including: 1) appropriate coaches - each meditation activity requires knowledgeable and experienced coaches; 2) comfortable residential areas; 3) healthy meals; and 4) good practice guidelines. Moreover, these results confirm the work of Phrakru Phiroj Sarkoon (Suthep Ngamlamai), whose study concerning the management skills of abbots in Wat Ladlumkaew, Pathum Thani Province suggested that successful abbots should be good at human relations, systematic thinking and coaching skills. (Sarkoon, Phrakru Piroj. (2010).

5. Suggestions

Suggestions for the practical use of this study

The results can be used as guidelines for the management of education networks in the Isan area of Thailand.

The results can be used as guidelines for building meditation education networks in the Isan area of Thailand.

The results can be used as guidelines for the development of meditation education networks in the Isan area of Thailand.

Suggestion for further research

Further investigation should be conducted into the management of education networks for meditation offices in other parts of Isan, the management of other Buddhism distribution activities and the management of education networks for other meditation centers.

References

- Chairakit, Phrakroo W. (2009). *A model of education management with temples as the foundation in Chainat Province*. Khon Kaen: Northeastern University.
- Chanhouse, B. (2001). Administrative behaviour of abbots that impacts upon temple events under the jurisdiction of the clergy in Bangkok. PhD thesis, Silpakorn University, Bangkok.
- Chidkoksoong, Phramaha S. (2009). *Development of a model for meditation in temples for preserving peace in the communities of Nakhon Ratchasima Province*. PhD Thesis, Mahasarakham University, Thailand.
- Foongwannaluk, A. (1995). *Buddhism assemble members' media exposure, expectation and gratification from Buddhism talk shows on television*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Kanaboot, Phra S. (2004). *The management of Buddhist schools: General education plan in Bangkok*. Bangkok: Dhurakij Pundit University.
- Kruawong, Phra W. (2008). *Guidelines for increasing visitor satisfaction at Wat Ton Son Meditation Office, Angthong Province*. Ayutthaya: Phra Nakhon Sri Ayutthaya Rajabhat University.
- Phuthong-Ngeun, N. (2012). *Personnel administration of schools administrators according to the four sublime state of mind principles in the educational development center area 1-4 under the office of Khon Kaen Primary Educational Service Area 1*. PhD Thesis, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Bangkok.
- Reukrai, D. (1984). *Concepts of satisfaction with basic living needs*. Bangkok: Office of Policy and Planning.
- Sansakorn, Phra P. (2006). The role of monks in the distribution of Buddhism for social development: A case study of Sahuskhun District, Kalasin Province. *Graduate Studies Journal, Sakhon Nakorn University*, 3(12): pp.119-127.

ยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชนดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

STRATEGY OF DAMNOENSADUAK FLOATING MARKET MANAGEMENT AS PARTICIPATORY OF DAMNOENSADUAK COMMUNITY, RATCHABURI PROVINCE

พระมหาเกรียงศักดิ์ ภูริวิฑฒโก และคณะ*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษายุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน (2) เปรียบเทียบความเห็นของประชาชนต่อยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ (3) นำเสนอปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยในส่วนของ การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลภาคสนามจากประชาชนในพื้นที่เขตการปกครองเทศบาลตำบลดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จำนวน 381 คน จากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร่ ยามาเน่ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที และค่าเอฟ วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว เมื่อพบความแตกต่าง จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด และในส่วนของ การวิจัยเชิงคุณภาพมีการวิเคราะห์เอกสารและใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า

1. ยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.66 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการวางแผน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 ด้านการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.35 ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10 และด้านการติดตามประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.13

2. ผลการเปรียบเทียบความเห็นของประชาชนต่อยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ของประชาชนผู้ตอบแบบสอบถาม มีผลให้ความเห็นต่อยุทธศาสตร์การจัดการ

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

3. ปัญหา อุปสรรค ในการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน คือ ด้านการวางแผน ได้แก่ การเปิดเวทีประชาคมไม่เพียงพอต่อความต้องการ ด้านการปฏิบัติงาน ได้แก่ การดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ได้ใช้แรงงานและวัสดุอุปกรณ์วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ในชุมชน 100% ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน ได้แก่ การเผยแพร่ผลการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงจากการลงทุนต่ำ ไปสู่ชุมชนใกล้เคียงมีน้อย และด้านการติดตามประเมินผล ได้แก่ การกำหนดตัวชี้วัดผลสำเร็จของการดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ประชาชนสามารถเข้ามีส่วนร่วมได้น้อย

4. ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า มีแนวทางในการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้ ด้านการวางแผน ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก ควรจัดเวทีประชาคมสำหรับรับฟังปัญหาหรือความต้องการของประชาชนเป็นประจำทุกเดือน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงการหรือกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ด้านการปฏิบัติงาน ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวกควรใช้แรงงานและวัสดุอุปกรณ์วัสดุอุปกรณ์ในชุมชนในการดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมอาชีพและเพิ่มรายได้แก่คนในชุมชน ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวกควรเผยแพร่ผลการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงจากการลงทุนต่ำ ไปสู่ชุมชนใกล้เคียงทั้งในระดับจังหวัด ภูมิภาค และระดับประเทศ ด้านการติดตามประเมินผล ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก ควรเพิ่มช่องทางในการรับข้อมูลจากประชาชน และให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดตัวชี้วัดผลสำเร็จของการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมทุกประเภท

คำสำคัญ : ยุทธศาสตร์, การจัดการแบบมีส่วนร่วม, ตลาดน้ำดำเนินสะดวก

ABSTRACT

The objectives of research were 1) to study the strategy of Damnoensaduak floating market management as participatory of community, 2) to compare the opinion of the people to strategy of Damnoensaduak floating market management as participatory of community, 3) to present the problem, obstacle and suggestion for development the strategy of Damnoensaduak floating market management as participatory of community.

It was the mixed research method that the quantitative research used the questionnaire as the tool to collect the data in the field study from 381 people in the area of Damnoensaduak Municipality, Ratchaburi province (Using the formula of Taro

Yamane). The statistics were used for the data analysis through frequency, percentage, mean, standard deviation (S.D), T-test, F-test, One-way Analysis of Variance and Least Significant Difference: LSD. And the qualitative research had the documentary analysis and interview as the tool to collect the data in the field study from 10 key informants and analyzed the data through the content analysis technique.

The findings of research were:

1) To study the strategy of Damnoensaduak floating market management as participatory of community, found that it was at good level in overall (\bar{x} =3.66). When considered in each aspect found that the planning was at good level (\bar{x} =4.05), the working practice was at the middle level (\bar{x} =3.35), the interest distribution (\bar{x} =4.10), and the evaluation was at the middle level (\bar{x} =3.13).

2) To compare the opinions of the people to strategy of Damnoensaduak floating market management as participatory of community was classified by personal factors found that sex, age, education, career and income of people who responded the questionnaire had the effect on opinions of the people to strategy of Damnoensaduak floating market management as participatory of community in overall indifferently that it rejected the research hypothesis.

3) To present the problem and obstacle for development the strategy of Damnoensaduak floating market management as participatory of community as following : the problem and obstacle found that the planning such as to set up the public hearing stage insufficiently to the demand, the working practice such as to proceed the projects or activities that did not use the local community labours and equipments all 100 percent, the interest distribution such as to publish the projects and activities processes maximally from low investment to the small level of surrounding communities and the evaluation such as low participation

4) Interviews from key informants as following : Suggestion for development the strategy of Damnoensaduak floating market management as participatory of community found that : the planning such as Damnoensaduak municipality should set up the public hearing stage sufficiently to the demand of the local community people every month, especially, the project or activity for the local children or youths, the working practice such as Damnoensaduak municipality should use such as to proceed the projects or activities that did not use the local community labours and equipments to proceed the projects or activities for the career promotion and increasing the income for local community people, the interest distribution that Damnoensaduak municipality

should publish the projects and activities processes maximally from low investment to the surrounding communities in the provincial, regional and country levels for and the evaluation of Damnoensaduak municipality should increase the channel for receiving the information from the people and should let the people have the participation to determine the success indicator of every project and activity.

Keywords : Strategy, Management as Participatory, Damnoensaduak Floating Market

1. บทนำ

การท่องเที่ยวถือเป็นแหล่งรายได้หลักที่สำคัญของประเทศไทย จากสถิติในปี 2551 รายรับจากการท่องเที่ยวของไทยจัดอยู่ในอันดับ 1 ของภูมิภาคอาเซียน ภาคการท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยร้อยละ 9 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) (เอี่ยมทิพย์ ศรีทอง , 2559) ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวกว่า 2,000 แห่ง โดยในย่านเอเชียแปซิฟิกนั้น ประเทศไทยได้รับการความนิยมจากนักท่องเที่ยวต่างชาติในเรื่องสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ อาหาร และอสังหาริมทรัพย์ในประเทศ (ยุพดี เสตพรรณ, 2548) โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวิถีชีวิตไทย เช่น เรือนไทย วัดไทย อาหารไทย ผ้าไหม งานฝีมือ การดำเนินชีวิตความเป็นอยู่แบบไทย และแนวโน้มของการท่องเที่ยวประเทศไทยในปัจจุบัน พบว่า นักท่องเที่ยวจำนวนมากให้ความสนใจกับธรรมชาติและสัมผัสวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชาวชนบทที่อยู่กับธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น และตลาดน้ำก็เป็นแหล่งท่องเที่ยวสอดคล้องกับความนิยมของนักท่องเที่ยวดังกล่าวเช่นกัน (บรรณาธิการ, 2546) ตลาดน้ำจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของไทย เป็นสิ่งที่แสดงถึงวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยที่มีความผูกพันกับสายน้ำมาตลอด โดยเฉพาะการตั้งถิ่นที่อยู่อาศัย ก็มักจะหาแหล่งน้ำลำคลองเป็นหลัก (สมัย สุทธิธรรม, 2539)

ตลาดน้ำแห่งแรกของประเทศไทยเกิดขึ้นที่จังหวัดราชบุรี ควบคู่กับการเกิดคลองดำเนินสะดวก ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้ขุดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2409 เพื่อเชื่อมแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำแม่กลอง โดยตลาดน้ำถือเป็นการค้าชุมชนริมน้ำที่มีความสำคัญมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่ยุคแรกซึ่งตลาดน้ำจะอยู่ที่คลองดำเนินสะดวก ระหว่างปากคลองลัดพลียาวไปถึงปากคลองทองหลาง ต่อมา ในยุคที่สอง ตลาดน้ำจะอยู่ที่คลองลัดพลี และในยุคที่สาม ปัจจุบัน ตลาดน้ำเป็นศูนย์รวมในการค้าขายพืชผักและผลไม้ตามฤดูกาลจากเรือกสวนไร่นาของเกษตรกร นอกจากนั้นยังมีการจำหน่ายอาหาร รวมทั้งมีสินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองจำหน่าย (สำนักงานจังหวัดราชบุรี, 2557) โดยตั้งอยู่บริเวณเดิม คือ บริเวณคลองต้นเข็ม ในพื้นที่หมู่ที่ 9 ของเทศบาลอำเภอดำเนินสะดวก และการค้าขายยังคงมีเหมือนในอดีต (พระครูสิริวรรณวิวัฒน์ (วรรณ วัฒน), 2536)

ปัจจุบัน การท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวกมีการขยายตัวมากขึ้น ทำให้เกิดท่าเรือของเอกชนที่มุ่งเน้นการขายสินค้าที่ระลึกรูปแบบต่าง ๆ และบริการด้านการท่องเที่ยวทางเรือขึ้นรองรับความต้องการ

ของนักท่องเที่ยวอย่างเป็นล่ำเป็นสัน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 จนถึงปัจจุบันเกิดท่าเรือหลัก ๆ ในตลาดน้ำดำเนินสะดวกทั้งหมด 5 ท่าด้วยกัน คือ ท่าพวงมณี ท่ายูวันดา ท่าเจริญสุขโข ท่าเรือเจริญสุนทร ซึ่งในบริเวณพื้นที่ของท่าเรือเจริญสุนทรนั้นได้แบ่งพื้นที่ให้กับท่าพิชัย ทำการเปิดท่าเรือพิชัยขึ้น เพื่อขายของที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยว โดยท่าเรือพิชัยจะมีท่าเรือของตนเอง อยู่บริเวณทางเข้าตลาดน้ำดำเนินสะดวก เพื่อรับลูกค้าลงเรือมาขึ้นยังท่าเรือขายของข้างในตลาดน้ำดำเนินสะดวกอีกที่หนึ่ง ท่าเรือหลัก ๆ ทั้ง 5 ท่า มีรูปแบบการจัดการกับธุรกิจของตนใกล้เคียงกัน คือ มีการเก็บค่าเช่าจากคนสองกลุ่ม กลุ่มที่หนึ่งเป็นพ่อค้าแม่ค้าที่นำเรือเข้ามาจอดริมฝั่ง โดยจอดอยู่ที่เดียวจนตลาดเลิก กลุ่มที่สอง ได้แก่ กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าที่เช่าที่ดินบริเวณริมน้ำเพื่อสร้างร้านขายของชั่วคราว ซึ่งโดยทั่วไปจะเสียค่าเช่าที่ประมาณ 1,500 บาทต่อเดือน ซึ่งแม้ว่าลักษณะการบริหารดำเนินการของท่าเรือหลักทั้งห้าแห่งจะมีวิธีการคล้ายคลึงกัน แต่วัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมายของลูกค้าแต่ละท่าก็มีความแตกต่างกันไปตามรูปแบบของแต่ละท่าเรือ (มณีวรรณ ผิวนิม และปรารณา จันทพันธ์, 2545) อย่างไรก็ตาม ข้อมูลจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและเทศบาลตำบลดำเนินสะดวกบ่งชี้ว่า แม้ตลาดน้ำดำเนินสะดวกจะมีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง แต่ในการเติบโตนั้นมีปัจจัยหลายประเด็นเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งส่งผลกระทบต่อพื้นที่ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวลดจำนวนลง อีกทั้ง ปัญหาความไม่พร้อมในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการให้บริการกับนักท่องเที่ยว เช่น ที่พัก ร้านค้า ห้องน้ำ ที่จอดรถ เป็นต้น ประการสำคัญ คือ ปัญหาสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการทำกิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น อุตสาหกรรมขนาดเล็กอันก่อให้เกิดการเสื่อมคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยว เนื่องจากการทำลายภูมิทัศน์บริเวณตลาดน้ำ หรือการมุ่งเน้นการก่อสร้างระบบสาธารณูปโภคเป็นหลักมากกว่าการวางแผนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน เพื่อเป็นรายได้เสริม รวมถึงการรักษาวิถีชีวิตชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นของชุมชนซึ่งจะนำไปสู่การดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น อีกทั้ง ปัญหาคุณภาพสินค้า มาตรฐานของราคาสินค้า และการให้บริการ ปัญหาการใช้ทรัพยากรไม่คุ้มค่าและไม่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน (เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก, 2547) และทรัพยากรภายนอกมีความสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชุมชน (บดี ปุชยานันท์, 2558)

จากรายงานของ World Commission on Environment and Development (WCED) เรื่อง Our Common Future ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการพัฒนาที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของคนในอนาคต โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งมีความเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิดกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน (Public Participation) ประชาชนมีสิทธิในการตัดสินใจ มีเสรีภาพในการกำหนด และมีเสรีภาพที่จะติดตามการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของตนเองได้ (กรีชญา วีระสุโข, 2559)

ปัจจุบัน การพัฒนาชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนมีเพิ่มสูงขึ้น เนื่องมาจากความล้มเหลวของการพัฒนากระแสหลัก (Mainstream of Development) ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งเน้นในเชิงวัตถุและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนำไปสู่

แนวคิดการพัฒนาทางเลือก (Alternative Development) ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์อย่างเท่าเทียม มีส่วนร่วมและยั่งยืน ด้วยการใช้แนวทางการพัฒนาแบบใหม่ที่จะต้องมีหลักคิดเรื่องความเสมอภาค ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม สร้างความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม และพัฒนาความอยู่ดีกินดีของประชาชน การพัฒนาทางเลือกดังกล่าวนี้ เปรียบเสมือนการพัฒนาจากระดับล่าง (Development from Below) โดยมีชุมชนเป็นตัวแสดงในการขับเคลื่อนการพัฒนา ซึ่งมีความแตกต่างจากการพัฒนาแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นการพัฒนาจากระดับบน (Development from Top) โดยมีรัฐเป็นผู้ชี้้นำการพัฒนา

หลักการของการมีส่วนร่วมเป็นการกระจายโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากร โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำปรึกษา แนะนำ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ รวมตลอดจนการควบคุมโดยตรง (สถาบันพระปกเกล้า, 2550)

การบริหารแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นเทคนิคที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางโดยหลักการ คือ มุ่งให้สมาชิกในองค์กรมีโอกาสทำงานร่วมกันเป็นทีมหรือเป็นกลุ่ม ให้ทุกคนมีส่วนร่วม งานจึงประสบความสำเร็จ และมีประสิทธิภาพ การจัดการแบบมีส่วนร่วม เป็นการจัดการที่ผู้เกี่ยวข้องหรือควบคุมปัญหาได้มาช่วยกันแก้ปัญหาแบบเป็นทีม ซึ่งจะได้ยอมรับในปัญหา และช่วยกันแก้ปัญหา ประการสำคัญ คือ ผลทางจิตวิทยาในการสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานของทุกฝ่ายด้วย (คุณวุฒิ คนฉลาด, 2540) เมื่อพิจารณาจากกระบวนการของหลักการมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นพลวัต สามารถแบ่งกระบวนการหรือขั้นตอนการมีส่วนร่วมในลักษณะเป็นกระบวนการต่อเนื่อง 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) มีส่วนร่วมในการวางแผน คือ มีส่วนร่วมด้านการวางแผนประกอบด้วย การรับรู้ เข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผนและร่วมวางแผนงาน (2) มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน คือ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ/ดำเนินการ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ และการตัดสินใจ (3) มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน คือ มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ ผลของการดำเนินงาน หรือผลของการตัดสินใจที่จะเกิดขึ้น และ (4) มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล คือ มีส่วนร่วมคิดเกณฑ์ในการประเมินโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งผลของกระบวนการประเมินนี้จะกลายเป็นปัจจัยนำเข้าไปในกระบวนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนแรกต่อไปนั่นเอง กล่าวคือ หลักการของการมีส่วนร่วม เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสีย รวมถึงผู้รับบริการ ได้มีส่วนร่วมในการร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ร่วมตัดสินใจ ร่วมสนับสนุน รวมทั้งร่วมติดตามและตรวจสอบการปฏิบัติงาน ตามแบบธรรมรัฐหรือแนวคิดธรรมาภิบาล นั่นเอง

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “ยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน” เพื่อส่งเสริมการพัฒนาขีดความสามารถในการมีส่วนร่วมของประชาชน และเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครือข่ายการจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน สืบไป

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษายุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

2.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความเห็นของประชาชนต่อยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

2.3 เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

3. ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตามกระบวนการมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นพลวัตร 4 ด้าน คือ ด้านการวางแผน ด้านการปฏิบัติงาน ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน และด้านการติดตามประเมินผล

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

4.2 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่เขตการปกครองเทศบาลตำบลดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จำนวน 7,724 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มมาจากประชากร ซึ่งหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 381 คน

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 10 คน

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ลักษณะปลายปิด/ปลายเปิด (Close/Open Ended Question) และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

5. ผลการวิจัย

5.1 ยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.66$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการวางแผน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.05$) ด้านการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.35$) ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.10$) และด้านการติดตามประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.13$)

5.2 ผลการเปรียบเทียบความเห็นของประชาชนต่อยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ของประชาชนผู้ตอบแบบสอบถาม มีผลให้ความเห็นต่อยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

5.3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน มีดังนี้

ปัญหา อุปสรรค พบว่า ด้านการวางแผน ได้แก่ การเปิดเวทีประชาคมไม่เพียงพอต่อความต้องการ, ด้านการปฏิบัติงาน ได้แก่ การดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ได้ใช้แรงงานและวัสดุอุปกรณ์วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ในชุมชน 100%, ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน ได้แก่ การเผยแพร่ผลการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงจากการลงทุนต่ำไปสู่ชุมชนใกล้เคียงมีน้อย และด้านการติดตามประเมินผล ได้แก่ การกำหนดตัวชี้วัดผลสำเร็จของการดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ประชาชนสามารถเข้ามีส่วนร่วมได้น้อย

ข้อเสนอแนะ พบว่า ด้านการวางแผน ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก จัดเวทีประชาคมสำหรับรับฟังปัญหาหรือความต้องการของประชาชนเป็นประจำทุกเดือน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงการหรือกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่, ด้านการปฏิบัติงาน ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก ควรใช้แรงงานและวัสดุอุปกรณ์วัสดุอุปกรณ์ในชุมชนในการดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมอาชีพและเพิ่มรายได้แก่คนในชุมชน, ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก ควรเผยแพร่ผลการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงจากการลงทุนต่ำ ไปสู่ชุมชนใกล้เคียงทั้งในระดับจังหวัด ภูมิภาค และระดับประเทศ, ด้านการติดตามประเมินผล ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก ควรเพิ่มช่องทางในการรับข้อมูลจากประชาชน และให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดตัวชี้วัดผลสำเร็จของการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมทุกประเภท

6. อภิปรายผล

6.1 ด้านการวางแผน

จากผลการศึกษาวิจัย พบว่า โดยภาพรวม ประชาชนมีความเห็นต่อยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการวางแผน อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าหน่วยงานราชการเจ้าของพื้นที่ คือ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นน้ำ กล่าวคือ มีการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามาส่วนคิดตัดสินใจ ร่วมวางแผนร่วมทำงานจึงก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพัน ผูกมัด และตกลงใจร่วมกันใน การบรรลุเป้าหมาย การบริหารแบบมีส่วนร่วมจึงมีลักษณะของการระดมความคิด เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารที่ดี สามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน และเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทั้งในรูปแบบของคณะกรรมการเพื่อการปรึกษาหารือในการดำเนินงาน ปรึกษาหารือเพื่อช่วยตัดสินใจ มีส่วนร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมทำงานและร่วมภาคภูมิใจในความสำเร็จ และทั้งในลักษณะของรูปแบบการร่วม

เสนอแนะ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วม โดยวิธีการจัดประชุมรับฟังข้อเสนอแนะ การเสนอแนะในแบบฟอร์ม การเสนอแนะผ่านเทคโนโลยี ฯลฯ โดยผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศิริรัตน์ แก้วประเสริฐ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการล้างผักแก่กลุ่มผู้ประกอบการในตลาดสดเทศบาลตำบลสังขะ จังหวัดสุรินทร์” จากผลการวิจัยพบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขส่งเสริมให้ผู้ประกอบการเข้ามามีส่วนร่วมต่อการพัฒนาคุณภาพการล้างผักโดยเฉพาะการลดการปนเปื้อนยาฆ่าแมลง โดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการร่วมวิเคราะห์สภาพปัญหาและการตัดสินใจ (ศิริรัตน์ แก้วประเสริฐ, 2553). และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จำรูญ อสีพงษ์ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลของโปรแกรมการประยุกต์ใช้การจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการป้องกันและเฝ้าระวังโรคเลปโตสไปโรซิส อำเภอปรังคัง จังหวัดศรีสะเกษ” จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีส่วนร่วมดำเนินการป้องกันและเฝ้าระวังโรคเลปโตสไปโรซิสโดยรวม และรายด้าน 5 ด้าน คือ ด้านการรับรู้ปัญหา ด้านการวิเคราะห์ปัญหา ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินงาน และด้านติดตามประเมินผล (จำรูญ อสีพงษ์, 2553)

6.2 ด้านการปฏิบัติงาน

จากผลการศึกษาวิจัย พบว่า โดยภาพรวม ประชาชนมีความเห็นต่อยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า หน่วยงานราชการเจ้าของพื้นที่ คือ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก ยังคงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในสัดส่วนที่มีจำนวนน้อยกว่าความต้องการของประชาชน ดังกล่าวนี้ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวกจึงจำเป็นต้องพัฒนากระบวนการในด้านการปฏิบัติงานโดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในชุมชนหรือประชาชนเป็นสำคัญ และตระหนักถึงความสำคัญของการนำไปสู่การปฏิบัติ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่จะผลักดันหรือขับเคลื่อนการดำเนินงานหรือกลไกที่สำคัญทั้งหมดให้สามารถบรรลุผลลัพธ์ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ การดำเนินงานจะบังเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องผลักดันให้มีการปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิด ค่านิยม เป้าหมาย รวมถึงวิธีการปฏิบัติงาน ดังนั้น การนำไปสู่การปฏิบัติจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดการยอมรับและมีส่วนร่วมพร้อมที่จะนำแผนงาน โครงการต่าง ๆ ไป ดำเนินการตามแนวทางได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และสามารถประยุกต์การดำเนินงานให้เหมาะสมกับแนวทางปฏิบัติงาน อีกทั้งจำเป็นต้องมีการระดมสรรพกำลัง แสวงหาการสนับสนุนเพื่อให้เกิดการปฏิบัติและสร้างการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และประเด็นยุทธศาสตร์ที่วางไว้ ซึ่งต้องระลึกเสมอว่า การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ต้องเป็นการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติหรือดำเนินการเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ รวมถึงการร่วมตัดสินใจในปัญหาสำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงานด้วย และในการลงมือปฏิบัติงานนั้น การจัดสรรทรัพยากร ถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เพราะถือเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิบัติงานไปสู่เป้าประสงค์ตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และประเด็นยุทธศาสตร์ที่วางไว้ด้วย โดยผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ ธรรมรัตน์ อรุณสินประเสริฐ ที่ได้ศึกษาวิจัย

เรื่อง “การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของสหกรณ์กรณีศึกษาสหกรณ์หมู่บ้านสหพร จำกัด จังหวัดนครปฐม” จากผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของสหกรณ์หมู่บ้านสหพร จำกัด โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง(ธรรมรัตน์ อรุณสินประเสริฐ,2554) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทศพัทธ์ ไบปอด ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” จากผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในเขตอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีความคิดเห็นที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอโกสุมพิสัย ด้านการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับปานกลาง(ทศพัทธ์ ไบปอด, 2557)

6.3 ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน

จากผลการศึกษาวิจัย พบว่า โดยภาพรวม ประชาชนมีความเห็นต่อยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า หน่วยงานราชการเจ้าของพื้นที่ คือ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวกได้ดำเนินโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับชุมชน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง มุ่งประโยชน์แก่ท้องถิ่นและประชาชนเป็นสำคัญ มิได้เอื้อประโยชน์ให้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งขนรับกับนโยบายของรัฐบาลในปัจจุบัน กล่าวคือ นโยบายของ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ในการต่อต้านการทุจริต คือ การส่งเสริมการบริหารราชการแผ่นดินที่มีธรรมาภิบาลและการป้องกันปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในภาครัฐ โดยใช้มาตรการทางกฎหมาย การปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมและจิตสำนึกในการรักษาคดีศรีของความเป็นข้าราชการและความซื่อสัตย์สุจริต ควบคู่กับการบริหารจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพเพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกระดับอย่างเคร่งครัด ยกเลิกหรือแก้ไขกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่ไม่จำเป็น สร้างภาระแก่ประชาชนเกินควร หรือเปิดช่องโอกาสการทุจริต เช่น ระเบียบการจัดซื้อจัดจ้าง การอนุญาต อนุมัติ และการขอรับบริการจากรัฐ ซึ่งมีขั้นตอนยืดเยื้อ ใช้เวลานาน ค่าธรรมเนียมและเสียค่าใช้จ่ายทั้งของภาครัฐและประชาชน การนี้ จึงกำหนดให้ทุกหน่วยราชการ มีแนวทางการดำเนินการเพื่อต่อต้านการทุจริต โดยสำรวจ ศึกษา รูปแบบการกระทำผิดในอำนาจหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานที่เกิดหรืออาจจะเกิดสม่าเสมอ กระบวนการขั้นตอนใดที่น่าจะเกิดการทุจริต ตำแหน่งหรือตัวเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบและวิธีการกระทำผิด หรือการสำรวจและจัดทำข้อมูลการกระทำผิดที่เห็นเป็นที่ประจักษ์ในพื้นที่ของแต่ละหน่วยงาน พร้อมทั้งระบุตัวเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ □ จัดทำข้อมูลบุคคล นิติบุคคลที่ได้รับงานจัดซื้อจัดจ้าง ย้อนหลัง 5 ปี เป็นต้น โดยผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ ปภาวรินทร์ นาจำปา ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลคลองใหญ่ อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด” จากผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลคลองใหญ่ อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ในด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ รุ่งวิทย์ ตรีกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง

“การมีส่วนร่วมของชุมชนบึงปลาอุทัยในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” จากผลการวิจัย พบว่า ประชาชนในชุมชนบึงปลาอุทัย มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในด้านการร่วมรับผลประโยชน์ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

6.4 ด้านการติดตามประเมินผล

จากผลการศึกษาวิจัย พบว่า โดยภาพรวม ประชาชนมีความเห็นต่อยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการติดตามประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า ว่า หน่วยงานราชการเจ้าของพื้นที่ คือ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก ต้องปรับปรุงและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในด้านการประเมินผล โดยให้ความสำคัญกับการประเมินผลโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในฐานะกลไกที่สำคัญที่จะทำให้ผู้บริหารและปฏิบัติงานทราบถึงความก้าวหน้า ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของการดำเนินงานตามแผนงานหรือโครงการ และนำไปสู่การทบทวน ปรับปรุง แนวทางการดำเนินงาน หรือแก้ไขปัญหาให้เหมาะสม และสอดคล้องกับสถานการณ์ จนส่งผลให้การดำเนินงานบรรลุตามเป้าประสงค์ที่กำหนด ทั้งนี้ จำเป็นต้องอาศัยหลักการ PDCA กล่าวคือ มีการกำหนดยุทธศาสตร์หรือแผนงานหรือโครงการ (Plan) แล้วนำแผนไปสู่การปฏิบัติ ผ่านกระบวนการถ่ายทอด การแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ (Do) มีการติดตามผลการดำเนินงานว่าเป็นไปตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้หรือไม่ (Check) และหากพบว่าผลการดำเนินงานไม่เป็นไปตามที่กำหนด จำเป็นต้องมีการปรับปรุงแผน (Action) นั่นเอง โดยผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ ทศพัทธ์ ไบปอด ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” จากผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในเขตอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีความคิดเห็นที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอโกสุมพิสัย ในด้านการประเมินผลและด้านการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับปานกลาง และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ฐานพัฒน์ ทิพย์บรรพต ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พัฒนาการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนของประชาชนตำบลตะพาน อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี” จากผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) ด้านการวางแผน ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก จัดเวทีประชาคมสำหรับรับฟังปัญหาหรือความต้องการของประชาชนเป็นประจำทุกเดือน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงการหรือกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่

2) ด้านการปฏิบัติงาน ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก ควรใช้แรงงานและวัสดุอุปกรณ์วัสดุอุปกรณ์ในชุมชนในการดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมอาชีพและเพิ่มรายได้แก่คนในชุมชน

3) ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก ควรเผยแพร่ผลการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงจากการลงทุนต่ำ ไปสู่ชุมชนใกล้เคียงทั้งในระดับจังหวัด ภูมิภาค และระดับประเทศ

4) ด้านการติดตามประเมินผล ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก ควรเพิ่มช่องทางการรับข้อมูลจากประชาชน และให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดตัวชี้วัดผลสำเร็จของการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมทุกประเภท

7.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการการศึกษาวิจัย คณะผู้วิจัยมีในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสร้างภาคีเครือข่ายจิตสำนึกรักตลาดน้ำดำเนินสะดวก

2) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรอบรมมัคคุเทศก์ประจำเรือ/มัคคุเทศก์น้อยประจำตลาดน้ำดำเนินสะดวก

3) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์โดยตามรอยพระบาทเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง

บรรณานุกรม

- คุณวุฒิ คนฉลาด. (2540). *การพัฒนาองค์กรการ*. ชลบุรี : ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย บูรพา.
- จำรูญ อสีพงษ์. (2553). “ผลของโปรแกรมการประยุกต์ใช้การจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการป้องกันและเฝ้าระวังโรคเลปโตสไปโรซิส อำเภอปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ”. *วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ฐานพัฒน์ ทิพย์บรรพต. (2554). “พัฒนาการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนของประชาชนตำบลตะพาน อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี”. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏ สุราษฎร์ธานี.
- ทศพัทธ์ร์ ใบปอด. (2557). “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม”. *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*. วิทยาลัยการเมืองการปกครอง : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- บดี ปุขยายนันท์, เสกสรรค์ ยงวิชัย และประสิทธิ์ คุณรัตน์. (กันยายน-ธันวาคม 2558) “รูปแบบเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดขอนแก่น”. ใน *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. ปีที่ 4 ฉบับที่ 3: 222.
- พระครูสิริวรรณวิวัฒน์ (วรรณะ วรรณ). (2536). *ประวัติตลาดน้ำดำเนินสะดวก*. กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- ยุพดี เสตพรรณ. (2548). *ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : พิธิษฐการพิมพ์.
- รุ่งวิทย์ ตรีกุล. (2559). “การมีส่วนร่วมของชุมชนบึงปลาชัยในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสารคาม.
- ศิริรัตน์ แก้วประเสริฐ. (2553). “การจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการค้าปลีกแก่กลุ่มผู้ประกอบการในตลาดสดเทศบาลตำบลสังขะ จังหวัดสุรินทร์”. *วิทยานิพนธ์สาทรณสุศาสตร์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักงานจังหวัดราชบุรี. (2557). *แผนพัฒนาตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี พ.ศ. 2557-2559*. ราชบุรี : สำนักงานจังหวัดราชบุรี.
- สุวรีย์ ศิริโกคาภิรมย์. (2546). *การวิจัยทางการศึกษา*. ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี.

478

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (ฉบับพิเศษ) เมษายน-มิถุนายน 2560

วิเคราะห์เรื่องศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาท ANALYZE ABOUT STORY BELIEVE IN IN DOCTRINE BUDDHISM.

พระมหาดนัย ธรรมาราม*

บทคัดย่อ

จากการศึกษา พบว่า ศรัทธาในพระพุทธศาสนา หมายถึง ความเชื่อ ความเลื่อมใสในทางธรรม เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่อด้วยเหตุผล เชื่อมั่นในคุณงามความดีตามความเป็นจริง ที่เป็นลักษณะของศรัทธาที่มีขอบเขตของความเชื่อ 4 ประการ คือ (1) เชื่อกฎแห่งกรรม (กัมมสัทธา) (2) เชื่อผลแห่งกรรม (วิปากสัทธา) (3) เชื่อว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของๆ ตัว (กัมมัสสกตาสัทธา) (4) เชื่อปัญหาการตรัสรู้เองโดยชอบของพระผู้มีพระภาคเจ้า (ตถาคตโพธิสัทธา) เพราะว่า ความเชื่อทั้ง 4 ประการนี้ กล่าวโดยสรุปเหลือ 2 ประเภท มี 3 ข้อแรกเป็นความเชื่อในเหตุผลหรือในกฎธรรมชาติ เพราะพระพุทธศาสนา มองเรื่องกรรมเป็นกฎธรรมชาติ ส่วนข้อที่ 4 เป็นความเชื่อในความสามารถส่วนตัวของผู้เข้าถึงความจริง ดังนั้น ศรัทธาเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการคือ (1) ปัจจัยภายนอก หมายถึง ปรีตโฆสะหรือกัลยาณมิตร ที่คอยแนะนำ ชักจูงให้ได้เห็น ได้ฟังสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัว แล้วเก็บเอาสิ่งนั้นมาสังเคราะห์ แยกแยะส่วนดีและไม่ดีออกจากกัน (2) ปัจจัยภายใน หมายถึง โยนิโสมนสิการ ที่เป็นกระบวนการคิดอย่างรอบคอบ แยกแยะจุดดีจุดด้อยคุณและโทษ เป็นต้น ในด้านความสำคัญ ศรัทธาเป็นกระบวนการเบื้องต้นในการพัฒนาปัญญา เพราะเป็นตัวเร้าให้เกิดความมั่นใจ โดยความเชื่อด้วยเหตุผล และความเป็นจริง มีคุณค่าควรแก่การที่ตนจะดำเนินไปให้ถึง เป็นที่มาของความรู้สูงสุด เข้าถึงวิริยะ (ความเพียร) ชักนำให้เกิดความพยายามทดลองปฏิบัติ ให้เห็นผลประจักษ์ ซึ่งนำไปสู่โลกุตตรปัญญาอันเป็นเป้าหมายสูงสุด และเป็นการหมดภาระของศรัทธาไปโดยสิ้นเชิง หลักศรัทธาที่จะทำให้ไปสู่จุดหมายเช่นนี้ได้ ต้องเป็นศรัทธาญาณสัมปยุต คือ เป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา และศรัทธาญาณสัมปยุตนี้เท่านั้น ที่ทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้จริงตามความหมายของพระพุทธศาสนานั้นเอง

คำสำคัญ : พระพุทธศาสนา, ศรัทธา, ปัจจัยภายนอก, ปัจจัยภายใน

* คณะมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ABSTRACT

From the education meet that believe in the Buddhism mean belief the faithfulness in the sense of the dharma believe in for what should believe in believe in with the reason believe in in the virtue follows to are the truth at the character of believe in that have limits of 4 points believes be: (1) Believe in the reciprocal deeds. (2) Believe in karma. (The mouth is) (3) Believe in that all animal has karma is of (eyes is) (4) Believe in enlightenment intellect by oneself by like of a monk person have part god monk (swoop down the cleverness) because 4 both of points be this believes in conclusion left 2 a kind be 3 firstly the belief in the reason or in the natural law because the Buddhism stares about story karma is the natural law part 4 is the belief in individual ability of person appreciate the truth thus believe in happen from 2 factor important points causes are. (1) external factor mean big or true friend that wait for advise induce can see audible things that happen round look keep that thing comes to synthetic distinguish good part and not good depart (2) internal factor mean the ginseng something at the procedure thinks type round cover distinguish good defect point you and the penalty etc. in the sense of the importance believes in to are the procedure at the beginning in intellect development because be formed rouse give born the confidence by the belief with the reason and the fact be worthy should old with regard to the self will proceed to go to arrive at the source of topmost knowledge appreciate diligence (the effort is) induce give born the attempt tries out see be evident which bring about to intellect aim topmost world and bingfree from obligation of believe in to go to completely a pillar will have believed in to make to the objective such must believe in the perception urges be believe in at compose the intellect and believe in the perception urges this only at do born topmost advantage effectively follow something of that Buddhism by oneself.

Keywords: The Buddhism is, believe in, The external factor is, internal factor.

1. บทนำ

ศรัทธามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ผู้เป็นศาสดาของลัทธิศาสนาต่างๆ ก็พยายามหาแนวทางสร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้เกิดขึ้น เพื่อเผยแพร่หลักธรรมคำสอนของตนเองให้กว้างขวางออกไป เพราะเหตุนี้พระพุทธรูปศาสนา จึงเห็นว่า เรื่องของศรัทธา ตั้งแต่พระพุทธรูปเจ้าตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณใหม่ๆ ทรงกล่าวกับท่านท้าวมหาพรหมที่มาขอให้พระพุทธรูปองค์สั่งสอนโปรดไว้ว่า “สัตว์ทั้งหลายเหล่าใดจะฟัง จงปล่อยศรัทธาเถิด เราได้เปิดประตูอมตะแก่สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นแล้ว ท่านพรหม เพราะเราสำคัญว่าจะลำบาก จึงมิได้แสดงธรรมที่ประณีตคล่องแคล่ว ในหมู่มนุษย์” (ส.ส. (ไทย) 15/172/232) โดยเฉพาะหลักธรรมอันนำไปสู่ความหลุดพ้น เช่น โพธิปักขิยธรรม 37 ส่วนใหญ่จะมีศรัทธาเป็นตัวนำเสมอ จะต้องเป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา มีความรู้ความสามารถในการที่จะตัดสินใจเพื่อนำไปสู่แนวทางปฏิบัติที่เกิดประโยชน์แก่ตนเอง และสังคมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในทางโลกีย์ ซึ่งมักมีความหวั่นไหวไม่มั่นคง อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ตามอารมณ์สภาพแวดล้อม เป็นต้น ในทางพระพุทธรูปศาสนาที่เป็นจุดเริ่มต้น เพื่อนำไปสู่ความสุข ไปสู่บุญกุศล ดังพุทธภาษิตที่ว่า “ศรัทธารวบรวมไว้ซึ่งเสปียง” (ส.ส. (ไทย) 15/79/85) ดังที่พระพุทธรูปเจ้าตรัสกับภิกษุทั้งหลายไว้ว่า “ผู้มีศรัทธา ศีล วิริยะ สมาธิ และธัมมวิจยะ สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ มีสติมั่นคง จะละทุกขที่มีประมาณไม่น้อยได้” (ขุ.ธ. (ไทย) 25/144/76) ด้วยศรัทธา 4 ประการ (ม.ม.อ. (ไทย) 2/344/237) คือ อากมน-ศรัทธา อธิกมนศรัทธา โอภปปนศรัทธา และปสาทศรัทธา หมายถึง ผู้ที่จะหลุดพ้นด้วยศรัทธาตามแนวทางของพระพุทธรูปศาสนา 4 ประการ ได้แก่ (1) กัมมศรัทธา ได้แก่ เชื่อกรรม, เชื่อกฎแห่งกรรม, เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา คือ จงใจทำ ทั้งรู้ ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่างเปล่าและเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจหรืออนอนคอยโชค เป็นต้น (2) วิปากศรัทธา ได้แก่ เชื่อวิปาก, เชื่อผลของกรรม, เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือ เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว (3) กัมมัสสกตาศรัทธา ได้แก่ เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน, เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของ จะต้องรับผิดชอบเสวยวิปากเป็นไปตามกรรมของตน และ (4) ตถาคตโพธิศรัทธา ได้แก่ เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธรูปเจ้า, มั่นใจในองค์พระตถาคต ว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดี ก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิ์หลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต, 2546)

2. นิยามและความหมายของศรัทธา

คำว่า ศรัทธา มาจากภาษาบาลี เขียนว่า สทฺธา ตรงกับภาษาสันสกฤต คือ ศรัทธา (ศฺรทฺธา) หมายถึง ความเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล และศรัทธา (Siddha) ในภาษาอังกฤษตรงกับคำว่า Faith, Belief และ Confidence ดังนั้น “ศรัทธา” หมายถึง ความเชื่อ ความเลื่อมใส (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546). ที่มีลักษณะ 6 ประเภท คือ (1) ศรัทธามีความเชื่อในฝ่ายดีเป็นลักษณะ (2) มีความปลงใจเชื่อด้วยปัญญาเป็นหน้าที่ (3) มีความเลื่อมใสเป็นหน้าที่ ดุจแก้วมณีทำน้ำให้แจ่มใสฉะนั้น มีความแล่นไปอย่างแจ่มใสเป็นหน้าที่ ดุจห้วงน้ำใหญ่มีน้ำใสแจ้วฉะนั้น (4) มีความไม่ขุ่นมัว เป็นผล มีความน้อมใจเชื่อ เป็นผลปรากฏ (5) มีวัตถุเป็นที่ตั้งแห่งความเชื่อ 3 ประการคือ พระรัตนตรัย กรรม และผลแห่งกรรมเป็นเหตุใกล้ชิด คือ โสตาปัตติยงคกรรม (วุฑฒิธรรม) (6) ฟังพระสัทธรรม คบหาสมาคมกับสัตบุรุษ ใสใจโดยอุบายอันแยบคาย และปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม (พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิเถระ ป.ธ.9), 2548)

นอกจากนี้ ยังมีศรัทธาอีก 2 อย่าง คือ (1) ศรัทธาอนุสารี คือ ผู้แล่นไปตามศรัทธา ผู้แล่นตามไปด้วยศรัทธา พระอริยบุคคลผู้ตั้งอยู่ในโสตาปัตติมรรค ที่มีสัทธินทรีย์ แรงกล้า ซึ่งถ้าบรรลุดรรมจะกลายเป็น “ศรัทธาวิมุตติ” (2) ศรัทธาวิมุตติ คือ การหลุดพ้นด้วยศรัทธา พระอริยบุคคลตั้งแต่ระดับโสตาบันขึ้นไปจนถึงผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตมรรคที่มีสัทธินทรีย์แรงกล้า ถ้าบรรลุดรรมหลุดผลกลายเป็น “ปัญญาวิมุตติ”

3. ความสำคัญของศรัทธา

ความสำคัญของศรัทธาในฐานะที่เป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาเป็นเครื่องชักจูงให้บุคคลเกิดวิริยะ (ความเพียร) ความสำคัญ 2 ประเด็น ได้แก่

1) ศรัทธาที่มีต่อการบรรลุดรรม กล่าวคือ หลักธรรมอันเป็นกำลังที่ทำให้มนุษย์เกิดความคิด ซึ่งเป็นเครื่องเกื้อหนุนแก่การนำไปสู่การบรรลุดรรมที่ทำให้มนุษย์เกิดความเพียรพยายามกระทำกิจทั้งหลาย ทั้งทางโลกและทางธรรม เพราะฉะนั้น ศรัทธาจึงเป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดกำลังมหาศาล ที่เรียกว่า “พลัง 5”

2) ศรัทธาเป็นแหล่งที่มาจากความรู้ (ปัญญา) กล่าวคือ ศรัทธาเป็นแหล่งที่มาจากความรู้ เป็นแหล่งกำเนิดมาจากมนุษย์ 3 แหล่ง ก็คือ (1) ความรู้เกิดจากการฟัง (สุตมยปัญญา) (2) ความรู้เกิดจากคิดหาเหตุผล (จินตมยปัญญา) และ (3) ความรู้เกิดจากการอบรม ฝึกฝน (ภาวนามยปัญญา) ความรู้ทั้ง 3 แหล่งนี้ เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรง จึงถือว่า เป็นผลอันสืบเนื่องมาจากศรัทธาเป็นมูลเหตุ เพราะการที่จะยอมปฏิบัติสิ่งใดนั้นจำเป็นต้องมีศรัทธาเป็นพื้นฐานในการสร้างฉันทะ เพื่อนำไปปฏิบัติหรือสร้างความเพียร และบรรลุดรรมขั้นสูงสุดได้ (วิทย์ วิศทเวทย์, 2538)

4. ประเภทของศรัทธา

พระพุทธศาสนาได้แบ่งประเภทของศรัทธาไว้อีก 2 ประเภท ได้แก่

1) **ศรัทธาญาณสัมปยุต** หมายถึง ศรัทธาที่กำกับด้วยปัญญา และเป็นไปเพื่อปัญญา เป็นศรัทธาที่เห็นแจ้งชัดแล้วหรือเรียกว่า ทัสสนมุลิกศรัทธา คือ ศรัทธาที่มีความเข้าใจอันเกิดจากการใช้ปัญญาคอยกำกับดูแล ใช้ความคิดพิจารณาไตร่ตรองก่อนปลงใจเชื่อ มีความเป็นอิสระไม่เอนเอียง ไม่มีอคติในการวิเคราะห์ สวาไปหาเหตุและผล ดังนั้น ศรัทธาประเภทนี้ จึงเป็นศรัทธาที่เชื่อถือได้ พิสูจน์ให้เห็นได้ ที่พระพุทธองค์ทรงแสดง ในวิมังสกสูตรไว้ว่า “สัทธาของบุคคลใดบุคคลหนึ่งตั้งมั่นแล้วในตถาคต มีมูล มีที่อาศัย ด้วยอาการเหล่านี้ ด้วยพยัญชนะเหล่านี้ สัทธานี้เรากล่าวว่ามีเหตุ มีทัสสนะเป็นมูล มั่นคง ซึ่งสมณพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกไม่พึงให้หวั่นไหวได้”

2) **ศรัทธาญาณวิปยุต** หมายถึง ศรัทธาประเภทนี้ เป็นความเชื่อที่ไม่ส่งเสริมให้เกิดปัญญา มักเป็นการตัดสินใจเชื่อไปตามอารมณ์ของความโลภ ความโกรธ ความหลง ของมนุษย์ เช่น การเชื่อเรื่องที่เกิดไปจากธรรมชาติว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กราบไหว้เพื่อขอให้ได้ในสิ่งที่ปรารถนา ร่ำรวย มีเงินมีทองมากๆ หรือถ้ามีความ รักใคร่ผูกพันกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ก็จะเชื่อทุกสิ่งที่ได้รับฟังมาโดยไม่พิจารณาถึงความถูกต้อง ลักษณะของศรัทธาญาณวิปยุต มีลักษณะดังนี้ คือ (1) เป็นโลกีย์ศรัทธา เป็นศรัทธาของบุคคลทั่วไป มีความหวั่นไหวเปลี่ยนแปลงได้เสมอตามเหตุปัจจัยของเวลาและโอกาส (2) เป็นจลศรัทธา คือยังมีความหวั่นไหว ไม่มั่นคง ไม่แน่นอน (3) เป็นอเวศศรัทธา เป็นศรัทธาที่ไม่มีเหตุผล ใช้อารมณ์เป็นใหญ่ในการตอบสนองต่อสิ่งเร้ากระตุ้นให้เกิดความเชื่อถือ (4) เป็นอนาการวดีศรัทธา คือ เป็นความเชื่อที่ไม่ต้องใช้เหตุผล ไม่ต้องมีเหตุ (5) เป็นอทัสสนะมุลิกศรัทธา เป็นความเชื่อที่หวั่นไหวไม่หนักแน่น ไม่ทำให้เกิดปัญญา เพราะเป็นสัทธาที่ประกอบไปด้วย กิเลส ไม่มีอิสระ (6) เป็นอมุลิกศรัทธา เป็นความเชื่อลอยๆ ไม่ได้พิจารณาหา มูลเหตุ ตามที่มาที่ไป (7) เป็นปสาทศรัทธา คือมีความเลื่อมใส ความนิยมชมชอบ ความเชื่อถือไว้วางใจ ความจงรักภักดี ความฝังใจ ใช้อารมณ์ตัดสินใจโดยไม่สนใจในเรื่องเหตุผล ศรัทธาเช่นนี้อาจทำให้เกิดความงมงาย หลงใหล อาจเกิดเป็นความเชื่อในทางลบได้ เช่นความเชื่อในลัทธิการทรงเจ้าเข้าผี เป็นต้น (8) เป็นสัมปสาท-ลักษณะศรัทธา เป็นความศรัทธาที่เกิดขึ้นแล้วก็ดับเป็นคราวๆ ไปไม่ยั่งยืน เช่นในขณะฟังธรรมเกิดศรัทธาขึ้นในขณะนั้น แต่เมื่อจบจากการฟังธรรมศรัทธาก็หายไป หรือในขณะที่ปฏิบัติธรรมเกิดศรัทธาขึ้น แต่เมื่อเลิกจากการปฏิบัติธรรมศรัทธาก็หายไป เป็นต้น

5. หลักการสร้างศรัทธา

หลักการสร้างศรัทธา ซึ่งเป็นกระบวนการเกิดขึ้นของศรัทธาทงพระพุทธานุศาสนานา 2 ประการ (อง. ทุก. (บาลี) 20/126-127/83) คือ ปรัตโฆสสะ (ปัจจยกายนอก) และ โยนิโสมนสิการ (ปัจจยภายใน) ดังที่จะอธิบายต่อไปนี้ ก็คือ

1) ปรัตโฆสสะ (ปัจจยกายนอก) หมายถึง คำแนะนำคำสั่งสอนจากผู้อื่น การกระตุ้นหรือ การชักจูงจากผู้อื่น อันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ซึ่งเป็นปัจจยทางสังคมา โดยทั่วไปหมายถึงเอาเฉพาะ สิ่งที่ดีงาม เสียงที่ถูกต้อง เสียงที่บอกกล่าวชี้แจงความจริง มีเหตุผล เป็นประโยชน์ เฉพาะอย่างยิ่ง ต้องเกิดจากความรัก ความปรารถนาดี สิ่งที่ดีงามถูกต้องเช่นนี้เกิดจากแหล่งที่ดี คือ คนมีปัญญาและมีคุณธรรม ซึ่งในทางธรรมเรียกว่า สัตบุรุษบ้าง บัณฑิตบ้าง ถ้าคนดีคือสัตบุรุษหรือบัณฑิตนี้ ไปทำหน้าที่ช่วยเหลือ แนะนำสั่งสอนชักนำผู้อื่นให้เกิดสัมมาทิฐิ ก็เรียกว่าเขาทำหน้าที่เป็นกัลยามิตร เพื่อให้คำปรึกษาตบฟังขอคำแนะนำสั่งสอน เข้าร่วมหมู่อยู่ใกล้ ตลอดจนศึกษาแบบอย่างจาก บัณฑิตหรือสัตบุรุษนั่นเอง การกระทำอย่างนี้ชื่อว่า การเสวนาสัตบุรุษ “กัลยาณมิตรตตนา” แปลว่า ความมีกัลยาณมิตร (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2548) หมายถึง กัลยาณมิตรที่ดี 4 ประการ ได้แก่ (1) จักเป็นผู้มีศีล สำรวมระวังในปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาจารย์และโคจรอยู่ (2) จักเป็นผู้มีโอกาศ ได้ยิน ได้ฟัง ได้ร่วมสนทนาตามความปรารถนาในเรื่องต่างๆที่ขัดเกลากุณิสา ชำระจิตให้ปลอดโปร่ง (3) จักเป็นผู้ตั้งหน้าทำความเพียรเพื่อกำจัดกุศลธรรม จักบากบัน ไม่ทอดธุระ ในกุศลธรรมทั้งหลาย (4) จักเป็นผู้มีศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา ที่เป็นอริยะ หยั่งรู้ความเกิดดับ นำไปสู่ความ สิ้นสุดความทุกข์

2) โยนิโสมนสิการ (ปัจจยภายใน) กล่าวคือ การใช้ความคิดถุวิธี โดยมองสิ่งทั้งหลาย ด้วยความคิดพิจารณาสืบค้นถึงต้นเค้า สวหาเหตุผลจนตลอดสายแยกแยะออกพิจารณาเหตุด้วย ปัญญาที่คิดเป็นระเบียบและโดยอุบายวิธีให้เห็นสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆ ตามสภาวะและตาม ความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจย โดยมีลักษณะ 4 ประการ ได้แก่ (1) คิดหรือพิจารณาโดยอุบาย (อุบายมนสิการ) คือ คิดอย่างมีวิธี หรือคิดถุวิธี หมายถึง คิดถุวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง สอดคล้องเข้าแนวกบัสัจจะ ทำให้หยั่งรู้สภาวะลักษณะและสามัญลักษณ์ของสิ่งทั้งหลาย (2) คิดเป็น ทาง หรือคิดถุทาง (ปถมนสิการ) คือ คิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ จัดลำดับได้หรือมีลำดับ มีขั้นตอน แล่นไปเป็นแถวเป็นแนว หมายถึง ความคิดเป็นระเบียบตามแนวเหตุผลเป็นต้น ไม่ยุ่งเหยิงสับสน ไม่ใช่ประเดี๋ยวกวเวยนติดพันเรื่องนี้ ที่นี้ เดียวเตลิดออกไปเรื่องนั้นที่โน้น หรือกระโดดไปกระโดดมา ต่อเป็นขึ้นเป็นอันไม่ได้ ทั้งนี้รวมทั้งความสามารถที่จะชักความนึกคิดเข้าสู่แนวทางที่ถูกต้อง (3) คิด ตามเหตุ คิดค้นเหตุ คิดตามเหตุผล หรือคิดอย่างมีเหตุผล (การณมนสิการ) หมายถึง การคิดสืบค้น ตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจย พิจารณาสืบสวหาสาเหตุ ให้เข้าใจถึงต้นเค้า หรือ แหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ (4) คิดให้เกิดผล (อุปปาทมนสิการ) คือ ใช้ความคิดให้ เกิดผลที่พึงประสงค์ เล็งถึงการคิดอย่างมีเป้าหมาย ท่านหมายถึง การคิดการพิจารณาที่ทำให้เกิด

กุศลธรรม เช่น ปลูกเร้าให้เกิดความเพียร การรู้จักคิดในทางที่ทำให้หายหวาดกลัว ให้หายโกรธ การพิจารณาที่ทำให้มีสติ หรือทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง เป็นต้น

6. กระบวนการการเกิดของศรัทธา

กระบวนการเกิดของศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้ถูกจัดไว้ในกระบวนการดับทุกข์ โดยมีเป้าหมายเพื่อการดับทุกข์เป็นที่สุด กระบวนการเกิดดังกล่าวนี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ว่า เป็นธรรมที่เป็นอาหารของกันและกัน หรือเป็นอัญมณีนัญญาปัจจัย มี 2 ประเภท คือ

1) กระบวนการเกิดโดยไม่ได้ทรงเริ่มที่ศรัทธาแต่ทรงแสดงถึงมูลเหตุของการเกิดของศรัทธา แล้วพัฒนาไปจนหลุดพ้นจากทุกข์ เพราะว่า พระพุทธองค์ทรงแสดงถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดศรัทธา เป็นวิธีการของการปฏิบัติธรรมที่พัฒนาไปอย่างมีขั้นตอน แต่ละขั้นเป็นความก้าวหน้าที่สนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติขั้นถัดไป นอกจากนี้ การคบสัตตบุรุษที่ บริบูรณ์ ย่อมยัง การฟังสัทธรรมให้บริบูรณ์ การฟังสัทธรรมที่บริบูรณ์ ย่อมยังศรัทธาให้บริบูรณ์ ศรัทธาที่บริบูรณ์ ย่อมยัง การทำไว้ในใจโดยแยบคายให้บริบูรณ์ การทำไว้ในใจโดยแยบคายที่บริบูรณ์ ย่อมยังสติสัมปชัญญะให้บริบูรณ์ สติ สัมปชัญญะที่บริบูรณ์ ย่อมยังการสำรวมอินทรียให้บริบูรณ์ การสำรวมอินทรียที่บริบูรณ์ ย่อมยังสุจริต 3 ให้บริบูรณ์ สุจริต 3 ที่บริบูรณ์ ย่อมยังสติปัญฐาน 4 ให้บริบูรณ์ สติปัญฐาน 4 ที่บริบูรณ์ ย่อมยังโพชฌงค์ 7 ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ 7 ที่บริบูรณ์ ย่อมยังวิชาและวิมุตตินี้มีอาหารอย่างนี้ และบริบูรณ์อย่างนี้ เป็นลักษณะดังต่อไปนี้ ได้แก่ เสวนาสัตตบุรุษ, สดับธรรม, เกิดศรัทธา โยนิโสมนสิการ, สติสัมปชัญญะ, อินทรียสังวร, สุจริต, สติปัญฐาน, โพชฌงค์, วิชาและวิมุตติ

2) กระบวนการเกิด โดยเริ่มที่ศรัทธา แล้วพัฒนาไปจนถึงบรรลุมรรคผล เพราะว่า พระพุทธองค์ทรงแสดงกระบวนการเกิดของศรัทธาโดยทรงเริ่มที่ตัวศรัทธา แล้วพัฒนาไปตามลำดับ อันเป็นกระบวนการตามธรรมชาติโดยตรงที่ทรงมุ่งเน้นให้เห็นถึงการเกิดต่อๆ กันไปของกระบวนการ จนถึงการหยั่งรู้สัจธรรม เรียกว่า “อนุพุพปฏิบัติภา” ดังมีพระพุทธพจน์ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย การตั้งอยู่ในอรรถตถผลนั้น ย่อมมีได้ ด้วยการศึกษโดยลำดับ ด้วยการทำโดยลำดับ ด้วยความปฏิบัติโดยลำดับ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การตั้งอยู่ในอรรถตถผล ย่อมมีได้ด้วยเหตุที่ กุลบุตรในธรรมวินัยนี้ เกิดศรัทธาแล้วย่อมเข้าไปใกล้ เมื่อเข้าไปใกล้ย่อมนั่งใกล้ เมื่อนั่งใกล้ย่อมเสยโสดลง เมื่อเสยโสดลงแล้ว ย่อมฟังธรรม ครั้นฟังธรรมย่อมทรงธรรมไว้ ย่อมพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงไว้แล้ว เมื่อพิจารณาเนื้อความอยู่ ธรรมทั้งหลายย่อมทนได้ซึ่งความพินิจ เมื่อธรรมทนความพินิจได้อยู่ ฉันทะย่อมเกิด เมื่อเกิดฉันทะแล้วย่อมอุตสาหะ ครั้นอุตสาหะแล้ว ย่อมไตร่ตรอง ครั้นไตร่ตรองแล้ว ย่อมตั้งความเพียร เมื่อมีตนส่งไปแล้วย่อมทำให้แจ้งซึ่งบรมสัจจะด้วยกาย และย่อมแทงตลอดเห็นแจ้งบรมสัจจะนั้นด้วยปัญญา” เป็นสัญลักษณ์ตามลำดับ ได้แก่ ศรัทธา, เข้าไปหา, หมั่นเข้าไปนั่งใกล้, คอยตั้งใจรับฟัง, สดับธรรม, ทรงธรรม, ไตร่ตรองความ, เข้าใจพอเห็นตามที่สอน, เกิดความพอใจ, มีความอุตสาหะ, สอบสวนจนจับหลักได้ชัดเจน, ลงมือปฏิบัติความเพียร, และหยั่งรู้สัจธรรม

7. เป้าหมายสูงสุดของศรัทธาในพระพุทธศาสนา

ศรัทธาเป็นเพียงจุดเริ่มต้นสำหรับการดำเนินไปสู่เป้าหมายสูงสุด ศรัทธาจึงไม่ใช่เป้าหมายในตัวมันเอง ศรัทธาต้องนำไปสู่การลงมือปฏิบัติและภาระที่สำคัญก็คือการที่ศรัทธาได้นำส่งต่อไปให้ถึงขั้นทดลองปฏิบัติ จะคอยจรโลงการปฏิบัติให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อพิสูจน์ให้เห็นความจริงอย่างประจักษ์¹ (ม.ม. (บาลี) 13/183/159) เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม เมื่อบุคคลประกอบความเพียรอย่างสม่ำเสมอ จนเกิดปัญหาหรือญาณทัสนะ ทำให้มีความรู้เห็นสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริงสามารถกำจัดอวิชชา ทำให้ตัดกิเลสได้แล้ว ในขั้นสุดท้ายศรัทธาที่เคยมีประโยชน์เป็นประหนึ่งว่าเป็นเนื้อดินซึ่งคอยให้สารอาหารเพื่อความงอกเงยแก่ปัญญา ในที่สุดเมื่อปัญญางอกเงยเต็มที่ ก้าวพ้นแม้กระทั่งเหตุผล เนื้อดินก็ไม่จำเป็นอีกต่อไป ต้นไม้ใหญ่นั้นสามารถยืนหยัดมั่นคงได้ด้วยตนเอง เป็นอิสระจากศรัทธาทั้งปวง ซึ่งเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ในระยะเริ่มต้นเท่านั้น ดังนั้นในขั้นสูงสุดเมื่อโลกุตระปัญญาเกิดขึ้นแล้ว ศรัทธาก็ต้องจากไป ถ้าศรัทธายังอยู่ก็แสดงว่ายังไม่บรรลุเป้าหมาย เพราะตราบไต่ที่ยังเชื่อต่อจุดหมายนั้นอยู่ ก็แสดงว่ายังไม่ได้เข้าถึงจุดหมายนั้น ด้วยการรู้เห็นจริงด้วยตนเอง ต่อเมื่อได้รู้เห็นประจักษ์ จึงไม่ต้องเชื่อต่อใครๆ หรือต่อเหตุผลใดๆ อีก จึงพูดได้ว่าพระพุทธศาสนานั้นสามารถเข้าสู่ได้โดยศรัทธาแต่บรรลุได้โดยปัญญา ปัญญาจึงเป็นสิ่งยิ่งใหญ่ที่สุดที่ทำให้หลุดพ้นจึงเรียกว่า “ปัญญาวิมุตติ” การจะบรรลุนิพพานอันเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาได้นั้น ต้องเดินตามแนวทางของอริยมรรค 8 หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า มัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลาง หรือหลักปฏิบัติอันเป็นสายกลาง 8 ประการที่เป็นองค์ประกอบที่ท่านจัดเข้าเป็นประเภท ๆ ที่เรียกว่า “ชั้น” หรือ “ธรรมชั้น” แปลว่า หมวดธรรม หรือกองธรรม มี 3 ชั้น กล่าวคือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ จัดเข้าในศีลชั้น สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ จัดเข้าในสมาธิชั้น สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ จัดเข้าในปัญญาชั้น หรือเรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา เมื่อบุคคลปฏิบัติตามหลักไตรสิกขานี้ได้สมบูรณ์ ก็จะสามารถบรรลุเป้าหมายของศรัทธา คือ ความสุขก็ได้ ในพุทธปรัชญาเถรวาท ท่านแบ่งความสุขออกเป็น 3 ประเภทตามลำดับจากสุขชั้นต่ำ ไปสู่สุขชั้นสูงสุด ได้แก่ (1) ระดับกามสุข กล่าวคือ ความสุขที่เนื่องด้วยกาม มีบ่อเกิดมาจากกามคุณ 5 คือรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส เนื่องด้วยเวทนา คือการเสพเสวยเป็นความสุขระดับปุถุชนที่เกี่ยวข้องอยู่ในโลก เป็นความสุขที่ไม่แน่นอน ไม่จีรังยั่งยืน (2) ระดับฌานสุข กล่าวคือ สุขที่เนื่องด้วยฌาน มีบ่อเกิดมาจากจิตที่ได้สัมผัสกับสมาธิ เป็นภาวะที่จิตบรรลุสมาธิระดับหนึ่ง ฌานสุขเป็นแดนต่อระหว่างกามสุขกับนิพพานสุข จิตที่เข้าถึงสมาธิเช่นนี้ย่อมหลุดพ้นจากกิเลสต้นเหตุชั่วคราว แต่ก็มีเฉพาะในฌานเท่านั้น (3) ระดับนิพพานสุข กล่าวคือสุขเนื่องด้วยนิพพาน มีบ่อเกิดมาจากปัญญา หรือวิปัสสนาเป็นความสุขสูงสุด หรือบรมสุข เป็นความสุขที่เป็นประสบการณ์เฉพาะตน เพราะเกิดจากการดับอวิชชา ตัณหา อุปาทานได้อย่างถาวร ทำให้เห็นโลกตามที่มันเป็นจริง และเป็นเป้าหมายสูงสุดของศรัทธา ดังพระพุทธพจน์ว่า “สัทธินทรีย์ที่บุคคลเจริญให้มาก ทำให้มากแล้วย่อมหยั่งลงสู่อมตะ และมีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด”

8. ความเชื่อของศรัทธาต่อการเข้าถึงนิพพาน

ความเชื่อต่อเรื่องนิพพานโดยมีลักษณะชัดเจนในตัวเอง 3 ประการ ดังที่จะได้อธิบายดังต่อไปนี้

1) ประเภทของนิพพาน ได้แก่ ประเภทที่ 1 ของนิพพาน กล่าวคือ เมื่อว่าโดยสภาวะลักษณะแล้วมีอย่างเดียว คือ สันติลักษณะ หมายถึง ความสงบจากกิเลสและชั้นทั้ง 5 ทั้งหลาย พระอรหันต์ทั้งหลาย จะมีจำนวนมากเท่าใดก็ตามเมื่อปรินิพพานแล้ว ย่อมเข้าถึงสันติสุขด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้นภาวะเช่นนั้นจึงเป็นอย่างเดียวกัน ประเภทที่ 2 ของนิพพาน กล่าวคือ เมื่อว่าโดยปริยายแห่งเหตุแล้วมี 2 ประเภท ตามคัมภีร์อิติวุตตะกะ คือ (1) สอุปาทิเสสนิพพาน หรือเรียกว่า กิเลสปรินิพพาน (2) อนุปาทิเสสนิพพาน หรือเรียกว่า ชั้นนิพพาน และประเภทที่ 3 ของนิพพาน กล่าวคือ เมื่อกล่าวโดยการเข้าถึงตามอาการไตรลักษณ์แบ่งออกเป็น 3 คือ (1) สญฺญตนิพพาน หมายถึง ผู้เจริญวิปัสสนาภาวนา จนเห็นไตรลักษณ์คือ อนัตตา เห็นความไม่ใช่ตัวตน บังคับไม่ได้ เป็นความว่างเปล่า สญฺญตจากกิเลสและชั้น 5 ไม่มีอะไรเหลืออยู่ (2) อนิมิตตนิพพาน หมายถึง เจริญวิปัสสนา จนเห็นอนิจจัง อันปราศจากนิमितเครื่องหมาย รูปร่างสัณฐาน สีสังวรณะอย่างใดเลย (3) อัปภินิพพาน หมายถึง ผู้เจริญวิปัสสนาจนเห็นไตรลักษณ์คือทุกข์ว่าทนอยู่ไม่ได้ต้องแปรไป คือหาที่ตั้งไม่ได้ ไม่มีอารมณ์ที่น่าปรารถนาด้วยโลหะ ไม่มีต้นหาที่เป็นตัวต้องการอยู่ในนิพพานนั้น (ขุ.อิติ. (บาลี) 25/44/256-257)

2) คุณลักษณะของนิพพาน กล่าวคือ คุณลักษณะของนิพพานจะมีลักษณะอย่างไรนั้น เป็นการยากที่จะอธิบายให้เข้าใจแจ่มแจ้ง เพราะนิพพานเป็นภาวะที่มีความละเอียดลึกซึ้ง เกินกว่าวิสัยปุถุชนจะเข้าใจ เราจะรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ด้วยการคิดตามหลักเหตุผลหรือตรรกะไม่ได้ เป็นภาวะที่บัญญัติหรือสัญลักษณ์ใดๆ เข้าไม่ถึง เพราะนิพพานเป็นภาวะลักษณะที่มีอยู่เหนือโลกแห่งปรากฏการณ์ (โลกุตตระ) อยู่เหนือเหตุผลทั้งปวง ซึ่งพระอนุรุทธาจารย์ได้สรุปคุณลักษณะของนิพพานไว้ 5 ประการ คือ (1) ปทํ แปลว่า ส่วนหนึ่ง หมายความว่า สภาวะธรรมชนิดหนึ่งที่ได้เข้าถึงได้ มีอยู่เฉพาะ ไม่เกี่ยวข้องกับสังขตธรรม (2) อจฺจุตํ แปลว่า ธรรมที่ไม่ตาย หมายความว่า ไม่มีการเกิดไม่มีการตาย เพราะความตายจะมีได้ก็ต้องมีการเกิด เมื่อไม่มีความเกิดแล้ว ความตายก็มีไม่ได้ (3) อจฺจนฺตํ แปลว่า ธรรมที่ก้าวล่วงชั้น 5 ที่เป็นอดีต และอนาคต แม้ว่าไม่ได้แสดงการก้าวล่วงชั้น 5 ที่เป็นปัจจุบัน แต่ได้แสดงการก้าวล่วงจากชั้น 5 ที่เป็นอดีตและอนาคต การก้าวล่วงแห่งชั้น 5 ที่เป็นปัจจุบันย่อมสำเร็จไปด้วย ฉะนั้นพระนิพพานจึงเป็นธรรมที่พ้นจากกาลทั้ง 3 เรียกว่า กาลวิมุติ และเป็นธรรมที่พ้นจากชั้น 5 เรียกว่า ชั้นวิมุติ (4) อสงฺขตํ แปลว่า ธรรมที่ไม่ถูกปรุงแต่งด้วยปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่ง หมายความว่าพระนิพพานไม่ใช่จิตเจตสิก รูป เพราะไม่ต้องมีปัจจัย 4 คือ กรรม จิต อุตุ อาหาร เป็นตัวปรุงแต่ง (5) อนุตฺตรํ แปลว่า เป็นธรรมที่ประเสริฐ หมายความว่าธรรมอื่น ๆ ที่จะประเสริฐกว่าพระนิพพานนั้นไม่มีเลย

3) สारัตถะของพระนิพพาน หมายถึง การดับทุกข์ อันเกิดจากอุปทานชั้น 5 ได้อย่างถาวรเพราะทุกข์นั้นเกิดจากชั้น 5 เมื่อพิจารณาในแง่สอุปาทิเสสนิพพาน นิพพานไม่ได้อยู่แยกจาก

ชั้น 5 สมมติว่าชั้น 5 คือเหรียญ ทุกข์กับนิพพานก็คือด้านทั้ง 2 ของเหรียญนั้น ทุกข์อาจเป็นด้านหัว (ด้านที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง) นิพพานอาจเป็นด้านก้อย (ด้านที่ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง) จึงมีคำกล่าวในหลักมหายานดั้งเดิมอยู่เสมอว่า “นิพพานกับสังสารวัฏเป็นอันเดียวกัน” แต่ชั้น 5 ตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ จึงแตกต่างกันชนิดหนึ่งระหว่างด้านหัว (ด้านที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง) กับด้านก้อย (ด้านที่ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง) คือ ด้านหัวตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์กล่าวคือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาทั้งระบบ ในขณะที่ด้านก้อยตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์เฉพาะข้อสุดท้าย คือ เป็นอนัตตาเมื่อนิพพานเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับชั้น 5 จึงมีปัญหาต่อมาว่านิพพานมีจริงหรือไม่ ถ้าไม่มีจริง นิพพานก็จะมีไม่มีสารัตถะอย่างสิ้นเชิง เพราะว่า พระพุทธศาสนาไม่ยอมรับการตีความของสำนักปรัชญา เสาตรานติกะที่ว่านิพพานเป็นความดับทุกข์ เมื่อทุกข์และชั้น 5 ดับไปจึงไม่มีอะไรเหลืออยู่ นิพพานจึงเป็น อภาวะไม่มีความเป็นจริงในตัวเอง แต่พระพุทธศาสนาเห็นว่า นิพพานมีอยู่จริง ไม่มีใครสร้าง เป็นภาวะบรมสัจที่ไมเกิด ไม่แก่ ไม่ตาย เป็นสภาวะที่ถาวร มีธรรมชาติไม่เกิดแล้ว ไม่มีเบื้องต้น ไม่มีผู้สร้าง ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าหากว่าไม่มีธรรมชาติอันไม่เกิดไม่มีเบื้องต้น ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีปัจจัยปรุงแต่งแล้วไซ้ การออกไปจากธรรมชาติอันมีความเกิด มีเบื้องต้น มีผู้สร้าง มีปัจจัยปรุงแต่งนี้ก็จะมิได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เนื่องจากมีธรรมชาติอันไม่เกิด ไม่มีเบื้องต้น ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง ฉะนั้น การออกไปจากธรรมชาติอันมีความเกิด มีเบื้องต้น มีผู้สร้าง มีปัจจัยปรุงแต่งนี้จึงมิได้

9. ศรัทธากับความเชื่อที่มีต่อการเกิดขึ้นสรรพสิ่งของโลก

คำว่า “โลก” เป็นภาษาบาลีมีวิเคราะหฺศัพทว่า “ลฺกฺษฺติติ โลโก” แปลว่า “ที่ชื่อว่า โลก เพราะพินาศสลายไป” (บุญมี แทนแก้วและคณะ, 2529) โลกในความหมายนี้ หมายถึง สิ่งที่มีการเกิด การตั้งอยู่ และการแตกดับไป พุทธปรัชญาเถรวาทถือว่า ไม่ว่าโลกฝ่ายวัตถุนิยม จิตนิยม และทวินิยม ก็ล้วนตกอยู่ในลักษณะเดียวกันทั้งสิ้น เนื่องจากพระพุทธศาสนามองว่า โลกก็ต้องตกอยู่ภายใต้กฎของสามัญญลักษณะ ที่เรียกว่า “ไตรลักษณ์” แปลว่า ลักษณะสามอย่าง ซึ่งเป็นลักษณะความจริงแท้ของสรรพสิ่งที่ตกอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ได้แก่ อนิจจัง (ความไม่เที่ยง) ทุกขัง (ความทนอยู่ไม่ได้) อนัตตา (ความไม่ใช่ตัวตน) ที่เป็นไปตามเหตุปัจจัยปรุง แต่งนั้นๆ ส่วนทัศนะเรื่องการเกิดขึ้นของโลก เพราะว่า พระพุทธศาสนาเป็นฝ่ายอเทวนิยม (Atheism) จึงปฏิเสธเรื่องพระเจ้าสร้างโลก ปฏิเสธลัทธิที่มีพระเจ้าสร้าง ลัทธิที่แสดงกำเนิดและความเป็นไปของโลกในรูปแบบของการดลบันดาลโดยอำนาจเหนือธรรมชาติ ทุกระบบพระพุทธศาสนามองสิ่งต่าง ๆ ว่ามีได้เพราะการประชุมของเหตุปัจจัย ดังที่พระพุทธโฆสาจารย์กล่าวไว้ว่า “แท้จริงในประวัติแห่งสสารนี้ ไม่มีใครสร้างสสาร ไม่ว่าจะเทพเจ้าหรือพระพรหมก็ตาม ธรรมล้วนๆ ดำเนินไป เพราะการประชุมเข้าของเหตุปัจจัย ที่มีองค์ประกอบหลัก ๆ คือ ธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ เกาะกลุ่มกันอย่างสมส่วน รวมตัวกันแน่น เนื่องจากการรวมตัวกันของสสารหรือวัตถุธาตุ ที่ไม่มีอำนาจสิ่งใดเป็นตัวกำหนด หรือเป็นผู้สร้าง การรวมตัวของวัตถุต่างๆ ตามกฎของธรรมชาติ เพราะ

อาศัยอายตนะภายในกับอายตนะภายนอกกระทบกันแล้วเกิดการรับรู้ว่า จักขुरुูป จักขุวิญญาณ เป็นธรรมที่จะพึงรู้แจ้งด้วยจักขุวิญญาณนั่นเอง

นอกจากนี้ ในการตรัสตอบปัญหาเรื่องโลกทุกครั้ง ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสรุปลงเพียงเท่านี้ และเมื่อตรัสถึง การเกิดขึ้นและการดับไปของโลก ก็มักจะตรัสในกระแสแห่งปฏิจสมุปบาท มุ่งแสดงโลกภายในว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงความเกิดและความดับแห่งโลก เธอทั้งหลายจงฟัง ก็ความเกิดแห่งโลกเป็นไฉน ความเกิดแห่งโลกนั้น คือ อาศัยจักขุและรูป เกิดจักขุวิญญาณ รวมธรรม 3 ประการเป็นผัสสะเพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงเกิดตัณหา...นี่แหละเป็นความเกิดแห่งโลก ดูก่อนภิกษุทั้งหลายก็ความดับแห่งโลกเป็นไฉน ความดับแห่งโลกนั้นคือ อาศัยจักขุและรูป เกิดจักขุวิญญาณ รวมธรรม 3 ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เกิดเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงเกิดตัณหา เพราะตัณหาดับโดยสํารอกไม่เหลือ อุปาทานจึงดับ...ภิกษุทั้งหลาย นี่แหละเป็นความดับแห่งโลก (ส.สพ. (บาลี) 18/68/37).

10. หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับศรัทธาที่เป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนา

10.1 หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับศรัทธา

เนื่องจากศรัทธามีส่วนสำคัญในการดำเนินกิจทั้งในส่วนที่เป็นโลกียะและส่วนที่เป็นโลกุตระ ตามหลักของศรัทธา ได้แก่ (1) พละ 5 หมายถึง ธรรมอันเป็นกำลัง (อง.ปญจก. (ไทย) 22/13/17) (2) อินทรีย์ 5 หมายถึง ธรรมที่เป็นใหญ่ในกิจของตน (อง.จตุกก. (ไทย) 21/141/214) (3) สัมปรายิกัตถสังวัตตนิกรธรรม 4 หรือ สัมปรายิกัตถประโยชน์ หมายถึง ประโยชน์ภายใน, ประโยชน์ชั้นสูงขึ้นไป (อง.จตุกก. (ไทย) 21/61/101) (4) สปัปฺริสธรรม 8 เป็นธรรมของสัตบุรุษ หรือธรรมของคณฺธี (มชฺฉิมนิกาย อุปฺปิณฺณาสก 14/143/112). (5) จรณะ 15 หรือเสขปฏิบัติพทา หมายถึง ความประพฤติ ปฏิพทา ข้อปฏิบัติอันเป็นทางบรรลุมุขชา หรือนิพพาน บางทีเรียกว่า เสขปฏิบัติพทา คือข้อปฏิบัติอันเป็นทางดำเนินของพระเสขะ (6) หลักพิจารณาเรื่องความเชื่อในกาลามสูตร กล่าวได้ว่า ในหลักของกาลามสูตร ไม่ใช่หลักของศรัทธาโดยตรง แต่เป็นหลักเพื่อสนับสนุนให้เกิดการตัดสินใจเชื่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างมีปัญญา การลงความเห็นว่ามีสิ่งใดควรเชื่อหรือสิ่งใดไม่ควรเชื่อ นั้นเป็นประเด็นที่เกิดขึ้นได้เสมอ เพราะแต่ละสิ่งนั้นต่างก็มีเหตุผลมาสนับสนุนเสมอ พระพุทธองค์ ตรัสถึงหลักเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาเรื่องความเชื่อไว้ใน เกสปุตติสูตร ว่าด้วยกาลามะ ชาวเกสปุตตนิคม 10 ประการ คือ อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา, อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบๆ กันมา, อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ, อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์, อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ (การคิดเอาเอง), อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান, อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล, อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว, อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณ์น่าจะเป็นไปได้, และอย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่ามีท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา (อง.ทุก.(ไทย) 20/66/257).

10.2 หลักธรรมที่สัมพันธ์ต่อการพัฒนาปัญญา

เนื่องจากหลักธรรมที่สัมพันธ์ต่อการพัฒนาปัญญาที่มีส่วนสำคัญ 3 อย่าง คือ

1. ไตรลักษณ์ กล่าวคือ เป็นหลักธรรมที่ต้องใช้ปัญญาพิจารณาลักษณะสามัญของสิ่งทั้งปวง ประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทั้ง 3 ลักษณะนี้เป็นสามัญของสิ่งทั้งปวง เป็นของที่ตั้งอยู่เองตามธรรมชาติ โดยเฉพาะพระพุทธเจ้าเป็นเพียงผู้ทราบกฎนี้ และทราบวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องต่อสิ่งเหล่านี้ ในลักษณะที่จะไม่ทำให้เกิดความทุกข์ขึ้น (อง.ตัก. (ไทย) 20/137/384). ตามความเป็นจริง ฉะนั้น การเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ที่แท้จริง คือต้องเห็นด้วยใจจนเกิดความรู้สึกว่า สิ่งทั้งปวงน่าเบื่อหน่าย น่าสังเวช เป็นมายา ไม่มีอะไรน่ายึดมั่นถือมั่น โดยประการทั้งปวง (พุทธทาสภิกขุ, 2534)

2. อิทัปปัจจยตา กล่าวคือ ความเป็นปัจจัย คำว่า “อิทัปปัจจยตา” แปลว่า ความที่เมื่อมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย, คำว่า อิทัปปัจจยตานี้ กินความหมายกว้าง หมายความว่า ไม่ยกเว้นอะไรเลย ในบรรดาสิ่งที่ป็นสังขตธรรมทั้งหลาย จะเป็นรูปธรรม - นามธรรม, ภายนอก - ภายใน, หยาบ - ละเอียด กล่าวโดยสรุปให้เห็นเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 3 ประเภท คือ (1) อิทัปปัจจยตา ของสิ่งที่เป็นเหตุ (2) อิทัปปัจจยตา ของสิ่งที่เป็นผล และ(3) อิทัปปัจจยตา ของปัจจัยการ นอกจากนี้ อิทัปปัจจยตา เป็นคำย่อของเรื่องปฏิจจนสมุบาท มีใจความว่า เมื่อมีสิ่งนี้ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ๆ ย่อมเกิดขึ้น ตลอดถึงปฏิปกขนัย (นัยตรงกันข้าม) ที่กลับกันอยู่ด้วยในตัว คือ ถ้าไม่มีสิ่งนี้ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ๆ ก็ไม่เกิดขึ้น ฉะนั้น คำว่า “อิทัปปัจจยตา” มีความหมายกว้างๆ จะใช้กับรูปธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ในกรณีใดกรณีหนึ่งก็ได้ เป็นกฎวิทยาศาสตร์ทั่วไปก็ได้ ส่วนคำว่า “ปฏิจจนสมุบาท” มุ่งหมายใช้เฉพาะเรื่องเกิดทุกข์ และกับเรื่องดับทุกข์โดยตรงในพระพุทธศาสนา ใจความสำคัญ คือแสดงถึงกระแสแห่งปัจจัย และสิ่งที่เกิดตามเหตุปัจจัย เป็นสายยาวสืบทอดกันไป ทั้งฝ่ายเกิดและฝ่ายดับเท่านั้น

3) สุนฺญตา กล่าวคือ เป็นสภาวะแห่งความว่างที่ปราศจากความเป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา, เป็นสภาวะที่ขั้น 5 หมายถึง อนัตตา กล่าวคือ ว่างจากความเป็นตัวตน ตลอดจนว่างจากสาระต่างๆ เช่น สาระ คือความเที่ยงแท้ ความสวยงาม ความสุข โดยปริยาย หมายถึง หลักธรรมฝ่ายปรมาตม เช่น ชั้นธ ธาตุ อายตนะ และปัจจัยการ แสดงตัวสภาวะให้เห็นความว่างเปล่า ปราศจากความเป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา เป็นเพียงธรรม หรือกระบวนการทางธรรมชาตีสล้นๆ หมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไป มีลักษณะ 2 ประการ คือ (1) ความว่างที่เป็นลักษณะของสิ่งทั้งปวง เช่นบาลีว่า “สพเพ ธมฺมา อนตฺตา” แปลว่า สิ่งทั้งปวงเป็นอนัตตา โลกนี้จึงว่างโดยธรรมชาติ แต่คำว่า ว่าง ที่ท่านพุทธทาสเข้าใจในที่นี้ มิได้หมายความว่า ไม่มีอะไรแต่หมายความว่า มีทุกสิ่งทุกอย่าง มีตามที่เราเห็นอยู่ เพียงแต่ว่ามันว่างจากความหมายที่ควรจะยึดถือว่าเป็นตัวตนหรือของตน ฉะนั้น ในสุนฺญตาสูตร จึงเขียนกล่าวไว้ชัดเจนว่า โลกนี้ว่าง เพราะไม่มีส่วนใดที่ควรจะยึดถือเอาว่า เป็นตัวตน หรือเป็นของตน แต่มิได้หมายความว่า ไม่มีโลกนี้ หรือไม่ได้หมายความว่า ไม่มีอะไรอยู่ในโลกนี้ (2) ความว่างเป็นลักษณะของจิตที่ไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งทั้งปวง ข้อนี้สืบต่อมาจากความว่างในข้อแรก นั่นคือ สิ่งทั้งปวงรวมเอาทั้งจิตด้วย ว่างจากความหมายที่ควรจะยึดถือเอา เป็นตัวตนหรือ

ของตน จิตนั้นจึงไม่ไปยึดถือเอาส่วนหนึ่งส่วนใดในโลกนี้ ว่าเป็นตัวตน จิตนั้นจึงว่าง เพราะจิตนั้น เห็นความว่างของโลกอยู่เสมอ จึงไม่เกิดการปรุงแต่งยึดถือเอาเป็นตัวตน เมื่อไม่มีการปรุงแต่งยึดถือเอาเป็นตัวตน ก็ไม่อาจจะเกิดโลภะ โทสะ และโมหะได้ ดังนั้น ท่านจึงกล่าวว่า จิตว่าง เพราะว่าง จากกิเลส คือ โลภะ โทสะ และโมหะ นั่นเอง

11. บทสรุปวิเคราะห์

จากการศึกษา พบว่า ศรัทธาในพระพุทธศาสนามีความสำคัญ ทั้งในด้านสังคมในฐานะ เป็นศูนย์รวมกลุ่มชนที่มีความเชื่อที่เหมือนกันผืนกันส่วนต่างๆของแต่ละสังคมให้เป็นเอกภาพและเป็นพลังใจแก่ปัจเจกบุคคล ทั้งในด้านพระพุทธศาสนาโดยตรง ในฐานะที่ศรัทธาเป็นสิ่งจำเป็นเบื้องต้น ในขบวนการปฏิบัติธรรม และเป็นที่มาของความรู้สูงสุด จะเห็นได้ว่า ศรัทธาญาณสัมปยุตและศรัทธาญาณวิยุต เป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ในการพิจารณา วิเคราะห์ วิจัยด้วยความ เป็นอิสระโดยไม่ใช้กิเลส เข้ามาเป็นส่วนประกอบ ซึ่งเป็นความเชื่อที่ตอบสนองต่อสิ่งเร้า จากการชักจูง หรือแม้แต่การบังคับ หรือเป็นลักษณะของการมอบความไว้วางใจ ความเชื่อถือ โดยไม่คำนึงถึงเหตุผล ไม่มีความมั่นคงแน่นอน กลับไปกลับมา เพราะเป็น ความเชื่อที่เจือปนด้วยกิเลส ไม่ทำให้เกิดปัญหา หรืออาจพาไปสู่ความงมงาย หลงใหล เกิดโทษแก่ตนเองและสังคม เพราะพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาแห่งปัญญา ไม่ว่ามีความเชื่อในสิ่งใด สิ่งนั้นจะต้องได้รับการพินิจวิเคราะห์ ถึงความ ถูกต้อง ดีงาม เป็นไปเพื่อความสงบสุข พ้นจากความทุกข์ แต่ศรัทธาประเภทนี้ เมื่อได้รับการฝึกฝน ก็ จะทำให้เกิดปัญหาได้ โดยการสร้างศรัทธาต้องอาศัยปัจจัยทั้ง 2 ประการ คือ ปรโตโฆสะ อันเป็น ความพอใจในเหตุผลเบื้องต้นของคำสอน หรือความเชื่อในความมีเหตุมีผลน่าไว้วางใจของตัวผู้สอนเอง จึงมีการรับฟัง การศึกษาอบรม เกิดความเข้าใจเพิ่มขึ้น มองเห็นเหตุผลด้วยตนเอง โดยอาศัย โยนิโสมนสิการ ช่วยให้ความเชื่อนั้นเป็นไปในทางที่ถูกต้อง หรือเป็นไปเพื่อปัญญา จึงกล่าวได้ว่าการสร้างศรัทธาที่ถูกต้องก็คือการสร้างปัญญานั้นเอง โดยมีเป้าหมายสูงสุดของศรัทธาที่ทำให้เห็นโลกตามความเป็นจริง ไม่ใช่เห็นโลกตามที่เรายากให้เห็น ว่าเป้าหมายของศรัทธาคือความสุขสูงสุด ก็คือ นิพพาน ในการปฏิบัติตามขั้นตอนทั้ง 3 ระดับ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ย่อมเกิดขึ้น ในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมทางพระพุทธศาสนามีจุดเริ่มต้น จากการรู้จักคิดใคร่ครวญด้วยเหตุผล จะนำไปสู่ความเห็นชอบทางปัญญา และเมื่อความเห็นชอบทางปัญญาเกิดขึ้นแล้ว แนวทางด้านปัญญาที่เผชิญ ย่อมเกิดขึ้น นั่นก็คือความเป็นผู้มีวิจรรย์ญาณ อันเป็นการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักจริยธรรมตามหลักคำสอนเกี่ยวกับการครองชีวิตที่ถูกต้องสมบูรณ์ของมนุษย์ซึ่งนำไปสู่จุดหมาย คือการดับทุกข์ เพราะเหตุนี้ นิพพาน เป็นอายตนะอย่างหนึ่ง ซึ่งมีอยู่จริง แต่นิพพานนั้นไม่สามารถอธิบายได้ด้วยภาษาที่ใช้กันอยู่ เหมือนกับไม่สามารถอธิบายได้ว่าไฟจากดวงเทียนที่ดับแล้วไปอยู่ที่ใดหรือทิศใด ดังนั้นสารัตถะของนิพพานก็คือความมีอยู่ แต่อธิบายด้วยภาษาทั่วไปได้ เราจะพูดถึงนิพพานได้ โดย 2 นัย ได้แก่ (1) นัยเชิงลบ (Negative) แสดงในแง่ที่ว่าปฏิเสธ เช่นนิพพานไม่มีความทุกข์ความเดือดร้อน หรือไม่มีกิเลสใดๆ เหลืออยู่เลย (2) นัยเชิงบวก (Positive) แสดงในเชิงรับรอง เช่นนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง ไม่มีภาวะอย่างอื่นสุขยิ่งกว่า ดังที่ พระพุทธศาสนาเชื่อว่า นิพพานเป็น

สภาพจิตที่ว่างเปล่าจากกิเลส คือโลก โกรธ หลง เมื่อบุคคลมีสภาพจิตดังกล่าวนี้ เมื่อตายไป วิญญาณหรือจิต ซึ่งประกอบด้วย เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็ไม่ต้องไปเกิดที่ไหนอีก ผู้ถึง นิพพานจึงสิ้นทุกข์อันเกิดจาก เกิด แก่ เจ็บ ตาย โดยสิ้นเชิงเข้าถึงจุดหมายสูงสุดของพุทธปรัชญา อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- บุญมี แทนแก้วและคณะ. (2529). *ปรัชญาเบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- พุทธทาสภิกขุ. (2534). *ศึกษาธรรมะอย่างถูกวิธี*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2548). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิเถระ ป.ธ.9). (2548). *หลักปฏิบัติสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. (2556). *ปรมัตถโชติกะ* (ปริเฉทที่ 1-2-6). กรุงเทพมหานคร: หจก. ทิพย์วิสุทธิ.
- มูลนิธิมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย. (2535). *อภิธานปฎิปปิกา และอภิธานปฎิปปิกาสูจิ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2534). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี*. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก. 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย. (2536). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล*. ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: นานามีบุคส์พับลิเคชั่นส์.

การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11

DEVELOPMENT OF ADMINISTRATIVE EFFICIENCY OF SANGKHA IN THE DISTRICT LEVEL
OF ADMINISTRATIVE SANGKHA AT THE SANGKHA ADMINISTRATIVE IN REGION 11

พระมหาวิศิต ธีรวิโส (กสิบม่วง)*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาอุปสรรคการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 2) ศึกษาหลักพุทธธรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพปัจจุบันในการปฏิบัติงานด้านการปกครองโดยภาพรวมมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ($\mu=4.16$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการระงับอธิกรณ์ชั้นเจ้าคณะตำบลส่วนด้านอื่นๆ อยู่ในระดับมากทุกด้าน ส่วนปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้านการปกครอง พบว่ามีปัญหาอุปสรรคทุกด้าน อันเนื่องมาจากมีความรู้ความเข้าใจในบทบัญญัติทางวินัยสงฆ์เกี่ยวกับการระงับอธิกรณ์ด้านต่างๆ ไม่ชัดเจน ทำให้มีความน่าเชื่อถือน้อยในกระบวนการตัดสินใจปัญหา ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ โดยเฉพาะมีน้อย และมีทักษะและเทคนิคในการให้คำปรึกษาการแก้ไขปัญหาข้อขัดข้องที่ต้องได้รับการพัฒนา นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน คือ อายุของผู้ปฏิบัติหน้าที่ ปัญหาสุขภาพ ความรู้ความเข้าใจในบทบัญญัติทางวินัยสงฆ์ ตลอดจนทั้งทักษะและเทคนิคการปฏิบัติงานเฉพาะด้าน

2. หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการให้มีประสิทธิภาพนั้นใช้หลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน วิริยะ ความเพียรพยายามในการปฏิบัติงาน จิตตะ การเอาใจใส่ในการปฏิบัติงาน วิมังสา การใคร่ครวญหาเหตุผลในการปฏิบัติงานอันเป็นความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน ส่วนทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการให้มีประสิทธิภาพ ใช้หลัก Deming Circle Theory : PDCA ประกอบด้วย P (Plan) มีการวางแผน เตรียมความพร้อม D (Do) มีการลงมือปฏิบัติ ดำเนินการให้เป็นไปตามแผน C (Check) มีการตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผน A (Act) มีการปรับปรุงแก้ไขตามแผนงานนั้น

3. แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 พบว่า ด้านการดำเนินการปกครอง มีแผนปฏิบัติงานที่ชัดเจน

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน มีผู้รับผิดชอบดำเนินการตามรูปแบบและกระบวนการตามแผนงานด้านการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ มีการจัดอบรม สัมมนา ศึกษาดูงานแบบอย่างการปฏิบัติงานที่ดี มีระบบการติดตามดูแลให้ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานชัดเจน ด้านการระงับอธิกรณ์จัดอบรม หลักสูตรการระงับอธิกรณ์สำหรับพระสังฆาธิการโดยเฉพาะ เพื่อเป็นแนวปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง ด้านการแก้ไขข้อขัดข้องชั้นเจ้าคณะตำบล จัดอบรมระเบียบกฎหมาย หลักการ และกระบวนการคิดในการแก้ไขปัญหาที่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง มีระบบเครือข่ายในการปฏิบัติงานให้สามารถแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องชัดเจน การควบคุมบังคับบัญชา กำหนดแนวทางข้อปฏิบัติที่ดีในการอยู่ร่วมกันที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง พัฒนาทักษะและเทคนิคด้านต่าง ๆ ในการควบคุมบังคับบัญชา และการตรวจการและประชุมคณะสงฆ์ มีแผนการดำเนินงานตรวจการและแผนการประชุมคณะสงฆ์ชัดเจน มีการสรุปบันทึกและรายงานการตรวจการและการประชุมที่ชัดเจนเป็นปัจจุบัน

คำสำคัญ : พระสังฆาธิการ, การพัฒนา, ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

ABSTRACT

The Objectives of this research were; 1) to study the present conditions and problems of duty performance of administrative sangkha in District level at the Sangkha Administrative Region 11, 2) To study Buddhadhamma and theory related to duty performance of administrative sangkha at District level at Sangkha administrative region 11 and 3) To propose the guideline for the duty performance efficiency development of administrative monks at District level at Sangkha administrative region 11

The Research findings were as follows:

1. Propose condition of administration by overall was effective at high level, $\mu=4.16$. The aspect with highest average score was the conflict solution at Sub-District level. All other aspects were at high level. The problems of administration were concerned with problems at all aspects, because of unclear understanding of rules and regulations in conflict resolution. This also caused untrustworthiness in justice process. Experts in laws and order were limited. The expertise in justice process needed be developed. Another factors effecting the duty performance efficiency was the age, health, knowledge in Sangkha rules of laws as well as the technique of issue handling with specific expertise.

2. Buddhadhamma that could be applied to effective Administrative Sangkha administration was Itthipadga 4; Chanta, aspiration to work, Viriya, effort to perform duty, Chitta, paying attention to work and Vimamsa, examining cause and effects of duty performance which was the responsibility. For the theory related to administrative sangkhas' effective administration was Deming Circle Theory: PDCA: P; plan, well preparation, D; do, actual doing according the plan, C; Check, checking the result of performance according to the plan, A; act, improving performance according the plan.

3. Guidelines for performance efficiency development of administrative sangkha at Sub-District level at the Sangkha administrative Region 11 found that: Administration; there was clear working plan with responsible units that was appropriate to the present situations, Sangha Affairs Controlling and Promotion; there were training, seminar and educational tour to learn from good examples and clear monitoring, morales and reward appraisal system, Conflict resolution; there was curriculum of conflict management and resolution specifically designed for administrative sangkha in order to resolve the conflicts according to Dhamma-Vinaya and the laws of the country, Conflict and Problem resolution at Sub-District level; there was training in law and order, rules and regulations, concept and principle of conflict resolution according to Dhamma-Vinaya and the laws of the country. There was networking system to help one another to solve the conflicts and problems effectively, Controlling and directing; there was clear direction for living together in harmony and by Dhamma-Vinaya and the laws of the country. While skill and controlling techniques development, Inspection and Sangkha Meeting were clearly plan for regular inspection and meeting with up-to-date record.

Keywords : administrative monks, development, duty performance efficiency

1. บทนำ

การปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 มีการปฏิบัติงานด้านการปกครอง พบว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งทางการปกครองมีอายุพรรษาสูงวัย ปัญหาสุขภาพ มีประสบการณ์และความสามารถในการปฏิบัติงานบริหารกิจการคณะสงฆ์น้อย มีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช และคำสั่งผู้บังคับบัญชาเหนือตนยังไม่ลึกซึ้งชัดเจน ระบบการทำงานยังไม่เป็นรูปธรรมชัดเจน ยังขาดความเข้มงวดในการควบคุมดูแลจรรยาวัตรของพระสงฆ์อย่างใกล้ชิด ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินการควบคุมหรือส่งเสริม ระบบการบริหารจัดการรายได้ของวัดยังไม่เป็นระบบชัดเจน ระบบการควบคุมด้านการก่อสร้างยังไม่ชัดเจน ไม่มีระบบการสร้างแรงจูงใจในการเรียนบาลี-นักธรรม การส่งเสริมการเผยแผ่หลักธรรมชาดเอกภาพในการปฏิบัติ พระสงฆ์ผู้เผยแผ่ยังขาดหลักจิตวิทยาในการปฏิบัติงาน ยังมีความรู้ความเข้าใจกฎหมายบ้านเมืองที่มีส่วนเชื่อมโยงกับพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคมยังไม่ชัดเจน ขาดทักษะเทคนิคเฉพาะด้าน ไม่มีความมั่นใจในการตัดสินใจอิทธิพลที่เกิดขึ้น มีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบมหาเถรสมาคมยังไม่ลึกซึ้งเพียงพอ มีความสามารถแก้ปัญหาตามหลักวิชาการสมัยใหม่น้อย ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมีน้อย ระบบการรายงานผลการปฏิบัติงานยังไม่ชัดเจน ยังสับสนในบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานของตน และขาดทักษะการใช้เครื่องมือสื่อสารเทคโนโลยีสมัยใหม่ ควรได้รับการพัฒนาความรู้ความเข้าใจกระบวนการบังคับบัญชา ยังต้องเพิ่มทักษะและเทคนิคในการบริหารจัดการบุคคล และไม่สามารถนำนโยบายสู่การปฏิบัติให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด ขาดความเข้มงวดในการควบคุมบังคับบัญชา การร่วมมือในการวางแผนปกครองร่วมกับคณะสงฆ์มีน้อย อายุวัยพรรษาต่างกันมาก ยากแก่การควบคุมบังคับบัญชา ด้านการตรวจการคณะสงฆ์และประชุมพระสังฆาธิการ พบว่า ระบบการตรวจการคณะสงฆ์ที่ยังไม่ชัดเจนจากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 เพื่อนำข้อมูลมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ และเป็นข้อมูลในการวางแผนการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอและระดับอื่น ๆ ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาอุปสรรคการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11

2.2 เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ

2.3 เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาตามประเด็นที่ศึกษาเกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครอง ปัญหาและอุปสรรคการปฏิบัติงานด้านการปกครอง ได้แก่ ด้านการดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ ด้านการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ ด้านการระงับอธิกรณ์ชั้นเจ้าคณะตำบล ด้านการแก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะตำบล ด้านการควบคุมบังคับบัญชาคณะสงฆ์ ด้านการตรวจการคณะสงฆ์และประชุมพระสังฆาธิการ หลักพุทธธรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครอง และการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11

3.2 ขอบเขตด้านตัวแปร ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดตัวแปร คือ ตัวแปรต้น ได้แก่ การปฏิบัติงานด้านการปกครองของคณะสงฆ์ ภาค 11 ตัวแปรตาม ได้แก่ ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองคณะสงฆ์

3.3 ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.3.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ คือ พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 ใน 8 ระดับ ได้แก่ 1) พระสังฆาธิการระดับภาค 2) พระสังฆาธิการระดับจังหวัด 3) พระสังฆาธิการระดับอำเภอ 4) พระสังฆาธิการระดับตำบล 5) พระเลขานุการเจ้าคณะอำเภอ 6) ข้าราชการที่เกี่ยวข้อง 7) ผู้ทรงคุณวุฒิหรือนักวิชาการ 8) ผู้นำชุมชน ในเขตจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 25 รูป/คน และผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม ได้แก่ เลขานุการเจ้าคณะภาค 11 พระสังฆาธิการ ข้าราชการที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการปฏิบัติงานด้านการปกครองคณะสงฆ์ ในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 10 รูป หรือคน

3.3.2 ประชากร คือ พระสังฆาธิการระดับอำเภอ ได้แก่ เจ้าคณะอำเภอและรองเจ้าคณะอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 จำนวน 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 180 รูป (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2555)

3.4 ขอบเขตด้านพื้นที่ ผู้วิจัยกำหนดเลือกพื้นที่วิจัยในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 ของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ใน 4 จังหวัด คือ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์

3.5 ขอบเขตด้านระยะเวลา ผู้วิจัยกำหนดช่วงเวลาในการทำวิจัยครั้งนี้ ระหว่างตั้งแต่เดือนมกราคม 2558 – ธันวาคม 2559 รวม 24 เดือน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอ วิธีดำเนินการวิจัย กระบวนการวิจัย และขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

4.1 รูปแบบการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับพระสังฆาธิการและบุคคลที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับสภาพ ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้านการปกครองของคณะสงฆ์ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 จำนวน 25 รูปหรือคน การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยพระสงฆ์และผู้เชี่ยวชาญในด้านการพัฒนาพระสังฆาธิการ ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการ จำนวน 10 รูปหรือคน และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการแจกแบบสอบถามแก่พระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 จำนวน 180 รูป

4.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและประชากร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่ พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 ทั้งระดับภาค ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล พระเลขาธุการ และผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง จำนวน 25 รูปหรือคน ผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม ได้แก่ เลขาธุการเจ้าคณะภาค 11 พระสังฆาธิการ ข้าราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้ทรงคุณวุฒิหรือนักวิชาการ ในเขตจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 10 รูปหรือคน **ประชากร** ได้แก่ เจ้าคณะอำเภอและรองเจ้าคณะอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 จำนวน 180 รูป โดยการเลือกแบบเจาะจงเฉพาะเจ้าอำเภอและรองเจ้าคณะอำเภอในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 เท่านั้น

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเครื่องมือออกเป็น 2 อย่าง คือ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม โดยดำเนินการสร้างตามกรอบแนวคิดการวิจัยและพัฒนาขึ้นตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ที่ไม่มีโครงสร้าง จำนวน 25 รูป/คน โดยผู้วิจัยจะส่งหนังสืออย่างเป็นทางการ จากผู้อำนวยการหลักสูตร รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต เพื่อขอสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้วยตนเองพร้อมกับบริบทเนื้อหาต่าง ๆ ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ และกำหนด วัน เวลา สถานที่ และสัมภาษณ์ตามประเด็นคำถาม และขออนุญาตบันทึกเสียงและภาพนิ่ง และ **การเก็บรวบรวมข้อมูลการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)** ซึ่งผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มแบบไม่มีโครงสร้าง โดยผู้วิจัยจะส่งหนังสืออย่างเป็นทางการจากผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต เพื่อขอเข้าร่วมสนทนากลุ่มพร้อมกับบริบทเนื้อหาต่าง ๆ ที่ใช้ในการ

สนทนากลุ่มล่วงหน้า และกำหนด วัน เวลา และสถานที่ในการสนทนากลุ่ม ในขณะการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะขออนุญาตจากผู้เชี่ยวชาญบันทึกเสียงและภาพนิ่ง

4.4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ การแจกแบบสอบถามแก่พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 จำนวน 180 รูป โดยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

1) ผู้วิจัยได้ดำเนินการขออนุมัติหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงพระสังฆาธิการระดับอำเภอในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11

2) ผู้วิจัยนำหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล เสนอต่อเจ้าคณะจังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดสุรินทร์ นครราชสีมา ชัยภูมิ และบุรีรัมย์ เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูล

3) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการแจกจ่ายแบบสอบถามกับกลุ่มประชากร คือ เจ้าคณะอำเภอ และรองเจ้าคณะอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 ด้วยตนเอง

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

4.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่นำมาทำการอธิบายความ ตีความ และแปลความตามนัยยะที่ผู้ให้ข้อมูลอาจจะแสดงออกจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) แบบพรรณนา ความและการอธิบายความเพื่อให้เหตุผลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์มากที่สุด และการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยพระไตรปิฎก เกี่ยวกับหลักพุทธธรรมและทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ เพื่อนำเป็นกรอบในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11

4.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ได้แก่ การหาค่าความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถามโดยการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างนิยามปฏิบัติการที่ผู้วิจัยกำหนดไว้กับข้อมูลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมา (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน และหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) และผู้วิจัยได้ดำเนินการนำข้อมูลแบบสอบถามที่ตรวจสอบความถูกต้องเรียบร้อยแล้ว ลงในแบบลงรหัส (Coding Form) และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ตอนที่ 1 วิเคราะห์โดยการหาค่าร้อยละ (Percentage) ตอนที่ 2 วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

5. ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันและปัญหาอุปสรรคการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 พบว่า สภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองโดยภาพรวมมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ส่วนปัญหาอุปสรรคการปฏิบัติงาน พบว่า มีปัญหาด้านการปฏิบัติงานด้านการปกครองทุกด้าน อันเนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจในบทบัญญัติทางวินัยสงฆ์เกี่ยวกับการระงับอธิกรณ์ด้านต่าง ๆ ทำให้ขาดความน่าเชื่อถือในกระบวนการตัดสิน ในการแก้ไขปัญหา ยังขาดผู้ที่มีความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะ และยังขาดทักษะและเทคนิคในการให้คำปรึกษาการแก้ไขปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพ คือ อายุของผู้ปฏิบัติหน้าที่ ปัญหาสุขภาพ ขาดความรู้ความเข้าใจในบทบัญญัติทางวินัยสงฆ์อย่างถ่องแท้ ขาดทักษะและเทคนิคเฉพาะด้าน

2. หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการให้มีประสิทธิภาพนั้นใช้หลักอริยสัจ 4 ส่วนทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการให้มีประสิทธิภาพ ใช้หลัก Deming Circle Theory : PDCA ประกอบด้วย P (Plan) มีการวางแผน เตรียมความพร้อม D (Do) มีการลงมือปฏิบัติ ดำเนินการให้เป็นไปตามแผน C (Check) มีการตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผน A (Act) มีการปรับปรุงแก้ไขตามแผนงานนั้น

3. แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 พบว่า **ด้านการดำเนินการปกครอง** มีแผนการบริหารคณะสงฆ์ ระดับจังหวัด อำเภอและของวัด มีการบูรณาการกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างวัด อำเภอ และจังหวัด มีคณะกรรมการและตัวแทนระดับต่าง ๆ **ด้านการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์** การได้รับการอบรม สัมมนาในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ศึกษาดูงาน เกี่ยวกับกิจการคณะสงฆ์ วิเคราะห์ปรับปรุงการจัดกิจกรรมสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน **ด้านการระงับอธิกรณ์** ศึกษาอบรม ทำความเข้าใจระเบียบ กฎข้อบังคับของสงฆ์ กฎหมายบ้านเมือง สำหรับพระสังฆาธิการโดยเฉพาะ **ด้านการแก้ไขข้อขัดข้อง** กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานในการแก้ปัญหาชัดเจน แก้ไขปัญหาด้วยวิธีการที่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยเกิดความเป็นธรรม **การควบคุมบังคับบัญชา** พระสังฆาธิการต้องกำหนดข้อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน ใช้หลักพุทธธรรมในการควบคุมบังคับบัญชา มีระบบส่งเสริมสร้างขวัญและกำลังใจแก่พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และ**การตรวจการและประชุมคณะสงฆ์** มีแผนการดำเนินงานตรวจการและแผนการประชุมคณะสงฆ์ชัดเจน อบรมเทคนิคการตรวจการและการประชุมสำหรับพระสังฆาธิการ

6. อภิปรายผลการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยขอแนะนำเฉพาะประเด็นแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านการปกครองพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 มาเป็นประเด็นในการอภิปราย โดยมีประเด็นสำคัญ ดังนี้

การพัฒนาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 ด้วยหลักอิทธิบาท 4 และหลัก PDCA จะทำให้การปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอเกิดประสิทธิภาพ เพราะจะทำให้ผู้ปฏิบัติมีการวางแผน มีเป้าหมาย มีแผนงาน กระบวนการ ลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง การตรวจสอบ ติดตามผลและความก้าวหน้าของงานเก็บสถิติเพื่อเป็นข้อมูลในการประเมิน และเปรียบเทียบกับแผนงานที่วางไว้ และนำผลการปฏิบัติงานพร้อมข้อมูลสถิติมาประเมินหาเหตุและผลแห่งความสำเร็จ สอดคล้องกับแนวคิด พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) (2543) ได้กล่าวถึงอิทธิบาท 4 : ทางแห่งความสำเร็จ เมื่อใจฝึกฝักทำงานด้วยความแน่วแน่จริงจัง สภาพที่จิตแน่วแน่อยู่กับสิ่งที่กระทำนั้น เมื่อมีสมาธิและใจที่รักนั้น ทำงานด้วยใจรัก ใจก็เป็นสุข ตั้งใจทำเต็มที่ มีความเพียรพยายาม ผลสำเร็จของงานก็เป็นผลสำเร็จที่ดี เรียกว่านำไปสู่ความเป็นเลิศของงานนั้น สอดคล้องกับวีรพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์ (2547) กล่าวว่า วงล้อ เดมมิ่ง หรือวงล้อ PDCA คือวิธีการที่เพิ่มขึ้นตอนในการทำงานให้งานเสร็จอย่างถูกต้องอย่างมีประสิทธิภาพและเชื่อถือได้ ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การนำแผนไปสูการปฏิบัติ (Do) การตรวจสอบผลการ ปฏิบัติงาน (Check) และการปฏิบัติการแก้ไขปัญหาที่ทำงานไม่บรรลุเป้าหมายตามแผนที่วางไว้ (Act) ดังนั้นการหมุนวงล้อเดมมิ่ง (PDCA) อย่างต่อเนื่อง จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การบริหารงาน บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้มีประสิทธิภาพ

ด้านการดำเนินการปกครอง ต้องมีการกำหนดแผนปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการระดับอำเภอให้ชัดเจน โดยให้มีรูปแบบการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องให้เป็นแนวเดียวกัน มีการวางแผนรวมกัน มีการวางแผนร่วมกัน มีแผนบริหารสงฆ์ ระดับจังหวัด อำเภอและของวัด สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีของสังคม เพื่อให้เกิดฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา อยู่เสมอ ควรจัดให้มีงบประมาณสนับสนุน ส่งเสริม ประกาศเกียรติคุณ บุคลากรผู้มีส่วนส่งเสริมการศึกษาให้เจริญรุ่งเรือง สอดคล้องกับแนวคิดของ พระพุทธธรรมาณ (ทองย้อย กิตติทินโน) (2548) กล่าวว่า งานปกครองเป็นงานของผู้ที่เป็นงานหลักซึ่งกว้างขวางยิ่งใหญ่และละเอียดอ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลายและเป็นงานที่ทำไม่สำเร็จต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลาถ้างานปกครองดำเนินไปอย่างใดงานอื่นๆก็จะดำเนินไปอย่างนั้น

ด้านการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ พระสังฆาธิการที่ปฏิบัติหน้าที่ต้องมีการอบรม สัมมนาในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ศึกษาดูงาน เกี่ยวกับกิจการคณะสงฆ์ รวมทั้งกระตุ้นการทำงานอย่างเป็นระบบ มีระบบการติดตามดูแลให้ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน จัดให้มีการประเมินตรวจสอบ คุณภาพ ประสิทธิภาพของงาน ฝึกทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงาน การวิเคราะห์ปรับปรุงการจัดกิจกรรมสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน สอดคล้องกับพระโชติ บดีรัฐ(2554) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารคน การบริหารภาระงาน และการบริหารองค์กรของพระสังฆาธิการ ควรมีวิธีการพัฒนาคนให้เก่ง มีความรู้ความสามารถ ให้มี

ความรู้ความเข้าใจหลักพระศาสนาที่ถูกต้อง โดยวิธีการส่งเสริมให้พระสงฆ์มีการศึกษาและพัฒนาภาวะผู้นำ มีการพัฒนาสมรรถนะภาระงานด้านการบริหาร โดยอบรมให้พระสงฆ์ให้เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาจิตใจ จริยธรรม คุณธรรม และให้มีความรู้และทักษะในเรื่องการป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้ง โดยอาศัยหลักพุทธธรรมนำไปเป็นฐานหรือเครื่องมือในการเยียวยาทางจิตใจ การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การเล่าความจริงและการชดเชย เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งในกระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยได้อย่างมั่นคงและบังเกิดสันติสุข พร้อมทั้งความเจริญรุ่งเรืองให้แก่สังคมไทย (พระเทพปริยัติเมธี (สฤณี สิริโร), 2557)

ด้านการระงับอธิกรณ์ พระสงฆ์ที่กระทำหน้าที่ในการระงับอธิกรณ์ ต้องศึกษาอบรม ทำความเข้าใจระเบียบ กฎข้อบังคับของสงฆ์ กฎหมายบ้านเมือง สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระเทพปริยัติเมธี (สฤณี สิริโร)** ได้วิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยตามรูปแบบพุทธวิธีการชำระอธิกรณ์ พบว่า หลักการและวิธีการทางพระพุทธศาสนา เน้นวิธีการป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้ง โดยอาศัยหลักพุทธธรรมนำไปเป็นฐานหรือเครื่องมือในการเยียวยาทางจิตใจ การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การเล่าความจริงและการชดเชย เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งในกระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยได้อย่างมั่นคงและบังเกิดสันติสุข พร้อมทั้งความเจริญรุ่งเรืองให้แก่สังคมไทย (พระเทพปริยัติเมธี (สฤณี สิริโร), 2557)

ด้านการแก้ไขข้อขัดข้อง พระสงฆ์ต้องศึกษาระเบียบ หลักเกณฑ์ วิธีการแก้ไขปัญหา ให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง จัดลำดับสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้น กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานในการแก้ปัญหาชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัย **อติเทพ ผาธา** ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษารูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณีอธิกรณ์สมณะ 7 และ กฎนิคหกรรมของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 พบว่า กระบวนการแก้ไขปัญหาคควรมีการประยุกต์รูปแบบและกระบวนการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและเหมาะสมกับยุคสมัย ด้วยการจัดการศึกษาเพื่อให้คณะสงฆ์ทุกระดับมีความรู้เกี่ยวกับหลักพระธรรม วินัยและกฎหมาย โดยเฉพาะวิธีการดำเนินการตามกระบวนการของพระราชบัญญัติและกฎนิคหกรรมรวมถึงกฎหมายของมหาเถรสมาคมอื่น ๆ โดยการร่วมมือของ สถาบันการศึกษาและหน่วยงานด้านการปกครองคณะสงฆ์ และรัฐบาลเพื่อให้คณะสงฆ์ สามารถแก้ไขปัญหาคได้อย่างรวดเร็ว

ด้านการควบคุมบังคับบัญชา พระสงฆ์ต้องกำหนดข้อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยในเขตปกครอง ใช้หลักพุทธธรรม หลักธรรมมาภิบาลในการควบคุมบังคับบัญชา มีระบบส่งเสริมสร้างขวัญและกำลังใจแก่พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ จัดระบบดูแลช่วยเหลือแก่พระสงฆ์ที่ต้องการความช่วยเหลือในการปฏิบัติงาน ตลอดจนพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ทั้งทางธรรมและทางโลกให้สามารถรู้เท่าทันโลกปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูพิพิธพัฒน์โสภณ (สุบิน สุขเมโธ)** (2557) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักการบริหารนิยธรรมในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ผลการวิจัยพบว่า ควรมีการส่งเสริมให้มีความเข้มงวดกวดขันในพระวินัย ตลอดทั้งกฎและระเบียบและกฎหมายบ้านเมืองที่เกี่ยวข้อง โดยให้ยึดปฏิบัติทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

หากเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้น ก็ให้มีการผ่อนผันอนุโลมอาศัยหลักพรหมวิหารธรรมและพระวินัยเป็นที่ตั้ง มิให้มีการตัดสินด้วยอำนาจแห่งอคติ แต่ให้คำนึงถึงความถูกต้องและเหมาะสมตามพระพุทธรบัตถ์โดย ใช้วิธีการ “เข้มงวด กวดขัน ผ่อนผัน และอนุโลม” ตามลำดับสถานการณ์ต่างๆ

การตรวจการและประชุมคณะสงฆ์ พระสังฆาธิการต้อง มีระบบการรายงานการตรวจ การหรือบันทึกการตรวจการหรือการประชุมสงฆ์ที่ชัดเจน หมั่นพิจารณาตรวจสอบการทำงานให้ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสุตธรรมพิทักษ์ (น้ำผึ้ง สุธมโม) (2558) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการวิจัยพบว่า พระ สังฆาธิการทุกระดับควรจะมีการประชุมตามมติของเถรสมาคม ถือว่าเป็นการประชุมรับนโยบาย บริक्षा แนะนำ แก้ไขทุกปัญหา ทุกระดับ เป็นแนวทางเดียวกันตลอดสาย ควรจะมีการรายงานการ ประชุมในทุกระดับให้ผู้บังคับบัญชาได้รับทราบด้วย ควรจะมีการจัดการประชุมอย่างต่อเนื่องในหมู่ ผู้บริหารพระสังฆาธิการ พร้อมเพรียงกันประชุม ต้องเคารพกฎระเบียบ มีมารยาทที่ดีในการประชุม เคารพประธานในการประชุมทราบ

แนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการระดับ อำเภอก ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 จากการสัมภาษณ์ สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ที่สามารถ นำไปปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพได้ดังนี้ P = พร้อมสรรพ (Perfection หรือ Provider) หมายถึง มี การวางแผน มีการจัดทำแผน การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการทุกระดับชั้นใน เขตการปกครองคณะสงฆ์ทุกด้าน O = ขับเคลื่อน (Operation) หมายถึง มีการจัดการองค์กร กำหนด โครงสร้างภาระงานต่าง ๆ การจัดองค์กรให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงบุคลากรเป็นหลัก จัดแบ่งตามความสามารถที่เป็นจริง C = เพื่อนร่วมงาน (Companion หรือ Company) หมายถึง มีการ ดำเนินงานด้านบุคลากร การทำงานเป็นทีม สร้างจุด “โฟกัส” เพื่อการทำงานเป็นทีม หนึ่งในหลาย ๆ สิ่งที่จะทำให้การทำงานเป็นทีม (Teamwork) ประสบความสำเร็จนั้น ทีมงานต้องไม่หลงลืมที่จะสร้างจุด “โฟกัส” ให้กับการทำงาน C = ประสานส่งเสริม (Coordination) หมายถึง มีการอำนวยการ ประสาน สัมพันธ์ ส่งเสริมสนับสนุนทุกด้าน การจัดระเบียบวิธีการทำงาน เพื่อให้งานและเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ร่วมมือปฏิบัติงานเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่ทำให้งานซ้ำซ้อน ชัดแย้งกัน หรือเหลื่อมล้ำกัน A = ประเมิน ปรับปรุง (Assessment) หมายถึง มีการกำกับดูแล ควบคุมตรวจสอบ ประเมินผลและปรับปรุงพัฒนา (Act) ในการประเมินปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการนั้น มุ่งเน้นไปที่การ ประเมินระบบสมรรถนะ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาใช้วัดระดับความสามารถที่มีอยู่จริงของพระสังฆาธิการ ระดับอำเภอก เพื่อเปรียบเทียบกับระดับของสมรรถนะที่องค์กรสงฆ์ที่คาดหวังในแต่ละตำแหน่ง

7. ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระ สังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11” ผู้วิจัยจึงเสนอแนะแนวทางเพื่อเป็นแนวทางในการเลือกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) กรมการศาสนา หรือสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการ ควรส่งเสริมและพัฒนาพระสังฆาธิการ ด้วยการจัดฝึกอบรม พัฒนางานพระสังฆาธิการแต่ละระดับอย่างต่อเนื่อง กำหนดโครงสร้างองค์กรเพื่อช่วยเหลือสนับสนุนการปฏิบัติงานชัดเจน

2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายลงพื้นที่ตรวจเยี่ยมการปฏิบัติของพระสังฆาธิการอย่างเป็นระบบ และกำหนดระบบการให้คำปรึกษา และการสนับสนุนการปฏิบัติงานให้เป็นแนวทางที่ถูกต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเกิดประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) **ด้านการดำเนินการปกครอง** พระสังฆาธิการระดับอำเภอควรริเริ่มที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงตนเองในการปฏิบัติงานทุก ๆ ด้าน โดยเริ่มที่การวางแผน สร้างเครือข่าย ร่วมคิด ร่วมทำกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีระบบการปฏิบัติงาน ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมส่งเสริมสนับสนุนและปฏิบัติงานด้วยความรักในงาน เพียรพยายาม มุ่งมั่นพัฒนางานอย่างสม่ำเสมอ

2) **ด้านการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์** พระสังฆาธิการต้องเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งในการปฏิบัติตนและการปฏิบัติงาน สร้างความตระหนักและความมั่นใจในการปฏิบัติงาน จัดระบบกำกับ ติดตาม ควบคุม ตรวจสอบและให้มีระบบการช่วยเหลือฝึกทักษะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานกับการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ตลอดจนการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน

3) **ด้านการระงับอธิกรณ์** พระสังฆาธิการที่จะทำหน้าที่ในการระงับอธิกรณ์ ต้องศึกษาทำความเข้าใจกฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ให้เข้าใจอย่างถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและหลักกฎหมายบ้านเมือง หมั่นฝึกพัฒนาทักษะและเทคนิคที่จำเป็นสำหรับการระงับอธิกรณ์

4) **การแก้ไขข้อขัดข้อง** พระสังฆาธิการจะต้องศึกษาทำความเข้าใจระเบียบหลักเกณฑ์ ขั้นตอนในการปฏิบัติงาน จัดลำดับสำคัญของปัญหา มีขั้นตอนการปฏิบัติงานในการแก้ปัญหาชัดเจน สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหา รายงานหรือประเมินผลการปฏิบัติงานเสนอต่อผู้บังคับบัญชาระดับสูง

5) **ด้านการควบคุมบังคับบัญชา** พระสังฆาธิการต้องพัฒนาตนเอง โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจในอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานของตน ยึดหลักพระธรรมวินัยและหลักการอยู่

ร่วมกัน มีระบบส่งเสริมสร้างขวัญและกำลังใจแก่พระสงฆ์ที่ปฏิบัติปฏิบัติชอบ ดูแลช่วยเหลือพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ทั้งทางธรรมและทางโลกให้แก่ผู้ได้บวชบวชปฏิบัติให้สามารถรู้เท่าทันโลกปัจจุบัน

6) การตรวจการและประชุมคณะสงฆ์ พระสังฆาธิการควรตระหนักในการตรวจการ ปฏิบัติตามขั้นตอนและกระบวนการตรวจการคณะสงฆ์อย่างถูกต้อง ฝึกทักษะและเทคนิคที่จำเป็นการตรวจการหรือการประชุม ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ เอาใจใส่ เคารพในความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีระบบการรายงานการตรวจการหรือบันทึกการตรวจการหรือการประชุมสงฆ์ที่ชัดเจน หมั่นพิจารณาตรวจสอบการทำงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

5.3.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ในการปฏิบัติของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ เพื่อพัฒนาทักษะและเทคนิคที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11

2) ควรมีการนำผลการศึกษาไปทดลองใช้กับพระสังฆาธิการเพื่อนำมาปรับปรุงกระบวนการหรือวิธีการที่เหมาะสมกับพระสังฆาธิการในแต่ละเขตการปกครองคณะสงฆ์แต่ละภาค

บรรณานุกรม

- พระครูพิพิธพัฒนโสภณ (สุบิน สุเมโธ). (2557). “รูปแบบการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรม ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต* สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พระครูสุตธรรมพิทักษ์ (น้ำผึ้ง สุธมโม). (2558). “การพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต* สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระโชติ บดีรัฐ. (2554). “การบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”. *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- พระเทพปริยัติเมธี (สฤษฏ์ สิริธโร). (2557). “กระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยตามรูปแบบพุทธวิถีการชำระอธิกรณ์”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต* สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). *การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน*. กรุงเทพฯ : ธรรมสภาและสถาบันลือธรรม.

- พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินฺโน). (2548). *ธรรมญาณนิพนธ์ 100 ปีพระพุทธวรญาณ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วีรพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์. (2547). *การแก้ปัญหาแบบควิซี :วิธีการแก้ปัญหาในงานตามแบบฉบับญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2555). *ทำเนียบพระสังฆาธิการ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

ค่ายมวยไทย: รูปแบบการพัฒนาการจัดการศิลปะการต่อสู้เพื่ออนุรักษ์และสืบสาน
มวยไทยในกรุงเทพมหานคร
MUAY THAI TRAINING CAMPS: MANAGEMENT MODEL OF MARTIAL ARTS
FOR THE CONSERVATION AND TRANSMISSION OF THAI BOXING IN
BANGKOK

พระมหาสมเกียรติ พวงใย* กล้า สมตระกูล** ไพรัช ติตย์ผาด***

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาความเป็นมาและสภาพของค่ายมวยไทย ศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาค่ายมวยไทยและเพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาการจัดการศิลปะการต่อสู้เพื่ออนุรักษ์และสืบสานมวยไทยในค่ายมวยไทยในกรุงเทพมหานครที่มีค่ายมวยไทยมากที่สุด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยค่ายมวยที่มีชื่อเสียง 6 ค่าย เก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ สังเกต สทนากลุ่มและการประชุมเชิงปฏิบัติการ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัยและนำเสนอผลการวิจัยในแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ค่ายมวยเกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับครูมวย หัวหน้าค่ายจะทำมวยด้วยใจรัก ศิลปะแม่ไม้มวยไทยเป็นหลักเบื้องต้น และเจ้าของค่ายมีทั้งที่เป็นนักมวยเก่ามาก่อนและไม่ได้เป็นนักมวยเก่ามาก่อน ค่ายมวยไทยมีปัญหาการขาดครูมวยที่มีความสามารถในการฝึกสอน ขาดการจัดการที่ดี ขาดการพัฒนาการทางกายตามหลักวิทยาศาสตร์การกีฬา การฝึกสอนแม่ไม้มวยไทยไม่เป็นระบบตามความสามารถของผู้เรียน ละเลยพิธีกรรมและขนบธรรมเนียมที่ดีของมวยไทย เน้นการต่อสู้มากกว่าการกีฬา ส่งเสริมการชกเพื่อเอาใจนักการพนันทั้งหลายที่เข้าไปเล่นการพนันมวยไทย และขาดการส่งเสริมมวยไทยในเชิงธุรกิจ รูปแบบการพัฒนาการจัดการศิลปะการต่อสู้เพื่ออนุรักษ์และสืบสานมวยไทยในค่ายมวยไทยกรุงเทพมหานครเท่านั้น มีเป้าหมายที่จะให้มีการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ในค่ายมวยเพื่ออนุรักษ์และสืบสานมวยไทยอย่างยั่งยืน ดำเนินการเป็นทางพื้นฐานขั้นที่ 4 แนวทางประกอบด้วย การสร้างความพร้อมของสถานที่เครื่องมือ อุปกรณ์ การบริหารจัดการที่ดี การสร้างรายได้และอาชีพ และการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรบุคคล แนวทางเพื่อการพัฒนา 5 แนวทาง ประกอบด้วย การอนุรักษ์ยอดมวยไทย การจัดเวทีที่ได้มาตรฐาน การสืบทอดภูมิปัญญามวยไทย การบ่มเพาะความเชื่อ ธรรมเนียมและพิธีกรรมของมวยไทย และการสร้างความยั่งยืนของการพัฒนา ซึ่งต้องพัฒนาภายใต้ความตระหนักในความสำคัญของมวยไทย ความมีใจรักมวยไทยของหัวหน้าค่ายและความสำเร็จของการดำเนินการธุรกิจค่ายมวยไทย สรุปว่า ค่ายมวยไทยมี

* คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

** คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

*** คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ความสำคัญต่อการพัฒนาและการสืบสานศิลปะการต่อสู้เพื่ออนุรักษ์และสืบสานมวยไทย ค่ายมวยไทยมีข้อจำกัดเกี่ยวกับมาตรฐานและความสามารถในการบริหารจัดการภูมิปัญญามวยไทย รูปแบบการพัฒนาการจัดการศิลปะการต่อสู้เพื่ออนุรักษ์และสืบสานมวยไทย ให้อย่างคงความเป็นภูมิปัญญาไทยและเอกลักษณ์ของชาติไทย จึงต้องดำเนินการด้วยการอนุรักษ์สั่งสมยอดมวย พัฒนามาตรฐานเวที จัดการภูมิปัญญา สืบสานประเพณีพิธีกรรมมวยไทยและสร้างความยั่งยืนของการพัฒนา ควบคู่กับการพัฒนามาตรฐานค่าย สร้างรายได้ การพัฒนาบุคลากรมีอาชีพและการจัดการค่ายที่ดีเป็นสิ่งสำคัญ

คำสำคัญ: อนุรักษ์ การจัดการ ศิลปะการต่อสู้ รูปแบบ มวยไทย

ABSTRACT

This paper is a qualitative study of the management development model of martial arts for conservation and transmission of Thai boxing. For this study, the research sample was six boxing camps in Bangkok. The research instruments were survey, observation, interview, focus-group discussion, and workshop. The results found that Thai boxing camps are mainly set up by volunteers and most camp owners used to be boxers. The heads of camps run boxing camps as well as private businesses, using the camp name for the logo of the main products. Thai boxing camp identity is the same as in the past, only it now extends further outside the boxing ring. Some camps have only one ring but some have four rings. This indicates that Thai boxing camps are popular. Furthermore, the way of life of each camp is simple. The weak point of Thai boxing camps is a lack of skilled executives, as some lack administration charts. It seems that there is a lack of skills for initiation of events. Boxers are still important and each camp has a variety of orientation activities. Some recruit using boxers, some do not. It can be said that each camp is run in a different way. Each camp has its own martial art movement while it is run according to the local conditions. To aid conservation and transmission, camps need to retain their best boxers. A camp must provide moral support, glorification, good welfare, high standards, a safe and clean boxing ring, and well-maintained equipment for boxers. Moreover, Thai boxing training knowledge is important before starting the annual Thai boxing training, such as the teacher respect ceremony and orientation. When a new season of boxing begins, camps must recruit new boxers instead of old ones in order to have a healthy number of next-generation members. All government sectors must support Thai boxing by providing Thai

boxing curriculum at schools, starting from elementary and secondary schools into higher education. Thai boxing camps play important roles in the conservation and transmission of martial arts in Thailand.

Keywords: Conservation, Management, Martial Arts, Model, Muay Thai, Thai Boxing

1.INTRODUCTION

Muay Thai is the national sport of Thailand and involves fighters in the ring trying to beat an opponent by knockout or a point system through a series of blows to the body using fists, elbows, legs and feet. Traditional Thai boxing camps contribute to the conservation and transmission of Thai boxing and are part of the traditional customs that Thai people are proud to uphold. Although this Thai martial art is well-known around the world, the problems of Thai boxing camp management are still concerning. For instance, the performing fees for boxers, accommodation, boxing training and boxer creation process are all inadequate. For these reasons, Thai boxing arts are disappearing. Higher wages are now paid to motivate boxers. This performance fee has made Thai boxers pay attention to strong fighting more than martial arts. Nowadays, some Thai boxing camps are places for illegal gatherings. Therefore, modern Thai boxing camps are not accepted by communities or people who love martial arts. If Thai boxing camps do not provide martial art training, they will disappear. According to the study of documents and related research, there is no model for martial arts conservation and the transmission of Thai boxing. The researchers were thus interested in studying the model of martial arts conservation in order to obtain more information for the ministries of culture and sports, the government sector and the public sector so that they will be able to help maintain the place of Thai boxing in Thai society.

2.LITERATURE REVIEW

Muay Thai is arguably the martial art that is growing at the quickest rate in the world. (Yuvanont, P., Buristrakul, P. and Kittimettheekul, N. 2010) The place of the art in the national psyche owes much to its history as well as the number of famous Thai champions. There is also an increasingly prevalent position for Muay Thai techniques in the ever popular mixed martial arts around the globe. (Woodward, K. 2015) The judging for Muay Thai within Thailand is slightly different from the judging for Muay Thai in the West (Myers 2007). Additionally, some commentators have noted a different employment of styles in fighting between Thai fighters and fighters from other countries. (Myers, T., Balmer, N., Nevill, A. and Al-Nakeeb, Y. 2013)

Yet, Muay Thai is far more than points and fighting. (Henry, M. 2013) Thai boxing camps are sources of knowledge, customs, traditional culture, academia and professionalism. However, they are now the concern of private businesses as well. (Kitiarsa, P. 2005) Thai boxing is a culture, sport, career and martial art that it is applied in real life situations using both arts and knowledge. It is a martial art that has been inherited from Thai ancestors to new generations. In the past, only strong men were trained in martial arts, which strictly concerned weapons for war such as Krabi, shillalahs, swords and halberds. (Saengsawang, P., Siladech, C. and Laxanaphisuth, P. 2015). Thai combatants used these for high-level fighting and taught high class people, the King and lords. Later, Thai boxing was transmitted among general people, who were widely trained by instructors. These instructors were often ex-soldiers who had become monks and they tried to transfer their knowledge to their students. (Poksap, P. & Poksap, A. 2003). Because Buddhism is the national religion, instructors who taught Thai boxing made Thai boxing related to Buddhism. This is made obvious before the boxing match starts. The boxers respect their teachers each time by chanting an incantation and wearing inscribed cloth to protect them from harm. (Oonthong, C. 2004).

Thai boxing camps are places of belief, tradition, lifestyle and martial arts. (Van Schuyver, M., & Villalobos, P. S.,2002) Muay Thai is accepted widely by Thais and foreigners as fighting with rules, discipline, kindness and Thai identity. (Vail, P. 2014) The most well-known boxer in the past was Khanom Tom. He was famous for using Thai martial arts for fighting. His style was accepted by Thais and foreigners and

made Thai boxing well-known. Thai boxers are widely accepted and prominent national figures and are often affiliated to individual Thai boxing camps.

3. RESEARCH METHODOLOGY

This investigation had three primary aims: 1) To study the history and conditions of Thai boxing camps; 2) To study problems and development frameworks for Thai boxing camps; and 3) To study the management development model for the conservation and transmission of Thai boxing. This is a qualitative investigation. The research tools used for data collection were survey, observation, interview, focus group discussion, and workshop. The scope of content for the first research objective included 1) history, 2) context, 3) identity, 4) boxing language and conditions of boxing management (general management, new boxer recruitment, training, equipment and boxer care and promotion). The scope of content for the second research objective included 1) martial arts, 2) new boxer recruitment, 3) place, 4) management, 5) welfare/wage, 6) equipment and 7) stakeholders. The scope of content for the final research objective included 1) the aim of the conservation and transmission of Thai boxing, 2) the development guidelines for Thai boxing camps for conservation and transmission of Thai boxing in 6 parts (martial arts, training, Thai boxing instructors, camp staff, boxing and transmission promotion, business management and sign management). This research was conducted in 6 steps, as follows: 1) Study of conditions of Thai boxing camps and nearby communities; 2) Primary observation: community participation used both participant observation and non-participant observation; 3) Research design: research objectives, research framework, research instruments, qualitative research, target boxing camp, population and sampling, content of research, data collection and data analysis; 4) The instrument building and investigating used both participant observation and non-participant observation, group discussion, seminar, interview and investigation by experts and the thesis advisory committee; 5) Data collection used participant observation, structured interview, unstructured interview, group discussion and seminars for Thai boxing promotion and research design commitment; 6) Investigation, analysis and writing of the thesis. The investigation was conducted from July 2013 to December 2014.

The research area for this investigation was purposively chosen. Target Thai boxing camps were selected in Bangkok. Famous Thai boxing camps were chosen, with two of each size: big, medium and small. The six selected camps were: 1) Exindycon gym camp, 2) Kaewsumlit camp, 3) Eminent camp, 4) Look Ban Yai camp, 5) 13 coins resort camp and 6) Phetyindee camp. The sample population for this research consisted of the heads or directors of camps, concerned personnel, boxers, scholars and members of the general public. Primary data was collected from focus group discussions, observations and a workshop. Secondary data was collected from books and related documents. All data was validated by a process of triangulation and analyzed by typological analysis according to the aims of the research. The results are presented below as a descriptive analysis.

4.RESULTS

This research found that Thai boxing camps are mainly set up by volunteers and camp owners are not necessarily former boxers. The heads of camps run their boxing camps in addition to private businesses, such as exterior decoration firms, restaurants and fitness centers, often taking the name of the boxing camp to publicize the other business. A common side-income is sale of boxing equipment, using the camp logo to market main products.

It was found that camp identity is the same as in the past but there may be more rings than in former times, when a single ring was more common. Now some camps have more than four rings. This indicates the popularity of Thai boxing. Furthermore, the way of life of each camp is simple and some have strict rules regarding female boxers. A weak point of Thai boxing camps is the lack of skilled executives and some lack administration. There is a lack of initiation. Boxers are still important and each camp has a variety of orientation programs. Some camps actively recruit boxers, some do not. It may be said that each camp is run in a different way. It was found that each camp has its own martial art movement but actually only body strength is consistently used in real situations rather than the more refined skills of the Muay Thai art.

Meanwhile, the focus groups indicated that successful conservation requires keeping excellent Thai boxers at the camp. In order to do this, the camp must provide moral support, glorification, good welfare, high standards, a safe and clean

boxing ring and firm equipment for boxers. Moreover, Thai boxing training knowledge must be observed before starting annual Thai boxing training, such as the teacher respect ceremony and orientation. When a new season of boxing matches begins, the camp must recruit new boxers instead of old ones in order to have a next generation of trainees. All government sectors must support Thai boxing by providing Thai boxing curricula in schools, starting from elementary and continuing through secondary to higher education.

It was found that Thai boxing is a model of management development of martial arts not only for conservation and transmission, but also for learning. The model of conservation and transmission emphasizes traditional customs. In addition, sustainable conservation requires handing down of practices from generation to generation, namely training the next generations or to support children to train as Thai boxers. Besides, budgets should be provided for boxing camp management. If no camps are available, there will be no boxing. Even though current camps are not supported by the government sector, they are able to continue by embracing the spirit of Muay Thai. Some Muay Thai businesses are not successful due to a lack of budget for sustainable administration and must be shut down.

5.DISCUSSION

Parinnich and Atthanit Poksap concluded that there are 2 kinds of Thai boxing camp: Places where the general public train and specific Thai boxing training centers that are often visited by professional and highly-skilled boxers. (Poksap, P. & Poksap, A. 2003) Thai boxing is a national art and competitions used to be held annually. Moreover, match rules were slightly different, for example time-keeping was done using a coconut shell with a hole in. If the coconut shell sank to the bottom of a water-filled jar, a drum would be hit to signal the end of the round. Another style of match was 'last man standing' with no time limit. The Department of Cultural Promotion, the Ministry of Education indicated that the importance of Thai boxing is threefold: 1) Thai boxing is important for the people; it helps to develop physique, mind, society and social adaptation; 2) Thai boxing is important for the community and society; it is an exercise with others and builds relationships; 3) Thai boxing makes the nation strong; Thai boxing is a part of Thai identity, culture and security.

Martial arts are important for developing knowledge of fighting and protection. However, Thai boxing is much more than this due to its status as the national sport of Thailand. Muay Thai has been created from the local wisdom of ancestors. It is a valuable part of culture and suitable for preservation and transmission for further valuable and useful development. Its traditions should be respected and preserved. Apart from this, it should be preserved as the main Thai martial art through Thai boxing camps.

The study of related documents and research found that Thai boxing camps have been places for boxing teaching from the past to present. They are indoor camps that have unique characteristics. These are related to local beliefs, which are reflected in the names of the camps. Thai boxing has been developed according to social and economic changes at a national level.

Thai boxing camps are important for the development of martial arts and for the conservation and transmission of Thai boxing. Thai boxing management has limited standards, ability and knowledge of the unique local wisdom of Thai boxing. Thus, the way to preserve Thai boxing is to gather the best boxers, develop boxing rings, manage local wisdom, inherit Thai boxing customs and traditions and build sustainable boxing camps to increase income, professional development and good camp management.

6.CONCLUSION

In conclusion, Thai boxing camps play an important role for martial arts in Thailand and for the conservation and transmission of Thai boxing. The camps' serious problems were standards, management competency and methods of martial arts management. Furthermore, the development model of martial arts management for the continuous conservation and transmission of Thai boxing can be done by developing indigenous knowledge and identity by increasing the number of outstanding boxers, improving ring standards, managing Muay Thai wisdom and increasing sustainable inheritance.

From the results of the study it is recommended that the government sector should support boxing camp budgets. The Ministry of Tourism and Sport and Ministry of Culture should build value, review standards and promote the standardization of Thai boxing camps. The Ministry of Tourism and Sport, Ministry of Culture and related organizations should promote Thai boxing matches by

choosing, promoting and honoring outstanding Thai boxers with martial arts awards. Thai boxing instructors should promote and train outstanding martial artists by building the identity of Thai boxing camps.

The management model of martial arts for the conservation and transmission of Thai boxing is a model designed to be used for the participation of all stakeholders. Furthermore, the conservation and transmission of Thai boxing must include the transfer of clear goals and customs. Further research is needed to consider the state of Thai boxing camps in every province of Thailand. Criteria and standards need to be developed for Thai boxing camps and a development handbook produced to aid the government in its quality assessment. Thai boxing should also be developed in schools so that children can learn from kindergarten to university. The future image and the next two centuries of Thai boxing should be studied to determine a path for the future of the sport.

REFERENCES

- Department of Cultural Promotion. (1997). *Arts of Thai boxing*. Bangkok: Kurusapa Printing.
- Henry, M. (2013). Development of a Muay Thai enthusiast: An interpretation of Alfred North Whitehead's theory of learning. Masters thesis, Department of Educational Foundations, University of Saskatchewan.
- Kitiarsa, P. (2005). Lives of hunting dogs: Muai Thai and the politics of Thai masculinities. *South East Asia Research*, pp. 57-90.
- Moore, T. & Mousel, T. (2008). *Muay Thai*. London: New Holland Publishers.
- Myers, T. D. 2007 Cultural differences in judging Muay Thai. Annual Conference of the British Association of Sport and Exercise Sciences Abstracts. *Journal of Sports Sciences*, 25, 235-369.
- Myers, T., Balmer, N., Nevill, A. and Al-Nakeeb, Y. (2013). Techniques used by elite Thai and UK Muay Thai fighters: An analysis and simulation. *Advances in Physical Education*, 3(04): 175.
- Oonthong, C. (2004). *21st Century Muay Thai*. Masters Thesis, Nakhon Pathom Rajabhat University: Nakhon Pathom.
- Pasuk, C. (1991). *The result of exercise with Mae Mai Muay Thai for dynamic ability development*. Masters Thesis, Srinakharinwirot University, Bangkok.

- Poksap, P. & Poksap, A. (2003). *Muay Thai*. Bangkok: A.P. Graphic Design and Printing.
- Saengsawang, P., Siladech, C. and Laxanaphisuth, P. (2015). The history and development of Muaythai Boran. *Journal of Sports Science*, 3: 148-154.
- Thueyoo, A. (2011). Thai boxing criteria standard development in Thailand. PhD Thesis, Chulalongkorn University, Bangkok.
- Vail, P. (2014). Muay Thai: inventing tradition for a national symbol. *SOJOURN: Journal of Social Issues in Southeast Asia*, 29(3): 509-553.
- Van Schuyver, M., & Villalobos, P. S. (2002). *Fighting strategies of Muay Thai: Secrets of Thailand's boxing camps*. New York: Paladin Press.
- Woodward, K. (2015). Being There and the Culture of Boxing. In *The Politics of In/Visibility*, 24-39. London: Palgrave Macmillan UK.
- Yuvanont, P., Buristrakul, P. and Kittimetheekul, N. (2010). Audience satisfaction management of Thai Boxing in Thailand: A case study of Lumpini and Ratchadamnern Stadiums. *Featured Research in Sport Entertainment and Venues Tomorrow*. Columbia, SC, 50.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียน มัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา

FACTORS AFFECTING OF FACULTIES BUDDHIST PSYCHOLOGY STUDENT HIGH SCHOOL CHACHOENGSARO PROVINCE

พระมหาสุวรรณ กมพวงคุณ * ประยูร สุยะใจ ** ชานนท์ ศุภพงศ์พิเชฐ ***

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา” มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักการและแนวความคิดสภาพปัญหาปัจจุบันตามหลักพุทธจิตวิทยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา 2. เพื่อศึกษาปัจจัยชี้วัดสังคม ลักษณะจิตสังคม ลักษณะจิตเดิมที่มีความสัมพันธ์ต่อจิตปัญญาตามหลักพุทธจิตวิทยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา 3. เพื่อพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุจิตปัญญาตามหลักพุทธจิตวิทยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นการวิจัยแบบผสมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์และโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร ระดับมัธยมปลาย อายุ 15-18 ปี จำนวน 30 คน ด้วยวิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยอบรมเรื่องจิตปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยากับนักเรียน 1 วัน ติดตามผลทันทีหลัง จากนั้นใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแก่ผู้บริหาร คณาจารย์ทั้ง 2 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความรู้เข้าใจหลักการและวิธีการในการเรียนการสอนด้านจิตปัญญา ตัวอย่าง นักเรียนมีความรู้คิดหยั่งรู้ด้วยสติปัญญาของตนเอง มีการขยันหมั่นเพียรเล่าเรียนศึกษาดีขึ้น หลังจากการเข้าฝึกอบรมแล้วนักเรียนมีแรงจูงใจเกิดความรู้สึกตระหนักรู้เห็นความสำคัญของการศึกษา เพื่อการปรับปรุงความคิด ความรู้สึกในการส่งเสริมด้านศีลธรรมและจริยธรรมของสังคมและประเทศชาติต่อไป

คำสำคัญ: ปัจจัย, จิตปัญญา, พุทธจิตวิทยา, นักเรียน,

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** คณะมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ABSTRACT

Research on "Factors that affect mental faculties Buddhist psychology students for high school. Chachoengsao "objective 1. Principles and concepts to analyze current problems, according to Buddhist psychology. For high school students Chachoengsao 2. To study the biological, social Psychosocial Characteristics Look at the relationship between mental faculties, according to Buddhist psychology. For high school students Chachoengsao 3. To develop a causal model of mental faculties, according to Buddhist psychology. For high school students Chachoengsao The researchers combined samples used in the research. A fifth student Kingdom Rangsarit is and school Sothon Worawiharn. High school aged 15-18 years, 30 with the selection of sample-specific. By training on mental faculties Buddhist psychology students one day follow soon after. Then, using in-depth interviews of the two school administrators, faculty, the research found. Students have the knowledge to understand the principles and methods of teaching students with cognitive, mental, intellectual examples of intuitive wisdom. Are diligent students study better. After the training, students are motivated to witness an awareness of the importance of education. Ideas for improvement To promote a sense of moral and ethical society and country.

Keywords: factors, Mental, Intellectual, Buddhist Psychology, Students.

1. บทนำ

สืบเนื่องมาจากเยาวชนไทยนับตั้งแต่สถานการณ์ของครอบครัวไทยที่พบสัญญาณบ่งบอกถึงความอ่อนแอที่นำวิตกเด็กเห็นห่างจากครอบครัวและอยู่ในสภาพครอบครัวแตกแยกมากขึ้น กระแสบริโภคนิยมที่เป็นตัวเร่งให้เกิดวัฒนธรรม กินดื่มช้อปปิ้งและตกเป็นทาสสื่อโฆษณาต่างๆ ปัญหาด้านความเสื่อมทางจริยธรรมที่พบว่าเด็กมีแนวโน้มที่จะห่างไกลจากสถาบันศาสนาและชาติที่พึงทราจใจมากขึ้น ปัจจัยเหล่านี้มีส่วนสำคัญยิ่งในการหล่อหลอมเด็กและเยาวชนให้เติบโตขึ้น ตลอดจนมีแนวโน้มที่จะดำเนินชีวิตอย่างแปลกแยก สับสน ไม่เข้าใจตนเอง ไม่เข้าใจผู้อื่น

อันตรายที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนจากโลกอินเทอร์เน็ตมีหลายรูปแบบ เช่น การเผยแพร่สื่อลามกอนาจารผ่านทางอินเทอร์เน็ต ปัญหาการเล่นเกมคอมพิวเตอร์ออนไลน์ที่มีความรุนแรง ปัญหาเล่นการพนันเด็กและเยาวชนถูกชักจูงให้ไปเข้าสู่อการพนัน การล่อลวงผ่านทางอินเทอร์เน็ต การซื้อการขายสินค้าผ่านทางอินเทอร์เน็ต เช่น ยาปลูกเชือกซ์ ปืน เครื่องช็อตไฟฟ้า การเผยแพร่สิ่งผิดกฎหมาย เช่น สอนวิธีการโจรกรรม สอนการจ้ดแงระถยนต์ เป็นอันตรายมาก เด็ก

และเยาวชนหลายคนติดอินเทอร์เน็ตอย่างรุนแรงทำให้ไม่อยากเรียนหนังสือ ส่งผลเสียต่อการเรียนของเด็กและเยาวชน

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมและจริยธรรม (พระมหากษัตริย์ กิติติโสภโณ, 2554) พัฒนาตนเองและสังคม การพัฒนาคนจะต้องให้ความรู้ทางด้านวิชาการศึกษา ขั้นพื้นฐานระดับต้นระดับกลางและระดับสูงจนถึงระดับชั้นอุดมศึกษา จำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น (นางวิษณุภา เมธีวรฉัตร, 2557) เนื่องจากบุคคลเหล่านี้จะเป็นกำลังของประเทศชาติบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าในอนาคต

ค่านิยมสิบสองประการเป็นค่านิยมที่นายกรัฐมนตรี พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชาได้นำค่านิยมที่ดี รวมทั้งพระราชดำริสอนใจที่สำคัญมารวบรวมนำไปปฏิบัติเป็นกิจวัตร เป็นการสร้างมาตรฐานที่ดีในสังคมไทย “ค่านิยมสิบสองประการ” เป็นการให้ของขวัญทั้งหมดนี้เพื่อคนไทยในวาระแห่งความสุขขึ้นปี พ.ศ. 2558

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุงพ.ศ. 2545-2559 เน้นยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยึดทางสายกลาง รู้จักพอประมาณอย่างมีเหตุผล เพื่อมุ่งการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีความเป็นอยู่ดีมีสุขของคนไทยเกิดการบูรณาการแบบองค์รวมที่ยึด “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างมี “ดุลยภาพ” การพัฒนาการศึกษากับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง ศิลปะ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น

การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพของบุคคลให้มีคุณธรรมจริยธรรม (นางณัฐชนันตร์ อยู่สีมารักษ์, 2557) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของนักเรียนมีองค์ประกอบ 8 ด้าน คือ 1. ด้านความเชื่อมั่นในตนเองความมั่นใจตามที่ตนได้ตั้งใจไว้ 2. ด้านลักษณะมุ่งอนาคตความสามารถในการคาดการณ์ไกลและเห็นผลดี 3. ด้านสุขภาพจิตมีความสามารถควบคุมอารมณ์ให้เกิดมีจิตใจให้เบิกบานแจ่มใส 4. ด้านการตระหนักรู้พัฒนาจิตปัญญาจากทัศนคติ ในสิ่งที่จะตอบสนองไปในทางบวกหรือทางลบ 5. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครูการให้ความช่วยเหลือให้ความรู้แก่นักเรียน 6. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียนการรับรู้เรื่องราวของเพื่อนในกลุ่มนักเรียนที่ได้ร่วมกิจกรรม 7. ด้านเจตคติต่อการเรียนความรู้สึทางด้านจิตใจที่เกิดจากประสบการณ์เรียนรู้จากผู้สอน 8. ด้านพฤติกรรมการเรียนรู้การฝึกฝนพัฒนาตนให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตน

ผู้วิจัยจะศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้คู่คุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาและพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตที่ดีต่อครอบครัวและสังคม ศึกษาความสัมพันธ์ปัจจัยชี้วัดสังคม ลักษณะจิตสังคม ลักษณะจิตเดิม ที่ส่งผลต่อจิตปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาศึกษาปัญหาอุปสรรคข้อเสนอนี้ โดยบูรณาการหลักธรรมและหลักจิตวิทยาและวิเคราะห์แยกแยะให้รู้คุณค่าของสื่อเพื่อให้รู้เท่าทันกับกระแสโลกาภิวัตน์อย่างมีประสิทธิภาพ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักการและแนวคิดสภาพปัญหาปัจจุบันตามหลักพุทธจิตวิทยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

2.2) เพื่อศึกษาปัจจัยชีวิตสังคัม ลักษณะจิตสังคัม ลักษณะจิตเดิม ที่มีความสัมพันธ์ต่อจิต ปัญญาตามหลักพุทธจิตวิทยา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

2.3) เพื่อพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุจิตปัญญาตามหลักพุทธจิตวิทยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

3. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

3.1. ด้านลักษณะจิตสังคัม

1) ลักษณะจิตเดิม หมายถึง ลักษณะจิตใจที่เป็นพื้นฐานของความคิดและความรู้สึกของบุคคลที่สัมพันธ์กับทางสังคัมบุคคลครอบครัวและสมาชิกในชุมชน และเป็นสภาวะทางจิตใจที่ผลักดันให้เกิดพฤติกรรม

2) ด้านความเชื่อมั่นในตน หมายถึง ความมั่นใจความกล้าของบุคคลที่จะทำให้สำเร็จได้ตามที่ตั้งใจไว้ แม้ว่าจะมีอุปสรรคเกิดขึ้นก็สามารถทำสิ่งที่ตนชอบให้งานให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความถูกต้อง

3) ด้านลักษณะมุ่งอนาคต หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ไกลเห็นผลดีและผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มีการวางแผนการเรียนรู้การทำงาน และการวางแผนในการดำเนินชีวิตในอนาคตของตน

4) ด้านสุขภาพจิต หมายถึง สุขภาพจิตใจที่มีความสุขสามารถควบคุมอารมณ์ได้มั่นคง ทำจิตใจให้เบิกบานแจ่มใส ปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ทุกสถานการณ์ ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ตนเองและสังคม

5) ด้านการตระหนักรู้ หมายถึง บุคคลมีปัญหาจากทัศนคติต่อสิ่งเร้าอันเกิดจากบุคคลหรือสถานการณ์ กลุ่มสังคมที่โน้มที่จะตอบสนองในทางบวกหรือทางลบ มีการแสดงออกทั้งทางกาย ทางวาจาที่มีต่อการกระทำของตน ในด้านดีหรือด้านชั่ว

3.2. ด้านลักษณะจิตสังคัม

1) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู หมายถึง การให้ความช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกันของครู ได้รับการยกย่องในหมู่นักเรียนทำให้รู้สึกว่าคุณครูเป็นที่พึ่งให้ความอบอุ่นและปลอดภัยของนักเรียน

2) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน หมายถึง การรับรู้เรื่องราวของชีวิตจากการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนในกลุ่มหรือจากการได้ร่วมกิจกรรมมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันมีการสนทนาพูดคุยกันเป็นต้น

3) ด้านเจตคติต่อการเรียน หมายถึง ความรู้สึกทางด้านจิตใจที่เกิดจากประสบการณ์ เรียนรู้จากอาจารย์ผู้สอน และการรับรู้จากการเรียนของนักเรียนที่มีความคิดเห็นรู้สึกและความต้องการในลักษณะที่ชอบหรือไม่ชอบ

4) ด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ หมายถึง นักเรียนมีการฝึกฝนพัฒนาตนให้เกิดมีจิตและปัญญาจากการเรียนรู้และพร้อมที่จะพัฒนาตามสติปัญญาของตนตามสภาพแวดล้อม เพื่อดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติ

3.3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา

1) จิตปัญญา หมายถึง การศึกษาที่ทำให้เข้าใจภายในของตัวเองรู้ตัว เข้าถึงความจริง ทำให้เปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับชีวิตและธรรมชาติเกิดความเป็นอิสระความสุขเกิดปัญญา

2) ด้านการพัฒนาจิต หมายถึง บุคคลสามารถควบคุมจิตใจและอารมณ์ให้มีความสงบเยือกเย็นตามหลักพุทธธรรม และนำสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาไปพิจารณาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องให้เกิดประโยชน์ไปในทางที่ดี

3) ด้านการพัฒนาปัญญา หมายถึง ความรู้เกิดจากการฟัง การคิดพิจารณาอย่างชนิดที่มีความเข้าใจและทดลองการปฏิบัติจนเกิดปัญญา รู้จักแยกแยะเนื้อหาสาระไปปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวัน

4) ด้านการพัฒนาสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนที่อยู่ร่วมกันไปในทางที่ดีขึ้น สามารถดำเนินชีวิตให้เจริญรุ่งเรือง มีความรักสามัคคีในหมู่คณะของสังคม

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

4.1 ทำให้ได้ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตปัญญาตามหลักพุทธจิตวิทยา คือ การพัฒนาจิตปัญญา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา แสดงออกโดยแนวคิดและพฤติกรรม

4.2 ทำให้ได้ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาจิตปัญญาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา ตามหลักพุทธจิตวิทยาเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญาองค์ความรู้ใหม่

4.3 ทำให้ได้ผลการวิจัยสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา สามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตตามหลักพุทธจิตวิทยาได้

5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา ประชากรที่ใช้มีดังนี้

5.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 338 คน

5.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ของโรงเรียนในจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 2,800 คน ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ จำนวน 2,000 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ของโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จำนวน 800 คน ซึ่งผู้วิจัยได้คำนวณจากการเปิดตารางขนาดตัวอย่างของ Krejcie, Robert V., & Morgan, Daryle W (1970), และ Morgan ตารางนี้ใช้ในการประมาณค่าสัดส่วนของประชากรได้ กำหนดสัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ 0.5 ระดับความคาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% และระดับความเชื่อมั่น 95% และได้กลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ของโรงเรียนใน จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 338 คน โดยได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

5.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1) ผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยได้คัดเลือก คือ ผู้บริหาร ครูอาจารย์ นักการภารโรงและผู้ปกครองของนักเรียนโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ และโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร ในอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา รวมเป็น 15 คน

2) ผู้ให้ข้อมูลการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยได้คัดเลือก คือ ผู้บริหาร ครูอาจารย์ และผู้ปกครองของนักเรียนโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์และโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร ในอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มที่ 3

3) กลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจังหวัดฉะเชิงเทรา คือ โรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ จำนวน 2,000 คน และโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จำนวน 800 คน รวม 2,800 คน คัดจากตาราง เครซี มอร์แกน ได้กลุ่มประชากร จำนวน 338 คน

6. เครื่องมือที่ใช้วิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา” โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 แบบสอบถามปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา

2.1 ด้านลักษณะจิตเดิม

2.1.1 แบบสอบถามด้านความเชื่อมั่นในตน 5 ข้อ

2.1.2 แบบสอบถามด้านลักษณะมุ่งอนาคต 5 ข้อ

2.1.3 แบบสอบถามด้านสุขภาพจิต 5 ข้อ

2.1.4 แบบสอบถามด้านการตระหนักรู้ 5 ข้อ

2.2 ด้านลักษณะจิตสังคม

- 2.2.1 แบบสอบถามด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู 5 ข้อ
- 2.2.2 แบบสอบถามด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน 5 ข้อ
- 2.2.3 แบบสอบถามด้านเจตคติต่อการเรียน 5 ข้อ
- 2.2.4 แบบสอบถามด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ 5 ข้อ
- 2.2.5 แบบสอบถามด้านจิต 10 ข้อ
- 2.2.6 แบบสอบถามด้านปัญญา 10 ข้อ
- 2.2.7 แบบสอบถามด้านสังคม 10 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended) สำหรับผู้ให้ข้อมูล

1. ด้านลักษณะความเชื่อมั่นในตน
2. ด้านลักษณะมุ่งอนาคต
3. ด้านสุขภาพจิต
4. ด้านการตระหนักรู้
5. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู
6. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน
7. ด้านเจตคติต่อการเรียน
8. ด้านพฤติกรรมการเรียนรู้
9. ด้านจิต
10. ด้านปัญญา
11. ด้านสังคม
12. ข้อคิดเห็นปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1.1 การรวบรวมเอกสาร ผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาจิตปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา

1.2 ผู้ศึกษาได้สร้างแบบสอบถามและขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลต่อผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา เพื่อขอความร่วมมือไปยังโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ และโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา หลังจากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.3 ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนในอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 338 คน ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามไปแจกและรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ (ถานินทร์ ศิลป์จารุ, 2557) ในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

2.1 วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น เพื่อให้ทราบลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและลักษณะการแจกแจงของ ตัวแปร โดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าผลของการประมาณการค่าเฉลี่ยของประชากร

2.2 วิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson – Product Moment Correlation Coefficient) และ ทดสอบนัยสำคัญด้วยค่าที (T-Test)

2.3 หาค่าน้ำหนักความสำคัญ (Beta-Weight) ของตัวแปร โดยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณด้วยการนำตัวแปรเข้าสมการด้วยวิธี Enter และ (Block wise) ทดสอบความมีนัยทางสถิติของค่าน้ำหนักความสำคัญโดยการทดสอบค่าเอฟ (F-Test)

2.4 วิเคราะห์ข้อมูลข้อเสนอแนะจากคำถามปลายเปิดนำเสนอข้อมูล โดยเขียนเป็นความเรียงประกอบตาราง

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

2.1 วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น เพื่อให้ทราบลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและลักษณะการแจกแจงของ ตัวแปร โดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าผลของการประมาณการ ค่าเฉลี่ยของประชากร

2.2 วิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson – Product Moment Correlation Coefficient) และทดสอบนัยสำคัญด้วยค่าที (T-Test)

2.3 หาค่าน้ำหนักความสำคัญ (Beta-Weight) ของตัวแปร โดยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณด้วยการนำตัวแปรเข้าสมการด้วยวิธี Enter และ (Block wise) ทดสอบความมีนัยทางสถิติของค่าน้ำหนักความสำคัญโดยการทดสอบค่าเอฟ (F-Test)

2.4 วิเคราะห์ข้อมูลข้อเสนอแนะจากคำถามปลายเปิดนำเสนอข้อมูล โดยเขียนเป็นความเรียงประกอบตาราง

8.สถิติที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ

1.1 การหาความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (Face Validity) ของแบบสอบถามโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยใช้สูตรของโรวีเนลลีและแฮมเบลตันดังนี้

1.2 การวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกของเครื่องมือเป็นรายข้อ โดยใช้วิธีการหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (Item – Total Correlation) คำนวณโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

1.3 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัท

2. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน

- 2.1 สูตรค่าสถิติร้อยละ (Percentage)
- 2.2 สูตรค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean)
- 2.3 สูตรส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

9. สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการประเมินวัดคุณลักษณะจิตปัญญาสภาพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา

1.1 ผลข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามในการวิจัยส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 176 คน คิดเป็นร้อยละ 52.071 รองลงมาเป็นเพศหญิง จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 47.92 อายุ พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ อายุ 16-17 ปี จำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 39.94 รองลงมา อายุ 14-15 ปี จำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 36.09 และน้อยที่สุด มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 29.96 ระดับการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่เป็นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 5 จำนวน 133 คน คิดเป็นร้อยละ 39.34 รองลงมาเป็นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4 จำนวน 124 คน คิดเป็นร้อยละ 36.68 และน้อยที่สุดเป็นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 29.96 ครอบครัว ส่วนใหญ่ พบว่า อยู่กับบิดาและมารดา จำนวน 278 คน คิดเป็นร้อยละ 82.24 รองลงมาอยู่กับญาติ จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 8.87 และน้อยที่สุดอยู่กับบิดา จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.47 ที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่ พบว่า อยู่บ้านตนเอง จำนวน 278 คน คิดเป็นร้อยละ 82.24 และรองลงมาอยู่บ้านเช่า จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 14.79

1.2 ผลการวิเคราะห์แบบสำรวจความจำเป็น และความต้องการในการฝึกอบรม

แบบสำรวจความจำเป็น และความต้องการในการฝึกอบรมจากแบบสอบถาม จำนวน 338 ชุด พบว่า ระดับความต้องการในการฝึกอบรมส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.46 เป็นความต้องการในการฝึกอบรมของนักเรียน ในด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตปัญญาในการดำรงชีวิตของเยาวชนตามแนวพุทธจิตวิทยา ด้านจิตปัญญาของนักเรียนชั้นมัธยม รองลงมา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.56 ของความต้องการฝึกอบรม คือ นักเรียนต้องการสนับสนุนในการจัดการประชุม และนักเรียนต้องการการเข้าอบรมพัฒนาจิตใจ และน้อยที่สุดของระดับความต้องการในการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.52 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.49 ของความต้องการฝึกอบรม คือ นักเรียนต้องการการพัฒนาความสามารถตนเองที่จะรับผิดชอบงานที่ตนเองได้รับความผิดชอบ และต้องการดำเนินการติดตามและประเมินผล ด้านปัจจัย ที่ส่งผลต่อจิตปัญญาในการดำรงชีวิตของเยาวชนตามแนวพุทธจิตวิทยา จัดการภาพรวมส่วนใหญ่ของความต้องการในการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.46 อยู่ในระดับมากทุกด้าน

1.3 ผลการวิเคราะห์แบบสอบวัดความรู้ก่อนและหลังอบรม

ผลการวิเคราะห์แบบสอบวัดความรู้ก่อนและหลังอบรม พบว่า คะแนนจากการทำแบบทดสอบวัดความรู้ก่อนการฝึกอบรมส่วนใหญ่มีคะแนนมากที่สุดเท่ากับ 39 คะแนน รองลงมา มีคะแนนเท่ากับ 38 คะแนน และคะแนนน้อยที่สุดมีคะแนนเท่ากับ 27 คะแนน จากคะแนนเต็ม 40 และคะแนนจากการทำแบบทดสอบวัดความรู้หลังการฝึกอบรมส่วนใหญ่มีคะแนนสูงสุดคือ 39 คะแนน รองลงมา มีคะแนนเท่ากับ 38 คะแนน และคะแนนน้อยที่สุดมีคะแนนเท่ากับ 31 คะแนน

1.4 ผลการประเมินความพึงพอใจในโครงการฝึกอบรม

แบบประเมินความพึงพอใจในโครงการฝึกอบรมส่วนใหญ่อยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยทั้งด้าน เท่ากับ 4.48 มีค่าเบี่ยงเบนเท่ากับ 0.55 การถ่ายทอดความรู้ของวิทยากรมีความชัดเจน และมีความมั่นใจสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ได้อยู่ในระดับมากที่สุดมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.35 มีค่าส่วนเบี่ยงเบน เท่ากับ 0.47 และด้านการนำความรู้ไปใช้ คือ มีความมั่นใจและสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ได้ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.35 มีค่าส่วนเบี่ยงเบน เท่ากับ 0.47 รองลงมา มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องฝึกอบรมนี้หลังการอบรม มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.17 มีค่าส่วนเบี่ยงเบน เท่ากับ 0.56 สถานที่มีความเหมาะสม ความพร้อมของอุปกรณ์วัสดุทัศนูปกรณ์ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.17 มีค่าส่วนเบี่ยงเบน เท่ากับ 0.56 และน้อยที่สุด คือ ด้านความรู้ความเข้าใจในเรื่องฝึกอบรมนี้ก่อนการอบรมมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.67 มีค่าส่วนเบี่ยงเบน เท่ากับ 0.31

1.5 ผลการวิเคราะห์แบบวัดประเมินคุณลักษณะจิตปัญญา 8 ด้าน ก่อนการพัฒนาจิตปัญญาอยู่ในระดับแยกเป็นรายด้าน

แบบสำรวจความจำเป็น และความต้องการในการฝึกอบรมจากแบบสอบถาม จำนวน 338 ชุด พบว่า ระดับความต้องการในการฝึกอบรมส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.46 เป็นความต้องการในการฝึกอบรมของนักเรียน ในด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตปัญญาในการดำรงชีวิตของเยาวชนตามแนวพุทธจิตวิทยา ด้านจิตปัญญาของนักเรียนชั้นมัธยม รองลงมา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.56 ของความต้องการฝึกอบรม คือ นักเรียนต้องการสนับสนุนในการจัดการประชุม และนักเรียนต้องการการเข้าอบรมพัฒนาจิตใจ และน้อยที่สุดของระดับความต้องการในการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.52 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.49 ของความต้องการฝึกอบรม คือ นักเรียนต้องการการพัฒนาความสามารถตนเองที่จะรับผิดชอบงานที่ตนเองได้รับความรับผิดชอบ และต้องการดำเนินการติดตามและประเมินผล ด้านปัจจัย ที่ส่งผลต่อจิตปัญญาในการดำรงชีวิตของเยาวชนตามแนวพุทธจิตวิทยา จัดการภาพรวมส่วนใหญ่ของความต้องการในการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.46 อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตอนที่ 3 เสนอกระบวนการพัฒนาจิตปัญญาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ดำเนินการได้ดังนี้

3.1 กระบวนการพัฒนาจิตปัญญาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การเก็บข้อมูลทั้งทางด้านปริมาณ และคุณภาพ โดยวิธีเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม และสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มทำให้สามารถสร้างเป็น โมเดลขึ้นมาได้ ฉะนั้นโมเดลนี้ประกอบด้วยสมการดังต่อไปนี้

คำย่อ CMPD คือ

C = (Content)	หมายถึง	เนื้อหา
M = (Method)	หมายถึง	วิธีการ
P = (Process)	หมายถึง	กระบวนการ
D = (Development)	หมายถึง	การพัฒนา

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การเก็บข้อมูลทั้งทางด้านปริมาณ และคุณภาพ โดยวิธีเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม และสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มทำให้สามารถสรุปองค์ ความรู้จากกระบวนการพัฒนาจิตปัญญาตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอน ปลาย จังหวัดฉะเชิงเทราดังนี้

1. C หมายถึง เนื้อหา (Content) มีความหมาย ดังนี้

ศึกษาสภาพสภาวะจิตปัญญาในพระไตรปิฎกและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีหลักธรรมคือ บุญกิริยาวัตถุ 3 สังคหวัตถุ 4 ทฤษฎีสติปัญญาของเพียเจต์ และทฤษฎีการปรับพฤติกรรมของ สกิน เนอร์ เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธจิตวิทยา บูรณาการใช้ในการประกอบการบรรยายในการฝึกอบรม 2 วัน กับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จ. ฉะเชิงเทรา

2. M หมายถึง วิธีการ (Method) มีความหมาย ดังนี้

ศึกษาปัจจัยที่มีต่อการพัฒนาจิตปัญญา โดยศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลจาก เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรพัฒนาจิตปัญญา เพื่อใช้ทำเป็นคู่มือในการฝึกอบรมของนักเรียน มัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัด ฉะเชิงเทรา

3. P หมายถึง กระบวนการ (Process) มีความหมาย ดังนี้ มีการทดสอบวัดความรู้ แบบสอบถาม 70 ข้อ บรรยายหลักพุทธจิตวิทยา จัดกลุ่มอภิปราย นำเสนอหลักพุทธจิตวิทยา สรุปผลการอภิปรายของกระบวนการพัฒนาจิตปัญญาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัด ฉะเชิงเทรา

3.1 พระวิทยากรบรรยายให้ความรู้หลักธรรมกิริยาวัตถุ 3 สังคหวัตถุ 4

3.2 วิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิบรรยายเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาจิตปัญญาตามหลัก จิตวิทยา

3.3 นักเรียนจัดกลุ่มเสนอหัวข้ออภิปรายหลักธรรมที่เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาจิต ปัญญา

3.4 นักเรียนนำเสนอและอภิปรายกระบวนการพัฒนาจิตปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนา

4. D หมายถึง การพัฒนา (Development) มีความหมาย ดังนี้

ผู้วิจัยได้จัดโครงการฝึกอบรมนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นเวลา 1 วัน โดยมีกระบวนการพัฒนาจิตปัญญาตามหลักพุทธจิตวิทยา คือ 1. มีการพัฒนาด้านกาย คือ มีความประพฤติเรียบร้อย กิริยามารยาทดีงาม 2. มีการพัฒนาด้านจิต คือ มีสภาพอารมณ์ที่ ร่าเริง แจ่มใส สดชื่น 3. มีการพัฒนาด้านปัญญา คือ มีความฉลาดสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี

10. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตปัญญาตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยกล่าวถึงประเด็นสำคัญที่ค้นพบมาอภิปรายผลดังนี้

10 ผลการวิจัยสภาวะจิตปัญญาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา

1) ผลการวิจัยสภาวะจิตปัญญาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา

ผลการวิจัยพบว่า สภาวะจิตปัญญาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา นักเรียนมีอารมณ์ร่วมในการฟังบรรยายหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ 1.ทาน การให้นักเรียนรู้จักเสียสละทรัพย์ส่วนตน 2.ศีล คือ การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย 3.ภาวนา คือ การเจริญภาวนาด้วยการฝึกอบรมจิตใจให้เจริญขึ้น และทำให้นักเรียนมีความฉลาดรู้คิดและแก้ไขปัญหาได้ เป็นการพัฒนาจิตปัญญาของนักเรียน โดยนำหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นเครื่องสงเคราะห์อยู่ร่วมกันให้มีความสุข

10.2 ผลการวิจัยกระบวนการพัฒนาจิตปัญญาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายตามหลักพุทธจิตวิทยา

1) ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผลการสังเคราะห์การสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการศึกษากระบวนการพัฒนาจิตปัญญาตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิได้อธิบาย ดังนี้

1. ด้านความเชื่อมั่นในตน พบว่า นักเรียนมีความเชื่อมั่นในตนและเกิดความคิดเกิดจากการรับรู้และการปฏิบัติซ้ำๆ จนมีความเชื่อว่าจะไม่มีข้อผิดพลาดจากการเรียนและการปฏิบัติทำให้เกิดความเข้าใจในการเรียนโดยมีความเชื่อมั่นที่เกิดขึ้นในตนเอง

2. ด้านลักษณะมุ่งอนาคต พบว่า นักเรียนมีการวางแผนในการเรียนรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการแก้ปัญหาจากหลักธรรมมาเป็นฐานสอดแทรกในการเรียนรู้ในการทำงานและสามารถช่วยแก้ปัญหาได้ โดยการหาข้อมูลเพิ่มเติมให้ตัวเองจากเทคนิคใหม่ๆ โดยใช้ทักษะที่มีหลายรูปแบบมาบูรณาการเข้าสู่การวางแผนในอนาคตต่อไปได้

3. ด้านสุขภาพจิต พบว่า นักเรียนควบคุมอารมณ์ในการเรียนดี มีการพัฒนาตนโดยการออกกำลังกาย และปฏิบัติธรรมเป็นตัวช่วยกำกับอารมณ์ไม่เครียดต่อสิ่งเร้าเข้ามากระทบไมโกรธ โมโหง่าย การผ่อนคลายอารมณ์ในฟังบรรยายธรรมและทำให้อารมณ์ดีมีความปรารถนาเอื้ออาหารต่อกัน โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและหน้าที่มาใช้กำกับตัวเอง

4. ด้านการตระหนักรู้ พบว่า นักเรียนได้มีลงมือปฏิบัติจริงมีอิทธิพลต่อการศึกษาอย่างแท้จริงทำให้การศึกษาพัฒนาไปได้อย่างดี การเรียนรู้จากสภาพเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้นักเรียนได้เข้าใจในการปรับตัวก็จะอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสมและการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง มีการทำงานร่วมกันได้และศรัทธาในคุณค่าของการเป็นผู้เข้าร่วม

5. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู พบว่า นักเรียนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยเน้นสื่อการเรียนการสอน โดยมีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม และใช้กระบวนการคิดหลัก โยนิโสมนสิการมาสนับสนุนความรู้ ให้ความรักความเมตตาแก่นักเรียนโดยให้ฝึกสมาธิและมีการสอน ศิลธรรมให้มากขึ้น มีการฝึกปฏิบัติฝึกทักษะชีวิต การรู้หน้าที่ของแต่ละคนให้มีความเสมอภาค ความไว้วางใจ การพูดคุยกับนักเรียนให้เข้าใจ

6. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน พบว่า นักเรียนสติปัญญาสามารถพัฒนาตนเองได้ ใฝ่ดีมีความพยายามช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การศึกษาเป็นการพัฒนาให้นักเรียน รู้จักรักสามัคคีกัน เพื่อให้มีความมั่นใจปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่ตนทำงานร่วมกันได้มีการควบคุม อารมณ์ให้มั่นคงทำจิตใจให้สงบไม่มีความขัดแย้งใดๆ กับเพื่อนนักเรียน

7. ด้านเจตคติต่อการเรียน พบว่า นักเรียนตระหนักถึงการเรียนว่าอนาคตในวันข้างหน้า นักเรียนมีแรงจูงใจได้เห็นความสำคัญต่อการเรียนมีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ย่อมจะมีทัศนคติไปในทางที่ดี มีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ นักเรียนมีเชื่อมั่นในการแสดงออก โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวกำหนดตลอดเวลาศึกษา

8. ด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนให้อยู่กรอบของหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติตนให้ดีรู้จักหน้าที่ ความมีน้ำใจความรักและศรัทธารู้เท่าทันสังคมในปัจจุบัน หมั่นปรับปรุงในส่วนที่บกพร่องและเพิ่มเติมในสิ่งที่ดีให้ดียิ่งขึ้น ศึกษาหาความรู้และปรับปรุงพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมต่อไป

11. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้ ได้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ควรศึกษาวิจัยต่อไป เพื่อเป็นประโยชน์ในทางวิชาการ อันที่จะได้องค์ความรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้นมา ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะ ดังนี้

1. ควรศึกษากระบวนการพัฒนาจิตปัญญาตามหลักพุทธจิตวิทยากับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้มีการพัฒนารูปแบบใหม่ที่เกิดจากการบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยากับศาสตร์สมัยใหม่

2. ควรศึกษากระบวนการพัฒนาจิตปัญญาตามหลักพุทธจิตวิทยา เปรียบเทียบกับหลักของการพัฒนากายจิตปัญญาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายว่าเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการและกรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2538). *เติบโตใหญ่ใกล้ธรรม*. กรุงเทพฯ: องค์การทุนเพื่อเด็กสหประชาชาติ.
- กันยา แสงสุวรรณ. (2552). *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2559). *สถิติงานวิจัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ. (2540). *สำนักงานแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง 2549-2559*. กรุงเทพฯ: อรรถผลการพิมพ์.
- ฉลองรัฐ อินทรีย์ และคณะ. (2527). *ปัญหาและความต้องการของวัยรุ่นไทย*. คณะพยาบาลศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2552). *สอนเด็กให้มีจิตสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: วี พรินท์.
- दनัย ไชโยธา. (2534). *พื้นฐานทางสังคมวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ โอเอส พรินต์ติ้งเฮ้าส์.
- ถวิล ธาราโกชน์. (2532). *จิตวิทยาสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: บริษัท โอ.เอส. พรินต์ติ้งเฮ้าส์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุของวัดখনอนอำเภอโพธาราม
PRESERVATION, OF ANTIQUE SITES ARCHAEOLOGICAL SITES AND ANTIGUE
ARTS OF WAT KHANON, POTHARAM DISTRICT

พระสนิท สุจิตโต (ท้วมดี)* พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทนต์** ธิติวุฒิ หมั่นมี***

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาหลักการและแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ (2) ศึกษาสภาพการ อนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ของวัดখনอน อำเภอโพธาราม (3) ศึกษาแนวทางการพัฒนา การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุของวัดখনอน อำเภอโพธาราม/การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analyze) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 25 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ ผลการวิจัยพบว่า

1. หลักการและแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ พบว่า ต้องมีการศึกษาค้นคว้าหาความจริงและเข้าใจการอนุรักษ์อย่างแท้จริงเพื่อให้เกิดความรู้ที่ถูกต้อง สามารถผสมผสานกลมกลืนจัดการทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นควรจะให้ถูกต้องมีประสิทธิภาพ มีการวางแผนอย่างรอบคอบเพื่อรักษาทรัพยากรเหล่านั้น ให้บรรลุความต้องการในอนาคตและหมายรวมถึงการป้องกัน การดูแล การรักษา เพื่อให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติอยู่คงทนต่อไป

2. สภาพการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ของวัดখনอน อำเภอโพธาราม พบว่าในปัจจุบัน วัดখনอนเป็นวัดที่มีความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นศูนย์รวมและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชน ทางวัดได้พัฒนาปรับปรุงเพื่อเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม มีการแสดงหนังใหญ่ พิพิธภัณฑฯลฯ ผู้ที่มาเที่ยววัดখনอนมีโอกาสแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ได้นมัสการพระพุทธรูปเก่าแก่สร้างสมัยอยุธยาตอนปลายภายในพระอุโบสถ และกราบสักการะหลวงพ่อกลม คนมาเที่ยวชมวัดখনอนมีความหมาย 2 ประการ 1.จังหวัดราชบุรี นั้นเป็น 1 ใน 12 จังหวัดที่ห้ามพลาดต้องมาเที่ยวชม 2.วัดখনอนเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นของจังหวัดราชบุรี

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3. แนวทางพัฒนาการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุของวัดขนอน อำเภอ โปธาราม พบว่า พระสงฆ์ควรปฏิบัติกรในเชิงรุกคือ ไม่รอให้คนเข้าไปหาถึงวัดควรจัดการประชาสัมพันธ์ข่าวสารตามช่องทางต่างๆให้ประชาชนมีความเข้าใจถึงความสำคัญทั้งภาครัฐหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรมถวายความรู้แก่พระสงฆ์และชาวบ้านในเรื่องการอนุรักษ์ภายในวัดและชุมชนสร้างมีจิตสำนึกในการทำงานที่ประสานสอดคล้องกันทุกภาคส่วนในการดูแลอย่างจริงจังมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ด้วยเพื่อที่จะได้เรียนรู้และความสำนึกที่ถ่องถื่น

คำสำคัญ : รูปแบบการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุของวัดขนอนฯ

ABSTRACT

The objectives of this research were : (1) to study the principles and concepts of preservation antique sites archaeological sites and antique arts of Wat Khanon, Photharam district, Ratchaburi province,(2) to study the state of preservation antique sites archaeological sites and antique arts of Wat Khanon, Photharam district, Ratchaburi province, (3) to study the preservation antique sites archaeological sites and antique arts of Wat Khanon, Photharam district, Ratchaburi province. This research was the qualitative research through the documentary research and in-depth interview from 25 key informants.

1. To study the principles and concepts of preservation antique sites archaeological sites and antique arts , found that must have the study the real facts and understanding correctly and integrating the human resource management effectively, should have the plan carefully for human resource protection to attain the demand in the future and including protection , take care , preservation for being the national culture heritage forever.

2 To study the state of preservation antique sites archaeological sites and antique arts of Wat Khanon, Photharam district, Ratchaburi province , found that at the present Wat Khanon is very important monastery to preserve the antique sites archaeological sites and antique arts as the center of culture and mental refuge of Buddhists and the monastery have the improvement and development for preservative culture tourist destination like to have the shadow play , museum etc. For the tourists who come to Wat Khanon to beg for Buddhist being and worship the old Buddha image in Ayutthaya period in the chanting hall or Ubosatha and respecting Luangpor Klom. The tourists who come to Wat Khanon that have 2

meaning 1. Ratchaburi as one out of 12 unmissing provinces 2. Wat Khanon is the exchange of preservative culture of Ratchaburi province.

3 The guideline for the preservation antique sites archaeological sites and antique arts of Wat Khanon, Photharam district, Ratchaburi province , found that the monks should have the positive approach by waiting for the people come to the monastery but should have the public relations , informations channel for the people to know and understand the importance both public sector or related agencies to train the monks and villagers about preservation within the monastery and community to have the public mind to work along with all sectors for preservation in the sake of learning and local love responsibility.

Keywords : Preservation, of Antiquise Sites Archaeological Sites and Antique Arts of Wat Khanon, Photharam

1. บทนำ

ในสมัยพุทธกาลระยะเริ่มแรกนั้นพระสงฆ์ยังไม่มีที่อยู่อาศัยประจำได้จาริกไป เพื่อเผยแผ่หลักธรรมศาสนาให้กว้างขวางออกไปเพื่อเป็นการยังประโยชน์สุขแก่ชนหมู่มากที่ตามทีพระพุทเจ้าได้สั่งสอนไว้ดังปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” (วิมहा. (ไทย) 4/32/39) การจาริกไปในที่ต่างๆ ทำให้พระสงฆ์ได้เห็นสภาพที่แท้จริงหรือปัญหาที่เกิดขึ้นได้ชัดเจนและใกล้ชิด สามารถหาวิธีการมาแก้ไขปัญหาหรือวิธีการเผยแผ่ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั้นซึ่งทำให้การเผยแผ่ประสบความสำเร็จได้ดีกว่าและยังเป็นการลดความยึดมั่นถือมั่นในสถานที่อยู่อาศัย การจาริกจึงเป็นการฝึกปฏิบัติให้ละวางกิเลสโดยไม่รู้ตัวแต่การจาริกนี้ก็ไม่ใช่ว่าจะมีคุณอย่างเดียว พระพุทเจ้าก็ได้แสดงถึงโทษของการจาริกไว้เช่นกัน ดังปรากฏในพระไตรปิฎกดังนี้คือ 1) ย่อมไม่ได้ฟังในสิ่งที่ไม่เคยฟัง 2) ไม่เข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังแล้ว 3) ไม่แก้แล้วกล่าวในสิ่งที่ได้ฟังแล้วบางประการ 4) ได้รับโรคเรื้อรังอย่างหนัก 5) ไม่มีมิตร 6) ไม่ได้บรรลुकุณวิเศษที่ยังไม่ได้บรรลุ 7) เสื่อมจากคุณวิเศษที่ได้บรรลุแล้ว 8) ย่อมไม่แก้แล้วกล่าวด้วยคุณวิเศษที่บรรลุแล้วบางประการ เนื่องจากการจาริกไปเรื่อยๆ ย่อมไม่มีโอกาสได้ฟังธรรมเทศนาจากพระภิกษุผู้ได้บรรลุธรรมชั้นสูงแล้ว หรือเมื่อเกิดข้อสงสัยก็ไม่มีโอกาสได้ไต่ถามพระสงฆ์ผู้มีความรู้ บางครั้งการจาริกไปเรื่อยๆ ทำให้เกิดเพเลินจนปล่อยปะละเลยต่อการปฏิบัติธรรมเป็นต้น (อง.ปญจก. (ไทย) 22/221-222/363-364) ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการดำรงเพศพรหมจรรย์พระพุทเจ้าจึงได้ทรงอนุญาตให้มีวัดเกิดขึ้นเป็นที่พักอาศัยเพื่อป้องกันอุปสรรคจากธรรมชาติคือ ความร้อน ความหนาว เป็นต้น ซึ่งเป็นอุปสรรคที่จะทำให้การปฏิบัติธรรมไม่ก้าวหน้า จึงทรงมีพุทธานุญาตเรื่องอารามเมื่อพระเจ้าพิมพิสารได้ทูลถวายอุทยานเวฬุวันแด่พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทเจ้าเป็นประมุข สวนเวฬุวันจึงถือว่าเป็นวัดแห่งแรกในพุทธศาสนาความในพระไตรปิฎกกล่าวไว้ว่า

ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จไปยังพระราชนิเวศน์ของพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธ รัฐครั้งถึงแล้วจึงประทับนั่งบนอาสนะที่เขาจัดถวายพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ขณะนั้นพระเจ้าพิมพิสาร จอมทัพมคธรัฐทรงนำของเคี้ยวของฉันอันประณีตประเคนภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขด้วย พระองค์เองกระทั่งพระผู้มีพระภาคเจ้าเสวยเสร็จแล้วทรงห้ามภัตอาหารแล้ว ละพระหัตถ์จากบาตร จึงประทับนั่ง ณ ที่สมควร ท้าวเธอทรงดำริว่า “พระผู้มีพระภาคควรประทับที่ไหนหนอ ที่แห่งใดอยู่ ไม่ไกลและไม่ใกล้จากหมู่บ้านนัก คมนาคมสะดวกผู้ประสงค์พึงเข้าเฝ้าได้กลางวันไม่พลุกพล่าน กลางคืนสงัด เสียงไม่อีกทีก เราพึงถวายอุทยานเวฬุวันแด่พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข” แล้วทรงจับพระสุวรรณภิงคารหลังน้ำน้อมถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยพระราชดำรัสว่า “หม่อมฉันขอถวายอุทยานเวฬุวันนั้นแด่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขพระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคทรงรับอารามแล้วทรงชี้แจงให้พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐ ต่อมาพระพุทธองค์ ได้ทรงแสดงธรรมีกถา เพราะเรื่องนั้นเป็นต้นเหตุรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอาราม” (วิ.ม. (ไทย) 4/59/71-72) จึงถือได้ว่าสวนเวฬุวันเป็นวัดแห่งแรกในทางพระพุทธศาสนา และเป็นต้นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตการมีวัดเป็นที่อยู่อาศัยแก่พระสงฆ์ แต่อาณาบริเวณพระอาราม เวฬุวันยังคงไม่มีสิ่งก่อสร้างใดๆ พื้นที่ครอบคลุมไปด้วย ป่า ต้นไม้ ภูเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชุก ที่แจ้งและ ลอมฟางต่อมาเศรษฐีเมืองราชคฤห์ จึงได้สร้างวิหารถวายให้แก่สงฆ์เพื่อเป็นที่อยู่ป้องกันอันตรายตั้ง ชื่อความที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก

การที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้คฤหัสถ์สร้างวัดถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ใน พระพุทธศาสนาและอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์อยู่ในเสนาสนะในวัดก็เพื่อความมั่นคงของ พระพุทธศาสนา ทรงแสดงคุณประโยชน์ของวิหารว่า “วิหารย่อมป้องกัน ความหนาวร้อนและสัตว์ ร้าย นอกจากนั้นยังป้องกันงู ยุงและฝนในคราวหนาวเย็น นอกจากนั้นยังป้องกันลมและแดดอันร้อน จัดที่เกิดขึ้น การถวายวิหารแก่สงฆ์ เพื่อหลีกเลี่ยงภัย เพื่อความสุข เพื่อเพ่งพินิจ และเพื่อเห็นแจ้ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงสรรเสริญว่าเป็นทานอันเลิศเพราะฉะนั้น ผู้ฉลาดเมื่อเห็นประโยชน์ของตน พึงสร้างวิหารอันรื่นรมย์ถวายภิกษุผู้หลุดให้อยู่ในที่นี้เถิด อีกประการหนึ่ง ผู้เป็นบัณฑิตมีจิต เลื่อมใสในภิกษุผู้หลุด ผู้ปฏิบัติตรง พึงถวายข้าว น้ำ ผ้า และเสนาสนะอันควรแก่ท่านเหล่านั้น ท่าน เหล่านั้นย่อมแสดงธรรมอันเป็นเหตุบรรเทาสรรพทุกข์แก่เขา ซึ่งเมื่อเขารู้ทั่วถึงแล้วจะเป็นผู้ไม่มีอา สวะปรีนิพพานได้ในชาตินี้” (วิ.จ. (ไทย) 7/294/91-92)

พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมอบภาระหน้าที่สำคัญในการดูแลศาสนสถาน ศาสนสมบัติในวัด โดยพระพุทธองค์ทรงได้อนุญาตให้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ดังในเรื่องราวของพระ ปิลินทวัจฉะ (วิ.ม. (ไทย) 5/270/63) ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า ท่านพระปิลินทวัจฉะประสงค์จะ ทำที่เรือนจึงให้ภิกษุทั้งหลายทำความสะอาดเงื่อมเขาในกรุงราชคฤห์ ครั้งนั้นพระเจ้าพิมพิสารต้องการ ถวายคนวัดเพื่อช่วยทำความสะอาดเงื่อมเขา ต่อมาท่านพระปิลินทวัจฉะได้กราบทูลต่อพระพุทธเจ้า ว่า “พระพุทธเจ้าข้า พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐ มีพระราชประสงค์จะถวายคนวัดข้าพระองค์ จะพึงปฏิบัติอย่างไร” ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุรับสั่ง กับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตให้มีคนงานวัด” (วิ.ม. (ไทย) 5/270/64-65)

จากพระพุทธพจน์ดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า การดูแลศาสนสถาน ศาสนสมบัติของพระพุทธศาสนา นี้ มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล แต่ในสมัยปัจจุบันนั้นถ้าเป็นวัดเล็กมีพระภิกษุสามเณรไม่มากนัก เจ้าอาวาสก็ทำหน้าที่ปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรภายในวัดตามพระธรรมวินัยด้วยตนเอง

จากเหตุผลที่กล่าวข้างต้นวัดখনอนเป็นวัดมีส่วนสำคัญและมีบทบาทยิ่งต่อการอนุรักษ์ โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุเช่น ผนังใหญ่ของวัดখনอน ที่มีความต่อเนื่องมาทั้งในอดีต และปัจจุบันทางวัดได้มีความร่วมมือกับหน่วยงานทางราชการที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องรวมทั้งภาครัฐและ เอกชนในการออกเผยแพร่แนะนำหนังสือใหญ่วัดখনอนออกไปแสดงยังสถานที่ต่างๆทั้งในประเทศและ ต่างประเทศมาแล้วหลายครั้งในปี พ.ศ.2532 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีองค์ อุปถัมภ์ภกมรดกไทยพระองค์ท่านทรงเห็นคุณค่าในการแสดงและศิลปะผนังใหญ่ทรงมีพระกระแส รับสั่งให้ทางวัดช่วยฟื้นฟูและทำการอนุรักษ์ผนังใหญ่ทั้งสามร้อยกว่าตัว และให้มีการจัดทำผนังใหญ่ ชุดใหม่ขึ้นแสดงแทนโดยมี มหาวิทยาลัยศิลปากรรับผิดชอบงานช่างจัดทำผนังใหญ่ทั้งหมด ได้นำ ผนังใหญ่ชุดใหม่ที่สร้างขึ้นใหม่ทูลเกล้าถวายเมื่อเดือน มิถุนายน 2538 ณ โรงละครแห่งชาติและทรง พระราชทานให้ทางวัดখনอนนำมาใช้ในการแสดงต่อไป ปัจจุบันนี้ทางวัดได้จัดสร้างพิพิธภัณฑ์และ การแสดงนิทรรศการผนังใหญ่ เพื่อเปิดให้ประชาชนทั่วไปและผู้ที่มีความสนใจ ได้เข้าร่วมชม นิทรรศการและศึกษาพร้อมทั้งมีการสาธิตวิธีการแสดงผนังใหญ่ตลอดจนการฝึกเยาวชนให้เรียนรู้ และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมอันทรงคุณค่านี้ครบทุกกระบวนการเพื่อสนองโครงการตามพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีสืบต่อไป

ดังนั้นผู้วิจัยมีความสนใจที่จะเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยกันอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุของวัดখনอน ให้ดำรงคงไว้ให้ลูกหลานได้ชมมรดกของบรรพบุรุษของตนเองที่ได้สร้าง สมไว้และได้เห็นความสำคัญเกี่ยวกับการอนุรักษ์จึงศึกษาวิจัย เพื่อจักได้นำผลการวิจัยไปใช้ในการ พัฒนาในการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุของวัดখনอน และผู้เขียนเชื่อมั่นว่า บทความนี้ จะสามารถเป็นแนวทางในการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่สำคัญของ ชาติไว้ให้ยั่งยืนสืบต่อไปได้

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาหลักการและแนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ.
เพื่อศึกษาสภาพการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุของวัดখনอน
เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ของวัด
খনอน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ติดตามเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีความรู้และปราชญ์ชุมชนจำนวน 25รูป/คนเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ผู้มีความรู้และปราชญ์ชุมชน

4. ผลการวิจัย

1. หลักการและแนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ พบว่า ต้องมีการศึกษาค้นคว้าหาความจริงและเข้าใจการอนุรักษ์อย่างแท้จริงเพื่อให้เกิดความรู้ที่ถูกต้อง สามารถผสมผสานกลไกการจัดการทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นควรจะให้ถูกต้องมีประสิทธิภาพ มีการวางแผนอย่างรอบคอบเพื่อรักษาทรัพยากรเหล่านั้น ให้บรรลุความต้องการในอนาคตและหมายรวมถึงการป้องกัน การดูแล การรักษา เพื่อให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติอยู่คงทนต่อไป

2. สภาพการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ของวัดขนอน ในปัจจุบัน วัดขนอนเป็นวัดที่มีความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นศูนย์รวมและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชน ทางวัดได้พัฒนาปรับปรุงเพื่อเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วัฒนธรรม มีการแสดงหนังใหญ่ พิพิธภัณฑสถานผู้มาเที่ยววัดขนอนมีโอกาสแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ได้สัมผัสการพระพุทธรูปเก่าแก่สร้างสมัยอยุธยาตอนปลายภายในพระอุโบสถ และกราบสักการะหลวงพ่อกล่อม คนมาเที่ยวชมวัดขนอนมีความหมาย 2 ประการ 1.จังหวัดราชบุรี นั้นเป็น 1 ใน 12 จังหวัดที่ห้ามพลาดต้องมาเที่ยวชม 2.วัดขนอนเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นของจังหวัดราชบุรี

3. แนวทางพัฒนาการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุของวัดขนอน พระสงฆ์ควรปฏิบัติการณ์ในเชิงรุกคือ ไม่รอให้คนเข้าไปหาถึงวัดควรจัดการประชาสัมพันธ์ข่าวสารตามช่องทางต่างๆให้ประชาชนมีความเข้าใจถึงความสำคัญทั้งภาครัฐหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรมถวายความรู้แต่พระสงฆ์และชาวบ้านในเรื่องการอนุรักษ์ภายในวัดและชุมชนสร้างมีจิตสำนึกในการทำงานที่ประสานสอดคล้องกันทุกภาคส่วนในการดูแลอย่างจริงจังจึงมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ด้วยเพื่อที่จะได้เรียนรู้และความสำนึกที่ถ่องถื่น

5. การอภิปรายผล

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นจากเอกสารรวมงานวิจัยต่างๆและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ทำการสรุป การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ วัดขนอน ตามความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลและได้สังเคราะห์ประเด็นอภิปรายดังต่อไปนี้

5.2.1 สภาพการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุของวัดขนอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

1. ด้านการอนุรักษ์ในฐานะที่เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์อารยธรรม พบว่า ผนังใหญ่วัดขนอนสร้างมาโดยการริเริ่มของพระครูศรีทาสุนทร (หลวงพ่อกล่อม) ท่านได้ดูแลรักษา

ศิลปกรรมของวัดไผ่ได้เป็นอย่างดี พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นบุคคลสำคัญต่อการอนุรักษ์ในเรื่องนี้ก็จะ เป็นท่านเจ้าอาวาสพระครูพิทักษ์ศิลปาคมที่เป็นผู้นำในการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและ ศิลปวัตถุ ของวัดখনอนและเป็นสมบัติของชาติและชุมชน และในส่วนของ การอนุรักษ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุเป็นสิ่งที่มีความสำคัญหลวงปู่ล่อมท่านก็ทำการซ่อมแซมบูรณะด้วย เช่น การบูรณะพระอุโบสถหลังเก่าให้มีสภาพสมบูรณ์ตามแบบช่างสมัยโบราณ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาญ เลี้ยวเส็ง (2444) ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์พุทธศิลป์เพื่อการทอง เที้ยว” พบว่าหลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการสร้างงานพุทธศิลป์มีหมวด ธรรมว่าด้วยเรื่องบูชา ไตรสิกขา บุญกิริยาวัตถุ ไตรลักษณ์ เจตียะ อปายะ อุโบสถศีล และทศบารมีวัดเกิดขึ้นมาตั้งแต่ครั้ง พุทธกาลผู้สร้างได้ถวายเพื่อเป็นที่ประทับของพระพุทธรองค์และเป็นที่อยู่ของสงฆ์วัดได้พัฒนา รูปแบบจากสิ่งก่อสร้างที่มุ่งประโยชน์ใช้สอยเป็นพระอารามที่มีความอลังการเพื่อเป็นพุทธบูชาวัดจึง ได้ กลายเป็นที่รวมของงานฝีมือเชิงช่างและมรดกทางวัฒนธรรมในกาลต่อมา ดังนั้นการมาเที่ยวชม พุทธศิลป์จึงได้คุณค่าทางการพักผ่อน การแสวงหาความรู้และการแสวงบุญ วัดที่เข้าไปศึกษามีพุทธ ศิลป์ที่มีคุณค่าโดดเด่นแตกต่างกันออกไป มีประโยชน์ทางการใช้สอยเพื่อกิจกรรมทาง พระพุทธศาสนาเป็นหลักทุกวัดได้ดูแลรักษาพุทธศิลป์ในวัดให้คงอยู่ในสภาพเดิมหรือใกล้เคียง กลมกลืนกับสภาพเดิมมากที่สุดพระสงฆ์มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบในวัดที่เข้าไปศึกษามีความรู้ ความ เข้าใจเรื่องการอนุรักษ์พุทธศิลป์ตรงกันกับนักวิชาการศิลปะ และนักวิชาการศิลปะเหล่านั้นเห็นว่า วัดต้องใช้พุทธศิลป์ให้เกิดคุณค่าทางธรรมปฏิบัติแก่ผู้มาเที่ยวชมให้มากที่สุดโดยไม่ได้ให้ความสำคัญ ในเชิงเศรษฐกิจใดๆ จากการสำรวจภาคสนามพบว่า สิ่งที่วัดควรปรับปรุงมากที่สุดคือ การจัดทำ เอกสารแนะนำวัด (ร้อยละ34) และปรับปรุงความสะอาดบริเวณวัด (ร้อยละ 30) กรมศิลปากรและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการทองเที้ยวควรให้การสนับสนุนและแนวทางในการปรับปรุงวัดเพื่อ รองรับการทองเที้ยวอย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์ของความเป็นศาสนสถานที่ ศักดิ์สิทธิ์ต่อไปและมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนีย์ ทองจันทร์ และคณะ (2456) ได้วิจัยเรื่อง “ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการโบราณสถานโบราณวัตถุและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์” ศึกษากรณี เกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าพระราชบัญญัติ โบราณสถานโบราณวัตถุและ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2535 เป็นกฎหมายที่กำหนด อำนาจหน้าที่ให้กรมศิลปากร ในการบริหารจัดการโบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุและ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ตั้งอยู่ ในเกาะเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยตรง

แต่พื้นที่ที่เป็นโบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์นั้นส่วนใหญ่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา(core zone) เป็นพื้นที่ของความรับผิดชอบขององค์การ ปกครองส่วนท้องถิ่นคือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล พระนครศรีอยุธยาองค์การบริหารส่วน ตำบลซึ่งหน้าที่ในการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตน เมื่อกรม ศิลปากรและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต่างมีอำนาจในการบริหารจัดการพื้นที่โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ตั้งอยู่ในเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและต่าง ฝ่ายได้ใช้อำนาจของตน จึงเกิดปัญหาการใช้กฎหมายที่ทับซ้อนกันจึงทำให้โบราณสถานโบราณวัตถุ

ศิลปวัตถุและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เสียหาย ถูกทำลาย สูญหาย และภูมิทัศน์โดยรอบเกิดทัศนอุจาด “นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองบริวาร” ที่จดทะเบียนเป็นมรดกโลกจากองค์การศึกษาและวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ(Unitednations Educations Scientific and Cultural Organization หรือ unesco อาจจะถูกถอดถอนออกจากการเป็นมรดกโลกได้

ในอนาคตเพราะการบริหารจัดการพื้นที่ในเขตโบราณสถานโบราณวัตถุศิลปวัตถุและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ของอนุสัญญาการคุ้มครองมรดกโลก(The World Haritegs conversations) และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัครพันธ์ พันธุ์สมฤทธิ (2545) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาสถาปัตยกรรมในวัดราชาธิวาส (สมอราย) ผลการวิจัยพบว่า การอนุรักษ์โบราณสถานนั้นควรเป็นการอนุรักษ์ที่ผ่านกระบวนการค้นคว้าวิจัยอย่างครบถ้วน กล่าวคือ หากหากโบราณสถานนั้นพอจะเหลือให้เป็นรูปเป็นร่างบางส่วน ให้เขียนแบบขึ้นมา ส่วนที่ขาดหายไปก็เขียนให้เต็มโดยการสันนิษฐานใช้ความรู้ทางโบราณคดีประวัติศาสตร์ศิลปะวิเคราะห์ออกมาเป็นข้อมูลหลักฐานประกอบกับที่ยังเหลืออยู่แล้วก็เผยแพร่โดยอาจจัดพิมพ์เป็นเล่มพร้อมยกตัวอย่างประกอบหรืออาจทำเป็นแบบจำลอง ส่วนการดำเนินการกับตัวโบราณสถานนั้นควรจะปรึกษาหารือกับนักวิชาการทุกแขนงที่เกี่ยวข้อง และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ กรรณิการ์ สุธีรัตนภิรมย์ (2548) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พัฒนาการแนวคิดและวิธีการอนุรักษ์โบราณสถานในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถานของไทยมีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน จากรากฐานความคิดภูมิปัญญาดั้งเดิมสู่แนวคิด หลักการ ทฤษฎีที่พัฒนาตามหลักสากล และพบว่าไม่มีการศึกษาในครั้งใดที่แสดงถึงพัฒนาการแนวคิดนั้นๆตลอดจนที่มาที่ไปรวมทั้งอิทธิพลต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการเปลี่ยนแปลงแนวคิดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอย่างชัดเจน

2. ด้านการอนุรักษ์ในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ผลทางการสร้างสรรค์ พบว่า พระสงฆ์ในวัดখনอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ท่านได้ทำตามหลักการอนุรักษ์นับได้ว่าเป็นหลักการและเหตุผลในการชะลออัตราการเสื่อมสภาพเพื่อคงไว้ซึ่งคุณค่าของศิลปของสภาพโบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุในสภาพที่ใกล้เคียงของเดิมเท่าที่จะเป็นไปได้ สอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ พระวัชรกร ปณฺหารโร (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ ศาสนาวัตถุ ศึกษาเฉพาะกรณี การอนุรักษ์อุโบสถ (สิม) ในอำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด” จากผลการวิจัยพบว่า บุคคลที่อยู่ใกล้ชิดและต้องเห็นความสำคัญของสิมอีสานมากกว่าคนอื่นคือ พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์บูรณะส่วนที่ชำรุดทรุดโทรม และเพิ่มเติมส่วนที่หายไปและพระสงฆ์ยังเป็นผู้กระตุ้นปลุกจิตสำนึกให้ประชาชนหวงแหนในสถาปัตยกรรมสิมอีสานด้วย และมีประเด็นที่เกี่ยวข้องและมีความสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ พระครูวัชรสุวรรณาทธ ธมฺมโชโต (ลูกซุบ เกตุเขียว) (2558) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้อิทธิบาทธรรมเพื่อส่งเสริมกลยุทธ์การอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 15” ผลการวิจัย พบว่า 1.สภาพปัญหาอุปสรรคของการอนุรักษ์โบราณสถาน ยังขาดแคลนงบประมาณและขาดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการอนุรักษ์โบราณสถานและการสื่อที่ใช้ในการให้ความรู้เกี่ยวกับในการอนุรักษ์ยัง

ไม่มีเพียงพอ 2. การบูรณาการระหว่างแนวคิดทฤษฎีและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์ในการอนุรักษ์ของพระสังฆาธิการพบว่า การวางแผน พระสังฆาธิการต้องวางแผนให้ชัดเจนการจัดองค์กรพบว่า องค์กรจะต้องรวบรวมข้อมูลของปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่เหมาะสมกับโครงสร้างองค์กรในการดำเนินกิจกรรมให้มีความคล่องตัว การบริหารบุคคลพบว่า การเสาะแสวงหาเพื่อเลือกสรรให้ได้คนที่มีความรู้ ความสามารถที่เหมาะสมกับงานในการอนุรักษ์หรือผู้มีความรักต่อโบราณอย่างสูงสุดเข้ามาทำหน้าที่ดูแลในการปกป้อง การอำนวยความสะดวก พบว่า พระสังฆาธิการจะต้องมีความรู้และข้อมูลอย่างลึกซึ้งที่สามารถนำไปกำหนดการวินิจฉัยสั่งการที่รวดเร็วแม่นยำตรงการควบคุมพบว่า การใช้ระเบียบและระบบที่จัดวางขึ้น พระสังฆาธิการจะต้องพัฒนาระบบของจิตสำนึก มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อพระศาสนาสำหรับการบูรณาการหลักพุทธธรรมจะต้องทำให้พระสังฆาธิการมีฉันทะความใส่ใจในการอนุรักษ์อยู่เสมอและมุ่งมั่นมีวิริยะความขยันหมั่นเพียร ในการอนุรักษ์โบราณสถานความพยายามอดทนมีจิตตะความตั้งใจในการอนุรักษ์ มีความกระตือรือร้น และวิมังสา ใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจสอบหาเหตุผลเพื่อแก้ไขปรับปรุงงานให้ดีขึ้น

ในปัจจุบันหลวงพ่อพระครูพิทักษ์ศิลปาคมได้สืบสานงานอนุรักษ์ของวัดখনอนเพื่อส่งต่องานด้านการอนุรักษ์ให้คนรุ่นต่อไปได้เดินหน้านงานอนุรักษ์ต่อเนื่องอย่างไม่ขาดสาย ประยุกต์ปรับปรุงประสานให้เกิดความลงตัวองงานอนุรักษ์แต่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์และความมีมนต์ขลังของหนังใหญ่วัดখনอนเพื่อความตื่นตาตื่นใจของผู้พบเห็นไปอีกนานามีประเด็นและมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภชัย สนธิรักษ์ (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศักยภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ อนุรักษ์แหล่งโบราณสถานในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหน้าพระดู่ อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี” การผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูงเมื่อ พิจารณาตามส่วนร่วมมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จะพบสามกิจกรรมแรกคือ ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ชุมชน เป็นแห่งการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และมีถนนในแหล่งโบราณสถาน ส่วนการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับรู้มีสามกิจกรรม กิจกรรมแรกคือ รู้เรื่องการขุดค้นพบโครงกระดูกมนุษย์หรือเศษภาชนะดินเผาที่แหล่งโบราณคดีบ้านโคกกระทิงจักแหล่งโบราณคดีบ้านโคกกระทิงและรู้เรื่องการขุดค้นพบเศษภาชนะดินเผา เปลือกหอยหรือชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ทะเลที่แหล่งโบราณคดีบ้านโคกฝ้าย และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ สาธิต ฤกษ์ดาลักษณ์ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษารูปแบบ การอนุรักษ์ ฟืนฟู และการพัฒนาโบราณสถานในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการอนุรักษ์ฟืนฟูโบราณสถานจะต้องเริ่มจากการรักษาหรือ หรือประชุมระดมสมอง ระดมความคิดเห็นจากผู้เป็นเจ้าของโบราณสถานคือประชาชนเป็นชุมชนอันได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ ชุมชน ครู พระสงฆ์ หรือบุคคลอื่นเพื่อหาทาง หาทุนและหาทางที่จะดำเนินการฟืนฟูต่อไปโดยมีรูปแบบในการฟืนฟูอนุรักษ์คือการรักษาสภาพเดิมเอาไว้ให้ได้มากที่สุดและนานที่สุด

6. ข้อเสนอแนะ

1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. การสนับสนุนพระสงฆ์ของภาครัฐควรให้การสนับสนุนการทำงานด้านการจัดการในการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุภายในวัด
2. กรมศิลปากรหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนพระสงฆ์ในการทำงานด้านการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุให้เกิดขึ้นภายในวัดที่สามารถจะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพตามหลักเกณฑ์การอนุรักษ์
3. ภาคเอกชนควรให้ความสำคัญและให้การสนับสนุนพระสงฆ์ในการทำงานด้านการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุภายในวัด
4. พระสงฆ์ควรปฏิบัติการณ์ในเชิงรุกคือ ไม่รอให้คนเข้าไปหาถึงวัด แต่ควรจัดการประชาสัมพันธ์ข่าวสารตามช่องทางต่างๆให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและรู้ถึงความสำคัญในการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุให้ประชาชนเข้าใจมากยิ่งขึ้น
5. ภาครัฐหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีการอบรมถวายความรู้แด่พระสงฆ์และประชาชนในเรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุภายในวัดและชุมชน
6. ให้คนในชุมชนและหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีโบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุมีจิตสำนึกในการทำงานที่ประสานสอดคล้องกันทั้งชุมชนในการดูแลอย่างจริงจัง
7. คนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ด้วยเพื่อที่จะได้เป็นส่วนหนึ่งที่จะได้เรียนรู้และซึมซับความสำนึกรักท้องถิ่นของเราเองจะได้เห็นคุณค่าในการอนุรักษ์นั่นเอง

2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการทำวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเฉพาะ”การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ของวัดขนอน อำเภอโพธาราม”เชิงลึกบางประเด็น และจึงควรมีการวิจัย”การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ของวัดอื่นๆ เพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่การปฏิบัติในปัจจุบันได้เช่นกัน
2. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการด้านวิชาการในการอนุรักษ์โบราณสถานในการนำหลักวิชาการ ประยุกต์องค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานมาใช้ในวัด บริษัท หรือองค์กรหน่วยงาน สถาบัน เป็นต้นเพื่อเป็นการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตามหลักเกณฑ์ของการอนุรักษ์
3. ควรศึกษาความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีต่อพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุในจังหวัดราชบุรีและจังหวัดอื่นๆ
4. ควรมีการวิจัยเรื่องการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ในวัดของจังหวัดราชบุรีและวัดในจังหวัดอื่นๆ

5. ควรมีการศึกษาในรายละเอียดในส่วนที่เป็นรายละเอียดเชิงลึกของการอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาปรับปรุงให้เกิดประโยชน์สูงสุดการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุที่เป็นของเก่าที่มีค่ายิ่ง

บรรณานุกรม

- กรณีการ สุธีรัตนภิรมย์. (2548). “พัฒนาการแนวคิดและวิธีอนุรักษ์โบราณสถานในประเทศไทย” *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชาญ เลี้ยวเส็ง. (2444). “ศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์พุทธศิลป์เพื่อการท่องเที่ยว” *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*. ศาสนาเปรียบเทียบ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระครูวัชรสุวรรณนทร ธมฺมโชโต ลูกซุบ เกตุเขียว. (2558). “การประยุกต์ใช้อธิปไตยธรรมเพื่อส่งเสริมกลยุทธ์การอนุรักษ์ โบราณสถานของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 15” *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. สาขาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสมุห์วีรศักดิ์ วีระธมฺ โมนิโกธา. (2558). “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย-มอญ : กรณีศึกษาชุมชนมอญ ตำบลดอนกระเบื้อง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. สาขาการจัดการเชิงพุทธ : บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาขวัญ ภิรมโน. (2553). “วัดอรุณราชวราราม : บทบาทการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของวัดที่ ส่งผลต่อศรัทธา ของประชาชน”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
- พระวัชรกร ปณฺญารโ. (2548). “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศาสนาวัดดุสิตศึกษาเฉพาะกรณี การ อนุรักษ์(สิ่ง) ในอำเภออาจสามารถจังหวัดร้อยเอ็ด”. *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สาธิต กฤษดาภิรมย์. (2551). “การศึกษาารูปแบบ การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และการพัฒนาโบราณสถาน ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน”. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุนีย์ ทองจันทร์. (2556). และคณะ “ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ศึกษากรณี เกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” *รายงานวิจัย*. สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

- ศุภชัย สนธิรักษ์. (2549). “ศักยภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน
ใน เขตองค์การบริหารส่วนตำบลหน้าพระคู่ อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี”.
วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อัครพันธุ์ พันธุ์สัมฤทธิ์. (2545). “การศึกษาสถาปัตยกรรมในวัดราชาธิวาสสมอราย”. *วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศึกษาวิเคราะห์วิธีกวนข้าวทิพย์ของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย
THE ANALYSIS OF THE KGAWTIPIS STIRRING CEREMONY OF
BUDDHIST IN THAI SOCIETY

พระสุนทรกิจโกศล (เสวย จันทรัตน์)* พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร** แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม***

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาพิธีกรรมการกวนข้าวทิพย์ในพระพุทธรูป 2) เพื่อศึกษารูปแบบพิธีกรรมการกวนข้าวทิพย์ในสังคมไทย 3) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการกวนข้าวทิพย์ของพุทธศาสนิกชน ในสังคมไทยที่บูรณาการด้วยการกวนข้าวทิพย์ตามหลักพระพุทธรูป

จากการศึกษา พบว่า การกวนข้าวทิพย์มีร่องรอยปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเป็นอาหารที่ไม่มีเนื้อสัตว์เจือปนมีกรรมวิธีการในการหุง มีส่วนผสมมีน้ำมันเป็นหลักเป็นอาหารที่นิยมรับประทานกันในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าได้เสวยอาหารที่เรียกว่าข้าวมธุปายาส หรือข้าวทิพย์ที่สมัยปัจจุบันทำให้พระองค์ได้ตรัสรู้ ดังนั้นสมัยปัจจุบันนี้เมื่อจะทำพิธีกวนข้าวทิพย์จึงต้องอ้างอิงเรื่องนางสุชาดาเป็นเจ้าตำหรับคนแรกที่ได้นำข้าวทิพย์ไปถวายพระมหาบุรุษ มีหลักฐานปรากฏชัดในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ทรงให้มีพระราชพิธีกวนข้าวทิพย์ในพระราชวัง โดยมีพระน้องนางเธอ พระเจ้าลูกเธอเป็นสาวพรหมจารีในการกวน

ประเพณีกวนข้าวทิพย์จะสำเร็จได้ต้องอาศัยความศรัทธาความเชื่อที่ยังมีอยู่ของประชาชนทั่วไป และผู้นำในชุมชนที่จะร่วมมือกันอนุรักษ์ประเพณีนี้ไว้ เพราะต้องใช้ความร่วมมือร่วมใจของประชาชนจำนวนมาก ในการเตรียมการ การจัดหาอุปกรณ์ในการกวน แรงงานในการกวน และการเตรียมการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงินที่ใช้ในการจัดซื้อจัดหาสิ่งของต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุผลข้างต้นในปัจจุบันบางวัด บางท้องถิ่นจึงเลิกประเพณีกวนข้าวทิพย์นี้ไป เพราะขาดความพร้อมในเรื่องต่างๆ จากคติศรัทธาความเชื่อของชาวพุทธในประเทศไทยได้ขนานนาม “ข้าวมธุปายาส” ว่าเป็น “ข้าวกระยาทิพย์” หรือ “ข้าวทิพย์”

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สังคมคือกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ด้วยกันในบริเวณใดบริเวณหนึ่ง มีความรู้สึกผูกพันร่วมมือกันในการถ่ายทอด ประเพณี วัฒนธรรม ความคิด และความเชื่อในสังคมในงานวันวิสาขบูชา ภมณฑลพิธีท้องสนามหลวงเป็นประจำทุกปี แต่ละภาคส่วน มีส่วนร่วมในการจัดเตรียมงานพิธี และประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ความรู้ให้แก่สาธารณชน พร้อมทั้งประสานงานกับหน่วยงาน ประชาชน กลุ่มองค์กรต่างๆ เป็นการสร้างเครือข่ายความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุนโยบายของรัฐ เป็นการสนับสนุน สืบสานงานพิธีการกวนข้าวทิพย์ ในวันวิสาขบูชา ภ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง

คำสำคัญ : วิธีกวนข้าวทิพย์, พุทธศาสนิกชน, สังคมไทย.

ABSTRACT

This dissertation entitled ‘An Analytical Study of the Buddhists’ Kuankhawtip Ceremony in Thai Society’ has three objectives: 1) to study Kuankhawtip ceremony in Buddhism, 2) to study model of Kuankhawtip ceremony in Thai society and 3) to analyze the model of Buddhists’ Kuankhawtip ceremony integrated with Buddhism in Thai society. This is a documentary research.

In the study, it was found that there appeared such ceremony of Kuankhawtip in which there was no any meat being a part of its ingredient in Tipiṇaka. In cooking, the main part is basically mixed with milk. It is said that this sort of food became favourite one and in the Buddha’s time, He ate this food and was called Madhupāyāsa or called Khawtip in the present time and brought Him such enlightenment. Therefore, when it comes to Kuankhawtip ceremony, the story of Sujātā is always quoted as the first pioneer who offered Khawtip to the Mahāpurisa. In this matter, the ample evidence of the mentioned ceremony was found in the reign of King Rāma, the fifth who allowed such Kuankhawtip ceremony in the palace wherein his sister and daughter acted as virgin girls.

As far as the Kuankhawtip ceremony is concerned, its completeness is actualized through general people’s sets of faith and belief including community’s leaders whose real intentions are to preserve this tradition cooperatively because the aforesaid ceremony needs great deals of hands and minds in preparation, providing tools for cooking, workers and arrangement are also required including money for purchasing various staffs. By virtue of the above reasons, in the present, this ceremony was completely abandoned by some temples in some regions due

to lack of the required readiness. However, Madhupāyāsa was named ‘Khawkrayātip’ or ‘Khawtip’ by Thais’ Buddhist faith and belief.

In Thai society, it means groups of people who live together in some areas, cooperatively willing to pass the mentioned tradition, culture, thoughts and belief to generations of society then in every Vesak ceremony they come to Sanam Luang where Kuankhawtip is held every year; each sector voluntarily takes part in the preparation of such ceremony and then propagate it to public so as to provide general people with proper knowledge on it; they also build public relationship with many organizations, people and various official departments. Consequently, the intra-link of support is made leading to the successfulness of government policy and this serves as a supportive factor in sustaining Kuankhawtip ceremony in the day of Vesak organized at Sanam Luang.

Keywords : The way to stir Khawtip, Buddhists, Thai social.

1. บทนำ

การกวนข้าวทิพย์เป็นกิจกรรมทางพุทธศาสนา ที่ถูกจัดขึ้นในช่วงวันขึ้น 15 เดือน 10 ทุกปี โดยเฉพาะที่ภาคกลางที่ยังคงสืบสานพิธีกรรมนี้จนถึงปัจจุบัน ซึ่งกิจกรรมการกวนข้าวทิพย์สืบต่อจนถือว่าเป็นพิธีกรรมที่มีความสำคัญโดยเฉพาะในอดีตปรากฏในสังคมไทยสมัยสุโขทัย อยุธยาและตอนต้นในสมัยรัตนโกสินทร์ที่ยังถือว่าเป็นพิธีกรรมหลวง จนคลี่คลายมาถึงปัจจุบันมาเป็นพิธีกรรมราษฎร์ในปัจจุบัน กิจกรรมกวนข้าวทิพย์มีความเชื่อมโยงกับพุทธประวัติช่วงสำคัญก่อนที่พระองค์จะตรัสรู้เป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ทรงทราบพระองค์เห็นว่าไม่ทรงบรรลุธรรม ในที่สุดพระองค์ทรงมาเสวยพระกระยาหาร พระกระยาหารครั้งแรกที่พระองค์ได้ทรงเสวยคือ ข้าวจากนางสุชาดา ซึ่งพระนางจะนำข้าวมธุปายาสมาบางสรวงเทวดาและถวายข้าวมธุปายาสแก่พระองค์ พระองค์ได้ทรงเสวยข้าวมธุปายาสและบำเพ็ญสมณธรรมได้สำเร็จเป็นองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า

คติการให้ความสำคัญของอดีตของพระพุทธเจ้าจะในพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทปรากฏใน คัมภีร์สัมภารวิบาก สัมปิณชิตมทานิทาน เป็นต้น อดีตพระพุทธเจ้าเหล่านั้นจะมีช่วงสำคัญของการเป็นพุทธภาวะ คือ พระชาติของพระองค์ที่เป็นกษัตริย์หรือพราหมณ์ การออกบวช การรับข้าวมธุปายาส การผจญมาร การตรัสรู้ อัครสาวก เป็นต้น ต่อมาคติการให้ความสำคัญแก่พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันเหตุการณ์สำคัญก่อนพระองค์จะตรัสรู้ คือการเสวยข้าวมธุปายาสจากพระนางสุชาดา

ข้าวของนางสุชาดาถูกถือว่าเป็นการถวายทานที่ได้บุญที่มีผลยอดเยี่ยมในฐานะเป็นข้าวที่เลิศรสหาได้ยากยิ่งเพราะต้องการผ่านพิธีกรรมที่มีความสลับซับซ้อน เป็นการกระทำที่มาจากจิตใจ

บริสุทธิ์และเห็นว่าเป็นพระกระยาหารถวายพระพุทธเจ้า การให้ความสำคัญดังกล่าวพิธีกรรมได้ดำเนินสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุดรธานี, 2551)

การกวนข้าวทิพย์ (ข้าวมธุปายาส) เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดจากประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาดังกล่าวที่สะท้อนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและสะท้อนหลักธรรมที่เกิดจากกิจกรรมของชุมชน ได้แก่ ความสามัคคีระหว่างคนในชุมชน การปลุกฝังทางวัฒนธรรมนอกจากนี้ข้าวพระยาสารที่มีเลิศรสยังได้ถูกพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนเพื่อเป็นสินค้าของระลึกด้วยในโอกาสที่ไทยจะเข้าไปส่วนหนึ่งของประชาคมอาเซียน (ปิยะวัน เพชรหมี่, 2556)

ในมิติพิธีกรรมข้าวการกวนข้าวทิพย์เป็นพิธีกรรมสังเคราะห์ระหว่างพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ ในด้านทางพระพุทธศาสนาพิธีกรรมถือว่าเป็นกรรมพิธีกรรมที่เป็นกรรณำคนเข้าสู่พระพุทธศาสนาเหมือนเปลือกที่ห่อหุ้มแก่นหรือหลักธรรม พระพรหมคุณาภรณ์กล่าวว่พิธีกรรมมีประโยชน์หลายอย่าง พิธีกรรมแปลว่า การกระทำที่เป็นพิธี คือ เป็นวิธีที่จะทำให้สำเร็จผลที่ต้องการหรือการกระทำที่เป็นวิธีการเพื่อให้สำเร็จผลที่ต้องการ หรือนำไปสู่ผลที่ต้องการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ.ปยุตฺโต), 2551) ในความหมายของพิธีกรรมทางวัฒนธรรมศึกษาถือว่กิจกรรมการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรม คือ การให้ความหมายของมนุษย์ต่อธรรมชาติแล้วจะปรากฏเป็นพิธีกรรม ในแง่นี้มนุษย์ไม่สามารถแยกออกจากพิธีกรรมได้ เช่นเดียวกับในมิติทางพระพุทธศาสนาพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมมนุษย์ที่เป็นวินัยและเป็นฐานการเข้าถึงการหลุดพ้น

ในมิติด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กระบวนการกวนข้าวทิพย์เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาและมิติทางกิจกรรมทางที่เกิดขึ้นในประกอบพิธีกรรมกวนข้าวทิพย์ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ได้หลายวัตถุประสงค์ในปัจจุบัน สะท้อนโครงสร้างที่เป็นรูปแบบและกระบวนการ ตลอดจนน่าจะสะท้อนหลักธรรมบางธรรมบางประการทางพระพุทธศาสนาที่ค้ำจุนให้พิธีกรรมดังกล่าวคงอยู่ จึงเป็นที่มาของการศึกษาเรื่องนี้ และประเพณีกวนข้าวทิพย์ หรือข้าวมธุปายาส เป็นวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่ควรแก่การอนุรักษ์ สืบสาน และสืบทอด ให้คงอยู่ตลอดไป นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความรักความสามัคคีที่เกิดขึ้นในกลุ่มชนที่เข้าร่วม กันทำบุญและสืบทอดพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง เนื่องจากปัจจุบันประเพณีกวนข้าวทิพย์กำลังจะหายไปสังคมไทยนั้นหมายถึงวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและการสืบสาน และสืบทอด กำลังจะหายไปสังคมไทยด้วย

พระธรรมธีรราชฆาณิก (โชดก ญาณสิทธิ ป.ธ.9) ได้กล่าวว่ ประเพณีกวนข้าวทิพย์ เป็นประเพณีที่สร้างความสามัคคีในกลุ่มชนในอันที่จะร่วมกันนำเอาวัสดุข้าว ของต่าง ๆ มาร่วมทำบุญเมื่อเสร็จและถวายเป็นพุทธบูชาที่แบ่งปันกันไปรับประทานเพื่อความ ประเพณีกวนข้าวทิพย์ เป็นพระราชพิธีที่กระทำกันในเดือน 10 ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยา เป็นราชธานี และได้รับการฟื้นฟูครั้งใหญ่ ในสมัยรัชกาลที่ 1 และมาละเว้นเลิกไป ในสมัยรัชกาล ที่ 2 และรัชกาลที่ 3 แล้วมาได้รับการฟื้นฟู อีกครั้งหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา แต่ในปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่จะจัดกัน

ในเดือน 12 บางแห่งก็เดือนหนึ่ง ซึ่งคงจะถือเอาระยะที่ข้าวกล้า ในท้องนามีรวงขาวเป็นน้ำนม ของแต่ละปี และชาวบ้านก็มีความพร้อมเพรียงกัน (พระธรรมธีรราชมหามณี (โชดก ญาณสิทธิ ป.ศ.9, 2533) พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า พิธีกวนข้าวทิพย์ได้ยึดถือปฏิบัติเป็นประเพณีสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในหมู่ของชาวพุทธทั่วไป เพื่อระลึกถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและเหตุการณ์ที่นางสุชาดาได้กวนข้าวทิพย์ในวันขึ้น 14 ค่ำ แล้วนำไปถวายพระพุทธรูปก่อนที่จะตรัสรู้ 1 วัน โดยถือว่ามีผลานิสงฆ์มาก ด้วยเหตุนี้ชาวพุทธจึงพร้อมใจกันกวนข้าวทิพย์ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา เทิดทูนพระเกียรติคุณด้วยความกตัญญูกตเวทิตาธรรมข้าวทิพย์มรุธบายสนี้เชื่อกันว่า เมื่อทำครบถ้วนตามพิธีแล้ว จะเป็นสิริมงคลแก่ผู้ทำและผู้บริโภค สมควรจะเป็นสรวงเทพารักษ์ ผู้ที่ได้บริโภคข้าวทิพย์แล้ว จะประสบโชคลาภต่างๆ นานา ปราศจากโรคภัยภัยพิบัติ ประสบสิ่งที่เป็นมงคล (พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต),2554)

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าว พิธีกรรมทางศาสนาที่แท้จริงฉบับสมบูรณ์ ข้าวมรุธบายส (ข้าวสุกหุงด้วยนมโคจืดด้วยน้ำผึ้ง) ก่อนพุทธกาล เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะราชกุมาร ได้เสด็จออกทรงผนวช ได้เสวยข้าวทิพย์ของนางสาวสุชาดา บุตรีมหาเศรษฐีแห่งบ้านเสนานิคม ก่อนแต่งงานได้ไปพบกับเทวดาที่ต้นไทรว่า ขอให้ได้แต่งงานกับชายที่มีสกุลและฐานะเสมอกันและได้บุตรคนแรกเป็นชาย ต่อมานางก็สมปรารถนา จึงได้จัดแจงรดน้ำนมจากแม่โค การรดนมจากแม่โควันนั้นรดง่ายเกินคาด แม้ว่าลูกโคไม่ได้กินนมในวันนั้น เมื่อนำภาชนะเข้าไปรอง กลับมีน้ำนมไหลออกมาเอง นางสุชาดาจึงจัดแจงปรุงข้าวมรุธบายสไปแก้มบนที่ต้นไทร นางสุชาดาได้พบพระมหาบุรุษคิดว่า เป็นเทวดา จึงทำพิธีแก้มบนถวายภัตตาหารมื้อแรกที่พระองค์เสวยข้าวมรุธบายส (ข้าวทิพย์) แล้วตรัสรู้ (พุทธทาสภิกขุ ,2549)

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์ ประวัติตามศิลาจารึก วัดพระเชตุพนฯ กล่าวถึงชาวรามัญหุงข้าวทิพย์บูชาเทวดาผู้มีฤทธิ์เดช 5 องค์ แต่คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาไม่ได้กล่าวถึงการกวนข้าวทิพย์เอาไว้ มีแต่การหุงข้าวมรุธบายส เมื่อตกมาเป็นพิธีไทยแล้วก็มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้เหมาะสมแก่กาลเทศะธรรมเนียมคนไทยข้าวทิพย์นี้ เนื่องมาจากข้าวมรุธบายสของพราหมณ์หุงรับประทานกันไม่มีกำหนดแน่นอน เช่น นางสุชาดาหุงไปถวายพระพุทธรูปในวันวิสาขะ เดือน 6 แม้ในอรรถกถาธรรมบทก็กล่าวถึงข้าวมรุธบายสไว้หลายเรื่อง เช่น มิคารเศรษฐี พ่อสามีของนางวิสาขา บริโภคข้าวมรุธบายสอันมีน้ำน้อย และในมัคค์ัตถทีปนีได้กล่าวถึงเศรษฐีขี้เหนียวหุงข้าวมรุธบายสบริโภคเองก็ไม่ได้ระบุไว้ชัดเจนว่าหุงรับประทานเมื่อไหร่ แต่ข้าวมรุธบายสของพราหมณ์ก็ไม่มีสิ่งของที่ใช้ในการกวนมากมายเหมือนข้าวทิพย์ของบ้านเรา ข้าวทิพย์เรากลือกันว่าเป็นอาหารที่มีรสอร่อยคล้ายของทิพย์ (เทวดา) เมื่อกวนเสร็จแล้วก็แจกจ่ายกันบริโภคเพื่อระงับโรคภัยไข้เจ็บในร่างกายเพราะก่อนรักษาและนำทิพย์โอสขามาเจือลงในสิ่งของที่จะกวน กับอาราธนาพระสงฆ์ให้ตั้งเมตตาจิตเจริญพระพุทธรูปมนต์ เพื่อให้เกิดสิริสวัสดิมงคลแก่ผู้รับประทานข้าวทิพย์ จึงถือกันว่าเป็นศักดิ์สิทธิ์ด้วยอำนาจพระปริตรและเทวานุภาพ (เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์,2513)

ปิยะวัน เพชรหมี กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาขนมกระยาสารทสินค้าของฝากของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนางัว อำเภอมือง จังหวัดเพชรบูรณ์เพื่อรองรับสู่ประชาคมอาเซียน”ว่า การปรับตัวของผลิตภัณฑ์กระยาสารทในเชิงวัฒนธรรมสู่สินค้าเชิงตลาด มีความจะเป็นที่จะต้องตระหนักและปรับปรุงให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคไม่ว่าจะเป็นด้านรูปลักษณะของผลิตภัณฑ์ความสวยงามของสินค้า ความสะอาด ความแข็งแรงของตราสินค้า รวมทั้งการรับรองคุณภาพหรือเครื่องหมายการมีมาตรฐานของสินค้า ซึ่งหมายถึง การปรับตัวในระบบการผลิตที่จะต้องนาบทบาททางวิชาการเข้ามาใช้มากขึ้น (ปิยะวัน เพชรหมี,2529)

กุลวดี โรจน์ไพศาลกิจ กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนามาตรฐานความสะอาดและบรรจุภัณฑ์“ขนมกระยาสารท” กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ บ้านวังควาย จังหวัดฉะเชิงเทรา” ว่าภายหลังการพัฒนา กลุ่มผู้ผลิตมีความรู้เกี่ยวกับสุขลักษณะที่ดีในการประกอบอาหารสูงขึ้นกว่าก่อนการพัฒนา กลุ่มผู้ผลิตให้ความร่วมมือในการพัฒนากระบวนการผลิตขนมกระยาสารท ให้เป็นไปตามมาตรฐานความสะอาด และสุขลักษณะที่ดีในการประกอบอาหาร รูปแบบบรรจุภัณฑ์ของขนมกระยาสารทได้รับการพัฒนาให้มีตราสัญลักษณ์ที่มีความสวยงามและใช้วัสดุที่มีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค (กุลวดี โรจน์ไพศาลกิจ, 2523)

สุมาลัย กาลวิบูลย์ (2528) กล่าวไว้ในงานวิจัย เรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบประเพณีสารทเดือนสิบกับแนวคิดเรื่องกรรมและการอุทิศส่วนกุศลในพุทธศาสนานิกายเถรวาท”ว่าประเพณี สารทเป็นประเพณีที่คนไทยทั่วทุกภาคให้ความสำคัญในฐานะที่เป็นวันทำบุญในช่วงกลางเดือนสิบ มีเป้าหมายเพื่อทำบุญให้แก่ผู้ล่วงลับทั้งที่เป็นญาติและมีโชญาติชาวภาคใต้เรียกประเพณีนี้ว่าประเพณีบุญเดือนสิบ หรือเรียกตามทางราชการว่า สารท เดือนสิบ เชื่อว่าอาจจะมาจากพิธีศราทประจำปีของศาสนาพราหมณ์ฮินดู ที่เรียกประเพณีปีตรปักษ์ หรือโฆลาศราท เนื่องจากมีความสอดคล้องอยู่หลายด้าน เป็นต้นว่าการนิยามความหมายของสารทและ เปรต ที่มาประกอบพิธีในช่วงเวลาเดียวกันของทุกปีขั้นตอนการประกอบพิธีที่ใกล้เคียงกันอีกทั้งใช้เครื่องอุทิศในเชิงสัญลักษณ์เช่นเดียวกัน ซึ่งเมื่อพิจารณาจากมุมมองของพุทธศาสนาแล้วถือว่าประเพณีสารทเดือนสิบ เป็นประเพณีที่มุ่งเน้นในคำสอนเรื่องกรรมและการอุทิศส่วนกุศล

เพราะฉะนั้น ผู้วิจัยได้เล็งถึงความสำคัญนั้นจึงทำการวิจัย สาเหตุปัญหา เพื่อการอนุรักษ์ประเพณีกวนข้าวทิพย์ หรือข้าวมธุปายาส เป็นวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่ควรแก่การอนุรักษ์ สืบสาน และสืบทอดให้คงอยู่ตลอดไป และมีความสนใจพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาทเฉพาะในกิจกรรมการกวนข้าวทิพย์ในสังคมไทย ซึ่งจะสะท้อนความหมายพิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนาในภาพกว้าง ในขณะเดียวกัน พิธีกรรมกวนข้าวทิพย์ที่คงดำรงอยู่ในปัจจุบันได้จะสะท้อนหลักธรรมบางประการทางพุทธศาสนาที่ค้ำจุนให้พิธีกรรมดังกล่าวคงอยู่ จึงเป็นที่มาของการศึกษาเรื่องนี้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาพิธีกรรมการกวนข้าวทิพย์ในพระพุทธศาสนา
- 1.2.2 เพื่อศึกษารูปแบบพิธีกรรมการกวนข้าวทิพย์ในสังคมไทย
- 1.2.3 เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการกวนข้าวทิพย์ของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยที่บูรณาการด้วยการกวนข้าวทิพย์ตามหลักพระพุทธศาสนา

3. ขอบเขตการวิจัย

1) ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาที่เชื่อมโยงกับการตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ข้อคือ 1) เนื้อหา พิธีกรรม ความหมาย องค์ประกอบ ความเป็นมา หน้าที่และความสำคัญของพิธีกรรม 2) เนื้อหา หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการกวนข้าวทิพย์ และ 3) เนื้อหา วิเคราะห์รูปแบบ การกวนข้าวทิพย์ของพุทธศาสนิกชน ในสังคมไทยที่บูรณาการด้วยการกวนข้าวทิพย์ตามหลักพระพุทธศาสนา

2) ขอบเขตด้านเอกสาร เอกสารหลักในศึกษาคือพระไตรปิฎก อรรถกถาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและพิธีกรรมกวนข้าวทิพย์

3) ขอบเขตด้านข้อมูลการสัมภาษณ์ ข้อมูลผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย

พระสงฆ์ ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการหรือเจ้าอาวาสผู้มีความรู้ ความเข้าใจในการพิธีกรรมการกวนข้าว จำนวนพระสงฆ์ ที่ได้สัมภาษณ์ 6 รูป

1. พระธรรมกิตติเมธี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาส กรุงเทพมหานคร
2. พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย
3. พระราชปริยัติมุนี, ผศ.,ดร. คณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

4. พระสุนทรกิจจาภิรักษ์ วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพมหานคร

5. พระปัญญาวิมลมุนี วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพมหานคร

6. พระครูอรุณธรรมรังษี วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพมหานคร

ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน

1. พลโทถนอมศักดิ์ รอดสว่าง
2. นายประสิทธิ์ ชมสมุทร ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม
3. นางสมศรี โพธิ์สูง ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม

กลุ่มรายชื่อประชาชนที่ได้สัมภาษณ์ 5 ท่าน

1. นายศิริเวช รัตนเทพสถิต
2. นายสมเกียรติ เลิศกาญจนภรณ์

3. นายฉัตรชัย ทองสวัสดิ์
4. นางสุนีย์ สุขเสรี
5. นางวิภาศิริ มะกรสาร

4. วิธีดำเนินการการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอนการวิจัยต่อไปนี้

1. **รวบรวมเอกสารปฐมภูมิ (Primary Source)** ได้แก่พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539

2. **รวบรวมเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source)** ได้แก่บรรณานุกรม ปรกรณ์วิเสส ตำราหนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

3. **สัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview)** บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการกวนข้าวทิพย์กลุ่มพระสงฆ์ จำนวน 7 รูป กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 4 ท่าน กลุ่มประชาชนที่ได้สัมภาษณ์ 5 ท่าน

4. รวบรวมเอกสารและวิเคราะห์ การสัมภาษณ์เชิงลึก

รวบรวมข้อมูลจากภาคเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ แยกแยะ ลดทอน ตัดส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องออกและคัดเลือกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย มาเชื่อมโยงสนับสนุนสังเคราะห์กับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) มาสู่การอภิปรายเชิงพรรณนาต่อมา

5 **สรุปผล** นำเสนอผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

5. สรุปผลการวิจัย

5.1 การกวนข้าวทิพย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พิธีกวนข้าวทิพย์ได้ยึดถือปฏิบัติเป็นประเพณีสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบันในหมู่ของชาวพุทธทั่วไป เพื่อระลึกถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและเหตุการณ์ที่นางสุชาดาได้กวนข้าวทิพย์ในวันขึ้น 14 ค่ำ แล้วนำไปถวายพระพุทธรูปก่อนที่จะตรัสรู้ 1 วัน โดยถือว่ามีผลานิสงฆ์มาก ด้วยเหตุนี้ชาวพุทธจึงพร้อมใจกันกวนข้าวทิพย์ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา เทิดทูนพระเกียรติคุณด้วยความกตัญญูกตเวทิตาธรรมข้าวทิพย์มธุปายาสนี้เชื่อกันว่า เมื่อทำครบถ้วนตามพิธีแล้ว จะเป็นสิริมงคลแก่ผู้ทำและผู้บริโภค สมควรจะเช่นสรวงเทพารักษ์ ผู้ที่ได้บริโภคข้าวทิพย์แล้ว จะประสบโชคลาภต่างๆ นานา ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ภัยพิบัติ ประสบสิ่งที่เป็นมงคล ในด้านพิธีกรรมเป็นประเพณีที่ทำกันอยู่ๆ ถือตามสะดวก และตามกำลังของชาวบ้าน พิธีสงฆ์ก็จัดทำเพียงวันเดียว โดยชาวบ้านนำเอาสิ่งของเครื่องปรุงมารวมกันที่วัด คงจะหาพราหมณ์ทำพิธีไม่ได้ คงเหลือแต่ใช้สาวพรหมจารีก็พิธีพิถันคัดเลือกจากหญิงสาวที่ยังไม่มีระดู นุ่งขาว ห่มขาว รับสมათานศีลแปด ถือปฏิบัติตามองค์ศีลอย่างมั่นคง แม้ที่พิกัดจัดให้อยู่ส่วนหนึ่ง และจะต้องอยู่ร่วมพิธีตั้งแต่เป็นคนเริ่มกวนข้าวทิพย์จนถึงพิธีถวายข้าวทิพย์แด่พระสงฆ์ในตอนเช้าด้วยจึงจะหมดหน้าที่ เหตุที่ต้องใช้สาวพรหมจารีใน

การประกอบพิธี ด้วยต้องการความบริสุทธิ์ทั้ง กาย วาจา และใจ เพื่อส่งเสริมให้ท่านมีผลเลิศ การกวนข้าวทิพย์ทำให้คนรู้จักทำบุญและอานิสงส์การทำบุญทำให้ผู้ทำมีความสุข มีความเสียสละและอดทน ผู้ใหญ่ประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูกหลาน คนในชุมชนมีความรักสามัคคีกัน ได้คำจูนพระพุทธรูปศาสนา ทำให้เกิดความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและสังคมอื่น ๆ เมื่อคนดีก็ทำให้สังคมมีความสงบสุข (นายแจ่ม ดีประวัติเปรียญ, 2500)

วัตถุดิบที่กวน ได้แก่ น้ำมันโคสด (ปัจจุบันใช้น้ำมันชั้นหวานแทน) น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ชะเอมเทศ น้ำตาลกรวด น้ำตาลหม้อ ข้าวดอก ข้าวเม่า ธัญพืชต่าง ๆ ที่คั่วสุก ถั่ว งา ลูกเดือย เมล็ดแตง เผือก มัน เมล็ดบัว มะพร้าวแก่ มะพร้าวอ่อน ผลไม้สด ผลไม้แห้ง เช่น มะม่วง กัลยง ทุเรียน ละมุด ลำไย ส้ม ขนุน เป็นต้น ทั้งนี้แล้วแต่ความเหมาะสมเท่าที่จะหาได้หรือปรับปรุงให้มีรสชาติ หอมหวานอร่อย ตามความต้องการของผู้กวนในแต่ละท้องถิ่น บางท้องถิ่นอาจใช้ผลไม้ชนิดต่างๆ ที่มี การจัดเตรียมการในพิธีกวนข้าวทิพย์ ต้องจัดเตรียมสิ่งสำคัญ ดังนี้

ต้องปลุกโรงพิธีขึ้น 1 หลัง ให้กว้างใหญ่พอสมควร เพื่อตั้งโต๊ะบูชาพระพุทธรูป อาสน์สงฆ์ โต๊ะบูชาเทวรูป และที่ซึ่งผู้เข้าร่วมพิธี คือ พราหมณ์ โหระ (ผู้ที่มีความรู้ในพิธีกรรมอย่างดี) เทพยดา นางฟ้า นางสุชาดา สาวพรหมจารี และทายก ทายิกา ฯลฯ นั่งฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ และก่อเตาตั้งกะทะกวนภายในโรงพิธี จัดหาพายสำหรับกวนกะทะละ 3 เล่ม จัดหาฟืนให้เพียงพอและตากให้แห้งสนิท โรงพิธีหาสีขาว เครื่องประดับตกแต่งควรใช้เครื่องขาว ตั้งราชวัฏ ฉัตร ธง ผูกต้นกล้วย อ้อย ทั้ง 4 มุม หรือครบ 8 ทิศยิ่งดี แล้วยกศาลเพียงตาขึ้นไว้ในทิศที่เป็นศรีของวัน คือ ทิศที่เทวดาสถิตในวันกวน ตั้งเครื่องสังเวย คือ หัวหมู บายศรี เป็ด ไก่ ขนมห่มแดง ขนมห่มขาว มะพร้าวอ่อน กล้วย และมีการจัดที่นั่ง การให้โหระ นั่ง 1 ที่ และจัดให้เทวดาและนางฟ้านั่งเรียงแถวหน้ากระดานแถวที่ 1 จัดให้ท้าวมหาพรหมกับพระอินทร์นั่งข้างหน้า แถวที่ 2 มหาราชทั้งสี่ แถวที่ 3 นางฟ้า แถวที่ 4 นางสุชาดา นั่งข้างหน้าสาวพรหมจารี จัดเตรียมตะลอมพอก หรือยอดเทวดา 6 ยอด ที่สมมติว่าเป็นท้าวมหาพรหม พระอินทร์ (ท้าวสักกะ) ท้าวธตรฐ ท้าววิรุฬหก ท้าววิรูปักษ์ ท้าวเวสวัณ มงกุฏนางฟ้า 4 และมงกุฏสวมศีรษะสาวพรหมจารี ใช้มงคลด้ายแบบมงคล ตัดจุก หรือใช้ดอกมะลิร้อยให้เป็นวงกลม เรียก มงคลดอกไม้ ให้ครบจำนวนเตาละ 2 คน

การกวนข้าวทิพย์มีร่องรอยปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเป็นอาหารที่ไม่มีเนื้อสัตว์เจือปนมีกรรมวิธีการในการหุง มีส่วนผสมมีน้ำมันเป็นหลักเป็นอาหารที่นิยมรับประทานกันในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้เสวยอาหารที่เรียกว่าข้าวมธุปายาส หรือข้าวทิพย์ที่สมัยปัจจุบันเรียกทำให้พระองค์ได้ตรัสรู้ ดังนั้นสมัยปัจจุบันนี้เมื่อจะทำพิธีกวนข้าวทิพย์จึงต้องอ้างอิงเรื่องนางสุชาดาเป็นเจ้าตำหรับคนแรกที่ได้นำข้าวทิพย์ไปถวายพระมหาบุรุษ มีหลักฐานปรากฏชัดในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ทรงให้มีพระราชพิธีกวนข้าวทิพย์ในพระราชวัง โดยมีพระน้องนางเธอ พระเจ้าลูกเธอเป็นสาวพรหมจารีในการกวน (ที.ม. (ไทย) 10/197/146-147)

การกวนข้าวทิพย์เชื่อว่าเกิดจากนางสุชาดากวนข้าวมธุปายาสหรือข้าวทิพย์ถวายพระพุทธเจ้า ซึ่งนางสุชาดานับถือศาสนาพราหมณ์มาก่อน จึงกล่าวได้ว่าเราได้รับอิทธิพลการปรุง

ข้าวทิพย์มาจากพราหมณ์ ประเพณีการกวนข้าวทิพย์ในประเทศไทยมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เชื่อกันว่าข้าวทิพย์เป็นอาหารพิเศษเหมือนกับอาหารทิพย์ของเทวดา เมื่อได้รับประทานแล้วจะทำให้สุขภาพแข็งแรงหายจากโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ดังนั้น เมื่อได้ถวายข้าวทิพย์แก่พระสงฆ์จึงมีอานิสงส์มาก เพราะเป็นทานพิเศษ มีความตั้งใจมาก และตระเตรียมมาก ประเพณีทำบุญกวนข้าวทิพย์ทำให้ได้รับความสุขใจ ทำให้คนรู้จักเห็นอกเห็นใจกัน และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันกัน มีความอดทนและความสามัคคี ด้านวิถีชีวิต พบว่า บุญกวนข้าวทิพย์สามารถเปลี่ยนความขัดแย้งกันให้เกิดความสามัคคีกันได้ ดังนั้น ประเพณีที่ตักมาจึงช่วยเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทำให้เกิดความรักกันฉันพี่น้องและเป็นญาติธรรมกัน ได้เสียสละประโยชน์ตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ด้านคุณค่า พบว่า บุญกวนข้าวทิพย์ทำให้คนรู้จักทำบุญและอานิสงส์การทำบุญ ทำให้ผู้ทำมีความสุข มีความเสียสละและอดทน ผู้ใหญ่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูกหลาน คนในชุมชนมีความรักสามัคคีกัน ได้คำจูนพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและสังคมอื่น ๆ เมื่อคนดีก็ทำให้เป็นสังคมมีความสุข (สมเด็จพระปรมาธิบดีชิโนรส, 2536)

5.2 รูปแบบพิธีกรรมการกวนข้าวทิพย์ในสังคมไทย

การกวนข้าวทิพย์เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่มีมาแต่โบราณ จากการศึกษาเอกสาร เช่น พระราชพิธีสิบสองเดือน ศิลาจารึกวัดพระเชตุพน ได้ความตรงกันว่า เป็นพิธีของพราหมณ์ เมื่อพิธีเป็นที่ยอมรับกันในมวลพุทธศาสนิกชนว่าไม่ขัดกับพิธีทางพุทธศาสนาแล้ว จึงได้กวนข้าวทิพย์ถวายพระสงฆ์ผู้เป็นเนื่ออายุอันประเสริฐแทนพราหมณ์ พิธีของพราหมณ์จึงได้สอดแทรกปะปนอยู่ในพุทธศาสนา ตามศิลาจารึกวัดพระเชตุพนนั้นกล่าวถึงการหุงข้าวอันศักดิ์สิทธิ์บูชาเทวดาของชาวรามัญกล่าวว่า เป็นข้าวทิพย์ ซึ่งพราหมณ์ได้หุงมาก่อน แต่ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาไม่ได้ กล่าวถึงการกวนข้าวทิพย์ไว้เลยมีแต่การหุงข้าวมธุปายาสเท่านั้นเมื่อตกมาเป็นพิธีของไทยแล้วก็มีกาเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้เหมาะสมแก่กาลเทศะและรสนิยมของคนไทย ข้าวทิพย์นี้เห็นจะเนื่องมาจากข้าวมธุปายาสของพราหมณ์ แต่การหุงข้าวมธุปายาสนั้นไม่มีการกำหนดเวลาแน่นอน เช่น ตามพระพุทธประวัติ นางสุชาดาหุงไปถวายพระพุทธเจ้าในวันเพ็ญเดือนหก แม้ว่าในอรรถกถาบทก็กล่าวถึงข้าวมธุปายาสไว้หลายเรื่อง เช่น มีคารุเศรษฐี พ่อครัวของนางวิสาขา บริโภคข้าวมธุปายาสมีน้ำน้อยและในมังคลัตถทีปนี กล่าวถึงเศรษฐีชี้เหนียวหุงข้าวมธุปายาสบริโภคเอง ก็ไม่ได้ระบุไว้ชัดเจนว่าหุงรับประทานเมื่อไร แต่ข้าวมธุปายาสของพราหมณ์ก็ไม่มีสิ่งของที่ใช้ในการกวนมากมายเหมือนข้าวทิพย์ของเรา ในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน กล่าวถึงพิธีสารทว่า เป็นพระราชพิธีอย่างหนึ่ง ซึ่งกวนในเดือน 10 เหมือนกัน สรุปได้ว่าข้าวทิพย์ของเรานี้ ก็เป็นอย่างไทยสำหรับคนไทยกินอร่อยเป็นแต่เพียงนำชื่อของเก่ามาใช้เท่านั้น (อรุณดิษฐ์ วิริยะบุรณะ, 2506)

พิธีกวนข้าวทิพย์ เริ่มต้นด้วยพิธีพราหมณ์ ตั้งบายศรีวงสรวงเทพยดาเครื่องประกอบในการตั้งบายศรี มีไตรจักร 1 ชุด และภาคใส่อาหารมีข้าว ไข่ ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว และผลไม้พราหมณ์สวดชุมนุมเทวดา แล้วเริ่มพิธีกวนข้าวทิพย์ โดยการนำเอาข้าวที่ยังเป็นน้ำนม (ข้าวที่เพิ่งออกรวงใหม่ ที่เมล็ดยังเป็นแป้ง นำมาเอาเปลือกออก) สิ่งของเครื่องปรุงข้าวทิพย์ คือ มงคล 9 สิ่ง

ได้แก่ นม เนย ถั่ว งา น้ำอ้อย น้ำตาล น้ำผึ้ง และผลไม้ต่างๆ ใส่รวมกันลงไป แล้วกวนให้ข้าวสุกจนเหนียว การกวนข้าวทิพย์นี้จะต้องใช้สาวพรหมจารี นุ่งขาวห่มขาวอย่างน้อย 4 คน เป็นผู้กวน ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ทายก ทายิกา จะช่วยกันปั้นข้าวทิพย์เป็นก้อนๆ ถวายแด่พระภิกษุภายในวัด และจัดแบ่งไปถวายพระภิกษุตามวัดต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียง ที่เหลือแจกจ่ายให้แก่ประชาชนที่ไปร่วมทำบุญในวันนั้น เพื่อเป็นการให้ทาน (ส. ธรรมภักดี, 2511)

ประเพณีกวนข้าวทิพย์แม้จะเป็นพิธีการของพราหมณ์แต่ก็นำมาประยุกต์กับวิถีพุทธได้อย่างลงตัวสามารถเสริมศรัทธา การเสียสละ ความสามัคคีในชุมชนได้อย่างดี จึงเห็นควรที่คนรุ่นหลังจะช่วยกันหนุนเสริม ให้มรดกแห่งปัญญาธรรมนี้ควรรออยู่สืบไป

ข้าวมธุปายาส (ข้าวสุกหุงด้วยนมโคจืดด้วยน้ำผึ้ง) ก่อนพุทธกาล เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะราชกุมาร ได้เสด็จออกทรงผนวช ได้เสวยข้าวทิพย์ของนางสาวสุชาดา บุตรีมหาเศรษฐีแห่งบ้านเสนานิคม ก่อนแต่งงานได้ไปพบกับเทวดาที่ต้นไทรว่า ขอให้แต่งงานกับชายที่มีสกุลและฐานะเสมอกัน และได้บุตรคนแรกเป็นชาย ต่อมานางก็สมปรารถนา จึงได้จัดแจงรีดน้ำนมจากแม่โค การรีดนมจากแม่โควันนั้นรีดง่ายเกินคาด แม้ว่าลูกโคไม่ได้กินนมในวันนั้น เมื่อนำภาชนะเข้าไปรอง กลับมีน้ำนมไหลออกมาเอง นางสุชาดาจึงจัดแจงปรุงข้าวมธุปายาสไปแกงขึ้นที่ต้นไทร นางสุชาดาได้พบพระมหาบุรุษคิดว่า เป็นเทวดา จึงทำพิธีแกงบรวงถวายภัตตาหารมื้อแรกที่พระองค์เสวย ข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) แล้วตรัสรู้

ในวันนั้นพระมหาบุรุษกลับจากเที่ยววิขาจารแต่เข้าได้ประทับอยู่ ณ โคนต้นไทรนั้น นางสุชาดาพบเข้าสำคัญว่าเป็นเทวดา จึงได้นำข้าวมธุปายาสเข้าไปถวาย เมื่อพระองค์ได้รับแล้วก็เสด็จขึ้นทำข้าวมธุปายาสหรือข้าวทิพย์นั้นได้ 49 ก้อน เสวยเสร็จแล้วทรงลอยธาตุทองเสียในแม่น้ำทรงรับหย้าคา 8 กำ จากโสถถียพราหมณ์ แล้วเสด็จขึ้นโพธิมณฑลประทับที่ใต้ต้นโพธิพฤกษ์ ได้บรรลุพระสัพพัญญุตญาณเป็นพระพุทธเจ้า ในวันเพ็ญวิสาขบูชา มี ทรงเสวยวิมุตติสุขอยู่ ณ บริเวณโพธิมณฑลนั้นเป็นเวลา 7 วัน คือพุทธศกษาในประเทศอินเดีย

ข้าวทิพย์นี้ เนื่องมาจากข้าวมธุปายาสของพราหมณ์หุงรับประทานกันไม่มีกำหนดแน่นอนอน เช่น นางสุชาดาหุงไปถวายพระพุทธรูปเจ้าในวันวิสาขะ เดือน 6 แม้ในอรรถกถาธรรมบทก็กล่าวถึงข้าวมธุปายาสไว้หลายเรื่อง เช่น มิคารเศรษฐี พ่อสามีของนางวิสาขา บริโภคข้าวมธุปายาสอันมีน้ำน้อย และในมคฺลตถทีปนีได้กล่าวถึงเศรษฐีขี้เหนียวหุงข้าวมธุปายาสบริโภคเองก็ไม่ ได้ระบุไว้ชัดเจนว่าหุงรับประทานเมื่อไหร่ แต่ข้าวมธุปายาสของพราหมณ์ก็ไม่มีสิ่งของที่ใช้ในการกวนมากมายเหมือนข้าวทิพย์ของบ้านเรา ข้าวทิพย์เราถือกันว่าเป็นอาหารที่มีรสอร่อยคล้ายของทิพย์ (เทวดา) เมื่อกวนเสร็จแล้วก็แจกจ่ายกันบริโภคเพื่อระงับโรคภัยไข้เจ็บในร่างกายเพราะ ก่อนรักษาและนำทิพย์โอาขามาเจือลงในสิ่งของที่จะกวน กับอาราธนาพระสงฆ์ให้ตั้งเมตตาจิตเจริญพระพุทธรูปมนต์ เพื่อให้เกิดสิริสวัสดิมงคลแก่ผู้รับประทานข้าวทิพย์ จึงถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์ด้วยอำนาจพระปริตรและเทวานุภาพ (สมเด็จพระปรมาณูชิตชินโรส, 2536)

ประเพณีกวนข้าวทิพย์จะสำเร็จได้ต้องอาศัยความศรัทธาความเชื่อที่ยังมีอยู่ของประชาชนทั่วไป และผู้นำในชุมชนที่จะร่วมมือกันอนุรักษ์ประเพณีนี้ไว้ เพราะต้องใช้ความร่วมมือร่วมใจของประชาชนจำนวนมาก ในการเตรียมการ การจัดหาอุปกรณ์ในการกวน แรงงานในการกวน และการเตรียมการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงินที่ใช้ในการจัดซื้อจัดหาสิ่งของต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุผลข้างต้นในปัจจุบันบางวัด บางท้องถิ่นจึงเลิกประเพณีกวนข้าวทิพย์นี้ไป เพราะขาดความพร้อมในเรื่องต่างๆ จากคติศรัทธาความเชื่อของชาวพุทธในประเทศไทยได้ขนานนาม “ข้าวมธุปายาส” ว่าเป็น “ข้าวกระยาทิพย์” หรือ “ข้าวทิพย์”

5.3 วิเคราะห์รูปแบบการกวนข้าวทิพย์ของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยที่บูรณาการด้วยการกวนข้าวทิพย์ตามหลักพระพุทธศาสนา

กวนข้าวทิพย์ในสังคมไทย เป็นการสร้างความสามัคคีในกลุ่มชนในอันที่จะร่วมกันนำเอาวัสดุข้าว ของต่างๆ มาร่วมทำบุญ เมื่อเสร็จและกลายเป็นพุทธบูชาที่แบ่งปันกันไปรับประทานเพื่อความเป็นสิริมงคล เป็นการรักษาประเพณี และมีความเชื่อถือ อย่างมั่นคง เป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งแฝงด้วยจริยธรรมและคติธรรมอยู่มาก ที่สมควรนำมากล่าวถึงคือ ความพร้อมเพรียงของ ชาวบ้านทั้งที่ทำนา และไม่ได้ทำนาถึงเวลาก็มาร่วมจัดทำและ ช่วยเหลือโดยยึดถือ ความสามัคคีเป็นหลัก

สังคมคือกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ด้วยกันในบริเวณใดบริเวณหนึ่ง มีความรู้สึกผูกพันร่วมมือกันในการถ่ายทอด ประเพณี วัฒนธรรม ความคิด และความเชื่อให้แก่สมาชิกในสังคม เป็นการกำหนดบทบาทหน้าที่ของ สมาชิกในสังคมให้ปฏิบัติอย่างเป็นระเบียบแบบแผน และมีประสิทธิภาพ การกวนข้าวทิพย์ต้องมีความชำนาญ อีกทั้งใช้ความอดทนอย่างสูงต่อความร้อนและควันจากเตาไฟ ในขั้นตอนการกวนต้องอาศัยทั้งความอดทน ความพร้อมเพรียง และความชำนาญ บรรยากาศของการร่วมมือกวนข้าวทิพย์ ในช่วงเย็นและช่วงค่ำ เป็นไปอย่างสนุกสนาน เพราะมีชาวบ้านและประชาชนทั่วไปผู้มีจิตศรัทธาเป็นจำนวนมากต่างร่วมช่วยกันกวนกันอย่างครื้นเครง แต่พอดึกดึกข้าวทิพย์มีความเหน็ดเพิ่มขึ้น กวนยากขึ้นจำเป็นต้องใช้พลังกำลังเพื่อกวนอย่างต่อเนื่อง แต่คนช่วยกวนกลับน้อยลง เนื่องด้วยบริบททางสังคมที่เปลี่ยนอาชีพทำนา และเกษตรกรรมไม่ได้เป็นอาชีพหลักเช่นในอดีต ผู้ชายส่วนใหญ่จึงออกไปทำงานนอกบ้าน แรงงานผู้ชายซึ่งเป็นแรงงานหลักในการกวนข้าวทิพย์จึงลดน้อยลง และด้วยภาระหน้าที่ในการทำงานของชาวบ้านส่วนใหญ่ จึงไม่สามารถมาช่วยงานได้อย่างเต็มที่ ที่การกวนข้าวทิพย์ในจำนวนมาก จึงทำได้ยาก ปัจจุบันจึงกวนจำนวน 9 กระทะ เมื่อขาดแคลนแรงงาน ในปัจจุบันจึงจำเป็นต้องใช้แรงงานจากทหารเพื่อมาช่วยกวน เมื่อกวนเสร็จจะต้องตักใส่ถาด เพื่อเกลี่ยให้บางๆ เสมอกันประมาณสองร้อยกว่าถาด รอให้เย็นจึงสามารถตักได้ทุกขั้นตอนจะต้องอาศัยความร่วมมือจากชาวบ้าน และประชาชนทั่วไปตามความเหมาะสม การจัดงานพิธีกวนข้าวทิพย์ ในแต่ละครั้งนับเป็นงานใหญ่ที่ต้องใช้ปัจจัยมาก ต้องจัดกันเป็นทีม และทุกคนก็มีส่วนร่วมในกิจกรรม พิธีกวนข้าวทิพย์ การเตรียมการจึงต้องอาศัยความพร้อมเพียงกัน ดังนั้นการทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีจะต้องอาศัยความศรัทธา และความร่วมมือร่วมใจจากชาวบ้านเป็นอย่างมาก เป็นการระดมความร่วมมือกันและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นภาพสะท้อนการร่วมแรง

ร่วมใจในแต่ละขั้นตอน แสดงให้เห็นถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันจะก่อให้เกิดความสามัคคีขึ้นในสังคม

การรับความร่วมมือจากบุคคล และหน่วยงานต่างๆ ทำให้งานพิธีกวนข้าวทิพย์ ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง ประสบความสำเร็จด้วยดี ในขั้นตอนการดำเนินงานก่อให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร ชุมชน และบุคคล มีการแลกเปลี่ยนและรวมกลุ่มนำไปสู่พลังแห่งความร่วมมือ เป็นการสร้างเครือข่ายทางสังคมแบบช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีการทำกิจกรรมร่วมกัน การสร้างเครือข่ายทางสังคม เพื่อประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มบุคคล ชุมชน หน่วยงานของรัฐ และเอกชนก่อให้เกิดความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การจัดงานพิธีกวนข้าวทิพย์ ในวันวิสาขบูชา ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง ถือเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมืออันดีระหว่างหน่วยงานของรัฐ คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม กรมการศาสนา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้มีการรวมกลุ่มประสานความร่วมมือ จุดประสงค์เพื่อร่วมจัดงานพิธีการกวนข้าวทิพย์ ในงานวันวิสาขบูชา ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวงเป็นประจำทุกปี แต่ละภาคส่วน มีส่วนร่วมในการจัดเตรียมงานพิธี และประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ให้แก่สาธารณชน พร้อมทั้งประสานงานกับหน่วยงาน ประชาชน กลุ่มองค์กรต่างๆ เป็นการสร้างเครือข่ายความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุนโยบายของรัฐ เป็นการสนับสนุน สืบสานงานพิธีการกวนข้าวทิพย์ ในวันวิสาขบูชา ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง

6. ข้อเสนอแนะ

ก. ข้อเสนอทั่วไป

1. พิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนาควรมีการจัดพิมพ์หนังสือเพื่อเผยแพร่ให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้อย่างแพร่หลาย
2. กำหนดพิธีกรรมการกวนข้าวทิพย์ในสมัยพุทธกาลควรให้เยาวชน และประชาชนคนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ประวัติของการกวนข้าวทิพย์ให้แพร่หลายสืบต่อไป

ข. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาวิเคราะห์การกวนข้าวทิพย์ในมุมมองของคนรุ่นใหม่
2. การศึกษาบทบาทของกลุ่มเยาวชนในการฟื้นฟูประเพณีการกวนข้าวทิพย์ในสังคมไทย

ค. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

แนะนำให้รัฐบาล เป็นวาระของมหาเถรสมาคมให้รัฐบาลสนับสนุนให้เป็นภาคราชการ จะได้มีการกวนข้าวทิพย์เป็นพิธี ให้เป็นสิ่งที่ดีที่ดียิ่ง

บรรณานุกรม

- กุลวดี โรจน์ไพศาลกิจ. (2523). “การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนามาตรฐานความสะอาดและบรรจุก๊าซ” “ขนมกระยาสารท”. *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.
- เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์. (2513). *พระประวัติและพระนิพนธ์บทร้อยกรอง*. ธนบุรี: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา.
- นายแจ่ม ตีประวัติเปรียญ. (2500). *ตำราทวนข้าวทิพย์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.
- ปิยะวัน เพชรหมี่. (2556). *การพัฒนาขนมกระยาสารทสินค้าของฝากของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนางิ้วอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์เพื่อรองรับเข้าสู่ประชาคมอาเซียน*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ.ปยุตฺโต). (2551). *พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ*. กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด.
- พระธรรมธีรราชฆาตมณี (โชดก ญาณสิทธิ ป.ธ.9). (2533). *ทาง 7 สาย*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดการพิมพ์,
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2554). *พิธีกรรมข้าวทิพย์ในเถรวาท*. กรุงเทพฯ: พิมพ์สวย จำกัด
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). *คู่มือดับทุกข์ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระปรमानุชิตชินโนรส. (2536). *พระปฐมสมโพธิกถา*. กรุงเทพฯ: เลียงเชียงจงเจริญ.
- สุมาลัย กาลวิบูลย์. (2528). การศึกษาเปรียบเทียบประเพณีสารท เดือนสิบกับแนวคิดเรื่องกรรม และการอุทิศส่วนกุศลในพุทธศาสนานิกายเถรวาท. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ส. ธรรมภักดี. (2511). *ประเพณีไทย ฉบับพระราชมหาราชครู*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ลูกส.ธรรมภักดี.
- อรุณดิษฐ์ วิริยะบุญณะ. (2506). *ประเพณีไทยฉบับพระมหาราชครู*. กรุงเทพฯ: ประจักษ์การพิมพ์.

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัด

สมุทรสงคราม

THE PARTICIPATION OF SANGHA FOR MANGROVE FOREST PRESERVATION IN SAMUT SONGKHRAM PROVINCE

พระเอกลักษณ์ อชิโต (นททอง)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพทั่วไปของการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม (2) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed-Method Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม จากพระสงฆ์ ในจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 122 รูป โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ลักษณะของแบบสอบถามมีทั้งคำถามปลายเปิดและปลายปิด และแบบสัมภาษณ์ (Interview) จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 7 รูป/คน โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ (Interview) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า :

1. สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า พระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20 ปี จำนวน 33 รูป คิดเป็นร้อยละ 27 มีพรรษาน้อยกว่า 5 พรรษา พบมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 56.6 มีวุฒิการศึกษาสามัญระดับประถมศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 43.4 มีวุฒิทางธรรมเป็นไม่มีนักธรรม คิดเป็นร้อยละ 59.8 และมีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรมไม่มีปริญญาธรรมมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 92.6 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.15

2. ปัญหาอุปสรรคและแนวทางพัฒนาของพระสงฆ์ ต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม (1) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พบว่าพระสงฆ์ได้รับข้อมูลข่าวสารในการประชุมต่างๆ ในการอนุรักษ์น้อยเกินไป ทำให้ขาดการปรึกษาแนวทางการแก้ไข และมีความรู้ด้านกฎหมายน้อยในเรื่องการกระทำความผิดของกลุ่มผลประโยชน์ที่เข้ามาบุกรุกทำลายระบบนิเวศป่าชายเลน และประชาชนกับพระสงฆ์มีความห่างเหินกันมากขึ้นในการทำกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลนและพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถได้รับโอกาสที่จะแสดงความคิดเห็นให้ความรู้และตระหนักในการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อย (2) ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ พบว่า พระสงฆ์มีส่วนร่วมในอนุรักษ์ปลูกป่าชายเลนได้น้อยเพราะคิดว่าเป็นเรื่องของหน่วยงานราชการและการอนุรักษ์ปลูกป่าชายเลนของประชาชนและหน่วยงานต่างๆ ส่วนมากจัดกิจกรรมปลูกป่ากันแบบเป็นกลุ่มและคณะ และวัดเล็กๆ ขาดปัจจัยสนับสนุนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน (3) ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ พบว่า พระสงฆ์ขาดต้นแบบในการอนุรักษ์ ให้ความสนใจน้อยในการสำรวจพื้นที่อนุรักษ์ (4) ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล พบว่า ประชาชนในพื้นที่จัดเวลาในการทำกิจกรรมปลูกป่าไม่ตรงกันซึ่งจะตรงกับกิจของพระสงฆ์และมีการเชิญพระสงฆ์เข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับการตรวจสอบสภาพพื้นที่ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อยทำให้ขาดความร่วมมือในการดูแลสิ่งแวดล้อมบริเวณรอบๆ พื้นที่วัด ส่วนข้อเสนอแนะ (1) ควรจัดกิจกรรมให้พระสงฆ์และประชาชนได้ทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อสร้างความสามัคคี ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้โอกาสพระสงฆ์ผู้มีความรู้ ความสามารถได้ทำหน้าที่เป็นผู้นำเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมในการอนุรักษ์ (2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาช่วยเหลือเรื่องงบประมาณ (3) จัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องกฎหมายให้กับพระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่อนุรักษ์ (4) ควรสร้างแบบอย่างที่ดีในคณะสงฆ์และพัฒนาให้เป็นแบบอย่างที่ดี

ABSTRACT

The objectives of this research were : (1) to study the general state of participation of Sangha for mangrove forest preservation in Samutsongkhram province, (2) to study the problems, obstacles and guidelines for participation of Sangha for mangrove forest preservation in Samutsongkhram province. This research was the mixed method research through quantitative research from the field of 122 monks in Samutsonkhram province by using the questionnaires as opened and closed question and interview from 7 key informants that focused on participation of Sangha for mangrove forest preservation in Samutsongkhram province. The researcher collected the data by frequency, percentage, mean and data analysis and interview.

The findings of this research as following :

1. The general state of questionnaire correspondents for mangrove forest preservation in Samutsongkhram province and found that the monks who answered the questionnaires mostly the age is 20 years for 33 monks or 27 percent and below five ordination years was the highest as 56.6 percent, had the education in the primary school level as the most or 43.3 percent, For Dhamma Education that found that no Dhamma education qualification for 59.8 percent and had no the Pali education qualification as the highest level for 92.6 percent, when considered in each aspect found When considered in each side found that the making decision participation, practice participation, co-mutual benefit participation, evaluation participation were also the low level in all aspects.

2. The problem, obstacles and guidelines for the participation of Sangha for mangrove forest preservation in Samutsongkhram province, 1). the participation of decision making, found that the monks got little information for the meeting to preservation that made the people lack of advising for solution and had the limit of law knowledge for the illegal action of interest group to destroy the mangrove forest preservation and educated monks had the small chance to participation for mangrove forest preservation. 2) The participation of practice, found that monks had the small chance for participation to cultivate the mangrove forest preservation because the thought of government sector and mangrove forest preservation of the people and other sectors and mostly activities of forest cultivation as a group, and small temples lack of necessary factors for mangrove forest preservation. For suggestion should have related organizations support the budget and should have many organizations to help each other. 3) The mutual interest preservation, found the monks lacked of sampled model for preservation. 4)The participation of evaluation, found that the people in the area had the activity to cultivate the forest that no matching the proper time of the monks and had the monks' invitation for the meeting about the area examination to mangrove forest preservation that lacked of participation for environmental protection near the monastery area. For suggestion, 1) should set up the activity to the monks and people to participate for harmony creation and should support the educated monks to be the leader for morality promotion and ethics for preservation. 2) The

involved and relative units should support about the budget. 3) To train for offering the knowledge about the law to the monks and the people in the preservative area. 4) Should create the good role model in Sangha organization and to be good sample.

1) บทนำ

ประเทศไทยได้ฉายาว่า “เมืองเวนิสตะวันออก” เพราะสภาพภูมิประเทศเต็มไปด้วยแม่น้ำลำคลอง คนไทยในอดีตนิยมใช้เรือในการคมนาคมและขนส่ง อาชีพหลักของประชากรจะเน้นอาชีพเกษตรเป็นหลักสภาพของสองฝั่งแม่น้ำลำคลองทุกแห่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ป่าไม้อย่างหนาแน่น พันธุ์ไม้ที่ขึ้นเป็นป่าชายน้ำส่วนใหญ่เป็นพันธุ์เดียวกับที่ขึ้นในป่าชายเลน เนื่องจากในอดีตหลายร้อยปีมาแล้ว พื้นที่ดินเหล่านี้เคยเป็นชายทะเลมาก่อนนั่นเอง นอกจากนี้ยังกำหนดลักษณะชื่อเรียกลำน้ำจากความกว้างมากไปหาน้อยว่า แม่น้ำ ลำคลอง ลำกระโดง แพรก และลำราง (วีระ เทพภรณ์, 2553) ในปัจจุบันป่าชายเลนมีความสำคัญต่อประชาชนและประเทศมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีคุณค่ามหาศาลทั้งในด้านป่าไม้ ประมง สัตว์ สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจซึ่งในอดีตมีความสมบูรณ์มาก แต่ในปัจจุบันได้ถูกเปลี่ยนสภาพไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ จนทำให้ป่าชายเลนลดลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งป่าชายเลนนั้นเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติช่วยการปรับระบบนิเวศเป็นแหล่งดักตะกอนสารปฏิจุลและมลพิษต่างๆ และช่วยลดความรุนแรงของลมพายุจนทำให้ไม่ให้เกิดอันตรายแก่ระบบนิเวศตามชายฝั่ง โดยรากของต้นไม้ป่าชายเลนนั้นสามารถช่วยซับตะกอนที่แขวนลอยมากับน้ำที่พัดถล่มเกิดเป็นหาดเลนงอกใหม่ อันเหมาะแก่การเกิดของพันธุ์ไม้และสิ่งมีชีวิต

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูล และเพื่อความทุกข์แก่มหาชนเป็นอันมาก เพื่อเป็นการอนุเคราะห์ต่อชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ประกายความคิดที่เกิดขึ้นภายในพระทัยของพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะเป็นพระโพธิสัตว์ในอดีตกาล จนถึงเป็นเจ้าของสิทธิ์ตถะเกิดจากพื้นฐานเดียวคือปรารถนาความทุกข์ที่เกิดขึ้นแก่สรรพสัตว์มีความประสงค์จะช่วยให้พระองค์หลุดพ้นจากสังสารทุกข์ แล้วจะช่วยเหลือคนอื่นให้หลุดพ้นจากสังสารทุกข์ตามไป ความคิดนี้ดำรงอยู่ในพระทัยผ่านภพชาติมาเป็นเอนกจนในที่สุดก็ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ภารกิจของพระองค์ต่อชาวโลกในการประดิษฐานพระพุทธศาสนานั้นสอดรับกับอุดมการณ์ข้างต้น ดังที่ทรงแสดงการบังเกิดของเอกบุคคคลไว้ใน อังคุตตรนิกาย เอกนิบาตความว่า “เอกบุคคคล เมื่อบังเกิดขึ้นในโลก ย่อมบังเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลเพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ต่อชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เอกบุคคคลนั้นคือ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า” (อง.เอกก. (ไทย) 20/309/40)

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับเรื่องการอนุรักษสิ่งแวดล้อม มีหลักธรรมในทางพุทธศาสนาที่ย้ำในเรื่องระบบของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และนอกจากพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแล้วสิ่งที่สำคัญคือความรู้สึกที่ติดงอมต่อกันระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์และมนุษย์ต่อพืชและสัตว์ทั้งหลาย ความติดงอมอย่างหนึ่งได้แก่คุณธรรมที่เรียกว่า “ความกตัญญู” ความกตัญญูนี้

ไม่ใช่มีเฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ให้มีทั้งต่อพืชต่อสัตว์ทั้งหลายด้วย ดังมีพระบาลีพุทธศาสนาสุภาษิตบทหนึ่งที่ย้ำ และสอนให้ผู้คนรู้จักบุญคุณแม่แต่คุณประโยชน์ของพืชมีใจความแปลความเป็นภาษาไทยว่า “บุคคลนั่งหรือนอนในร่มเงาของตนไม่ได้อะไร ไม่พึงหักกิ่งก้านกิ่งใบของตนไม้นั้นผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนทราม” เป็นคติที่แสดงความรู้สึที่ดีต่อกันให้ระลึกเสมอว่า ต้นไม้นี้เราได้อาศัยร่มเงาเป็นประโยชน์มีค่ามีร่มเงาที่คนอื่นจะได้อาศัยต่อไปและคนในสมัยก่อนให้พระสอนด้านศีลธรรมจรรยาและวิธีการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นักเรียนสมัยนั้นจึงมีคุณภาพเพราะเขาได้รับการปลูกฝังศีลธรรม ทำให้ศีลธรรมซึมซับเข้าสู่สายเลือด จึงทำให้เป็นบุคคลที่มีจิตใจดีงาม (สมชาย เทพแสง, 2544)

นอกจากความรู้สึที่ดีที่เห็นคุณค่าของกันและกัน หรือระลึกในคุณค่าของกันและกันแล้ว พระพุทธศาสนายังสอนให้มองพืชและสัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตาจิต ความเมตตาตัวเองถือเป็นความรู้สึที่ดีที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาโดยการมองทุกสิ่งทุกอย่างว่าเป็นสรรพสัตว์ผู้อยู่ร่วมโลก และต้องมีความเข้าใจหลักความเป็นจริงทางธรรมชาติตามกฎแห่งไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งถือเป็นสภาวะธรรมของธรรมชาติที่ทำให้มนุษย์มีทัศนคติที่ถูกต้องในการพัฒนาตนเอง

ป่า วัด และพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาถือว่ามีความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งวัดแรกในพุทธศาสนาคือวัดเวฬุวนาราม (มาจากคำว่า เวฬุ แปลว่า ไม้ไผ่ + วน แปลว่า ป่า + อาราม แปลว่า สถานที่รื่นรมย์) มีพระเจ้าพิมพิสารแห่งแคว้นมคธถวายแก่พระพุทธเจ้า นอกจากนั้นมีวัดป่าเกิดขึ้นหลายแห่ง เช่น เซตวนาราม บุพพาราม นิโครธาราม และอัมพวนาราม ซึ่งเป็นเหตุบอกให้พวกเราทราบว่า ป่ากับพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกัน วัดในพุทธศาสนาล้วนมีความสัมพันธ์กับป่าหรือต้นไม้อย่างมาก วัดส่วนใหญ่ไม่ว่าจะอยู่ในชุมชนหรือชนบทห่างไกลจะมีต้นไม้ใหญ่ๆ มีความร่มรื่นเหมาะแก่การปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนา ซึ่งมีหลักการถืออุ้งค์ที่มุ่งให้พระภิกษุสงฆ์อยู่โคนต้นไม้เป็นวัตร ในการประพฤติปฏิบัติธรรมชำระกิเลสภายในใจ ดังนั้น พระสงฆ์กับป่าไม้จึงถือเป็นสิ่งคู่กัน ไม่สามารถแยกจากกันได้ตามคติความเชื่อที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา

ป่าชายเลนของประเทศไทยในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์และมีปริมาณเนื้อที่มากมาย แต่กลับมีเนื้อที่ลดลงอย่างรวดเร็วในช่วง 3-4 ศตวรรษที่ผ่านมา สาเหตุของการลดลงเนื่องจากการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ทำนาเกลือ ทำการเกษตร ทำเหมืองแร่ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ และรวมทั้งการให้สัมปทานทำถ่านของรัฐในอดีตด้วย ปัจจุบันป่าชายเลนของประเทศจำนวนมากจะพบบริเวณ 6 จังหวัด ตามแนวชายฝั่งทะเลอันดามัน และถือว่าเป็นแหล่งที่มีป่าชายเลนที่มีพื้นที่มากที่สุดของประเทศไทย เพราะป่าชายเลนในภาคกลางและภาคตะวันออก มีการกระจายกระจายเป็นหย่อมเล็กหย่อมน้อยและมีเหลือในปริมาณที่ไม่มากนัก ในสภาวะปัจจุบันปัญหาการเพิ่มขึ้นของประชากรการขยายพื้นที่ทำกินและใช้พื้นที่ป่าชายเลนสำหรับการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ และการเข้าครอบครองในรูปแบบต่างๆ ถือว่ายังเป็นปัจจัยหลักในการทำลายป่าชายเลน

เนื่องจากปัจจุบันนี้ทรัพยากรป่าชายเลนของประเทศไทย ได้ถูกบุกรุกและเข้าครอบครองทำประโยชน์อย่างมากมายโดยบางรายมีการอ้างเอกสารสิทธิในที่ดินเป็นข้อต่อสู้กับทาง

ราชการ จากปัญหาการบุกรุกป่าจับจองเพื่อการเกษตร การลักลอบตัดต้นไม้ การจับสัตว์น้ำและปล่อยน้ำเสีย ในเขตพื้นที่ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม ทำให้ป่าชายเลนได้รับผลกระทบเสื่อมโทรมตามลำดับ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาหาความรู้การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นแหล่งที่ควรศึกษาและยังไม่เคยมีใครที่จะศึกษาอันเป็นประโยชน์ต่อองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นนำไปใช้ประกอบการวางแผนกำหนดนโยบายการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อให้เกิดประโยชน์ในอนาคตต่อไป

2) วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม

1.2.2 เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม

3) ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม” ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยสังเคราะห์จากแนวคิด (Cohen and uphop) ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) 2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) 3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefit) 4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

3.2 ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรต้น (Independent Variables) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม คือ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาปริญญาธรรม

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยผู้วิจัยสังเคราะห์จากแนวคิด (Cohen and upHoff) ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) (2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) (3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefit) (4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

3.3 ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.4.4 ประชากร (Population) ได้แก่ พระสงฆ์ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งมีจำนวน 122 รูป (สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเมือง, 2559) และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 7 รูป/คน

3.4 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พื้นที่อนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม

4) วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methoded Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงลึกรายบุคคล (In-Depth interview)

4.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

พระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในพื้นที่ติดป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 122 รูป จากสำนักงานเจ้าคณะคณะจังหวัดสมุทรสงคราม สํารวจเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2559 และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 7 รูป/คน ได้แก่

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่ได้นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ความถูกต้องแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

4.4 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

2) ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม จากการตอบแบบสอบถามของพระสงฆ์ ในจังหวัดสมุทรสงคราม ใช้สถิติการวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3) ข้อคำถามปลายเปิดที่แสดงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะวิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technic)

5) ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยสรุปผลวิจัยดังนี้

5.1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า พระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20 ปี จำนวน 33 รูป คิดเป็นร้อยละ 27.0 มีพรรษาน้อยกว่า 5 พรรษา คิดเป็นร้อยละ 56.6 มีวุฒิการศึกษาสามัญระดับประถมศึกษามากที่สุด จำนวน 53 รูป คิดเป็นร้อยละ 43.4 มีวุฒิการศึกษาแผนกธรรมระดับไม่มตินักรรม จำนวน 73 รูป คิดเป็นร้อยละ 59.8 และมีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมระดับไม่มีเปรียญธรรมมากที่สุด จำนวน 113 รูป คิดเป็นร้อยละ 92.6

5.2 การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม

พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.15 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ทั้งด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม อยู่ในระดับน้อยทุกด้าน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สรุปได้ว่า

1. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอยู่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.16 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.27 ได้แก่ ท่านมีส่วนร่วมแนะนำเสนอปัญหา เพื่อรักษาสภาพป่าชายเลนมี ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.07 ได้แก่ ท่านมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาการบุกรุกป่าชายเลน

2. ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการอยู่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.18 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.31 ได้แก่ ท่านมีส่วนร่วมในการปลูกป่าชายเลนเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.02 ได้แก่ ท่านมีส่วนร่วมในการสนับสนุน งบประมาณ แรงงาน วัสดุเพื่อใช้ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน

3. ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์อยู่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.15 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.20 ได้แก่ท่านมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับชุมชนในท้องถิ่นในการ ทำกิจกรรมต่างๆ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.09 ได้แก่ ท่านได้รับผลประโยชน์ในการเสนอแก้ไขปัญหাপ่าชายเลน

4. ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล อยู่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.10 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.16 ได้แก่ ท่านมีส่วนร่วมในการศึกษาผลกระทบจากโครงการของหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ป่าชายเลน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.01 ได้แก่ ท่านนำพระสงฆ์ร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐตรวจสอบป่าชายเลน

6) การอภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ กล่าวถึงปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงครามโดยมีประเด็นที่น่าสนใจและนำมาอภิปรายผลดังนี้

6.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พบว่า ระดับความคิดเห็นที่มีต่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงครามพบว่า พระสงฆ์ได้รับข้อมูลข่าวสารในการประชุมต่างๆ ในการอนุรักษ์น้อยเกินไป ทำให้ขาดการปรึกษาแนวทางการแก้ไขจากปัญหานี้ สอดคล้องกับการศึกษางานวิจัยของ ธวัช สิทธิกิจโยธินที่ (สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเมือง, 2559) ได้ทำการศึกษาวิจัยปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อ “การมีส่วนร่วมอนุรักษ์การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลนของประชาชน ตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม” โดยพบว่า ปัญหาที่สำคัญมี 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัญหาด้านภาระในการประกอบอาชีพ ปัญหาด้านสุขภาพปัญหาด้านการมีภาระครอบครัวมากจึงไม่มีเวลาเข้าร่วม และปัญหาด้านการขาดการประชาสัมพันธ์จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมถึงประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าการดำเนินการดังกล่าว เป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐที่จะสนับสนุนงบประมาณเพื่อการบริหารจัดการและคิดว่าไม่ได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมอีกทั้งประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของตนเองในการอนุรักษ์และไม่มีอำนาจเด็ดขาดในการลงโทษผู้กระทำผิด

6.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการพบว่า วัดเล็กๆ ขาดปัจจัยสนับสนุนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน สอดคล้องจากการศึกษาวิจัยของ พระอวยชัย อินทร์เมือง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในเขต

อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัด มี 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายในวัดและปัจจัยภายนอกวัด ปัจจัยภายในวัดได้แก่ด้านสภาพทางกายภาพพบว่า วัดในเขตอำเภอบรบือทั้ง 5 วัดมีสภาพพื้นที่เหมาะสม คือ อยู่ติดกับชุมชนเป็นพื้นที่ราบไม่ เป็นอุปสรรค ในการก่อสร้าง ขนาดพื้นที่มีความเพียงพอต่อการจัดกิจกรรมภายในวัด มีอาคาร เสนาสนะไว้จัดกิจกรรมอย่างเพียงพอ สภาพป่าไม้ที่ร่มรื่น มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบทุกวัด การ คมนาคมสะดวก มีถนนลาดยางและคอนกรีต ระยะเวลาเดินทางจากชุมชนถึงวัดไม่นานนัก ปัจจัย ภายนอกวัด ได้แก่ ด้านกิจกรรมบริการชุมชนมีการจัดกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชาว อีสาน กิจกรรมวันสำคัญทางราชการและวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมบรรพชาและอุปสมบทหมู่ ภาคฤดูร้อน กิจกรรมรักษาโรคป้องกันยาเสพติด การศึกษา และกิจกรรมสงเคราะห์ชุมชน (พระอวย ชัย อินศรีเมือง,2542)

6.3 ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์พบว่า พระสงฆ์ขาดต้นแบบในการอนุรักษ์ ซึ่ง สอดคล้องกับ มีการศึกษาของ พระมหากฤษฏา นันทเพชร (2542) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความ คิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม” จากผลการศึกษาวิจัยพบว่า บทบาทพระสงฆ์ส่วน ใหญ่รับรู้ปัญหาสังคมด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นและมีความเห็นว่าปัญหาสังคมที่ทุกฝ่ายควรเร่งแก้ไข ได้แก่ ปัญหาศีลธรรมเสื่อมโทรม ปัญหาความยากจนและปัญหาการว่างงาน และยังเห็นว่าพระสงฆ์ควรมี ส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมด้านต่างๆ เช่น ปัญหาศีลธรรมเสื่อมโทรม ปัญหาศิลปวัฒนธรรม เสื่อมสลาย ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งเสพติด และยังพบว่า บทบาทพระสงฆ์ในอนาคตซึ่ง นอกเหนือจากการเผยแผ่ศาสนาธรรมแล้ว พระสงฆ์ควรมีบทบาทในด้านการให้การศึกษา และพัฒนา จิตวิญญาณ เมื่อพิจารณาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมโดยเรียงลำดับความสำคัญจากมากไป นาน้อย ได้ดังนี้ คือ บทบาทด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ บทบาทด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม และบทบาทด้านการให้การศึกษาบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์และ สาธารณสงเคราะห์

6.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลพบว่า มีการเชิญพระสงฆ์เข้าร่วมประชุม เกี่ยวกับการตรวจสอบสภาพพื้นที่ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ และคณะ (2541) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศาสตร์และศิลปะในการอบรมคุณธรรมของพระเถระภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ให้ ข้อเสนอแนะว่า ในยุคโลกาภิวัตน์พระสงฆ์ควรจะมีบทบาทในการร่วมแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม พระสงฆ์จึงควรติดตามข่าวสารความรู้ที่สื่อมวลชนเพื่อประยุกต์ใช้สอนธรรมะ พระสงฆ์ควรมี บทบาทเป็นผู้ประสานในกิจกรรมการอนุรักษ์พัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับ สุขชี คำนวนศิลป์ (2550) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อุทยานแห่งชาติไทรโยค อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี” โดยศึกษาระดับการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม ของอุทยานแห่งชาติไทรโยค อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำแนกตาม ระดับการศึกษา ภูมิภาคระยะเวลาที่อาศัย อยู่ในชุมชน ประเภทกิจการการเป็นสมาชิกกลุ่มชุมชน แหล่งข้อมูลข่าวสาร จำนวนครั้งที่ได้รับ ข่าวสาร และ

รวบรวมปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมที่มีผลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมส่งผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในรายด้านอยู่ในระดับปานกลางทุกรายการส่วนระดับการมีส่วนร่วมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพบว่า การมีส่วนร่วมแตกต่างกัน ตามระดับการศึกษาแหล่งข้อมูลข่าวสาร และจำนวนครั้งที่ได้รับข่าวสาร สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอุทยานแห่งชาติได้รื้อฟื้นด้านภูมิภาคนาระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ประเภทกิจการการเป็นสมาชิกกลุ่มชุมชนไม่แตกต่างกัน ส่วนปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมที่มีผลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติคือขาดบุคลากรในการนำเสนอผลการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมขาดการเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานอื่น เจ้าหน้าที่ขาดปัจจัยหลายๆ ด้าน และการประชาสัมพันธ์ไม่ดีเท่าที่ควร สำหรับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติได้รื้อฟื้น คือ ควรส่งเสริมให้เยาวชนมีจิตสำนึกและรู้จักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทำให้อุทยานฯ สดชื่น สะอาด น่าอยู่อย่างยั่งยืนและประชาชนรู้คุณประโยชน์ของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ควรส่งเสริมให้ประชาชนและเจ้าหน้าที่ทุกคนมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์ ควรมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ฯ ให้มากกว่านี้และควรมีการอบรมให้ความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์อย่างทั่วถึง

7) ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม ดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ควรสนับสนุนนโยบายและจัดตั้งคณะทำงานจากส่วนกลางให้มีความเข้มแข็งในการสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากร และสามารถติดตามการดำเนินงานของแต่ละวัดได้
2. ควรสนับสนุนการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ เพื่อสร้างต้นแบบที่ดีให้เกิดในแต่ละพื้นที่และควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีบุคลากรที่จะมาทำหน้าที่ในการบริหารจัดการนั้น ควรจะเป็นผู้ที่ได้รับการปลูกฝังและควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีความรู้ความสามารถในการอนุรักษ์ป่าชายเลนและเป็นที่ยอมรับและเจริญศรัทธาแก่ผู้พบเห็นและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พระสงฆ์
3. สร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ทำหน้าที่ในบทบาทการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ของพระสงฆ์ สนับสนุนทั้งทางด้านปัจจัย และโอกาสต่างๆ ในการปฏิบัติหน้าที่และจัดตั้งกองทุนเพื่อการอนุรักษ์
4. จากผลการวิจัย พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม มีค่าเฉลี่ยระดับน้อย จากขอคนพบนี้ พระสงฆ์นั้นมีส่วนร่วมให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตใจและหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและอำนวยความสะดวกในเรื่องสถานที่สำหรับการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลน เนื่องจากพระสงฆ์ไม่สามารถลงไปเข้าร่วมกิจกรรมได้โดยตรง แต่เน้นการสนับสนุนในทุกด้านมากกว่า ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่ของพระสงฆ์ในการดำเนินงานด้านการ

อนุรักษ์ป่าชายเลนคือปัญหาการขาดการจัดกิจกรรมด้านส่งเสริมอนุรักษ์ให้แก่ชุมชนและการดำเนินงานหรือดำเนินกิจกรรมขาดความต่อเนื่องและเป็นรูปธรรมและขาดกำลังทุนสนับสนุนและขาดการประสานร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชนและขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากคณะสงฆ์ และประกอบกับการทำงานต่างของวัดต่างทำขาดความร่วมมือกันในการทำงาน ทำให้การทำงานเชิงอนุรักษ์ไปคนละทิศทางไม่สอดคล้องกัน ตลอดจนขาดบุคลากรที่มีจิตสำนึกคุณภาพและประสิทธิภาพในการทำงานและรองรับการปฏิบัติงานในอนาคตเป็นจำนวนมาก

7.5 ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการพัฒนากระบวนการอนุรักษ์ป่าชายเลน
2. ควรมีการศึกษาป่าชายเลนในพื้นที่อื่นๆ ว่ามีการศึกษาที่แตกต่างกันอย่างไรเพื่อจะได้ทราบถึงความแตกต่างในแต่ละพื้นที่ว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยใดบ้าง และนำมาแก้ไขปรับปรุงเพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่าชายเลนต่อไป
3. ควรศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของพระสงฆ์ในจังหวัดสมุทรสงคราม
4. ควรศึกษาความคาดหวัง จากความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์เพื่อนำมาพัฒนาภาพลักษณ์ที่ดีงามของพระสงฆ์
5. ควรมีการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับองค์กรของพระสงฆ์ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน ไทเขมแข็งต่อไป
6. ควรมีการศึกษาถึงทรัพยากรด้านอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าชายเลน ประกอบกับการศึกษาทรัพยากรป่าชายเลนเพื่อให้ได้ประโยชน์ครบทุกด้านของสิ่งแวดล้อม

บรรณานุกรม

- พระมหาสังเวียร ปญฺญารโ. (2550). “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*. การบริหารจัดการคณะสงฆ์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอวยชัย อินฺทรีเมือง. (2542). “ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลาง ชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม”. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ไทยคดีศึกษา กลุ่มสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- มาณี ไชยธีรานวัฒน์ศิริ และคณะ. (2541). “บทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษาภาคกลางและภาคตะวันออก”. *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*. จังหวัดนครปฐม : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- วีระ เทพภรณ์. (2553). *ป่าชายคลองป่าพี่น้องของป่าชายเลน*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : บริษัทไทยร่มเกล้า.

สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเมือง. (2559). สถิติพระภิกษุ-สามเณรและศิษย์วัด ต้นปี พุทธศักราช 2559. สมุทรสงคราม : สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเมือง.

สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนกรมทรัพยากรทางทะเลและธรรมชาติ. (2553). แนวทางการตรวจสอบเอกสารสิทธิในที่ดินป่าชายเลน. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สุขชี คำนวนศิลป์. (2550). “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอุทยานแห่งชาติไทร่มเย็น อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี”. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.

570

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (ฉบับพิเศษ) เมษายน-มิถุนายน 2560

การเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี

A LEADERSHIP DEVELOPMENT MODEL FOR MIDDLE MANAGEMENT OF
PRIVATE SCHOOL UNDER UDON THANI EDUCATIONAL SERVICE AREA
OFFICE 1

พิมพ์พิชญา จงเกียรติกาญจน์* เด่น ชะเนตยั้ง**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม ซึ่งมีขั้นตอน ในการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 การวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำ ผู้บริหารระดับกลางเชิงทฤษฎี โดยการศึกษาเอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และ ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน ระยะที่ 2 การประเมินความ เหมาะสมและยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง โดยใช้เทคนิคเดลฟายกับ ผู้เชี่ยวชาญ 24 คน ระยะที่ 3 การวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำและสร้างรูปแบบการพัฒนา ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ และนำผลการ วิเคราะห์องค์ประกอบที่ได้มาวิเคราะห์ร่วมกับวิธีการและเทคนิคการพัฒนาภาวะผู้นำที่สังเคราะห์ไว้ สร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง ระยะที่ 4 การตรวจสอบความเป็นไปได้ใน การนำไปปฏิบัติจริงของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง โดยใช้เทคนิคการประชุม ผู้เชี่ยวชาญ และการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1. ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 องค์ประกอบ ดังนี้
 - 1.1 องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง เชิงคุณลักษณะ จะประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย 8 ด้าน คือ 1) ความสามารถในการปรับตัว 2) การมีวิสัยทัศน์ 3) การมีความ มั่นใจ ในตนเอง 4) มีทักษะในการสื่อสาร 5) ให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์ 6) มีความ น่าเชื่อถือ 7) มีมนุษยสัมพันธ์ และ 8) การมีวุฒิภาวะ
 - 1.2 องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง เชิงพฤติกรรม จะประกอบด้วย

* หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

** หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

องค์ประกอบย่อย 5 ด้าน คือ 1) ความเป็นผู้นำที่มุ่งคนและมุ่งงาน 2) ความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย 3) ความเป็นผู้นำแบบประนีประนอม 4) ความเป็นผู้นำแบบที่ปรึกษา และ 5) ความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

1.3 องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง เชิงบทบาท จะประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย 4 ด้าน คือ 1) บทบาทตามตำแหน่ง 2) บทบาทนักสื่อสาร 3) บทบาทในการติดตามและประสานงาน และ 4) บทบาทนักพัฒนา

2. “ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี” จากการนำเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย องค์ประกอบหลักที่สำคัญ 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงคุณลักษณะ องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงพฤติกรรม และ องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงบทบาท จากการสนทนากลุ่มด้านภาวะภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานีทั้ง 3 องค์ประกอบหลัก มีความเหมาะสมโดยไม่มีประเด็นข้อควรปรับปรุง

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ , ผู้บริหารระดับกลาง

ABSTRACT

The purposes of study were: 1) to determine the leadership model of middle management of private school; 2) to developed a leadership model of middle management of private school under Udonthani Primary Educational Service Area Office 1. The research methodology consisted of four steps: 1) analyzed the documentary research; 2) developed the leadership model of middle management of private school factor and Indicators with Delphi Technique by 21 experts; 3) sought the advices and feedback from eight experts in Udonthani using focus group discussion; 4) evaluated the 148 school Administrator opinions in Udonthani. The analysis of the data was accomplished by computation of percentage, mean, standard deviation. The median and interquartile ranges numerical values were also computed to test the consensus postulated in the study.

Based upon the findings of the study; it was concluded that:

1. The group of experts representing the three factors; 1) middle manager's leadership traits comprising; 2) middle manager's leadership behaviors

comprising; 3) middle manager's leadership roles comprising and 17 Indicators as well.

2. Based on group discussion, all experts strongly agreed with the used and Integration of three factors of development of leadership model of middle management of private school.

3. Overall, the 148 school demonstrations in Udonthani agreed with the Development of Leadership Model of middle management of private school at high level. ($\bar{x}=4.14$)

4. A development of Leadership Model of middle management of private school under Udonthani Primary Educational Service Area Office 1: 1) middle manager's leadership traits comprising and 8 Indicators; 2) middle manager's leadership behaviors comprising and 5 Indicators; 3) middle manager's leadership roles comprising and 4 Indicators.

Keywords: Leadership , Management

1. บทนำ

กระแสโลกาภิวัตน์ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มากมายและรวดเร็วมีขอบเขตแผ่ออกไปในวงกว้างกระทบต่อด้านสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม เทคโนโลยี โครงสร้างและการบริหารองค์การต่างๆ (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2548) การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นแรงกระตุ้นที่ทำให้ผู้นำแต่ละองค์การต้องพัฒนาและเรียนรู้แนวทางใหม่ๆ ในการดำเนินงาน และที่สำคัญคือผู้นำต้องเผชิญกับความท้าทายของการนำพาคนให้ทำในสิ่งที่สร้างสรรค์ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ (Kotter, J. P, 1988) ภาวะผู้นำนั้นเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง เมื่อสถานการณ์ที่การเปลี่ยนแปลงมีมากขึ้น สถานการณ์นั้นยังต้องการภาวะผู้นำที่มากขึ้น

คุณภาพของการเป็นผู้นำคือสิ่งกำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์การคือ คำพูดที่เป็นจริงเสมอไม่ว่าองค์การนั้นจะยิ่งใหญ่ระดับชาติหรือเล็กสักปานใดก็ตาม การศึกษาภาวะผู้นำจากที่เคยเป็นเพียงบทเรียนของรายวิชาด้านบริหารจัดการทั้งด้านธุรกิจ การศึกษา และ รัฐศาสตร์ ได้กลายเป็นรายวิชาเฉพาะทางภาวะผู้นำที่มีความสำคัญสูงของสาขาวิชาดังกล่าวทั้งระดับปริญญาตรี และบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยทั่วไปในปัจจุบัน

ดังนั้นประเทศไทยควรที่จะมีการทำวิจัยทางด้านภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับสังคมไทยเอง แม้ว่าจะมีผลการวิจัยทางด้านภาวะผู้นำอยู่มากมายในโลก เนื่องจากความแตกต่างทางด้าน วัฒนธรรมของคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคศตวรรษที่ 21 เมื่อองค์การทั้งหลายต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและมีปัญหาที่ท้าทายใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย บทบาทของผู้นำจึงทวีความ ซับซ้อนและเพิ่มพูนความสำคัญยิ่งขึ้น ผู้นำในอนาคตไม่เพียงแต่มีคุณลักษณะที่เคยประสบความสำเร็จ

แต่ต้องมีทักษะและสมรรถนะใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ได้แก่ ความสามารถในการคิดเชิงซับซ้อน (Cognitive Complexity) ความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-learning) ความสามารถด้านพฤติกรรมที่ยืดหยุ่นได้มากขึ้น (Behavioral Flexibility) ความไวต่อการรับรู้ทางวัฒนธรรม (Cultural Sensitivity) และความสามารถวิเคราะห์กระบวนการ (Process Analysis) เป็นต้น (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2548) จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาว่า ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วยองค์ประกอบอะไรบ้าง เพื่อให้ผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลองค์ประกอบภาวะผู้นำที่ได้จากการศึกษาไปสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง และจากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องภาวะผู้นำ ยังไม่พบว่า มีการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำและรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี แต่อย่างไรก็ตาม จากผลการศึกษาวินิจฉัยในครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงองค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง และรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานีที่เหมาะสมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี

3. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะ พฤติกรรม บทบาทของผู้นำ เพื่อให้ได้กรอบแนวคิดขององค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะ ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ภาวะผู้นำเชิงบทบาท นำองค์ประกอบของภาวะผู้นำที่ได้จากการศึกษามาสังเคราะห์เป็นองค์ประกอบของภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง ศึกษากระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำ เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี โดยกำหนดกรอบความคิดในการวิจัยดังนี้

การศึกษาภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะผู้นำของ สต็อกดิลล์ (Stogdill, 1974), อุลริช (Ulrich, 1996), เบส (Bass, 1999), สเปียร์ (Spears, 2004), แมกซ์เวลล์ (Maxwell, 2005), ยูคล์ (Yukl, 2006) และ คูซ และ โปสนอร์ (Kouzes & Posner, 2007)

การศึกษาภาวะผู้นำเชิงบทบาท ผู้วิจัยได้ศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎีบทบาทผู้นำของ เมด (Mead, 1934), มินท์ซเบิร์ก (Mintzberg, 1973), เซอร์จิโอวานนี และ คาร์เวอริ (Sergiovanni &

Carver, 1980), เบลค และ มูตัน (Blake & Mouton, 1986), روبินส์ (Robbins, 1996), เฮนเน เบิร์ก (Haneberg, 2005), ฮอย และ มิสเกล (Hoy & Miskel, 2005) และ ยูคล์ (Yukl, 2006)

ส่วนการศึกษาทฤษฎีภาวะผู้นำ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะ ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ และทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงบูรณาการ

และการศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของ เนดเลอร์ (Nadler, 1982), โรกอฟฟ์ (Rogoff, 1987), แมคเคาเลย์ และคณะ (McCaughey & Others, 1998), The Trainer's Library (1988), เดสเลอร์ (Dessler, 2002), ดูบริน (DuBrin, 2004), ยูคล์ (Yukl, 2006) ดนัย เทียนพุด (2545) และ กวี วงศ์พุด (2550)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี

ด้านเนื้อหาผู้วิจัยมุ่งศึกษาเรื่องต่อไปนี้

1. ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงคุณลักษณะ ประกอบไปด้วย
 - 1.1 ความสามารถในการปรับตัว การมีวิสัยทัศน์
 - 1.2 การมีความมั่นใจในตัวเอง
 - 1.3 การให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์
 - 1.4 การมีความน่าเชื่อถือ
 - 1.5 การมีมนุษยสัมพันธ์
 - 1.6 การมีวุฒิภาวะ
2. ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงพฤติกรรม ประกอบไปด้วย
 - 2.1 ความเป็นผู้นำที่มุ่งงานและมุ่งคน
 - 2.2 ความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย
 - 2.3 ความเป็นผู้นำแบบประนีประนอม
 - 2.4 ความเป็นผู้นำแบบที่ปรึกษา
 - 2.5 ความเป็นผู้นำแบบในการเปลี่ยนแปลง
3. ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงบทบาท ประกอบไปด้วย
 - 3.1 บทบาทตามตำแหน่ง
 - 3.2 บทบาทนักสื่อสาร
 - 3.3 บทบาทในการติดตามและประสานงาน
 - 3.4 บทบาทนักพัฒนา

ด้านประชากร ศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้แก่บุคคล 3 กลุ่มดังต่อไปนี้

1. การทำเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) ได้แก่ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารระดับกลาง โรงเรียนเอกชน ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไปวุฒิการศึกษาปริญญาโทขึ้นไปและมีประสบการณ์ด้านการบริหารตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไปจำนวน 21 คน ผู้วิจัยเลือกโดยวิธีบอกต่อ (Snowball)

2. การทำ Focus Group ได้แก่ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารระดับกลาง โรงเรียนเอกชน ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไปวุฒิการศึกษาปริญญาโทขึ้นไป และมีประสบการณ์ด้านการบริหารตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไปจำนวน 8 คน ผู้วิจัยเลือกโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling)

3. การประเมินความคิดเห็น ได้แก่ผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานีจำนวน 148 คนจาก 37 โรงเรียน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสม (mixed methodology) เพื่อเสนอวิจัยรูปแบบการพัฒนา “ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี” ผู้วิจัยได้ใช้

วิธีการวิจัยแบบผสม (mixed methodology) โดยผู้วิจัยศึกษาเอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะ พฤติกรรม บทบาทผู้นำ และใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative method) คือ เทคนิคการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คนเพื่อให้ได้กรอบแนวคิดองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงทฤษฎี และใช้เทคนิคเดลฟาย (delphi technique) กับผู้เชี่ยวชาญ 21 คน ในการประเมินความเหมาะสม และยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative method) คือ เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (exploratory factor analysis) ในการวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง และนำผลการวิเคราะห์องค์ประกอบที่ได้มาวิเคราะห์ร่วมกับวิธีการและเทคนิคการพัฒนาภาวะผู้นำที่สังเคราะห์ไว้ สร้างเป็นรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง และขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัย เป็นการตรวจสอบความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริงของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง ผู้วิจัยใช้เทคนิคการประชุมผู้เชี่ยวชาญ (expert group meeting) และการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารระดับกลาง โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงทฤษฎี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสาร/แนวคิดทฤษฎี/งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน เพื่อกำหนดองค์ประกอบรูปแบบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี

ระยะที่ 2 การประเมินความเหมาะสมและยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหาร ระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยการนำองค์ประกอบ ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงทฤษฎี ที่ได้จากระยะที่ 1 ไปสอบถามผู้เชี่ยวชาญ

21 คน โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (delphi technique) เพื่อให้ได้องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง

ขั้นตอนที่ 2 สร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน ด้วยเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) กับผู้เชี่ยวชาญด้านภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชนโดยนำกรอบซึ่งได้จากขั้นตอนที่ 1 มาสร้างเป็นรูปแบบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน

ระยะที่ 3 การวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นตอนที่ 3 จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี เพื่อรับข้อเสนอแนะการดำเนินการบริหารให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินความคิดเห็น โดยส่งแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน 148 คน จาก 37 โรงเรียนเอกชนในจังหวัดอุดรธานี

ระยะที่ 4 การตรวจสอบความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริงของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการประชุมผู้เชี่ยวชาญ (expert group meeting) และการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 การประชุมผู้เชี่ยวชาญ (expert group meeting) ผู้วิจัยเลือกวิธีการเทคนิคการประชุมผู้เชี่ยวชาญ ในการตรวจสอบความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริงของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง

ขั้นที่ 2 การสอบถามความคิดเห็นการนำไปปฏิบัติจริงของรูปแบบการพัฒนา ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง (survey research) ผู้วิจัยนำรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางที่ได้จากการดำเนินงาน ระยะที่ 4 ขั้นที่ 1 มาสร้างเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ เพื่อนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ภายหลังจากสิ้นสุดกระบวนการดำเนินการวิจัยในระยะที่ 4 ผู้วิจัยได้สรุป อภิปรายผล และเขียนเป็นรายงานดัชนีนิพนธ์ฉบับสมบูรณ์

5. ผลการวิจัย

จากการผลวิจัยรูปแบบการพัฒนา“ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี” ในครั้งนี้ พบว่า

ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 3 องค์ประกอบ คือ

1. องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงคุณลักษณะ ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบย่อย ดังนี้

- 1.1 ความสามารถในการปรับตัว
- 1.2 การมีวิสัยทัศน์
- 1.3 มีความมั่นใจในตนเอง
- 1.4 การมีทักษะในการสื่อสาร
- 1.5 การให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์
- 1.6 การมีความน่าเชื่อถือ
- 1.7 การมีมนุษยสัมพันธ์
- 1.8 การมีวุฒิภาวะ

2. องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงพฤติกรรมประกอบด้วย 5 องค์ประกอบย่อย ดังนี้

- 2.1 ความเป็นผู้นำที่มุ่งงานและมุ่งคน
- 2.2 ความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย
- 2.3 ความเป็นผู้นำแบบประนีประนอม
- 2.4 ความเป็นผู้นำแบบที่ปรึกษา
- 2.5 ความเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง

3. องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงบทบาท ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ดังนี้

- 3.1 บทบาทตามตำแหน่ง
- 3.2 บทบาทนักสื่อสาร
- 3.3 บทบาทในการติดตามและประสานงาน
- 3.4 บทบาทนักพัฒนา

รูปแบบการพัฒนา“ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี” ประกอบด้วยวิธีการและเทคนิคพัฒนาภาวะผู้นำ จำนวน 17 วิธี ดังต่อไปนี้

1. บทบาทสมมติ (role playing) เป็นวิธีการพัฒนาผู้อบรมให้เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาเฉพาะด้าน ฝึกความเป็นผู้นำ การวางแผนงาน การมอบหมายงาน โดยการแสดงบทบาทสมมติบนพื้นฐานของความเป็นจริง ในสถานการณ์จริง หรือสถานการณ์ที่สามารถเกิดขึ้นได้จริง โดยวิทยากร

จะแบ่งผู้เข้าอบรมออกเป็นกลุ่ม เพื่อให้แต่ละกลุ่มได้สะท้อนถึงปัญหา หรือสะท้อนภาพ ของเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ให้มาสู่พฤติกรรมภายนอกอันเป็นการพัฒนาศักยภาพในการแสดงออก ของผู้อบรม

2. เกมการบริหาร (management game) เป็นเทคนิคพัฒนาฝ่ายจัดการด้วยการจำลอง สถานการณ์จริงขึ้นมาเพื่อให้ผู้อบรมได้ทดลองเผชิญเหตุการณ์ ซึ่งผู้อบรมจะมีโอกาสวินิจฉัย และ คัดเลือกแนวทางการแก้ปัญหาที่เหมาะสม

3. กิจกรรมนันทนาการ (recreational activity) เป็นกระบวนการ (process) หรือการ จัดประสบการณ์ให้บุคคลได้รับโดยการจัดกิจกรรมในช่วงเวลาว่าง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาใน ทางด้านกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของบุคคล เช่น กิจกรรม walk rally ซึ่งคัดแปลงมาจาก การแข่ง รถแรลลี่ หรือการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง

4. กิจกรรมพัฒนาจิต (mind development activity) เป็นการฝึกปฏิบัติกิจกรรม ที่มุ่งเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์และความมีพลังของจิตใจที่มีความสงบเยือกเย็น เช่น การฝึก สมาธิ (meditation) เพื่อให้จิตใจเหมาะแก่การใช้สติปัญญาในการวิเคราะห์สภาพการและปัญหาใน การทำงานและการดำเนินชีวิต

5. กรณีศึกษา (case study) เป็นการใช้กรณีศึกษามาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์เสนอแนะ อาจเป็นกรณีขององค์กรตนเองหรือผู้อื่น เพื่อช่วยให้เข้าใจในภูมิหลังขององค์กรมากขึ้น โดยการให้ รายละเอียดของสถานการณ์จริงเพื่อเป็นฐานใน การอภิปรายและแก้ปัญหา เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ ทดสอบแนวคิดของตนกับแนวคิดของผู้อื่น

6. การระดมความคิด (brain storming) เป็นเทคนิคที่เปิดโอกาสให้ทุกคนในกลุ่มแสดง ความคิดเห็นอย่างเสรี ทุกแง่ทุกมุมไม่คำนึงว่าจะผิดหรือถูก ความคิด คำแนะนำที่ได้จากการระดม ความคิด อาจใช้วิธีสรุปโดยการพูดหรือเขียนลงบนกระดาน ในเวลาตามความเหมาะสม

7. ศึกษาดูงาน (field study) เป็นเทคนิคอย่างหนึ่งทางการศึกษาที่ผู้เข้าอบรมสามารถ เรียนรู้ได้จากการเห็นสภาพจริงในพื้นที่การปฏิบัติงานจริง ณ สถานที่อื่นนอกเหนือการสอนปกติ เพื่อให้เห็นสถานการณ์ของการปฏิบัติงานจริง

8. การเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ (action learning) เป็นการส่งเสริมให้ผู้อบรม ได้ลง มือทำงานเต็มเวลาในแผนกอื่นหรือในโครงการที่มีหลายฝ่ายเข้าร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ที่ กำหนดไว้ได้ประสบการณ์จริง ได้เพิ่มทักษะการวางแผนวิเคราะห์ปัญหาและได้ มีโอกาสทำงาน ร่วมกับบุคลากรและผู้บริหารอื่นๆ

9. การเผชิญเหตุการณ์ (incident method) เป็นวิธีการนำเอาปัญหาที่เกิดขึ้น ข้อเท็จจริง จากบุคคล สถานการณ์ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน โดยมีวิทยากรช่วยแยกแยะรายละเอียดจากจุดของ เหตุการณ์ รวบรวมคำถามและให้กลุ่มหัดตัดสินใจ รวมทั้งประเมินการกระทำพฤติกรรม เพื่อให้เกิด การเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้ถูกต้องเหมาะสม

10. กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (group process) เป็นเทคนิคการฝึกอบรมให้ผู้เข้ารับ การฝึกอบรมได้ทำกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ถึงพฤติกรรม ทักษะคิด การเข้าใจคน วิธีการแก้ปัญหา

เกี่ยวกับคนที่ถูกต้องรวมถึงการเรียนรู้ปฏิกริยาภายในกลุ่ม

11. เกมการศึกษา (education game) เป็นการทำกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมกลุ่ม ที่มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยบางเกมจะมีลักษณะของการแข่งขันด้วย ในแต่ละเกมจะมีลักษณะเฉพาะ มีกติกา และมีจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ที่ต่างกัน ที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ในบรรยากาศที่ตื่นเต้น สนุกสนาน ไม่เบื่อ เพื่อช่วยพัฒนาทักษะในการทำงานเป็นทีม ทักษะในการเป็นผู้นำผู้ตัดสินใจ พัฒนาไหวพริบ ความคล่องตัว และประสาทสัมผัสต่าง ๆ

12. การฝึกงาน (job training) เป็นการฝึกปฏิบัติงานตามสถาบันหรือองค์กรต่างๆ เพื่อเรียนรู้จากการทำงานจริงภายใต้การแนะนำของผู้ร่วมงานในองค์กร

13. การสนทนาวงกลม (talking circle) เป็นการจัดให้ผู้เข้าร่วมสนทนานั่งเป็นวงกลม เพื่อแสดงทัศนะ ความรู้สึก ความคิดเห็นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยวิทยากรเปิดประเด็นก่อน แล้วกระตุ้นให้แต่ละคนมีส่วนร่วมในการสนทนา

14. การทำแบบฝึกหัด (exercise) เป็นการกำหนดกิจกรรมให้ผู้เข้าอบรมปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อการแก้ปัญหา โดยหลังจากการบรรยาย วิทยากรจะเป็นผู้ตั้งโจทย์ปัญหาให้ผู้เข้าอบรมได้ฝึกหัดวิธีคิดในการแก้ปัญหาหรือทำการทดลองโดยการปฏิบัติในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

15. การทำโครงการจริง (live project) เป็นวิธีคล้ายกับการทำแบบฝึกหัด โดยวิทยากรอาจกำหนดให้ไปปฏิบัติงานที่มีการกำหนดขอบเขต โดยเนื้อหาและรายละเอียดที่จะให้ปฏิบัตินั้นจะประยุกต์ได้จากหลักวิชาการที่ศึกษาอบรม สามารถทำได้ทั้งรายบุคคลหรือรายกลุ่ม

16. การฝึกสั่งการ (in basket training) เป็นการฝึกการบริหารสั่งการโดยการนำเรื่องจริงที่ผู้บริหารจะต้องสั่งการมาใส่ในแฟ้ม แล้วให้ตัดสินใจสั่งการเรื่องที่เป็นปัญหาต่างๆ ในเวลาจำกัด รวมทั้งการสั่งงาน การอนุมัติ การแบ่งงาน และมอบหมายงาน

17. การประชุมทางวิชาการ (conference) เป็นการประชุมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยเน้นบรรยากาศที่เป็นกันเอง และสมาชิกต้องมีความรู้ ความสนใจหรือประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่จะประชุมพอสมควร

6. สรุป

จากผลการวิจัย เรื่อง “ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี” ครั้งนี้มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่น่าสนใจ และควรนำมาอภิปราย อยู่ 2 ประเด็น คือ

1. ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงคุณลักษณะ องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงพฤติกรรม และองค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงบทบาท

1.1 องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง เชิงคุณลักษณะ จะประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 8 ด้าน คือ 1) ความสามารถในการปรับตัว 2) การมีวิสัยทัศน์ 3) การมีความ

มั่นใจ ในตนเอง 4) มีทักษะในการสื่อสาร 5) ให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์ 6) 1.6 มีความน่าเชื่อถือ 7) มีมนุษยสัมพันธ์ และ 8) การมีวุฒิภาวะ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจะพบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำระดับกลางเชิงคุณลักษณะ อันดับ 1 มีความน่าเชื่อถือโดยมีค่าเฉลี่ย ที่ 45.24 อันดับ 2 มีวิสัยทัศน์โดยมีค่าเฉลี่ย ที่ 44.22 อันดับ 3 1.4 การมีทักษะในการสื่อสาร โดยมีค่าเฉลี่ย ที่ 42.86 อันดับ 4 การมีมนุษยสัมพันธ์ โดยมีค่าเฉลี่ย ที่ 42.39 อันดับ 5 การให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์ โดยมีค่าเฉลี่ย ที่ 40.48 อันดับ 6 การมีความมั่นใจในตนเอง โดยมีค่าเฉลี่ย ที่ 38.10 อันดับ 7 การมีวุฒิภาวะโดยมีค่าเฉลี่ย ที่ 35.19 อันดับ 8 ความสามารถในการปรับตัว โดยมีค่าเฉลี่ย ที่ 21.43

1.2 องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง เชิงพฤติกรรม จะประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย 5 ด้าน คือ 1) ความเป็นผู้นำที่มุ่งคนและมุ่งงาน 2) ความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย 3) ความเป็นผู้นำแบบประนีประนอม 4) ความเป็นผู้นำแบบที่ปรึกษา และ 5) ความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งองค์ประกอบย่อยทั้ง 5 ด้านที่ค้นพบในงานวิจัยนั้น ล้วนแต่เป็นพฤติกรรมของผู้นำที่มีประสิทธิผล หากผู้บริหารระดับกลางในสำนักงานมีพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้น ก็จะสามารถผลักดันและขับเคลื่อนพันธกิจขององค์กรให้ประสบผลสำเร็จได้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจะพบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำระดับกลางเชิงพฤติกรรมที่มีความสำคัญตามลำดับดังนี้อันดับที่ 1 ความเป็นผู้นำแบบที่ปรึกษา โดยมีค่าเฉลี่ย 47.67 อันดับ 2 ความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยมีค่าเฉลี่ย 45.24 อันดับ 3 ความเป็นผู้นำแบบประนีประนอม โดยมีค่าเฉลี่ย 42.86 อันดับ 4 ความเป็นผู้นำแบบ ประชาธิปไตย โดยมีค่าเฉลี่ย 40.48 อันดับ 5 ความเป็นผู้นำที่มุ่งคนและมุ่งงาน โดยมีค่าเฉลี่ย 40.18

1.3 องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง เชิงบทบาท จะประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย 4 ด้าน คือ 1) บทบาทตามตำแหน่ง 2) บทบาทนักสื่อสาร 3) บทบาทในการติดตาม และประสานงาน และ 4) บทบาทนักพัฒนา เมื่อพิจารณาองค์ประกอบเป็นรายด้านจะพบว่า บทบาทตามตำแหน่ง และบทบาทนักพัฒนา นั้นสอดคล้องกับแนวคิดของ เซอร์จิอวานนี และ คาร์เวอร์ (sergioivanni & carver, 1980: 268-280) ที่ได้ชี้ให้เห็นว่าผู้บริหารควรจะต้องแสดง บทบาทความเป็นผู้นำ 3 ประการ คือ 1) บทบาทเป็นผู้นำ 2) บทบาทในการพัฒนา และ 3) บทบาทในหน้าที่ผู้นำของกลุ่ม นอกจากนั้นข้อค้นพบยังสอดคล้องกับแนวคิดของเฮเนเนเบิร์ก (haneberg, 2005)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจะพบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำระดับกลางเชิงบทบาทที่มีความสำคัญตามลำดับดังนี้อันดับที่ 1 บทบาทนักพัฒนา โดยมีค่าเฉลี่ย 40.48 อันดับ 2 บทบาทตามตำแหน่ง โดยมีค่าเฉลี่ย 39.68 อันดับ 3 บทบาทนักพัฒนา โดยมีค่าเฉลี่ย 38.44 อันดับ 5 บทบาทนักสื่อสาร โดยมีค่าเฉลี่ย 38.10

2. “ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี” จากการนำเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย

องค์ประกอบหลักที่สำคัญ 3 องค์ประกอบ จากการสนทนากลุ่มด้านภาวะภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานีทั้ง 3 องค์ประกอบหลักมีความเหมาะสมโดยไม่มีประเด็นข้อควรปรับปรุง

7. ข้อเสนอแนะ

1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในฐานะองค์กรหลักในการจัดและส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรให้ความสำคัญและตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการบริหารจัดการระดับกลางแบบมืออาชีพ เนื่องจากผลการศึกษากับการทำงานของผู้บริหารระดับกลางในองค์กรต่างๆ ทั่วโลก พบว่า ผู้บริหารระดับกลางเปรียบเสมือนกลไกที่สำคัญมากในการขับเคลื่อนพันธกิจขององค์กรให้ประสบผลสำเร็จ เพราะผู้บริหารระดับกลาง คือ ผู้นำเอายุทธศาสตร์ขององค์กรไปปฏิบัติงานจริง และผลจากการดำเนินงานของผู้บริหารระดับกลางจะเป็นตัวสะท้อนความสำเร็จที่แท้จริงขององค์กร

2 สมาคมนักวางแผนการศึกษาไทย (the association of thai education planners) ในฐานะที่เป็นองค์กรวิชาชีพที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้บริหารระดับกลางในตำแหน่งผู้อำนวยการกลุ่มนโยบายและแผน โดยตรง และมีนโยบายในการพัฒนาบุคลากรที่เป็นสมาชิกของสมาคมให้มีความก้าวหน้าในวิชาชีพ จะต้องเป็นผู้ผลักดันให้มีการนำเอารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ได้จากผลการศึกษาในครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำให้กับสมาชิกของสมาคมเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับสมาชิกเพื่อที่จะสามารถก้าวไปเป็นผู้บริหารระดับกลาง แบบมืออาชีพในอนาคต

บรรณานุกรม

- กวี วงศ์พุม. (2550). *ภาวะผู้นำ*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: พี. เค. อินเตอร์พรีนซ์.
- กัลยา เมืองสง. (2550). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จามจุรี จำลองเมือง. (2548). รูปแบบภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร. *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- दनัย เทียนพุม. (2545). การบริหารทรัพยากรบุคคลสู่ศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- Alasmari,A.A. (2002). Administrative behaviors of effective educational leaders as perceived by leader of Saudi Arabian coast guard training institutions. Retrieved June 4, 2008, from <http://www.lib.umi.com/dissertations/fullcit/3078815>.
- Bennis, W.G., & Nanus, B.(2003). *Leader: Strategies for taking charge*. New York: Happer Collins.
- Bolinger, B.S. (2001). Humor and leadership : A gender based investigation of the correlation between the attribute of humor and effective leadership. Retrieved June 4, 2008, from <http://www.lib.umi.com/dissertations/fullcit/3001184>.
- DuBrin, A.J. (2004). *Leadership research finding, practice, and skills*. Boston: Houghton Mifflin.
- Kotter, J. P. (1988). *The leadership Factor* . New York: Free Press.

**แนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรม
ในพระพุทธศาสนาเถรวาท**
A WAY TO THE APPLICATION OF BUDDHADHAMMA IN LIVING
AMONG THE WORLDLY CONDITIONS IN BUDDHISM

แม่ชีจันทริกา แสงทรัพย์* พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร** กฤษณา รักษาโฉม***

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาหลักโลกธรรม 8 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2. เพื่อศึกษาปัญหาโลกธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอันเกิดจากโลกธรรม 3. เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารจาก เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ปัญหาที่ปรากฏตามสื่อต่างๆ ทั้งหน้าหนังสือพิมพ์ ข่าวออนไลน์ ในเฟซบุ๊กเป็นต้นอันเนื่องมาจากถูกระทบกับโลกธรรมจนกลายเป็นผู้ป่วยอันมี 3 โรคด้วยกัน คือ โรคเครียด โรคความวิตกกังวลทางสังคม และ โรคซึมเศร้าอันนำไปสู่สาเหตุของการฆ่าตัวตายของคนในสังคมปัจจุบัน สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อการอยู่ร่วมกับโลกธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทว่าเป็นอย่างไรแล้วนำมาสรุปบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. จากการศึกษาในคัมภีร์ได้ข้อธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้นั้นได้แก่ การมีโยนิโสมนสิการ ชั้นดีคือความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งที่มีผลกระทบ ปัญญาใช้พิจารณาหาความจริงเพื่อทำความเข้าใจในความจริงของชีวิตและโลก พิจารณาให้เห็นไตรลักษณ์ และที่สำคัญคือจะต้องมีปรัตโธสะคือกัลยาณมิตรที่คอยชี้ทาง แนะนำ ตักเตือน เมื่อต้องประสบกับโลกธรรม
2. จากผลการศึกษาทำให้ทราบว่า ในปัจจุบันคนในสังคมป่วยเป็นโรคหลักๆที่เกิดเนื่องด้วยโลกธรรมมีทั้งหมด 3 สาเหตุด้วยกัน ที่นำไปสู่สาเหตุของการฆ่าตัวตายทั้งในประเทศไทยและทั่วโลก

1. ความเครียด
2. โรคความวิตกกังวลทางสังคม

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

*** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

3. โรคซึมเศร้า

3. จากผลการวิจัย ผู้วิจัยวิเคราะห์ที่ได้มาจากการที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์หลักธรรมออกมาได้จาก พระสูตรที่เกี่ยวข้องกับโลกธรรม 8 ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าข้อธรรมในครั้งพุทธกาลที่พระพุทธองค์ทรงเน้นมาตลอดคือ การดำรงจิตตั้งมั่นไม่ไหว่นไหว โดยใช้โยนิโสมนสิการในการพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงเกี่ยวกับโลกธรรมนั้นโดยมีพระพุทธองค์ทรงเป็นปรโตโมหะ ในส่วนของการเป็นกัลยาณมิตรคอยให้คำแนะนำแก่พระสาวก อุบาสก อุบาสิกา แต่ในสังคมปัจจุบัน ผู้วิจัยสังเคราะห์ออกมาจากบทสัมภาษณ์ในส่วนของผู้ทรงคุณวุฒิและบุคคลทั่วไปได้ว่า ปัญหาในปัจจุบันมีมากขึ้น มีความละเอียดอ่อนต่อสภาพจิตใจคนในทุกวันนี้มากขึ้น บริบทของคนในยุคปัจจุบันแตกต่างจากยุคปัจจุบันอย่างสิ้นเชิง การที่คนจะเข้าถึงธรรม เพื่อน้อมนำไปปฏิบัติเป็นเรื่องยาก การที่จะหาผู้รู้ธรรมมาเป็นกัลยาณมิตรคอยชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องตรงก็หายาก ทั้งที่มีสี่อยู่ทั่วไปที่โพสต์บอกเกี่ยวกับข้อธรรม แต่อย่างไร้รุ่นทั่วไปก็เข้าใจธรรมะนั้นอย่างผิวเผิน ไม่ได้นำไปปฏิบัติจริง จะเห็นได้จากในสังคมออนไลน์ที่มีการโพสต์ธรรมะประชดกัน แข่งกันให้ดูดี แต่แท้ที่จริงตัวเองก็ยังพ่ายแพ้ให้กับโลกธรรม ไม่ได้มีการเอาขณะตนได้จริงอย่างที่สมควรฝึกหัดปฏิบัติ ดังนั้นหลักธรรมที่จะต้องนำมาประยุกต์ใช้จึงมีมากขึ้นสำหรับคนในสังคมปัจจุบัน แต่หลักพุทธธรรมของพระพุทธองค์ยังทันสมัยอยู่เสมอ ยังเป็นธรรมที่ใช้ประดับประดาชีวิตได้ในทุกยุคทุกสมัย

คำสำคัญ : โลกธรรม 8 , หลักพุทธธรรม

ABSTRACT

The Objectives of this research were to: 1. To study the Worldly Conditions in Theravada Buddhism 2. To study the problems that arise in the ordinary society, Thailand resulted from the Worldly Conditions to propose guidelines. 3. The main application for the Dhamma with the Worldly Conditions in current society.

Research methodology is qualitative research. Gather data from a document from the document primary (Primary Source) of Buddhism Theravada Department. The problem, according to various media, both newspapers. Online news In Facebook, etc. due to affected patients until it becomes natural to vibrant 3 diseases are stress. Phobias social anxiety and depression lead to the cause of the suicide of a man in today's society. In-depth interviews experts The Buddhist Dharma principles applied to co-exist with the natural world in Theravada Buddhism that is, however, already descriptive.

The research found that:

1. Studies in the Scriptures, the fair can be applied include: To have an analytical reflection patiently tolerate is a thing of. Intelligence used to consider

coverage to understand the reality of life and the world. Consider, see Trinity, and, most importantly, there must be standards that Fellowship guide guide admonished when faced with natural.

2. From the results of the study suggest that the current people in society are primarily caused due to natural causes, together with commentaries, all of which contribute to the cause of suicide, both in Thailand and countries around the world.

1. stress.
2. Phobias social anxiety
3. Major depressive disorder

3. From the results of research. Investigators determined that the research based synthesis from principle. Sutras associated with the Worldly Conditions researchers with opinions that in time the era of the world highlight the past is. The mind is not established, unshaken by using an analytical reflection on consideration, see the truth about the natural world is the hearing to other voices. As part of the fellowship is to advise the Buddha, but in today's society, ubasika ubasok disciples. Synthetic research coming out of an interview on the part of the judiciary and the public that the current problems are more. Delicate mental condition of people in today's increasingly In the context of the current generation is different from the current era entirely. People to access to Dhamma practice is difficult. Who knows where to find sermon came into the Fellowship of people waiting for the correct guidelines suggest it rare. All media are in General at the post told about but some understand Buddhism only superficial. Not the actual implementation can be seen from the social posted in Dharma together irony to look good, but in fact he also defeated, with natural. Does not have to overcome the fact that he deserved the operating principles of the practice, so that must be applied, so there's more for everyone in today's society? But the main Buddhist Dharma of the used element is also up-to-date. Also to be fair use in acute livelihood dash all ages.

Keywords: the worldly Conditions in Buddhism, Buddhadharma.

๑. บทนำ

โลกธรรม 8 หรือ ธรรมดาของโลก ธรรมชาติของโลกที่ครอบงำสัตว์โลกให้ต้องเป็นไปตาม ธรรมดาของโลก ซึ่งมี 8 ประการคือ ลภ ยศ สุข สรรเสริญ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา และทุกข์ เป็นธรรมดาที่ทุกคนจะต้องได้รับ เมื่อบุคคลประสบกับโลกธรรม 8 ความหวั่นไหวแห่งจิตย่อมเกิดขึ้น ซึ่งหมายถึงอาการที่จิตกระเพื่อมผิดปกติ กระเพื่อมด้วยความเสียใจหรือกระเพื่อมด้วยความดีใจก็ตาม แม้จะเป็นไปในทางที่ชอบ รื่นเริงยินดี หรือผู้ที่ประสบสิ่งไม่ชอบใจเสียสติร้องไห้ เกิดความหวั่นไหวแห่งจิต ย่อมเป็นโทษอย่างยิ่ง เพราะเมื่อความหวั่นไหวแห่งจิตได้เกิดขึ้นกับผู้ใดแล้ว จิตผู้นั้นย่อมเกิดความเศร้าหมอง ภายไม่ผ่องใส และเป็นทางมาแห่งอกุศลธรรมทั้งหลาย อภิธรรมมณเฑียร และ อภิธรรมมณเฑียร ทั้ง 8 ประการนี้ล้วนทำหน้าที่ให้ผลต่อความสงบของใจผู้คนในโลกได้เป็นอย่างมาก แต่ที่จริงแล้วถือว่าเรื่องของชั้น 5 เป็นเรื่องธรรมดา คนมีชั้น 5 ต้องมีการกระทบกระทั่งทั้งทางหู และทางตา หนีไม่ได้ เหมือนคนเดินอยู่ในทะเลทราย แดดจะร้อนแรงสักเพียงใด ลมจะพัดเอาฝุ่นทรายมาแรงสักแค่ไหน หรือแม้แต่ฝนจะตกหนักสักเพียงใดก็ไม่มีอะไรมาบังมาคุ้มกันได้ ทุกสภาวะต้องมากระทบตัว แต่คนเหล่านั้นก็ไม่โทษแดด ไม่โทษลม ไม่โทษฝน เพราะถือว่าเป็นคนเดินทางกลางทะเลทราย มันหนีไม่พ้น เมื่อหนีไม่พ้น เราจึงต้องศึกษาหาวิธีที่จะรับมือกับมัน ซึ่งไม่ต่างกับสภาวะโลกธรรม 8 ที่ต่างก็ทำหน้าที่กระทบจิตใจคนให้บอบช้ำ คอยทิ่มแทงจิตใจผู้คนให้อ่อนแอให้หมดทางสู้ ผู้ที่ไม่มีธรรมสักข้อไว้ปกป้องและเยียวยาจิตใจก็ยากที่จะยอมรับและผ่านพ้นความทุกข์ที่เสมือนหนักหนาและใหญ่หลวงในแต่ละคราวไปได้

ในสังคมของมนุษย์ อาจกล่าวได้ว่าความสุขแบบโลกๆ ก็คือความสุขที่เกิดจาก อารมณ์ที่เกิดจากอภิธรรมมณเฑียร อันหมายถึง อารมณ์ที่นำปรารถนา ต้องการอยากมี อยากได้ อยากพบเห็นได้แก่กามคุณ 5 คือรูปรส กลิ่น เสียง สัมผัสที่ดี ขวนให้รักให้ชอบใจให้หลงใหลมัวเมา และโลกธรรมในส่วนที่จิตยินดี นั่นคือ ลภ ยศ สรรเสริญ สุข คืออารมณ์อภิธรรมมณเฑียร เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้กับทุกคน แต่มีความจริงว่าเป็นสิ่งไม่เที่ยง ทนอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้นานย่อมดับไป เมื่อนั้นพึงระลึกไว้ด้วยว่า ความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทาและทุกข์ก็ตาม มา คือส่วนในฝ่ายที่ไม่นำปรารถนาเรียกว่าอารมณ์ที่เกิดจาก อภิธรรมมณเฑียร ชีวิตเป็นเสมือนคลื่นในมหาสมุทรขึ้นลงขึ้นลงอยู่อย่างนั้นไปตลอด บางทีมองผิวเผินอาจไม่เห็นแต่หากมองอย่างลึกซึ้งก็ให้เห็นและเห็นได้ในทุกวัน นินทา สรรเสริญนั้นเป็นเสียงจากคนอื่นที่มองตัวเรา บางทีก็มองถูก บางทีก็มองผิด หมายความว่าบางครั้งเราอาจเป็นจริงอย่างที่เขานินทา หรือสรรเสริญแต่บางทีก็ไม่จริงการที่ใครเขาเกลียดเราหรือนินทาเราว่าอย่างนั้น อย่างนี้มันก็เป็นเพียงแค่ความคิดเห็นของคนคนหนึ่งที่มีต่อเราเท่านั้น มิได้หมายความว่าเราจะต้องเลวตามที่เขานินทาว่าร้ายนอกจากเราไปทำเลวเข้าด้วย แต่ถึงกระนั้นเราก็จำเป็นต้องใช้ธรรมซึ่งอาจเพียงหนึ่งข้อหรือสองข้อในการนำมาเยียวยารักษาหรือป้องกันจิตไม่ให้ตกต่ำลง

ในบทความนี้ผู้เขียนจึงมุ่งศึกษาหาคำตอบว่า หลักโลกธรรม 8 ที่มีกล่าวไว้ในคัมภีร์นั้นเป็นอย่างไร มีคุณ มีโทษที่เกิดจากโลกธรรมอย่างไร มีหลักพุทธธรรมใดบ้างที่พระพุทธองค์ตรัสสอนเหล่าพระสาวกเมื่อต้องเผชิญกับโลกธรรม จากนั้นจะอธิบายถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมที่เกิดจาก

โลกธรรม และสุดท้ายจะย้อนกลับมาวิเคราะห์ว่าหลักพุทธธรรมนั้นมีหลักธรรมใดบ้างที่จะสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อให้คนในสังคมปัจจุบันได้นำมาปรับใช้ให้เข้ากับเหตุการณ์ สถานการณ์โลกธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยผู้วิจัยได้สังเคราะห์รูปแบบออกมาซึ่งสอดคล้องกับหลักอริยสัจ 4 ทุกประการ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักโลกธรรม 8 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาปัญหาโลกธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอันเกิดจากโลกธรรม
3. เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน

3. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการประยุกต์พุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมในสังคมปัจจุบันในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ครั้งนี้ ผู้วิจัยจะเน้นหนักไปในเรื่องวิธีการประยุกต์ใช้เพื่อนำไปปฏิบัติกับตัวเองและผู้อื่น เมื่อต้องประสบกับสถานการณ์บางอย่างที่เนื่องด้วยโลกธรรมจนทำให้เรารู้สึกหวั่นไหว เกิดเป็นความทุกข์ใจจนไม่สามารถต้านทานแรงแห่งโลกธรรมได้ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ความหวั่นไหว และความทุกข์ทางใจบรรเทาเบาบางลงบ้างไม่มากก็น้อย เพื่อให้ขอบเขตการวิจัยกระชับรัดกุมยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา เนื้อหาเรื่อง โลกธรรม ในประเภท ได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข และทุกข์ โดยจะศึกษาวิธีการของการอยู่กับโลกธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

3.2 ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล ข้อมูลแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ข้อมูลด้านพระพุทธศาสนา และข้อมูลด้านจิตวิทยา สำหรับข้อมูลด้านพระพุทธศาสนานั้นจะศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา วิสุทธิมรรค ของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท รวมทั้งตำราวิชาการทางพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน เช่นหนังสือพุทธธรรม ส่วนข้อมูลด้านจิตวิทยาจะศึกษาเกี่ยวกับโรคที่เกิดจากการกระทบกับโลกธรรมของคนในสังคมปัจจุบัน

3.3 ขอบเขตด้านรูปแบบผลการวิจัยที่นำเสนอข้อมูลเรื่องแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน โดยยกประเด็นเรื่องของโลกธรรมทั้ง 8 ดังนี้ ได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข และทุกข์ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาซึ่งได้มีการกล่าวถึงพุทธวิธีในการบรรเทา ระงับความรู้สึกหวั่นไหว รวมไปถึงความทุกข์ที่เกิดจากโลกธรรมซึ่งจะกล่าวไว้ในบทที่ 2 และศึกษาตัวอย่างปัญหาโลกธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในปัจจุบัน ในบทที่ 3 พร้อมทั้งออกแบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิขอคำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย เพื่อนำวิธีคิดที่สอดคล้องกับในคัมภีร์พระพุทธศาสนาออกแบบไว้มาใช้กับสถานการณ์ต่างๆที่เกิดจากโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน จากผลการวิจัยออกมาสู่ภาคปฏิบัติทางจิต ความรู้สึกหวั่นไหวและความทุกข์ได้ลด

น้อยลง มีความมั่นคงทางจิตมากขึ้น เป็นการบรรเทาความหวุ่นไหวในระดับโลกิยะ จนถึงระดับโลกุตระ

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังต่อไปนี้

1.7.1 ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารจาก เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ผู้วิจัยได้ศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคัมภีร์พระไตรปิฎกอรธกถาธรรมบทแปล ฉบับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นหลักในการศึกษา และเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ของพระพุทธศาสนา ที่จะเอื้อต่อการวิเคราะห์ที่ต่องานวิจัยนี้

1.7.2 ผู้วิจัยได้จัดขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย (Research Process) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเรื่อง “โลกธรรม 8 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ” ซึ่งมีประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจ ได้แก่ ความหมายของโลกธรรมและโลกธรรมทั้ง 8 คือได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมจากยศ สุข ทุกข์ นินทา และสรรเสริญ ควบคู่ไปด้วย

การรวบรวมเอกสารในขั้นนี้จะเป็นการรวบรวมเอกสารในชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) เป็นหลักในการศึกษา นำเสนอผลการวิจัยเนื้อหาบทที่ 2

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาขั้นที่ 1 : ทำให้ทราบถึงความหมายของโลกธรรมทั้ง 8 คือได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมจากยศ สุข ทุกข์ นินทา และสรรเสริญ ความหมายของหลักโลกธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก, หลักโลกธรรมที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก , หลักโลกธรรมที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก, ความหมายหลักโลกธรรมที่ปรากฏในอรรถกถา, ลักษณะของโลกธรรม และการแสดงออกของโลกธรรมปรากฏในคัมภีร์

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาเรื่อง “ปัญหาโลกธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอันเกิดจากโลกธรรม ” ซึ่งมีประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจได้แก่ ปัญหาที่ปรากฏตามสื่อต่างๆ ทั้งหน้าหนังสือพิมพ์ ข่าวออนไลน์ ในเฟซบุ๊กเป็นต้นอันเนื่องมาจากถูกรบกวนกับโลกธรรมจนกลายเป็นผู้ป่วยอันมี 3 โรคด้วยกัน คือ โรคเครียด โรคความวิตกกังวลทางสังคม และ โรคซึมเศร้าอันนำไปสู่สาเหตุของการฆ่าตัวตายของคนในสังคมปัจจุบัน

การรวบรวมเอกสารในขั้นนี้จะเป็นการรวบรวมเอกสารในชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) เป็นหลักในการศึกษา นำเสนอผลการวิจัยเนื้อหาบทที่ 3

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาขั้นที่ 2 : ทำให้ทราบถึง ปัญหาโลกธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอันเกิดจากโลกธรรม

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาวิเคราะห์ เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน ในบทที่ 4 ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ รวบรวมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนี้จากขั้นตอนที่ 1 และ 2 มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เรียบเรียงและนำเสนอ

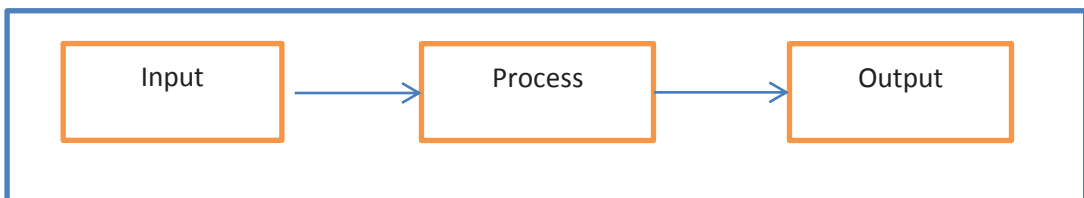
ผลการวิจัยโดยประยุกต์เข้ากับปัญหาที่เกิดจากโลกธรรมในสังคมปัจจุบันที่กำลังเป็นปัญหาสังคมซึ่งรวบรวมข้อมูลจากข่าวทางสื่อต่างๆรวมถึงเฟสบุ๊คนำเสนอเนื้อหาในบทที่ 4

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาชั้นที่ 3 :ทำให้ทราบถึงแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ 4 การสรุปผลการศึกษาวิจัย โดยผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยจากขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนที่ 3 และขั้นตอนที่ 4 มาสรุปผลการศึกษาวិเคราะห์วิจัยว่า สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อที่ได้ตั้งไว้นั้นตามลำดับ และนำเสนอผลการสรุปการวิจัยในเนื้อหาบทที่ 5

การศึกษาวิจัยแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาความเป็นมา ความสำคัญ ของหลักพุทธธรรมในคัมภีร์ ในการนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการอยู่ร่วมกับโลกธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทว่าเป็นอย่างไรแล้วนำมาสรุปบรรยายเชิงพรรณนา ดังต่อไปนี้

กระบวนการผลิตที่ประกอบด้วยวัตถุดิบ (Input) กระบวนการผลิต (Process) และผลผลิต (Output) ตามรอยเส้นที่บดบังดังต่อไปนี้

หากเปรียบเทียบเนื้อหาบทที่ 4 ของหลักพุทธธรรมในการอยู่กับโลกธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นผลผลิต ผลผลิต (Output) ขั้นตอนที่ 2 และ 3 นี้จะเป็นกระบวนการสืบหาถึงกระบวนการวิเคราะห์ (Process) อันมีความเชื่อมโยงกับวัตถุดิบ (Input) ตามรอยเส้นประดังผังข้างต้น

วัตถุดิบ (Input) ในที่นี้ควรจะประกอบด้วยเนื้อหาความหมายของหลักพุทธธรรม, ความสำคัญของหลักพุทธธรรม, พร้อมกับได้ศึกษาหลักโลกธรรมทั้ง 8 คือได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมจากยศ สุข ทุกข์ นิินทา และสรรเสริญ ตัวอย่างของผู้ติดในลาภ, ผู้ไม่ติดในลาภ, ผู้ติดในยศ, ผู้ไม่ติดในยศ, ผู้ติดในสุข, ผู้ไม่ติดในสุข, ผู้ติดในเสียงสรรเสริญ, ผู้ไม่ติดในเสียงสรรเสริญ, ผู้ติดเสียงนินทา, ผู้ไม่ติดในเสียงนินทา, ผู้ติดในทุกข์ และผู้ไม่ติดในทุกข์ การวิจัยนี้เน้นการศึกษาวัตถุดิบ (Input) และศึกษาประเด็นสำคัญผ่านกระบวนการวิเคราะห์ (Process)

5. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยพบว่า ในโคทัตตเถรคาถาได้พูดถึงการพิจารณาเปรียบเทียบให้เห็นอย่างนี้ว่า การไม่ได้ลาภโดยธรรม กับการได้ลาภโดยไม่ชอบธรรม 2 อย่างนี้ การไม่ได้ลาภแต่ชอบธรรม ประเสริฐกว่าการได้ลาภโดยไม่ชอบธรรมไม่ประเสริฐเลย ผู้ไม่มีความรู้ มียศ กับผู้มีความรู้แต่ไม่มียศ 2 จำพวกนี้ ผู้มีความรู้ แต่ไม่มียศ ประเสริฐกว่า ผู้ไม่มีความรู้ มียศ ไม่ประเสริฐเลย การที่คนพาล

สรรเสริญกับการที่บัณฑิตดีเตียน 2 อย่างนี้ การที่บัณฑิตดีเตียนนั้นแหละประเสริฐกว่า การที่คนพาลสรรเสริญไม่ประเสริฐเลย ความสุขที่เกิดเพราะอาศัยความทุกข์ที่เกิดแต่ความสังัด 2 อย่างนี้ ความทุกข์ที่เกิดแต่ความสังัด ประเสริฐกว่าความสุขที่เกิดเพราะอาศัยความทุกข์ ไม่ประเสริฐเลย ความเป็นอยู่โดยไม่ชอบธรรม กับความตายโดยชอบธรรม 2 อย่างนี้ ความตายโดยชอบธรรมประเสริฐกว่าความเป็นอยู่โดยไม่ชอบธรรม ไม่ประเสริฐเลย ท่านเหล่าใดละความยินดี ยินร้ายได้มีจิตสงบ เทียวไปในภพน้อยภพใหญ่ ไม่ติดอยู่ในโลก ท่านเหล่านั้นไม่มีความรักหรือความชัง เจริญโพชนงค์ 7 อินทรีย์ 5 และพละ 5 บรรลุความสงบอย่างยิ่ง ไม่มีอาสวะ ย่อมปรินิพพาน จากพระสูตรนี้สรุปได้ว่าบางครั้งการไม่ได้อะไรเลย เสมือนเป็นผู้ว่างเปล่าไม่มีอะไรให้ยึดติด นำยินดีว่าการได้มาแต่ทำให้เกิดการหลงยึด เกิดมิจฉาทิฐิเกิดขึ้น การหมั่นพิจารณาถึงความจริงข้อนี้เรียกว่า ใช้โยนิโสมนสิการ

ในมณิกุณฑลชาดกกล่าวถึงการพิจารณาว่า โภคะทั้งหลายละทิ้งสัตว์โลกไปก่อนก็มี สัตว์โลกละทิ้งโภคะเหล่านั้นไปก่อนก็มี จึงไม่เศร้าโศกในคราวที่ควรเศร้าโศก (ขุ.เถร (ไทย) 26/659-665/453). ในทุตชาดก (ขุ.ชา.จตุก (ไทย) 27/54-61/405-406) ว่าด้วยบุคคลผู้เป็นทุต กล่าวถึงการมีคนที่ไว้ใจได้สักคนเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ รับฟังและให้ความช่วยเหลือ หรือ โปรดโทษะ นั่นเอง เพราะการมีกัลยาณมิตรที่ดี ก็ไปตรงกับในมงคลสูตรที่ว่า กัลยาณมิตรตตา (ขุ.ขุ. (ไทย) 25/1/8) ว่าด้วยความมีมิตรดีเป็นเหตุให้กุศลธรรมเกิดขึ้นและความเป็นกัลยาณมิตรเป็นทั้งหมดของพรหมจรรย์

จากพระสูตรที่ยกมาล้วนเป็นพุทธวิธีในการที่จะอยู่ให้ได้กับโลกธรรม เพื่อความสงบแห่งใจ ไม่หวั่นไหวต่อความขึ้นลงของชีวิต ไม่เพลินไปในลาภ ยศ สุข สรรเสริญ และไม่ไห้เศร้าโศกเสียใจกับการเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา และความทุกข์เมื่อต้องประสบ การหมั่นพิจารณาใคร่ครวญธรรมเพื่อให้เห็นและรู้ตามความเป็นจริงของชีวิตและโลก บางครั้งต้องอาศัยกัลยาณมิตรในการชี้แนะมาก่อน เพราะมนุษย์ปุถุชนธรรมดา ส่วนมากเป็นแค่ผู้รู้ธรรม แต่ไม่เคยนำธรรมมาปฏิบัติให้รู้แจ้งเห็นจริงด้วยตนเอง ผู้รู้ธรรมมีมาก แต่ผู้ประพฤติตามธรรมมีน้อย ข้อธรรมที่จะนำมาใช้ในการอยู่กับโลกธรรมให้ได้นั้นมีมาก แต่ผู้ที่ได้นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงด้วยตนเองนั้นมีน้อยเช่นกัน

ในพุทธธรรมได้มีการกล่าวถึงโลกธรรมไว้ดังนี้ กัลยาณมิตรช่วยชักจูง ฝึกให้เห็นคุณค่าของเมตตากรุณา ทำที่ต่อเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติที่ดีขึ้น แต่นั่นก็ยังเป็นเพียงสัมมาทิฐิระดับโลกีย์ ถ้าจะให้ลึกซึ้งและมั่นคงแน่นแฟ้นแท้จริง ก็ต้องฝึกให้เกิดสัมมาทิฐิแนวโลกุตระด้วย โดยให้เข้าใจสภาวะที่แท้จริงของชีวิตและโลกว่าล้วนเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย โลกธรรมทั้งหลายไม่เที่ยงแท้ถาวร ไม่มีแก่นสารที่เป็นของมันเอง และที่จะให้ดำรงอยู่ได้โดยตัวของมันเอง ไม่อาจจะเข้าไปครอบครองเอาไว้ได้จริง และไม่สามารถให้ความหมายที่แท้จริงแก่ชีวิต “บุคคลโสดาบันได้ก้าวหน้าแนวแน่ตั้งไปแล้วในทางแห่งการตรัสรู้ เขาเข้าใจโลกและชีวิตมากพอที่จะไม่หลงใหลในลาภยศต่างๆ ไปตามแรงปลุกปั่นของกิเลส เขาได้เริ่มรู้จักความสงบผ่องใส ความเป็นอิสระเบิกบานเป็นต้นที่เป็นด้านโลกุตระ ซึ่งทำให้เขามองเห็นคุณค่าของธรรม จนเกิดฉันทะคือ

ความรักความพอใจในธรรม ต้องการธรรมอย่างจริงจัง จนไม่มีทางที่จะกลับมามัวเมาในการเสพแสงสิ่งปรนเปรอทางวัตถุอีกต่อไป เมื่อเขาประพฤติดีประกอบการสุจริต(ศีล)ก็ตาม เมื่อทำการเสียสละบริจาคให้การช่วยเหลือแก่ผู้อื่น (จาคะ) ก็ตาม เขาจึงไม่หวังผลตอบแทน ไม่หวังได้ลาภเกียรติยศ สรรเสริญ สุข สวรรค์ อย่างโลกีย์ปุถุชนทั้งหลาย และเขาย่อมมีความเข้มแข็งมั่นคงในจริยธรรม เพราะการไม่ได้ผลตอบแทนเหล่านี้ ย่อมไม่อาจเป็นเหตุให้เขาเกิดความย่อระย่อท้อถอยในการทำความดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต),2552)

จากที่สืบค้นในหนังสือพุทธธรรมจะเห็นว่าพระพรหมคุณาภรณ์ได้ใช้กระบวนการโยนิโสมนสิการ โดยการตั้งไว้ในใจ การคำนึงถึง การใส่ใจ พิจารณา โดยเป็นไปตามกระบวนการแห่งปัญญา นอกจากนี้คือให้มีศีล มาเป็นผู้ควบคุมความประพฤติทั้งกาย วาจา และใจ และจะสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับโลกธรรมได้โดยไม่หวั่นไหว ส่วนผู้ใดถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ มองเห็นด้วยปัญญาโดยถ่องแท้ซึ่งทุกข์เหตุให้ทุกข์เกิดขึ้น ความก้าวล่วงทุกข์ และอริยมรรคมีองค์ 8 อันให้ถึงความสงบระงับทุกข์ นี่แหละคือสรณะอันเกษม นี่คือนิสรณะอันอุดม คนถึงสรณะอย่างนี้แล้ว ย่อมปลอดภัยพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

จากการสืบค้นของผู้วิจัย ผู้วิจัยพบว่า วัยรุ่นที่เริ่มมีความรู้สึกนึกคิด เริ่มมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ ล้วนต้องเผชิญโลกธรรมด้วยกันทั้งสิ้น เพราะเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องต่อความรู้สึก นึกคิด ชีวิตและจิตใจ และจากสถิติของ WHO ทำให้เห็นว่าวัยที่น่าเป็นห่วงมากที่สุดคือประชากรกลุ่มวัยรุ่นช่วงอายุ 15-29 ปีที่ยังขาดวุฒิภาวะทางอารมณ์ ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความจริงของชีวิต มีความรู้สึกหวั่นไหวต่อโลกธรรมได้ง่ายและจากผลของการสัมภาษณ์ รวมถึงข้อมูลจากข่าวที่เกิดขึ้นในปัจจุบันในสังคม ทำให้ผู้วิจัยได้มองเห็นสาเหตุแห่งความทุกข์ใจที่เกิดขึ้นที่มีอิทธิพลต่อบุคคลเหล่านั้น รวมไปถึงผลลัพธ์แห่งการเยียวยารักษาใจซึ่งได้คำตอบมาจากการสัมภาษณ์ทั้งในส่วนของบุคคลทั่วไปและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ผู้วิจัยวิเคราะห์ห่อออกมาแล้วสอดคล้องกับหลักอริยสัจ 4 ทุกประการ ดังนี้

5.1 ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน (ทุกข์)

จากการประสบกับโลกธรรมทั้งฝ่ายอิฏฐารมณ์ซึ่งทำให้ใจฟู เกิดความรู้สึกยินดีมากเกินยั้งใจ และฝ่ายอนิฏฐารมณ์ อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนานั่นเองที่ทำให้ประชากรส่วนหนึ่งป่วยเป็นโรคอันมีโรคหลักๆ 3 โรคด้วยกันคือ

1. ความเครียด
2. โรคความวิตกกังวลทางสังคม
3. โรคซึมเศร้า

จากข้อมูลรวมๆทั้ง 3 โรคที่เกิดขึ้นล้วนมีเหตุปัจจัยสืบเนื่องมาจากสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สังคมสัมพันธ์กับบุคคลอื่น สภาพการณ์ที่เลวร้ายอีกทั้งเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความชื่นชมยินดี สภาพการเปลี่ยนแปลงของชีวิตที่นำไปสู่ความล้มเหลวในชีวิต โรคกลัวสถานการณ์ทางสังคมกลัวการถูกจับตามองจากคนในสังคม เป็นความกลัวที่เกิดขึ้นเมื่อต้องเผชิญหรือแสดงพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งในสถานการณ์ทางสังคม โดยความวิตกกังวล ส่งผลกระทบต่อการดำรง

ชีวิตประจำวัน การทำงาน (หรือการเรียน) การพบปะผู้คน การสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่นของบุคคลนั้นอย่างชัดเจน หรือมีความทุกข์ทรมานอย่างมากที่ตนเองมีอาการโศกเศร้า (วิตกกังวล) ส่วนในโรคซึมเศร้า นั้นพบว่าสาเหตุหลักๆถ้าไม่เกิดจากสภาพความผิดปกติทางชีวเคมีทางสมอง ก็พบว่าเกิดจากสาเหตุทางด้านจิตใจ ผู้ป่วยที่มีการซึมเศร้า อาจมาจากการที่มองตนเอง มีการมองสิ่งต่างๆ ในด้านลบ ได้แก่มองตนเองในแง่ลบ รู้สึกตนเองไม่มีคุณค่า ไม่มีความสำคัญมองอดีตเห็นแต่ความบกพร่องของตนเองหรือมองโลกในแง่ร้าย จากการศึกษาพบว่าโรคซึมเศร้านักเกิดภายหลังผู้ป่วยมีปัญหาทางจิตใจอย่างรุนแรง เช่นการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักหรือการหย่าร้าง มีความคิดอยากตาย หรือคิดฆ่าตัวตายในที่สุด เกือบจะทุกวันที่เราได้พบเห็นข่าวการฆ่าตัวตายตามหน้าหนังสือพิมพ์รายวันทั่วไป ด้วยวิธีการ ต่าง ๆ กัน เช่น ยิงตัวตาย, กระโดดตึก, กินยาฆ่าตัวตาย, ผูกคอตาย เป็นต้น ต่างรายก็ต่างปัญหา เมื่อเกิดปัญหาก็เกิดความเครียด หาหนทางออกของการแก้ไขปัญหาไม่ได้ รู้สึกท้อแท้ สิ้นหวัง ในที่สุดหลายคนตัดสินใจหนีปัญหานั้นด้วยการฆ่าตัวตาย

5.2 สาเหตุของการเกิดปัญหาอันเกี่ยวเนื่องด้วยโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน (สมุทัย)

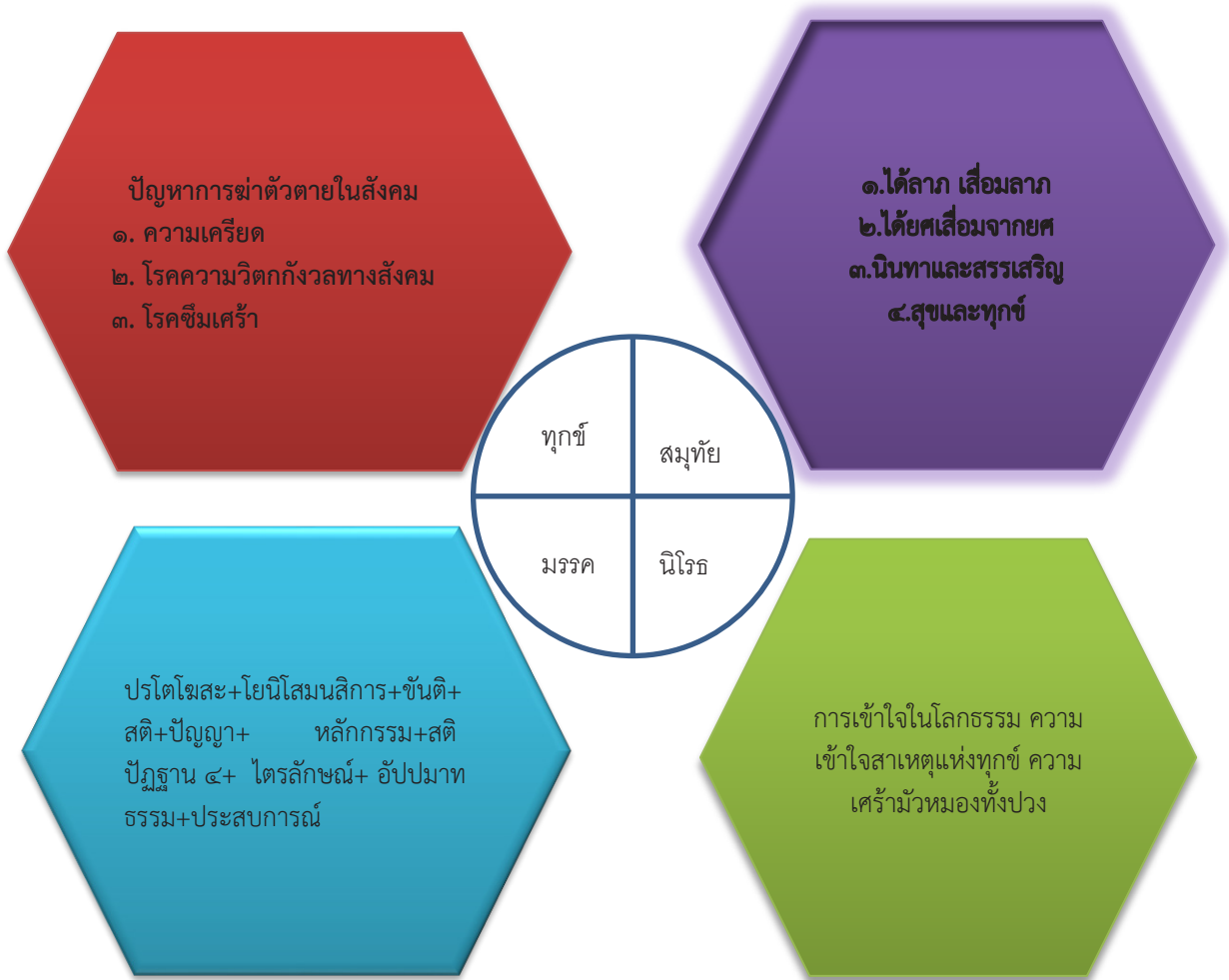
สาเหตุหลักก็คือความรู้สึกของแต่ละคนที่ต้องประสบกับโลกธรรมฝ่ายอิฏฐารมณณ์จบลง และฝ่ายอนิฏฐารมณณ์เกิดขึ้นนั่นเอง เพราะเมื่อฝ่ายอิฏฐารมณณ์เกิดขึ้น คนส่วนมากก็มักมีความยินดีปลื้มใจยินดีดี เพลินอยู่ในอิฏฐารมณณ์ ไม่ได้พิจารณาตามความเป็นจริงว่า ทุกสิ่งมีเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป ไม่ได้เตรียมใจไว้กับการเปลี่ยนแปลง พระศรีคัมภีร์ญาณได้กล่าวไว้ว่า ต้องเข้าใจนิยามความหมายของโลกธรรมก่อน ไม่ใช่แค่รู้เฉยๆว่ามีลาภเสื่อมลาภ ๆ ไม่ใช่รู้แค่นั้น ต้องเข้าใจว่ามันเป็นของที่มีอยู่ประจำโลก ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ เกิดขึ้นได้ทุกกาลเทศะ เกิดกับบุคคลทุกเพศทุกวัย ไม่ว่าจะยุคไหนสมัยไหนก็ตามชาติไหน ศาสนาไหนประสบด้วยกันทั้งนั้นเพราะเป็นธรรมประจำโลก ไม่ว่าจะคุณจะใช้เครื่องมืออะไร มาเพื่อกำจัดไม่ให้มันมีมันไม่ได้ ยากดีมีเงินมีสิทธิเท่าเทียมกันหมด (สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ, 22 กันยายน 2559) เจอปัญหาโลกธรรมตลอดทั้งชีวิต (สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ, 12 กันยายน 2559) เป็นปัญหาที่ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ ทรายไคที่ยังเป็นมนุษย์ และถ้ายังไม่หมดกิเลส เราก็จะต้องทุกข์ร้อนกับมัน (สัมภาษณ์ ดร.วีรชาติ นิมนองค์, 1 กันยายน 2559) ไม่เคยมีใครไม่เคยเจอ สมดังชื่อที่ว่าเป็นธรรมประจำโลก (สัมภาษณ์ พระนพดล สิริวิโส, 1 กันยายน 2559) เป็นธรรมคู่กับโลก (สัมภาษณ์ ดร.บุญเลิศ อนุสุ, 7 กันยายน 2559) ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงหนีปัญหาโลกธรรมไปได้ ทุกคนต้องเจอทั้งโลกธรรมฝ่ายบวกและฝ่ายลบเหมือนกันหมด (สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์วัชร งามจิตระเจริญ, 2 ตุลาคม 2559)

5.3 ปัญหาที่ได้รับการแก้ไขจากการกระทบโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน (นิโรธ)

การก้าวข้ามความรู้สึกเมื่อถูกโลกธรรมมากระทบทั้งฝ่ายอิฏฐารมณณ์และอนิฏฐารมณณ์ ด้วยการใช้เวลาใช้สติ ใช้สมาธิ บำบัดขัดเกลา ค่อยเป็นค่อยไปอย่างช้าๆ และที่สำคัญคือ ความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งที่มากระทบ มีทางเดียวคือต้องใช้สติกลับทบทวน ใช้ปัญญาไตร่ตรอง สิ่งที่ทำไปนั้นดีหรือไม่ ถ้าทำไปเกิดโทษหรือคุณ ดีหรือชั่ว บวกลบคุณหาร กำไรหรือขาดทุน มีคุณค่าหรือไร้ค่า สง่างามหรือเลวร้าย เมื่อพิจารณาให้ลึกลงไป ก็จะทำให้ใจเราเบาโล่งใจปลอดโปร่งโล่งสบาย ในที่สุดเราก็ชนะตัวเองได้ อยู่ในโลกธรรมได้อย่างไม่ทุกข์ต่อไปการมีชีวิตในโลกใบนี้แน่นอนต้องพบเจอสิ่งที่

ตนปรารถนาและไม่ปรารถนา สิ่งที่มีหวังและผิดหวัง ต้องประสบพบเจอแน่นอน ก็พึงสังวรใจไม่ให้กระเพื่อมไปด้านใดด้านหนึ่ง เมื่อโลกธรรมเกิดขึ้นกับตัวเรา ก็ต้องอดทนได้ทั้งในสิ่งที่เราชอบใจและในสิ่งที่เราไม่ชอบใจเพียงทำใจ

การดับทุกข์ทางใจที่เกิดจากโลกธรรมนั้น ต้องใช้ข้อธรรมหลายตัวด้วยกันมาเป็นองค์ประกอบในกระบวนการคิดเพื่อเอาชนะทุกข์ สร้างความเข้มแข็งให้กับจิตใจ ต้องเสริมสร้างความเข้าใจขึ้นในจิตใจตน โดยอาศัยทั้งกัลยาณมิตรช่วยบอกทาง ชี้แนะวิธีการเอาชนะจิต รวมไปถึงการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยตนเอง ผู้ที่ชนะจิตของตนได้นั้นก็มีตนนั่นเองเป็นผู้รู้ที่เราสามารถก้าวข้ามความรู้สึกทุกข์ที่เกิดจากโลกธรรมมาได้ระดับใดแล้ว ยังมีความหวั่นไหวเมื่อเจอสิ่งที่มีกระทบมากน้อยเพียงใด ความสุขที่เกิดขึ้นจากความเข้าใจในโลกธรรมจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงระดับความสูงขึ้นแห่งจิตใจตน ผู้วิจัยออกแบบโมเดลไว้ดังMODEL แนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

กระทบด้วยคำตัตินินทา ก็จะทำให้เกิดเวทนาขึ้นมาทันที ดังนั้นสติคือการระลึกรู้ ตามมาด้วยการใช้ปัญญา พิจารณาคิดไตร่ตรองให้เห็นและเข้าใจถึงความเป็นจริงของโลกธรรมตัวนี้ ก็จะสามารถบรรเทาเวทนาหรือ สามารถดับเวทนาดังได้

6. อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่องแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสมมติฐานในเบื้องต้นว่า ในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้น พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้ใช้หลักธรรมข้อไหนเพื่อนำมาใช้กับโลกธรรมที่เกิดขึ้นกับทุกคนทั้งปุถุชนและระดับโสดาบันขึ้นไป จากผลการวิจัยดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยพบว่า ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงวางตนเป็นปรโตโฆสะให้กับเหล่าพระสาวกและอุบาสกอุบาสิกา ทรงแนะนำให้ใช้โยนิโสมนสิการในการพิจารณาให้เห็นโทษของการยึดมั่นและการเปลี่ยนแปลงของโลกธรรมที่เกิดขึ้นสำหรับโลกธรรมฝ่ายอภิวุฒิมณนั้น มนุษย์เราถ้าเป็นผู้มีปัญญาสามารถนำคุณของโลกธรรมฝ่ายอภิวุฒิมณมาใช้ให้เป็นประโยชน์กับชีวิตตนและสังคมได้ และในส่วนของอภิวุฒิมณที่ต้องเผชิญนั้น แท้จริงแล้วสามารถนำความทุกข์ที่เกิดขึ้นนั้นมาแปรเปลี่ยนให้เป็นปัญญาโดยการทำความเข้าใจความเป็นจริงของชีวิตและโลก เพื่อก้าวเข้าสู่ความหลุดพ้นแห่งใจในที่สุด แต่มนุษย์ส่วนมากมักไม่ยอมใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง มัวแต่คิดถึงความทุกข์เจ็บปวดที่ต้องเผชิญและกล่าวโทษผู้อื่นทั้งที่จริงแล้วโลกธรรมที่เกิดขึ้น เป็นผลสืบเนื่องจากวิบากกรรมที่ตนเองเคยกระทำไว้ทั้งสิ้น ไม่มีสิ่งใดเกิดมาลอยๆ เมื่อเข้าใจในชีวิต ดำรงตนอย่างมีสติและใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองก็สามารถอยู่ร่วมกับโลกธรรมได้อย่างไม่มีความหวั่นไหวใดๆ และสามารถก้าวข้ามความทุกข์ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างผู้ที่เข้าใจในความเป็นไปของโลกและชีวิต

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

เมื่อผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท” เห็นว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยารักษาผู้ป่วยด้วยโรคทั้ง 3 โรคคือ 1. ความเครียด 2. โรคความวิตกกังวลทางสังคม 3. โรคซึมเศร้า ซึ่งสามารถนำหลักพุทธธรรมที่ได้จากงานวิจัยนี้ไปประยุกต์สอนโดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. หน่วยงานภาครัฐ รวมถึงโรงเรียนตั้งแต่ระดับชั้นประถม มัธยม และมหาลัยควรส่งเสริมวิชาความรู้เกี่ยวกับหลักโลกธรรม ออกแบบการจัดการเรียนการสอนให้น่าสนใจเพื่อความเข้าใจง่ายต่อหลักธรรมเพื่อเด็ก ๆ สามารถนำมาใช้ได้ในชีวิตจริงเมื่อต้องเผชิญโลกธรรม

2. ผลิตและปลูกฝังบุคลากรผู้ที่สามารถเป็นกัลยาณมิตรให้เกิดขึ้นแก่สังคม ตั้งแต่สถาบันครอบครัว เริ่มจากพ่อแม่ควรมีความรู้ความเข้าใจสามารถเป็นกัลยาณมิตรที่ดีให้กับลูก

3. ในที่ทำงานควรมีบุคลากรที่คอยสร้างความเข้าใจ เป็นกัลยาณมิตร ปลูกฝังคุณธรรมที่ดีให้เกิดขึ้นในองค์กรเพื่อแก้ไขปัญหาค้นหาอันเกิดจากโลกธรรม

4. ในส่วนสถาบันสงฆ์สถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัวควรทำความเข้าใจว่าโลกธรรมที่เกิดขึ้นกับเราหรือกับใครก็ตาม เราเองก็เป็นส่วนหนึ่งที่ก่อโลกธรรมให้เกิดขึ้นกับผู้อื่น ดังนั้นเราเองก็ควรปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง ภายในสถาบันตนเองก่อน

7.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยคราวต่อไป

1. ในงานวิจัยนี้ยังไม่ได้นำผลการวิจัยไปบูรณาการใช้จริงในสังคม สำหรับการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาในหัวข้อเรื่อง “ผลการนำแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน”

2. ควรมีการวิจัยในหัวข้อ “การศึกษาเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมกับจิตวิทยาสมัยใหม่เพื่อการอยู่กับโลกธรรม”

บรรณานุกรม

- ประยุทธ์ หลงสมบุญ, พันตรี. (2546). *พจนานุกรมบาลี-ไทย*. กรุงเทพฯ : บริษัทธรรมสาร.
- แปลก สนธิรักษ์. (2532). *พจนานุกรม บาลี - ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4*. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2552). *พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ)*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมปอง มุทิโต. (2542). *คัมภีร์อภิธานวรรณนา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- พระอุตรคณาธการ (ชวินทร์ สระคำ). (2538) รศ.ดร.จำลอง สารพัตนิก. *พจนานุกรมบาลี - ไทย สำหรับนักศึกษา*. กรุงเทพฯ : บริษัทประยูรวงศ์พริ้นติ้ง จำกัด.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2534). *พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สหพันธ์นิติกรรม ชาติตุมาลา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ, 2523.

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษจางง ทองประเสริฐ. ที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเป็นอุปนายกสภามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งโลก , 12 กันยายน 2559.

สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 22 กันยายน 2559.

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์วัชรระ งามจิตระเจริญ, ศาสตราจารย์ ภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2 ตุลาคม 2559.

สัมภาษณ์ ดร.วีระชาติ นิมอนงค์. ผู้อำนวยการหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา คณะปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ . 1 กันยายน 2559.

สัมภาษณ์ ดร.บุญเลิศ โอธสุ. ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาธรรมนิเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 7 กันยายน 2559.

600

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (ฉบับพิเศษ) เมษายน-มิถุนายน 2560

ความต้องการศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ดุสิต

กิติพงษ์ หังสพฤกษ์, วิกรณ์ รักษ์ปวงชน, วิมาน กฤตพลวิมาน, สุจินตนา ชุมวิสูตร
, จิราพร สุทันกิตระ, วรรณวิภา เมืองถ้ำ*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ความต้องการศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ดุสิตนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย (2) สำรวจความต้องการในการศึกษาต่อหลักสูตรนิติศาสตร์ดุสิตในภาพรวมและในเชิงเปรียบเทียบ ระหว่างนักศึกษาในกลุ่มเป้าหมายของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชและสถาบันอื่น (3) สำรวจความสนใจในการศึกษาต่อหลักสูตรนิติศาสตร์ดุสิต ตลอดจนเงื่อนไข ความพร้อมในด้านต่าง ๆ ของกลุ่มเป้าหมาย (4) สำรวจความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนในระบบทางไกลของหลักสูตรนิติศาสตร์ดุสิต โดยเปรียบเทียบระหว่างนักศึกษาในกลุ่มเป้าหมายของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชและสถาบันอื่น (5) สำรวจความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากกลุ่มเป้าหมายโดยตรง เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหลักสูตรนิติศาสตร์ดุสิตให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และ (6) เสนอสาขาวิชานิติศาสตร์และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชให้เปิดหลักสูตรนิติศาสตร์ดุสิตที่มีมาตรฐาน มีคุณภาพสูงสุด และสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจเป็นแบบสอบถาม ทั้งคำถามในลักษณะของคำถามปลายปิดและปลายเปิด และการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้ค่าสถิติต่าง ๆ

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ร้อยละ 54.5 มีความต้องการที่จะศึกษาในหลักสูตรนิติศาสตร์ดุสิต และร้อยละ 31.0 มีความสนใจที่จะศึกษา ทั้งนี้การตัดสินใจในการศึกษาขึ้นอยู่กับความพร้อมในด้านค่าใช้จ่ายเป็นสำคัญ ซึ่งระบบการศึกษาในระบบทางไกลเป็นระบบที่เอื้ออำนวย เนื่องจากการศึกษาในระดับดุสิตเป็นการศึกษาหาความรู้และการวิจัยด้วยตนเอง สำหรับความสามารถในด้านภาษาต่างประเทศ กลุ่มเป้าหมายเห็นถึงความสำคัญโดยมีความเห็นว่าต้องผ่านการวัดระดับความรู้ตามระบบมาตรฐาน โดยระบบการเรียนการสอนกลุ่มเป้าหมายเห็นว่าควรมีการเรียนการสอนภาคทฤษฎีเท่าที่จำเป็น พร้อมกับทำดุษฎีนิพนธ์ ทั้งนี้การรับนักศึกษาควรรับเป็นจำนวนที่เหมาะสมตามศักยภาพของนักศึกษา และการจ่ายค่าเล่าเรียน

* สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ควรเป็นระบบเหมาะสมตลอดหลักสูตรในอัตราที่เหมาะสม นอกจากนี้ ควรพัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ เช่น การให้บริการ และระบบฐานข้อมูลทางวิชาการ เป็นต้น เพื่อให้สามารถรองรับการเปิดหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : หลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต ความต้องการศึกษา

ABSTRACT

The research on the demand of the survey applicant to study in the Doctor of Laws program has the objectives to (1) To study the general background of study who are target group (2) To survey the demand of studying the doctor of law program both in general background and comparative study (3) To survey the possible applicants of the doctor of law program including conditions and influential factors of the target group (4) To survey the long distance learning management system of the doctor of law program by comparing between the target group of Sukhothai Thammathirat Open University and other universities (5) To survey and make recommendation received from the target group in order to develop the doctor of law program according to the desire of the target group and (6) To recommend the faculty of law and Sukhothai Thammathirat Open University to open the doctor of law program which possess a high standard, quality and according to the desire of the target group

This research is a survey research by applying both qualitative and quantitative methodologies received from various sources. The quantitative research apply the survey methodologies and the tool employed in this research are opened and closed ended questionnaires including analyse information from the questionnaires by using the statistics results

This research found that most of the target groups 54.5% ; want to apply the doctor of law program while 31% of target groups tend to apply this program. Whether the target groups decide to apply this program or not depending significantly on tuition fee. The long distance learning facilitates the nature of doctor of law study because it depends upon the self-learning disciplines. According to this study, the result shows that English skill is crucial for studying this program; thus, it is necessary to pass the English standard qualification. With regard

to program curriculum, the target group prefers limited amount of course works while conducting the dissertation at the same time However, the acceptance rate should be relevant to the capacity of the faculty of law, The tuition fee should be based on a lump sum payment. Moreover, the university should develop various facilities for example, academic database in order to support the doctor of law program effectively.

Keywords : Doctor of Law Program, Study demand

1. ความสำคัญของการวิจัย

ภายใต้สถานการณ์ทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจในปัจจุบัน การใช้กฎหมายเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างความชอบธรรมให้แก่สังคม บ้านเมือง การสร้างกฎ กติกาทางการเมือง และตอบสนองต่อระบบเศรษฐกิจการค้า ทั้งภายในและนอกประเทศ นอกจากนี้ การใช้กฎหมายยังมีความสำคัญต่อทุกองค์กร ไม่ว่าจะภาครัฐหรือเอกชนต่างก็มีความต้องการนักกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักกฎหมายที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะทาง อาทิ กฎหมายมหาชน กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายอาญาและการบริหารงานยุติธรรม และกฎหมายธุรกิจ ในแขนงต่าง ๆ เช่น กฎหมายแรงงานและการอุตสาหกรรม กฎหมายภาษีอากร กฎหมายเกี่ยวกับสถาบันการเงิน กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา กฎหมายการค้าระหว่างประเทศ กฎหมายเกี่ยวกับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ฯลฯ ในขณะที่ประเทศไทยยังขาดแคลนนักกฎหมายที่ศึกษาวิจัยทางด้านนิติศาสตร์ชั้นสูงอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งองค์กรที่สำคัญในการผลิตนักกฎหมายที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง และนักกฎหมายที่ทำการศึกษาวินิจฉัยนิติศาสตร์ชั้นสูง คือ มหาวิทยาลัยที่มีหลักสูตรการเรียนการสอนในคณะนิติศาสตร์

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความต้องการนักกฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักกฎหมายผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง หรือนักวิจัยทางด้านนิติศาสตร์จะมีมาก แต่ปริมาณการผลิตนักกฎหมายดังกล่าวในชั้นบัณฑิตศึกษา โดยเฉพาะปริญญาเอกด้านนิติศาสตร์ยังมีจำนวนจำกัดมาก โดยสถาบันอุดมศึกษาที่มีการเปิดการเรียนการสอนกฎหมายมาก่อนคือ คณะนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งถือได้ว่าเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีรากฐานในการผลิตบัณฑิตนิติศาสตร์ในชั้นปริญญาตรีมาเป็นเวลานาน ต่อมาคือคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งก็มีการผลิตบัณฑิตทางด้านกฎหมายเป็นจำนวนมาก แต่สถาบันการศึกษาที่กล่าวมานี้ก็ยังไม่สามารถผลิตนักกฎหมายในชั้นบัณฑิตศึกษาเพื่อรองรับความต้องการของสังคมได้อย่างเพียงพอ จนกระทั่งในปัจจุบันหลักสูตรนิสิตมหาบัณฑิตและนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตมีการเปิดสอนทั้งมหาวิทยาลัยราชภัฏ และมหาวิทยาลัยเอกชนหลายแห่ง ซึ่งมีข้อน่าสังเกตว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏหลายแห่งแม้จะเริ่มมีการเปิดการเรียนการสอนปริญญาตรีทางด้านนิติศาสตร์มาไม่นานนัก หากเทียบกับมหาวิทยาลัยของรัฐอื่น ๆ ที่มีการเปิดสอนมาเป็นเวลานาน แต่ก็ยังรับผลิตบัณฑิตให้มีการเปิดการเรียนการสอนนิติศาสตร์ใน

ชั้นบัณฑิตศึกษาเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะการศึกษาในระดับปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิตต่อไป เนื่องจากเหตุผลด้านความขาดแคลนนักกฎหมายที่จบการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา นอกจากนี้มหาวิทยาลัยเอกชนบางแห่งก็เล็งเห็นถึงความสำคัญและความขาดแคลนนักกฎหมายดังกล่าว โดยมีการเปิดหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตมาเป็นเวลากว่า 10 ปี แล้ว และบางแห่งได้มีการเปิดหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต อีกด้วย

โดยวัตถุประสงค์หลักของการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาด้านนิติศาสตร์ เพื่อสร้างนักกฎหมายที่เป็นการต่อยอดจากการศึกษาในชั้นปริญญาตรีที่เป็นการศึกษากฎหมายอย่างกว้าง โดยจะเน้นไปที่ประมวลกฎหมายสี่ฉบับที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน กล่าวคือ ประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งในชั้นปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต จะมีวิชาเลือกที่เป็นกฎหมายเฉพาะ (ซึ่งมักจะนอกเหนือจากกฎหมายที่ได้ศึกษามาแล้วในชั้นปริญญาตรี) ให้นักศึกษาที่สนใจได้เลือกเรียก หรือในหลักสูตรของบางมหาวิทยาลัยก็ได้มีการแบ่งสาขาของกฎหมาย เช่น สาขากฎหมายเอกชน สาขากฎหมายธุรกิจ สาขากฎหมายมหาชน สาขากฎหมายอาญา และสาขากฎหมายระหว่างประเทศ เป็นต้น ในขณะที่หลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตจะเป็นการต่อยอดการศึกษาในชั้นนิติศาสตรมหาบัณฑิตไปสู่การศึกษาระดับสุดท้ายแห่งศาสตร์นี้ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับบัณฑิตที่ผ่านการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในระดับปริญญาโทมาแล้ว ในการพัฒนาความรู้รูปแบบใหม่ทางวิชาการในลักษณะเป็นการวิเคราะห์ สังเคราะห์ นำมาซึ่งการสร้างแนวความคิดทฤษฎีใหม่และนวัตกรรมทางด้านนิติศาสตร์

สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้รับความเห็นชอบจาก สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาให้เปิดหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต ระดับปริญญาตรี เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523 นับเป็นเวลากว่า 30 ปีแล้ว และเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2551 ที่สาขาวิชานิติศาสตร์ได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ให้เปิดสอนหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต ที่สาขาวิชานิติศาสตร์ได้ผลิตบัณฑิตและมหาบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่เหมาะสมตามความต้องการของสังคม มีการพัฒนาบุคลากรในวงการกฎหมาย ให้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ ซึ่งทั้งบัณฑิตและมหาบัณฑิตที่สำเร็จจากสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง ทั้งภาครัฐและเอกชน ถึงคุณภาพและมาตรฐาน ทั้งทางด้านวิชาการและวิชาชีพ ตลอดจนความพร้อมในการศึกษาต่อในระดับการศึกษาที่สูงยิ่งขึ้น ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

สำหรับแผนการผลิตดุษฎีบัณฑิตทางด้านนิติศาสตร์ ของสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มีเป้าหมายในการขยายโอกาสการศึกษาทางด้านนิติศาสตร์ ในระดับดุษฎีบัณฑิต เพื่อผลิตนักกฎหมายที่มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายเฉพาะทาง สามารถพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาทางกฎหมายที่มีความซับซ้อนของสังคมที่มีลักษณะเป็นพลวัต การประยุกต์ เชื่อมโยง และบูรณาการศาสตร์ทางด้านต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน การสร้างงานวิจัย บทความ ตำรา ด้านนิติศาสตร์ เพื่อสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ อันเป็นการพัฒนากฎหมายและ

นำไปสู่การพัฒนาสังคมและประเทศชาติ และที่สำคัญคือให้สังคมตระหนักถึงหลักการที่สำคัญทางกฎหมายที่เรียกว่าหลักนิติธรรม (Rule of Law)

บัณฑิตที่สำเร็จหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตนั้น เป็นที่ต้องการขององค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ทั้งองค์กรทางกฎหมาย อาทิอาจารย์ในคณะนิติศาสตร์ ทั้งของรัฐและเอกชน นักวิจัยด้านกฎหมายที่ค่อนข้างขาดแคลน ที่ปรึกษากฎหมายเฉพาะด้าน หรือแม้แต่การปฏิบัติงานในองค์กรระหว่างประเทศที่ต้องการผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านกฎหมายที่องค์กรนั้นเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ในการผลิตนักกฎหมายในระดับดุษฎีบัณฑิตทางสาขาวิชานิติศาสตร์ก็ยังให้ความสำคัญกับนักกฎหมายในกระบวนการยุติธรรม อาทิ ผู้พิพากษาและพนักงานอัยการ ซึ่งทางคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (หรือ กต.) หรือแม้แต่คณะกรรมการอัยการ (หรือ กอ.) มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้มีคุณสมบัติและคุณวุฒิที่เอื้อต่อการเข้ารับราชการในตำแหน่งดังกล่าวที่เป็นผู้สำเร็จการศึกษาปริญญาเอกทางด้านกฎหมายในประเทศ โดยไม่จำเป็นต้องมีประสบการณ์ในการทำงานด้านกฎหมายมาก่อน ซึ่งผู้สำเร็จการศึกษาในระดับดุษฎีบัณฑิตทางนิติศาสตร์ที่เข้ารับการสอบในสนามการสอบเฉพาะที่มีชื่อเรียกว่า “สนามพิเศษ” หรือ “สนามจิว” มีสัดส่วนในการได้รับการคัดเลือกมากกว่าการสอนในสนามอื่น ๆ ซึ่งเป็นที่รับทราบกันเป็นอย่างดีในบรรดาผู้ประสงค์จะเข้าสอบเพื่อบรรจุเป็นผู้พิพากษาหรือพนักงานอัยการ

ในปี 2557 มีบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาชั้นนิติศาสตรบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตรมหาวิทาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช แล้ว จำนวน 42,088 คน และนิติศาสตรมหาบัณฑิต จำนวน 478 คน โดยสาขาวิชานิติศาสตร์มียอดนักศึกษาที่รับเข้าสูงเป็นอันดับที่สอง รองจากสาขาวิชาวิทยาการ จัดการ นอกจากนี้ จากการสำรวจความต้องการศึกษาต่อของผู้ที่จะจบการศึกษาในสาขาวิชานิติศาสตรมหาวิทาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พบว่ามีความประสงค์ที่จะเข้ารับการศึกษาในชั้นนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เป็นจำนวนมาก (รายละเอียดปรากฏตามเอกสารสำรวจความต้องการศึกษาต่อในส่วนถัดไป) ซึ่งนอกเหนือจากความต้องการศึกษาต่อในชั้นนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต ของผู้สำเร็จการศึกษาในสาขาวิชานิติศาสตรมหาวิทาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชแล้ว สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ยังคาดหวังว่าความมีชื่อเสียงของสาขาวิชา ตลอดจนการได้รับการยอมรับในบรรดาประชาชนทั่วไป นักกฎหมาย และผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพกฎหมาย จะให้การตอบรับในการแสดงความประสงค์เพื่อเข้าศึกษาต่อในระดับนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต เป็นอย่างดี นอกจากนี้สาขาวิชานิติศาสตร์มีความเชื่อมั่นในคณาจารย์ประจำที่มีคุณวุฒิจบการศึกษาปริญญาเอก จำนวน 10 คน และกำลังศึกษาในระดับปริญญาเอก ทั้งต่างประเทศและภายในประเทศ อีกจำนวน 10 คน สาขาวิชานิติศาสตร์เล็งเห็นถึงความชำนาญด้านกฎหมายเฉพาะของคณาจารย์ที่เป็นที่ยอมรับในวงกว้าง ทั้งภายในและต่างประเทศ มีประสบการณ์ที่สูงในการสอนและวิจัยทางด้านนิติศาสตร์มาเป็นเวลานาน ซึ่งจะเป็โอกาสอันดียิ่งที่คณาจารย์ผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญดังกล่าวมาทำการถ่ายทอดความรู้กับนักศึกษาในชั้นดุษฎีบัณฑิตต่อไป

2. ผลการสำรวจความต้องการศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต

(1) กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะเข้าศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต คิดเป็นร้อยละ 54.5 มีกลุ่มเป้าหมายที่ไม่ประสงค์จะเข้าศึกษาในหลักสูตรนี้เพียงร้อยละ 13.5 เท่านั้น

(2) กลุ่มเป้าหมายที่จะให้ความสนใจจะเข้าศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต คิดเป็นร้อยละ 31.0 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขความพร้อมในด้านต่าง ๆ

(3) กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นในคุณภาพของระบบการศึกษาทางไกลในระดับปานกลางถึงมาก คิดเป็นร้อยละ 87.5 มีความเชื่อมั่นในระดับน้อย เพียงร้อยละ 12.5 เท่านั้น

(4) กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เห็นว่าระบบการศึกษาทางไกลเหมาะสมกับการศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตในระดับปานกลางถึงมาก คิดเป็นร้อยละ 79.0 เห็นว่ามีความเหมาะสมในระดับน้อย เพียงร้อยละ 21.0 เท่านั้น

(5) กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เห็นว่าคุณสมบัติของผู้จะเข้าเรียนหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตต้องผ่านการวัดความรู้ภาษาอังกฤษตามระบบมาตรฐานมาก่อน คิดเป็นร้อยละ 59.0 ส่วนที่เหลือร้อยละ 41.0 เห็นว่าเข้ามาเรียนก่อนแล้วสอบผ่านในภายหลังก็ได้

(6) กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เห็นว่าระบบการเรียนการสอนหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต ควรมีการเรียนภาคทฤษฎีพร้อมทำดุษฎีนิพนธ์ คิดเห็นร้อยละ 74.3 ส่วนที่เห็นว่าควรทำดุษฎีนิพนธ์เพียงอย่างเดียวมีเพียงร้อยละ 25.7 เท่านั้น

(7) กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เห็นว่าควรรับนักศึกษาเข้าเรียนหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตรุ่นละประมาณ 10 ถึง 25 คน คิดเป็นร้อยละ 83.8 ส่วนที่เหลือเพียงร้อยละ 7.8 และ 8.7 ให้รับจำนวนน้อยและมากกว่า ตามลำดับ

(8) กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เห็นว่าควรจ่ายค่าเล่าเรียนในลักษณะจ่ายต่อหน่วยกิต ต่อวิชา เหมาะจ่ายต่อเทอม หรือเหมาะจ่ายตลอดหลักสูตร (จ่ายในอัตราที่ต่ำกว่าทั้ง 2 ลักษณะข้างต้น) ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ร้อยละ 29.5 ร้อยละ 33.5 และร้อยละ 37.0 ตามลำดับ

(9) กลุ่มเป้าหมายให้ข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือ ควรเปิดหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต โดยเร็ว ร้อยละ 40.9 รองลงไปคือ ควรจัดเก็บค่าเล่าเรียนในระดับที่พอสมควรและผ่อนชำระได้ ร้อยละ 25.0 ควรปรับปรุงการบริการทั้งทางด้านวิชาการและด้านธุรการอื่น ๆ ร้อยละ 21.6 และควรปรับปรุงและขยายเครือข่ายอินเทอร์เน็ตให้สะดวกและรวดเร็ว

3. อภิปรายผลการสำรวจความต้องการศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต

1. กลุ่มเป้าหมายจำนวนมากที่ต้องการเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต ด้วยเหตุผลสำคัญเพื่อเพิ่มวิทยฐานะให้ตนเอง มุ่งสู่การเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา เพิ่มพูนความรู้ให้กว้างขวางและลุ่มลึก รวมทั้งเป็นนักวิชาการในระดับประเทศหรือสากล

อนึ่ง กลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตของสถาบันอื่นและของ มจร. ทั้งที่กำลังศึกษาอยู่และคาดว่าจะจบการศึกษาแล้ว ก็มีความต้องการศึกษาต่อในหลักสูตร นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน มีความแตกต่างเพียงเล็กน้อยไม่ถึงเป็นนัยสำคัญทาง สถิติ

สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่ไม่ประสงค์จะศึกษาต่อในหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มีจำนวนน้อย เพียงร้อยละ 14.5 เท่านั้น

2. กลุ่มเป้าหมายที่ยังไม่มีความพร้อม แต่มีความสนใจที่จะเข้าศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร ดุษฎีบัณฑิตมีจำนวนพอสมควร คิดเป็นร้อยละ 31.1 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมในด้านค่าใช้จ่ายเป็น สำคัญ รองลงมาคือความพร้อมในด้านเวลาและคุณวุฒิ ทั้งนี้เพราะกลุ่มเป้าหมายตระหนักว่า การศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิตย่อมต้องใช้เวลาและค่าใช้จ่ายสูงกว่าในระดับมหาบัณฑิต

กลุ่มนี้มีข้อที่น่าสังเกตคือ กลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักศึกษานิติศาสตรมหาบัณฑิตของ สถาบันอื่น มีความกังวลในเรื่องความพร้อมด้านค่าใช้จ่ายน้อยกว่านักศึกษาของ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช ซึ่งอาจเป็นเพราะนักศึกษาของสถาบันอื่น มีค่าใช้จ่ายในการศึกษาใน อัตราที่สูงอยู่แล้วนั่นเอง

3. กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นในคุณภาพของระบบการศึกษาทางไกลในระดับ ปานกลางถึงมาก มีความเชื่อมั่นในระดับน้อยเป็นสัดส่วนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทั้งนี้เพราะ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช เป็นมหาวิทยาลัยที่ใช้ระบบการศึกษาทางไกลที่มีชื่อเสียงเป็นที่ ยอมรับอย่างกว้างขวางอยู่แล้ว ทั้งในและต่างประเทศ

กลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักศึกษหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช มีความเชื่อมั่นในระบบการศึกษาทางไกลในสัดส่วนที่สูงกว่านักศึกษาของสถาบันอื่น โดยเฉพาะ นักศึกษาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราชที่คาดว่าจะจบการศึกษาแล้วส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่น ในระดับมากเลยทีเดียว เหตุผลที่เป็นเช่นนี้เพราะนักศึกษาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช มี ประสบการณ์ตรงกับคุณภาพการศึกษาในระบบทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราชอยู่แล้ว นั่นเอง

4. กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เห็นว่าระบบการศึกษาทางไกลเหมาะสมกับหลักสูตรนิติ ศาสตรดุษฎีบัณฑิตในระดับปานกลางถึงมาก มีสัดส่วนเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่เห็นว่ามีความ เหมาะสมในระดับน้อย ทั้งนี้เพราะกลุ่มเป้าหมายตระหนักว่าการศึกษาในระดับดุษฎีบัณฑิตเน้น การศึกษาหาความรู้และการค้นคว้าวิจัยด้วยตนเองอยู่แล้ว

กลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักศึกษานิติศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราชมี ความเห็นว่าระบบการศึกษาทางไกลมีความเหมาะสมกับการศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต

ในสัดส่วนที่สูงกว่านักศึกษาของสถาบันอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชที่คาดว่าจะจบการศึกษาแล้ว ทั้งนี้เพราะการมีประสบการณ์ตรงกับคุณภาพการศึกษาในระบบทางไกลกับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช อยู่แล้วเช่นเดียวกันกับความเชื่อมั่นในคุณภาพของระบบการศึกษาทางไกลนั่นเอง

5. กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เห็นว่าคุณสมบัติของผู้เรียนหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตต้องผ่านการวัดความรู้ภาษาอังกฤษตามระบบมาตรฐานมาก่อน แต่กลุ่มเป้าหมายที่เห็นว่าเข้ามาเรียนก่อนแล้วสอบผ่านในภายหลังก็ได้มีถึงร้อยละ 41.0 ซึ่งเป็นสัดส่วนไม่น้อยทีเดียว จะเห็นได้ว่านักศึกษาส่วนใหญ่ตระหนักในความสำคัญของความรู้ภาษาอังกฤษต่อการเรียนในระดับดุษฎีบัณฑิต ซึ่งเป็นการศึกษาในเชิงลึก จำเป็นต้องศึกษาค้นคว้าจากตำราและเอกสารภาษาอังกฤษเป็นสำคัญ แต่ก็มีนักศึกษาอีกส่วนหนึ่งที่เห็นว่าเข้ามาเรียนก่อนแล้วพัฒนาความรู้ภาษาอังกฤษไปพร้อมกันก็ได้

กรณีคุณสมบัติการผ่านการวัดความรู้ภาษาอังกฤษนี้ กลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตของสถาบันอื่นและของ มสธ. มีความคิดเห็นเป็นสัดส่วนที่แทบจะไม่แตกต่างกัน

6. กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เห็นว่าระบบการเรียนการสอนหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตควรมีการเรียนภาคทฤษฎีพร้อมทำวิทยานิพนธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรียนภาคทฤษฎีเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ซึ่งเห็นได้ว่ากลุ่มเป้าหมายต้องการเสริมความรู้ในกระบวนวิชาที่จำเป็นและจะเป็นประโยชน์ในการทำดุษฎีนิพนธ์ด้วย

กรณีระบบการเรียนการสอนนี้ กลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตของสถาบันอื่นและของ มสธ. มีความเห็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยมีความเห็นในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน

7. กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เห็นว่าควรรับนักศึกษาเข้าเรียนหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตรุ่นละประมาณ 10 ถึง 25 คน โดยนักศึกษากลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตของสถาบันอื่นและของ มสธ. มีความเห็นไปในแนวทางเดียวกัน ทั้งนี้เพราะการเรียนในระดับดุษฎีบัณฑิตเน้นกระบวนการศึกษาที่เข้มข้น การรับนักศึกษาจำนวนมากเกินไปอาจกระทบต่อคุณภาพของการเรียนการสอนได้

8. กลุ่มเป้าหมายทั้งที่เป็นนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตของสถาบันอื่นและของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชเห็นว่าควรจ่ายค่าเล่าเรียนในลักษณะจ่ายต่อหน่วยกิตต่อวิชา เหมจ่ายต่อเทอม หรือเหมจ่ายตลอดหลักสูตร (จ่ายในอัตราที่ถูกกว่าทั้ง 2 ลักษณะข้างต้น) ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มเป้าหมายตระหนักอยู่แล้วว่าการที่จะเข้าศึกษาในระดับดุษฎีบัณฑิตต้องมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่พอจะรับภาระค่าใช้จ่ายได้พอสมควร และไม่ว่าจะเป็น การจ่ายลักษณะใดก็ไม่แตกต่างกันมากนักนั่นเอง

9. กลุ่มเป้าหมายที่ตอบคำถามเป็นทั้งนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และของสถาบันอื่น จึงให้คำแนะนำได้อย่างชัดเจน ครอบคลุม และลุ่มลึก ซึ่งจัดกลุ่มได้ 8 ประการ ตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ (1) ควรเปิดหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎี

บัณฑิตโดยเร็ว (2) ควรจัดเก็บค่าเล่าเรียนในระดับที่พอสมควรและผ่อนชำระได้ (3) ควรปรับปรุง การบริการ ทั้งทางด้านวิชาการและด้านธุรการอื่น ๆ (4) ควรปรับปรุงและขยายเครือข่ายอินเทอร์เน็ตให้สะดวกและรวดเร็ว (5) ควรจัดระบบการให้คำปรึกษา การติดต่อสื่อสารกับอาจารย์ และ มหาวิทยาลัยให้สะดวกขึ้น (6) ควรพัฒนาระบบช่วยค้นคว้าวิจัย ทั้งในและต่างประเทศ (7) ควรมี แหล่งทุนสนับสนุนค่าเล่าเรียนและการค้นคว้าวิจัยต่าง ๆ (8) ควรพิจารณาเปิดรับนักศึกษาจากผู้ที่ จบจาก มจร. และจากสถาบันอื่นอย่างเท่าเทียม

4. ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาความต้องการศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร์ดุสิต คณะผู้วิจัยมี ข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะต่อการตัดสินใจเปิดหลักสูตรนิติศาสตร์ดุสิต

คณะผู้วิจัยเห็นว่ามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชควรเปิดหลักสูตรนิติศาสตร์ดุสิต บัณฑิตโดยเร็ว ทั้งนี้เพราะกลุ่มเป้าหมายที่ทำการสำรวจมีความต้องการที่จะเข้าศึกษาหลักสูตรนี้ เป็นจำนวนมาก คิดเป็นร้อยละ 54.5 และกลุ่มเป้าหมายที่ยังไม่มีความพร้อม แต่มีความสนใจที่จะ ศึกษาหลักสูตรนี้เป็นจำนวนพอสมควร คิดเป็นร้อยละ 31.0 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมทางด้าน ค่าใช้จ่าย เวลา คุณวุฒิ และคุณสมบัติ

จึงเห็นได้อย่างชัดเจนว่า การเปิดหลักสูตรนิติศาสตร์ดุสิตมีผู้ประสงค์จะเข้า ศึกษาเป็นจำนวนมาก จนคาดได้ว่าจะมีจำนวนเกินกว่าขีดความสามารถของสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชจะรองรับได้

ยิ่งกว่านั้น การเปิดหลักสูตรนี้โดยเร็วจะเป็นประโยชน์ต่อพัฒนาการทางวิชาการของ มหาวิทยาลัย ซึ่งตรงกับภารกิจหลักของทางมหาวิทยาลัย เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน ต่อหน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อประเทศชาติโดยรวม

สำหรับจำนวนนักศึกษาที่จะเปิดรับ ในเบื้องต้นควรเปิดรับประมาณปีละ 10 ถึง 25 คน ตามผลสำรวจซึ่งก็ขึ้นอยู่กับขีดความสามารถและความพร้อมของสาขาวิชานิติศาสตร์เป็นสำคัญ

2. ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน

(1) คุณสมบัติของผู้เข้าเรียนหลักสูตรนิติศาสตร์ดุสิตต้องผ่านการวัดความรู้ ภาษาอังกฤษตามระบบมาตรฐาน ตามเกณฑ์ที่สำนักงานการอุดมศึกษา (สกอ.) และมหาวิทยาลัย กำหนด อย่างไรก็ดี ถ้าเป็นไปได้ควรพิจารณาเปิดช่องให้เข้ามาเรียนก่อนแล้วพัฒนาไปพร้อมกัน เพื่อให้สอบผ่านในภายหลัง เพราะมีกลุ่มเป้าหมายถึงร้อยละ 41.0 ที่เห็นด้วยดังกล่าวมาแล้ว หาก เปิดช่องดังกล่าวได้จะเป็นการเปิดโอกาสทางการศึกษาให้กว้างขึ้นตามปณิธานของมหาวิทยาลัย

(2) ในปีแรกควรเปิดหลักสูตรนิติศาสตร์ดุสิตแบบ 1.1 คือ แบบที่ทำดุสิต นิพนธ์เพียงอย่างเดียวและมีการสอนภาคทฤษฎีบางวิชาโดยไม่มีหน่วยกิตก่อน และเปิดสอนแบบ 2.1 ในปีถัดไป คือ แบบที่มีการศึกษาภาคทฤษฎีโดยนับหน่วยกิตบางวิชาและต้องทำดุสิตนิพนธ์ด้วย

(3) การจัดเก็บค่าเล่าเรียน จะเก็บลักษณะจ่ายต่อหน่วยกิต เหม่าจ่ายต่อเทอม หรือ เหม่าจ่ายตลอดหลักสูตรก็ได้ แต่ควรจัดเก็บในอัตราที่พอสมควรและเปิดโอกาสให้พ่อ่นชำระได้ รวมทั้งจัดหาแหล่งทุนสนับสนุนค่าเล่าเรียนและการค้นคว้าวิจัยต่าง ๆ

(4) ควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลทางวิชาการ และการเข้าถึงข้อมูลสำหรับการ ค้นคว้าวิจัย ทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งปรับปรุงและขยายเครือข่ายอินเทอร์เน็ตให้สะดวกและ รวดเร็ว

(5) ควรปรับปรุงการบริหาร ทั้งทางด้านวิชาการและด้านธุรการอื่น ๆ รวมทั้งจัดระบบ ให้คำปรึกษา ตลอดจนการติดต่อสื่อสารกับอาจารย์และมหาวิทยาลัยให้สะดวกขึ้น

3. ข้อเสนอแนะในการเตรียมการเปิดสอนหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณะผู้วิจัยเห็นว่า มหาวิทยาลัยควรดำเนินการและสนับสนุนให้มีการเปิดสอนหลักสูตร นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตตามที่สาขาวิชานิติศาสตร์เสนอ

สำหรับคณาจารย์ผู้สอนนั้น นอกจากคณาจารย์ประจำหลักสูตรแล้วควรจัดเตรียม คณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิหรือคณาจารย์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านไว้ให้เพียงพอ

ในส่วนของการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารนั้น ควรประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มเป้าหมายได้ทราบ อย่างทั่วถึงและเริ่มประชาสัมพันธ์ก่อนการเปิดหลักสูตรอย่างน้อย 6 เดือน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้มี เวลาเตรียมการให้พร้อมในทุกด้าน

4. ข้อเสนอแนะในการจัดทำโครงการความร่วมมือ

คณะผู้วิจัยเห็นว่า ควรจัดทำโครงการความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยสถาบัน องค์กร หรือหน่วยงานต่างๆ ทั้งในทางวิชาการ การบริหารจัดการ หรือความร่วมมืออื่นๆ ในทุกด้าน ทั้ง ภายในและต่างประเทศ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์แก่ทุกฝ่าย รวมถึงประเทศชาติโดยรวม

5. ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาคณาจารย์

คณะผู้วิจัยเห็นว่าสาขาวิชานิติศาสตร์ และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชต้องส่งเสริม และสนับสนุนด้านการเงินอย่างเพียงพอเพื่อให้คณาจารย์สามารถศึกษาหลักสูตรระยะสั้นทาง กฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการอบรม ประชุม สัมมนา และดูงานทางวิชาการทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ โดยเฉพาะทุนในการทำวิจัยเพื่อพัฒนาคณาจารย์ให้มีความรู้ความสามารถอย่าง ต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้การเรียนการสอนหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุด

การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการรู้สารสนเทศ
ตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน
สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

DEVELOPMENT OF AN ENRICHMENT CURRICULUM FOR ENHANCING
INFORMATION LITERACY ACCORDING TO THE BLENDED LEARNING AND
BRAIN-BASED LEARNING CONCEPTS FOR UPPER SECONDARY SCHOOL
STUDENTS

รุ่งทิwa ปุณะตุง* อุษา ปราบหงษ์** ประยวรุณ บุญใช้***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษามาตรฐานและตัวชี้วัดของการรู้สารสนเทศ 2) พัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการรู้สารสนเทศตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และ 3) ศึกษาผลการทดลองใช้หลักสูตร กลุ่มตัวอย่างในการทดลองครั้งนี้ คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เป็นสมาชิกชุมนุมสารสนเทศ โรงเรียนบ้านนาคูพัฒนา “กรป.กลางอุปลัมภ์” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 37 คน โดยเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบทดสอบความสามารถในการรู้สารสนเทศ และ 2) แบบประเมินความพึงพอใจ ดำเนินการทดลองแบบกลุ่มเดียวทดสอบก่อนและหลังการทดลอง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าทดสอบที

ผลการวิจัยพบว่า 1) มาตรฐานและตัวชี้วัดของการรู้สารสนเทศที่พัฒนาขึ้นมีคุณลักษณะที่ต้องการเสริมสร้างอยู่ในระดับมาก ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ความสามารถด้านสารสนเทศพื้นฐาน ประกอบด้วย 2 มาตรฐาน 6 ตัวชี้วัด องค์ประกอบที่ 2 ความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย 2 มาตรฐาน 7 ตัวชี้วัด และองค์ประกอบที่ 3 ความรับผิดชอบต่อการรู้สารสนเทศในสังคม ประกอบด้วย 2 มาตรฐาน 5 ตัวชี้วัด 2) องค์ประกอบของหลักสูตรมี 9 ประการ คือ ที่มาและความสำคัญ แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน หลักการ จุดมุ่งหมาย มาตรฐานและตัวชี้วัดของการรู้สารสนเทศ โครงสร้างเนื้อหา กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล 3) ผลการทดลองใช้หลักสูตร

* หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

** คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

*** มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์

พบว่าความสามารถในการรู้สารสนเทศของนักเรียนหลังเรียนตามหลักสูตรสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 และความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนตามหลักสูตรอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: หลักสูตรเสริม, ความสามารถในการรู้สารสนเทศ, การเรียนรู้แบบผสมผสาน, การเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน

ABSTRACT

The purposes of this study were: 1) to investigate standards and indicators of information literacy, 2) to develop an enrichment curriculum for enhancing information literacy according to the blended learning and brain-based learning concepts for upper secondary school students, and 3) to examine the results of experiment in using the curriculum. The procedure of this study comprised 3 stages: 1) investigating basic data, 2) developing a curriculum, and 3) experimenting in use of the curriculum. The one group pretest-posttest research design was used to experiment with the target group of 37 upper secondary school students. Data were analyzed both quantitatively and qualitatively. The instruments used were a developed curriculum and curriculum usage manual, a test of information literacy, and a form for assessing students' satisfaction with learning. Statistics used in data analysis were mean, standard deviation, t-test for dependent samples, whose statistical significance was determined at the .05 level through the use of a statistical package.

Findings of study were as follows:

1. The developed standards and indicators of information literacy had characteristics needed for enhancement at high level, which comprised 3 elements of abilities with 6 standards and 18 indicators as the following:

1.1 Element 1: Ability in basic information with 2 standards and 6 indicators,

1.2 Element 2: Ability in self-learning with 2 standards and 7 indicators,

1.3 Element 3: Responsibility for using information in society with 2 standards and 5 indicators.

2. The developed curriculum was an enrichment curriculum provided to students aiming to develop upper secondary school students' information literacy through the use of blended learning and brain-based learning concepts. The process of learning activity organization employed two types of blended learning – face-to-face learning and online teaching and learning. It took 40 hours throughout the curriculum. The curriculum contained 6 units of learning. The learning activity organization process consisted of 8 steps: 1) stimulate learning, 2) choose the points, 3) plan to discover, 4) learn it, 5) present it inside the group, 6) create works, 7) present the works of group, and 8) assess what learned. The curriculum consisted of 9 components: 1) the original and significance, 2) basic concepts and theories, 3) principles, 4) objectives, 5) standards and indicators of information literacy, 6) content structure, 7) learning activity organization process, 8) media and sources of learning, and 9) measurement and evaluation.

3. Results of experiment in using the curriculum were found as follows:

3.1 Students' information literacy after learning was significantly higher than that before learning at the .05 level and the mean score passed the criterion of 80 out of 100.

3.2 Students' satisfaction with learning according to the curriculum was at high level.

Keywords: Enrichment Curriculum, Information Literacy, Blended Learning, Brain-based Learning

1. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์บวกกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและระบบโทรคมนาคม ส่งผลให้การผลิตและการใช้สารสนเทศมีการขยายตัวในปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ทำให้สังคมในปัจจุบันเป็นสังคมสารสนเทศ บุคคลจึงต้องมีการปรับตัวให้เป็นผู้ที่รู้จักแสวงหาความรู้ เรียนรู้ตลอดเวลา รู้จักใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาและตัดสินใจคัดเลือกสารสนเทศได้อย่างถูกต้อง ทักษะเหล่านี้คือ การรู้สารสนเทศ (Information literacy) ซึ่งเป็นความสามารถของบุคคลในการรู้ถึงความต้องการสารสนเทศ ความสามารถในการวิเคราะห์ กำหนดแหล่งสารสนเทศ การเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการ การประเมินและการใช้สารสนเทศที่ค้นคว้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ(สมาน ลอยฟ้า,2545)

การดำเนินการดังกล่าวจะประสบผลสำเร็จได้นั้นจำเป็นต้องนำเทคโนโลยีทางการสื่อสาร และระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์เข้ามาช่วย โดยการเรียนการสอนบนเว็บ (Web-Based Instruction) ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในระบบอินเทอร์เน็ตมาใช้ในการออกแบบและการจัดการเรียนการสอน สนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามความต้องการ สามารถตอบสนองการเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง และยังเป็นการสนองตอบแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอีกด้วย ซึ่งผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ได้โดยวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายและเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550) ซึ่งสอดคล้องกับนักการศึกษา (สุจิตรา เขียวศรี, 2550) ที่ได้กล่าวว่า การเรียนรู้โดยการใช้กระดานสนทนา (Web Board) การสนทนาผ่านเฟสบุ๊ก (Facebook) ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นได้มากขึ้น กิจกรรมการเรียนการสอนจึงเป็นไปอย่างทั่วถึงเป็นลักษณะการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและศักยภาพทางการเรียนรู้ของผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนสามารถเข้าศึกษา ทบทวนเนื้อหา และทำแบบฝึกหัดด้วยตนเองได้ แต่การเรียนบนเว็บยังมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ ดังนั้นการจัดการเรียนแบบผสมผสานระหว่างการเรียนบนเว็บกับการเรียนในชั้นเรียน จึงเป็นวิธีการเรียนการสอนที่สามารถจะนำมาพัฒนาผู้เรียนเพื่อการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ ซึ่งการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) เป็นรูปแบบการสอนอีกรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจในการเรียนรู้ในปัจจุบันเพื่อการสร้างองค์ความรู้ได้อย่างหลากหลาย เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพทางการเรียนให้มากขึ้น และจากการศึกษาค้นคว้า (ธีรพงษ์ แสงสิทธิ์, 2550) พบว่าสมองของเราเป็นตัวบ่งชี้ถึงประสิทธิภาพการเรียนรู้ของมนุษย์ ดังนั้นการจัดกิจกรรมในการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการทำงานของสมองเพื่อให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งสำคัญ ควรทำความเข้าใจความรู้เกี่ยวกับสมองซึ่งเป็นเครื่องมือในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างศักยภาพสูงสุดในการเรียนรู้ของมนุษย์ ภายใต้แนวคิดที่ว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และพร้อมที่จะเรียนรู้มาตั้งแต่กำเนิด ดังนั้นผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้สอนนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จึงมีความสนใจที่จะพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการรู้สารสนเทศตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อเป็นการเสริมสร้างทักษะความสามารถในการรู้สารสนเทศของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษามาตรฐานและตัวชี้วัดของการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

2.2 เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการรู้สารสนเทศตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

2.3 เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้หลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการรู้สารสนเทศตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นอย่างไร ในประเด็นต่อไปนี้

2.3.1 เปรียบเทียบความสามารถในการรู้สารสนเทศของนักเรียนก่อนและหลังเรียนตามหลักสูตร

2.3.2 ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนตามหลักสูตร

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ประชากร คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบ้านนาคูพัฒนา “กรป.กลางอุปถัมภ์” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 440 คน และกลุ่มเป้าหมายในการทดลอง คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เป็นสมาชิกชุมนุมสารสนเทศ โรงเรียนบ้านนาคูพัฒนา “กรป.กลางอุปถัมภ์” จำนวน 37 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง

3.2 ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา ประกอบด้วย ตัวแปรต้น คือ การใช้หลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการรู้สารสนเทศตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และตัวแปรตาม ประกอบด้วย ความสามารถในการรู้สารสนเทศของนักเรียน และความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนตามหลักสูตร

3.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา เกี่ยวกับหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการรู้สารสนเทศตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

3.4 ขอบเขตด้านระยะเวลาในการทดลอง คือ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 ในโรงเรียนบ้านนาคูพัฒนา “กรป.กลางอุปถัมภ์” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร แบ่งเป็น

2 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิดการรู้สารสนเทศ และมาตรฐานและตัวชี้วัดของการรู้สารสนเทศ โดยการวิเคราะห์เอกสารและสรุปองค์ความรู้

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับมาตรฐานและตัวชี้วัดของการรู้สารสนเทศ แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรเสริม แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรเสริม การเรียนรู้แบบผสมผสาน การเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน และแนวคิดการรู้สารสนเทศ โดยการวิเคราะห์เอกสารและสรุปองค์ความรู้

ขั้นตอนที่ 2 ยกร่างหลักสูตรเสริม โดยการสังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน เพื่อกำหนดเป็นองค์ประกอบและสาระสำคัญของแต่ละองค์ประกอบของหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 3 ยกร่างคู่มือประกอบการใช้หลักสูตรเสริม โดยการสังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานเพื่อกำหนดเป็นองค์ประกอบและสาระสำคัญของแต่ละองค์ประกอบของคู่มือประกอบการใช้หลักสูตร

ขั้นตอนที่ 4 ตรวจสอบคุณภาพร่างหลักสูตรและคู่มือประกอบการใช้หลักสูตรเสริม โดยผู้เชี่ยวชาญแล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 5 ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรและคู่มือประกอบการใช้หลักสูตรเสริม

ระยะที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรเสริม แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 เตรียมการก่อนการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม โดยนัดประชุมกลุ่มเป้าหมายในการทดลองใช้หลักสูตร เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ และรายละเอียดของกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร และทดสอบความสามารถในการรู้สารสนเทศของนักเรียนก่อนการเรียนการสอนตามหลักสูตร ประชากร คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบ้านนาคูพัฒนา “กรป.กลางอุปถัมภ์” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 440 คน และกลุ่มเป้าหมายในการทดลอง คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เป็นสมาชิกชุมนุมสารสนเทศ โรงเรียนบ้านนาคูพัฒนา “กรป.กลางอุปถัมภ์” จำนวน 37 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง

ขั้นตอนที่ 2 ทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม โดยใช้รูปแบบการทดลองแบบกลุ่มเดียวมีการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง กับกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการทดลอง จำนวน 37 คน โดยการเรียนรู้หน่วยการเรียนรู้ที่ 1-6 จำนวน 40 ชั่วโมง ตามหลักสูตรกำหนด จากนั้นทดสอบความสามารถในการรู้สารสนเทศ และวัดความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนตามหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาผลการทดลองใช้หลักสูตรเสริม ในประเด็นดังนี้

1. วิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนทดสอบความสามารถในการรู้สารสนเทศของนักเรียนก่อนและหลังการเรียนตามหลักสูตร แล้วทดสอบความแตกต่างโดยใช้สถิติทดสอบทีแบบไม่อิสระ

2. วิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนประเมินความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนตามหลักสูตร แล้วนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์คือ ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ≤ 1

5. สรุปผลการวิจัย

5.1 ผลการศึกษามาตรฐานและตัวชี้วัดของการรู้สารสนเทศของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สรุปได้ 3 องค์ประกอบ 6 มาตรฐานการเรียนรู้ 18 ตัวชี้วัด ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ความสามารถด้านสารสนเทศพื้นฐาน ประกอบด้วย 2 มาตรฐาน 6 ตัวชี้วัด องค์ประกอบที่ 2 ความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย 2 มาตรฐาน 7 ตัวชี้วัด และ องค์ประกอบที่ 3 ความรับผิดชอบต่อการรู้สารสนเทศในสังคม ประกอบด้วย 2 มาตรฐาน 5 ตัวชี้วัด

5.2 หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเป็นหลักสูตรเสริมที่จัดให้กับนักเรียนโดยมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาความสามารถในการรู้สารสนเทศของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ใช้รูปแบบการเรียนรู้ผสมผสานกัน 2 รูปแบบ คือ การเรียนการสอนแบบ Face to face และการเรียนการสอนแบบ Online ใช้เวลาตลอดหลักสูตร 40 ชั่วโมง มีเนื้อหา 6 หน่วยการเรียนรู้ และ มี องค์ประกอบหลักสูตร 9 ประการ ได้แก่ 1) ที่มาและความสำคัญ 2) แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน 3) หลักการ 4) จุดมุ่งหมาย 5) มาตรฐานและตัวชี้วัดของการรู้สารสนเทศ 6) โครงสร้างเนื้อหา 7) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 8) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 9) การวัดและประเมินผล

5.3 ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม พบว่า

5.3.1 ความสามารถในการรู้สารสนเทศของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80

5.3.2 ความพึงพอใจของของเรียนต่อการเรียนตามหลักสูตรอยู่ในระดับมาก

6. อภิปรายผล

6.1 หลักสูตรเสริมที่พัฒนาขึ้นครั้งนี้ เป็นหลักสูตรที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการรู้สารสนเทศ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ความสามารถด้านสารสนเทศพื้นฐาน ความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และความรับผิดชอบต่อการใช้สารสนเทศในสังคม มีมาตรฐานการเรียนรู้สารสนเทศ 6 มาตรฐาน และตัวชี้วัดของการรู้สารสนเทศ จำนวน 18 ตัวชี้วัด จะเห็นได้ว่าเมื่อใช้หลักสูตรนี้จะสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการรู้สารสนเทศได้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าหลักสูตรนี้ เป็นหลักสูตรที่มีลักษณะเนื้อหาที่กว้างและลึกมากกว่าหลักสูตรปกติ และเป็นหลักสูตรที่เสริมสร้างทั้งความรู้ความสามารถ ทักษะ และเจตคติต่อการรู้สารสนเทศของผู้เรียน และมีกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้เรียนได้ค้นพบ ยอมรับและเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง โดยการประเมินความสามารถในการรู้สารสนเทศ ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการใช้หลักสูตร

6.2 จากผลการพัฒนาหลักสูตรนี้ทำให้ได้หลักสูตรเสริมที่มีองค์ประกอบ 9 ประการ คือ ที่มาและความสำคัญของหลักสูตร แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมาย

ของหลักสูตร มาตรฐานและตัวชี้วัดของการรู้สารสนเทศ โครงสร้างเนื้อหา กระบวนการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล โดยมีโครงสร้างเนื้อหา 6 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ การรู้สารสนเทศและการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ตระหนักถึงความต้องการสารสนเทศ เข้าถึงสารสนเทศ การประเมินสารสนเทศ การใช้สารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ และจริยธรรมสารสนเทศและภัยออนไลน์ ใช้เวลาเรียน 40 ชั่วโมง และเมื่อผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ร่างหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งแสดงว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนี้สามารถนำไปใช้ส่งเสริมการเรียนรู้สารสนเทศให้กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้ ทั้งนี้เป็นเพราะการสร้างและพัฒนาหลักสูตรครั้งนี้ได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานจากหลากหลายแหล่ง มากำหนดเป็นกรอบโครงสร้างหลักสูตรและเนื้อหาในการพัฒนาการเรียนรู้สารสนเทศของผู้เรียน ดังในงานเขียน (นริภัทร ผิวพอใช้, 2553) ได้กล่าวว่า การรู้สารสนเทศ เป็นความสามารถในการเข้าถึง ประเมินและการใช้สารสนเทศจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ นอกจากนั้นยังสามารถคิดวิเคราะห์ แยกแยะสิ่งที่ตนเองต้องการและไม่ต้องการได้เมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารจากสารสนเทศ ตระหนักถึงความสำคัญของสารสนเทศที่ถูกต้องและสมบูรณ์ และสามารถกำหนดชนิดและขอบเขตของสารสนเทศที่ตนเองต้องการเพื่อนำไปสู่การค้นคว้าในการแก้ปัญหาและ นำไปใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับหอสมุดประเทศออสเตรเลีย(Council of Australian State Libraries 2006) ที่ได้จัดทำมาตรฐานการเรียนรู้สารสนเทศของนักเรียน แบ่งออกเป็น 7 มาตรฐาน คือ 1) การตระหนักถึงความจำเป็นของสารสนเทศและกำหนดสารสนเทศที่ต้องการ 2) การเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล 3) สามารถประเมินสารสนเทศและแหล่งสารสนเทศได้อย่างมีวิจารณญาณ และสามารถเชื่อมโยงสารสนเทศที่เลือกมาได้เข้ากับความรู้เดิมได้อย่างมีระบบ 4) สามารถแบ่งกลุ่ม จัดเก็บ ใช้ และตรวจสอบสารสนเทศที่จะสะสมหรือที่จะเผยแพร่ได้ 5) สามารถสื่อสารและสร้างสรรค์ความรู้ใหม่โดยบูรณาการองค์ความรู้เก่ากับความรู้ใหม่ที่ได้จากคนอื่นๆ หรือสมาชิกในกลุ่ม 6) สามารถเข้าใจประเด็นเกี่ยวกับวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และกฎหมายในการเข้าถึงและใช้สารสนเทศได้อย่างมีจริยธรรม ถูกต้องตามกฎหมาย และมีความรับผิดชอบ และ 7) ตระหนักว่าการรู้สารสนเทศคือพื้นฐานของการเรียนรู้ตลอดชีวิต อีกทั้งยัง สอดคล้องกับสมาคมห้องสมุดโรงเรียนแห่งสหรัฐอเมริกา (American Association of School Libraries: AASL, 1998) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้สารสนเทศเพื่อใช้เป็น มาตรฐานในการสอนทักษะการเรียนรู้สารสนเทศแก่นักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เพื่อสอนให้นักเรียนเป็นผู้รู้สารสนเทศซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต มาตรฐานการเรียนรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียน ประกอบด้วย 9 มาตรฐาน โดยแบ่งเป็น 3 หมวด ได้แก่ หมวดความรู้ทางสารสนเทศ หมวดการเรียนรู้แบบพึ่งพาตนเอง และหมวดการมีความรับผิดชอบต่อสังคม

3. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยความสามารถในการรู้สารสนเทศของนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย พบว่า มีค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการรู้สารสนเทศหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรเสริมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ

ความสามารถในการรู้สารสนเทศหลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 51.73 หมายความว่ามีความสามารถในการรู้สารสนเทศในระดับที่สูงกว่าเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม คือสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 48 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหลักสูตรเสริมที่พัฒนาขึ้นนั้นมีส่วนประกอบสำคัญ 9 ประการ คือ 1) ที่มาและความสำคัญ 2) แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน 3) หลักการของหลักสูตร 4) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 5) มาตรฐานและตัวชี้วัดของการรู้สารสนเทศ 6) โครงสร้างเนื้อหา 7) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 8) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 9) การวัดและประเมินผล ซึ่งองค์ประกอบของหลักสูตรที่กำหนดนั้นสอดคล้องกับแนวคิดของนักการศึกษาหลายๆ ท่านที่กำหนดกรอบขององค์ประกอบของหลักสูตรไว้ อาทิ อารง บัวศรี (2542) สมิตรา พงศธร (2550) บุญเลี้ยง ทุมทอง (2553) อรอนงค์ นิยมธรรม (2555) และนอกจากนี้หลักสูตรเสริมที่สร้างขึ้นเป็นไปตามความหมายของหลักสูตรเสริมตามแนวคิดของ จันทิมา แสงเลิศอุทัย (2550) สมพร หลิมเจริญ (2552) และ วัลลยา ธรรมอภิบาล (2555) ที่ได้สรุปไว้ว่าหลักสูตรเสริมเป็นมวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียน มีลักษณะที่ขยายออกทั้งแนวกว้างและแนวลึกมากกว่าหลักสูตรปกติทั้งในและนอกห้องเรียน วัตถุประสงค์ของหลักสูตรเสริมจะกำหนดขึ้นตามคุณลักษณะที่ต้องการ ให้เกิดกับผู้เรียน อาจมีสาระเป็นเนื้อหาในรายวิชา โครงการหรือกิจกรรมต่างๆ เพิ่มเติม หรือคาบเกี่ยวกับหลักสูตรเดิมที่มีอยู่เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้พัฒนาและมีคุณลักษณะตามจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้ นอกจากนี้ Davis, Garry.A. & Rimm (1994) ได้กล่าวสรุปถึงลักษณะสำคัญสำหรับหลักสูตรเสริมไว้ว่า หลักสูตรเสริมอยู่บนพื้นฐานของคุณลักษณะการเรียนรู้ มีความน่าเชื่อถือในเชิงวิชาการ ไม่ใช่หลักสูตรที่มีเนื้อหาว่างๆ และไม่ควรละเลยองค์ความรู้อื่นๆ หลักสูตรเสริมควรเป็นสหวิทยาการที่ประกอบด้วยหลากหลายวิชา ควรมุ่งเน้นความสัมพันธ์ส่วนบุคคล วิทยาศาสตร์ประยุกต์และเทคโนโลยี หลักการและเหตุผลทางวิชาการ การปรับตัวและการสร้างสังคมใหม่ การพัฒนากระบวนการทางปัญญา วิธีการเข้าใจอย่างแท้จริง และหลักสูตรเสริมควรมีความสมดุล มีความบูรณาการและมีความหมาย หลักการสำคัญของหลักสูตรเสริม คือ วิธีสอนที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายทั้งทางด้านกระบวนการและเนื้อหา

4. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนตามหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการรู้สารสนเทศตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนตามหลักสูตรอยู่ในระดับมาก ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรเสริมที่พัฒนาขึ้นนี้ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความพึงพอใจต่อการเรียนตามหลักสูตรสอดคล้องกับงานวิจัยของนักการศึกษาที่ได้จัดการเรียนการสอนโดยหลักสูตรเสริมโดยได้เปรียบเทียบผลการเรียนรู้เรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศ กลุ่มสาระงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างการเรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานกับการเรียนตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยบทเรียนที่ พัฒนาขึ้นมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก และนอกจากนี้ยังมีนักการศึกษา ได้ศึกษาวิจัยเรื่องผลของการเรียนรู้ด้วยบทเรียนบน

เครือข่ายแบบเว็บควอสท์กับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานที่มีผลต่อความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสามารถในการใช้สารสนเทศ และเจตคติต่อการเรียน เรื่อง เทคโนโลยีสารสนเทศและระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยบทเรียนบนเครือข่ายแบบเว็บควอสท์มีเจตคติต่อการเรียนวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

ก่อนนำหลักสูตรเสริมนี้ไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ควรศึกษาเอกสารหลักสูตรทั้งหมดอย่างละเอียด และจัดเตรียมเอกสาร ใบงาน เครื่องมือ และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้พร้อม เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น และควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายและบริบทของแต่ละโรงเรียน

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการรู้สารสนเทศตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานในระดับชั้นอื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน และใช้ฐานทฤษฎีอื่นๆ ในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้ความแตกต่างหลากหลาย

บรรณานุกรม

- จันทิมา แสงเลิศอุทัย. (2550). “การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพทางด้านเทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสาร ICT สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู”. *วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต*. สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธำรง บัวศรี. (2542). *ทฤษฎีหลักสูตร*. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- นริภัทร ผิวพอใช้. (2553). “การพัฒนาโมดูลชุดฝึกอบรมการส่งเสริมการรู้สารสนเทศตามลักษณะของกลุ่มผู้เรียนสำหรับนักศึกษาปริญญาบัณฑิต”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญเลี้ยง ทุมทอง. (2553). *การพัฒนาหลักสูตร Curriculum Development*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัลลยา ธรรมอภิบาล. (2555). “การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะ สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา”. *วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎี*

บัณฑิต. สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สมพร หลิมเจริญ. (2552.) “การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2”. *วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต*. สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). *การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการแก้ปัญหา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สุจิตรา เขียวศรี. (2550). “การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบสืบสอบบนเว็บวิชาวิทยาศาสตร์ โดยใช้การช่วยเสริมศักยภาพเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ไขปัญหาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น”. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. สาขาวิชาหลักสูตร และการสอน. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศรีสมพร จันทะเลิศ. (2549). “การเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ เรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศ กลุ่มสาระ การเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างการเรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานกับการเรียนตามคู่มือครู”. *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*. สาขาวิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

อรอนงค์ นิยมธรรม. (2555). “การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตากรุณาตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา”. *วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต*. สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

American Association of School Libraries: AASL. (1998). *Information Power: The Nine Information Literacy Standards for Student Learning*. Retrieved November 19, 1998. from http://www.ala.org/ip_nine.html. p. 79.

Council of Australian State Libraries. (2006) *Information Literacy Standards*. Canberra: Council of Australian University Librarians.

Davis. Garry.A. & Rimm. Sylvia B. (1994). *Education of Gifted and Talented 3rd ed.* Boston: Allyn and Bacon.

622

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (ฉบับพิเศษ) เมษายน-มิถุนายน 2560

การจัดการบุคลากรภาครัฐ: กรณีศึกษาการย้ายเลขาธิการ สภาความมั่นคงแห่งชาติ

THE PUBLIC PERSONNEL MANAGEMENT: A CASE STUDY OF THE RESHUFFLE OF THE SECRETARY OF NATIONAL SECURITY COUNCIL.

โสพิศ สืบศักดิ์*

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการบุคลากรภาครัฐ: กรณีศึกษาการย้ายเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการบุคลากรภาครัฐในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนไทย ประการที่สอง เพื่อศึกษาระบบการจัดการบุคลากรภาครัฐในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนไทยที่สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทการจัดการภาครัฐของไทย การศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การแต่งตั้งโยกย้ายเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งเป็นข้าราชการระดับสูงในภาคพลเรือนไทย โดยใช้วิธีการหลากหลายเพื่อเก็บข้อมูล

สำหรับผลการวิจัยในครั้งนี้มีข้อค้นพบว่า การแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการระดับสูงในภาคพลเรือนไทยจากอดีตถึงปัจจุบันการแทรกแซงจากฝ่ายการเมืองยังเป็นปัญหาหลักสำคัญประการหนึ่งของระบบบริหารราชการแผ่นดินทำให้ทำให้ระบบคุณธรรม และหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีในภาคพลเรือนไทยถูกมองข้าม เป็นการให้ความสำคัญกับระบบอุปถัมภ์ ลักษณะการดำเนินการแทรกแซงจากฝ่ายการเมืองในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการระดับสูง สรุปได้ดังนี้

1. การดำเนินการตามขั้นตอนและกระบวนการโยกย้ายไม่ถูกต้องตามรูปแบบ ขั้นตอนวิธีการอันเป็นสาระสำคัญที่กฎหมายกำหนดไว้
2. เป็นการใช้อำนาจดุลพินิจของผู้มีอำนาจทางการเมืองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายโดยมิได้มีการพิจารณาอย่างรอบด้านเพื่อประโยชน์ต่อการบริหารราชการแผ่นดิน

คำสำคัญ : การจัดการบุคลากรภาครัฐ การโยกย้าย ข้าราชการระดับสูงในพลเรือนไทย

* หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

ABSTRACT

. This study has tried to find out the public personnel management of Thai civil service: a case study of the reshuffle of the Secretary of National Security Council. The major objectives were to study the management of government personnel in the nomination of civil servants Thailand, to study management systems a personnel government to appoint civil Thailand consistent with context management government of Thailand. This study used a qualitative research approach. To explain the nomination of Secretary of the National Security Council. A senior official in the civil Thailand. Using a variety of methods to collect data.

The results of this research has found the nomination of senior government officials in Thailand from the past to the present civilian interference from political issues are also key aspects of the national administration system, making merit system and the principles of good governance in the civil Thailand unheeded. It gives priority to the host system. The nature of political interference in the nomination of senior government officials. Summarized as follows:

1. The implementation of the migration process, and incorrect formatting algorithms essential that law.
2. The use of the discretion of the political power that is unlawful without consideration for the benefit of the national administration.

Keywords: The Public Personnel Management, Reshuffle, high-ranking civilian in Thailand.

1. บทนำ

การปฏิรูประบบราชการของประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2545 ซึ่งขณะนั้นอยู่ภายใต้การบริหารราชการแผ่นดินของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เป็นการปรับบทบาท ภารกิจ และโครงสร้างส่วนราชการเพื่อต้องการยกระดับขีดความสามารถโดยรวมของหน่วยงานราชการทั้งระบบ และเพื่อต้องการจะพัฒนาระบบราชการไทยให้ไปสู่การบริหารราชการยุคใหม่ที่ตอบสนองต่อความต้องการและความพึงพอใจตลอดทั้งเป็นที่พึงที่ดีให้กับประชาชน ซึ่งภายใต้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2545 มีเป้าประสงค์ที่จะสร้างความเป็นเลิศให้กับระบบราชการไทยเพื่อให้สามารถก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์และสังคมโลกในยุคเศรษฐกิจใหม่และที่สำคัญอย่างยิ่งคือแก้ปัญหาความไม่มีประสิทธิภาพของระบบราชการ ตลอดไปถึงเรื่องเงินเดือน ค่าตอบแทน การทุจริต การประพฤติมิชอบและการขาดซึ่งจริยธรรมให้หมดไปหลักการสำคัญของพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2545 คือการบริหารราชการ

แผ่นดินเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน โดยการยึดแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีด้วยหลักการสำคัญที่คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ได้วางเป้าประสงค์หลักของการพัฒนาระบบราชการไทยไว้ 4 ประการคือ ประการแรก เน้นการพัฒนาคุณภาพของการให้บริการประชาชนที่ดีขึ้น (better service quality) ประการที่สอง ปรับระบบราชการให้มีความเหมาะสม (rightsizing) ประการที่สาม ปรับยกระดับขีดความสามารถและมาตรฐานการทำงานให้อยู่ในระดับสูงและเทียบเท่าสากล (high performance) และประการที่สี่ การตอบสนองต่อการบริหารปกครองในระบอบประชาธิปไตย (democratic governance) ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าเป้าประสงค์ทั้ง 4 ประการนี้เป็นการสร้างมิติใหม่ให้การบริหารราชการของประเทศไทย ซึ่งจากการปฏิรูประบบราชการที่ผ่านมาได้ดำเนินการตามแผนปฏิรูประบบบริหารภาครัฐโดยมีความครอบคลุมการดำเนินงานได้แก่ การปรับบทบาทภารกิจและโครงสร้างราชการ การปรับปรุงวิธีการ การปฏิรูปวิธีการ การปฏิรูประบบบุคคล และการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม และค่านิยมใหม่ของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐตามบทบาทภารกิจและโครงสร้างราชการ หน่วยงานราชการทุกหน่วยงานจึงต้องทำการกำหนดเป้าหมายในการเพิ่มประสิทธิภาพและจัดการกับบุคลากรในการยกระดับมาตรฐานในการทำงานและเพื่อเป็นการพัฒนาองค์กร ดังนั้นองค์การภาครัฐหรือแม้แต่ภาคเอกชนจึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นกับการจัดการบุคลากรอันเป็นทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร ทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพขององค์กรให้ตอบสนองต่อความต้องการของกระแสระบบที่เปลี่ยนแปลงไป

การจัดการบุคลากร นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการบริหารองค์การวิธีการที่ทำให้การจัดการบุคลากรภาครัฐในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนไทยมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทำให้ประเทศชาติ และประชาชนได้รับผลประโยชน์สูงสุดนั้นมีหลักการสำคัญ คือหลักผลประโยชน์สูงสุดของทางราชการ และหลักบริหารงานโดยระบบคุณธรรม (merit system) โดยหลักการของหลักผลประโยชน์สูงสุดของทางราชการนั้นมองว่า กระบวนการของการบริหารไม่ว่าจะเป็นเรื่องการวางแผน การจัดรูปแบบองค์กร การบริหารงานบุคคล การควบคุมบังคับบัญชา การประสานงาน หรือการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานมีเป้าหมายเดียวกันคือ ผลประโยชน์สูงสุดขององค์กร ซึ่งในกรณีของภาครัฐผลประโยชน์สูงสุดขององค์กรอยู่ที่ความสามารถปฏิบัติงานให้บรรลุภารกิจหรือพันธกิจของหน่วยงานตามที่กฎหมาย หรือนโยบายที่หน่วยงานกำหนดเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติสูงสุดมีความรวดเร็วทันกับความต้องการของประชาชน และมีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด การจัดการบุคลากรในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนไทยของภาครัฐเป็นหนึ่งในการบริหารรัฐกิจที่มีความสำคัญสูงสุด ซึ่งจะทำให้การบริหารงานของภาครัฐบรรลุตามหลักการเป้าประสงค์ หลักการสำคัญของการจัดการบุคลากรภาครัฐในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนไทย คือการหาบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถที่ตรงและมีความเหมาะสมกับภารกิจขององค์กรในการที่จะสามารถปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

การบริหารโดยระบบคุณธรรม (merit system) ซึ่งเป็นหลักการอันสำคัญของการบริหารงานบุคคลในภาครัฐทั้งหมด ระบบคุณธรรมนี้ได้มีนักทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์ คือ Max

Weber ได้ให้แนวคิดหลักเกี่ยวกับระบบนี้ในทัศนะเกี่ยวกับลักษณะของระบบราชการว่าลักษณะของระบบราชการมีลักษณะเป็นการแบ่งงานกันทำ โดยจะมีการแบ่งงานออกตามความสามารถและความถนัดของบุคคล มีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับเกี่ยวกับความประพฤติได้ถูกนำมาใช้อย่างเสมอภาคกันการทำงานต้องอาศัยความรู้ความสามารถ เป็นหลักการสำคัญซึ่งแนวคิดระบบคุณธรรมนี้เป็นพื้นฐานในการบริหารงานบุคคลของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกจนมาถึงปัจจุบันการบริหารงานบุคคลตามระบบคุณธรรมจึงมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ข้าราชการปฏิบัติงานให้บังเกิดประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของรัฐในอันที่จะจัดบริการ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโดยส่วนรวมการบริหารงานด้วยระบบคุณธรรมประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการคือ หลักความเสมอภาคในโอกาส หลักความรู้ความสามารถ หลักความเป็นกลางทางการเมือง และหลักความมั่นคงแห่งอาชีพ ซึ่งหลักนี้เป็นหลักที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะหมายถึง การให้หลักประกันความเป็นธรรมแก่ข้าราชการที่จะไม่ถูกลงโทษหรือกลั่นแกล้งให้ออกจากราชการโดยไม่มีความผิด

จากเหตุการณ์เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (National Council for Peace and Order) ได้เข้าควบคุมอำนาจการปกครองประเทศไทย อาจกล่าวได้ว่าการปฏิรูประบบราชการไทยครั้งใหม่ได้เริ่มต้นขึ้นอีกครั้ง และได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 โดยในมาตรา 27 ได้กำหนดให้มีสภาพปฏิรูปแห่งชาติทำหน้าที่ศึกษาและเสนอแนะเพื่อให้เกิดการปฏิรูปในด้านต่างๆ อันได้แก่ ด้านการเมือง ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ด้านสังคม ด้านการปกครองท้องถิ่น ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านพลังงาน ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านอื่นๆ ซึ่งในการดำเนินการปฏิรูประบบราชการนั้นสำนักนายกรัฐมนตรีได้ร่วมกับกระทรวงทั้งหมด 20 กระทรวงมีการนำเสนอข้อเสนอของสำนักนายกรัฐมนตรีในเรื่องการปฏิรูประบบราชการ และแนวทางจริยธรรมมาเป็นแนวทางสร้างความสุขให้กับประชาชนของประเทศไทย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการปฏิรูประบบราชการในปัจจุบันได้นำแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่เข้ามาใช้แก้ปัญหา ซึ่งเป็นการมุ่งเน้นการปฏิรูปการบริหารงานในระบบราชการ โดยเป็นการให้ความสำคัญกับผลงานและประสิทธิภาพ แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่จึงถือได้ว่าเป็นแนวคิดกระแสหลักของการปฏิรูประบบราชการทั่วโลกในปัจจุบัน ดังนั้นเมื่อการปฏิรูประบบราชการให้ความสำคัญกับกับผลงานและประสิทธิภาพ ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ การประเมินผลการปฏิบัติงานจึงเป็นเครื่องมือหลักของการปฏิรูประบบราชการทำให้ระบบราชการมีรูปแบบการทำงานใหม่ โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขและกรอบของการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดผลงานเป็นที่ประจักษ์ประกอบกับการสามารถทำการวัดผลงานที่ให้บริการแก่ประชาชนได้ชัดเจน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การประเมินผลการปฏิบัติงานนั้นต้องประกอบด้วยผลสัมฤทธิ์ของงานและพฤติกรรมการปฏิบัติงานของตัวบุคคลอันเป็นข้าราชการนั่นเอง ซึ่งการประเมินผลการปฏิบัติงานนั้นจะนำไปสู่ประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนผู้รับบริการ จากความสำคัญของผลสัมฤทธิ์ของงานและพฤติกรรมการปฏิบัติงานของตัวข้าราชการนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการจัดการบุคลากรมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารองค์การ หรืออาจกล่าวได้ว่าประสิทธิผลขององค์การมาจากการทำหน้าที่ของบุคลากรที่มีคุณภาพ ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้

ว่าหลักการบริหารทรัพยากรบุคคล หมายถึงการแต่งตั้งบุคคลที่มีคุณสมบัติตรงตามสิ่งซึ่งงานต้องการ (put the right man on the right job)

ในระบบราชการถึงแม้การพัฒนาทรัพยากรบุคคลจะได้รับการพัฒนาตามแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่แล้วก็ตาม แต่การปฏิบัติราชการหรือการบริหารราชการในองค์การภาครัฐในเรื่องการแต่งตั้งโยกย้ายก็ยังประสบกับปัญหาของการไม่ได้รับความเป็นธรรมถึงแม้ภาครัฐจะมีความพยายามอย่างต่อเนื่องในการที่จะพัฒนาและปรับปรุงระบบราชการไทยให้เป็นในทิศทางที่ดีขึ้นตามระบบคุณธรรมก็ตาม แต่ความพยายามก็ยังไม่ได้ผลดีเท่าใดนัก ซึ่งมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากข้าราชการอยู่เสมอว่าถึงแม้เส้นทางสายอาชีพจะมีความชัดเจน แต่ความรู้สึกทางจิตใจเริ่มวิตกกับความไม่มั่นคง เพราะไม่รู้ว่าความก้าวหน้าในอาชีพของตนจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ซึ่งปัญหาการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการระดับสูงในภาคพลเรือนไทยในทุกๆ ระดับได้ปรากฏให้เห็นชัดเจนมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เรื้อรังที่หลายฝ่ายพยายามจะแก้ไขให้ดีขึ้นโดยเฉพาะความพยายามของคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนไทยที่ได้มีการย้ำเสมอว่าการแต่งตั้ง โยกย้าย และเลื่อนชั้นข้าราชการให้ดำเนินการไปตามหลักคุณธรรม (Office of the Civil Service Commission, 2005) แต่ปัญหาของการการแต่งตั้งโยกย้ายดังกล่าวก็ยังปรากฏอยู่ ซึ่งไม่สอดคล้องกับการบริหารราชการแผ่นดินด้วยระบบคุณธรรม ปัญหาดังกล่าวนี้นำผลกระทบต่อความมั่นคงในอาชีพ และก่อให้เกิดผลเสียต่อทรัพยากรบุคคลอันเป็นกำลังสำคัญของหน่วยงานภาครัฐ กรณีตัวอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นซึ่งใช้ในการครั้งนี้ คือ การโยกย้ายเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ (นายถวิล เปลี่ยนศรี) กรณีนี้เป็นปรากฏการณ์การบริหารงานบุคคลอันเป็นเรื่องที่กระทบต่อการบริหารราชการแผ่นดินของระบบราชการไทย อันเป็นเหตุให้เกิดคดีพิพาทเกี่ยวกับการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐออกคำสั่งโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย กล่าวคือ นายถวิล เปลี่ยนศรี ในขณะที่ดำรงตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ (นักบริหารระดับสูง) ซึ่งเป็นหน่วยงานสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี และปฏิบัติงานขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี มีอำนาจหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับกิจการความมั่นคงของประเทศ และมีบทบาทหน้าที่เป็นที่ปรึกษาเสนอแนะนโยบาย มาตรการและแนวทางปฏิบัติด้านความมั่นคงแห่งชาติต่อสภาความมั่นคงแห่งชาติและคณะรัฐมนตรี ได้ถูกคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีให้พ้นจากตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติและให้ไปปฏิบัติราชการในตำแหน่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีฝ่ายข้าราชการประจำ สำนักนายกรัฐมนตรี ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการบริหารงานทรัพยากรบุคคลตามระบบคุณธรรม และตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดียังคงเป็นปรากฏการณ์ที่เป็นปัญหาอยู่ในระบบราชการพลเรือนไทย ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดการฟ้องคดีตามมาในที่สุด ดังนั้นการปฏิรูประบบราชการไทยซึ่งปัจจุบันอยู่ในยุคของคณะรักษาความสงบแห่งชาติอันจัดอยู่ในช่วงเวลาแห่งการปรับเปลี่ยน และเป็นการพัฒนาระบบราชการอย่างต่อเนื่องตามกรอบแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ และคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ซึ่งเป็นหน่วยงานของภาครัฐที่ดำเนินงานภายใต้การบริหารของรัฐบาล ย่อมต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในเรื่องการจัดการทรัพยากรบุคคลในภาครัฐ เพื่อให้สอดคล้องและรองรับกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการของภาครัฐ

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับการจัดการบุคลากรภาครัฐในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนไทยจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง อันจะนำไปสู่รูปแบบการจัดการบุคลากรในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนไทยในการบริหารราชการแนวใหม่ของประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาการโยกย้ายข้าราชการระดับสูงในภาคพลเรือนไทยอันเป็นเรื่องหนึ่งของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เพื่อมุ่งผลประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ ตลอดจนเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจของผู้มีอำนาจให้ดำเนินการแต่งตั้งโยกย้ายโดยยึดระบบคุณธรรม และหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีบนพื้นฐานของความเป็นธรรมในการบริหารงานบุคคลให้เป็นไปตามระบบคุณธรรม และเพื่อเป็นการปรับเปลี่ยนแนวทางในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐ ตลอดจนการจัดการทรัพยากรบุคคลให้สอดคล้องและรองรับกับความเปลี่ยนแปลงในยุคของกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นการประยุกต์แนวคิดและหลักการของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ให้สอดคล้องกับบริบทที่แท้จริงของประเทศไทยภายหลังจากการปฏิรูประบบราชการ อันจะเป็นผลดีต่อการจัดการบุคลากรในภาครัฐของประเทศไทยในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการบุคลากรภาครัฐในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนไทย
2. เพื่อศึกษาระบบการจัดการบุคลากรภาครัฐในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนไทยที่สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทการจัดการภาครัฐของไทย

3. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ จะทำการวิจัยจากปรากฏการณ์การโยกย้ายเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ (นายถวิล เปลี่ยนศรี) โดยการนำแนวคิดระบบคุณธรรม และการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (new public management) มาเป็นแนวทางในการศึกษา เป็นการศึกษาวิจัยรัฐประศาสนศาสตร์ มุ่งเน้นไปที่ขอบข่ายเทคนิคการบริหาร ซึ่งจัดว่าเป็นศาสตร์การบริหารเป็นการมุ่งเน้นศึกษาการจัดการบุคลากรของภาครัฐ โดยเป็นการศึกษาความเป็นมา และพัฒนาการของการจัดการบุคลากรภาครัฐในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนสามัญ ซึ่งช่วงระยะเวลาที่นำมาศึกษา คือช่วงปรากฏการณ์หลังจากที่ประเทศไทยได้มีการปฏิรูประบบราชการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในปี พ.ศ. 2545 ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของระบบราชการไทย จนถึงปี พ.ศ. 2558 โดยมีคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) และคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) เป็นองค์การกลางการบริหารบุคคลเป็นการจัดการบุคลากรในการแต่งตั้งโยกย้ายในระดับส่วนราชการ โดยจะพิจารณาเป็นภาพรวมทั้งระบบราชการ อันเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการบุคลากรในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนตามนโยบายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับข้าราชการพลเรือนสามัญเท่านั้น ทั้งนี้เพื่ออธิบายแนวคิดและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของระบบการจัดการบุคลากรกรณีการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการระดับสูงในภาคพลเรือนไทย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการบุคลากรภาครัฐ: กรณีศึกษาการย้ายเลขอาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติเพื่อนำไปสู่รูปแบบและระบบการจัดการจัดการบุคลากรภาครัฐในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนไทยที่สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทการจัดการภาครัฐของไทย ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เป็นหลักโดยเป็นการให้ความสำคัญกับจุดมุ่งหมายของการศึกษา การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินตามขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดหน่วยในการวิเคราะห์ ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้หน่วยวิเคราะห์คือ คำพิพากษา(อุทธรณ์) ศาลปกครองสูงสุด และหน่วยวิเคราะห์ระดับบุคคลคือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) จำนวน 28 คน โดยเป็นตัวแทนข้าราชการพลเรือนสามัญไทยทั่วประเทศ ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกที่น่าสนใจ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งจะได้รับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) โดยวิธีการนี้จะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) ซึ่งเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญไทยที่เต็มใจให้การสัมภาษณ์จำนวน 28 คน

2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ข้อมูลในส่วนนี้จะแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

2.2.1 คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดคดีหมายเลขคำที่ อ.992/2556 คดีหมายเลขแดงที่ อ. 33/2557 โดยขอความอนุเคราะห์สำเนาข้อมูลคำพิพากษาจากศาลปกครอง

2.2.2 เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมไว้ก่อนแล้วเพียงแต่ผู้วิจัยนำมาทบทวนทำการศึกษาใหม่ เพื่อช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ครบถ้วน เช่น กระบวนการบริหารทรัพยากรบุคคลภาครัฐ แนวคิด ทฤษฎีต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารงานบุคลากร วารสารและงานวิจัยต่าง ๆ

3. การตีความข้อมูล โดยใช้วิธีการวิเคราะห์สาระเอกสารโดยการวิเคราะห์เนื้อความ (content analysis) และการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (descriptive analysis) เป็นหลักเมื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่นำมาจัดเรียงและจัดระเบียบของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตีความเพื่อนำเสนอเป็นผลการวิจัยที่ได้ค้นพบ

4. การตรวจสอบข้อมูล ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยเป็นการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) กล่าวคือ เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่เก็บมาโดยทำการเปรียบเทียบกับมิติด้านเวลา ด้านสถานที่ ผู้ให้ข้อมูล และทำการตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้มานั้นเหมือนกันหรือไม่ถ้าเหมือนกันหรือข้อมูลซ้ำ ๆ กันผู้วิจัยถือว่าข้อมูลนั้นเชื่อถือได้

5. ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยในเรื่อง การจัดการบุคลากรภาครัฐ: กรณีศึกษาการแต่งตั้งโยกย้าย เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ผลจากการวิจัยพบว่า การแต่งตั้งโยกย้ายเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ (นายถวิล เปลี่ยนศรี) เป็นการโยกย้ายโดยผู้มีอำนาจคือ คณะรัฐมนตรีและรัฐมนตรีเจ้าสังกัด ซึ่งตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 มาตรา 57 กำหนดให้หน่วยงานที่โอนและหน่วยงานที่รับโอนต้องตกลงยินยอมในการโอนก่อน อันถือเป็นขั้นตอนที่เป็นสาระสำคัญตามกฎหมาย เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจของหน่วยงานทั้งสองฝ่ายได้พิจารณาอย่างรอบครอบ ครบถ้วน และคำนึงถึงผลประโยชน์ของทางราชการเป็นสำคัญ และการโอนนั้นจะต้องเป็นไปตามหลักของระบบคุณธรรมตามที่ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ได้กำหนดไว้ และ มาตรา 57 (1) กำหนดให้การบรรจุและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งประเภทบริหารระดับสูง ให้รัฐมนตรีเจ้าสังกัดนำเสนอรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติ เมื่อได้รับการอนุมัติแล้ว ให้รัฐมนตรีเจ้าสังกัดเป็นผู้สั่งบรรจุ แล้วให้นายกรัฐมนตรีนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง แต่กรณีของนายถวิล เปลี่ยนศรี เป็นการโยกย้ายที่ไม่เป็นธรรม กล่าวคือมีการแทรกแซงจากฝ่ายการเมือง เพราะเมื่อพิจารณาแล้วมีข้อค้นพบ ดังนี้

ประการแรก ขั้นตอน กระบวนการโยกย้ายมีการเร่งรัดการดำเนินการไม่ถูกต้องตามรูปแบบ ขั้นตอน วิธีการอันเป็นสาระสำคัญที่กฎหมายกำหนดไว้ กล่าวคือ หน่วยงานต้นสังกัดดำเนินการอนุมัติเห็นชอบการโอนก่อนที่ฝ่ายรับโอนจะมีความเห็นชอบในการรับโอน

ประการที่สอง การโยกย้ายเป็นการใช้อำนาจดุลพินิจของผู้มีอำนาจที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งหากพิจารณาแล้วตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญต่อรัฐบาลมาก เพราะมีความเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศชาติ ดังนั้นผู้มีอำนาจเมื่อขึ้นมาบริหารประเทศมักนำระบบอุปถัมภ์มาใช้เพื่อต้องการให้คนอันเป็นพวกพ้องของตนเองขึ้นมาในตำแหน่งดังกล่าวนี้ ตลอดจนถึงการสับเปลี่ยนตำแหน่งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติในขณะนั้น และเป็นการโยกย้ายที่ได้มีการพิจารณาอย่างรอบด้านเพื่อประโยชน์ต่อการบริหารราชการแผ่นดินอย่างแท้จริง

เมื่อพิจารณารูปแบบและระบบการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนสามัญ ตำแหน่งประเภทบริหารระดับสูงในช่วงเวลาที่ผ่านมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพบว่าไม่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ปัญหาการแทรกแซงจากฝ่ายการเมืองยังเป็นปัญหาหลักประการสำคัญของระบบบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการแทรกแซงในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการประจำทำให้ระบบคุณธรรม และหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีในระบอบราชการไทยถูกมองข้าม การแต่งตั้งโยกย้ายยังเป็นการใช้อำนาจจากผู้มีอำนาจเป็นการใช้ดุลพินิจโดยยังให้ความสำคัญกับระบบอุปถัมภ์ปรากฏการณ์หนึ่งที่มีกบฏเสมอว่าเมื่อประเทศไทยเกิดปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลเมื่อใดหลักการของ Democratic Governance จะถูกรัฐบาลชุดใหม่นำมาใช้เสมอ หลักการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนสามัญระดับสูง คือ หลักความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ต่อสาธารณะ ซึ่งหลักการนี้ผู้มีอำนาจมักนำมาใช้ในเชิงการเมือง

เพราะด้วยเหตุผลที่ว่าหลักความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ต่อสาธารณะเป็นแนวคิดหลักสำคัญของประเทศที่มีการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย หลักการนี้เป็นพื้นฐานของกระบวนการ ซึ่งบุคคลที่มาจากการเลือกตั้งหรือมาจากการแต่งตั้งแสดงให้เห็นว่าเขากำลังรับผิดชอบอย่างไร ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ต่อสาธารณะเป็นความพร้อมที่จะรับการตรวจสอบหรือความพร้อมที่จะแสดงผลงานเพื่อให้เห็นการปฏิบัติงานในหน้าที่ว่ามีผลอย่างไร ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวด้วยการมีตัวชี้วัดผลงานอย่างชัดเจนมีการวัดผลงานมีระบบของการให้รางวัลและระบบการลงโทษที่ชัดเจน ดังนั้นจึงเป็นการอธิบายว่าทำไมประชาชนจึงยอมให้เขาปกครอง ด้วยความสามารถในการตอบคำถามต่อประชาชนได้ จึงกล่าวได้ว่าความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ต่อสาธารณะเป็นเครื่องมือที่ฝ่ายรัฐบาลนำมาใช้ในการสร้างเรื่องเพื่อการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการระดับสูงในการตอบสนองต่อการทำงานของฝ่ายตนอย่างเช่นกรณีของการโยกย้ายนายถวิล เปลี่ยนศรีที่เมื่อศาลปกครองชั้นต้นได้พิพากษาเพิกถอนคำวินิจฉัยของคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมที่ยกคำร้องทุกข์ โดยให้คืนตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติให้นายถวิล เปลี่ยนศรี จนนายกรัฐมนตรี นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้ไปยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลปกครองชั้นต้นต่อศาลปกครองสูงสุดเพราะเห็นว่าตนเองได้ใช้ดุลพินิจชอบด้วยข้อเท็จจริง ข้อกฎหมาย และคุณธรรมแล้วด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ต่อสาธารณะจึงเป็นเสมือนเครื่องหมายและเนื้อหาของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และเป็นที่น่าสนใจตรงกันว่าระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่ผู้มีอำนาจทางการเมืองของรัฐนั้นๆ ถูกควบคุมโดยประชาชน ซึ่งเรียกว่า ประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) อันเป็นไปตามหลักการความสัมพันธ์ระหว่างตัวการกับตัวแทน (Principal agent relations)

6. อภิปรายผล

จากผลการศึกษาพบว่าการจัดการบุคลากรภาครัฐในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการระดับสูงในภาคพลเรือนไทยไม่เป็นไปตามหลักการจัดการทรัพยากรบุคคลตามระบบคุณธรรม และหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี สามารถอภิปรายได้ว่า

ประการแรก รูปแบบขั้นตอน กระบวนการจัดการบุคลากรภาครัฐในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนมีการแทรกแซงจากฝ่ายการเมือง ซึ่งเป็นฝ่ายรัฐบาลมีการเร่งรัดการดำเนินการแต่งตั้งโยกย้าย กล่าวคือ หน่วยงานต้นสังกัดดำเนินการอนุมัติเห็นชอบการโอนก่อนที่ฝ่ายรับโอนจะมีความเห็นชอบในการรับโอน จึงเป็นการโยกย้ายที่ไม่ถูกต้องตามรูปแบบ ขั้นตอน วิธีการอันเป็นสาระสำคัญที่กฎหมายกำหนดไว้ กล่าวคือ ในการแต่งตั้งโยกย้ายขั้นตอน และกระบวนการแต่งตั้งโยกย้ายจะต้องไปตามระบบคุณธรรมตามที่พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ได้กำหนดไว้ในมาตรา 42 การจัดระเบียบข้าราชการพลเรือนสามัญ และมาตรา 63 วรรคแรก ซึ่งบัญญัติไว้ว่า การย้าย การโอน หรือการเลื่อนข้าราชการพลเรือนไปแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตำแหน่งข้าราชการพลเรือนสามัญในหรือต่างกระทรวงหรือกรม แล้วแต่กรณีให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในกฎ ก.พ.

ประการที่สอง การใช้อำนาจดุลพินิจในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการระดับสูงในภาคพลเรือนไทย ซึ่งเหตุอันเกิดจากผู้มีอำนาจใช้อำนาจดุลพินิจในการจัดการบุคลากร กล่าวคือ การแต่งตั้งโยกย้ายให้ดำรงตำแหน่งต่างๆ ถึงแม้ผู้มีอำนาจจะมีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอน กระบวนการจัดการบุคลากร และหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนแต่การใช้ดุลพินิจก็ยังคงให้ความสำคัญกับระบบอุปถัมภ์ ถึงแม้จะเป็นการใช้ดุลพินิจที่ขอบด้วยกฎหมาย การใช้อำนาจดุลพินิจของฝ่ายการเมืองมักนำประเด็นความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ต่อสาธารณะ อันเป็นหลักการของ Democratic Governance มาใช้ในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการระดับสูง โดยหลักการนี้ผู้มีอำนาจมักนำมาใช้โดยมีนัยยะแอบแฝงในเชิงการเมือง ซึ่งกล่าวได้ว่า หลักความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ต่อสาธารณะเป็นเครื่องมือที่ฝ่ายการเมืองนำมาใช้ในการแต่งตั้งและโยกย้ายข้าราชการระดับสูงในการตอบสนองต่อการทำงานของฝ่ายตน เพื่อแก้ไขปัญหาในการแต่งตั้งและโยกย้ายข้าราชการระดับสูงที่มีการเมืองเข้ามาแทรกแซง สามารถดำเนินการได้ดังนี้ 1) องค์การภาครัฐควรปรับปรุงการแต่งตั้งโยกย้ายให้มีเหตุผลและให้มีหลักประกันความมั่นคงหรือความเป็นธรรม โดยถือหลักว่าหางานให้เหมาะสมกับคน ไม่ใช่หาตำแหน่งให้กับคน 2) ต้องจัดวางระบบข้อมูลเพื่อการบริหารโดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับประวัติการทำงานหรือผลงานของข้าราชการเพื่อนำมาใช้ประกอบการพิจารณา 3) ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือข้าราชการในหน่วยงานนั้นได้แสดงความเห็นหรือให้บุคคลหลายฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการพิจารณา

นอกจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ภาครัฐควรต้องเพิ่มในส่วนของการสร้างและปลูกฝังข้าราชการในเรื่องของค่านิยมความเป็นธรรม ความเสมอภาค สร้างกลไกของการสกัดกั้นการเข้าแทรกแซงจากข้าราชการฝ่ายการเมือง หาแนวทางการนำระบบคุณธรรมและหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีเข้าสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง ตลอดจนเพิ่มข้อบังคับ ระบบการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ บทลงโทษที่ชัดเจนและรวดเร็วสำหรับผู้มีอำนาจที่ใช้ดุลพินิจไม่เป็นไปตามระบบคุณธรรม

7. กิตติกรรมประกาศ

ดุชนิพนธ์เรื่อง การจัดการบุคลากรภาครัฐ: กรณีศึกษาการย้ายเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติเล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยความรู้และความช่วยเหลือเป็นอย่างดีจาก รองศาสตราจารย์ ดร.เอกพร รักความสุข รองศาสตราจารย์พรชัย เทพปัญญา และอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรัสพงศ์ คลังกรณ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องด้วยความเอาใจใส่ตลอดมาตั้งแต่ต้นจนเสร็จเรียบร้อย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณไว้เป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์นทุกท่านที่ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ผู้ศึกษาและประสบการณ์ที่มีคุณประโยชน์ยิ่ง ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรฯ ทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามาโดยตลอดอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ที่ได้สนับสนุนให้ลาศึกษาต่อในหลักสูตร

ปรัชญาดุเชฎฐิบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ขอขอบพระคุณข้าราชการพลเรือนสามัญทั้ง 28 ท่านที่ให้ความอนุเคราะห์สละเวลาให้ข้อมูลที่สำคัญตลอดจนให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกด้วยความมีน้ำใจและอัธยาศัยอย่างดียิ่ง

8. ข้อเสนอแนะ

เพื่อเป็นแนวทางการแก้ปัญหาการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนสามัญไทย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรเพิ่มอำนาจและบทบาทของคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) และคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ในการกำหนดหลักเกณฑ์ กลไกกระบวนการจัดการบุคลากรภาครัฐ เพื่อการนำไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริงทั้งในเรื่องการแต่งตั้ง การโยกย้ายข้าราชการพลเรือนสามัญไทยให้เป็นหลักเกณฑ์เดียวกันสำหรับประเภทเดียวกัน และระดับเดียวกันโดยไม่ให้ข้าราชการฝ่ายการเมืองเข้ามาแทรกแซง

2. ในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนสามัญระดับสูง ผู้มีอำนาจแต่งตั้งโยกย้ายโดยการใช้ดุลพินิจจะต้องนำหลักการของความพร้อมรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ต่อสาธารณชนมาใช้เพื่อให้ประชาชนได้ตรวจสอบทุกครั้งหลังมีการแต่งตั้งโยกย้าย เพราะหากภายหลังการแต่งตั้งโยกย้าย พบว่าผู้ได้รับการแต่งตั้งโยกย้ายกระทำการทุจริตประพฤติมิชอบต่อหน้าที่จะต้องรับผิดชอบการกระทำของตนด้วยการถูกลงโทษทางวินัย

3. ในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนสามัญระดับสูง ควรมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจดุลพินิจของผู้มีอำนาจ

4. ควรทำการศึกษาแนวทางการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนสามัญระดับสูง โดยปราศจากการแทรกแซงจากฝ่ายการเมือง

บรรณานุกรม

คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2546). *แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ.2546-พ.ศ.2550)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กิตติเกียรติ ลีมอภิชชาติ.

คณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรม. (2552). *รายงานการปฏิบัติงานรอบ 1 ปี*. กรุงเทพฯ: สำนักพิทักษ์ระบบคุณธรรม สำนักงาน ก.พ.

คณะกรรมการการศึกษา. (2555). *ธรรมาภิบาลในการแต่งตั้งโยกย้าย: ศึกษากรณีกระทรวงมหาดไทย*. สำนักงานกรรมการ 2, สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

นิสตาร์ก เวชยานนท์. (2543). *การบริหารทรัพยากรมนุษย์แบบไทย ๆ*. ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

วนิดา บุญยรัตน์. (2555). *การย้ายข้าราชการกับความจำเป็นที่ต้องออกคำสั่ง*. วารสารกรมประชาสัมพันธ์ คอลัมน์ใกล้ตัว ฉบับเดือนตุลาคม.

- สำนักงาน ก.พ.,สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน. (2545). *วัฒนธรรมและค่านิยมใหม่ในการทำงานเพื่อประชาชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อาทิตย์.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2551). *คู่มือแนะนำ คณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรม*. นนทบุรี: สำนักพิทักษ์ระบบคุณธรรม.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2557). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย(ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557*. (พิมพ์ครั้งที่ 1) กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักพิทักษ์ระบบคุณธรรม. (ม.ป.ป.). (2552). *รายงานการปฏิบัติงานรอบ 1 ปีแรก (2552)*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดบางกอกบล็อก.
- เอกพร รักความสุข. (2559). *การวิจัยเชิงคุณภาพ: หลักการและแนวคิด*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

Abramson, M. The leadership factor. (1989). *Public Administration Review*. 49(6), 562-565.

Bogdan, R. C., and Biklen, S. K. (2003). *Qualitative Research for Education (4th ed.)*. Boston : Allyn and Bacon.

Ivancevich, John M. (1997). *Human resources management*. Richard D. Irwin. Nigro, Felix. A., Nigro, Lloyd. & Kellough, Edward. J. (2007). *The New Public Personnel Administration*. 6 th ed. Belmont, CA: Thomson Wadsworth.

Office of the Civil Service Commission. (2005). *Driving government performance through strategic HRM*. Bangkok: Physics Center Press Limited Partnership.

Stahl, O. Glenn. (1983). *Public Personnel Administration (8th ed)*. New York: Harper and Row.

U.S. Office of Personnel Management. (April, 1999). *Report of a special study on opportunity lost: Openness in the employment process*.

บทบาทอาจารย์ที่ปรึกษากับการนำนักศึกษาสู่ความเป็นพลเมืองโลก ADVISOR'S ROLES TO STUDENTS' WORLD POPULATION

สมพงษ์ สุวรรณภุมมา*

บทคัดย่อ

อาจารย์ที่ปรึกษาได้แสดงบทบาทเปรียบเสมือนพ่อแม่คนที่สองของนักศึกษา จึงต้องใกล้ชิด รู้จัก และเข้าใจนักศึกษาทุกคน รู้จุดเด่นหรือลักษณะพิเศษของแต่ละคน พร้อมทั้งรู้จักที่ต้องแก้ไข ซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจของนักศึกษาได้ ไว้วางใจได้ นักศึกษาเชื่อถือ อาจารย์ที่ปรึกษาจำต้องทำหน้าที่ป้องกัน แก้ไข และส่งเสริมพัฒนาการของนักศึกษาอย่างเต็มที่ ในการป้องกันนักศึกษา คือ ให้ความรู้ ให้ความแนะนำในส่วนต่างๆ ที่ช่วยให้นักศึกษาได้รอดพ้นจากอุปสรรคทางการเรียนต่างๆ รวมถึงเรื่องส่วนตัว ส่วนการแก้ไข หมายถึง เมื่อนักศึกษาลบปัญหาใดๆ จะต้องร่วมมือกับนักศึกษา แก้ไขอย่างทันที สำหรับการส่งเสริมพัฒนาการของนักศึกษา คือ การสนับสนุนนักศึกษาที่มีความสามารถพิเศษ ใฝ่ดีพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพอย่างเต็มที่ สิ่งที่ยาจารย์ที่ปรึกษาช่วยเหลือ นักศึกษาทั้งหมด ให้นักศึกษาประสบความสำเร็จจนการศึกษาทุกคนนั้น คือ รางวัลชีวิตของอาจารย์ ปรึกษากันน่าภูมิใจ

คำสำคัญ : อาจารย์ที่ปรึกษา, นักศึกษา, พลเมืองโลก

ABSTRACT

Advisor acted as the second parent for students so that he does need to be close to all, know, understand and realize their unique characteristics including being ready to solve their weakness properly. Furthermore, he should be trustable and prevent students' secrets; according to this, he would be respected. The advisor's main duties are to prevent and solve problems and also fully support students' development. To prevent stands for providing knowledge and guiding to cross over several kinds of obstacles in aspects of their study including personal matters. To solve problems stands for helping to solve students' problems suddenly. And to support students' development stands for supporting talent students with full development and training. Finally, what the advisor tried to help and support students would drive them all to earn graduation that is the proud rewards in the advisor's life.

Keywords: Advisor, Students, World Population

* อาจารย์ประจำ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนสุนันทา

1. บทนำ

การเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษามีความแตกต่างจากการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา เนื่องจากนักศึกษาอยู่ห่างไกลพ่อแม่ผู้ปกครองมีความเป็นอิสระในการดูแลตนเองมากขึ้น ซึ่งทว่า นักศึกษจำนวนมากไม่พร้อมที่จะปรับตัวเข้ากับระบบการศึกษาใหม่ เพื่อนใหม่ สิ่งแวดล้อมใหม่ ตลอดจนการมีปัญหาด้านสุขภาพ เพราะทุกวันนี้ผลกระทบต่อนักศึกษาจิตใจและการเรียน เกิดจากการเรียนสำหรับต้นสภากเป็นนักศึกษา อีกทั้งปัจจัยภายในตัวบุคคลคือพฤติกรรมการเรียนมีแนวโน้มที่จะทำให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ต่ำ ส่วนปัจจัยภายนอกที่จะมาส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้วยคือ (ประมวล เก้าฉิม, วารสารพฤติกรรมศาสตร์ ๑๒ (๒), ๗๓-๘๖ : ๒๕๕๔) การสนับสนุนทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนจากครอบครัว เพื่อน อาจารย์ หรือสถาบันศึกษา เปรียบเป็นสิ่งที่ช่วยให้บุคคลสามารถจัดการกับความเครียดและปัญหาต่างๆ ได้ โดยเฉพาะอาจารย์ที่ปรึกษา จะมีบทบาทสำคัญมากในการให้ความช่วยเหลือแก่นักศึกษาได้จริงขององคภายในทุกๆ ด้าน อาจารย์ที่ปรึกษาจะเป็นผู้ใกล้ชิดสนิทสนมกับนักศึกษา เป็นผู้สังเกตปัญหาของนักศึกษาและให้ความช่วยเหลือหรือแนะนำนักศึกษาในการแก้ปัญหาต่างๆ ของชีวิตร่วมกับนักศึกษา ควรให้ความสำคัญถึงบทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษาเช่นกัน ดังนั้น อาจารย์ที่ปรึกษาจึงมีบทบาทสำคัญส่วน หนึ่งในภารกิจอันแรกและแรกที่สุดของนักศึกษาคือการปรับตัวเข้ากับชีวิตความเป็นอยู่ของมหาวิทยาลัยให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะโดยหน้าที่ทางนิเทศน์ในบางคณะวิชา อาจารย์ที่ปรึกษาเป็นเสมือนผู้วางแผนการศึกษาตั้งแต่ภาคการศึกษาแรกที่นักศึกษาเข้ามาเป็นนักศึกษาจนจบการศึกษา ทิศทางผลการศึกษาที่ล่าช้ามาเพื่ออนุญาตให้นักศึกษาเลือกวิชาเรียนในภาคเรียนถัดไป และเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ส่วนหน้าที่ ทางจิตวิทย อาจารย์ที่ปรึกษาจะเป็นผู้เอาใจใส่ดูแลด้านความประพฤติช่วยแก้ปัญหาส่วนตัวของนักศึกษาที่อาจมีผลกระทบต่อการศึกษา บางครั้งอาจต้องช่วยในการหาทุนการศึกษาหรือหางานพิเศษ อาจช่วยได้วัน ภาวหน้าที่และบทบาทอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวทางการศึกษา ตลอดจนพฤติกรรมการเรียนของนักศึกษาในภาคเรียน

2. บทบาทเกี่ยวกับอาจารย์ที่ปรึกษา

จากดูแลช่วยเหลือแก่นักศึกษา ฝ่ายกิจการนักศึกษามีบทบาทให้นักศึกษาทุกคนได้มีอาจารย์ที่ปรึกษาสำหรับแนะนำด้านวิชาการ และช่วยเหลือให้ทำการศึกษาในส่วนส่วนตัว ขารวมถึง สังคม เพื่อให้ นักศึกษาทุกคนมีโอกาสประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน และเป็นผู้ที่พัฒนาตนเองในด้านวิชาการและคุณธรรมจนเต็มความสามารถ

3. คุณลักษณะของอาจารย์ที่ปรึกษาที่ดี

1. มีบุคลิกเป็นต้นที่ดี
2. มีความรับผิดชอบดี

3. ใจกว้างและรับฟังความคิดเห็นของนักศึกษา
4. มีความรู้กว้างขวางและทันเหตุการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง
5. มีความจริงใจและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
6. มีเหตุผลและมีความสามารถในการแก้ไขปัญหา
7. มีความเมตตา กรุณา
8. ให้ความสำคัญและเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้รวดเร็ว
9. มีหลักจิตวิทยาในการให้การปรึกษาและพิจารณาอาจารย์ที่ปรึกษา
10. มีความประพฤติเหมาะสมที่จะเป็นแบบอย่างที่ดี
11. บุคลิกภาพและหน้าที่ของอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นอย่างดี
12. มีประสบการณ์ในหน้าที่งานอาจารย์ที่ปรึกษา
13. มีจรรยาบรรณของอาจารย์ที่ปรึกษา

4. จรรยาบรรณของอาจารย์ที่ปรึกษา

เนื่องจากอาจารย์ที่ปรึกษาต้องทำหน้าที่ให้การปรึกษาแนะนำ ชี้แนะเสียย อบรมดูแลนักศึกษา จึงมีความจำเป็นที่อาจารย์ที่ปรึกษาต้องยึดมั่นในจรรยาบรรณ จรรยาบรรณของอาจารย์ที่ปรึกษา มีดังต่อไปนี้

1. อาจารย์ที่ปรึกษาต้องคำนึงถึง สวัสดิภาพของนักศึกษา โดยจะไม่กระทำการใดๆ ที่ก่อให้เกิดผลเสียแก่ นักศึกษาอย่างไม่เป็นธรรม
2. อาจารย์ที่ปรึกษาต้องรักษากฎเกณฑ์ต่างๆ เกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวของนักศึกษาในความดูแลให้ เป็นความลับ
3. อาจารย์ที่ปรึกษาต้องพยายามช่วยเหลือนักศึกษาจนสุดความสามารถ (ภายในขอบเขต ความสามารถของตน) หากมีปัญหาใดที่เกินความสามารถที่จะช่วยเหลือได้ก็ควรแนะนำ นักศึกษาผู้นั้นไปรับบริการจากบุคคลากรอื่น เช่น นักแนะแนว แพทย์ จิตแพทย์ แชนนิกกฎศมาษ เป็นต้น
4. อาจารย์ที่ปรึกษาไม่ควรวิพากษ์วิจารณ์บุคคลหรือสถาบันใด ๆ ให้นักศึกษาฟังในทางที่ ก่อให้เกิดความเคียดแค้นแก่บุคคลหรือสถาบันใด
5. อาจารย์ที่ปรึกษาต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติที่เหมาะสมตามจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพใน สถานการณ์อันสมควรและมีศีลธรรมจรรยาบรรณที่ดีงาม เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักศึกษา

5. บทบาทของอาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษา คือ อาจารย์ที่ได้รับคำสั่งแต่งตั้งให้ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ดูแล และ รับผิดชอบนักศึกษาที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้การช่วยเหลือและสนับสนุนให้นักศึกษาประสบ ความสำเร็จในการศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาจึงมีบทบาทสำคัญ คือ

1. ให้อำนาจในด้านการวิชาการ เช่น การเลือกวิชาเรียน แผนการเรียน การให้ข้อมูลในเรื่อง หลักสูตรและรายละเอียดของวิชา การแก้ข้อสงสัยหรือปัญหาในการเรียนวิชาต่างๆ เป็นต้น

2. ให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่นักศึกษา ในเรื่องกฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับของห้องเรียน เพื่อให้นักศึกษาได้ปฏิบัติตามได้ถูกต้องเหมาะสม และให้ข้อมูลเกี่ยวกับสวัสดิการ หรือบริการต่างๆ ที่จัดให้แก่ นักศึกษา เพื่อให้นักศึกษาจะได้รับประโยชน์ตามสิทธิอันพึงมี อาจารย์ที่ปรึกษาอาจจะสอบถาม ข้อมูลได้จากฝ่ายกิจการนักศึกษา

3. จัดรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับนักศึกษาในความดูแล เช่น ประวัติส่วนตัว หลักฐานการลงทะเบียนเรียนแต่ละภาคเรียน ใบแสดงผลการเรียนประกาศเรียน ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการให้คำปรึกษา

4. ให้คำแนะนำแก่นักศึกษาที่มีปัญหาส่วนตัว เช่น การปรับตัว หรือปัญหาเกี่ยวกับครอบครัวบางเรื่อง การจัดการเวลา (office hour) ให้นักศึกษามาพบเพื่อขอคำปรึกษา พยายาม หลีกเลี่ยงให้นักศึกษาแก้ปัญหา ถ้าเป็นปัญหาที่เกินความสามารถที่อาจแนะนำให้ไปหาผู้ที่จะได้ความ ช่วยเหลือได้ต่อไป

5. ชวนนักศึกษาให้พัฒนาตนเองในด้านต่างๆ เช่น ด้านสังคม และบุคลิกภาพ ยังเสริม นักศึกษาให้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ผูกสัมพันธ์กับสังคมไม่เพียงประสงค์ ให้รู้จักตั้งเป้าหมายชีวิต

6. ปฏิบัติงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับบริการนักศึกษาที่คณะหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษามอบหมาย เช่น เป็นกรรมการคัดเลือกนักศึกษารับทุนการศึกษา ออกใบรับรองความประพฤติของ นักศึกษาให้แก่บุคคลหรือหน่วยงานที่ขอมา เป็นต้น

6. หน้าที่ของอาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษามีหน้าที่เป็นไปเฉพาะระบบ หรือข้อบังคับ ดังนั้น อาจารย์ที่ปรึกษาจึงต้อง ทำหน้าที่ตามคำสั่งแม่ทัพหน้าที่ของอาจารย์ที่ปรึกษามาย่างก็ไม่สามารถเขียนไว้ได้ทั้งหมด ถึงอย่างไรก็ตาม หน้าที่ของอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ช่วยเหลือแนะนำนักศึกษาให้ประสบผลสำเร็จใน การศึกษาตามศักยภาพอย่างสูงสุด และช่วยให้สามารถปรับตัวและดำรงชีพในสภาพกับการศึกษา อย่างมีความสุข ดังนั้น หน้าที่ของอาจารย์ที่ปรึกษาจะเป็นไปตามคำสั่งของมหาวิทยาลัย และหน้าที่ อื่นๆ ทั้งไปที่จะช่วยให้นักศึกษาจบการศึกษาอย่างมีความสุข ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. หน้าที่อาจารย์ที่ปรึกษาด้านวิชาการ
 - (1) ให้คำแนะนำเกี่ยวกับหลักสูตร
 - (2) ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการลงทะเบียนวิชาเรียน
 - (3) ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการควบคุมการลงทะเบียนเรียนให้เป็นไปตามหลักสูตร

กำหนด
ให้
ยิ่งขึ้น

- (4) ให้คำแนะนำช่วยเหลือในกรณีที่มีผลการเรียนต่ำหรือเพิ่มศักยภาพในการเรียน
- (5) ให้คำแนะนำในการติดตามแนะนำระดับค่าเฉลี่ย
- (6) ให้คำแนะนำเรื่องการเตรียมอาชีพหรือศึกษาต่อ

2.หน้าที่ของอาจารย์ที่ปรึกษากับบุคลิกและการปรับตัว

- (1) ให้คำแนะนำเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ของมหาวิทยาลัย
- (2) ให้คำปรึกษาเรื่องการปรับตัวในด้านกรเรียน คุณภาพ การคบเพื่อน การศึกษา
- (3) ดูแลเรื่องความประพฤติ การปฏิบัติตามระเบียบ

3. หน้าที่ของอาจารย์ที่ปรึกษาในต้นปี ประสานงานและอื่นๆ

- (1) ประสานงานกับผู้บริหาร อาจารย์ที่ปรึกษาคนอื่น ผู้ปกครอง รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการช่วยเหลือนักศึกษาทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย
- (2) กำหนดตารางเวลาอำนวยความสะดวกให้นักศึกษาเข้าพบ ทั้งในการปรึกษาเป็นรายบุคคลหรือกลุ่ม
- (3) จัดทำระเบียบแม่กับข้อมูลของนักศึกษาเป็นรายบุคคลและเก็บรักษาไว้เป็นความลับ
- (4) พิจารณาทำร้องของนักศึกษาโดยเร็ว และให้ช่วยเหลือได้ตามระเบียบข้อบังคับ
- (5) สร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างอาจารย์ นักศึกษา และผู้บริหารมหาวิทยาลัย
- (6) ให้ข้อมูลย้อนกลับต่อผู้บริหาร ในการให้คำปรึกษาตลอดจนปัญหาต่างๆ

7. แนวปฏิบัติของอาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาควรปฏิบัติดังนี้

- 1. ศึกษาคู่มืออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อทำความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของอาจารย์ที่ปรึกษา
- 2. จัดทำระบบฐานข้อมูลเกี่ยวกับนักศึกษาที่ปรึกษาเป็นระเบียบและชัดเจน และข้อมูลต่างๆ ของนักศึกษา
- 3. เข้าร่วมประชุมกับอาจารย์ที่ปรึกษาอื่นๆหรือผู้บริหาร เพื่อเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาระบบการให้คำปรึกษา
- 4. นัดหมายนักศึกษา โดยจัดทำเป็นตารางที่จะให้นักศึกษาตนเป็นรายกลุ่มหรือบุคคล รวมทั้งสถานที่ที่จะให้พบ
- 5. ในการให้คำปรึกษาให้มีกระบวนการบันทึกข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ
- 6. แสวงหาความรู้และพัฒนาตนเองในเรื่องการให้คำปรึกษาแก่นักศึกษา
- 7. ปฏิบัติตามจรรยาบรรณของอาจารย์ที่ปรึกษาอย่างเคร่งครัด
- 8. อื่นๆ ที่เห็นว่าจะช่วยให้นักศึกษาประสบความสำเร็จและสุขภาพดี

8. เครื่องมือและข้อมูลสำหรับอาจารย์ที่ปรึกษา

เครื่องมือสำคัญสำหรับอาจารย์ที่ปรึกษา เช่น

1. คู่มือนักศึกษา
2. ระเบียบหรือข้อบังคับว่าด้วยการศึกษาและการวัดผล
3. หลักสูตรที่เกี่ยวข้อง
4. คู่มืออาจารย์ที่ปรึกษา
5. ระเบียบและแผนของนักศึกษาในการบันทึกข้อมูลและพิจารณาผล
6. สมุดบันทึกของอาจารย์ที่ปรึกษาในการปฏิบัติหน้าที่
7. แบบฟอร์มหรือคำร้องที่จำเป็น
8. อื่นๆ ซึ่มี เช่น

(1) ข้อมูลเกี่ยวกับการให้บริการของมหาวิทยาลัย เช่น ศูนย์ การใช้ห้องสมุดบริการที่ห้องเรียนจัดให้ เป็นต้น

- (2) ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพต่างๆ
- (3) ข้อมูลเกี่ยวกับนักศึกษา
- (4) ข้อมูลเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับของมหาวิทยาลัย
- (5) ข้อมูลทั่วไปของมหาวิทยาลัย
- (6) อื่นๆ

9. ภาระงานของอาจารย์ที่ปรึกษา

ภาระงานที่สำคัญของอาจารย์ที่ปรึกษามีดังนี้

1. มีภาระงานในการดูแลและให้คำปรึกษา
2. เข้าร่วมการอบรมและสัมมนา
3. ทำความเข้าใจเกี่ยวกับข้อบังคับ ประกาศ กฎระเบียบ และข้อมูลต่างๆ ในการศึกษาของนักศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษา
4. ให้คำปรึกษาและแนะนำด้านการศึกษาต่อ อาชีพ ยานยนต์ และสังคม ตลอดจนการริ่้างความเข้าใจเกี่ยวกับ กฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่างๆ ที่เป็นประโยชน์แก่นักศึกษา
5. มีตารางเวลาให้คำปรึกษา
6. พบนักศึกษาแต่ละคนไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง ต่อภาคการศึกษา
7. ตรวจสอบผลการลงทะเบียนเรียนของนักศึกษาในแต่ละภาคการศึกษา
8. ตรวจสอบและจัดพิมพ์รายชื่อนักศึกษาที่ได้ผลการเรียนต่ำกว่า 2.00 เมื่อเสร็จสิ้นการเรียนของภาคการศึกษา
9. ดูแลและสนับสนุนการให้คำปรึกษาตามแผนพัฒนาวิทยาลัยจัดเตรียมให้เมื่อเริ่มปฏิบัติหน้าที่ให้ครบถ้วน

10. บทบาทที่ปรึกษาและความช่วยเหลือด้านการเงิน

1. อาจารย์ที่ปรึกษาควรสังเกตและสอบถาม ในเรื่องความต้องการความช่วยเหลือด้านการเงินของนักศึกษาที่อยู่ในภาวะฉุกเฉิน
2. เมื่อทางฝ่ายจัดเรื่องทุนการศึกษาแจ้งเรื่องทุนหรือประกาศเรื่องทุนการศึกษา ควรรับแจ้งนักศึกษาที่มีความเดือดร้อนทางการเงินให้ทราบ เพื่อจะได้ไปสมัคร และอาจารย์ที่ปรึกษาช่วยเขียนเหตุผลสนับสนุนในกรณีที่สามารถทำได้
3. เมื่อฝ่ายจัดทุนการศึกษาเชิญให้เป็นกรรมการพิจารณาเรื่องทุน อาจารย์ ควรให้ความร่วมมือ เพราะจะเป็นโอกาสได้ทราบความทุกข์ร้อนของนักศึกษาอื่นๆ เปรียบเทียบกับนักศึกษาในวงแคบ
4. อาจารย์ที่ปรึกษาควรแนะนำนักศึกษาให้ทำงานพิเศษทำเพื่อตัวเอง โดยแนะนำให้ติดต่อหาผู้ดูแลสรรหาแรงงาน หรืออาจารย์ช่วยหางานให้เอง

11. ความหมายของพลเมือง

คำว่า พลเมือง ในประเทศไทยเริ่มมีการนำมาใช้ในบริบทของรัฐธรรมนูญตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับพุทธ พ.ศ. 2475 ในบริบทของขอบเขตการใช้สิทธิเสรีภาพที่กว้าง ต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อ “หน้าที่พลเมือง” หลังจากนั้นคำว่า “พลเมือง” ก็ใช้ในรัฐธรรมนูญฉบับต่างๆ ในบริบทของ “หน้าที่พลเมือง” (กิตติศักดิ์ ปราบดี, นปป) มาโดยตลอด คำว่า พลเมือง มีความหมายครอบคลุมและสัมพันธ์กับคำว่า “ประชากร” “ประชาชน” “ประชาชาติ” และ “ราษฎร” แต่ละคำมีความหมายโดยสรุปดังนี้

คำว่า “ประชากร” หมายถึง หมู่ชน หมู่พลเมือง (เกี่ยวกับจำนวน) ทราบเอาจำนวนคนทั้งหมด คำว่า ประชาชน หมายถึง พลเมือง คำว่า ประชาชาติ หมายถึง ประชาชนที่เป็นพลเมืองของประเทศ คำว่า ราษฎร หมายถึง พลเมืองของประเทศ (ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, ๒๕๕๖: ๒๕๖) และ คำว่า “พลเมือง” หมายถึง ประชาชนราษฎร ชาวประเทศ ความแตกต่างระหว่างคำว่า พลเมือง ประชาชน และราษฎร ก็คือ คำว่า ราษฎร หมายถึง คนที่อยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตย คำว่า ประชาชน หมายถึง คนที่รวมกันในฐานะเป็นชาติ เป็นเจ้าของอำนาจ และคำว่า พลเมือง หมายถึง ประชาชน (ซึ่งสืบจากความป็นราษฎร) ที่มีจิตสำนึกต่อส่วนรวม (พจนานุกรมศัพท์ อีวีไอ, ๒๕๕๖: ๓๑)

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล นิยามความหมาย “พลเมือง” ประกอบด้วยคำว่า “พล” และคำว่า “เมือง” พลเมือง จึงหมายถึง “กำลังของเมือง”... “พลเมือง” ของระบบประชาธิปไตยในฐานะเป็นเจ้าของประเทศ มีอิสรภาพในการเลือกวิถีชีวิต มีสิทธิเสรีภาพอย่างเสมอภาคกันควบคู่กับความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม “ความเป็นพลเมือง” (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, ๒๕๕๕: ๓๐) ของระบบประชาธิปไตยจึงหมายถึง การเป็นสมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพควบคู่ไปกับความรับผิดชอบ และเสรีภาพควบคู่กับหน้าที่โดยมีความสามารถในการยอมรับความแตกต่างและเคารพกติกาในการอยู่ร่วมกัน พร้อมที่จะมีส่วนร่วมต่อความเป็นไปและการแก้ปัญหาในสังคมของตนเอง

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า นิยามความหมายว่า "พลเมือง" หมายถึง ประชาชนในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ โดยได้ยึดนิยามว่า ความเป็นพลเมือง หมายถึง การที่ประชาชนเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น สนใจและมีส่วนร่วมเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง และเรื่องที่มีผลกระทบต่อบนตนเอง บุคคลอื่นๆ และชุมชนไม่ว่าจะเป็นในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ (สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า, แลกเปลี่ยนโครงการพลเมืองวัยใส ได้ใจบ้านเมือง(หลักการแฉฉมมมม), ๒๕๕๓).

สภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ นิยามความหมาย "พลเมือง" ในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง สมาชิกของสังคมที่ถึงตนเองและรับผิดชอบต่อตนเองได้ ใช้สิทธิเสรีภาพโดยควบคุมกับความร่วมมือชอบ เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เคารพความแตกต่างเคารพศักดิ์ศรีความเสมอภาค เคารพกติกา ไม่แค่ปัญหาด้วยความรู้ความรอบรู้ ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ร่วมรับผิดชอบต่อสังคมมีจิตสาธารณะ และกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อหรือร่วมกับคนอื่นสิ่งอื่น และแก้ปัญหาของสังคมในระดับต่างๆ ตั้งแต่ในครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศ ระดับอาเซียน และระดับประชาคมโลก

สรุปได้ว่า พลเมืองไทย หมายถึง ประชาชนคนไทยทั้งที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยและอาศัยอยู่ในต่างประเทศทั่วโลก ซึ่งเป็นพลธำมรงค์ของประเทศไทย มีส่วนเป็นเจ้าของประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยไทย เป็นสมาชิกของสังคมที่มีจิตสำนึกต่อส่วนรวม มีอิสระภาพ มีความรับผิดชอบ มีสิทธิเสรีภาพ ตระหนักในหน้าที่ รักสันติวิธี ยอมรับความแตกต่างและเคารพกติกาการอยู่ร่วมกันในสังคมทุกระดับ

12. แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะความพลเมืองโลก

ปัจจุบันแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีในทศวรรษที่ผ่านมามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างหลากหลายตามสภาพการณ์ของโลก การเป็นพลเมืองดีจึงมิใช่เป็นพลเมืองดีของประเทศไทยที่ตนอาศัยอยู่เท่านั้น แต่ควรมุ่งพัฒนาไปสู่การเป็นพลเมืองดีของไทยด้วย

12.1 คุณลักษณะความพลเมืองดี

ความเป็นพลเมืองดีของคนไทย สมเด็จพระราชาธิบดีจราชานุภาพ ได้ทรงให้ความคิดเห็นว่าอุปนิสัยประจำชาติของคนไทยมีอยู่สามประการ (สิริวรรณ ศรีภคธ, ๒๕๕๓: ๑๙-๒๐) คือ ประการที่หนึ่ง คนไทยรักอิสระ คนไทยพยายามรักษาความเป็นอิสระของไทยมาแต่โบราณกาล จนกระทั่งทุกวันนี้ ประการที่สองคนไทยปราศจากวิหิงสา หมายถึง การมีจิตใจเปิดกว้างไม่คับแคบ และ ประการที่สาม คนไทยรู้จักประสานประโยชน์ ได้แก่ การรู้จักยอผู้อื่นแล้ว มีการนอบน้อมถ่อมตน การรู้จักการประสานประโยชน์ หมายถึง การไม่逞แรงเฉ่งพร่งต่อกฎหมายหรือหลักการแต่เป็นลักษณะแห่งการร่วมมือที่จะยึดหยุ่น

อุน ฌรวิวัฒน์ (อุน ฌรวิวัฒน์, ๒๕๓๕: ๒๐) ได้กล่าวถึงลักษณะความพลเมืองดีของชาวชนโลที่ถึงประสงค์ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมไทย และสังคมโลกได้กล่าวถึงความสุขและมีคุณภาพไว้ดังนี้

- 1) เป็นผู้มีความเข้าใจวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย รู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตน ใช้สิทธิของตน ภายในขอบเขตของกฎหมาย มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และส่วนรวม
- 2) เป็นผู้มีศีลธรรม มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษากฎขนบธรรมเนียมประเพณี รวมถึงวัฒนธรรมไทย สามารถที่จะถ่ายทอดคุณค่าและความภาคภูมิใจไปสู่ลูกหลาน
- 3) เป็นผู้ที่จัดระบบชีวิตของตนได้อย่างเหมาะสมกับฐานะ รู้จักใช้จ่ายทรัพย์อย่างประหยัด รู้จักรักษาทรัพย์สินสาธารณะสมบัติ ปรับตัวมองให้เข้ากับสภาพเปลี่ยนแปลงของสังคมได้
- 4) เป็นผู้มีความรักชาติ ศาสนา จงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์
- 5) เป็นผู้ที่รักความสงบ มีทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่น มีวิจารณ์อย่างในการตัดสินว่าสิ่งใดดี สิ่งใดชั่ว มีเหตุผล

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้ศึกษาพบว่าคุณลักษณะสำคัญที่พึงประสงค์ของคนไทย ตามแต่ละช่วงวัย ที่มีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยและสังคมโลกอันจะมีส่วนในการนำสถาบันคุณธรรมและประเพณีชาติให้ประสบความสำเร็จได้ ควรมีลักษณะดังนี้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, ๒๕๖๓: ๘๘) มีความสามารถในการคิด มีคุณธรรม ซื่อสัตย์และรักความถูกต้อง รักชาติ แข็งแรงสุขภาพดี และสูงใหญ่ รักการเรียนรู้ มีสติจิตที่ดี ซื่อสัตย์ ยึดมั่น ทุ่มเท ทำงานหนัก มีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม มีระเบียบวินัย รับผิดชอบและหมั่นทำดีแห่งคุณงาม เห็นคุณค่าในเอกลักษณ์ของไทย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในมาตรา 6 ระบุว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติ ปัญญา ความรู้ และวัฒนธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” จากสาระดังกล่าว เป็นการเน้นให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี ซึ่งจะต้องเป็นคนที่ คนเก่งและคนมีความสุข

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าระบบการศึกษาไทยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถานบันครอบครัว ชุมชน สถานบันศาสนา และสถานบันการศึกษาในการอบรมหล่อหลอมเอา ทักษะผู้เรียนให้มีลักษณะของพลเมืองดีที่พึงประสงค์ของสังคมไทยและสังคมโลก

12.2 คุณลักษณะความเป็นพลเมืองโลก

การเป็นพลเมืองโลกมีคุณลักษณะเช่นเดียวกับการเป็นพลเมืองดีของประเทศนั้นคือการเป็นพลเมืองที่มีความรู้ มีทักษะความสามารถ มีเจตคติ ค่านิยม จริยธรรม และมีส่วนร่วมต่อสังคม สอน (Kniep) ได้เสนอว่าพลเมืองโลกควรมีลักษณะ ดังนี้ (Kniep, Willard M., 1986 : 516-517)

- 1) ด้านความรู้ การพัฒนาความเป็นพลเมืองโลกควรมีความรู้ในทักษะเชิงประวัติศาสตร์ ความมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจวิวัฒนาการทางค่านิยม จริยธรรมในเชิงสากลและทักษะเกี่ยวกับความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในโลก พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกับระบบโลกในปัจจุบัน สภาพการณ์ที่เกิดขึ้นและสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ในโลกปัจจุบันการให้ผู้เรียนมีภาพลักษณ์ในเชิงระบบจะทำให้ผู้เรียนรู้จักตัวเอง ชุมชน ห่วงถิ่นของตนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจ การเมือง นิเวศวิทยาและ เทคโนโลยีที่ส่งผลกระทบต่อชาไปทั่วโลก การให้ผู้เรียนมี

ความรู้เพื่อความร่วมมือร่วมใจกันต่อสู้กับภัยพิบัติที่เกิดขึ้น และส่งเสริมให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจสาเหตุปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ผลและศักยภาพของแนวทางการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นคนพลัดถิ่น สิทธิภาค การพัฒนาชาติและระหว่างประเทศ สิ่งแวดล้อมในประชาคมและในโครงการทั้งปัญหาสันติภาพมนุษยชน

2) ด้านทักษะความสามารถ ทักษะความสามารถที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองโลก คือ ความสามารถในการเชื่อมโยงเหตุและผลในปัญหาต่างๆ อย่างเป็นระบบและเป็นสากล ความสามารถในการแสวงหาทางเลือกในการแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเรื่องต่างๆ การนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน การวิจัยของภาคการวิจัยระหว่างหน้า การสังเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งความรู้ต่างๆ และนำมาใช้เพื่อการตัดสินใจ ความสามารถในการศึกษาวิจัยค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ และความสามารถในการสื่อสารด้วยวิธีการต่างๆ

3) ด้านสำนึกของจริยธรรม สืบเนื่องจากผลกระทบของสิทธิการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ และสังคมนิยม ทำให้การตื่นตัวในการปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกในค่านิยม จริยธรรมตามวิถีทางประชาธิปไตยเพิ่มขึ้น คุณลักษณะของพลเมืองโลก จึงให้ความสำคัญต่อธรรมาภิบาลและการคิดต่อสิ่งต่าง ๆ การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น การมีมนุษยสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อบุคคลและสังคม สิทธิมนุษยชน และความเสมอภาคในเชิงระบบนิเวศ โดยเน้นการมีส่วนร่วม การร่วมมือช่วยเหลือ การยอมรับในความแตกต่าง และความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม การแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยวิธีสันติ การสร้างมาตรฐานความเป็นพลเมืองโลกที่เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ ความเสมอภาคการมีจิตใจแน่วแน่มั่นคง การมีเสรีภาพ ความซื่อสัตย์ และภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

4) การมีส่วนร่วมเพื่อสังคม คุณลักษณะนี้ถือเป็นคุณลักษณะสำคัญของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยที่จำเป็นต้องให้รัฐได้รับรู้ในสังคมเราทำอะไร อย่างไร ทำไม หรือการตระหนักในสิทธิความรับผิดชอบและการมีส่วนร่วม โดยสภาสหประชาชาติในการช่วยโลกพลัดถิ่น ต้องถือเป็นบทบาทของพลเมืองโลกทุกคน พลเมืองโลกมีใจเพียงความรู้และตระหนักในสาเหตุ และผลที่เกิดขึ้นจากปัญหาต่างๆ พลเมืองมีใจเพียงความรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล แต่พลเมืองโลกต้องเป็นผู้ที่ลงมือกระทำเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ โดยมีค่านิยมและจริยธรรมกำกับอยู่ในการกระทำเหล่านั้น

จากคุณลักษณะของพลเมืองโลกดังกล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการสร้างและพัฒนาบุคคลให้มีคุณลักษณะของพลเมืองโลกที่ดีต้องอาศัยระบบการศึกษาเป็นกลไกในการให้ความรู้ ยอมรับฝึกฝน ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ถ้าขาดองค์ประกอบและทักษะชีวิตจากบรรพบุรุษผู้สืบทอด เพื่อต่อยอดภูมิปัญญา สืบสานวิถีชีวิตชุมชน ใต้ตำราคงอยู่เป็นต้นแบบเป็นแหล่งการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน

13. การให้คำปรึกษานักศึกษาสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเมืองโลก

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของความเป็นพลเมืองโลก มีอยู่หลายแนวทาง เช่นแนวทางสากลหรือศัพทวิทยา (Global Education) ซึ่งเป็นแนวทางที่มุ่งเตรียมเยาวชนของสังคมให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคมโลก โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพลเมืองของโลกที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคอื่นๆ พัฒนาผู้เรียนให้มีแนวคิดและเจตคติที่ถูกต้องในเรื่องการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ชาติ ในแง่ความสัมพันธ์และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน รวมทั้งการฝึกฝนให้มีทักษะการคิดอย่างมีเหตุผล และความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ จากความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ และทักษะดังกล่าว จะนำเยาวชนไปสู่การเป็นพลเมืองโลกที่มีคุณภาพได้ (นาคยาภิสิทธิ์ธนานนท์, ๒๕๖๗)

การศึกษาตามแนวคิดพุทธศาสนาสามารถสรุปได้ดังนี้ พระพุทธศาสนามองมนุษย์ในฐานะที่เป็นเอกัตตบุคคลและในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมซึ่งต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่นมนุษย์เป็นเวไนยสัตว์หรือเวไนยบุคคล สามารถได้รับการสั่งสอน ฝึกฝนและอบรมเมื่อนิยมนิยมนั้นได้มีภาระทางสติปัญญาตามแต่กำเนิด แม้ว่ามนุษย์จะมีความแตกต่างกัน ก็จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ หลักการเรียนรู้ของมนุษย์ เกิดขึ้นในวิถีชีวิตทั้งชีวิต มีลักษณะเป็นองค์รวมของรูปนาม (รูป ได้แก่ กายภาพ : กาย วาจา และนามคือ จิตนาม) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ไปตามความเจริญเติบโต (พัฒนาการ) ของชีวิต การเรียนรู้ของมนุษย์มีสามแบบ (ไตรสิกขา) คือ การฝึกฝนตนเองเรื่องศีล (Self-training in morality) การฝึกฝนตนเองเรื่องสมาธิ (Self-training in morality or concentration) และ การฝึกฝนตนเองเรื่องปัญญา (Self-training in wisdom) โดยมีจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ การเกิดปัญญา ซึ่งต้องพัฒนาโดยการแสวงหาความรู้ (สุตตมปัญญา) การฝึกฝนคิดค้น (จินตมปัญญา) และการฝึกฝนตนเอง (ภาวนามปัญญา) (นิพนธ์พร ยู่รุ่ง, ๒๕๖๖: ๑๐๘)

การจัดการเรียนตามแนวพระพุทธธรรม โดยนำพุทธวิธีทางการเรียนแบบต่างๆ มาพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนปฏิบัติ รวมทั้งการนำกระบวนการทางจิตแบบโยนิโสมนสิการ มาฝึกฝนให้นักเรียนเกิดกระบวนการคิด เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเมืองโลก สำหรับทิศทางการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างระบบการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเมืองโลกที่หัวใจความเป็นมนุษย์นั้น ควรมีการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบถึงปัจจัยแวดล้อมของบุคคล (Personal Environment) ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ (Emotional Regulation) พันธุกรรม (Genetics) ตลอดจนอารมณ์ทางสังคม (Social Emotion) เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการจัดการศึกษาบรรเทาวิกฤตทางจิตสังคมซึ่งมีความสำคัญในอนาคต กล่าวคือ

- 1) แนวความคิดในการพัฒนาความรู้เพื่อให้พลเมืองไทยและพลเมืองโลกเป็นคนเก่งคนดี และมีความสุขนั้นต้องอาศัยการบูรณาการจากฐานคิดทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ (Basic Science) และด้านจิตปัญญาศึกษา (Contemplative Science) นี้มีความเหมือนกันคือ สามารถเปลี่ยนแปลงได้ (Change is Possible)
- 2) การศึกษาเรื่องความแปรปรวนนั้นไม่ควรจำกัดเฉพาะในระดับบุคคลเท่านั้นแต่ควรศึกษาว่าความแปรปรวนมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรอบข้างหรือของสังคมได้อย่างไร (Social Impact)

3) ควรก้าวข้ามการทดสอบทางการศึกษาระบบปรนัย (Choice Test) เพราะไม่สามารถวัดการเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้นควรเร่งศึกษาถึงศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงในตัวมนุษย์ที่มีความหลากหลาย

4) ความสุขคือเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์และสังคม ความสุขของมนุษย์จึงมีความสัมพันธ์อย่างถึงต่อสุขภาพของสังคมโดยรวม

5) ควรใส่ใจศึกษา เรื่องความจดจ้อ (Attention) การควบคุมอารมณ์ (Emotion Regulation) และการเรียนรู้ (Learning) เพราะความเข้าใจในเรื่องนี้จะนำไปสู่ความเข้าใจในพฤติกรรมของเยาวชนและกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชน เพราะหากเด็กและเยาวชนมีอารมณ์เชิงลบหรือมีอารมณ์โกรธที่มากเกินไปจะหำสาธศึกษาศาและควบคุมตนเอง

6) ควรเป็นทีมวิจัยแบบบูรณาการ (Trans disciplinary Team) และมีการเชื่อมโยงงานวิจัยพื้นฐานสู่การปฏิบัติการจริงในทันที (Translational Research to the Field)

14. สรุป

อาจารย์ที่ปรึกษาเปรียบเสมือนพ่อ แม่ คนที่เฝ้ามองของนักศึกษา จึงต้องใกล้ชิด รู้จัก และเข้าใจนักศึกษาทุกคน รู้จุดเด่นหรือลักษณะพิเศษของแต่ละคน ทริคที่รู้จักที่ต้องแก้ไข ซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่กับความลับของนักศึกษาได้ ไว้วางใจได้ นักศึกษาเชื่อใจ อาจารย์ที่ปรึกษาจำเป็นต้องทำหน้าที่ป้องกัน แก้ไข และส่งเสริมพัฒนาการของนักศึกษาอย่างเต็มที่ ในการป้องกันนักศึกษา คือ ให้ความรู้ ให้คำแนะนำในส่วนต่างๆ ที่ช่วยเหลือให้นักศึกษาได้รอดพ้นจากอุปสรรคทางการเรียนต่างๆ รวมถึงเรื่องส่วนตัว ส่วนการแก้ไข หมายความว่า เมื่อนักศึกษาพบปัญหาใดๆ จะต้องร่วมมือกับนักศึกษาแก้ไขอย่างทันที ยอมรับการส่งเสริมพัฒนาการของนักศึกษา คือ การสนับสนุนนักศึกษาที่มีความสามารถพิเศษ ใ้ได้พัฒนาตนเองใ้เต็มศักยภาพอย่างเต็มที่ อีกทั้งอาจารย์ที่ปรึกษาช่วยเหลือนักศึกษาทั้งหมด ใ้ นักศึกษาประสบความสำเร็จจบการศึกษาทุกคนนั้น คือ ความสำเร็จของอาจารย์ปรึกษาที่น่ายุติ

บรรณานุกรม

กิตติศักดิ์ ประทีป. เสถียรภาพของอารมณ์ในวัย. คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, นป.ป. เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. รายงานคุณลักษณะสำคัญของปัจเจกบุคคลของคนไทยตามแผนและช่วงวัย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสถิติการศึกษาศึกษา, 2547.
ประจวบ เต้าฉิม. ปัจจัยด้านพฤติกรรมกรรมกร เรียนและการสนับสนุนทางสังคมที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิต คณะ มนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. วารสารพฤติกรรมศาสตร์ 12 (1), 72-93 : 2549.

- บาทสา ปัตินธภานนท์ "การพัฒนาความเป็นพลเมืองโลก" ใน ประมวลสารสุขศึกษาสาทรศรณศึกษา. บททบทวน : บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2537. เอกสารยึดสำเนา.
- นิภาภีทร อรุณรุ่ง. การศึกษากับความเป็นพลเมืองโลก : มุมมองทฤษฎีทศาศาสนา. ในการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองโลก. วารสาร บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ 9 ฉบับพิเศษ เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลก ประจำปี 2556. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองกรุงเทพมหานคร : ยักระไฟท์, 2555.
- พรหมทวีจิต ธีรวโร, ผลการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองโลก : มุมมองทฤษฎีทศาศาสนา, ในสารนิตยสารเกี่ยวกับการพัฒนาพลเมืองที่พึงประสงค์ในสังคมไทย. วารสาร บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ 9 ฉบับพิเศษ เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลก ประจำปี 2556. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.
- ราชกิจจานุเบกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก
 ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร : บท
 มีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546.
- สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า. เอกสารโครงการพลเมืองวัยใสใจ
 ปั่นเมือง (พลักการณสะเหตุผล). กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, 2553.
 เอกสารยึดสำเนา.
- ธีรวิธรรม ศิวพรผล. การพัฒนาชุดฝึกอบรมทางไกล เรื่องการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนา
 ลักษณะความเป็นพลโลกของนักเรียนสำหรับครูสังคมศึกษา. ราชบัณฑิตยสถาน. บททบทวน :
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2551.
- อุบล อมรวิวัฒน์. สมบัติพิเศษของการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
 2535.
- Kriep, Willard M. "Social Studies With in a Global Educations." in Social
 Education, (November-December, 1986 : 516-517).

องค์ประกอบ และพฤติกรรมบ่งชี้คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม
จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม
FACTOR AND BEHAVIOR INDICATES THE DESIRABLE CHARACTERISTICS FOR
MORAL AND ETHICS OF UNDERGRADUATE CAREER HOTEL MANAGEMENT

สุภชัย เจริญดี* อัจศรา ประเสริฐสิน** เต็มศักดิ์ คทวนิช*** นฤมล พระใหญ่****

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนิยามความหมาย องค์ประกอบ และพฤติกรรมบ่งชี้ของคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม งานวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ เจ้าของธุรกิจโรงแรม ผู้บริหารระดับสูงวิชาชีพการโรงแรม อาจารย์และนักวิชาการ ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ทางด้านจิตวิทยาการศึกษา พุทธศาสนา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการฝึกอบรม มีความเชี่ยวชาญทางการเรียนการสอนด้านคุณธรรมจริยธรรมมีผลงานและประสบการณ์ที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ทรงคุณวุฒิ รวม 5 ท่าน และการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญอีก 5 ท่าน แล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหา ผลของการศึกษาพบว่าความหมายของคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรม ของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรมได้แก่ ความประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามทั้ง กายวาจาและจิตใจโดยถือปฏิบัติเป็นประจำ ความสามารถในการปรับตัว วิถีชีวิตในความขัดแย้งทางค่านิยม และเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งการปฏิบัติต่อตนเองต่อผู้อื่น และต่อสังคมตามศีลธรรมเพื่อประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวม นอกจากนี้ยังจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรมในการทำงานอีก 4 องค์ประกอบที่สำคัญ คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความมีวินัย การควบคุมอารมณ์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับองค์ประกอบของคุณธรรม จริยธรรม จากสังเคราะห์ เอกสาร บทความ ที่ได้มีการศึกษาไว้แล้ว แต่ความหมายของคุณลักษณะคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม เป็นคุณลักษณะลักษณะเฉพาะด้านโดยจะต้องคำนึงถึงการพัฒนาพฤติกรรมเกี่ยวกับการเรียนรู้และนำไปปฏิบัติสู่วิชาชีพในการบริการอย่างมีคุณภาพ

คำสำคัญ: คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์, คุณธรรมจริยธรรม, นักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม

* หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาศักยภาพมนุษย์ แขนงจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

** สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

*** คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

**** คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ABSTRACT

This research aims to define the composition and behavior indicative of graduate the desirable characteristics of moral and ethics for undergraduate career hotel management. This study used qualitative research with key informants, including hotel owners, executive career management, professors and scholars. A specialized field of learning psychology study Buddhism, human resources training. The expertise in the teaching of moral and ethics with work experience related to moral and ethics. The tool was the structures in- depth interview five scholars who were experts and including five participants in focus group discussion by using content analysis. The study found that graduate the desirable characteristics of moral and ethics. The undergraduate vocational training means in practice is pretty good as well by body, speech and mind meditated regularly, adaptability Lifestyle, values in conflict. And set a good example and treat themselves to others and to society as immoral for the benefit of themselves and the public. It must include features Graduate desirable moral work moral and ethic has four key elements is honesty, responsibility, discipline, emotional control. This is consistent with the composition of the ethics of synthetic paper documents from the past. However, the definition of the desirable characteristics of moral and ethics for undergraduate career hotel management. It is characterized by the need to take into account the behavior to learn and put into practice the profession in service quality.

Keywords: The Desirable Characteristics , Moral and Ethics , Undergraduate Career Hotel Management

1. บทนำ

คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญซึ่งแสดงถึงลักษณะของการเรียนรู้ที่บุคคลสามารถ ควบคุมตนเอง ความคิด การแสดงออกของตนเพื่อให้เห็นเด่นชัดในด้านใดด้านหนึ่งและมีความแตกต่างจากจริยธรรมด้านอื่นๆ ซึ่งบุคคลที่มีคุณธรรม จริยธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคมควรประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักจริยธรรมของสังคมนั้นๆ การเป็นมนุษย์ที่ดีในสังคมต้องอยู่ในกฎเกณฑ์ บรรทัดฐาน ปฏิบัติสิ่งที่ถูกต้องดีงาม พุดดี ทำดี คิดดี งดเว้นการกระทำสิ่งที่สังคมไม่ปรารถนา ตอบสนองความต้องการทางจริยธรรมที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในการดำเนินชีวิตเพื่อบรรลุเป้าหมายและความสำเร็จ (Berkowitz, M., & Puka, W, 2009) ซึ่งเห็นว่าการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 เป็นการกำหนดแนวทางยุทธศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้ โดยร่วมกันสร้างรูปแบบและแนวปฏิบัติในการเสริมสร้างประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้โดยเน้นที่องค์ความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญและสมรรถนะที่เกิดกับตัวผู้เรียน (Pervin, L. A, 1994) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณลักษณะทางคุณธรรม จริยธรรม เป็นการประเมินลักษณะของแต่ละบุคคลที่มีเสถียรภาพ เป็นการแสดงพฤติกรรมของบุคคลในรูปแบบต่างๆ ที่สอดคล้องกันกับเหตุการณ์ หรือสถานการณ์ที่เผชิญอยู่ พิภพ วังเงิน, 2545) ดังนั้น ผู้เรียนควรเริ่มต้นจากการปลูกฝังคุณงามความดีที่ต้องให้เกิดขึ้นในจิตใจก่อน จึงจะส่งผลต่อความประพฤติ ปฏิบัติในทางที่ถูกต้องเหมาะสมต่อไป (Davidson, M., Khmelkov, V., & Baker, 2011)

จากความสำคัญของการศึกษาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์นั้น จำเป็นต้องสอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย 5 ด้าน ดังนี้คือ(1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม (2) ด้านความรู้ (3) ด้านทักษะทางปัญญา (4) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ (5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรีดังกล่าว (สายฝน บุษบาและคณะ ,2558) ซึ่งในโลกยุคปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุอย่างรวดเร็วมาก ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม ถ้ามนุษย์ขาดคุณธรรม จริยธรรมแล้ว จะทำให้สังคมโลกว่าวุ่นวาย และหาความสุขที่แท้จริงได้ยาก เพราะเสาะแสวงหาวัตถุที่ทำให้ตนเองพอใจ ชอบใจ เมื่อมุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตน จึงทำให้เกิดปัญหาสังคมตามอย่างมากมาย แนวทางในการแก้ไขหรือการป้องกันจึงต้องเริ่มที่จิตใจ ปลูกฝังคุณลักษณะทางคุณธรรม จริยธรรมตามหลักศาสนาที่แต่ละคนยึดถือ แล้วมนุษย์ที่มีจิตใจดีงามจะสามารถอยู่ในโลกที่มีความเจริญทางวัตถุได้อย่างสงบสุข ซึ่งคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนับเป็นคุณลักษณะด้านแรกที่มีความสำคัญและต้องพัฒนาอย่างเร่งด่วนในการผลิตบัณฑิต กระบวนการเรียนการสอนจะต้องมุ่งปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์แก่ ผู้ที่จะสำเร็จการศึกษาออกไปสู่สังคมภายนอก ได้แก่ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลรอบข้าง รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี มีวินัยในตนเอง มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม รู้จักบทบาทของผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความกระตือรือร้นที่จะหาความรู้เพื่อสร้างความเจริญอกงามทางปัญญาอยู่ตลอดเวลา (เต็มศักดิ์ คทวณิช,2555)

จากการตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรม ประกอบกับผู้วิจัยมีโอกาสจัดการเรียนการสอน ให้คำชี้แนะ การฝึกอบรมของนักศึกษาวิชาชีพการโรงแรมของสถาบันการศึกษา ทั้งมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน มหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่มาฝึกงานตาม หลักสูตรและหาประสบการณ์การเรียนรู้ในโรงแรม โดยเฉพาะธุรกิจโรงแรมเป็นส่วนหนึ่งที่มีความ สำคัญต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (ปวีณา ศิวาลัย, 2557) จากการสังเกตของผู้วิจัยเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาในการฝึกปฏิบัติงานพบว่า นักศึกษาบางคนยังขาดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรมในกาทำงานอยู่หลายด้าน เช่น การตั้งเป้าหมายในการเรียนรู้ที่ยังไม่ชัดเจน ขาดความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ความมีวินัย ความเคารพต่อผู้อื่น การทำงานร่วมกันหรือการไม่สามารถเลือกใช้วิธีการปฏิบัติงานในการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ ได้ เป็นต้น (โชคนิติ แสงล่อ และศักดิ์ชัย เศรษฐอนวัช, 2557)

ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนนักศึกษาวิชาชีพการโรงแรมที่ระบุว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาบางคนอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำ ซึ่งจะส่งผลเสียต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในวิชาชีพการโรงแรมของนักศึกษาเอง ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยเฉพาะนักศึกษาชั้นปีที่ 3 และ 4 ที่อยู่ในช่วงของการฝึกงานกับโรงแรมในแผนกต่างๆ

นอกจากนี้อาจารย์ผู้สอนยังมีความเห็นว่า การเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรมจะช่วยให้นักศึกษาได้พัฒนาตนเองด้านการคิด เช่น การตั้งเป้าหมาย การวางแผน การสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณซึ่งทำให้พัฒนาพฤติกรรมเกี่ยวกับการเรียนรู้และช่วยสร้างเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรมที่มีคุณภาพ (ฐิติวัสส์ สุขป้อม, 2555). เป็นที่ยอมรับกันว่าสถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งสร้างองค์ความรู้และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคม ให้เป็นผู้ที่มีศักยภาพเพียบพร้อมทุกๆ ด้าน ดังนั้นบุคคลที่เข้าสู่ภาคการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจึงควรได้รับการส่งเสริมผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ ความ สามารถในสาขาวิชาชีพและสถาบันอุดมศึกษายังมีเป้าหมายสำคัญที่ต้องปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้กับผู้เรียน โดยเฉพาะในกลุ่มของมหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานครและโรงเรียนการท่องเที่ยวและการโรงแรมของมหาวิทยาลัยสวนดุสิต มีบริบทในการรับนักศึกษา คุณลักษณะของนักศึกษาวิชาชีพการโรงแรมใกล้เคียงกัน โดยได้จำแนกประเด็นคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์คุณธรรม และจริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม ที่ทำให้เกิดชีวิตของการเรียนรู้ การฝึกฝนและพัฒนาตนเอง (Sigelman, C. K. & Rider, E. A., 2013)

กระบวนการเหล่านี้จะทำให้นักศึกษาเกิดความตระหนักรู้ในตนเอง อันได้แก่ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลรอบข้าง รู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี (สมพร ฉั่วสกุล และคณะ, 2553) ความมีวินัยต่อตนเองและผู้อื่น (อรพินทร์ สันติชัยอนันต์, 2549). มีความซื่อสัตย์ รับผิดชอบ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม ช่วยเหลือเกื้อกูล ความอดทนอดกลั้น เพื่อให้การทำงานสำเร็จลุล่วง สามารถแก้ไขปัญหา ยอมรับความแตกต่างความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด พร้อมทั้งจะปรับตัวในการทำงาน และซึ่งสอดคล้องตามองค์ประกอบที่ผู้วิจัยได้ศึกษาจากแหล่งความรู้ บทความ งานวิจัย

ต่างๆ และเอกสารที่อ้างอิงไว้แล้ว ในเรื่องของภาพรวมคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาได้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ 4 องค์ประกอบคือ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความรับผิดชอบ ความมีวินัย การควบคุมอารมณ์ สำหรับนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม

2. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อนิยามความหมาย องค์ประกอบและกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา ดังนี้

(1) ทฤษฎีการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจท์ ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Kohlberg ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

(2) สังเคราะห์แนวคิดคุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรม จากบทความ นักวิชาการ

(3) คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรมของมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 5 แห่งในกรุงเทพมหานคร และมหาวิทยาลัยสวนดุสิต

3.2 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาวินิจฉัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกำหนดขอบเขตการศึกษาในเรื่อง องค์ประกอบ และพฤติกรรมบ่งชี้คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม ซึ่งแบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ

(1) ผู้ให้ข้อมูลหลักด้านการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเจ้าของกิจการ ผู้บริหาร คณาจารย์ (In-depth Interview) รวมทั้งสิ้น 5 ท่าน

(2) ผู้ให้ข้อมูลหลักด้านการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) รวมทั้งสิ้น 5 ท่าน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เรื่ององค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม โดยการศึกษาวินิจฉัยดังกล่าวใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ดังนี้

(1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ ในเรื่องคุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรมที่ได้มาจากแหล่งข้อมูลหลัก (Primary Source) และข้อมูลรอง (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือ วารสาร บทความ และข้อมูลชนิดอื่นที่เป็นปฐมภูมิ

(2) ศึกษาวิเคราะห์ อธิบาย ตีความ และเปรียบเทียบประเด็น สำคัญ เพื่อสรุป นำเสนอสาระสำคัญที่ได้วิเคราะห์แล้ว

(3) สัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ (In-depth Interview) รวมทั้งสิ้น 5 ท่าน โดย ผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเจ้าของธุรกิจ และผู้บริหารระดับสูง จำนวน 2 ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีองค์ความรู้และประสบการณ์การทำงาน ด้านการโรงแรมเป็นเจ้าของธุรกิจและผู้บริหารโรงแรมมีอาชีพ ผู้บริหารระดับสูงที่มีประสบการณ์ ด้านพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การฝึกอบรมสำหรับนักศึกษาฝึกงานวิชาชีพการโรงแรมและพนักงาน ของโรงแรมมากกว่า 10 ปีขึ้นไป กลุ่มครู อาจารย์ จำนวน 3 ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญ การจัดการเรียนรู้ทางด้านจิตวิทยา พุทธศาสนาด้านคุณธรรม จริยธรรม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้านการฝึกอบรม ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการเรียนการสอนคุณธรรม จริยธรรมและมีผลงาน ประสบการณ์ที่เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม

(4) ทำการสนทนากลุ่มเฉพาะจากผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group Discussion) จำนวน 5 ท่าน ได้แก่ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญการสอนนักศึกษาหลักสูตรการโรงแรม หัวหน้าทรัพยากรมนุษย์ ด้านการฝึกอบรมหัวหน้าแผนกที่นิตเทศงานนักศึกษาและเจ้าของกิจการ โดยผู้วิจัยคัดเลือกแบบ เจาะจงและโดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ

5. การสรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษานี้ได้นำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อนิยามความหมาย องค์ประกอบและกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการ โรงแรมดังนี้

5.1 คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรม

คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรม เป็นความประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดี งามทั้ง กาย วาจา และจิตใจโดยถือปฏิบัติเป็นประจำ โดยต้องมีสติในการเรียนรู้ สามารถปรับตัว เข้ากับวิถีชีวิตของความขัดแย้งทางค่านิยม และเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งการปฏิบัติต่อตนเองต่อผู้อื่น และต่อสังคม ตามศีลธรรมเพื่อประโยชน์สุขของตนเอง ส่วนรวมและนำไปประยุกต์ใช้ในการ ประกอบวิชาชีพ

5.2 องค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม สรุปได้ดังนี้

5.2.1 ความซื่อสัตย์ (Honesty) หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึง การรักษาคำมั่นสัญญา การพูดความจริง การไม่นำของผู้อื่นมาเป็นของตน การตั้งใจทำหน้าที่อย่างเต็มที่ และการปฏิบัติ ตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด

“นักศึกษาที่มาฝึกงานโรงแรมนั้น สิ่งแรกที่พึงมีคือ ความซื่อสัตย์ สุจริต เพราะว่าเราต้องทำงานใกล้ชิดกับแขกผู้มาเข้าพัก ไม่พูดปด การประพฤติปฏิบัติตนอย่างตรงไปตรงมา ก่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงาน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“นักศึกษาที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพโรงแรมนั้นต้องมีการติดต่อกับผู้สัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ การใช้ชีวิตในการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความซื่อสัตย์ต่อทุกคนไม่มีการแบ่งแยก เพราะเป็นหนทางหนึ่งในการช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถของเรา ให้เราได้รู้จุดอ่อน จุดแข็งของเรา อีกทั้งปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการทำงาน (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3)

“ลูกค้าคือพระเจ้าถ้าเราขาดความซื่อสัตย์ก็จะไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมในการทำงานกับผู้คน ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7)

“เป็นการประพฤติปฏิบัติตนอย่างตรงไปตรงมา ตรงต่อความเป็นจริง ทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10)

5.2.2 ความรับผิดชอบ (Responsibility) หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึง มุ่งมั่นในการทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ มีความพากเพียรเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย การรักษาเวลา ยอมรับผลดีผลเสียที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่

“การทำงานโรงแรมนั้นความรับผิดชอบเป็นสิ่งสำคัญของนักศึกษาในการปฏิบัติงาน เนื่องจากงานบริการ เป็นธุรกิจที่เปิด 24 ชั่วโมง การตรงต่อเวลาทำให้เราสามารถอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างมีความสุข ถ้าเรารู้จักยอมรับความผิดพลาดได้ ก็สามารถปรับปรุงแก้ไขในสิ่งนั้นได้ดีและถูกต้อง ความรับผิดชอบแล้วสิ่งที่สำคัญที่ต้องปฏิบัติต่อลูกค้าคือการให้ความเคารพ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“การทำงานบริการ ผู้ปฏิบัติงานต้องมีใจรักงานบริการความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ช่วยเหลือเกื้อกูล โอบอ้อมอารี มีเมตตาการให้เคารพผู้อื่นไม่เฉพาะแต่ผู้ที่มีอาวุโสกว่าเรา เท่านั้นที่เราควรเคารพและ ให้เกียรติ แต่ควรเคารพทุกๆ คน ไม่ว่าจะเป็ลูกค้า เพื่อนร่วมงาน หรือแม้แต่คนที่มีตำแหน่งต่ำกว่าเรา ควรปฏิบัติต่อพวกเขาด้วยความสุภาพ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5)

“ต้องเป็นบุคคลมีความประพฤติดี ที่มีใจรักในงานบริการ ความเป็นมิตร มีอัธยาศัย ยิ้มแย้มแจ่มใส ต่อลูกค้า เช่น การไหว้ การทักทาย การยิ้ม การสบสายตา มีความรับผิดชอบ มุ่งมั่น ตั้งใจทำงาน มีวินัย ขยันหมั่นเพียร ละเอียดยรอบคอบ ตรงต่อเวลาในการทำงาน โดยเฉพาะกับแขกที่เข้าพัก ให้ความเคารพต่อทุกๆคน เพราะการทำงานบริการต้องมาจากภายใน (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6)

“การปฏิบัติหน้าที่อย่างตั้งใจ มีความละเอียดรอบคอบ มีความ พากเพียรพยายาม เพื่อให้งานหรือภาระที่รับผิดชอบอยู่บรรลุผลสำเร็จตรงตามเป้าหมาย” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7)

5.2.3 ความมีวินัย (Discipline) หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึง การปฏิบัติตนตามระเบียบกฎเกณฑ์ขององค์กร การควบคุมตนเอง ยอมรับการตัดสินใจของผู้อื่น รู้จักรักษาสีทธิของตนและผู้อื่น

“การฝึกตนเองให้มีวินัยด้วยการรู้จักเคารพผู้อื่นเป็นสัญญาณของความมีสติปัญญา และความภาคภูมิใจต่อตนเอง เรามีสติปัญญาในการแยกแยะสิ่งที่พึงปฏิบัติ รวมถึงเคารพนับถือและ

ยอมรับในความสามารถของผู้อื่น ใช้กริยาวาจาสุภาพ อ่อนน้อม เพื่อหลีกเลี่ยงการ Complaint จากแขกผู้เข้าพัก (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“นักศึกษาวิชาชีพรองแรมต้อง มีระเบียบวินัย มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ ดูแลรักษาทรัพย์สิน อุปกรณ์เครื่องมือให้เป็นระเบียบเรียบร้อย โดยแสดงพฤติกรรมออกมาให้เห็นเด่นชัด เช่น มีจิตสาธารณะ ไม่ฝ่าฝืนกฎระเบียบ การให้ความช่วยเหลือต่อคนรอบข้างและองค์กร” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4)

“ความมีวินัยในตนเองต้องมีจิตอาสา รักงานบริการ การอยู่ร่วมกันในหมู่คณะและเป็นองค์กรขนาดใหญ่ ถ้าต่างคนต่างทำตามความต้องการของตนเอง ก็จะทำให้เกิดความขัดแย้ง ไม่มีความสงบ จะส่งผลเสียต่องาน เพื่อนร่วมงานและแผนกได้” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8)

“มีความระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมความประพฤติของตนเองให้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยาบรรณทางสังคม กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมายและศีลธรรม” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9)

5.2.4 การควบคุมอารมณ์ (Temperance) หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงความสามารถในการอดทนอดกลั้น รู้จักการระงับอารมณ์ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การเข้าใจความต้องการของผู้อื่น

“ต้องระงับอารมณ์ เช่น อารมณ์โกรธ ไม่พอใจต่อคนรอบข้าง แต่ในสายงานโรงแรมต้องไม่แสดงออกมา ไม่ว่าทั้งสีหน้า อารมณ์ คำพูด เราต้องปลูกฝังให้นักศึกษามีทักษะด้านนี้เพราะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับแขกผู้เข้าพักเป็นภาพพจน์ของโรงแรม” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2)

“งานบริการเป็นการทำงานที่เราเผชิญความอดทน สู้งาน แม้งานหนักเพียงใดเป็นการฝึกฝน การ พบปะผู้คนต้องมีการระงับอารมณ์ เช่น อารมณ์โกรธ ไม่พอใจต่อคนรอบข้าง แต่ในสายงานโรงแรมต้องไม่แสดงออกมา ไม่ว่าทั้งสีหน้า อารมณ์ คำพูด เราต้องปลูกฝังให้นักศึกษามีทักษะด้านนี้เพราะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับแขกผู้เข้าพักเป็นภาพพจน์ของโรงแรม” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3)

“ต้องสามารถควบคุมพฤติกรรมตนเองภายใต้ความกดดันได้” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7)

“สามารถอดทนต่องานที่ทำ สามารถปรับตัว รับอารมณ์ได้ทุกสถานการณ์ มีพัฒนาการทางอารมณ์ได้อย่างดีเยี่ยม” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8)

“เป็นผู้มีความรู้มีคุณธรรมจริยธรรม มีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง สามารถประยุกต์ ใช้ความรู้เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทำงานภายใต้แรงกดดันจากอารมณ์และควรมีพฤติกรรมบ่งชี้ประกอบไปด้วยสัมปัญญะเป็นแกน ให้มีความรู้ชุด 4 ประการคือ (1) มีความยังคิดถึงประโยชน์ตนและประโยชน์ส่วนรวม หมายถึงการยังคิดถึงคำนึง ถึงประโยชน์ที่จะเกิดจากการกระทำและคำพูดของตนก่อนเสมอ ใคร่ครวญและหมั่นตรวจสอบพฤติกรรมของตนก่อนลงมือทำ ให้รู้จักบริหารการควบคุมตนเองในขณะที่ปฏิบัติงาน (2) มีการเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับตัวเองและบริบทในขณะ นั้น หมายถึง ให้รู้จักพอเหมาะและควรกับตัวเอง(3) มีการยึดหลักธรรมประจำตนเพื่อเป็นแนวปฏิบัติ เป็นหลักยึดในการประกอบวิชาชีพ หมายถึง มีธรรมประจำใจ เหมือนการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับตนเอง ไม่ใช่จิตคิดอกุศล(ความชั่ว)

เกิดขึ้นในใจ เหมือนการฉีควัคซีนเข้าใจในจิตใจ นั่นก็หมายถึงการยึดหลักธรรมประจำใจการปฏิบัติงาน (4) มีการฝึกจิตใจไม่ให้หลง ลืม หมายถึง การไม่หลงลืมตัว หากเจอสถานการณ์ยั่วยุก็จักสามารถยับยั้งชั่งใจ ไม่ใช่อารมณ์ในการแก้ไขปัญหา หากเผลอตว์ตกไปในทางที่ผิดก็จะรีบเตือนตนให้ม่สดีและกลับตนได้ทัน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10)

6. บทสรุปและ ข้อเสนอแนะ

6.1 บทสรุป

ความหมาย องค์กรประกอบ และพฤติกรรมบ่งชี้คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรมมีความสอดคล้องกับการสังเคราะห์กรอบแนวคิดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรมของมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 5 แห่ง และโรงเรียนการท่องเที่ยวการโรงแรม ของมหาวิทยาลัยสวนดุสิตในเขตกรุงเทพมหานคร ในขณะที่สอนวิชาชีพการโรงแรมพบว่ามืองค์ประกอบที่สำคัญต่อการประกอบวิชาชีพ คือ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเคารพ ความมีวินัย จรรยาบรรณวิชาชีพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของกรรณิการ์ ภิรมย์รัตน์ (2555) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร พฤติกรรมทางจริยธรรมของนักศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง ได้แก่ ความซนั้ น้ันเพียร ความซื่อสัตย์ ความอดทน อดกลั้น ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ ยกเว้นจริยธรรมด้านความประหยัดอดออม ที่อยู่ในระดับปานกลางและยังสอดคล้องกับพระมหามงคล สามารถ (2558) ได้ศึกษาคุณลักษณะทางจริยธรรมของศึกษาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมผลการวิจัยพบว่า นักศึกษา มีคุณลักษณะทางจริยธรรม ด้านความใฝ่รู้ ด้านความมีวินัยและรับผิดชอบ ด้านความอดทนอดกลั้น และด้านความประหยัดโดยรวมอยู่ในระดับมาก ดังนั้น จึงมีความเป็นไปได้ที่การกำหนดความหมาย องค์กรประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้ของคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรมดังกล่าว จะสามารถพัฒนาเครื่องมื่อวัดและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะดังกล่าวได้

6.2 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

(1) เนื่องจากการศึกษาความหมาย องค์กรประกอบ และพฤติกรรมบ่งชี้คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรมในครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจและยืนยันคุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม ซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะของบริบทในการวิจัยนี้ ซึ่งอาจไม่สามารถนำองค์ประกอบเหล่านี้ไปใช้ได้กับกลุ่มตัวอย่างอื่นๆ

(2) อาจมีการศึกษาถึงสาเหตุหรือปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมหรือพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม เพื่อหาข้อดี ข้อเสียพร้อมทั้งปรับปรุงและพัฒนา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- (1) ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมหรือพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม
- (2) ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมหรือพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมโดยจำแนกตามระดับคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม
- (3) ควรแยกศึกษาคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์เฉพาะด้านแบบเชิงลึก เช่น ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ เนื่องจากคุณลักษณะเหล่านี้ต้องอาศัยการบ่มเพาะและใช้เวลานานในการฝึกฝนและแสดงพฤติกรรมของบุคคลในการสร้างเสริมและพัฒนาพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้

บรรณานุกรม

- กรรณิการ์ ภิรมย์รัตน์. (2555). การศึกษาแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- โชคินิตี แสงล่อ และศักดิ์ชัย เศรษฐอนวัช. (2557) การสร้างความจงรักภักดีของลูกค้า: การตรวจสอบและเปรียบเทียบคุณภาพบริการของธุรกิจที่พักรวมในภาคตะวันออกวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์ ปีที่ 22 ฉบับที่ 40 กันยายน-ธันวาคม 2557.
- ฐิติวิสต์ สุขป้อม. (2555). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวพุทธวิธีเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรมสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยา กลุ่มวิชาจิตวิทยาการเรียนรู้อและการสอน. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.
- เต็มศักดิ์ คทวนิช. (2555). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงจิตพิสัยแบบบูรณาการเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลในเขตกรุงเทพมหานคร. ดุษฎีบัณฑิต สาขาจิตวิทยา กลุ่มจิตวิทยาการเรียนรู้อและการสอน มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.
- ปวีณา ศิวาลัย. (2557). การปรับตัวของธุรกิจโรงแรมไทยเพื่อ เข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน กรณีศึกษา: โรงแรมเอ็มโพเรียมสวีท บาย ซาเทรียม. วารสารการเงิน การลงทุน การตลาดและการบริหารธุรกิจ ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มีนาคม 2557).
- พระมหามงคล สามารถ. (2558). คุณลักษณะทางจริยธรรมของนักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ปริญญาการศึกษา มหาบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พิภพ วังเงิน. (2545). จริยธรรมวิชาชีพ Professional Ethics. กรุงเทพฯ: รวมสาสน์ (1977) จำกัด
- สายฝน บูชาและคณะ. (2550). คุณลักษณะของบัณฑิตสาขาวิชาการท่องเที่ยว การโรงแรมและภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากลที่พึงประสงค์ตามทัศนะของสถานประกอบการ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
- สมพร ฉั่วสกุล และคณะ. (2553). การศึกษาปัจจัยสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาการออกกลางคันของนักเรียนนักศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาเขตตรวจราชการ ปี

- การศึกษา 2553. เอกสารลำดับที่ 16/2554 สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 10 สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- อรพินทร์ สันติชัยอนันต์. (2549). *การศึกษาคุณธรรมและจริยธรรมของนิสิตนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล*. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Berkowitz, M., & Hoppe, M. (2009). *Character education and gifted children*. High Ability Studies. 20(2), 131-142.
- Berkowitz, M., & Puka, W. (2009). *Dissent and character education*. In M. Gordon (Ed.), *Reclaiming dissent*. Civic education for the 21st century. (pp. 107-130). Amsterdam: Sense Publishers
- Borba, M. (2001). *Building Moral Intelligence*. The Seven Essential Virtues that Teach Kids to Do the Right Think. San Francisco, Jossey Bass
- Davidson, M., Khmelkov, V., & Baker, K. (2011). *Sustainability and enduring impact: Shaping an intentional culture of excellence and ethics*. Journal of Character & Leadership Integration. 2(1): 35-50.
- Josephson Institute. (2013). *The Six Pillars of Character*. Los Angeles: Josephson Institute (Center of Youth Ethics).
- Lennick, D. and F. Kiel. (2005). *Moral Intelligence: Enhancing Business Performance and Leadership Success*. New Jersey: Pearson Education, Inc.
- Lennick, D., & Kiel, F. (2011). *Moral intelligence 2.0: Enhancing business performance and leadership success in turbulent times*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall
- Pervin, L. A. (1994). *A critical analysis of current trait theory*. Psychological Inquiry. 5:103-113
- Sigelman, C. K. & Rider, E. A. (2003). *Life-Span: Human Development (4th ed.)*. USA: Wadworth/Thomson Learning

660

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (ฉบับพิเศษ) เมษายน-มิถุนายน 2560

ไทยแลนด์ 4.0 กับการปรับตัวของข้าราชการไทย THAILAND 4.0 AND THE SELF-ADJUSTMENT OF THAI CIVIL SERVANT

ขวัญตา เบ็ญจะจันทร์*

Khwanta Benchakhan

บทคัดย่อ

ยุทธศาสตร์ประเทศไทย 4.0 หรือไทยแลนด์ 4.0 เป็นโมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความสนใจในการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมากในปัจจุบัน ภาครัฐหรือระบบราชการในฐานะเป็นตัวละครสำคัญหรือกลไกหลักในการขับเคลื่อนเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนทั้งแนวคิดและวิธีการทำงานใหม่ เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ

ดังนั้น บทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ประเทศไทย 4.0 หรือไทยแลนด์ 4.0 และระบบราชการไทยกับการปรับมุมมองและทัศนคติในการทำงาน ซึ่งจะเป็นการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของระบบราชการไทย และรวมทั้งการหาแนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะในการปรับตัวของข้าราชการไทยให้สอดคล้องกับการทำงานตามยุทธศาสตร์ประเทศไทย 4.0

ผู้เขียนทำการศึกษาโดยการวิจัยเอกสารจากหนังสือ วารสารวิชาการ และเอกสารของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง จากการศึกษาค้นพบว่า การปรับเปลี่ยนมุมมองและทัศนคติการทำงานของข้าราชการไทยให้สอดคล้องกับการทำงานตามยุทธศาสตร์ประเทศไทย 4.0 คือ การปรับเปลี่ยนค่านิยมการทำงานของระบบราชการใหม่ เน้นกระบวนการพัฒนาฝึกอบรมผู้บริหารและฝ่ายปฏิบัติการทุกระดับ มีการติดตามและประเมินผลในการดำเนินงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง ปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานสู่รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์อย่างเต็มรูปแบบ การทำงานโดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง การทำงานที่เน้นการเชื่อมโยงและบูรณาการร่วมกันในการทำงานของทุกภาคส่วน และการส่งเสริมให้ข้าราชการเกิดความคิดสร้างสรรค์และสร้างนวัตกรรมที่มีคุณค่าต่อการทำงาน

คำสำคัญ : ไทยแลนด์ 4.0 ; ข้าราชการไทย ; การปรับตัว

ABSTRACT

Thailand 4.0 Strategy or Thailand 4.0 is recognized as the model driving Thailand to stability, prosperity and sustainability, which is of great interest to the present country development. The government bureaucracy or public section is

* Political Science Department Faculty of Political Science and Law, Burapha University.

regarded as the main agent and mechanisms taking the key role to drive such change. Therefore, there should be some modification of both the concepts and the practices in order to be able to achieve the goal of developing the country.

Therefore, this article aimed to examine the strategic concept of Thailand 4.0 or Thailand 4.0 with the Thai bureaucracy system in terms of adjustment towards their points of view and working attitudes which would be the path way to analyze the problems and obstacles in the operation of the Thai bureaucracy, including finding solutions and suggestions for the self-adjustment of Thai officials to work in accordance with the strategy of Thailand 4.0.

The author conducted the study by researching related documents, academic papers, journals, and other relevant government documents. The results showed that the self-adjustment of personal view and attitudes of Thai civil servants to respond to the operation towards Thailand's strategy 4.0 was to change the values of bureaucracy, emphasize on the development process for training the top executive and all levels of operations. In addition, there would be continuously monitoring and evaluation of public sector operations, the modification of the full e-government model, people-centered operation, collaboration and integration-based working together with all sectors, and encouraging government officials to enhance their creativity and value for their own work.

Keywords : Thailand 4.0 ; Thai Civil Servant ; Self-Adjustment

1. บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยต้องอยู่ในท่ามกลางความท้าทายในกระแสโลกาภิวัตน์เพื่อเปลี่ยนแปลงให้ประเทศก้าวไปสู่ประเทศไทย 4.0 หรือไทยแลนด์ 4.0 ตามยุทธศาสตร์ประเทศไทย ซึ่งเป็นโมเดลในการนำพาประเทศให้มีขีดความสามารถทัดเทียมกับนานาประเทศ ด้วยการมีวิสัยทัศน์ที่ว่า “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” เพื่อให้การปฏิบัติงานสอดคล้องกับทิศทางการบริหารประเทศ ภาครัฐหรือระบบข้าราชการซึ่งเปรียบเสมือนกลไกหลักที่ต้องขับเคลื่อนในการพัฒนาประเทศ จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนมุมมอง วิธีคิด และรูปแบบการทำงานใหม่ เช่น ความเชื่อ ค่านิยม ทัศนคติ และวิธีการใหม่ ๆ ที่มีความทันสมัย สามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในทุกขั้นตอน โดยเน้นการปรับเปลี่ยนให้เป็นระบบราชการ 4.0 ที่ภาครัฐหรือระบบราชการต้องสามารถปรับตัวและอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมยุคดิจิทัล ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2560ง: ออนไลน์) โดยการทำงานมีการเน้นความคล่องตัวเพื่อขับเคลื่อนภารกิจพิเศษ (Agenda - Based) และนำเทคโนโลยีดิจิทัล และนวัตกรรมมาใช้ปรับปรุงแบบสู่ Government 4.0 จากการเปลี่ยนแปลง

ดังกล่าว บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ประเทศไทย 4.0 หรือ ไทยแลนด์ 4.0 และระบบราชการไทยกับการปรับมุมมองและทัศนคติในการทำงาน ซึ่งจะเป็นการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของระบบราชการไทย และรวมถึงการหาแนวทางแก้ไข และข้อเสนอแนะในการปรับตัวของข้าราชการไทยให้สอดคล้องกับการทำงานตามยุทธศาสตร์ ประเทศไทย 4.0 ดังกล่าว

2. ไทยแลนด์ 4.0 คืออะไร

ประเทศไทย 4.0 หรือไทยแลนด์ 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน เป็นแนวคิดที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่ “Value Based Economy” หรือ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม” ซึ่งเป็นการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 3 มิติ สำคัญ คือ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2560: ออนไลน์)

- 1) เปลี่ยนจากการผลิตสินค้า “โภคภัณฑ์” ไปสู่สินค้าเชิง “นวัตกรรม”
- 2) เปลี่ยนจากการเน้นภาคการ “ผลิตสินค้า” ไปสู่การเน้นภาค “บริการ” มากขึ้น
- 3) เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศไทยด้วยภาคอุตสาหกรรมไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม

ซึ่งหากกล่าวถึงที่มาของ 4.0 มีอะไรบ้าง กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2560: ออนไลน์) ได้สรุปสาระสำคัญไว้ว่า ประเทศไทย 1.0 เน้นการเกษตรเป็นหลักหรือเป็นสังคมเกษตรกรรม ประเทศไทย 2.0 เน้นอุตสาหกรรมเบา แรงงานราคาถูก โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มี ประชากรเริ่มมีการศึกษามากขึ้น ประเทศไทย 3.0 เน้นอุตสาหกรรมหนักและการส่งออก เช่น รถยนต์ อิเล็กทรอนิกส์ อุปกรณ์ต่างๆ โดยใช้ต้นทุนและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ ส.ค.ส. กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา. (2559: 7-9) กล่าวว่า Thailand 3.0 เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่กระแสโลกาภิวัตน์เปิดกว้าง มีการหลั่งไหลของทุนและเทคโนโลยีจากต่างประเทศเข้ามา ลงทุนในประเทศไทย ทำให้อุตสาหกรรมไทยมีความซับซ้อนมากขึ้น มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิต จากการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า มาเป็นการส่งเสริมการผลิตเพื่อส่งออก ค่านิยมชุดใหม่ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุนิยม ปัจเจกนิยม สุขนิยม และสากลนิยม ได้เข้ามาแทนที่ค่านิยมดั้งเดิมที่เน้นการเอื้อเฟื้อ แบ่งปัน ความเป็นอยู่อย่างพอเพียง การมีครอบครัวที่อบอุ่น และท้องถิ่นนิยม

การที่ไม่มีฐานรากที่แข็งแรงของตนเอง ไม่มีภูมิคุ้มกันที่เพียงพอ พึ่งพิงกับโอกาสของการค้า และการลงทุนจากภายนอก แต่ละเลยการสร้างความเข้มแข็งจากภายใน ในที่สุดประเทศไทยจึงต้องเผชิญกับวิกฤตต้มยำกุ้ง ในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งหลังจากการเกิดวิกฤตแล้ว อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยได้ตกลงมาอยู่ที่ระดับร้อยละ 3-4 มาเกือบ 20 ปีจนถึงปัจจุบัน กล่าวคือ การมีภาวะของการติดอยู่ใน “กับดักประเทศรายได้ปานกลาง” (Middle Income Trap)

นอกเหนือจากการติดอยู่ในกับดักประเทศรายได้ปานกลาง ภายใต้ Thailand 3.0 ประเทศไทยต้องเผชิญกับ “กับดักความเหลื่อมล้ำ” (Inequality Trap) กล่าวคือ ช่องว่างของรายได้และโอกาสของคนจนและคนรวยขยายออกมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2552 ประเทศไทยมีความเหลื่อมล้ำทาง

รายได้สูงเป็นอันดับ 2 ของทวีปเอเชีย หากพิจารณาสัดส่วนรายได้ของประชากรและการถือครองทรัพย์สินระหว่างปี พ.ศ. 2531-2550 สัดส่วนรายได้ของประชากรร้อยละ 20 ที่รวยที่สุด มีรายได้รวมกันประมาณร้อยละ 55 ของรายได้รวมทั้งประเทศ ในขณะที่กลุ่มที่จนที่สุดร้อยละ 20 มีรายได้รวมเพียงร้อยละ 4 ของรายได้รวมทั้งประเทศเท่านั้น โดยสัดส่วนรายได้ดังกล่าวไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญในระยะเวลากว่า 20 ปีที่ผ่านมา และ ข้อมูลการถือครองทรัพย์สินครัวเรือน แสดงว่า ในปีพ.ศ. 2549 กลุ่มประชากรที่รวยที่สุดร้อยละ 20 ของประเทศ มีทรัพย์สินประมาณ 70 เท่าของกลุ่มที่จนที่สุดร้อยละ 20 ของประเทศ

นอกเหนือจากกับดักประเทศรายได้ปานกลางและกับดักความเหลื่อมล้ำ อีกหนึ่งกับดักที่ประเทศไทยเผชิญคือ “กับดักความไม่สมดุล” (Imbalance Trap) โดยในหลายทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยเน้นความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ แต่ละเลยการรักษาสິงแวดล้อม การสร้างสังคมที่อยู่ดีมีสุข และการยกระดับศักยภาพและภูมิปัญญามนุษย์ จนส่งผลกระทบต่อเชิงลบในมิติต่างๆ มากมาย

ดังนั้น Thailand 3.0 จึงเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ประเทศไทยไม่สามารถสร้างความมั่งคั่งที่มีความมั่นคงในแนวทางที่ยั่งยืนได้ ซึ่งเหตุผลสำคัญของการปรับเปลี่ยนโมเดลทางเศรษฐกิจ จาก Thailand 3.0 ไปสู่ Thailand 4.0 ซึ่งเป็นประเทศที่มีรายได้สูง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และยกระดับให้เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว

Thailand 4.0 เป็นโมเดลเศรษฐกิจที่จะนำพาประเทศไทยให้หลุดพ้นจากกับดักประเทศรายได้ปานกลาง กับดักความเหลื่อมล้ำ และกับดักความไม่สมดุล พร้อมทั้งเปลี่ยนผ่านประเทศไทยไปสู่ ประเทศในโลกที่หนึ่ง ที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ในบริบทของโลกยุค The Fourth Industrial Revolution อย่าง Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืนเป็นรูปธรรม ตามแนวทางที่แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีได้วางไว้ ด้วยการสร้างความเข้มแข็งจากภายใน ควบคู่ไปกับการเชื่อมโยงกับประชาคมโลก ตามแนวคิด “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” โดยขับเคลื่อนผ่านกลไก “ประชารัฐ”

3. ความคืบหน้าในการดำเนินการของรัฐบาลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นางเมธินี เทพมณี เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) เปิดเผยว่า ในฐานะหน่วยงานกลางที่รับผิดชอบการบริหารและพัฒนาทรัพยากรบุคคลภาครัฐ จะช่วยสนับสนุนผลักดันให้ข้าราชการและบุคลากรภาครัฐสามารถปรับตัวให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี และมีความพร้อมในทุกมิติ ทั้งด้านความรู้ความสามารถ ทักษะและความคิด เพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนภาครัฐเป็นรัฐบาลดิจิทัล และก้าวไปสู่ประเทศไทย 4.0 โดยจะได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลสำหรับข้าราชการและบุคลากรภาครัฐต่อคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) และคณะรัฐมนตรี เพื่อให้ข้าราชการและส่วนราชการต่าง ๆ ถือปฏิบัติต่อไป

ทางด้าน ดร.ศักดิ์ เสกขุนทด ผู้อำนวยการสำนักงานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (องค์การมหาชน) หรือ สรอ. เปิดเผยว่าบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ การพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลสำหรับข้าราชการและบุคลากรภาครัฐ (Digital Government Skill Development) เป็นความร่วมมือกัน

3 หน่วยงานระหว่าง EGA กับสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน หรือสำนักงาน ก.พ. และสถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน) หรือ สคช. ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาบุคลากรภาครัฐทั้งในระดับบริหารและเจ้าหน้าที่ที่สามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาพัฒนาองค์การสู่รัฐบาลดิจิทัล และส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมเพื่อสนับสนุนให้การบริการประชาชนในรูปแบบใหม่ รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการทั้งภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาองค์ความรู้และนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการพัฒนาการให้บริการประชาชน

ความรับผิดชอบของ EGA ประกอบด้วย การจัดทำแผนการดำเนินงานเพื่อพัฒนาข้าราชการและบุคลากรภาครัฐให้มีความรู้และทักษะในการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างรอบรู้และเท่าทันการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีรวมถึงการจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรม สื่อ เครื่องมือ เทคนิคและวิธีการพัฒนาที่เหมาะสม เพื่อให้รัฐบาลสามารถสร้างกำลังคนที่มีทักษะสูง ความพร้อมทางด้านความคิด มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการพัฒนาการทำงาน การบริการ เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่ Thailand 4.0

นอกจากนี้ ได้สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาข้าราชการและบุคลากรภาครัฐ เช่น ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการประเมินทักษะ แผนการพัฒนารายบุคคล แหล่งการเรียนรู้ดิจิทัล วางระบบการติดตามและประเมินผลพัฒนาระดับบุคคล ฐานข้อมูลของการพัฒนา เพื่อการตัดสินใจของฝ่ายบริหาร เป็นต้น

ด้านนายวีระชัย ศรีขจร ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาชีพ (องค์การมหาชน) หรือ สคช. เปิดเผยว่า ได้สนับสนุนให้มีการจัดทำมาตรฐานสมรรถนะความสามารถด้านการใช้ดิจิทัลให้กับข้าราชการและบุคลากรของภาครัฐ ซึ่งจะดำเนินการประเมินสมรรถนะข้าราชการและบุคลากรของรัฐ จำนวน 15,000 คน ภายในปี 2560 เพื่อยกระดับการบริการของภาครัฐสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในการก้าวสู่ไทยแลนด์ 4.0 รวมถึงการพัฒนาทักษะดิจิทัล แก่นักเรียน นักศึกษา และผู้ประกอบการทั้งในภาคอุตสาหกรรม ภาคการบริการ ภาคการเกษตร และบุคคลทั่วไป เพื่อเป็นส่วนสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผู้ประกอบการ ก้าวข้ามความเหลื่อมล้ำของสังคม นำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนและรอบด้าน (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2560ค: ออนไลน์)

4. ไทยแลนด์ 4.0 กับระบบราชการ 4.0 เป็นอย่างไร

จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้ภาครัฐหรือระบบราชการต้องปรับตัวและปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานในรูปแบบใหม่ให้สอดคล้องกับไทยแลนด์ 4.0 ให้มากขึ้น จากความสำคัญข้างต้น ดร.สุวิทย์ เมษินทรีย์ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการปฏิรูประบบราชการไว้ใน Facebook ว่า “ระบบราชการเป็นเสาหลักของประเทศและจะเป็นกำลังหลักในการขับเคลื่อนประเทศสู่ Thailand 4.0 แต่หากเราปล่อยให้ระบบราชการอ่อนแอลงเรื่อยๆ ทำงานไม่เต็มศักยภาพหรือไม่มีประสิทธิภาพมากพอ และไม่เอื้ออำนวยให้คนดีและคนเก่งอยู่ในระบบได้ ในที่สุดก็จะส่งผลกระทบต่อประชาชนและกลายเป็นอุปสรรคต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศได้” (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2560: ออนไลน์)

อีกทั้ง พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีได้กล่าวในการปาฐกถาพิเศษเรื่อง รัฐบาลดิจิทัล กุญแจสู่ประเทศไทย 4.0 : Digital Government the Key success to Thailand 4.0 ว่า การลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลสำหรับข้าราชการและบุคลากรภาครัฐนี้ จะเป็นก้าวหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ประเทศไทย จำเป็นต้องก้าวไปข้างหน้า และส่วนราชการก็ต้องพยายามเร่งรัดให้ทุกกระบวนการดำเนินการไปได้ โดยต้องคำนึงถึงความต้องการจากภาคประชาชน เร่งสร้างความเข้าใจในทุกภาคส่วนทุกอย่างก็จะ ดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว การจะขับเคลื่อนรัฐบาลดิจิทัลได้ต้องบูรณาการจากสามส่วน คือ ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ แผนงานหรือแผนยุทธศาสตร์ และการบริหารจัดการ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2560ค: ออนไลน์)

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2560ง: ออนไลน์, หน้า 2-4) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ในช่วงเวลาของไทยแลนด์ 1.0 – 4.0 กับการปฏิรูประบบราชการไทย 1.0-4.0 ไว้ดังนี้

ตารางที่ 1: แสดงความสัมพันธ์ในช่วงเวลาของไทยแลนด์ 1.0 – 4.0 กับการปฏิรูประบบราชการไทย 1.0-4.0

ไทยแลนด์ 1.0	ไทยแลนด์ 2.0	ไทยแลนด์ 3.0	ไทยแลนด์ 4.0
เน้นการเกษตรและส่งออกสินค้าเกษตรเป็นหลัก	เน้นอุตสาหกรรมเบา อุตสาหกรรมพื้นฐานของประเทศ และการใช้แรงงานคนเป็นหลัก	เน้นอุตสาหกรรมหนัก การส่งเสริม ส่งออก การลงทุนและการนำเข้า เทคโนโลยีจากต่างประเทศ	เน้นนวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์
ประเทศรายได้ต่ำ	ประเทศรายได้ปานกลาง	ประเทศรายได้สูง	ประเทศรายได้สูง
ขับเคลื่อนด้วยทรัพยากร	ขับเคลื่อนด้วยประสิทธิภาพ	ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม	ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม
ระบบราชการ 1.0	ระบบราชการ 2.0	ระบบราชการ 3.0	ระบบราชการ 4.0
การปฏิรูประบบราชการสมัยรัชกาลที่ 5	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504)	การปฏิรูประบบราชการ (พ.ศ. 2545)	การปฏิรูประบบราชการเพื่อรองรับไทยแลนด์ 4.0 (พ.ศ. 2559 เป็นต้นไป)
Face to face-Based	Paper-Based	Electronics-Based	Innovation-driven

แหล่งที่มา: ปรับจากศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ทศพร ศิริสัมพันธ์ และสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2560ง: ออนไลน์, หน้า 2-4)

จากตารางจะเห็นได้ว่า ระบบราชการต้องปรับตัวในการทำงานอย่างมากเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงกับแนวความคิดการพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ประเทศไทย 4.0 ที่เน้นการทำงานที่สร้างสรรค์และนวัตกรรม ระบบราชการ จะต้องเป็นเจ้าภาพ กล่าวคือ เป็นผู้ที่ต้องประสานงานกับ

ทุกๆ ฝ่าย ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม องค์กรอิสระ และภาคส่วนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้เกิดความร่วมมือในการขับเคลื่อนประเทศต่อไปในอีกตลอด 20 ปีข้างหน้า

5. ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาระบบราชการไทยที่ผ่านมา

การทำงานภาครัฐของระบบราชการที่ผ่านมา ภาครัฐของไทยมักถูกมองว่ามีการจัดการภาครัฐที่ไม่เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ไม่ยืดหยุ่น ไม่คล่องตัว ให้ความสำคัญกับความถูกต้องของกระบวนการมากกว่าผลสัมฤทธิ์ของงาน การทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานยังติดขัดไม่เชื่อมโยง เป็นกระบวนการเดียวกัน การบริหารงานยึดติดกับกรอบอำนาจตามกฎหมายเป็นหลัก การประสานงานความสัมพันธ์กับภาคส่วนอื่นเป็นไปในแบบที่ภาครัฐเป็นฝ่ายนำ ภาคส่วนอื่นเป็นฝ่ายตาม สอดคล้องกับงานวิจัยของ จุลศักดิ์ ชาญณรงค์. (2557: 75) ที่พบว่าข้าราชการยังคงปฏิบัติงานอยู่ภายใต้คำสั่งและกฎระเบียบ สมาชิกในองค์กรยังคงต้องรับผิดชอบ รวมถึงมีบทบาทหน้าที่ภายใต้ระเบียบอยู่มาก รวมถึงระบบการทำงานยังผูกโยงกับการบริหารและการทำงานตามสายการบังคับบัญชา รูปแบบและวิธีการแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่เริ่มต้นจากภาครัฐเป็นผู้คิดและผู้บอก รวมถึงการดำเนินการ ซึ่งในหลายครั้งไม่ได้นำไปปัญหาหรือความต้องการที่แท้จริงของประชาชนมาพิจารณา การปฏิบัติงานไม่สอดคล้องและไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม การให้บริการที่ให้กับประชาชนและภาคเอกชนแม้จะมีการพัฒนาให้รวดเร็วและทันสมัย แต่เมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศแล้วยังมีความล่าช้าและไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการได้เท่าที่ควร (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2560ก: ออนไลน์) เช่น การใช้เวลาในการเสนอหนังสือตามสายบังคับบัญชานานกว่า 1 วัน รวมถึงการมีค่านิยมการรับใช้อำนาจในทางที่มีขอบ ค่านิยมที่เน้นถือระบบพวกพ้องในทางที่มีขอบ ค่านิยมที่ต้องการเป็นเจ้าของคนคน ค่านิยมในการประจบสอพลอ ค่านิยมที่ชอบความสะดวกสบายและเกียจคร้าน ค่านิยมที่ชอบในความเป็นอนุรักษนิยม (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2547: 28) การมีระบบอุปถัมภ์ในองค์กร (อรพรรณ ภัคดีภักดี, 2549: 117)

ซึ่งประเด็นดังกล่าวผู้เขียนมองว่า การทำงานภาครัฐของระบบราชการยังคงเป็นอุปสรรคในการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก เพราะเนื่องจากกระบวนการทำงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่รัฐ มีค่านิยมที่ผิดๆ ในการทำงาน รวมถึงพฤติกรรมต่างๆ ที่มีการสืบทอดมาตั้งแต่อดีต ยังคงไม่ได้หายไปจากระบบราชการและจะเห็นได้ชัดเจนคือเรื่องของการมีระบบอุปถัมภ์ และการเคารพระบบอาวุโส ทำให้ข้าราชการที่มีความสามารถไม่ได้แสดงความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่ และประเด็นการมีระบบอุปถัมภ์ และการเคารพระบบอาวุโส จะเป็นบ่อเกิดของปัญหาคอร์รัปชันตามมาอีกด้วย อีกทั้งกระบวนการทำงานของรัฐยังมีความล่าช้า เนื่องจากระบบราชการมีโครงสร้างการทำงานที่ใหญ่โต มีจำนวนบุคลากรมาก กระบวนการตัดสินใจจึงมีความล่าช้าตามไปด้วย มากไปกว่านั้นการดำเนินการต่างๆ ของภาครัฐ ยังคงต้องมีกรอบของกฎระเบียบ และกฎหมายมาควบคุมการปฏิบัติงาน และประชาชนยังขาดการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของระบบราชการ เนื่องจากภาครัฐหรือระบบราชการหวงข้อมูล และไม่เปิดเผยข้อมูลที่จำเป็นให้ประชาชนทราบเท่าใดนัก

6. แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะในการปรับตัวของข้าราชการไทยให้สอดคล้องกับไทยแลนด์ 4.0

6.1 การปรับเปลี่ยนค่านิยมการทำงานของระบบราชการใหม่

สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2560: ออนไลน์) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า การผลักดันภาครัฐไปสู่ระบบราชการ 4.0 ได้นั้น จะต้องปฏิรูปในเรื่องของทัศนคติและพฤติกรรมควบคู่ไปกับการปฏิรูปโครงสร้างและกฎระเบียบ เพื่อให้ระบบราชการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและปัญหาต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว และเป็นเสาหลักในการขับเคลื่อนประเทศแบบเชิงรุกให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกอนาคตได้ ข้าราชการในฐานะกลไกขับเคลื่อนงานหลักของภาครัฐไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติภายใต้หน่วยงานกระทรวงกรมใดจะต้องร่วมกันสร้างทัศนคติและการทำงานรูปแบบใหม่ โดยปรับมุมมองการทำงานแบบเดิมให้ความสำคัญกับงาน “ให้เสร็จ” ตามกระบวนการหรือตามตัวชี้วัด (key performance indicators) ที่ตนได้รับมอบหมาย มาเป็นการทำงานให้บรรลุสำเร็จร่วมกัน คือ ประชาชนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี สังคมมีความสุข เป็นธรรมและมีโอกาสทัดเทียมกัน เพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2560ก: ออนไลน์) วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2547: 28 -29) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับค่านิยมของข้าราชการที่ควรเป็นไปในสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศ ประกอบด้วย 7 ประการ ได้แก่ ค่านิยมในการซื้อสัตย์สุจริต ค่านิยมในระบบคุณธรรม ค่านิยมหลักประชาธิปไตย ค่านิยมยึดถือหลักการมากกว่าบุคคล ค่านิยมในความประหยัดและขยัน ค่านิยมการรวมกลุ่ม และค่านิยมในระเบียบวินัย ซึ่งค่านิยมที่ควรเป็นไปในสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศนี้ จะนำไปสู่ “ค่านิยมหลักที่พึงปรารถนา” คือ “ค่านิยมรับใช้ประชาชน” อีกทั้งภาคประชาชน ควรปลูกฝังให้กลุ่มอิทธิพลและผลประโยชน์ต่างๆ เช่น องค์กรประชาชน นิสิตนักศึกษา นักการเมือง สื่อมวลชน เป็นต้น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุน ดูแลควบคุม และติดตามผลการปฏิบัติงานของข้าราชการตามหน้าที่ของแต่ละกลุ่ม (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2547: 36) อย่างไรก็ตาม Dension. (1990: 2) ยังกล่าวอีกว่า ความเชื่อที่แข็งแกร่ง (Strong) ความไว้วางใจต่อพันธกิจ หรือค่านิยมความเชื่อที่พนักงานมีอย่างมั่นคง สม่าเสมอ เป็นพื้นฐานสำคัญต่อความร่วมมือกับปฏิบัติงานภายในองค์กร มีการนำวิสัยทัศน์ขององค์กรไปปฏิบัติให้เกิดขึ้นจริง และพัฒนาการทำงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดประสิทธิผลขององค์กรในที่สุด

สมาพร ภูวิจิตร และคณะ. (2558: 73-77) ได้กล่าวถึงรูปแบบวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพในองค์กรว่า การทำงานให้มีประสิทธิภาพประกอบด้วย การมีวัฒนธรรมการปรับตัวในการทำงานที่มุ่งเน้นการตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมภายนอก เช่น การปรับตัวเข้ากับคนอื่น การปรับตัวตามสถานการณ์ต่างๆ บุคลากรเกิดแรงกระตุ้นในการทำงาน กล้าคิด กล้าทำ สามารถสร้างวัฒนธรรมการปรับตัวได้ รวมถึงการมีวัฒนธรรมที่มุ่งความสำเร็จ เป็นการทำงานเชิงรุกเพื่อให้องค์กรประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ นโยบาย วิสัยทัศน์ ฯลฯ เกิดแรงจูงใจในการทำงาน และบุคลากรมีความคาดหวังในการปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งต่างๆ เพื่อผลสำเร็จของงาน มากไปกว่านั้นการมีค่านิยมหลักขององค์กรร่วมกัน ซึ่งเป็นความเชื่อของบุคลากรที่นำไปสู่การกระทำที่เป็นแบบอย่าง

ของพฤติกรรมองค์การ ความรู้สึกต่างๆ เช่น ค่านิยม ความเชื่อ ทศนคติ ความคิดเห็น จริยธรรม บทบาท เป็นค่านิยมหลักขององค์การร่วมกัน เพื่อให้เป็นวัฒนธรรมที่เป็นแบบอย่างต่อไป สิริกร สุขสุดไพศาล และกาญจน์ระวี อนันต์อัครกุล. (2556: 53) ได้กล่าวเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยที่จะทำให้ผลการดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากขึ้นอีกว่า ควรมีการให้ข้าราชการได้ปฏิบัติงานตรงกับความรู้ความสามารถ เป็นงานที่ตนเองสนใจ มีความถนัดเชี่ยวชาญ มีการใช้ไหวพริบในการแก้ไขปัญหา ตลอดจนงานที่ปฏิบัติต้องพัฒนาความรู้และเพิ่มพูนประสบการณ์ให้กับตัวข้าราชการ และให้มีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้อย่างเต็มที่ สามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง และควรมีการชมเชยเมื่อข้าราชการสามารถปฏิบัติงานจนบรรลุผลสำเร็จ และมีผลงานที่น่าภูมิใจ บุญเกียรติ การะเวกพันธ์ุ และคณะ ได้เสนอแนวทางในการทำให้ระบบราชการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คือ การปรับปรุงการปฏิบัติงานของส่วนราชการรัฐให้มีประสิทธิภาพโดยลดขั้นตอนและระยะเวลาการปฏิบัติงาน เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน การลดขั้นตอนการปฏิบัติงานคือการกระจายอำนาจการตัดสินใจ การนำเทคโนโลยีสารสนเทศและโทรคมนาคมมาใช้ในการปฏิบัติงานและการจัดตั้งศูนย์บริการร่วม (สถาบันพระปกเกล้า, 2560: ออนไลน์)

6.2 เน้นกระบวนการพัฒนาฝึกรวมผู้บริหารและฝ่ายปฏิบัติการทุกระดับ

เกียรติชัย ไชยศิริวิฒนะกุล. (2544: 64-65) กล่าวว่า ในยุคสังคมปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์ เป็นยุคที่ระบบราชการจะต้องตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ดังนั้น ผู้บริหารไม่ควรมัวทัศนคติเกี่ยวกับอำนาจนิยม เพราะการมีทัศนคติเกี่ยวกับอำนาจนิยมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาเป็นระยะยาว การเปลี่ยนแปลงต่างๆ จึงเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ยาก โดยเฉพาะผู้บริหารที่เป็นบุคคลรุ่นเก่า ดังนั้นจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวความคิดหรือการให้ความรู้แก่ผู้บริหารเป็นสิ่งที่ควรได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา โดยการจัดตั้งโครงการอบรมผู้บริหารระดับต้น โครงการอบรมผู้บริหารระดับกลาง ซึ่งโครงการนี้จะเป็นโครงการเกี่ยวกับ การฝึกการปฏิบัติงานเป็นทีม การบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมสำหรับนักบริหาร การให้ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาคุณภาพชีวิต กระบวนการกลุ่ม องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น การพัฒนาบุคลิกภาพ และเน้นการสอนโดยแก้ไขปัญหา มากไปกว่านั้น ดร.อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์ ยังกล่าวถึงการพัฒนาข้าราชการไทย 0.4 ให้เป็นข้าราชการไทย 4.0 สิ่งที่ต้องเร่ง คือ การประเมินทดสอบข้าราชการไทยในด้าน Data literacy (การอ่านออกเขียนได้เชิงข้อมูล กล่าวคือ เป็นทักษะในการใช้ข้อมูลบนโลกโซเชียล การค้น วิเคราะห์ ตีความหมาย) และ Digital readiness (การเตรียมพร้อมข้อมูล) แล้วพัฒนา ซึ่งควรใช้ระบบ Coaching ซึ่งอาจจะต้องร่วมกับภาคอุดมศึกษา และภาคเอกชนในการดำเนินการเรื่องนี้อย่างเร่งด่วน (ผู้จัดการออนไลน์, 2560: ออนไลน์)

6.3 มีการติดตามและประเมินผลในการดำเนินงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง

การดำเนินการต่างๆ ภาครัฐควรมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และนำมาเผยแพร่ให้กับประชาชนและข้าราชการรับทราบผลที่เกิดจากแผนปฏิรูประบบบริหารภาครัฐ และสร้างให้เกิดความเป็นรูปธรรมมากที่สุด ควรให้ประชาชนและข้าราชการทุกระดับ มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ผู้นำทุกระดับควรให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง ชัดเจน

มีการศึกษาวิจัยเพื่อหาแนวทางในการปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ (ปาริฉัตร เข้มสุข, 2546: 97) สอดคล้องกับวิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2547: 32) ที่กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาที่ตัวข้าราชการ คือ พัฒนาตนเอง พัฒนาโดยอาศัยกลุ่ม พัฒนาโดยการฝึกอบรม รวมทั้งการติดตามผลและพัฒนาโดยผู้บังคับบัญชา

6.4 ปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานสู่รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์อย่างเต็มรูปแบบ

พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้กล่าวให้ข้อเสนอแนะในการปรับเปลี่ยนการทำงานของข้าราชการว่า ต้องปรับความคิดข้าราชการให้เป็น “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” นำระบบดิจิทัลมาเสริมการทำงาน ข้าราชการมีหน้าที่ที่จะต้องพัฒนาตนเองเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องเรียนรู้ตลอดชีวิตและต้องทันสมัย โดยคำนึงถึงการทำงานระหว่าง คนรุ่นใหม่ คนรุ่นเก่า ที่จะต้องเตรียมพร้อมและก้าวเดินไปด้วยกัน (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2560ค: ออนไลน์) และธนิต โสรัตน์. (2559: ออนไลน์) ได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า การปฏิรูประบบราชการของไทยให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศไทยแลนด์ 4.0 ข้าราชการเป็นเครื่องมือและเป็นกลไกในการขับเคลื่อนนโยบายของรัฐบาล ซึ่งได้ถูกบรรจุไว้ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งจะต้องใช้ต่อเนื่องไปอีก 20 ปีข้างหน้า เมื่อภาคราชการเป็นตัวกำกับนโยบายของประเทศที่จะเดินหน้าไปสู่ “ดิจิทัลเต็มรูปแบบ” แต่เนื้อในของราชการยังคงยึดติดกับแนวคิด “ควบคุม-กำกับ-ตรวจสอบ และจ้องเอาผิด” ทั้งกับข้าราชการด้วยกันเอง และภาคเอกชนแล้วใครจะกล้าคิดกล้าทำ โดยต้องเริ่มด้วยการปฏิรูปเรื่องดังกล่าวไปสู่ข้าราชการพันธุ์ใหม่ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2560ข: ออนไลน์) การปรับเปลี่ยนภาครัฐเป็นรัฐบาลดิจิทัล ข้าราชการทุกคนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างและพัฒนารัฐบาลดิจิทัลด้วยการพัฒนาตนเองให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและนำเทคโนโลยีที่มีอยู่ในปัจจุบันมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งต้องร่วมสร้างระบบดิจิทัลในภาครัฐด้วยการร่วมออกแบบและพัฒนากลไกระบบงานระบบการบริการรูปแบบดำเนินงานขององค์การ service and work process Redesign ให้เป็นระบบที่มีการเชื่อมโยงบูรณาการระหว่างหน่วยงาน ภาครัฐด้วยกันเอง ระหว่างรัฐกับภาคเอกชน ระหว่างภาครัฐกับประชาชน เพื่อสร้างคุณค่าร่วมกันของทุกภาคส่วนและเพื่อพัฒนางานภาครัฐที่มีมูลค่าสูงขึ้น สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2560ก: ออนไลน์) อีกทั้งเป็นการผสมผสานกันของการจัดเก็บและประมวลผลข้อมูลผ่านระบบคลาวด์ อุปกรณ์ประเภทสมาร์ทโฟน และเครื่องมือเพื่อการใช้งานร่วมกันในองค์การ (ซี. 12., 2560: ออนไลน์) ซึ่งทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2555: 101) ยังได้กล่าวถึงเส้นทางสู่ e-Government ของประเทศกำลังพัฒนาอีกว่า ต้องมีวิสัยทัศน์และจัดความสำคัญของการดำเนินการรูปแบบของ e-Government ที่ดีที่สุด การวางแผนและการจัดการกับโครงการ e-Government การจัดการกับการเปลี่ยนแปลงการสื่อสารและวัดความก้าวหน้า ความสัมพันธ์กับภาคเอกชน และการมีส่วนร่วมของประชาชน

6.5 การทำงานโดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง

ทศพร ศิริสัมพันธ์. (2560: ออนไลน์) ได้กล่าวว่า ด้านการปรับแนวความคิดและวิธีการทำงานของข้าราชการ ที่ถูกบรรจุอยู่ในหลักสูตรหนึ่งของคณะกรรมการบริหารราชการแผ่นดินตาม

กรอบการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติและการสร้างความสามัคคีปรองดอง (ป.ย.ป.) จะมีการปรับระบบข้าราชการให้ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น ที่จะนำ Government Lab คือสิ่งที่ใช้ในหลายประเทศ เช่น สหรัฐฯ สิงคโปร์ เป็นห้องปฏิบัติการ ที่ภาคประชาชนและรัฐจะต้องมาคิดร่วมกันในการแก้ไขปัญหา เมื่อมีปัญหาก็ให้ข้าราชการส่วนที่เกี่ยวข้องมาเรียนรู้ความรู้สึกของประชาชนว่าถ้าหากเป็นประชาชนดูบ้าง เราจะรู้สึกอย่างไร แล้วเราควรหาทางแก้ไขปัญหาอย่างไร ซึ่งจะเป็นการเปลี่ยนวิธีคิด (Mind set) ของข้าราชการให้ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น ที่นำศาสตร์พระราชามาใช้ เพื่อเข้าถึงความเดือดร้อนของประชาชน การยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางภาครัฐจะต้องทำงานในเชิงรุกและมองไปข้างหน้า โดยตั้งคำถามกับตนเองเสมอว่า ประชาชนจะได้อะไร มุ่งเน้นแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชน โดยไม่ต้องรอให้เข้ามาติดต่อขอรับบริการ หรือร้องขอความช่วยเหลือจากทางราชการ รวมทั้งใช้ประโยชน์จากข้อมูลภาครัฐ และระบบดิจิทัลสมัยใหม่ในการจัดบริการสาธารณะที่ตรงกับความต้องการของประชาชน พร้อมทั้งอำนวยความสะดวก โดยมีการเชื่อมโยงกันเองของทางราชการเพื่อให้บริการได้เสร็จสิ้นในจุดเดียว ประชาชนสามารถเรียกใช้บริการของทางราชการได้ตลอดเวลาตามความต้องการของตนและผ่านการติดต่อได้หลายช่องทางผสมผสานกัน ทั้งการติดต่อมาด้วยตนเอง เว็บไซต์ โซเชียลมีเดีย หรือแอปพลิเคชันทางโทรศัพท์มือถือ (ซี. 12., 2560: ออนไลน์)

6.6 การทำงานที่เน้นการเชื่อมโยงและบูรณาการร่วมกันในการทำงานของทุกภาคส่วน

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2560ก: ออนไลน์) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการทำงานของระบบราชการที่เน้นการเชื่อมโยงและบูรณาการร่วมกันดังนี้ ได้แก่ การทำงานที่มีการส่งเสริมการทำงานที่สอดคล้องเชื่อมโยงเป็นบูรณาการ กล่าวคือ ในการทำงานจะต้องมีการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน มีการเชื่อมโยงกลไกกระบวนการทำงาน รวมถึงการบริหารทรัพยากรของหน่วยงานต่างๆ ให้เป็นเสมือนกระบวนการเดียวกันตั้งแต่ต้นจนจบ มีการประสานและทำงานร่วมกันเพื่อความสำเร็จของงานโดยไม่แบ่งแยกว่าใครทำหน้าที่ใด มีการแบ่งปันและใช้ทรัพยากรร่วมกัน มีการพูดคุยหารือเปิดรับฟังความคิดเห็นรวมถึงการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยความตั้งใจและใส่ใจซึ่งกันและกัน พร้อมรับความเสี่ยงและรับผิดชอบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

ข้าราชการต้องร่วมกันสร้างมิติใหม่ของการทำงานภาครัฐด้วยการเปลี่ยนวิธีการทำงานแบบเดิมที่เน้นการรวมศูนย์มาสร้างพันธมิตรหรือ partner และทำงานร่วมกับหน่วยงานและภาคส่วนอื่นเพื่อการไปสู่เป้าหมายตามที่มีเจตจำนงร่วมกัน ในการทำงานต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐกับส่วนอื่นๆ จากการเป็นผู้ปกครองและผู้คุมกฎระเบียบ ในลักษณะภาครัฐนำประชาชนตาม เป็นผู้อำนวยการความสะดวก ในลักษณะประชาชนนำภาครัฐสนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนและภาคเอกชนซึ่งเป็นรากฐานของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของภาครัฐมากขึ้น โดยสร้างเครือข่ายประชารัฐในทุกด้าน ในการทำงานร่วมกันต้องมีการศึกษาและทำความเข้าใจองค์การและภารกิจของแต่ละฝ่ายหรือแต่ละภาคส่วนอย่างถ่องแท้ มีการวางแผนการทำงานร่วมกันที่ชัดเจนในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว มีการนำจุดแข็งหรือความชำนาญของ

แต่ละภาคส่วน มาแบ่งปันเพื่อสร้างประโยชน์ร่วมกัน มีการปรับรูปแบบและกระบวนการทำงานร่วมกันที่มีความยืดหยุ่นด้วยหาจุดร่วมบนความแตกต่างเพื่อไปสู่เป้าหมายตามภารกิจที่มีการดำเนินการร่วมกัน เสริมสร้างความสัมพันธ์กับรักษาความไว้วางใจซึ่งกันและกันรวมทั้งจัดระบบงานที่เอื้อต่อการพูดคุย หรือ สื่อสาร ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยน แบ่งปันข้อมูลข่าวสารองค์ความรู้ เทคนิคดำเนินงานระหว่างกัน เพื่อสร้างสรรค์ต่อยอดและสร้างคุณค่าร่วมกันในการพัฒนาและสร้างนวัตกรรมเพื่อประชาชนและสังคมสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2560ข: ออนไลน์) เน้นการเปิดกว้างและเชื่อมโยง โดยต้องมีความเปิดเผยโปร่งใสในการทำงาน โดยบุคคลภายนอกสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางราชการ หรือมีการแบ่งปันข้อมูลซึ่งกันและกัน และสามารถตรวจสอบการทำงานได้ ตลอดจนเปิดกว้างให้กลไกหรือภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ได้เข้ามามีส่วนร่วม และโอนถ่ายภารกิจที่ภาครัฐดำเนินการเองออกไปให้แก่ภาคส่วนอื่นเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการแทน โดยการจัดระเบียบความสัมพันธ์ในเชิงโครงสร้างให้สอดคล้องกับการทำงานแนวระนาบ ในลักษณะของเครือข่ายมากกว่าตามสายการบังคับบัญชาในแนวตั้ง ขณะเดียวกันต้องเชื่อมโยงการทำงานในภาครัฐด้วยกันเองให้มีเอกภาพและสอดคล้องประสานกัน ไม่ว่าจะเป็นราชการบริหารส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น (ซี. 12, 2560: ออนไลน์)

7) การส่งเสริมให้ข้าราชการเกิดความคิดสร้างสรรค์และสร้างนวัตกรรมที่มีคุณค่าต่อการทำงาน

เลขาธิการ ก.พ.ร. กล่าวว่า ตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ภารกิจของ ก.พ.ร. ในการปฏิรูประบบราชการอยู่ในหมวดว่าด้วยการปฏิรูปประเทศ มาตรา 258 (ข) มี 3 เรื่องที่ต้องปฏิรูป คือ 1) ให้นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ 2) การเชื่อมโยงข้อมูลทางราชการ Government Data และ 3) ปรับตัวข้าราชการให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มากขึ้นเป็นหัวใจที่ต้องทำในระยะเร่งด่วน (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2560: ออนไลน์) นโยบายแนวคิดวิธีการผลิตภัณฑ์และการบริการให้มีความทันสมัย และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและผู้รับบริการเพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์และปรับปรุงการบริหารจัดการภาครัฐในการทำงาน ต้องร่วมกันสร้างบรรยากาศการทำงานที่เปิดกว้างไม่ยึดติดกับกรอบความคิดหรือรูปแบบการทำงานแบบเดิมอาคารสิ่งใหม่เปิดรับความคิดเห็นที่แตกต่างบนหลักเหตุและผลแสวงหาโอกาสอย่างเหมาะสมให้อิสระการทำงานพร้อมรับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการทดลองทำสิ่งใหม่สนับสนุนการต่อยอดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องประยุกต์และใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ขององค์การและผลการวิจัยและพัฒนาอย่างเต็มที่ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2560ก: ออนไลน์) สอดคล้องกับ ปาโรนิตร์ เข้มสุข. (2546: 97) กล่าวว่า ควรส่งเสริมให้ข้าราชการมีค่านิยมสร้างสรรค์ ยึดมั่นผลประโยชน์ของประเทศชาติ การซื่อสัตย์สุจริต การมีจิตบริการ ทำงานด้วยความโปร่งใส รับผิดชอบ ตรวจสอบได้ อีกทั้งข้าราชการต้องทำงานแบบมีเตรียมการไว้ล่วงหน้า มีการวิเคราะห์ความเสี่ยง สร้างนวัตกรรมหรือความคิดริเริ่มและประยุกต์องค์ความรู้ในรูปแบบสหสาขาวิชาเข้ามามีใช้ในการตอบโต้กับโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน เพื่อสร้างคุณค่า มีความยืดหยุ่นและความสามารถในการตอบสนองกับสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างทันเวลา ตลอดจนเป็นองค์การที่มีขีดสมรรถนะสูง และปรับตัวเข้าสู่สภาพความเป็นสำนักงานสมัยใหม่ รวมทั้งทำให้

ข้าราชการมีความผูกพันต่อการปฏิบัติราชการและปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมกับบทบาทของตน รวมถึงการคิดค้นและแสวงหาวิธีการใหม่ๆ ทำให้เกิดเพื่อปรับปรุงและออกแบบการให้บริการ สาธารณะและนโยบายสาธารณะให้สามารถตอบโจทย์ความท้าทายของประเทศหรือตอบสนอง ปัญหาความต้องการของประชาชนได้อย่างมีคุณภาพ (ซี.12., 2560: ออนไลน์)

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ประเทศไทย 4.0 หรือไทยแลนด์ 4.0 และระบบราชการไทยกับการปรับมุมมองและทัศนคติในการทำงาน ผู้เขียนได้ทำการวิเคราะห์ ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของระบบราชการไทย พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน ของข้าราชการไทยหรือระบบราชการไทยยังมีการทำงานที่ยังไม่มีการยืดหยุ่น ไม่คล่องตัว และไม่ทัน ต่อการเปลี่ยนแปลง การทำงานหรือการตัดสินใจต่างๆ ยังยึดติดกับกรอบอำนาจตามกฎหมาย ส่งผลให้ข้าราชการไม่มีความคิดนอกกรอบ หรือการมีอิสระทางความคิดและตัดสินใจ การทำงาน ร่วมมือหรือการประสานงานกับภาคส่วนอื่นๆ ยังทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร การทำงานล่าช้าและไม่มี ประสิทธิภาพ อีกทั้งยังมีค่านิยมในการทำงานที่ผิด เช่น ค่านิยมอำนาจ ค่านิยมการทำงานแบบเข้า ชามเย็นชาม รวมถึงการมีค่านิยมเกี่ยวกับการใช้ระบบอุปถัมภ์ และเคารพระบบอาวุโสในการทำงาน ส่งผลให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชันตามมาอีกด้วย มากไปกว่านั้นระบบราชการในฐานะเป็นกลไกที่ สำคัญต่อการบริหารงาน ภาครัฐยังขาดการเปิดเผยข้อมูลการดำเนินงาน หรือโครงการต่างๆ ที่ จัดทำขึ้น ให้อยู่ในการควบคุม ดูแลในสายตาประชาชน สื่อมวลชน ให้มากขึ้น ที่แสดงให้เห็นถึง ความโปร่งใสตรวจสอบได้ตามหลักธรรมาภิบาล

ส่วนการหาแนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะในการปรับตัวของข้าราชการไทยให้สอดคล้องกับ การทำงานตามยุทธศาสตร์ประเทศไทย 4.0 นั้น พบว่า ระบบราชการควรมี 1) การปรับเปลี่ยน ค่านิยมการทำงานของระบบราชการใหม่ ที่เน้นรับใช้ประชาชน เน้นการทำงานที่ตอบสนองความ ต้องการของประชาชนที่รวดเร็ว เน้นการสร้างวัฒนธรรมในองค์กรที่เป็นการทำงานเชิงรุก มีการ กล้าคิด กล้าแสดงออก เพื่อให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ 2) เน้นกระบวนการพัฒนา ฝึกอบรมผู้บริหารและฝ่ายปฏิบัติการทุกระดับ โดยเป็นการฝึกอบรมทั้งผู้บริหารระดับสูง ระดับกลาง และระดับล่าง รวมถึงฝ่ายปฏิบัติงานในองค์กร เพื่อให้สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ ประเทศไทย 4.0 3) มีการติดตามและประเมินผลในการดำเนินงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง โดยมีการ ประเมินการทำงานของตนเองว่าแต่ละโครงการผลตอบรับเป็นอย่างไร ต้องปรับปรุงส่วนใดบ้าง รวมถึงการเผยแพร่ข้อมูลให้ประชาชนได้ทราบเกี่ยวกับการดำเนินงานของภาครัฐ อาจเป็นการ เผยแพร่ทางเว็บไซต์ เอกสาร เป็นต้น 4) ปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานสู่รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์อย่าง เต็มรูปแบบ เน้นการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยการเริ่มนำระบบดิจิทัลมาใช้ในการทำงานของ ภาครัฐหรือระบบราชการให้มากขึ้น ผสมผสานการทำงานกับข้าราชการยุคเก่าและใหม่เข้าด้วยกัน และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน 5) เน้นการทำงานโดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง ภาครัฐ ต้องมุ่งแก้ไขและตอบสนองความต้องการของประชาชนเป็นหลัก โดยต้องคำนึงว่ามีช่องทางใดบ้างที่ จะอำนวยความสะดวกให้กับประชาชน และมีการติดต่อดำเนินงานที่ไม่ซ้ำซ้อนกัน อีกทั้งต้อง คำนึงถึงความรวดเร็วในการทำงานให้มากขึ้น 6) การทำงานที่เน้นการเชื่อมโยงและบูรณาการ

ร่วมกันในการทำงานของทุกภาคส่วน โดยการเปิดกว้างการทำงานที่คำนึงถึงภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และ 7) การส่งเสริมให้ข้าราชการเกิดความคิดสร้างสรรค์และสร้างนวัตกรรมที่มีคุณค่าต่อการทำงาน ที่มีการประยุกต์ความรู้ต่างๆ มาออกแบบการดำเนินงานหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ในการทำงาน ให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. 2560. *ประเทศไทย 4.0*. (15 สิงหาคม 2560) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://division.engrdept.com/my_site/download/pdf/TH40.pdf
- เกียรติชัย ไชยศิริวัฒนกุล . (2544). “อำนาจนิยมข้าราชการไทย: ศึกษาจากทัศนคติของข้าราชการกระทรวงสาธารณสุข” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต) กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จุลศักดิ์ ชาญณรงค์. (2557). “วัฒนธรรมองค์การระบบราชการ ความเมตตา และคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการสังกัดกรุงเทพมหานคร” (รายงานผลการวิจัย **ทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต**). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ซี. 12. (2560). (25 สิงหาคม 2560). **ระบบราชการ 4.0**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.thairath.co.th/content/937990>
- ทศพร ศิริสัมพันธ์. (2560). (26 สิงหาคม 2560). ปฏิรูประบบราชการ ประตุสู่ ‘รัฐบาล 4.0’. **ฐานเศรษฐกิจ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.thansettakij.com/content>
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2555). **e-Government รัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แซทไฟร์ พรินต์ติ้ง.
- ธนิต โสรัตน์. (2559). (18 สิงหาคม 2560). *การบรรยาย หัวข้อ ไทยแลนด์ 4.0 ต้องเริ่มปฏิรูประบบราชการ*. วันที่ 19 ธันวาคม 2559. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.tanitsorat.com/file/%E%B9%84%E0%B8%97%E0%>
- ปาริฉัตร เข้มสุข. (2546). “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของแผนปฏิรูประบบบริหารภาครัฐ: มุมมองของข้าราชการไทย” **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ผู้จัดการออนไลน์. 2560. (15 สิงหาคม 2560). *Thailand 4.0 ข้าราชการไทย 0.4 และการศึกษาไทย 0.04 เราจะเริ่มฝันหรือทำฝันให้เป็นจริง*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9600000076341>
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2547). “ค่านิยมของข้าราชการไทยในอดีตถึงยุคปฏิรูประบบราชการ” **วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช**. 17 (1), 22-37

- ส.ค.ส. กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา. 2559. (10 สิงหาคม 2559). *พิมพ์เขียว และแผนปฏิบัติการขับเคลื่อน: Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.libarts.up.ac.th/v2/img/Thailand-4.0.pdf
- สถาบันพระปกเกล้า. 2560. (25 สิงหาคม 2560). *การลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://wiki.kpi.ac.th/index.php>.
- สมภาพ ภูวิจิตร และคณะ. (2558). “รูปแบบวัฒนธรรมองค์การที่มีประสิทธิภาพ (The Effective Organizational Culture Model)” *วารสาร วิทยาลัยนครราชสีมา*. 9 (1), 73-77
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2560ก). (25 สิงหาคม 2560). *ข้าราชการกับการขับเคลื่อนสู่ประเทศไทย 4.0*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.ocsc.go.th/blog/2017/05>.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. 2560ข. (22 สิงหาคม 2560). *ประเทศไทยในบริบทไทยแลนด์ 4.0 ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.ocsc.go.th/sites/default/files/attachment/page/civil_officer_th_4.0.pdf
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. 2560ค. (8 มีนาคม 2560). *นายท ย้ำข้าราชการต้องปรับความคิดให้ทันสมัย เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นกุญแจสู่ประเทศไทย 4.0*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.ocsc.go.th/blog/2017>.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. 2560ง. (20 สิงหาคม 2560). *ระบบราชการไทยในบริบทไทยแลนด์ 4.0*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.ocsc.go.th/sites/default/files/document/thai-gov-system-context-thailand-4-0.pdf>
- สิริกร สุขสุดไพศาล และกาญจน์ระวี อนันต์อัครกุล. (2556). วัฒนธรรมองค์การและแรงจูงใจที่มีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของข้าราชการพลเรือนในกรุงเทพมหานคร. *วารสารบริหารธุรกิจศรีนครินทร์วิโรฒ*. 4 (2), 41-54
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. 2560. *ระบบราชการ 4.0*. (18 สิงหาคม 2560) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.facebook.com/drsuvitpage/photos/pcb>.
- อรพรรณ รักดีศักดิ์. (2549). “พฤติกรรมกรรมการปฏิบัติงานของข้าราชการไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง” *สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Denison, Daniel R. (1990). *Corporate Culture and Organizational Effectiveness*. New York: John Wiley & Sons.

676

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (ฉบับพิเศษ) เมษายน-มิถุนายน 2560

เหตุใด...ประเทศไทยจึงเป็นจุดสนใจของนักลงทุนจีน ? WHY...THAILAND IS THE FOCUS DESTINATION OF CHINESE INVESTORS ?

กานติมา พงษ์นัยรัตน์*
Kantima Pongnairat

บทคัดย่อ

ปัจจุบันต้องยอมรับว่าเศรษฐกิจของไทยจำเป็นต้องพึ่งพาการลงทุนจากต่างชาติเป็นอันมาก นโยบายทางด้านเศรษฐกิจจึงค่อนข้างเปิดกว้างเพื่อดึงดูดให้นักลงทุนชาติต่างๆ เข้ามาลงทุน หนึ่งในนั้นคือประเทศจีน แต่หากจะกล่าวเพียงเพราะว่านโยบายด้านเศรษฐกิจจึงนำมาซึ่งการลงทุนของนักลงทุนจากจีนเพียงอย่างเดียวคงไม่ได้ ดังนั้นบทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่เป็นแรงจูงใจให้นักลงทุนจากจีนสนใจเข้ามาลงทุนในประเทศไทย

ผู้เขียนทำการศึกษาโดยการวิจัยเอกสารจากหนังสือ วารสารวิชาการ และเอกสารของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึกนักลงทุนจีน ที่เข้ามาลงทุนในเขตนิคมอุตสาหกรรมไทย-จีน จังหวัดระยอง จำนวน 5 ราย และสัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาการชาวจีน จำนวน 1 ราย ซึ่งจากการวิเคราะห์พบว่ามีหลายเหตุผลด้วยกันที่ทำให้ให้นักลงทุนจีนต้องการเข้ามาลงทุนในประเทศไทย ทั้งด้านวัฒนธรรมธรรมชาติ อาหารการกิน ความเป็นอยู่ที่สะดวกสบาย การเดินทางที่สะดวก ระบบขนส่งเอื้ออำนวยต่อธุรกิจ แต่เหตุผลที่สำคัญหลักๆ คือประการแรกเรื่องของความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทย-จีน ที่มีมาอย่างยาวนาน ประการที่สองนโยบายด้านเศรษฐกิจของไทย ที่เน้นการส่งเสริมให้เกิดการลงทุน และถึงแม้ว่าไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลก็ชุดก็ตาม นโยบายด้านเศรษฐกิจในด้านการส่งเสริมให้เกิดการลงทุนจากต่างชาติไม่เคยเปลี่ยน ทำให้นักลงทุนไม่มีความเสี่ยงทางด้านนโยบาย และประการที่สามไทยมีความได้เปรียบทางด้านภูมิศาสตร์ ด้วยไทยนั้นเป็นประเทศที่เป็นศูนย์กลางของกลุ่มอาเซียน จึงทำให้เกิดความสะดวกในด้านการขนส่งเพื่อการกระจายสินค้า

ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมา ประเทศไทยถือว่ามีปัจจัยสำคัญที่เป็นข้อได้เปรียบในการที่จะทำให้นักลงทุนจีนให้ความสนใจเข้าร่วมลงทุน จึงเป็นโอกาสที่ไทยควรไขว่คว้าไว้ ดังนั้นจึงขึ้นอยู่กับว่าไทยจะมีมาตรการในการสร้างแรงจูงใจอย่างไรให้นักลงทุนจีนที่พร้อมออกมาลงทุน มุ่งหน้าสู่ประเทศไทยเป็นอันดับต้นๆ ได้อย่างต่อเนื่อง เพราะนั่นหมายถึงประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจที่สร้างความมั่นคงให้ไทย

คำสำคัญ: นักลงทุนจีน; ความได้เปรียบ; นโยบายเศรษฐกิจ

* Political Science Department Faculty of Political Science and Law, Burapha University.

ABSTRACT

Nowadays, it is recognized Thai economy requires lots of investments especially foreign investment. According to the economic policy of Thailand, it is quite open to many countries and attract the investment of different nations, including China. However, it could not be mentioned that to the economic policy brings only the investment of China. Therefore, this article aims to examine the factors that motivate Chinese investors to invest in Thailand.

Authors reviewed the research papers, academic journals, and relevant and meaningful documents, including conducting five in-depth interviews with Chinese investors who invested in Thai-Chinese Industrial Estate, Rayong Province and one in-depth interview with Chinese scholars. It was found that there are many reasons for investors from China wanted to invest in Thailand. Those were of culture, dharma, food, comfortable living, and convenient travel Transportation system which are good for business. In addition, the first main reason is having good relations between Thailand and China for many hundred years. Second is Thailand's economic policy focused on promoting investment although Thailand has changed the government many times, but economic policy in promoting foreign investment has never changed. Therefore, this showed no risks. Third, Thailand has a geographical advantage as the center of ASEAN facilitating the distribution of goods.

For the reasons mentioned above, Thailand is considered the significant advantages in attracting Chinese investors to invest which is regarded as the crucial opportunity Thailand should pursue. Therefore, it depends on how much incentive measures are available to Chinese investors who are ready to invest coming to Thailand as the top of the investment destination continuously because it means the economic benefits that make Thailand stable.

Keyword: Chinese investors; Advantage; Economic Policy

1. บทนำ

ประเทศจีนตั้งอยู่ด้านตะวันออกของทวีปเอเชีย มีพื้นที่ 9.6 ล้านตารางกิโลเมตร นับว่าใหญ่ที่สุดของทวีปเอเชีย มีพรมแดนติดต่อกับประเทศต่าง ๆ โดยรอบ 15 ประเทศ ได้แก่ เกาหลีเหนือ รัสเซีย มองโกเลีย คาซัคสถาน เคอร์กิสถาน ทาจิกิสถาน อัฟกานิสถาน ปากีสถาน อินเดีย เนปาล สิกขิม ภูฏาน พม่า ลาว และเวียดนาม โดยมีเส้นพรมแดนทางบกยาวกว่า 2 หมื่นกิโลเมตร ขณะที่ทิศตะวันออกและทิศใต้จดทะเลเหลือง ทะเลจีนตะวันออก และทะเลจีนใต้ มีประชากรประมาณ

1,374,620,000 คน ไม่รวมเขตบริหารพิเศษฮ่องกง มาเก๊า และไต้หวัน ข้อมูล ณ สิ้นปี 2558 (ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในจีน, 2560: ออนไลน์).

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น รัฐบาลจีนจึงให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพื่อสร้างความมั่นคงแก่ประเทศในระยะยาว นี่จึงเป็นที่มาของนโยบายเปิดประเทศ ที่ถูกกำหนดขึ้น ซึ่งหลังจากที่กำหนดใช้นโยบายดังกล่าวแล้ว จีนพยายามเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์การต่างๆ เพื่อมุ่งหวังขยายช่องทางการกระจายสินค้าให้กับประเทศสมาชิก รวมถึงการเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมก็เป็นไปได้โดยง่ายเช่นกัน โดยจีนเริ่มเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม ค.ศ.2001 ดังที่ สมภพ มานะรังสรรค์. (2551: 151) ได้กล่าวไว้ และหลังเกิดการรวมกลุ่มกันของ 10 ประเทศสมาชิกในกลุ่มอาเซียน ทางด้านเศรษฐกิจ จีนถือเป็นประเทศคู่เจรจาแรกที่เสนอให้มีการจัดตั้ง เขตการค้าเสรี โดยทั้งจีนและอาเซียนได้มีการลงนามกันในชื่อ ASEAN-China Framework Agreement on Economic Cooperation เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2545 โดยกำหนดเป้าหมาย ให้มีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน กับกลุ่มสมาชิกอาเซียนเก่าให้แล้วเสร็จภายในปี 2553 และกับประเทศสมาชิกใหม่ภายในปี 2558 ต่อจากนั้นทั้งสองฝ่ายได้ร่วมลงนามความตกลงว่าด้วยการค้าสินค้าและกลไกการระงับข้อพิพาทในปี 2547 ความตกลงว่าด้วยการค้าบริการในปี 2550 และความตกลงว่าด้วยการลงทุนในปี 2552 (ศูนย์วิจัยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์, 2560: ออนไลน์) ซึ่งสอดคล้องกับสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยบูรพา. (2560: ออนไลน์) ที่รายงานว่า หลังจากจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน โดยเริ่มจาก 6 ประเทศเก่าประกอบด้วย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย มาเลเซีย บรูไน ฟิลิปปินส์และไทย จากนั้น 4 ประเทศใหม่ในกลุ่มอาเซียนจึงตามมา ได้แก่ กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม นี่จึงเป็นโอกาสอันดี ที่ทำให้จีนสามารถขยายแหล่งในการกระจายสินค้าได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น นอกจากนี้การนำเข้าวัตถุดิบจากประเทศในกลุ่มอาเซียนก็มีความรวดเร็วขึ้นด้วย จึงเป็นปัจจัยหนุนให้กำลังการผลิตของจีนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นไม่ว่าประเทศคู่ค้าของจีนต้องการสินค้าประเภทใด หรือต้องการความรวดเร็วในการจัดส่งเพียงใด จีนนั้นสามารถที่จะผลิตและจัดส่งได้แทบทั้งสิ้น บวกกับราคาที่ถูกลงตามข้อตกลงเขตการค้าเสรีของกลุ่มสมาชิกอาเซียน จนทำให้จีนได้รับฉายาว่า โรงงานของโลกซึ่งสอดคล้องกับ ปีติ ศรีแสงนาม. (2557: 193) จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าภายในระยะเวลาเพียงไม่กี่ปี จีนมีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่โตขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ผลผลิตภัณฑัวมวลรวมภายในประเทศของจีน

ปี ค.ศ.	ค่าสัมบูรณ์ (ร้อยล้านหยวน)	อัตรา (%)
ไตรมาสที่ 1-2 2027	381,490.0	6.9
2016	744,127.2	6.7
2015	689,052.1	6.9
2014	419,908	7.4%
2013	568,845	7.7%
2012	519,322	7.8%
2011	471,564	9.2%
2010	401,512	10.4%
2009	340,903	9.2%

แหล่งที่มา: Homilychart. (2560: ออนไลน์)

จากตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผลผลิตภัณฑัวมวลรวมภายในประเทศของจีน มีอัตราการเติบโตอย่างต่อเนื่องและมั่นคง ถึงแม้ว่าบางปีผลผลิตภัณฑัวมวลรวมของประเทศมีการเติบโตไม่ถึง 7% แต่สำหรับจีนนั้นถือว่าการเพียงพอแล้ว ที่จะทำให้เศรษฐกิจของประเทศมีความมั่นคงได้ โดยผลจากการเติบโตนี้มาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจของจีนอย่างรวดเร็วจากการดำเนินตาม “นโยบายก้าวออกไป” หรือ “Going Global Policy” นั่นคือการเร่งให้ภาคธุรกิจขยายการลงทุนในต่างประเทศ ซึ่งนโยบายนี้ได้บรรลุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (ปี 2544-2548) และต่อเนื่องถึงฉบับที่ 11 (ปี 2549-2553) โดยปี 2551 โครงการที่จีนลงทุนในไทยมากที่สุดส่วนใหญ่จะเป็นโครงการขนาดกลางและขนาดเล็ก โดยเน้นสาขาด้านบริการและสาธารณูปโภค แต่ผลจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ทำให้จีนประสบกับปัญหาในด้านคุณภาพการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยังมีปัญหอยู่มาก โดยเฉพาะปัญหาการกระจายรายได้และปัญหาสิ่งแวดล้อม ดังนั้นในแผนพัฒนา 5 ปี ฉบับที่ 12 (ปี 2554-2558) จีนจึงให้ความสำคัญกับการกระจายรายได้และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจไปยังกลุ่มต่างๆ อย่างเท่าเทียมกันภายใต้แนวคิด “Inclusive Growth” ร่วมกับการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและการรักษาสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กัน

ปัจจุบัน จีนอยู่ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะ 5 ปี ฉบับที่ 13 (ปี 2016-2020) โดยอาจารย์อักษรศรี พาณิชยศาสตร์ สรุปไว้ว่าภายใน 5 ปีนี้ รัฐบาลจีนจะหันมามุ่งเน้นการสร้างรายได้ เพื่อเพิ่มเงินในกระเป๋าของคนจีน และให้ความสำคัญกับการปฏิรูปเชิงโครงสร้างในด้านอุปทาน ส่งเสริมด้านนวัตกรรม รวมถึงการเพิ่มบทบาทของภาคเอกชนในการผลิต โดยใช้เทคโนโลยีล้ำสมัย พร้อมขยายสัดส่วนของภาคบริการให้มากขึ้น เน้นเศรษฐกิจออนไลน์ รวมทั้ง

ยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน การพัฒนาความเป็นเมือง และแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม พร้อมกับการผลักดันสิ่งที่ได้ทำมาแล้วอย่างต่อเนื่อง นั่นคือ การส่งเสริมให้ธุรกิจเงินยกทัพออกไปลงทุนในต่างประเทศ รวมทั้งเดินหน้าผลักดันยุทธศาสตร์ “One Belt One Road” เพื่อเป็นเส้นทางมังกรผงาดต่อไป (กรุงเทพธุรกิจ, 2560: ออนไลน์)

2. การค้าระหว่างไทยและจีน

สำหรับประเทศไทยนั้น ถือเป็นประเทศหนึ่งที่จีนให้ความสำคัญในการเข้ามาลงทุนค้าขาย เพราะก่อนที่จีนจะเข้ามาเป็นประเทศคู่ค้ากับกลุ่มอาเซียน ไทยและจีนได้มีการติดต่อค้าขายกันมาอย่างยาวนาน ดังจะเห็นได้จากบันทึกต่างๆ ของไทยว่าแหลมมลายูเป็นแห่งแรกของสยามที่พ่อค้าชาวจีนให้ความสนใจเป็นอย่างมากจนถึงปัจจุบัน ซึ่งหลังจากเปิดการค้าระหว่างไทยกับจีนภายใต้ความตกลงแล้ว ส่งผลให้การค้าระหว่างไทยกับจีนขยายตัวมากขึ้น ซึ่งพิจารณาได้จากประเทศคู่ค้าของไทย ที่จีนเป็นประเทศหนึ่งที่มีมูลค่าทางการค้ากับไทยเติบโตมากขึ้นทุกปี ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ลำดับประเทศคู่ค้าที่สำคัญของไทย 2555-2559

ประเทศ	2555	อันดับ	2556	อันดับ	2557	อันดับ	2558	อันดับ	2559	อันดับ
จีน	63,990	2	64,960	1	63,583	1	64,807.3	1	65,829	1
ญี่ปุ่น	73,076	1	63,318	2	57,531	2	51,295.6	2	51,240.9	2
สหรัฐอเมริกา	35,306	3	37,582	3	38,471	3	37,919.9	3	36,552.7	3
มาเลเซีย	25,531	4	26,297	4	25,510	4	22,107.0	4	20,526	4
สิงคโปร์	18,670	6	19,463	6	18,339	5	15,920.4	5	14,725	5
อินโดนีเซีย	19,304	5	18,964	7	16,789	6	14,398.2	6	14,452	6
UAE	18,533	7	20,507	5	15,966	7	11,233.3	9	9,038.8	10
ออสเตรเลีย	15,210	8	15,844	8	14,713	8	13,978.1	7	13,739	7
ฮ่องกง	14,998	9	14,816	9	13,799	9	13,402.6	8	13,067	8
เกาหลีใต้	13,784	10	13,656	10	13,068	10	11,143.9	10	11,316	9

มูลค่า: ล้านดอลลาร์สหรัฐ

แหล่งที่มา: กระทรวงพาณิชย์ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. (2560: ออนไลน์)

จากตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่าเดิมที่ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศคู่ค้าอันดับหนึ่งของไทย แต่หลังจากปี พ.ศ. 2556 เป็นต้นมา อันดับประเทศคู่ค้าของไทยกลับกลายเป็นจีนที่มีมูลค่าการค้าระหว่างกันมากที่สุด จนถึงปัจจุบันกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศรายงานว่า ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2560 ประเทศจีนยังคงเป็นประเทศคู่ค้าอันดับหนึ่งของไทย โดยมีมูลค่าทางการค้าอยู่ที่ 40,890 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับปี 2559 มูลค่าการค้าระหว่างไทย-จีน อยู่ที่ 65,829 ล้านดอลลาร์สหรัฐ กล่าวคือ ผ่านไปเพียง 7 เดือน มูลค่าทางการค้าระหว่าง

ไทย-จีน มีมูลค่าเกือบเท่าปี 2559 ทำให้เห็นว่าอนาคตด้านการค้าขายระหว่างไทย-จีนว่ามีความสดใสอย่างแน่นอน

3. การลงทุนระหว่างไทยและจีน

ไทย-จีนมีการลงทุนระหว่างกันในหลายรูปแบบทั้งการเข้าไปลงทุนโดยตรง การร่วมทุน ตลอดจนการจัดตั้งสาขาตัวแทน ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนของประเทศไทย (The Board of Investment of Thailand หรือ BOI) ได้ลงนามบันทึกข้อตกลงร่วมกับ China Council for the Promotion of International Trade ของประเทศจีนเพื่อช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในด้านการส่งเสริมการลงทุนแก่นักลงทุนจากทั้งสองประเทศ

จากข้อมูลสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนของประเทศไทยพบว่า ในด้านการลงทุนของจีนในไทยพบว่า ส่วนใหญ่เป็นการลงทุนในอุตสาหกรรมประเภทกิจการบริการ และสาธารณูปโภค รองลงมาคือผลิตภัณฑ์โลหะและเครื่องจักร และอุตสาหกรรมเกษตรและผลิตผลจากการเกษตรตามลำดับ เช่นเดียวกับอักษรศรี พานิชย์สาส์น. (2554: 15) ที่กล่าวว่า การลงทุนของจีนในไทยในช่วงระยะ 3 ปี คือระหว่างปี 2556-2558 มูลค่าการขอรับการส่งเสริมการลงทุนเติบโตใกล้เคียงร้อยละ 40 ต่อปี โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมกลุ่มเกษตรและเกษตรแปรรูป รวมไปถึงกลุ่มเครื่องจักร ยานยนต์และชิ้นส่วนประกอบ นอกจากนี้ยังมีโครงการลงทุนขนาดใหญ่ของรัฐบาลจีนในด้านโครงสร้างพื้นฐาน นั่นคือโครงการรถไฟความเร็วสูง

จากข้อมูลดังกล่าว กระแสทุนจีนที่ก้าวออกไปลงทุนยังต่างประเทศนี้ ส่งผลให้ไทยได้รับอิทธิพลทางบวกในด้านการเติบโตทางเศรษฐกิจ ดังนั้นในบทความนี้ผู้เขียนต้องการศึกษาว่ามีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่เป็นแรงจูงใจให้ประเทศจีนสนใจเข้ามาลงทุนในประเทศไทย เพื่อที่ไทยจะได้เตรียมความพร้อมตอบสนองกับความต้องการของนักลงทุนจีนได้ รวมถึงเสนอแนะปัจจัยด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่จะสามารถทำให้จีนผู้เป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจสนใจเข้ามาลงทุนในไทยมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของประเทศไทยในระยะยาว

4. ความสัมพันธ์ไทย-จีน

ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีนนั้นมีมาอย่างยาวนาน โดยไทยได้มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีนตั้งแต่ปี 2518 ซึ่งความสัมพันธ์ในช่วงแรกจะเป็นเรื่องความมั่นคงระหว่างกองทัพ จากนั้นจึงขยายความสัมพันธ์ในด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น จากห้วงระยะเวลาที่ผ่านไปความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีนก็มีความแน่นแฟ้นมากขึ้น จนอดีตนายกรัฐมนตรี จุ หรง จี ได้เคยกล่าวไว้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีน นั้น มี 3 รูปแบบด้วยกัน คือ มีสายเลือดเดียวกัน เป็นเพื่อนกัน และเป็นหุ้นส่วนกัน ซึ่งสอดคล้องกับสมาคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจไทย-จีน. (2560: ออนไลน์) ที่ชี้ให้เห็นถึงบทบาทที่สำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีนนั้น มีประเด็นที่สำคัญดังนี้

- 1) เชื่อมและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพไทยกับกองทัพปลดแอกประชาชนจีน ทั้งทางด้านการทหารและความมั่นคง และการสร้างแสนยานุภาพของกองทัพทั้งสองประเทศ
- 2) สร้างความร่วมมือทางการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการกระชับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไทย-จีน
- 3) ผลักดันให้มีสถานกงสุลไทยในประเทศจีน 4 แห่ง ได้แก่ นครซีอาน นครหนานหนิง นครเฉิงตู และมณฑลเฉียะเหมิน
- 4) การให้ทุนการศึกษาแก่ข้าราชการ ทั้งทหาร ตำรวจ พลเรือนและองค์กรอิสระเดินทางไปศึกษาภาษาจีน ณ มหาวิทยาลัยหัวเฉียว สาธารณรัฐประชาชนจีน
- 5) สร้างต้นแบบความร่วมมือตลาดทุนระหว่างอาเซียนกับจีน

นอกจากนี้ยังพบหลักฐานในทางประวัติศาสตร์อีกมากมายที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนโดยพบว่าในประวัติศาสตร์สมัยพ่อขุนรามคำแหงมีการลงนามในสนธิสัญญาเพื่อแสดงความไมตรีต่อกันหลายฉบับ และแม้จะเกิดสงครามขึ้นซึ่งมติสหประชาชาติห้ามไทยทำการค้าขายกับจีน แต่ในทางปฏิบัติแล้ว รัฐบาลก็ยังระงับข้อพิพาทในการค้าขายระหว่างกัน (วันรักษ์ มิ่งมณี นาคิน, 2557) ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ วิศรดา ภาณุวัฒน์. (2556) ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนว่ามีมาอย่างยาวนานมากกว่าหนึ่งพันปี นับตั้งแต่ยุคบุกเบิกที่พ่อค้าจีนเข้ามาในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เพื่อค้าขายทางเรือ จนมาในสมัยกรุงธนบุรีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระองค์ก็ยังทรงสนับสนุนการทำธุรกิจเหล่านี้ เนื่องจากชาวจีนทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจระดับท้องถิ่นมีความก้าวหน้า และในรัชกาลที่ 2 และรัชกาลที่ 3 พระองค์ก็ยังทรงพัฒนาความสัมพันธ์ด้านการค้าขายของไทยจีนให้ยิ่งมั่นคงขึ้น มีการเอื้อประโยชน์พร้อมนโยบายพิเศษแก่พ่อค้าชาวจีนเป็นอย่างมาก และด้วยความขยันขันแข็งที่มีความตั้งใจที่จะพัฒนาธุรกิจของตนให้เฟื่องฟูอยู่เสมอจึงทำให้ชาวจีนเหล่านี้ร่ำรวยเป็นเศรษฐีกันโดยไม่ยาก

และจากการที่ผู้เขียนได้เข้าร่วมฟังเสวนาในหัวข้อความสัมพันธ์ไทย-จีน เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2558 ท่านนิง ฟู่ ชุย เอกอัครราชทูตจีนประเทศไทย ได้กล่าวถึงประเด็นความสัมพันธ์ไทย-จีนว่า ปีนี้เป็นปีครบรอบ 40 ปีความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน ซึ่งจากที่ผ่านมาไทย-จีนได้ผ่านการทดสอบจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของกาลเวลา ขณะนี้กำลังเข้าสู่ช่วงการพัฒนาแบบใหม่ที่ครอบคลุมทุกมิติอย่างลุ่มลึกและรวดเร็วยิ่งขึ้น ด้วยความไว้นี้เชื่อใจนี้จะยิ่งเพิ่มความแน่นแฟ้นระหว่างกันมากขึ้น สัมพันธ์ไมตรีแต่โบราณที่ได้รับการถ่ายทอดกันมา ทั้งด้านการเมือง ด้านสถาบันพระมหากษัตริย์หรือรัฐบาลเอง ก็ได้รับการพัฒนาโดยดีมาตลอด ซึ่งจะนำไปสู่ด้านการค้าระหว่างไทย-จีน ที่จะพัฒนาอย่างมีเสถียรภาพ มีความร่วมมือที่เอื้อประโยชน์แก่กันมากขึ้น

จากประเด็นด้านความสัมพันธ์นี้ ผู้เขียนได้มีโอกาสสัมภาษณ์ศาสตราจารย์ ฟู่ เจิงโหย่ว. (15 มิถุนายน 2560) ซึ่งท่านเป็นที่ปรึกษาอาวุโสสถาบันขงจื่อแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยผู้เชี่ยวชาญชาวต่างชาติแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นอกจากนี้ท่านดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์

คณะภาษาต่างประเทศมหาวิทยาลัยปักกิ่ง โดยท่านกล่าวว่า สาเหตุที่ทำให้คนจีนชอบมาลงทุนในไทย ประกอบด้วยเหตุผลหลักๆ ห้าประการด้วยกันคือ

ประการแรก เพราะไทยจีนมีความสัมพันธ์ฉันมิตรอย่างยาวนาน ย้อนไปเมื่อ 2000 ปีก่อนสมัยในราชวงศ์ฮั่น คนจีนก็เข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองไทย และในสมัยสุโขทัย พ่อขุนรามคำแหงพระองค์ได้เชิญช่างปั้นดินเผาประมาณ 500 คน ตั้งเตาเผาที่สังคโลก ที่เชียงราย เชียงใหม่ สร้างเครื่องปั้นดินเผา ต่อมาในสมัยอยุธยา สมัยธนบุรี สมัยรัตนโกสินทร์ ไทย-จีน ได้มีการติดต่อค้าขายกันเรื่อยมา ไปจนถึงรัชกาลที่ 3 รัชกาลที่ 5 มีการค้าขายเจริญที่สุด ทั้งค้าขายในลักษณะเรือสำเภาเรือสำเภาหัวแดง โดยสินค้าของจีนจะเป็นผ้าไหม เครื่องปั้นดินเผา ส่วนไทยได้แก่ข้าว ไม้สัก และยา และนี่จึงทำให้เกิดการไปมาหาสู่ระหว่างกัน

ประการที่สอง คือ จีนมีความสัมพันธ์ทางสายเลือด คนจีนที่เข้ามาช่วงแรกมีแต่ผู้ชายแล้วแต่งงานกับคนไทย ประมาณ 10% ของคนไทยจะเป็นคนไทยเชื้อสายจีน และ 10% นี้ส่วนใหญ่มาจากชาวเถา ฮกเกี้ยน กวางตุ้ง ยูนนาน เข้ามาก็มีการตั้งรากฐานที่ไทย และคนเหล่านี้มีส่วนช่วยในการพัฒนาสังคมของไทยเป็นอย่างมาก อย่างเช่น เมื่อเราพูดถึงทางรถไฟ รถไฟในสมัยรัชกาลที่ 5 ปฏิรูปเศรษฐกิจ สร้างรถไฟจากกรุงเทพฯไปโคราช กรุงเทพฯถึงหาดใหญ่ วิศวกรเป็นคนจีน คนงานเป็นคนจีน หัวหน้าเป็นคนจีน ฉะนั้นนักลงทุนที่เป็นคนจีนรุ่นใหม่จึงมีเครือข่ายอยู่ก่อนแล้ว ทำให้สะดวกและง่ายต่อการตัดสินใจเข้ามาลงทุน

ประการที่สาม คือ เป็นลักษณะที่ว่าจีนไทยเราใกล้เคียงกัน มีแม่น้ำสายเดียวกัน ภูเขาเทือกเดียวกัน ทำให้เหมือนกันหลายอย่างเช่น เรากินน้ำแม่น้ำสายเดียวกันนั่นคือ แม่น้ำโขง ในจีนคือแม่น้ำหลานชาง หรือหลานชางเจียง เป็นภาษาจีน แต่เป็นภาษาไทยคือล้านช้าง และเมื่อไม่นานมานี้ที่ไทยเกิดภัยแล้ง รัฐบาลจีนจึงเปิดประตูกั้นระบายน้ำออกมา ทำให้พม่า ไทย ลาว เวียดนาม ได้ประโยชน์ จากข้างต้นอาจเรียกได้ว่า “การกินน้ำสายเดียวกัน” หากย้อนไปเมื่อร้อยกว่าปีก่อน จีนและไทยมีดินแดนติดกัน สิบสองปันนาก็คือคนไท ไม่มียอยักษ์ มีเสื้อผ้าเหมือนกัน บ้านเรือนเหมือนกัน พูดพ่อแม่ กินน้ำกินข้าว ฉะนั้นจึงพูดได้ว่า จีน-ไทย มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาก

ประการที่สี่ จีน-ไทยมีประเพณีวัฒนธรรมคล้ายกัน แต่จีนนับถือศาสนาพุทธแต่ของไทยก็นับถือศาสนาพุทธเช่นกัน จีนนับถือพระแม่กวนอิม ส่วนไทยก็นับถือเช่นกัน ในประเด็นที่สี่นี้ เป็นการบอกว่าที่จีนชอบเมืองไทยเพราะคิดว่าจะทำให้เข้าใจสิ่งต่างๆ ได้ง่าย รวมถึงในด้านของการอำนวยความสะดวกแก่นักลงทุน ที่คนจีนมองว่าคนไทยมีน้ำใจ ไม่ต้องมีพิธีรีตอง อากาศดี อาหารอุดมสมบูรณ์ ผลไม้อร่อย ฉะนั้นเมื่อมีนโยบายของรัฐบาลจีน นักลงทุนจึงตัดสินใจเข้าร่วมลงทุนกับไทย

ประการที่ห้า พระมหากษัตริย์ เชื้อพระวงศ์และรัฐบาลไทย ให้ความสำคัญกับการสร้างสัมพันธ์ไมตรีระหว่างไทย-จีน สังเกตได้จากไม่ว่าจะมีการเปลี่ยนรัฐบาลก็ชุดก็ตาม แต่ทุกรัฐบาลจะมีการผูกสัมพันธ์อันดีกับจีนตลอดมา

จากนั้นผู้เขียนได้มีโอกาสสัมภาษณ์ตัวแทนนักลงทุนจีนที่มาลงทุนในเขตนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ จังหวัดระยอง จำนวน 5 ราย ได้แก่ เกา ซานเหลา. (29 มิถุนายน 2560), ไค หวง. (22

มิถุนายน 2560), ฉี บิน. (6 สิงหาคม 2560), เดวิด หลิว. (29 มิถุนายน 2560), เหลา เซียว ปิง. (22 มิถุนายน 2560) พบว่าตัวแทนนักลงทุนชาวจีน ทั้ง 5 รายให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้นักลงทุนตัดสินใจเข้ามาลงทุนในประเทศไทยคือ ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ที่ไทย-จีนมีมาอย่างยาวนาน หากการดำเนินงานมีปัญหาหรืออุปสรรคใดๆ คาดว่าคงไม่ใช่เรื่องยากที่แก้ไขปัญหานั้นได้

จึงสรุปได้ว่าปัจจัยด้านความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีนที่มีมาอย่างยาวนานนั้น ถือเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญอันนำมาสู่ความเชื่อมั่นในการลงทุนของนักธุรกิจจีน

5. นโยบายด้านเศรษฐกิจที่มั่นคง

จากการเปิดประเทศนำไปสู่นโยบายก้าวออกไป หรือ Going Global Policy ของจีน ส่งผลให้นักธุรกิจออกมามลงทุนยังต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป้าหมายของนโยบาย พาสนา พุทธิกาพล. (2552: 2) ได้สรุปไว้ดังนี้

- 1) เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งกับประเทศคู่ค้า และเพื่อการขยายตลาดสินค้าจีนในต่างประเทศ
- 2) ความจำเป็นในการโยกย้ายฐานการผลิตในอุตสาหกรรมที่มีความอิมตัวสูง
- 3) เพื่อแสวงหาแหล่งวัตถุดิบ ทรัพยากรธรรมชาติ และเพื่อหาแหล่งสำรองพลังงานรวมถึงต้องการกระจายความเสี่ยงจากการพึ่งพาน้ำมันจากภูมิภาคตะวันออกกลาง
- 4) เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับภาคธุรกิจ เพื่อเป็นช่องทางให้อุตสาหกรรมของจีนได้เรียนรู้นวัตกรรมและเทคโนโลยีขั้นสูง
- 5) เพื่อเป็นการเพิ่มทักษะด้านการบริหารจัดการภาคธุรกิจ ด้านการตลาด การสร้างเครือข่ายเพื่อกระจายสินค้า การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า รวมถึงการสร้างตราสินค้าในระดับโลก

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ประเทศไทยนั้นมีความพร้อมที่จะรองรับการลงทุนจากจีนได้เป็นอย่างดีเนื่องจากไทยถือว่ามีข้อได้เปรียบหลายด้านด้วยกันเมื่อเทียบกับประเทศในกลุ่มอาเซียน โดยเฉพาะนโยบายด้านเศรษฐกิจของรัฐบาลที่ไทยที่พร้อมให้การส่งเสริม โดยมีการจัดตั้งหน่วยงานเพื่อให้ข้อมูลแก่นักลงทุนชาวจีน เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการลงทุนอย่างมั่นคง

จากการวิจัยถึงปัจจัยทางการเมืองกับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศของ Buthe and Milner. (2008) พบว่าประเทศกำลังพัฒนาเป็นกลุ่มประเทศที่มีการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศมากที่สุด ซึ่งไทยเองถือว่าอยู่ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ต้องอาศัยการพึ่งพาการลงทุนจากต่างประเทศ ดังนั้นปัจจัยทางการเมืองจึงเป็นปัจจัยหนุนสำคัญที่ทำให้เกิดสัญญาณการลงทุนดังกล่าว โดยพยายามสร้างการมีส่วนร่วมจากสถาบันวิชาการทั้งหลาย เพื่อเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างสถาบันวิชาการทั้งภายในและนอกประเทศเพื่อร่วมกันศึกษาวิจัยถึงแนวโน้มในการลงทุนนี้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายที่รอการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศก็จำเป็นต้องพยายามสร้างความเชื่อมั่นแก่นักลงทุน อันจะนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของนักลงทุนต่างชาติที่จะเข้ามา ซึ่ง

สอดคล้องกับ หลี่ เหวิน เหลียง. (2555) ที่ได้ศึกษาเรื่องโอกาสในการส่งเสริมการลงทุนของจีนในไทยอย่างยั่งยืน วิเคราะห์จากมิติวัฒนธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาด้านความเชื่อ ค่านิยม แบบแผนการกระทำที่มีโอกาสในการลงทุนของนักลงทุนจีนและคนไทยที่เกี่ยวกับโอกาสในการลงทุนของจีนในไทย และศึกษากระบวนการปะทะสังสรรค์ของความเชื่อ ค่านิยม แบบแผนการกระทำที่มีโอกาสในการลงทุนของนักลงทุนจีนในไทย รวมถึงศึกษาถึงกระบวนการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์การ ในส่วนที่เป็นพฤติกรรมของผู้บริหารและพฤติกรรมของคนทำงาน โดยผลจากการศึกษาพบว่า จีนมีความรู้ ความเข้าใจและเชื่อมั่นในโอกาสการลงทุนของจีนในไทย ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมถึงหน่วยงานภาครัฐเองก็ให้การสนับสนุน เอื้อต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ด้านการค้า การลงทุน และด้วยไทยกับจีนมีความใกล้ชิดกันทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม ทำให้ปรับตัวเข้าหากันได้ง่าย แต่สำหรับบริษัทจีนที่เข้ามาลงทุนในไทยได้ไม่นาน จะมีวัฒนธรรมพฤติกรรม แบบแผนในการทำธุรกิจแบบจีนขาดความเข้าใจ และจิตสำนึกในปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมอยู่บ้าง

ดังนั้น จึงถือได้ว่าการกำหนดนโยบายให้เกิดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ ถือว่ามีความสำคัญยิ่ง และรัฐบาลไทยได้พิสูจน์แล้วว่า นโยบายด้านเศรษฐกิจของไทยมีความเหมาะสม สร้างความเชื่อมั่นให้กับนักลงทุนต่างชาติได้เป็นอย่างดี ดังคำกล่าวของ วัชร ธิณธานี สะอาด, บรรเจิดฤทธิ์บุญเรือง ศรีเหรียญ และวงศ์ธีรา สุวรรณิน. (2558) ที่ได้มีการศึกษาเรื่อง ปัจจัยดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในประเทศไทย

จึงสรุปได้ว่าปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่เป็นแรงจูงใจให้ลงทุนจีนสนใจเข้ามาลงทุนในประเทศไทยคือเรื่องการกำหนดนโยบาย ที่ภาครัฐต้องสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดแก่นักลงทุน ซึ่งสอดคล้องกับที่ผู้เขียนได้มีการสัมภาษณ์ตัวแทนนักลงทุนจีนที่มาลงทุนในนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ จังหวัดระยอง จำนวน 5 ราย ได้แก่ เกา ซานเหลา. (29 มิถุนายน 2560), ไค หวง. (22 มิถุนายน 2560), ฉี บิน. (6 สิงหาคม 2560), เดวิด หลิว. (29 มิถุนายน 2560) และเหลา เซียว ปิง. (22 มิถุนายน 2560) พบว่าตัวแทนนักลงทุนชาวจีน ทั้ง 5 รายให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า เมื่อนักลงทุนจีนเข้ามาลงทุนในประเทศไทยแล้ว สิ่งที่นักลงทุนห่วงหวั่นมากที่สุดคือความไม่มั่นคงของนโยบาย ด้วยเหตุที่ว่า เมื่อเปลี่ยนรัฐบาลนโยบายเดิมที่รัฐบาลชุดก่อนกำหนดไว้จะถูกเปลี่ยนไปด้วย แต่สำหรับประเทศไทย นักลงทุนมีความเชื่อมั่นค่อนข้างสูง เนื่องจากไม่ว่าจะมีการเปลี่ยนรัฐบาลก็ชุดก็ตาม นโยบายด้านเศรษฐกิจของไทยไม่เคยเปลี่ยน ยังคงมีความต่อเนื่อง และมีการส่งเสริมโดยการให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจัดตั้งหน่วยงาน เพื่อให้ข้อมูลรวมถึงปรึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินกิจการด้วย

6. ความได้เปรียบด้านภูมิศาสตร์และทรัพยากร

ประเทศไทยถือเป็นประเทศหนึ่งในกลุ่มประเทศอาเซียนที่มีความได้เปรียบทางด้านภูมิศาสตร์ โดยไทยเป็นประเทศที่อยู่ศูนย์กลางของกลุ่มอาเซียน ดังนั้นหากนักลงทุนเข้ามาสร้างฐานการผลิตในประเทศไทย การเคลื่อนย้ายหรือกระจายสินค้าจะเป็นไปได้โดยง่าย ประหยัดต้นทุนการ

เดินทาง ต้นทุนด้านเวลาเป็นอย่างมาก รวมถึงประเทศไทยมีความพร้อมด้านทรัพยากรที่สำคัญหลายประการ ทั้งด้านวัตถุดิบที่จำเป็นต่อการผลิต หรือการมีแรงงานที่ราคาถูกกว่าหลายๆ ประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับ อัดัม สมิท (Adam Smith อ้างถึงในชูติระ ระบอบ และคณะ, 2557) ที่ได้อธิบายถึงทฤษฎีความได้เปรียบโดยสมบูรณ์ว่า ประสิทธิภาพการผลิต ที่เกิดจากปัจจัยการผลิตเป็นสำคัญในการกำหนดต้นทุนการผลิตสินค้าแต่ละชนิด ประสิทธิภาพดังกล่าวอยู่บนพื้นฐานของความได้เปรียบทางธรรมชาติ เช่น สภาพภูมิประเทศ อากาศ น้ำ ดิน และความได้เปรียบที่สร้างขึ้นเอง เช่น ความชำนาญ ประสบการณ์ เทคนิคและวิธีการผลิต

นอกจากนี้ กฎเกณฑ์หลักเกี่ยวกับการลงทุนข้ามชาติที่สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา. (2560: ออนไลน์) อธิบายถึงการส่งเสริมการลงทุนว่าสาเหตุที่ทำให้ประเทศต่างๆ เกิดความสนใจที่จะเข้าไปลงทุนนั้น ประกอบด้วย

1. ปัจจัยที่เกิดจากประเทศเจ้าของทุนคือ

1) ต้องการสร้างอำนาจผูกขาดทางการตลาด เพราะถ้าผู้ผลิตเข้าไปลงทุนในต่างประเทศจะทำให้ทราบถึงความต้องการของผู้บริโภคและสามารถลดหรือขจัดคู่แข่งทางธุรกิจรายอื่น

2) ต้องการลดต้นทุนในการผลิต ทั้งในด้านค่าจ้างแรงงาน วัตถุดิบในการผลิต รวมทั้งประหยัดค่าขนส่งและโลจิสติกส์ในการขนส่งไปยังประเทศอื่น

2. ปัจจัยที่เกิดจากประเทศผู้รับทุนคือ

1) เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและวัตถุดิบที่จูงใจให้นักลงทุนจากต่างประเทศเข้ามาลงทุน

2) เป็นแหล่งแรงงานราคาถูก

3) เป็นแหล่งตลาดที่จะระบายสินค้าให้กับประเทศเจ้าของทุน

4) นโยบายของประเทศผู้รับทุนสนับสนุนให้ต่างประเทศเข้าไปลงทุน เช่น การยกเว้นภาษี การลดหย่อนอากรเครื่องจักร เป็นต้น

5) การต่อต้านสินค้าที่ผลิตจากต่างประเทศ เนื่องจากบางประเทศมีความเป็นชาตินิยมสูง อาจต่อต้านสินค้าที่มาจากต่างประเทศได้

จากข้อมูลข้างต้นสอดคล้องกับศูนย์วิจัยธนาคารกสิกรไทย. (2560: ออนไลน์) ได้ศึกษาถึงปัจจัยดึงดูดการลงทุนโดยตรงของจีนในไทย รวมถึงแนวโน้มข้างหน้าพบว่า ประเทศไทยมีความโดดเด่นด้านที่ตั้ง ทรัพยากรธรรมชาติ และสาธารณูปโภค โดยเมื่อเปรียบเทียบระหว่างไทยและประเทศอื่นๆ ในกลุ่มอาเซียน ในมุมมองของจีนนั้น ไทย มีจุดเด่นอยู่ที่ความได้เปรียบด้านที่ตั้ง จากการที่ไทยตั้งอยู่ศูนย์กลางของอาเซียน ทำให้ไทยเป็นทางเชื่อมเงินกับประเทศในกลุ่มอาเซียนอื่นที่เป็น Island continent ได้แก่ มาเลเซีย, บรูไน, อินโดนีเซีย, ฟิลิปปินส์, และสิงคโปร์ นอกจากนี้ยังเป็นทางเชื่อมเงินออกสู่ทะเลอีกด้วย รวมถึงในด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน ไทยมีความพร้อมกว่ากลุ่มลุ่มแม่น้ำโขง CLMV หรือ กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม ขณะที่ในด้านค่าจ้างแรงงาน ไทยมีค่าจ้างขั้นต่ำที่ต่ำกว่าสิงคโปร์และมาเลเซีย นอกจากนี้ จุดเด่นอีกด้านของไทย คือ การมีภูมิอากาศเหมาะสมและดิน

อุดมสมบูรณ์เหมาะในการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจบางชนิดที่เป็นที่ต้องการของจีน เช่น ยางพารา และมันสำปะหลัง ซึ่งที่ผ่านมาจีนมีการนำเข้าทั้งยางแผ่น ยางแปรรูป และมันสำปะหลังจากไทยมาก ด้วยความโดดเด่นดังกล่าว ทำให้ในช่วงระยะเวลา 7 ปีที่ผ่านมา (2548-2554) ไทยเป็นแหล่งรองรับการลงทุนจากจีนในหลากหลายอุตสาหกรรม

และจากการที่ผู้เขียนได้สัมภาษณ์นักลงทุนจีนที่มาลงทุนในนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ จังหวัดระยอง จำนวน 5 ราย ได้แก่ เกา ซานเหลา. (29 มิถุนายน 2560), ไค หวง. (22 มิถุนายน 2560), ฉี บิน. (6 สิงหาคม 2560), เดวิด หลิว. (29 มิถุนายน 2560) และเหลา เซียว ปิง. (22 มิถุนายน 2560) พบว่า ตัวแทนนักลงทุนชาวจีน ทั้ง 5 รายได้ให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า ก่อนที่นักลงทุนจะตัดสินใจเข้ามาลงทุนในประเทศไทย นอกจากศึกษาเรื่องนโยบายของรัฐบาลแล้ว สิ่งสำคัญที่ต้องพิจารณา คือ ความได้เปรียบทางธุรกิจว่ามีมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะในด้านการกระจายสินค้า ซึ่งถือว่าไทยได้เปรียบประเทศอื่นๆ ในกลุ่มอาเซียน เนื่องจากไทยนั้นเป็นประเทศที่เป็นศูนย์กลางตั้งนั้นระยะทางในการขนส่งจึงใกล้ สะดวก ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่าย นอกจากนี้หากต้องการนำเข้าวัตถุดิบจากต่างประเทศก็ถือว่ามีความสะดวกเช่นกัน ทำให้ลูกค้าไม่ต้องรอสินค้านาน เนื่องจากมีแหล่งวัตถุดิบที่ใกล้กับแหล่งผลิต และถึงแม้ว่าค่าแรงของไทยจะมีการปรับตัวสูงขึ้นมากกว่าเมื่อก่อน แต่เมื่อเทียบกับรายจ่าย ความสะดวกในด้านต่างๆ ยังถือว่าคุ้มค่าต่อการลงทุน

จากข้อมูลดังกล่าวมา จะเห็นได้ว่าเป็นโอกาสสำคัญของไทย ในการนำพาประเทศไปสู่ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากไทยนั้นเป็นประเทศที่มีปัจจัยจูงใจให้นักลงทุนต่างชาติ โดยเฉพาะนักลงทุนจีนเข้ามาลงทุนในประเทศไทยได้โดยง่าย ไม่ว่าจะเป็นด้านความสัมพันธ์อันดี ที่ไทยกับจีนมีมาอย่างยาวนานจนสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดแก่นักลงทุนชาวจีนได้ รวมถึงด้านนโยบายเศรษฐกิจที่ไทยค่อนข้างมีความมั่นคง รัฐบาลให้ความสำคัญเป็นอันดับต้นๆ โดยมีการจัดตั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคอยให้คำปรึกษาแก่นักลงทุน และที่สำคัญไม่ว่าจะเปลี่ยนรัฐบาลที่ชุดก็ตามนโยบายด้านเศรษฐกิจไม่เคยเปลี่ยนจนทำให้การลงทุนมีปัญหา และถึงแม้จะมีปัญหาทางการเมืองบ้าง แต่ปัญหานั้นไม่เคยมากระทบกับการลงทุน ธุรกิจยังคงสามารถดำเนินได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีความแตกต่างจากบางประเทศที่เมื่อเกิดปัญหาการเมือง ธุรกิจการลงทุนต้องหยุดชะงักไปด้วย นอกจากนี้ไทยยังได้เปรียบในด้านภูมิศาสตร์ ที่ไทยเป็นศูนย์กลางของกลุ่มประเทศอาเซียนทำให้การขนส่ง กระจายสินค้าทำได้โดยสะดวก ง่ายและประหยัดคือประหยัดทั้งเงินและเวลา รวมถึงการมีทรัพยากรที่จำเป็นต่อการผลิต โดยเฉพาะด้านแรงงาน และการนำเข้าวัตถุดิบที่สะดวก

แต่นอกเหนือจากปัจจัยหลักสำคัญๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว ที่ทำให้นักลงทุนจีนสนใจเข้ามาลงทุนในประเทศไทย ซึ่งไทยต้องมีการพัฒนาตนเองตลอดเวลา เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว อย่างไรก็ตามถึงแม้เราจะมีข้อได้เปรียบกว่าประเทศอื่น แต่หากเราไม่พัฒนาตนเอง ไม่พัฒนาฝีมือแรงงานให้มีคุณภาพ ไม่ปรับปรุงขั้นตอนการติดต่อประสานงานของหน่วยงานภาครัฐ ข้อได้เปรียบต่างๆ ก็จะไม่มีความหมายทันที และที่สำคัญคือการพยายามเรียนรู้ภาษาจีน ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับคนจีน โดยคนจีนจะถือคติที่ว่าหากผู้ใดพูดภาษาจีนได้ถือว่าเป็นมิตรต่อกัน และ

นั้นจะทำให้การลงทุนของจีนในไทยนั้นเกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถสร้างรายได้และความมั่นคงให้กับประเทศไทยอย่างยาวนาน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงพาณิชย์ กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. (10 สิงหาคม 2560). *ลำดับความสำคัญของประเทศคู่ค้าของไทย: กรกฎาคม 2560*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http://www.dtn.go.th/index.php/stat-dtn/category/%E0 % B8 % 9 B%E0%B8%B5-2559.html](http://www.dtn.go.th/index.php/stat-dtn/category/%E0% B8 % 9 B%E0%B8%B5-2559.html)

กรุงเทพธุรกิจ. (5 สิงหาคม 2560). *ฝ่าแผนพัฒนาฯ ฉบับ 13 ของจีนในภาวะ New Normal*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/637293>

เกา ซานเหลา. (29 มิถุนายน 2560). ผู้จัดการฝ่ายตรวจสอบคุณภาพ. สัมภาษณ์.

ไค หวง. (22 มิถุนายน 2560). ผู้จัดการฝ่ายจัดซื้อ. สัมภาษณ์.

ฉี บิน. (6 สิงหาคม 2560). ผู้จัดการทั่วไป. สัมภาษณ์.

ชุตีระ รอบบและคณะ. (2557). “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการลงทุนในไทยของผู้ประกอบการชาวจีนในนิคมอุตสาหกรรมไทย-จีน จังหวัดระยอง” (**ทุนอุดหนุน**). มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.

เดวิด หลิว. (29 มิถุนายน 2560). ผู้จัดการทั่วไป. สัมภาษณ์.

ปิติ ศรีแสงนาม. (2557). **รุกฆาตอาเซียน**. กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์.

พาสนา พุทธิกำพล. (2552). “การส่งเสริมการลงทุนจากจีน: บทบาทของสถานกงสุลใหญ่และสำนักงานเศรษฐกิจการลงทุน ณ นครเซี่ยงไฮ้” (**รายงานการศึกษาส่วนบุคคล หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 1**). กรุงเทพมหานคร : สถาบันการต่างประเทศ เทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ.

ฟู เจิงโฮ่ยว. (15 มิถุนายน 2560). ที่ปรึกษาอาวุโสสถาบันขงจื้อแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและผู้เชี่ยวชาญชาวต่างชาติแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์.

วิศรา ภาณุวัฒน์. (2556). **ตำนานเศรษฐกิจไทย**. กรุงเทพฯ : แสงดาว.

วัชรีย์ ถิ่นธานีสะอาด, บรรณเจตฤทธิบุญเรือง ศรีเหรียญ และวงศ์ธีรา สุวรรณิน. (2558). “ปัจจัยดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในประเทศไทย” (**หลักสูตรดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ**). ปทุมธานี: วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2557). **สารานุกรมเศรษฐกิจจีน**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผู้จัดการ.

- ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในจีน. (7 กรกฎาคม 2560). *รู้จักจีน: ข้อมูลจีนทั่วไป*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.thaibizchina.com/thaibizchina/th/about-china/index.php>
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (7 กรกฎาคม 2560). *การลงทุนจีนในไทย แนวโน้มขยายตัวรองรับการเข้าสู่ AEC*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.hooninside.com/community-detail.php?m=9&id=109675>
- ศูนย์วิจัยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์. (7 กรกฎาคม 2560). *แหล่งความรู้ประชาคมอาเซียน: ความสัมพันธ์อาเซียน-จีน*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.pandinthong.com/asean/partnership/china.php>
- สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา. (8 สิงหาคม 2560). *ปัจจัยส่งเสริมการลงทุน*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.itd.or.th/th/>
- สมภพ มานะรังสรรค์. (2551). *ธุรกิจจีนในต่างแดน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- สมาคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจไทย-จีน (7 กรกฎาคม 2560). *ความสัมพันธ์ไทย-จีน*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.thaizhong.org/index.php?lang=th>
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน. (10 สิงหาคม 2560). *China Information Center: การค้าไทย-จีน*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://chineseinfo.boi.go.th/index.php/information/detail/26>
- สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยบูรพา. (8 สิงหาคม 2560). *อาเซียน: สารานุกรม*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.lib.buu.ac.th/webnew2/?page_id=1286
- หลี่ เหวิน เหลียง. (2555). “โอกาสในการส่งเสริมการลงทุนของจีนในไทยอย่างยั่งยืนวิเคราะห์จากมิติวัฒนธรรม” (*ปริญาญาดุษฎีบัณฑิต*). กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เหล่า เซียว ปิง. (22 มิถุนายน 2560). ผู้จัดการฝ่ายตรวจสอบคุณภาพ. สัมภาษณ์.
- อักษรศรี พานิชสาส์น. (2554). *ทุนจีนรุกอาเซียน*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพธุรกิจ.
- Buthe, T. & Milner, H. V. (2008). *The Politics of Foreign Direct Investment into Developing Countries: Increasing FDI Through International Trade Agreement*. American Journal of Political Science.
- Homilychart. (8 สิงหาคม 2560). *ข้อมูลเศรษฐกิจทั่วโลก: ประเทศจีน*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.homilychart.com/th/hgjj/gdp/gdp_1_th.html

ทางออกปัญหาการเมืองไทย
 ศาสตร์และศิลป์ที่ไม่มีสูตรสำเร็จในบริบทสังคมไทย
 THAILAND POLITICAL SOLUTION
 SCIENCE AND ART THAT HAS NO FORMULA FOR SUCCESS
 IN THE SOCIAL CONTEXT OF THAILAND

จุฬาลักษณ์ พันธ์ง *
 Julaluck Punthung

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นนำเสนอแนวทางการแก้ปัญหาการเมืองไทย ซึ่งจากในอดีตถึงปัจจุบันการเมืองไทยประสบปัญหาอยู่หลายประการ อาทิ ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ปัญหาความเชื่อมั่นในการบริหารประเทศของรัฐบาลที่เกิดการทุจริตคอร์รัปชันอันส่งผลเสียหายต่อเศรษฐกิจ สังคมประเทศชาติโดยรวมอย่างมหาศาล หน้าประวัติศาสตร์การเมืองไทยจึงมีการปฏิวัติ รัฐประหารและปกครองในรูปแบบอำนาจนิยมในยามที่การเมืองอ่อนแออยู่บ่อยครั้ง การครอบครองอำนาจทางการเมืองที่ขาดความชอบธรรมในระบอบประชาธิปไตยทำให้ได้รับแรงกดดันทั้งจากภายในและภายนอก แต่เมื่อคืนอำนาจสู่ประชาชนอีกครั้งกลับพบว่าเกิดปัญหาซ้ำวงจรมืด รูปแบบปัญหาการเมืองไทยจึงต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์โดยเข้าใจพื้นฐานแนวคิดที่ว่าไม่มีสูตรสำเร็จใดในการแก้ปัญหา และต้องคำนึงถึงความเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะและบริบทของสังคมไทยเป็นหลัก

คำสำคัญ: ปัญหาการเมืองไทย ; ศาสตร์และศิลป์ ; บริบทสังคมไทย

Abstract

This article proposes an approach to solve Thailand's political problems. From the past to the present Thailand's political is experiencing several reasons, including a lack of public awareness and participation in the political democratic monarchy. The problem of confidence in administrative's government , which took corruption corrupt affecting the economy society and the nation overall enormously. Thailand's political history has revolutions coup and authoritarian forms when politics are often weak. Possession of political power, the lack of democratic legitimacy has been made under pressure from both inside and outside. When the authority turn to the people again

* Political Science Department Faculty of Political Science and Law, Burapha University.

found that the problem is repeated in a cycle. Thailand political model thus requires both art and science which understand the basic concept that there is no fixed formula to solve any problem. Moreover, taking into consideration the compliance with the appropriate characteristics and social context of Thailand

Keywords: Thailand's political problems ; Art and Science ; The social context of Thailand

1. บทนำ

นานาประเทศต่างจับตามองทิศทางทางการเมืองไทยภายหลังกองรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 โดยมีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เป็นผู้ใช้อำนาจบริหารและเป็นนายกรัฐมนตรี การเมืองไทยในปัจจุบันจึงมีรูปแบบอำนาจนิยมเผด็จการทางทหาร หลายประเทศไม่เห็นด้วยกับการได้มาซึ่งอำนาจที่ขัดกับหลักประชาธิปไตย และการลิดรอนสิทธิในการรับรู้ข่าวสารของประชาชน จึงมีการกดดันในรูปแบบต่างๆ ทั้งการลดกิจกรรมทางทหารหรือลดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศพร้อมตั้งข้อคำถามว่า เหตุใดการเมืองไทยในหลายทศวรรษจึงย่ำอยู่ที่เดิม

การเมืองเป็นเรื่องของอำนาจ อิทธิพล และการปกครอง อำนาจจึงเป็นทั้งเป้าหมายและวิธีการที่มนุษย์แสวงหา ทั้งนี้ นอกเหนือจากเป็นเรื่องของสถาบันการปกครอง การตัดสินใจ หรือนโยบายสาธารณะ (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2555) ปัญหาการเมืองไทยที่บ่มเพาะมาช้านานอาจกล่าวได้ว่าเนื่องด้วยคน โครงสร้าง ระบบ มีความอ่อนแอ ทั้งนี้ ปัญหาหลักๆ หนึ่งไม่พ้นเรื่องของการจัดสรรทรัพยากรที่ไม่สมดุลทำให้ระบบทุนนิยมสร้างช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างชนชั้นมากยิ่งขึ้นทุกวัน และที่สำคัญคือปัญหาคอร์รัปชัน ก็ยังคงอยู่คู่ระบบการเมืองไทยในทุกยุคสมัย ประเด็นหลักสำคัญจึงต้องสร้างความยุติธรรม (justice) ให้เกิดขึ้นในสังคม การจัดระบอบการปกครองให้เหมาะสมกับพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม ลักษณะของประชากร และเงื่อนไขต่างๆ ที่แต่ละสังคมมีอยู่เป็นหลัก ไม่มีการปกครองใดจะดีกว่าแบบอื่นๆ ถึงกับจะนำไปใช้ได้กับทุกสังคมทั่วโลก ระบอบการปกครองย่อมจะแตกต่างกันไปตามสภาพของแต่ละสังคม เพราะมีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้ต้องใช้ระบอบการปกครองที่แตกต่างกันไป จะเห็นว่าระบอบใดระบอบหนึ่งอาจเหมาะสมกับสภาพสังคมของตนในสมัยหนึ่ง แต่เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปลงไป อาจต้องใช้อีกระบบหนึ่งก็ได้เนื่องจากล้าสมัยไปแล้วหรือเข้าไม่ได้กับสภาพปัจจุบัน ดังนั้นในทางสังคมศาสตร์แล้วจึงต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ในการแก้ปัญหาทางการเมือง สำหรับประเทศไทยนั้นได้หยิบยืมรูปแบบการปกครองมาจากอังกฤษ และใช้ความเจริญของสหรัฐอเมริกาเป็นแม่แบบในการพัฒนาประเทศ โดยขาดการปรับสภาพให้เข้ากับความเป็นจริงในสังคมไทย เกิดมาจากการที่เราเป็นอาณานิคมทางปัญญาของมหาอำนาจตะวันตก (ลิขิต ธีรเวคิน, 2541: มติชน)

ในบทความนี้จึงเสนอเกี่ยวกับ ปัญหาที่พบในการเมืองไทย อันนำไปสู่การรัฐประหารตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนแนวทางการแก้ปัญหาทางการเมืองในแง่มุมที่หลากหลาย ในการนำไป

สร้างยุทธศาสตร์ (Strategy) แผนโครงการและกิจกรรมทางการเมืองไทยภายใต้บริบทสังคมไทย รวมถึงนำเสนอกรณีศึกษาที่เป็นประสบการณ์ของต่างประเทศเพื่อเปรียบเทียบความสำเร็จ และความเป็นไปได้ในการนำมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของสังคมไทยให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

2. ปัญหาการเมืองไทย

การเมืองของไทยเรานั้นเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า สถาบันการเมืองต่างๆไม่ว่าจะเป็น รัฐสภา รัฐธรรมนูญ พรรคการเมืองเป็นอาทิ ต่างก็มีสภาพอ่อนแอไม่เข้มแข็ง เนื่องจากการพัฒนาทางการเมืองมีน้อยและไม่ต่อเนื่อง ในขณะที่ระบอบราชการไทยนั้นก็ได้มีพัฒนาการกันอย่างจริงจัง (สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ, 2543) การสร้างสถาบันทางการเมืองของไทย เป็นปัญหารากฐานที่ยาวนานกว่า 80 ปี การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ซึ่งเป็นฉบับที่ 18 ของไทยถือเป็นการยืนยันว่าการเมืองไทยยังคงไม่สามารถที่จะสร้างสถาบันทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้มีความแข็งแกร่งมั่นคงและมีประสิทธิภาพได้ (ชรินทร์ สันประเสริฐ, ออนไลน์.)

ในทุกยุคสมัยของการเมืองไทยเมื่อเกิดความขัดแย้งทางการเมืองขึ้น ท้ายที่สุดก็จะมีการยึดอำนาจปฏิวัติรัฐประหารโดยคณะทหารและนำไปสู่การปกครองในรูปแบบอำนาจนิยม ก่อนที่จะกลับคืนอำนาจอธิปไตยสู่มือของประชาชนอีกครั้ง ขณะที่เศรษฐกิจของไทยแบบทุนนิยมที่มีการพัฒนามาเป็นลำดับต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันก็ทวีความเหลื่อมล้ำทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนมากขึ้น ทรัพยากรส่วนใหญ่ของประเทศตกอยู่กับกลุ่มชนชั้นนำและผู้มีฐานะทางสังคม ทำให้ชนชั้นรากหญ้าซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศสูญเสียโอกาสต่างๆในการพึ่งพาตนเอง โลกปัจจุบันเป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร เมื่อมีการยึดอำนาจปฏิวัติรัฐประหารซึ่งขัดกับแนวคิดในเรื่องความเป็นประชาธิปไตยอันเป็นที่ยอมรับสากลในประชาคมโลก ย่อมเกิดแรงกดดันจากนานาชาติและเสียงวิพากษ์วิจารณ์ดังเช่นที่ไทยเรากำลังประสบปัญหาในปัจจุบัน โดย ลิขิต ธีรเวคิน. (2558: ออนไลน์) ได้กล่าวว่า “การแบ่งปันอำนาจผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สถานะทางสังคม และสิ่งที่มีคุณค่าบางอย่างไม่สามารถกระทำได้อย่างลงตัวโดยมีการประสานประโยชน์ได้ทั้งสองฝ่าย คือฝ่ายซึ่งอำนาจของอธิปไตยของปวงชนและฝ่ายที่อ้างความมั่นคงอยู่รอดของประเทศชาติ ซึ่งเป็นข้ออ้างที่ให้ความชอบธรรมกับการกระทำทางการเมืองของตน โดยลึกลับ แล้วก็คือการช่วงชิงอำนาจทางการเมือง ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สถานะทางสังคม”

สำหรับประเด็นความขัดแย้งทางการเมืองไทย พบว่าปัญหามุมมองที่แตกต่างกันต่อความเป็นประชาธิปไตยของประเทศที่เกี่ยวข้องกับระบบการจัดการอำนาจและทรัพยากรในสังคมระหว่างฝ่ายหนึ่งที่ทำหน้าที่ต่อการเลือกตั้งซึ่งความชอบธรรมของผู้บริหารประเทศอยู่ที่ “เสียงข้างมาก” ของประชาชน กับอีกฝ่ายหนึ่งที่ทำหน้าที่ต่อ “คุณธรรมจริยธรรม” ของผู้บริหารประเทศมากกว่าความเป็นตัวแทนของคนส่วนใหญ่ ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้ได้เกิดขึ้นท่ามกลางบริบทของปัญหาพื้นฐานในสังคมไทย คือ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม อันเป็นเงื่อนไขที่ตอกย้ำให้ความ

แตกต่างทางความคิดทางการเมืองกลับกลายเป็นความแตกแยกและแหลมคมมากยิ่งขึ้น (สถาบันพระปกเกล้า, 2555: ออนไลน์)

คณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (คณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย, ออนไลน์.) มองเห็นว่าปัญหาของระบบการเมืองไทยมี 2 ประการ คือเรื่องความไม่สุจริตของระบบการเมืองประการหนึ่ง และความไม่เป็นประสิทธิภาพของระบบการเมืองอีกประการหนึ่ง ซึ่งต้องแก้ไขด้วยการปฏิรูปการเมืองทั้งระบบ พร้อมกันนี้ได้สรุปปัญหาการเมืองไทยไว้ 8 ประการได้แก่ การใช้เงินซื้อเสียง การผูกขาดการเมือง คนดีหนีการเมืองการคอร์รัปชัน เผด็จการโดยรัฐสภา การไร้เสถียรภาพทางการเมือง สภาวิชาชีพผู้นำทางการเมืองฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหารไร้ประสิทธิภาพ มุมมองเชิงสังคมวิทยาการเมืองอาจจำแนกเป็นปัญหาหลักๆ ได้ 3 ประเด็น ดังนี้ 1) โครงสร้างเรื่อรังของประเทศ คือ ความยากจนในชนบท ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรสภาพแวดล้อม ความล่มสลายผู้กร่อนของสถาบันทางสังคมหลายอย่าง เช่น ครอบครัว ศาสนา ไม่ได้รับการแก้ไข 2) โครงสร้างสังคมส่วนใหญ่เป็นระบบอุปถัมภ์เอื้อต่อระบบอำนาจนิยม และการซื้อเสียงระบบการเมืองเราจึงมีลักษณะ เป็นการร่วมมือกันระหว่างผู้มีอิทธิพลท้องถิ่นกับกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ในการซื้อเสียงเพื่อแย่งชิงกันเข้าไปบริหารประเทศ 3) ระบบการเมืองและข้าราชการล้าหลังภาคเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ก่อให้เกิดปัญหา คือ ประการแรก เศรษฐกิจประเทศที่เติบโตใหญ่ทำให้เกิดผลประโยชน์มหาศาลหลายด้าน การเมืองก็มีการเปลี่ยนอำนาจการจัดสรรผลประโยชน์และทรัพยากรของประเทศจากกลุ่มทหารและข้าราชการ มาเป็นกลุ่มนักการเมืองที่มีกลุ่มธุรกิจหนุนหลัง แต่ถึงที่สุดเป็นการร่วมมือกันทั้งสามฝ่ายคือ ข้าราชการ นักการเมือง และกลุ่มธุรกิจต่างๆ ทำให้เกิดการคอร์รัปชัน การใช้อำนาจไม่เป็นธรรม ประการที่สอง คือ เศรษฐกิจของประเทศผูกติดกับเศรษฐกิจโลก จึงต้องปรับโครงสร้าง เช่น สินค้า เทคโนโลยีไปตามกระแสโลกและต้องพึ่งพาเงินทุนต่างประเทศอย่างเลี่ยงไม่ได้ ในขณะที่ วิชาล ศรัทธาวิโร. (2557) ได้กล่าวถึงปัญหาการเมืองการปกครองไทยก่อนมีปฏิรูปทางการเมืองและได้รัฐธรรมนูญปี 2540 ดังนี้คือ 1) ปัญหาอุดมการณ์ทางการเมือง 2) ปัญหาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน 3) ปัญหาการใช้รัฐธรรมนูญ 4) ปัญหาการถ่ายทอดอำนาจทางการเมือง 5) ปัญหาการดำเนินงานของฝ่ายนิติบัญญัติ 6) ปัญหาการครอบงำและการผูกขาดอำนาจเศรษฐกิจ 7) ปัญหาผลประโยชน์และพรรคการเมือง 8) ปัญหาการเมืองไทย กับระบบราชการ 9) ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรทางการเมือง องค์กรบริหารและประชาชน 10) ปัญหาความร่วมมือระหว่างทหารกับพลเรือนในทางการเมือง 11) ปัญหาความมั่นคงของชาติ 12) ปัญหาการจัดสรรงบประมาณกับการกระจายรายได้ และ 13) ปัญหาการดำเนินงานของฝ่ายบริหาร

มุมมองในแง่ของระบบการบริหารไทยก็มีปัญหาที่สำคัญอยู่มาก ระบบการบริหารของไทยเป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมไทย ระบบบริหารถือตามสังคมตะวันตกแต่พฤติกรรมที่แสดงออกเป็นแบบไทยๆ การทำหน้าที่ตามบทบาทที่แท้จริงไม่ค่อยมี ในขณะเดียวกันกิจกรรมต่างๆ ก็ขยายขอบเขตโดยไม่มีระเบียบแบบแผน เช่น การขยายหน่วยงานเพิ่มขึ้นเพื่อประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าคำนึงถึงลักษณะงาน ข้าราชการมีความเฉื่อยชาและต้องมี

ทัศนคติที่มุ่งเน้นการบริการประชาชน ตลอดจนต้องปรับปรุงประสิทธิภาพในการทำงานของนักบริหารระดับสูงก่อนอื่นใด (อมร รักษาสัตย์ และ โสรัจ สุจริตกุล, 2505)

ในทัศนะของผู้เขียน ปัญหาการเมืองไทยเกี่ยวข้องอยู่กับปัจจัยหลัก 2 ประการ นอกเหนือจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ได้แก่ 1) ปัญหาด้านโครงสร้างทางการเมือง เช่น โครงสร้างทางการเมืองของไทยไม่เข้มแข็ง คือ การรับเอารูปแบบจากตะวันตกมาใช้โดยไม่ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบททางสังคมหรือรับมาแต่รูปแบบแต่ขัดแย้งในทางปฏิบัติ ขาดวัฒนธรรมทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตย การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นขาดประสิทธิภาพ ปัญหาการล้วงลูกในการทำงานระหว่างนักการเมืองและข้าราชการประจำ เป็นต้น 2) ปัญหาด้านคน เช่น นักการเมืองขาดคุณธรรมจริยธรรมก่อให้เกิดปัญหาคอร์รัปชัน ประชาชนยังไม่เข้าถึงประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เช่น การเรียกร้องอำนาจและใช้สิทธิทางการเมือง หรือขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่องการเมือง เป็นต้น ไม่มีสูตรสำเร็จใดในการแก้ปัญหาจึงต้องมองในมุมกว้างและปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมให้ทันกับกระแสโลกและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา

3. รัฐประหารกับการเมืองไทย

รัฐประหาร (Coup) หรือ ใช้ในภาษาอังกฤษว่า Coup d'état ซึ่งเป็นคำยืมมาจากภาษาฝรั่งเศส หมายถึง การใช้กำลังยึดอำนาจด้วยกองทัพเพื่อทำการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองคือเพื่อเปลี่ยนแปลงผู้นำรัฐบาล โดยระบอบการปกครองยังคงเดิม จะมีความแตกต่างกับอีกคำหนึ่งที่ใช้กันคือ “ปฏิวัติ” ในภาษาอังกฤษจะใช้ว่า Revolutoin ซึ่งจะมีความหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่มีการเปลี่ยนระบอบหรือเปลี่ยนโครงสร้างทางการเมืองโดยการเปลี่ยนรูปแบบหรือระบอบการปกครองประเทศ จากรูปแบบหนึ่งไปสู่อีกรูปแบบหนึ่งอย่างสิ้นเชิง (บุษราภรณ์ อัครนิธิยานนท์, 2557) ทหารเข้ามามีบทบาทในการเมืองไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองดังกล่าวมีลักษณะของรัฐประหารมากกว่าปฏิวัติ การก่อรัฐประหารทั่วโลกจะมีลักษณะคล้ายกัน คือ เริ่มก่อการจากทหารจำนวนน้อย หรือมาจากผู้บัญชาการทหารที่ควบคุมกองทัพ แล้วเคลื่อนกำลังหรือประเทศยึดอำนาจแบบฉับพลัน เพื่อโค่นรัฐบาลชุดเดิม จัดตั้งคณะบริหารหรือรัฐบาลชุดใหม่ และหลายครั้งจะมีการยกเลิกอำนาจนิติบัญญัติคือ รัฐสภาชุดเดิม และล้มรัฐธรรมนูญฉบับเดิม จากนั้น ก็จะมีการตั้งกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งมักจะมีการใช้ไปจนถึงรัฐประหารครั้งต่อไป ประเทศที่รัฐประหารบ่อยก็จะมีการเปลี่ยนรัฐธรรมนูญบ่อยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา โฉมหน้าการเมืองไทยนั้นคณะทหารได้เข้ามามีบทบาทกุมอำนาจสำคัญทั้งในฝ่ายบริหาร และฝ่ายนิติบัญญัติ และลำดับรายชื่อนายกรัฐมนตรีของไทยกว่าครึ่งหนึ่งมาจากทหารและอยู่ในตำแหน่งเป็นระยะเวลายาวนานกว่านายกรัฐมนตรีที่มาจากพลเรือน สาเหตุสำคัญที่ทำให้ทหารเข้ามามีบทบาททางการเมือง ได้แก่ ปัญหาคอร์รัปชัน และการมีทัศนคติเชิงลบต่อการบริหารงานของรัฐบาล รัฐบาลอ่อนแอขาดเสถียรภาพ เรื่องของผลประโยชน์ทางการเมือง รวมถึงเพื่อปกป้องผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม เช่น งบประมาณทหาร

อย่างไรก็ตามการรัฐประหารถือว่าเป็นวิธีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตยและไร้กติกา เพราะในระบอบประชาธิปไตยโดยทั่วไปจะกำหนดวิธีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองด้วยการลงคะแนนเสียงของประชาชน ผู้ที่เข้ามาเป็นรัฐบาลบริหารประเทศจะมีอำนาจเต็มในการดำเนินนโยบายตามที่ตนเองเสนอในกรอบเวลาที่แน่นอนชัดเจน จากนั้นก็ให้ประชาชนเลือกตั้งกันใหม่ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในลักษณะนี้จึงไม่ต้องก่อการรัฐประหาร เราจึงพบว่า มีประเทศประชาธิปไตยก้าวหน้าจำนวนมากไม่เคยมีการรัฐประหารเลย เช่น ในสหรัฐอเมริกา อังกฤษ สวิสเซอร์แลนด์ สวีเดน ออสเตรเลีย ฟินแลนด์ อินเดีย ฯลฯ ในประเทศที่ไม่เคยมีการรัฐประหารเหล่านี้ ไม่เชื่อว่าจะไม่มีความขัดแย้งทางการเมือง เพียงแต่ถือกันว่า วิธีแก้ปัญหาทางการเมืองที่มีอารยธรรมก็คือ การใช้ประชาธิปไตย เคารพในความเห็นของเสียงข้างมากในกรอบเวลาที่แน่นอน แล้วเปลี่ยนอำนาจด้วยเสียงประชาชน กองทัพในประเทศเหล่านี้ จึงไม่เคยมีบทบาทแทรกแซงทางการเมือง (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2557: ออนไลน์)

4. การแก้ปัญหามืองไทย ศาสตร์และศิลป์ที่ไม่มีสูตรสำเร็จ

ข้อจำกัดของความรู้ทางสังคมศาสตร์ที่ได้จากการวิจัยที่ค้นพบว่าเป็นจริงในสังคมยุคหนึ่ง คือ มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สามารถนำไปใช้ได้ดีกับสังคมหนึ่งในยุคสมัยหนึ่ง แต่ไม่ได้เป็นบทพิสูจน์ว่าจะสามารถนำไปใช้ได้ดีในอีกสังคมหนึ่งยุคสมัยหนึ่งได้เนื่องด้วยในสภาพความเป็นจริงมีหลายปัจจัยเข้ามาเกี่ยวเนื่องอีกทั้งแต่ละสังคมต่างก็มีความเป็นอัตลักษณ์ ดังนั้นในการนำรูปแบบวิธีการที่ประสบผลสำเร็จของอีกสังคมหนึ่งมาใช้จึงต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับกับวัฒนธรรมในสังคมการเมืองของตน ดังเช่น ลิขิต ธีรเวคิน. (2557: ออนไลน์) ที่ได้กล่าวถึง ทฤษฎีของคาร์ล มาร์กซ์ ซึ่งอ้างถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมจากทุนนิยมไปสู่สังคมนิยมนั้นเกิดขึ้นโดยการลุกฮือของชนชั้นกรรมาชีพ เช่นกรณีคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่ลุกฮือขึ้นล้มนายทุนในเมืองใหญ่ที่มีอุตสาหกรรม การลุกฮือสองครั้งที่เมืองเชียงใหม่ล้มหลวงและถูกปราบปราม ถือเป็นประเด็นสำคัญที่หมาเจอตุง สรุปว่าทฤษฎีสังคมและการเปลี่ยนแปลงของมาร์กซ์ใช้ไม่ได้กับสังคมจีน เพราะสังคมจีนเป็นสังคมพิวตลแบบเอเชีย อันมีการปกครองที่เป็นเผด็จการรวมศูนย์อำนาจ มีกลุ่มที่ได้ประโยชน์จากระบบในรูปของขุนนางและนักปราชญ์ที่ยังมีค่านิยมแบบเก่า

มองมุมกว้างถึงภาคเศรษฐกิจ ผู้เข้มแข็งเท่านั้นที่จะอยู่รอดได้เสมือนปลาใหญ่กินปลาเล็ก หากภาคการเมืองไทยยังอ่อนแอ ขาดการเตรียมความพร้อมที่จะรับมือกับเศรษฐกิจยุคใหม่ก็จะทำให้เราต้องเสียเปรียบต่างชาติและนายทุนขนาดใหญ่ ดังกรณีตัวอย่างที่เสียแชมป์ผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ให้กับเวียดนาม เราจึงต้องเตรียมความพร้อมหรือสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีเพื่อพัฒนาตนเอง โดยต้องตระหนักและร่วมมือกันหาวิธีการแก้ไขปัญหาคือต้องทำพร้อม ๆ กันไปทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคการเมืองไทยซึ่งเป็นแกนหลักสำคัญในการกำหนดนโยบายและสะท้อนถึงพัฒนาและทิศทางของประเทศ การปรับเปลี่ยนรูปแบบ หลักการ วิธีการแก้ปัญหา ที่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงโลก จึงเป็นสิ่งสำคัญและ

จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะไม่มีสูตรสำเร็จใดในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อนและใช้ได้ในทุกบริบทสังคมที่แตกต่างกัน

5. จุดอ่อนของประชาธิปไตยในสังคมไทย

หลายยุคสมัยที่ประชาชนรากหญ้าซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่และเป็นฐานเสียงสำคัญของประเทศได้เห็นเพียงแต่ภาพลวงตาของการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตย เนื่องจากไม่สามารถจับต้องการทำงานของรัฐบาลได้อย่างแท้จริง จึงหวังเพียงว่าผู้แทนที่ตนเลือกเข้าไปนั้น จะทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้ตามนโยบายพรรคการเมืองตามที่ได้หาเสียงไว้ก่อนการเลือกตั้ง และการจัดตั้งรัฐบาลในบางครั้งก็ได้รับเลือกเข้ามาจากเสียงข้างน้อย รวมไปถึงแนวคิดการเลือกผู้แทนเข้ามาทำหน้าที่แทนตนในการทำงานของรัฐบาลซึ่งไม่ได้มีตัวเลือกที่มากนัก ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2538: 249 – 253) ได้กล่าวถึงความล้มเหลวของอุดมการณ์ประชาธิปไตยว่า สังคมไทยได้รับเอาแนวความคิด ทางประชาธิปไตยจากต่างประเทศมากำหนด รูปแบบและวิธีการปกครองอย่างเต็มที่ เมื่อปี พ.ศ. 2475 การรับเอาวิธีการของประชาธิปไตยมาใช้ในสังคมไทยเกือบจะเป็นวิธีการแบบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์เต็มรูป กล่าวคือให้สิทธิในการเลือกตั้งทั่วไป (Universal Suffrage) อย่างรวดเร็วโดยไม่มีวิวัฒนาการขยายสาขาหรือขอบเขต (Franchise) เหมือนกับประเทศอื่นๆ การรับเอารูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยมาใช้มีลักษณะเป็นทางการมากกว่าเกิดจากพลังทางการเมืองซึ่งมาจากประชาชน

จุดอ่อนอีกประการหนึ่งในประชาธิปไตยคือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน คนส่วนหนึ่งยังมีความเข้าใจในกรอบแนวคิดที่แคบอยู่เพียงการลงคะแนนเสียง ใช้สิทธิเลือกตั้ง ยังไม่แยกวิธีการทางประชาธิปไตยออกจากเป้าหมายของประชาธิปไตย ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแล้ว มีการเลือกตั้งมีรัฐสภา มีประชาธิปไตยแล้วไม่มีความจำเป็นอะไรที่กลุ่มอิทธิพลต่าง ๆ จะทำการประท้วงหรือเรียกร้องผลประโยชน์จากรัฐบาลอีก และมีทัศนคติต่อการชุมนุมทางการเมืองว่า เป็นการบ่อนทำลายระบบประชาธิปไตย

การพัฒนาเศรษฐกิจขาดมิติทางด้านกระจายรายได้ การเฉลี่ยความสุข ปัญหาเกี่ยวกับการย่ำรูปแบบและวิธีการทางประชาธิปไตย ในสังคมที่มีสภาพทางเศรษฐกิจซึ่งมีความเหลื่อมล้ำทางรายได้และชีวิตความเป็นอยู่แตกต่างกันอย่างมาก และมีติดต่อกันมาเป็นเวลาช้านานนี้ มีผลทำให้วิธีการแบบประชาธิปไตยเอื้ออำนวยให้การกดขี่และการเอารัดเอาเปรียบกันในสังคมไทย เป็นไปได้ อย่างมีความชอบธรรม (Legitimized Exploitation) และทำให้กลุ่มคนที่มีอำนาจเศรษฐกิจสามารถอ้างนามของประชาธิปไตยในการใช้อำนาจทางการเมืองที่จะสนับสนุนผลประโยชน์ของกลุ่มตนได้มากขึ้น การอ้างความเสมอภาคในโอกาส (Equality of Opportunity) ในสังคมที่กลุ่มคนเริ่มต้นจากพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันอย่างมาก ไม่ได้ก่อให้เกิดความเสมอภาคในโอกาสที่บุคคลที่อยู่ในระดับขั้นต่ำที่สุดของสังคม จะพัฒนาชีวิตคนได้อย่างเต็มที่ แต่กลับมีผลทำให้ผู้ที่แข็งแรงแล้ว แข็งแรงมากขึ้นและผู้ที่ย่อมน้อยกว่าไม่มีทางไล่ทัน (วิศาล ศรีมหาโว, 2557)

ความชะงักงันทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของไทยอีกประการหนึ่ง คือ จะเห็นได้ว่าในอดีตที่ผ่านมาประวัติศาสตร์การเมืองไทยมีการปฏิวัติ รัฐประหาร ล้มเลิกรัฐธรรมนูญ ยุบสภาอยู่บ่อยครั้ง ระบบและวิธีการของประชาธิปไตยไม่มีโอกาสพิสูจน์ตนเองอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาวิธีการของประชาธิปไตยเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายของสังคมที่จะช่วยแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน จึงไม่มีโอกาสเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์ในช่วงเวลาที่ผ่านมามา สอดคล้องกับ อีริชท์ บุนนิต (2540) ได้กล่าวถึงความล้มเหลวของการปกครองโดยใช้ระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy or Politics) ไว้ว่า ประชาธิปไตยแบบตัวแทนของเรา ไม่ได้มีรากฐานมาจากบุคคลที่รู้จักการใช้สิทธิอำนาจรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม กลุ่มอุปถัมภ์ในชนบทที่ก่อตัวเป็นเครือข่ายของระบบหัวคะแนนของผู้มีอิทธิพลท้องถิ่น โดยมีกลุ่มทุนอภิสิทธิ์ ทุนผูกขาดหมาย เช่น ทุนโครงการขนาดใหญ่ ทุนสัมปทาน ทุนพนัน ทุนของเถื่อน เป็นผู้ประสานงานความเคลื่อนไหวระดับชาติให้ หรือที่เรียกว่า “ระบบธนาธิปไตยอุปถัมภ์” ทำให้ระบบราชการเต็มไปด้วยคอร์รัปชัน วงจรการซื้อเสียง-คอร์รัปชัน โกงกินเพื่อถอนทุน-สร้างเครือข่ายหัวคะแนนเพิ่ม เพื่อซื้อเสียงการเลือกตั้ง ครั้นต่อไป ยิ่งนับวันจึงยิ่งขยายตัวออกไปทั้งแง่ปริมาณและความรุนแรง ผู้นำการเมืองก็ยากที่จะดำรงคุณธรรมในระดับเพียงพอที่สังคมจะยอมรับ จึงเกิดวิกฤตศรัทธาและวิกฤติความชอบธรรมกับทุกๆ รัฐบาลตลอดมา ในอดีตเราแก้ปัญหาความล้มเหลวของประชาธิปไตยไทยๆ นี้ด้วยการปฏิวัติรัฐประหาร ใช้อำนาจเผด็จการ และถดถอยมาหลังประชาธิปไตยก็ลุกขึ้นมาต่อสู้คัดค้านการใช้อำนาจเผด็จการ เปิดทางให้ระบบพรรคการเมืองอีกวนเวียนกันอยู่เช่นนี้

สภาพประชาธิปไตยของไทยกำลังเข้าสู่วิกฤตศรัทธา ประชาชนเบื่อหน่ายการเมือง รัฐมีอำนาจแต่ขาดประสิทธิภาพ เอกชนมีประสิทธิภาพแต่ก็ต้องพึ่งรัฐ เกิดปัญหาคอร์รัปชันไม่จบสิ้น ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการตรวจสอบจากภาคประชาชน สอดคล้องกับ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2539) กล่าวว่า ปัญหาการเมืองไทยในเรื่องความไม่สุจริตชอบธรรม เกิดขึ้นเหมือนบริษัทหรือชุมนุมสหกรณ์ที่กรรมการมีอำนาจมากเกินไป โกงโดยที่จับไม่ได้ไล่ไม่ทัน ทุกคนจึงอยากเป็นกรรมการ และเป็นที่มาของปัญหา 1) คนที่เข้าไปเป็นกรรมการเข้าไปหาผลประโยชน์ 2) ระบบการเมืองขาดประสิทธิภาพและเสถียรภาพ 3) เป็นเรื่องของคนกลุ่มเดียว ในขณะที่คนอื่น เหล่าธรรมทัศน์ (2538) ได้กล่าวถึงความขัดแย้งและไม่สมดุลของการเมืองไทยเป็น “ทฤษฎีสองนคราประชาธิปไตย” ไว้ว่าเป็นความแตกต่างของสองพฤติกรรม สองความคิด สองความต้องการของชาวนาชาวไร่ภาคชนบทและชนชั้นกลางชาวเมือง เกษตรกรชาวนาชาวไร่ในภาคชนบทเป็นได้เพียง “ฐานเสียง” และเป็น “ผู้ตั้ง” รัฐบาลโดยอาศัยคะแนนเสียงอันท่วมท้นในการเลือกตั้ง ขณะที่ชนชั้นกลางเป็น “ฐานนโยบาย” และมักจะเป็น “ผู้ล้ม” รัฐบาล

6. แนวความคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหาการเมืองไทย

การแก้ปัญหาการเมืองไทยคล้ายกับวิธีที่แพทย์จะวินิจฉัยโรคและสั่งยาตามอาการเจ็บป่วย หากไม่ได้ผลก็ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการรักษา แต่ในหลายครั้งวิธีการดั้งเดิมกลับไร้ผลเนื่องจากมีตัวแปรตัวอื่นๆเกิดขึ้น ดังนั้นวิธีการแก้ปัญหาให้ได้ผล ผู้ทำการแก้ปัญหาก็จะต้องมีความเข้าใจปัญหาอย่างแท้จริงว่าเกิดจากอะไร ส่งผลในทางลบอย่างไร ความเข้าใจดังกล่าวนี้จะต้องประกอบด้วยการมีข้อมูลที่ครบถ้วน มีทฤษฎีเพื่อการวิเคราะห์ปัญหา ไม่หลีกเลี่ยงความเป็นจริง มีความเข้าใจสมมุติฐานปัญหาอย่างแท้จริง และที่สำคัญที่สุด ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการแก้ปัญหาในรูปแบบใหม่ให้เหมาะสมตามกาลเวลา โดยวิธีการแก้ปัญหาแบบใหม่ต้องมีข้อมูลพร้อม มีทฤษฎีที่สอดคล้อง มีการวิเคราะห์อย่างถูกต้อง มีจังหวะเวลาที่น่าไปสู่ความสัมฤทธิ์ผล มองปัญหาอย่างวัตถุวิสัยและต้องยินดีรับความเป็นจริง ดังสุภาชิตบทหนึ่งของอังกฤษกล่าวไว้ว่า “ไม่มีผู้ใดตาบอดเท่ากับผู้ที่ไม่อยากให้เห็น ไม่มีใครหูหนวกเท่ากับคนไม่อยากจะได้ยิน” (ลิซิท อีริเวคิน, 2557: ออนไลน์) สอดคล้องกับ ประเวศ วะสี, (ออนไลน์.) ที่ได้กล่าวถึงวิกฤตการณ์ต่างๆ ในโลกที่หาทางออกไม่ได้ว่า เกิดจากความขัดแย้งระหว่างสภาพความจริงใหม่กับวิธีคิดเก่า วิธีคิดเก่า คือวิธีคิดแบบตายตัว แยกส่วน ง่าย และเป็นเส้นตรง ปัญหาของมนุษย์อยู่ที่วิธีคิดแบบนี้ที่นำมนุษย์เข้าไปสู่ความขัดแย้ง รุนแรง วิกฤตจนจะอยู่รอดไม่ได้ เชื่อมโยงกับการแก้ปัญหาทางการเมืองไทยที่ยังรากลึกมาช้านาน (ฐิติกร พูลภัทรชีวิน, ออนไลน์) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการแก้ปัญหาไว้อย่างน่าสนใจว่า ผู้ปกครองซึ่งถูกเลือกโดยประชาชนจะต้องโดยมุ่งเน้นผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ต้องตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตน ทั้งในการเลือกผู้ปกครองที่ดี และการตรวจสอบติดตามการทำงานของตัวเอง รวมถึงการถอดถอนตัวเองหรือผู้ปกครองที่ไม่ดีออกไป โดยเน้นส่งเสริมการศึกษา ที่มุ่งให้ความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งปลูกฝังค่านิยม และวัฒนธรรมแบบประชาธิปไตยให้ผู้เรียน สนับสนุนภาคประชาสังคม ในด้านการเมือง ได้แก่ 1) ทักษะในการบริหารจัดการ ควรให้กลุ่มนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเป็นกำลังหลักในการให้ความรู้และทักษะในการบริหารจัดการให้กับภาคประชาสังคม 2) ด้านกำลังทรัพย์ รัฐควรสนับสนุนโดยการใช้มาตรการทางภาษีเพื่อจูงใจให้ประชาชนหรือเอกชนที่บริจาคเงินเพื่อสนับสนุนองค์การภาคประชาสังคมสามารถนำมาลดหย่อนภาษีได้ 3) ด้านกำลังคน คือให้นักศึกษาในระดับปริญญาตรีและปริญญาโทในทุกสาขาวิชา ต้องผ่านการฝึกงานในองค์การภาคประชาสังคม เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาเหล่านั้นสามารถนำเอาหลักวิชาที่ได้เรียนรู้และศึกษามา มาประยุกต์ใช้ในการทำงานเพื่อสังคมทั้งยังเป็นการปลูกฝังจิตสาธารณะอีกด้วย การที่เมืององค์การภาคประชาสังคมมีคนอาสาสมัครเข้ามาทำงานน้อย เนื่องด้วยเงินเดือนที่ต่ำหรือไม่มีเงินเดือนให้ รัฐควรจัดให้มีการสนับสนุนบุคลากร โดยอาจใช้มาตรการงดเว้นภาษีกับคนที่ทำงานให้กับภาคประชาสังคม หรืออาจมีการจัดสวัสดิการพิเศษ รวมถึงการให้รางวัลตอบแทน วิสสุทธิ โพธิ์แท่น. (2551) ได้กล่าวถึงการเมืองการปกครองของไทยว่า มีปัญหาอุปสรรคอยู่ 3 ส่วน คือ 1) ปัญหาด้านคนอันหมายถึงประชาชนและตัวนักการเมือง โดยเฉพาะประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

(Voter) 2) ปัญหาเชิงระบบคือ สถาบันการเมืองการปกครองที่เป็นประชาธิปไตย (3) บริบทของสังคมโลกทุนนิยมโลกาภิวัตน์ ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสังคมไทย

จากการศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้เขียนจึงขอนำเสนอแนวทางแก้ปัญหการเมืองไทย เพื่อนำไปเป็นฐานหรือกรอบแนวความคิด (Conceptual Frame Work) ที่จะนำไปสู่การสร้างยุทธศาสตร์ (Strategy) แผนและโครงการ (Plan and Project) ทางเลือก (Alternative) ในการขับเคลื่อนที่จะให้เกิดผลในทางปฏิบัติและปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมหรือเป็นกระบวนการ “PDCA” คือคิด นำไปปฏิบัติ ตรวจสอบ เช็คและปรับให้เหมาะสมกับบริบทสังคมนั้นๆ ดังนี้

สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ มีการตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น และเมื่อรู้สึกว่าจะไม่ได้รับความเป็นธรรม ก็รู้จักเรียกร้องสิทธิเสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิมนุษยชนที่ตนพึงได้รับมากขึ้น เป็นผลให้การเมืองไทยมีการพลิกผันตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา แต่การที่ไทยรับเอาแนวคิด รูปแบบวิธีการ ประชาธิปไตยมาจากตะวันตก โดยมีได้ปรับให้เข้ากับบริบทของตนเอง อีกทั้งกระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงไป จึงเกิดคำถามที่ว่า ประชาชนไทย เข้าใจสิทธิ และหน้าที่ของตนเองในโลกประชาธิปไตยนี้เพียงพอหรือไม่ เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2538) ได้พูดถึงความแตกต่างของประชาชน ใน ทฤษฎีสองนคราประชาธิปไตยว่า เกษตรกรชาวนาชาวไร่ในภาคชนบทเป็นได้เพียง “ฐานเสียง” และเป็น “ผู้ตั้ง” รัฐบาลโดยอาศัยคะแนนเสียงอันท่วมท้นในการเลือกตั้ง ขณะที่ชนชั้นกลางเป็น “ฐานนโยบาย” และมักจะเป็น “ผู้ล้ม” รัฐบาล ในขณะที่ รัฐกิจ พุลภัทรวิน (ออนไลน์.) ได้เสนอแนะแนวทาง ซึ่งให้ความสำคัญกับภาคประชาชน ไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้ 1) สนับสนุนการศึกษาให้กับประชาชน ทั้งในระบบและนอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมุ่งเน้นให้ทุกสถาบันการศึกษาให้ความรู้ความเข้าใจ และจัดกิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยมากขึ้น ส่งเสริมมาตรฐานการศึกษาที่เท่าเทียม ให้ความสำคัญกับอาชีพครูในแง่ของค่านิยมและรายได้ 2) การรณรงค์เพื่อให้ข้อมูลความรู้ ปรับเปลี่ยนทัศนคติ สร้างวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมให้กับประชาชน โดยการนำเอาหลักการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ หรือ IMC (Integrated Marketing Communication) โดยการใช้ทั้งสื่อโฆษณา ทั้งทางโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ รวมถึงสื่ออื่น ๆ ที่สามารถเข้าถึงประชาชนได้ นอกจากสื่อที่ใส่นื้อหาวิชาการโดยตรง อาจเลือกใช้สื่อที่ไม่เป็นทางการ เช่น นวนิยาย หรือการ์ตูน โดยให้ผู้เขียนทำการแต่งเรื่องราวที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยให้กับสังคม และควรจัดให้มีกิจกรรมรณรงค์ประชาสัมพันธ์ อาทิ การจัด Road Show ให้ความรู้เรื่องประชาธิปไตย โดยใช้บุคคลที่เป็นที่สนใจของสังคม เช่น นักร้อง นักแสดง เป็นผู้ช่วยนำความรู้ความเข้าใจไปให้กับประชาชน 3) การเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นมากขึ้น โดยการกำหนดให้ทุกหน่วยงานราชการจะต้องมีเว็บไซต์ที่เปิดโอกาสให้กับประชาชนในการเข้ามาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหน่วยงานได้

การมีส่วนร่วมของประชาชนก็เป็นส่วนสำคัญมากจะละเลยเสียมิได้ เนื่องจากประชาชนมีสิทธิเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตยในการเลือกตั้ง กำหนดผู้มีอำนาจรัฐเข้าไปบริหารซึ่งก็คือทิศทางในการบริหารประเทศในเวลาต่อมานั่นเอง และนอกจากจะต้องให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพมีความเสมอภาคโดยทั่วกันแล้ว รัฐต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถตรวจสอบดูแลกำกับการทำงานของรัฐบาลเพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการทำงานรวมถึงสนับสนุนแนวคิดให้สิทธิพื้นฐานแก่ประชาชนในการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายพื้นฐานในการจัดการดูแลตนเอง โดยฟังเสียงความต้องการของประชาชนเพื่อให้นโยบายหรือยุทธศาสตร์ถูกกำหนดในทิศทางจากเบื้องล่างขึ้นไปสู่เบื้องบน อันจะเป็นการเข้าถึงความต้องการที่แท้จริงตามสภาพปัญหาเหมือนกับการจ่ายยาถูกโรคนั่นเอง ส่วนในระยะยาวต้องส่งเสริมดูแลระบบราชการให้มีประสิทธิภาพ โดยเพิ่มความสะดวกรวดเร็วความคล่องตัวในการบริหารงาน ส่งเสริมนวัตกรรม เทคโนโลยีใหม่ๆ ให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง ส่งเสริมปลูกฝังการทำงานด้วยหลักธรรมาภิบาลแก่ภาคราชการ ให้ประชาชนสามารถตรวจสอบการทำงานได้ อันเป็นส่วนเสริมสร้างเกื้อหนุนให้ประเทศมีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

7. กรณีศึกษา เหตุการณ์ทางการเมืองที่พิจิตรที่น่าสนใจ

พิจิตร มีการปฏิวัติรัฐประหารล้มล้างรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้ง โดยจับรัฐมนตรีใส่กระสอบและมัดปาก สะท้อนให้เห็นว่ามาตรการและวิธีการของการเล่นงานศัตรูที่ค่อนข้างที่จะอยู่ในลักษณะปฐมภูมิ สิ่งที่น่าสนใจสำหรับเหตุการณ์ทางการเมืองในพิจิตรก็คือ พิจิตรรัฐธรรมนูญซึ่งร่างขึ้นในปี ค.ศ.1997 และประกาศว่าจะมีการเลือกตั้งทั่วไปภายใน 30 กันยายน ค.ศ.2014 กล่าวอีกนัยหนึ่ง หลังจากการรัฐประหารและมีรัฐบาลที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งก็มีการสัญญาว่าจะมีการเลือกตั้งเพื่อนำไปสู่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบปกติ ซึ่งก็มีลักษณะคล้ายคลึงกับประเทศไทยในขณะนี้ แต่สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ นายกรัฐมนตรีพิจิตรที่มาจาก การรัฐประหารนั้นได้มีการประกาศว่าจะมี Road Map เพื่อจะนำประเทศไปสู่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยดังเดิมคำว่า Road Map หรือตารางเวลาที่มีขั้นตอนสำหรับการพัฒนาหรือปฏิรูปการเมืองก็เป็นศัพท์ที่มีการใช้กันในประเทศไทยหลังจากมีการรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ที่น่าสังเกตคือ ระหว่างที่มีการปกครองในรัฐบาลทหารนั้นมีการใช้อำนาจพิเศษควบคุมบุคคลและมีอำนาจที่จะกักขังบุคคล รวมทั้งการจับผู้ซึ่งกระทำความผิด นอกเหนือจากนั้นมีการห้ามมิให้มีการชุมนุมและมีการสลายกลุ่มพลังที่มีการชุมนุม ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองคล้ายคลึงกับสิ่งที่เกิดขึ้นในประเทศไทย อันเป็นที่ทราบกันอยู่ รายละเอียดต่างๆ ของรัฐธรรมนูญของพิจิตรก็มีเรื่องเกี่ยวกับจำนวนสภา การเลือกตั้งต่างๆ สี่ปี ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งต้องอายุ 18 ปีบริบูรณ์ ไม่มีการแบ่งเขตแต่จะใช้ประเทศเป็นเขต แต่ในกรณีนายกรัฐมนตรีนั้นบุคคลซึ่งพรรคได้คะแนนเสียงสูงสุดก็จะทำหน้าที่เป็นผู้บริหาร รวมทั้งทำหน้าที่เป็นประมุขแห่งรัฐ รวมถึงเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดของสาธารณรัฐพิจิตร ซึ่งมีอำนาจในการคุมหน่วยทหารต่างๆ มีการจัดสรรที่ดินสำหรับคนพื้นเมืองพิจิตรซึ่งก็เป็นความพยายามที่จะให้ความยุติธรรมกับคนพื้นเมือง บุคคลที่เป็นผู้กระทำรัฐประหาร รวมทั้งข้าราชการและเจ้าหน้าที่

ของรัฐที่เกี่ยวข้อง จะได้รับการนิรโทษกรรมจากการกระทำรัฐประหารและล้มรัฐธรรมนูญและระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย (ลิขิต ธีรเวคิน, 2558: ออนไลน์)

7.1 บทวิเคราะห์จากกรณีศึกษาเหตุการณ์ทางการเมืองที่ฟิจิที่น่าสนใจ

ประเด็นที่น่าสนใจคือประเทศที่มีการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยไม่สมบูรณ์ จะมีปัญหาความขัดแย้งในตัวระบบนำไปสู่การล้มรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ มีการแถลงนโยบายสำหรับการกลับไปสู่สภาพปกติ ในขณะเดียวกันก็มีอำนาจพิเศษในการบริหารประเทศแบบเบ็ดเสร็จ ป้องกันการประท้วง การชุมนุมทางการเมือง รวมถึงจำกัดการนำเสนอข่าวของสื่อ เป็นต้น

เหตุการณ์ทางการเมืองของฟิจิ และ ไทยมีประเด็นที่น่าสนใจคล้ายคลึงกันดังนี้

1) รูปแบบการลงโทษ โดยการจับรัฐมนตรีใส่และมัดปากกระสอบ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงมาตรการและวิธีการลงโทษที่ไร้อารยธรรม ส่วนประเทศไทยจะมีการถอดถอนนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐบาลออกจากตำแหน่ง ทำการยุบสภา และในบางสมัยนายกรัฐมนตรีจะลี้ภัยไปต่างประเทศ 2) ช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ร่างรัฐธรรมนูญใกล้เคียงกันกล่าวคือ ฟิจิมีรัฐธรรมนูญซึ่งร่างขึ้นในปี ค.ศ.1997 ซึ่งตรงกับประเทศไทย ปี พ.ศ. 2540 ที่รัฐธรรมนูญมาจากการร่างโดย สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญชุดแรกนั้น คือรัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2540 3) หลังจากการรัฐประหารและมีรัฐบาลที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งก็มีการสัญญาว่าจะมีการเลือกตั้ง มีการแถลงแผนการณ (Road map) เพื่อนำไปสู่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบปกติ และเพื่อเป็นแนวทางในการปกครองประเทศ เช่นเดียวกัน 4) มีการใช้อำนาจพิเศษควบคุมบุคคลและมีอำนาจที่จะกักขังบุคคล รวมทั้งการจับผู้ซึ่งมีความคิดเห็นแตกต่างทางการเมือง นอกเหนือจากนั้นมี การห้ามมิให้มีการชุมนุมและการสลายกลุ่มพลังที่มีการชุมนุม

ประเทศไทยและฟิจิต่างก็มีลักษณะของการพัฒนาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ไม่สมบูรณ์ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง และเมื่อมีการปฏิวัติรัฐประหารรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งก็จะเกิดการยกเลิกรัฐธรรมนูญแล้วแต่งตั้งคณะทำงานร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ มีการแถลงถึง Road Map เพื่อนำไปสู่สภาพปกติเช่นเดียวกัน พร้อมกันนี้ก็มีอำนาจพิเศษในการป้องกันการประท้วง การชุมนุมทางการเมือง เป็นต้น ส่วนในประเทศไทยก็มีการควบคุมสื่อในการนำเสนอรวมถึงการรับรู้ข่าวสารของประชาชน คำถามที่สำคัญของทั้งสองประเทศคือ อนาคตทางการเมืองจะเป็นไปในทิศทางใด ระยะเวลาที่กลับคืนสู่ประชาธิปไตยจะยาวนานหรือไม่ รัฐธรรมนูญที่ร่างขึ้นมานั้นจะส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยมากน้อยเพียงใด นานาประเทศต่างจับจ้องประเทศไทยและสนับสนุนการกลับมาเป็นประชาธิปไตยอีกครั้งหนึ่ง แต่ทั้งนี้ไทยเราเองคงต้องหันมาทบทวนตนเองถึงประเด็นปัญหาทั้งหมดที่เกิดขึ้นแล้วแก้ไขให้สอดคล้องกับบริบททางการเมืองของสังคมไทยเพื่อไม่ให้เกิดเหตุการณ์ซ้ำรอยเดิม และไม่ให้คำว่า ประชาธิปไตย เป็นคำที่มีปัญหาในสายตาของต่างประเทศดังเช่นปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย. (ม.ป.ป.). *ข้อคิดเห็นของ คณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (คพป.)*. (7 กันยายน 2558) [ออนไลน์].แหล่งที่มา: <http://www.webcenter.tht.in/Reformation4.html>.
- ชรินทร์ สันประเสริฐ. (ม.ป.ป.). *รัฐธรรมนูญกับการสร้างสถาบันการเมือง*. (7 กันยายน 2558) [ออนไลน์].แหล่งที่มา: <http://www.webcenter.tht.in/Knowledge.html>
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2515). *การปฏิวัติที่ใช้ขบวนการ*. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.
- ฐิติกร พูลภัทรชีวิน. (ม.ป.ป.). *แนวทางพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศไทย*. (21 กันยายน 2558) [ออนไลน์].แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/322379>
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. (2551). *การเมืองไทย: ระบบที่ไม่มีสูตรสำเร็จในการแก้ปัญหา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ปัญญาชน.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2540). *ประชาธิปไตยตรวจสอบ. จุดจบรัฐชาติสู่ชุมชนมธนาธิปไตย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้ง
- บวรศักดิ์ อวรรณโณ. (2539). *ปัญหาการเมืองไทยในข้อเสนอกรอบความคิดในการปฏิรูปการเมืองไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เคล็ดไทย.
- ประเวศ วะสี. (ม.ป.ป.). *ทางออกจากวิกฤต*. (21 กันยายน 2558) [ออนไลน์].แหล่งที่มา: http://www.matichon.co.th/matichon/view_news.php
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2541, 4 สิงหาคม). *อาณานิคมทางปัญญา. มติชน*. หน้า 6.
- _____. (2557). *การแก้ปัญหาที่ล้ำสมัย*. (21 กันยายน 2558), [ออนไลน์].แหล่งที่มา: https://www.dhiravegin.com/detail.php?item_id=001164
- _____. (2557). *ทฤษฎีสังคมศาสตร์และการประยุกต์*. (21 กันยายน 2558) [ออนไลน์].แหล่งที่มา: https://www.dhiravegin.com/detail.php?item_id=001177
- _____. (2558). *เหตุการณ์ทางการเมืองที่พิจิกที่น่าสนใจ*. (21 กันยายน 2558) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.dhiravegin.com/detail.php?item_id=001224
- _____. (2558). *อุปสรรคของการพัฒนาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยในประเทศไทย*. (7 กันยายน 2558) [ออนไลน์].แหล่งที่มา: http://www.dhiravegin.com/detail.php?item_id=001244
- วิศาล ศรีมหาวโร. (2553). *วัฒนธรรมการเมืองและทัศนคติการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนภาคใต้ : กรณีศึกษาจังหวัดสุราษฎร์ธานี*. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 3 (2), 66.
- วิสุทธิ โปธิแทน. (2551). *แนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์และราชกิจจานุเบกษา.

- สถาบันพระปกเกล้า. (2555). รายงานการวิจัยการสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ. (7 กันยายน 2558)
[ออนไลน์].แหล่งที่มา: <http://www.kpi.ac.th>
- สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ. (2543). **การเมืองและการบริหาร. สาธารณบริหารศาสตร์.**
(พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุธาศัย ยิ้มประเสริฐ. (2557). สุธาศัย ยิ้มประเสริฐ: ว่าด้วยการปฏิวัติ-รัฐประหาร. (21 กันยายน 2558)
[ออนไลน์].แหล่งที่มา : <http://www.prachatai.com/journal/2014/05/53606>
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2538). **สองนคราประชาธิปไตยแนวทางการปฏิรูปทางการเมืองเศรษฐกิจเพื่อประชาธิปไตย.** กรุงเทพมหานคร : มติชน.
- อมร รักษาสัตย์ และโสรัจ สุจริตกุล. (2505). **การบริหารงานบุคคลในประเทศไทย.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

การอนุรักษ์ และพัฒนารูปแบบการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรม

พุทธสถานภาคอีสานตอนล่าง

A CONSERVATION AND DEVELOPMENT MANAGEMENT MODEL OF
CULTURAL AND ECOLOGICAL SYSTEM IN BUDDHIST PLACES

LOWER ISAN

พระวีระพงษ์ อธิจิตโต (บุญคง) * โสสิต แผงสร้อย ** สุรพงษ์ คงสัตย์***

Phraveraphong Attijitro, Kosit Phaengsoi, Suraphong Kongsat

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมาย เพื่อศึกษาประวัติ ความเป็นมา สภาพปัจจุบัน ปัญหา การอนุรักษ์ และพัฒนารูปแบบการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรมของพุทธสถานภาคอีสาน ตอนล่าง ตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ. 2557 ถึง เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2558 ทำการศึกษาจากพุทธสถาน 8 แห่ง ในพื้นที่ 4 จังหวัด จังหวัดละ 2 พื้นที่ มี วัดมกุฏกษัตริยาราม วัดเลิศสวัสดิ์ วัดเขาพระอังคาร วัดป่าโคกกระชาย พุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร วัดป่าเขาโตะ สำนักสงฆ์ป่าหนองม่วง และ สำนักสงฆ์พุทธอุทยานดอนแก้วห้วยวะ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนาม ประกอบด้วย การสำรวจ สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม จัดกระทำการวิเคราะห์ข้อมูลและ นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า การอนุรักษ์และพัฒนารูปแบบการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรมของพุทธสถานภาคอีสานตอนล่าง มี 7 รูปแบบ คือ 1) สวนป่าเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร 2) ป่าชุมชนพัฒนาเป็นป่าไม้ถาวร 3) องค์กรป่าชุมชนและเครือข่าย 4) ป่าชุมชนอนุรักษ์พัฒนาเป็นป่าเบญจพรรณ 5) พุทธอุทยานระบบนิเวศดั้งเดิม 6) ป่าชุมชนแบบระบบนิเวศดั้งเดิม และ 7) พุทธอุทยานระบบนิเวศป่าบุงป่าทาม

สรุปได้ว่า การอนุรักษ์ และพัฒนารูปแบบการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรมภาคอีสาน ตอนล่าง เป็นแหล่งป่าต้นน้ำ อาหาร สมุนไพร โบราณคดี สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นศูนย์อบรม ศิลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม เป็นแหล่งค้นคว้าวิจัยข้อมูลพื้นฐานทางระบบนิเวศทางวัฒนธรรม ในการรักษาความหลากหลายทางพันธุกรรมของพืชและสัตว์ สร้างความสมดุลแก่ระบบนิเวศพุทธสถาน ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อจัดทำแผนพัฒนาพุทธสถานให้ทันกระแสแห่งโลกที่ทันสมัย

* Doctor of Philosophy Program in Cultural Science, Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University

** Doctor of Philosophy Program in Cultural Science, Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University

*** Doctor of Philosophy Program in Cultural Science, Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University

เตรียมความพร้อมต่อการพัฒนาระบบนิเวศทางวัฒนธรรมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ของประชาคมอาเซียน สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรม, พุทธสถาน

ABSTRACT

This research is intended. To study the history, current conditions, conservation issues, and development of the ecological cultural management model of the Lower Northeast. From March 2557 to June 2015, 8 Buddhist temples were built in 4 provinces, each with 2 monasteries. Wat Lertsawat Wat Phra Pho Wat Khok Krachai Wat Khao Sala Abula Wat Khao Tai Nong Muang Forest Monastery And Buddhist monastery, Don Kaew Use qualitative research methodology. Field storage Contains surveys, observations, interviews and discussion groups. Organize data analysis and present data analysis results. By descriptive analysis The research found that The conservation and development of the cultural ecosystem management system of the Lower Northeastern Buddhist Sanctuary is divided into 7 types: 1) Forest park is a watershed 2) Community forest develops as permanent forest 3) Forest community organization and network 4) Forest conservation community development is mixed deciduous forest. 5) Traditional Buddhist ecological park. 6) Traditional ecological forest community; and 7) Buddhist forest ecological system.

Conclusions that the conservation and development of the ecosystem management model of the Lower East It is a forest source, food, herbs, archaeological sites, recreation places. It is a moral, ethical, and ethical training center, a source of research, basic information on cultural ecology. To maintain genetic diversity of flora and fauna. To balance the Buddhist ecology. Encourage the learning process to develop a plan for the development of the Buddhist world. Prepare for the development of a cultural ecosystem to support the economic and social change of the ASEAN community. Can be applied in the community and society sustainably.

Keywords: Management Model of Cultural, Buddhist Places

1. บทนำ

พุทธสถานอยู่คู่กับระบบนิเวศทางวัฒนธรรมมากกว่า 2600 ปี การอยู่ป่าเป็นวัตรจัดเป็นปัจจัยเครื่องอาศัยของนักบวชในพระพุทธศาสนา เพื่อการเจริญสมณะ และวิปัสสนากัมมัฏฐาน แต่พุทธสถานสมัยปัจจุบันต้องปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่มาอนุรักษ์ป่าไม้ เนื่องจากการลดลงของทรัพยากรป่าไม้ จนเป็นวิกฤตหนัก ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ลดลงจนน่าวิตก ทุกสิ่งตกอยู่ในสภาวะที่เสื่อมโทรม สาเหตุสำคัญ คือ การขาดจิตสำนึกในการหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้โดยขาดการศึกษาถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จึงส่งผลเสียต่อระบบนิเวศ แหล่งน้ำเน่าเสีย อากาศเป็นพิษ ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ปัญหาภัยแล้งและภัยธรรมชาติที่รุนแรงขึ้น ซึ่งเป็นผลไปถึงการอนุรักษ์ และการพัฒนารูปแบบการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรมของพุทธสถานภาคอีสานตอนล่าง ที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในการอนุรักษ์ และพัฒนาระบบนิเวศทางวัฒนธรรม อันเป็นพื้นฐานของศิลปะสมัยขอมโบราณ ที่เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิต โดยอาศัยการผสมผสานความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม และเทคโนโลยี ในการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรม เพื่อการบริโภคแก่ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเนินดินชั้นใน

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต้องศึกษาการอนุรักษ์และพัฒนารูปแบบการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรมพุทธสถานในภาคอีสานตอนล่าง เพื่อเป็นการพัฒนารูปแบบการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรมของพุทธสถานภาคอีสานตอนล่าง สร้างความสมดุลแก่ระบบนิเวศของพุทธสถานอย่างยั่งยืน ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อจัดทำแผนพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ แลกเปลี่ยนประสบการณ์และช่วยเหลือกันเองในลักษณะเครือข่าย สร้างภูมิคุ้มกันในการเผชิญกับกระแสโลกที่ทันสมัย ให้มีความเข้มแข็งสามารถเป็นแบบอย่างนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมสืบไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของระบบนิเวศทางวัฒนธรรมของพุทธสถานภาคอีสานตอนล่าง
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรมของพุทธสถานภาคอีสานตอนล่าง
3. เพื่อศึกษาการอนุรักษ์และพัฒนารูปแบบการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรมของพุทธสถานภาคอีสานตอนล่าง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้เครื่องมือแบบสำรวจ (Survey) แบบสังเกต (Observation) แบบสัมภาษณ์ (Interview) แบบสนทนากลุ่ม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พุทธสถาน 8 แห่ง ในพื้นที่ 4 จังหวัด จังหวัดละ 2 พื้นที่ มี วัดมกุฏศิริวัน วัดเลิศ

สวัดี วัดเขาพระอังคาร วัดป่าโคกกระชาย พุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร วัดป่าเขาไต่ะ สำนักสงฆ์ป่าหนองม่วง และสำนักสงฆ์พุทธอุทยานดอนแก้วห้วยวะ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ และสรุปผลการวิจัยด้วยวิธีการแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ประวัติความเป็นมาของระบบนิเวศทางวัฒนธรรมของพุทธสถานภาคอีสานตอนล่าง ได้แก่ 1. **พุทธสถานวัดมกุฏกษัตริยาราม** ระบบนิเวศทางวัฒนธรรมพุทธสถาน จากเมื่อก่อนเคยเป็นที่รกร้างว่างเปล่า ซึ่งมีการดำเนินการสร้างวัดและมีการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรมทำให้พุทธสถานมีความโดดเด่นของการก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมที่ทันสมัยสวยงามกลมกลืนกับธรรมชาติ การสร้างสวนป่า ทั้งไม้ดอกไม้ผล รวมถึงพันธุ์ไม้อนุรักษ์ และสมุนไพร สร้างฝายน้ำเพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นให้กับดิน ตลอดจนการจัดสวนหย่อมผสมผสานกับการสร้างศาสนสถานให้กลมกลืนกับธรรมชาติ มีสิ่งปลูกสร้างที่สำคัญประกอบไปด้วย มหาเจดีย์มกุฏกษัตริยาราม อุโบสถ ศาลาการเปรียญ กุฏิ วิหาร ศาลาเอนกประสงค์ เรือนพักรับรอง หอฉัน หอระฆัง หอกลอง และมณฑปพระสิวลี เป็นต้น 2. **พุทธสถานวัดเลิศสวัดี** หรือวัดเขาจันทน์งาม พุทธสถานแห่งนี้ส่วนมากสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้ที่เติบโตขึ้นมาในช่วงที่ทางวัดเข้ามาดูแลรักษา เป็นที่ปฏิบัติธรรมของพระภิกษุสงฆ์สามเณร และอุบาสก อุบาสิกา จากทั่วสารทิศ เป็นวัดป่าที่บรรยากาศสงบเงียบ ร่มเย็น มีชื่อเสียงทางด้านปฏิบัติธรรม มีการจัดการโดยการใช้กิจกรรมทางศาสนาเป็นต้นว่าการแสดงธรรมเทศนาอบรมสั่งสอนให้เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกับป่าอย่างยั่งยืน มีกิจกรรมในวันต้นไม้ประจำปีของชาติทุกปี และประยุกต์พิธีกรรมทางศาสนา เช่น พิธีบวชต้นไม้ พิธีทอดผ้าป่าต้นไม้ พิธีการทำบุญด้วยการปลูกต้นไม้ เสนาสนะภายในวัด ประกอบด้วยกุฏิสงฆ์ ศาลาการเปรียญ ศาลาปฏิบัติธรรม ศาลาหอนัน กุฏิพักของผู้มาปฏิบัติธรรม โรงครัว และห้องน้ำห้องสุขา ปุชนิยวัตถุที่สำคัญ ได้แก่ รอยพระพุทธบาทจำลอง 4 รอยเยียบทับซ้อนกัน พระพุทธไสยาสน์พุทธมหามงคล และพระสังข์กัจจายน์ ซึ่งแกะสลักหินทรายอยู่กลางป่า เป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมที่มีชื่อเสียงในด้านการฝึกอบรมกัมมัฏฐาน 3. **พุทธสถานวัดเขาพระอังคาร** เป็นพุทธสถานศักดิ์สิทธิ์บรรจไว้ซึ่งพระอังคารธาตุ มีพิธีกรรมทางศาสนามากกว่า 2000 ปี มีเรื่องเล่าเชื่อมโยงถึงครั้งพุทธกาล ขาดการทะนุบำรุงมานานนับพันปี มีโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่บ่งบอกถึงยุคแห่งความเจริญของขอมในอดีตราวทศวรรษที่ 13-14 ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีการผสมผสานระหว่างศาสนาพราหมณ์ และพุทธ จนเป็นที่มาแห่งการสร้างอุโบสถที่ออกแบบประยุกต์โดยนำเอาศิลปะและสถาปัตยกรรมร่วมสมัยที่เป็นศิลปะร่วมสมัยที่โดดเด่นไม่เหมือนใคร มีการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรม มีการอบรมสั่งสอนให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกับป่า ใช้หลักการดำรงชีวิตอยู่กับป่าอย่างยั่งยืน สร้างความรู้ความเข้าใจ ทักษะคิด เจตคติ ตระหนักต่อปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เน้นหลักภูมิปัญญาพื้นบ้าน นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีความเชื่อที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาในรูปแบบของพิธีกรรมต่างๆ เช่น ความเชื่อเรื่องผีบรรพ

ชน ความเชื่อเรื่องรุกขเทวดา เป็นต้น มีการก่อสร้างอาคารสถานต่างๆ มีการออกแบบโดยนำเอา ศิลปะและสถาปัตยกรรมยุคสมัยต่างๆ มาผสมกลมกลืนรูปลักษณะอุโบสถ มีทิวทัศน์ป่าไม้ที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตมนุษย์ รวมทั้งยังเป็นแหล่งศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และวิวัฒนาการในการสร้างศาสนสถานด้วยน้ำมือของมนุษย์อย่างแท้จริงอีกแห่งของ บรรพบุรุษชาวอีสานตอนล่าง

4. พุทธสถานวัดป่าโคกกระชาย มีการจัดการระบบนิเวศทาง วัฒนธรรมที่มีการวางแผนในการสร้างเสนาสนะอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด สบาย สมถะ เรียบง่าย เจริญตาเจริญใจแก่ผู้พบเห็น เป็นระบบนิเวศที่สร้างขึ้นใหม่ เป็นพุทธสถานสายพระวัดป่า ที่อยู่ใกล้แหล่งชุมชนซึ่งเป็นป่าช้าเก่า ระบบนิเวศทางวัฒนธรรมในพื้นที่บริเวณนี้มีพระสงฆ์เป็นผู้สนับสนุน เพื่อความร่มรื่น และเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ในการเรียนรู้ธรรมะ หรือความจริงของธรรมชาติจากธรรมชาติรอบๆ ตัว ที่ชาวบ้านมีความกระตือรือร้นในการสร้างเพื่อให้เป็น สถานที่บำเพ็ญกุศลท่ามกลางธรรมชาติที่เป็นระบบนิเวศป่าเบญจพรรณ มีคณะกรรมการหมู่บ้าน และวัด ช่วยกันดูแล

5. พุทธสถานพุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร เป็นพุทธอุทยานแห่งแรกของประเทศไทยเมื่อปีพุทธศักราช 2536 มีสภาพแวดล้อมที่เป็นป่าและภูเขาล้อมรอบ ซึ่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ไม้ และสมุนไพรหายาก รวมทั้งสัตว์ป่านานาพันธุ์ จัดได้ว่าอุดมสมบูรณ์มากที่สุดในอีสานตอนล่าง มีการทอดผ้าป่าเพื่อหาทุนสร้างรั้วล้อมป่า ใช้กิจกรรมทางศาสนา เช่น การอบรม สั่งสอนให้เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกับป่าอย่างยั่งยืน ไม่เบียดเบียนทั้งธรรมชาติ และสัตว์ป่า เน้นความเมตตาในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับป่า โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำและเสริมสร้างปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ พัฒนา และฟื้นฟูทิวทัศน์ป่าไม้ ด้วยแนวคิด “พุทธอุทยาน” พระสงฆ์สามารถอาศัยอยู่ในป่าเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ศาสนาควบคู่กับธรรมชาติ บริเวณพุทธสถานมีสิ่งก่อสร้างถาวร เช่น อุโบสถ เจดีย์ วิหารคด กุฏิพระสงฆ์

6. พุทธสถานวัดป่าเขาโตะ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธรักษ์ เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศวิทยาที่ได้รับฉายาว่า เพชรสีน้ำเงินแห่งเขาพนมดงรัก ที่ธรรมชาติบรรจงสร้างไว้อย่างอัศจรรย์ นอกจากป่าไม้สมบูรณ์แล้วก้อนหินยังมีลักษณะคล้ายโตะ และสัตว์ต่างๆ รวมกระทั่งเพิงหิน และถ้ำ อีกมาก เป็นพุทธสถานที่มีศักยภาพสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านพุทธสถาน ได้รับการสนับสนุนทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) ฝ่าวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อศึกษาองค์ความรู้และระบบนิเวศพื้นบ้านในป่าชุมชนวัดป่าเขาโตะ ที่มีความหลากหลายของระบบนิเวศ เป็นทั้งป่าดิบ เบญจพรรณ เต็งรัง และป่าหญ้า ยังมีความเชื่อกันว่าเป็นเมืองลับแลของชุมชนเผ่าโบราณมาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ สภาพปัจจุบันพุทธสถานวัดป่าเขาโตะ มีหน่วยงานที่หลากหลาย ได้มาจากการรวมทุนของ คณะศรัทธาญาติโยมผู้มีจิตศรัทธาร่วมกันบริจาคในการทำบุญเป็นระยะๆ ตามโอกาสต่างๆ บางครั้งจัดทำผ้าป่า เพื่อสมทบทุนในการจัดสร้างศาสนสถานที่สำคัญ เช่น ศาลาการเปรียญ อุโบสถ เป็นต้น จัดการในรูปแบบป่าชุมชน โดยการใช้ประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ เป็นสื่อกลาง กำหนดกติกาให้อยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างกลมกลืน จัดพิธีกรรมทางศาสนาท่ามกลางธรรมชาติ มีการจัดกิจกรรมปลูกป่า ดูแลแหล่งน้ำ ทำถนนเข้าหาศาสนสถานที่สำคัญ รอบบริเวณป่าของพุทธสถาน

7. พุทธสถานสำนักสงฆ์ป่าหนองม่วง พุทธสถานแห่งนี้เป็นป่าเบญจพรรณผสม

พื้นที่ชุ่มน้ำ (ป่าบุงป่าทาม) มีการจัดการระบบนิเวศแบบป่าชุมชนโดยการจัดตั้งคณะกรรมการราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าประจำชุมชน ชาวบ้านมีวิถีชีวิตพึ่งพาธรรมชาติ มวลชนมีพลังในการรักษาป่าที่เป็นระบบนิเวศทางวัฒนธรรมเข้มแข็งเป็นที่ที่มีการทำกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาระบบนิเวศทางวัฒนธรรม มีกฎระเบียบในการจัดการระบบนิเวศอย่างชัดเจน พระสงฆ์ และคฤหัสถ์สนับสนุนบำรุงรักษาป่าชุมชน โดยการใช้ ความเชื่อ ศาสนา และหลักการทางวิชาการ โดยการใช้ประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ เป็นสื่อกลาง จัดตั้งคณะกรรมการราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสป.) ขึ้น มีการกำหนดกฎกติกาการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างเคร่งครัด มีเสนาสนะถาวรวัดถุน้อยใหญ่ เป็นต้น **8. พุทธสถานสำนักสงฆ์พุทธอุทยานธรรมดอนแก้วห้วยวะ** พุทธสถานแห่งนี้เป็นระบบนิเวศป่าบุงป่าทามที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมเจริญภาวนาและวิปัสสนากัมมัฏฐาน และเป็นแหล่งเรียนรู้ความหลากหลายทางชีวภาพให้นักเรียน นักศึกษา และประชาชน ได้เรียนรู้ระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำบึงน้ำจืด ที่เหลืออยู่น้อยเต็มทีในภูมิภาค มีองค์การบริหารส่วนตำบลถั่วฝักยาว และกรรมการหมู่บ้านโนนสำโรง เป็นองค์กรหลักในการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรม ในกิจกรรมการทำบุญกุศลของญาติโยมที่มีความศรัทธาในตัวเจ้าอาวาสเป็นสำคัญ มีการใช้ประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ และปลูกจิตสำนึกให้รู้บาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ และมีความเมตตาต่อสัตว์ จัดการวางแผนงานจากคนในพื้นที่ที่เล็งเห็นความสำคัญในการหากลุ่มเครือข่ายเพื่อดำเนินการในการอนุรักษ์และพัฒนาระบบนิเวศวัฒนธรรมด้วยการสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนให้เกิดความหวงแหนดูแลทรัพยากร

4.2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรมของพุทธสถาน

ภาคอีสานตอนล่าง ชุมชนต้องการให้มีการพัฒนาด้านการพัฒนาเชิงนิเวศ 6 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการพัฒนาเชิงนิเวศและการจัดการป่าชุมชน 2) ด้านการจัดการความรู้ในท้องถิ่น 3) ด้านการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยว 4) ด้านการประชาสัมพันธ์และการบริการ 5) ด้านความปลอดภัย 6) ด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก สภาพและปัญหาที่พบก็มีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละด้าน ซึ่งขึ้นอยู่กับพื้นที่ กลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ขาดความร่วมมือและการประสานงาน ตลอดจนปัญหาการขาดงบประมาณและขาดผู้นำชุมชนที่มีความรู้ ความเข้าใจ หน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือ ขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน ขาดความรู้ด้านพุทธธรรมสถานเชิงนิเวศ และด้านการจัดการป่าชุมชนที่จะสานโครงการทางวัดให้ได้ตามที่ชุมชนต้องการได้ในทุกๆด้าน ก่อให้เกิดปัญหาในด้านเชิงนิเวศของพุทธสถานที่จะต้องมีการปรับปรุง และพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง

4.3 การอนุรักษ์และพัฒนารูปแบบการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรมของพุทธ

สถานภาคอีสานตอนล่าง การพัฒนารูปแบบการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรมสามารถต่อยอดสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมของวัฒนธรรมชุมชน ทั้งทางด้านภูมิปัญญาพื้นบ้านตามคติความเชื่อเรื่องผีบรรพชน รุกขเทวดา และต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ หลักการทางศาสนา เช่น พิธีบวชต้นไม้ ทอดผ้าป่าต้น และทำบุญด้วยการปลูกต้นไม้ หลักการทางวิชาการ มีการปรับปรุงซ่อมแซมผืนที่ป่าไม้ให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ ทั้งโครงสร้างพื้นฐานให้เกิดความสะดวกในการเข้าถึงพุทธสถานที่สำคัญ ปรับภูมิทัศน์การออกแบบแปลน วางแผนผังทางเดินป่าเพื่อเก็บข้อมูลเป็นฐานเรียนรู้ของชุมชน ขุดสระน้ำ สร้าง

ฝายทดน้ำ ตลอดทั้งสร้างทั้งน้ำประปาเก็บน้ำขนาดใหญ่ มีการปลูกป่า สร้างฝายแม้ว และการสร้างสิ่งปลูกสร้างเน้นการอนุรักษ์ให้เป็นแบบพุทธศิลป์ที่มีความแปลกใหม่ผสมผสานจากสถาปัตยกรรม ร่วมสมัยให้เหมาะสมกับพื้นที่ และกลมกลืนกับธรรมชาติทั้งสีสนและรูปลักษณะหลักการทางกฎหมาย และความคิดสร้างสรรค์ สร้างการมีส่วนร่วมของคนในสังคมในทุกภาคส่วน ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การช่วยเหลือกันเองในลักษณะเครือข่าย สร้างภูมิคุ้มกันในการเผชิญกับกระแสแห่งโลกที่ทันสมัย เป็นเครือข่ายสนับสนุนให้เป็นพุทธสถานต้นแบบในด้านการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในพุทธสถาน ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมชุมชน ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ เพื่อจัดกิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมทางสังคม เพื่อการอนุรักษ์ ดิน น้ำ ป่าไม้ แหล่งโบราณคดี ตลอดจนสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ จุดชมวิวในพุทธสถาน แหล่งค้นคว้าวิจัยข้อมูลพื้นฐานทางระบบนิเวศ เพิ่มขีดความสามารถการกักเก็บน้ำที่มีอยู่ให้เพียงพอต่อการอุปโภค บริโภค ที่สามารถเป็นแบบอย่างเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมอย่างยั่งยืน

5. อภิปรายผลการวิจัย

พระสงฆ์ที่มีบทบาทในการอนุรักษ์ และพัฒนารูปแบบการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรม ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่ดำเนินการอยู่ด้วยการทำให้ดู อยู่ให้เห็น เป็นผู้อนุรักษ์ให้สังคมนำไปเป็นตัวอย่างได้ทั้งทางข้อวัตรปฏิบัติส่วนตัว และการสั่งสอนสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนเห็นความสำคัญของป่าไม้เพื่อเป็นกุศโลบายทำความดี การอยู่ในป่าแบบพึ่งพาอาศัย โดยอาศัยเป็นสถานที่สัปปายะในการปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นกุศโลบายในการเสริมสร้างคามดี มุ่งการพัฒนาคุณภาพของชีวิต พร้อมกับการให้คำปรึกษาการศึกษาแก่ชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมภูมิปัญญาในท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยเป็นการปลูกจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมป่าไม้ให้กับชุมชน อันจะเป็นประโยชน์ต่อวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้านและชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูใบฎีกาถาวร สุรปญโญ (2554 : 131-134) ที่ได้ศึกษา บทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณีบทบาทของพระนิภากรโสภณ (ไกร ฐานิสฺสโร) วัดหนองกลับ อำเภอนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ พอสรุปได้ว่า แนวคิดและบทบาทการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของพระภิกษุในพระพุทธศาสนานั้น ดำเนินการอนุรักษ์ใน 2 ลักษณะคือ การอนุรักษ์โดยตรง ได้แก่ การไม่ทำลายป่าไม้ทุกประเภท และการอนุรักษ์โดยอ้อม

การอนุรักษ์ และพัฒนารูปแบบการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรม รูปแบบการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรม วัดเป็นสถานที่ที่ชุมชนร่วมกันก่อตั้งขึ้นพร้อมกับการจัดตั้งชุมชนในการพัฒนาจิต พัฒนากาย และพัฒนาใจ ของผู้คนที่อาศัยในชุมชนให้อยู่ร่วมกัน ด้วยวิถีการดำเนินชีวิตแบบวัฒนธรรมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นรูปแบบของการจัดตั้งเป็นองค์กรเครือข่ายพิทักษ์ป่า และถือว่าวัดเป็นสถานที่ที่ทุกคนมีส่วนได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้นรูปแบบที่เหมาะสมของการพัฒนาป่าในวัดนั้นต้องให้ทุกภาคส่วนในชุมชนมีส่วนร่วม ตั้งแต่ริเริ่ม ร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมควบคุมร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ลัดดา หงสุพันธ์ (2551 : 230) ได้วิจัย เรื่องรูปแบบที่เหมาะสมของการ

พัฒนาป่าวัฒนธรรมในวัดป่าภาคอีสาน โดยชุมชนมีส่วนร่วม พบว่า การพัฒนาป่าให้ยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยทุกภาคส่วนในชุมชน ได้แก่ พระสงฆ์ ประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน ร่วมกันตาม บทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์กรที่พึงปฏิบัติต่อกัน

การอนุรักษ์ และพัฒนารูปแบบการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรม ไม่ใช่เป็นเพียงแค่ การปลูกป่าเท่านั้น แต่ควรคำนึงถึงลักษณะโครงสร้างของภูมิทัศน์ ซึ่งมาประกอบกันขึ้นเป็นแบบ แผนทางกายภาพที่ปรากฏในภูมิทัศน์ เช่น แบบแผนขององค์ประกอบต่างๆซึ่งจะทำให้ทรัพยากรที่อยู่ในระบบสามารถเพิ่มกำลังในการผลิต ทำให้พื้นที่ป่าไม้สามารถให้ผลประโยชน์กับประชาชนใน ท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน เพื่อให้ราษฎรในท้องถิ่นใช้ประโยชน์จากป่าได้อย่างยั่งยืน ราษฎรมีความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้น และเห็นคุณค่าของป่ามากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลธิชา กำลังทรัพย์ (2554 : 85-86) ได้วิจัย เรื่อง แนวทางการฟื้นฟูนิเวศภูมิทัศน์ป่าไม้ในพื้นที่แนวกันชน : กรณีศึกษา พื้นที่แนวกันชน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขาเขียว จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งสามารถสรุปได้ถึงแนวทางที่ เหมาะสมในการฟื้นฟูนิเวศภูมิทัศน์ ได้ว่า วิธีการในการฟื้นฟูนิเวศภูมิทัศน์นั้นควรเลือกใช้ความรู้และ เทคโนโลยีที่ง่าย ที่มีงบประมาณไม่สูงมาก เป็นวิธีการที่ลงทุนน้อยและการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมา ประยุกต์ร่วมด้วยจะเป็นแนวทางการจัดการที่เหมาะสม การฟื้นฟูนิเวศภูมิทัศน์ไม่ใช่เป็นเพียงแค่การ ปลูกป่าเท่านั้น แต่ควรคำนึงถึงลักษณะโครงสร้างของภูมิทัศน์ ซึ่งมาประกอบกันขึ้นเป็นแบบแผน ทางกายภาพที่ปรากฏในภูมิทัศน์ เช่น แบบแผนขององค์ประกอบต่างๆ และการกระจายตัวของ ประชากรและสังคมที่มีชีวิต พืชพันธุ์ และส่วนประกอบอื่นๆ

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการดำเนินงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการศึกษางานวิจัยฉบับนี้ ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของระบบนิเวศทาง วัฒนธรรมของพุทธสถานภาคอีสานตอนล่างโดยเฉพาะสถานที่สำคัญทั้ง 8 แห่ง ในพื้นที่ 4 จังหวัด จังหวัดละ 2 พื้นที่ มีวัดมกุฏกษัตริยาราม วัดเลิศสวัสดิ์ วัดเขาพระอังคาร วัดป่าโคกกระชาย พุทธอุทยาน วัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร วัดป่าเขาโต๊ะ สำนักสงฆ์ป่าหนองม่วง และสำนักสงฆ์พุทธอุทยานดอน แก้วห้วยวะ

สภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรมของพุทธสถานภาค อีสานตอนล่างที่พบทำให้สามารถที่จะนำไปใช้ในการแก้ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้ในพุทธ สถานที่วิจัยและสถานที่ที่เป็นพุทธสถานอื่นที่สอดคล้องกับปัญหาเช่นเดียวกันได้รับการแก้ไข้ปัญหา ได้

การอนุรักษ์และพัฒนารูปแบบการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรมของพุทธสถานภาค อีสานตอนล่าง ควรให้องค์การบริหารส่วนตำบล ประชาสัมพันธ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขต พื้นที่ป่าชุมชนของพุทธสถานต่างๆ ทั้ง 8 แห่ง ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการบริหารจัดการ

พุทธสถานอย่างเป็นรูปธรรม โดยการจัดประชุมราษฎรทุกหมู่บ้าน เพื่อกำหนดรูปแบบ การบริหารจัดการพุทธสถานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้คำปรึกษาและ

แนะนำพร้อมทั้งเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการพุทธสถานและสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ

6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการทำงานวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับบริบทพุทธสถานป่าชุมชนและการบริหารจัดการเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนอีสานตอนล่างนี้เพื่อเป็นฐานข้อมูลสนับสนุนการอนุรักษ์ และพัฒนารูปแบบการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรมในพื้นที่อื่น

2) ควรสนับสนุนให้มีการวิจัยผลกระทบที่เกิดจากการอนุรักษ์ และพัฒนารูปแบบการจัดการระบบนิเวศทางวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆเพื่อนำมาเป็นบทเรียนในการวางแผนการจัดการของพุทธสถานในอนาคต

References

Faculty of Chiang Mai University New Book Integration Plan Bachelor of Education Bangkok: Chiangmai, 2003.

Ecological Landscape Restoration Guidelines for Boundary Forests: A case study of buffer zone areas. Phu Khieo Wildlife Sanctuary Chaiyaphum Province Master of Landscape Architecture, Graduate School: Silpakorn University, 2011.

Pong Nakorn Yang Ngam and Peter Pan persistently promote the process of creating public participation. <[Http://www2.diw.go.th/ppp/data/pdf/journal1.pdf](http://www2.diw.go.th/ppp/data/pdf/journal1.pdf)>. April 27, 2557.

A study of the role of monks and the conservation of forest resources: a case study of Phra Nirasakorn Sapon (Kraianthis Saro), Nong Bua Temple, Nong Bua District, Nakhon Sawan Province. Master of Buddhist Thesis The branch of Buddhism Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2011.

Buddhist monks (Buddhist monks) Buddhist monks and forest conservation. "Sikhism" magazine. Year 2 No. 9 January - February, 1992.

Brother Prasan Panya and the castles of Great Wall, Sisaket Province. The Millionaire for Education Fund: Sisaket, 2555: 26

An appropriate form of conservation, rehabilitation and development of cultural forests in the Isan Forest Temple, where the community]participates. Doctor of Philosophy Doctorate Faculty of Culture Science.

GraduateSchool: Mahasarakham University, 2008.

บุญประเพณีข้าวเหนียว : การสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านวัฒนธรรม
ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนอีสานใต้
STICKY RICE MERIT TRADITION : INHERITANCE OF LOCAL WISDOM
IN BELIEFS AND RITES OF SOUTHERN ISAN COMMUNITIES

พระปลัดอนันต์ สอนพะเนาวิ* ศาสตรา เหล่าอรรคคะ** บุญช่วย พาณิชย์กุล***
Phra Palad Anan Sonepanao, Satra Laouunkha, Boonchuai Panitkul

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มีความมุ่งหมาย 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาด้านประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวเหนียวของชุมชนอีสานใต้ 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาด้านประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวเหนียวของชุมชนอีสานใต้ และ 3) เพื่อสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้าน ประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวเหนียวของชุมชนอีสานใต้ การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ประกอบด้วยกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 94 รูป/คน ใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสำรวจ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก และแบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการแล้วนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1. ความเป็นมาด้านประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวเหนียวของชุมชนอีสานใต้ เชื่อว่า ก่อนลงมือทำนาประมาณเดือน 6-7 และหลังจากเก็บเกี่ยวข้าว แล้วเสร็จประมาณเดือนอ้ายถึงเดือนยี่จะต้องเลี้ยงผีตาแฮก ดังคำกล่าว “ขึ้นปลง ลงเลี้ยง” และยังเชื่อว่าต้องเชิญขวัญข้าวและนำเมล็ดข้าวขึ้นไปเก็บไว้ในยุ้งฉาง ปิดประตูมิดชิดห้ามเปิด จนกว่าจะทำพิธีเปิดยุ้งฉางในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 และตักเมล็ดข้าวเปลือกไปทำบุญที่วัด ในวันนี้ยังมีประเพณีหาบฟูนใส่เนา เชื่อว่า “กบไม่มีปาก นากไม่มีรูทวาร มะขามป้อมมีรสหวาน” ตามความเชื่อของชาวอีสานใต้
2. สภาพปัจจุบัน พบว่า บุญประเพณีข้าว ได้แก่ บุญเปิดยุ้งฉาง ประกอบพิธีในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 และบุญข้าวจี บุญคุณลาน โดยชาวบ้านนำข้าวเปลือกไปรวมกันที่วัด กล่าวคำถวายพร้อม

* Doctor of Philosophy Program in Cultural Science, Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University.

** Doctor of Philosophy (Cultural Science), Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University.

*** Doctor of Philosophy (Cultural Science), Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University.

กัน บุญกระยาสารท หรือประเพณีแสนโถงตาของชาวไทยเขมร จัดขึ้น ในวันแรม เดือน10 ชาวไทยลาว ไทยโคราช จัดช่วงวัน ขึ้น 15ค่ำ เดือน10 เดือนเดียวกัน ชาวอีสานใต้ ทั้งสามกลุ่ม มีความเชื่อตรงกันว่า ในวันเวลาดังกล่าว ผีบรรพบุรุษจะมารอรับส่วนบุญจากลูกหลานอยู่ที่วัด หากไม่เห็นลูกหลานมาทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ ผีจะเสียใจร้องไห้และสาปแช่ง ให้ทำมาหากินฝืดเคือง ไม่เจริญรุ่งเรือง

ปัญหา พบว่า การทำนาข้าวเหนียวของชาวอีสานใต้ลดน้อยลง เนื่องจากข้าวเหนียวขายได้ราคาถูก ชาวบ้านส่วนใหญ่บริโภคข้าวเจ้า เมื่อถึงเทศกาลต้องไปซื้อข้าวสารเหนียวที่ตลาดราคาแพง เกิดปัญหาค่าใช้จ่าย มีแนวโน้มว่าประเพณีความเชื่อ เช่น ประเพณีบุญข้าวจี้อาจจะหายไปจากสังคมชาวอีสานใต้

3. การสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้านบุญประเพณีวัฒนธรรมด้านความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวเหนียวของชุมชนอีสานใต้ โดยการมีส่วนร่วมของ บ้าน วัด โรงเรียน ดังนี้ บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน จัดประชุมชาวบ้าน เพื่อกำหนดวัน เวลา สถานที่ทำบุญ โดยชาวบ้านทุกคนครบถ้วน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทำบุญประเพณีข้าว วัด เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน พระสงฆ์เป็นเจ้าพิธีในการจัดสถานที่ อำนวยความสะดวก อุปกรณ์เครื่องใช้ในการประกอบพิธีกรรม และจัดแสดงพระธรรมเทศนา เกี่ยวกับอานิสงส์การทำบุญเกี่ยวกับข้าว ผู้ไปร่วมพิธีกรรม จะได้รับพรประพรมน้ำพระพุทธมนต์ วัดถลุงคลไ่ว้เป็นสิริมงคลตามความเชื่อ โรงเรียน เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน โดยได้จัดกิจกรรมเกี่ยวกับการสืบสานบุญประเพณีข้าวให้หลากหลาย เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนและผู้สนใจได้ตระหนัก เข้าใจขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมให้ปฏิบัติจริง เน้นการมีส่วนร่วมส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมประเพณีพิธีกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น และมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : วัฒนธรรมข้าวเหนียว, การสืบสานวัฒนธรรมข้าวเหนียว, ภูมิปัญญาพื้นบ้าน, ความเชื่อและพิธีกรรม

ABSTRACT

This thesis has 3 objectives which are 1) to study the history of beliefs and rites regarding sticky rice of southern Isan communities, 2) to study the current condition and problems in culture, tradition, beliefs and rites regarding sticky rice of southern Isan communities and 3) to inherit local wisdom, culture, tradition, beliefs and rites regarding sticky rice of southern Isan communities. This research is a qualitative research in which the sample group was chosen by purposive sampling and comprises 94 knowledgeable people, practitioners and information providers. The tools used to collect data were survey form, participative observation form, in-

depth interview form and work shop recording form. The data was analyzed and the result was presented by descriptive analysis.

Findings were as follows:

1. For the history of beliefs and rites regarding sticky rice of southern Isan communities, they believe that 6-7 months before planting and after harvesting in December and January, there must be a feast for Tahag Ghost as they say “Let down when start and have a feast when finish”. They believe that the rice guardian spirit must be invited and rice paddies must be kept in the barn that is tightly closed until a barn opening rite on the 3rd waxing moon of February and the rice paddies will be taken to make merit at the temple. On this day, there is another tradition called Hab Foon Sai Nar with the belief “Frog has no mouth, Otto has no anus, gooseberry is sweet” of southern Isan communities.

2. Presently, it was found that the rice merit traditions such as barn opening rite is performed on the 3rd waxing moon of February, Khao Jee Rite and Koon Larn Rite where people bring rice paddies to the temple and say their prayer. For Kayasart Tite or Sandone-ta tradition of Cambodian-Thai is performed on the 10th waning moon of November and is performed on the 15th waxing moon of November by Lao-Thai and Korat-Thai. The three southern Isan communities have common belief that on the aforementioned date and time, the ghosts of their ancestors will come to the temple to receive portion of merit from their descendants. If they do not see their descendants, they will be sad and will curse their descendants to suffer hard time in making a living.

The problems found are the sticky rice planting by southern Isan communities have decreased due to low selling price of sticky rice. Most people also consume regular rice and during the festival, they must buy sticky rice from the market which are expensive causing them some budget problem. There is a tendency that these traditions and beliefs such as Khao Jee tradition may be lost from southern Isan communities.

3. In order to inherit local wisdom, traditional merit, belief and ritual culture regarding sticky rice of southern Isan communities, there are participation by communities, temples and schools as follows: **Communities:** The village chiefs or community leaders arrange community meeting to schedule the date, time and place for the merit rite and every household have the opportunity to participate in

the rice merit tradition. **Temples:** The temples are the spiritual center of the people. Monks are the host for the venue, facilities and equipment for the rite and provide Buddhist sermon regarding the benefit of the rice merit. The participants receive blessing, sprinkled holy water and sacred object in accordance with their belief. **Schools:** Schools are the learning sources of the communities by providing activities regarding the inheritance of rice merit tradition to instill the learners and interested people the awareness of the correct procedure of the rites. They emphasize participation by students in the traditional rites that the communities are organizing with continuous follow up evaluation.

Keywords: Sticky rice culture, inheritance of sticky rice culture, local wisdom, belief and rite

1. บทนำ

ข้าวเหนียวเป็นอาหารหลักของชาวอีสาน การทำนาข้าวเหนียวนับเป็นอาชีพหลักของชาวไทยอีสาน จากหลักฐานการขุดพบแกลบข้าว ที่นำมาเป็นส่วนผสมดินเหนียว ใช้ทำเครื่องปั้นดินเผาที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ ที่อยู่ในเขตอีสานตอนใต้ มีแม่น้ำมูล แม่น้ำชี ไหลผ่าน ทำให้เหมาะแก่การทำนาข้าว (Thawat Boonnanothok, 2532.) เป็นที่ตั้งหลักแหล่งชุมชนอีสานใต้ดังกล่าว หลังการเก็บเกี่ยวนำข้าวไปทำบุญถวายพระทุกปีจนกลายเป็นประเพณีวัฒนธรรม โดยเฉพาะบุญประเพณีข้าวเหนียวที่สื่อถึงความผูกพันอันเหนียวแน่นของชาวอีสาน

ปัจจุบันประเพณีบุญข้าวเหนียว ได้แก่ประเพณีบุญข้าวจี่ บุญข้าวกระยาสารท และบุญข้าวทิพย์ ซึ่งต้องใช้ข้าวเหนียวเป็นหลัก ได้มีการสืบสานพัฒนาบุญประเพณีข้าวให้มีความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนชาวอีสานใต้ ส่งผลให้บุญประเพณีเกี่ยวกับข้าวเหนียว เกิดมูลค่าเพิ่ม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาด้านประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรม เกี่ยวกับข้าวเหนียวของชุมชนอีสานใต้
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาด้านประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวเหนียวของชุมชนอีสานใต้
3. เพื่อศึกษาการสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้าน ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวเหนียวของชุมชนอีสานใต้

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เครื่องมือแบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ การประชุมเชิงปฏิบัติการ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ชุมชนอีสานใต้ บ้านหนองบัวบาน จังหวัดชัยภูมิ บ้านหนองบัวทุ่ง จังหวัดนครราชสีมา และ บ้านสำโรง จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ จำนวน 20 รูป/คน ได้แก่ วัฒนธรรมอำเภอ พัฒนาการอำเภอ เจ้าอาวาสวัดประจำหมู่บ้าน ผู้นำพิธีกรรมทางศาสนา ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค้การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาล กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 54 รูป/คน ได้แก่ เกษตรกรผู้ทำนาข้าว คณะกรรมการหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่จากองค์การภาครัฐและองค์กรชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบุญประเพณีข้าว กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 20 รูป/คน ได้แก่ ทายก ทายิกา พุทธศาสนิกชน พ่อค้าประชาชนทั่วไปที่เคยเข้าร่วมพิธีกรรมบุญประเพณีข้าว และนักวิชาการในพื้นที่ที่ศึกษา รวม 94 รูป/คน ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ และสรุปผลการวิจัยด้วยวิธีการแบบพรรณนาวิเคราะห์

4. ผลการวิจัย

4.1 ความเป็นมาด้านประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวเหนียวของชุมชนอีสานใต้ ก่อนลงมือทำนา และหลังเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จทุกปี จะต้องเลี้ยงผีตาแฮก หลังเก็บเกี่ยวได้ผลผลิตจะมีพิธีสู่ขวัญข้าวเป็น การบูชาพระแม่โพสพตามความเชื่อของชาวอีสาน โดยเฉพาะ บุญกระยาสารท กลุ่มไทยเขมร แต่ละบุญประเพณีได้สืบต่อกันมารุ่นต่อรุ่นจนปัจจุบัน (Prakru Thampanasunthorn, 2558)

4.2 สภาพปัจจุบันและปัญหาด้านความเชื่อ และพิธีกรรมวัฒนธรรมข้าว ของชุมชนอีสานใต้ พบว่า ปัจจุบันชุมชนอีสานใต้หลายแห่ง ยังสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรม บุญประเพณีเกี่ยวกับข้าว ดังนี้ 4.2.1) บุญคุณลาน จัดขึ้นในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 หลังจากทำพิธีเปิดยุ่งแล้วจะต้องตักข้าวเปลือก ไปทำบุญถวายพระที่วัด เชื่อว่า การถวายข้าวเหนียวจะสร้างความผูกพันเหนียวแน่น มีพ่อพราหมณ์เป็นผู้นำพิธีกรรม ปัญหา การทำนาข้าวเหนียวลดน้อยลง เพราะ ขายได้ราคาถูก ผลผลิตต่ำไม่คุ้มกับการลงทุน 4.2.2) บุญเปิดยุ่งฉาง จัดขึ้นในเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ เชื่อว่า เป็นการบอกกล่าวพระแม่โพสพ และจะต้องตักข้าวไปทำบุญที่วัดก่อน จึงตักมาบริโภค ปัญหาพบว่า พิธีกรรมมีน้อย เพราะนำข้าวไปขายเหลือพอกิน ไม่ต้องประกอบพิธีกรรม 4.2.3) บุญข้าวจี ปัจจุบัน ยังนิยมจัดในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 เชื่อว่า การนำข้าวจีที่ทำจากข้าวเหนียวใหม่ไปถวายพระสงฆ์จะได้บุญกุศลมาก ปัญหาพบว่า ชาวบ้านทำนาข้าวเหนียวน้อยลง คนรุ่นใหม่นิยมซื้อข้าวจีในตลาดมาทำบุญ มีแนวโน้มลดลงและจะหมดไปจากชุมชน 4.2.4) บุญข้าวกระยาสารท พบว่า ใช้ข้าวเหนียวเป็นกับเครื่องปรุงอย่างอื่นให้มีรสชาติหอมหวาน ปัญหา การทำกระยาสารทแบบดั้งเดิมลดน้อยลง เพราะชาวบ้านนิยมซื้อตามท้องตลาด

4.3 การสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้าน บุญประเพณีวัฒนธรรม ด้านความเชื่อ และพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวเหนียวของชุมชนอีสานใต้ ดำเนินการโดยได้รับความร่วมมือจาก บ้าน วัด

และโรงเรียน ดังนี้ 4.3.1) บ้าน พบว่า ชาวบ้านร่วมกันกำหนดวันทำบุญแต่ละประเพณีชัดเจน โดยชาวบ้านทุกครอบครัว ได้ไปร่วมกันทำบุญที่วัด 4.3.2) วัด เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนอำนวยความสะดวกสถานที่บริการเครื่องใช้อุปโภคบริโภคในการประกอบพิธีกรรม สนับสนุนให้มีการทำข้าวกระยาสารแบบดั้งเดิม 4.3.3) โรงเรียน ช่วยจัดกิจกรรมวันสำคัญเกี่ยวกับบุญประเพณีข้าวเหนียวที่ชุมชนจัดขึ้นและจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของบุญประเพณีข้าว เช่น บุญข้าวกระยาสาร ซึ่งมีขั้นตอนการผลิตอันเกิดจากภูมิปัญญาของชาวอีสานได้

5. อภิปรายผลการวิจัย

ก่อนลงมือทำนา และหลังเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จทุกปี จะต้องเลี้ยงผีตาแฮก เชื่อว่า เป็นการขอบคุณผู้มีพระคุณต่อชาวนา บุญเปิดยั้งฉาง เชื่อว่า เป็นการบอกกล่าวพระแม่โพสพเพื่อขออนุญาตตัดข้าวออกจากยั้งฉาง ตามความเชื่อสอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยามโดยมาลี โนว์สกี (ค.ศ. 1884-1942) ได้นำเสนอแนวคิด หลักของทฤษฎีนี้คือ “การเน้นที่วัฒนธรรมในการทำหน้าที่สนองความต้องการต่อความจำเป็นของปัจเจกบุคคล” คือปัจจัยสี่ ความต้องการด้านสังคม ได้แก่ การผลิตข้าว และการผลิตสินค้าอื่นๆ และต้องการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอื่นๆ ที่คนในชุมชนจัดขึ้น และยังสอดคล้องกับ Eiam Thongdee, 2538 : 185 ได้ศึกษาเกี่ยวกับข้าว “วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง” พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะการเลือกปฏิบัติ เช่น การใช้เคียวเกี่ยวข้าว ยังมีให้เห็น ทั้งใช้เคียวและใช้เครื่องจักรเกี่ยวข้าว อาจเรียกได้ว่า “วัฒนธรรมข้าวแบบผสมผสาน”

สภาพปัจจุบันและปัญหาด้านประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ และพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวเหนียว ของชุมชนอีสานใต้ พบว่า ยังสืบทอดความเชื่อและพิธีกรรม วัฒนธรรม บุญประเพณีเกี่ยวกับข้าว ได้แก่ บุญคุณลาน ชาวบ้านจะนำข้าวเปลือกไปทำบุญที่วัดในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เชื่อว่า การทำบุญถวายข้าวเปลือกโดยมีพราหมณ์เป็นผู้นำพิธีกรรม ปัญหาพบว่า บุญคุณลานหายาก เพราะนิยมใช้เครื่องจักรเกี่ยวข้าว สือกมาเป็นเมล็ดบรรจุลงในกระสอบ จะได้น้ำหนักดี มีเงินมาใช้จ่ายตามต้องการ

บุญเปิดยั้งฉาง พบว่า ยังมีการประกอบพิธีกรรมที่ยั้งฉางของตนเอง เชื่อว่า เป็นการบอกกล่าวพระแม่โพสพก่อนตัดมาบริโภค ปัญหา ผลผลิตข้าวน้อยนำไปขายเหลือไว้พอกิน ใส่กระสอบเก็บไว้ได้ถุนบ้าน ไม่มีพิธีกรรม บุญข้าวกระยาสาร พบว่า ต้องใช้ข้าวเหนียวเป็นหลัก กลุ่มไทยลาวประกอบพิธีกรรมในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ไทยโคราช ไทยเขมร จัดขึ้นในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เชื่อว่า ในวันที่ บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จะมารับผลบุญที่วัด ปัญหาพบว่า วัดฤดูบช่วงเทศกาลราคาแพงหายาก กระยาสารทรงดั้งเดิมขาดการสืบทอด ข้าวทิพย์นิยมประกอบพิธีกรรมช่วงเทศกาลออกพรรษา (Boonkerd Pimvaramathakul, 2544.13-14) ส่วนผสมหลักต้องใช้น้ำนมข้าวเหนียว เชื่อว่าเป็นส่วนผสมข้าวทิพย์ที่นางสุชาดานำไปถวายพระพุทธองค์ทรงเสวย แล้วทรงตรัสรู้ ปัญหาพบว่า การปรุงข้าวทิพย์ขาดผู้เชี่ยวชาญ งบประมาณมีน้อย

จะเห็นได้ว่าชาวอีสานใต้ ยังมี ความเชื่อและพิธีกรรมของชาวอีสาน มุ่งเน้นการสืบสาน ภูมิปัญญาพื้นบ้านให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มตน สอดคล้องกับทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ โดยวิลเลียม เจมส์ (William James. 1842-1910) เห็นว่า “สัญลักษณ์สามารถทำให้บุคคลคิด คำนึงถึงเหตุการณ์เกี่ยวกับบุคคลอื่นหรือสิ่งของใด ๆ ได้แม้ว่าคนหรือสิ่งของนั้นจะไม่อยู่ในขณะนั้น แล้วเราก็จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ไปตามสัญลักษณ์ที่เรากำหนด (Sanya Sanyawiwat, 2533.)

การสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้าน ประเพณี วัฒนธรรม ด้านความเชื่อ และพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวเหนียวของชุมชนอีสานใต้ ดำเนินการโดยได้รับความร่วมมือจาก บ้าน วัดและโรงเรียน ดังนี้

บุญคุณลาน ชาวบ้านกำหนดวันทำบุญชัดเจน วันนี้ทุกครอบครัว จะนำข้าวเปลือกไปทำบุญร่วมกันที่วัด วัด เป็นสถานที่จัดงานมีพระสงฆ์ จัดแสดงพระธรรมเทศนาเกี่ยวกับอาณิสสการ ทำบุญ โรงเรียน จัดแสดงนิทรรศการมีส่วนร่วมในการจัดงานบุญประเพณี บุญเปิดอุ้มฉวาง ชาวบ้าน กำหนดวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ของทุก ทุกครอบครัวเข้าร่วมพิธีกรรมตามความเหมาะสม วัด ช่วยบอกบุญไปยังพุทธศาสนิกชน ให้มาร่วมพิธีกรรม โรงเรียน จัดกิจกรรมส่งเสริมเกี่ยวกับบุญประเพณี ข้าวเหนียวที่ชุมชนจัดขึ้น และยังพบว่ามีการปฏิบัติตาม ความเชื่อ ข้อห้าม อย่างเคร่งครัด โดยมี หมอพรหมณ์เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม (Samart Chanthasoon, 2534.) เป็นเอกลักษณ์ ความเชื่อของชาวอีสาน

บุญข้าวกระยาสารท พบว่า วัดอุทิศที่นำมาใช้ ได้แก่ ข้าวตอกซึ่งทำจากข้าวเหนียว เป็นหลักและส่วนประกอบอื่นๆ โดยครูภูมิปัญญาพื้นบ้านในชุมชนเป็นวิทยากร ฝึกการทำกระยาสารท แบบดั้งเดิม (Sati Boonmamorn, 2558) วัดไม่มีพระสงฆ์ เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมและ สนับสนุนให้มีการแข่งขันการทำข้าวกระยาสารทแบบดั้งเดิม โรงเรียน จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของบุญประเพณีข้าว โดยเฉพาะการทำข้าวกระยาสารทแบบ พื้นบ้านโดยเชิญวิทยากรในท้องถิ่นมาให้ความรู้

จะเห็นได้ว่า บ้าน วัด โรงเรียนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมสืบสานภูมิปัญญา พื้นบ้าน ให้เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มตนและเพื่อสนองความจำเป็นพื้นฐานของชุมชน สอดคล้องกับ ทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม โดยจูเลียน สจิวต์ (Julian Steward) มอง“วัฒนธรรม” ว่า เป็นเครื่องมือช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม จูเลียน สจิวต์ ยังเห็นว่า “มนุษย์ย่อมมี ศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม เพื่อให้เอื้อต่อการทำนาข้าว เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ สืบสานตลอดไป (ทรงคุณ จันทจร. 2549 : 76)

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการศึกษางานวิจัยฉบับนี้ ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของบุญประเพณีข้าวเหนียว ด้านความเชื่อ และพิธีกรรมวัฒนธรรม สภาพปัจจุบันและปัญหา และการสืบสานภูมิปัญญา

พื้นที่บ้าน บุญประเพณีข้าวเหนียว ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนอีสานใต้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ควรนำผลการศึกษาค้นคว้านี้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบการสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้านในพื้นที่อื่นทั่วทุกภูมิภาค โดยนำผลการศึกษาไปใช้ให้สอดคล้องกับสภาพชุมชนแต่ละพื้นที่ ตามความเหมาะสม เน้นการปฏิบัติจริงผู้เรียนทำได้มีคุณภาพ และนำเสนอข้อมูลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการทำงานวิจัยครั้งต่อไป

ควรดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้านให้หลากหลาย แต่ละด้านต้องมีครูภูมิปัญญาที่เชี่ยวชาญรับผิดชอบถ่ายทอดความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และควรเน้นการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาและอุปสรรค ของการสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้าน พร้อมหาแนวทางวิธีการสืบสานให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนแต่ละพื้นที่อย่างเหมาะสม

References

- Boonkerd Pimvaramathakul. (2544). Isan Tradition and Detail of Tai Isan Archeology. Khon Kaen: Khon Kaen Klang Na Na Tham,
- Eiam Thongdee. (2537). Rice Culture: Rice Rituals and Farming. 2nd Edition, Bangkok: Sahathammik,
- Prakru Thampanasunthorn, at Wat Nong Bua Thung, Ta Jan Sub-district, Khong District, Nakhon Ratchasima on 28 April 2015.
- Samart Chanthasoon. (2534). Nakhon Ratchasima's Folk Wisdom. Nakhon Ratchasima: Local Information Center for Development of Nakhon Ratchasima Teacher Training College.
- Sanya Sanyawiwat. (2533). Sociological Theory ; Content and Basic Usage. Bangkok: Choa Paya Printing.
- Sati Boonmamorn, at Bansamrhongmai, Lahan Sai District, Buri Ram Province, on 28 April 2015.
- Silaporn Narkkaratan (2538). "Community Learning System for Sustainable Development: Case Study of South Isan Community". Journal: Sukhothai Thammathirat, Vol.8, No.2, May-August 1995, pp.38-48.
- Songkoon Chantachon. (2549). Transfer of Folk Wisdom on Soil, Water, and Forest Resources of Ka Leng Ethnic Group. Mahasarakham: Art and Isan Culture Research Institute, Mahasarakham University,
- Thawat Boonnanothok. (2532) Isan Traveling. Khon Kaen: Research and Development Institute, Khon Kaen University.

การใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินภายในวัดเพื่อสร้าง

ความเข้มแข็งของชุมชนภาคอีสาน

USE THE PROPERTY WITHIN THE TEMPLE. TO STRENGTHEN THE
NORTHEASTERN COMMUNITY

พระใบฎีกาวิชัย กลยาโณ (เวชยันต์)* โฆสิต แพงสร้อย** มนต์รี ศรีราชเหล่า***

PhraBaideekawichai khanglayanro, Kosit Phaengsoi, montree sriratchalao

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาของทรัพย์สินภายในวัดภาคอีสาน 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินภายในวัดภาคอีสาน 3) เพื่อศึกษาแนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินภายในวัด เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภาคอีสาน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากเอกสาร และวิจัยภาคสนาม ด้วยการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม จำนวน 88 รูป/คน แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัย โดยการพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นมาของทรัพย์สินในวัดภาคอีสานทั้ง 9 วัด ทรัพย์สินที่เป็นศาสนสมบัติของวัดภาคอีสาน ทรัพย์สินที่เป็นของพระศาสนาเรียกว่า ศาสนสมบัติของวัด ทั้งที่เป็นสังฆารัมทรัพย์และอสังฆารัมทรัพย์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ (1) ศาสนสมบัติกลาง ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่งมิใช่ของวัดใดวัดหนึ่ง ศาสนสมบัติของวัด ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง

สภาพปัญหาการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินภายในวัดภาคอีสานทั้ง 9 วัด พบว่า 1) การวางแผน ขาดระบบแบบแผนกับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ 2) การจัดโครงสร้างการทำงาน ขาดระบบกลไกการทำงานเชิงโครงสร้าง 3) การสั่งการ ขาดแนวทางการปฏิบัติตามแผนงานที่เป็นรูปธรรม 4) การประสานงาน ขาดผู้กำกับดูแล 5) การติดตามผล ขาดการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินภายในวัดภาคอีสานเสียหายอย่างต่อเนื่อง

* Doctor of Philosophy Program in Cultural Science, Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University

** Doctor of Philosophy Program in Cultural Science, Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University

*** Doctor of Philosophy Program in Cultural Science, Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University

แนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินภายในวัดเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภาคอีสานทั้ง 9 วัด มีแนวทาง 2 ประการ ได้แก่ 1) พระสังฆาธิการและฆราวาสผู้เกี่ยวข้องในวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ ได้รับทราบและเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ในฐานะที่เป็นผู้ดูแลทรัพย์สินอันเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ ร่วมกับทางราชการตามแนวทางที่ถูกต้อง 2.การได้รับสนับสนุนส่งเสริมวัดให้มีการดำเนินการดูแลรักษาทรัพย์สินทางด้านศิลปวัฒนธรรมอย่างถูกต้อง และเป็นประโยชน์ต่อวัดและชุมชน เช่น การจัดทำบัญชีโบราณวัตถุ การจัดทำประวัติ การจัดแสดง รวมถึงการทำนุบำรุง ที่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ตลอดจนสนับสนุนส่งเสริมให้เป็นวัดตัวอย่างที่ดีแก่วัดอื่น

คำสำคัญ : การใช้ประโยชน์, ทรัพย์สินภายในวัด, ความเข้มแข็งของชุมชน

ABSTRACT

This research paper aims to study the following:1) To study the background of the property within the Isan temple. 2) To study the problem of the use of the property in the Isan temple. 3) To study the way to use the property within the temple. To strengthen the northeastern community. This research is qualitative research. Study document Field research was conducted by interview, observation, interview, and group discussion of 88 photographs per person. And present the results by descriptive.

The research found that The history of the property in the Northeast Temple, the nine temple property of the monuments of the Northeast. The property of the religion is called. Monument of monastery Both movable and immovable property are divided into 2 types: (1) The property of religion, which is not one temple. Monument of monastery Property of any temple

The problem of using the property in the temple in the northeast of the 9 measurements found that:1) the lack of conventional systems with communities and government agencies 2) the structure of work. Lack of systematic workplace mechanisms; 3) lack of guidelines for implementing concrete plans; 4) coordination of lack of oversight; 5) lack of follow-up monitoring. As a result, the use of the property in the Isan measure is constantly damaged.

The way to utilize the property within the temple to strengthen the 9 northeastern communities has two approaches:1) The monks and lay people involved in temples across the country are aware of and understand their role as. Trustee of the heritage of the arts and culture of the nation. Together with the government in the right direction. 2. The support to promote the measure to maintain the property in the arts and culture properly. And it is beneficial to

temples and communities such as the accounting of antiquities. The history of the exhibit including the correct maintenance of the prescribed rules. As well as encouraging them to be good examples for other temples.

Keywords :

1. บทนำ

วัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา ในประเทศไทยมีวัดเป็นจำนวนมากที่มีประวัติความเป็นมาแต่ครั้งสุโขทัย อยุธยา จนถึงรัตนโกสินทร์ ตลอดจนถึงวัดที่ตั้งอยู่ในบริเวณโบราณสถานก่อนสมัยสุโขทัยขึ้นไปจนถึงสมัย ก่อนประวัติศาสตร์ วัดจึงเปรียบเสมือนแหล่งรวมความรู้ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมของชาติอย่าง หลากหลาย มีทั้งโบราณสถานซึ่งประกอบด้วย โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ เจดีย์ หอไตร กุฏิ กำแพงแก้ว และ โบราณวัตถุ เช่น พระพุทธรูป เทวรูป ใบเสมา ศิลาจารึก ธรรมมาสน์ ตู้พระไตรปิฎก คัมภีร์โบราณ สมุดข่อย เครื่องมือเครื่องใช้ ฯลฯ รวมทั้งขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อและวิทยาการด้านต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ผูกพันกับวิถีชีวิตของชุมชน เป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในท้องถิ่น (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปฺโญ), 2540: 45)

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยมากกว่า ร้อยละ 95 เคารพนับถือและเป็นรากฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไทย กล่าวได้ว่าวิถีชีวิตของคน ไทยกับพุทธศาสนาผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างแนบแน่น แพัน พุทธศาสนาจึงเป็นเอกลักษณ์ ประจำชาติไทยวัดนับว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของชุมชนของประเทศไทย ตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบัน (กรมการศาสนา, 2543: 5) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้คำนิยามของคำว่า วัด หมายความว่าสถานทางศาสนา โดยปกติมีโบสถ์ วิหาร และที่อยู่ของพระสงฆ์ หรือนักบวช เป็นต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 10) วัดเป็นสถาบันที่อำนวยความสะดวกทั้งทางรูปธรรมและนามธรรมแก่ สังคมอย่างมาก เพราะเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรม ประเพณี และศูนย์กลางอื่นๆ อีกมาก ยิ่งหาก พระซึ่งเป็นผู้นำทางจิตใจได้ปฏิบัติหน้าที่ที่ควรปฏิบัติแล้วก็สามารถทำให้สังคมอยู่ได้สงบสุข ด้วยเหตุนี้วัดจึงมีความจำเป็นต่อสังคมเพราะฉะนั้นในการศึกษา ความหมายของวัดจึงควร ศึกษาถึงความหมาย ความมุ่งหมาย และบทบาทของวัดของพระสงฆ์มาพิจารณาด้วยจึงมองทั้ง ในแง่รูปธรรมและนามธรรมควบคู่กันไป เพื่อที่จะได้เข้าใจถึงประโยชน์ที่วัดมีต่อสังคมมากมาย ให้ภาพพจน์ของวัดในสายตาของคนทั่วไปได้ชัดเจนถูกต้อง ซึ่งทำให้ได้รับการเอาใจใส่จาก สังคมมากยิ่งขึ้น (สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สมชาย วรชาโย), 2528: 10)

ความเป็นมาของทรัพย์สินภายในวัดตามกฎหมายบอกไว้ว่า"ทรัพย์สินของพระภิกษุที่ได้มาในระหว่างเวลาที่อยู่ในสมณเพศนั้น เมื่อพระภิกษุนั้นถึงแก่ภรรณาพให้ตกเป็นสมบัติของวัดที่เป็นภุมิลาเนาของพระภิกษุนั้น เว้นไว้แต่พระภิกษุนั้นจะได้จำหน่ายไปในระหว่างชีวิตหรือโดยพินัยกรรม" ทรัพย์สินจะไม่ตกเป็นสมบัติของวัดถ้าขณะยังมีชีวิตพระภิกษุรูปนั้นได้จำหน่ายจ่ายโอน

หรือยกทรัพย์สินขึ้นใดให้คนหนึ่งคนใดไปเสียก่อน หรือว่าพระภิกษุรูปนั้นได้ทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินใดให้แก่คนที่ท่านระบุชื่อไว้ในพินัยกรรม ก็ต้องเป็นไปตามนั้น วัดจะมาเรียกร้องสมบัติดังกล่าวไม่ได้ "ทรัพย์สินใดเป็นของบุคคลก่อนอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ทรัพย์สินนั้นหากเป็นสมบัติของวัดไม่ และให้เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมของบุคคลนั้น หรือบุคคลนั้นจะจำหน่ายโดยประการใดตามกฎหมายก็ได้" ก่อนบวชถ้าพระภิกษุรูปใดมีทรัพย์สินอยู่อย่างไร กฎหมายเขียนไว้ชัดเจนว่าไม่ตกเป็นสมบัติของวัด ดังนั้น บุคคลที่มีสิทธิได้รับทรัพย์สินที่มีอยู่ก่อนบวชของท่าน ก็คือทายาทของท่าน พ่อแม่ ภรรยา บุตร ก็ไปแบ่งกันตามสัดส่วน แต่ในขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ท่านก็สามารถทำการจ่ายโอน หรือทำพินัยกรรมยกให้ใครโดยเฉพาะก็ได้เช่นกัน " (บุญรวม เทียมจันทร์, 2546: 39)

สภาพปัญหาการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินภายในวัด เป็นรายได้จากการที่วัดให้เช่าอสังหาริมทรัพย์ ประเภทที่ดิน อาคารและสิ่งปลูกสร้าง โดยวัดต้องจัดทำบัญชีทรัพย์สินที่จะให้เช่าแสดงถึงการได้มา ขนาด ทำเลที่ตั้ง ลักษณะของทรัพย์สิน มูลค่าปัจจุบันทั้งตามราคาประเมินของส่วนราชการ และราคาตลาด การให้เช่ารวมทั้งรายได้ที่ควรจะได้รับ จากทรัพย์สินแต่ละรายการ และจัดทำ นิตกรรมกรเข้าให้ถูกต้องตามแบบของ กฎหมาย ที่สำคัญคือต้องหมุนเวียนไป ดูแลทรัพย์สิน ณ สถานที่ตั้งทรัพย์สินนั้น เสมอๆ เพื่อปรับปรุงซ่อมแซมให้อยู่ ในสภาพที่ดี และป้องกันไม่ให้เกิดการใช้ทรัพย์สินผิดประเภทจากที่แจ้งไว้ หรือผิด กฎหมาย หรือผิดศีลธรรมอันดี หรือ ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญกับ บุคคลอื่น นอกจากนี้ วัดต้องติดตาม เรื่องการเสียภาษีโรงเรือนซึ่งวัดในฐานะ ผู้ถือกรรมสิทธิ์ต้องเป็นผู้ชำระ รวมทั้งการจัดทำประกันอัคคีภัยให้ครอบคลุม เพื่อมิให้เกิดความเสียหายในกรณีเกิดเหตุสุดวิสัยขึ้นด้วย นอกจากนี้ ยังรวมถึง รายได้จากการให้บริการสถานที่สำหรับประชาชนและหน่วยงานต่างๆ เช่น ศาลา อาคารอเนกประสงค์ หรือห้องประชุม เป็นต้น (กรมการศาสนา, 2540: 13 – 14)

แนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินภายในวัด เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภาคอีสาน โบราณสถานซึ่งประกอบด้วย โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ เจดีย์ หอไตร กุฏิ กำแพงแก้ว และโบราณวัตถุ เช่น พระพุทธรูป เทวรูป ใบเสมา ศิลจารึก ธรรมมาสน์ ตู้พระไตรปิฎก คัมภีร์ใบลาน สมุดข่อย เครื่องมือเครื่องใช้ ฯลฯ รวมทั้งขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อและวิทยาการด้านต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ผูกพันกับวิถีชีวิตของชุมชน มีการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งการอนุรักษ์ฟื้นฟู ดูแลรักษา และการถ่ายทอดความรู้เหล่านี้ไปสู่ชุมชน และผู้บริหารจัดการทรัพย์สินของวัด ตลอดจนจนแนวทางการปฏิบัติตามหลักกฎหมายและข้อบังคับว่าด้วยการจัดการทรัพย์สินของวัดได้ กำหนดแนวทางใดบ้าง จึงเป็นบ่อเกิดที่สำคัญในการขับเคลื่อนและการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินของวัดในเขตภาคอีสานให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไรให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินภายในวัด เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภาคอีสาน สภาพปัญหาการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินภายในวัดภาคอีสานเป็นอย่างไร ได้มีแนวทางการพัฒนาวัดให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร เนื่องจากที่ผ่านมาพบปัญหาและอุปสรรคการใช้ประโยชน์ทรัพย์สินของวัด ขาดความเด่นชัดและแนวทางการแก้ไข

ปัญหา หน่วยงานและองค์กรที่มีส่วนรับผิดชอบเข้ามาดูแลทรัพย์สิน ตลอดจนการบริหารจัดการทรัพย์สินอย่างเป็นธรรมและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาสืบไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาความเป็นมาทรัพย์สินภายในวัดภาคอีสาน
- 2.2 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินภายในวัดภาคอีสาน
- 2.3 เพื่อศึกษาแนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินภายในวัด เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภาคอีสาน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากเอกสาร และจากข้อมูลภาคสนาม โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ (แบบมีโครงสร้าง) และสนทนากลุ่ม จากกลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 88 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเอกสาร (Content Analysis) แล้วนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ความเป็นมาของทรัพย์สินภายในวัดภาคอีสาน

ทรัพย์สินที่เป็นของพระศาสนาเรียกว่า ศาสนสมบัติของวัด ทั้งที่เป็นสังฆารัมภ์ทรัพย์ และอสังฆารัมภ์ทรัพย์ ซึ่งกฎหมายสงฆ์ได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่ ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่งมิใช่ของวัดใดวัดหนึ่ง เป็นสมบัติของส่วนรวม ส่วนใหญ่ได้แก่ ที่ดิน อาคาร และดอกผลที่เกิดขึ้นจากที่ดินและอาคารนั้นๆ รวมทั้งที่ดินวัดร้างทั่วประเทศที่ทางการได้ประกาศยุบเลิกวัดแล้ว และ 2) ศาสนสมบัติของวัด คือ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง รวมทั้งปูชนียสถานที่ตั้งอยู่ภายในบริเวณวัด เช่น โฉนดที่ดินของวัด อาคารเสนาสนะ และพระอุโบสถ เป็นต้น

4.2 สภาพปัญหาการใช้ทรัพย์สินภายในวัดภาคอีสาน กล่าวคือ การวางแผน ยังขาดการวางแผนที่เป็นระบบ ขาดการมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่ายของชุมชน การจัดโครงสร้างการทำงาน สภาพปัญหาการจัดโครงสร้างการทำงาน วัดต่างๆ ยังไม่มีโครงสร้างการทำงานที่เป็นระบบ และชัดเจนร่วมกับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ การสั่งการ สภาพปัญหาการสั่งการของทางวัดในภาคอีสาน เป็นการปกครองตามพระธรรมวินัย เคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน การประสานงาน ขาดการประสานงานที่ดีและต่อเนื่องกับหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลและรับผิดชอบโดยตรง เกิดความล่าช้าในการดำเนินงาน การติดตามผล การติดตามผลการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินภายในวัด ยังประสบปัญหา ได้แก่ การยึด การเก็บค่าบำรุงรักษา การบูชา การจัดหา การรับบริจาค และ

การจัดกิจกรรม เนื่องจากทางวัดขาดการติดตามผลประเมินผลในทรัพย์สินต่างๆ ของทางวัดอย่างต่อเนื่อง

4.3 แนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินภายในวัด เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภาคอีสาน

แนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินภายในวัดเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภาคอีสานทั้ง 9 วัด มีแนวทาง 2 ประการ ได้แก่ 1) พระสังฆาธิการและฆราวาสผู้เกี่ยวข้องในวัด ได้รับทราบและเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ในฐานะที่เป็นผู้ดูแลทรัพย์สินอันเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ ร่วมกับทางราชการตามแนวทางที่ถูกต้อง 2.การได้รับสนับสนุนส่งเสริมวัดให้มีการดำเนินการดูแลรักษาทรัพย์สินทางด้านศิลปวัฒนธรรมอย่างถูกต้อง และเป็นประโยชน์ต่อวัดและชุมชน เช่น การจัดทำบัญชีโบราณวัตถุการจัดทำประวัติ การจัดแสดง รวมถึงการทำนุบำรุงที่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ตลอดจนสนับสนุนส่งเสริมให้เป็นวัดตัวอย่างที่ดีแก่วัดอื่น ได้แก่ **การวางแผนการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินภายในวัด** การให้เยี่ยม-ส่ง ครุภัณฑ์และลหุภัณฑ์ของทางวัด **การจัดโครงสร้างการทำงาน** ให้มีผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน ในการดูแลบำรุงรักษา ซ่อมแซมอาคาร **การสั่งการ** สั่งการหรือมอบหมายงานให้ชุมชน มีส่วนร่วมรับทราบและวางแผนร่วมกัน **การประสานงาน** มีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนร่วมทำบุญและการจัดกิจกรรมทางวัด **การติดตามผล** โดยให้ทุกส่วนมีส่วนร่วมในการติดตามผลและประเมินผล เป็นการทำงานเชื่อมโยงแบบบูรณาการร่วมกัน

5. การอภิปรายผลการวิจัย

ประวัติและความเป็นมาการวางแผนการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินภายในวัด การให้เยี่ยม-ส่ง ครุภัณฑ์และลหุภัณฑ์ของทางวัด สอดคล้องกับแนวคิดของพงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล คือ 1. การวางแผน เป็นการกำหนดงานหรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้า โดยเกี่ยวกับการคาดการณ์ การกำหนดวัตถุประสงค์ การพัฒนาวิธีการ ในการวางแผน ซึ่งต้องคำนึงถึงนโยบาย เพื่อให้แผนงานที่กำหนดขึ้นไว้มีความสอดคล้องต้องกันในการดำเนินงาน (พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล, 2542: 64)

สภาพปัญหาการจัดโครงสร้างการทำงาน ให้มีผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน ในการดูแลบำรุงรักษา ซ่อมแซมอาคาร และการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการพัฒนาวัด สอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) หลักความเหมาะสม (Appropriate/Proper) หมายถึง ความรู้บริหารจัดการองค์กร หรือหน่วยงานและปกครองดูแล ผู้อยู่ใต้ บังคับบัญชา ด้วยความเหมาะสมกับเหตุผล เหมาะสมกับบุคคล กับชุมชน กับกาลเวลา สถานที่ และให้เหมาะสมกับสถานการณ์ แวดล้อม เมื่อยามจำเป็นที่ให้อู้อภัยยืดหยุ่น (Fiexible) หรือ ประนีประนอม (Compromise) โดยไม่เสียหลักการ ให้การปฏิบัติงานสำเร็จอย่างได้ผลดีที่สุด ให้ มีส่วนเสียหายน้อยที่สุด

แนวทางการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินภายในวัด การสังการ การมอบหมายงานให้ ชุมชน มีส่วนร่วมรับทราบและวางแผนร่วมกัน **การประสานงาน** มีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนร่วม ทำบุญและการจัดกิจกรรมทางวัด **การติดตามผล** โดยให้ทุกส่วนมีส่วนร่วมในการติดตามผลและ ประเมินผล เป็นการทำงานเชื่อมโยงแบบบูรณาการร่วมกัน มีความสามัคคีต่อกันเพื่อความเข้มแข็ง ของวัดและชุมชนภาคอีสานเป็นลำดับสืบไป

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการศึกษางานวิจัยฉบับนี้ ทำให้ทราบถึง วัดต่างๆ สามารถนำความรู้ที่ได้ไปบริหาร จัดการวัดในด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินภายในวัดเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนภาคอีสาน เจ้าอาวาส สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นสารสนเทศในการปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารจัดการใน การใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินภายในวัด การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสและพระสงฆ์ ตลอดถึง คณะกรรมการวัด ต้องยึดหลักพระธรรมวินัย กฎระเบียบมหาเถรสมาคม ไม่เห็นแก่ผลประโยชน์ ส่วนอื่นในด้านการใช้ทรัพย์สิน

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ศึกษาวัดพัฒนาตัวอย่างด้านการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินภายใน วัดเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน
2. ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการวัดด้านการเงินบัญชีรายรับ- รายจ่าย
3. ศึกษารูปแบบการจัดการที่เหมาะสมการใช้ประโยชน์ทรัพย์สินภายในวัด

References

- กรมการศาสนา. คู่มือพระสังฆาธิการวาทด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของ คณะสงฆ์.
กรุงเทพมหานคร : กองแผนงาน กรมการศาสนา, 2543.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปโล). **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมี
บุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546.
- สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สมชาย วรชาโย). “คุณวัด”วารสารใบลาน5. (เมษา-พ.ค., 2528).
- บุญรวม เทียมจันทร์. **เจ้าอาวาส เจ้าพนักงาน ใครกำหนด?**. กรุงเทพมหานคร : สามดีพริ้นติ้ง
อีควิปเมนต์, 2546.
- พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏนครปฐม, 2542).
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ธรรมนุญชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา กรมการ
ศาสนา, 2541).

การพัฒนาารูปแบบการฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธของทหารกองประจำการ
ค่ายสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา

FORMAT OF OCCUPATIONAL TRAINING IN THE BUDDHIST'S WAY FOR THE
SERVICEMEN AT SURANAREE MILITARY BARRACKS NAKHON RATCHASIMA
PROVINCE, THAILAND

วิเชียร นามการ* ไชยสิทธิ์ โสสิต แพงสร้อย** สุรพงษ์ คงสัตย์***
vichain Namgan, Kosit Phaengsoi, Suraphong Kongsat

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีความมุ่งหมาย 3 ประการ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธของทหารกองประจำการค่ายสุรนารีจังหวัดนครราชสีมา 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธ 3) เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบการฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธของทหารกองประจำการ ค่ายสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา .โดยมีระเบียบวิธีการวิจัยคือ ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า การฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธของทหารกองประจำการค่ายสุรนารี เป็นรูปแบบหนึ่งของการฝึกอาชีพของทหารกองประจำการในอดีตและสภาพปัจจุบันการฝึกอาชีพของทหารกองประจำการมีความสัมพันธ์กับอาชีพเดิมของทหาร ได้แก่รูปแบบการฝึก อาชีพช่างเดินสายไฟฟ้า เบื้องต้น ช่างทำเหล็กดัด ช่างไม้ ชักรถยนต์ ทำปุ๋ยหมัก และทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ แต่ประสบปัญหาเรื่องงบประมาณน้อย สภาพอาคารและอุปกรณ์ไม่ค่อยพร้อม ครูมีประสบการณ์น้อย ทหารกองประจำการมีประสบการณ์น้อย ระยะเวลาสั้น หลักสูตรไม่สมบูรณ์ ซึ่งจากสภาพปัจจัยปัญหาดังกล่าว ได้การพัฒนาารูปแบบการฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธ 5 ด้านได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความขยันอดทน การประหยัดอดออม การตรงต่อเวลา และการมีระเบียบวินัย

คำสำคัญ: วิถีพุทธ, การพัฒนารูปแบบการฝึกอาชีพ

ABSTRACT

The purposes of this research study were: 1) to study the history of occupational training model based on Buddhist way of stack soldier services of

* Doctor of Philosophy Program in Cultural Science, Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University

** Doctor of Philosophy Program in Cultural Science, Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University

*** Doctor of Philosophy Program in Cultural Science, Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University

Suranaree Military Camp in Nakhon Ratchasima, 2) to study the current situation and problems of occupational training model development based on Buddhist way, and 3) to study the development of occupational training model based on Buddhist way of stack soldier services of Suranaree Military Camp in Nakhon Ratchasima.

The participants of this study included participants passed both occupational skill test and morality and ethical test. The participants who took the driving course passed the occupational training course and had received the driving license. In terms of the attitude test, the majority of the participants agreed with the occupational training course. Meanwhile, they also received the manual and acknowledged the importance of the occupational training. The attitude of the participants towards the occupational trainers was in the high level. The overall of the participants was able to employ this knowledge to earn for their living after their discharge. In summary, the participants had practiced according to the occupational training courses. In prior to their implementation for their living, they all had to pass the five aspects of the morality and ethical test based on the Buddhist way.

Keyword: Buddhist way, development of occupational training model

1. บทนำ

ความสำคัญการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เร่งรัดความเจริญเติบโต การเพิ่มรายได้ของประชากร โดยอาศัยการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ช่วงแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 – 2559) จึงมุ่งเน้นการพัฒนาคนทุกช่วงวัยให้เข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง ที่สอดคล้องกับโครงสร้างการผลิต ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วน นำค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดีงาม พื้นฟูบทบาทของสถาบันศาสนา ด้านศีลธรรม กองทัพบกมีภารกิจหนึ่งคือ กำลังพลที่เกณฑ์เข้ารับราชการทหาร เรียกว่า ทหารกองประจำการ มีเวลารับราชการ 2 ปี ได้รับการฝึกอาชีพให้ก่อนปลด โดยกรมยุทธศึกษาทหารบกเป็นหน่วยรับผิดชอบการกำหนดหลักสูตร การฝึกอบรมแบ่งออกเป็น 2 สาขา คือสาขาช่าง และสาขาการเกษตร ระยะเวลาฝึกอบรม 144 ชั่วโมง การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมาย เพื่อศึกษาความเป็นมาของการฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธของทหารกองประจำการ ค่ายสุรนารีจังหวัดนครราชสีมา เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธของทหารกองประจำการค่ายสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา และเพื่อศึกษาการพัฒนาแบบการฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธของทหารกองประจำการค่ายสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เริ่มวิจัยจากเดือนกรกฎาคม 2556 ถึงเดือนกรกฎาคม 2557 โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง 8 หน่วยประกอบด้วย ศูนย์ต่อสู้ป้องกันภัยทางอากาศ

กองทัพบกที่ 2 ประจำพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรมทหารปืนใหญ่ที่ 3 กองพันทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานที่ 2 กองพันทหารใหญ่ที่ 103 กองพันทหารปืนใหญ่ที่ 3 กองพันส่งกำลังบำรุงและบริการที่ 22 กองบัญชาการช่วยรบที่ 2 กองพันทหารราบ มณฑลทหารบกที่ 21 (ศูนย์สาธิตการเกษตรกรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงค่ายสุรนารี ศูนย์เพาะชำกล้าไม้ มณฑลทหารบกที่ 21) และศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ศูนย์สาธิตและส่งเสริมงานศิลปอาชีพ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ค่ายสุรนารี

สภาพปัจจุบันและปัญหา มีความแตกต่างกันเห็นได้ชัดเจน ได้แก่ ระดับการศึกษาพื้นฐาน การประกอบอาชีพเดิมของทหาร รายได้ พื้นที่ทำเลที่ตั้งห้องอบรม ขนาดของหน่วย ลักษณะอาคารสถานที่ จำนวนทหารกองประจำการ บุคลากร ครู อุปกรณ์เครื่องช่วยฝึก งบประมาณ การบริการอื่น ๆ และห้วงระยะเวลาฝึกอบรมเพียง 144 ชม. ตามนโยบายของกองทัพ ความแตกต่างดังกล่าวเป็นที่มาของ สภาพปัจจุบัน และสภาพปัญหาในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ พื้นฐานระดับการศึกษา พื้นฐานความรู้ ขนาดของหน่วย จำนวนทหารกองประจำการ ความสนใจต้องการฝึกอบรมของสาขาอาชีพ สามารถจำแนกได้ เช่น ต้องการฝึกอาชีพเดิมก่อนเข้าเป็นทหารกองประจำการ ต้องการฝึกอาชีพใหม่ และที่ยังไม่มีอาชีพ โดยการปฏิบัติตามหลักทฤษฎี 4 มิติ 4 ขั้นตอน 4 ข้อธรรม 4 คือธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน เป็นหลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น ได้แก่ 1) ถึงพร้อมด้วยความหมั่น 2) ถึงพร้อมด้วยการรักษา 3) การคบคนดีเป็นมิตร 4) การมีความเป็นอยู่ ด้วยวิธีปฏิบัติตามขั้นตอนการพัฒนารูปแบบการฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธ 7 วิธี ได้แก่ 1) อนุศาสนาจารย์/พิธีไหว้ครู 2) การปฏิญาณตนก่อนเข้าและหลังการอบรมอาชีพ 3) การใช้สื่อและป้ายคติธรรมประจำหน่วย 4) การใช้วินัย 9 ข้อ ของทหาร 5) การสอดแทรกวิถีพุทธในขณะฝึกอาชีพ 6) ปฏิบัติที่สำนักปฏิบัติธรรม 7) ผู้บังคับหน่วยสอนโดยตรงก่อนพิธีปิดอบรม โดยฝึกอาชีพที่เกี่ยวกับ อาชีพสาขาช่าง ได้แก่ ช่างเดินสายไฟฟ้าเบื้องต้น ช่างทำเหล็กดัด ขั้วรถยนต์และสอบใบอนุญาตขั้วรถยนต์ อาชีพสาขาการเกษตร ได้แก่ การทำปุ๋ยหมักน้ำหมักชีวภาพ

การพัฒนารูปแบบการฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธของทหารกองประจำการค่ายสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา การฝึกอาชีพของทหารกองประจำการแต่ละหน่วยมีสภาพคล้ายกันคือระดับการศึกษาของทหาร ภูมิจุดเดิมในการประกอบอาชีพ ห้วงระยะเวลาการอบรมทหารก่อนปลดเพียง 2 เดือน ทำให้มีสมาธิในการเรียนน้อย แต่ละหน่วยมีการพัฒนารูปแบบการฝึกที่แตกต่างกัน ได้แก่ การสอบถามความต้องการของทหารที่สนใจเลือกฝึกอาชีพอะไร พื้นฐานอาชีพทหารส่วนใหญ่เป็นอย่างไร งบประมาณที่ใช้ ระยะเวลาในการฝึกอบรมและแทรกเพิ่มเวลาในการฝึกอบรมจากตารางอบรม โดยมุ่งเน้นทั้งภาคทฤษฎีในห้องเรียนและภาคปฏิบัติได้จริง สามารถนำไปฝึกหาความชำนาญประกอบอาชีพสร้างรายได้ให้ตนเอง ครอบครัว และชุมชนหลังจากปลดจากเป็นทหารกองประจำการได้อย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และอยู่อย่างมีความสุขในสังคมตลอดไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของการฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธของทหารกองประจำการค่ายสุรนารีจังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธของทหารกองประจำการค่ายสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อศึกษาการพัฒนาารูปแบบการฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธของทหารกองประจำการค่ายสุรนารีจังหวัดนครราชสีมา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธของทหารกองประจำการค่ายสุรนารีจังหวัดนครราชสีมา ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรมเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและเก็บข้อมูลภาคสนาม จากการสำรวจเบื้องต้น สังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ได้แก่กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มทั่วไป ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ และสรุปผลการวิจัยด้วยวิธีการแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ความเป็นมาของการฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธของทหารกองประจำการค่ายสุรนารีจังหวัดนครราชสีมา

1. ศูนย์ต่อสู้ป้องกันภัยทางอากาศกองทัพบกที่ 2 ประจำพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือฝึกอาชีพช่างเดินสายไฟฟ้าเบื้องต้น แบ่งการปฏิบัติเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะเริ่มต้น ฝึกอบรมเวลา 19.00-20.00 น. ของทุกวัน เว้นวันพุธและเสาร์-อาทิตย์ ระยะที่ 2 ระยะกำลังพัฒนาการฝึกอบรมอาชีพ มีการพัฒนาขึ้นโดยเปิดหลักสูตรอบรมตามระเบียบของกองทัพบกให้อบรม 144 ชั่วโมง มีพิธีเปิดปิด และมอบใบประกาศเกียรติคุณให้ในวันปิดการอบรม นำเอาหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนามาสอดแทรก 5 ข้อได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความขยันอดทน การประหยัด การตรงต่อเวลา และความมีระเบียบวินัย การฝึกอาชีพได้แก่ การฝึกอาชีพตาม 11 องค์ประกอบคือ 1) คุณสมบัติของครู 2) ผู้เรียน 3) เนื้อหาวิชา (หลักสูตร) 4) วิถีพุทธตามลักษณะอาชีพ 5) ขั้นตอนกิจกรรม 6) ระยะเวลา 7) สถานที่และอุปกรณ์ 8) การประเมินผลตามสภาพจริง 9) หลักฐานการจบ 10) จุดเด่นของผู้จบหลักสูตร 11) จำนวนผู้จบหลักสูตรและการได้งานทำ/รายได้ และตัวอย่างการได้งานทำ ได้อาศัยหลักธรรม 5 ด้าน คือ 1) รูปแบบของความซื่อสัตย์ต่ออาชีพ ต่อลูกค้า มีความละเอียดและเกรงกลัวการกระทำผิด 2) รูปแบบความขยันอดทนสู้งาน 3) รูปแบบการประหยัด 4) รูปแบบการตรงต่อเวลา 5) รูปแบบความมีระเบียบวินัย

2. กรมทหารปืนใหญ่ที่ 3 การฝึกอาชีพข้าราชการและสอบใบอนุญาตข้าราชการ สภาพบปัญหาพบว่า งบประมาณน้อย เครื่องมืออุปกรณ์การฝึกอาชีพมีน้อย การศึกษาดูงานเพิ่มประสบการณ์จากองค์กรภายนอกมีน้อย ระยะเวลาฝึกอบรมไม่พอและหน่วยมีอัตราการจัดได้รับอนุมัติจากกองทัพกได้รับทหารกองประจำการจำนวนน้อยต่อรุ่น ต้องอาศัยฝากฝึกร่วมกับหน่วยกองพันทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยานที่ 2 ซึ่งเป็นหน่วยข้างเคียง และได้ แบ่งการฝึกอาชีพข้าราชการและสอบใบอนุญาตข้าราชการ ออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 ระยะเริ่มต้น ระยะที่ 2 ระยะกำลังพัฒนา ระยะที่ 3 ระยะพัฒนาโครงสร้างถาวร การฝึกอาชีพข้าราชการและสอบใบอนุญาตข้าราชการของทหารกองประจำการ โดยแยกเป็นภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยมุ่งเน้นให้สามารถปฏิบัติได้จริงทุกคน การฝึกอบรมอาชีพตามแนววิถีพุทธของทหารกองประจำการในระยะนี้ หน่วยได้จัดทหารกองประจำการเข้ารับการอบรมคุณธรรมจริยธรรม ที่กองอนุศาสนาจารย์กองทัพภาคที่ 2 ทุกวันพระและร่วมกิจกรรมเวียนเทียนวันสำคัญทางพุทธศาสนา การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของทหารกองประจำการ หน่วยได้นิมนต์พระสงฆ์มาบรรยายธรรมประจำเดือน

4.2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของการฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธของทหารกองประจำการค่ายสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา

สภาพปัจจุบันและปัญหา ได้แก่ ระดับการศึกษาพื้นฐานการประกอบอาชีพเดิมของทหารรายได้ พื้นที่ทำเลที่ตั้งห้องอบรม ขนาดของหน่วย ลักษณะอาคารสถานที่ จำนวนทหารกองประจำการ บุคลากร ครู อุปกรณ์เครื่องช่วยฝึก งบประมาณ การบริการอื่น ๆ และห้วงระยะเวลาฝึกอบรมเพียง 144 ชม. ตามนโยบายของกองทัพก ความแตกต่างดังกล่าวเป็นที่มาของ สภาพปัจจุบัน และสภาพปัญหาในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ พื้นฐานระดับการศึกษา พื้นฐานความรู้ ขนาดของหน่วย จำนวนทหารกองประจำการ ความสนใจต้องการฝึกอบรมของสาขาอาชีพ การฝึกอาชีพให้แก่ทหารกองประจำการเป็นการดำเนินการตามนโยบายของกองทัพ ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ที่จะร่วมกันพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความชำนาญ และมีทักษะในวิชาชีพ เพื่อสร้างโอกาสการมีงานทำ และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ทหาร กองประจำการหลังปลดประจำการไปแล้ว อันจะเห็นได้ว่าจากสภาวะปัจจุบัน ประชาชนส่วนใหญ่ขาดแคลนรายได้ เนื่องจากประสบปัญหาการว่างงานเป็นจำนวนมาก ทหารที่ปลดประจำการออกไปควรได้รับการฝึกอาชีพเพื่อนำไปประกอบอาชีพ สร้างเสริมรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว ให้สามารถต่อสู้กับปัญหาและสภาวะต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อสภาพการดำรงชีวิต ตลอดจนการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างการทำงานหรือประกอบอาชีพอย่างยั่งยืน เพราะที่ผ่านมาขาดการนำหลักธรรมมาปรับใช้ตามแบบวิถีพุทธอันสืบทอดกลายเป็นวัฒนธรรมและปัญหาการว่างงาน การบอกเลิกจ้าง เป็นต้น

4.3 การพัฒนารูปแบบการฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธของทหารกองประจำการค่ายสุรนารีจังหวัดนครราชสีมา

รูปแบบการฝึกอาชีพ มีการสอนหรือปลูกฝังคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรม โดยสอนเป็นกลุ่มย่อยและ/หรือสอนแบบสอดแทรก จริยธรรมที่ทหารกองประจำการควรปฏิบัติได้แก่ 1) ความ

ชื่อตรง ได้แก่ ชื่อตรงต่อคำพูด พูดตรง พูดจริง ชื่อตรงต่อบุคคล เป็นตัวอย่างที่ดี แต่งกายดี มารยาทดี มีวัฒนธรรม ชื่อตรงต่อระเบียบวินัย รักษาระเบียบวินัย ชื่อตรงต่อเวลา ชื่อตรงต่อหน้าที่ ศึกษาหาความรู้ตลอดเวลา 2) มีความสุภาพ ได้แก่ อ่อนน้อมถ่อมตน อดทนอดกลั้น วิเคราะห์ตนเอง รู้จักตนเอง เตือนตนเอง วิจารณ์ตนเอง เป็นผู้เสียสละ กลวิธีในการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม 7 ด้าน ได้แก่ 1) ความตรงต่อเวลา ให้ความสำคัญต่อเวลาในการนัดหมาย ติดต่อประสานงาน ส่งงาน และคำตอบแทนต่าง ๆ 2) การรู้จักตนเองรู้จักสังคม สังเกตและให้คำแนะนำ ตักเตือนผู้ที่ไม่เหมาะสมกับสังคมไทย การรู้จักวัฒนธรรมไทยภูมิใจในความเป็นไทย ให้แก่ทหารกองประจำการ 3) ความรับผิดชอบ บันทึกผลการปฏิบัติงานที่ทหารกองประจำการ รับผิดชอบ 4) ความสามัคคีการทำงานเป็นทีม มีการแบ่งงานเป็นกลุ่ม และแบ่งงานตามหน้าที่ การตอบคำถามในนามทีม 5) ความซื่อสัตย์ ตรวจสอบการลงชื่อเข้าห้องอบรมเข้าอบรมจริง การลงสัญลักษณ์ในการเข้าอบรมสาย การเตือนและการลงโทษเมื่อไม่ซื่อสัตย์ 6) มีความศรัทธาต่อศาสนา มีความละเอียดต่อความซุกซนบาป สอดแทรกในเนื้อหา ที่สอนทุกครั้งที่มีโอกาส ในเชิงวิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ 7) มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ การช่วยเหลือผู้มีพระคุณในกรณีเจ็บป่วย หรือขอความช่วยเหลืออื่น ๆ

การฝึกอาชีพตาม 11 องค์ประกอบคือ 1) คุณสมบัติของครู 2) ผู้เรียน 3) เนื้อหาวิชา (หลักสูตร) 4) วิธีพุทธตามลักษณะอาชีพ 5) ขั้นตอนกิจกรรม 6) ระยะเวลา 7) สถานที่และอุปกรณ์ 8) การประเมินผลตามสภาพจริง 9) หลักฐานการจบ 10) จุดเด่นของผู้จบหลักสูตร 11) จำนวนผู้จบหลักสูตรและการได้งานทำ/รายได้ และตัวอย่างการได้งานทำ ได้อาศัยหลักธรรม 5 ด้าน คือ 1) ด้านความซื่อสัตย์ต่ออาชีพ ต่อลูกค้า มีความละเอียดและเกรงกลัวการกระทำผิด 2) ด้านความขยัน อดทนสู้งาน 3) ด้านการประหยัด 4) ด้านการตรงต่อเวลา 5) ด้านความมีระเบียบวินัย

5. อภิปรายผลการวิจัย

การฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธของทหารกองประจำการค่ายสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา เป็นรูปแบบหนึ่งของการฝึกอาชีพของทหารกองประจำการในอดีต แสดงถึงวัฒนธรรมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของทหารกองประจำการ ที่หน่วยเป็นศูนย์กลางทำหน้าที่ฝึกอบรมอาชีพให้ทหารก่อนปลด เพื่อพัฒนาตนเองและชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การมีอาชีพสร้างรายได้ การพัฒนาอาชีพของทหารกองประจำการก่อนปลด ยังมีความจำเป็นเพื่อให้ทหารมีอาชีพมีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว หลังปลดสอดคล้องตามทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของจูเลียน สจีวิต กล่าวถึงการศึกษาวिकासการหรือการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปรับตัวของสังคม การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยมีพื้นฐานสำคัญคือ เทคโนโลยีการผลิตโครงสร้างสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เป็นเงื่อนไขหลักการกำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของสังคมวัฒนธรรม ผลงานวิจัยของ กล่าวถึงการพัฒนาตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชนชนบท ยังพบว่า ชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ มีรูปแบบกิจกรรมหลักที่ใช้ในการ

พัฒนา ปัจจัยเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้นำชุมชนและบริบทของชุมชนที่มีผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนโดยรวม

สภาพปัจจุบันและปัญหารูปแบบการฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธ ของทหารกองประจำการค่ายสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา พบว่า สภาพปัจจุบันของการฝึกอาชีพของทหารกองประจำการมีความสัมพันธ์กับอาชีพ 6 อาชีพ ในแต่ละหน่วยทหารสังกัด สอดคล้องกับทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นิยม Herbert Blumer (1969 : 5) ที่กล่าวว่าทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์นิยม เป็นทฤษฎีที่เน้นความคิดเรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับสัญลักษณ์อาชีพ และกระบวนการตีความของการมีปฏิสัมพันธ์ของบุคคลกับสัญลักษณ์อาชีพต่าง ๆ อันเป็นพื้นฐานการเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ และสอดคล้องกับผลงานวิจัยต่างประเทศของแฮมเมอร์ ที่ศึกษาความพึงพอใจในการทำงานของครูที่สอนพิเศษ (Special Class Teacher) ในรัฐโอไฮโอ พบว่าองค์ประกอบที่ทำให้ครูพึงพอใจในการทำงาน ได้แก่ ความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน รายได้ การยอมรับนับถือ การประกอบอาชีพของทหารกองประจำการหลังปลดอาชีพด้านช่างฝีมือหรืออาชีพทางการเกษตรกรรม ความพึงพอใจของหัวหน้างานในการปฏิบัติงาน

การพัฒนาารูปแบบการฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธของทหารกองประจำการค่ายสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ได้รูปแบบการฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธของทหารกองประจำการค่ายสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา 11 ข้อ แนวทางวิถีพุทธเข้าสู่การฝึกอาชีพของทหารกองประจำการได้ 7 แนวทาง การพัฒนารูปแบบการฝึกอาชีพ ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงพัฒนาอาชีพมีมาตรฐาน ถูกสุขลักษณะ มีวินัย มีความปลอดภัย มีทักษะความชำนาญ และมีคุณธรรมจริยธรรมยิ่งขึ้น สอดคล้องตามทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ที่กล่าวถึง การมองสังคมโดยเปรียบเทียบกับสิ่งมีชีวิต Organism ที่ว่าคนเราประกอบด้วยระบบการทำงานของอวัยวะต่างๆ ซึ่งแต่ละระบบก็มี “โครงสร้าง” และ “หน้าที่” ของตัวเอง หากระบบใด ๆ หดท้อทำหน้าที่จะทำให้ร่างกายเกิดการผิดปกติ สังคมก็เช่นเดียวกัน มีระบบต่าง ๆ เช่น ระบบครอบครัว เศรษฐกิจ ศาสนา การเมือง ฯลฯ ซึ่งแต่ละระบบก็มีโครงสร้างทางสังคม Social Structure ประกอบไปด้วย “สถาบัน” (Institutions) ต่าง ๆ

หลักสูตรการเปิดอบรมอาชีพ ที่สามารถนำวิถีพุทธเข้าสู่การอบรมอาชีพได้ 7 วิธี ประกอบด้วย อนุศาสนาจารย์/พิธีไหว้ครู การปฏิญาณตนก่อนเข้าและหลังการอบรมอาชีพ การใช้สื่อและป้ายคติธรรมประจำหน่วย การใช้วินัย 9 ข้อ ของทหาร การสอดแทรกวิถีพุทธในขณะที่ฝึกอาชีพ ปฏิบัติที่สำนักปฏิบัติธรรม ผู้บังคับหน่วยสอนโดยตรงก่อนพิธีปิดอบรม สอดคล้องกับแนวคิดของจูเลียน สจิวัด (Julian Steward) ที่กล่าวว่า นิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า เป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม โดยมีพื้นฐานสำคัญคือ เทคโนโลยีการผลิตโครงสร้างสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เป็นเงื่อนไข เมื่อทหารกองประจำการนำระบบเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนารูปแบบการฝึกอาชีพ ย่อมเพิ่มมูลค่าให้ผลผลิตมีคุณภาพมากขึ้น เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ที่มีส่วนสนับสนุนการสร้างรายได้เพิ่มในชุมชนจากการประกอบอาชีพ ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง นำไปสู่การพัฒนาอาชีพที่ยั่งยืนของหน่วยทหารในค่ายสุรนารี

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการศึกษางานวิจัยฉบับนี้ ทำให้ทราบถึงหน่วยที่ฝึกอาชีพให้ทหารกองประจำการ ควรนำรูปแบบการฝึกอาชีพตามแนววิถีพุทธของทหารกองประจำการค่ายสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา ไปปรับใช้ตามความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ของตน ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรนำรูปแบบการฝึกอาชีพไปปรับใช้ตามความเหมาะสมในการพัฒนาและยกระดับคุณภาพในแต่ละท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง และหน่วยงานภาคเอกชนที่ประกอบอาชีพด้านช่างฝีมือนำรูปแบบการฝึกอาชีพไปพัฒนากิจการของตนให้มีคุณภาพเพื่อให้ผู้บริโภคพอใจและเรียกใช้บริการอยู่ตลอด

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษารูปแบบการฝึกอาชีพทุกภาคส่วนให้หลากหลายและนำมาเปรียบเทียบ เพื่อประยุกต์ใช้ในการพัฒนาส่งเสริมการฝึกอาชีพทุกระดับ
2. ควรมีการศึกษารูปแบบการฝึกอาชีพของทหารกองประจำการ นับเป็นปัจจัยสำคัญในการอยู่ร่วมกันของสังคม ควรได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการวิจัยเป็นอย่างยิ่ง
3. ควรมีการศึกษาผลการรับรองมาตรฐานฝีมือแรงงานที่มีมูลค่าเพิ่มของชุมชน ด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง:แนวความคิดและยุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ :ส่วนท้องถิ่น, 2541.
- กรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย. รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทยจากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2549. กรุงเทพฯ : ปทีเอส เพรส จำกัด, 2549.
- กรมยุทธการทหารบก. กำหนดหลักเกณฑ์การดาเนินการและการให้การสนับสนุนการฝึกอบรมวิชาชีพของหน่วยในกองทัพบก กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ หจก.อรุณการพิมพ์, 2535.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2542
- พระราชบัญญัติรับราชการทหาร, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2497.
- พระสุบิน ปณีโต. สร้างผู้ประกอบการเพื่อสังคมใช้ “วัด-พระ” เชื่อมใจชุมชน สร้างกำไรให้ “คน แต่ ก - สั ง ค ม แ ต ก ” <http://thaipublica.org/lica.org/2012/03/phra-subin-social-entrepreneur>>13 มกราคม 2556.
- พัชรินทร์ ปิยวณิชพงษ์. ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการเลือกประกอบอาชีพส่วนตัว ข อ ง นี ส ต จุฬาลงกรณ์วิทยาลัย, กรุงเทพฯ : 2535.
- ไพศาล ม่วงวัฒนา. การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไฉไล, 2549.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, 2539.

Avolio, B. J. 1999. Full Leadership Development. California: SAGE Publication.

Ali Naser Moaddeli, Michikazu Sekine, Shimako Hamanishi and Sadanobu Kagamimori.
2003a.

Associations between sense of coherence and psychological work characteristics with
changes in quality of life in Japanese Civil Servants: a 1-year follow-up study.
Industrial Health, 41: 236-241.

Ali Naser Moaddeli, Michikazu Sekine, Shimako Hamanishi and Sadanobu Kagamimori.
2003b. Associations of sense of coherence with sickness absence and reported
symptoms of illness in Japanese

Civil Servants. Journal of Occupational Health, 45:231-233.

740

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (ฉบับพิเศษ) เมษายน-มิถุนายน 2560

ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลตรงต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี
ในมหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล และมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
THE LEADERSHIP FACTORS DIRECTLY AFFECTED THE EFFECTIVENESS OF
DEAN' S WORK IN RAJABHAT UNIVERSITIES, RAJAMANGALA UNIVERSITIES
OF TECHNOLOGY AND KALASIN UNIVERSITY

สุวัฒนา ตุงสวัสดิ์* ศักดิ์เดช สังคพัฒน์**
Suwatana Tungswat, Sakdet Sangkapat

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อหารูปแบบปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลตรงต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี ในมหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล และมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ โดยอาศัยทฤษฎีภาวะผู้นำยุคดั้งเดิมที่ประกอบด้วยทฤษฎีภาวะผู้นำในเชิงตัวบุคคล ทฤษฎีภาวะผู้นำในเชิงพฤติกรรม และทฤษฎีภาวะผู้นำในเชิงสถานการณ์ กับรูปแบบที่ได้จากงานวิจัยของ สุวัฒนา ตุงสวัสดิ์ “ปัจจัยภาวะผู้นำที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล” และรูปแบบที่ได้จากงานวิจัยของ ศักดิ์เดช สังคพัฒน์ “ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” มาบูรณาการให้เป็นรูปแบบใหม่ ปรากฏว่าปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลตรงต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี ประกอบด้วย ความสามารถ ชั้นดีธรรม ทิม และนวัตกรรม

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, ประสิทธิภาพ

ABSTRACT

The objective of this article was to find out the model of leadership factors directly affected the effectiveness of Dean's work in Rajabhat Universities, Rajamangala Universities of Technology and Kalasin University by using the classic leadership theories which consist of the theories of trait leadership, behavioral leadership, situational leadership and the model derived from Suwatana Tungswat's research: Leadership Factors Influencing Effectiveness of Work Performance of Dean's in Rajamangala Universities of Technology and model derived from Sakdet Sangkapat's

* Dean of Faculty of Business Administration, RMUTI.

** Previous Dean of Liberal Arts and Sciences, KSU.

research: Leadership Factors Affecting the Effectiveness of Dean's Work in North-Eastern Rajabhat Universities. The result showed the new model that the leadership factors directly affected the effectiveness of Deans' work are talent, tolerance, team and innovation.

Keyword: Leadership, Effectiveness

1. บทนำ

มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล และมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ก่อเกิดในปี พ.ศ. 2547 พ.ศ. 2548 และ พ.ศ. 2558 ตามลำดับ โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาลักษณะ คือ มุ่งเน้นการเป็นวิชาการเพื่อสังคมและเป็นส่วนราชการตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งมีอธิการบดีเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดและเป็นผู้บริหารระดับสูง ในคณะหนึ่ง ๆ มีคณบดีเป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบงานและเป็นผู้บริหารระดับกลาง การบริหารงานของผู้บริหารไม่ว่าระดับใดต้องใช้ความรู้ (Knowledge) ที่หลากหลายในการบริหารเพื่อให้เกิดประสิทธิผล (Effectiveness) ซึ่งหมายถึง ระดับการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้าได้ก่อให้เกิดผลผลิต ผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้มากน้อยเพียงใด (Weerayut Chatakarn, 2552: 9) ความรู้สำคัญที่การบริหารหรือผู้บริหารควรมีคือ ภาวะผู้นำ (Leadership) ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารระดับสูง ระดับกลาง และระดับล่าง (Rattikorn Jongwisarn, 2554: 167) บทความทางวิชาการฉบับนี้ ผู้เขียนได้ค้นคว้าจากทฤษฎีภาวะผู้นำในเชิงตัวบุคคล (Trait leadership theory) ทฤษฎีภาวะผู้นำในเชิงพฤติกรรม (Behavioral leadership theory) และทฤษฎีภาวะผู้นำในเชิงสถานการณ์ (Situational leadership theory) ซึ่งทั้งสามกลุ่มนี้ถือว่าเป็น "Classic" ของภาวะผู้นำที่ยังมีการศึกษาค้นคว้าความรู้อยู่มากในปัจจุบัน (Paitoon Silarat; & Nakrob Mesaen, 2560: 98) และในงานวิจัยของนักวิชาการหลายคนเกี่ยวกับปัจจัยภาวะผู้นำของคณบดีที่มีต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงาน และผู้เขียนบทความนี้ได้กำหนดชื่อบทความว่า "ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีในมหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล และมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์"

2. ความหมายของผู้นำ ภาวะผู้นำ

ผู้นำ (Leader) คือ บุคคลที่มีอิทธิพล มีศิลปะเพื่อให้กลุ่มสมาชิกมีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Boontan Dockthisong, 2535: 266) **ภาวะผู้นำ (Leadership)** หมายถึง ระดับความสามารถของแต่ละบุคคลที่มีอิทธิพล จูงใจ ส่งเสริม และช่วยบุคคลอื่น ๆ หรือมวลมนุษยชาติ ให้เกิดประสิทธิผลและความสำเร็จในองค์กร (Voradej Chandarasom, 2556: 1)

2. ทฤษฎีภาวะผู้นำ (Leadership theory)

2.1 ทฤษฎีภาวะผู้นำในเชิงตัวบุคคล (Trait leadership theory) เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับคุณสมบัติของผู้นำที่ดีและมีประสิทธิผลสูง คุณลักษณะที่คาดว่าทำให้ผู้นำมีประสิทธิผล 1) ด้านความสามารถ (Talent) ประกอบด้วย มีทักษะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านมนุษยศาสตร์ ด้านเทคนิค และมีทักษะในการเกลี้ยกล่อมชักชวน 2) ด้านบุคลิกภาพ ประกอบด้วย ความทนทานต่อความเครียดสูง มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ มีความสัจย์ซื่อถือคุณธรรม ยึดมั่นในหลักการ ซึ่งในข้อ 2) นี้ผู้เขียนให้ความหมายในภาพรวมว่า **ขันติธรรม (Tolerance)** 3) ด้านแรงจูงใจ ประกอบด้วย มีแรงจูงใจด้านอำนาจทางสังคม มีความต้องการมุ่งความสำเร็จในระดับสูง และมีความต้องการด้านความรักใคร่ผูกพันในระดับต่ำ (Samma Ratanit, 2556: 64-65)

2.2 ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม (Behavioral leadership theory) การศึกษาทฤษฎีนี้ศึกษาพฤติกรรมในสองมิติ (Yukl, 2010: 113) คือ ด้านที่เน้นงาน (Task oriented) ซึ่งมองความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของงานและสอดคล้องกับระเบียบกฎเกณฑ์ขององค์กร อีกด้านหนึ่งเน้นคน (Person oriented) ซึ่งเน้นความสัมพันธ์และการเห็นอกเห็นใจผู้ตาม พฤติกรรมผู้นำตามแนวคิดของ Blake และ Mouton (Ratikorn Jongwisan, 2554: 176) ได้เสนอการใช้ตาข่ายการจัดการ (The managerial grid) เพื่อแสดงแบบผู้นำที่ดีที่สุดว่าเป็นแบบที่ผสมกันของสองมิติ พฤติกรรมของผู้นำคือ มุ่งงานและมุ่งคนเป็นแบบ แต่ละด้านแบ่งเป็น 9 ระดับ นำมาประกอบกันเป็นตาข่ายภาวะผู้นำ ด้านแนวนอนของตาข่ายแทนพฤติกรรมผู้นำที่มุ่งงาน ด้านแนวตั้งของตาข่ายแทนพฤติกรรมผู้นำที่มุ่งคน ทำให้ได้แบบผู้นำที่สำคัญ 5 แบบ โดยที่แบบผู้นำแบบ 9, 9 ที่เน้นทีม (Team management) **ผู้นำที่ดีที่สุด** แบบผู้นำแบบนี้ส่งเสริมให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานและทำงานแบบทีมในองค์กร ซึ่งเป็นการช่วยเพิ่มประสิทธิผลในการทำงาน (Ratikorn Jongwisan. 2554: 146)

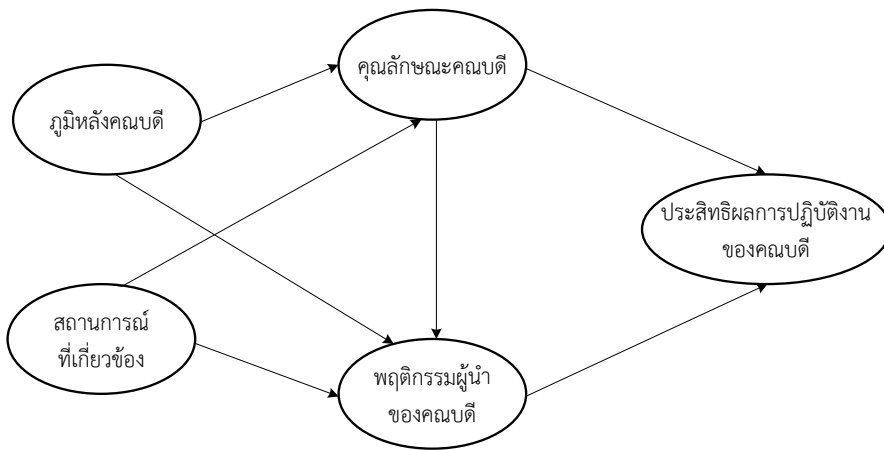
2.3 ทฤษฎีภาวะผู้นำในเชิงสถานการณ์ (Situational leadership theory) การศึกษาทฤษฎีนี้ เป็นการศึกษาภาวะผู้นำที่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ สถานการณ์ที่แตกต่างกันย่อมต้องการผู้นำที่แตกต่างกัน ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของผู้นำขึ้นอยู่กับความสอดคล้องระหว่างพฤติกรรมผู้นำกับสถานการณ์นั้น ๆ (Paitoon Silarat; & Nakrob Mesaen, 2560: 80) ส่วนผู้ตามในสถานการณ์นั้น ๆ ควรมีความสามารถและความเต็มใจ ความสามารถประกอบด้วย ทักษะ ความรู้ และประสบการณ์ที่ต้องใช้ในการทำงาน ความเต็มใจประกอบด้วย ความเชื่อมั่น ความผูกพัน และแรงจูงใจที่จำเป็นต่อการทำงานให้สำเร็จ (Ratikorn Jongwisan, 2554: 179)

สถานการณ์ในยุค 4.0 เป็นสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีแนวโน้มซับซ้อนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานการณ์ที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ ผู้นำต้องใช้ภาวะผู้นำในเชิงสถานการณ์ โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมาใช้ในสถานการณ์ยุค 4.0 ซึ่งแปลความได้ว่า ผู้นำต้องนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาบริหารจัดการให้เกิดนวัตกรรมและสิ่งผลิตใหม่ ๆ ผู้นำหรือผู้บริหารระดับกลางของมหาวิทยาลัย (คณบดี) ต้องนำพาคณะวิชาที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนสู่คณะวิชาที่มีภารกิจด้านการสอน การวิจัย การบริการ

วิชาการ และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เป็นคณะวิชาในยุค 4.0 ที่ก่อให้เกิดนวัตกรรมและสิ่งผลิตใหม่ ๆ ในภารกิจหลักทั้งสิ้น

3. งานวิจัยของสุวัฒนา ตุงสวัสดิ์

สุวัฒนา ตุงสวัสดิ์ ได้ทำการวิจัย “ปัจจัยภาวะผู้นำที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล” (9 แห่ง) ปรากฏได้รูปแบบความสัมพันธ์ดังภาพที่ 1

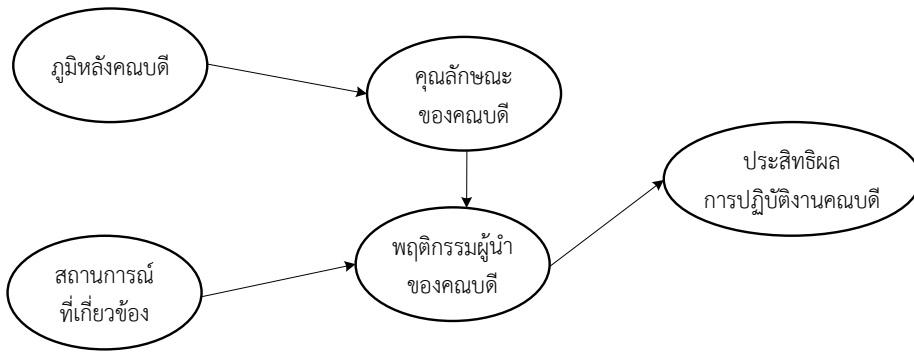
ภาพที่ 1 รูปแบบปัจจัยภาวะผู้นำที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล

ที่มา: Suwatana Tungsawat (2556: 156)

อธิบายรูปแบบได้ว่า ปัจจัยภาวะผู้นำที่มีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี คุณลักษณะของคณบดีและพฤติกรรมผู้นำของคณบดี ส่วนปัจจัยภาวะผู้นำที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานคณบดี คือ สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องและภูมิหลังคณบดี โดยสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องส่งผ่านพฤติกรรมผู้นำของคณบดี คุณลักษณะของคณบดี ส่วนภูมิหลังคณบดีก็ได้ส่งผ่านคุณลักษณะคณบดีและพฤติกรรมผู้นำของคณบดีเช่นกัน

4. งานวิจัยของศักดิ์เดช สังคพัฒน์

ศักดิ์เดช สังคพัฒน์ ได้ทำการวิจัย “ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” (12 แห่ง) ปรากฏว่าได้รูปแบบ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 รูปแบบปัจจัยภาวะผู้นำที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการทำงานของคณบดี
ที่มา: Sakdet Sangkat (2558: 162)

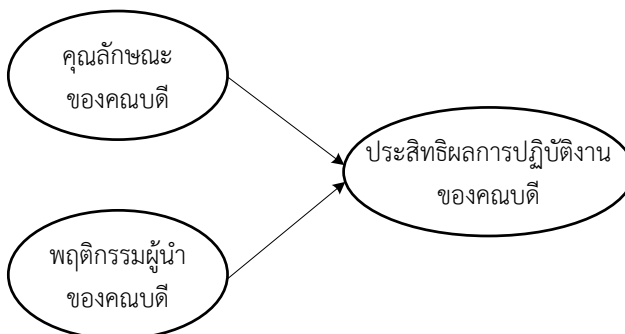
อธิบายภาพที่ 2 ได้ว่า ภาวะผู้นำที่ส่งผลทางตรงต่อประสิทธิผลการทำงานของคณบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ พฤติกรรมของผู้นำของคณบดี ซึ่งแตกต่างกับงานวิจัยของสุวัฒนา ตุงสวัสดิ์ “ปัจจัยภาวะผู้นำที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการทำงานของคณบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล” จะประกอบด้วย **คุณลักษณะของคณบดี และพฤติกรรมผู้นำของคณบดี**

งานวิจัยของศักดิ์เดช สังคพัฒน์ “ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลตรงต่อประสิทธิผลการทำงานของคณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีปัจจัยเดียวคือ **พฤติกรรมผู้นำของคณบดี**” อธิบายได้ดังภาพที่ 3

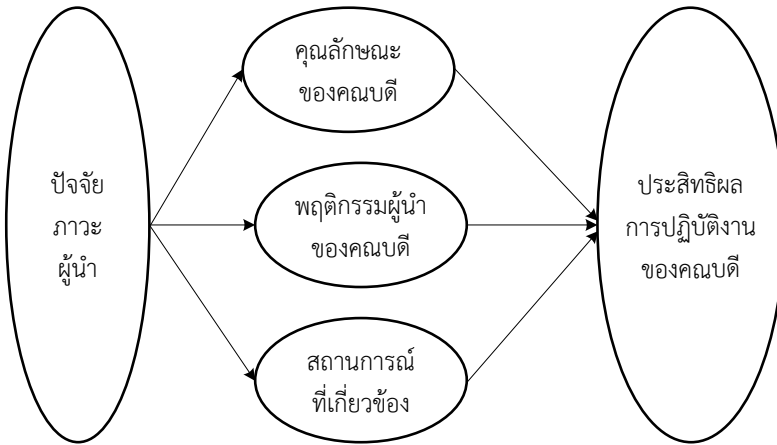
ภาพที่ 3 แสดงปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลตรงต่อประสิทธิผลการทำงานของคณบดี
ที่มา: Sakdet Sangkat (2558: 165)

งานวิจัยของสุวัฒนา ตุงสวัสดิ์ “ปัจจัยภาวะผู้นำที่มีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิผลการทำงานของคณบดี” มีสองปัจจัย คือ **คุณลักษณะของคณบดีกับพฤติกรรมผู้นำของคณบดี** อธิบายด้วยภาพที่ 4

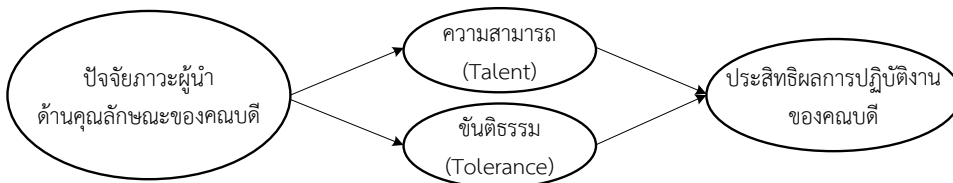
ภาพที่ 4 แสดงปัจจัยภาวะผู้นำที่มีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี
ที่มา: Suwatana Tungsawat (2556: 156)

ผู้เขียนได้ทำรูปแบบใหม่โดยบูรณาการงานวิจัยของ สุวัฒน์ ตั่งสวัสดิ์ ศักดิ์เดช สังคพัตน์ และการทบทวนทฤษฎีภาวะผู้นำทั้งสาม ได้ปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลตรงต่อประสิทธิผล การปฏิบัติงานของคณบดี ดังภาพที่ 5

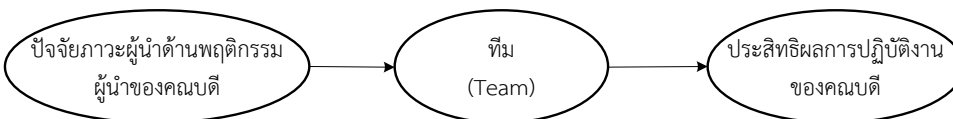

ภาพที่ 5 การปรับเปลี่ยนปัจจัยภาวะผู้นำที่ส่งผลตรงต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี โดยอาศัยทฤษฎีภาวะผู้นำทั้งสาม และงานวิจัยของสุวัฒน์ ตั่งสวัสดิ์ และศักดิ์เดช สังคพัตน์

อธิบายภาพที่ 5 ได้ว่า ปัจจัยภาวะผู้นำ 1) คุณลักษณะของคณบดี 2) พฤติกรรมผู้นำของคณบดี และ 3) สถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง ส่งผลตรงต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี นำปัจจัยภาวะผู้นำทั้ง 3 ปัจจัยมาแยก จะได้ภาพที่ 6 ภาพที่ 7 และภาพที่ 8

ภาพที่ 6 แสดงปัจจัยภาวะผู้นำด้านคุณลักษณะคณบดี คือ ความสามารถและขันติธรรม (Talent, Tolerance) ที่ส่งผลตรงต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี

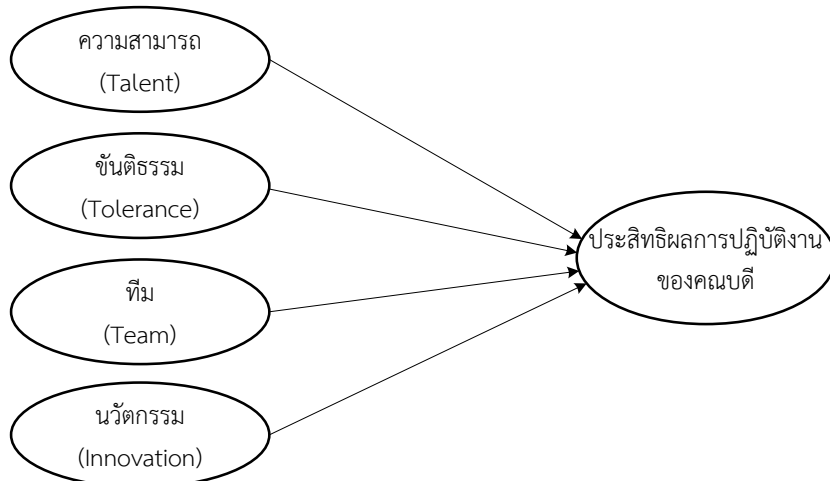

ภาพที่ 7 แสดงปัจจัยภาวะผู้นำด้านพฤติกรรมผู้นำของคณบดี คือ ทีม (Team) ที่ส่งผลตรงต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี

ภาพที่ 8 แสดงปัจจัยภาวะผู้นำด้านสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องของคณบดี คือ นวัตกรรม (Innovation) ที่ส่งผลตรงต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี

เมื่อนำรูปแบบปัจจัยภาวะผู้นำภาพที่ 6, 7 และ 8 มาบูรณาการจะได้รูปแบบดังภาพที่ 9 และรูปแบบนี้เป็นคำตอบของบทความนี้

ภาพที่ 9 ปัจจัยภาวะผู้นำประกอบด้วย ความสามารถ ขันติธรรม ทีม และนวัตกรรม (Talent, tolerance, team and innovation) ที่ส่งผลตรงต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดี

5. สรุป

เมื่อโลกเข้าสู่ยุค Post globalization การศึกษาของไทยก็เป็นการศึกษายุค 4.0 (Education 4.0) ซึ่งเป็นการศึกษาในรูปแบบนวัตกรรมและผลิตภาพ (Innovation and productivity) คณบดีของมหาวิทยาลัยที่เป็นผู้บริหารระดับกลาง (Jarunee Kao-ian, 2553: 116) ต้องมีภาวะผู้นำด้านคุณลักษณะ ด้านพฤติกรรมผู้นำ และด้านตามสถานการณ์ (Paradee Anannawee, 2557) และภาวะผู้นำทั้งสามประการสามารถแยกเป็นปัจจัยของแต่ละภาวะผู้นำได้ดังนี้ ด้านคุณลักษณะ ได้แก่ ความสามารถ (Talent) และขันติธรรม (Tolerance) ด้านพฤติกรรม ได้แก่ ทีม (Team) ด้านสถานการณ์ ได้แก่ นวัตกรรม (Innovation)

ปัจจัยภาวะผู้นำทั้ง 4 ปัจจัยจะส่งผลตรงต่อประสิทธิผลการปฏิบัติงานของคณบดีเมื่อคณบดีปฏิบัติงานจนเกิดประสิทธิผลด้วยเหตุจากปัจจัยภาวะผู้นำข้างต้น คณะวิชาที่คณบดีรับผิดชอบในการบริหารจัดการจะเข้มข้นไปด้วยคุณภาพการศึกษา (Quality) ความหลากหลายของความรู้ (Knowledge) นวัตกรรม และสิ่งผลิตใหม่ ๆ (New products) ให้กับสังคมและประเทศชาติต่อไป (Darunsak Tatiyalapa, 2560)

References

- Boontan Dockthisong. (2535). **Organization Management**. Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Chaiyaset Phomsri. (2557). **Contemporary Leadership**. Bangkok: Panyachon.
- Darunsak Tatiyalapa. (2560). Future Global: Post Globalization, in **Educational Leadership**.
- Jarunee Kao-ian. (2553). **A Linear Structure Equation Model of Leadership Factors Affecting Administrative Behaviors of Deans in Rajabhat Universities**. Doctor of Education Administration Prince of Songkla University.
- Paitoon Silarat,& Nakrob Mesaen. (2560). **Educational Leadership**. Bangkok: Education Colledge DUP University.
- Paradee Anannawee. (2560). Educational Leadership, in **Educational Leadership**.
- Rattikorn Jongwisat. (2554). **Human Relation: Human Behaviors in Organizations**. 5th ed. Bangkok: KU Press.
- Sakdet Sangkapat. (2558). **Leadership Factors Affecting the Effectiveness of Dean's Work in North-Eastern Rajabhat Universities**. Doctor of Public Administration, Mahasarakam Rajabhat University.
- Samma Ratanit. (2556). **Administrator Leadership**. Bangkok: Khaofang Press.
- Samrit Kangpeng. (2557). **Servant Leadership: Concept, Theories, and research**. Khonkaen: Faculty of Education, Khonkaen University.
- Suwatanan Tungsawat. (2556). **Leadership Factors Influencing Effectiveness of work Performance of Dean's in Rajamangala University of Technology**. Nakornrajsima: Rajabhat Nakornrajsima University.
- Voradej Chandarasorn. (2556). **Goodness for Greatness: Hero and Terror Leadership**. Bangkok: Taksin Foundation for Educational Development.

Weerayut Chatakarn. (2552). **Administrational Technics**. Bangkok: Chulalongorn University Press.

Yukl, Gary. (2010). **Leadership in Organizations**. 7th ed. New York: Pearson.

750

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (ฉบับพิเศษ) เมษายน-มิถุนายน 2560

แนวทางการพัฒนาสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

THE GUIDELINES FOR DEVELOPMENT APPROACH TO LEARNING ORGANIZATION OF PROVINCIAL COMMERCIAL IN THE NORTHEAST

ปรีพจน์ จำเริญพัฒน์* ทรงศักดิ์ จีระสมบัติ** สัญญา เคนาภูมิ***

Paripon Jamroenpat, Songsak Jeerasombat, Sanya Kenaphoom,

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2) เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ (4) สร้างแนวทางการพัฒนาสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ซึ่งได้ดำเนินการเป็น 2 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 ศึกษาของปัจจัยที่มีอิทธิพลสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และปัจจัยที่มีอิทธิพลสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กลุ่มตัวอย่างได้แก่ บุคลากรของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 400 คน ซึ่งได้มาโดยการกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) และใช้วิธีการกำหนดสัดส่วนและวิธีสุ่มแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Coefficient) และวิเคราะห์ความตรงโมเดลโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุด้วยโปรแกรมลิสเรล (Lisrel) ระยะที่ 2 เป็นการสร้างและยืนยันแนวทางการพัฒนาสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กลุ่มเป้าหมายผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการบริหารองค์กรโดยเลือกแบบ

* Doctor of Public Administration Program, Faculty of Political Science and Public Administration, Mahasarakham Rajabhat University

** Department of Public Administration, Faculty of Political Science and Public Administration, Mahasarakham Rajabhat University

*** Department of Public Administration, Faculty of Political Science and Public Administration, Mahasarakham Rajabhat University

เฉพาะเจาะจงได้แก่ พาณิชยจังหวัดระดับเชี่ยวชาญและผู้อำนวยการกลุ่ม รวมทั้งสิ้นจำนวน 20 คน ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth-Interview) และแบบสอบถามโดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนะแนวทางและตรวจประเมินความเหมาะสมของผังมโนทัศน์แนวทางการพัฒนาสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชยจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชยจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับความคิดเห็นจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม ด้านภาวะผู้นำ ด้านเครือข่ายองค์กร ด้านบุคคลมีความเป็นเลิศ ด้านการจูงใจ ด้านบรรยากาศการปฏิบัติงานและวัฒนธรรมขององค์กรด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านวิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ตามลำดับ

2. ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชยจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยี ด้านการเสริมอำนาจแก่บุคคล ด้านการจัดการความรู้ และด้านการปรับเปลี่ยนองค์กร และด้านพลวัตการเรียนรู้ตามลำดับ

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชยจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเรียงลำดับค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลโดยรวมจากมากไปหาน้อย คือ ภาวะผู้นำองค์กร เครือข่ายองค์กร นวัตกรรมและการใช้เทคโนโลยี บุคคลมีความเป็นเลิศ การจูงใจ และการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม โดยทั้ง 6 ปัจจัยสามารถอธิบายการผันแปรในความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้ร้อยละ 50.10 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งโมเดลความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชยจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ $\chi^2 = 1.14$, $df = 5$, $p\text{-value} = 0.95045$, $RMSEA = 0.00$, $RMR = 0.00997$, $GFI = 0.999$, $AGFI = 0.995$, $CN = 5295.339$

4. แนวทางการพัฒนาสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชยจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 6 แนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) การพัฒนาด้านนวัตกรรมและการใช้เทคโนโลยี 2) การพัฒนาด้านบุคคลมีความเป็นเลิศ 3) การพัฒนาด้านเครือข่ายองค์กร 4) การพัฒนาด้านภาวะผู้นำ 5) การพัฒนาด้านการจูงใจ 6) การพัฒนาด้านการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา, องค์กรแห่งการเรียนรู้, สำนักงานพาณิชยจังหวัด

ABSTRACT

The purposes of the research were (1) to study the level of factors influencing approach to learning organization of Provincial Commercial in the Northeast (2) To study level comments about learning organization of Provincial Commercial in the Northeast. (3) To study influential factors become a learning organization of Provincial Commercial in the Northeast.(4) Create a development guidelines become a learning organization of Provincial Commercial in the Northeast. This research use Mix - Method Research divided into two phases as follows : Phases 1 : Studied the level of factors influencing approach to learning organization of Provincial Commercial in the Northeast using quantitative research. Using the samples of 20 of Provincial Commercial office were 400 and the samples set by Taro Yamane and the proportion and simple random sampling. The instrument was a five - point - rating scale questionnaire. Then the data was collected and analyzed for mean, standard deviation (SD), Pearson's Product moment coefficients, and the analysis of structural equation model was done by using LISREL. Phases 2 : The designing guidelines for development approach to learning organization of Provincial Commercial in the Northeast using by qualitative research. The target population 20 persons consisting of experts and group director from Provincial Commercial in the Northeast. The results were obtain from In-depth Interview and questionnaire of learning organization a model by 20 experts and verify, evaluate using by expert and check for suitability of the conceptual chart guidelines for development approach to learning organization of provincial commercial in the northeast.

Results of research were as follows.

1. The level of opinion about factors affected approach to learning organization of Provincial Commercial in the Northeast the overall level included the following factors : Team learning, Leader, Network organization, Personal mastery, Motivation, Organization climate and organization culture, Innovation and technology, Vision mission and strategic respectively.

2. The findings showed that the level of factors influencing approach to learning organization of Provincial Commercial in the Northeast the overall level included the following factors : Technology application, People empowerment, Knowledge management, Organization transformation, Learning dynamics respectively.

3. In regard of the causal factors from high to low path coefficients were as follow ; Leader, Network organization, Innovation and technology, Personal mastery Motivation, Team learning. The results of the study indicated that there were seven factors explain variance to learning organization is 50.10 percent and significant level at 0.5. The relationship of variable influencing consistent with empirical data. $\chi^2 = 1.14$, $df = 5$, $p\text{-value} = 0.95045$, $RMSEA = 0.00$, $RMR = 0.00997$, the Goodness of fit index $GFI = 0.999$, the Adjusted of Fit Index $AGFI = 0.995$, $CN = 5295.339$

4. The guidelines for development approach to learning organization of provincial commercial in the northeast. The 6 development approach as follow : 1) Innovation and the use of technology development. 2) Personality is excellence development. 3) Organizational network development. 4) Leadership development. 5) Motivation development. 6) Learning together as a team development

Keywords; Guidelines for development, Learning organization, Provincial Commercial

1. บทนำ

การพัฒนาองค์การสู่การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ตามที่ประกาศไว้ในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 หมวด 3 การบริหารราชการ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ มาตรา 11 โดยให้ส่วนราชการมีหน้าที่พัฒนาความรู้ในส่วนงานราชการของตน เพื่อให้มีลักษณะเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ โดยต้องรับรู้ข้อมูลข่าวสารและสามารถประมวลผลความรู้ในด้านต่างๆเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติราชการได้อย่างถูกต้อง รวดเร็วและเหมาะสมต่อสถานการณ์ รวมทั้งต้องส่งเสริมและพัฒนาความรู้ความสามารถสร้างวิสัยทัศน์และปรับเปลี่ยนเจตคติของข้าราชการในสังกัดให้เป็นบุคลากรที่มีประสิทธิภาพและเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับการบริหารราชการให้เกิดสัมฤทธิ์ผลและการปฏิบัติงาน เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน องค์การแห่งการเรียนรู้จึงเป็นการบริหารอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ใช้เป็นพื้นฐานในการก้าวไปสู่ความสำเร็จขององค์การ ได้ทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นภาคราชการรัฐวิสาหกิจหรือธุรกิจเอกชน ต่างสามารถประยุกต์ใช้ร่วมกันกับระบบการบริหารรูปแบบอื่น ๆ ที่มีลักษณะเป็นการพัฒนาองค์การให้เพียบพร้อมไปด้วยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และบรรลุผลสำเร็จ ในระบบการบริหารเชิงคุณภาพรวมตลอดทั่วทั้งองค์การ การบริหารจัดการภารกิจของกระทรวงต่างๆตามนโยบายการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้สู่ทศวรรษหน้า มีภารกิจที่สำคัญต้องบริหารจัดการปรับเปลี่ยนภายใต้กรอบความคิดการจัดการกิจการสร้างวิสัยทัศน์ การจัดการองค์การกำหนดนโยบายการอำนวยความสะดวกส่งเสริมขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และการประกันความมั่นคงในการทำงาน ดังนั้นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือการเป็น “องค์การแห่ง

การเรียนรู้” อย่างยั่งยืน ด้วยกระบวนการทั้งในด้านการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้การจัดการองค์ความรู้ขององค์การ สมรรถนะของทรัพยากรบุคคลการบริหารระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และการประเมินองค์ความรู้ขององค์การ โดยมีการปรับตัววัฒนธรรมการทำงานและแนวทางการพัฒนาองค์กร และบุคลากรให้ทันสมัยเอื้อประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติงานในการพัฒนาตนเองสู่ความเป็นมืออาชีพ (Professional) ได้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล ตลอดจนสามารถให้บริการประชาชนได้อย่างรวดเร็วและมีคุณภาพต่อไป

โครงสร้างกระทรวงพาณิชย์ในปัจจุบันนั้น เป็นการจัดแบ่งตามบทบาทและหน้าที่ในการทำงาน (Functional Structure) ซึ่งเหมาะกับองค์กรที่ต้องอาศัยความชำนาญเฉพาะทางเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพอย่างมาก เนื่องจากมีการแบ่งภารกิจหน้าที่อย่างชัดเจน ทำให้การทำงานของบุคลากรในแต่ละหน่วยงานบรรลุเป้าหมายได้อย่างสะดวก และบุคลากรเองก็ได้รับการพัฒนาให้มีความชำนาญและเชี่ยวชาญในสายงานนั้นๆ อย่างไรก็ตาม องค์กรในลักษณะนี้ก็มีข้อเสีย คือ ขาดการบูรณาการการทำงานร่วมกัน เนื่องจากบุคลากรมองไม่เห็นภาพรวมการทำงานทั้งหมดของกระทรวง โดยแต่ละหน่วยงานรับผิดชอบเฉพาะภารกิจและทำงานภายในสายงานของตนเอง (Silo) จึงอาจมองไม่เห็นบทบาทของตนและหน่วยงานที่มีต่อการขับเคลื่อนเป้าหมายหลักขององค์กร ทำให้เกิดความซ้ำซ้อนขาดประสิทธิภาพ (Red Tape) และที่สำคัญที่สุดคือเป็นการบ่มเพาะวัฒนธรรมการทำงานที่ทำให้บุคลากรในองค์กรขาดความรู้สึกร่วมกันต่อองค์กร ขาดความกระตือรือร้น ขาดความสามัคคีเป็นอุปสรรคต่อการติดต่อประสานและการทำงานข้ามหน่วยงานด้วย นอกจากนี้หน่วยงานลักษณะแบบนี้ยังมีความยืดหยุ่นต่ำและส่งผลให้ความสามารถในการปรับตัวมีค่อนข้างน้อย ภายใต้ยุคของการปฏิรูปประเทศตามคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2557 ได้เห็นชอบหลักการให้กระทรวงพาณิชย์ปรับปรุงโครงสร้างส่วนภูมิภาค และเริ่มต้นในวันที่ 1 ตุลาคม 2558 ในการประชุมปรับโครงสร้างและกำหนดตำแหน่งในภูมิภาคของกระทรวงพาณิชย์ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี ในยุคโลกาภิวัตน์ โดยการกำหนดปรับโครงสร้าง อำนาจ หน้าที่ ในการแบ่งงานภายในหน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานการค้าภายในจังหวัด สำนักงานพัฒนาธุรกิจการค้า สำนักงานการค้าต่างประเทศ สำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ และสำนักงานพาณิชย์จังหวัดโดยสำนักงานพาณิชย์ในภูมิภาค ให้เป็นหน่วยงานเดียวตามนโยบาย (One Roof) ของกระทรวงพาณิชย์ และการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานในภูมิภาคให้มีความเป็นเอกภาพมากยิ่งขึ้นโดยมีคำสั่งในหนังสือราชการด่วนที่สุดที่ พณ 0222/ว866 ลงวันที่ 24 มีนาคม 2558 และคำสั่งหนังสือราชการด่วนที่สุดที่ พณ 0222/ว873 วันที่ 23 มีนาคม 2558 เรื่อง การดำเนินการตามนโยบาย (One Roof) จากการประมวลผลการสัมภาษณ์เชิงลึกและการจัดประชุมระดมสมองกับผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงพาณิชย์ ผู้แทนจากกลุ่มสายงานต่างๆ รวมไปถึงผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แทนจากหน่วยงานภายนอก ที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงพาณิชย์ พบว่า มีประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างองค์กรและระบบบริหารการทำงาน of กระทรวงพาณิชย์ในปัจจุบัน สามารถสรุปหลักๆ ได้ดังต่อไปนี้ 1) ความทับซ้อนในการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ ภายในกระทรวง ซึ่งอาจ

เกิดจากแผนงานไม่ชัดเจน หรือความเข้าใจในแผนการทำงานไม่ตรงกัน 2) บทบาทและภาระงานของกระทรวงขาดความชัดเจน ภาระงานสำคัญบางประการยังขาดเจ้าภาพ 3) บทบาทและภารกิจในปัจจุบันไม่สอดคล้องกับทิศทางและความเปลี่ยนแปลงในอนาคต โดยภารกิจส่วนใหญ่เป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและเป็นการดำเนินการในระยะสั้น ไม่ได้เป็นการพัฒนาที่ส่งผลในระยะยาว 4) การบูรณาการและการประสานติดต่อระหว่างหน่วยงานภายในไม่มีประสิทธิภาพ 5) การดำเนินงานในบางส่วนขาดอิสระและความคล่องตัว

ท่ามกลางบริบทที่ซับซ้อนทางด้านเศรษฐกิจและการปรับเปลี่ยนองค์การจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการปรับตัวทั้งด้านบุคลากร ทีม และองค์การ ให้เกิดการเรียนรู้เพื่อรองรับ การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น พร้อมทั้งการดำเนินนโยบายด้านการพาณิชย์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม ทั้งภาคมหภาคและจุลภาค นอกจากนี้ยังจะเอื้อประโยชน์ในการประสานบูรณาการและเชื่อมโยงแผนงานโครงการกับหน่วยงานราชการ อื่นๆ ภาคเอกชน ทั้งผู้ผลิต ผู้ประกอบการ ผู้ส่งออก เกษตรกรและผู้บริโภคตลอดจนสถาบันการศึกษาจะได้รับรู้และมีข้อมูลที่เพียงพอในการประกอบการตัดสินใจเชื่อมโยงเชิงนโยบายในการพัฒนาประเทศในระยะยาว

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลสู่ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลสู่ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
4. เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาสู่ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 ศึกษาความคิดเห็นของปัจจัยที่มีอิทธิพลสู่ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้และปัจจัยที่มีอิทธิพลสู่ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กลุ่มตัวอย่างได้แก่บุคลากรของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 400 คน ซึ่งได้มาโดยการกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) และใช้วิธีการกำหนดสัดส่วนและวิธีสุ่มแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Coefficient) และวิเคราะห์ความตรงโมเดลโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุด้วยโปรแกรมลิสเรล (Lisrel)

ระยะที่ 2 เป็นการสร้างและยืนยันแนวทางการพัฒนาสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กลุ่มเป้าหมายผู้ทรงคุณวุฒิ (Expert) ทางด้านการบริหารองค์การโดยเลือกแบบเฉพาะเจาะจงได้แก่ พาณิชย์จังหวัดระดับเชี่ยวชาญและผู้อำนวยการกลุ่ม รวมทั้งสิ้นจำนวน 20 คน ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth-Interview) และใช้แบบสอบถามโดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิ (Expert) ได้เสนอแนะแนวทางและตรวจประเมินความเหมาะสมของผังมโนทัศน์แนวทางการพัฒนาสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๔. สรุปผลการวิจัย

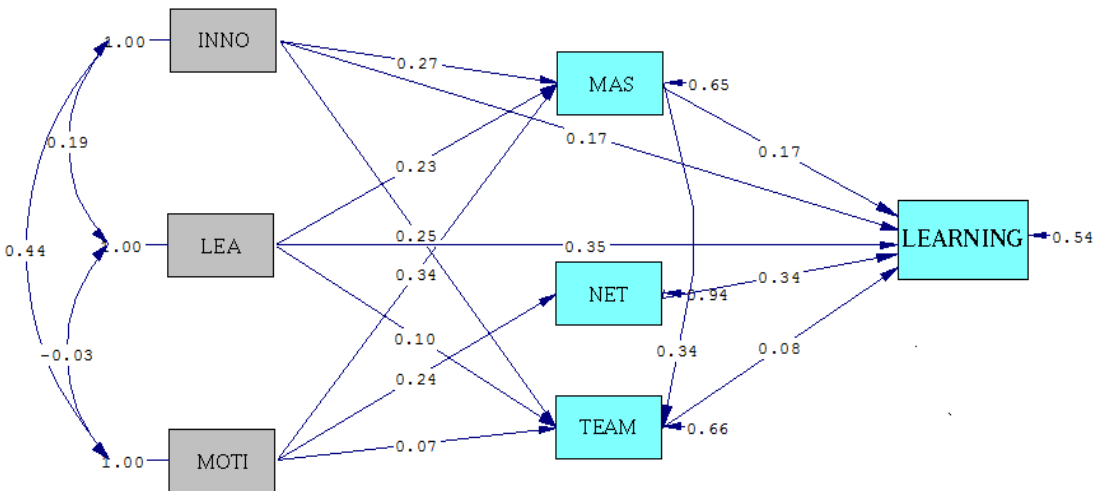
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 52.3 และเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 47.8 ช่วงอายุของกลุ่มตัวอย่างส่วนมากคืออายุ 46-55 ปี คิดเป็นร้อยละ 44.5 รองลงมาคืออายุ 36-45 ปี คิดเป็นร้อยละ 21.5 อายุ 55 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 16.5 อายุ 25-35 ปี คิดเป็นร้อยละ 13.3 และอายุ ต่ำกว่า 25 ปี คิดเป็นร้อยละ 4.3 ด้านตำแหน่งพบว่า ส่วนมากเป็นข้าราชการ คิดเป็นร้อยละ 51.5 รองลงมาคือลูกจ้างชั่วคราว คิดเป็นร้อยละ 24.0 พนักงานราชการ คิดเป็นร้อยละ 18.3 และลูกจ้างประจำคิดเป็นร้อยละ 6.3 ด้านระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างพบว่า ส่วนมากมีการศึกษาระดับระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 61.0 รองลงมาคือการศึกษาในระดับปริญญาโทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 24.8 การศึกษาระดับต่ำกว่าระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 14.3 ด้านระยะเวลาในการทำงานของกลุ่มตัวอย่างพบว่า ส่วนมากมีระยะเวลาการทำงาน 6 ปี – 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 30.5 รองลงมา 2 ปี – 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.5 สูงกว่า 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.8 และต่ำกว่า 2 ปี คิดเป็นร้อยละ 17.3

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับความคิดเห็นจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม ด้านภาวะผู้นำ ด้านเครือข่ายองค์การ ด้านบุคคลมีคุณสมบัติ ด้านการจูงใจ ด้านบรรยากาศการปฏิบัติงานและวัฒนธรรมขององค์การด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านวิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ตามลำดับ

ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยี ด้านการเสริมอำนาจแก่บุคคล ด้านการจัดการความรู้ และด้านการปรับเปลี่ยนองค์การ และด้านพลวัตการเรียนรู้ตามลำดับ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเรียงลำดับค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลโดยรวมจากมากไปหาน้อย คือ ภาวะผู้นำองค์การ เครือข่ายองค์การ นวัตกรรมและการใช้เทคโนโลยี บุคคลมีคุณสมบัติ การจูงใจ

และการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม โดยทั้ง 6 ปัจจัยสามารถอธิบายการผันแปรในความเป็นองค์การแห่ง การเรียนรู้ได้ร้อยละ 50.10 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งโมเดลความสัมพันธ์ของปัจจัย เชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลสู่ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ $\chi^2 = 1.14, df = 5, p\text{-value} = 0.95045, RMSEA = 0.00, RMR = 0.00997, GFI = 0.999, AGFI = 0.995, CN = 5295.339$ แสดงดังภาพที่ ๑

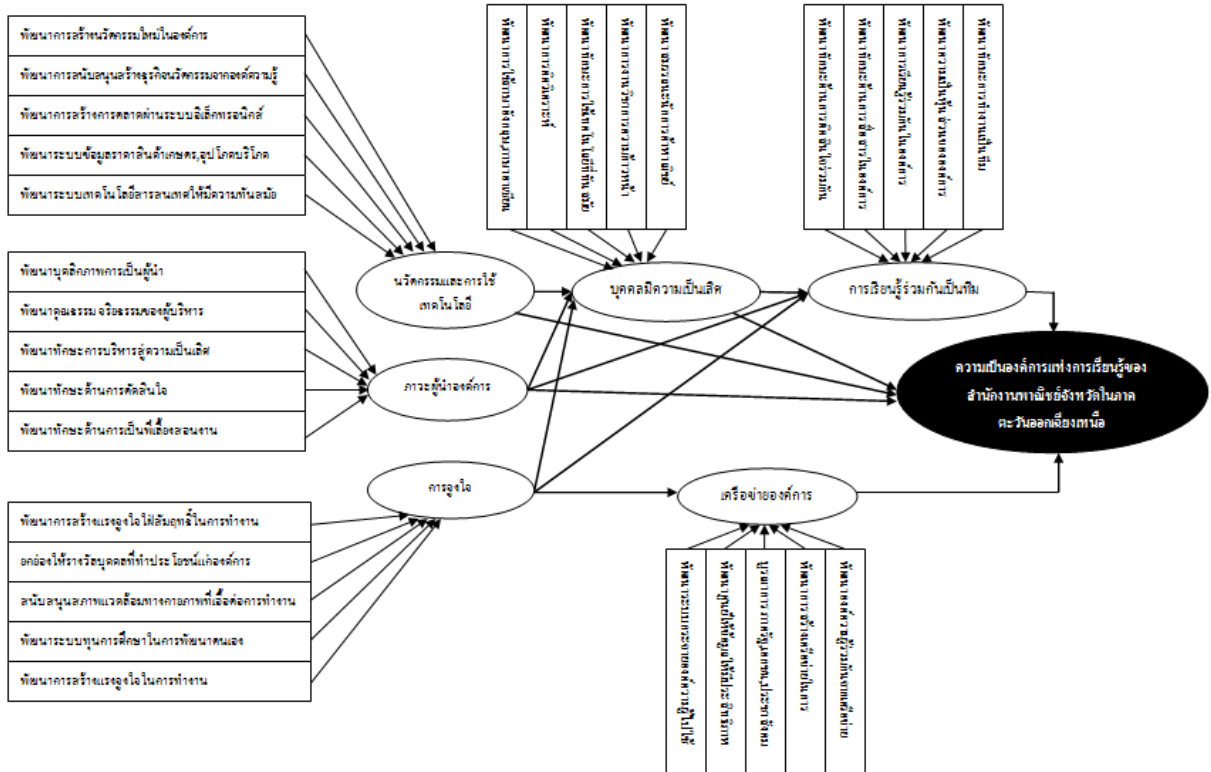
Chi-Square=1.14, df=5, P-value=0.95045, RMSEA=0.000

ภาพที่ 1 ค่าความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยที่มีอิทธิพลสู่ความเป็นองค์การแห่ง การเรียนเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตัวแบบสุดท้าย

จากภาพที่ ๑ พบว่า รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มี อิทธิพลสู่ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดมีความสอดคล้องกลมกลืน กับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่า $\chi^2 = 1.14, df = 5, p\text{-value} = 0.95045, RMSEA = 0.00, RMR = 0.00997, GFI = 0.999, AGFI = 0.995, CN = 5295.339$

ระยะที่ 2 การสร้างและยืนยันแนวทางการพัฒนาสู่ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การยืนยันแนวทางการพัฒนาสู่ความเป็น องค์การแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 6 แนว ทางการพัฒนา ดังนี้ 1) การพัฒนาด้านนวัตกรรมและการใช้เทคโนโลยี 2) การพัฒนาด้านบุคลิกมี ความเป็นเลิศ 3) การพัฒนาด้านเครือข่ายองค์กร 4) การพัฒนาด้านภาวะผู้นำ 5) การพัฒนาด้าน การจูงใจ 6) การพัฒนาด้านการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับ แนว

ทางการพัฒนาสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัด พบว่า มีค่ามัธยฐาน อยู่ระหว่าง 3.50 - 4.00 ระดับความสอดคล้องของคำตอบที่มีค่าความถี่มากที่สุด มีค่าอยู่ที่ 5.00 และมีค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ น้อยกว่า 1.5 ผู้วิจัยนำมาเขียนเป็นแผนภาพ ดังภาพที่ ๒

ภาพที่ ๒ แนวทางการพัฒนาสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์ จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Paripon's Model)

5. อภิปรายผล

จากการวิจัยครั้งนี้ มีข้อค้นพบที่เป็นประเด็นสำคัญสมควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

5.1 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆภาพรวมอยู่ในระดับมาก จากผลการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า บริบทสำนักงานพาณิชย์จังหวัดเป็นหน่วยงานที่ได้มีหลักสูตรการพัฒนาบุคลากร การพัฒนาผู้นำ และปรับปรุงหน่วยงานให้มีความทันสมัย เพื่อตอบสนองการดำเนินการลงทุนของผู้ประกอบการ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติ สร้อยน้ำ ได้วิจัยการพัฒนาตัวแบบองค์กรแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือผลการวิจัยพบว่า ระดับปัจจัยทางการบริหารและ

ระดับความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

5.2 ระดับความคิดเห็นของบุคลากรของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกี่ยวกับ ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า อยู่ในระดับมากผลการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า บริบทสำนักงานพาณิชย์จังหวัดเป็นหน่วยงานที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจภายในจังหวัด ซึ่งได้มีการพัฒนาบุคลากรและปรับปรุงหน่วยงานให้มีความทันสมัยอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการทำงานเชิงบูรณาการร่วมกับเครือข่ายภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี จึงทำให้องค์กรเกิดการเรียนรู้ในตนเองอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของสุวพัทธ์ เวศม์วิบูลย์ ได้วิจัยการพัฒนารูปแบบการบริหารองค์กรแห่งการเรียนรู้ของวิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงกลาโหม ผลการวิจัยพบว่า สภาพการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และระดับปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ระดับสูง

5.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเรียงลำดับค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลโดยรวมจากมากไปหาน้อย คือ ภาวะผู้นำองค์กร เครือข่ายองค์กร นวัตกรรมและการใช้เทคโนโลยี บุคคลมีความเป็นเลิศ การตั้งใจ และการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม สามารถพยากรณ์โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้ง 6 ปัจจัยสามารถอธิบายการผันแปรในตัวแปรผลลัพธ์ ได้ร้อยละ 50.10 ($R^2 = 0.501$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งรูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

กล่าวได้ว่า ภาวะผู้นำองค์กรมีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากผลการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ในบริบทของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดภายใต้นโยบาย (One roof) โดยการควรวรวมหน่วยงานในสังกัดกระทรวงพาณิชย์ หน่วยงาน มีพาณิชย์จังหวัดเป็นผู้บริหารองค์กรซึ่งเป็นผู้รับมอบนโยบายและแนวทางการบริหารงาน จากส่วนกลางไปสู่การปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพ ตามเป้าหมายของกระทรวงพาณิชย์ เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้

บุคลากรในองค์กรเกิดการเรียนรู้ที่สามารถกำหนดเป้าหมายในการทำงานของตนเองได้และเป็นผู้สื่อสารกับบุคลากรเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทั้งในระดับบุคคล ระดับทีม นอกจากนี้ยังเป็นพี่เลี้ยงในการสอนงานให้กับบุคลากรในสำนักงาน สร้างทีมให้มีความเป็นมืออาชีพ และผู้สนับสนุนสนับสนุนงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อต่อการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของมนัส โหยงไทย ได้วิจัยรูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยการพัฒนาโรงเรียนทหารสัตวเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านผู้นำองค์กร ปัจจัยด้านวิสัยทัศน์ ปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ปัจจัยด้านโครงสร้างขององค์กร ปัจจัยด้านการเรียนรู้ร่วมกัน รูปแบบความสัมพันธ์ของปัจจัยการพัฒนาโรงเรียนทหารการสัตวเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ จากการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) พบว่า ปัจจัยการพัฒนาทั้ง 6 มีความสัมพันธ์กันโดยมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

กล่าวได้ว่า เครือข่ายองค์กร มีอิทธิพลทางตรงสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากผลการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเป็นหน่วยงานที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจภายในจังหวัดให้มีความเติบโต มีการทำงานร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อสนับสนุนช่องทางด้านการตลาดให้กับผู้ประกอบการในทุกระดับให้มีความเจริญเติบโต และเป็นหน่วยงานหลักในการสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทั้งหน่วยงานภายในและนอกองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ มาร์ควอร์ท Marquardt ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้ ควรจะมีเครือข่ายและกลไกในการติดต่อสื่อสารเพื่อก่อให้เกิดนวัตกรรมทั้งภายในและภายนอกองค์กรการเรียนรู้จะประสบความสำเร็จได้ด้วยระบบขององค์กรทั้งหมด เปรียบเสมือนว่าองค์กรนั้นเป็นองค์กรที่มีสมองเดียวกันทั้งองค์กร การเรียนเป็นกิจกรรมต่อเนื่องตลอดไปมีทั้งกลยุทธ์ในการใช้วิธีการหรือกระบวนการตลอดจนการบูรณาการและดำเนินการควบคู่ไปกับการทำงาน ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารและความรู้ที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จขององค์กรได้อย่างต่อเนื่องและทันสมัย

กล่าวได้ว่า ด้านนวัตกรรมและการใช้เทคโนโลยี มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากผลการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ในการบริหารงานของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดมีการสร้างนวัตกรรมมาใช้ในองค์กรและเพื่ออำนวยความสะดวกผู้ประกอบการธุรกิจอย่างต่อเนื่อง เช่น ระบบการจดทะเบียนธุรกิจแบบออนไลน์การจัดอบรมบุคลากร

และผู้ประกอบการ เป็นต้น และยังมีการนำระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ของบุคลากร ได้แก่ การจัดอบรมออนไลน์ การประชุม web conference ร่วมกันในในกลุ่มจังหวัดและทั่วประเทศ 77 จังหวัด เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันซึ่งบุคลากรทุกคนสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในและนอกองค์การ ซึ่งสอดคล้องกับงานแนวคิด เพตเลอร์และบอยเดล Pedler, Burgoyne และBoydell ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะขององค์การแห่งการเรียนรู้ โดยจัดช่องทางการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันและกันในองค์การให้สะดวกรวดเร็วชัดเจนที่สุดเช่นการส่งเสริมให้มีการพบปะประชุมปรึกษาหารือร่วมกันในระหว่างฝ่ายต่างๆหรืออาจจัดระบบสารสนเทศให้สามารถส่งถ่ายข้อมูลความรู้แบบสื่อผสม (Multimedia) ถึงกันและกันได้โดยทาง Internet เป็นต้นเพื่อให้การไหลเวียนและแพร่กระจายของนวัตกรรมเป็นไปอย่างรวดเร็วและทั่วถึง

กล่าวได้ว่า บุคคลมีความเป็นเลิศ มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมสู่ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากผลการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า บุคลากรสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้มีการแสวงหาความรู้ใหม่ทั้งจากตำรา Internet และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคลากรจากหน่วยงานอื่นๆภายในจังหวัด พร้อมทั้งกระทรวงพาณิชย์ได้มีการเตรียมความพร้อมของบุคลากรในการปฏิบัติงานเป็นประจำ โดยมีการจัดอบรมออนไลน์ผ่านการประชุม web conference อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิลเลอร์ Wheeler ได้วิจัยการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ประสบการณ์ของชาวอเมริกันจุดมุ่งหมายของการศึกษาคือ ต้องการเปิดเผยการพัฒนาขององค์การแห่งการเรียนรู้ไปจนถึงการประยุกต์ใช้ขององค์การแห่งการเรียนรู้ในอเมริกาโดยใช้แนวคิดของเซ็นเก้ที่ประกอบไปด้วยหลักการห้าประการคือ การรอบรู้แห่งตน การเรียนรู้เป็นทีม การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม การสร้างแบบจำลองความคิด และความคิดเชิงระบบโดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ข้อมูลด้านคุณภาพใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์การสังเกตการทบทวนเอกสารการพูดคุยแสดงความคิดเห็นผลการวิจัยพบว่า 1) ครูมีวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง 2) การประยุกต์ใช้หลักห้าประการขององค์การองค์การแห่งการเรียนรู้ต้องมีการอบรมมีการริเริ่มเพื่อพัฒนาและมีการออกแบบผลลัพธ์ของแผนปรับปรุงโรงเรียน 3) การวิจัยเน้นในหลักห้าประการ โดยครูต้องทำงานร่วมกันต้องสามารถพัฒนาภารกิจของโรงเรียนอย่างเป็นทีมสรุปได้ว่าหลักในการศึกษาเกี่ยวกับการที่จะเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ควรจะทำเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาความสำเร็จในการทำงานของพนักงานและการเรียนรู้ของนักเรียน

กล่าวได้ว่า ด้านการจูงใจ มีอิทธิพลทางอ้อมสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากผลการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า สำนักงานพาณิชย์จังหวัดมีการสนับสนุนมีวัสดุ อุปกรณ์ และสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงาน รวมถึงให้มีการจัดหลักสูตรพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงมีการมอบรางวัลแก่บุคคลที่ทำคุณประโยชน์แก่องค์กร มีการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมและตรงกับความต้องการพื้นฐานของบุคลากร ทำให้บุคลากรในสำนักงานพาณิชย์จังหวัดมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิโรจน์ สารรัตน์และ อัญชลี สารรัตน์ ได้ศึกษาวิจัยโครงสร้างเชิงเหตุผลของปัจจัยทางการบริหาร ที่ส่งผลต่อความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 9 โดยปัจจัยการจูงใจเชิงสร้างสรรค์ ผลการศึกษาพบว่าโรงเรียนที่เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ต้องมีแรงจูงใจให้คนทุ่มเทร่างกายและแรงใจอย่างเต็มความสามารถ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรที่ตั้งไว้ ผู้บริหารโรงเรียนที่มีความสามารถจะต้องบริหารงานให้เป้าหมายของตัวบุคคลและเป้าหมายขององค์กรบรรลุผลด้วยกันทั้งคู่ โดยอาศัยกระบวนการจูงใจที่คำนึงถึงความคาดหวังหรือความต้องการของทั้งตัวบุคคลและขององค์กร ซึ่งการที่จะกระทำได้เช่นนั้น ผู้บริหารพึงทำความเข้าใจรูปแบบการจูงใจ ที่มีรูปแบบเชิงเนื้อหา (Content Model) และรูปแบบเชิงกระบวนการ (Process Model) แล้วนำเอาแนวคิดเชิงทฤษฎีนั้นไปประยุกต์ให้เกิดผล

กล่าวได้ว่า การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม มีอิทธิพลทางตรงสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากผลการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ในสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีผู้บริหารที่เน้นนโยบายการทำงานในแนวราบ แบบลักษณะครอบครัวเหมือนพี่สอนน้องมีความเป็นกันเอง โดยการถ่ายทอดงานให้นักวิชาการพาณิชย์รุ่นน้องและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน รวมทั้งมีการประชุมการทำงานอย่างสม่ำเสมอในทุกๆเดือนหรือนอกกรอบตามโอกาสเป็นการเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมและได้แสดงความคิดเห็นหรือซักถามในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานและนำปัญหาที่เกิดขึ้นมาร่วมกันแก้ไข เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เซงเก้ Senge ได้ขยายความองค์การแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจนขึ้นว่าบุคคลเป็นองค์ประกอบสำคัญขององค์การแห่งการเรียนรู้ ทั้งบุคคลที่เป็นเอกบุคคลและที่เป็นทีม โดยองค์การแห่งการเรียนรู้จะมีคุณลักษณะที่สำคัญคือ การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม (Team Learning) เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในองค์การโดยอาศัยความรู้และความคิด

ของสมาชิกในกลุ่มมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อพัฒนาความรู้ และความสามารถของทีมให้เกิดขึ้น การเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีการรวมพลังของสมาชิกในทีมให้ได้มีโอกาสเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน โดยแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง จนเกิดเป็นความคิดร่วมกันของกลุ่ม (Group Thinking) และกลุ่มควรลดสิ่งที่ก่อให้เกิดอิทธิพลครอบงำแนวความคิดของสมาชิกคนอื่น ๆ พร้อมทั้งกระตุ้นให้กลุ่มมีการสนทนา (Dialogue) และการอภิปราย (Discussion) กันอย่างกว้างขวาง

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

6.1.1 กระทรวงพาณิชย์ควรพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำองค์กรและบุคลากรให้มีความเป็นมืออาชีพ เข้าใจบทบาทหน้าที่การเป็นนักวิชาการพาณิชย์ เน้นการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพ เพื่อเพิ่มขีดสมรรถนะในองค์กรและสามารถนำนโยบายด้านเศรษฐกิจไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพเกิดความคุ้มค่า พร้อมด้วยการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในการปฏิบัติงาน และสามารถถ่ายทอดการปฏิบัติงานแก่นักวิชาการพาณิชย์รุ่นน้อง เพื่อเตรียมองค์การให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้พร้อมต่อพลวัตการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมืองที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

6.1.2 กระทรวงพาณิชย์ควรมีนโยบายเน้นความร่วมมือในการสร้างเครือข่ายองค์กรแห่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกองค์กร จากหน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐ เอกชนภาคประชาสังคม มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอย่างรวดเร็ว รวมทั้งการทำงานเชิงบูรณาการในพื้นที่และกลุ่มจังหวัดในระดับภูมิภาค เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายในการเชื่อมโยงการค้าขยายช่องทางในด้านการตลาดให้แก่ผู้ประกอบการทุกระดับ และช่วยขับเคลื่อนนโยบายด้านเศรษฐกิจในจังหวัดให้มีความเติบโต เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศต่อไป

6.1.3 กระทรวงพาณิชย์ควรสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมใหม่ให้แก่องค์กร และนำนวัตกรรมมาใช้ประโยชน์อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนและองค์กร พร้อมทั้งพัฒนาระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัยให้แก่องค์กร สนับสนุนบุคลากรที่มีความสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่อยู่เสมอ เพื่อให้ได้เกิดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในและนอกองค์กร

6.1.4 กระทรวงพาณิชย์ควรพัฒนาบุคลากรให้มีความเป็นเลิศ เพื่อเพิ่มขีดสมรรถนะการเป็นนักการค้าพาณิชย์ ควรมีนโยบายให้พาณิชย์จังหวัดสนับสนุนการเรียนรู้ด้วยตนเองทั้งในและ

นอกจากนี้ การเน้นการฝึกอบรมพัฒนาทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย และการสื่อสารทางภาษาในระดับสากลและระดับภูมิภาค การศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นและสามารถวางแผนในการเขียนงานเพื่อพัฒนาความก้าวหน้าในตำแหน่งของตนเองได้

6.1.5 กระทรวงพาณิชย์ควรมีแนวทางการพัฒนาการทำงานแบบเป็นทีมโดยพัฒนาทักษะในด้านการสื่อสารในองค์กร และให้สมาชิกในองค์กรมีส่วนร่วมรับรู้และ แสดงความคิดเห็นในแนวทางการบริหารงานในองค์กร ตั้งแต่การมีส่วนร่วมคิด ตัดสินใจร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการติดตามผล เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของหรือหุ้นส่วนขององค์กรให้แก่บุคลากร

6.1.6 กระทรวงพาณิชย์ควรเสริมสร้างแรงจูงใจของบุคลากรและผู้บริหารให้เป็นผู้บริหารการเปลี่ยนแปลงที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของผู้ตาม และพร้อมที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลง การสนับสนุนให้รางวัลยกย่องผู้ที่ทำประโยชน์แก่องค์กร ตลอดจนอำนวยความสะดวกวัสดุอุปกรณ์ สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงาน กระตุ้นบุคลากรในองค์กรให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาศักยภาพองค์กรและขับเคลื่อนเศรษฐกิจไปสู่การแข่งขันในระดับภูมิภาค

6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

6.2.1 ควรที่จะมีการนำแนวทางการพัฒนาสู่ความเป็นองค์กรเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาไว้ไปทดลองใช้กับสำนักงานพาณิชย์จังหวัดในภาคอื่นๆ เพื่อจะได้ทำความเข้าใจลักษณะความเป็นองค์กรเรียนรู้ของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดและพัฒนาตัวแบบให้มีอำนาจอธิบายและทำนายได้ครอบคลุมยิ่งขึ้น

References

- Boonchom Srisaard. (2543). **Preliminary Research**. 7th Edition. Bangkok : Mulnitidex Printing.
- Crd. Suwapak Vesamawibool WRTN. (2550). A Devenlopment of the Learning Organizational Management Model of Nursing colleges. The ministry of Defense. Dissertation. Doctor of Philosophy Degree (**Doctoral Dissertation**). Manament Branch. Siam University.
- Manas Yongthai. (2555). The relationship pattern of military school development factors is a learning organization. Dissertation. Doctor of Philosophy in

- Management (**Doctoral Dissertation**). Educational Administration Brance,Silpakorn University.
- Marquardt. (1996). **M. Building the Learning Organization**. New York: McGraw-Hill.
- Ministry of commerce. (2559). **Stategic plan, ministry of commerce 2555- 2564**. Nonthaburi: 199
- Pedler, Burgoyne and Boydell. (1996). **L.The Learning Company : A strategy for sustainable development**. Maidenhead: McGraw – Hill.
- Rungson Singhalert. (2549). **Analysis of Structural Equatons By LISREL Program**. Faculty of Humanities and Socail Sciences Mahasarakham Rajabhat University.
- Sanya Kanaphum. (2557). Conceptual Fame Work for Research Concepts Management. **Journal of Mahasarakham Rajabhat University**,Year 8,No.3 (September - December)
- Senge, Peter M. (1990). **The Fifth Discipline : The Art and Practice of the learning Organization**. New York: Doubleday Currency.
- Somkid Soinam.(2547). Model Development Learning Organization in High school.Dissertation Thesis .Doctor of Education in Education Administration.Gruduate School (**Doctoral Dissertation**). Khon Kaen University.
- Virot Sanratana and Anchalee Sanratana.(2549). Administrative Factors as a learning Organization in Elememtry School clylender the office of the Nationl Primary education commission School District 9 (**Doctoral Dissertation**). Bangkok.Thipwisut.
- Wheeler. (2002). **L.L.Building a learning organization: Amative American experience**. Doctoral Dissertation, Education Administration, Fielding Graduate Institute.
- Yamane, Taro. (1973). **Statistics, An Introductory Analysis**, 3rd Ed., New York: Harper and Row.

มัชฌิมาปฏิปทาในการปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน 4 THE MIDDLE WAY BASED (ARIYAMAGGA) VIPASSANĀ MEDITATION IN ACCORDING TO THE FOUR FOUNDATIONS OF MINDFULNESS

ณัฐธนาถ ศรีเลิศ*
Nattanart Srilert

บทคัดย่อ

มัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งเป็นทางสายกลางในอริยมรรคมีองค์ 8 เป็นหลักธรรมที่สำคัญที่ปรากฏในมหาโคपालสูตร เรียกว่าเป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อทำความสิ้นไปแห่งทุกข์ทั้งปวง มัชฌิมาปฏิปทา ได้ชื่อว่า อริยมรรค คือ หนทางปฏิบัติของพระอริยบุคคล ประกอบด้วยองค์ 8 คือ 1) สัมมาทิฐิ เห็นชอบ 2) สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ 3) สัมมาวาจาเจรจาชอบ 4) สัมมากัมมันตะกระทำชอบ 5) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ 6) สัมมาวายามะ พยายามชอบ 7) สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ 8) สัมมาสมาธิ ตั้งจิตมั่นชอบ โดยองค์ธรรมคือตัวปัญญา จัดเป็นปัญญาเจตสิกธรรม ส่วนมรรค 7 ประการที่เหลือเป็นมรรคที่สนับสนุนให้เกิดสัมมาทิฐิ

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในทางพระพุทธศาสนาหมายถึง การปฏิบัติในหลักสัมมาสติ คือการเจริญสติโดยชอบใน 4 ฐานคือ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือสติที่เข้าไปตั้งมั่นในกาย เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือสติที่เข้าไปตั้งมั่นในเวทนา จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือสติที่เข้าไปตั้งมั่นในจิตและธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือสติที่เข้าไปตั้งมั่นในธรรมทั้งหลาย การปฏิบัติตามสติปัฏฐาน 4 นี้ เป็นหนทางเดียวเท่านั้นที่ทำให้ภพ ชาติ และสังสารวัฏสิ้นไป

การเจริญสติปัฏฐานต้องมี วิริยะ สติ สมาธิ และ ปัญญา หรือเจริญมรรคมีองค์ 8 อันเป็นมัชฌิมาปฏิปทา (ข้อปฏิบัติอันเป็นทางสายกลาง) เมื่อผู้ปฏิบัติธรรมดำเนินไปตามทางสายกลาง แล้วตั้งสติระลึกรู้สภาวะธรรม (รูปนาม) ปัจจุบันที่ปรากฏทางทวารทั้ง 6 ก็จะเห็นทุกสิ่งตามความเป็นจริง เกิดญาณปัญญาที่รู้แจ้งพระนิพพาน

คำสำคัญ : มัชฌิมาปฏิปทา; การปฏิบัติวิปัสสนา; สติปัฏฐาน 4.

ABSTRACT

Majjhima Patipada which is the middle way in the 8 Ariyamaggas is the important Doctrinal Principle appearing in Mahagopala Suta which is called the way

* ภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

of the practice to end all the sufferings. Majjhima Patipada is called Ariya Magga. Such Ariya Magga is of 8 organs, namely :- 1. Samma Ditthi, the Right View, 2. Samma Sankappa, the Right Thought, 3. Samma Vaca, the Right Speech, 4. Samma Kammanta, the Right Work, 5. Samma Ajiva, the Right Occupation, 6. Samma Vayama, the Right Effort, 7. Samma Sati, the Right Consideration, and 8. Samma Samadhi, the Right Concentration. The Doctrinal organ is the wisdom which is set up as Panna Cetasika-Dhamma. Regarding remaining Maggas, they are those supporting the mind to the Right View (Samma Ditthi).

The practice of Insight Meditation in Buddhism is the practice of the principle of Samma Sati, which is the development of the mindfulness in the right ways in the four bases :- Kayanupassna Satipatthana which is the mindfulness firmly established in the body, Vedananupassna Satipatthana which is the mindfulness firmly established in Vedana, Cittanupassna Satipatthana which is the mindfulness firmly established in the mind, and Dhammanupassna Satipatthana which is the mindfulness firmly established in Dhamma. The practice according to 4 Satipatthanas is the only way to cause the state, the birth, and the circles of the birth and death to be in the end.

The development of Satipatthana must consist of the Effort, the Mindfulness, the Concentration and the Wisdom. The development of the Eightfold Noble Path is Majjhima Patipada which is the practice of the Middle Way. When the practisers of the Dhammas carry out the way of the practice of the Dhammas according to the Middle Way, and set up their mindfulnesses for knowing the Doctrinal States :- the Form and the Norm appearing in the six doors, they will realize every thing according to the fact, and will have the insight knowledge which means the realization of Nibbana.

Keyword : Majjhima Patipada; The practice of Insight Meditation; Satipatthana 4.

1. บทนำ

พระมหาบุรุษได้พิจารณาเห็นความเกิดแก่เจ็บตายเป็นทุกข์จึงได้ทรงเสด็จออกมหาภิเนษกรมณและทรงบำเพ็ญเพียรเพื่อแสวงหาความดับทุกข์ตามรูปแบบต่างๆ ในสมัยนั้นการบรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตได้นั้น โดยมีความเชื่อว่า การดำเนินตามหลัก 2 ทาง คือการคลุกคลีด้วยกาม (กามสุขัลลิกานุโยค) และการทรมานตน(อตตกิลมณานุโยค) นี้เท่านั้นเป็นแนวทางสู่เป้าหมายสูงสุด

ได้ การศึกษาค้นคว้าหาทางพ้นทุกข์ ของพระมหาบุรุษจึงได้เริ่มต้นขึ้นโดยเสด็จเข้าไปศึกษาหลักการ และวิธีการปฏิบัติในสำนักของคณาจารย์ใหญ่ 2 ท่าน คือ อุทกดาบสและ อาฬารดาบส ทรงทรมานพระองค์ด้วยทุกกิริยา อันเป็นที่นิยมของนักพรตอินเดียยุคนั้นเพื่อทำถึงที่สุดของทุกข์ จนพระวรกายชুবวมแทบสิ้นพระชนม์ก็หาใช่ทางพ้นทุกข์ไม่ จึงทรงเลิกเสีย ทรงหันมาบำเพ็ญเพียรทางจิตกระทั่งในคืนวันเพ็ญปุณรมีดิถี ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ภายใต้อนุตรสัจธรรมที่พระองค์ได้ค้นพบ นั้น เรียกว่า คือ “อริยสัจ” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) : 2548) หรือความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค หลังจากที่พุทธองค์ทรงค้นพบพระสัจธรรม คือ ความจริงอันประเสริฐ ตลอดพระชนมายุของพระองค์เป็นเวลา 45 พรรษา ทรงแสดงธรรมมากที่สุดคือ อริยสัจ 4 ดังที่ปรากฏในสหัสปาวันสูตร ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงให้ทราบว่าเป็นพระธรรมที่ตรัสรู้มีมากมาย ดังใบไม้ประดู่ลายในป่าใหญ่ แต่มีได้ตรัสบอกภิกษุทั้งหลาย ทรงแสดงเฉพาะ “นี้ทุกข์ นี้ทุกสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา” (ส.ม. (ไทย) 19/110 - 1/613)

เป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาคือการเจริญวิปัสสนาภาวนาตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา จนบรรลุเข้าสู่มรรคผลนิพพาน ตัดกระแสธรรมชาติให้ขาดสะบั้นลงได้อย่างเด็ดขาดสิ้นเชิง กำจัดสาเหตุที่ก่อให้เกิดการถือกำเนิดในภพใหม่ (ที.ม. (ไทย) 10/155/99) เพราะเมื่อไม่เกิดอีกเราก็ไม่ต้องแก่ ไม่ต้องเจ็บ ไม่ต้องตายและไม่ต้องทุกข์กายทุกข์ใจอีกต่อไป หลักธรรมที่พระองค์ทรงสั่งสอนเพื่อให้ถึงความพ้นทุกข์ เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทาหรือ “อริยมรรคมีองค์ 8” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) : 2541) แปลว่าทางมีองค์แปดประการอันประเสริฐ อันมีสัมมาทิฐิ เป็นต้น ซึ่งยังเห็นพระนิพพานโดยประจักษ์ ดังที่ท่านพระสารีบุตรกล่าวกับภิกษุทั้งหลายว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย บรรดาธรรมเหล่านั้น โลภะและโทสะเป็นบาป มัชฌิมาปฏิปทามีอยู่เพื่อละโลภะและโทสะ เป็นปฏิปทาก่อให้เกิดจักขุ ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อตรัสรู้ เพื่อพระนิพพาน” (ม.มู (ไทย) 12/33/31)

มนุษย์ทั้งหลายต่างแสวงหาความสุขทาง รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ในความสุข 2 อย่าง กามสุขลิกานุโยค (การปฏิบัติที่หย่อนเกินไป) การหมกหมุ่นอยู่ในกามคุณ 5 และอีกกลุ่มหนึ่งปฏิเสธการปฏิบัติทางรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส แล้วไปแสวงหาการบำเพ็ญขั้นสุดโต่ง คือ อตตกิลมถานุโยค (การปฏิบัติที่ตึงเกินไป) การทรมานตนให้ลำบาก มนุษย์ส่วนมากเนื่องจาก ไม่ได้ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นเหตุให้ไม่สามารถหาแนวทางพ้นจากทุกข์ได้ หลังจากพระพุทธองค์ตรัสรู้้อนุตรสัจธรรมโพธิญาณ พระองค์ทรงปฏิเสธทางสุดโต่ง 2 สาย กามสุขลิกานุโยค อตตกิลมถานุโยค (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) : 2546)

พระพุทธเจ้าทรงวางหลักธรรมปฏิบัติคือ มัชฌิมาปฏิปทา เป็นหนทางแห่งปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ใน มัชฌิมาปฏิปทา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) : 2546) คือหลักของ สัมมาทิฐิ ความคิดที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิต ในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดสัมมาสติเป็นทางดำเนินชีวิตให้ได้ผลสำเร็จตามเป้าหมายคือความดับทุกข์ จึงเป็นทางสายกลาง หรือเป็นหนทางแห่งอริยมรรคมีองค์ 8 (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) : 2546) ได้แก่ สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) สัมมา

สังกัปปะ (ดำริชอบ) สัมมาวาจา (วาจาชอบ) สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) สัมมาสมาธิ (จิตตั้งมั่น) เป็นหนทางดำเนินในการปฏิบัติการปฏิบัติธรรมทุกขั้นตอน รวมลงในมรรคอันประกอบด้วยองค์แปดนี้เมื่ออยู่รวมกันแล้วเหลือเพียง 3 คือ ศีล สมาธิ ปัญญา สรุปสั้นๆก็คือ การปฏิบัติธรรม (ศีล-สมาธิ-ปัญญา) ก็คือการเดินตามมรรค

พระพุทธเจ้าทำหน้าที่ของมัคคุเทศก์คือบอกทางให้เราส่วนเราก็ต้องทำหน้าที่ของเราคือต้องลงทุนลงแรงเดินทางไปเอง พระพุทธองค์ทรงตรัส “มัชฌิมาปฏิปทา” เป็นทางสายกลางในการเจริญมรรค 8 จะต้องมีสัมมาสติเป็นแนวทางในเจริญสติปัฏฐาน 4 ประการ คือกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน, เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน, จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน, ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน (ส.ม. (ไทย) 19/681/162)

การเจริญสติปัฏฐานนี้เป็นวิธีปฏิบัติธรรมที่นิยมกันมาหลังจากพระพุทธองค์ตรัสรู้ สติปัฏฐานถือว่ามีพร้อมทั้งสมณะและวิปัสสนา เป็นหลักปฏิบัติที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาที่ได้ยินได้ฟังกันมากจากการศึกษาในเรื่องสติปัฏฐาน จะช่วยให้เกิดความเข้าใจความหมายของ วิปัสสนาดีขึ้นทั้งในแง่สาระสำคัญขอบเขตกว้างขวางตลอดจนที่จะฝึกฝนและปฏิบัติว่าเป็นไปได้และมีประโยชน์เพียงใดมรรคคือการลงมือดับทุกข์ เป็นสิ่งที่ควรทำให้เกิดขึ้น เพราะเมื่อมรรคเกิดขึ้นก็จะทำหน้าที่ขจัดเหตุแห่งทุกข์ เมื่อเหตุแห่งทุกข์ดับไป ทุกข์ก็จะดับตามไป ความดับไปของทุกข์ก็จะปรากฏ สัมมาทิฐิ จึงทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมดูแลการทำงาน ส่วนคนงานก็คือ

สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ และผลงาน คือสัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ซึ่งอธิบายดังนี้ สัมมาสังกัปปะจะต้องเป็นกลาง ในอาการของรูปนามสังขารที่เป็นกลาง ส่วนรูปนามสังขารที่เป็นกิเลสต้องตรีกที่จะให้หายไปไม่ว่าจะเป็นความพอใจ (กาม) ความไม่พอใจ (พยาบาท) หรือความอยาก (วิหิงสา) ก็ตาม นั่นคือ สมมติว่าอาการได้ยินเป็นรูปนามสังขารที่มีอารมณ์เป็นกลาง อาการได้ยินปรากฏ จิตรู้ว่าได้ยิน สัมมาทิฐิเกิดตรงนี้ และตามรู้ไป เมื่อสติรู้ว่าได้ยิน สัมมาสังกัปปะตรีกที่ได้ยิน และคำกำหนด กำหนด(ปริกรรม) ตามอาการคือ “ได้ยิน” ปริกรรม ตรงตามอาการคือ สัมมาวาจา วาจาถูกต้อง ในขณะที่กำหนดไม่เกร็ง ไม่เพ่ง ไม่บังคับ เป็นกลางอยู่ คือสัมมากัมมันตะ การงานถูกต้อง สติจับความรู้สึกได้ยิน ตั้งแต่เริ่มรู้สึกจนอาการได้ยินหายไป ดังนี้ เป็นสัมมาอาชีวะ การดำรงอยู่อย่างถูกต้อง ดังนั้น ความเพียรที่เกิดขึ้น สติที่เกิดขึ้น สมาธิที่เกิดขึ้นจึงถูกต้อง คือปหานะละ และป้องกันโมหะไม่ให้เกิดขึ้น ถ้าความพอใจในเสียงเกิดขึ้น เรายังกำหนดที่เสียงอยู่ มรรคจะไม่เข้าเพราะจิตเปลี่ยนไปรับรู้อาการพอใจ

การเจริญสติปัฏฐาน 4 มีองค์ประกอบสำคัญ คือ อาตปปี สัมปชาโน สติมา ความหมายคือ ให้มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ (อง.ทุก (ไทย) 20 /180/129)ระลึกไปตามฐานทั้ง 4 คือ กาย เวทนา จิตธรรม และเมื่ออยู่สติปัฏฐาน 4 ลงแล้ว คือ การระลึกที่รูป-นาม พระพุทธองค์เคยตรัสต่อพระสารีบุตรว่า “ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ กลับจากบิณฑบาต ฉ้นเสร็จแล้ว นั่งขัดสมาธิ ตั้งกายตรงดำรงสติมั่น หวังอยู่ว่า จิตของเรายังไม่หลุดพ้นจากอาสวะ เพราะยังไม่สิ้นอุปาทานเพียงใด

เราจักไม่เพิกถอนจากการทำวิปัสสนาเพียงนั้น” (ที.ปา. (ไทย) 11/273/218) อริยมรรคนี้แหละที่ได้ชื่อว่า ทุกข์นี้โรครคามินีปฏิบัติทวาริยสังข์ เป็นข้อปฏิบัติไป สู่ธรรมที่ดับทุกข์ ให้สัตว์ที่ดับทุกข์โดยไม่มีเหลือ เป็นอริยสังข์ของจริงอันบริสุทธิ์ ไปจากข้าศึก เป็นของจริงที่พระอริยเจ้าได้เข้าถึงแล้ว สัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะ 2 องค์นี้ สงเคราะห์ด้วยวิปัสสนา ยาน (พาหนะ) เครื่องนำไป คือ วิปัสสนา ที่เหลืออีก 6 องค์สงเคราะห์ด้วยสมณะ ยาน (พาหนะ) เครื่องนำไปคือสมณะ พระอริยสาวกท่านเว้นส่วน 2 คือเว้นกามสุขัลลิกานุโยค ด้วยวิปัสสนายาน และเว้นอัตตกิลมณานุโยคด้วยสมณยาน ดำเนินไปยังมัชฌิมาปฏิปทา คือทางสายกลาง ทำลายกองโมหะด้วยปัญญาชั้น 1 ทำลายกองโทสะด้วยศีลชั้น 1 ทำลายกองโลภะด้วยสมาธิชั้น 1 ถึงปัญญาสัมปทาด้วยอริปัญญาสิกขา ถึงศีลสัมปทาด้วยอริศีลสิกขา ถึงสมาธิสัมปทาด้วยอริจิตตสิกขา ทันทที่ถึงพร้อมด้วยสิกขา 3 นี้ ก็แจ้งซึ่ง พระนิพพาน

ดังนั้น ผู้เขียนจึงสนใจได้ศึกษาค้นคว้ามัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลาง ล้วนทำให้สัตว์ทั้งหลายหลุดพ้นได้จากการปฏิบัติคือ หลักการวิปัสสนาภาวนาที่ปรากฏอยู่ในการปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน 4 มาสู่การปฏิบัติจริง และเกิดแรงบันดาลใจในการศึกษาว่ามีความสอดคล้องหรืออ้างอิงหลักฐานจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาหรือไม่ อันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาหลักปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท การศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้จะช่วยให้การปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนพระพุทธเจ้าที่แท้จริงเป็นไปอย่างสะดวกและถูกต้อง เพื่อเป็นการเจริญสติสมาธิ ปัญญา ให้รู้แจ้งในอริยสังข์ ขัดเกลากิเลส ตัณหา อุปาทาน ความโลภ ความโกรธความหลงให้น้อยลง และเพื่อเป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ดี เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นต่อไป

2. มัชฌิมาปฏิปทาในพระไตรปิฎก

มัชฌิมาปฏิปทาในพระไตรปิฎก ทางสายกลาง คือ ทางแห่งการดำเนินชีวิตด้วยปัญญา หมายความว่า เป็นอยู่โดยใช้ความรู้ความเข้าใจมองเห็นความจริงที่เป็นกลาง ซึ่งเรียกว่า มัชฌิมาธรรมเทศานั่น ไม่เป็นอยู่อย่างเลียงหนีความจริง จึงทำให้ดำเนินชีวิตไป (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) : 2548) ตามอำนาจความอยาก ความยึดถืออันเลื่อนลอย ที่คิดจะให้เป็นและไม่ให้เป็นอย่างนั้น อย่างนี้ และฝากสุขทุกข์ไว้กับตัณหา ขึ้นต้น เมื่อยังไม่รู้แจ้งความจริงนั่นเอง ก็เป็นอยู่ความเป็นไปตามเหตุปัจจัย มีสำนึกในความรับผิดชอบต่อการกระทำตามเหตุตามผล หวังผลสำเร็จด้วยการกระทำ (ชั้นโลกีย์สัมมาทิฐิ) ในขั้นสูง เมื่อรู้แจ้งความจริงนั่นเอง มีจิตใจหลุดพ้นเป็นอิสระ ไม่ถูกกิเลสและความทุกข์บีบคั้นครอบงำ ก็เป็นอยู่ด้วยความรู้เท่าทันธรรมดาแห่งเหตุปัจจัยนั้นโดยสมบูรณ์(ขั้นโลกุตระสัมมาทิฐิ) นี้เรียกว่า พุทธจริยธรรม คือ การครองชีวิต ประเสริฐ หรือระบบการครองชีวิตอันประเสริฐ หรือระบบการครองชีวิตอันประเสริฐ ถูกหลักกฎธรรม (พรหมจริยะ หรือพรหมจรรย์) เป็นอริยมรรค คือทางดำเนินสู่ความดับทุกข์ที่ทำให้เป็นอริยชน หรือวิธีแก้ปัญหาแบบอารยชน อริยชนกับปุถุชนต่างกันที่สำคัญคือ อริยชนมีความสุขไร้ทุกข์เป็นพื้นประจำตัว ส่วนปุถุชนต้องทะยานหาความสุข เพราะมีความขาดสุข หรือมีทุกข์คอยร่ำไยยืนพื้นอยู่เป็นประจำ จะพูดว่า อริยชนพ้นทุกข์และเหนือสุข ก็ได้

หลักปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์ หรือวิธีแก้ปัญหาของอารยชนนั้น มีหลักย่อย 8 ประการ หรือเรียกว่า ข้อปฏิบัติอันเป็นสายกลาง ได้แก่อริยมรรคมีองค์ 8 ประการ คือ (ม.ม. (ไทย) 12/31/33-34, ม.อ. (ไทย) 14/342/325)

- 1) สัมมาทิฐิ เห็นชอบ
- 2) สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ
- 3) สัมมาวาจา เจรจาชอบ
- 4) สัมมากัมมันตะ กระทำชอบ
- 5) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ
- 6) สัมมาวายามะ พยายามชอบ
- 7) สัมมาสติ ระลึกชอบ
- 8) สัมมาสมาธิ ตั้งจิตมั่นชอบ

มัชฌิมาปฏิปทา หมายถึง ข้อปฏิบัติที่เป็นกลาง ๆ ไม่หย่อนเกินไปไม่ถึงเกินไปคือ ไม่หมกมุ่นอยู่ในกาม (กามสุขัลลิกานุโยค) และไม่ทำตัวให้ลำบาก (อตตกิลมณานุโยค) เป็นเหตุให้บรรลุถึงจุดหมายปลายทางคือมรรคผลนิพพานได้ ในทางปฏิบัติคือมรรคมีองค์ 8 มีสัมมาทิฐิ เป็นต้น (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) : 2551)

หลักมัชฌิมาปฏิปทาในคัมภีร์เถรวาท คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ใน “ธรรมจกัปปวัตนสูตร” คือ การไม่เสพไม่เอียงเข้าไปใกล้ที่สุด 2 ทางคือ กามสุขัลลิกานุโยคและอตตกิลมณานุโยค พระองค์ทรงสอนให้บรรพชิตประพฤติปฏิบัติใหม่ตรัสเรียกว่า ทางสายกลาง (ม.ม. (ไทย) 12/33/32-33)

ความพอดีส่วนตนนั้นก็เริ่มจากทำความเข้าใจความสำเร็จให้ชัดเจนว่า คืออะไร มีขอบเขตแค่ไหน แล้วคิดหาทางไปสู่ความสำเร็จนั้นได้อย่างไร เมื่อพบทางแล้ว ก็ระคับประคองความคิดนั้นให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องในลักษณะไม่เคร่งเครียดจนกร้าว และปล่อยเฉยจนเฉื่อยชา ในขณะเดียวกันก็ระคับประคองการแสดงออกทั้งทางกายและวาจา ให้สอดคล้องกับความคิด จนเข้าได้กับบุคคลกาลเทศะ อย่างไม่เสียหลักธรรม

ความพอดีดังกล่าวมานี้ เรียกได้ว่า "ทางสายกลาง"ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติส่วนตน ส่วนที่เกี่ยวข้องกับส่วนรวมก็มีทางนำมาประยุกต์ใช้ได้ คืองานของหมู่คณะ จะสำเร็จได้ก็ด้วยอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่าย หากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องยึดถือทางสายกลาง ก็ยอมทำให้งานดำเนินไปได้ด้วยดี แม้จะไม่ราบรื่นและไม่เรียบร้อยในตอนแรก แต่ด้วยอาศัยการทำงานแบบทางสายกลาง ก็จะทำให้เกิดความคิด การกระทำและคำพูดที่พอดีต่อกัน ในกลุ่มผู้ร่วมงาน ซึ่งในที่สุดก็ยอมรับกันได้ ไม่เกิดการแบ่งฝ่ายซึ่งทำให้เกิดอุปสรรค

มัชฌิมาปฏิปทา หมายถึง ทางสายกลาง ข้อปฏิบัติเป็นกลางๆ ไม่หย่อนจนเกินไปและไม่ถึงจนเกินไป ไม่ซ่องแหวะที่สุด 2 อย่างคือ กามสุขัลลิกานุโยค อตตกิลมณานุโยค ทางแห่งปัญญา ดำเนินด้วยปัญญา นำไปสู่ปัญญาอันพอดีที่จะให้ถึงจุดหมายคือ ความดับกิเลสและความทุกข์หรือ

ความหลุดพ้นเป็นอิสระสิ้นเชิง ได้แก่ มีสัมมาทิฐิเป็นต้น สัมมาสมาธิเป็นที่สุด (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) : 2548)

จากการศึกษาพบว่า ทางสายกลางนั้นถือว่าเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติหรือการดำเนินชีวิต เพื่อความดีงาม จนกระทั่งเข้าถึงความสงบระงับพันทุกข์ไปได้ต้องอาศัยการปฏิบัติตามมรรคมืดองค์ 8 ประการ ที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้ เรียกว่า ไตรสิกขา หรือ ศีล สมาธิ และปัญญา สูการบูรณาการ ให้ครบทั้ง 3 ประการ แล้วนั้น เป็นเส้นทางเดียว เท่านั้น สำหรับผู้หวังความพ้นทุกข์

3. มัชฌิมาปฏิปทาในการปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน 4

การปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน 4 (ส.ม. (ไทย). 19/367 - 470/210 - 280) ได้แก่การมีสติกำหนดรู้ทางกาย เวทนา จิต และธรรม เมื่อขยายเป็นปรมัตถ์โวกหารก็ได้ชั้น 5 อายตนะ 12 ธาตุ 18 อินทรีย์ 22 อริยสัจ 4 ปฏิจจนูปบาท 12 เรียกรวมกันว่า วิปัสสนาภูมิ และเมื่อย่อลงก็เหลือเพียงรูปและนาม ซึ่งเป็นอารมณ์ในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาสติปัฏฐาน หมายถึง การระลึกรู้อย่างมั่นคงในกาย เวทนา จิต และธรรม หรือธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสติ ข้อปฏิบัติมีสติเป็นประธาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นเท่าทันตามความเป็นจริง การมีสติกำกับดูสิ่งต่าง ๆ และความเป็นไปทั้งหลาย โดยรู้เท่าทันตามสภาวะที่เกิดขึ้น โดยไม่ถูกครอบงำด้วยความยินดียินร้ายด้วยแห่งอำนาจกิเลส (ฉันทนา อุตสาหลักษณ์ : 2549) อนึ่ง ขึ้นชื่อว่าภาวนาที่ไม่เนื่องด้วยกาย เวทนา จิต ธรรม หรือ สภาวะธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมไม่มี ดังนั้นพึงทราบไว้ว่า แม้ท่านเหล่านั้น ได้ล่วงพ้นความโศกและความรำพันคร่ำครวญ ด้วยทางสายนี้เอง แม้สันตติอำมาตย์และนางปฐาจาราเหล่านั้น ได้ล่วงพ้นความเศร้าโศกและความคร่ำครวญด้วยหนทาง คือสติปัฏฐาน นี้

กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน หลักปฏิบัติว่าด้วยการพิจารณากำหนดรู้อาการที่ปรากฏทางกาย คือเอาสติไปตั้งไว้ที่กายในอิริยาบถต่างๆ ว่าด้วยวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับอิริยาบถหลัก 4 ประการ คือ เดิน ยืน นั่ง นอน (พระพุทธโฆสเถระ : 2548)

เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นการใช้สติพิจารณากำหนดรู้อาการที่ปรากฏทางเวทนา เมื่อปฏิบัติไปชั่วระยะหนึ่ง ถ้าเกิดเวทนา คืออาการปวด เจ็บ ก็ให้กำหนดด้วยสติว่า ขณะนี้เวทนาได้เกิดขึ้นแล้ว ให้ใช้สติพิจารณาจุดที่เจ็บปวดนั้น กำหนดในใจว่า “ปวดหนอ” หรือ “เจ็บหนอ” ตามสภาวะที่ปรากฏ การเกิดเวทนามีวิธีกำหนดรู้ดังต่อไปนี้

- (1) ถ้ามีความสุข ก็ให้กำหนด คือใช้สติระลึกว่า “สุขหนอ”
- (2) ถ้าเสวยทุกข์ หรือไม่สบาย ก็ใช้สติกำหนดว่า “ปวดหนอ” หรือ “ไม่สบายหนอ”
- (3) ถ้าเฉยๆ ไม่ทุกข์ ไม่สุข ให้ใช้สติกำหนดว่า “เฉยหนอ”
- (4) ถ้าสุขเจือด้วยอามิสคือ รูป เสียง กลิ่น รส การถูกต้องหรือสุขในทางใจอันเนื่องด้วยกามคุณทั้ง 5 สุขทางใดทางหนึ่งก็ให้กำหนดว่า “สุขหนอ”
- (5) นิรามิสส์ วา สุขิ วา เมื่อเกิดความรู้สึกได้รับความสุขจากการปฏิบัติธรรมอย่างเดียวที่ไม่เจือด้วยอามิส คือกามคุณก็ให้กำหนดว่า “สุขหนอ”

(6) สมมิลส์ ว่า ทุกข์ ว่า เมื่อรู้รสของทุกข์เวทนาอันเนื่องมาจากกามคุณ มีรูป เสียง เป็นต้น ก็กำหนดว่า “ไม่สบายหนอ”

(7) นิรามิสส์ ว่า ทุกข์ ว่า จิตที่รู้ชัดว่าบัดนี้เรารู้ทุกข์เวทนา ไม่มีอามิสอันเกิดจากกิเลสที่มีอยู่ในใจหรืออกุศลธรรมที่เกิดกับใจก็ให้กำหนดว่า “ทุกข์หนอ”

(8) สามิสส์ ว่า อทุกข์ขมทุกข์ ว่า เมื่อรู้ว่าไม่ทุกข์และไม่สุขในกามคุณก็ให้กำหนดว่า “เฉยหนอ”

(9) นิรามิสส์ ว่า ทุกข์ขมสุข ว่า เมื่อรู้รส ไม่สุข ไม่ทุกข์ ไม่อิงกามคุณก็ให้กำหนดว่า “เฉยหนอ”

การกำหนดรู้เวทนานี้ ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาต้องมีความอดทนค่อนข้างมาก เพราะถ้ามีความอดทนน้อยคอยเปลี่ยนอิริยาบถอยู่บ่อยๆ จะทำให้เสียสมาธิมากถ้าทนไม่ไหวจริงๆ ก็ควรกำหนดเวลาในการนั่งให้น้อยลงและค่อยๆ เพิ่มไปที่ละ 10-20-30 นาที เมื่อครบตามเวลาที่ตั้งใจไว้แล้วก็ให้เปลี่ยนอิริยาบถไปเดินจงกรม เมื่อเดินจงกรมครบตามกำหนดเวลาก็กลับมานั่ง พยายามเดินนั่งสลับกันไม่ควรจะเดินหรือนั่งอย่างเดียว เพราะจะทำให้อิริยาบถหรืออินทรีย์ 5 ไม่สม่าเสมอกัน ถ้าเป็นไปได้ควรเดินและนั่งให้เท่าๆ กันไปตั้งแต่เริ่มต้น การตามกำหนดรู้เวทนานี้ขึ้นอยู่กับเรื่องในเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จะวางใจอย่างไรในเมื่อต้องเผชิญหน้ากับทุกข์เวทนา ผู้ปฏิบัติต้องวางใจให้เป็นกลาง อย่าไปอยากให้หาย อย่าไปอยากเอาชนะ อย่าไปอยากรู้ว่ามันจะดับหรือไม่ดับอย่างไร ให้ทำหน้าที่เพียงแค่การเฝ้าดูอย่างมีสติเท่านั้น

วิธีการกำหนดเวทนามีอยู่ 3 ประการ คือ

ประการที่ 1 การกำหนดแบบเผชิญหน้า คือ ตั้งใจกำหนดแบบไม่หือถอยตายเป็นตาย โดยเอาจิตไปจดจ่ออาการปวด จี๊ดไปบริเวณที่ซึ่งกำลังปวดมากที่สุด วิธีนี้ผู้ปฏิบัติจะค่อนข้างเหน็ดเหนื่อยเพราะต้องใช้พลังจิตอย่างทุ่มเทและจดจ่อมากที่สุด แต่ก็มีประโยชน์ในการหยั่งเห็นทุกขลักษณะอย่างพิเศษของเวทนาได้เร็ว

ประการที่ 2 การกำหนดสู่แบบกองโจร คือ ตั้งใจกำหนดแบบจุ่มจุ่มในตอนแรกๆ พอรู้สึกว่าการปวดความเพียรมีน้อยก็ถอยออกมาเตรียมความพร้อมใหม่ เมื่อพร้อมแล้วก็เข้าไปกำหนดอีกครั้งหนึ่ง เช่น ขณะกำหนดปวดอยู่นั้น ความปวดกลับทวีความรุนแรงมากขึ้นจนไม่สามารถทนไหว จึงหยุดกำหนดรู้อาการปวด แต่เปลี่ยนไปกำหนดรู้อาการพอง-ยุบ หรืออารมณ์อื่นๆ แทนแต่ยังไม่ถึงขั้นที่ต้องเปลี่ยนอิริยาบถไปยืนหรือเดินในขณะนั้น

ประการที่ 3 การกำหนดสู่แบบถอยทัพหรือสังเกตการณ์ คือ เมื่อรู้สึกว่าการปวดหรือเจ็บมากก็ได้ไปกำหนดตอกย้ำลงไปอีก เพียงแต่กำหนดรู้ด้วยสติปัญญาอยู่เฉยๆ เช่น กำหนดว่า ปวดหนอยๆ เจ็บหนอยๆ เมื่อยหนอยๆ ซาหนอยๆ หรือรู้หนอยๆ เป็นต้น ไม่แน่นหรือย่ำ อุบมาเหมือนทหารที่เฝ้าดูข้าศึกอยู่บนที่สูง หรือหอสังเกตการณ์ไม่ได้ทำการสู้รบกับข้าศึกแต่ประการใด เพียงแต่เฝ้าสังเกตการณ์เคลื่อนไหวของข้าศึกเท่านั้น (พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ) : 2558)

จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ วิธีพิจารณาการใช้สติกำหนดรู้อาการที่ปรากฏทางจิต ถ้าความคิดเกิดขึ้นในขณะที่กำลังเดินจงกรมหรือนั่งสมาธิ ความคิดนั้นจะเป็นไปในทางที่ดีหรือไม่ดีก็ให้

กำหนดสติว่า คิดหนอๆ ๆ การที่ความคิดเกิดขึ้นก็เพราะจิตจะนึกถึงความบกพร่องของตนเองจึงคิดลักษณะเช่นนี้ ควรเตือนจิตของตนว่า สิ่งทีล่วงมาแล้วอย่าได้เก็บเอามาคิด สิ่งที่ยังมาไม่ถึงก็อย่าคิด ขอให้ใช้สติกำหนดอยู่กับปัจจุบันให้ดีที่สุด โดยพิจารณาเห็นในจิตเนืองๆ ดังนี้ การปฏิบัติในข้อนี้ก็เพื่อจะกำจัดซึ่งความเห็นว่าเป็นของเที่ยง หรือบรรเทาเสียซึ่งความเที่ยงที่จะเข้าไปยึดไปถือความเที่ยงนั้น ไม่ว่าจะเป็ความเปลี่ยนแปลงอันใดที่เกิดขึ้นในชีวิต ผู้ปฏิบัติจะได้มองความเปลี่ยนแปลงนั้น โดยไม่รู้สึกเสียใจอะไร จะอย่างไรก็ได้ เพราะพิจารณาแล้วว่าในชีวิตของคนเราย่อมมีความเปลี่ยนแปลง แล้วก็มองดูด้วยสติว่ามันเป็นอย่างนี้เอง การกำหนดต้นจิต เป็นการกำหนดรู้นามที่เป็นใหญ่ในกองสังขาร ซึ่งทำหน้าที่สั่งการควบคุมพฤติกรรมทั้งหมดของรูป เพื่อให้โยคีบุคคลรู้เท่าทันจิตที่ต้องการเปลี่ยนจากอริยาบทหนึ่งไปสู่อีกอริยาบทหนึ่ง ใจจะโน้มว่าต้องการขึ้นมาก่อน เช่น จิตอยากจะทำกำหนด “อยากจะทำหนอๆ” จิตอยากจะทำกำหนด “อยากจะทำหนอๆ ๆ” เป็นต้น ให้กำหนด 3 ครั้งเพื่อให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ถ้ากำหนดครั้งหรือสองครั้งก็น้อยไป หากกำหนดเกิน 3 ครั้งก็มากเกินไปทำให้เสียเวลา คำว่า “อยาก” ในที่นี้มีได้สื่อความหมายที่เป็นตัณหาแต่เป็นความต้องการที่ประกอบด้วยกุศล เป็นความพอใจที่จะบำเพ็ญภาวนากุศลในการปฏิบัติธรรม แต่อย่างไรก็ตามผู้ปฏิบัติจะเริ่มฝึกการกำหนดต้นจิตเมื่อสมาธิเริ่มแก่กล้าเห็นรูป-นามเริ่มปรากฏชัด กล่าวคือสามารถแยกรูปแยกนามได้ว่า รูปก็อย่างหนึ่ง นามก็อย่างหนึ่ง เมื่อโยคีมีจิตที่ว่องไวจึงสามารถกำหนดต้นจิตได้ (ม.ม. (บาลี) 12/131/103)

การตามกำหนดรู้จิต ที่คิดโน้มไปหาหรือรับอารมณ์ในที่ไกลหรือใกล้ นักปฏิบัติควร เอาใจใส่เป็นพิเศษ เพราะการกำหนดรู้จิตนั้นเป็นของละเอียดอ่อนมาก ถ้ากำหนดไม่ถูกวิธีบางครั้ง ทำให้สับสนและฟุ้งซ่านมากขึ้น ประกอบกับอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความเครียด และอาการมึนตึ๊งของศีรษะได้ด้วย อันเป็นปัญหาและอุปสรรคของนักปฏิบัติบางท่าน ที่ขาดความเข้าใจในเรื่องการปฏิบัติด้วยวิธีกำหนดรู้แบบนี้อย่างถูกต้อง ก่อนการกำหนดนักปฏิบัติต้องวางใจให้เป็นปกติเสมือนหนึ่งไม่มีอะไรเกิดขึ้นมาก่อน เพราะเมื่อไม่มีสภาวะลักษณะอย่างนี้ใจเราก็เป็นปกติ ไม่มีชอบหรือชัง แต่พอสภาวะนี้เข้ามาทำให้ใจเราเสียความเป็นปกติไป ฉะนั้น การกำหนดต้องดูด้วยสติปัญญาให้รู้ตามความจริงที่เกิดขึ้น ไม่ต้อง ไปคิดปรุงแต่งหรือใส่ข้อมูลอื่นใดเข้าไปอีก ขอให้กำหนดรู้อย่างเดียว มันเกิดอะไรคิดอะไรก็ให้กำหนดรู้ไปตามนั้น เพราะเรามีหน้าที่กำหนดรู้ตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น เพื่อให้เข้าถึงความจริง หรือรู้เท่าทันความเป็นจริงที่เกิดขึ้น จนสามารถถอนอุปาทานความยึดมั่นถือมั่นลงได้ เราไม่มีหน้าที่คิด แต่จิตมีหน้าที่คิด เรามีหน้าที่กำหนดรู้ก็ให้ดูไปตามนั้น อย่าไปสร้างสิ่งใหม่ให้เป็นปัญหาแก่ตัวเอง (ที.ม. (ไทย) 10/381/314 – 315)

ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐานคือ สติตั้งมั่นพิจารณาเนืองๆ ซึ่งธรรม 5 หมวด คือ นิรวณ 5 ชั้น 5 อายุตนะ 12 โพชฌงค์ 7 อริยสัจจ 4 (ที.ม. (ไทย) 10/382-430/316-338)

แต่ละหมวด มีพระพุทธพจน์ว่า “ภิกษุย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมเป็นภายในบ้าง ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมเป็นภายนอกบ้าง ย่อมพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง ย่อมพิจารณาเห็นธรรมตา คือ ความเกิดขึ้นในธรรมบ้าง ย่อมพิจารณาเห็นธรรมตา คือ ความเสื่อมไปในธรรมบ้าง ย่อมพิจารณาเห็นธรรมตา คือ ทั้งความเกิดขึ้น ทั้งความเสื่อมไปในธรรม

บ้าง ก็หรือสติของเธอที่ตั้งอยู่ว่าธรรมมีอยู่ แต่เพียงสักว่าเป็นที่รู้แต่เพียงสักว่าเป็นที่อาศัยระลึก เธอยอมเป็นผู้อันค้นหาและทวิปฏิญาณไม่อาศัยอยู่ด้วย ไม่มีติดถืออะไร ๆ ในโลกด้วย”

การปฏิบัติตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา คือ การปฏิบัติตามองค์แห่งมรรค ที่เป็นไปเพื่อความตั้งงาม จนกระทั่งเข้าถึงความสงบระงับพันทุกข์ไปได้ต้องอาศัยการปฏิบัติตามมรรคมืองค์ 8 ประการ ที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้ เรียกว่า ไตรสิกขา หรือ ศีล สมาธิ และปัญญา สู่การบูรณาการ ให้ครบทั้ง 3 ประการ แล้วนั้น เป็นเส้นทางเดียว เท่านั้น สำหรับผู้หวังความพ้นทุกข์ คือ มรรค 4 ผล 4 นิพพาน 1

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักสติปัฏฐาน 4 ต้องมีองค์ประกอบสำคัญ คือ ให้ความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ (อง.ทศ. (ไทย) 20/180/129) ระลึกไปตามฐานที่ตั้งทั้ง 4 คือ กาย เวทนา จิต และธรรม อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ตื่นจนถึงหลับ ในเรื่องนี้ พระสารีบุตรว่า “สารีบุตร ภาวนาในพระธรรมวินัยนี้ กลับจากบิณฑบาต ฉ้นเสร็จแล้ว นั่งขัดสมาธิ ตั้งกายตรง ดำรงสติมั่น หวังอยู่ว่า จิตของเราจะไม่หลุดพ้นจากอาสวะ เพราะยังไม่สิ้นอุปาทานเพียงใด เราจักไม่เพิกถอนจากการทำวิปัสสนาเพียงนั้น” (ที.ปา. (ไทย) 11/273/218) ดังหลักฐานที่ปรากฏใน สารีบุตรตสุตตนิทเทส (ขุ.ม. (ไทย) 25/25/219) พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวไปในแดนบิดาของตนอันเป็นโคจรเกิด ภิกษุทั้งหลาย เมื่อพวกเธอเที่ยวไปในแดนบิดาของตนอันเป็นโคจร มารก็จักไม่ได้ช่อง ไม่ได้อารมณ์ ภิกษุทั้งหลาย แดนบิดาของตนอันเป็นโคจร เป็นอย่างไร คือ สติปัฏฐาน 4

สรุปว่า การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา คือ การปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน 4 ด้วยการใช่วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา พิจารณากำหนดรู้ รูป นาม คือ สภาวะธรรมทางกาย เวทนา จิต และธรรม เพื่อให้เกิดความประจักษ์แจ้งเห็นสภาวะธรรมตามที่ปรากฏ จนสามารถหยั่งรู้ถึงความเปลี่ยนแปลง แปรปรวนไปของสภาวะธรรมทั้งหลายว่า เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ไม่ใช่สัตว์ไม่ใช่บุคคลตัวตนเราเขา จนเกิดปัญญาญาณ สามารถถ่ายถอนออกเสียซึ่งอภิชณาและโทมนัส เป็นผู้ไม่มีติดมั่นถือมั่นอะไร ๆ ในโลกนี้ได้

สติปัฏฐาน 4 เป็นอารมณ์พระกรรมฐานของผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนามีความเกี่ยวเนื่องกับอริยมรรคมืองค์ 8 เพราะต้องใช้องค์ธรรมคือวิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา เป็นเครื่องประกอบการพิจารณาทางกาย เวทนา จิต และธรรม ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การเจริญสติปัฏฐาน ก็คือ การเจริญ ศีล สมาธิ ปัญญาหรือเจริญมรรคมืองค์ 8 อันเป็นมัชฌิมาปฏิปทา คือ ข้อปฏิบัติอันเป็นทางสายกลาง เมื่อผู้ปฏิบัติธรรมดำเนินไปตามทางสายกลางนี้เช่นนี้ แล้วตั้งสติระลึกรู้สภาวะธรรม (รูปนาม) ปัจจุบันที่ปรากฏทางทวารทั้ง 6 ก็ให้เห็นทุกสิ่งตามความเป็นจริง เกิดญาณปัญญาที่รู้แจ้งพระนิพพานได้ ดังพระพุทธดำรัสที่ตรัสไว้ในธรรมจักกัปปวัตตนสูตรว่า มชฌิมา ปฏิปทา จกขุกรณี ญาณกรณี (ทางสายกลางอันทำให้เกิดจักขุ อันทำให้เกิดปัญญา)

มัชฌิมาปฏิปทาในอริยมรรคมืองค์ 8 นี้เป็นเหตุปัจจัยให้เกิดวิปัสสนาปัญญา ก่อนภายหลังต่อมายังเป็นปัจจัยให้เกิดมรรคญาณ เมื่อวิปัสสนาปัญญาเริ่มกำลังแก่กล้าขึ้น ผู้ปฏิบัติธรรม ก็จะบรรลุถึงมรรคญาณ ผลญาณและนิพพานในที่สุด

บรรณานุกรม

- ฉันทนา อุตสาหลักษณ์. **พุทธปัญญาคู่มือการสร้างปัญญา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท
 ธนรัชการพิมพ์ จำกัด, 2549.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 10.
 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, 2548.
- _____ .**พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2541.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์คำวัดที่ชาวพุทธควรรู้**.
 พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม 2551.
- พระพุทธโฆสเถระ. **วิสุทธิมรรค**. พิมพ์ครั้งที่ 6. แปลโดย สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจ อาสภมหา
 เถร). กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนาเพรส จำกัด, 2548.
- พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ). **มหาสติปัฏฐานสูตรทางสู่พระนิพพาน**, หน้า 252.
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพ
 มหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามวิถีพุทธของพระสงฆ์
ในจังหวัดสุพรรณบุรี

THE STRATEGY TO BUILD-UP STRONG COMMUNITY BY WAYS OF
BUDDHIST MONK IN SUPANBURI PROVINCE

พระครูสมุห์วรวิทย์ ผาสุโก (ดุษฎีพดุมิพนธ์)*

Phrakhrusamu Woravit Pasuko (dutsadeephuttipun)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการ นี้มุ่งแสดงให้เห็นถึง การมีวัฒนธรรมร่วมกันเป็นพื้นฐานเชื่อมโยงจิตใจให้คนในชุมชนเกิดความเข้มแข็งเพื่อพัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยมีความคิดริเริ่ม ทักษะความรู้ ในการแก้ปัญหาชุมชนบนพื้นฐานของการพึ่งตนเองของชุมชนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

ชุมชนในอำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรีนั้น นับว่ามีความเข้มแข็งเป็นอย่างยิ่งคนในชุมชนมีความรักสามัคคีในการอนุรักษ์ตลาดร้อยปี ซึ่งเป็นศูนย์รวมวิถีชีวิตของคนในชุมชน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยมีพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมของความศรัทธา ทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุน กิจกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้คนในชุมชน เกิดปฏิสัมพันธ์ต่อกัน อีกทั้ง ยังทำหน้าที่ในการส่งเสริมพัฒนาจิตใจของคนในชุมชนให้เข้มแข็ง และได้พัฒนาต้นกล้า หรือเยาวชนของชุมชนเป็นคนดีศรีสุพรรณ ซึ่งนับว่าพระสงฆ์นอกจากจะส่งเสริมความเข้มแข็งของคนในชุมชนแล้วยังได้บ่มเพาะปูพื้นฐานให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ มีความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณสามารถสืบสานวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชนให้เข้มแข็งสืบต่อไป

คำสำคัญ : การเสริมสร้าง ; ชุมชนเข้มแข็ง ; พระสงฆ์ ; สุพรรณบุรี

ABSTRACT

The study found that having a common culture that is fundamentally linked to people in the community was strengthened to develop into solving the problems arising in the societies with the harmony. The community has the ability to self-sufficiency and a better quality of life. The heightened knowledge to solve problems on the basis of community self-reliance of a community as much as possible.

* ภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

People in the community have a passion for the preservation of the unity of the marketing year. Which is the center of life in the community. From the past to the present the priest is the center of faith. Act Promoting the Buddhist. So that people in the community Born interactions It also serves to promote the spiritual development of the community is strengthened. And the development seedlings or the youth of the community is a good Srisuphanthavorn. Which is to foster a strong Buddhist monks outside of the community, but also nurture a foundation for young people. There is a strong spiritual can culture Life in the community to continue to strengthen.

Keyword: to build-up; the Strengthening of the Communities; Monks; Supanburi

1 บทนำ

ชุมชน จัดได้ว่าเป็นรากฐานสำคัญของสังคม เพราะชุมชนหมายถึงกลุ่มคนที่มีความผูกพันกันตั้งแต่ระดับครอบครัว เพื่อนบ้าน มีความเอื้ออาทร รักและปรารถนาดีต่อกัน เป็นพื้นฐานที่กลม่อเกลากจิตใจคนในสังคม การที่จะสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้นั้น ย่อมมาจากหลายปัจจัยที่สำคัญคือ คนในชุมชนย่อมมีศีลธรรม มีจิตสำนึกร่วมกันในการพัฒนาส่วนรวม มีการแบ่งปันกัน ชุมชนต้องปลอดอบายมุข จึงเน้นความสำคัญด้านจิตใจเพราะคนที่มีจิตใจดีมีจิตสำนึกทางศีลธรรม เมื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ย่อมมีความเข้าใจกัน เห็นอกเห็นใจเกื้อกูล แบ่งปันกัน เห็นความสำคัญของผู้อื่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ในทางกลับกันหากคนปราศจากศีลธรรม การมารวมตัวกันทำงานส่วนรวม ร่วมกันอาจเกิดความไม่เข้าใจกัน เช่น อาจจะไม่มีความขัดผลประโยชน์กัน ในกรณีทำงานของส่วนรวมมีผลประโยชน์ด้านการเงินเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย คนที่ขาดศีลธรรม มักคิดเอาเปรียบผู้อื่นนึกถึงประโยชน์ส่วนตนก่อนส่วนรวม และอาจขัดแย้งกับคนที่ขาดศีลธรรม มักคิดเอาเปรียบผู้อื่นนึกถึงประโยชน์ส่วนตนก่อนส่วนรวม และอาจขัดแย้งกับคนที่มีศีลธรรม ในที่สุดก็จะเกิดการเกลียดชังกัน ทะเลาะเบาะแว้งและไม่ให้ความร่วมมือต่อกัน สภาพสังคมหรือชุมชนจึงเกิดปัญหาตามมา ซึ่งมีทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค เพื่อป้องกันความขัดแย้งที่จะพึงเกิดขึ้นในสังคม สามารถสร้างทัศนคติบวกต่อมุมมองในการดำเนินชีวิต การอยู่ร่วมกับผู้อื่น การรับผิดชอบต่อสังคม เป็นสมาชิกที่ดีต่อครอบครัว องค์กรและสังคม (บุษกร วัฒนบุตร : 2558)

ปัจจุบันรัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของชุมชน และมีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน โดยผลักดันการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในครัวเรือน และการรวมกลุ่มกับการผลิตเพื่อจำหน่ายในรูปแบบของธุรกิจชุมชน อันจะส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้ ลักษณะของชุมชนเข้มแข็งกล่าวคือ 1) มีความพึงพาอาศัยกัน 2) พึ่งพาตนเองได้ 3) ควบคุมจัดการปัญหาในชุมชนได้ 4) เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับสัญญา สัญญาวิวัฒน์ได้กล่าวโดยสรุปว่า ชุมชนเข้มแข็งประกอบด้วย 1) เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ กล่าวคือ การที่ชุมชน (คนในชุมชน) มีการเรียนรู้ และรู้เท่าทันข่าวทั้งเศรษฐกิจ สังคมการเมือง รวมทั้งชุมชนมีการเพิ่มพูน

ความรู้ในด้านต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ 2) เป็นชุมชนที่มีการจัดการตนเองด้วยระบบการบริหารจัดการ ในกิจกรรมที่สำคัญ 4 ประการ คือ การวางแผนการจัดกระบวนการขององค์กรภายในชุมชน การลงมือ ปฏิบัติตามแผนงาน และมีการประเมินผล 3) เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ กล่าวคือ ชุมชนมีจิตสำนึก มีจิตวิญญาณซึ่งอาจหมายถึงความภักดี ความรัก ความหวงแหน ความรู้สึกเป็นเจ้าของในชุมชน โดยมีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกันในชุมชน 4) เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ กล่าวคือ การเป็นชุมชนที่มีความสงบสุข คนในชุมชนมีจิตใจที่เยือกเย็น มีคุณภาพ และคุณธรรม (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ : 2543)

พระสงฆ์ คือ พระภิกษุผู้มีหน้าที่ในการส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ให้ เจริญรุ่งเรืองสร้างศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชน สร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงให้กับ พระพุทธศาสนา ส่งเสริมและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญยั่งยืนสืบต่อไป (พระครูวินัยธรจักรี ศรีจารุเมธีญาณ : 2559) ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์เป็นผู้มีความสามารถ และทรงคุณค่าในการพัฒนา ชุมชน เป็นที่ไว้วางใจ ในการทำงาน นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านการศึกษา การอบรมให้ความรู้แก่ประชาชน รวมถึงการปลูกฝังความรู้ทางพระพุทธศาสนาให้แก่เด็ก และ เยาวชนในชุมชน กล่าวได้ว่าการเสริมสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งได้นั้น พระสงฆ์มีส่วนสำคัญในการ ขับเคลื่อน โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นเผยแผ่ ปลูกฝังศีลธรรม ในการอยู่ร่วมกันของสังคมให้เกิดความสุขสงบตามที่ได้รับถ่ายทอดจากใน อดีต ดังคำสอนที่พระพุทธเจ้าตรัสฯ สอนไว้ว่า“ภิกษุทั้งหลาย...พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุข แก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ ...จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศ พรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน...” (วิ.ม. (ไทย) 4/32/40) จาก คำสอนในเบื้องต้นจึงนับว่าเป็นรากฐานสำคัญที่เป็นแนวทางให้พระสงฆ์ได้ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกัน ผ่านยุคสมัยต่างๆ ในการสร้างชุมชนความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธ ศาสนา เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจสร้างความสงบสุขให้กับชุมชนการดำรงอยู่ ซึ่งพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องมีผู้ที่ทำหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาอยู่อย่างต่อเนื่อง และจำเป็นต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังนั้นในการเผยแผ่พระพุทธ ศาสนาจึงจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ในการเผยแผ่เพื่อให้งานเผยแผ่นั้นสำเร็จผล (พระครูญาณเพชร รัตน์ (เทวินทร์ ปิยทสฺสี) : 2557)

ชุมชนสามชุก ซึ่งเป็นที่ที่เก่าแก่และมีความสำคัญ ทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี อย่างมากแห่งหนึ่งในบริเวณฝั่งตะวันตกสามเหลี่ยมแม่น้ำเจ้าพระยาพบหลักฐานสามชุกในขณะนั้น นับว่าเริ่มมีลักษณะของการเป็น “เมืองทางน้ำ” เพราะเป็นท่าจอดเรือที่ชาวกะเหรี่ยงลาวละว้าจะ นำเกวียนบรรทุกของป่ามาขายแลกกับสินค้าที่ชาวเรือนำมาจากทางใต้ที่บริเวณท่าน้ำเป็นตลาดมี เรือมาจอดมากมาย เพื่อรับส่งข้าวจากโรงสีต่างๆ เป็นท่าขนาดใหญ่เกวียนลื้อขึ้นลงได้สะดวกเรียกว่า “ท่ายาง” ระหว่างรอสินค้าพวกพ่อค้าตัดไม้ไผ่มาสานเป็นภาชนะสำหรับใส่สินค้าเรียกว่า “กระชุก” หรือ “สี่ชุก” ต่อมาชาวบ้านละแวกนี้จึงพากันเรียกว่า “บ้านกระชุก” หรือ “บ้านสามชุก” และมี

“วัดสามชุก” เป็นศูนย์กลางของชุมชนหลายๆหมู่บ้าน เพราะตั้งอยู่ท่ามกลางชุมชนขนาดใหญ่ มีรอยพระพุทธรูปที่สักรอยในอาคารมณฑปเก่าเป็นวัดสำคัญของชุมชน

ชุมชนสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ส่วนมากมีอาชีพเกี่ยวกับเกษตรกรรมเป็นหมู่บ้านประหยัดพลังงาน มีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ได้มีการดำเนินกิจกรรมลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว พออยู่ พอกิน โดยการปลูกพืชผักสวนครัว การทำขนมไทย การทำกับข้าวไทยโบราณ การทำน้ำหมักชีวภาพ ปัจจุบันยาเสพติด เป็นสิ่งที่กำลังแพร่หลายมากในสังคมไทย โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทุกฝ่ายจะร่วมมือกัน การจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ จึงเป็นที่สำคัญที่จะป้องกันไม่ให้เกิดและเยาวชน เข้าไปพัวพันกับยาเสพติดประกอบกับปัจจุบันเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่ห่างไกลพระพุทธศาสนา เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจทำให้ ทั้งนี้เพราะว่าสภาพสังคมการเมือง และเศรษฐกิจ ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ครอบครัวไม่มีเวลาอบรมสั่งสอน บ่มเพาะคุณธรรมจริยธรรมให้กับบุตรหลานวัดจึงจำเป็นต้องตั้งรับให้ทันต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อเสริมสร้างการจัดการวัดให้เกิดสันติสุขต่อไป (พระวีระศักดิ์ ชัยธมโม : 2558)

ดังนั้นการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งนั้น บุคคลที่มีบทบาทมากในชุมชนคือพระสงฆ์ตามโครงสร้างที่ได้นำเสนอ ผู้เขียนทำงานในฐานะพระสงฆ์ ได้พบเห็นความสำคัญของพระสงฆ์ที่มีบทบาทการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนแตกต่างกันไปผู้เขียนจึงเกิดแรงจูงใจที่จะศึกษาถึงการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามวิถีพุทธของพระสงฆ์ในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยจะศึกษาเฉพาะกรณีของพระสงฆ์ในเขตอำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี จะนำไปเป็นแนวทางส่งเสริมและพัฒนาพระสงฆ์ให้สามารถแสดงบทบาทการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งอย่างเต็มศักยภาพต่อไป

2. สภาพการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามวิถีพุทธของพระสงฆ์ใน จังหวัดสุพรรณบุรี

กลุ่มบุคคลหลายๆ กลุ่มมารวมกันอยู่ในอาณาเขตและภายใต้กฎหมายหรือบังคับเดียวกัน โดยมีแบบแผน การดำเนินชีวิตในแนวทางเดียวกัน เช่น ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือมีวัฒนธรรมร่วมกันเป็นพื้นฐานเชื่อมโยงจิตใจพาคคนในชุมชนอันจะส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เป็นสิ่งที่แสดงถึงความสามารถของแต่ละชุมชนที่รวมตัวกันของคนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นในเมืองหรือในชนบททั้งที่รู้จักกันโดยมีพื้นฐานของความมีจิตสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีความสมานสามัคคี มีความรัก มีน้ำใจ มีความเอื้ออาทรต่อกันโดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น ฐานะ สามารถที่จะวิเคราะห์ปัญหา วิเคราะห์ทางเลือก และตัดสินใจเลือกนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ พัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความสามารถที่พึ่งตนเอง อย่างมีศักดิ์ศรี มีความภูมิใจ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง มีหลากหลายแนวคิด หลายระดับ ซึ่งเริ่มจากกลุ่มองค์กรชุมชน หรือองค์กรชาวบ้าน ที่อาจมุ่งประโยชน์เฉพาะกลุ่มนำมาสู่ลักษณะความร่วมมือที่หลากหลายเป็น “พหุภาคี หรือประชาคม” ที่เคลื่อนย้ายการมุ่งผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มมาสู่ภาคสาธารณะและมีความเป็นเจ้าของพื้นที่หรือกิจกรรมมากยิ่งขึ้น และท้ายสุดมีการนำเสนอภาคสังคมชุมชนในอุดมคติ คือ “แนวคิดประชาสังคม” ที่มุ่งการพัฒนาสู่ภาคสังคมโดยรวมหรือภาคสาธารณะ อย่างไรก็ตามส่วนที่มีความคล้ายคลึงกันของแนวคิดทั้งสามคือ ศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง อุดมการณ์ร่วม และความร่วมมือเพื่อมุ่งพัฒนาสู่คุณภาพชีวิตที่ดี (ประเวศ วะสี : 2540)

ปัจจัยที่สร้างชุมชนเข้มแข็งได้นั้น ต้องพัฒนาแบบองค์รวม โดยพัฒนาคน ชุมชน และสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การพัฒนาองค์กรต้องกระทำโดยคนในชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้สึก มีปัญหา มีความต้องการในการแก้ปัญหาร่วมกัน รวมทั้งมีความรัก ความเอื้ออาทร จริงใจต่อกัน ภายใต้อุปถัมภ์ของ ศีลปวัตนธรรมของท้องถิ่น และความต้องการที่แท้จริงของชุมชน จึงจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองนี้ เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการจัดการทรัพยากร วิถีชีวิตชุมชน โครงสร้างทางสังคม ค่านิยม การศึกษาเรียนรู้รวมทั้งความสัมพันธ์เชิงสังคม และระดับการปฏิสัมพันธ์ของชุมชน จึงนับเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งกลุ่มคนชมรม หรือสมาคมทุกอย่างต้องเป็นการคิดขึ้นเองของประชาชนไม่ว่าจะเป็นความคิดริเริ่ม ความต้องการทักษะความรู้ ทุน แรงงาน ทรัพยากร ชุมชน โดยการแก้ปัญหาชุมชนบนพื้นฐานของการพึ่งตนเองของชุมชนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ (พินิจ ลาภธนานนท์ : 2529)

ตลาดร้อยปีสามชุก ในวันนี้ น้อยคนในกลุ่มผู้นิยมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ไม่รู้จักกลุ่มเรือนแถวไม้ที่เกาะกลุ่มรวมตัวกันเป็นศูนย์กลางของย่านการค้าในชุมชนริมแม่น้ำสุพรรณบุรี หรือแม่น้ำท่าจีนของอำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี โดยปัจจุบันนับว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญเป็นลำดับต้นควบคู่ไปกับบึงฉวากที่เป็นแหล่งพักผ่อนและนันทนาการ ทั้งเยี่ยมชมเยือนของกลุ่มคนในพื้นที่ของจังหวัดสุพรรณบุรี หรือผู้แวะเวียนเยี่ยมชมจากภายนอกไม่ว่าจะเป็นการเดินทางผ่านเพื่อเข้าสู่ พื้นที่ภาคเหนือ รวมทั้งกลับลงสู่กรุงเทพมหานคร หรือมีจุดมุ่งหมายโดยตรงสู่ตลาดร้อยปีสามชุกก็ตาม สิ่งเหล่านี้ทำให้สถานที่แห่งนี้มีความหมาย มีคุณค่า มีลมหายใจและความมีชีวิตชีวาคืนกลับมาอีกครั้งนับจากวันวานของอดีตที่เคย รุ่งเรืองเมื่อครั้งเป็นศูนย์กลางการค้าแห่งหนึ่งของจังหวัดสุพรรณบุรี (รุจ รัตนพาหุ : 2547)

ประเด็นข้างต้นนี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ เกิดจิตสำนึกของความหวงแหนทรัพยากรที่เป็นที่หล่อเลี้ยงชีวิตของกลุ่มคนในพื้นที่ แม้มีบ้างบางส่วนที่ยอมรับเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลง ด้วยเหตุนี้จึงเกิดปรากฏการณ์ของมิติด้านการอนุรักษ์ชุมชน ด้วยวิถีทางการจัดการโดยชุมชน มี ดร.สมเกียรติ อ่อนวิมลร่วมให้คำปรึกษาในทิศทางการปรับปรุงสภาพชุมชนพร้อมทั้งการอนุรักษ์ วิถีชีวิตทรัพยากรที่เป็นทุนเดิมมีมาตั้งแต่อดีต เผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไปเห็นคุณค่าและความสำคัญ ของประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ตลอดจนวัฒนธรรมของตลาดริมน้ำ เพื่อส่งเสริมให้เกิดมิติทางการท่องเที่ยว อันจะเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น

ตลาดเก่าอายุกว่า 100 ปีของสามชุก ปัจจุบันได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดสุพรรณบุรี และในแต่ละสัปดาห์จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวที่นี้จำนวนมาก โดยเฉพาะช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ กล่าวได้ว่าท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของความเจริญ และการขนส่งแม้จะทำให้วิถีชีวิตของชุมชนสามชุกเปลี่ยนแปลงไป แต่เพราะความเข้มแข็งของชุมชนยังช่วยกันอนุรักษ์วิถีชีวิต และวิถีชุมชนไว้ได้ อีกทั้งยังสามารถนำมาเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกด้วย (พงษ์วิน ชัยวิรัตน์ : 30 เมษายน 2558)

3. แนวคิด ทฤษฎีและหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามวิถีพุทธ

ชุมชน หมายถึง กลุ่มบุคคลหลายๆ กลุ่มมารวมกันอยู่ในอาณาเขตและภายใต้กฎหมายหรือบังคับเดียวกัน โดยมีแบบแผน การดำเนินชีวิตในแนวทางเดียวกันเช่น ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือมีวัฒนธรรมร่วมกันเป็นพื้นฐานเชื่อมโยงจิตใจทุกคนในชุมชนอันจะส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ได้แก่ 1) ชุมชนที่เป็นชุมชน เรียนรู้ (Learning Organization) 2) เป็นชุมชนที่รู้จักจัดการตัวเอง (Community Management) 3) เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) 4) เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) (โกวิท พวงงาม : 2553) ความเข้มแข็งของชุมชนมีพื้นฐานของความมีจิตสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยความสามัคคี สามารถที่จะวิเคราะห์ปัญหา ทางเลือก และตัดสินใจเลือกนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้สำเร็จพัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนทำให้ชุมชนมีความสามารถที่พึ่งตนเองได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่จะสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้นั้น จะต้องพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic) โดยพัฒนาคน ชุมชน และสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การพัฒนาองค์กรต้องกระทำโดยคนในชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้สึกมีปัญหา มีความต้องการในการแก้ปัญหาาร่วมกัน รวมทั้งมีความรัก ความเอื้ออาทร จริใจต่อกัน ภายใต้ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และความต้องการที่แท้จริงของชุมชน จึงจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่างๆ เช่นมิติทางด้านเศรษฐกิจมิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ มิติทางด้านสังคม และมิติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น อาจพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกด้านหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงภาคีการพัฒนาต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ จึงต้องผนึกกำลังดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเองด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมรวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่

ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้มีกิจกรรมหลักที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้” เพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคมและสวัสดิภาพของชุมชนการฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดทำแผนความต้องการของชุมชน รวมทั้งการสร้างประชาคมภายในชุมชนและการสร้างเครือข่ายของชุมชน

4. การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง สรุปได้ว่าจังหวัดสุพรรณบุรีมีพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญอีกทั้งมีความอุดมสมบูรณ์ และประชาชนในพื้นที่ต่างก็มีความภาคภูมิใจในจังหวัดของตน สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนในจังหวัดสุพรรณบุรี ผู้วิจัยจึงได้ลงศึกษาพื้นที่ชุมชนบ้านสามชุกซึ่งนับว่าเป็นหนึ่งในตัวอย่างชุมชนที่เข้มแข็งในจังหวัดสุพรรณบุรี

พระพุทธศาสนานับการพัฒนาสังคมให้เข้มแข็งต้องพัฒนาเริ่มต้นจาก จากปัจเจกบุคคล ก่อนแล้วไปสู่สังคม ประเทศชาติประชาชนโลกตามลำดับ ดังนั้น คนจะดีได้ต้องดีมาจากภายในคือ จิตดี (คิดดี) แล้วออกมาสู่ภายนอกคือพูดดี และทำดี ผลที่ออกมาจึงเป็นผลดี(กรรมดี) ทั้งส่วนตน และส่วนรวมอย่างแน่นอน ธรรมะหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ สังคหวัตถุ 4 ประการ คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตา และตั้งมั่นอยู่ในศีล 5 ถ้าเราได้เข้าไปซึ้งคุณ ในคุณธรรมเหล่านี้ พร้อมทั้งศีล 5 ได้มีกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ก็จะเป็นเหตุให้เกิดความรัก ความเข้าใจกัน มีความหวังใยกัน เกื้อกูล ดูแล สุข ทุกข์ คนในชุมชนเดียวกันอย่างเข้มแข็ง

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนนั้น ในอดีตถือว่าพระสงฆ์มีความสำคัญอย่างมาก ในการพัฒนาชุมชน เรียกได้ว่าเป็นที่ปรึกษาและให้แนวทางในการดำเนินชีวิต โดยพระสงฆ์ก็นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาบอกต่อ ด้วยความเคารพและศรัทธาเป็นหลักสำคัญทำให้สังคมมีความเป็นอยู่กลมกลืนแบบวิถีพุทธ ชีวิตก็เรียบง่ายปัญหาก็น้อย สังคมก็เข้มแข็ง คำว่าสังคมเข้มแข็ง ในที่นี้ คือสังคมสันติสุขอยู่อย่างพอเพียง ยินดีในสิ่งที่ตนได้ พอใจในสิ่งที่ตนมีรูปแบบการชุมชนเข้มแข็งโดยใช้หลักธรรมบูรณาการกับแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ การมีส่วนร่วมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคี ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคีสนับสนุนระบบสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนเกิดจากการรวมตัวของผู้คนทั้งในชนบทและในเมือง ในหมู่บ้าน และระหว่างหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด ในอาชีพหนึ่งหรือในความสนใจร่วมกันของคนหลายอาชีพจากหลายแห่งหลายพื้นที่การรวมตัวกันดังกล่าวมีทั้งที่เป็นมูลนิธิ เป็นสหกรณ์ สมาคม หรือรูปแบบอื่นๆ ที่ไม่ได้จดทะเบียน รวมกันเป็นกลุ่มอาชีพ เป็นชมรม มีกติกาหลักการและกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน

การส่งเสริมกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกัน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเรียนรู้ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษาผลประโยชน์เสริมสร้าง

ความเข้มแข็งของชุมชนมีการจัดทำประชาคมแผนพัฒนาเทศบาล และแผนชุมชน กิจกรรมพัฒนาของชุมชนที่รวมตัวกันจัดแผนขึ้น ตามที่คนในชุมชนต้องการสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้ โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมกำหนดแนวทาง มีเป้าหมายแนวทางที่ชัดเจน พัฒนาให้คนในชุมชนอยู่ดี มีสุข เป็นอาสาสมัคร แนะนำให้ความรู้กับคนในชุมชน มีความรู้ดูแลตนเองและครอบครัว

5. สรุป

สามารถสรุปได้ว่า การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง นั้นจะต้องมีความรักความสามัคคี มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทำกิจกรรมต่าง เช่น ทำวัตรสวดมนต์ อบรมธรรมะตามสมควร มีการให้ประชาชนและเยาวชนสมาทานศีล ปฏิบัติกรรมฐานอยู่เนืองๆ ภาพสะท้อนทำให้เห็นว่า ชุมชนมีความเข้มแข็ง ปราศจากอบายมุขต่างๆ มีวิถีชีวิตดีขึ้น มีธรรมะเป็นที่พึ่ง โดยเฉพาะงานของวัด ช่วยกันขับเคลื่อน ชำรงเพื่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี

การแสดงบทบาทของพระสงฆ์ในการเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชนสำเร็จได้เพราะความสามัคคีของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการแสดงบทบาทในการจัดการต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ต่อไปเนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน

บรรณานุกรม

- โกวิทย์ พวงงาม. **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2553.
- บุษกร วัฒนบุตร. **องค์กรแห่งความสุขกับคุณภาพชีวิต**. (วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 2558).
- ประเวศ วะสี. **บทสัมภาษณ์ในประชาสังคม: วรรณชนนักคิดในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2540.
- พระครูวินัยธรจักรี ศรีจารุเมธีญาณ. **บทบาทพระสงฆ์ไทยในสังคมยุคโลกาภิวัตน์**. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559.
- พระครูญาณเพชรรัตน์ (เทวินทร์ ปิยทสฺสี). **ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก**. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557.
- พระวีระศักดิ์ ชยธมโม. **แนวทางการจัดการวัดสันติสุขตามหลักสัปปายะ 7: กรณีศึกษาวัดธารน้ำไหล จังหวัดสุราษฎร์ธานี**. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย:

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558.
- พินิจ ลาภธนานนท์. “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท”. กรุงเทพมหานคร: โครงการหนังสือเล่ม. สถาบันวิจัยสังคม: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- พงษ์วิน ชัยวิรัตน์. “ปลุกตลาดสามชุกต้นแบบชุมชนเข้มแข็งยุทธศาสตร์ท้องถิ่น”. กรุงเทพฯ: กิจ. จาก http://www.bangkokbiznews.com/2008/08/22/news_27079461.php?news_id=27079461 (30 เมษายน 2558).
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- รุจ รัตนพาหุ. “แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี”. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

788

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (ฉบับพิเศษ) เมษายน-มิถุนายน 2560

Methods of Teaching English as a Second Language Including Guidelines for Language Teaching

Phattanaphong Tira*

Abstract

At present, many countries prioritized the importance of the teaching English as Second Language. Due to the advance of science, technology, and transportation, many countries were close to each other and it became necessary to use the English language in communication. So, in order to promote the use of English learning efficiently, it was essential for everyone to know varying methods of teaching English as a Second Language. The teaching of English as a foreign language had developed several teaching methods. The article or “Methods of Teaching English as a Second Language Including Guidelines for Language Teaching” aims to present; methods of teaching English as a Second Language, the importance of each method in teaching English as a Second Language, and summarizing about the varying methods in teaching English as a Second Language in the present.

Keywords: Methods, Teaching, English as a Second Language

1. Introduction

The teaching of English as a foreign language had developed several teaching methods, some methods were popular for some time and then deteriorated. The method of teaching has deteriorated, yet it was not from failure in practice, but it was from the change of language learning concept in linguistics, psychology and education. So, the concept of language teaching has changed. The determining factor if a method was popular or not depended on how popular of the teaching concept was? It could not be said that the method of teaching English was the best teaching method. Each method had its advantages and disadvantages, so teachers should study how to teach each method by understanding which method was suitable for learners and goals of teaching language at each level. It also helped with effective

* Lecturer of Bachelor of Arts Program in English, Faculty Liberal Arts and Science, Nakhon Phanom University

teaching and learning. This article aims to present the method of teaching English as a second language and the important points in each method including guidelines for language teaching.

2. Methods of Teaching English as a Second Language

2.1. Grammar Translation Method

The Grammar-Translation Method historically was a method of teaching foreign languages derived from the classical sometimes called Traditional Method of teaching Greek and Latin. In grammar-translation classes, students learn grammatical rules and then applied those rules by translating sentences between the target language and the native language. Advanced students may be required to translate whole texts word-for-word. The method had two main goals: to enable students to read and translate literature written in the source language, and to further students' general intellectual development. It originated from the practice of teaching Latin; in the early 1500s, students learned Latin for communication, but after the language died out it was studied purely as an academic discipline. When teachers started teaching other foreign languages in the 19th century, they used the same translation-based approach as had been used for teaching Latin. The method has been rejected by scholars, and has no theoretical basis. (Zhou & Niu, 2015).

The importance of the Grammar Translation Method : Students can read foreign language literature in learning the poetic language used in class rather than spoken language. In addition, students would learn the culture of native speakers, which would also appear in the compositions. Learning the language pattern was essential if learners knew grammar rules and vocabularies in studying. They could also be translated into their own language. This teaching method focused on how to read and write. For listening and speaking skills including pronunciation was not emphasized. Learning technique was memorizing rules, terms and translations using in their own language. The instructor conducted the classroom instruction, controlled class and educated learners. The learners followed instruction of the instructor.

2.2 The Direct Method

The Direct Method of teaching or the Natural Method often used in teaching foreign languages, refrained from using the learners' native language and used only the target language. This method was established in Germany and France around 1900 and contrasts with the grammar-translation method and other

traditional approaches. Teaching focused on the development of oral skills. Characteristic features of the Direct Method were teaching concepts and vocabulary through pantomiming, real-life objects and other visual materials, teaching grammar by using an inductive approach, centrality of spoken language focus on question-answer patterns. The direct method of teaching languages aimed to build a direct way into the world of the target language making a relation between experience and language, word and idea, thought and expression rule and performance, intended for students to learn how to communicate in the target language, based on the assumption that the learner should experience the new language in the same way as he/she experienced his/her mother tongue without considering the existence of his or her mother tongue. (Babu, 2009).

The importance of the Direct Method was the teaching method in teaching foreign languages for a long time as well as the Grammar Translation Method. Sometimes, this Direct Method may be used to mix with the Grammar Translation Method in teaching called Compromise Method or Oral Method. This method of teaching was becoming more and more popular when people were interested in using foreign languages for communication. Especially, when increased contacts with the international trade and business. People traveled abroad, it was clear that teaching in the Grammar and Translation Method could not communicate English fluently. So, the people turned to use the Direct Method in English learning skills without translation by native speakers.

2.3. The Audiolingual Method

The Audio-Lingual Method, Army Method, or New Key was a style of teaching used in teaching foreign languages. It was based on behaviorist theory, which postulates that certain traits of living things, and in this case humans, could be trained through a system of reinforcement. The correct use of a trait would receive positive feedback while incorrect use of that trait would receive negative feedback. This approach to language learning was similar to another, earlier method called the direct method. Like the Direct Method, the Audio-Lingual Method advised that students should be taught a language directly, without using the students' native language to explain new words or grammar in the target language. However, unlike the direct method, the audio-lingual method did not focus on teaching vocabulary. Rather, the teacher drilled students in the use of grammar (Decoo, 2001). The main features of audio-lingual method, each skill like listening, speaking, reading, and writing was

treated and taught separately. The skills of writing and reading were not neglected, but the focus throughout remains on listening and speaking. Dialogue is the main features of the audio lingual syllabus. Dialogues are the chief means of presenting language items. They provide learner an opportunity to practice, mimic and memorize bits of language. Patterns drills are used as an important technique and essential part of this method for language teaching and learning. The language laboratory was introduced as an important teaching aid. Mother tongue was not given much importance, similar to the Direct Method, but it was not deemphasized so rigidly. (Nagaraj, 2005)

The importance of the Audio-Lingual Method focused on learners to be able in communication by using the foreign language repeatedly until it became a habit and spoke fluently without stopping to think. The instructor was a good example in using the language for students learning to imitate, and follow the instructor. This Audio-Lingual Method emphasized on everyday language. Instructors would classify the complexity of the language by repeating the sentence structure, the practice was organized from listening, speaking, and writing respectively. This teaching method emphasized on using the instructional equipment for rapid understanding of the teaching correctness.

2.4 Cognitive-Code Learning Theory

The Cognitive-Code Learning Theory was a subset of Cognitive- Code Approach (Richards & Rodgers, 2014). It was also advocated by cognitive psychologists and applied linguists such as Carroll and Chastain. Carroll in 1960 was an American psychologist known for his contributions to psychology and educational linguistics. Cognitive-Code Learning Theory was also based on Gestalt psychology which states learning should be holistic. Carroll and Chastain proposed the cognitive-code approach to the study of a second language as an alternative to the audio-lingual method dominant at the time. They advocated the conscious study of language rules as central to the learning of a foreign language. The Cognitive-Code Learning Theory was accepted as a merger of Chomsky's Transformational Grammar and Carroll's Psychology (Carroll, 1965). It was based on Gestalt psychology as well as formational Generative Grammar (Chastain, 1969:98). Learning a language was a process of acquiring conscious control of the phonological, grammatical, and lexical patterns of the second language, largely through study and analysis of these patterns as a body of knowledge. (Carroll, 1966). A conscious study of language rules as central

to the learning of a foreign language. As a theory, it attached more importance to the learner's understanding of the structure of the foreign language. Rule- deduction was a facility, which developed automatically with use of the language in meaningful situations within meaningful drillings.

The importance of the Cognitive Code Learning Theory Method focused on the ability to understand the language. Studying foreign language should be taught in the language rules before applying the language. The imitation and memorization did not help the understanding. So, dialogue content was brought to students learning. It might be meaningful in ranking the difficulty for helping language skills development by following the steps and focusing on learning the language system as much as possible. The practice was still there, but learners should practice what they had learned and understood by using techniques in practice emphasizing on the familiarity with the rules of language and the use of everyday language by trying to learn the language in real life as much as possible. Teaching did not require from listening, speaking, reading, and writing, but focusing on the learner's understanding of the language. Before expressing the language should be avoided reciting.

2.5 The Silent Way Method

The Silent Way was a language-teaching method created Gattegno in 1972 that made extensive use of silence as a teaching method. Gattegno introduced the method in 1963, in his book *Teaching Foreign Languages in Schools: The Silent Way*. Gattegno was critical of mainstream language education at the time, and he based the method on his general theories of education rather than on existing language pedagogy. It is usually regarded as an "alternative" language-teaching method; Cook groups it under "other styles", Richards groups it under "alternative approaches and methods" and Jin & Cortazzi group it under "Humanistic or Alternative Approaches".

The importance of the Silent Way Method, the instructor encouraged students to use their own language skills. The instructor was only the helper when it was essential. The learner would try to bring what they knew to use in learning and focusing on the lesson all times and ready to learn languages. The beginning by the instructor taught the everyday basic language. Instructors would use sound and color schemes to assist in teaching. The language of the mother tongue was linked to the sound of the new language. They also use color knowledge to help them learning

vocabulary and reading. Then, the instructor created a situation to draw the attention of learners to the language structure. The situation helped students to understand the meaning. The teacher was quiet, but at the same time, creating a situation for students to think. The instructor would work quietly, and speak when it was necessary to point out the solution. The students might interact and learn from each other.

2.6 The Total Physical Response Method

The Total Physical Response Method was a language teaching method developed by Asher, 1969 a professor emeritus of psychology at San Jose University. It was based on the coordination of language and physical movement. In **Total Physical Response Method**, instructors gave commands to students in the target language with body movements, and students respond with whole-body actions. Asher developed **Total Physical Response Method** as a result of his experiences observing young children learning their first language. He noticed that interactions between parents and children often took the form of speech from the parent followed by a physical response from the child. Asher made three hypotheses based on his observations: first, that language was learned primarily by listening; second, that language learning must engage the right hemisphere of the brain; and third, that learning language should not involve any stress.

The importance of the Total Physical Response Method focused on students having a fun experience in foreign language communication and motivated learners to keep on learning after the initial level. In the early stages of teaching, students did not have to speak and was involved only as a listener and followed the instructor. The instructor directed all learner behaviors. The learner imitated the instructor's actions by instructing learners to follow the instructor instruction. After learning to follow the instructions, students would be ready to speak and act. The instructor needed to be patient and corrected the wrong words or sentences.

2.7 The Suggestopedia Method

The Suggestopedia was a teaching method developed by the Bulgarian psycho the rapist Geigi Lozanov. It was used mostly to learn foreign languages. The theory applied positive suggestion in teaching when it was developed in the 1970s. However, as the method improved, it had focused more on *Desuggestive Learning* and in the present, often called Desuggestopedia (Lozanov, 1978). Suggestopedia was a portmanteau of the words Suggestion and Pedagogy. A common misconception was

to link Suggestion to Hypnosis. However, Lozanov intended it in the sense of offering or proposing, emphasising student choice.

The importance of the Suggestopedia Method focused on language learners to using everyday English for communication. The instructor was the officer in the classroom and the learners trusted his skills. The learners memorized the information from whom they believed. The teaching should not make learners anxious and the most comfortable room had comfortable chairs, dim lights and musics. The atmosphere was relaxed. There might be beautiful pictures on the wall or a poster showing the grammar hanging around. Learners learned by accident. The instructor introduced learners from the beginning and they would know each other in doing activities. This teaching was to convince the learners to feel comfortable. No compulsion and the inactive learners were using their existing brain and memory effectively.

2.8 The Community Language Learning Method

The Community language learning was a language- teaching methods. Students worked together to develop what aspects of a language they would like to learn. It was based on the counselling approach in which the teacher acted as a counsellor and a paraphraser, while the learner was seen as a client and collaborator. The Community Language Learning Method emphasized the sense of community in the learning group, encouraged interaction as a vehicle for learning, and considered as a priority the students' feelings and the recognition of struggles in language acquisition. There was no syllabus or textbook to follow, and it was the students themselves who determined the content of the lesson by means of meaningful conversations in which they discussed real messages. Notably, it incorporated translation, transcript town and recording techniques. (Richards, 1986)

The importance of the Community Language Learning Method focused on learners to use the language for communication. They also educated themselves about their own learning to increase their sense of responsibility. The role of the instructor was as a mentor. Teachers must understand the feelings of the learners in teach students to learn the language. The good relationship happened between instructors and learners. Both instructors and learners are centered on language learning. The classroom reduced the threat of students and non-resistance learning occurred.

2.9 The Communicative Language Teaching Approach

The Communicative Language Teaching or the Communicative Approach was an approach to language teaching that emphasized interaction as both the means and the ultimate goal of study. Language learners in environments utilized the Communicative Language Teaching Techniques, learned and practiced the target language through the interaction with one another and the instructor, and the study of authentic texts, and through the use of the language both in class and outside of class. Learners conversed about personal experiences with partners, and instructors taught topics outside of the realm of traditional grammar, in order to promote language skills in all types of situations. This method also claimed to encourage learners to incorporate their personal experiences into their language learning environment, and to focus on the learning experience in addition to the learning of the target language. (Nunan, 1991)

The importance of the Community Language Learning Method focused on learners to use the language to convey the meaning. Especially, using language appropriated to social conditions, teaching and learning was focused on improving the ability of learners to use the language in various situations. Learners could use language fluently, and properly. The instruction put emphasized on the activity by using the language closed to the actual situation by practicing integrated skills.

3. Conclusion

We find that there are no shortages of techniques employed in the business of foreign language instruction. Like in all disciplines, the practical and the theoretical have difficult times meeting at a point of compromise, however, there has been developed over the last 50 years a body of empirical data that can and should be sourced by any qualified language instructor. The fact of it is that the employment of several techniques dependent on the quality, age and mastery levels of students should be employed to maximize the effectiveness of lessons and the enhancing of the learning experience of students. The educator need be mindful of his or her task from a technique standpoint as a work in process in all classrooms. Is it not true that in all situations we must be prepared to go with the ebb and flow of the classroom and its' occupants? Should we not be prepared to employ all the necessary tools in the tool kit available to us with the intent of making the language learning experience more meaningful? Clearly, the answer is yes. In this agreement we must be flexible, knowledgeable, and adaptable with the clear objective of

language learning and proficiency in a setting conducive to rapid and relatively painless mastery and skill building.

References

- Asher, J. 1969. What is TPR? in TPR-wo. **The Total Physical Response Approach to Second Language Learning**, The Modern Language Journal, Vol. 53, No. 1 pp. 3–17 JSTOR
- Asher, J. 1996. **Learning Another Language Through Actions** (5th, ed.). Los Gatos, CA: Sky Oaks Productions.
- Babu, M. 2009. **Teaching of English**. Centrum Press. p. 87
- Carroll, J. B. 1965. **The contributions of psychological theory and educational research to the teaching of foreign languages**. Modern Language Journal, 49 (5).
- Carroll, J. B. 1966. **The contribution of psychological theory and educational research to the teaching of foreign languages**. In A. Valdman 108 (Ed.), Trends in language teaching (pp. 93–106). New York: McGraw-Hill.
- Chastain, K. 1969. **The Audio-Lingual Habit Theory Versus the Cognitive Code-Learning Theory: Some Theoretical Considerations**. IRAL, 7 (2), 97-106.
- Chomsky, N. 1965. **Syntactic structures**. The Hague: Mouton
- Decoo, W. 2001. **On The Mortality of Language Learning Methods**. Speech November 8
- Gattegno, C. 1963. **The foreign Languages in Shools : Teaching Foreign Languages in Schools : The Silent Way Reading**, UK: Educational Explorers.
- Gattegno, C. 1972. **Teaching Foreign Languages in Schools : The Silent Way**. (2nd ed.). New York: Educational Solutions. ISBN 798-0-87825-04-2 ud
- Jin, L. & Cortazzi, M. 2011. **Re-Evaluating Traditional Approaches to Second Language Teaching and Learning**. In Hinkel, Eli. Handbook of Research in Second Language Teaching and Learning, Volume 2. New York: Routledge. pp. 558–575. ISBN 978-0-415-99872-7.
- Lozanov, G. 1978. **Suggestology and Outlines of Suggestopedya**, New York: Gordon & Breach. **Translation of** : Lozanov, Georgi (1971). Suggestologia in Bulgarian. Sofia: Nauka i izkustvo).
- Nagaraj, G. 2005. **English Language Teaching: Approaches, Methods, Techniques**. Hyderabad: Orient Longman Private Limited.

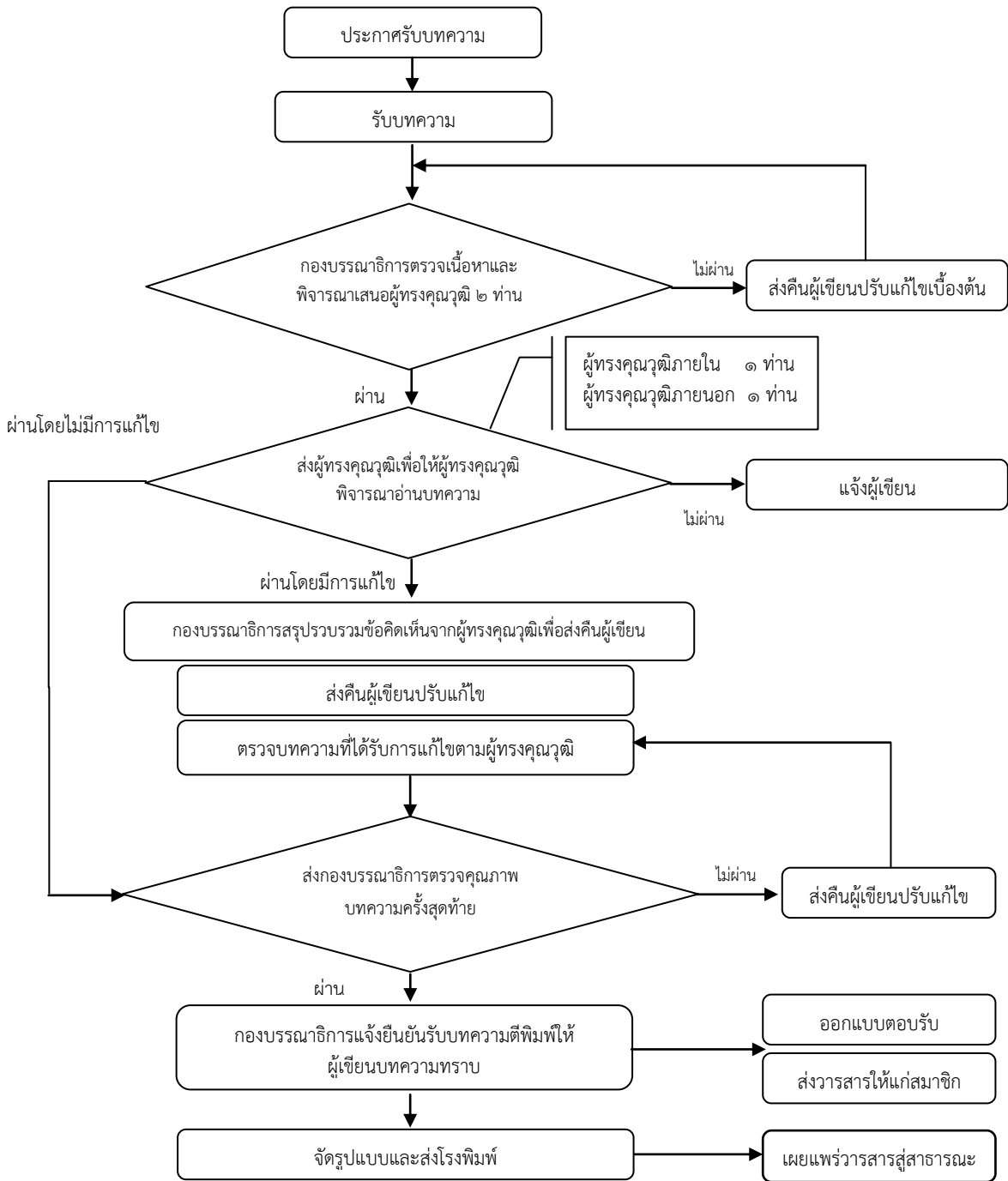
- Nunan, D. 1991. **Communicative Tasks and the Language Curriculum**. TESOL Quarterly. 25 (2): 279–295. doi:10.2307/3587464. JSTOR 3587464.
- Richards, J. 1986. **Approaches and Methods in Language Teaching**. Cambridge : CUP, p.113
- Richards, J. 1986. **Approaches and Methods in Language Teaching: A Description and Analysis**. Cambridge, New York: Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-32093-1.
- Richards, J. & S. Rodgers, T. 2014. **Approaches and methods in language teaching**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zhou, G. & Niu, X. 2015. **Approaches to language teaching and learning**. Journal of Language Teaching and Research, 6(4), p. 798

ภาคผนวก

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์บทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

สำนักงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

79 หมู่ 1 ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา 13170

โทรศัพท์ 035-248-000 ต่อ 8200-3

1. ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ตีพิมพ์บทความประเภทต่างๆ ดังนี้

1.1 บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

1.2 บทความทางวิชาการ ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษา หรือประชาชนทั่วไป

1.3 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

1.4 บทความปริทรรศน์ (Review Article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือ และวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ของผู้พิมพ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์สังเคราะห์วิจารณ์เปรียบเทียบกัน

1.5 ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ปริทรรศน์จะต้องส่งจดหมายนำส่งบทความ พร้อมต้นฉบับแบบพิมพ์ 3 ชุด มายังกองบรรณาธิการ กรณีที่บทความได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์ บรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้พิมพ์ส่งบทความต้นฉบับที่แก้ไขครั้งสุดท้าย พร้อมซีดีรอม (CD ROM) 1 แผ่นที่บรรจุเนื้อหาและข้อมูลที่มีอยู่ในบทความทั้งหมดที่ได้แก้ไขแล้ว ทั้งนี้ผู้พิมพ์ต้องมีสำเนาเก็บไว้ด้วยเพื่อการอ้างอิง

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้พิมพ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

การเตรียมบทความ

บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH Sarabun PSK) ขนาดอักษร 16 จัดกั้นหลังตรง และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (Double Spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษพิมพ์สี่ขนาดปอนด์ (B5) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษซ้ายกับด้านบน 1.0 นิ้วครึ่ง และด้านขวากับด้านล่าง 0.5 นิ้ว พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน 15 หน้ากระดาษพิมพ์ โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double – Blind Peer Review)

2. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน 500 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความวิจัยและบทความปริทรรศน์ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งบทคัดย่อควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง และลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) วิธีการศึกษา (Methods) ผลการศึกษา (Results) สรุป (Conclusion) และคำสำคัญ (Key Words) ซึ่งควรเรียงเรียงตามลำดับและแยกหัวข้อให้ชัดเจนดังนี้

- **วัตถุประสงค์** ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา
- **วิธีการศึกษา** ควรกล่าวถึงวิธีการค้นคว้าข้อมูล ระเบียบวิธีวิจัยที่นำมาศึกษา สถิติที่นำมาใช้
- **ผลการศึกษา** ควรประกอบด้วยผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา และผลของค่าสถิติ (ในกรณีมีการวิเคราะห์)
- **สรุป** ควรกล่าวถึงผลสรุปของการค้นคว้าและศึกษา
- **คำสำคัญ** ควรมีคำสำคัญ 3-6 คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา และจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และคั่นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (;)

3. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

3.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ สมมติฐานของการศึกษา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจน

3.2 วิธีการศึกษา (Methods) กล่าวถึงรายละเอียดของวิธีการศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

3.3 ผลการศึกษา (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ในข้อ 3.2 ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการบรรยายในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิ ตามความเหมาะสม

3.4 การอภิปรายผล (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

3.5 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

3.6 กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) เป็นส่วนที่กล่าวขอบคุณต่อองค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนวิจัย และหมายเลขของทุนวิจัย

3.7 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association)

การอ้างอิงแบบ APA

1. หนังสือ

1.1 คัมภีร์พระไตรปิฎกหรือหนังสือสำคัญพิมพ์เป็นชุด

ให้อ้างชื่อย่อคัมภีร์. เล่ม/ข้อ/หน้า. และให้วงเล็บคำว่า (บาลี) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีหรือวงเล็บคำว่า (ไทย) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ตัวอย่างเช่น 1 (ขุ.ชา. (บาลี) 27/855/191).

1.2 หนังสือทั่วไป

(ผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์ : หน้า). ตั้งอย่างเช่น
พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต), 2544 : 38).
(Venerable Dr. W. Rahula, 2004 : 69).

2. วารสาร

ผู้เขียน, เล่มที่หรือปีที่ (ฉบับที่): หน้า. ตัวอย่างเช่น
พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, 3 (1) : 14-28.
K.N., Jayatileke, 77 (1): 10-15.

3. วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้วิจัย, ปีที่พิมพ์. ตัวอย่างเช่น
อนุวัต กระสังข์, (2557).

4. สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์, ตำแหน่ง (ถ้ามี), วัน เดือน ปี. ตัวอย่าง
สัมภาษณ์ พระเทพโสภณ, (18 กรกฎาคม 2557).

5. เว็บไซต์

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธรรมจิตโต), (7 กันยายน 2555).

6. ภาษาอังกฤษ

(Maslow Abraham, 1970 : 58)

การเขียนเอกสารอ้างอิง

1. ภาษาไทย

(ก) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(ข) ข้อมูลทุติยภูมิ

1) หนังสือ

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. (2544). **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2) วารสาร

ผู้เขียน. “ข้อบทความ”. *ชื่อวารสาร*. ปีที่ (ฉบับที่), หน้า ตัวอย่างเช่น พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร. (2557). “การกำหนดประเด็นปัญหา การตั้งชื่อเรื่องและการเขียนวัตถุประสงค์การวิจัยทางสังคมศาสตร์”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**. 3(1), 67-97

3) วิทยานิพนธ์

อนุวัต กระสังข์. (2557). “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม” (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

4) สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์, (วัน เดือน ปี). ตำแหน่ง ตัวอย่าง

ชวน หลีกภัย. (19 พฤษภาคม 2541). นายกรัฐมนตรี. สัมภาษณ์.

Ross, R. 1980, May 5. Associate Director, Cornell University Libraries. Interview.

5) เว็บไซต์

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (7 กันยายน 2555). *ธรรมประกาศโนบาย*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538970572&Ntype=9>

2. ภาษาอังกฤษ

Maslow Abraham. (1970). *Motivation and Personnality*. New York : Harper and Row Publishers.

4. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพ หรือ 1 ตาราง สำหรับคำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

5. ลิขสิทธิ์

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้พิมพ์ทุกท่านต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสารฯ พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้พิมพ์ทุกท่านต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ เพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางของผู้พิมพ์อื่นที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้พิมพ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน พร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์

6. การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อ และการสมัครเป็นสมาชิกวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ กรุณาติดต่อ “วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์” สำนักงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 79 หมู่ 1 ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา 13170 โทรศัพท์. 09-8832-8312, 08-6771-3638

1) พระปลัดระพี นพฺพุทิสโร, ดร. 2) ดร.อนุวัต กระจ่างชัย 3) อ.กรกรต ชาบัณทิต

8. อัตราค่าวารสาร

กำหนดออกวารสารปีละ 3 ฉบับ จำหน่ายราคาฉบับละ 199 บาท ไม่รวมค่าส่ง

9. อัตราค่าสมาชิก

ปีละ 300 บาท

หนังสือขอเสนอบทความเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

เขียนที่.....

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.

ข้าพเจ้าชื่อ..... ฉายา..... นามสกุล.....

ที่อยู่.....

โทรศัพท์..... E-mail:

มีความประสงค์ขอตีพิมพ์บทความ () บทความวิจัย () บทความวิชาการ เรื่อง:

(ภาษาไทย).....

(ภาษาอังกฤษ).....

ในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ซึ่งดำเนินการโดยคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยบทความฉบับนี้ข้าพเจ้าได้ตีพิมพ์ขึ้นเพื่อสำเร็จการศึกษาระดับปริญญา.....

สาขาวิชา..... จาก (ชื่อสถาบัน).....

ปีการศึกษา..... หรือได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก

เมื่อคณะบรรณาธิการของวารสารพิจารณาแล้วมีมติให้แก้ไขปรับปรุงบทความ ข้าพเจ้ามีความยินดียินดีไปแก้ไขตามมติดังกล่าวนั้นและข้าพเจ้าขอรับรองว่า (ขีดเครื่องหมาย ✓)

- () เป็นผลงานทางวิชาการของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว
- () เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้รวมนิพนธ์ตามชื่อที่ระบุในบทความจริง
- () บทความนี้ไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน
- () บทความนี้ไม่ได้คัดลอกหรือดัดแปลงมาจากของผู้อื่นทั้งสิ้น

ทั้งนี้ ข้าพเจ้าได้ชำระค่าธรรมเนียมขอตีพิมพ์บทความลงในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ตามอัตราที่ได้กำหนดไว้ คือ

- () บทความวิชาการ 3,000 บาท
- () บทความวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ป.โท-เอก 5,000 บาท
- () บทความวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัย 5,000 บาท เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

อนึ่ง แม้เมื่อข้าพเจ้าปรับแก้ไขแล้ว แต่งานยังไม่เรียบร้อยและไม่ได้รับการให้การลงตีพิมพ์ ข้าพเจ้าไม่ติดใจเอาความใดๆ ทั้งสิ้น จะยอมรับการพิจารณาของคณะกรรมการถือว่าเป็นที่สุด

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้นิพนธ์บทความ

ใบตอบรับการเป็นสมาชิก

ที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

กราบনমস্কার/เรียน บรรณารัการวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

ข้าพเจ้า (ชื่อภาษาไทย).....

(ชื่อภาษาอังกฤษ).....

ที่อยู่ (ที่สามารถติดต่ได้).....

.....

E - Mail..... เบอร์โทรศัพท์..... โทรสาร.....

มีความประสงค์จะขอรับสมัครเป็นสมาชิกวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

() สมาชิกประเภทรายปี 300 บาท (จำนวน 3 เล่ม)

() เล่มละ 199 บาท

พร้อมนี้ ข้าพเจ้าได้ส่ง

() เงินสด

() ธนาคณติ (ส่งจ่าย.....)

() ตัวแลกเงินไปรษณีย์

() แคชเชียร์เช็ค ในนาม.....

โปรดนำส่งวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

สถานที่ติดต่อ ที่บ้าน ที่ทำงาน

เลขที่.....ถนน.....หมู่ที่.....ตำบล/แขวง.....

อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์.....โทรศัพท์เคลื่อนที่.....

โทรสาร.....E-Mail.....

(สำหรับเจ้าหน้าที่)

ลงชื่อ.....

คำบารุงปี พ.ศ.....

เลขที่ใบเสร็จ..... ()

ลงวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ลงบัญชีแล้ว.....

808

ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (ฉบับพิเศษ) เมษายน-มิถุนายน 2560

